COMMENTARIVS
IN
IOSVE, IVDICVM, RVTH, IV. LIBROS REGVM ET II. PARALIPOMENON.

AVCTORE

R. P. CORNELIO CORNELII
A LAPIDE
E SOCIETATE IESV,
S. Scripturæ olim Louanij, poſteà Romæ Profeſſore,

Cum triplici Indice.

Tomus II. continens lib. 2. 3. 4. Regum, & duos Paralipomenon.

ANTVERPIÆ
Apud IACOBVM MEVRSIVM.
ANNO M. DC. LXIV.

COMMENTARIVS IN LIBRVM SECVNDVM SAMVELIS, SIVE REGVM.

Liber primus deſcripſit geſta Samuelis,& Saulis regis; hic verò ſecundus deſcribit geſta Dauidis regis. Occaſus enim Saulis fuit ortus Dauidis. Eodem enim die, quo occidit Saul, exortus eſt Dauid, quaſi nouus ſol oriens Iſraeli, qui proinde mox Sauli in regno Iudæ ſucceſſit.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Dauid Saulis mortem, occiſo nuntio qui eum ſe occidiſſe dicebat, vlciſcitur: mox verſ. 17. cum toto Iſraele ſolemni pompa & carmine funebri eius mortem luget.

1. FACTVM eſt autem, poſtquam mortuus eſt Saul, vt Dauid reuerte-
retur à cæde Amalec,& maneret in Siceleg duos dies. 2. In
die autem tertia, apparuit homo veniens de caſtris Saul, veſte
conſciſſâ,& puluere conſperſus caput:& vt venit ad Dauid, ce-
cidit ſuper faciem ſuam, & adorauit. 3. Dixitque ad eum Da-
uid: Vnde venis? Qui ait ad eum: De caſtris Iſrael fugi. 4. Et dixit ad eum Da-
uid: Quod eſt verbum quod factum eſt indica mihi. Qui ait: Fugit populus ex
prælio, & multi corruentes è populo mortui ſunt: ſed & Saul & Ionathas filius
eius interierunt. 5. Dixitque Dauid ad adoleſcentem, qui nuntiabat ei: Vnde
ſcis quia mortuus eſt Saul, & Ionathas filius eius? 6. Et ait adoleſcens, qui nun-
tiabat ei: Caſu veni in montem Gelboe, & Saul incumbebat ſuper haſtam ſuam:
porro currus & equites appropinquabant ei, 7. & conuerſus poſt tergum
ſuum, videnſque me vocauit. Cui cùm reſpondiſſem: Adſum: 8. dixit mihi:
Quiſnam es tu? Et aio ad eum: Amalecites ego ſum. 9. Et locutus eſt mihi: Sta
ſuper me, & interfice me: quoniam tenent me anguſtiæ, & adhuc tota anima
mea in me eſt. 10. Stanſque ſuper eum, occidi illum: ſciebam enim quod vi-
uere non poterat poſt ruinam: & tuli diadema quod erat in capite eius, & ar-
millam de brachio illius, & attuli ad te dominum meum huc. 11. Apprehen-
dens autem Dauid veſtimenta ſua ſcidit, omneſque viri qui erant cum eo, 12 &
planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vſque ad veſperam, ſuper Saul, & ſu-
per Ionathan filium eius, & ſuper populum Domini, & ſuper domum Iſrael, eo
quod corruiſſent gladio. 13. Dixitque Dauid ad iuuenem qui nuntiauerat ei
Vnde es tu? Qui reſpondit: Filius hominis aduenæ Amalecitæ ego ſum. 14. Et
ait ad eum Dauid: Quare non timuiſti mittere manum tuam vt occideres chri-
ſtum Domini? 15. Vocanſque Dauid vnum de pueris ſuis, ait: Accedens ir-
rue in eum. Qui percuſſit illum, & mortuus eſt: 16. Et ait ad eum Dauid:
Sanguis tuus ſuper caput tuum: os enim tuum locutum eſt aduerſum te, dicens:
Ego interfeci chriſtum Domini. 17. Planxit autem Dauid planctum huiuſ-
cemodi ſuper Saul, & ſuper Ionathan filium eius, (18. & præcepit vt do-
cerent filios Iuda arcum, ſicut ſcriptum eſt in libro iuſtorum.) Et ait: Conſidera
Iſrael pro his qui mortui ſunt ſuper excelſa tua vulnerati. 19. Inclyti, Iſrael, ſu-

per montes tuos interfecti ſunt: quomodo ceciderunt fortè? 20. Nolite annuntiare in Geth, neque nuntietis in compitis Aſcalonis: ne fortè lætentur filiæ Philiſthiim, ne exultent filiæ incircumciſorum. 21. Montes Gelboe, nec ros nec pluuia veniant ſuper vos, neque ſint agri primitiarum: quia ibi abiectus eſt clypeus fortium, clypeus Saul, quaſi non eſſet vnctus oleo. 22. A ſanguine interfectorum, ab adipe fortium, ſagitta Ionathæ numquam rediit retrorſum, & gladius Saul non eſt reuerſus inanis. 23. Saul & Ionathas amabiles, & decori in vita ſua, in morte quoque non ſunt diuiſi: aquilis velociores, leonibus fortiores. 24. Filiæ Iſrael ſuper Saul flete, qui veſtiebat vos coccino in deliciis, qui præbebat ornamenta aurea cultui veſtro. 25. Quomodo ceciderunt fortes in prælio Ionathas in excelſis tuis occiſus eſt? 26. Doleo ſuper te frater mi Ionatha decore nimis, & amabilis ſuper amorem mulierum. Sicut mater vnicum amat filium ſuum, ita ego te diligebam. 27. Quomodo ceciderunt robuſti, & perierunt arma bellica?

Vers. 2. IN DIE AVTEM TERTIA APPARVIT HOMO VENIENS DE CASTRIS SAVL] Fabulantur Rabbini hunc hominem nuntiantem Dauidi mortem Saulis, fuiſſe filium Doëg Idumæi, ſicut fingunt Doëg fuiſſe armigerum Saulis, qui ſe cum eo occidit, vt dixi lib. 1. c. 31. v. 4.

Vers. 8. AMALECITES EGO SVM] Philo, vel potiùs Pſeudophilo, in Antiq. Biblicis ait, Amalecitæ huic nomen fuiſſe Edab, eumque fuiſſe filium Agag regis Amalecitarum, quem Samuel interfecerat; & Saulem, audito iſtum eſſe Amalecitam filium Agag, dixiſſe: *Ecce nunc venerunt ſuper me verba Samuelis, quando dixit: Qui natus erit ex Agag, erit tibi in ſcandalum; vade autem & dic Dauid: Ego occidi inimicum tuum; & dices ei: Hæc dicit Saul, ne memor ſis odij mei, & iniuſtitiæ meæ.*

Vers. 9. STA SVPER ME, ET INTERFICE ME] q. d. Incumbe gladio ſuper me, eumque mihi infige, itaque me interfice. Iuſephus lib. 7. cap. 1. & 2. cenſet adoleſcentem hunc dicere verum, quaſi Saul præ pauore & debilitate non valens gladio ſuo ſe ipſum occidere, aduocarit hunc iuuenem qui eum occiderit. Sic & R. Leui. Verùm potiùs S. Scripturæ quàm huic iuueni, qui Dauidi adulatur, credendum eſt, quæ lib. 1. c. 31. v. 2. & 31. diſertè aſſerit, quòd Saul ſe ipſum occiderit. Mentitur ergo hic iuuenis, dicens ſe Saulem occidiſſe, vt gratiam Dauidis per hoſtem eius Saulem à ſe occiſum aucupetur, inquiunt Theodor. Eucher. Procop. Angelom. Lyran. Abulenſ. Serarius, Torniel. Salianus & alij. Verè tamen ipſe diadema Saulis detulit ad Dauidem, quia peracto prælio, & cæſo Saule, ſponte vel caſu venit in montem Gelboë, ibique Sauli diadema detraxit, inquit Abulenſ. & Caietan.

QVONIAM TENENT ME ANGVSTIÆ] Chald. *tremor*; Sept. *tenebræ*; Hebr. שָׁבָץ *ſcabats*, id eſt conclusio, conſtrictio, anguſtia, tum cordis, tum hoſtium, qui me vndique cingunt. Porrò *ſcabats*, ſignificat quoque veſtem ocellatam, quaſi ocellis incluſam & concluſam, qualis eſt lorica reticulata militum, & Ephod pontificis, ſicque hîc accipiunt Rabbini; ſed variè. Primò enim R. Leui exponit de lorica reticulata Saulis, q. d. Saul: Occide me, quia ego me transfodere ne- A queo ob loricam reticulatam quâ tegor. Secundò, alij exponunt de loricis hoſtium, q. d. Cingunt & conſtringunt me loricati hoſtium equites; vnde & Tigur. vertit, *apprehendit me corona*, ſcilicet equitum. Tertiò, alij in *Midras* explicant de Ephod pontificis, q. d. Tenent & terrent me ſacerdotes & pontifex Achimelech, quos iniuſtè c. 22. occidi: hi à me pœnas exigunt quaſi Saul ex ſceleris conſcientia cognouerit ſe adigi ad necem, ob cæſos ſacerdotes. Addit Abulenſ. quæſt. 5. Saulem vidiſſe vmbras & ſpectra ſacerdotum veſtibus ſacerdotalibus indutorum, quæ ipſum terrebant: Verùm planiùs Noſter *ſcabats*, vertit, *anguſtiæ*, vnde ei conſentit Chald & Sept. Hinc & Vatab. vertit, *apprehendit me tremor*, vel, *trepidatio*.

ET ADHVC TOTA ANIMA MEA IN ME EST] q. d. Licet vehementer vulneratus ſim à ſagittariis,
B
vt dictum eſt c. 31. 3. tamen adhuc totus viuo, metuoque ne viuus in manus hoſtium incidam, illique me probroſè excrucient & necent: tu ergo citò transfode & occide me. Alludit ad morem morientium: hi enim ſenſim per partes emoriuntur. Primò enim anima recedit ab oculis, vt non videant; inde ab auribus, vt non audiant; & ita pedetentim recedit à cæteris partibus, donec ipſum cor deſerat; quo facto homo plenè moritur. Vnde Ariſt. *Cor*, inquit, *in homine eſt primùm, viuens, & vltimùm moriens*. Ex aduerſo oculi ſunt vltimùm viuẽs, & primùm morient: in embryone enim, vltimò formantur oculi. Hinc Seneca epiſt. 30. *Senilis*, ait, *anima in primis labris eſt, nec magna vi diſtrahitur à corpore*. Nã
C
vt ait S. Ambroſ. *mors ſenibus præ foribus eſt, iuuenibus in inſidiis.*

VT OCCIDERES CHRISTVM DOMINI Vers. 14.
putà Saulem, qui à Domino per Samuelem chriſmate, ſiue oleo, vnctus erat in regem Iſraelis, ideoque quaſi ſacer erat & inuiolabilis.

SANGVIS TVVS SVPER CAPVT TVVM] Vers. 16.
q. d. Sanguinis tui effuſionem tibi tuoque capiti imputa, quia faſſus es te occidiſſe Saulem regem: par enim eſt vt ſanguinem Saulis, quem fudiſti, tuo ſanguine & morte luas. Hæc enim eſt lex talionis à Deo ſancita. Dices, volenti non fit iniuria: Saul autem volebat & rogabat occidi. Reſp. Primò, Saul non poterat hoc velle, nec poterat hîc cedere iure ſuo. Secundò, eſto hîc Sauli volenti occidi propriè non fieret iniuria; fiebat tamen iniuria Deo, qui erat domi-

nus

nos vitæ Saulis; & reip. cuius caput erat Saul. Ita S. Thom. 3. p. q. 47. art. 6. ad. 3.

Quæres, an licitè Dauid Amalecitam hunc occidi iuſſerit, cùm nondum eſſet rex, nec haberet auctoritatem regiam? Reſp. affirmatiue. Habuit enim hanc poteſtatem, quia ſciebat poſt mortem Saulis regnum ad ſe pertinere ex diſpoſitione Dei. Ad hoc enim in regem vnctus erat à Samuele, vt Saule à Deo reiecto, vel adhuc viuo vt volunt nonnulli, vel potiùs moriente, in regno ſuccederet. Ita Abulenſ. Caiet. Serarius & alij. Adde, Dauidem à Saule fuiſſe auctoratum belli ducem, vt cōtra hoſtes Iſraelis pugnaret, eoſque occideret: hoſtis autem erat hic Amalecita, quia regem Iſraelis ſe occidiſſe fatebatur. Denique iuſſerat Deus omnes Amalecitas occidi, vt audiuimus c. 15. ac reus ipſe Dauidem pro rege & iudice agnoſcebat, vtpote B ad quem diadema, regiæ dignitatis inſigne, detulerat.

Vers. 18. Et præcepit vt docerent filios Iuda arcvm] Chald. *ad iaciendum arcum*. Vnde Beda, Lyran. Abulenſ. Vatab. Salianus, & alij ſic exponunt: Præcepit vt docerent filios Iuda artem militarem, ſiue artem ſagittandi, quia multus erat tum ſagittarum vſus; & tribū Iuda hoc tempore præſidium eſſe oportebat totius populi contra victores Philiſtæos, q. d. Hortatus eſt ne deſponderent animos in aduerſis rebus, ſed ad futura ſe bella inſtruerent, ne, quem admodum nunc contigerat vinci à Philiſtæis arte ſagittandi, cùm Saul ipſe iis vulneratus fuerit, totuſque exercitus fuſus ac fugatus, ita in poſterum eueniret.

C Verum, aptius cum Serario, Sanchez & Mariana, per *arcum*, accipias ipſum *planctum*, ſiue threnum, & carmen funebre Dauidis: huius enim titulus erat *arcus*, eò quòd in eo laudaretur arcus & fortitudo bellica Saulis & Ionathæ. Simili modo Pſalmi ſuos habent titulos à quibus denominantur. Sic apud Græcos Ode quædam dicta eſt *Harmodium*, quia heroica facta Harmodij celebrat. Aliæ Odæ dictæ ſunt *Daphnis & Niobe*, quia eos dilaudant. Aliæ vocantur *fiſtula & ſcutum*, apud Theocritum; ſic Pſalmos & hymnos in Eccleſia cani ſolitos vulgò vocamus *Te Deum Laudamus, Magnificat, Benedictus, De profundis, Miſerere*, ab eorum initio & titulo ſiue argumento. Id ita eſſe patet primò, quia alioqui nulla eſt hic connexio: quid enim arcus faciet ad planctum Dauidis? Secundò, quia D in LXX. habetur Dauidem edidiſſe non ſimpliciter threnum, ſed threnum hunc, ſeu, vt Noſter, *Huiuſmodi*: deinde in iiſdem nullum aliud nomē quod arcui reſpondeat, præter threnum. Adhæc ſubiungitur Dauid ideò dixiſſe, vt doceret filios Iuda; quam rem? ipſum ſcilicet, quem ſolum nominarunt, threnum. Tertiò, tradit Ioſephus Iudæos ita diligenter threnos iſtos didiciſſe, vt ad ſua vſque tempora hæſerint. Quartò, quia ſimili modo Ieremias imminente excidio Hieroſol. iubet vt filios doceant threnum, & modum plangendi. *Docete*, inquit c. 9. 20. *filias veſtras lamentum, & vnaquæque proximam ſuam planctum*. Tales ſunt threni Ieremiæ. Quintò, quia moris fuit huiuſmodi carmina docere & diſcere, vt patet Deuter. 17. & 2. Paral. 35. 25. vbi dicitur Ieremias dictaſſe threnos de morte A Ioſiæ regis, *Cuius*, inquit, *omnes cantores atque cantatrices vſque in præſentem diem, lamentationem ſuper Ioſiam replicant*.

Tropologicè.

Tropolog. S. Hieron. & ex eo Rupert. Dauid, inquit, dixit vt Dominus *doceret filios Iuda arcum*; id eſt reges Iuda, doceret fortitudinem, vt fortes & intenti eſſent in timore Domini, & in præceptis Dei; ne per inobedientiam reges Iuda à fortitudine, & timore Domini, ſicut Saul, recederent, & eo modo quo ipſe perierat perirent. Fortitudo enim deeſt omnibus qui tentationibus cedunt, & in peccata corruunt: ſi enim fortiter iis reſiſterent, non peccarent. Quare qui tentatur, maximè eget fortitudine quam precibus impetrare debet à Deo.

Sicvt scriptvm est in libro Ivstorvm] *Liber iuſtorum*, ait S. Hieron. eſt *liber Samuelis*, vbi B continentur Prophetæ iuſti, Samuel videlicet, Gad, & Nathan: in quorum libro ſcriptum eſſe perhibetur, qualiter Saul recedens à timore per inobedientiam ſuam perijt. Verùm incongruum eſt, vt idem liber & auctor citet ſeipſum quare alius hic liber eſſe videtur. Quis & qualis fuerit, dixi Ioſue 10. 13. In hoc ergo libro totus hic Dauidis threnus & Epicedium Saulis conſcriptus fuit, cuius pars dumtaxat hîc recenſetur.

Considera Israel pro his qvi mortvi svnt svper excelsa (excelſum montem *Gelboe*) tva vvlnerati]

Vers. 19. Inclyti, Israel, svper montes tvos interfecti svnt: qvomodo cecidervnt fortes?] Hic verſus in re & ſenſu idem eſt cum priore. Vnde pro his duobus verſibus, C vnus dumtaxat eſt in Hebræo, LXX. & Chald. Quare duplex hic verſus ortus eſt ex duplici verſione textus Hebraici. Prior ex verſione Aquilæ (quam ſequitur Procopius) ideoque eum nonnulli codices Vulgatæ editionis, vt Regij, omittunt: poſterior ex verſione S. Hieron. Hebræa ad verbum habent: *Decus Iſraelis in excelſis tuis vulneratum eſt; quomodo corruerunt Heroes?* ita Vatabl. Alloquitur Dauid terram Iſrael, q. d. O inclyta terra Iſrael in tuo monte Gelboe vulneratus occubuit Saul cum Ionatha, qui erat decus, deſiderium & gloria (hæc omnia enim ſignificat צבי *tſebi*) tua: hi duo enim erant inuicti tui heroes. Chald. vertit, *Steterunt ſuper Iſrael, ſuper domum fortitudinum veſtrarum eleuati ſunt occiſores, quomodo ceciderunt fortes?* D LXX. Romana habent, *Sta Iſrael ſuper mortuos tuos, in excelſis vulneratos; quomodo ceciderūt potentes?* Pro *ſta*, Græcè eſt στήλωσον, q. d. inſiſte & incumbe fixè in hanc conſiderationem; Aquila ἀκρίβασον, id eſt diligenter expende. Eſt hoc carmen ſpiritu militari conſcriptum, vtpote à Dauide milite de robuſtis militibus Saule & Ionatha.

Vers. 21. Montes Gelboe an maledicat Dauid?

Montes Gelboe, nec plvvia, nec ros veniant svper vos, neqve (in vobis) ſint agri primitiarvm] ex quibus fructus naſcantur, quorum primitiæ Deo ex lege offerantur. *Montes Gelboe* in longum porrecti ab Occidente in Orientem per vndecim leucas, ſunt in confinio dimidiæ tribus Manaſſe & tribus Iſſachar, quorum initium eſt ab vrbe Ieſrahel, & ferè vſque ad Iordanem pertingunt. Videtur Dauid maledicere & ſterilitatem imprecari mon-

montibus *Gelboe*, id eſt creaturæ irrationali, non quatenus creatura Dei eſt, ſed quatenus illa fuit occaſio, & locus tantæ cladis Saulis & Hebræorum; quod non eſt peccatum. Vide D. Thom. 2.2.q.76 ar.2. Audi S. Ambroſ. lib. 2. de Cain c.8. *Natura*, inquit, *ex innocentia ſoli damnatione, oſtendit ſatura ſupplicia noxiorum; propter igitur hominum peccata, & ipſa elementa damnantur. Denique Dauid montibus Gelboe perpetuæ ſterilitatis pœnam optauit.*

Simili modo Iob c.3. maledixit diei natiuitatis ſuæ, æquè ac Ieremias c.20.v.14. eò quòd illa ſibi tot malorum fuiſſet occaſio & porta: vide ibi dicta. Addit S. Gregor. 4. Moral. c.4. per montium ſterilitatem, homines, putà Iudæos, puniri: hi enim ſua iniquitate meruerunt, vt rex eorum ibidem occideretur.

Reſpond. negatiuè. Verius tamen eſt, Dauidem hîc verè & ſeriò montibus Gelboë non maledixiſſe, nec eis imprecatum fuiſſe ſterilitatem; ſed luſiſſe militariter, vt animi dolorem ſignificaret, q.d. æquum & dignum eſſet, vt vos, ô montes Gelboë, in memoriam tantæ cladis priuaremini ſemper rore & pluuia, ac frugibus & fructibus, eò quòd in vobis hæc clades peracta ſit. Ita Abulenſ. Caietan. & alij.

Porrò Rabanus & Gloſſa dicunt, hanc execrationem fuiſſe quaſi vaticinium, quod reipſa completum ſit. Nam montes Gelboë fuiſſe anteà valde fertiles, poſteà ſummè ſteriles; idque ſentire videtur S. Ambroſ. 3. Offic. 9. Certum enim eſt montes Gelboe multis in locis eſſe petroſos, aridos & ſteriles, teſte Bredenbachio, Adrich. & aliis terræ ſanctæ Chorographis. Verùm alij aſſerunt montes hos tales fuiſſe ante Dauidem: alij cenſent ſterilitatem hanc eis obtigiſſe à tempore Eliæ, qui toti Iſraeli ſterilitatem & ſiccitatem ſua imprecatione induxit 3. Reg. 17.1. Ita Magiſter hiſt. Scholaſt. Porrò Abulenſ. aſſerit ſe noſſe viros, ſuper quos in monte Gelboe pluuia ceciderit.

Allegor. Allegor. S. Gregor. 4. Moral. c. 4. *Gelboe*, inquit, *interpretatur decurſus; per Saul autem vnctum & mortuum, mors noſtri mediatoris exprimitur: non immeritò per Gelboe montes ſuperba Iudæorum corda ſignantur, quæ dum in huius mundi deſiderijs defluunt, in Chriſti, id eſt vncti, ſe morte miſcuerunt. Et quia in eis vnctus Rex corporaliter moritur, ipſi ab omni gratiæ rore ſiccantur.*

Porrò Pagnin. in Nom. Hebr. *Gelboe*, inquit, Hebr. idem eſt quod *aceruus tumoris*, vel, *inflationis*: ibi enim cadunt & ruunt impij, vti ruit ſuperbus Lucifer è ſummo cælorum, ideoque in Gelboe cæſus eſt Saul.

Myſticè. Myſticè, S. Bernard. ſerm. 54. in Cant. per *montes Gelboe*, accipit dæmones, item tepidos & irreligioſos: hi enim ſunt aridi & ſteriles gratiæ & bonorum operum. Audi S. Bern. *Peccator videbit & iraſcetur dentibus ſuis fremet & tabeſcet. Quàm miſer cùm ſuſpicit cælos, in quibus innumeros montes intuetur diuina claritate fulgentes, diuinis laudibus reſultantes, ſublimes in gloria, abundantes in gratia. Quàm miſerior, cùm reſpicit terram, montes vbi ſe minùs quamplurimos de populo acquiſitionis habentem, fide ſolidos, ſpe excelſos, charitate ſpatioſos, cultos virtutibus, bonorum operum fructibus refertos, de rore cæli, tanquam de ſaltu ſponſi quotidianam capientes benedictionem.*

Pergit deinde S. Bernard. idque exaggerat. *Cum quanto putamus dolore & rancore aſpiciat ille cupidiſſimus gloriæ, iſtos in circuitu ſuo tam glorioſos montes, cùm ſe, & ſuos è regione incultos, tenebroſos, bonis omnibus infæcundos deſpiciat, ita vt ſe ſentiat eſſe opprobrium hominum & Angelorum qui omnibus exprobrat, ſecundùm illud in Pſalmo: Draco iſte quem formaſti ad illudendum ei.*

NEQVE SINT AGRI PRIMITIARVM] id eſt fructuum, è quibus Deo ſeligantur & offerantur primitiæ. Chald. vertit, *challeta*, (pro quo interpres Latinus in Biblijs Regijs perperam poſuit *Halcha*) id eſt *placenta* vel collyrida quæ offerebatur quaſi fructuum primitiæ.

QVASI NON ESSET VNCTVS OLEO] ſupple, Saul, qui vnctus fuit à Samuele in regem. Aliqui *tò vnctus*, referunt ad *clypeus*: vnde R. Salomon & Vatab. cenſent in creatione regis, non ſolùm regem, ſed & clypeum eius, ſolere vngi oleo, vt ex hac vnctione fieret lubricus ad excutiendum tela hoſtium; ſed ſic omnium militum clypei debuiſſent vngi, vt rectè id confutans argumentum Abulenſ. qui quoque clypeum regis vngi ſolitum aſſerit: ſed alia de cauſa, ſcilicet vt eius dignitas æquè ac fortitudo bellandi hac vnctione repræſentaretur; q. d. Clypeus Saul olim vnctus oleo, iam adeò ſanguine hoſtium perunctus eſt, vt prior illa Dei vnctio in eo non appareat; atque perinde ac ſi *non eſſet vnctus oleo*. Fauet Iſaias cap. 21. 5. dicens: *Surgite principes, arripite* (Hebr. *vngite*) *clypeos*, vt ſcilicet ſint politi, terſi & fulgentes. Vnde Chald. vertit, *tergite & lucida facite arma*. Vide ibi dicta.

A SANGVINE INTERFECTORVM AB ADIPE FORTIVM, SAGITTA IONATHÆ NVMQVAM REDIIT RETRORSVM] ſed penetrauit corpora hoſtium etiam fortiſſima & pinguiſſima, eoſque ſanguine ſuo cruentauit, transfixit & interemit, q.d. Ionathas & Saul ſuis ſagittis & gladiis multum ſanguinis elicuerunt & fuderunt, multoſque vulnerarunt & occiderunt. Minùs rectè ergo nonnulli *tò, à ſanguine interfectorum, ab adipe fortium*, referunt nectuntque cum verſu præcedenti, quaſi hæc verba dent cauſam cur pluuia & ros ſuper montes Gelboe deſcendere non debeant, ſcilicet ob effuſum ſanguinem Saulis, Ionathæ & Hebræorum, qui in eis interfecti ſunt. Porrò Saul facilè erat ſeptuaginta annorum, Ionathas pluſquàm quadraginta: nam mox frater eius iunior, ſcilicet Isboſeth, Sauli in regno ſuccedens erat quadraginta annorum, vt audiemus cap. 2. v. 10. Vers. 22.

IN MORTE QVOQVE NON SVNT DIVISI] q. d. Saulem & Ionatham ſicut ſociauit vita, ita & mors. Amici enim gaudent ſimul viuere, & ſimul mori, quia anima amantis magis eſt in amico amato, quàm in amante. Sic apud Gallos celebrantur *Soldurij* quaſi fortiſſimi milites, qui ſibi mutuò fidem iurabant in prælio, vt vel vincerent, vel ſimul occumberent: teſte Cæſare lib. 3. de Bello Gallico. Vers. 23.

Symbol. Eccleſia in officio Eccleſ. hæc verba adaptat SS. Apoſtolis Petro & Paulo, qui eodem die, menſe & anno à Nerone martyrio laureati ſunt: *Glorioſi*, inquit, *principes terræ, quomodo in vita ſua dilexerunt ſe, ſic & in morte non ſunt ſeparati.*

Aquilis velociores, leonibus fortiores. Eſt Hyperbole,

perbole, q.d. Saul & Ionathas erant velociſſimi & fortiſſimi. Simile epitaphiũ ſuo Daphnidi, id eſt Iulio Cæſari viginti tribus vulneribus in curia confoſſo, vel Quintilio Varo, cum tribus legionibus in Germania cæſo, dat Virgilius Egloga 5. vbi inter cætera ita de eo canit:

Daphni tuum pœnos etiam ingemuiſſe leones
Interitum, monteſq́; feri, ſyluæq́; loquuntur.
Daphnis & Armenias curru ſubiungere tigres
Inſtituit, &c.

Et inferiùs aſſerit eum in cælum inter Deos tranſlatum:

Candidus inſuetum miratur limen olympi.
Sub pedibuſq́; videt nubes & ſydera Daphnis; &c.
Semper honos nomenq́; tuum, laudeſq́; manebunt.

VERS. 26. AMABILIS SVPER AMOREM MVLIERVM] *Amorem* accipe vel actiuè, q.d. Quantum mulieres amare ſolent ſuos ſponſos & filios, tantum ego amaui te, ô Ionatha; vel paſſiuè, q.d. Quantum mulieres amari ſolent à ſponſis & filijs, tantum & ampliùs tu mihi eras amabilis in deliciis & dilectus. ita Theodor.

Moral. Vide hîc, mirare & imitare, quàm Dauid tot iniuriarum Saulis fuerit immemor, quamq́ue de eius, licet ſibi inimiciſſimi, morte non ſit gauiſus, ſed eam tam ſeriò luxerit, & tam eleganti Epicedio honeſtarit; ideoq́ue meruit ei in regnum ſuccedere, ac fauorem tribus Iuda ſibi conciliauit, quæ illicò eum in regem ſuum vnxit. Quocirca S. Chryſoſt. hom. de virtut. & vitiis docet, inuidiam Saulis nocuiſſe ipſi Sauli, non Dauidi: ipſa enim Sauli infamiã & A necem, Dauidi verò gloriam & regnum peperit: *Vulgus*, inquit, *neſcit quantò cæteris miſeriores habendi ſunt, qui dum alijs nocere exiſtimant, ſeipſos gladio tranſuerberant: quod ſupremo prorſus amentiæ eſt, ſeipſum percutere, & hoc ipſum neſcire; ſed cùm alium iniuria credat afficere, ſe verò ſeipſum omninò iugulare.* Id deinde demonſtrat exemplo & antitheſi Saulis & Dauidis: *Nonne hic moleſtia & iniquo dæmone angebatur: ille autem vel ſole clarior erat in trophæis, & qua Deum præcipuè colebat, ingenti pietate ſuper æthera notus? Nonne hic tabeſcebat inuidia: ille verò dum tacitè omnia ferret, omnes ſibi charitate vinciebat?* Cauſam ſubiicit: *Quia hic* (Saul) *milites tremendos armis, ille*, ſcilicet Dauid, *verò iuſtitiam innumeris legionibus validiorem, ſociam ſibi & auxiliarem aſciuerat.* Idẽ Chryſoſt. tom. 2. de Saule & Dauide. *Si mille*, inquit, *habuiſſent vitas, an non promptè impendiſſent pro ſuo duce, eam ex* B *reuerentia, quam hoſti præſtitit, reipſa perſpectum habentes, quàm beneuolum animum gereret erga ſuos? Cæterùm, qui mitis, ac manſuetus eſt in eos, à quibus moleſtia affectus eſt, multò magis erit erga beneuolos eum affectum geſturus. Quæ profectò res fuit illi maximum ſecuritatis pignus.* Et paulò poſt: *Dauidi*, inquit, *non iam vt homini, ſed vt angelo parebant.* Denique S. Ambroſius in Apolog. Dauidis cap. 6. *Inimici*, inquit, *vitus eſt mortem, flebiliter ſaris deplorauit interitum: & debitum ſibi imperium diu diſtulit, quod ſciebat Deo auctore deberi. Quo ſolo docuit omnes homines ad non præripiendum regnum etiamſi debeatur, ſed exſpectandum, vt ſuo tempore deferatur.* Vtinam hunc virum imitati eſſent poſteri, non tantas bellorum pertuliſſemus acerbitates.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid in Hebron vngitur rex ſuper tribum Iuda, cæteris verò vndecim tribubus Abner verſ. 8. regem creat Isboſeth Saulis filium. Mox verſ. 14. Abner & Ioab per duodecim vtrimque milites duellum, indeq́; bellum ineunt, in quo vincunt Ioabitæ: Aſael perſequens Abner verſ. 19. ab eo haſta confoditur. Denique Ioab, rogante Abner, ne ſe ſuoſq́; ad deſperationem, quæ victori periculoſa eſt, adigat, canit receptui.

1. IGitur poſt hæc conſuluit Dauid Dominum, dicens: Num aſcendam in vnam
de ciuitatibus Iuda? Et ait Dominus ad eum: Aſcende. Dixit Dauid: Quo
aſcendam? Et reſpondit ei: In Hebron. 2. Aſcendit ergo Dauid, & duæ vxores
eius, Achinoam Iezraelites, & Abigail vxor Nabal Carmeli: 3. ſed & viros, qui
erant cum eo, duxit Dauid ſingulos cum domo ſua: & manſerunt in oppidis Hebron.
4. Veneruntq́ue viri Iuda, & vnxerunt ibi Dauid, vt regnaret ſuper domum Iuda. Et nuntiatum eſt Dauid, quod viri Iabes Galaad ſepeliſſent Saul.
5. Miſit ergo Dauid nuntios ad viros Iabes Galaad, dixitq́ue ad eos: Benedicti
vos domino, qui feciſtis miſericordiam hanc cum domino veſtro Saul, & ſepeliſtis eum.
6. Et nunc retribuet vobis quidem Dominus miſericordiam & veritatem: ſed & ego reddam gratiam, eò quòd feciſtis verbum iſtud.
7. Confortentur manus veſtræ & eſtote filij fortitudinis: licet enim mortuus ſit dominus
veſter Saul, tamen me vnxit domus Iuda in regem ſibi.
8. Abner autem filius
Ner, princeps exercitus Saul, tulit Isboſeth filium Saul, & circumduxit eum per
caſtra,
9. Regemq́ue conſtituit ſuper Galaad & ſuper Geſſuri & ſuper Iezrael
& ſuper Ephraim, & ſuper Beniamin, & ſuper Iſrael vniuerſum.
10. Quadraginta annorũ erat Isboſeth filius Saul, cum regnare cœpiſſet ſuper Iſrael, & duobus
annis regnauit: ſola autem domus Iuda ſequebatur Dauid.
11. Et fuit numerus
dierum, quos commoratus eſt Dauid, imperans in Hebron ſuper domum Iuda

ſeptem annorum,& ſex menſium. 12. Egreſſuſque eſt Abner filius Ner, & pueri
Isboſeth filij Saul,de caſtris in Gabaon. 13. Porrò Ioab filius Saruiæ, & pueri
Dauid egreſſi ſunt, & occurrerunt eis iuxta piſcinam Gabaon. Et cùm in vnum
conueniſſent, è regione ſederunt : hi ex vna parte piſcinæ, & illi ex altera. 14.
Dixitque Abner ad Ioab : Surgant pueri, & ludant coram nobis. Et reſpondit
Ioab: Surgant. 15. Surrexerunt ergo, & tranſierunt numero duodecim de Ben-
iamin,ex parte Isboſeth filij Saul, & duodecim de pueris Dauid. 16. Appre-
henſoque vnuſquiſque capite comparis ſui, defixit gladium in latus contrarij, &
ceciderunt ſimul:vocatumq; eſt nomen loci illius:Ager robuſtorum, in Gabaon.
17. Et ortum eſt bellum durum ſatis in die illa:fugatuſque eſt Abner , & viri
Iſrael,à pueris Dauid. 18. Erant autem ibi tres filij Saruiæ,Ioab,& Abiſai, &
Aſael: porrò Aſael curſor velociſſimus fuit quaſi vnus de capreis quæ moran-
tur in ſiluis. 19. Perſequebatur autem Aſael Abner: & non declinauit ad dexterã
neque ad ſiniſtram omittens perſequi Abner. 20. Reſpexit itaque Abner poſt
tergum ſuum,& ait: Tune es Aſael? Qui reſpondit: Ego ſum. 21. Dixitque ei
Abner: Vade ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram,& apprehende vnum de adoleſcen-
tibus, & tolle tibi ſpolia eius. Noluit autem Aſael omittere quin vrgeret eum. 22.
Rurſumque locutus eſt Abner ad Aſael , Recede, noli me ſequi, ne compellar
confodere te in terram,& leuare non potero faciem meam ad Ioab fratrem tuũ.
23. Qui audire contempſit, & noluit declinare, percuſſit ergo eum Abner auerſa
haſta in inguine,& transfodit,& mortuus eſt in eodem loco: omneſque qui tranſ-
ibant per locum illum, in quo ceciderat Aſael, & mortuus erat, ſubſiſtebant. 24.
Perſequentibus autem Ioab & Abiſai fugientem Abner, ſol occubuit : & vene-
runt vſque ad Collem æquæ ductus, qui eſt ex aduerſo vallis itineris deſerti in
Gabaon. 25. Congregatique ſunt filij Beniamin ad Abner : & conglobati in
vnum cuneum,ſteterunt in ſummitate tumuli vnius. 26. Et exclamauit Abner
ad Ioab,& ait:Num vſque ad internecionem tuus mucro deſæuiet ? an ignoras
quod periculoſa ſit deſperatio ? vſquequo non dicis populo vt omittat perſequi
fratres ſuos? 27. Et ait Ioab: Viuit Dominus, ſi locutus fuiſſes, manè receſſiſſet
populus perſequens fratrem ſuum. 28. Inſonuit ergo Ioab buccina, & ſtetit
omnis exercitus,nec perſecuti ſunt vltrà Iſrael,neque iniere certamen. 29. Ab-
ner autem & viri eius abierunt per campeſtria,tota nocte illa: & tranſierunt Ior-
danem,& luſtrata omni Bethoron venerunt ad caſtra. 30. Porro Ioab reuer-
ſus,omiſſo Abner,congregauit omnem populum : & defuerunt de pueris Dauid
decem & nouem viri,excepto Aſaele. 31. Serui autem Dauid percuſſerunt de
Beniamin, & de viris qui erant cum Abner , trecentos ſexaginta, qui & mortui
ſunt. 32. Tuleruntque Aſael,& ſepelierunt eum in ſepulchro patris ſui in Beth-
lehem: & ambulauerunt tota nocte Ioab & viri qui erant cum eo, & in ipſo cre-
puſculo peruenerunt in Hebron.

Vers. 1. CONSVLVIT DAVID DOMINVM] per *Vrim*, putà per Abiathar pontificem indutum Rationali, in quo erant *Vrim & tummim*, vt ſæpiùs dixi.

IN HEBRON] Iubet Deus Dauidi vt eat in Hebrun, quia ibi, ait Procop. vixerant & ſepulti erant patriarchæ, eratque tum Hebron metropolis tribus Iuda; vt ſcilicet in ea Dauid conſecraretur rex, in eaque conſecratus à tota deinde tribu facilè vt rex acceptaretur.

Vers. 3. ET MANSERVNT IN OPPIDIS HEBRUN] putà in vrbibus Hebruni vicinis , & ab Hebrone dependentibus, quæ alibi vocantur *filiæ*.

Vers. 4. VENERVNTQVE VIRI IVDA , ET VNXERVNT IBI DAVID] quaſi contribulem ſuum: maluerunt enim Dauidem, vtpote ſuæ tribus, regnare, quàm Isboſeth filium Saulis, qui erat ex tribu Beniamin. Sciebant enim Iacobum patriarcham tribui Iuda regnum aſſignaſſe. Geneſ. 49.10. Sciebant inſuper Dauidem iam pridem à Samuele vnctum fuiſſe in regem , tot iamaſque de hoſtibus retuliſſe victorias : qua de cauſa multi ex alijs tribubus , deſerto Isboſeth, A ad Dauidem tranſierunt, quorum numerus recenſetur. 1. Paralip. c. 12.

ET NVNC RETRIBVET VOBIS QVIDEM DOMINVS MISERICORDIAM ET VERITATEM] Hebr. *pietatem & fidelitatem* , vt ſcilicet ſicut vos vtramque exhibuiſtis Sauli regi veſtro in auferendo & ſepeliendo eius corpore; ſic & vtrãque vobis rependat Deus, ac vobis ſe pium & miſericordem æquè ac fidelem in remuneranda veſtra virtute exhibeat : Nota : *Miſericordia & veritas* ſignificant omne opus virtutis, tam liberale (qualis eſt *miſericordia*;) quàm debitum (qualis eſt *veritas*) id eſt æquitas, fidelitas & iuſtitia. Vers. 6.

ABNER AVTEM FILIVS NER PRINCEPS EXERCITVS SAVL (eiuſque conſobrinus: nam *Ner* pater *Abner* erat frater Cis , qui erat pater Saulis.) TVLIT ISBOSETH FILIVM SAVL , ET CIRCVMDVXIT EVM PER CASTRA] Hebr. eſt מַחֲנָיִם *Machanaim* , id eſt *caſtra*, vt vertit Noſter & LXX. Verùm Chald. Serarius & Vatabl. *Machanaim* , accipiunt vt nomen proprium loci, in quo Iacob vidit caſtra Angelo- Vers. 8.

rum

rum ſe contra Eſau defendentium, ideoque lo- A cum vocauit *Machanaim*, id eſt *caſtra*; Geneſ. 32. 2. quaſi in eodem loco, vtpote tam celebri & ſancto, in regem vnctus ſit Isboſeth ab Abner, ad populi fauorem illi conciliandum: vnde & ibidem regiam ſedem conſtituit: ait Ioſephus.

Vers. 9. REGEMQVE CONSTITVIT SVPER GALAAD, ET SVPER GESSVRI, &c. ET SVPER ISRAEL VNIVERSVM] Pro *Geſſuri* Hebr. LXX. & Chald. legunt, *Aſſuri*. *Geſſuri* erat regio trans Iordanem in Manaſſenſium ditione, ſed Manaſſenſes Chananæis in Geſſuri degentibus præualere non potuerunt: vnde ex Geſſuri quaſi Iſraelis hoſte prædas egit Dauid, vt audiuimus libr. 1. cap. 27. 8. indeque abduxit filiam regis, quam ſibi in vxorem aſciuit, & ex ea genuit Abſalonem, qui proinde occiſo Amnon fratre ſuo, Dauidis patris iram fugiens, ſe contulit ad re- B gem Geſſuri quaſi ad auum ſuum maternum, vt audiemus cap. 3. 3. & cap. 13. 37. Quare Isboſeth nomine tenùs factus fuit *rex Geſſuri*, non reipſa.

ET SVPER ISRAEL] hoc eſt, ſuper ceteras vndecim tribus. Hic ergo facta eſt regni Iſraelis diuiſio & ſchiſma. Dauid enim creatus fuit rex tribus Iuda Isboſeth verò cæterarum vndecim; vnde & poſtea ſchiſma hoc renouatũ fuit ſub Roboam nepote Dauidis: huic enim adhæſit ſola tribus Iuda, cæteræ verò tribus elegerunt ſibi regem Ieroboam. Illud dictum eſt regnum Iuda, hoc regnum Iſrael, nomine communi ſcilicet maiori tribuum parti appropriato.

Porrò Abul. Serarius & alij excuſant Isboſeth à tyrannide & inuaſione regni, eò quòd illud ipſi hereditario iure deberetur: licet enim C Dauid vnctus eſſet à Samuele in regem, tamen illa vnctio occulta erat, nec publicata authenticè, ita vt Isboſeth teneretur illi cedere, & Dauidi regnum paternum cedere. Vnde & Dauid c. 4. 11. eum vocat *virum innoxium*, & eius cædem vltus eſt. Similiter excuſant Abner cuius pariter necem vindicauit Dauid morte Ioab: alioqui enim Abner grauiter peccaſſet, procurando Isboſeth regnum, ſi ſciuiſſet illud Dauidi à Deo eſſe datum, imò ſi poſteà id reſciuiſſet, licitè non potuiſſet Isboſeth regem fouère & defẽdere; ſed debuiſſet eum monere vt Dauidi cederet regnum. Porrò fabula eſt R. Salomonis, quòd, cùm populus Dauidem vellet regem, Abner probarit Isboſeth deberi regnum ex Geneſ. 35. 18. vbi Iacob filiũ à Rachele in partu moriente vocatum *Benoni*, id eſt, filium doloris, nuncupat *Beniamin*, id eſt filium dexteræ. D Dextera enim ſymbolum eſt regis & regni. Isboſeth enim & Saul erant prognati ex Beniamin, Dauid verò ex Iuda.

Vers. 10. ET DVOBVS ANNIS REGNAVIT] Hinc R. Salomon & Hebræi in *Sederolam* cap. 13. cenſent Isboſeth duobus tantùm annis regnaſſe, ita vt iis exactis illo occiſo, vndecim tribus caruerint rege per annos quinque cum dimidio, quibus finitis Dauidem ſibi regem crearunt.

Sed verius eſt, Isboſeth totidem annis regnaſſe in Iſrael, quot annis Dauid regnauit in Iuda, ſcilicèt annos ſeptem cum dimidio; nam mortuo Isboſeth, ſtatim in regnum illi ſucceſſit Dauid, tamque in Iuda quàm in cæteris tribubus omnibus regnauit. Vnde & Ioſephus aſſe- A rit, vndecim tribus ſtatim poſt cædem Isboſeth ſibi in regem elegiſſe Dauidem. Quod ergo hic dicitur, Isboſeth duobus annis regnaſſe, intellige, tranquillè & pacificè antequàm Dauidem bello laceſſeret: hoc enim fecit poſt biennium, vti narratur v. 12. Porrò bellum hoc vtrimque durauit quinque annos cum dimidio vſque ad mortem Isboſeth: vnde c. 3. 1. dicitur: *Facta eſt longa concertatio inter domum Saul, & inter domum Dauid.* putà inter Isboſeth & Dauid.

DIXITQVE ABNER AD IOAB: SVRGANT PVERI (iuuenes bellicoſi) ET LVDANT CORAM NOBIS] *Ludant* luſu militari & duello, hoc eſt duellent inter ſe. Duellum enim ſpeciem luſus & ludicri ſpectaculi curioſis ſpectantibus exhibet: ideoque Romæ populo pugnæ gladiatorum duellantium in amphitheatro quaſi ludi B exhibebantur. Rursùm, duellum vocatur *luſus*, quia in eo duellantes oſtendunt quàm ſint periti artis gladiatoriæ, quam nobiles quaſi luſum exercent, & exercendo addiſcunt. Ita Vatab. Tertiò, quia Abner duellum hoc non tam ad victoriam, quàm ad luſum militarem referebat; ſcilicet vt oſtenderet ſuos milites eſſe fortiores militibus Dauidis & Ioab. Ita Ioſeph. Quartò, quia duellum hoc erat quaſi velitatio & proluſio ad bellum & prælium generale, quod illicò ſecutum eſt, vt patet ex ſeq. ac fortè, inquit Serarius, & quaſi diuinatorium quoddam victoriæ indicium, quo Germani vti olim ſolebant, vti tradit Corn. Tacitus lib. de moribus Germanorum: *Eſt*, inquit, *& alia obſeruatio auſpiciorum, qua grauium bellorum euentus explorant. Eius gentis, cum qua bellum eſt, captiuum quoque modo interceptum, cum electo popularium ſuorum* C *patriis quemq́ armis committunt, victoria huius vel illius pro præiudicio accipitur.*

Porrò peccauit Abner, tum quia volens fortitudinem ſuam oſtentare, æquè ac regni Isboſeth, primus prouocauit Ioabum ad duellum & bellum, vnde iuſto Dei iudicio in eodem cæſus victuſque eſt; peccauit & Ioab, ſed minùs, quia conſenſit duello & bello, ac morti iniuſtæ eorum, qui in eo occidendi erant: necdum enim præceſſerat iuſta belli cauſa, verbi gratia, damna vel iniuriæ ab Abner vel Isboſeth illatæ. Bellum enim capeſſere non licet, niſi iuſta & graui de cauſa. Ita Abul. Si tamen Abner prior inuaſiſſet Ioabũ, licitè potuiſſet, imò debuiſſet Ioab ſe ac regem ſuum Dauidem defendere, ac vim vi repellere, ſed id non fecit Abner.

Vers. 16. APPREHENSOQVE VNVSQVISQVE CAPITE D COMPARIS SVI] Ioſephus, Rabanus & Angelomus, τὸ *vnuſquiſque*, reſtringunt ad eos qui erant ex parte Ioab, hos enim ſingulos *apprehenſo capite cõparis ſui*, id eſt ſui antagoniſtæ ex parte Abner, eos transfodiſſe, ita vt ſalui & victores fuerint Ioabitæ, cæſi verò omnes & ſoli Abneritæ. Verùm alij paſſim τὸ, *vnuſquiſque* generatim vt ſonat accipiunt, tamque ad Abneritas, quàm ad Ioabitas referunt, ita vt omnes ad vnum cæſi ſint, & vtrimque mutuis vulneribus conciderint. Talis fuit Cadmæa pugna. Fabulantur enim poetæ Cadmum Agenoris filium & Thebarum conditorem, cùm vidiſſet ſocios à dracone interfectos, draconis dentes ſeuiſſe, ex quibus orti ſe mutuis ictibus confoderent.

Vers. 17. ET ORTVM EST BELLVM] Ecce hic duellum

lum tranſit in acie bellum totale, vnde ad illud fuit quaſi ludus & prælusio vt dixi.

Vers. 18. PORRO ASAEL CVRSOR VELOCISSIMVS FVIT] Ioſeph. ait Aſaelem adeò fuiſſe velocem, vt non tantùm homines, ſed & equos curſu ſuperaret, quales etiamnum ſunt in Hibernia & India. S. Bachiarius epiſt. de lapſis: *Aſael*, inquit, *velox ſicut ceruus à ſcriptura eſſe perhibetur, ob hoc credo, quòd intoi quinati corporis puritas donum et velocitatis indulſerat: corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animã*, Sap. 9. 15. & colligit hanc Aſaelis puritatem ex eo quòd cum ceruo, vt ipſe legit, comparetur: *Velox*, inquit, *erat ſicut ceruus: id eſt qui non ſolùm perſpicacia mentis, inimici laqueos euitabat, verùm etiam ſerpentum id eſt aduerſariarum virtutum interſector exſtitit.* Nam ceruus & viſus acumine excellit, & perpetuas cum ſerpentibus inimicitias exercet.

Tropol. *Aſaeles* ſunt, qui procurrunt alacres ad quæuis charitatis officia, qualis fuit Cardamas, quem S. Paulinus epiſt. 5. ad Amandum, Aſaeli comparans, ei dat pedes ceruorum: *Nam poſitus eſt*, inquit, *in tanta miniſterio charitatis, vt in libertate ſeruiat, in ſenectute diſcurrat, & requiem vacationis emerita malit in peregrinationis labore quàm in domeſtica ſede conſumere: quia pigrorum vias ſpinis ſtratas calcare declinat, ne conuertatur in ærumnam, dum ei de inertia infructuoſo otio miſera ſolicitudinis ſpina configitur. Exultat itaque impiger ad currendã viam, ne illi ſegne otium conterenti, pediſſequa pigrorum inopia tamquam bonus curſor occurrat.*

Vers. 23. PERCVSSIT ERGO EVM ABNER AVERSA HASTA IN INGVINE] Hebr. in *quinta* ſcilicet coſta vbi reſidet iecur & fel. Tropol. *Aſael* repræſentat nimis feruentes, præcipitantes & furentes, qui non directè, ſed indirectè, & ex obliquo reprimendi ſunt: nam vt ait S. Gregor. 3. p. Paſtor. Admonit. 17. & ex eo Angelomus & Eucherius: *Ex mucrone* (directe) *percutere, eſt impetu aperta increpationis obuiare, auerſa verò haſta perſequentem ferire, eſt furentem tranquillè ex quibuſdam tangere & quaſi parcendo ſuperare. Aſael autem protinùs occubuit, quia commota mentes dum parci ſibi ſentiunt, & tamen reſponſorum ratione in intimis ſub tranquillitate tanguntur, ab eo, quod ſe erexerant, ſtatim cadunt*: Vnde *Abner* Hebr. idem eſt quod *patris lucerna*, qualis eſt prudentia lenis & manſueta corripientis.

Vers. 26. AN IGNORAS QVOD PERICVLOSA SIT DESPERATIO?] Milites enim deſperati acerrimè pugnant vt vel vincant, vel, ſi vincantur, ne inulti moriantur: ſed carè vitam ſuam hoſti vendant: quare ex deſperatione naſcitur ſpes victoriæ, imò deſperatio ſæpè eſt cauſa victoriæ. Quocirca præclari duces hoc habent principium: *Cum deſperato ne pugna. Fug ẽtis hoſti aureum ſterne pontem.* Ita Tryphon occiſo Ionatha non fuit auſus agredi paucos eius ſocios deſperatos. Nam *videntes hi, qui inſecuti fuerant, quia pro anima res eſt illis, reuerſi ſunt.* 1. Macbab. 12. 51. Nec Lyſias cùm multis, Iudam Machabæum cum paucis inuadere ſuſtinuit. Audi ſcript. ibidẽ c. 4. 55. *Videns autem Lyſias fugam ſuorum, & Iudæorum audaciam, & quòd parati ſunt aut viuere aut mori fortiter, abijt Antiochiam, & elegit milites, vt multiplicati rurſùs venirent in Iudæam.* Similia ſæpè vidimus in bellis Belgicis, Cauſam dat Vegetius lib. 3. de Re milit. c. 21. *Ex deſperatione*, inquit; *creſcit audacia; & cùm ſpei nihil fit, ſumit arma formido. Ideoq; Scipionis laudata ſententia eſt, qui dixit: viam hoſtibus, quâ fugiant, eſſe muniendam.* Bene Curtius lib. 4. *Effugit*, inquit, *mortem quiſquis contempſerit: timidiſſimum quemq; conſequitur.* Et rurſus lib. 5. *Ignauiam*, inquit, *neceſſitas acuit: & ſæpè deſperatio ſpei cauſa eſt.* Adde Senecam Philoſophum lib. 2. Natural. quæſt. cap. 50. *Nullus*, inquit, *pernicioſior hoſtis, quàm quem audacem anguſtia faciunt: longeq; violentiùs ſemper ex neceſſitate, quã ex virtute corripimur.* Narrat Iuſtinus lib. 20. hiſt. quindecim millia Locrenſium cecidiſſe centum millia Crotonienſium, cauſamque ſubiicit: *Quia*, inquit, *omiſſâ ſpe victoria, in deſtinatam mortem conſpirarant: tantusq; ardor ex deſperatione ſingulos cepit; vt victores ſe putarent, ſi non inulti morerentur. Sed dum mori honeſtè quærunt, feliciter vicerunt.* Hinc eſt illud Maronis 2. Æneid.

Vna ſalus victis, nullam ſperare ſalutem.

Et illud Saluſtianum:

Grauiſſimi ſunt morſus irritatæ neceſſitatis.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SEx Dauidis vxores, & totidem filij in Hebron geniti recenſentur, Isboſeth culpat Abner luxuriæ: Ille deficit ad Dauidem, cũ eoq; fœdus init, totumq; Iſraelem illi ſubiicit. Mox verſ. 23. Ioab Abnerum apud Dauidem proditionis inſimulat, eumq; doloſè occidit, ſed Dauid eum amarè plangit.

1. FActa eſt ergo longa concertatio inter domum Saul & inter domum Dauid:
Dauid proficiſcens, & ſemper ſeipſo robuſtior, Domus autem Saul decreſcens quotidie. 2. Natique ſunt filij Dauid in Hebron: fuitque primogenitus
eius Ammon de Achinoam Iezraelitide. 3. Et poſt eum Cheleab de Abigail
vxore Nabal Carmeli: porrò tertius Abſalom, filius Maacha filiæ Tholmai regis
Geſſur. 4. Quartus autem Adonias, filius Haggith: & quintus Saphatia, filius
Abital. 5. Sextus quoque Iethraam, de Egla vxore Dauid. hi nati ſunt Dauid in
Hebron. 6. Cùm ergo eſſet prælium inter domum Saul & domum Dauid. Abner filius Ner regebat domum Saul. 7. Fuerat autem Sauli concubina nomine
Reſpha, filia Aia. Dixitque Isboſeth ad Abner: 8. Quare ingreſſus es ad con-

cubinam

cubinã patris mei?Qui iratus nimis propter verba Isboseth, ait: Numquid caput
canis ego ſum aduerſum Iudam hodie, qui fecerim miſericordiam ſuper domum
Saul patris tui,& ſuper fratres & proximos eius,&non tradidi te in manus Dauid;
& tu requiſiſti in me quod argueres pro muliere? 9. Hæc faciat Deus Ab-
ner,& hæc addat ei, niſi quomodo iurauit Dominus Dauid, ſic faciam cum eo,
10. vt transferatur regnũ de domo Saul, & eleuetur thronus Dauid ſuper Iſrael,
& ſuper Iudam, à Dan vſque Berſabee. 11. Et non potuit reſpondere ei quid-
quam, quia metuebat illum. 12. Miſit ergo Abner nuntios ad Dauid pro ſe di-
centes: Cuius eſt terra? Et vt loquerentur: Fac mecum amicitias,& erit manus
mea tecum,& reducam ad te vniuerſum Iſrael. 13. Qui ait: Optimè: ego faciam
tecum amicitias: ſed vnam rem peto à te,dicens: Non videbis faciem meam, an-
tequam adduxeris Michol filiam Saul: & ſic venies, & videbis me. 14. Miſit
autem Dauid nuntios ad Isboſeth filium Saul; dicens: Redde vxorem meam
Michol, quam deſpondi mihi centum præputiis Philiſthiim. 15. Miſit ergo
Isboſeth, & tulit eam à viro ſuo Phaltiel, filio Lais. 16. Sequebaturq́ue eam vir
ſuus,plorans vſque Bahurim: & dixit ad eum Abner: Vade, & reuertere. Qui re-
uerſus eſt. 17. Sermonem quoque intulit Abner ad ſeniores Iſrael,dicens: Tam
heri quàm nudiuſtertius quærebatis Dauid vt regnaret ſuper vos. 18. Nunc
ergo facite: quoniam Dominus locutus eſt ad Dauid,dicens: In manu ſerui mei
Dauid ſaluabo populum meum Iſrael de manu Philiſthiim, & omnium inimico-
rum eius. 19. Locutus eſt autem Abner etiam ad Beniamin. Et abiit vt loquere-
tur ad Dauid in Hebron, omnia quæ placuerant Iſraeli & vniuerſo Beniamin.
20. Venitq́ue ad Dauid in Hebron cum viginti viris: & fecit Dauid Abner, &
viris eius qui venerant cum eo, conuiuium. 21. Et dixit Abner ad Dauid: Sur-
gam, vt congregem ad te dominum meum regem omnem Iſrael,& ineam tecum
fœdus,& imperes omnibus, ſicut deſiderat anima tua. Cùm ergo deduxiſſet Da-
uid Abner, & ille eſſet in pace, 22. ſtatim pueri Dauid & Ioab venerunt,cæſis
latronibus,cum præda magna nimis: Abner autem non erat cum Dauid in He-
bron,quia iam dimiſerat eum,& profectus fuerat in pace. 23. Et Ioab, & omnis
exercitus qui erat cum eo, poſtea venerunt: nuntiatum eſt itaque Ioab à narran-
tibus: Venit Abner filius Ner ad regem,& dimiſſit eum, & abiit in pace. 24. Et
ingreſſus eſt Ioab ad regem,& ait: Quid feciſti? Ecce venit Abner ad te: quare re-
miſiſti eum,& abiit & receſſit? 25. Ignoras Abner filium Ner quoniam ad hoc
venit ad te,vt deciperet te, & ſciret exitum tuum & introitum tuum, & noſſet
omnia quæ agis? 26. Egreſſus itaque Ioab à Dauid, miſit nuntios poſt Abner,&
reduxit eum à ciſterna Sira: ignorante Dauid. 27. Cumq́ue rediſſet Abner in
Hebron,ſeorſum adduxit eum Ioab ad medium portæ,vt loqueretur ei, in dolo:
& percuſſit illum ibi in inguine,& mortuus eſt in vltionem ſanguinis Aſael fratris
eius. 28. Quod cùm audiſſet Dauid rem iam geſtam,ait: Mundus ego ſum,&
regnum meum,apud Dominum, vſque in ſempiternum, à ſanguine Abner filij
Ner, 29. & veniat ſuper caput Ioab, & ſuper omnem domum patris eius: nec
deficiat de domo Ioab fluxum ſeminis ſuſtinens,& leproſus,& tenens fuſum, &
cadens gladio,& indigens pane. 30. Igitur Ioab & Abiſai frater eius interfece-
runt Abner,eò quòd occidiſſet Aſael fratrem eorum in Gabaon,in prælio. 31. Di-
xit autem Dauid ad Ioab,& ad omnem populum,qui erat cum eo: Scindite veſti-
menta veſtra,& accingimini ſaccis,& plangite ante exequias Abner. porrò rex
Dauid ſequebatur feretrum. 32. Cumq́ue ſepeliſſent Abner in Hebron, leuauit
rex Dauid vocem ſuam,& fleuit ſuper tumulum Abner: fleuit autem & omnis
populus 33. Plangenſq́ue rex & lugens Abner,ait: Nequaquàm vt mori ſolent
ignaui,mortuus eſt Abner. 34. Manus tuæ ligatæ non ſunt,& pedes tui non ſunt
compedibus aggrauati: ſed ſicut ſolent cadere coram filiis iniquitatis,ſic corrui-
ſti. Congeminanſq́ue omnis populus fleuit ſuper eum. 35. Cumq́ue veniſſet vni-
uerſa Multitudo cibũ capere cum Dauid,clara adhuc die iurauit Dauid, dicens:
Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat,ſi ante occaſum ſolis guſtauero panem vel
aliud quidquam. 36. Omniſq́ue populus audiuit,& placuerunt eis cuncta quæ
fecit rex in conſpectu totius populi. 37. Et cognouit omne vulgus & vniuerſus
Iſrael in die illa, quoniam non actum fuiſſet à rege vt occideretur Abner filius
Ner. 38. Dixit quoque rex ad ſeruos ſuos: Num ignoratis quoniam princeps &
maximus cecidit hodie in Iſrael? 39. Ego autem adhuc delicatus, & vnctus rex:
porrò viri iſti filij Saruiæ duri ſunt mihi, retribuat Dominus facienti malum
iuxta malitiam ſuam.

PORRÒ

Vers. 3. POrro tertivs Absalom, filivs Maacha filiæ Tholmai regis Gessvr] Vetuerat Deus Hebræis coniugium cū Chananæis, ne earum idololatriam ſequerentur: Dauid tamen duxit hic *Maacham filiam regis Geſſur* Chananæi, quia ipſa facta eſt proſelyta, & ad Iudaiſmum ſe conuertit, vt tradunt Hebræi apud S. Hieron. in Tradit. Sic Salmon duxit Rahab Chananæam, & Booz Ruth Moabitidem, Matth. 1. Putant nonnulli Maacha à Dauide in prædatione ex Geſſuri fuiſſe abductam ac deinde in vxorem acceptam, iuxta ritum à Deo præſcriptum Deuter. 21. 10. licet id neget Abulenſis, qui cum Caietano, Saliano & aliis aliter Dauidem excuſat, dicendo, Deum non vetuiſſe Iudæis connubia cum gentibus omnibus, ſed tantùm cum illis quæ incolebant terram promiſſam. Extra eam autem fuiſſe Geſſuri: quare hanc *Geſſuri* eſſe aliam à *Geſſuri*, quam tribui Manaſſe attribuit Ioſue cap. 13. verſ. 11. & 13.

B

Vers. 5. Sextvs qvoqve Iethraam de Egla vxore David] præcipua ſcilicet & prima ac præ cæteris dilecta. Nam & aliæ iam recenſitæ erant vxores Dauidis; vnde Sanchez τὸ *vxore* per Zeugma refert ad omnes præcedentes Dauidis vxores. Hinc Rabbini, Angelom. Lyran. Caiet. Dion putant *Eglam* eſſe *Michol*, quam Dauid valdè dilexit: ideoque dictam eſſe *Eglam*, id eſt *vitulam*, quòd iuuencula eſſet & pulchra: ſed errant: *Egla* enim fœcunda: *Michol* verò ſterilis, cap. 6. 23. adeò vt etiam ab ea adoptati, occiſi fuerint 2. Reg. 21. ac de Michol reducta agitur inferiùs v. 14. ita Ioſeph. Abul. Vatab. Serarius, Sanchez & alij.

C

Vers. 8. Qvare ingressvs es ad concvbinam patris mei? vel libidinis causâ, vel vt eam in vxorem ducas, itaque ad regnum aſpires, illudque mihi eripias? Calumniam hanc fuiſſe, & Abnerem ab ea fuiſſe innoxium, tradit Ioſephus in Græco & Vatab.

Nvmqvid capvt canis svm ego adversvm Ivdam hodie?] Nonnulli τὸ, *caput canis*, ſic exponunt, vt Abner non ſe ſed Isboſeth vocet canem, q.d. Numquid ego ſum caput & dux hominis vilis & abiecti, qui inſtar canis eſt? putà Isboſethi qui cum ſuis vilibus aſſeclis quaſi canibus, allatrat Dauidem, eiuſque regnum Iuda, ac impudenter quaſi canis, obiicit mihi inſonti tam infamem libidinem.

Meliùs alij cenſent Abner de ſe loqui, ſeſeq́; vocare *caput canis* (nec enim caput à cane ſeparari poteſt) idque ob libidinem & impudentiam, quam canes capite maximè præ ſe ferunt. q.d. Numquid ego tam luxurioſus & impudens ſum, vt regis & conſobrini mei Saulis vxorem vitiarim, cùm totis viribus eius tuumque honorem & regnum propugnare ſatagam? Rurſùm q.d. Numquid ego ſum tam vilis & rixoſus, vt ſim quaſi tuus canis, qui pro tuo regno tuendo iugiter pugnando allatrem Dauidem & Iudæos? ita S. Hieron in tradit. Angelom. Abul. & Vatabl. Audi S. Hieron. *Propter te & propter domum patris tui, dicor caput canis eſſe contra Iudam, eò quòd non reducam domum Iſrael ad Dauid quem ſcio vnctum eſſe regem, & regnaturum ſuper vniuerſum Iſrael. Caput canis*, ſe dicit eſſe, id eſt vilem, eò quòd à domo Iuda ſic haberetur,

D

A ſicut latratus canis, eò quòd princeps eſſet canum, id eſt ſtultorum hominum.

Redde vxorem meam Michol, qvam despondi mihi centvm præpvtiis] Dauid repetit Michol, tum quia illam diligebat, tum quia illa iniuſtè à Saule ab eo erat ablata, tum quia ipſa erat filia regis Saulis, quam ipſe ab eo emerat cæde centum hoſtium, vt hac ratione per ipſam quaſi filiam regis à ſe caré emptam ab Iſraelitis eueheretur ad regnum, ac libentiùs vt rex ſuſciperetur, vtpote qui regiæ ſtirpi iam eſſet inſertus. Vers. 14.

Qvoniam Dominvs locvtvs est ad David (De Dauide) dicens: In manv (per manum) servi mei David salvabo popvlvm mevm Israel] Veriſimile eſt id Deum dixiſſe per Samuelem, cùm ipſe iuſſu Dei ipſum vnxit in regem, etſi hæc verba ſuperiùs in eius B vnctione non ſint expreſſa. Sciuit tamen Abner ea Deum dixiſſe, ex communi ſermone & fama quam ſenſim ipſe inaudiuit, præſertim cùm vidit Deum vbique Dauidem proſperare, ac victoriis contra ſe & Isboſeth ornare: quare occaſione huius contumeliæ ab Isboſeth acceptæ, ſtatuit Deo parere, ac regnum ab Isboſeth ad Dauidem transferre. Vers. 18.

In vltionem sangvinis Asael fratris eivs] Hæc fuit vera cauſa, cur Ioab occiderit Abner, quia ſcilicet Abner occiderat Aſaelem fratrem Ioab cap. 2. 23. Aliam cauſam addunt Ioſeph. Theodor. & Procop. Dionyſ. Lyran. Serarius & Salianus, ſcilicet, quia metuebat Ioab, ne Dauid ſe amoto Abnerem ſibi reconciliatum, vtpote inſignem belli ducem, caſtris ſuis præficeret, vti præfecerat Saul: vt hac ratione omnes milites & Iſraelitas, quibus charus erat Abner, magis ſibi diuinceret; ſciebat enim fore, ait Theodor. vt ille præeſſet exercitui qui vniuerſum Iſraelem adducebat ad regem: hac enim de cauſa Ioab occidit Amaſam cap. 20. Vers. 27.

C

Fabulantur Hebræi, Ioab iuſſiſſe Abner, vt ſe doceret modum, quo ſe excalceare ſolebat is, qui nolebat ducere vxorem fratris ſui ſine liberis defuncti; cumque Abner ei obſequens caput ad calceum inclinaret, doloſè à Ioab fuiſſe obtruncatum.

Nec deficiat de domo Ioab flvxvm seminis patiens, et leprosvs, et tenens fvsvm, et cadens gladio, et indigens pane] Videtvr Dauid, quaſi propheta, prophetice maledicere Ioabo, eiuſque poſteris, ac D prædicere vindictam, quam eis Deus ob cæſum Abner illaturus erat: niſi malis cum nonnullis, verba hæc non tam maledictionem ſonare, quàm meritum Ioab, eum ſcilicet mereri vt his pœnis caſtigetur, ſcilicet eum mereri morbum ſeminis & lepram, item ignominiam, cædem & pauperiē. Porrò *fluxum ſeminis patiens*, eſt is qui laborat gonorrhæa, qui morbus eſt fœdus, & apud Hebræos infamis, ac laborantem faciebat legaliter immundum & irregularem multipliciter, vt patet leuit. 10. Adde fluxu ſeminis laborās inutilis eſt ad generandū, quia ſemē profundit. Punitur ergo Ioab hîc ſterilitate & ἀτεκνίᾳ, idque congruè & appoſitè, vt ſcilicet liberi eius nullis filiis ſuis dent vitam, quam ipſe Abneri ademerat. Vers. 29.

ET

ET LEPROSVS] Lepra apud Iudæos erat frequens, eratque morbus horridus, qui hominem faciebat immundum planè & irregularem, vide dicta Leuit. 13.

ET TENENS FVSVM] Sept. σκυτάλην id eſt ſcuticam, ſeu flagellum quale geſtant bubulci & agaſones, vel peram ex corio qualem ferunt mendici, vel virgam & baculum, quem tenent, cæci & podagrici, qui morbo pedum laborant, vt inceſſu non offendant ad lapides & muros: vnde Aquila vertit: *cæcus*. Verum Prouerb. 31. 19. Hebr. פלך *pelech*; Sept. Noſter, Pagnin. Vatab. Marinus & alij paſſim vertunt: *fuſum*, vti hîc vertit Noſter. Iam Hugo per *fuſum*, accipit tympanum, quod ſubinde pulſat leproſus, vt à ſui contactu tranſeuntes arceat, vtque eleemoſynam poſtulet. Magiſter Hiſtor. ſcholaſt. per *fuſum*, accepit ventilabrum ad abigendas muſcas, quæ leproſos infeſtant: muſcæ enim ad carnes ſanioſas & putridas, quales ſunt leproſorum, aduolant, vt ſaniem ſugant. Verùm fuſus eſt propriè inſtrumentum mulierum, quo nent & fila contorquent, q. d. quia Ioab non vt vir aperto marte, ſed occultè & doloſè, vt femina occidit Abner; hinc poſteri eius per ignominiam damnentur ad vilia feminarum miniſteria, vt tractent fuſum & colum, ac mulieribus in filando ſubſeruiant, vti fecit mulieroſus Sardanapalus rex Aſſyriorum, teſte Iuſtino lib. 1. ac ſubinde faciunt eunuchi, quibus feminarum regiarum cura committitur: imò vt fecit Hercules, qui à filia regis Ætoliæ, quam deperibat, ita effeminatus eſt, vt eius iuſſu fuſum torqueret & filaret, vti tradunt vel fabulantur Poëtæ. Porrò Dauid non occidit Ioabum, vti merebatur, quia Ioab in manu habebat exercitum, ac potuiſſet ſe defendere & rebellare Dauidi, vti Abner rebellarat Iſboſetho, eique regnum abſtulerat. Diſtulit ergo vindictam, ac moriens Salomoni iuſſit vt Ioabum occideret 3. Reg. 2. 35. ita Theodor. & Ioſeph. qui aſſerit Ioab cum fratre ſuo plus potuiſſe in regno, quàm poterat ipſe Dauid.

Vers. 33. PLANGENSQVE REX ET LVGENS ABNER] licet antea ſibi aduerſarium & ducem hoſtium ſuorum. *Quo facto*, ait S. Ambroſ. in Apolog. Dauid. c. 7. *docuit etiam aduerſariis fidem promiſſam eſſe ſeruandam, honorandamq́, & in hoſte virtutem.*

Vers. 35. CVMQVE VENISSET VNIVERSA MVLTITVDO CIBVM CAPERE CVM DAVID] Hebr. *vt cibaret Dauidem pane*, id eſt, vt cogeret eum comedere. Ita Vatab. ſed melius vertit Noſter, *cibũ capere cum Dauid*, quia tota ciuitas cum Dauide luxit mortem Abner, ideoque funebre conuiuium inſtituit, quod Sept. vocant περίδειπνον, de quo vide Pollucem, Suidam & Athenæum lib. 7. de Dipnoſophiſtis: Iudæos enim funebre epulum celebraſſe, patet Tobiæ 4. 18. & ex Ioſepho lib. 2. de bello: & idem factitaſſe gentiles, ex hiſtoriis notiſſimum eſt. De Chriſtianis res eſt clariſſima. Ita Hebræi, Serarius, Sanchez & alij. Idẽ liquet ex Ieremia c. 16. 15. & Ezech. c. 24. 17. Vide hîc in Dauide huius ritus, & conuiuij quo defunctis per alimoniam pauperum ſuffragabatur, antiquitatem. Huc faciunt Parentalia Romanorum, per quæ parentibus vitâ functis parentabant.

Vers. 39. EGO AVTEM ADHVC DELICATVS, ET VNCTVS REX] ſcilicet ego rex ſum tenellus & nouiter vnctus, ideoque debilis & infirmus in regno & poteſtate regia, nec in ea firmatus. q. d. Tu ô Ioab occidendo Abner ducem belli Iſraelis, creaſti mihi periculum, ne totus Iſrael me regem repudiaret, atque ob hanc cædem me quaſi illius ſecretò conſcium à regno in perpetuum excluderet. Alij cum Vatabl. vertunt: Ego facilis & clemens ſum, licet vnctus ſim factuſque rex; at Ioab & Abiſai qui ſunt nepotes mei, inclementiores me ſunt. Ego enim peperceram Abner, illi autem eum occiderunt; τὸ enim *clemens* directè opponitur τῷ *duri* quod ſequitur.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

BAana & Rechab doloſè occidunt Isboſeth, caputq́ eius deferunt ad Dauidem, qui pro boni nuntij præmio illis mortem rependit.

1. AVdiuit autem Isboſeth filius Saul, quòd cecidiſſet Abner in Hebron: & diſſolutæ ſunt manus eius, omniſque Iſrael perturbatus eſt. 2. Duo autem viri principes latronum erant filio Saul, nomen vni Baana, & nomen alteri Rechab, filij Remmon Berothitæ de filijs Beniamin: ſiquidem & Beroth reputata eſt in Beniamin. 3. & fugerunt Berothitæ in Gethaim, fueruntque ibi aduenæ vſque ad tempus illud. 4. Erat autem Ionathæ filio Saul filius debilis pedibus: quinquennis enim fuit quãdo venit nuntius de Saul & Ionatha ex Iezrael. tollens itaque eum nutrix ſua fugit: cumque feſtinaret vt fugeret, cecidit, & claudus effectus eſt: habuitque vocabulum Miphiboſeth. Venientes igitur filij Remmon Berothitæ, Rechab & Baana, ingreſſi ſunt feruente die domum Isboſeth: qui dormiebat ſuper ſtratum ſuum meridie. Et oſtiaria domus purgans triticum, obdormiuit. 6. Ingreſſi ſunt autem domum latenter aſſumentes ſpicas tritici, & percuſſerunt eum in inguine Rechab & Baana frater eius, & fugerunt. 7. Cùm autem ingreſſi fuiſſent domum, ille dormiebat ſuper lectum ſuum in conclaui, & percutientes interfecerunt eum: ſublatoq; capite eius, abierunt per viam deſerti

tota

tota nocte, 8. & attulerunt caput Isboſeth ad Dauid in Hebron: dixeruntque
ad regem: Ecce caput Isboſeth filij Saul inimici tui, qui quærebat animam tuam:
& dedit Dominus domino meo regi vltionem hodie de Saul, & de ſemine eius.
9. Reſpondens autem Dauid Rechab, & Baana fratri eius, filiis Remmon Bero-
thitæ, dixit ad eos: Viuit Dominus, qui eruit animam meam de omni anguſtia,
10. quoniam eum, qui annuntiauerat mihi, & dixerat: Mortuus eſt Saul: qui pu-
tabat ſe proſpera nuntiare, tenui, & occidi eum in Siceleg, cui oportebat merce-
dem dare pro nuntio, 11. Quanto magis nunc, cum homines impij interfece-
runt virum innoxium, in domo ſua, ſuper lectum ſuum, non quæram ſanguinem
eius de manu veſtra, & auferam vos de terra? 12. Præcepit itaque Dauid pueris
ſuis, & interfecerunt eos: præcidentesque manus & pedes eorum, ſuſpenderunt
eos ſuper piſcinam in Hebron: caput autem Isboſeth tulerunt, & ſepelierunt in
ſepulchro Abner in Hebron.

Vers. 2. DVO AVTEM VIRI PRINCIPES LATRONVM ERANT FILIO SAVL] LXX. *Duo viri principes turmarum erant Isboſeth filio Saul*; Chald. *Duo viri principes capita duorum exercituũ, fuerunt cum filio Saulis*; Vatabl. *præfecti copiarum*. *Latrones* ergo hic vocantur milites, qui huc illuc prædatum excurrere ſolent (latrones enim propriè dictos non tolerasset rex Isboſeth) nam hi Hebr. vocantur גְּדוּדִים *gedudim*: ſic olim Romani per *latrones* intelligebant milites mercenarios, eò quòd vt latrones & ex inſidiis ad prædandum excurrebant, ait Varro, Feſtus & Nonius Marcellus. Sic Iephte vocatur, *princeps latronum*, id eſt militum prædantium, Iudic. 11. 3. Fortè hi duo fuêre duces, ſiue capitanei, cuſtodiæ regiæ, putà militum prætorianorum, qui Isboſethum ſtipabant & cuſtodiebant, vt modò faciunt Heluetij: ſic enim facilis eis fuit in domum ingreſſus, & ad Isboſeth ſecretus acceſſus. Ita Sahanus.

Vers. 3. ET FVGERVNT BEROTHITÆ] putà *Baana* & *Rechab* iam dicti: fugerunt autem à facie Isboſeth apud quem militarant, ob facinus aliquod commiſſum, quod Isboſeth punire volebat. Ita Rabanus. Abul. *Serarius* & alij. Perperàm ergo R. Salomon & Caiet, per *Berothitas* accipiunt omnes ciues & incolas vrbis *Beroth*. Cur enim omnes ciues fugiſſent? Et quid fuga eorum facit ad hiſtoriam præſentem? Nam quod ait R. Salomon, & ex eo Lyran. eos fugiſſe mortuo Saule metu Philiſthæorum, eò quòd eis vicina eſſet *Beroth*, ex eo refellitur, quòd hi duo duces erant militum Isboſeth poſt mortem Saulis, vti dictum eſt v. 2.

Vers. 4. ERAT AVTEM IONATHÆ FILIO SAVL FILIVS DEBILIS PEDIBVS] nomine, *Mephiboſeth*. vt ſequitur. Cur hic inducitur mentio Mephiboſeth? Reſp. vt ſignificetur ex ſtirpe Saulis nullum ſuperfuiſſe maſculum regno idoneum: nã *Mephiboſeth*, qui ſolus ſupererat, erat claudus & deformis, ineptuſque ad bella Iſraelis gerenda: quare mortuo Isboſeth (cuius cædes hic narratur) neceſſariò à ſtirpe Saulis regnum fuit trãsferendum ad Dauidem. Ita Abul. Aliter Hebræi apud S. Hieron. in Tradit. Raban. Caiet. R. Salomon, & alij reſpondent, ſcilicet, Baana & Rechab militaſſe non ſub Isboſeth, ſed ſub Ionatha, quare fauiſſe eius filio Mephiboſeth, & voluiſſe eum creare regem, ideoque conſpiraſſe in necem Isboſeth: ſed Mephiboſeth conſpirationem eorum detuliſſe ad Isboſeth, cuius vindictam illos metuentes fugiſſe; ac ſecreto redeuntes eum occidiſſe, vt Dauidis gratiam inirent. Sed hæc mera eſt coniectura, nullum in Script. habens fundamentum.

Vers. 5. QVI DORMIEBAT SVPER STRATVM SVVM MERIDIE] vti multi in Italia alijſque regionibus calidis meridiantur, & meridie leuem ſomnum capiunt: nam alioqui ſanctio medicorum eſt, *Somnum fuge meridianum*. Chaldæus hunc ſomnum vocat, ſomnum regum, dicens: *Et ille* (Isboſeth) *dormiens ſomnum regum*: reges enim vigilantes, qui noctu ſæpè pro ſalute & negotiis regni excubare & noctes ducere inſomnes coguntur, ſomnium captant à meridie. Sicut Epaminondas Dux Thebanorum, iis feſta & conuiuia celebrantibus, indeque dormitantibus, excubare ſolebat, dicens: *Ego contra hoſtes peruigilo, vt vos ſecurè conuiuemini*; Verè aurea principis ſententia. Idem Epaminondas cùm quemdam è vigilibus dormientem transfixiſſet, ideoque nimiæ ſeueritatis argueretur: *Talem*, inquit, *eum reliqui, qualem inueni*; nimirùm *vita viuentiũ vigilia, ideoq; vita dormientium mors potiùs eſt, quàm vita*: Vnde Chriſtus in Euangelio crebrò *vigilare* nos iubet.

ET OSTIARIA DOMVS PVRGANS TRITICVM, (iam trituratum, eximendo lapillos, paleas &c, ac ſingula quaſi grana ſeligendo, vt planè ſint pura ad delicias) OBDORMIVIT] ſcilicet ex labore purgandi, æquè ac ex æſtu feſſa in ſomnum incidit. Pulchram & perutilem hac de re Tropologiam affert S. Gregor. lib. 1. Mor. cap. 18. *Oſtiaria, ait, triticum purgat, cùm mentis cuſtodia diſcernendo, virtutes à vitiis ſeparat. Quæ ſi obdormierit, in mortem proprij domini inſidiatores admittit: quia cum diſcretionis ſolicitudo ceſſauerit, ad interficiendum animum malignis ſpiritibus iter pandit. Qui ingreſſi ſpicas tollunt: quia mox bonarum cogitationum germina auferunt, atque in inguine feriunt: quia virtutem cordis delectatione carnis occidunt. In inguine quippe ferire, eſt vitam mentis delectatione carnis perforare.* Damnum verò dormitantis huius cuſtodiæ ſubiicit, dicens: *Nequaquam verò Isboſeth iſte hac morte ſuccumberet, ſi non ad ingreſſum domus mulierem id eſt mollem cuſtodiam ad mentis aditum deputaſſet. Fortis namque virilisq; ſenſus præponi cordis foribus debet, quem nec negligentiæ ſomnus opprimat, nec ignorantiæ error fallat. Vnde benè & Isboſeth appellatus eſt, qui cuſtode femina hoſtilibus gladiis nudatur: Isboſeth quippe vir confuſionis dicitur. Vir autem confuſionis eſt, qui forti mentis cuſtodia munitus non eſt, quia dum virtutes ſe agere æſtimat, ſubintrantia vitia neſciente necant. Tota itaq; virtute*

munien-

munienda eſt aditus mentis, ne quando eam inſidiantes hoſtes penetrent foramine neglecta cogitationis. Hinc Salomon ait: Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quoniam ex ipſa vita procedit. A

Eadem ad verbum ex S. Gregorio tranſcripſit Angelomus, Rupertus & Eucherius: vnde liquet, Eucherium hunc non eſſe S. Eucherium Lugdunenſem Epiſcopum, qui centum & amplius annis S. Gregorium anteceſſit; ſed Bedam, vel quem illius æui.

Politicè, diſcant hîc principes, vel per ſe vel per fidos amicos excubare, præſertim ijs temporibus queis ceteri dormiūt, vt meridie & noctu: hæc enim tempora captant hoſtes, vt incautos inuadant & opprimant. Sic Philippus rex Ma- B cedonum, pater Alexandri Magni cùm in exercitu dormiuiſſet, expergefactus: *Tutò, ait, dormiui, vigilauit enim Antipater.* ita Plutarch. in Apophth. Idem cùm interdiu dormiret, Græcique ad fores conuenientes criminarentur illum, Parmenio eum defendens, *Nolite*, inquit, *admirari ſi nunc Philippus dormiat: nam quando vos dormiebatis, ille vigilabat.* Vera eſt enim Platonis ſententia, quam recenſet Laërtius lib. 3. *Nemo dormiens vllâ re dignus eſt*, quia ſimilis eſt mortuo. Somnus enim eſt imago mortis, vti aiebat Alexander Magnus, dictitans ex ſomno ſe colligere quòd eſſet homo mortalis, non Iouis filius, vti nonnulli adulantes dicebant, teſte Plutarch. Imò ſæpè à C ſomno itur in mortem. vnde Gorgias Leontinus ſentiens ſoporem lethalem obrepere, amico percunctanti: *Quo pacto haberet? Somnus*, inquit, *iam incipit me fratri ſuo* (morti) *commendare.* ita Ælian. lib. 2.

VERS. 6. INGRESSI SVNT AVTEM DOMVM LATENTER ASSVMENTES SPICAS TRITICI] vt fraus & cædis Isboſeth machinatio lateret, ſi cui vigili occurrerent: videbantur enim eſſe tritici meſſores, vel emptores & mercatores, vt vertit Chald. R. Salomon & alij, vnde ex Hebr. vertas, *ingreſſi ſunt in medium domus accipientium frumenta*: ſcilicet Hebræi apud S. Hieron. putent eos geſtaſſe ſpicas tritici, quòd fingerent ſe eas quaſi primitias & munera regi Isboſeth oblaturos. D Alij, vt ſpicis faciem tegerent, ne agnoſcerentur. Alij cenſent, eos ſpicas virentes detuliſſe oſtiariæ, vt illa ſolita purgare triticum, ſpicas exfolliculiaret & tereret, itaque faceret polentam, quæ priſcis erat in delicijs: hoc enim feminarum erat opus. Vnde Abigail polentam obtulit Dauidi, vt eius iram leniret lib. 1. cap. 25. v. 18. ita Sanchez, quæ coniectura eſt appoſita & vero-ſimilis.

ET PERCVSSERVNT EVM IN INGVINE] Hebr. *ſub quinta*, ſcilicet coſta. quæ eſt vltima, ſub qua nihil eſt oſſeum, ſed venter mollis, ideoque ictui & perforationi lethali opportunus.

VERS. 11. QVANTO MAGIS NVNC, CVM HOMINES A IMPII INTERFECERVNT VIRVM INNOXIVM &c.] Isboſeth erat hoſtis & noxius Dauidi, cum eoque de regno digladians: Dauid tamen eum vocat *innoxium*, quia cenſebat eum bona fide exiſtimare, ad ſe, quaſi ad Saulis regis defuncti filium, regnum pertinere: nec enim ei liquidò conſtabat illud ex Dei dono ad Dauidem eſſe translatum, licet enim fortè audiſſet Dauidem à Samuele vnctum in regem, tamen ius Dauidis ei non erat liquidum: nam excipere poterat ac dicere, Dauidem vnctum quidem in regem, ſed ſuæ tribus Iudæ dumtaxat, cæteras ergo tribus ad ſe ſpectare. Aut, Dauidem vnctum quidem eſſe in regem, ſed vt regnaret eo caſu, quo ſtirps B regia Saulis deficeret vt illi ſuccederet: iam autem hanc ſtirpem necdum defeciſſe, ſed in ſe perdurare, quare Dauidem non poſſe excluſa ſtirpe regia, regnum ſuum inuadere.

INTERFECERVNT EOS] Fecit id Dauid, vt amoliretur à ſe ſuſpicionem populi, quòd ipſe ſecretò auctor vel conſcius fuiſſet cædis Isboſeth. Rurſum vt amorem ſuum erga Saulem & Isboſeth, licet ſibi inimicos oſtenderet; itaque clementiæ & beneficentiæ famam ſibi apud omnes tribus conciliaret, quæ magnam regi apud ſubditos beneuolentiam & auctoritatem conciliat. Tertiò, vt quaſi rex & iudex puniret tantum ſcelus, ac iniquam cædem regis vlciſceretur. Corpus enim regium omnibus inuiolabi- C le eſſe debet. VERS. 12.

Porrò Theodor. & Abulenſ. cenſent Dauidem hos regicidas crucifixiſſe. Ioſeph. lib. 7. c. 2. ait eos exquiſitiſſimis tormentis fuiſſe affectos: ſed nil tale habet Scriptura, quæ innuit eos illicò fuiſſe occiſos, ideoque gladio vel lancea confoſſos, ac mox manus quibus cædem patrarant, & pedes, quibus ad eam cōtenderant, fuiſſe præciſos & ſuſpenſos ad perpetuam ſceleris memoriam & vindictam.

CAPVT AVTEM ISBOSETH TVLERVNT, ET SEPELIERVNT IN SEPVLCHRO ABNER IN HEBRON] quia Hebron erat locus quaſi ſanctus, conſecratus ſepulturæ Abrahæ, Iſaac & Ia- D cob, & vt multi volunt, Adæ. Vide dicta Ioſue 14. 15.

Porrò pompam funeris Dauid non exhibuit Isboſeth, quam exhibuerat Abner, tum quia Abner in ditione ſua erat occiſus iuxta Hebron; Isboſeth verò extra limites regni ſui: tum quia Isboſeth perpetuò aduerſatus erat Dauid; Abner verò ab Isboſeth tranſierat ad Dauidem, ad eumque cæteras tribus traducere ſatagebat. Denique cùm Abner occideretur, vehemens omninò erat multorum ſuſpicio, Dauidis iuſſu vel nutu eum fuiſſe occiſum, quare vt hanc ſuſpicionem eis demeret, opus fuit illi ſummè honorare Abnerem in funere, ita Abulenſ. Salianus & alij.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

VNdecim tribus creant ſibi vnguntq́; Dauidem regem in Hebron. Mox verſ. 6. Dauid Iebuſæis cæſis extorquet arcem Sion, in quâ Hiram curat ædificari domum Dauidi; Vbi Dauid verſ. 13. multiplicat vxores & filios. Denique verſ. 18. cadit Philiſthæos primò, & ſecundò verſ. 23. dante Deo ſignum Dauidi ſonitum gradientis in cacumine pyrorum.

1. ET venerunt vniuerſæ tribus Iſrael, ad Dauid in Hebron, dicentes: Ecce
nos, os tuum & caro tua ſumus. 2. Sed & heri & nudiuſtertius, cùm eſſet
Saul rex ſuper nos, tu eras educens & reducens Iſrael: dixit autem Dominus ad
te: Tu paſces populum meum Iſrael, & tu eris dux ſuper Iſrael. 3. Venerunt
quoque & ſeniores Iſrael ad regē in Hebron, & percuſſit cum eis rex Dauid fœ-
dus in Hebron coram Domino: vnxeruntq́ue Dauid in regem ſuper Iſrael. 4. Fi-
lius triginta annorum erat Dauid, cùm regnare cœpiſſet, & quadraginta annis
regnauit. 5. in Hebron regnauit ſuper Iudam ſeptem annis & ſex menſibus: in
Ieruſalem autem regnauit triginta tribus annis ſuper omnem Iſrael & Iudam.
6. Et abijt rex, & omnes viri qui erant cum eo, in Ieruſalem ad Iebuſæum habita-
torem terræ, dictumq́ue eſt Dauid ab eis: Non ingredieris huc, niſi abſtuleris cæ-
cos & claudos dicentes: Non ingredietur Dauid huc. 7. Cepit autem Dauid
arcem Sion, hæc eſt ciuitas Dauid. 8. Propoſuerat enim Dauid in die illa præ-
mium, qui percuſſiſſet Iebuſæum, & tetigiſſet domatum fiſtulas, & abſtuliſſet
cæcos & claudos odientes animam Dauid, idcircò dicitur in prouerbio: Cæcus
& claudus non intrabunt in templum. 9. Habitauit autem Dauid in arce, & vo-
cauit eam, Ciuitatem Dauid: & ædificauit per gyrum à Mello & intrinſecus.
10. Et ingrediebatur proficiens atque ſuccreſcens, & Dominus Deus exercituum
erat cum eo. 11. Miſit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad Dauid, & ligna cedri-
na, & artifices lignorum, artificesq́ue lapidum ad parietes: & ædificauerunt do-
mum Dauid. 12. Et cognouit Dauid quoniam confirmaſſet eum Dominus re-
gem ſuper Iſrael, & quoniam exaltaſſet regnum eius ſuper populum ſuum Iſrael.
13. Accepit ergo Dauid adhuc concubinas & vxores de Ieruſalem, poſtquam ve-
nerat de Hebron: natiq́ue ſunt Dauid & alij filij & filiæ: 14. & hæc nomina eo-
rum qui nati ſunt ei in Ieruſalem, Samua, & Sobab, & Nathan, & Salomon. 15. &
Iebahar, & Eliſua, & Nepheg, 16. & Iaphia, & Eliſama, & Elioda, & Eliphaleth.
17. Audierunt ergo Philiſthijm quòd vnxiſſent Dauid in regem ſuper Iſrael: &
aſcenderunt vniuerſi vt quærerent Dauid: quòd cùm audiſſet Dauid, deſcendit
in præſidium. 18. Philiſthijm autem venientes diffuſi ſunt in Valle Raphaim.
19. & conſuluit Dauid Dominum, dicens: Si aſcendam ad Philiſthijm? & ſi dabis
eos in manu mea? Et dixit Dominus ad Dauid: Aſcende, quia tradens dabo Phi-
liſthijm in manu tua. 20. Venit ergo Dauid in Baal Pharaſim: & percuſſit eos
ibi, & dixit: Diuiſit Dominus inimicos meos coram me, ſicut diuiduntur aquæ.
Propterea vocatum eſt nomen loci illius, Baal Pharaſim. 21. Et reliquerunt ibi
ſculptilia ſua: quæ tulit Dauid, & viri eius. 22. Et addiderunt adhuc Philiſthijm
vt aſcenderent, & diffuſi ſunt in Valle Raphaim. 23. Conſuluit autem Dauid
Dominum: Si aſcendam contra Philiſthæos, & tradas eos in manus meas? Qui
reſpondit: Non aſcendas contra eos, ſed gyra poſt tergum eorum, & venies ad eos
ex aduerſo pyrorum. 24. Et cùm audieris ſonitum gradientis in cacumine
pyrorum, tunc inibis prælium: quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam,
vt percutiat caſtra Philiſthijm. 25. Fecit itaque Dauid ſicut præceperat ei
Dominus, & percuſſit Philiſthijm, de Gabaa, vſque dum venias Gezer.

VERS. 1. ET VENERVNT VNIVERSÆ TRIBVS ISRAEL AD DAVID IN HEBRON] vt eum ſibi regem crearent communi omnium conſenſu, vide 1. Paral. 12. v. 23. & ſeq. vbi fusè hic tribuum aduentus & ordo deſcribitur. A

DICENTES: ECCE NOS OS TVVM ET CARO TVA SVMVS] hoc eſt nos cognati tui ſumus, ita Chald. ne enim putaret quiſ Dauid ſanguine contingere tribum Iuda duntaxat, ex qua oriundus erat, ideoq́ue eum ſolius tribus Iuda eſſe regem, hac de cauſa cæteræ vndecim tribus hîc aſſerunt Dauidem quoque ſuum eſſe conſanguineum: omnes enim tribus erant conſanguineæ, eò quòd ex duodecim fratribus Patri-

Patriarchis filijs Iacob prognati eſſent. Hæc eſt A ergo prima ratio, cur Dauid ſibi in regem eligant quòd ex eis ſit ortus, eiſque ſanguine iunctus, ſequitur ratio ſecunda.

Vers. 2. SED ET HERI ET NVDIVSTERTIVS, CVM ESSET SAVL REX SVPER NOS, TV ERAS EDVCENS ET REDVCENS ISRAEL.] q. d. Tu ſub rege Saule magis rexiſti populum, quàm Saul, pro eoque feliciter ſemper pugnaſti: par ergo eſt vt Saule mortuo quaſi rex nos regere pergas. Sequitur tertia ratio petita ex Dei decreto & oraculo de Dauidis regno per Samuelem edito.

DIXIT AVTEM DOMINVS AD TE: TV PASCES POPVLVM MEVM ISRAEL.] *Paſces*, id eſt reges: hoc enim eſt Hebr. תִּרְעֶה *tire* & græcum ποιμανεῖς. vnde ſciant reges ſe debere regere paſcendo populum, eo modo quo paſtor paſcit oues: quocirca Homerus Agamemnonem regem ποιμένα λαῶν, id eſt paſtorem populorum.

Vers. 3. PERCVSSIT CVM EIS REX DAVID FOEDVS IN HEBRON CORAM DOMINO] id eſt coram toto cœtu & ſynagoga populi fidelis, ſiue duodecim tribuum, cui præſidebat Deus: nam arca Dei non erat in Hebron; quare coram ea hoc fœdus ſanciri non potuit. Hoc *fœdus* erat mutua promiſſio, qua Dauid promittebat ſe fideliter regnum Iſrael adminiſtraturum iuxta leges à Deo ſancitas Deut. 17. 16 & ſeq. Iſraelitæ verò viciſſim promittebant ſe illi obedientes & fideles fore.

VNXERVNTQVE DAVID IN REGEM SVPER ISRAEL.] Dauid ter vnctus eſt in regem Iſrael: primò, ſecretò in domo patris à Samuele: Secundò, publicè à ſola & tota tribu Iuda: Tertiò: hîc ab omnibus tribubus. Dauid fuit typus Chriſti, qui tripliciter quoque vnctus eſt: Primò gratiâ vnionis perſonalis, propter quam ius adeptus eſt in omnes Dei electos, vt eorum princeps & caput: Secundò, gratiâ redemptionis in morte: propter quam *Deus exaltauit illum & donauit ei nomen, quod eſt ſuper omne nomen*, & ipſa regnare cœpit ſuper patres, quos è ſubterraneis locis eduxit, & paucos Apoſtolos atque diſcipulos. Tertiò gratiâ ſupremi triumphi; cùm *data eſt ei omnis poteſtas in cælo & in terra*; & Spiritu ſancto miſſo de cælo, omnes gentes ſeruierunt ei: & impletur illud in dies iuxta Pſalm. 2. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Quin & rex triplici iure fuit. Primò vt Deus, *Rex regum, & Dominus dominantium.* Secundò, vt homo, filius & ſucceſſor Dauidis regis, vnde Nathanael Ioan. 1. v. 49. *Rabbi tu es rex Iſrael*: & turbæ venturæ erant, Ioan. 6. v. 15. *vt raperent eum, & facerent eum regem*, quæ diuinitatem eius non norant: eædemque ingredienti Hieroſolymam ſucclamabant Ioan. 12. v. 13. *Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Iſrael.* Tertiò, vt Homo Deus, ex quo dicebat Matth. 28 *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.* ita Noſter, Salianus in Annalib. anno Salomonis 2. n. 98.

Vers. 4. FILIVS TRIGINTA ANNORVM ERAT DAVID, CVM REGNARE COEPISSET] *Filius triginta annorum*, id eſt vir triginta annorum. Eſt Hebraiſmus, quem explicui lib. 1. cap. 13. v. 1. Hinc patet, Dauidem fuiſſe iuniorem Ionatha, qui

A erat quadraginta annorum & ampliùs, vt oſtendi cap. 2. v. 10. Mirum ergo nonnullos cenſere Dauidem fuiſſe ſeniorem Ionatha, quibus fauet S. Ambroſ. lib. 1. Offic. cap. 32. dicens: *Dauid cùm eſſet prudentior, Ionatha tamen iunioris conſilijs acquieſcebat.*

Allegoricè Dauid hic vti & in alijs omnibus, typus fuit Chriſti: Audi Angelomum. *Quòd Dauid triginta annorum regnare cœpit, præfigurabat quòd Dominus noſter triginta annorum venit ad baptiſmū, & incipiebat euangelium regni prædicare, cuius regnum ſempiternum, & poteſtas eius alteri non dabitur. Quadragenarius enim numerus, qui ex quaterdenis conſtat, plenitudinem temporum, & rerum perfectionem ſignificat.* Hoc repræſentauit regnum Dauidis, quod fuit quadraginta annorum.

ET QVADRAGINTA ANNIS REGNAVIT] additis ſeptem menſibus; nam ſeptem annis & ſex B menſibus regnauit ſuper Iudam, deinde triginta tribus annis ſuper totum Iſrael; niſi dicas hos triginta tres annos non fuiſſe integros, & defuiſſe eis ſex menſes: ſic enim præcisè regnauit quadraginta annis, mortuuſque eſt anno ætatis ſeptuageſimo. Hebræi apud S. Hieron. in Tradit. dicunt Dauidem regnaſſe quadraginta annis & ſex menſibus; ſed hos menſes non computari, eò quòd Dauid per ſex menſes Abſalomum fugerit, vel morbo laborarit. Pluriùs dicas Script. ſæpè numeros integros conſignare, & fractiones ſiue minutias numerorum omittere.

ET ABIIT REX ET OMNES VIRI QVI ERANT CVM EO, IN IERVSALEM] vt ex Hebron, ſedem regni transferret in Ieruſalem, eamque faceret regni & ſynagogæ metropolim, vide quæ de Ieruſalem dixi Iudic. 1. & alibi. Vers. 6.

C NON INGREDIERIS HVC NISI ABSTVLERIS CÆCOS ET CLAVDOS DICENTES: NON INGREDIETVR DAVID HVC] Quæres, quinam hi cæci & claudi? Primò, nonnulli putant fuiſſe imagines & ſtatuas cæcorum & claudorum effictas in muris, vt per eas ſignificarent Iebuſæi, arcem Sion ita eſſe celſam & munitam, vt ipſis nihil agentibus, à ſtatuis iſtis defendi poſſet. Secundò, Aben Ezra, R. Salomon cæterique Rabbini cenſent fuiſſe duas imagines duorum patriarcharum, vnam Iſaaci cæci, alteram Iacobi claudi, vt per eas admonerentur Iſraelitæ fœderis, quod cum Iſaac & Iacob eorum, pepigerat Abimelech ipſorum auus, Geneſ. 26. ac proinde abſtinerent à bello & inuaſione ſuæ D arcis in Sion. Tertiò, Burgenſ. cenſet fuiſſe idola, quæ Iebuſæi quaſi Deos tutelares collocarint in muris. Quartò, Chald. cæcos & claudos accepit non corporales, ſed ſpirituales: qui ſcilicet mente cæcutirent & claudicarent, vnde vertit: *peccatores & culpatos.* Quintò, & genuinè vere & propriè dicti hîc intelliguntur cæci & claudi: tales enim milites, quibus in prælio effoſſi erant oculi, & tibiæ fractæ Iebuſæi collocarunt in muris & turribus altiſſimis arcis Sion, præſidentes loci munitioni, ad ſarcaſmum & hoſtilem irriſionem Dauidis. q. d. Fruſtra tentas, ô Dauid, oppugnare noſtram arcem quæ ita loci natura munita eſt, vt à ſolis cæcis & claudis, quos in ea vides defendi poſſit. Age ergo, ſi tibi cor eſt arcem oppugnare, vola in eius muros, & ex eis tolle cæcos & claudos, itaque ar-

Cæci & claudi Dauidis qui? Reſp. Primò.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

Quintò.

Genuinè.

A cem ingredere & occupa; ſed ſcito, poſt cæcos
& claudos, nos oculatos pedibuſque & mani-
bus valentes tibi occurſuros, & te tuoſque è mu-
ris deturbaturos, ita Ioſeph. lib. 7. Antiq. cap. 2.
Procop. Theodor. Angelomus, Abulenſ. Scra-
rius, & alij. Sic Tyrij, ait Lyran. in muris Tyri
muniſſimis conſtituerunt pygmæos, quaſi illi
ſoli eos propugnare ſufficerent Ezech. 27. 11. vi-
de ibi dicta.

Addunt Hebræi apud S. Hieron. in Tradit. &
Gloſſa, Iebuſæos à Dauide vocatos fuiſſe *cæcos
& claudos*, id eſt debiles & inermes, ideoque
ipſos hoc conuicium in Dauidē per ſarcaſmum
retorſiſſe, eique ſuos cæcos & claudos obieciſſe.
q. d. Poſuimus in muris noſtris defenſores cæ-
cos & claudos, quia tu nos cæcos & claudos
vocitas: age ergo experire an tales ſimus, & cum
B cæcis & claudis hiſce dimica, ac videbis non
nos, ſed tuos milites fieri claudos & cæcos: eſt
hoc ſcomma militare. Addunt alij, Iebuſæos
vocaſſe Hebræos *cæcos & claudos*. Sic enim Ma-
nethon, Lyſimachus & alij apud Ioſeph. lib. 1.
contra Appion, conuiciantur Moyſen & He-
bræos ob lepram, ſcabiem, alioſque morbos à
rege fuiſſe eiectos. Quare Moyſen octoginta
millia leproſorum, mancorum & mutilorum
v. g. cæcorum & claudorum ex Ægypto eduxiſ-
ſe. Scomma ergo hoc in Hebræos detorſerunt
Iebuſæi q. d. Vos Hebræi cum Moyſe veſtro eſtis
leproſi, mutili, cæci & claudi, ideoque ab Ægy-
ptijs eiecti: vultis ergo occupare arcem noſtram
Sion? ſanè nos experiemini valentiores Ægy-
ptijs, qui vos quaſi cæcos & claudos facile hinc
propulſabimus. Inſultarunt ergo Dauidi q. d.
Tu cum cæcis & claudis tuis Hebræis non in-
gredieris huc: faceſſe ergo hinc, & abi redique
C ad tuos Ægyptios.

VERS. 7. CEPIT AVTEM DAVID ARCEM SION] Nota.
Dauid conuicijs Iebuſæorum animum non de-
miſit, ſed extulit, ac propoſitis ingētibus præmijs
milites incitauit ad arcem Sion inuadendam,
qui promiſſis illecti animosè in arcem conſcen-
derunt, eamque occuparunt, ac cæcos & claudos
ibidem à Iebuſæis poſitos deturbarunt. Porrò
Dauid anno primò regni ſui ſuper totum Iſrael,
qui fuit vitæ eius trigeſimus octauus, cepit Sion
& Ieruſalem, ac ſedē regni ex Hebron in illam
tranſtulit, in illaque regnauit triginta tribus an-
nis, vt dictum eſt v. 5.

VERS. 8. PROPOSVERAT ENIM DAVID IN DIE ILLA
PRÆMIVM, QVI PERCVSSISSET IEBVSÆVM,
ET TETIGISSET DOMATVM FISTVLAS] id eſt
tectorum imbrices vel canales, per quos aqua
D è tectis in terram defluebat. q. d. Propoſuit Da-
uid præmium ei qui primus ſummitates muro-
rum & canalium Sionis apprehendiſſet, ac eos
tranſiliens in arcem intraſſet. Præmium erat vt
is fieret dux & princeps militiæ Dauidis. Fecit
hoc Ioab, qui proinde licet ob cædem Abner
mereretur hoc principatu priuari, tamen ob ſu-
peratam arcem Sion, quòd ſcilicet primus in
eam, non per cedrum ab Hebræis ad hoc exci-
ſam, vt nugantur Hebræi, ſed per admotas arci
ſcalas conſcendiſſet, meruit à Dauide in prin-
cipatu hoc ſuo confirmari, vt patet 1. Paralip. 11.
v. 6. Cùm enim vndique ſcalæ ab Hebræis arci
admouerentur, multique per eas in muros eua-
dere contenderent, Ioab omnes ſuperauit, pri-
muſque in muros aſcendit; vt notam ſceleris oc-
ciſi à ſe Abner hac generoſitate & victoriâ de-
leret, atque Iebuſæos arcis cuſtodes occidit ad
vnum omnes, excepto vnico Areuna, qui Iudæis
erat amiciſſimus ait Ioſephus. Hic enim Dauidi
vendidit aream in monte Sion, ad fabricandum
in ea templum, de quo cap. 24.

ET ABSTVLISSET CÆCOS ET CLAVDOS
ODIENTES ANIMAM DAVID] Hinc patet, ve-
ros cæcos & claudos, milites Iebuſæos poſitos
fuiſſe in muris Sionis, quos Dauid per Ioab
abſtulit, &, vt aiunt LXX. Roman. *pugione occidit*.
Obijciebat Marcion Chriſtum non eſſe filium
Dauidis, vel certè ab eo eſſe degenerem, eò
quòd Dauid occidiſſet cæcos & claudos, quos
Chriſtus ſanabat. Reſp. Tertullian. lib. 4. contra
Marc. 36. Dauidem occidiſſe Iebuſæos cæcos &
claudos *odientes animam David*, at cæci & clau-
di curati à Chriſto non odiebant, ſed amabant
Chriſtum, ab eoque viſum poſcebant. Quare
cæci illi & *claudi* Iebuſæi reſiſtentes Dauidi re-
præſentabant, ait Angelomus, Scribas & Pha-
riſæos, qui ſpiritualiter erant *cæci*; quia non
agnoſcebant Chriſtum; & *claudi*, quia ad bona
opera erant tardi & inepti, quos proinde Chri-
ſtus redarguit & morte æternâ puniuit, de qui-
bus ipſe ait: *Cæci ſunt & duces cæcorum* Matth. 15.
verſ. 14 & cap. 23. v. 13. *Væ vobis Scribæ & Phari-
ſæi hypocritæ: quia clauditis regnum cælorum ante ho-
mines; vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis
intrare.*

Myſticè ergo, *cæci & claudi* ſunt infideles, hæ-
retici & fideles prauè viuentes, qui factis ne-
gant, quæ ſe credere profitentur, quique in via
Dei claudicant, nunc Deo nunc mundo ſeruire
& placere conantes. Hi non ingrediuntur tem-
plum cæleſte. Quocirca S. Paulus Hebr. 12. v. 13.
dixit: *Propter quod remiſſas manus, & ſoluta genua
erigite, & greſſus rectos facite pedibus veſtris, vt non
claudicans quis erret, magis autem ſanetur.* Oremus
ergo cum Pſalte Deum, *vt non infirmentur veſtigia
noſtra*, pſalm. 17. 17. *& vt ponat pedes noſtros quaſi
ceruorum*: ibidem v. 34. *vt viam mandatorum Dei
curramus*. Pſalm. 118. 32. Sapienter S. Ambroſius
ſer. 68 *Petrus*, ait, *petra eſt ſuper quam ædificatur Ec-
cleſia, ideoq́; ſicut in Eccleſia fidei fundamentum conti-
net, ita & in homine membrorum fundamenta confir-
mat, vt claudo greſſum reſtituit*, Act. 3. 7. *& vt Chri-
ſtianus non iam trepidus & imbecillis poſſit ſuper pe-
tram Eccleſiæ, ſed robuſtus & fortis incedere.*

IDCIRCO DICITVR IN PROVERBIO: CÆ-
CVS ET CLAVDVS NON INTRABVNT IN
TEMPLVM] Hebr. *in domum*, quod Salianus &
alij accipiunt de domo, ſiue palatio Dauidis:
Vatabl. de arce Sion. q. d. Quia cæci & claudi
Iebuſæi reſtiterunt Dauidi in arce Sion, eumque
irriſerunt; hinc ſanxit Dauid, eiſque hanc pœ-
nam ſtatuit, vt nemo eorum deinceps arcem
Sion, & domum ſuam in arce ſitam ingredere-
tur. Verùm Noſter & LXX. domum Dei intel-
ligunt, ſcilicet *templum*. Porrò poterant Hebræi
cæci & claudi ingredi templum vetus, nam eos
in illo curauit Chriſtus, Matth. 21. v. 14. Dauid
ergo templi ingreſſu arcuit & prohibuit non
Hebræos, ſed Iebuſæos cæcos & claudos, qui
ipſum irriſerant, q. d. Vos Iebuſæi cæci & claudi
ſuperbè inſultaſtis Dauidi, quòd ipſe nequiret
occupare arcem Sionis: idcircò ipſe eâ occupatâ

vobi

vobis in congruam pœnam hoc ſcomma in vos A retorquet, ſtatuitque ne quis veſtrum in arcem Sion, & multò minùs in tabernaculum, vel templum in monte Sion ædificatum ingrediatur: quare veſtrum dicterium in prouerbium abijt, vt, cùm quem ſtultæ ſuæ oſtentationis meritas dare pœnas, illamque in caput oſtentantis retorqueri homines vident, dicant: *Cæcus & claudus non intrabunt in templum*, q. d. Hic iactabundus donum ſuum, quod ſuperbè oſtentabat, perdidit, eoque in pœnam iactantiæ ſuæ ſpoliatus eſt. Idipſum tamen ad litteram dicitur de ſacerdotibus, qui ſi cæci eſſent vel claudi, arcebantur miniſterio templi Leuit. 21. v. 18. Alij putant hoc prouerbium dici de re impoſſibili, vt, cùm quid impoſſibile quis tentat, dicatur ei: *Cæcus & claudus non intrabunt in templum*, q. d. Rem impoſſibilem tentas eamque poſſibilem efficere ſatagis, ſed fruſtra. Hic fuit primus actus regni Dauidis ſuper totum Iſrael, B ſcilicet occupatio Sionis, ac regij throni tranſlatio ex Hebron in Sion & Ieruſalem. Volebat enim Deus in ea ſtatuere caput regni & ſynagogæ, eò quòd Chriſtus Dauidis antitypus in eâdem erat prædicaturus & erecturus Eccleſiam, ibique regnum ſuum ſpirituale inchoaturus: iuxta illud Iſaiæ cap. 2. v. 3. *De Sion exibit lex, & verbum Domini in Ieruſalem.* Eccleſia enim eſt *Sion*, id eſt *ſpecula*, quia per fidem ſpeculatur Deum in terris, & per viſionem eumdem ſpeculabitur in cælis. Et cap. 62. v. 1. *Propter Sion non tacebo, & propter Ieruſalem non quieſcam, donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius, & Saluator eius vt lampas accendatur.*

VERS. 9. ET ÆDIFICAVIT PER GYRVM A MELLO.] De *Mello* & totius Hieroſolymæ ſitu & ſtructura, vide Adrichom. Ariam & Villalpandum lib. 2. de Templo c. 2. in Apparatu præfectus huius ædificationis fuit Ioab 1. Paral. 11.

Porrò Chald. Cant. 7. 4. vertit, *ædificauit arcem Sion, quæ vocatur Migdala, de Libano, id eſt turris Libani, quia omnis qui ſteterit in ea poteſt numerare omnes turres quæ ſunt in Damaſco.* Meliùs idem c. 4. 15. ait ipſam Ieruſalem vocari *Libanum*.

MELLO] Hebr. idem eſt quod plenitudo, vnde Hebræi per *Mello* accipiunt locum comitiorum, quia illic congregabatur populus ad conſultandum de rebus agendis. Alij intelligunt aggerem qui cingebat arcem. Alij putant fuiſſe foſſam circa arcem: quæ dicta ſit *Mello* quod aqua impleretur. Alij autumant *Mello* fuiſſe ſummitatem, ſiue verticem montis Sion. Verùm dico cum Ioſeph. Villalpand. Saliano. Sanchez. Richardo, D Adrichom. & alijs Chorographis: *Mello* erat vorago ac vallis profunda & lata valdè, quæ montem Sion à ciuitate inferiori diſcernebat: atque à porta aquarum, Occidentem verſùs, vſque ad portam piſcium extendebatur. Ab hac voragine Dauid montem Sion per gyrum ædificauit ac muniuit. Huius concauitatem Salomon, vt commoda eſſet platea coæquauit (vnde etiam *platea portæ aquarum vocatur*) eamque ædificijs ornauit, quæ collapſa ab Ezechia reſtaurata ſunt. Hic Ioas rex Iuda à ſuis ſeruis in deſcenſu Sela occiſus eſt. Ioſephi autem ætate hæc vallis *Tyropæa* appellabatur, in quam, vt ſcribit, domus creberrimæ deſinebant: eratque latiſſima, & habitationibus hominum frequentiſſima. Verùm nunc vorago ipſa tota repleta eſt, relictis tamen prioris concauitatis A veſtigijs, indeque dicta eſt *Mello*, id eſt plenitudo, eò quòd ruderibus, ſaxis & domibus impleta eſſet. Hic enim liber ſcriptus eſt poſt fabricam Sionis & templi, cùm iam *Mello* eſſet *Mello*, id eſt plena.

ET CONCVBINAS] *Concubinæ* non erant meretrices & pellices, ſed ſecundariæ vxores, vtpote inferioris ſortis & ſtatus, vti iam ſæpiùs monui. Quocirca harum filij non numerantur 1. Paral. 3. 9. VERS. 13.

Porrò 1. Paral. 3. v. 6. & 8. repetitur & bis ponitur *Eliſama* vnus Dauidis filius, quia ſcilicet Dauid duos habebat filios, quibus idem nomen *Eliſama* indidit, vel quia priore mortuo, poſteriori idem nomen impoſuit, ait Vatabl.

AVDIERVNT AVTEM PHILISTHIIM, QVOD VNXISSENT DAVID IN REGEM SVPER ISRAEL, B ET ASCENDERVNT VNIVERSI VT QVÆRERENT DAVID] vt eum initio regni adhuc inualidum & quaſi inermem opprimerent, ne viribus auctis & regno confirmato ab eo opprimerentur, vti ab eo oppreſſi fuerant occiſo Goliath 1. Reg. 17. & ſeq. Vnde Dauid videns ſe hoſtibus cinctum, ad Deum confugit, dictauitque pſalm. 2. *Quare fremuerunt gentes*, &c. vbi ad litteram Philiſthæorum contra ſe conſpirationem. Allegor. Iudæorum & gentium contra Chriſtum & Apoſtolos coniurationem, ſuamque & Chriſti de ijs victoriam deſcribit. VERS. 17.

QVOD CVM AVDISSET DAVID DESCENDIT IN PRÆSIDIVM] id eſt locum munitum, ita LXX. putà *in arcem*, vt vertit Chald. & Vatabl. nimirum in arcem Sionis; hæc enim erat munitiſſima ſedes Dauidis, iuxta quam caſtra metabantur C eius hoſtes Philiſthæi in valle vicina dicta *Raphaim*. Sic Noſter, *præſidium* paſſim ſumit pro arce vel loco munito. Aut potiùs *præſidium* hoc erat arx munita iuxta ſpeluncam Odollam, in quam ſe recipere ſolebat Dauid perſequente Saule, ita Vatab. & Salianus.

PHILISTHIIM AVTEM VENIENTES DIFFVSI SVNT IN VALLE RAPHAIM] Vallis quæ adiacet Hieroſolymæ, dicta eſt *Raphaim*, id eſt Gigantum, à cæſis ibidem à Ioſue vel quo alio, Gigantibus: LXX. vertunt, *in valle Titanum*, id eſt Gigantum. Alludunt enim ad fabulam Titanum, quàm poëtæ mutuati ſunt à Gigantibus, Geneſ. 6. Fingunt enim ipſi Gigantes fuiſſe homines vaſtiſſimos & ſuperbiſſimos, qui cum Ioue bellarint, ideoque ab eo fulmine percuſſi ſint. VERS. 18.

D DIVISIT DOMINVS INIMICOS MEOS SICVT DIVIDVNTVR (diſperguntur) AQVÆ, vaſe rupto, vel riuis ex torrente in varias foſſas deductis. PROPTEREA VOCATVM EST NOMEN LOCI ILLIVS, BAAL PHARASIM] id eſt habens rupturam vel fracturam, q. d. Vallis fracturarum, vel planities diuiſionum, ita Chald. & alij, vbi ſcilicet Deus diuiſit & diſperſit Philiſthæos per arma & milites Dauidis. Huius vallis diuiſionis meminit Iſaias c. 28. 21. VERS. 20.

ET RELIQVERVNT IBI SCVLPTILIA SVA (idola ſiue lares, & deos Penates ſiue tutelares ſuos) QVÆ TVLIT DAVID] *& combuſſit* vt addit Chald. idque diſertè dicitur 1. Paralip. 14. v. 12. Lex enim Deuter. 7. verſ. 25. idola iubebat comburi. Rependit Dauid vicem Philiſthæis: hi VERS. 21.

enim 1.Reg 5.2. ceperant arcam fœderis, eamque dicarant Deo ſuo Dagon.

VERS. 23. GYRA POST TERGVM EORVM, ET VENIES AD EOS EX ADVERSO PYRORVM.] Hebr. *bechaim* quod Aquila & Noſter vertit, *pyrorum* Pagnin. & Vatabl. vertunt, *mororum* quæ cùm ſtillent humorem quo turgent, flere videntur; Chald. *arborum*, Septuag. κλαυθμῶνος, id eſt fletus & plorationis, à rad. בָּכָה *bacha*, id eſt fleuit, vagiit. vnde Ioſeph. 7. Antiq. 4. locum hunc vocat, *ſy.mum fletus*; quod Hebræi apud S. Hieron. ſic explicant, vt locus hic dictus ſit *plorationis*, eò quòd in eo Philiſthæi deplorarint tam ſuam, quam ſuorum idolorum ſtragem, idola ergo ſuis cultoribus ſunt omnis miſeriæ & fletus cauſa, ait Angelom. Adduntque Dauidem irrupiſſe in caſtra Philiſthæorum eò loci, vbi erant idola, in quibus Philiſthæi maximè confidebant: quare iis illicò diſturbatis facilè reliqua caſtra diſturbaſſe. Alii cêſent Philiſthæorum idola dici fletus, quòd iis non niſi lacrymis ſacrificari oporteret; alii, quòd arbores iſtæ cum oculis & lacrymis habeant ſympathiam: liquorem enim quaſi lacrymas diſtillant, vnde & lacrymari dicuntur.

Porrò *Clauthmon* nomen erat loci dicti à fletu, vt docet S. Hieron. Euſebius, Adrichom. in locis Hebr. & alii paſſim: locus hic erat iuxta Hieroſolymam in valle Raphaim ad Occidentem, vel, vt S. Hieron. ad Septemtrionem. Vnde hic videtur eſſe *lacus flentium*, de quo Iudic. 2. v. 1. ibi enim Septuag. vertunt κλαυθμῶνα, vide ibi dicta.

VERS. 24. ET CVM AVDIERIS SONITVM GRADIENTIS IN CACVMINE PYRORVM, TVNC INIBIS PRÆLIVM: QVIA TVNC EGREDIETVR DOMINVS ANTE FACIEM TVAM] Per hunc greſſum primò, Ioſeph & Theodor. intelligunt ipſarum arborum in cacuminibus agitationem, cùm nullus flaret ventus. Secundò, Hebræi apud S. Hieron. compactionem & deletionem idolorum per angelos. Tertiò, & genuinè: Angeli quaſi Dei legati & duces belli, excitabant fragorem quemdam in verticibus arborum, perinde ac per eos inceſſiſſent & proceſſiſſent ad prælium, pugnaturi cum Dauide contra Philiſthæos, vt ipſi percellerentur cùm à fronte tot & tantos hoſtes ſibi imminere audirent, & à tergo inſtantem Dauidem aduerterent, vnde Chald. vertit, *cùm audieris vocem clamoris in capitibus arborum, tunc confortaberis, quia tunc exibit Angelus Domini ad proſperandum ante te, vt occidat caſtra Philiſthæorum.*

Vide hic miram Dei à Dauide inuocati in prælio auxilium & præſidium: voluit enim Deus pro ſuo Dauide pugnans, vt Philiſthæi concluderentur hinc pyrotis, inde exercitu Dauidis, vt ipſi ſtrepitu angelorum, quem ipſi quaſi aciem progredientes ex aduerſo Philiſthæorum edebant, in pyrorum arboribus, quaſi valida hoſtium manu cor- *Cur in pyris apparuit angelus?*

A inuadente perculſi diffugerent. & in Dauidis manus inciderent, ibique partim ab eo partim ab angelis Dauidis tutelaribus cæderentur. ita Abul. & alii. Sed cur Deus ſignum hoc dedit in ſonitu pyrorum, potiùs quàm amygdalorum, ceraſorum, ficuum, &c. Reſp. primò, quia iuxta Ieruſalem in valle Raphaim erat copia pyrorum, adeò vt pyretum hoc dictum ſit *vallis pyri*, teſte Adrichom. in Deſcript. Ieruſalem, n. 238. ita Lyran. Secundò, quia pyri celſiores ſunt ficubus, ceraſis, amygdalis, &c. vnde magis conueniebant angelis, qui ex celſis cælis in pyros deſcendebant, vt excelſum & cæleſtem ſtrepitum in pyris excitarent, quo Philiſthæi percellerentur, cogitantes angelos è cælis contra ſe pugnare. Tertiò, quia pyrus eſt maſcula, & maſculi ſaporis, ita vt pomus femina eſſe videatur; vnde repræſentat eos qui maſculo ſunt animo & virtute, quales ſunt angeli & Apoſtoli. *Reſp. Primò.* *Secundò.* *Tertiò.* *Quartò.*

B Quartò, quia *pyrus* dicta eſt quaſi *pyra*, eò quòd flammæ ſimilitudinem reddit è lato in acutum tendens, ait Sipontinus. Sic flammei ſunt angeli & Apoſtoli, iuxta illud: *Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis*, Pſalm. 103. 4. Hebr. 1. Quintò, in pyris eſt proprietas vini, ait Plinius lib. 14. 14. præſertim in falernis ita dictis à potu, quoniam tanta vis ſucci abundat. Sic Apoſtoli recepto Spiritu ſancto videbantur muſto pleni, Actor. 2. æquè ac Angeli. Sextò, pyra ſunt denſa, ideoque ponderoſa, adeò vt nonnulla dicantur librala. Adhæc pyrorum multæ ſunt ſpecies. Denique *ſerotina ad hiemem vſque ad matrem pendent gelu maturescentia græca, ampullacea, laurea*: ait Plinius. ſic graues, varii & perdurantes, imò æterni ſunt angeli. *Quintò.* *Sextò.*

Simili modo angeli ex alto pugnarunt contra Pharaonem pro Moyſe. Exodi 14. v. 24. & contra Chananæos pro Ioſue, c. 10. 14. & pro Barac contra Siſaram, Iudic. 5. 20. & pro Iuda Machabæo contra Lyſiam. 2. Machab. 11. 8.

C Tropol. Angelom. *per ſonitum gradientis in cacumine pyrorum*, inquit, *aduentum Domini ſignificat ſuper celſitudinem Prophetarum & Apoſtolorum, virtute diuinitatis ſuæ ſupergradientem, ſicut in Canticis Canticorum ſcriptum eſt cap. 2. Ecce iſte veniet ſaliens in montibus, tranſiliens colles. pyrorum autem cacumina arborum ſignificant ſummitates. Quid per arbores niſi ſublimes partes intelliguntur? in quorum cacuminibus dum ſonitus auditur, id eſt, dum in ſublimitate vitæ ſonus, flante Spiritu ſancto, prædicationis intonuit, Dauid noſter virtute ſuæ diuinitatis, qua celſitudinem Sanctorum tranſcendit, Philiſthæos, id eſt, immundos ſpiritus ſuperauit.*

PERCVSSIT EOS DE GABAA,] quæ alibi vocatur *Gabaon*; vel certè Gabaa vicina erat Gabaon. VERS. 25.

VSQVE DVM VENIAS GEZER,] quæ erat vrbs Philiſthinorum, ait Ioſeph. & patet 3. Reg 9.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid arcam fœderis religioſè ſolenni pompa ex domo Abinadab transfert in domum Obededom, inde verſ.14.in Sion ludens & ſaltans coram ea, vnde ipſum irridet vxor Michol ver.20. ſed eam arguendo compeſcit Dauid.

1. COngregauit autem rurſum Dauid omnes electos ex Iſrael triginta millia,
2. Surrexitque Dauid, & abijt & vniuerſus populus qui erat cum eo de viris
Iuda, vt adduceret arcam Dei, ſuper quam inuocatum eſt nomen Domini exer-
cituum, ſedentis in cherubim ſuper eam. 3. Et impoſuerunt arcam Dei ſuper
plauſtrum nouum: tuleruntque eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa: Oza
autem & Ahio filij Abinadab, minabant plauſtrum nouum. 4. Cumque tuliſſent
eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa, cuſtodiens arcam Dei Ahio præcede-
bat arcam. 5. Dauid autem & omnis Iſrael ludebant coram Domino, in omni-
bus lignis fabrefactis, & cytharis & lyris & tympanis & ſiſtris & cymbalis. 6. Poſt-
quam autem venerunt ad aream Nachon, extendit Oza manum ad arcam Dei: &
tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. 7. Iratuſque eſt
indignatione Dominus contra Ozam, & percuſſit eum ſuper temeritate: qui mor-
tuus eſt ibi iuxta arcam Dei. 8. Contriſtatus eſt autem Dauid, eò quòd percuſ-
ſiſſet Dominus Ozam, & vocatum eſt nomen loci illius, Percuſſio Ozæ, vſque in
diem hanc. 9. Et extimuit Dauid Dominum in die illa, dicens: Quomodo in-
gredietur ad me arca Domini? 10. Et noluit diuertere ad ſe arcam Domini in
ciuitatem Dauid: ſed diuertit eam in domum Obededom Gethæi. 11. Et habi-
tauit arca Domini in domo Obededom Gethæi tribus menſibus: & benedixit Do-
minus Obededom, & omnem domum eius. 12. Nuntiatumque eſt regi Dauid
quòd benedixiſſet Dominus Obededom, & omnia eius, propter arcam Dei. Abijt
ergo Dauid, & adduxit arcam Dei de domo Obededom in ciuitatem Dauid cum
gaudio: & erant cum Dauid ſeptem chori, & victima vituli. 13. Cumque
tranſcendiſſent qui portabant arcam Domini ſex paſſus, immolabat bouem &
arietem, 14. & Dauid ſaltabat totis viribus ante Dominum. porrò Dauid erat
accinctus ephod lineo, 15. Et Dauid & omnis domus Iſrael ducebant arcam
teſtamenti Domini, in iubilo, & in clangore buccinæ. 16. Cumque intraſſet arca
Domini in ciuitatem Dauid, Michol filia Saul proſpiciens per feneſtram, vidit re-
gem Dauid ſubſilientem, atque ſaltantem coram Domino: & deſpexit eum in
corde ſuo. 17. Et introduxerunt arcam Domini, & impoſuerunt eam in loco ſuo,
in medio tabernaculi quod tetenderat ei Dauid: & obtulit Dauid holocauſta, &
pacifica coram Domino. 18. Cumque compleſſet offerens holocauſta, & paci-
fica, benedixit populo in nomine Domini exercituum. 19. Et partitus eſt vni-
uerſæ multitudini Iſrael, tam viro quàm mulieri, ſingulis collyridam panis vnam, &
aſſaturam bubulæ carnis vnam, & ſimilam frixam oleo: & abijt omnis populus,
vnuſquiſque in domum ſuam. 20. Reuerſuſque eſt Dauid, vt benediceret domui
ſuæ: & egreſſa Michol filia Saul in occurſum Dauid, ait: Quàm glorioſus fuit ho-
die rex Iſrael, diſcooperiens ſe ante ancillas ſeruorum ſuorum, & nudatus eſt, quaſi
ſi nudetur vnus de ſcurris. 21. Dixitque Dauid ad Michol: Ante Dominum, qui
elegit me potiùs quàm patrem tuum, & quàm omnem domum eius, & præcepit
mihi, vt eſſem dux ſuper populum Domini in Iſrael, 22. & ludam, & vilior fiam
pluſquàm factus ſum: & ero humilis in oculis meis, & cum ancillis, de quibus lo-
cuta es, glorioſior apparebo. 23. Igitur Michol filiæ Saul non eſt natus filius vſque
in diem mortis ſuæ.

VERS.2. VT ADDVCERENT ARCAM DEI] ex Gabaa in Sion, tum vt Dauid haberet arcam apud ſe, & coram ea Deum religioſè coleret & inuocaret; tum vt magis honoraretur arca & Deus in ea, vtpote in vrbe regia, tum vt euaderet maximas calamitates, quas Deus Iſraeli immiſerat ob neglectè habitam arcam in Gabaa, ait Ioſephus, li- A cet id neget Abulenſ.

SVPER QVAM INVOCATVM EST NOMEN DOMINI EXERCITVVM] Eſt Hebraiſmus. q. d. Quæ vocatur arca Domini, qui dicebatur ſedere ſuper alas Cherubim, ſiue ſuper propitiatorium, ita vt haberet arcam pro ſcabello pedum ſuorum, quia inde Angelus in aſſumpto cor-

corpore de nube pro Deo dabat oracula & reſponſa. ita Abulenſ. Vatabl. & alij.

VERS. 3. ET IMPOSVERVNT ARCAM DEI SVPER PLAVSTRVM NOVVM.] Fuit error Dauidis ex ignorantia, vel potiùs Leuitarum peccatum: quia arca non debebat vehi plauſtro, ſed portari humeris ſacerdotum vel Leuitarum, vt patet Numer. 4. 15. & ſeq.

TVLERVNTQVE EAM DE DOMO ABINADAB, QVI ERAT IN GABAA.] *Gabaa* erat, locus vel collis in vrbe Cariathiarim: ibi enim erat domus Abinadab & arca, vt patet 1. Reg. 7. 1.

MINABANT; agebant, ducebant, PLAVSTRVM.] Oza & Ahio fratres, quòd Abinadab pater eorum iam erat mortuus, vt ex hoc loco colligitur.

VERS. 6. VENERVNT AD AREAM NACHON.] Ita Hebr. Aquila, Angelom. & alij, licet Septuag. Romæ correcti habeant *Machor*, pro quo 1. Paral. 13. v. 9. legitur *Chidon*, quia ibidem ſcutum ſuum, quo hoſtes profligauit, Ioſue cap. 8. v. 18. poſuit, ait S. Hieron. in Tradit. ſiue quia Nachon erat nomen viri & heri areæ, qui alio nomine vocabatur *Chidon*.

EXTENDIT OZA MANVM AD ARCAM DEI, ET TENVIT EAM, QVONIAM CALCITRABANT BOVES.] Oza non erat ſacerdos, vt vult Angelom. & Gloſſa; ſed Leuita, vt docet S. Hieron. Epiſt. ad Sabinianum, S. Gregor. 5. Moral. 10. Auctor Mirabilium S. Scripturæ lib. 2. cap. 12. Ioſeph. Serarius & alij idq́ue ſatis liquet ex 1. Paral. 26. 5. Quare mirum eſt D. Soto in 4. diſt. 13 q. 3. cui fauet Sanchez, aſſerere Ozam non fuiſſe Leuitam; ſed laicum.

CALCITRABANT BOVES.] Id eſt, calcitrando videbantur deiectum arcam in terram: Septuag. *circumflectebat eam vitulus.* Chald. *propulerant eam boues.* Vatabl. *declinabāt eam.* R. Kimchi ex R. Iona, cenſet boues ob ſanctimoniam arcæ viribus deſtitutos cœpiſſe deficere & fatiſcere, vt membra & iuncturæ eorum viderentur laxari, diſſolui & diuidi, eò quòd non boues, ſed Leuitæ deberent humeris ſuis geſtare arcam. Verùm 1. Paral. 3. 9. alia cauſa datur, cùm dicitur. *bos quippe laſciuiens paululum inclinauerat eam,*

VERS. 7. IRATVSQVE EST INDIGNATIONE (id eſt vehementer iratus & indignatus eſt) DOMINVS, ET PERCVSSIT EVM SVPER TEMERITATE.] Quæres, *Cur occiſus Oza?* quare à Deo occiſus ſit Oza, cùm arcam labantem ſuſtentaret, quod erat officium religioſum? R. Salomon reſpondet eum percuſſum ob peccatum Dauidis, qui arcam plauſtro impoſuerat. Sed hoc eſt improbabile. Rurſum Theodoretus ait eum occiſum ob præuium aliquod peccatum nobis ignotum & occultum, præſertim quòd in eo exiſtens auſus ſit tangere arcam, ait Auctor Mirabil. S Script. lib. 2. cap. 12.

Verùm alij certum peccatum aſſignant: ſed *Reſp. Primo.* varij varium. Primò, S. Hieron. epiſt. 48. hoc dat, quod Oza arcam humeris non portarit, ſed plauſtro vexerit. Addunt alij, quòd id fecerit praua Philiſthæorum imitatione, de quo lib. 1. cap. 6. & 7. ita Theodor. Procop. Lyranus. *Secundò.* Secundò, alij apud Abulenſ. quòd ipſe arcam tangeret illo die, quo nocte præcedente cum vxore rem habuerat, ideoq́ue immundus eſſet & irregularis: nam & Gentilium ſacerdotes dum ſacrificabant, debebant eſſe caſti, teſte Macrob. lib. 1. Satur. 23. *Tertiò.* Tertiò quòd eam tangeret non examinata & expurgatá priùs conſcientiá, ait Pacianus in Parænesi. *Quartò.* Quartò: alij cum Abulenſ. cenſent eum percuſſum ob irreuerentiam, quòd irreuerenter tetigerit arcam, idq́ue ſine neceſſitate: leuis enim erat boum calcitratio: nam vt dicitur 1. Paral 13. *bos, &c. paululum inclinauerat arcam.* Addunt, vel potiùs fingunt Rabbini, quòd arca potiùs portaret quàm portaretur. *Quintò.* Quintò, alij quòd arcam tetigerit, cùm non eſſet indutus Ephod & veſtibus ſacris. *Sextò verius.* Sextò & veriùs, quòd Oza non erat ſacerdos, ſed Leuita: ſolis autem ſacerdotibus licebat tangere arcam, vt diſertè aſſerit Ioſephus, qui erat ſacerdos, ideoq́ue legis apprimè peritus lib. 7. Antiquit. cap. 4. idq́ue clarè exprimitur Numer. cap. 4. v. 15. & cap. 18. v. 3. vbi iubentur ſacerdotes arcam velo obuoluere; & vectes per angulos arcæ immittere, ne videlicet Leuitæ arcam humeris portantes, eam contingerent, idq́ue ſub pœna mortis. Et hoc eſt quòd dicitur: *Percuſſit eum ſuper temeritate.* ita Ioſephus & Ribera lib. 3. de Templo cap. 3. Addit Serarius Ozam tetigiſſe arcam nudam: licet enim ipſa obducta eſſet velis, tamen vela hæc non erant colligata, ſed ita ſuperpoſita, vt huc illuc vento ac plauſtri agitatione agitarentur & ventilarentur. Cùm ergo boues calcitrarent, inclinarunt in vnam partem velamina, ſicq́ue accorrens Oza per imprudentiam & incautum zelum nudam arcæ partem tetigit. Ad hoc enim debuiſſent euocari & adhiberi ſacerdotes, qui videntur non affuiſſe, quia nulli hîc nominantur: idq́ue ſatis inſinuat Dauid 1. Paralip. 15. verſ. 13. vnde Angelom. & Gloſſa aiunt eum præſumptuosè & incautè tetigiſſe arcam. Saluianus lib. 6. de Prouidentia. Oza, inquit, *ille Leuites Dei, ipſo in officio inofficioſus fuit, qui iniuſſa præſumpſit.*

Porrò Angelom. Abulenſ. Dion. & alij cenſent Ozam illa temporali morte caſtigatum, æternam euaſiſſe. Denique locus iſte vocatus eſt *Percuſſio Ozæ* vt ſequitur, vel *diuiſio Ozæ*. vt dicitur 1. Paralip. 13. v. 11. *Diuiſio*, quia ſcilicet Deus diuiſit animum Ozæ à corpore, ac Ozam ab hominibus & huius ſæculi vita; non autem quòd eius brachium amiſerit, & ab humeris, quibus arcam ferre debuerat, ſit diuiſum, vt aiunt Rabbini nonnulli; Auctor Mirabil. S. Script. eum ſuffocatum aſſerit.

Allegor. hinc diſce quanta puritate & reuerentia accedendum ſit ad S. Euchariſtiam, in qua non eſt manna terreſtre, quod erat in arca, ſed cæleſte & diuinum, imò ipſe Chriſtus Deus & homo. Audi S. Pacian. in Paræneſ. *Vos appello qui criminibus admiſſis pœnitentiam recuſatis, vos, inquam, poſt impudentiam timidos, poſt peccata verecundos, qui cum mala conſcientia Dei ſancta contingitis, & altare Domini non timetis, qui ad manus ſacerdotis in conſpectu Angelorum ſub fiducia innocentiæ accedītis, &c. tanta infuit cura diuinæ prouidentiæ, vt audaces manus nec ob auxilium ſuſtineret.* ſic & Angelom.

Tropolog. varia hinc documenta eliciunt Patres. *Morales concluſiones. Prima.* Primò, S. Dionyſ. Areop. epiſt. 8. laicos non debere ſe miſcere rebus ſacris. *Secunda.* Secundò, non eſſe tangendas virgines quæ ſunt arca ſpiritalis Chriſti. Audi S. Hieron. epiſt. 22. ad Euſtochium

de

de cuſtodia virgin. *Obteſtor te coram Deo & Chriſto Ieſu; & electis angelis eius, ne vaſa templi Domini, quæ ſolis ſacerdotibus videre conceſſum eſt, ſacile in publicum proferas: ne ſacrarium Dei quiſquam profanum aſpiciat. Oza arcam quam non licebat tangere, attingens, ſubita morte proſtratus eſt: neque enim vas aureū & argenteum tam carum Deo fuit, quàm templum corporis virginalis. Præceſſit vmbra, nunc veritas eſt.* Idem epiſt. 48. ad Sabinianum ſollicitatorem virginis: *Oza Leuites, ait, arcam Domini quam portare ipſe debuerat quaſi ruentem ſuſtētare voluit, & percuſſus eſt: quid de te futurum putas, qui ſtantem arcam Domini præcipitare conatus es?*

Tertia. Tertiò, ſacra vaſa temerè non eſſe tangenda. ita S. Ephrem. tract. de Sacerdot. to. 1.

Quarta. Quartò, ſuperiorum & ſanctorum facta, licet nonnihil à recto declinare videantur, non eſſe à ſubditis alijſq́ue iudicanda. Audi S. Gregor. lib. 5. Moral. cap. 10. *Quid eſt, inquit, mens iuſti niſi arca teſtamenti? Quæ geſtata à bobus calcitrantibus inclinatur: quia nonnumquam etiam qui bene præeſt, dum ſubiectorum populorum confuſione concutitur, ad diſpenſationis condeſcenſionem ex ſolâ dilectione permouetur. Sed in hoc quod diſpenſatoriè agitur, inclinatio ipſa fortitudinis caſus putatur imperitis. Vnde & nonnulli ſubditi contra hanc manum reprehenſionis mittunt, ſed à vita protinus ipſa ſua temeritate deficiunt. Leuites ergo quaſi adiuuans manum extendit, ſed delinquens vitam perdidit: quia dum infirmi quique fortium facta corripiunt, ipſi à viuentium ſorte reprobantur.* Deinde ſanctis idipſum applicans: *Quid eſt, inquit, iuſtum de ſua condeſcenſione velle corrigere, niſi inclinatam arcam ſuperba reprehenſionis manu releuare? Quid eſt iuſtum de incognita locutione reprehendere, niſi motum eius fortitudinis, errorè lapſum putare? Sed perdit vitam, qui arcam Dei tumidè ſubleuat: quia nequaquam, quis ſanctorum corrigere recta præſumeret, niſi de ſe priùs meliora ſenſiſſet. Vnde rectè & Leuites idem Oza dicitur, quod videlicet robuſtus Domini interpretatur: quia præſumptores, quique niſi audaci mente robuſtos ſe in Domino crederent, nequaquam meliorum facta vel dicta velut infirma iudicarent.*

Symbolicè arca eſt S. Scriptura. Symbolicè, arca teſtamenti eſt S. Scriptura, quam reuerenter tangere, id eſt legere & audire tenemur: & conſequenter arca eſt anima viri in ea eruditi & ſancti. Vnde S. Antonius de Padua ob inſignem citationem & explicationem S. Script. in prædicando, à Pontifice vocatus fuit *arca teſtamenti.* Sic & Gennadius in Catal. Honorati Epiſcopi Maſſilienſis eos vocat *armariam Scripturarum.* Et Caſſianus collat. 14. ca. 10. *Continua,* inquit, *meditatio Scripturarum mentem facit arcam teſtamenti.* Et S. Hieron. in fine c. 2. ad Epheſ. *Condatur, ait, in nobis arca teſtamenti, cuſtos legis Domini, & Cherubim ſcientiæ multitudo, & interiora pectoris noſtri in nouum vocabulum tranſeant, dicamurq́, debir, id eſt oraculum, ſiue λαλητήριον, id eſt locatorium.*

Et B. Virgo. Denique arca teſtamenti eſt B. Virgo, quæ Chriſtum noui fœderis & teſtamenti auctorem vtero ſuo complexa mundo peperit: qui hanc irreuerenter tangit, vtique percutietur à Deo. Sic Neſtorius negans illam eſſe Deiparam percuſſus fuit, cùm lingua eius blaſphema à vermibus eroſa computruit. Sic Conſtantinus Copronymus illam comparans burſæ, quæ exemplo auro non niſi vilis eſt burſa, carbunculo ictus vociferabatur viuum ſe inextinguibili igni traditum eſſe propter Mariam Deiparam, iubéſ exinde eam honorari ac celebrari vt Deiparam, ait Glycas ex Cedreno. Vide Paulum Diaconum li. 21. & Zonaram lib. 3. Sic Caianus mimus blaſphemans B. Virginem, ab eadem in ſomnis correptus, cùm ſe non corrigeret, manibus & pedibus manè ſe truncatum reperit, vti refert Ioannes Moſchus in Prato ſpirit. c. 4.

Vers. 10. Divertit eam in domum Obededom Gethæi] Erat hæc domus vel in ipſa vrbe Ieruſalem, vel in loco vrbi vicino, vt ait Ioſephus, qui & addit, Obededom initio fuiſſe pauperem, ſed iuſtum, ac Leuitam, idq́ue liquet ex 1. Paral. 16. verſ. 3. & cap. 16. v. 25. Dices. Quomodo ergo vocatur hîc *Gethæus,* id eſt Philiſthæus. hoc eſt, vt Theodor. & Procop. *Allophylus,* id eſt alienigena? Reſp. gente erat Iudæus, ſed domo fuit Gethæus, quod in Geth natus ſit vel habitarit, ſicut Elimelech Iudæus habitauit in Moab, Ruth 1. ita Serarius. Porrò *Obededom* hebr. idem eſt quod *ſeruiens, colens vel operans rubrum,* ait Pagnin. in nom. Hebr. idq́ue appoſitè, vt rubea & ardens eius deuotio, pietas & charitas denotetur.

Myſticè, *Geth* hebr. idem eſt quod *torcular,* quod ſignificat crucem, in qua Chriſtus vitis vera, ait Eucher. calcari & exprimi dignata eſt, à qua cunctus gentium populus meritò Gethæus appellari poteſt, cùm dicit: *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti,* arca Dei ergo, ipſeq́ue Deus requieſcit in anima Gethæi, id eſt fidelis qui amat crucem & mortificationem.

Vers. 11. Et benedixit Dominus Obededom, et omnem domum eius] id eſt proſperauit, & magnis opibus rerumq́ue copia ſubitò eum cumulauit. ita Ioſephus. Tradunt Hebræi apud S. Hieron. omnes eius vxores, ancillas & nurus peperiſſe maſculos, animalia verò gemellos.

Vers. 12. Adduxit (illectus benedictione & felicitate, quam ab arca perceperat Obededom) arcam Dei de domo Obededom in civitatem David] in Sion. hæc enim à Dauide in vrbem exſtructa, dicta eſt ciuitas Dauid, ſicut à Romulo condita dictaq́ue eſt Roma, à Nino Niniue, ab Alexandro Magno Alexandria, ab Antiocho Antiochia, à Seleuco Seleucia à Ptolemæo Ptolemais, à Conſtantino Conſtantinopolis.

Et erant cum David septem chori] muſicorum, qui deſcribuntur 1. Paral. 15. ſcilicet primus v. 17. ſecundus v. 18. tertius v. 19. quartus v. 20. quintus v. 21. ſextus v. 22. ſeptimus v. 24. vbi *ianitores* vocantur Leuitæ illi qui arcam antecedebant & ſequebantur, vt turbam ſubmouerent, & Leuitis arcæ baiulis iter panderent, item ij qui poſtea in Sion oſtijs tabernaculi & templi, in quo erat arca, præficiendi erant.

Et victima vituli] Addunt Sept. *& agni,* Hæc verba deſunt in Hebr. & Chald. Eſt enallage numeri: *victima vituli,* id eſt victimæ vitulorum: erant enim plures, vt patet ex ſeq.

Vers. 13. Cumque transcendissent qui portabant arcam sex passus, immolabat bovem et arietem] Ecce hic monitu ſacerdotum, qui iam erant præſentes, arca non fuit vecta plauſtro, vti factum erat per errorem

v. 3. ſed

A v. 3. ſed portata humeris Leuitarum, putà Caathitarum, vti Deus iuſſerat Numer. 4. 15.

IMMOLABAT] in gratiarum actionem ſoſpitatis omnium, quòd nemo à Deo percuteretur, vti percuſſus fuerat Oza, atque in ſupplicem precem, vt Deus continuaret iſtam ſuam erga arcam, presbyteros & comites protectionem & clementiam. Vnde 1. Paral. 15. 26. dicitur: *Cumq́; adiuuiſſet eum Deus ad ambulandum, immolatum ſeptem tauros, & ſeptem arietes*, videlicet per ſingulos Leuitarum pſallentium choros vnum taurum & vnum arietem. Erant enim ſeptem chori. Quatuordecim ergo victimas obtulerunt, ideoq́ue plura altaria erexerunt, in quibus ſimul omnes immolarentur, cremato duntaxat adipe, quod ex lege fiebat in hoſtijs pacificis, quales hæ erant: alioqui enim in tot victimis mactandis, excoriandis, ſecandis, cremandis nimis longa fuiſſet tantæ proceſſionis mora. ita Abulenſ. Denique Serarius cenſet, ad ſingulos ſex paſſus has victimas fuiſſe iteratas. Verùm nil tale habet B Script. ac ſic proceſſio hæc per totum diem, imò per plures dies durare debuiſſet: magna enim erat diſtantia à domo Obededom vſque ad arcem Sion.

Porrò loco citato Paralip. fuſiùs deſcribitur pompa & iubilus huius proceſſionis & tranſlationis arcæ. Lege illum. hîc tantùm obſcura quædam, quæ ibi dicuntur, explicabo. Ibidem ergo v. 20. dicitur de Leuitis: *In nablis arcana cantabant*, quod Abul. & alij accipiunt ſic q.d. Cantabant arcana myſteria, ideoq́ue voce ſubmiſſa, ac verbis inuolutis & obſcuris. Germanus noſter Sanchez per *arcana* accipit pſalmos, quorum titulus eſt עֲלָמוֹת *alamoth*, id eſt arcana & occulta, quales ſunt 9. & 45. qui ita aptè ſolenni huic C arcæ tranſlationi congruunt, vt tunc à Dauide compoſiti videantur. vnde pro *arcana* in lib. Paral. Hebr. pariter eſt *alamoth*.

Rurſum v. 21. dicitur *in citharis pro octaua canebant epinicium*, id eſt carmen triumphale pro victorijs de Philiſthæis à Dauide adeptis. Tale carmen ſunt pſalmi, qui inſcribuntur *victori*, ſcilicet Deo & Dauidi dicatum, quales ſunt pſalm. 6. & 11. Horum enim titulus Sept. ſunt: *In finem pro octaua*, vbi Hebr. eſt לַמְנַצֵּחַ *lamnatseach*, id eſt *victori* vel *vincenti*, vt vertit S. Hieron. & alij: ſed de his plura in pſalmis. Videntur ergo tunc pſalmos iam dictos quaſi epinicium cecinisse Deo pro Dauidis victorijs. Mox verſ. 22. dicitur *Chonenias autem princeps Leuitarum prophetiæ præerat. Prophetiæ*, id eſt melodiæ; vnde explicans ſubdit, *Ad præcinendam melodiam*: nam prophe- D tare ſæpè idem eſt quod laudare & iubilare Deo. Sic enim Samuel & Saul dicuntur propheta ſſe li. 1. c. 19. 24. Cogita quantus fuerit hîc tot inſtrumentorum & cantorum concentus & harmonia. Inde verſ. 26. dicitur: *Cumq́; adiuuiſſet Deus Leuitas, qui portabant arcam fœderis Domini, immolabantur ſeptem tauri & arietes*. Hebræi τὸ *adiuuiſſet*, ſic explicant, q.d. Deus eleuauit arcam ſuper humeros Leuitarum, vt illi nullum eius ſentirent onus, ſed arca ſeipſam portare & mouere videretur. Verùm dico Deum adiuuiſſe Leuitas in geſtatione arcæ, quia arca tabulis Decalogi lapideis in ſe incluſis, æquè ac auro quo tegebatur, erat grauis & ponderoſa, ac aſcenſus in montem Sion erat arduus & difficilis: Deus

A ergo affirmauit & roborauit Leuitas, vt hilariter & fortiter arcam in ipſam Sionis arcem ſurſum deferrent. ita Abulenſ. Salianus Sanchez & alij. Redeamus iam ad noſtrum textum & verſum.

ET ARIETEM] Hebr. eſt מְרִיא *meri* quod æquè ac בָּרִיא *bari* ſignificat animal pingue & ſaginatum, ſiue bos, ſiue ouis ſit: hîc nequit eſſe bos, quia is præceſſit, igitur eſt ouis: Vnde Septuag. hîc & alibi ſæpè vertunt, *agnum*, qui eſt aries iunior.

ET DAVID SALTABAT TOTIS VIRIBVS] Vers. 14.
Nonnulli codices addunt: Et *Dauid percutiebat in organis armigatu*, id eſt ad armos ſiue humeros ligatis, q.d. In organis portatilibus: quia enim Dauid ſimul ſaltabat, & ſimul organa pulſabat, debebant illa, vtpote grauia ea humero ſuſpendi, ne ſaltum vel pulſum impediret. Verùm hæc B verba delenda ſunt cum Hebr. Chald. Septuag. Roman. Raban. manuſcriptis & alijs paſſim. Videtur τὸ *armigatu* irrepſiſſe ex Sept. qui habent in organis ἡρμοσμένοις, id eſt concinnis & continuè modulantibus.

SALTABAT (Vatabl. *tripudiabat*) TOTIS VIRIBVS (Hebr. & Chald. *in omni fortitudine*) ANTE DOMINVM] id eſt ante arcam Domini. Quid feciſſet Dauid, ſi veram Dei arcam, putà S. Euchariſtiam, ipſumq́ue in ea Chriſtum Dominum conſpexiſſet? Et quid facere conuenit Chriſtianos, cùm eamdem in templis conſecrari, & per plateas ſolenniter circumduci conſpiciunt: Si Dauid tanta pompa concrepantibus tot muſicis inſtrumentis, concinentibus tot Leuitarum choris, cum tot victimis totiuſq́ue populi concurſu C & plauſu circumtulit arcam, quid nos facere conuenit, cùm ipſe Chriſtus in Euchariſtia circumfertur?

Nota & imitare hîc inſignem Dauidis humilitatem, æquè ac deuotionis feruorem quo meruit fieri pater Chriſti: quia in arca typica mentis oculis proſpiciebat & honorabat Chriſtum antitypum ex ſe naſciturum. ita Eucher. *Hic*, inquit, *humilitas approbata, ſuperbia damnata & temeritas vindicata monſtratur; quia & ipſe Dauid coram arca Domini humiliter ſaltando non erubuit, mox promiſſionem filij Dei ex ſua ſtirpe naſcituri ſuſcipere promeruit: & coniux quæ eamdem illius humilitatem deſpexit, eius ſemine ſecundari non merita, perpetua ſterilitatis pœnam luit.*

Porrò S. Ambr. lib. 1. Apolog. Dauidis cap. 6. *Docuit*, ait, Dauid *contuitum regalis potentiæ non habendum, vbi religionis exhibetur officium. Honeſtum eſt enim pro religione facere, etſi incongruum ſit poteſtati*. D Idem lib. 4. Epiſt. 30. ad Sabinum, cauſam literalem huius ſaltus dat, dicens: *Ludebat enim Domino puer ſuus, & ideò ampliùs placuit, quia ita ſe humiliauit Deo, vt regale poſthaberet faſtigium, & vltimum exhiberet Deo quaſi ſeruulus miniſterium*. Idem Ambroſ. ſerm. 25. de ſanctis cauſam huius ſaltus ſublimem, ſed myſticam aſſignat. *Elatus gaudio*, inquit, *in ſaltationem prorupit. Prouidebat enim in ſpiritu Mariam de germine ſuo Chriſti thalamo ſociandam. Vnde ait: Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Ideo ipſe præ cæteris prophetiarum auctoribus plus cantauit, quia lætior cunctis per hæc gaudia ſuos poſteros coniungabat: & ad propria vota ſolito dulciùs inuitans, docuit nos quid in ipſis nuptijs facere deberemus, cùm ille ante nuptias tanta exultatione ſaltauerit ante arcam. Ergo ſaltauit Propheta Dauid ante arcam,*

arcam. Arcam autem quid niſi ſanctam Mariam dixerimus? Siquidem arca intrinſecus portabat teſtamenti tabulas, Maria autem ipſius teſtamenti geſtabat heredem. Illa intra ſemet legem, hæc Euangelium retinebat. Illa Dei vocem habebat, hæc verbum. Verumtamen arca intus foriſq; auri nitore radiabat, ſed & ſancta Maria intus foriſq; virginitatis ſplendore fulgebat. Illa terreno ornabatur auro, iſta cæleſti. Audi S. Gregor. lib. 27. Moral. cap. 27. (cuius dicta ad verbum more ſuo tranſcripſerunt Angelomus & Eucherius) *Intueri libet quanta virtutum munera Dauid perceperat, atque in his omnibus quàm forti ſe humilitate ſeruabat. Quem enim non extolleret ora leonum frangere, vrſorum brachia diſsipare, deſpectis prioribus fratribus eligi, reprobato rege ad regni gubernacula vngi, timendum cunctis vno lapide Goliam ſternere, à rege propoſita extinctis Allophylis numeroſa præputia reportare, promiſſum tandem regnum percipere, cunctumq; Iſraeliticum populum ſine vlla contradictione poſsidere? Et tamen cùm arcam Dei in Ieruſalem reuocat, quaſi oblitus prælatum ſe omnibus admixtus populis ante arcam ſaltat. Et quia coram arcâ ſaltare; vt creditur, vulgi mos fuerat. Rex ſe in diuino obſequio per ſaltum rotat.* Et non ita multis interiectis ſubijcit: *Ego Dauid plus ſaltantem ſtupeo, quàm pugnantem. Pugnando quippe hoſtes ſubdidit: ſaltando autem coram Domino ſemetipſum vicit.*

Porrò ſaltus hic Dauidis fuit militaris, quaſi militis pro arca Dei pugnantis, exultantis & triumphantis. Dauidem imitati ſunt Salij Romani, qui erant ſacerdotes Martis, ſic dicti, quòd in portandis ancilibus ſaltare ſolerent: ſaltus enim militem denotat vegetum, expeditum & animoſum. Vnde Ouid. lib. 3. Faſtor. *Iam dederint Salijs à ſaltu nomina dicta.* Hinc & à Virg. 8. Æneid. *exultantes Salij* appellantur. Audi Liuium lib. 1. *Numa item Salios duodecim Marti Gradiuo legit, tunicaq; pictæ inſigne dedit, & ſuper tunicam æneum pectoris tegumen, cæleſtiaq; arma (quæ ancilia nuncupantur) ferre ac per vrbem ire canentes carmina cum tripudijs ſolenniq; ſaltatu iuſsit.*

Denique noſter Serarius hîc: Qui hodie, ait, ad nos veniunt ex Syria, teſtantur Chriſtianos, qui degunt in illis regionibus, die Reſurrectionis Domini, nec non alijs celebribus feſtis, venire in templum cum lyris & citharis, & pſalmos inter ſe cantare, ac vnà ſaltare, ſobriè tamen & modeſtè; ſaltare illos aiunt ſeorſim viros, & ſeorſim mulieres. ſic in Hiſpania, & India pueri ante Ven. Sacramentum ſaltando choros & choreas ſacras agunt.

Anagogicè S. Ambroſ. pigri deſidia torpent, feruidi exiliunt ad multa & magna virtutum opera, vt per ea in cælum tranſiliant: *Hæc glorioſa,* ait S. Ambroſ. li. 4. epiſt. 30. ad Sabinum: *ſapientiæ ſaltatio, quam ſaltauit Dauid, & ideo vſque ad ſedem Chriſti ſublimitate ſpiritalis ſaltationis aſcendit, vt videret atque audiret dicentem Dominum Domino ſuo: Sede à dextris meis.* Idem Ambroſ. lib. 2. de Pœnitent. ca. 6. (tomo 3.) *Totum decet,* inquit, *quidquid defertur religioni, vt nullum obſequium quod proficiat ad cultum & obſeruantiam Chriſti erubeſcamus. Non ergo illa deliciarum comes, atque luxuriæ præditatur ſaltatio: ſed qua vnuſquiſque corpus attollat impigrum, nec humi pigra iacere membra, vel tardis ſinat torpere veſtigijs. Saltabat ſpiritaliter Paulus, cùm ſe pro nobis extenderet, & poſteriora obliuiſcens, priora appetens, contenderet ad brauium Chriſti, Tu quoque*

A *cùm ad Baptiſmum venis, manus eleuare; pedes quibus ad æterna conſcendas, velociores habere moneris. Hæc ſaltatio fidei ſocia, gratiæ comes. Hoc eſt ergo myſterium: Cantauimus vobis, noui vtique canticum teſtamenti, & non ſaltaſtis, hoc eſt, non eleuaſtis animum ad ſpiritalem gratiam,* Lucæ 7. Idem Ambroſ. lib. 6. in Lucam c. 7. docet hanc Dauidis ſaltationem non fuiſſe laſciuam, ſcenicam vel hiſtrionicam; ſed honeſtam, modeſtam & piam, *Eſt honeſta,* ait, *ſaltatio, qua tripudiat animus, & bonis corpus operibus eleuatur.*

Porro David erat accinctvs Ephod lineo] ſiue *byſſino,* vt dicitur 1. Paral, 15. 27. byſſus enim fit ex lino candidiſſimo & ſubtiliſſimo. Nam ephod polymitum veſtis erat ſolius Pontificis Exodi 28. 30. Sacerdotes verò & Leuitæ veſtiebantur ephod lineo, à quo hoc Dauidis, B vtpote laici, ephod erat diuerſum.

Dvcebant arcam testamenti Domini in ivbilo, et in clangore bvccinæ] Vers. 15.
Addit Ioſeph. lib. 8. cap. 2. atque: *Aſcenduntq; illi cum victimis, tàm rex quàm vniuerſus populus ac Leuitæ, libaminibus & multo hoſtiarum ſanguine viam perfundentes, & infinitam vim odoramentorum adolentes, vt circumquaque totus aër ſuauitate repletus etiam longè remotis ſentiretur.* Adduque *diuino auxilio ita roboratos omnes in hac ſupplicatione, vt nemo laſſeſceret, ex quo conſtans eſſet omnium opinio, aduentare Deum ad inhabitandum recens extructum ac dicatum ſibi locum: Nam neque hymnos canentibus, neque choreas ducentibus laſsitudo eſt oborta, dum ad templum peruenirent.*

Allegor. arca ſignificabat Eccleſiam noui teſtamenti militantem, quam Chriſtus in Sione inſtituit, ad eamque gentes omnes per Apoſtolos adduxit, & Iudæos in fine mundi adducet. C Audi Eucherium: *Dauid arcam in ciuitatem Dauid inducit, quia Dominus Henoch & Elia prædicantibus, conuertet corda patrum in filios, Boues & arietes immolant, hoc eſt eos, qui arcam Domini triturant, & ouium eius ducatum gerunt, martyrij ſanguine coronant, & ipſe quoque ſuæ incarnationis & paſsionis exemplum eatenus Iudæis non creditum palam manifeſtant: hoc enim ſignificat, quòd & ipſe Dauid accinctus erat ephod lineo, quod de terra procreatum multiplicì labore, ad candorem veſtis peruenit ſitq; veritatem humanæ carnis inter flagella triumphantis oſtendit.*

Anagog. arca ſignificabat Eccleſiam Beatorum triumphantem, quam Chriſtus in Sionem cæleſtè cum triumpho deduxit, præſertim cùm ipſe in illud glorioſè cum omnibus S. Patriarchis & Prophetis quadrageſimo die poſt reſurrectionem aſcendit. Imò arca teſtamenti repræ- D ſentabat Chriſti humanitatem glorioſam, in qua quaſi arca continebatur & abſcondebatur eius diuinitas. Rurſum arca ſignificabat B. Virginem, quam verus Dauid, id eſt Chriſtus, cum iubilo angelorum omnium & Sanctorum in cælum deduxit & aſſumpſit.

Et imposvervnt eam in loco svo in medio tabernacvli, qvod tetenderat ei David] Vers. 17.
Hoc tabernaculum Dauidis nouum erat, & diuerſum ab eo quod fabricarat Moyſes Exodi 25. Hoc enim Moſaicum erat in Gabaon. Fuit ergo à Dauide erectum in Sion, vt in eo arcam honorificè collocaret, ſimulque ante illud erexit altare holocauſtorum, in quo victimas immolaret, nam altare à Moyſe

fabri-

fabricatum cum tabernaculo manſit in Gabaon, indeq́ue poſtea à Salomone tranſlatum eſt in templum à ſe erectum, vt patet 1. Paral. 16. v. 36. & 40. A

ET OBTVLIT DAVID HOLOCAVSTA ET PACIFICA CORAM DOMINO] puta coram arca Domini. Porrò Dauid tunc dictauit & cani curauit Pſal. 28. *Afferte Domino filij Dei, afferte Domino filios arietum*, vt patet ex titulo Pſalmi qui eſt: *In conſummatione tabernaculi.* Tunc pariter conſtituit Leuitas, qui coram arca canerent Pſalmum. *Confitemini Domino, & inuocate nomen eius*, qui recenſetur 1. Paral. 16. 8. ac cōflatus eſt ex Pſalm. 104. & 95. ac inſuper alios Pſalmos.

VERS. 18. BENEDIXIT POPVLO] puta, bene precatus eſt populo. Veriſimile eſt Abiathar pontificem in tanta ſolennitate pariter benedixiſſe populo dicendo: *Benedicat tibi Dominus & cuſtodiat te: Oſtendat Dominus faciem ſuam tibi, & miſereatur tui. Conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem*, vti præſcripſerat Deus Numer. 6. 23. B

VERS. 19. ET PARTITVS EST, &c. SINGVLIS COLLYRIDAM PANIS VNAM] *Collyrida* erat torta panis vel placentæ, cui dulceana erant miſta ad guſtus delicias. Audi Rhodiginum lib. 9. Antiq. cap. 16. *Collyra dicta minuti panes, qui dari pueris conſueuere. Alicubi tamen collyria dicuntur lalangi. ; vnde & κολλυρίζειν verbum, quo in ſartagine lalangiatum percoctio ſignificatur.*

ET ASSATVRAM BVBVLÆ (id eſt bouinæ; malè ergo in Regijs legitur *bubala*: non enim de bubalis, ſed de bobus hîc eſt ſermo) CARNIS VNAM] Sic & Septuag. hîc æquè ac 1 Paral. 10. 3 Hebr. eſt אֶשְׁפָּר *eſpar*, quod compoſitum ex אֵשׁ *es*, id eſt igne (q. d. Aſſum igne) & פַּר *par*, id eſt iuuencus: vel, vt Marinus in Lexico, conflatum ex אֶחָד *echad*, id eſt vna, שֵׁשׁ *ſiſſa*, id eſt ſex, & פַּר *par*, id eſt iuuencus. q. d. Vna ex ſex partibus iuuenci: Pagnin. vertit, *fruſtum carnis pulchrum*. C

ET SIMILAM FRIXAM OLEO] Hebr. אֲשִׁישָׁה *aſiſa*, quòd Vatabl. Pagnin. Arias & alij Hebraizantes vertunt, *lagenam vini*. hanc enim Dauid pro potu eis dedit cum cibo. Verùm Noſter hîc æquè ac Septuag. tam hîc quàm 1. Paral. 16. v. 3. conſtanter vertunt, *ſimilam frixam oleo*, quibus vtpote priſcis & Hebraicæ linguæ peritiſſimis, magis credendum eſt, quàm recentioribus coniectantibus: Vide dicta Cantic. 2. 5. & Oſee 3. 1. Potum eis ergo non dedit Dauid, ſed ſiuit vt quiſque eum domi ad libitum ſumeret, vel ſi dedit, is hîc non exprimitur.

VERS. 20. REVERSVSQVE EST DAVID, VT BENEDICERET DOMVI SVÆ] vt ſicut populo bene precatus fuerat, ita bene precaretur ſuis quoque domeſticis qui cuſtodiæ cauſa in arce remanſerant. Rurſum vt *benediceret*, id eſt benefaceret largiendo ipſis eadem vel plura munera quæ largitus fuerat ſingulis è populo ob celebritatem & lætitiam tranſlatæ arcæ: ita Serarius, Caietan. Abulenſ. & alij. D

ET NVDATVS EST, QVASI SI NVDETVR VNVS DE SCVRRIS] *Nudatus*, non quòd Dauid omnino eſſet nudus: hoc enim indecens & turpe fuiſſet, ſed quòd depoſuiſſet exteriorem veſtem regalem vt indueret ephod: perinde ac ſi hodie rex depoſito paludamento veſtitus thorace & caligis dumtaxat deſuper indueret ſuperhumeralem amictum lineum, itaq́ue in proceſſione vel ſacrificio Miſſæ appareret, ac cum cantoribus ſuperpelliceo veſtitis caneret, ita Caietan. Michol erat filia regis Saulis, & vxor regis Dauid; vnde indignum putabat regia ſua & Dauidis maieſtate, quòd ipſe ſaltaret ante arcam, *Neſciebat ipſa*, ait Theodoret. & Procop. *diuini amoris ſtimulos, qui magnos etiam ad parua excitant.*

Allegor. Angelomus: Dauid transferens arcam, à Michol irriſus eſt. *Sic Dominus Ieſus Chriſtus*, inquit, *cùm teſtamentum Dei in Eccleſiam ſuam transferre voluit, hoc eſt, ex veteri teſtamento Euangelica præcepta: velut qui noua cantaret, à plebe Iudaica comprehenſus, atque in cruce ſuſpenſus, ludibrium eis fuit. In qua cruce velut nudus eis apparuit, dum potentiam diuinitatis ſua illis abſcondens, infirmitatem tantùm carnis oſtendit.*

ET LVDAM ET VILIOR FIAM (S. Ambroſ. lib. 1 Apol. Dauidis c. 6. legit, *ero nugax ante oculos tuos*) PLVS QVAM FACTVS SVM: ET ERO HVMILIS IN OCVLIS MEIS: ET CVM ANCILLIS, DE QVIBVS LOCVTA ES, GLORIOSIOR APPAREBO] VERS. 22.
vera enim gloria eſt humilitas, quæ Dauidem & ſanctos glorioſos efficit, dum per heroicam demiſſionis virtutem ſe inferioribus aſſociant & quaſi æquant, cum eiſq́ue abiecta & in ſpeciem vilia obeunt miniſteria ad Dei honorem & cultum. Audi S. Gregor. (cuius verba tranſcribunt Eucher. & Angelom.) lib. 27. Moral. c. vlt. vbi Dauidis ſenſa ſic explicat: *Vileſcere coram hominibus appeto, quia ſeruare me coram Domino ingenuum per humilitatem quæro. Sunt verò nonnulli, qui de ſemetipſis humilia ſentiunt, quia in honoribus poſiti nil ſe eſſe niſi puluerem fauillamq́; perpendunt; ſed tamen coram hominibus deſpecti apparere refugiunt, & contra hoc quod de ſe interiùs cogitant, quaſi rigida exteriùs venuſtate palliantur. Et ſunt nonnulli qui viles videri ab hominibus appetunt, atque omne quod ſunt, deiectos ſe exhibendo: contemnunt: ſed tamen apud ſe introrſus quaſi ex ipſo merito oſtenſæ vilitatis intumeſcunt, & tanto magis in corde elati ſunt, quanto ampliùs in ſpecie elationem premunt. Quæ vtraque vitiis elationis bella magna Dauid circumſpectione deprehendit, mira virtute ſuperauit.* Probat idipſum dum ſubijcit: *Quia enim de ſemetipſo intus humilia ſentiens honorem exteriùs non quærit inſinuat dicens: Ludam & vilior fiam. Et quia per hoc quòd vilem ſe exteriùs præbuit, nequaquam interiùs intumeſcit, adiungit: Eroq́; humilis in oculis meis; ac ſi dicat: Qualem me exteriùs deſpiciens exhibeo, talem me & interiùs attendo. Quid ergo altiùs ſunt quos doctrina eleuat, ſi Dauid ex carne ſua venturum Redemptorem nouerat, eiuſq́; gaudia prophetando nuntiabat, & tamen in ſemetipſo ceruicem cordis valida diſcrationis calce deprimebat, dicens: Eroq́; humilis in oculis meis!*

Tropol. S. Bernard. epiſt. 87. ad Ogerium: *Ludam, inquit, vt illudar. Bonus ludus quo Michol iraſcitur & Deus delectatur. Bonus ludus, qui hominibus quidem ridiculum, ſed Angelis pulcherrimum ſpectaculum præbet. Bonus, inquam, ludus quo efficimur opprobrium abundantibus & deſpectio ſuperbis. Nam reuera quid aliud ſæcularibus, quàm ludere videmur: cum quod ipſi appetunt in hoc ſæculo nos per contrarium fugimus: & quod ipſi fugiunt, nos appetimus.* Et nonnullis interiectis; *Non eſt hic ludus puerilis: non eſt de theatro: qui fœmineis fœdiſq́; anfractibus prouocet libidinem, actus ſordidos repræſentet. Sed eſt ludus iucundus, honeſtus.* *Luſus ſanctorum eſt mundo illudere.*

ſtus, grauis, ſpectabilis, qui cæleſtium ſpectatorum delectare poſſit aſpectum. Hoc caſto & religioſo ludo ludebat, A *qui dicebat: Spectaculum facti ſumus Angelis & hominibus. Hoc ludo & nos interim ludamus vt illudamur, confundamur, humiliemur, donec veniat, qui potentes deponit & exaltat humiles, qui nos lætificet, glorificet, in æternum exaltet.*

VERS. 23. IGITVR MICHOL FILIA SAVL NON EST NATVS FILIVS VSQVE IN DIEM MORTIS SVÆ] Michol, ait S. Ambroſ. lib. 4. epiſt. 30. ad Sabinum, *ſterilitatis damnata non edidit ſobolem regiam ne ſuperbos crearet* ſibi ſimiles, vtpote ſuperba. Communiter docent Interpretes Michol nec ex Dauide, nec ex Phalti, nec ex alio viro vllos procreaſſe liberos. Videtur Michol naturę fuiſſe ſterilis: nam per vndecim annos, nupta Dauidi nonduſque nullos ei dedit filios, quod ſterilitatis vitium Deus illi hîc in pœnam irriſionis Dauidis confirmauit. B Addit Pineda lib. 7. de Rebus Salomonis c. 4. Dauidem deinceps eius vſu & copula maritali abſtinuiſſe: ſed hoc incertum eſt.

Dices, c. 21. v. 8. numerantur quinque filij Michol? Nugantur Rabbini dicentes Michol tantùm fuiſſe ſterilem eo tempore quo irriſit Dauidem. Veriùs Hebręi priſci apud S. Hieron. & Abulenſ. reſpondent illos filios fuiſſe ex ipſius ſorore Merob, ſed ab ipſa adoptatos: Ioſephus verò non ex Dauide, ſed ex altero viro ſuſceptos vult. Si enim, aiunt Theodor. & Procop. C ex Dauide & ipſa nati filij fuiſſent, facilius in reges poſtea fuiſſent aſſcripti, quia & patrem regem & matrem regis filiam habuiſſent. Sed prior Hebr. reſponſio eſt verior, vt patebit cap. 21. 8.

Symbol. Michol repræſentat Paganos, Iudæos, hæreticos, cęteroſque impios qui Eccleſiæ fidem, cæremonias, piorumque hominum facta irrident & calumniantur. Ita Eucher. Angelom. & S. Ambroſ. lib. 1. Apol. Dauid. c. 6. vnde *Michol* Hebr. idem eſt quod *omnis aqua*, ait Eucher. aqua autem ſymbolum eſt perſecutionis & perſequentium, qui vt aqua in vitia carnalia diffluunt, ideoque veros, pios & ſpirituales quaſi ſibi ex diametro aduerſos perſequuntur.

Denique ſenſus Michol fuit ſenſus Gentilium, qui indignum regum æquè ac deorum maieſtate cenſebant canere, pſallere, choros agere. Tritum eſt illud: *Iupiter non cantat, nec citharam pulſat.* Philippus rex filium ſuum Alexandrum Magnum reprehendit, eò quòd cantaſſet. Nero quoque ob cantum malè audiuit teſte Suetonio. At contrarius fuit in diuinis fidelium etiam magnatum zelus & vſus. Vt alios taceam, ante centum annos Thomas Morus Angliæ Cancellarius & Martyr Dauidem imitatus eſt. Audi quid de eo ſcribat Thomas Stapletonius in eius Vita c. 6. pag. 87. *Sed & in ipſa ſua eccleſia ſacerdoti canenti indutus ſuperpelliceum concinebat.* (*Thomæ Mori pietas.*) *Quod cùm etiam regni Cancellarius faceret, monitus à Duce Northfolciæ, qui aliquando ſuperueniens eum ſic cum ſuperpelliceo in choro canentem deprehenderat, hunc eius agendi morem Regi haud dubiè diſpliciturum, vt nimis humilem, ac dignitati qua fungeretur minùs congruum, reſpondit: Domino meo Regi diſplicere non poteſt, quod ipſius Regis Domino obſequium impendo. Iam verò ſacerdoti ſacrificanti (ſupplens locum idiotæ) ad altare miniſtrabat: & interdum in ſupplicationibus de more publicis, ſed parochia ſua, crucem ſacerdoti præferebat, vulgaris clerici vel æditui officium facere nihil recuſans, nihil detrectans, nihil erubeſcens imò vehementer gaudens: quaſiq; cum Dauid tripudians ante arcam Domini & dicens: Vilior fiam plus quàm factus ſum, & ero humilis in oculis meis.* Huculque Stapleton.

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid deſtinat fabricare templum idq́ probat Nathan Propheta; ſed admonitus à Deo id reuocat, aſſeritq́ non Dauidem, ſed filium eius Salomonem templum ædificaturum. Secundò, Deus Dauidi verſ. 16. promittit poſteritatem continuam & regnum perpetuum.

1. FActum eſt autem cùm ſediſſet rex in domo ſua, & Dominus dediſſet ei re-
quiem vndique ab vniuerſis inimicis ſuis, 2. dixit ad Nathan prophetam:
Videſne quòd ego habitem in domo cedrina, & arca Dei poſita ſit in medio pel-
lium? 3. Dixitque Nathan ad regem: Omne quod eſt in corde tuo, vade, fac:
quia Dominus tecum eſt. 4. Factum eſt autem in illa nocte: & ecce ſermo Do-
mini ad Nathan, dicens: 5. Vade, & loquere ad ſeruum meum Dauid: Hæc di-
cit Dominus: Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum? 6. Neque
enim habitaui in domo ex die illa, qua eduxi filios Iſrael de Terra Ægypti, vſque
in diem hanc: ſed ambulabam in tabernaculo, & in tentorio. 7. Per cuncta lo-
ca, quæ tranſiui cum omnibus filijs Iſrael, numquid loquens locutus ſum ad vnā
de tribubus Iſrael, cui præcepi, vt paſceret populum meum Iſrael, dicens: Quare
non ædificaſtis mihi domum cedrinam? 8. Et nunc hæc dices ſeruo meo Dauid:
Hæc dicit Dominus exercituū: Ego tuli te de paſcuis ſequentem greges, vt eſſes
dux ſuper populum meum Iſrael: 9. & fui tecum in omnibus vbicumque am-
bulaſti, & interfeci vniuerſos inimicos tuos à facie tua: feciq́ue tibi nomen gran-
de, iuxta nomen magnorum qui ſunt in terra. 10. Et ponam locum populo meo

Iſrael,& plantabo eum,& habitabit ſub eo,& non turbabitur ampliùs: nec addent
filij iniquitatis vt affligant eum ſicut priùs, 11. ex die qua conſtitui iudices ſu-
per populum meum Iſrael:& requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis prædi-
citque tibi Dominus,quòd domum faciat tibi Dominus. 12. Cumque comple-
ti fuerint dies tui,& dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te,
quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius. 13. ipſe ædificabit do-
mum nomini meo, & ſtabiliam thronum regni eius vſque in ſempiternum.
14. Ego ero ei in patrem,& ipſe erit mihi in filium: qui ſi iniquè aliquid geſſerit,
arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum. 15. Miſericor-
diam autem meam non auferam ab eo, ſicut abſtuli à Saul, quem amoui à facie
mea. 16. Et fidelis erit domus tua, & regnum tuum vſque in æternum ante fa-
ciem tuam,& thronus tuus erit firmus iugiter. 17. Secundùm omnia verba hæc,
& iuxta vniuerſam viſionem iſtam,ſic locutus eſt Nathan ad Dauid: 18. Ingreſ-
ſus eſt autem rex Dauid,& ſedit coram Domino,& dixit:Quis ego ſum,Domine
Deus,& quæ domus mea,quia adduxiſti me hucuſque? 19. Sed & hoc parum
viſum eſt in conſpectu tuo Domine Deus, niſi loquereris etiam de domo ſerui
tui in longinquum: iſta eſt enim lex Adam,Domine Deus. 20. Quid ergo addere
poterit adhuc Dauid,vt loquatur ad te?tu enim ſcis ſeruum tuum Domine Deus.
21. Propter verbum tuum,& ſecundùm cor tuum feciſti omnia magnalia hæc,
ita vt notum faceres ſeruo tuo. 22. Idcircò magnificatus es Domine Deus,quia
non eſt ſimilis tui, neque eſt Deus extra te, in omnibus quæ audiuimus auribus
noſtris. 23. Quæ eſt autem,vt populus tuus Iſrael,gens in terra, propter quam
iuit Deus,vt redimeret eam ſibi in populum, & poneret ſibi nomen, faceretque
eis magnalia, & horribilia ſuper terram,à facie populi tui, quem redemiſti tibi
ex Ægypto,gentem,& deum eius. 24. Firmaſti enim tibi populum tuum Iſrael
in populum ſempiternum:& tu Domine Deus factus es eis in Deum. 25. Nunc
ergo Domine Deus, verbum quod locutus es ſuper ſeruum tuum, & ſuper do-
mum eius,ſuſcita in ſempiternum: & fac ſicut locutus es, 26. vt magnificetur
nomen tuum vſque in ſempiternum,atque dicatur: Dominus exercituum, Deus
ſuper Iſrael Et domus ſerui tui Dauid erit ſtabilita coram Domino, 27. quia tu
Domine exercituum Deus Iſrael reuelaſti aurem ſerui tui, dicens: Domum æ-
dificabo tibi: propterea inuenit ſeruus tuus cor ſuum vt oraret te oratione hac.
28. Nunc ergo Domine Deus, tu es Deus, & verba tua erunt vera: locutus es
enim ad ſeruum tuum bona hæc. 29. Incipe ergo, & benedic domui ſerui tui,
vt ſit in ſempiternum coram te: quia tu Domine Deus locutus es, & benedi-
ctione tua benedicetur domus ſerui tui in ſempiternum.

Vers.2. IDem narratur & reperitur 1.Paral.c.17.quod proinde totum huc pertinet.

Et arca Dei posita sit in medio pellium] Tabernaculum enim in quo erat arca tegebatur in pellibus arietũ rubricatis & ianthinis inſtar papilionis, Exodi 26.14. q. d. Hoc indignum videtur, volo ergo ædificare templum magnificum, vt in eo honorificè collocem arcam Dei. Porrò Dauid fabricam templi non tantùm voluit,ſed & vouit,vt patet Pſal.131.v.2. & ſeq. Ioſephus aſſerit Dauidem id voluiſſe ex Dei præcepto: ſed errat: nuſquam enim Deus præcepit ei vt templum fabricaret, imò volentem inhibuit,vt patet v.5.voluit ergo,vouitque Dauid hanc fabricam ex mero ardentique deuotionis Deique cultus zelo, qui eum adegerat vt ante arcam coram toto populo totis viribus ſaltaret, indeque indies creuit in eo hic zelus, præſertim quia præſente arca ipſe maiora Dei in ſe in dies experiebatur beneficia. Quare indignum iudicabat vt ipſe habitaret in domo cedrina, Deus verò Deique arca degeret in tabernaculo pelliceo & papilione.

Hiſtoriam hanc ita narrat Eupolemus apud Euſeb.lib.9.Præpar.Euang.ſub finem. *Cùm vellet Dauid templum ædificare Deo,rogauit Deum vt lo-* A *cum ei altaris oſtenderet. Ibi ei Angelus apparuit ſtans ſuper locum vbi altare ſtatuerat Hieroſolymis, iuſsitq; ei templum non ſtatuere,quòd humano ſanguine pollutus eſſet, multaq; bella geſsiſſet. Nomen verò illi fuit Dianathan,eiq; imperauit vt filio ædificationem permitteret,ipſe verò,quæ ad apparatum pertinerent, adornaret.*

Dixitque Nathan ad regem: Omne quod est in corde tuo, vade, fac] Nathan erat propheta Dauidi familiaris, & à conſilijs,teſte S.Epiph.Iſidoro & Dorotheo in Vitis Prophetarum: ſed quia hîc Deum non conſuluit,hinc nec à Deo fuit illuſtratus, ſed errauit;errorem tamen illico admonitus à Deo correxit. Vers.3. B Sic Prophetæ ſubinde loquuntur ex inſtinctu non Dei, ſed iudicij & ſpiritus proprij, imò propter vſum prophetiæ putant ſe loqui ex ſpiritu Dei, cùm loquantur ex ſuo; tumque errare poſſunt, & quandoque errant,vti docet Theodor.hîc,& S.Greg. homil.1. in Ezech ac S.Thomas 2.2.q.171.art.5. Cauſam dat Angelomus dicens: *Quòd omnipotens Deus ex magna pietatis diſpenſatione diſponit,quia dum prophetiæ ſpiritum aliquando dat, & aliquando ſubtrahit, prophetantium mentes & eleuat in celſitudine, & cuſtodit in humilitate;vt accipientes ſpiritum,inueniāt quid de Deo ſint: & tur-*

& rurſum prophetia ſpiritum non habentes, cognoſcant quid de ſemetipſis ſint.

Vers. 5. NVMQVID TV ÆDIFICABIS MIHI DOMVM?] Volitum votumque Dauidis de fabricando templo quoad rem probauit laudauitque Deus, vt religioſum & pium ſanctumque, ſed non quoad perſonam. Noluit enim illud à Dauide fabricari, ſed à Salomone. Cauſa aſſignatur 1. Paral. 22. 8. ſcilicet quòd Dauid continuus in bellis multum effuderat ſanguinis: quare indecens erat vt Dauid tanto hominum ſanguine cruentatis manibus fabricaret Deo puriſſimo, manſuetiſſimo, ſanctiſſimo & clementiſſimo domum, ſiue templum. Idipſum ergo voluit fieri à Salomone, qui pace fruens fuit rex pacificus, ideoque typus Chriſti, qui venit in mundum totus mitis & benignus, vt Eccleſiam fidelium Deo extrueret, eamque in pace gubernaret, iuxta illud. *Factus eſt in pace locus eius.* Ita Eucher. Rupert. & Proſper de Promiſ. par. 2. c. 27.

Tropol. ſignificatur, ait ex S. Greg. lib. 7. Moral. c. 16. Angelomus, quòd *qui vir ſanguinum eſt, hoc eſt qui adhuc carnalibus actibus incubat, templum Deo, ſanctam ſcilicet Eccleſiam, per prædicationis officium conſtruere non debet: ſed etiam moraliter innuitur, quòd mundus in ſe eſſe à vitijs debet, qui aliena curat corrigere: terrena non cogitet vt deſiderijs infimis non ſuccumbat, quatenus tantò perſpicacius alijs fugienda prauideat, quantò hac ipſe per ſcientiam & vitam verius declinat. Nequaquam purè maculam in membro conſiderat oculus, quem puluis grauat: & ſuperductas ſordes tergere non valent manus, quæ lutum tenent.*

Simili modo Deus Geizæ Duci Hungariæ, qui fuit pater S. Stephani primi Hungarorum regis, volenti ædificare templum idipſum per viſionem inhibuit: *Habes enim,* inquit, *manus ſanguine pollutas ſed filius tuus Stephanus id faciet, ideoque in præmium primus Hungarorum rex coronabitur.* Idem confirmauit S. Stephanus Protomartyr apparens Geiſæ, iubenſque vt filio nomen ſuum imponeret, eumque ex ſe Stephanum vocaret. Hic fuit rex ſanctus, qui Hungaros ad Chriſtum conuertit. Vnde Pontifex Romanus coronam ei regiam mittens: *Ego,* inquit, *ſum Apoſtolicus, Stephanus verò eſt Hungariæ Apoſtolus.* Ita habet Vita S. Stephani apud Surium ad diem 20. Auguſti.

S. Stephanus rex Hungar. Apoſtolus.

Anagog. ſignificatur Eccleſia triumphans in cælo glorioſè ædificanda à Chriſto pacifico, in ſumma omnium Beatorum pace & ſecuritate, vnione & concordia, æquè ac puritate, innocentia & ſanctitate.

Vers. 7. NVMQVID LOQVENS LOCVTVS SVM, &c. QVARE NON ÆDIFICASTIS MIHI DOMVM CEDRINAM?] Deus noluit ædificari templum à Ioſue, Gedeone, vel aliquo alio Iudice, quia omnes verſati in bellis multum ſanguinis fuderunt, fueruntque viri ſanguinum. Ita Angelomus.

Vers. 10. ET PONAM LOCVM POPVLO MEO ISRAEL] *locum*, ſcilicet ſtabilem & felicem; vt ſcilicet Iſraelitæ ampliùs non vagentur, non abducantur captiui, non miſeram vitam agant, vt fecere hactenus vexati à Philiſthæis, alijſque gentibus. Vnde explicans ſubdit:

ET PLANTABO EVM] q. d. Inſtar plantæ & arboris radicatæ firmabo Iſraelem in Iudæa, vt in ea firmiter & feliciter conquieſcat, ac opulenter & hilariter viuat.

ET HABITABIT SVB EO] id eſt in eo, ſcilicet loco ſuo, quaſi in vmbraculo, vt eo vndequaque tectus, ſtabilis & ſecurus permaneat.

Vers. 11. PRÆDICITQVE TIBI DOMINVS QVOD DOMVM FACIAT TIBI DOMINVS] *Domum*, id eſt prolem & familiam regiam: illa enim vocatur *domus* antonomaſticè. Caiet. per *domum* accipit Meſſiam ſiue Chriſtum quaſi hîc Deus promittat Dauidi Chriſtum ex ſe naſciturum. Hoc verum eſt, at in ſenſu non literali, vt vult Abul. ſed allegorico. quem tamen Deus hîc vnà cum literali videtur reuelaſſe & patefeciſſe Dauidi, vt patebit ex ſequent.

Vers. 12. CVMQVE COMPLETI FVERINT DIES TVI, &c. SVSCITABO SEMEN TVVM POST TE] id eſt, ſuſcitabo Salomonem ad regnum vt regnet poſt te: licet enim Salomon iuſſu Dauidis viuentis vnctus ſit in regem, non tamen plenè regnauit Dauide viuo, ſed vnctus eſt ad hoc vt poſt eum regnaret, eique mortuo in regno ſuccederet.

Vers. 13. IPSE ÆDIFICABIT DOMVM NOMINI MEO] Salomon ſcilicet, vt patet 2. Paral. 28. 6. Dauid tamen Salomoni dedit ideam perfectiſſimam à Deo acceptam totius templi, item maximam auri argentique copiam ad fabricandum templum, vt patet 3. Reg. 8. v. 16. & ſeq. & 2. Paral. 22. v. 8. & ſeq. ac 2. Paral. 33. v. 7.

Allegor. Salomon, id eſt Chriſtus, ædificauit Eccleſiam, quaſi regnum & thronum Dei ſempiternum, illique Deus verus & proprius eſt pater, vt ſequitur. Vnde Angelom. Eu. her. Rup. cenſent hæc per hyperbolen dici de Salomone, propriè verò & integrè de Chriſto. Huius enim thronus abſolutè eſt ſempiternus, cùm Salomonis thronus reſpectiuè tantùm fuerit ſempiternus, nimirum reſpectu ſuæ gentis duntaxat, quia ſcilicet ſemper durauit, quamdiu durauit Iſraelis reſp. & regnum.

Vers. 14. EGO ERO EI IN PATREM, ET IPSE ERIT MIHI IN FILIVM] Quæres, de quo ad literã hîc Deus loquatur, an de Salomone, an de Chriſto: Primò, aliqui putant quædam ex hiſce quæ hîc dicuntur, ad literam competere Chriſto, quædam Salomoni. Ita Theodor. & Procop. Secundò, alij omnia ad literam attribuunt Chriſto: ille enim eſt ſolus verus Dei filius, & regnum eius æternum. Ita Angelom. & Gloſſa. Tertiò, Lyran. & Abul. hæc ad literam accipiunt tam de Chriſto quàm de Salomone.

Quartò, Hebræi & multi ex Latinis, ad literam interpretantur de Salomone. allegor. de Chriſto. Hæc ſententia verior eſt, vt patet ex lib. 1. Paral. c. 28. v. 6. vbi hæc omnia Salomoni expreſsè attribuuntur, *Salomon,* inquit, *filius tuus ædificabit domum meam ipſum enim elegi in filium, & ego ero ei in patrem, & firmabo regnum eius vſque in æternum.* Et patet, quia Deus loquitur de eo, qui poſt Dauidem erat fabricaturus templum, quod ædificare volebat Dauid, ſed prohibitus fuit à Deo. Hic autem non alius fuit, quàm Salomon. Verùm, quia Salomon erat typus Chriſti, qui ædificaturus erat Eccleſiam nouam Dei, quæ longè erat potior templo, idque in ſpiritu præuidebat Propheta, eoque aciem mentis & ſpiritus ſui intendebat, hinc allegorico, ſed potiore, ſenſu hæc dicuntur de Chriſto, vnde nonnulla, quæ hîc dicuntur, tenuiter & inchoatè duntaxat competunt Salomoni, plenè verò & per-

perfectè Christo, vt vò *Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium.* Et: *firmabo thronum regni eius vſque in ſempiternum.* De fide ergo eſt, hunc locum intelligi de Christo. Nam de eo explicat illum S. Paulus Hebr. 1. 5. vbi fusè eumdem explicui. Vnde S. Auguſt. lib. 17. de Ciuit. c. 8. & 9. aſſerit, hic quædam dici de Salomone vti erat priuata perſona; quędam verò vti erat typus Chriſti. Vide hîc quàm tenerè & ardenter dilexerit Deus Salomonem, vt illum præ omnibus ſibi aſciſcat in filium, velitque eius eſſe pater, ac paterna in eum officia exercere.

Qui si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, et in plagis filiorum hominum] quibus ſcilicet homines ſolent caſtigare ſuos filios, vt eos non occidant, ſed emendent, q. d. Caſtigabo Salomonem ſi peccet, paternè vt pater, non ſeuerè & rigidè vt iudex. Rurſùm, caſtigabo eum ſicut caſtigare ſoleo homines, ſcilicet humano more, pœnâ humanâ, temporariâ & clementi, putà morbo, fame, bello: non autem ſicut caſtigaui angelos, quos cęleſti regno priuaui, & gehennæ in æternum addixi: nec ſicut caſtigaui Saulem, quem abieci & regno ſpoliaui irremiſſibiliter, & in æternum. Hinc Burgenſ. & alij colligunt, Salomonem non eſſe damnatum, ſed ſaluatum; verùm hic propriè non agitur de ſalute, ſed de regno Salomonis perpetuando in poſteros, quamdiu duratura erat Hebræorum reſp. & regnum: vnde explicans ſubdit:

Vers. 15. Misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli a Saul, quem amovi a facie mea.

Vers. 16. Et fidelis erit domus tua, et regnum tuum usque in æternum] *Fidelis* Hebr. נֶאֱמָן *neeman*, id eſt firma, ſtabilis, perennans, æterna, iuxta ſenſum quem dedi v. 13. Et hoc ſignificat Græcum πιστωθήσεται.

Allegor. de Chriſti perſona hæc dici nequeunt; fuit enim ipſa impeccabilis, ſed de eius membris, putà fidelibus, quos peccantes Deus clementer caſtigat quaſi pater, vt eos emendet.

Vers. 18. Ingressus est autem David et sedit coram Domino, et dixit: Quis ego sum Domine?] nimirùm ſedit in tabernaculo coram arca Dei, non ob deſidiam, vel mollitiem, ſed vt quietiùs, ſecretiùs, attentiùs & intenſiùs oraret, totumque cor ſuum coram Deo effunderet. Ad hæc enim iuuat ſeſſio. Ita S. Auguſt. loco mox citando, & ex eo Eucher. *Sedit*, inquit, *ſiue propter ſecretum ſemoti arbitrij, ſiue propter intimum cordis, vbi erat orantis affectum.* Sic S. Bernardus ſedendo ſolebat meditari, tum quia corpore erat infirmo, laſſo & debili, tum vt ſilentiùs, quietiùs, deuotiùs & diutiùs meditaretur. Corpore enim quieſcente, quieſcit & ſpiritus, vt liberè totus Deo attendat & intendat. Addunt Sanchez & alij Dauidem ſediſſe non in ſolio aut ſede, ſed humi in terra & puluere, idque ſtudio humilitatis æquè ac reuerentiæ Dei, vti fecit Iob cap. 2. v. 8. & 13. Et Ieruſalem vaſtata à Chaldæis, ideoque lugens & pœnitens, iuxta illud Thren. 1. 1. *Quomodo ſedet ſola ciuitas.* Quocirca Ioſephus ait Dauidem in faciem ſuam procidiſſe, & ſtratum humi more ſupplicantis oraſſe Deum.

David ſedendo orauit Cur?

Aliam ſeſſionis Dauidis cauſam dat Vatab.

A dicens, *Nemini ſedenti licebat orare Deum, niſi regi.* Sed hoc falſum eſt. Nam & Elias qui non erat rex, ſedens ſub iunipero orauit Deum 3. Reg. 19. 4. & Pſal. 136. 1. Hebræi in Babylone captiui plangentes & orantes dicunt: *Illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion.* Et Moyſes Exodi 17. 12. ſedens orabat, vincebatque Amalec: ſedit ergo Dauid animo magis quàm corpore, tacitè & tranquillè Dei in ſe beneficia meditando, & gratias agendo, iuxta illud Thren. 3. 28. *Sedebit ſolitarius, & tacebit, quia leuauit ſuper ſe.* Vnde Angelom. *Sedere coram Domino*, inquit, *eſt beneficia eius in humilitate cordis confiteri.*

S. Simplicianus, qui S. Ambroſio in Epiſcopatu Mediolanenſi ſucceſſit, propoſuit hanc quæſtionem S. Auguſtino, cur Dauid tam pius ſedendo orauerit, cùm fideles genuflexi orare ſoleant, vti orauit Chriſtus in horto Matth. 26. & B Stephanus in martyrio Actor. 7. & S. Paulus in ergaſtulo Ephes. 3. 14. Cui reſpondet S. Auguſt. lib. 2. ad Simplician. quæſt. 4. nullum geſtum orandi in Lege fuiſſe præſcriptum, ſed liberum fuiſſe quolibet vti, qui cuiuſque conditioni & deuotioni foret accommodus: *Nam & ſtantes*, inquit, *oramus, ſicut ſcriptum eſt, Publicanus autem de longinquo ſtabat; & fixis genibus, ſicut in Actibus Apoſtolorum legimus: & ſedentes, ſicut ecce Dauid & Elias. Niſi autem iacentes oraremus, non ſcriptum eſſet in Pſalmo, Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Cùm enim quiſque orationem quærit, collocat membra ſicut ei occurrerit, accommodata pro tempore poſitio corporis ad mouendum animum.* Idem fecere Gentiles: vnde rex Niniue pœnitens prędicante Iona c. 3. 5. ſedit in cinere. Plutarchus in vita Numæ Pompilij, qui C Romulo Romæ, in regno ſucceſſit pag. 23. ſcribit Numam ſanxiſſe, eos qui Deum adorant, in orbem ſe vertere oportere, deinde verò ſedere: quo ritu, inquit, & ratas preces, & in bonis perſeuerantiam ferè ſignificant, vel non eſſe Deum interpellandum obiter, & cùm alijs occupamur, ſed cùm adeſt tempus opportunum, quo quieſcimus, & ab alijs negotijs, curiſque feriamur. Denique Philoſophus: *Anima*, inquit, *ſedendo fit ſapiens*: Subſidentibus enim ſeſſione humoribus, ſedantur animæ affectiones, quæ rationem turbant, quibus ſedatis clariùs mens videt id, quod verum ſanctumque eſt. De vario orantium ſitu ritique fusè diſſerit Hieron. Mer. lib. 3 de Gymnaſtica c. 3. Deniq; rerum ſpiritualium magiſtri hanc dant orandi regulam. *In orando & meditando ille corporis habitus tenendus eſt, qui* D *aptus videtur ad excitandam in nobis internam deuotionem.*

Anima ſedendo fit ſapiens.

Quis ego sum Domine Deus, et quæ domus mea, quia adduxisti me huc usque?] Vers. 18.
vt ex paſtore ouium faceres regem populorum, ex paupere diuitem, ex vili nobilem, ex incognito celebrem & famoſum. Dicant hoc illi, quos Deus ex humili imoque loco ad faſtigium dignitatis, v. g. ad Epiſcopatum, principatum, Apoſtolatum, extollit non ipſorum merito, ſed gratuito Dei dono. Scripſit in hanc Dauidis ſententiam homil. S. Chryſoſt. (vel quiſquis eſt author: ſtylus enim indicat fuiſſe Latinum, non Gręcum, ac citat S. Cyprianum, quod inſolens eſt apud S. Chryſoſt.) quæ extat tom. 1. vbi inter cætera ait: *Agnouerat ille ſanctus, quod*

Genel.

Geneſ. 18. *dixit Abraham Deo: Ego ſum terra & cinis. Et ſinguli ita Deo dixerunt, vt forma eſſet perfectæ humilitatis. Ergo quis ſum ego Domine mi? Ecce ſe nihil eſſe dixit, & ſeruum ſe eſſe non negauit: quia omnis qui confitetur ſeruitutem, meretur gratiæ libertatem. Ergo dixit: Quis ſum ego Domine mi? Videtis vbique regnare gratiam, vbique pia viſcera poſſidere, cor humile illuſtrare, benignos ſibi redigere, confeſſores ſuos ditare.* Et paucis interiectis: *Nouerat ſe paſtorem eſſe ouium & non genere nobilitatum. Sed quando factus eſt nobilis agnouit ſe ex nihilo fuiſſe ſubleuatum; & quia non eſt oblitus, quis natus erat, perſeuerauit in culmine regali.* Vide quæ dixi Ioan. 1. v. 19. ad illa: *Tu quis es?*

VERS. 19. ISTA ENIM EST LEX ADAM DOMINE DEVS]
Lex Adam, quæ? Primò, Angelom. ſic explicat. q. d. *Iſta eſt lex hominis*
Reſp. Primò. *Domine Deus, vt tibi in ſimplicitate cordis & puritate ſeruiat: & tu facias ei miſericordiam tuam,*
Secundò. *ſicut mihi dignatus es facere ſeruo tuo.* Secundò, Vatab. q. d. Iſta conditio & ſors regalis eſt hominis præclari & excellentis, non vilis & abiecti, qualis ego ſum. Vnde Vatab. Hebr. תּוֹרַת *thorat* id eſt lex vertit, *directio*: Chald verò vertit, *viſio*,
Tertiò. à rad. רָאָה *raa*, id eſt: vidit. Tertiò alij q. d. *Lex Adæ*, id eſt hominis eſt vt ſit mortalis & moriatur. Quid eſt ergo ô Domine quòd me meumque regnum velis eſſe æternum? *Lex Adæ* eſt vt ſit miſer pauper & abiectus: quid eſt ergo quòd me tantis opibus & honoribus comulas? *Quid eſt homo quia ita magnificas eum?*

Quartò. verius. Quartò, & genuinè, q. d. Tu Domine votis meis obſecundaſti; imò ea præuenisti. *Lex*, enim, id eſt inclinatio, homini à natura inſita iſta eſt, iſte communis hominum eſt mos & vſus, vt non putent ſibi omninò ſatisfactum, eſto opulenti ſint, honorati & felices, niſi etiam de poſteris, eorumque felicitate & gloria proſpectum ſit, quod tu Domine mihi facere dignatus es, promittens poſteros meos ſemper fore reges, & continuâ ſerie perpetim mihi in regno ſucceſſuros. Ita Abul. Hugo, Caiet. Dion. & alij. Ratio eſt, quòd homo naturaliter amet ſuos filios & poſteros perpetim glorioſos, vt in ijs ſemper ſuperſtes ſit, & æternitatem quandam memoriæ, famæ & gloriæ aſſequatur. Filij enim ſunt quaſi pars & membra parentum, qui proinde filios amant vt ſeipſos, imò magis quàm ſeipſos.

VERS. 20. QVID ERGO ADDERE POTERIT ADHVC DAVID, VT LOQVATVR AD TE? TV ENIM SCIS SERVVM TVVM DOMINE] *ſcis*, id eſt, cognoſcis, curas, amas, diligis, exaltas, glorificas. Sic enim explicatur 1. Paral. 17. v. 18. cùm dicitur. *Quid vltra addere poteſt David, cùm ita glorificaueris ſeruum tuum & cognoueris eum?* Hæc enim Dei cognitio & ſcientia, non eſt ſpeculatiua & arida; ſed practica & fœcunda, ac proinde Dei amorem & beneficentiam inuoluit. Sic Apoſtolus de prædeſtinatis & electis ad gloriam ait: *Cognouit Dominus, qui ſunt eius*, 2. Timoth. 2. 19. reprobis verò dicet Chriſtus in die iudicij, *Neſcio vos*. Matth 25. 12.

VERS. 21. PROPTER VERBVM TVVM] q. d. Hæc magnalia mihi præſtitiſti non propter merita mea, ſed vt impleres promiſſiones tuas. quibus promiſiſti mihi benefacere, cùm per Samuelem me inſtituiſti & vnxiſti regem.

ITA VT NOTVM FACERES SERVO TVO] vt ſcilicet mihi exhiberes hæc magnalia promiſſa, vt ego illa cognoſcerem, imò oculis cernerem & manibus palparem.

ET PONERET SIBI NOMEN] vt Iſraël eſſet & vocaretur populus Dei, quę eſt dignitas eximia, ac titulus ſummi honoris, æquè ac vtilitatis. Ita Vatab. Aut. *vt nomen*, id eſt famam & gloriam ſibi pararet. Ita Abulenſ. VERS. 23.

QVEM REDEMISTI TIBI EX ÆGYPTO GENTEM, ET DEVM EIVS] vt ſcilicet Iſraël ſit tua gens & populus, ac tu viciſſim ſis Deus eius. Vnde explicans ſubdit. *Et tu Domine Deus factus es eis in Deum.* Secundò, alij referunt ad τὸ *faceretq́, eis magnalia & horribilia*, ſcilicet percutiendo Ægypti hoſtis eorum *gentem & Deum*, hoc eſt Deos, q. d. Tu, ô Domine, pro tuis Hebræis pugnans percuſſiſti Ægypti gentem, & deos qui Hebræis aduerſabantur. Vnde recentiores paſſim cum Chald. ex Hebr. vertunt in ablatiuo, *gente & Deo eius* q. d. redemiſti Iſrael ex Ægypto, ac conſequenter ab Ægyptia gente & Deo, id eſt dijs eiuſdem gentis. Aut planius referas ad τὸ, *faceretq́, eis magnalia & horribilia ſuper terram* q. d. Deus pro Hebræis magna & horribilia patrauit miracula tum ſuper terram Ægypti & Chanaan, tum ſuper *gentem & Deum*, id eſt deos eiuſdem. Deus enim multis plagis per Moyſen & Ioſue afflixit tum ipſam terram Ægypti & Chanaan, tum ipſam gentem Ægyptiorum & Chananæorum, tum deos & idola eorum, ea euertendo & confringendo. Ita Sanchez. Hic ſenſus prę cęteris planior videtur, & magis congruere Hebræo, Chald. & Sept. qui pro *gentem*, habent *gentes* in plurali, quod magis ſeptem gentibus Chananæorum & Ægyptiorum, quàm vni Hebræorum genti congruit.

Τὸ gentem & Deum eius, quid? Reſp. Prima. Secundò.

Tertiò, alij per *Deum* Hebr. *Elohim* intelligunt Moyſen, qui à Deo conſtitutus eſt Deus Pharaonis æquè ac Iſraëlis, vtpote eius legiſlator & dux vice Dei Exodi c. 4. 16. & cap 7. 1 vide ibi dicta q. d. Redemiſti ex Ægypto gentem Hebręam, & *Deum eius*, id eſt Moyſen, qui eius erat princeps, dux & ductor loco Dei. *Tertiò.*

Quartò, nonnulli per *Deum* ſiue *Elohim*, intelligunt S. Michaëlem, qui vice Dei erat dux, cuſtos & præſes Iſraëlis. Hic enim dum Iſraëlitæ captiui in Ægypto ex ea liberarentur & liberi exirent. cum eis egrediens ex Ægypto quaſi liberari videbatur. *Quartò.*

Quintò, Sept. pro אֱלֹהָיו *Elohau* id eſt *Deum eius* *Quintò.*
per metatheſin legētes אֹהָלָיו *aholau* id eſt *tabernacula eius*, vertūt, *redemiſti tibi ex Aegypto gentes & tabernacula eius*. Hebræi enim ex Ægypto exierunt cum ſupellectile non tantùm ſua, ſed & Ægyptiorum, quam commodatò, iuſſu Dei acceperant, ut ſpoliarent Ægyptum, Exodi 12.

SVSCITA] Hebr. הָקֵם *hakem* id eſt ſtatue, ſtabili, confirma. VERS. 25.

REVELASTI AVREM SERVI TVI (hoc eſt, VERS. 27.
ſecretò & quaſi in aurem ei dixiſti:) INVENIT SERVVS TVVS COR SVVM, ſcilicet paratum, gratum & alacre, VT ORARET TE ORATIONE HAC] & orando, pro tot magnalibus ſibi pręſtitis gratias ageret non condignas ſed ſibi poſſibiles. Alij *inuenit cor ſuum*, id eſt, inuenit conſilium, inquiunt, ſibi deinceps vſui futurum. Idem argumentum gratiarum actionis ob beneficia ſibi præſtita, præſertim ob promiſſa de domo & regno ſuo perpetuando, ac conſequenter de Chri-

Chriſto ex ſe naſcituro, tractat Dauid Pſal. 88. *Miſericordias Domini in æternum cantabo*: atque hâc gratitudine meruit hæc promiſſa à Deo ſibi confirmari & augeri.

Vers. 29. BENEDICETVR DOMVS SERVI TVI IN SEMPITERNVM] vt ſemper ex domo & familia mea in regno ſuccedant, ac ſuper Iſraëlem regnent poſteri mei, quamdiu durabit Iſraelis regnum.

Abul. hîc quæſt. vlt. tractat quæſtionem, An Salomon ſit damnatus? & reſpondet affirmatiuè, idque maximè probat ex eo quòd ipſe idola à ſe erecta moriens non deſtruxerit, quod vtique facere debuiſſet, & reipſa feciſſet ſi verè pœnituiſſet: nam idola hæc trecentis ferè poſt eum annis deſtruxit Ioſias rex 4. Reg. 23. Si dicas, etiam Aſa, Ioſaphat & Ezechiam pios reges hæc non deſtruxiſſe; reſpondet, id eos fa-
A cere non potuiſſe, eò quòd idololatria inducta per Salomonem, roborata & aucta fuerit per Ieroboam, qui ſchiſma fecit erectis aureis vitulis quaſi idolis in Dan & Bethel. Salomon verò ea deſtruere poterat & debebat, tum quia erat potentiſſimus, tum quia nullum habebat æmulum, ſed in plena pace omnibus ſibi obedientibus regnabat. Idem cenſent Angelomus & Eucherius 4. Reg. 23. Beda in Allegorijs lib. Regum ſub finem, ac Proſper. lib. parte 2. Prædict. cap. 27. *Salomon*, inquit, *elatus in ſenio, fornicatus mente & corpore, Domino ipſum deſerente, malè obijt, metuendum exemplum poſteris relinquens, ne felicitate huius vitæ turbati Chriſtum deſerant, qui eſt ſuorum æterna felicitas.* Verùm moderni interpretes in Salomonem mitiores ſunt, meliuſque de eius ſalute ſperant. Vide dicta Eccli. 47. 22.

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid à Deo excluſus à fabrica templi, conuertit ſe ad bella, quibus pacem & ſpolia paret Salomoni ad illud fabricandum. Quare hoc capite quinque eius bella recenſentur, quibus totidem gentes vicinas ſubiugauit & tributarias fecit; ſcilicet primò, Philiſtheos verſ. 1. ſecundò, Moabitas verſ. 2. tertiò Adarezer, regem Soba, verſ. 3. quartò Syriam Damaſci, verſ. 5. quintò Idumæos verſ. 14. eorumq; ſpolia fecit anathemata, Deoq; conſecrauit.

1. FActum eſt autem poſt hæc, percuſſit Dauid Philiſthiim, & humiliauit eos,
& tulit Dauid Frenum tributi de manu Philiſthiim. 2. Et percuſſit Moab,
& menſus eſt eos funiculo, coæquans terræ: menſus eſt autem duos funiculos,
vnum ad occidendum, & vnum ad viuificandum: factuſque eſt Moab Dauid
ſeruiens ſub tributo. 3. Et percuſſit Dauid Adarezer filium Rohob regem So-
ba, quando profectus eſt vt dominaretur ſuper flumen Euphraten. 4. Et captis
Dauid ex parte eius mille ſeptingentis equitibus, & viginti millibus peditum,
ſubneruauit omnes iugales curruum: dereliquit autem ex eis centum currus.
5. Venit quoque Syria Damaſci, vt præſidium ferret Adarezer regi Soba: &
percuſſit Dauid de Syria viginti duo millia virorum. 6. Et poſuit Dauid præſi-
dium in Syria Damaſci: factaque eſt Syria Dauid ſeruiens ſub tributo: ſerua-
uitque Dominus Dauid in omnibus ad quæcumque profectus eſt. 7. Et tulit
Dauid arma aurea, quæ habebant ſerui Adarezer, & detulit ea in Ieroſalem.
8. Et de Bete & de Beroth, ciuitatibus Adarezer, tulit rex Dauid æs multum ni-
mis. 9. Audiuit autem Thou rex Emath quod percuſſiſſet Dauid omne robur
Adarezer, 10. & miſit Thou Ioram filium ſuum ad regem Dauid, vt ſalutaret
eum congratulans, & gratias ageret: eò quòd expugnaſſet Adarezer, & percuſ-
ſiſſet eum. Hoſtis quippe erat Thou Adarezer, & in manu eius erant vaſa aurea,
& vaſa argentea, & vaſa ærea: 11. quæ & ipſa ſanctificauit rex Dauid Domino
cum argento & auro, quæ ſanctificauerat de vniuerſis gentibus quas ſubegerat,
12. de Syria, & Moab, & filijs Ammon, & Philiſthiim, & Amalec, & de manu-
biis Adarezer filij Rohob regis Soba. 13. Fecit quoque ſibi Dauid nomen cùm
reuerteretur capta Syria in Valle Salinarum, cæſis decem & octo millibus:
14. & poſuit in Idumæa cuſtodes, ſtatuitque præſidium: & facta eſt vniuerſa
Idumæa ſeruiens Dauid, & ſeruauit Dominus Dauid in omnibus ad quæcum-
que profectus eſt. 15. Et regnauit Dauid ſuper omnem Iſrael: faciebat quo-
que Dauid iudicium & iuſtitiam omni populo ſuo. 16. Ioab autem filius Sar-
uiæ, erat ſuper exercitum: porrò Ioſaphat filius Ahilud erat à commentariis:
17. & Sadoc filius Achitob, & Achimelech filius Abiathar, erant ſacerdotes:
& Saraias, ſcriba: 18. Banaias autem filius Ioiadæ, ſuper Cerethi & Phelethi: filij
autem Dauid ſacerdotes erant.

Et

VERS. 1. *Frenum tributi quid? Reſp. Primò. Secundò.*

ET TVLIT DAVID FRENVM TRIBVTI DE MANV PHILISTHIIM] Hebr. eſt מֶתֶג הָאַמָּה *meteghaamma* quod Vatab. Pagnin. & alij accipiunt, vt nomen proprium vrbis, quæ fuit quaſi *meteghaamma* id eſt *frenum* cęterarum vrbium vicinarum in Philiſthæa. Secundò, alij accipiunt vt nomen appellatiuum ſignificans *frenum cubiti* (*meteg* enim frenum, *amma* eſt cubitus, *ha* eſt articulus *amma*) indeque *frenum tributi* quòd pretium tributi limitatum & definitum ſit inſtar cubiti. *amma* ergo certam penſionem tributi ſignificat. Aquila vertit, *frenum aquaeductus*, quod per illam vrbem aqua per canales & riuos deduceretur in totam Philiſthæam, ad eam irrigandam & fœcundandam: canali enim aquam ducimus quo volumus, ceu freno equum. Vnde & Chald. vertit, *inſtauratio*, B vel, *diſpoſitio & commoditas viæ*.

Tertiò.

Tertiò, R. Eliezer in *Midras* propriè accipit *frenum* ſcilicet Iſaac Patriarchæ: Iſaac enim, inquit, feriens iuranſque pactum cum Abimelech rege Palæſtinorum de non inuadenda Philiſthæa, Geneſ. 26. 28. *incidit cubitum vnum freni ſiue chami*, id eſt capiſtri aſini ſuper quo equitabat, & dedit illis vt eſſet in manu illorum ſignum pacti iuramenti. Cæterùm cùm rex Dauid vellet ingredi terram Philiſthiim, non poterat propter vim pacti iuramenti Iſaac. Sed cùm ab illis capiſtrum hoc abſtulit (quia ſcriptum eſt, & *tulit Dauid frenum*, vel, *chamum cubiti*) tunc accepit terram Philiſthinorum. Verùm nemo non videt hanc fabellam eſſe & cerebri Rabbinici commentum.

Quartò. germanè.

C Quartò & genuinè *frenum tributi*, vocatur vrbs Geth, quæ erat in confinio Iudææ & Philiſthææ, ideoque per eam Philiſthęi frenabant Iudæam: Dauid verò illam occupans per eam frenauit Philiſthæam. Abſtulit ergo hoc frenum à Philiſthæis, eodemque frenauit Philiſthæos, imponens illi, militare præſidium, quod ipſos ſub iugo & tributo contineret. Id ita eſſe liquet ex eo, quòd ſic hic locus explicatur 1. Paral. 18. 1. vbi dicitur: *Factum eſt autem poſt hæc vt percuteret Dauid Philiſthijm, & humiliaret eos, & tolleret Geth, & filias eius* (oppida ſubiecta) *de manu Philiſthijm*. Ita S. Hier. in Tradit. Sanchez, Serarius & alij. Geth ergo à Dauide & Hebræis vocata eſt, *metegamma*, id eſt *frenum tributi*, nomine non proprio, ſed appropriato, quia ipſe fuit frenum Philiſthęorum cogens illos ad pendendum Dauidi tributum.

D Denique nonnulli *metegamma*, propriè vertunt, *frenum cubiti*, & per illud accipiunt dominium & gubernationem: quia ſicut nobis ſubijcimus id quod cubito impoſito metimur & premimus; ſic frenamus eos, quibus dominamur. Simili catachreſi *aurigari* ſignificat regere & imperare: ſicut enim auriga freno & flagello regit equos, ſic rex imperio ſuo gubernat populos. Sic Elias ab Eliſæo vocatur *auriga Iſraelis*. *Pater mi*, inquit, *currus Iſrael, & auriga eius*, 4. Reg. 2. 12.

VERS. 2.

ET PERCVSSIT MOAB] ſcilicet Moabitas, qui Iudææ erant ad Orientem, ſicut Philiſthæi ad Occidentem, Syri v. 4. & 5. ad Septemtrionem, Idumęi v. 14. ad Meridiem. Per omnes ergo mundi plagas, vicinas gentes ſubiugando Dauid victricia arma circumtulit. Vbi Nota, Dauidem hiſce omnibus prælijs interfuiſſe, imò A præfuiſſe, ideoque feliciter ea confeciſſe. Multùm enim ad celerem dubiorum occurrentium reſolutionem, ad facilem rerum decretarum executionem, ad milites animandos, & ad difficultates omnes ſuperandas facit ipſa præſentia & præſtãtia principis. nam, vt ait Virgilius. *vrget præſentia Turni*. Sanè Carolus Quintus tot victorijs fuit illuſtris, quia ipſe prælijs penè omnibus interfuit & præfuit. Extat Syneſij ad Arcadium Imp. inſignis exhortatio, vt ipſe bellis interſit, vbi inter alias rationes hanc affert: Onoſander Strategetæus c. 42. *Si quid*, inquit, *ſubitò confici oportet imperator, primus ipſe manu operi admota conſpiciatur. Neque enim militum vulgus adeò potentiorum comminationibus cogitur, atque præſtantium dignitate virorum exemplis verecundiam pulſantibus. Conſpiciens enim aliquis ducem ſuum in re attrectanda, omnium principem, feſtinandum eſſe animaduertit, ceſſare erubeſcit, imperatiſq; non parere veretur: nec iam vt ſeruus aut imperio ſubditus, ſed commilitonis inſtar ad opus quoque prouocatus accedit*.

Funiculus coæquans terræ quis? Reſp. Prima.

ET MENSVS EST EOS FVNICVLO COÆQVANS TERRÆ] Primò Theodor. q. 23. ad literam verba, vt ſonant, accipit. *Tanta*, inquit, *erat vis victoria, & tanta erat multitudo eorum, qui capti erant viui, vt eos numerare non permitteret. Quare iuſſit eos pronos deijci in terram diuiſos trifariam, & duas quidem partes occidit, vnam verò viuam reſeruauit*. Secundò, Lyran & Caiet. hæc accipit de turribus & arcibus Moabitarum, quas Dauid planè deiecit, itaque proſtrauit, vt eas planè terræ coæquaret. Tertiò, alij accipiunt de agris q. d. Dauid agros, pagos, omniaque loca Moab quaſi victor occupauit, & ad libitum ſuu diſtribuit perinde ac agros terræ coæquatos facilè funiculo metimur & diſtribuimus. Aut q. d. Dauid omnino ſubiugauit Moabitas ſibi, adeò vt poſſet terram & regionem eorum tamquam ſuam liberè funiculis dimetiri, diſtribuere, vertere & inuertere ad libitum. Ita Angelomus: *Significat*, inquit, *quod tam libera diſpoſitione Dauid regiones Moabitarum heredibus quibus vellet, diuiſit, quaſi poſſeſſor quilibet agros proprios ad nutum ſuum ducto huc atque inde funiculo dirimit*.

Secundò.

Tertiò.

Quartò. optimè.

Quartò, & genuinè, q. d. Dauid planè Moabitas ſubegit, humiliauit & proſtrauit. ita vt ipſi ab eo viderentur deiecti in terram, terræque coæquati, adeò vt ipſe eos in terra quaſi ſtratos funiculo dimetiri, diſtribuere, occidere vel viuificare poſſet, vt ſequitur. Ita Beda, Serarius, Sanchez & alij. Eſt metalepſis & metaphora petita D ab agricolis, & menſoribus ſiue geometris, qui terram æquam funiculo demetiuntur, vt tot iugera ſementi, tot paſcuis, tot vineis, &c. deſtinent, idque ad libitum: terra enim nulli reſiſtit, & cùm ſit æqua, facilè ſe menſurari diſtribuique patitur. Simili enim modo Dauidi, quaſi victori, omnes Moabitę ſubiecti fuêre, vt de eis facere poſſet, quod liberet: vnde ipſe eos quaſi funiculis dimenſus eſt, hoc eſt, eos in duas ſortes diſtribuit, vna ſors fuit eorum, quos morti addixit, altera eorum, quos in vita ſeruauit. Hinc ſequitur.

MENSVS AVTEM EST DVOS FVNICVLOS, VNVM AD OCCIDENDVM, ET VNVM AD VIVIFICANDVM] *Menſus eſt*, id eſt menſuram adhibuit duorum funiculorum, ſiue menſus eſt

Moabitas duobus funiculis; vnus fuit funiculus mortis, vt eo quaſi menſi, hoc eſt à Dauide deſignati & damnati, occiderentur; alter verò funiculus fuit vitæ, vt eo menſi, id eſt à Dauide deſignati, viuificarentur, id eſt in vita ſeruarentur. Eſt catachreſis vel metalepſis: per *duos funiculos*, enim intelligit duas ſortes: q. d. Dauid fecit duas ſortes Moabitarum, vnam occidendorum, alteram ſeruandorum in vita; fecit, inquam, pro libito ſuo quaſi victor, ſed cum menſura iuſtitiæ & æquitatis, quæ principem victorem decet, vt ſcilicet magis noxios ſibíque reſiſtentes occideret; minùs verò noxios; & ſeſe ſubdentes, in vita ſeruaret. Ita Caiet. *Funiculus* enim ſignificat hereditatem & ſortem, quia hæc olim non virgis & perticis, vti nunc fit, ſed funibus menſurabatur & diuidebatur, illíſque menſores cuique heredi ſuam ſortem & portionem admetiebantur.

Tropol. Angelomus, Dauid, id eſt Chriſtus, in die iudicij Matth 25. faciet duas ſortes, vnam ſaluandorum, & beandorum, alteram damnandorum. Nam vt ait Pſaltes Pſal. 30. 16. *In manibus tuis ſortes meæ.*

Porrò Hebræa hîc obſcura ſunt. Sic enim ad verbum habent: *Menſus eſt duos funiculos ad occidendum, & plenitudinis funiculum ad viuificandum.* Quæ verba bifariam diſpungi exponique poſſunt. Vno modo, vt ponatur comma poſt *occidendum*, fiantque tres ſortes q. d. Dauid Moabitas in tres funiculos, ſiue ſortes parteſque diſtribuit, duas addixit morti, tertiam vitæ. Ita Chald. Sept. Theudor. Procop. Ioſeph. & Græci. Altero, vt comma ponatur poſt *duos funiculos*, & ſubaudiatur τὸ *vnum* q. d. Dauid *menſus eſt duos funiculos*, vnum *ad occidendum*, alterum *ad viuificandum*. Hunc ſenſum vt aptiorem ſecutus eſt Noſter & Latini, eumque exigit τὸ *plenitudinis*. q. d. Dauid paucos Moabitas morti addixit, longè plures verò in vita ſeruauit. Hoc enim ſibi honorificum erat ac vtile, vt à viuis tributa exigeret, quæ occiſi & mortui præſtare non potuiſſent. Funiculus ergo occidendorum fuit imminutus, & exiguus, viuificandorum verò plenus, magnus & integer, & hoc ſignificat τὸ *plenitudinis*: Hoc enim decebat clementem victorem & principem, qualis erat Dauid. Porrò hac de cauſa *Moab* à Dauide planè ſubacta, ab eo Pſal. 59. v. 10. (tunc enim eum dictauit, vt patet ex eius titulo) vocatur, *olla ſpei meæ*, id eſt mancipium meum viliſſimum, quaſi ad res tantùm culinarias & ollares aptum. Vnde S. Hieron. & Aquila vertunt, *Moab olla lotionis meæ*, in qua ſcilicet quaſi in olla lauer; & Chald. *dum conculcarentur Moabitæ, fœdati ſunt pedes mei ſanguine procerum eius, ſicut in olla lotionis.*

Vers. 3. Et percussit David Adarezer filivm Rohob, regem Soba] additur 1. Paral. 18. 3. *regionis Hemath*, id eſt Syriæ. A Ioſeph. lib. 7. c. 5. vocatur, *rex Sophenorum* quæ eſt Syria cis Euphratem, ait Strabo lib. 16. *Soba* ſiue *Suba* & *Subal* eſt pars Syriæ quæ inter Libanum & Antilibanum ac Hermon interiacet, & Græcè Cœleſyria, id eſt caua Syria dicitur ob demiſſam à decliuitate montium planitiem, ait noſter Chriſtoph. à Caſtro in Amos cap. 9. v. 17. Κοιλὴ enim eſt cauum, idemque Hebr. innuit *Soba*, quod Pagn. interpretatur *abſcondens*, eò quòd hæc planities inter montes ſe abſcondat. Potiùs *Soba* Hebr. idem eſt quod *tumida*, eò quòd *Soba* montibus vicinis eleuetur & intumeſcat, cùm ipſa regio interiecta ſit campeſtris, humilis, depreſſa & concaua, vtpote altiſſimis montibus quaquauerſum vallata. Verùm *Soba* non eſt tota Cœleſyria, ſed pars eius dumtaxat. Nam Cœleſyria latè ſumpta multas regiones, imò omnes quæ inter Libanum & Hermon montes interiacent complectitur, ait Ptolemæus. *Soba* ergo erat trans Iordanem, confinis dimidiæ tribui Manaſſe, pergendo ad Euphratem fluuium. Vide Adrichom. in tabula coſmographica tribus Manaſſe. 87. vbi *Soba* collocat iuxta Palmiram, ac Amana & Hermon montes ac Trachonitidem regionem, non longè à Damaſco. Vnde & Salomon, cùm ad Palmiram condendam pergeret, huc ducens exercitum, vrbem & regionem hanc ſibi aſſeruit. Sed cum in ſenio à Deo ad idola deflexit, Deus ſuſcitauit Razon fugitiuum ſeruum regis *Soba* qui Iſraëlem infeſtauit 3. Reg 11. Poſtremò Holophernes Iudith 5. populabundus per Syriam *Sobal* exercitum traduxit. Ex *Sobal* ortus eſt Igaal vnus ex fortiſſimis militibus & heroibus Dauidis, 2. Reg. 23. 36.

Qvando profectvs est vt dominaretvr svper flvmen Evphratem] Hinc patet *Soba* fuiſſe mediam inter Iordanem & Euphratem, ideoque comprehenſam fuiſſe inter limites terræ promiſſæ Iudæis à Deo aſſignatæ; huius enim limites erant, mare Mediterraneum ad Occidentem, & Euphrates ad Orientem, vt patet Deut. 1. 7. & c. 11. 24. Quare quidquid inter mare hoc & Euphratem interiacebat, iure diuino ad Iudæos pertinebat. Hæc ergo iuſta belli cauſa fuit Dauidi inuadendi *Soba*, tamquam ad ſe & Iudæos pertinentem.

Porrò τὸ, *profectus eſt*, ambiguum eſt: poteſt enim referri ad Adarezer, vti referunt Dion. & Hugo: poteſt quoque referri ad Dauidem, vti referunt Abul. Vatab. & Mariana.

Et captis (à Dauide) ex parte eivs mille septingentis eqvitibvs] Tot fuere primarij & præcipui equites: nam alioqui vniuerſim à Dauide captæ fuere mille quadrigæ, & ſeptem millia equitum, vt dicitur 1. Paral. 18. 4. ita Abul. Aut certè cùm Serario per *equites* intellige equitum decurias, multiplica enim ſeptingentas decurias equitum per decem, habebis ſeptem millia. Vers. 4.

Svbnervavit omnes ivgales cvrrvvm] hoc eſt, vt explicatur 1. Paral. 18. 4. *ſubneruauit omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis, quas reſeruauit ſibi.* Porrò *ſubneruare*, eſt neruos vel ſuffragines equorum incidere, vt progredi nequeant, & inutiles fiant tam ad bellandum, quàm ad currus trahendum, quod alij, ſubpernare, vocant. Idem fecit Ioſue c. 11.

Venit qvoqve Syria Damasci] id eſt venerunt Syri qui Damaſcum inhabitabant, quorum rex erat Adad, ait Ioſeph. Vers. 5.

Avdivit avtem Thov (à Ioſepho vocatur *Thronus*) rex Emath, *Emath* dicta eſt à conditore Amatho Geneſ. 10. Eratque duplex, ſcilicet maior, quæ eſt Antiochia, & minor, quæ eſt Epiphania. Ita Ioſeph. S. Hieron. in Locis, Procop. & alij. Vers. 9.

Et

VERS. 10. ET MISIT THOV IORAM FILIVM SVVM, qui 1. Paral. 18. 10. vocatur *Adoram*. ET IN MANV EIVS ERANT VASA AVREA] q. d. Ioram ferebat ſecum vaſa aurea, vt ea, quaſi munera offerret Dauidi; quæ Dauid deſtinauit templo à Salomone ædificando, vt patet 3. Reg 15. 15. 1. Paral. 26. 27. & ſeq.

VERS. 13. FECIT QVOQVE DAVID SIBI NOMEN, id eſt arcum triumphalem erexit, ait Abul. & Auctor Tradit. apud S. Hieron. Ant. vt Serarius, Sanchez & alij. q. d. Dauid hac victoria magnũ ſibi nomen & famam comparauit apud omnes gentes.

IN VALLE SALINARVM.] Audi Adrichom. in tribu Iuda n. 211. *Vallis Salinarum, ſeu ſalis, Hebraicè Gemela, aliàs Mela dicta, in qua Dauid percuſsit decem & octo millia Idumæorum, & rediens erexit ſibi fornicem triumphalem. Ibidem & Ioab duodecim millia deleuit, & Amaſias decem & viginti Idumæorum millia, atque alia decem millia præcipitauit de rupe & petra Iectehel.* 2. Paral. 25. 4. Reg. 14. Myſticè S. Gregor. 3. Mor. 14. *Dauid*, inquit, *valles ſalinarum percuſsit: quia videlicet Redemptor noſter ſua diſtrictionis examine, in his qui de illo praua ſentiunt, ſtultitiam immoderati ſaporis extinguit*, iuxta illud Roman. 12. *non plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem*. Vallis ergo Salinarum repræſentat *calorem immoderatæ ſapientiæ*. Verba S. Gregor. more ſuo tranſcripſere Eucherius & Angelomus.

VERS. 14. FACTA EST VNIVERSA IDVMÆA SERVIENS DAVID] Hic impletum eſt oraculum & benedictio Iſaaci dicta Iacobo 27. 29. *Eſto Dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ*. Idumæi enim ex Eſau fratre Iacobi prognati, hic ſeruierunt Dauidi ex Iacob deſcendenti. Ita Procop. & Theodor. Vnde tunc Dauid compoſuit Pſalm. 59. vbi inter cætera ait: *In Idumæam extendam calceamentum meum*, id eſt, Idumæam quaſi victor poſſidebo, ſubijciam & calcabo. Adibant enim poſſeſſionem impoſitione calcei, ſiue calceo calcando rem poſſeſſam; vnde Chald. vertit *ſuper Edom proieci calceum meum*: R. Emmanuel vertit; *in Edom proieci chirothecam meam*, quia, inquit, mos erat regum cùm vrbem aliquam munitam obſidebant, vt chirothecam in vrbem proijcerent, quo ſignificabant ſe ab vrbe non receſſuros, niſi eâ captâ, & chirothecâ receptâ. Et hoc eſt, quod dixit Cicero in Philip. *Solet enim ipſe citò accipere manicas* (chirothecas) *nec diutiùs obſidionis metum ſuſtinere*. Hæc ille. Verùm Hebr. נעל *naal*, calceum, non chirothecam ſignificat.

Tropol. Dauid, id eſt Chriſtus, regnat in Idumæa, id eſt rubeis & carnalibus gentium cordibus, dum per gratiam ea efficit ſpiritualia & cæleſtia. Ita S. Auguſt. S. Hieron. & alij in Pſalm. 59.

VERS. 16. IOSAPHAT FILIVS AHILVD ERAT A COMMENTARIIS] id eſt res geſtas Dauidis quotidie per diaria ſcribebat, erat commemorator, vel commemoratator factorum memorabilium Dauidis: hoc enim ſignificat Hebr. מַזְכִּיר *maskir*.

VERS. 17. ET SADOC FILIVS ACHITOB, ET ACHIMELECH FILIVS ABIATHAR ERANT SACERDOTES] ſcilicet ſummi, id eſt pontifices. Erant ergo tum ex diſpēſatione vel conniuentia Dei, A ſimul duo Iſraelis pontifices, ſcilicet Sadoc & Abiathar. Cùm enim Abiathar abnepos Heli, deſcendens ex Ithamar, metuens iram Saulis 1. Reg. 22. 20. fugiſſet ad Dauidem, Saul cũ ſuis pontificem conſtituit Sadoc, qui deſcendebat ex Eleazar ſeniore filio Aaronis. Sadoc hic poſteà ſub Salomone ſolus obtinuit pontificatum excluſo Abiathar, eò quòd ipſe cum Adonia nouo rege contra Salomonem conſpiraſſet. Sub Dauide ergo erant duo pontifices conniuente Deo: nam ex lege & prima inſtitutione vnus tantùm debebat eſſe pontifex. Ita Abul. & alij. Miniſtrabant autem in tabernaculo, & munia pontificia obibant ſucceſſiuè ſiue alternis vicibus.

SADOC FILIVS ACHITOB] Alius eſt hic *Achitob* ab *Achitob* filio Phinees, filij Heli. hic enim ex Ithamar deſcendit: *Sadoc* verò ex Eleazar, B ideòque Sadoc præcipuus & primarius erat pontifex, vt Abiathar videretur eius conceſſu pontificatu fungi, eſſeque quaſi eius vicarius; vt colligitur ex 1. Paral. 16. 39. Hinc & Sadoc hîc & alibi Abiatharo præponitur, licet eo ætate eſſet minor, vt patet 1. Paral. 12. 28. vbi *Sadoc* vocatur *puer egregiæ indolis*.

Achimelech filius Abiathar. Ipſe *Abiathar* erat Pontifex, vt patet 2. Reg. 15. 35. ſed *Achimelech filius* patris ſui vices obibat; ſiue ob patris ſenium vel infirmitatem, ſiue ob alias graues eius occupationes, eratque ei proximè in pontificatu ſucceſſurus. Ita Abul. Addunt Beda, Theoph. & Euthym. in c. 2. Marci, *Abiathar*, fuiſſe nomen commune familiæ, proprium verò nomen huC ius pontificis fuiſſe *Achimelech*. Idem ergo pontifex ex familia vocabatur *Abiathar*, ex nomine proprio autẽ *Achimelech*, vt ſenſus ſit. q. d. Achimelech, qui etiam dicitur Abiathar, filius Achimelech, qui etiam à familia communi nomine Abiathar dicebatur, erat ſacerdos.

BANAIAS AVTEM FILIVS IOIADÆ, SVPER CERETHI ET PHELETHI] Erant hi fortiſſimi, fidiſſimi & prætoriani milites Dauidis. VERS. 18. Vnde *Cerethi* Hebr. idem eſt quod, *excindentes*; *Phelethi*, idem quod *liberantes*. Quocirca Ioſeph. eos vocat σωματοφύλακας, id eſt, corporis regij cuſtodes. Hinc fortè à *Cerethis* dicti ſunt *Cardacei*, qui erant fortiſſimi milites apud Perſas teſte Strabone lib. 15. Vide dicta Ezech. 25. 16. & Sophon. 2. 5.

FILII AVTEM DAVID SACERDOTES ERANT] *Sacerdotes*, id eſt principes & aulæ priD marij. Vide 1. Paral. 18. 17. vocantur, *primi ad manum regis*, id eſt, primi ad latus regis, quia illud ſtipabant, erantque proximi Dauidi, quaſi filij ab eo educandi & inſtruendi. Nam primogenitus erat circiter 15. annorum. Ita Salianus. Quocirca ſacerdotes hi à Sept. vocantur αὐλάρχαι, id eſt *aulæ principes*, Palatini, à Chaldæo, *magnates*. Filij enim Dauidis, cùm non ex Leui, cui addictum erat ſacerdotium, ſed ex Iuda deſcenderent, non poterant eſſe ſacerdotes propriè dicti. *Sacerdos* ergo hîc per catachreſin, idem eſt quod princeps. Cauſam ſiue analogiam affert Forerius in cap. 62. Iſaiæ v. 6. quòd ſacerdos ſit miniſter & familiaris Dei: rex autem eſt quaſi quidam Deus in terra: eius ergo familiares vocantur ſacerdotes. Sic & Pineda Iob. 12. v. 19. n. 1. Rex, inquit, eſt quidam Deus; qui ergo regi ſsmi-

familiares, ij quidam ſacerdotes eius ſunt. Simile eſt 3. Reg. 4. 5. *Zabud*, inquit, *filius Nathan ſacerdos* (id eſt Palatinus) *amicus regis*. Addit Gloſſa l. *ſacra loca* ff. de di. lib. 1. l. 8. regem Dauid fuiſſe ſacerdotem, quia ſcilicet erat propheta pius, qui Pſalmos dictauit, & officia canendi inter Leuitas diſtribuit. Sic Chriſtiani omnes ſunt ſacerdotes, ſed myſtici, iuxta illud: *Vos genus electum, regale ſacerdotium*, 1. Petr. 2. & illud: *Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes*, Apoc. 5. 10. Vnde S. Hieron. dialogo contra Luciſer. *Sacerdotium laici*, inquit, *Baptiſma eſt.* Quia & apud Romanos laici, qui aliquid ſacri curabant, vocabantur ſa-

A cerdotes, eſto non ſacrificarent. Erant enim apud eos varia ſacerdotum genera, nimirùm Flamines, Diales, Martiales, Salij, Quirinales, Pontifices, Reges ſacrorum, ſacrificuli, Galli. Vnde Muſarum ſacerdos vocatur poëta ab Horat. lib. 3. Carm. Hinc & Ouidius lib. 3. Am. *purus muſarum*, inquit, *Phœbiq́ ſacerdos*. Hinc quoque vates, augures, aruſpices à Plutarcho & Homero Iliade α. vocantur ἱερῆες. id eſt ſacerdotes. Denique quia olim idem erat ſacerdos & princeps, vti fuit Iob, Abraham, Moyſes, &c. hinc Hebr. כהן *cohen*, id eſt *ſacerdos*, ſignificat quoque principem.

C A P V T N O N V M.

S Y N O P S I S C A P I T I S.

Dauid Miphiboſeth filium Ionathæ menſæ ſuæ conuiuam facit, eiq́ omnia prædia patris Ionathæ & aui Saulis reſtituit.

1. Et dixit Dauid: Putáſne eſt aliquis qui remanſerit de domo Saul, vt faciam cùm eo miſericordiam propter Ionathan? 2. Erat autem de domo Saul, ſeruus nomine Siba: quem cùm vocaſſet rex ad ſe, dixit ei: Tune es Siba? & ille reſpondit: Ego ſum ſeruus tuus. 3. Et ait rex: Numquid ſupereſt aliquis de domo Saul, vt faciam cum eo miſericordiam Dei: Dixitq́ue Siba regi: Supereſt filius Ionathæ, debilis pedibus. 4. Vbi, inquit, eſt? Et Siba ad regem, Ecce, ait, in domo eſt Machir filij Ammiel in Lodabar. 5. Miſit ergo rex Dauid, & tulit eum de domo Machir filij Ammiel de Lodabar. 6. Cum autem veniſſet Miphiboſeth filius Ionathæ filij Saul ad Dauid, corruit in faciem ſuam, & adorauit. Dixitq́ue Dauid: Miphiboſeth? Qui reſpondit: Adſum ſeruus tuus. 7. Et ait ei Dauid: Ne timeas, quia faciens faciam in te miſericordiam propter Ionathan patrem tuum, & reſtituam tibi omnes agros Saul patris tui, & tu comedes panem in menſa mea ſemper. 8. Qui adorans eum, dixit: Quis ego ſum ſeruus tuus, quoniam reſpexiſti ſuper canem mortuum ſimilem mei? 9. Vocauit itaque rex Sibam puerum Saul, & dixit ei: Omnia quæcumque fuerunt Saul, & vniuerſam domum eius, dedi filio domini tui. 10. Operare igitur ei terram tu, & filij tui, & ſerui tui: & inferes filio domini tui cibos vt alatur: Miphiboſeth autem filius domini tui comedet ſemper panem ſuper menſam meam. Erant autem Sibæ quindecim filij, & viginti ſerui. 11. Dixitq́ue Siba ad regem: Sicut iuſſiſti domine mi rex ſeruo tuo, ſic faciet ſeruus tuus: & Miphiboſeth comedet ſuper menſam meam, quaſi vnus de filijs regis. 12. Habebat autem Miphiboſeth filium paruulum nomine Micha: omnis verò cognatio domus Sibæ ſeruiebat Miphiboſeth. 13. Porrò Miphiboſeth habitabat in Ieruſalem: quia de menſa regis iugiter veſcebatur: & erat claudus vtroque pede.

Vers. 1. PROPTER IONATHAN] Ecce quàm fidus & conſtans in amicitia Ionathæ fuit Dauid, vtpote qui non tantùm viuo, ſed & mortuo benefaciat, ditando eius filium. Nam vt ait Theodoret. *Qui in hoſtes benignus erat, amicorum nunquam obliuiſcebatur*; &, vt inquit Ioſeph, *eorum qui benè vnquam ipſi feciſſent, memor erat maximè.*

Vers. 7. RESTITVAM TIBI OMNES AGROS SAVL PATRIS TVI] quos antequam fieret rex, habebat ex paterna hereditate, vel ſibi acquiſierat: nam quos rex factus comparauit, quaſi bona regia ad ſucceſſorem regem, puta Dauidem, iure communi deuoluta ſunt.

Vers. 8. RESPEXISTI SVPER CANEM MORTVVM SIMILEM MEI?] q.d. Reſpexiſti ſuper canem

B mortuum, qualis ego ſum. Ita Vatab. ſe enim aſſimilat, vocatq́ue canem mortuum, vt ſe humiliet ſuamq́ue vilitatem indicet, vtpote qui auo & patre mortuis orphanus, imò paruulus, claudus, miſer & egens relictus, ac ab omnibus neglectus, ſpernebatur quaſi canis mortuus. Sic nuper adoleſcens derelictus & miſer rogatus, quis eſſet? reſpondit ſe eſſe filium conſiliarij mortui. Chald. vertit, *reſpexiſti ad virum idiotam, qualis ego ſum* Videtur Miphiboſeth hoc tempore fuiſſe circiter viginti annorum: nam moriente Saule & Ionatha, erat quinquennis; adde 15. circiter annos regni Dauidis, quibus exactis Dauid ad ſe Miphiboſeth acciuit, habebis annos viginti.

DEDI

Vers. 9. Dedi filio domini tvi] id eſt, dedi Miphiboſeth, qui eſt filius Ionathæ olim domini tui.

Vers. 10. Et inferes filio domini tvi] Hîc alius intelligitur dominus, ſcilicet præſens & viuus, putà Miphiboſeth, cùm prior, putà Ionathas, de quo v. 9. iam eſſet mortuus. Senſus ergo eſt q.d. colliges agrorum Saulis fruges *filio domini tui*, hoc eſt Michæ filio Miphiboſeth: hic enim iam erat dominus Sibæ, *vt alatur*, ſcilicet Micha cum ſuis famulis. Nam Miphiboſeth pater Michæ alebatur in menſa Dauidis, non à Siba, vt ſequitur. Ita Sanchez.

Vers. 11. Dixitqve Siba ad regem: Sicvt ivssisti Domine mi rex servo tvo, (mihi) sic faciet servvs tvvs: et Miphiboseth comedet panem svper mensam meam] B qvasi vnvs de filiis regis] *Vbi comedit Miphiboſeth.* Eſt hic Antilogia; quomodo enim Siba hic dicit, Miphiboſeth comeſturum ſuper menſam ſuam, cùm eum paulò antè menſæ ſuæ aſſignauit Dauid? *Reſp. Primò.* Varij variè hæc conciliant. Primò, Abul & Auctor Tradit. apud S. Hieron. pro *menſam meam*, legunt, *menſam tuam*. Sed Hebr. & Roman. habent, *menſam meam*. *Secundò.* Secundò, Vatab. Caiet. Lyranus & alij interijciunt & repetunt ex v. 9. *Dixit Dauid*: ſic ergo legunt. *Et dixit Dauid: Miphiboſeth comedet panem ſuper menſam meam.* Verùm τὸ *dixit Dauid*, hic non eſt in Hebr. Chald. & C Sept. *Tertiò.* Tertiò, alij accipiunt vt verba Sibæ, ſed ita conciliant: q.d. Siba: Miphiboſeth cibos ex menſa regis allatos comedet ſuper menſam meam. Verùm hoc repugnat v. 13. vbi dicitur Miphiboſeth habitaſſe in Ieruſalem, *quia de menſa regis iugiter veſcebatur*. *Quartò.* Quartò, Sept. & Chald. vertunt. *Et Miphiboſeth comedebat ſuper menſam regis, ſicut vnus de filijs regis.* Hoc verum eſt; ſed non reſpondet textui Hebræo & Latino. *Quintò.* Quintò, Vatab. τὸ & explicans per *quamuis* ſic vertit, *Sicut iuſſiſti, ſic faciet ſeruus tuus* (vt ſcilicet alam Micham; & Miphiboſeth quem hactenus alui, mittam ad menſam tuam) quamuis ego ipſum Miphiboſeth huc uſque in menſa mea aluerim tam ſplendidè, ac ſi eſſet vnus ex filijs regis: Verùm hoc diſſonat à Vulgata, quæ vertit, *Et Miphiboſeth comedet panem ſuper menſam meam.*

Sextò, germanè. Dico ergo τὸ &, hîc capi pro *imò*, vti & alibi per auxeſim accipitur, q. d. Siba: Sicut iuſſiſti rex, ſic faciet ſeruus tuus, vt alat Micham filium Miphiboſeth, quin imò ſi voles, *Miphiboſeth comedet ſuper menſam meam*, q.d. ſi voles, ego pergam alere Miphiboſeth ipſum iam magnificè, ac ſi eſſet filius regis. Ita Sanchez.

Alleg. Dauid extollens abiectum & claudum Miphiboſeth, repræſentat Chriſtum, qui infirma & contemptibilia mundi eligit, vt confundat fortia, 1. Corinth. 1. cùm ſcilicet ipſe, vt ait Angelom. *eum, quem ad ſeculi miniſteria & mundana negotia exercenda, ſermone & actione debilem conſpicit, ad diuinum miniſterium eligit: quia quem mundus per faſtum elationis ſpreuit, hunc Deus propter deuotionem humilitatis acquirit. Interpretatur enim Miphiboſeth, decor ignominiæ. Is ergo, cuius loquelam & præſentiam ſuperbia mundi deſpicit, Dei dono vtilis ad ſpiritale miniſterium in Eccleſia apparebit.* Et pluribus interiectis: *Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore erigit pauperem: vt ſedeat cum principibus, & gloriæ ſolium teneat. Contemptibiles perſonas de mundo auferens, poſſeſſores virtutum efficit, & ſcientia ſpiritali ſuper menſam Scripturarum ſanctarum quotidie ſecum reficit. Vnde euenit, vt tales ſobolem gignant, qui vocetur Micha. Micha enim, quis eſt, Latinè reſonat: quia frequenter & in admirationem populi tales veniunt: qui nuper è deſpectu mundi ablati, glorioſi in Eccleſia Dei dona apparebunt.*

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hanon rex Ammon legatos Dauidis veſtibus & barba mutilat: Dauid hanc iniuriam bello vlciſcitur, ac per Ioab, regem cum Syris profligat: Rex verſ. 15. aduocato Adarezer, bellum reparat: ſed à Dauide rurſum, magis quàm antè, caditur.

1. Factum eſt autem poſt hæc, vt moreretur rex filiorum Ammon, & regnauit
Hanon filius eius pro eo. 2. Dixitque Dauid: Faciam miſericordiam cum
Hanon filio Naas, ſicut fecit pater eius mecum miſericordiam. Miſit ergo Da-
uid, conſolans eum per ſeruos ſuos ſuper patris interitu. Cùm autem veniſſent
ſerui Dauid in terram filiorum Ammon, 3. dixerunt principes filiorum Am-
mon ad Hanon dominum ſuum: Putas quòd propter honorem patris tui miſerit
Dauid ad te conſolatores, & non ideo vt inueſtigaret, & exploraret ciuitatem, &
euerteret eam, miſit Dauid ſeruos ſuos ad te? 4. Tulit itaque Hanon ſeruos Da-
uid, raſitque dimidiam partem barbæ eorum, & præſcidit veſtes eorum medias
vſque ad nates, & dimiſit eos. 5. Quod cùm nuntiatum eſſet Dauid, miſit in
occurſum eorum: erant enim viri confuſi turpiter valdè. & mandauit eis Dauid:
Manete in Iericho, donec creſcat barba veſtra, & tunc reuertimini. 6. Videntes
autem filij Ammon quòd iniuriam feciſſent Dauid, miſerunt, & conduxerunt
mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba, viginti millia peditũ, & à rege Maacha
mille viros, & ab Iſtob duodecim millia virorum. 7. Quod cùm audiſſet Dauid,
miſit Ioab & omnem exercitum bellatorum. 8. Egreſſi ſunt ergo filij Ammon,
& direxerunt aciem ante ipſum introitum portæ: Syrus autem Soba, & Rohob, &

Iſtob

Iſtob, & Maacha, ſeorſim erant in campo. 9. Videns igitur Ioab quòd præpara-
tum eſſet aduerſum ſe prælium, & ex aduerſo & poſt tergum, elegit ex omnibus
electis Iſrael, & inſtruxit aciem contra Syrum: 10. reliquam autem partem po-
puli tradidit Abiſai fratri ſuo, qui direxit aciem aduerſus filios Ammon. 11. Et
ait Ioab: Si præualuerint aduerſum me Syri, eris mihi in adiutorium: ſi autem
filij Ammon præualuerint aduerſum te, auxiliabor tibi. 12. Eſto vir fortis, &
pugnemus pro populo noſtro, & ciuitate Dei noſtri: Dominus autem faciet quod
bonum eſt in conſpectu ſuo. 13. Inijt itaque Ioab, & populus qui erat cum eo,
certamen contra Syros, qui ſtatim fugerunt à facie eius. 14. Filij autem Am-
mon videntes quia fugiſſent Syri, fugerunt & ipſi à facie Abiſai, & ingreſſi ſunt
ciuitatem reuerſuſque eſt Ioab à filiis Ammon, & venit Ieruſalem. 15. Videntes
igitur Syri quoniam corruiſſent coram Iſrael, congregati ſunt pariter. 16. Miſit-
que Adarezer, & eduxit Syros qui erant trans fluuium, & adduxit eorum exerci-
tum: Sobach autem, magiſter militiæ Adarezer, erat princeps eorum. 17. Quòd
cùm nuntiatum eſſet Dauid, contraxit omnem Iſraelem, & tranſiuit Iordanem,
venitque in Helam: & direxerunt aciem Syri ex aduerſo Dauid, & pugnauerũt
contra eum. 18. Fugeruntque Syri à facie Iſrael, & occidit Dauid de Syris ſe-
ptingentos currus, & quadraginta millia equitum: & Sobach principem militiæ
percuſſit: qui ſtatim mortuus eſt. 19. Videntes autem vniuerſi reges, qui erant
in præſidio Adarezer, ſe victos eſſe ab Iſrael, expauerunt & fugerunt quinqua-
ginta & octo millia coram Iſrael. Et fecerunt pacem cum Iſrael: & ſeruierunt
eis, timueruntque Syri auxilium præbere vltrà filijs Ammon.

Vers. 2. SICVT FECIT PATER EIVS (Naas) MECVM MISERICORDIAM] A cùm me fugientem Saulem benignè ſuſcepit, & tutatus eſt. Res geſta in Script. non narratur, ſed ex traditione eam recenſet S. Hier. in Tradit. (quem ſequitur Angelom. Abul. Gloſſa. Lyran Sanchez, & alij.) *Quando fugit David à facie Achis regis Geth, venit ad Naas regem Ammon, qui fecit cum eo miſericordiam, multa impertiens ei bona. De Naas itaque venit in ſpeluncam Odollam, vbi venerunt ad eum pater eius, & mater, & omnis domus eius. Inde venit ad Moab, & dimiſit apud eum, patrem & matrem, & omnem domum ſuam.* Alias Rabbinorum præſertim R Salomonis ſolutiones affert Lyranus, ſed ab eis confictas, vti oſtendit Abulenſ.

Vers. 4. RASITQVE DIMIDIAM PARTEM BARBÆ] 1. Paral. 19. 4. additur: *Decaluauit, & raſit, & præcidit tunicas eorum.* B Triplex ergo fuit hæc ignominia, quam Hanon contra ius gentium legatis Dauidis ad ſe conſolandum miſſis irrogauit. Prima, fuit capitis decaluatio; ſecunda, barbæ non totius ſed dimidiæ ad ludibrium raſio. Tertia, veſtium longarum & ad pedes (more Orientalium) promiſſarum vſque ad nates præciſio, ideoque natium denudatio. Hebræi enim laici non vtebantur femoralibus, niſi ſacerdotes: quæ omnia tunc temporis erant valdè fœda, ignominioſa & infamia, præſertim apud Hebræos; quia eis iuſſerat Deus *non radere caput nec barbam* Leuit. 21. v. 5. idque ſciebant Ammonitę, vtpote Hebræis vicini, ideoque ad maius dedecus apud ſuos, hanc eis inſolentiam irrogarunt, C imò apud omnes nationes probroſum eſt barbam vellere. Vnde illud: *Leoni mortuo barbam vellis*, id eſt, mortuo inſultas.

Alleg. Hanon repræſentat Iudæos, qui Chriſto in paſſione genas vulſerunt, Iſaiæ 50. 6.

Tropol. Hanon eſt diabolus, qui ſubinde benefacere volentibus, barbam abradit, id eſt, fortitudinem adimit: barba enim virilitatis & fortitudinis eſt ſymbolum. Audi Eucherium: *Sicut Hanon, ita & diabolus princeps huius mundi, pleroſque* A *religioſos & prædicantes per ſubrepentia vitia deturpare conſueuit. Quidam eorum latentia mala, in aperta & flagitioſa perpetrataq; luxuria detegit, quaſi eorum indumenta vſque ad nates abſciſſa, nudos à dignitate caſtitatis derelinquit: & in oculis hominum turpia facta, quæ ipſe perſuaſerat, reuelat. Et dum priſtinam eorum fortitudinem eripit, velut barbam radit. Quos tamen verus David, Dominus ſcilicet & Saluator noſter, clementi reſpectu per pœnitentiam, ab indulgentia non excludit: quos & in Iericho, hoc eſt ſub anathemate pœnitentia, & opprobrio medicorum reſidere iubet: donec ſacramenta ſpiritualia, & fortitudinem mentis, quam peccato perdiderant, ſatiſfaciendo recipiant, & ſic demùm in conſpectu eius ſtare valeant.* Hęc omnia ad verbum ex Eucherio (veriùs Beda) tranſcripſit Angelomus, qui & addit: *ſed Chriſtus vindicat* B *ſuorum iniuriam, cùm non ſolùm aduerſarios ſuos, nunc per ſanctorum ſuorum victoriam confundit, ſed etiam in extremo iudicio per iuſtam ſententiam, perpetuis ignibus cruciandos tradet.*

INSTRVXIT ACIEM CONTRA SYRVM: RELIQVAM AVTEM PARTEM POPVLI TRADIDIT ABISAI FRATRI SVO, QVI DIREXIT ACIEM ADVERSVS FILIOS AMMON] Vers. 9. Vers. 10. Oſtendit Ioab in hac diuiſione exercitus inſignem belli peritiam. Duces enim belli cùm vident ſe cingi à fronte & à tergo, diuidunt copias, vnamque partem hoſtibus à fronte, aliam verò ijs, qui à tergo imminent, opponunt. Nec enim ijdem milites à fronte, & à tergo pugnare poſſunt: ſi enim cædant hoſtes à fronte, cæduntur ab hoſtibus, C qui tergo inſtant. Rurſùm quòd ſelegerit fortiſſimos milites, quibus inualit, illicoque ſtrauit Syros: illis enim proſtratis, fugit altera acies Ammonitarum quibus inſtabat Abiſai frater Ioab. Ideo fecit Iudas Machabæus, imò & Gentiles, vt Scipio, Hannibal, Alexander, &c. ac præ cæteris Claudius Nero, conſul Romanus, qui Hannibali oppoſitus, cùm audiret Aſdrubalem cum nouo exercitu 56. millium aduentare, vt ſe cum copijs fratris Hannibalis coniungeret, ſecretò & celerrimè Hannibale

bale inſcio profectus cum ſelecta ſuorum manu, ſe cum caſtris Liuij Salinatoris ſocij Conſulis coniunxit, itaque inopinatò inuadens Aſdrubalem, cum 56. millibus cæcidit, ac victor rediens caput occiſi ante Hannibalis fratris ſtationes proiecit, itaque eum obſtupefecit & perculit, vt de fortuna Carthaginis actum eſſe diceret, ſeque in extremum Italiæ angulum ad Brutios contraheret, vti narrat Liuius decade 3. in fine lib. 7.

ET OCCIDIT DAVID DE SYRIS SEPTINGENTOS CVRRVS, ET QVADRAGINTA MILLIA EQVITVM] Dices, 1. Paral. 19. v. 18. plures numerantur, ſic enim habet: *Et interfecit Dauid de Syris ſeptem millia curruum & quadraginta millia peditum*. Reſp liber Paralipomenon, vt patet ex nomine, ſupplet ea quæ in libris Regum omiſſa

A ſunt, illa verò quæ & ibi dicta ſunt obſcuriùs, explicat clariùs. Ergo, quòd dicuntur hic occiſi 700. currus, intellige milites pugnantes è curribus: milites enim occiduntur, non currus: vnde id confirmat liber Paralip. dicens: *interfecit ſeptem millia curruum*, id eſt ſeptem millia militum pugnantium è curribus. Erant igitur currus ſeptingenti, ſed militum ſeptem millia erant; quilibet enim currus continebat decem milites. Porrò præter quadraginta *millia equitum*, quæ habet liber Regum, liber Paral. addit quadraginta *millia peditum*, ita vt vniuerſim tam peditum, quàm equitum cæſa ſint 80. millia, præter ſeptem millia pugnantium è curribus. Ita Abul. Sanchez, Serarius & alij. Denique Ioſephus aſſerit bellum hoc Ammoniticum finitum eſſe ineunte hieme.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Lapſus Dauidis in adulterium cum Bethſabee, & homicidium Vriæ.

1. FActum eſt autem, vertente anno, eo tempore quo ſolent reges ad bella procedere, miſit Dauid Ioab, & ſeruos ſuos cum eo, & vniuerſum Iſraël, & vaſtauerunt filios Ammon, & obſederunt Rabba: Dauid autem remanſit in Ieruſalem.
2. Dum hæc agerentur, accidit vt ſurgeret Dauid de ſtrato ſuo poſt meridiem, & deambularet in ſolario domus regiæ: viditque mulierem ſe lauantem, ex aduerſo ſuper ſolarium ſuum: erat autem mulier pulchra valdè. 3. Miſit ergo rex, & requiſiuit quæ eſſet mulier, Nuntiatumque eſt ei, quòd ipſa eſſet Bethſabee filia Eliam, vxor Vriæ Hethæi. 4. Miſſis itaq; Dauid nuntiis, tulit eam, quæ cùm ingreſſa eſſet ad illum, dormiuit cum ea: ſtatimque ſanctificata eſt ab immunditia ſua: 5. & reuerſa eſt in domum ſuam concepto fœtu. Mittenſque nuntiauit Dauid, & ait: Concepi. 6. Miſit autem Dauid ad Ioab, dicens: Mitte ad me Vriam Hethæum. Miſitque Ioab Vriam ad Dauid. 7. Et venit Vrias ad Dauid. Quæſiuitque Dauid quàm rectè ageret Ioab, & populus, & quomodo adminiſtraretur bellum, 8. & dixit Dauid ad Vriam: Vade in domum tuam, & laua pedes tuos. Et egreſſus eſt Vrias de domo regis, ſecutuſque eſt eum cibus regius.
9. Dormiuit autem Vrias ante portam domus regiæ cum aliis ſeruis domini ſui, & non deſcendit ad domum ſuam. 10. Nuntiatumque eſt Dauid à dicentibus: Non iuit Vrias in domum ſuam. Et ait Dauid ad Vriam: Numquid non de via veniſti? quare non deſcendiſti in domum tuam? 11. Et ait Vrias ad Dauid: Arca Dei & Iſrael & Iuda habitant in papilionibus, & dominus meus Ioab, & ſerui domini mei ſuper faciem terræ manent: & ego ingrediar domum meam, vt comedam & bibam, & dormiam cum vxore mea? per ſalutem tuam, & per ſalutem animæ tuæ, non faciam rem hanc. 12. Ait ergo Dauid ad Vriam: Mane hic etiam hodie, & cras dimittam te. Manſit Vrias in Ieruſalem in die illa & altera: 13. & vocauit eũ Dauid vt comederet coram ſe & biberet, & inebriauit eum: qui egreſſus veſpere, dormiuit in ſtrato ſuo cum ſeruis domini ſui, & in domum ſuam non deſcendit. 14. Factum eſt ergo mane, & ſcripſit Dauid epiſtolam ad Ioab: miſitque per manum Vriæ, 15. ſcribens in epiſtola: Ponite Vriam ex aduerſo belli, vbi fortiſſimum eſt prælium: & derelinquite eum, vt percuſſus intereat. 16. Igitur cùm Ioab obſideret vrbem, poſuit Vriam in loco vbi ſciebat viros eſſe fortiſſimos. 17. Egreſſique viri de ciuitate, bellabant aduerſum Ioab, & ceciderunt de populo ſeruorum Dauid, & mortuus eſt etiam Vrias Hethæus. 18. Miſit itaque Ioab, & nuntiauit Dauid omnia verba prælij: 19. præcepitque nuntio, dicens: Cùm compleueris vniuerſos ſermones belli ad regem, 20. ſi eum videris indignari, & dixerit: Quare acceſſiſtis ad murum, vt præliaremini? an ignorabatis quòd multa deſuper ex muro tela mittantur? 21. Quis percuſſit Abimelech filium Ierobaal? nónne mulier miſit ſuper eum fragmen molæ de muro, & interfecit eum in Thebes? quare iuxta murum acceſſiſtis? dices: Etiam ſeruus tuus Vrias

Hethæus occubuit. 22. Abiit ergo nuntius, & venit, & narrauit Dauid omnia
quæ ei præceperat Ioab. 23. Et dixit nuntius ad Dauid: Præualuerunt aduer-
ſum nos viri, & egreſſi ſunt ad nos in agrum: nos autem facto impetu perſecuti eos
ſumus vſque ad portam ciuitatis. 24. Et direxerunt iacula ſagittarij ad ſeruos
tuos ex muro deſuper: mortuique ſunt de ſeruis regis, quin etiam ſeruus tuus V-
rias Hethæus mortuus eſt. 25. Et dixit Dauid ad nuntium: Hæc dices Ioab:
Non te frāgat iſta res: varius enim euentus eſt belli; nunc hunc, & nunc illum cō-
ſumit gladius, conforta bellatores tuos aduerſus vrbem, vt deſtruas eam, & exhor-
tare eos. 26. Audiuit autem vxor Vriæ, quòd mortuus eſſet Vrias vir ſuus, &
planxit eum. 27. Tranſacto autem luctu, miſit Dauid, & introduxit eam in do-
mum ſuam, & facta eſt ei vxor, peperitque ei filium: & diſplicuit verbum hoc, quod
fecerat Dauid, coram Domino.

Vers. 1. FACTVM EST AVTEM, VERTENTE ANNO EO TEMPORE, QVO SOLENT REGES AD BELLA PROCEDERE] ſcilicet exacta hieme, in vere ſequentis anni, putà in Martio, quo Mars dominari ſolet, & reges ad bella procedere.

MISIT DAVID IOAB, &c.] Dauid verò domi remanſit, ideoque incidit in adulterium & homicidium, vnde Theod. q. 25. *Dauid, ait, tùm eſſet in acie, mentemq́; exerceret in belli cura, ex legibus diuinis vitam ſuam adminiſtrabat: paruas autem aſſecutus inducias, paſſus eſt lapſum.* Vide hîc quā bellum, vt negotium præſtet otio: negotium Dauidem fecit caſtum, otium adulterum.

OBSEDERVNT RABBA] Erat hæc vrbs potens, regia, & metropolis Ammonitarum, ita dicta à magnitudine: *Rabba*, enim, vel *Rabbath*, Hebr. idem eſt quod, *multa*, id eſt magna, per enallagen quantitatis diſcretæ pro continua: quanquam verè erat quoque *multa* in numero incolarum & ciuium. Eadem dicta quoque eſt B
Ammon vel *Amman*, & *vrbs aquarum* c. 12. v. 27. eò quòd Iaboc torrens eam circumfluat. Denique à Ptolemæo Philadelpho ſecundo Ægypti rege, qui Biblia ex Hebræo in Græcum per ſeptuaginta interpretes transferri curauit, inſtaurata, dicta eſt, *Philadelphia*, quod nomen hucuſq́; retinet.

Vers. 2. ACCIDIT VT SVRGERET DAVID DE STRATO SVO POST MERIDIEM] ſomno & cibo paſtus diſtentuſq́ue, ideoq́ue in venerem procliuis: huius enim ſtimuli ſunt deliciæ regales, deſidia, & ſomnus: in ſomno enim fit cibi concoctio, cuius vltima pars eſt ſemen; quod enim corpori alendo ſuperfluit, vertitur in ſemen. C
Quapropter ſomnus matutinus caſtis periculoſus eſt: tunc enim peractâ concoctione reliquum alimenti in ſemen tranſit, quod venereas cogitationes motuſq́ue efficit. Qui ergo ſtudent caſtitati, non ſtertant in multam lucem, ſed manè ſurgant, imò auroram cum philomelis Deum laudando præueniant: ac ituri cubitum ſe B. Virgini & Angelo Cuſtodi ſeriò commendent, vt nocturnas carnis tentationes & diaboli illuſiones impediant: denique cùm primùm euigilant, illicò mentem ad Deum, & Chriſtum orando conuertant, vt à carnalibus cogitationibus eam auertant, has enim & caro ſomno adhuc ſemiſopita, & dæmon tentator ſuſcitare ſolent.

VIDITQVE MVLIEREM SE LAVANTEM EX ADVERSO (Domus enim Vriæ erat vicina, & ex aduerſo palatij Dauidis, vt notat Adrichom. in A
Tabulis Geographicis) SVPER SOLARIVM SVVM] refer hoc ad *vidit*, non ad *mulierem*: nec enim mulier erat ſuper ſolarium Dauidis, ſed Dauid ambulans ſuper ſolariū, vidit ex aduerſo palatij mulierem ſe lauantem, vt patet ex Hebræo. Minùs rectè ergo Abul. cenſet Dauidem vidiſſe Bethſabee lauantem ſe ſuper ſolarium domus Vriæ mariti ſui: hoc enim indecorum & incōmodum fuiſſet. Lauabat ergo ſe vel in domo, vt vult Vatabl. vel in horto ad fontem, qui etiamnū oſtenditur, ait Adrichom. & ex eo Serarius & Pineda. Vnde Sept. habent; *vidit Dauid à ſolario mulierem lauantem ſe*; Hebr. *è tecto vidit lauantem.* Hæc fuit noua cauſa lapſus Dauidis, nimirùm viſio mulieris ſeminudæ: Oculi enim ſunt in amore duces: ac proinde impoſſibile eſt laſciuam cogitationem arcere à mente, niſi ab oculis arceatur laſciuus mulieris aſpectus. Vnde Iob c. 31. 1. *Pepigi, ait, fœdus cum oculis meis,* B
vt ne cogitarem quidem de virgine.

Audi Clement. Alex. lib. 3. Pædag. c. 11. ſub medium: *Laſciui autem aſpectus, & verſatilibus, &* *Oculi cuſtodiendi.*
tamquam conniuentibus oculis intueri, nihil eſt aliud *Gnoma.*
quàm oculis mœchari, cùm per eos cupiditas ineat primæ pugnæ præludia. Quin & Cyrus apud Xenophon. lib. 5. Pædiæ, *Ignis, ait, tangentes vrit, pulchri verò etiam eos qui procul aſpiciunt, incendunt, vt amore ardeāt.* Sigillatim verò de Dauide S. Chryſoſt. in Pſal. 50. *Aperuit, ait, in vano oculos, & ſuſcepit illam ſagittam: audiant curioſi, qui pulchritudines alienas conſiderant,* &c. Et S. Auguſt. hom. 21. inter 50. *Sit, inquit, caſus maiorum, tremor minorum,* &c. *Boni viri, Eccleſiæ filij & in Chriſti amore perfecti, au-* C
dientes tam ſancti viri ruinam, abſtinent oculos, non eos defigunt in pulchritudine carnis alienæ, &c. *de lōgè vidit illam Dauid, de quâ captus: mulier longè, libido propè: numquid tu fortior Dauid, Salomone ſapientior? Si illos tā ſanctos viros occaata familiaritas mulierum, & pernicioſa blandimenta vicerunt; quid de ſe cogitant illi qui cum extraneis mulieribus, non ſolùm conuerſari, ſed in eâdem domo manere nec metuunt, nec erubeſcunt,* &c.? Addit S. Auguſt. nimiam proſperitatem & abundantiam fuiſſe Dauidi ruinæ cauſam; *Idcirco,* inquit, *aduerſus felicitatem acriùs vigilandum eſt.*

Denique Torniellus cenſet Dauidem peccaſſe cum Bethſabee anno regni ſui 15. Salianus verò & Pineda anno regni 19. ætatis verò 49. & hoc veriùs videtur, vti oſtendam c. 12. 24. Hic enim annus eſt ſeptimus climactericus, qui magnam inducit naturæ, indeq́ue affectuum morumq́ue mutationem, ſicut nonus climacteri-

cus

cus eſt annus 63. qui multis magnam alterationem, ac non paucis mortem affert.

Bethsabee filia Eliam] Tradunt Hebræi apud S. Hieron. hunc Eliam fuiſſe filium Achitophel, ideoque Achitophel poſtea coniuraſſe cum Abſalomo contra Dauidem, vt vitiũ nepti ſuæ à Dauide illatum vleiſceretur. Id probabile eſſe cenſet ex Hugone Salianus. Poterat enim Achitophel auus 60. eſſe annorum, Eliam pater 40. Bethſabee filia 18. Idem cenſent Abulenſ. Dion. & alij. Porrò *Eliam*, tranſpoſitis literis *Ammiel* vocatur 1. Paral. 3. 5. *Ammiel* enim Hebr. idem eſt quod *populus meus Deus*: *Eliam*, verò idem quod, *Deus meus populus*. Denique *Eliã filius Achitophel* fuit vnus ex triginta fortibus Dauidis, æquè ac Vrias Hethæus, vt patet 2. Reg. 23. 34. & 39. fieriq́; poteſt vt inde coaluerit affinitas Vriæ cum Eliam, ductâ eius filiâ in vxorem, quòd vterque eſſet in cohorte & domo fortium Dauidis, eiuſq́; pater Achitophel eſſet vir ſapiens, celebris & conſiliarius regis. Tandẽ Bethſabee (quæ corruptè à Græcis & multis Latinis nominatur *Berſabee*) Hebr. dicitur *Bat ſceba*, id eſt, filia ſaturitatis, vel *Bat ſcua*, id eſt filia diuitiarum vel ſalutis, ait Pagnin. ac talis euaſit, poſtquàm pœnitens Dauidis vxor facta, ſanctam cum eo egit vitam, imò euaſit prophetiſſa, & Salomonem filium ad omnem pietatem erudiuit, vti oſtendi Prouerb. 31. v. 1. & ſeq.

Vxor Vriæ Hethæi] hoc eſt, Gethæi, inquiunt nõnulli, qui ſcilicet erat ex fortiſſimis & antiquiſſimis militibus Dauidis, qui eum in Geth fugientem ſecuti fuerant, ideoque dicebantur *Gethæi* vel *Hethæi*, *Geth* Hebr. ſignificat *torcular*, idq́ue hic eſt appoſitum: nam ibi cum Dauide torculari perſecutionis Saulis preſſus fuit Vrias ac ſimili, imò maiori torculari hic oppreſſus à Dauide. Veriùs Adrichom. in deſcript. tribus Iuda, numer. 128. *Eth*, inquit, ſiue *Heth* locus eſt in regione Hebronis, quem *Ethæi* ſiue *Hethæi* populi, ab *Ethæo* ſiue *Hethæo* filio Chanaan orti, incoluerunt: à quibus Abraham ſpeluncam duplicem emit. Ex hoc etiam loco Vrias, vir Bethſabee, fuit oriundus, qui Ethæus ſiue Hethæus teſte Hieronymo, vocitatus eſt. Hoc, vt dixi, videtur verius. Nam *Geth* & *Gethæus* Hebr. ſcribitur per *gimel*, *Heth* verò & *Hethæus* per *chet*. *Heth* autem Hebr. idem eſt quod, *pauor*, *terror*, *contritio*: vnde *Hethæus*, idem eſt quod *pauorem incutiens*, *terribilis*, *conterens*, qualis fuit Vrias vir fortiſſimus. Ita ſentiunt S. Hieron. Adrichom. Salianus & alij. Minùs rectè ergo Procopius & Theodor. cenſent Vriam dici Hethæum, quòd oriundus eſſet ex Hethæis, qui erant vna ex ſeptem gentibus Chananæorum, quos Hebræi duce Ioſue expulerũt, ſed Vriam ad Iudaiſmum fuiſſe conuerſum factumq́ue proſelytum: & Abul. qui putat Vriam dici Hethæum non quòd eſſet Hethæus, ſed quòd in terra Hethæorum habitaſſet. Serarius verò putat Vriam dici Hethæum, quòd ipſe aut ipſius pater contra Hethæos præclari quippiam geſſiſſet, quemadmodum Archias dictus eſt Samius apud Herodotum libr. 3. cùm eſſet alioqui Lacedæmonius. Denique Ioſephus: *Vrias*, inquit, *erat ciuis Hieroſolymitanus magna ob fortitudinem tam apud regem, quàm contribules gloria*, *Hieroſolymitanus*, intellige habitatione, aut natiuitate,

A quòd ibi natus eſſet, licet oriundus ex *Heth*, vti dixi.

Dormivit cvm ea] Adulterium cum ea cõmiſit. Mirus & profundus fuit hic ſancti regis, Pſaltis & Prophetæ Dauidis lapſus, qui docet nos in timore & tremore operari ſalutẽ noſtram. Nam S. Baſil. hom. 22. de humilitate, & in Regulis breuior. reſponſ. 81. docet cauſam lapſus & negationis S. Petri fuiſſe præſumptionem quâ dicebat: *Etſi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nũquam ſcandalizabor*. Sic & cauſam lapſus Dauidis in homicidium & adulterium, fuiſſe eamdem præſumptionem, quòd ſcilicet ſemel gratia ſingulari viſitatus dixerit illud Pſ. 29. 7. *Ego dixi in* B *abundantia mea, Non mouebor in æternum*. Vnde mox pœnam ſubdit: *Auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus*. Idem Pſal. 118. 67. *Priuſquam*, inquit, *humiliarer ego deliqui; propterea eloquium tuum cuſtodiui*. Hinc S. Franciſcus ſuis dabat hoc documentum: *Cùm gratiã acceperis à Deo, dic Domine cuſtodi in me theſaurum tuum, quia ego illius latro ſum*. Ita S. Bonau. in eius Vita cap. de ſtudio orationis. Quocirca S. Colũbano adoleſcenti (vt habetur in eius Vita c. 2.) pia femina hoc dedit ſalutis & caſtitatis monitum: *Reminiſcêris ſuaſu Euæ Adam dilapſum, Samſonem à Dalila ſeductum, Dauid à priſtina iuſtitia, pulchritudine Bethſabeæ corruptum, ſapientiſſimum Salomonem, &c. Perge ô iuuenis, perge, euade ruinam, per quam multos cõperis corruiſſe, declina viã, qua inferi ducit ad valuas*. Nugãtur hic Rabbini in Thalmud, qui, vt Dauidem excuſent à peccato, dicunt Vriam æquè C ac cæteros milites ad bellum euntes, vxori dediſſe libellum repudij; quare illam iam repudiatam & lege ſolutam, potuiſſe nubere Dauidi. Verùm hoc falſum eſſe liquet ex eo, quòd Dauid Vriam è bello accitum, iuſſerit domum ad vxorem ſuam redire, idq́ue ſe facturum neget Vrias v. 11.

Vaaa 4.

Præſumptio Cauſa lapſus Dauidis.

Contra eſt monita.

Porrò S. Epiphan. in vita Nathan Prophetę, & ex eo Abulenſ. aſſerit, Nathan abſentem in ſpiritu præuidiſſe cõcupiſcentiam Dauidis: quare vt eius peccatum impediret, feſtinanter perrexiſſe Hieroſolymã: ſed Beliar, vel potiùs Belial, id eſt diabolum ei obieciſſe remoram, nimirùm mortuum quemdam nudum, quem dum ſepelit Nathan, Dauid adulterium commiſit. Cuius rei fides ſit penes S. Epiphan.

Myſticè (quod nouum & mirum eſt) Patres plerique adulterium Dauidis interpretãtur de D Chriſto Eccleſiam gentium ſibi deſponſante. Vnde S. Ambroſ. lib. 3. in Lucam: *Myſterium*, ait, *in figura, peccatum in hiſtoria: culpa per hominem, Sacramentum per Verbum*. Quaſi totum myſterium in eo fuerit, vt Verbum alienam naturam ad ſuam hypoſthaſin, ſicut Dauid alienam vxorem ad ſuum thalamum coniugarit: Deinde idem typum geſſerit Chriſti Domini Eccleſiam ſibi ex Gentibus in ſponſam cooptantis. Ita quoque D. Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum c. 87. *Iſte*, inquit, *Dauid grauiter ſceleratèq́; peccauit: verumtamen ille deſiderabilis omnibus gentibus, adamauit Eccleſiam ſuper tectum ſe lauantem, id eſt mundantem ſe à ſordibus ſæculi, & domum luteam ſpiritali contemplatione tranſcendentẽ atque calcantem*. Ac ſi diceret, quamuis Dauid alienam ſibi vxorem aſſumendo grauiter deliquerit: tamen Chriſtum

Patres myſticè adulterium Dauidis explicant de Chriſto deſponſante ſibi gentiles.

Dominum ſibi Eccleſiam pro Synagoga deſponſantem ſignificauit. Addit S. Auguſt. & ex eo Beda, Dauid occidiſſe Vriam, id eſt Chriſtum occidiſſe diabolum, eiq́ue extorſiſſe ſponſam, ſcilicet Eccleſiam gentium. Tertiò, S. Gregor. lib. 3. Moral. c. 21. *Dauid, ait, eſt Chriſtus, Bethſabee eſt lex vetus, quam Chriſtus ab Vria, id eſt à Iudæis abſtulit ſibiq́; coniunxit, quia ſe per illam prædicari declarauit.* Idem ex S. Gregorio deſcripſerunt Eucherius, Angelom. Rupert. & alij: ac ſimilia habet S. Ambroſ. Apolog. 1. Dauidis c. 3. Pergit S. Gregor. *Vrias ad Ioab cum epiſtolis, ex quibus occidi debeat, mittitur, quia idem ipſe Iudaicus populus legem portat, qua conuincente moriatur. Dum enim mandata legis retinem, implere renititur, ipſe defert iudicium, vnde damnetur.* Vnde concludit: *quid per factum iſtud Dauidis ſceleſtius? quid Vria mundius dici poteſt? Sed rurſum per myſterium, quid Dauide ſanctius, quid Vria infidelius inuenitur? Quando & ille per vita culpam, prophetia ſignat innocentiam, & iſte per vitæ innocentiam, in prophetia exprimit culpam.*

Hæ allegoria eſt impropria. Verùm hæ allegoriæ nō ſunt propriæ & primæ claſſis, ſed ſecundæ & impropriæ, quia laxiores ſunt, nec ex æquo reſpondent literæ & hiſtoriæ. Eſt enim in eis aliqua quidem proportio & analogia, at non per omnia ſimilis, ſed in multis diſſimilis. Quod enim Dauid fecit cum peccato, hoc Chriſtus fecit ex ſanctitate & miſericordia. Quare in his allegoriis Dauid non tā ſpectandus eſt, vt initio adulterans cum Bethſabee, quàm vt poſteà eam ſibi copulans matrimonio. Sic enim repræſentauit Chriſtum deſpondentem ſibi Eccleſiam ex Gentibus.

Rurſùm Vrias vir fortis, fidelis & pius; non aptè repræſentat diabolum, niſi quatenùs ipſe fuit Hethæus. Si enim per Hethæum accipias Gethæum, oriundum ex Geth, vrbe Philiſthinorum; vel Hethæum, id eſt oriundum ex Hethæis, qui erant vna ex ſeptem gentibus Chananæorum, quas Deus deleri iuſſerat, vti nonnulli accipiunt; ſic rectè Vrias repræſentat diabolum, vtpote patrem impiorum & infidelium, quales erant Hethæi & Cananæi. Vide noſtrum Salmeronem Prolegomeno 9. c. 10. & 11. Simili modo Oſee iuſſu Dei cap. 1. meretricem duxit in vxorem, vt repræſentaret Deum & Chriſtum, qui in Eccleſia ſibi copulauit idololatras, qui anteà cum idolis myſticè fornicabantur.

STATIMQVE SANCTIFICATA EST AB IMMVNDITIA SVA] q. d. Abluit corpus aqua luſtrali, ritu legis veteris *ſanctificata*, id eſt benedicta, itaq́ue emundauit ſe ab irregularitate legali, cōtracta ex congreſſu cum Dauid, iuxta legē Leuit. 15. 18. verùm peccatum, ſiue culpam adulterij non abluit, hæc enim non aqua, ſed pœnitentia & lachrymis abluenda eſt.

VERS. 5. MITTENSQVE NVNTIAVIT DAVID, ET AIT: CONCEPI] q. d. ait S. Chryſoſt. in Pſal. 50. *O rex perij. Et ille ait: Quid habes? Prægnans, inquit, ſum. Peccati mei pullulat fructus, accuſatorem inttinſecùs habeo, in ventre profero proditorem. Si venerit & viderit vir meus, quid dicam? quid loquar? quam excuſationem prætendam? Inueniet me grauidam, & occidet me.* Vnde moraliter infert Chryſoſt. *Videte & admiramini, Fratres, quantum mali ſit delictis & peccatis obnoxium fieri. Rex militem timet, & formidat ſubditum. Imperator coronam capite geſta*

A *bat, & confuſionis opprobria metuebat.*

MITTE AD ME VRIAM HETHÆVM] Cauſa fuit, ait Abul. vt Dauid liberaret ſe infamia adulterij, & Bethſabee à morte, ob idem adulterium ab ea perpetratum: vocauit ergo Vriam, vt is putaretur rem habuiſſe cum Bethſabee vxore ſua, itaq́ue infans quem ex Dauide ſecretò conceperat Bethſabee, putaretur eſſe filius Vriæ mariti, non Dauidis adulteri. Si enim Vrias poſt lōgiorem temporis moram rediiſſet vxore grauida vel pariente omnibus notum fuiſſet hunc filium non eſſe Vriæ, ſed alicuius adulteri, ac tādem inquiſitione facta deprehenſus fuiſſet Dauid adulter eſſe huius fœtus parēs. Ita S. Chryſoſt. in Pſ. 50. VERS. 6.

ET AIT VRIAS (vir robuſtior ſpiritu quàm corpore) AD DAVID: ARCA DEI ET ISRAEL (milites & decem tribus obſidentes Rabba) ET IVDA HABITANT IN PAPILIONIBVS] Hinc patet arcam per Abiathar pontificem ductam fuiſſe ad caſtra, & obſidionem Rabba, vt Dei ductu & ope eam expugnaret. VERS. 11.

B

ET EGO INGREDIAR DOMVM MEAM, VT COMEDAM ET BIBAM, &c. PER SALVTEM TVAM ET PER SALVTEM ANIMÆ TVÆ (iuro quòd) NON FACIAM REM HANC] O militem fortem & ſanctum, qui tamen indignam ſua fide & robore mercedem retulit à Dauide, vtpote ab eo morti deſtinatus. Ita pij hîc opprimuntur, vt in futuro Chriſti iudicio exaltentur, beentur & glorificentur coram omnibus Angelis & hominibus. Idem quod Vrias, dicat faciatq́; Chriſtianus generosè pro Deo & animarum ſalute laborans, ac labori ſuccumbens

C & occumbens, ſed oriens quieti & gloriæ beatæ æternitatis. Vnde *Vrias* Hebr. idem eſt quod, *lux mea Deus*, vel *ignis meus Deus*, *Hethæus* idem eſt quòd, *abſciſſus*, ait S. Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum c. 87.

ET INEBRIAVIT EVM] vt ebrius domum rediret, & cum vxore dormiret; itaq́ue ipſa ex eo, non ex Dauide fœtum cōcepiſſe putaretur. Vide hic vt vnum peccatum trahat aliud. En Dauid vt adulterium tegat, procurat fœtum ſuum ſupponere Vriæ; quod erat crimen iniuſtitiæ. Sic hodie adulteræ filios ex adultero ſuſceptos ſupponunt & arrogant ſuis maritis; itaq́ue fraudem & iniuſtitiam committunt, dum hac ſuppoſitione efficiunt, vt maritus eos quaſi ſuos alat, & heredes inſtituat cum damno verorum

D filiorum: ad cuius damni reſtitutionem tenentur adulteræ, quia eius cauſam dederunt. Rurſùm Dauid, vt hanc fœtus ſui ſuppoſitionem adornet, Vriam inebriat, quod tertium fuit eius peccatum. Nam vt ait S. Auguſt. ſerm. 231. de Temp. *Qui alterum cogit, vt ſe plus quàm opus eſt, bibendo inebriet; minus malum ei erat, ſi carnem eius vulneraret, quàm eius anima per ebrietatem noceret.* Et inferiùs ait eū ſacrificare diabolo. Et S. Ambroſ. Apol. 2. Dauid. c. 3. *Oculis, ait, excitatur libido, ſed ebrietate ſuccenditur; Noë ebriatus eſt, & qui nō inebriatus eſt diluuio, inebriatus eſt vino.* VERS. 13.

SCRIPSIT DAVID EPISTOLAM AD IOAB, MISITQVE PER MANVM VRIÆ] quibus ſcribebat Ioab, vt curaret Vriam ab Ammonitis occidi. Vnde *literæ Vriæ* æquè ac *Bellerophontis* apud Lucianum, abierunt in prouerbium, ac de iis dicuntur, qui literas ſui damni necisue VERS. 14.

cauſas

cauſas perſcrunt. Opinatur noſter Sanchez ex hiſce literis Vriæ Gẽtiles finxiſſe fabulam Bellerophontis, quòd ſcilicet ipſe acceptis commẽdatitijs à Præto rege literis ad Iobathan (quod nomen alludit ad Ioab hîc) in mortem præcipitatus ſit. Sic ex Moyſe cum Deo loquente, acceperunt fabulam Minois cum Ioue colloquentis, ex Samſone, fabulam Herculis, aliaque plura ſimilia, teſte Clemente Alexand. lib. 2. Strom. Fuit hoc quartum & grauiſſimum Dauidis peccatum, quo vt celaret adulterium ac adultera ſecurè & iugiter frueretur, curauit occidi Vriam militem fortiſſimum, ſibique fidiſſimum, ne ſcilicet ipſe poſt bellum domum rediens, videnſque vxorem grauidam vel parientem, ſciens ſe cum ea rem non habuiſſe, eam vt adulteram traduceret, imò occideret, neúe ipſa ad ſui tutelam Dauidem auctorem prolis conceptæ Vriæ aſſignaret & proderet. Porrò homicidiũ Dauidis valdè aggrauauit, modus hic, quo eum occidit, qui fuit fraudulentus & proditorius. *Sic ex vitio vitium gignitur*, ait Iſidor. *Sicut Dauid non euitauit adulterium, perpetrauit & homicidium.* Vide hîc rursùm quàm libido ſibi blanda, alijs ſit ſæua & crudelis: vt enim ſuæ voluptati ſola indulgeat, alios eâ excludens, ablegat vel occidit. Myſticè Rupert. li. 11. de Diuin. Offic. c. 1. *Tulit Dauid vxorem*, inquit, *Vriæ Ethæi, ipſumq́, Vriam fecit occidi ferentem in manu ſua ſcriptam mortis ſuæ ſententiam, graue quidem committens piaculum ſecundùm rem geſtam, ſed grande præſignans myſterium per Chriſtum regem vitæ, manu fortem atque deſiderabilem, ſuo tẽpore peragendum*, &c. Rurſum D. Thom. præf. in epiſt. Canon. *Literas mortis ſuæ, ait, portant viri literati qui ſciunt & docent & non faciunt. Iſta ſunt literæ ſine ſigillo, id eſt ſcientia ſine vita, & ideò non creditur eis.*

Vers. 16. POSVIT VRIAM IN LOCO, VBI SCIEBAT VIROS ESSE FORTISSIMOS] Addit Ioſeph. Ioab Vriæ commendaſſe fidem & ſtrenuitatem, vt vſque ad mortem pro Dauide & Iſraele pugnaret, ac ſocios Vriæ ſecretò monuiſſe, vt eum in pugna deſererent, atq; ab hoſtibus cingi cædique permitterent. Quid hac re magis proditorium aut ſceleſtum dici fingique poteſt? Porrò S. Hieron. lib. 1. contra Iouianum aſſerit Dauidem propter homicidium Vriæ à Deo prohibitum ædificatione templi, ſed grauiores eius pœnas audiemus cap. ſeq.

Vers. 17. ET MORTVVS EST ETIAM VRIAS] Ecce hîc conſummatum Dauidis ingrati homicidium, cuius indignitatem graphicè depingit & exaggerat Abul. hîc quæſt. 5. in c. 12. Porrò permiſit Deus tam grauiter labi Dauidem: Primò, vt eũ humiliaret, vt ſcilicet ipſe ſciret ſe, licet per gratiam eſſet ſanctus Propheta, & Pſalmographus; tamen per naturam eſſe hominem fragilem & procliuem in peccata, vti ſunt cæteri. Vnde ipſe idipſum iam lapſus confitetur in Pſal. 50. *Ecce*, inquit, *in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.* Secundò, vt in eius lapſu & erectione Deus ſuam iuſtitiam æquè ac miſericordiam oſtenderet; iuſtitiam in peccati caſtigatione, miſericordiam, in culpæ condonatione: ſicut quò maior eſt morbus vel vulnus, eò maior medici curantis peritia & efficacia oſtenditur, ait S. Chryſoſt. in Pſal. 50. Tertiò, ad aliorum exemplum, vt omnes à Dauide lapſo diſcant cauere lapſus occaſiones, ac præſertim incautos feminarum aſpectus. Audi S. Ambroſ. Apol. 2. Dauid c. 3. *Non te vincat concupiſcentia formæ, ſi non vis vinci; non congrediare peccatũ, ne de te victa conẽdatur: neque capiaris oculis, neque abripiaris palpebris. Vilis tibi mulier videtur ad pretium, ſed fortis ad vitium: quæ virorum pretioſas animas capit.* Probat id ex Prouerb. ca. 6. *Ligabit quis ignem in ſinu, veſtimenta autem non combureret? vel ambulabit quis ſuper carbones ignis, pedes autem non combureret? Caue ergo & tu, ne intra ſinum tuæ mentis ignem libidinis & amorem accendas.* Et inferiùs: *Si Dauid infirmus, tu fortis? ſi Salomon lapſus eſt, tu immobilis? ſi Paulus primus peccatorum, tu potes primus eſſe ſanctorum?* Quartò, vt, ſi nos labi contingat, non deſperemus, ſed cum Dauide pœnitendo reſurgamus; ac lapſus ſit nobis ſtimulus ad maiorem rigorem & virtutem. Vnde S. Aug. hom. 21. inter 50. *Multi, ait, cadere volunt cum Dauid, & nolunt ſurgere cum Dauid*, &c. *Audiant, qui non ceciderunt, ne cadant: audiant qui ceciderunt, vt ſurgant. Peccatum cum deſperatione certa mors*, &c. Et S. Proſper lib. 2. de Prædict. c. 26. *Dauid*, ait, *poſitus eſt in exemplum fidelibus, vt diſcant magis timere proſpera, quàm formidare aduerſa. Periculoſum enim eſt animæ dimitti in voluptatibus ſuis, dicente Domino: Ecce quem diligo caſtigo*, Prouerb. 3. 10. Apocal. 3. 19.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Cauſa prima ob quã Deus permiſit labi Dauidem.

Vide S. Ambroſ. in duabus Apologijs quas pro Dauide cõſcripſit, vbi priore lib. c. 2. ſic ait: *Sancti ſicubi fortè, vt homines corruerunt naturæ magis fragilitate quàm peccandi libidine; acriores ad currendum reſurgunt, pudoris ſtimulo maiora reparantes certamina; vt non ſolùm nullũ attuliſſe æſtimetur lapſus impedimentum, ſed etiam velocitatis incentiua cumulaſſe.* Et nonnullis interiectis *Propoſiti enim ad imitandum nobis ſunt, & ideò curatum eſt, vt & ipſi aliquando laberentur. Nam ſi inoffenſum à vitijs inter tot lubrica huius ſæculi curriculum peregiſſent, dediſſent nobis occaſionem infirmioribus æſtimandi, cuiuſdam ſuperioris naturæ ac diuinæ fuiſſe, vt delictum recipere, & culpæ conſortiũ habere non poſſent.* Vnde poſt pauca concludit: *Præterijt igitur pauliſper illos Dei gratia, vt nobis ad imitationem vitæ eorum fieret diſciplina, &, ſicut innocentiæ, ita & pœnitentiæ magiſteriũ de eorum actibus ſumeremus. Ergo dum lapſus eorum lego, conſortes etiam illos infirmitatis agnoſcendum credo conſortes, imitandos eſſe præſumo.*

Vers. 26. PLANXIT EVM] Vriam maritum ſuum. Plãctus hic apud Hebræos erat ſeptem dierum vt ait Eccleſiaſt. cap. 22. v. 13. Romani tamen, & poſtea Chriſtiani Imper. vt Gratianus & Theodoſius, ſtatuerunt vxori annum ad lugendum mortem mariti, ita vt non niſi exacto anno luctus, poſſet alteri nubere. Cauſam dedi Eccleſ. 22. Verùm nec Dauid nec Hebræi exſpectabãt annum, vndè mox à morte Vriæ duxit Bethſabee, ſicut mox à morte Nabal duxit Abigail lib. 1. Reg. 25. 39.

Vers. 27. FACTA EST EI VXOR, PEPERITQVE EI FILIVM] Filius ergo hic conceptus fuit in adulterio, ſed natus in matrimonio, cùm ſcilicet Dauid Bethſabee, mortuo Vria, duxiſſet in vxorem. Qua in re peccauit Dauid, quòd ſcilicet eam, cum qua adulterium commiſerat, occiſo marito illicò duxerit in vxorem, tacitè approbando prius adulterium & homicidium. Vnde ſequitur.

ET DISPLICVIT VERBVM HOC QVOD FECERAT

CERAT DAVID, CÔRAM DOMINO] Fuit ergo hue quiutum Dauidis peccatum: Iudæis enim vetitum erat ducere illam, quam adulterio polluiſſeut; non tamen erat irritum cum ea matrimonium, vti iam eſt apud Chriſtianos, vt patet Extr. *de eo, qui vxorem duxit, quam polluit per adulterium.* Vnde ca. ſeq. Nathan arguit Dauidem, non tantùm quòd occiderit Vriam, ſed etiam quòd uecis vxorem à ſe adulteriu maculatam duxerit; ſic enim ait v. 9. *Vriam Hethæum percuſſiſti gladio, & vxorem illius accepiſti in vxorem tibi.* Et v. 10. *Non recedet gladius de domo tua vſque in ſempiternum, eò quòd deſpexeris me, & tuleris vxorem Hethæi, vt eſſet vxor tua.* Videtur enim Dauid pulchritudine Bethſabee illectus, eam concupiuiſſe in vxorem, ideoque occidiſſe Vriam. Nonnulli

A

tamen cum Saliano Dauidem excuſant, quòd illam duxerit, vt eius famæ, puduri & vitæ conſuleret, ne vt adultera lapidaretur; atque vt iniuriam Vriæ illatam repararet, vxorem eius honorando, & ſibi in reginam aſciſcendo, eiuſque liberos, ſi quos reliquerat, ſibi arrogando. Verùm hos fines poſteà intendiſſe, ſibiq́ue præfixiſſe videtur Dauid, cùm c. ſeq. à Nathan hac de re reprehenſus, pœnituit; animumq́ue adulterinis Bethſabee amoribus imbutum in caſtum coniugij eius vſum commutauit. Nam huc uſque concupiſcentiæ ſuæ obſecutus videtur: nec enim vllum dedit pœnitentiæ ſignum, niſi poſtquàm correptus fuit à Nathan, vt audiemus, cap. ſequ.

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid à Nathan correptus pœnitet: Deus percutit eius filiolum verſ. 15. cui vitam flendo & ieiunando flagitat Dauid, ſed fruſtrà: Quare Dauid ex Bethſabee generat Salomonem Deo dilectum. Denique v. 27. Dauid expugnat Rabbath, eiuſq́ue ciues atrociter trucidat.

1. MIſit ergo Dominus Nathan ad Dauid: qni cum veniſſet ad eum, dixit ei:
Duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper, 2. Diues ha-
bebat oues, & boues plurimos valdè. 3. Pauper autem nihil habebat omnino,
præter ouem vnam paruulā, quam emerat & nutrierat, & quæ creuerat apud eum
cum filijs eius ſimul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in ſinu
illius dormiens: eratq́ue illi ſicut filia. 4. Cùm autem peregrinus quidam ve-
niſſet ad diuitem, parcens ille ſumere de ouibus & de bobus ſuis, vt exhiberet cō-
uiuium peregrino illi qui venerat ad ſe, tulit ouem viri pauperis, & præparauit ci-
bos homini qui venerat ad ſe. 5. Iratus autem indignatione Dauid aduerſus
hominem illum nimis, dixit ad Nathan: Viuit Dominus, quoniam filius mortis eſt
vir qui fecit hoc. 6. Ouem reddet in quadruplum, eò quòd fecerit verbum i-
ſtud, & non pepercerit. 7. Dixit autem Nathan ad Dauid: Tu es ille vir: Hæc
dicit Dominus Deus Iſrael: Ego vnxi te in regem ſuper Iſrael, & ego erui te de
manu Saul, 8. & dedi tibi domum domini tui, & vxores domini tui in ſinu
tuo, dediq́ue tibi domum Iſrael & Iuda: & ſi parua ſunt iſta, adiiciam tibi multo
maiora. 9. Quare ergo contempſiſti verbum Domini, vt faceres malum in con-
ſpectu meo? Vriam Hethæum percuſſiſti gladio, & vxorem illius accepiſti in vxo-
rem tibi, & interfeciſti eum gladio filiorum Ammon. 10. Quam ob rem non
recedet gladius de domo tua vſque in ſempiternum, eò quòd deſpexeris me, & tu-
leris vxorem Vriæ Hetæi, vt eſſet vxor tua. 11. Itaque hæc dicit Dominus: Ec-
ce, ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis,
& dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis Solis huius. 12. Tu
enim feciſti abſcondite: ergo autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſ-
rael, & in conſpectu Solis. 13. Et dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino.
Dixitq́ue Nathan ad Dauid: Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum: non
morieris. 14. Verumtamen quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini,
propter verbum hoc, filius, qui natus eſt tibi, morte morietur. 15. Et reuerſus
eſt Nathan in domum ſuam. Percuſſit quoque Dominus paruulum, quem pepe-
rerat vxor Vriæ Dauid, & deſperatus eſt. 16. Deprecatuſque eſt Dauid Domi-
num pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingreſſus ſeorſum, iacuit ſuper
terram. 17. Venerunt autem ſeniores domus eius, cogentes eum vt ſurgeret
de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum. 18. Accidit autem die ſepti-
ma vt moreretur infans: timueruntq́ue ſerui Dauid nuntiare ei quòd mortuus eſ-
ſet paruulus, dixerunt enim: Ecce cùm paruulus adhuc viueret loquebamur ad
eum, & non audiebat vocem noſtram: quantò magis ſi dixerimus, Mortuus eſt
puer, ſe affliget? 19. Cùm ergo Dauid vidiſſet ſeruos ſuos muſſitantes, intelle-
xit

xit quòd mortuus eſſet infantulus: dixitq; ad ſeruos ſuos: Num mortuus eſt puer?
Qui reſponderunt ei: Mortuus eſt, 20. Surrexit ergo Dauid de terra:& lotus vn-
ctuſque eſt: cumque mutaſſet veſtem, ingreſſus eſt domum Domini : & adorauit,
& venit in domum ſuam, petiuitque vt poneret ei panem, & comedit. 21. Di-
xerunt autem ei ſerui ſui : Quis eſt ſermo, quẽ feciſti? propter infantem, cùm ad-
huc viueret, ieiunaſti & flebas: mortuo autem puero, ſurrexiſti, & comediſti panẽ.
22. Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunaui & fleui : dicebam
enim. Quis ſcit ſi fortè donet eum mihi Dominus, & viuat infans? 23. Nunc au-
tem quia mortuus eſt, quare ieiunem? Numquid potero reuocare eum ampliùs ? e-
go vadam magis ad eum: ille verò non reuertetur ad me. 24. Et conſolatus eſt
Dauid Bethſabee vxorem ſuam, ingreſſuſque ad eam, dormiuit cum ea: quæ genuit
filium, & vocauit nomen eius Salomon, & Dominus dilexit eum. 25. Miſitque
in manu Nathan prophetæ, & vocauit nomen eius, Amabilis Domino, eò quòd di-
ligeret eum Dominus. 26. Igitur pugnabat Ioab contra Rabbath filiorum Am-
mon, & expugnabat vrbem regiam. 27. Miſitque Ioab nuntios ad Dauid, dicens:
Dimicaui aduerſum Rabbath, & capienda eſt Vrbs aquarum. 28. Nunc igitur
congrega reliquam partem populi, & obſide ciuitatem, & cape eam: ne, cùm à me
vaſtata fuerit vrbs, nomini meo attribuatur victoria. 29. Congregauit itaque Da-
uid omnem populum, & profectus eſt aduerſum Rabbath : cumque dimicaſſet, ce-
pit eam. 30. Et tulit diadema regis eorum de capite eius, pondo auri talentum,
habens gemmas pretioſiſſimas, & impoſitum eſt ſuper caput Dauid. Sed & prædã
ciuitatis aſportauit multam valdè: 31. populum quoque eius adducens ſerra-
uit, & circumegit ſuper eos ferrata carpenta: diuiſitque cultris & traduxit in typo
laterum : ſic fecit vniuerſis ciuitatibus filiorum Ammon. Et reuerſus eſt Dauid, &
omnis exercitus in Ieruſalem.

Vers. 1. MISIT ERGO DOMINVS NATHAN AD DAVID] Vide quàm cæcus per peccatum euaſerit Dauid. Nam per nouem menſes quibus Bethſabee ex eo conceptum fœtum vtero geſtauit & peperit, quaſi Dei & ſui oblitus, non cogitauit quanta ſcelera adulterij & homicidij commiſiſſet, ſed ſecurus voluptatibus cum Bethſabee indulgebat. Idcircò Deus eius miſerens, miſit ad eum Nathan, qui ſcelerum grauitatem ei oſtenderet, ac pœnas à Deo decretas denuntiaret.

Nathan hic alius fuit à Nathan filio Dauidis, & fratre Salomonis, vtpote paruulo, & fortè necdum genito. Hic enim Nathan fuit Propheta familiaris Dauidi, cùm quo negotia ſua B tractare, eiuſque conſilia ſequi ſolebat Dauid: ideoque meruit hic ab eo corripi, & à via gehennæ in ſemitam ſalutis reduci. Dauid enim ita diligebat Nathan, vt ab eo vnum filiorum ſuorum vocarit Nathan, vt ait Genebrard.

DVO VIRI ERANT IN CIVITATE] Nathan ſapienter non apertè, ſed per ambages orditur correptionem, vt regis animum amoribus ſopitum & ſuperbum à ſomno peccatorum excitet. Feſtiuam ergo ei proponit parabolam, per quã gratioſè ei ſceleris ſui enormitatem oſtendit, ne, ſi clarè idipſum faceret, rex excandeſceret, & correptionem ſperneret, diceretque, ait S. Auguſt. hom. 21. inter 50. *Tu cùm ſis pauper & humilis, quomodo auſus es mihi loqui Regi?* Quare ſer- C monem inducit, quaſi de alio aliquo, non de Dauide ageret: vt Dauid alium videretur damnare, non ſeipſum : vnde Græci codices nonnulli hîc præfigunt : *Renuntia*, vel *reſponde mihi iudicium.* Vſus eſt ergo parabola, vt ſuo ſeipſum iudicio rex damnaret, neque ipſum irritaret: *ad ſecandum & ſanandum vulnus cordis eius, ferramentum fecit Deus de lingua eius,* inquit Auguſt. hom.

A 21. *Sed velut prudens medicus ferrum tegebat*, parabolico ſcilicet velamento.

Portò hic eſt ſenſus, & hæc applicatio Parabolæ, *Duo viri*, ſunt Dauid & Vrias; ille diues, hic pauper. Dauid multas habebat oues, id eſt vxores; Vrias vnicam, ſcilicet Bethſabee: hanc ei ademit Dauid per adulterium, itaque grauem ei intulit iniuriam, ac ſeipſum reum fecit mortis præſentis & æternæ. Ita Abul. & alij.

FILIVS MORTIS EST VIR QVI HOC FECIT] Vers. 5. q.d. Reus eſt mortis. Vox enim *filius*, Hebræis cùm iungitur genitiuo pœnæ vel præmij, idem eſt quod *reus*, vel *dignus*. Sic filius mortis, iræ, gehennæ, eſt reus mortis, iræ, gehennæ: filius B vitæ, gloriæ, reſurrectionis, idem eſt quod dignus vita, gloria, reſurrectione.

OVEM REDDET IN QVADRVPLVM] Hæc e- Vers. 6. nim reſtitutio furi ouis indicitur Exodi 22. 1. vide ibi dicta.

ET DEDI TIBI DOMVM DOMINI TVI, ET Vers. 8. VXORES DOMINI TVI IN SINV TVO] Pro *vxores* Hebr. eſt נשים *naſcim*, quod non tantùm vxores, ſed & feminas quaſlibet ſignificat. *Feminæ* autem, id eſt, *filiæ* Saulis fuêre Merob & Michol, quas Deus Dauidi dedit vxores: Merob enim à Saule fuit deſponſata Dauidi, licet poſteà per fraudem Saül illi eãdem abſtulerit. Rursùs Hebræi tradunt Eglam vxorem Dauidis, fuiſſe priùs vxorẽ Saülis, æquè ac Reſpham: C ſed hoc refutat Abul. hîc quæſt 3. Denique hîc non tam ſignificatur actus, quàm ius & poteſtas, quòd ſcilicet Dauid ſuccedens Saüli in regno, habuerit ius in ancillas & vxores Saülis, vt poſſet eas ſi vellet ſibi matrimonio copulare. Ita Lyran. Abul. & alij.

QVAMOBREM NON RECEDET GLADIVS Vers. 10 DE DOMO TVA VSQVE IN SEMPITERNVM] non abſolutè, ſed reſpectiuè, ſcilicet reſpectu

domus Dauidis & Iſraelis, q.d. Quàm diu durabit tua regia ſtirps, & quàm diu durabit regnũ Iſraelis, faciam vt gladius ſemper incumbat tibi, domuiq́; tuæ, nec ab ea recedat, q.d. Tu gladio Ammonitarum Vriam occidiſti, idcircò in pœnam non vnus, ſed multi è filijs & poſteris tuis gladio occidentur. Ita factum: nam ex filijs Dauidis occiſi quatuor, ſcilicet hic paruulus v.15. Ammon, Abſalom, & Adonias, & fortè plures alij. Deinde poſteri Dauidis excepto Salomone continua cum hoſtibus geſſere bella, in quibus multi Iſraëlitæ, & prognati ex Dauide & fratribus eius occiſi ſunt. Ita Abul. Salian. & alij.

VERS. 11. ECCE EGO SVSCITABO SVPER TE MALVM DE DOMO TVA] Vt ſcilicet Abſalom filius tuus perſequatur te. Nam, vt ait S. Chryſoſt. in Pſ.3. *Vnde eſt fons peccati, illinc eſt plaga ſupplicij: qui ergo à præcepto Domini exul fugitiuſq́; fuerat, propterea filium fugiebat.* Et mox: *Niſi peccatorũ ſcintillas occultaſſet, domus nõ conflagraret.* Morale deinde documentum ſubdit, eos, qui in iuuentute cum mulieribus peccarunt, poſteà incidere in vxores moleſtas & rixoſas, à quibus præterita libido per Deũ caſtigatur, iuxta illod Eccleſ.7 27. *Qui autem peccator eſt, capietur ab illa,* quaſi ab amorum antidoto, quod peccatorum malos humores conſumat. Audi Chryſ. *Vxor tecum bellum gerit, ingreſſo tamquam fera occurrit, linguam tamquam gladium acuit. Res quidem valdè moleſta ac difficilis, quòd auxiliatrix, aduerſaria facta eſt: teipſum tamen examina, nũquid in iuuentute in mulierem noui quid attentaris, & quod mulieri à te vulnus inflictũ eſt, curetur per mulierem, & alienum vlcus propria vxor chirurgi officio fungens medicetur; & quamuis quæ facit ignores, nouit tamen Deus medicus. Ipſe enim eà tamquam ferro aduerſus te vſus eſt; & quemadmodum ferrum neſcit quid agat, futuram autem per ferrum medelam nouit medicus; ita etiam licet ignoret vxor, quæ ferit, & maritus, qui feritur, cauſam ictus, Deus tamen vt medicus nouit, quid conferat.*

Iuuenes fornicatores incidunt in vxores moleſtas.

VERS. 12. EGO AVTEM FACIAM, &c. IN CONSPECTV SOLIS] Abſalom enim publicè in ſolario coram toto Iſraël violauit vxores patris ſui cap.16. 22. nimirum ſic congrua talione ſolarium ſupplicij correſpondit ſolario adulterij, vnde Dauid proſpexit & concupiuit Bethſabee. Atque parum hoc eſt. Inſuper reſpondit ſol ſolario, vel potiùs meridianus ſol veſpertino iã tempori, cùm poſt meridiem Dauid deambulauit in ſolario. Dictũ enim eſt illi: *Tu feciſti abſcondite: ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu Iſrael, & in conſpectu ſolis.* Ergo adulterio nullum eſt operimentum, ſed Deus illud licet occultum in lucem educit & propalat, ſicut propalauit hîc omnibus non tãtùm Iſraëlitis, ſed & gentibus, adeoque ſæculis futuris mœchiam & cædem Dauidis. Quanta ergo erit confuſio adulteris & ſceleratis in die iudicij, vbi coram omnibus Angelis & hominibus Chriſtus cuiuſq́; crimina patefaciet, arguet & damnabit?

VERS. 13. ET DIXIT DAVID AD NATHAN: PECCAVI DOMINO] in Dominum, contra Dominum, idque coram Domino, eo vidente & intuente, eſto coram hominibus idipſum celarim & abſconderim. Hoc verbum *peccaui*, breue eſt; ſed ex intimo cordis ſinu profectum, ac profundo humilitatis, compunctionis, pœnitentiæ, religionis & charitatis ſenſu refertum, vti liquet ex

A Pſalm. 50. quem tum dictauit, *Miſerere mei Deus,* vbi inter cetera ait: *Tibi ſoli peccaui, & malum corã te feci.*

Quocircà hanc Dauidis vocem *peccaui*, Patres examinantes, mirificè exaggerant & celebrant. Primò, S. Ambroſ. Apol. s. Dauid c.2. *Ille*, inquit, *rex tantus & potens, ne exiguo quidem momento manere penes ſe delicti paſſus eſt conſcientiam: ſed prematurâ confeſſione, atque immenſo dolore reddidit peccatum ſuum Domino. Quem mihi nunc facilè reperias honoratum ac diuitem, qui, ſi arguatur alicuius culpa rem, non moleſtè ferat? At ille regio clarus imperio, tot diuinis probatus oraculis, cùm à priuato homine corriperetur, quòd grauiter deliquiſſet: non indignatus infremuit, ſed confeſſus ingemuit.* Idem S. Ambroſ. ibidem c.4. *Peccauit David,* inquit, *quod ſolent reges*

Quanta pœnitentia Dauidis ex S. Ambroſio.

ſed pœnitentiam geſſit, fleuit, ingemuit, quod non ſolent
B *reges. Confeſſus eſt culpam, obſecrauit indulgentiam, humi ſtratus deplorauit ærumnam, ieiunauit, orauit, confeſſionis ſuæ teſtimonium in perpetua ſæcula vulgato dolore tranſmiſit. Quod erubeſcunt facere priuati, rex non erubuit confiteri. Qui tenentur legibus, audent ſuum negare peccatum, dedignantur rogare indulgentiam; quã petebat qui nullis legibus tenebatur humanis. Quòd peccauit, conditionis eſt; quòd ſupplicauit, correctionis. Lapſus communis, ſed ſpecialis confeſſio. Culpã itaque incidiſſe, naturæ eſt: diluiſſe virtutis.* Idem rurſùs c.9. ſic ait: *Quidquid perſonuerit, quidquid increpuerit; culpa ei propria ſemper occurrit: quidquid fuerit dictum aut lectum, in ſe dictum putat: quidquid intenderit, ſe nutu, ſe oculis ſignari putat: ſi epuletur, ſi cogitat, ſi oret, ac deprecetur; ante oculos eius ſemper eſt error proprius: & momentis omnibus culpa pulſat conſcientiam; nec quieſcere, nec obliuiſci ſinit: velut grauis cenſor exagitat ſe terrore perpetuo.* Cauſam ſubdit
C Ambroſ. *Bonæ mentis eſt vulnus ſentire peccati. Nam qui expertes doloris ſunt non ſentiunt vulneris acerbitatem: quod eſt immedicabilis ægritudinis. Qui autem aliquo dolore punguntur, ſicut doloris ſenſu non carent, ita etiam non carent ſanitatis profectu. Vbi enim doloris ſenſus, ibi etiam ſenſus eſt vitæ.* Denique S. Ambroſ. Exhort. ad pœnitent. *peccaui in tribus ſyllabis*, ait, *flamma ſacrificij ad cælum aſcendit.*

Secundò, S. Auguſt. lib.22. contra Fauſtum c.66. *Hic eſt*, inquit, *pœnitentia ſacrificium*, & c.67. *Cordis eius*, ait, *profunda cernebat ſpiritus Dei, quando correptus per prophetam dixit: Peccaui, continuoq́; ad hoc verbum audire meruit, quòd acceperit veniam: ad quam rem, niſi ad ſempiternam ſalutem? neque enim prætermiſſa eſt in illo ſecundùm comminationem, flagelli paterni diſciplina; vt & cõfeſſus in æternum liberaretur, & afflictus temporaliter probaretur.* Si dicas
D etiam Saülem & Iudam proditorẽ dixiſſe *peccaui*; nec tamen ita pœnituiſſe, vt veniam ſint adepti. Reſp. S. Auguſt. *in ſimili voce, quam ſenſus humanus audiebat, diſſimile pectus erat, quod diuinus oculus diſcernebat.* Idem Auguſt. hom.21. inter 50. *Audi*, ait, *Dauidem clamantem, & ſimul clama: audi gementem & congemiſce: audi flentem, & collacrymare.* Vnde liquet, Dauidem ex vehementia doloris interni prorupiſſe in profuſas lacrymas, gemitus & ſingultus, qui vocem illi interciperent, vt non aliud effari poſſet, quàm τὸ *peccaui Domino.* Id ita eſſe liquet ex Pſal.6 7. vbi ait: *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum*, (in quo ſcelus commiſi) *& lacrymis meis ſtratum meum rigabo.* vbi pro, *Lauabo*, Hebr. eſt אַשְׂחֶה *aſche*, id eſt, *natare faciam.* q.d. Tot fundam lacrymas non tantùm

Ex S. Auguſtino.

nunc

nunc, ſed per omnem deinceps vitam, vt ijs lectus ſceleris conſcius obruatur, imò innatet.

Ex S.Chryſoſtomo. Vnde Tertiò, S.Chryſoſt.in Pſal.6. & hom. 77. ad populum. *Ne conſideres, ait, quod cecidit vt torpeas: ſed quantum poſtea lacrymarum ſuderit, quã cum pœnitentia noctes iungens diebus, fontes emittens lacrymarum, lectum lacrymis abluens, ſaccum indutus*, &c.

Ex Saluiano. Quartò, Saluianus lib.2. de Gubern. Dei. *Agnoſcit*, inquit, *Dauid reus culpam, humiliatur, compungitur, confitetur, luget, pœnitet gemmas regias abdicat, crepantia auro textili indumenta deponit, purpurâ exuitur, diademate exoneratur, corde & cultu mutatur, totum regem cum ornatibus ſuis abijcit, ieiunio exugitur, ariditate ſiccatur, fletu effunditur, ſolitudine carceratur.*

Ex S.Hilario. Quintò, S.Hilarius in Pſalm.118. lit.Pe. v.vlt. *Exitus aquarum*: *Dauid*, inquit, *tunc cum Nathan propheta arguente crimen ſuum recognouit & fleuit: nunc quoque non deſinit vera pœnitẽtiæ lacrymis facti veteris crimen abluere, dicens: Exitus aquarum tranſierunt oculi mei: fontes ſcilicet lacrymarum ſuarum fontes fluminum eſſe tranſgreſſos. Hæc enim pœnitentia vox eſt, lacrymis orare, lacrymis ingemiſcere, & per hanc confidentiam dicere: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, & lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Hæc venia peccati eſt, fonte fletuum flere, & largo lacrymarum imbre madefieri.*

Dixitqve Nathan ad David: Dominvs qvoqve transtvlit peccatvm tvvm] Pro *tranſtulit* Hebr. eſt הֶעֱבִיר *heibir*, id eſt tranſire fecit, id eſt, amouit, *abſtulit*, vt vertunt Septuag. hîc, ac Noſter, & alij paſſim. Zachar.3. 4. & Pſalm.118. v.39. Hinc patet, quanta fuerit in Dauide doloris vehementia, vtpote cui dicenti: *peccaui*, Deus ſtatim peccatum remiſerit. Ita S.Ambroſ. Apol. 1. Dauid. c.2. *Maturitas veniæ*, inquit, *profundam fuiſſe regis pœnitentiam declarauit, quæ tanti erroris offenſam traduxerit.* Idẽ docet S.Auguſt. lib.22. contra Fauſtum c.67. imò ipſe Dauid Pſal.50. dicens: *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.* Vnde liquet contritionem perfectã, quæ ſcilicet ex amore Dei ſuper omnia procedit, delere peccata omnia quamuis grauiſſima, vti fuere adulterium & homicidium Dauidis: ita nimirùm vt Deus contrito illicò omnem culpam & pœnam æternam condonet, eamque in pœnam temporariam commutet: hanc enim ad diſciplinam & ſatisfactionem pœnitenti luendam eſſe, vti luit hîc Dauid, docent S.Ambroſ. & Auguſt. iam citati, ac S.Gregor.9. Moral.27. *Delinquenti*, ait, *Dominus nequaquam parcet, quia delictum ſine vltione non deſerit. Aut enim ipſe hoc loco in ſe pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit.* Vide Bellarm. de Pœnit. lib. 4. c.2.3.4.

Quocircà S.Ambroſ. Theodoſium Imp. arguens, quòd ex ira tot millia Theſſalonicenſiũ ob deiectam vxoris ſuæ ſtatuam occidiſſet, cùm ille diceret Dauidem quoque peccaſſe cæde Vriæ, ſubiecit: *Qui ſecutus es errantem, ſequere pœnitentem.* Et reuerà ſecutus eſt. Nam iniunctam ſibi ab Ambroſio pœnitentiam humiliter ſuſcepit & expleuit. Vide S.Ambroſ. in orat. de funere Theodoſij, ac Bellarm. lib. de Principe Chriſtiano in vita Theodoſij ſub finem.

Non morieris] Hinc videtur, quòd Deus per Nathan intentans Dauidis domui pœnam gladij vſque in ſempiternum, etiam in ipſum Dauidem tulerit ſententiam mortis, decreueritque vt ipſe quoque gladio Ammonitarum vel Abſalonis, &c. occideretur, ſicut eodem occiderat Vriam: hæc enim eſt lex talionis, vt qui alium occidit, occidatur, Exodi 21. v.23. ſed ob eximiam eius pœnitentiam, pœnam hanc mitigarit, condonando ſcilicet ei vitam, dicendo: *Non morieris*: ac ſimul temperando & minuendo alias cædes, quas domui eius per gladium ſe immiſſurum comminatus fuerat. Ita Serar. Abul. Lyran. Caiet.

Vervmtamen, qvoniam blasphemare fecisti inimicos Domini] vt dicerent: Ecce quàm ſceleſti ſunt Iſraelitæ Dei cultores, ac imprimis eorum rex & propheta Dauid; Hæccine eſt ſanctitas populi Dei? hæccine pietas regum & Prophetarum? Certè noſtri dij tales nõ ſunt, nec nos tales eſſe patiuntur. Vers. 14.

Diſce hîc quàm graue ſit peccatum ſcandali, præſertim quo fideles infidelibus dant occaſionem blaſphemandi Deum. Audi Saluian. lib. 4. de Gubern. Dei ſub finem, explicantem τὸ *quia blaſphemare feciſti*: *Depoſito diademate proiectis gemmis, exutis purpuris, remotâ omni ſplendoris regij dignitate, cùm pro his omnibus ſolitarius gemens clauſus, ſacco ſqualidus, fletu madidus, cinere ſordidatus, vitam paruuli ſui tot lamentationum ſuffragijs peteret, & piiſſimum Deum tanta precum ambitione pulſaret: ſic rogans & obſecrans obtinere non potuit, cùm tamẽ, quod fortiſſimum petentibus adiumentum eſt, impetraturum ſe, quod ſic à Deo peteret, crediſſet. Ex quo intelligi poteſt, quòd nullum penitus maioris piaculi crimen eſt, quàm blaſphemandi cauſam gentibus dare. Quicumque enim ſine blaſphemia aliorum grauiter errauerit, ſibi tantùm affert damnationem; qui autem alios blaſphemare fecerit, multos ſecum præcipitat in mortem; & neceſſe erit, vt ſit pro tantis reus, quantos ſecum traxerit in reatum.* Et nonnullis interiectis: *Qui verò blaſphemare alios peccans fecerit, neceſſe eſt peccatum huius ſupra criminis humani eſſe menſuram; quia per conuitia plurimorum, inæſtimabilem Deo facit iniuriam. Hoc autem, vt dixi, malum peculiariter tantùm Chriſtianorum eſt, quia per eos tantùm blaſphematur Deus, qui bona dicunt, & mala faciũt: qui, vt ſcriptum eſt, Deum verbis confitentur, & factis negant.* Addunt S.Hieron. & Procop. Dauidem dediſſe occaſionem Ammonitis, Philiſthæis, &c. inuadendi ſe ſuumque regnum, vtpote qui iam ſe diuina gratia & fauore per tantum ſcelus priuaſſet.

Filivs, qvi natvs est tibi, morte morietvr] id eſt certò & irremiſſibiliter morietur, vt ſicut ipſe ſceleris tui fuit obiectum, ſic & eiuſdem ſit piaculum. Fuit hæc pœna temperata clementiâ. Nam ceſſit in bonum infantis, vtpote qui in innocentia mortuus, ſaluus euaſit; alioqui fortè inſtar patris peccaturus & damnandus; atque ipſius Dauidis, vtpote adulterium eius, morte infantis quaſi obliterans & ſepeliens, vti docet Theodor. ſic enim conſultum fuit famæ & honori Dauidis, filium enim ex adulterio genitum, quaſi dedecus ipſius Deus ſuſtulit, ac pro eo alium legitimum & longè præſtantiorem dedit ſcilicet Salomonem. Addunt nonnulli Dauidem ipſum tunc graui

morbo

in orbo ad caſtigandam eius libidinem fuiſſe A percuſſum à Deo, id enim ipſe ſignificat Pſ. 6. qui eſt primus pœnitentialis, quem proinde mox à peccati pœnitētia compoſuiſſe videtur, dum ait: *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Miſerere mei quoniam infirmus ſum: ſana me Domine quoniam conturbata ſunt oſſa mea*: Et Pſal. 37. *Non eſt ſanitas in carne mea à facie iræ tuæ: non eſt pax oſſibus meis.* Ita Salianus.

Vers. 23. Nvnc avtem qvia mortvvs est, qvare seivnem] nec enim eum à morte reuocare potero, nec à pœnis Purgatorij liberare, vtpote qui in innocentia mortuus nullas ſuſtinet; ſecùs eſt de Abſalomo, cuius mortem planxit Dauid inconſolabiliter, quia in peccato parricidij erat mortuus, ideóque damnatus ad gehennam. Ita S. Hier. Epiſt. 24.

Vers. 24. Et consolatvs est David Bethsabee] B Tradunt Hebræi Bethſabee metuentem ne & aliæ proles ſimiliter morerentur, ſtatuiſſe abſtinere conſortio Dauidis, ſed Dauidem hūc metum ei exemiſſe, promittendo ex Deo primum eius fœtum fore vitalem & feliciſſimum. Ita Pineda & Salianus.

Qvæ genvit filivm, et vocavit (non mater Bethſabee, vt vult Abul. ſed ipſe pater Dauid, ait Serar. Caietan. & alij, vt patet ex maſculino וַיִּקְרָא vaiicra, idque iuſſu Dei, & oraculo Dei edito per Nathan Prophetā 1. Paral. 22. 9.) nomen eivs Salomon] id eſt *pacificum*, quia ſcilicet iam Dauid Deo per pœnitentiam reconciliatus, pacem & veniam ſui peccati acceperat; vnde in ſignum pacis Deus dederat ei hunc filium, qui toto tempore regni ſui futurus erat pacificus, ideóque typus Chriſti, qui eſt *pax* C *noſtra*. Rurſùm *pacificus*, id eſt diues, felix omniumque rerum copia (hanc enim Hebr. ſignificat pax) abundans, ait Abul. Pineda & alij. Audi Deum 1. Paral. 22. 9. *Filius qui naſcetur tibi, erit vir quietiſſimus, faciam enim eum requieſcere ab omnibus inimicis ſuis per circuitū: & ob hanc cauſam* (Salomon, id eſt) *pacificus vocabitur, & pacem & otium dabo in Iſrael cunctis diebus eius.* Notat S. Hieron. in Tradit. in Geneſ. c. 17. in veteri teſtamento quatuor antequàm naſcerentur, à Deo nomen accepiſſe, ſcilicet Iſmaël, Iſaac, Salomonem, & Ioſiam.

Salomonis etymon.

Et Dominvs dilexit evm] præuenit eum Deus ſua gratia & donis, quia deſtinabat eum ſucceſſorem Dauidis, fabricatorem templi, & typum Chriſti. Vnde pergit Deus loco Paral. D iam citato: *Ipſe ædificabit domum nomini meo, & ipſe erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem: firmabóque ſolium regni eius ſuper Iſrael in æternum.* Vide dicta c. 7.

Vers. 25. Misitqve in manv Nathan (id eſt per Nathan: *manus* enim ſignificat medium vel inſtrumentum) Propheta, et vocavit nomen eivs, Amabilis Domino] Hebr. יְדִידְיָה *Iedidia*, quod Aquila, teſte Theodor. & Procop. vertit, *in Domino*: Symmachus verò, *ſegregatus ad regnum*; ſed clarum eſt Hebraicè peritis ſignificare, *amabilis Domino*, vt vertit Noſter, Septuag. Vatabl. Chald. Pagn. & alij. Abulenſ. cenſet hoc nomen eſſe appellatiuum, Pineda verò proprium, ita vt puer hîc propria nomina habuerit duo, ſcilicet Salomon & Iedidia. Vtrumque concilia dicendo, Iedidia eſſe nomen A commune quidem, ſed à Deo appropriatum Salomoni.

Appoſitè *Iedidia*, putà *Salomon*, fuit filius Dauid, quaſi dilectus dilecti. *Dauid* enim *dilectum* ſignificat, ſed *Iedidia* ampliùs, ſcilicet *dilectum Dei* vel *à Deo*.

Nota primò, ex hoc loco v. 24. liquet quòd Salomon paulò poſt mortem infantis ex adulterio concepti genitus ſit, adeoque ei ſucceſſerit, vt luctum matris leniret & aboleret. Vnde ſequitur, Salomonem fuiſſe primogenitum Dauidis ex Bethſabee. Ita Pineda, Salianus, Serar. & alij.

Dices, Salomon vltimo loco ponitur inter filios Bethſabee 1. Paral. 3. 5. vbi dicitur: *Nati ſunt ei* (Dauidi) *filij Simmaa & Sobab & Nathan, & Salomon, quatuor de Bethſabee.* Reſpondent aliqui, tres priores, ſcilicet Simmaa, Sobab, & Nathan, non fuiſſe filios Dauidis, ſed Vriæ prioris mariti, quos ipſe ex Bethſabee vxore ſua genuerit. Ita Abulenſ. Lyran. Vatabl. Torniellus, Hugo & alij. Sed hoc repugnat textui, qui habet: *nati ſunt ei*, ſcilicet Dauidi, qui præceſſit. Item quòd Lucas genealogiam Chriſti ca. 3. deducat ex Dauide per Nathan; quod falſum eſſet, ſi Nathan foret filius Vriæ, non Dauidis. Quare dicendum, ibi non ſeruari ordinem temporis & natiuitatis, vti nec alibi ſubinde. Sic enim Geneſ. 49. alio ordine recenſentur & benedicuntur filij Iacob à patre, quàm ab eo geniti ſint. Geneſ. 29. & 30. Sic etiā in filijs Thare ordo generationis non ſeruatur, vt dixi Geneſ. 11. 26. Ita Theodor. Procop. Caieta. Pineda, Salianus & alij.

Nota ſecundò, ex hoc loco patet, illicò poſt mortem infantis conceptum fuiſſe Salomonem. Hoc enim exigit v. 24. Vbi dicitur: *Et conſolatus eſt Dauid Bethſabee vxorem ſuam* (lugentem infantis ſui mortem) *ingreſſuſq; ad eam, dormiuit cum ea; quæ genuit filium, & vocauit nomen eius Salomon.* Quare perperam nonnulli inter mortem infantis & natiuitatem Salomonis quadrienniū interponunt.

Nota tertiò, Hinc probabiliter colligitur Salomonem conceptum fuiſſe anno 50. ætatis Dauidis, qui fuit regni eius vigeſimus, natum verò anno 51. ætatis Dauidis, qui fuit regni eius 21. Nam Dauid mortuus eſt anno 40. regni ſui. Tuncque ſucceſſit ei Salomon, qui erat circiter viginti annorum, vt liquet ex eo, quòd iam tum genuerat Roboam filiū, qui ei in regno ſucceſſit: quia mortuus eſt Salomon anno regni ſui 40. tumque ſuccedens ei Roboam erat 41. annorū, vt dicitur 3. Reg. 14. 21. Quare neceſſe eſt vt Roboam vno anno ante regnum Salomonis ab eo genitus ſit. Ita ferè Pineda, Salianus & alij, licet alij aliter ſentiāt, & varij variè. Hæc magis patebunt 3. Reg. 2.

Quocirca accipe veriſimilem hanc de Dauide chronotaxin Saliani & aliorum.

David anno ætatis 49. qui fuit regni 19. in æſtate peccauit cum Bethſabee, ex qua anno ſequenti in vere natus eſt filius: quo poſt paucos dies mortuo, mox Bethſabee de Dauide concepit Salomonem, quem poſt nouem menſes peperit anno Dauidis 51. qui fuit regni eius 21.

Chronotaxis geſtorū Dauidis.

Eodem anno quo natus eſt Salomon, paulò

poſt

poſt eius natalem Deus in pœnā adulterij Dauidis, permiſit eius filiam Thamar violari à fratre Ammon, vt audiemus cap. ſeq.

Poſt biennium ab hac violatione, ſcilicet anno Dauidis 53 qui fuit regni 23. Ammō ab Abſalomo fratre germano, & vterino Thamar, occiſus eſt, vt patet c.13.v.23.

Abſalom ob fratrem Ammonem à ſe occiſum fugit ad auum ſuū maternum regem Geſſur, & apud eum manſit exul tribus annis putà vſque ad annum Dauidis 56. qui fuit regni eius 26. vt patet c.13.v.38.

Finiente hoc anno Dauidis 56. Ioab Abſalomum Dauidi reconciliauit per mulierem Thecuitem, ſed ita vt Abſalom non ſit permiſſus videre faciem patris per biennium, vt patet cap. 14 28.

Poſt hoc biennium nimirùm anno Dauidis 58. qui fuit regni 28. Abſalom per Ioab inductus eſt ad Dauidem, qui oſculando eum ſibi reconciliauit.

Abſalom cœpit anno ſequente, qui fuit Dauidis 59. Ambire regnum, & patri machinari mortem; quare captauit, ſibíque deuinxit animos plurium Hebræorum per omnes tribus: quo facto, anno proximo, qui fuit Dauidis 60. regni 30. Abſalom publicum bellum in patrem mouit, in quo ipſe cæſus eſt & ſuſpenſus, ac tribus lanceis à Ioab confoſſus occubuit, vt patebit c.18.v.14.

David deinde vixit adhuc & regnauit annis decem: mortuus eſt enim anno ætatis 70. regni 40. cui ſucceſſit Salomon annum agens vigeſimum, qui regnauit annis 40 mortuuſq́ue eſt agens annum ſexageſimum: iunior cæteris illius æui, quia libido eius corpus exhauſerat, vt citò ſeneſceret & deficeret.

Vers. 26. Expvgnabat (id eſt expugnare ſatagebat, acriter oppugnabat: nam poſteà à Dauide expugnata eſt v.29. ſignificatur ergo hîc actus nō perfectus, ſed inchoatus) vrbem regiam] *Rabbath*, ſiue Philadelphiam, ſic dicitur Pſ.128. v.1. *ſæpè expugnauerunt*, id eſt oppugnarunt, *me*, vnde ſequitur. *Etenim non potuerunt*, id eſt, non præualuerunt, *mihi*.

Vers. 27. Et capienda est vrbs aqvarvm] Sept. & Chald. *& cepi vrbem aquarum*. Vnde Caiet. & Serar. opinantur vrbis Rabbath duas fuiſſe partes, vnam interiorem, alteram exteriorem, quæ dicta ſit *vrbs aquarum*, quam ceperit Ioab: ſed interiorem capiendam reſeruarit Dauidi. Verùm verſio Vulgata, quæ habet, *capienda eſt* (& hoc exigit *vau* conuerſiuum in Hebr. quod eſt in וגם *vegam*, hoc enim vertit præteritum in futurum) contrarium indicat, ſcilicet Ioab non cepiſſe quidquam, ſed totam vrbem capiendam reſeruaſſe Dauidi, quare *vrbs aquarum*, non eſt alia quàm *Rabbath*. Ita Ioſeph. Lyran. Hugo, Abul. Dion. & alij.

Dices, 1. Paral.20.1. dicitur: *Percuſſit Ioab Rabba*. Reſp. *Percuſſit*, quia, vt paulò antè ibidem præceſſit, Ioab vaſtauit totam regionem circūcircà & multos ciuium Rabba occidit, ac tandem aduocato Dauide eam cepit. Tota enim virtus & laus expugnatæ & vaſtatæ vrbis Rabba debebatur Ioab, licet ipſe ex modeſtia laudem hanc dederit Dauidi; ſed cur *Rabbath* vocatur *vrbs aquarum*? Reſp. Abul. eò quòd alluatur Tigri & Euphrate, ſicut iiſdem alluitur Haran ſiue Charræ in Meſopotamia, & Babylon in Chaldæa. Verùm Tigris & Euphrates longè abſunt à Philadelphia. Aliter reſpondent nonnulli cum Lyrano, ſcilicet, quòd vrbs hæc ſita eſſet in locis paluſtribus, ideoque aquis abūdaret. Verùm dico cum Serario, Saliano, Adrich. & alijs, cauſam eſſe, quòd Philadelphiam circumfluat torrens Iaboc, qui ortus ex Arabiæ montibus regionem Ammonitarum terminat, & in Iordanem influit, vti docet S. Hieron. in Locis Heb. Porrò Ammonitæ his aquis præfidentes putabant vrbem eſſe inexpugnabilem, ideoque Ioab & Hebræos obſidentes contempſerunt, eorumq́ue obſidionem per annum ſuſtinuerunt.

Vers. 28. Nvnc igitvr, &c. cape eam, ne, cvm a me vastata fverit vrbs, nomini meo ascribatvr victoria] Mirare hîc fidelitatem & modeſtiam ducis Ioab, qui refutans gloriam vrbis mox capiendæ ſibi debitam, quam belli duces adeò ambire ſolent, eam in ſolidum transſcribit in regem ſuum Dauidem.

Vnde Tropol. diſcant Chriſtiani gloriam ſuorum operum licet heroicorum totam reſignare in Dauidem verum, id eſt in Chriſtum & Deum, quia ipſe eorum eſt cauſa totalis: licet enim homo per naturam & liberum arbitrium ea liberè operetur; tamen tota dignitas eorūdem eſt à gratia Chriſti. Opus enim charitatis v. g. libertatem habet ab homine, quòd ſcilicet ſit opus liberum non coactum vel neceſſarium, ſed à Chriſti gratia habet quod ſit ſupernaturale, Deo gratum, & meritorium gloriæ æternæ. Soli Chriſto ergo debetur eius decus, laus & gloria. Hoc eſt quod ipſe ait: *Gloriam meam alteri non dabo*, Iſaiæ 48.11. Ipſe enim totam vtilitatem, meritum & præmium operis boni liberaliter donat homini operanti, omnem verò eius gloriā ſibi reſeruat. Vnde 24. ſeniores *mittebant coronas ſuas ante thronum, dicentes: Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia tu creaſti omnia*. Apoc.4.10. ac conſequenter creaſti ipſum liberum arbitrium noſtrum, eique vim cooperandi gratiæ tribuiſti, ac gratia tua præueniente illud & excitaſti ad bene operandum, ac operanti per gratiam cooperantem cooperatus es. Dicamus ergo cū Pſalte cùm quid boni agimus. *Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam*. Pſal.113. Vnde alleg. Angelom. *Dux David*, inquit, *contra hoſtes bellum agit, cùm ordo ſanctorum prædicatorum, contra mundi potētes, ſcutum fidei opponit. Sed finis certaminis & triumphus belli ad regem Chriſtum ſolummodò defertur: quia ipſi omnis poteſtas & potētia regni aſcribitur. Deus eſt enim (ſecundùm Apoſtolum) qui operatur in nobis & velle & perficere, & ipſe triūphat nos ſemper in Chriſto Ieſu.*

Vers. 30. Et tvlit diadema regis eorvm (Hebr. *Melchom*, id eſt *idoli*, ſiue Dei eorum, qui habebat formam מלך *melech*, id eſt *regis*) pondo (habens in pondere, ſiue ponderans) avri talentvm] Audi 1. Paral.20.2. *Tulit David coronā Melchom de capite eius, & inuenit in ea auri pōdo talentum, & pretioſiſſimas gemmas, fecitq́, ſibi inde diadema*, putà ex parte eius, totum enim auri pondus, putà talentū David capite ſuo geſtare

non

non potuiſſet. Talentum enim Hebræorum cõtinebat libras 125. vti oſtendi Tract. de menſuris in fine Pentateuchi. Quis rex ferret in capite coronã 125. librarum? partem ergo talenti Dauid impendit coronæ ſuæ, reliquum verò in alia templi vel palatij ſui ornamenta diſtribuit. Niſi quis dicat Dauidem hoc diadema non geſtaſſe in capite, ſed ſupra caput alligari vel affigi iuſſiſſe in throno & conopæo regio, vt capiti ſedẽtis Dauidis in throno iugiter immineret, quod ſat eſt veriſimile.

Alleg. Angelomus: *Coronam*, inquit, *regis populi hoſtilis Dauid de capite tulit, & diadema inde ſibi formauit: cùm Redemptor noſter ex contraria poteſtate regnum auferens ſibimet inſigne decorum parauit. Qua autem meliùs corona Dauid intelligitur, quàm conuentus populi Catholici? quæ caput noſtrum, regem videlicet Chriſtum, corde credulo nobiliter ambit, & dignè conuerſans decenter coronat? Omnis enim ſanctorum labor, & certamen atque victoria, ad honorem cæleſtis regis refertur: quia ipſe eſt, cui omne genu flectitur cæleſtiũ & terreſtrium atque infernorum: & omnis lingua confitetur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris.* Huc uſque Angelomus.

Vers. 31. POPVLVM QVOQVE EIVS ADDVCENS SERRAVIT, ET CIRCVMEGIT SVPER EOS FERRATA CARPENTA] quæ ſcilicet totis ferreis & dentatis ad frumentum è ſpicis excutiendũ inſtructa erant, ait S. Hier. in Amos c. 1. Vnde 1. Paral. 20. 3. dicitur: *& fecit ſuper eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta tranſire, ita vt diſſecarentur, & contererentur*, iuxta illud Virgil. Georg. 1.

Tribulaq́, trahaq́, & iniquo pondere raſtri.

Sic Damaſceni *trituraverunt in plauſtris ferreis Galaad.* Amos 1. 3.

ET TRADVXIT IN TYPO LATERVM] Vatabl. *coniecit eos in fornacem lateritiam*, vel *calcariam*, in qua ſcilicet coquuntur lateres vel calx, vt in ea vſtularentur. Sic & Serarius, Sanchez & alij. Hebr. enim מַלְבֵּן *malben* (pro quo perperam Caiet. legit מַלְכֵּן *malchen*) ſignificat *laterificinam*, hoc eſt locum vbi fiunt lateres. Verùm quia duplex eſt hic locus: nam primò lateres formantur ex luto in area, deinde coquuntur in fornace, hinc incertum eſt, ait Marinus in Lexico, an *malben* priorem locum, an poſteriorem ſignificet: plures cenſent priorem ſignificare, q. d. Sicut in loco vbi ex argilla formantur lateres, maſſa limoſa cum paleis identidem à figulis finditur, vt fiat debita commiſtio, & diuerſæ materiæ vnio, ex qua formantur lateres: ita Dauid Ammonitas inſtar maſſæ limoſæ diſſecuit, & crebris gladiorum ictibus diſcidit & lacerauit. Hoc exigit Vulgata vertens, *in typo laterum: typus* enim vel ſignificat ſimilitudinem (q. d. inſtar laterum) vel potiùs officinam, formã & formationem laterum. q. d. Sicut in officina lateritia formãtur lateres, crebrò maſſam limoſam traducendo, id eſt voluendo, ſubigendo, calcando, adæquando, miſcendo, findendo, ſcindendo; ſic pariter Dauid Ammonitas in area, & fortè officina lateritia *traduxit*, id eſt volutauit, ſubegit, calcauit, diſcidit & diſſecuit. Ita S. Hieron. in Tradit. *Diuiſit*, inquit, *eos cultris ſicut lateres diuidi ſolent, qui ex paleis & luto conficiuntur.* Sic & Angelom. Lyran. & alij. Explicat enim *&* *diuiſitq́ eos cultris*, & omnia præcedentia lacerationem ſignificant, non vſtionem. Accedit Chald. qui vertit, teſte Pagn. in Lexico, *Serrauit*, vel *raptauit*, vel *lacerauit eos in plateis*, id eſt laterificinis: has enim Chald. vocat *plateas*, eò quòd in eis ordinatè ponantur ſtrata laterum, vti ponuntur & ordinantur lapides in pauimento platearum: vnde figuli ſuos lateres in quadrum diſpoſitos ita ordinant, vt plateas facere videãtur. Accedunt Sept. qui vertunt, *tranſire fecit* vel *traduxit eos*, διὰ τοῦ πλινθίου. (perperam Compl. & alij legunt πλιθίου, quod Græcè nihil ſignificat, licet ipſi vertant, *aciem*) id eſt per laterificinam. Addit Theodor. in c. 21. πλινθίον ſignificare quoque aciem quadratam, ſicut quadrantur lateres; quaſi Dauid coëgerit Ammonitas tranſire per hanc Hebræorum aciem, vt ab ea haſtis & gladijs confoderentur, quod Galli dicunt, *Paſſer par les piques.*

Porrò noſter Sanchez cenſet Dauidem hæc feciſſe ante peccati ſui pœnitentiam, quo tempore Dauid in fermento erat, & in medio peccatorum æſtu alius à ſeipſo, quiq́ue liberius ſuis affectibus, quantumcumque immoderatè profuſis, quàm Dei voluntati ſeruiebat. Quare putat Dauidem in hac ſuppliciorum acerbitate grauiſſimum commiſiſſe peccatum. Verùm alij cenſent Dauidem hæc feciſſe eo ordine, quo hic narratur, ſcilicet poſt pœnitentiam (in eius enim mercedem & præmium hanc Dauidi victoriam dediſſe videtur Deus) ideoq́ue eum à peccato ſæuitiæ excuſant, eò quòd atrocibus hiſce ſupplicijs caſtigare debuerit atroces iniurias & opprobria, legatis ſuis ex amicitia miſſis contra omne ius gentium irrogata, item alia, quæ Naas pater Hanon Galaaditis erat comminatus, ſcilicet effoſſionem oculorum lib. 1. ca. 11. quodq́ue Ammonitæ crebrò inuaſiſſent Iudæam, ac Hebræis ſæpè bellum mouiſſent, ac vicinas gentes & reges ad inferendum Dauidi bellum concitaſſent. Ita Theodor. Caietan. & Salianus, qui & addit: Dicamus quoque cum Lyrano & Dion. hæc ſupplicia non toti populo ſed aliquibus de ſingulis ciuitatibus illata fuiſſe: ijs videlicet qui auctores fautoresúe fuerant iniuriæ & contumeliæ Dauidis legatis illatæ; quorum quia veſtes medias ignominiosè diſſecuerant, medij ſerris diſſecari meruerunt: & quia cultris & nouaculis eorum capita abraſerant, iure cultris & gladijs capite aut alijs etiam membris truncati. Quòd ſi curribus, vt fieri ſolet, vel trabis impoſitos legatos circumduxerant, & aulicis totíque populo deridendos exhibuerant, ferratis curribus & carpentis meritò ſubſterni & conteri potuerunt. Et cùm Ammonitæ in ſuis ſacrificijs deo Moloch, ſiue Melchom, offerendis crudeliſſimi fuiſſent, vt qui ſuos infantes per ignem traducere, vel inter brachia candentis idoli concremare ſoliti eſſent, vt ait Dauid Kimchius, meritò & ipſi per incenſam fornacem traducti, aut in eam etiam coniecti fuerunt.

CAPVT

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*AMnon vim infert Thamar: quare ab Abſolomo fratre Thamar inuitatus ad conui-
uium v. 23. in eodem occiditur. Mox verſ. 34. Abſalom fugit ad auum ſuum ma-
ternum regem Geſſur.*

1. FActum eſt autem poſt hæc, vt Abſalom filij Dauid ſororem ſpecioſiſſimam
vocabulo Thamar, adamaret Amnon filius Dauid, 2. & deperiret eam
valdè, ita vt propter amorem eius ægrotaret: quia cùm eſſet virgo, difficile ei vi-
debatur vt quippiam inhoneſtè ageret cum ea. 3. Erat autem Amnon amicus,
nomine Ionadab, filius Semmaa fratris Dauid, vir prudens valdè. 6. Qui dixit
ad eum: Quare ſic attenuaris macie fili regis per ſingulos dies? cur non indi-
cas mihi? Dixitque ei Amnon: Thamar ſororem fratris mei Abſalom amo. 5.
Cui reſpondit Ionadab: Cuba ſuper lectum tuum, & languorem ſimula: cumque
venerit pater tuus vt viſitet te, dic ei; Veniat, oro, Thamar ſoror mea, vt det mi-
hi cibum, & faciat pulmentum vt comedam de manu eius. 6. Accubuit ita-
que Amnon, & quaſi ægrotare cœpit: cumque veniſſet rex ad viſitandum eum,
ait Amnon ad regem: Veniat, obſecro, Thamar ſoror mea, vt faciat in oculis meis
duas ſorbitiunculas, & cibum capiam de manu eius. 7. Miſit ergo Dauid ad
Thamar domum, dicens: Veni in domum Amnon fratris tui, & fac ei pulmentum.
8. Venitque Thamar in domum Amnon fratris ſui: ille autem iacebat; quæ tol-
lens farinam commiſcuit: & liquefaciens, in oculis eius coxit ſorbitiunculas.
9. Tollenſque quod coxerat, effudit, & poſuit coram eo, & noluit comedere:
dixitque Amnon: Eiicite vniuerſos à me. Cumque eieciſſent omnes, 10. dixit
Amnon ad Thamar: Infer cibum in conclaue, vt veſcar de manu tua. Tulit ergo
Thamar ſorbitiunculas, quas fecerat, & intulit ad Amnon fratrem ſuum in con-
claue. 11. Cumque obtuliſſet ei cibum, apprehendit eam, & ait; Veni, cuba
mecum ſoror mea. 12. Quæ reſpondit ei: Noli frater mi, noli opprimere me,
neque enim hoc fas eſt in Iſrael: noli facere ſtultitiam hanc. 13. Ego enim fer-
re non potero opprobrium meum, & tu eris quaſi vnus de inſipientibus in Iſrael;
quin potiùs loquere ad regem, & non negabit me tibi. 14. Noluit autem ac-
quieſcere precibus eius, ſed præualens viribus oppreſſit eam, & cubauit cum ea.
15. Et exoſam eam habuit Amnon odio magno nimis: ita vt maius eſſet odium
quo oderat eam, amore quo antè dilexerat. Dixitque ei Amnon: Surge, & vade.
16. Quæ reſpondit ei: Maius eſt hoc malum, quod nunc agis aduerſum me, quàm
quod antè feciſti, expellens me. Et noluit audire eam; 17. ſed vocato puero,
qui miniſtrabat ei, dixit; Eiice hanc à me foras, & claude oſtium poſt eam. 18.
Quæ induta erat talari tunica; huiuſcemodi enim filiæ regis virgines veſtibus
vtebantur. Eiecit itaque eam miniſter illius foras; clauſitque fores poſt eam.
19. Quæ aſpergens cinerem capiti ſuo, ſciſſa talari tunica, impoſitiſque mani-
bus ſuper caput ſuum, ibat ingrediens, & clamans, 20. Dixit autem ei Abſa-
lom frater ſuus; Numquid Amnon frater tuus concubuit tecum? ſed nunc ſoror
tace; frater tuus eſt; neque affligas cor tuum pro hac re. Manſit itaque Thamar
contabeſcens in domo Abſalom fratri ſui. 21. Cùm autem audiſſet rex Dauid
verba hæc, contriſtatus eſt valdè, & noluit contriſtare ſpiritum Amnon filij ſui,
quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei. 22. Porrò non eſt locutus
Abſalon ad Amnon, nec malum nec bonum; oderat enim Abſalom Amnon, eò
quòd violaſſet Thamar ſororem ſuam. 23. Factum eſt autem poſt tempus bien-
nij; vt tonderentur oues Abſalom in Baalhaſor, quæ eſt iuxta Ephraim; & vocauit
Abſalom omnes filios regis, 24. venitque ad regem, & ait ad eum; Ecce ton-
dentur oues ſerui tui; veniat, oro, rex cum ſeruis ſuis ad ſeruum ſuum. 25. Dixit-
que rex ad Abſalom; Noli fili mi, noli rogare vt veniamus omnes, & grauemus te.
Cùm autem cogeret eum, & noluiſſet ire, benedixit ei. 26. Et ait Abſalom; Si non
vis venire, veniat, obſecro, nobiſcum ſaltem Amnon frater meus. Dixitque ad
eum rex; Non eſt neceſſe vt vadat tecum. 27. Coëgit itaque Abſalom eum, &

dimiſit cum eo Amnon & vniuerſos filios regis. Feceratque Abſalem conuiuium
quaſi conuiuium regis. 28. Præceperat autem Abſalom pueris ſuis, dicens:
Obſeruate cùm temulentus fuerit Amnon vino, & dixero vobis: Percutite eum,
& interficite; nolite timere; ego enim ſum qui præcipio vobis; roboramini, & e-
ſtote viri fortes. 29. Fecerunt ergo filij Abſalom aduerſum Amnon, ſicut præ-
ceperat eis Abſalom. Surgenteſque omnes filij regis aſcenderunt ſinguli mulas
ſuas, & fugerunt. 30. Cumque adhuc pergerent in itinere, fama peruenit ad
Dauid, dicens; Percuſſit Abſalom omnes filios regis, & non remanſit ex eis ſaltem
vnus. 31. Surrexit itaque rex, & ſcidit veſtimenta ſua: & cecidit ſuper terram,
& omnes ſerui illius, qui aſſiſtebant ei, ſciderunt veſtimenta ſua. 32. Reſpon-
dens autem Ionadab filius Semmaa fratris Dauid, dixit; Ne æſtimet dominus
meus rex, quòd omnes pueri filij regis occiſi ſint; Amnon ſolus mortuus eſt, quo-
niam in ore Abſalom erat poſitus, ex die qua oppreſſit Thamar ſororem eius.
33. Nunc ergo ne ponat dominus meus rex ſuper cor ſuum verbum iſtud, dicens:
Omnes filij regis occiſi ſunt: quoniam Amnon ſolus mortuus eſt. 34. Fugit au-
tem Abſalom & eleuauit puer ſpeculator oculos ſuos, & aſpexit: & ecce populus
multus veniebat per iter deuium ex latere montis. 35. Dixit autem Ionadab ad
regem: Ecce filij regis adſunt: iuxta verbum ſerui tui ſic factum eſt. 36. Cumque
ceſſaſſet loqui, apparuerunt & filij regis: & intrantes leuauerunt vocem ſuam, &
fleuerunt: ſed & rex & omnes ſerui eius fleuerunt ploratu magno nimis. 37. Por-
rò Abſalom fugiens, abiit ad Tholomai filium Ammiud regem Geſſur. Luxit ergo
Dauid filium ſuum cunctis diebus. 38. Abſalom autem cùm fugiſſet, & veniſ-
ſet in Geſſur, fuit ibi tribus annis. 39. Ceſſauitque rex Dauid perſequi Abſa-
lom, eò quòd conſolatus eſſet ſuper Amnon interitu.

VERS. 1. FACTVM EST AVTEM POST HÆC, VT ABSALOM FILII DAVID SOROREM SPECIOSISSIMAM, VOCABVLO THAMAR, ADAMARET AMNON FILIVS DAVID] Ergo erat *Thamar* ſoror Amnon agnata, putà ex eodem patre Dauide ſed ex alia matre; Amnon enim natus erat ex Achinoam Iezraelitide. Eadem Thamar ſoror erat germana Abſalomi ex eodem patre Dauide, & eadem matre, ſcilicet Tholmai filia regis Geſſur, vt dictum eſt c. 3. v. 2. ideoque Abſalom ſororis ſuæ germanæ ſtuprum vltus eſt cæde Amnon fratris ſui. Porrò *Thamar* hebr. idem eſt quod *palma: Abſalom* (quem conciſè & corruptè multi nominant Abſalon) *patris pax: Amnon fidelis & ſtabilis:* quare hæc nomina non niſi per antiphraſin dictis perſonis competunt, ſicut bellum dicitur, quaſi minimè bellum & pulchrum. Amnon enim fuit infidelis & inſtabi- B lis: Abſalom turbauit regnum Dauidis. Thamar vitium paſſa eſt, quod palma inuicta non patitur.

VERS. 2. ITA VT PROPTER AMOREM EIVS ÆGROTARET] Hic morbus amoris à medicis vocatur ἔρως, id eſt amor, quo homo totus langueſcit, macreſcit, marceſcit, contabeſcit ex amoris vehementia. Hoc morbo laborabat ſponſa Cantic. 2. v. 5. dicens: *Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo.* vide ibi dicta. Simili morbo, ſed carnali laborabat Antiochus Seleuci regis filius ex amore Stratonices nouercę ſuæ contabeſcens, idque præ pudore exprimere non audens. Cauſam hanc morbi deprehendit Eraſi- C ſtratus medicus, cùm ad introitum Stratonices videret Antiochũ languentem rubore perfundi, & ſpiritu increbreſcere, eaque egrediente pallere, & exeiratiorem anhelitum reciprocare; protinuſque rem Seleuco patri expoſuit, qui Stratonicen conceſſit filio, vt eum in vita ſeruaret, teſte Appiano in Syriacis, & Valerio Max. lib. 5. cap. 7. Eumdem morbum diabolus immi-

A ſit ſanctimoniali cuidam, vt ſe morituram clamaret, niſi ad eam veniret Benedictus Monachus, id eſt dæmon quidam, qui ſpeciem monachi aſſumpſerat, ſeque vocabat Benedictum; quam S. Equitius ſuis precibus & meritis ſanitati, menti & caſtitati reſtituit, vti narrat S. Greg. lib. 1. Dialog. c. 4.

CVM ESSET VIRGO] quæ domi à patre Dauide in Gynecæo, vel potiùs Parthenone inter cæteras virgines filiaſque regis magna cura & cuſtodia ſeruabatur.

LOQVERE AD REGEM, ET NON NEGABIT ME TIBI] Exiſtimabat puella ſimplex & ignara legis id poſſe fieri licitum enim eſſe coniugium inter fratrem & ſororem, ſi illa dumtaxat eſſet agnata ex alia ſcilicet matre, vti erat Thamar: hoc enim licitum eſſe cenſuit R. Salomon apud Lyran. VERS. 13.
B ſed errauit. Lex enim Leuit. 18. v. 17. expreſsè omne coniugium inter fratres & ſorores, etiam ex altero dumtaxat parente, vetat ſub pœna mortis. Certè ſi Thamar idipſum ſciuit, hanc excuſationem ſuæ violationi prætexuit, vt tempus redimeret, & ex periculo tam euidenti elaberetur, ac manus Amnon amore furentis euaderet, vt innuit Ioſeph. & aſſerit Serarius.

OPPRESSIT EAM] Ecce ſtuprum Amnonis vim inferentis ſorori ſuæ. Permiſit hoc Deus ad caſtigandum adulterium Dauidis patris. Amnon enim fuit filius Dauidis primogenitus, eique dilectiſſimus qui patris libidinem ſecutus, vitiauit ſuam ſororem. Hinc diſcant parentes eſſe caſti, VERS. 14.
C vt filios exemplo magis quàm verbo doceant caſtitatem. Si enim ſint inceſti, filij eorum inceſtus imitabuntur.

ET EXOSAM EAM HABVIT AMNON ODIO MAGNO NIMIS] Naturalis ratio huius odij, ait Caietan. à philoſophis redditur, quòd in tanto amore multa fiat ſeminis effuſio, quæ valdè alterat & immutat diſpoſitionem & temperiem interiorum humorum, & conſequenter VERS. 15.

affectus

affectus mutat in contrarium, putà amorem in A odium, quia ſentiunt damna ingentia ſui amoris & libidinis effuſæ. Audi Ariſtot. lib. 4. problem. 11. *Cur adoleſcentuli cùm primò concumbere incipiant, quibuſcum fuerint congreſſi, eas re peractà odio habent? An quòd mutatio ſumma extiterit, ſequentis triſtitiæ memores, eam fugiunt tanquam fontem, ad quam ſeſe applicuerunt?* Idem ibidem probl. 6. *Cur*, inquit, *omnium maximè animantium homo poſtquàm concubuit diſſoluitur & langueſcit? An quòd ſemen proportione ſui corporis plurimum emittit.*

Addit Abulenſ. ex peculiari Dei prouidentia & caſtigatione id factum eſſe, & fieri ſolitum, vt ſcilicet ad illum amorem, qui exceſſiuè irrationabilis eſt, exceſſiuum odium conſequatur; vt hac ratione peccanti pœna cognata detur per oppoſita. Dei enim ſtatutum eſt, vt illi qui valdè iniquè agunt, ſibi ipſis nullo etiam puniente pœ- B na ſint. Vnde S. Auguſt. in Confeſſ. *Iuſſiſti Domine, & ſic eſt, vt pœna ſibi ſit omnis inordinatus animus.* Idem de Verbis Domini ſecundùm Matth. ſerm. 14. *Vnicuique ſua cupiditas*, ait, *tempeſtas eſt.*

Similes amantium conuerſiones in odia extrema, necesque mutuas recenſentur paſſim in Tragicis, vti apud Senecã in Medea, quæ amaſium ſuum Iaſonem poſteà ita odit; vt in eius vindictam communes filios ipſo cernente, nec tamen impedire valente, iugularit. Atque has pœnas Poëtæ vocant *Furias*, quia ex furentibus cogitationibus promanant. Sic Semiramis amaſios ſuos, & inter eos filium ſuum atrociter occidit. Vide Abulenſem in fine cap. fusè differentem de vi & proprietatibus amoris. Aliam odij cauſam comminiſcuntur Rabbini, ſcilicet quòd Thamar ſtupro Amnon reſiſtens, cum eo lu- C ctando eius genitalia ita læſerit, vt ea debuerint abſcindi; Sed hæc cerebri Rabbinici craſſæ ſunt imaginationes & figmenta.

Vers. 16. QVÆ RESPONDIT EI: MAIVS EST HOC MALVM QVOD NVNC AGIS ADVERSVM ME, QVAM QVOD ANTE FECISTI, EXPELLENS ME] tum quia expulſio hæc erat publica & infamis, cùm violatio fuiſſet ſecreta & occulta: tum quia probroſa expulſio augebat dolorem ex violatione conceptum. Cùm enim Amnon debuiſſet eam à ſe violatam ſolari, eique blandiri, hoſtiliter & ignominioſè expulit eam: tum quia Thamar ſperabat, quòd Amnon vitium ſibi illatum tegeret, vel illud celando, vel ſe in vxorem ducendo: iam autem expulſa videbat & vitium publicari, & coniugium ſuum ab Amnone refutari: tum denique quia per hanc expulſionem cer- D nebat ſe ab omnibus contemnendam & repudiendam, vt nullus eam ſibi poſtularet vxorem. Putabant enim plerique Amnon vitium aliquod in ea deprehendiſſe, ob quod eam ita inhumaniter expuliſſet. Quare quiſque hoc vitium fugiens, eam ſpernebat, vnde ipſa domi mœſta & deſolata contabuit, vt dicitur v. 20.

Vers. 19. IMPOSITISQVE MANIBVS SVPER CAPVT SVVM] vt præ pudore manibus velaret faciem, in qua eſt ſedes verecundiæ.

A SED NVNC SOROR TACE: FRATER TVVS Vers. 20.
EST] q.d. Grauior eſſet iniuria ſi ab extraneo, vel homine vili oppreſſa fuiſſes: iam autem violata es à filio regis primogenito, fratreque tuo, à quo cauere non debebas. Quare facilè ſcient omnes te non conſenſiſſe, ſed vt oppreſſam à filio regis, cui omnia licent. Hac ergo cogitatione ſolare & mitiga dolorem tuum. ita Abul.

NOLVIT CONTRISTARE SPIRITVM AMNON Vers. 21.
FILII SVI] Hæc verba non ſunt in Hebr. Chald. & Septuag. Peccauit Dauid non corrigendo, nec caſtigando Amnon filium ſuum de hoc tam infami ſtupro, præſertim cùm Lex Leuit. 20. 17. id iubeat: Quare iuſto Dei iudicio inde ſecuta ſunt tot tantaque mala, damnaque tam Dauidi quàm Amnoni; nam hic occiſus vitam perdidit, ille penè regnum cum vita amiſit, vlciſcente ſo- B roris ſuæ violationem Abſalomo. ita Abulenſ. qui cenſet Dauidem debuiſſe Amnonem ob ſtuprum morte punire, vti ſancit lex; licet Caietan. eum excuſet à tam graui punitione, eò quòd crimen eſſet occultum, nec vllo teſte probari poſſet. Adde, quòd Amnon erat primogenitus, heres & ſucceſſor in regnum, ideoque in vita ob publicum reip. bonum ſeruandus, & minori pœna caſtigandus.

FACTVM EST AVTEM POST TEMPVS BIEN- Vers. 23.
NII] Hinc patet, cædem Amnon contigiſſe biennio poſt ſtuprum ab eo illatum Thamar: tam citò Dei vindicta perſecuta eſt ſceleſtum & inceſtum, eumque vitâ & regno priuauit. Erat enim primogenitus, & Dauidi in deliciis, ideoque in eius regnum ſucceſſurus.

ECCE TONDENTVR OVES SERVI TVI] Abſa- Vers. 24.
C lom ergo filius regis erat pecorarius, curamque habebat ouium & pecorum, vti & cæteri principes illius æui candidi & ſimplicis.

BENEDIXIT EI] q.d. Dauid Abſalomo bene Vers. 25.
precatus eſt; itaque eum dimiſit dicendo v. g. Vade in pace. Vnde Vatabl. vertit, *Valedixit ei.*

FVGERVNT] timentes ne occiderentur, vti Vers. 29.
Amnon; quaſi Abſalom ſolus cuperet eſſe ſuperſtes, vt patri in regnum ſuccederet, ne quis alius fratrum præferretur. Sicut Turca cùm habet prolem, omnes fratres occidit, ne ipſi regnum inuadant.

QVONIAM IN ORE ABSALOM ERAT] q. d. Vers. 32.
Amnon erat in Abſalomi oculis & ore, vt frequenter de vltione ſtupri ab eo ſorori ſuæ illati loqueretur. Quod enim eſt in corde, hoc ebullit in os.

D ABSALOM FVGIENS ABIIT AD THOLO- Vers. 37.
MAS FILIVM AMMIVD REGEM GESSVR] Fugit ergo ad auum ſuum maternum: ipſe enim erat filius filiæ Tholomai regis Geſſur, vti dictum eſt cap. 3. v. 3. Hic enim nepotem ſuum recepit, & tutatus eſt eò quòd ipſe Thamar neptis pariter ſuæ ſtuprum vltus fuiſſet cæde Amnonis ſtupratoris.

FVIT IBI TRIBVS ANNIS] Hinc patet chro- Vers. 38.
notaxis rerum tunc geſtarum, quam aſſignaui c. 12. 25.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOab per Thecuitis blandiloquentiam Abſalomum reconciliat Dauidi, ſed ita vt ipſe eum ad conſpectum non admittat. Deinde verſ. 25. deſcribitur Abſalomi pulchritudo, cæſaries, proles ac ſuccenſio ſegetum Ioab; quâ re excitus Ioab eum ad Dauidis oſculum admitti procurat.

1. INtelligens autem Ioab filius Saruiæ, quòd cor regis verſum eſſet ad Abſa-
lom. 2. miſit Thecuam, & tulit inde mulierem ſapientem: dixitque ad eam:
Lugere te ſimula, & induere veſte lugubri, & ne vngaris oleo, vt ſis quaſi mulier
iam plurimo tempore lugens mortuum: 3. & ingredieris ad regem, & loquêris ad
eum ſermones huiuſcemodi. Poſuit autem Ioab verba in ore eius. 4. Itaque cùm
ingreſſa fuiſſet mulier Thecuitis ad regem, cecidit coram eo ſuper terrã, & ado-
rauit, & dixit: Serua me rex. 5. Et ait ad eam rex: Quid cauſæ habes? Quæ reſpon-
dit: Heu, mulier vidua ego ſum: mortuus eſt enim vir meus. 6. Et ancillæ tuæ
erant duo filij: qui rixati ſunt aduerſum ſe in agro, nulluſque erat qui eos prohi-
bere poſſet: & percuſſit alter alterum, & interfecit eum. 7. Et ecce conſurgens v-
niuerſa cognatio aduerſum ancillam tuam, dicit: Trade eum, qui percuſſit fratrem
ſuum, vt occidamus eum pro anima fratris ſui quem interfecit, & deleamus he-
redem: & quærunt extinguere ſcintillam meam, quæ relicta eſt, vt non ſuperſit vi-
ro meo nomen, & reliquiæ ſuper terram. 8. Et ait rex ad mulierem: Vade in do-
mum tuam, & ego iubebo pro te. 9. Dixitque mulier Thecuitis ad regem: In me,
domine mi rex, ſit iniquitas, & in domum patris mei: rex autem & thronus eius
ſit innocens. 10. Et ait rex: Qui contradixerit tibi, adduc eum ad me, & vltrà non
addet vt tangat te. 11. Quæ ait: Recordetur rex Domini Dei ſui, vt non multipli-
centur proximi ſanguinis ad vlciſcendum, & nequaquã interficiant filium meum.
Qui ait: Viuit Dominus, quia non cadet de capillis filij tui ſuper terram. 12. Dixit
ergo mulier: Loquatur ancilla tua ad dominum meum regem verbum. Et ait: Lo-
quere. 13. Dixitque mulier: Quare cogitaſti huiuſcemodi rem contra populum
Dei, & locutus eſt rex verbum iſtud, vt peccet, & non reducat eiectum ſuum?
14. Omnes morimur, & quaſi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur:
nec vult Deus perire animam, ſed retractat cogitans ne penitus pereat qui abie-
ctus eſt. 15. Nunc igitur veni, vt loquar ad dominum meum regem verbum hoc,
præſente populo. Et dixit ancilla tua: Loquar ad regẽ, ſi quomodo faciat rex ver-
bum ancillæ ſuæ. 16. Et audiuit rex, vt liberaret ancillam ſuam de manu omnium
qui volebant de hereditate Dei delere me, & filium meum ſimul. 17. Dicat ergo
ancilla tua, vt fiat verbum Domini mei regis ſicut ſacrificium. Sicut enim Ange-
lus Dei, ſic eſt dominus meus rex, vt nec benedictione nec maledictione mouea-
tur: vnde & Dominus Deus tuus eſt tecum. 18. Et reſpondens rex, dixit ad mulie-
rem: Ne abſcondas à me verbum, quod te interrogo. Dixitque ei mulier. Loquere
domine mi rex. 19. Et ait rex: Numquid manus Ioab tecum eſt in omnibus iſtis?
Reſpondit mulier, & ait: Per ſalutem animæ tuæ, domine mi rex, nec ad ſiniſtrã,
nec ad dexteram eſt, ex omnibus his quæ locutus eſt dominus meus rex: ſeruus
enim tuus Ioab, ipſe præcepit mihi, & ipſe poſuit in os ancillæ tuæ omnia verba
hæc. 20. Vt verterem figuram ſermonis huius, ſeruus tuus Ioab præcepit iſtud: tu
autem domine mi rex, ſapiens es ſicut habet ſapientiam Angelus Dei, vt intelli-
gas omnia ſuper terram. 21. Et ait rex ad Ioab: Ecce placatus feci verbum tuum:
vade ergo, & reuoca puerum Abſalom. 22. Cadenſque Ioab ſuper faciem ſuam in
terram, adorauit & benedixit regi: & dixit Ioab: Hodie intellexit ſeruus tuus, quia
inueni gratiam in oculis tuis, domine mi rex: feciſti enim ſermonem ſerui tui. 23.
Surrexit ergo Ioab & abiit in Geſſur, & adduxit Abſalom in Ieruſalem. 24 Dixit
autem rex: Reuertatur in domum ſuam, & faciem meam non videat. Reuerſus eſt
itaque Abſalom in domum ſuam, & faciem regis non vidit. 25. Porrò ſicut Ab-
ſalom, vir non erat pulcher in omni Iſrael, & decorus nimis; à veſtigio pedis vſ-
que ad verticem non erat in eo vlla macula. 26. Et quando tondebat capillum
(ſemel autem in anno tondebatur, quia grauabat eum cæſaries) ponderabat ca-
pillos capitis ſui ducentis ſiclis, pondere publico. 27. Nati ſunt autem Abſa-
lom filij tres; & filia vna nomine Thamar, elegantis formæ. 28. Manſitque
Abſalom in Ieruſalem duobus annis, & faciem Regis non vidit. 29. Miſit itaque
ad

ad Ioab,vt mitteret eum ad regem:qui noluit venire ad eum. Cumque ſecundò
miſiſſet, & ille noluiſſet venire ad eum, 30. dixit ſeruis ſuis:Scitis agrum Ioab
iuxta agrum meum, habentem meſſem hordei:ite igitur, & ſuccendite eum igni.
Succenderunt ergo ſerui Abſalom ſegetem igni. Et venientes ſerui Ioab, ſciſſis
veſtibus ſuis,dixerunt: Succenderunt ſerui Abſalom partem agri igni. 31. Sur-
rexitque Ioab, & venit ad Abſalom in domum eius,& dixit:Quare ſuccenderunt
ſerui tui ſegetem meam igni? 32. Et reſpondit Abſalom ad Ioab:Miſi ad te ob-
ſecrans vt venires ad me, & mitterem te ad regem, & diceres ei: Quare veni de
Geſſur? melius mihi erat ibi eſſe: obſecro ergo vt videam faciem regis: quòd ſi
memor eſt iniquitatis meæ, interficiat me. 33. Ingreſſus itaque Ioab ad regem,
nuntiauit ei omnia:vocatuſque eſt Abſalom,& intrauit ad regem,& adorauit ſu-
per faciem terræ coram eo: oſculatuſque eſt rex Abſalom.

Vers. 1. COR REGIS VERSVM ESSET AD ABSALOM] cum quia ipſe erat tertius ab eo genitus filius, ideoque proximus ferè vt ſuccederet ei in regnu n;tum quia ipſe erat pulcher & ſpecie regia,vti dicitur v.25.tum quia iuſtã habuerat ex parte cædis occaſionem,ſcilicet ſtuprum ſorori ſuæ illatum, cuius pudicitiæ vindex extiterat. Hoc enim apud omnes magnæ docebatur laudi,cenſebaturque opus heroicum.Vnde Gentiles celebrant Lucretiam,quæ à Sexto Tarquinio Tarquinij Superbi regis filio per vim violata,ob dolorem & amorem pudicitiæ ſeſe confodit: Qua de cauſa Tarquinius cum ſuis vrbe pulſus eſt,& pro regibus conſules ſurrogati ſunt Iunius Brutus,& L.Collatinus Lucretiæ maritus. Vide Valer.Max.l.6.cap.1. vbi inter alia hoc memorabile recenſet: *Virginius, inquit, plebeij generis,ſed patritij vir ſpiritus, ne probro contaminaretur domus ſua, proprio ſanguini non pepercit. Nam cùm Appius Claudius decemuir filiæ eius virgini ſtuprũm, poteſtatis viribus fretus pertinacius expeteret, deductam in fora puellam occidit: pudicæq; interemptor, quàm corrupta pater eſſe maluit.*

Virginius occidit filiã ne violaretur.

Vers. 2. MISIT THECVAM, ET TVLIT INDE MVLIEREM SAPIENTEM] *Thecua* erat vrbs in monte ſita,vberrimis abundans paſcuis,diſtans à Bethlehem ſex millibus paſſuum, à Ieruſalem verò nouem.ita S.Hieron.Adrichom.& alij.Hinc fabulantur R. Salomon & R. Dauid, mulieres & viros Thecuæ fuiſſe cęteris ſapientiores,eò quòd Thecua ſit fertilis olearum & oliuarum: regiones enim oleis fertiles gignere ſapientes; vti eadem Thecua genuit Amos & Habacuc Prophetas: imò Rabbini aſſerunt Thecuitem hanc fuiſſe auiam Amos Prophetæ;ſed nullo id argumento,niſi hoc quòd vterque ortus ſit ex Thecua, probant.

Vers. 6. ANCILLÆ TVÆ ERANT DVO FILII QVI RIXATI SVNT,&c. ET PERCVSSIT ALTER ALTERVM] Hebræi, & ex eis Rabanus & Angelomus,cenſent hanc non eſſe fabulam, ſed veram hiſtoriam,quæ mulieri huic, eiuſque duobus filiis contigerit,quam ipſa ex pari applicarit Abſalomo & Amnoni. Verùm cęteri paſſim cenſent eſſe fabulam ad rem appoſitè confictam,idque ſatis indicat ipſa narratio.

Porrò prudenter vtitur parabola hac,qua rex contra ſeipſum ſententiam proferret, vt, poſtquàm indicaſſet ſeruandum eſſe filium mulieris qui occiderat fratrem, ex hac lata à ſe ſententia animaduerteret, ſeruandum quoque ſibi eſſe Abſalomum qui fratrem Amnonem occiderat. Simili parabola vſus eſt Nathan c.12. qua Dauidi perſuaſit adulterij ſui pœnitentiam. Diſce A hic cùm magnates,diuites, potentes,ſuperbos, ſibique præſidentes de quopiam vitio corripere cupis, illis non loqui in ſecunda, ſed in tertia perſona; quaſi non ipſos, ſed tertium aliquem huius vitij reum arguere velis. Sic enim ipſi eà æquanimiter ferent, ac ſagaciter coniicient id de ſe dici, ſed corripientem ex modeſtia & verecundia non audere ſe nominare, quòd vulgò dicitur: *Vapulet canis, vt leo metuat & ſapiat.*

ET QVÆRVNT EXTINGVERE SCINTILLAM MEAM, QVÆ RELICTA EST] id eſt filium vnicum, qui mihi relictus eſt, vt ſit ſcintilla, qua meam vinque mei familiam penè extinctam reaccendam, redintegrem & propagem. Sicut B enim conſumpto igne relinquuntur fauillæ & ſcintillæ ſub cinere, ex quibus ignis per ſulphurata reaccendi & reſuſcitari poſſit;ſic extinctis filiis cęteris vltimus relinquitur, quaſi ſcintilla, ex qua familiæ propago ſuſcitetur, ac nomen & memoria conſeruetur.Sic Cicero *ſcintillas belli*, vocat belli reliquias. Nota appoſitam metaphoram. Anima enim & vita comparatur igni, quia ipſa in calore, qui igni eſt proprius, conſiſtit. Ruſus ſicut ignis ignem inflammando, ſic homo hominem gignendo propagat. Tertiò, quia ſicut ignis lucet & ſplẽdet,ſic & vita. Quartò,ſicut vna lucerna deficiens accendit aliam,in qua quaſi ſuperſtes lucet & fulget, ſic & homo moriens, in filio quaſi ſuperſtes manet & viuit: in filio enim videtur parens,ſicut in imagine videtur exemplar, vnde illud Pſalm.131.17. *Illuc producam cornu Dauid,paraui lucernam Chriſto meo.* Eâdem metaphorâ vſi ſunt Gentiles, vt per lucernam vel lampadem quam in curſu alter alteri ſuccedenti tradebat,ſignificarent propaginem generationis & vitæ. Vnde Lucretius: C

Et quaſi curſores vitaï lampada tradunt.

Sic Plato l.6.de legibus ait, *oportere ciues operam dare generandæ proli, vt vitam,quam ipſi à maioribus accepere, poſteris tradant, quaſi lampada ardentem, in qua ipſi luceant.*

VADE IN DOMVM TVAM, ET EGO IVBEBO PRO TE] q.d. Curabo filium tuum ſeruari, tibique reddi incolumem. Quæres an iuſtum ſit hoc Dauidis iudicium? quia lex Dei iubebat homicidam occidi, multò magis fratricidam, qualis erat hic.Reſp. Lex iubebat occidi homicidam publicum, cuius ſcilicet homicidium publicè in iudicio per teſtes probari poterat. Nam lex Deuter.17.v.6. iubet ne quis occidatur, niſi duobus teſtibus conuictus. Hic autem erat fratricidium ſecretum, cui nullus interfuerat teſtis,vt dictum eſt verſ.6.Quare hic iuridicè damnari occidique non poterat. ita Vatabl.

Vers. 7.

Anima ſimilis igni.
Primò.
Secundò.
Tertiò.
Quartò.

Vers. 8.

Ruſum lex iubebat occidi homicidam volun-
tarium, non verò repentinum & caſualem, qui
ſcilicet abſque vllo præcedente odio, caſu ali-
quem occiderat, (vti erat hic) vnde ad eum ſal-
uandum Numer. 35. 11. Deus conſtituerat vrbes
refugij, vt ad illas confugiendo maneret illæſus
& ſupplicij expers. ita Caiet. & alij.

Vers. 9. IN ME, DOMINE MI REX, SIT INIQVITAS,
ET IN DOMVM PATRIS MEI: REX AVTEM ET
THRONVS EIVS SIT INNOCENS] Dicit hoc
Thecuitis amicè blandiendo Dauidi, vt illi om-
nem eximat ſcrupulum condonationis homici-
dij, ipſumque in ea planè confirmet ac recon-
ciliet Abſalomo, fratricidæ, q.d. Si quid in hac
condonatione peccatum eſt, opto vt peccati hu-
ius pœna non in te, ô rex, ſed in me meamque
domum tota deuoluatur. Nolim enim in te
propter me quidquam mali recidere; ſed oro
B Deum, vt illud omne in meum caput reflectat.
Sic Rebecca filio ſuo Iacob timenti patris male-
dictionem, ſi ſe ipſi pro Eſau fratre ſubſtitueret,
reſpondit: *In me ſit iſta maledictio, fili mi* Gen. 27.
v. 13. Et Pilato trepidanti ad Chriſti condemna-
tionem; Iudæi, vt eum ad illam animarent, ſuc-
clamarunt: *Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios no-
ſtros.* Matth. 27.

Vers. 13. ET LOCVTVS EST REX VERBVM ISTVD VT
PECCET] ſcilicet *contra populum Dei*, vt præceſſit.
Thecuitis hæc poſt parabolam deſcendit ad e-
ius ſcopum, vt ſcilicet rex eam applicet Abſalo-
mo fratricidæ, eique cædem condonet: quare
nouas hîc rationes affert & multiplicat, quibus
Dauidem ad ei parcendum impellat. Prima eſt
C hæc q.d. Abſalom poſt Amnonem quaſi proxi-
mus eſt vt tibi in regnum ſuccedat, eumque po-
pulus amat, & optat vt ſuccedat; conſule ergo
poſteritati tuæ, conſule regno tuo, cõſule popu-
lo tuo, vt ſcilicet ei idoneum heredem tuum &
ſucceſſorem conſerues, qualis eſt Abſalom: alio-
qui peccabis in te & in populum tuum, quòd
cum tanto principe, quantus eſt Abſalom, pri-
uaris. Alij *τὸ vt peccet*, ſic explicant. q.d. Niſi Ab-
ſalomum illicò reuoces, idololatriæ & aliorum
peccatorum eris ei occaſio. Ipſe enim exul degit
apud auum ſuum maternum regem Geſſur, qui
eſt idololatra, æquè ac eius aulici, qui Abſalo-
mum ad ſuam idololatriam cęteraque ſua vitia
pellicere ſatagunt.

Vers. 14. OMNES MORIMVR, ET QVASI AQVÆ DILA-
BIMVR IN TERRAM, QVÆ NON REVERTVN-
TVR] Eſt hæc ſecunda Thecuitis ratio, vt Dauid
D Abſalomo det veniam. q.d. Vita hominum flu-
xa eſt & euanida: Amnon etiamſi non eſſet oc-
ciſus, æquè tamen debuiſſet breui mori, vti om-
nes morimur: Abſalom, quoque breui morie-
tur: non ergo quærenda eſt à te cædis vindicta
& mors Abſalomi, quam ipſa natura eidem
breui irrogabit. q.d. Quam ô rex, de Abſalomo
vltionem quæris? mortemne? at iam moritur.
Omnes enim morimur & quaſi aquæ dilabimur. He-
br. habent: *Omnes morimur, & inſtar aquæ in ter-
ram effuſæ, quæ rurſum colligi & congregari nequit*,
ſubaudi dilabimur & diffluimus in mortem, &
terram ex qua plaſmati ſumus. q.d. Omnes quaſi
flumina præcipiti curſu deuoluimur in mare
mortis & ſepulchri, quæ eſt *domus æternitatis* no-
ſtræ, Eccleſ. 12. 5. Rurſum anima noſtra breui in
morte exibit è corpore, nec in illud reuertetur

A ante generalem reſurrectionem, ait Vatabl. aut
potiùs *aquas* hîc intellige non fluminis, ſed plu-
uiæ: hæ enim in terram dilapſæ colligi ne-
queunt. q.d. Sicut terra abſorbet pluuiam, vt
nil ex ea remaneat, quod rurſum congregari &
colligi poſſit: ita quoque vita noſtra & corpus
in mortem & terram, ex qua formatum eſt re-
dit, vt reuerti & rurſum colligi, animæque vita-
liter vniri nequeat, niſi ſuper naturam per Dei
omnipotentiam, quam ipſe oſtendet in com-
muni omnium reſurrectione. Comparat ergo
vitam noſtram aquæ non fluminis pertranſeun-
ti, ſed pluuiæ delabenti in terram, ibique abſor-
ptæ & euaneſcenti. q. d. Amnon iam mortuus
eſt, nec poteſt reuocari ad vitam, ſicut nec aqua
effuſa rurſum colligi poteſt, ait Procopius: vt
quid ergo Abſalomum perſequeris, niſi vt mor-
B tem morti, & dolorem dolori tuo addas? breui
enim Abſalom quoque morietur, & inſtar aquæ
dilabetur in terram, nec ad vitam reuocari pote-
rit.

NEC VVLT DEVS PERIRE ANIMAM] Eſt
hæc tertia ratio petita ab imitatione clemen-
tiæ Dei, quæ ſæpè ad preces vel peccatorum,
vel ſanctorum pro peccatoribus orantium mi-
tigat, vel reuocat ſententiam mortis contra eos
latam.

VT FIAT VERBVM DOMINI MEI REGIS, SIC- Vers. 17.
VT SACRIFICIVM] quod in odorem ſuauitatis
Deo offertur. q.d. Sicut ſacrificium pro peccato
oblatum, Deo eſt gratiſſimum; ſic hoc votum
meum pro Abſalomi peccato condonando, tibi,
ô rex, oblatum ſit, quæſo, pariter gratiſſimum.
C Tu enim es quaſi Deus noſter terreſtris, & quaſi
numen quoddam Iſraelis. Noſter legit cum Se-
ptuag. לְמִנְחָה *leminchа*, id eſt, *in ſacrificium*; iam
cum Chaldæo alijs punctis legunt לִמְנֻחָה *lim-
nucha*, id eſt, in requiem, vnde vertunt. q.d. Iu-
beat rex Abſalomum eſſe in quiete & ſaluum.

SICVT ENIM ANGELVS DEI, SIC EST DO-
MINVS MEVS REX VT NEC BENEDICTIONE,
NEC MALEDICTIONE MOVEATVR] Thecui-
tis adulando captat Dauidis beneuolentiam.
q. d. Liberè loquar, quia humanitas tua, ô rex
inſtar Angeli omnia tranquillè audit, tam ma-
la quàm bona, nec laudibus vel vituperijs mi-
niſque flectitur, ſed ſincerè de omnibus iudi-
cat, vti ſpero quòd hîc pro me iudicabit, ſcili-
cet decere clementiam tuam, vt Abſalomo filio
parcat.

NVMQVID MANVS IOAB TECVM EST?] q.d. Vers. 19.
D Numquid opera & directione Ioab hæc omnia
agis & dicis?

NEC AD SINISTRAM, NEC AD DEXTERAM
EST] q.d. Non eſt aliud, quàm quod ſagaciſſi-
mè es odoratus, ſcilicet me hæc omnia agere
inſtinctu Ioab.

ECCE PLACATVS FECI VERBVM TVVM] vt Vers. 21.
parcam Abſalomo, eumque ab exilio ad me re-
uocem. Quæres, an peccarit Dauid parcendo
Abſalomo homicidæ, cùm lex iubeat homici-
das occidi? Reſp. Caiet. leges generatim decer-
nere, quod communiter & regulariter agendum
eſt, ſingulares autem caſus prudentiæ Principis
relinqui. Talis erat hic: erat enim fratricidium
à filio regis commiſſum, qui fugerat ad auum
ſuum regem Geſſur Gentilem. Quare periculum
erat ne auus inuaret Abſalomum quaſi nepo-
tem

tem ſuum, itaque poſt mortem Dauidis bella A oriretur de ſucceſſione in regnum inter filios Dauidis quæ vt vitaret Dauid, ſapienter pepercit Abſalomo.

Vers. 25. PORRO SICVT ABSALOM, VIR NON ERAT, PVLCHER IN OMNI ISRAEL] q.d. Erat pulcherrimus omnium Iſraelitarũ. Meminit hîc Script. pulchritudinis Abſalomi incidenter, vt innuat quam ob cauſam ipſe omnibus fuerit acceptus & gratioſus, vtque Tropol. indicet, quàm vana ſint omnia bona huius vitæ, & quàm malis permiſta. Abſalom enim pulcherrimus corpore erat, aterrimus mente, ideóque in mortem funeſtiſſimam incidit, nimirùm, ſicut ait S. Auguſt. lib. 22. de Ciuit. vt oſtendatur huius vitæ dulcedinem amaritudinibus, & ærumnis reſperſam eſſe, vt alia vita quæratur, quæ nulla amaritudine perturbatur. Vide Abulenſ. hîc q. 20. aliis B exemplis id illuſtrantem.

Porrò eximia hæc corporis pulchritudo arguebat animæ deformitatem. Natura enim omnem ſuam vim exeruerat in exornando corpore; vnde animam inornatam reliquerat, vt pater ex eius ambitione. Et ſolet Deus ſua bona partiri. Vnde mulieribus dat pulchritudinem, viris iudicium, iuuenibus robur, ſenibus prudentiam. Audi S. Chryſoſt. homil. in illud: *Vtinam toleraſſetis* 2. Corinth. 11. *Quid enim*, inquit, *ape vilius, quid pauone pulchrius, quid formica ſapientius? Et apis dulcedinem in ſe habet, pauo verò ſolummodò in pennis eſt, non in fructu decorus; formica verò contemptibilis hominibus; ſed magiſtra virtutum eſt.* Idem præclarè homil. 37. in Geneſ. ſub finem: *Hoc*, inquit, *ſtudium in ornando corpore, internam indicat deformitatem: & huius deliciæ, illius manifeſtam faciunt famem: & huius veſtium ſumptus, illius indicat* C *nuditatem. Impoſſibile enim eſt aliquam agere curam animæ, & tanti facere corporis pulchritudinem & ornatum.* Et S. Hieron. epiſt. ad Furiam loquens de Magdalena: *Meretrix*, inquit, *illa in Euangelio baptizata lachrymis ſuis, non habuit criſpantes mitras, &c. Quantò fœdior, tantò pulchrior.* Et paulò pòſt: *Ornatus*, inquit, *iſte non Domini eſt: velamen iſtud Antichriſti eſt. Quæ fiducia erigit ad cælum vultus, quos conditor non agnoſcit.*

Vers. 26. SEMEL AVTEM IN ANNO TONDEBATVR, QVIA GRAVARAT EVM CÆSARIES] Hebr. *A fine dierum in dies tondebatur*, id eſt quotannis, ſiue anno recurrente, tondebatur. ita Caietan. Arias, Pagnin. Vatabl. & alij. Perperam ergo Hebræi apud S. Hieron. vertunt: *Tondebatur de triginta in triginta diebus*, id eſt ſingulis menſibus. Perperam quoque Ioſeph. l. 7. Antiq. cap. 8. ait: *Cuius capitis* D *tanta erat cæſaries, vt ex octo diebus tonderi potuiſſet.* Vt hanc abſurditatem tegeret Gelenius Ioſephi ex Græco in Latinum interpres, ex ſe hæc ſubſtituit: *Tanta fuit eius cæſaries, vt intra octauum quemque menſem ad ducentos ſiclos, hoc eſt ad quinque pondo accreſceret*, quod pariter falsũ eſt, & Script. hoc loco repugnat. Porrò Abſalom geſtabat comam per annum, non quod Nazaræus eſſet, vt volunt Rabbini, ſed quod pulchritudinis & comæ eſſet ſtudioſus. Vnde & in pœnam ex ea ſuſpenſus occubuit c. 18.

PONDERABAT CAPILLOS CAPITIS SVI DVCENTIS SICLIS] Narratur hîc capillorum multitudo, ad deſignandam Abſalomi pulchritudinem, ad hanc enim non parum facit pul- A chra coma, & cæſaries denſa. Porrò ſiclus erat moneta ponderans quatuor drachmas, hoc eſt dimidiam vnciam: quare ſiclus ſi erat argẽteus, erat eiuſdem pretij & ponderis, cuius nunc ſunt Romæ 4. Iulij, & in Hiſpania 4 Regales Hiſpanici: ſin aureus eſſet, pendebat & valebat 4. coronatos Franciſcos quorum quiſque valet duodecim Iulios, ſiue Regales. Ducenti ergo ſicli ponderabant centum vncias, quæ faciunt octo libras cum quatuor vnciis, ſi libram accipias communem duodecim vnciarũ. Vnde nonnulli apud Abulenſ. & Lyran. quos ſequitur noſter Sanchez & Salianus, cenſentes hoc pondus comæ eſſe nimium, pro pondere ſubſtituunt pretium, quaſi coma Abſalomi fuerit flaua denſa & rutilans, ideóque à feminis ad capillaturam ſibi ex ea faciendam expetita, ac tanti æſtimata, vt B venderetur ducentis ſiclis argenti, qui faciunt octoginta aureos Romanos, quorum quiſque continet decem Iulios. Verùm hoc refutant Lyran. & Abulenſ. quaſi pretium iniuſtum, improbabile, & rem ineptam muliebribus ornamentis, nec Script. comam Abſalomi commendat à colore, quod fuerit flaua & rutila, ſed à pondere. Et ſanè illa ſententia videtur vim facere & torquere verba Script. nam Heb. שָׁקַל *ſakal* non ſignificat *appretiabatur*, vel *vendebatur*, ſed *ponderabat*, vti vertit Noſter, Septuag. Chald. Ioſeph. Vatabl. Pagn. Caiet. & alij paſſim.

Neque hoc pondus comæ mirum videri debet, tum quia illud, vt rem raram & nouam hîc recenſet Script. tum quia erat pondus comæ totius anni; coma autem Abſalomi erat denſa, grauis, crebra & promiſſa, quæ toto anno ſuccreſcens facilè in fine anni ponderabat octo libras, C quod pondus Abſalom ſentiebat quidem, ideóque grauabatur, & vt ſe onere leuaret, tondebatur: minùs tamen ſentiebatur, quàm ſi pondus aliquod extrinſecum octo librarum capiti ſuo impoſuiſſet: quia hæc coma erat capiti ei connaturalis. vnde facilè ab anima capitis ſuſtentabatur. Sic enim non ſentimus pondus corporis, quod eſt plusquàm 50. librarum, quia anima illud informans, idipſum quaſi ſuum, ſibiǵue intimè vnitum ſuſtentat: vnde cùm anima ſeparata eſt à corpore, ſentitur ipſum pondus corporis ſiue cadaueris, vt vix ab homine robuſto portari poſſit.

NATI SVNT AVTEM ABSALOM FILII TRES] Vers. 27. Hi omnes ſtatim ante patrem mortui ſunt. Vnde Abſalom cap. 18. v. 18. ſine liberis fuiſſe dicitur. ita Theodor.

D ET FILIA VNA NOMINE THAMAR ELEGANTIS FORMÆ] Veriſimile eſt nomen hoc ei inditum à Thamar amita & ſorore Abſalomi: imò Sanchez opinatur filiam hanc aliud nomen proprium habuiſſe, ſcilicet *Maacha*, cognominatam verò fuiſſe *Thamar*, id eſt palmam, ab elegantia & pulchritudine. Tradunt enim Hebræi & Ioſeph. l. 7. c. 8. quos ſequitur Sanchez hîc, & Abul. c. 14. v. 20. hanc *Thamar* eſſe *Maacha*. quæ fuit vxor Roboam, & mater Abiæ. Hæc enim 2. Par. 11. v. 20. vocatur filia Abſalom. Videtur ergo Abſalom natus ex Maacha filia regis Geſſur, vt dictum eſt c. 3. 3. nomen matris ſuæ Maacha indidiſſe filiæ ſuæ, quæ ob ſpeciem cognominata ſit *Thamar*. Ioſeph. tamen inferiùs agens de Roboam & Abia l. 8. c. 3. aſſerit hanc

Thàmai filiam Abſalomi fuiſſe non Maacha, A
ſed matrem Maacha, quæ fuit vxor Roboam, & mater Abiæ. Alij tamen cenſent, quòd Abſalom qui 2. Paral. 11. v. 20. vocatur pater Maacha vxoris Roboam, alius & diuerſus ſit ab hoc Abſalomò filio Dauidis: nam idem 2. Paral. 13. v. 2. vocatur *Vriel de Gabaa. Nomen matris eius* (Abiæ) inquit, *Michaia* (ſiue *Maacha*, vel, vt Ioſephus vocat *Micha*) *filia Vriel de Gabaa.* Atqui Gabaa erat tribus Beniamin. Ergò Abſalom hic pater Maacha, qui alio nomine dictus eſt *Vriel*, fuit ex tribu Beniamin. Hic autem Abſalom pater Thamar filius Dauidis, fuit ex tribu Iuda. Ergo diuerſus eſt ab Abſalomo, qui fuit pater Maacha, & alio nomine dictus eſt Vriel: ita ſentit Salianus & Abulenſ. qui ſententiam ſuam reuocat 2. Paral. 11. q. 20. & in c. 13 q. 6. Si quis Ioſephum lib. 8. c. 3 ſequens, diceret, Maacha nõ eſſe Thamar, ſed filiam Thamar, ad hoc argumentum reſpondere poſſet, Thamar hanc fuiſſe filiam Abſalomi filij Dauidis, ac nupſiſſe Vriel Beniamitæ, ex eoq́ue genuiſſe Maacha, quæ fuit vxor Roboam, & mater Abiæ: quare Maacha hanc 2. Paral. 11. 20. dici *filiam*, id eſt *neptem* Abſalomi. Et hoc omnia adæquat, ideoq́ue valde eſt veroſimile, vti dicam lib. 3. c. 15. v. 2. & 10.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ABſalom ſollicitat populum eum eoq́ue coniurat contra Dauidem in Hebron, quare Dauid eum ſuis verſ. 14. fugit, ac verſ. 24. ſacerdotes ſe ſequentes eum Arca remittit in vrbem. Denique verſ. 30. aſcendens montem Oliueti nudis pedibus flens & operto capite, Chuſai remittit in vrbem, vt diſſipet conſilium Achitophel.

1. IGitur poſt hæc fecit ſibi Abſalom currus, & equites, & quinquaginta viros
qui præcederent eum. 2. Et manè conſurgens Abſalom, ſtabat iuxta in-
troitum portæ, & omnem virum, qui habebat negotium vt veniret ad regis iudi-
cium, vocabat Abſalom ad ſe, & dicebat; De qua ciuitate es tu? Qui reſpondens
aiebat: Ex vna tribu Iſrael ego ſum ſeruus tuus. 3. Reſpondebatque ei Abſa-
lom: Videntur mihi ſermones tui boni & iuſti. Sed non eſt qui te audiat conſtitu-
tus à rege, dicebatque Abſalom: 4. Quis me conſtituat iudicem ſuper terram
vt ad me veniant omnes qui habent negotium, & iuſte iudicem? 5. Sed &
cùm accederet ad eum homo vt ſalutaret illum, extendebat manum ſuam, & ap-
prehendens, oſculabatur eum. 6. Faciebatque hoc omni Iſrael venienti ad iu-
dicium, vt audiretur à rege, & ſollicitabat corda virorum Iſrael. 7. Poſt qua-
draginta autem annos, dixit Abſalom ad regem Dauid: Vadam, & reddam vota
mea quæ voui Domino in Hebron. 8. Vouens enim vouit ſeruus tuus, cùm
eſſet in Geſſur Syriæ, dicens: Si reduxerit me Dominus in Ieruſalem, ſacrificabo
Domino. 9. Dixitque ei rex Dauid: Vade in pace. Et ſurrexit, & abiit in He-
bron. 10. Miſit autem Abſalom exploratores in vniuerſas tribus Iſrael dicens:
Statim vt audieritis clangorem buccinæ, dicite: Regnauit Abſalom in Hebron.
11. Porrò cum Abſalom ierunt ducenti viri de Ieruſalem vocati, euntes ſimplici
corde, & cauſam penitus ignorantes. 12. Accerſiuit quoque Abſalom Achito-
phel Gilonitem conſiliarium Dauid, de ciuitate ſua Gilo. Cumque immolaret
victimas, facta eſt coniuratio valida, populuſque concurrens augebatur cum Ab-
ſalom. 13. Venit igitur nuntius ad Dauid, dicens: Toto corde vniuerſus Iſrael
ſequitur Abſalom. 14. Et ait Dauid ſeruis ſuis, qui erant cum eo in Ieruſalem:
Surgite, fugiamus; neque enim erit nobis effugium à facie Abſalom: feſtinate
egredi, ne fortè veniens occupet nos, & impellat ſuper nos ruinam, & percutiat
ciuitatem in ore gladij. 15. Dixeruntque ſerui regis ad eum: Omnia quæcumque
præceperit Dominus noſter rex, libenter exequemur ſerui tui. 16. Egreſſus eſt
ergo rex, & vniuerſa domus eius, pedibus ſuis: & dereliquit rex decem mulieres
concubinas ad cuſtodiendam domum. 17. Egreſſuſque rex & omnis Iſrael pedi-
bus ſuis, ſtetit procul à domo: 18. & vniuerſi ſerui eius ambulabant iuxta eum, &
legiones Cerethi & Phelethi, & omnes Gethæi, pugnatores validi, ſexcenti viri,
qui ſecuti eam fuerant de Geth pedites, præcedebant regem. 19. Dixit autem
rex ad Ethai Gethæum: Cur venis nobiſcum? reuertere, & habita cum rege, quia
peregrinus es, & egreſſus es de loco tuo. 20. Heri veniſti, & hodie compelleris
nobiſcum egredi? ego autem vadam quò iturus ſum: reuertere, & reduc tecum
fratres tuos, & Dominus faciet tecum miſericordiam & veritatem, quia oſtendiſti
gratiam & fidem. 21. Et reſpondit Ethai regi, dicens: Viuit Dominus, & viuit
dominus

dominus meus rex : quoniam in quocumque loco fueris domine mi rex, ſiue in
morte,ſiue in vita,ibi erit ſeruus tuus. 22. Et ait Dauid Ethai:Veni, & tranſi, &
tranſiuit Ethai Gethæus, & omnes viri,qui cum eo erant, & reliqua multitudo.
23. Omneſque flebant voce magna,& vniuerſus populus tranſibat: rex quoque
tranſgrediebatur Torrentem Cedron,& cunctus populus incedebat contra viam,
quæ reſpicit ad deſertum. 24. Venit autem & Sadoc ſacerdos & vniuerſi Le-
uitæ cum eo,portantes arcam fœderis Dei,& depoſuerunt arcam Dei: & aſcendit
Abiathar, donec expletus eſſet omnis populus, qui egreſſus fuerat de ciuitate.
25. Et dixit rex ad Sadoc:Reporta arcam Dei in vrbem : ſi inuenero gratiam in
oculis Domini, reducet me, & oſtendet mihi eam & tabernaculum ſuum: 26. Si
autem dixerit mihi : Non places : præſtò ſum, faciat quod bonum eſt coram ſe.
27. Et dixit rex ad Sadoc ſacerdotem:O Videns reuertere in ciuitatem in pace:
& Achimaas filius tuus,& Ionathas filius Abiathar,duo filij veſtri,ſint vobiſcum,
28. Ecce ego abſcondar in campeſtribus deſerti,donec veniat ſermo à vobis in-
dicans mihi. 29. Reportauerunt ergo Sadoc & Abiathar arcam Dei in Ieruſa-
lem:& manſerunt ibi. 30. Porrò Dauid aſcendebat Cliuum oliuarum,ſcandens
& flens, nudis pedibus incedens, & operto capite, ſed omnis populus, qui erat
cum eo, operto capite aſcendebat plorans. 31. Nuntiatum eſt autem Dauid,
quòd & Achitophel eſſet in coniuratione cum Abſalom, dixitque Dauid Infatua,
quæſo, Domine conſilium Achitophel. 32. Cumque aſcenderet Dauid ſummi-
tatē montis,in quo adoraturus erat Dominum,ecce occurrit ei Chuſai Arachites,
ſciſſa veſte,& terrâ pleno capite. 33. Et dixit ei Dauid:Si veneris mecum,eris
mihi oneri: 34. ſi autem in ciuitatem reuertaris,& dixeris Abſalom:Seruus tuus
ſum, rex : ſicut fui ſeruus patris tui,ſic ero ſeruus tuus:diſſipabis conſilium Achi-
tophel. 35. Habes autem tecum Sadoc & Abiathar ſacerdotes : & omne ver-
bum quodcumque audieris de domo regis,indicabis Sadoc & Abiathar ſacerdo-
tibus. 36. Sunt autem cum eis duo filij eorum,Achimaas filius Sadoc,& Iona-
thas filius Abiathar ; & mittetis per eos ad me omne verbum quod audieritis.
37. Veniente ergo Chuſai amico Dauid in ciuitatem,Abſalom quoque ingreſſus
eſt Ieruſalem.

Vers. 1. IGITVR POST HÆC FECIT SIBI ABSALOM CVRRVS] quaſi ambiens regnum, præſertim quia mortuo Amnone primogenito, ſecundo etiam Cheliab vel mortuo, vel minùs apto ad regnum,ipſe tertio loco genitus c.3.3.videbatur proximum habere ius ad regnum. Adde, Abſalomum fuiſſe ſuperbum: nam ambiuit regnum viuente adhuc patre, illudque ipſi armis & vi extorquere conatus eſt : quæ fuit inſignis eius tum arrogantia, tum iniuſtitia, tum impietas. Vnde S.Chryſ.hom. de Abſalom. tom.5. *Perdidit,ait,conſilium Abſalom,dum parricidio cupit mercari imperium.* Et inferiùs oſtendit eum fratricidio addidiſſe parricidium , ſaltem mente deſtinatum,atque hoc fuiſſe pœnam illius:*Dum*,inquit, B *in Abſalom fratris occiſi facinus non vindicatur,in parricidium patris reſiduum facinus iteratur.* Nimirum hæc inter alias fuit pœna à Deo inflicta Dauidi, ad puniendum eius adulterium & homicidium. Prima enim pœna fuit mors infantis ex adulterio nati. Secunda, Amnonis inceſtus,& ſtuprum Thamar. Tertia, Amnonis cędes per Abſalomum. Quarta, fuit Abſalomi rebellio. Ambitio enim hominem excæcat, illique rationem eripit,vti eripuit Lucifero, de quo S.Bernardus ſerm.2.de verbis Iſaiæ. *Miſer*, inquit, *ipſe qui ſine Deo eſſe maluit,quàm ſub Deo.* Idem fit iis,qui ambiunt prælaturas. Vnde S. Bernard. Epiſt.42. *Curritur*,inquit,*in clero paſſim ab omni ætate & ordine,à doctis pariter & indoctis,ad Eccleſiaſticas Curas, tanquam ſine curis iam quiſque victurus ſit , cùm ad Curas peruenerit.*

Vers. 7. POST QVADRAGINTA AVTEM ANNOS DI- A XIT ABSALOM AD REGEM] Nonnulli ex Ioſepho pro *quadraginta* legunt, *quatuor*. Sic enim habet Ioſephus lib.7.Antiq.cap.8. *Abſalom quarto poſt reconciliationem anno orauit patrem,vt Hebronem adiret.* Ioſephum ſequitur Theodoret. Hugo, Abuleſ. Adrichom. & alij,qui putant hanc rebellionem Abſalomi contigiſſe quarto anno poſt eius reconciliationem, qui fuit regni Dauidis 32.vt patet ex dictis c.12.24. Verum Hebræa, Chald. Septuag. conſtanter habent *quadraginta*, non *quatuor*, itaque legunt S. Hieron. Angelom. Gloſſa, Lyran. Caietan. Dion.cęterique Interpretes priſci & moderni. Sed diſſentiunt vnde hi 40. anni computandi ſint. Nam Vatabl. numerat eos ab eo tempore , quo Hebræi à Samuele petierunt regem, quod ipſe factum putat anno decimo principatus Samuelis. Sed errat in calculo; plures enim exinde fluxere anni. Secundò, S.Hieronymus in Tradit. computat ab eo tempore , quo Saul occidit ſacerdotes in Nobe, vrbemque euertit. Alij numerant à morte Saulis, alij à cæde Goliath, alij à natiuitate Abſalomi. Verùm numerus annorum non reſpondet.

Dico ergo,hos 40. annos computandos eſſe à prima vnctione Dauidis in regem,facta à Samuele 1.Reg. 16.13. Hæc enim facta eſt cùm Dauid ageret annum vigeſimum,inde computa annos hos 40. peruenies ad annum ætatis Dauidis ſexageſimum,quo facta eſt Abſalomi coniuratio, cùm Dauid in regno ageret annum trigeſimum (regnum enim adiit agens annum trigeſimum) poſt quam adhuc decem annis

regnauit, mortuuſque eſt anno ætatis 70. ita Torniellus, Salianus, Emm. Sa, Paulus Burgenſ. Abulenſ. & alij.

Vnde opinantur nonnulli Abſalomum hoc prætextu ſuam tyrannidem & rebellionem excuſaſſe, quòd ſicut pater ſuus Dauid Sauli ſocero ſuo Deo inobedienti, ideoque impiè & tyrannicè imperanti à Deo ſurrogatus eſſet, vnctuſque à Samuele in regem anno ætatis ſuæ 20. ſic pariter iam ipſe patri impiè & tyrannicè imperanti, ac præſertim cum Bethſabee adulteranti, & Vriam occidenti, pari iure & modo ſuccederet. Vnde & Semei Dauidi Abſalomum fugienti idem improperauit.

Ex dictis ſequitur Abſalomum cùm bellum mouit Dauidi, fuiſſe ferè triginta annorum. Nã rebellauit, cùm Dauid in regno ageret annum trigeſimum. Ipſe autem ſub initium regni Dauidis ab eo genitus eſt, vt patet c. 3. 3.

Vers. 10. REGNAVIT ABSALOM IN HEBRON] quia in B Hebron natus erat Abſalom cap. 3. 3. vbi pariter pater Dauid regnare cœperat & ſacrificia obtulerat. Hebron enim ob ſepultos in ea Patriarchas habebatur locus ſanctiſſimus, & ab Iſraelitis frequentabatur: hic ergo Abſalomi fuit prætextus, & hæc commoditas ſceleris & coniurationis conflandæ. ita Abulenſ. vide Abſalomi ſcelus, tyrannidem & parricidium exaggerantem S. Chryſoſt. hom. de Abſalomo tom. 1. vel quiſquis eius eſt auctor, nam ſtyli Latini elegantia, & vocum alluſiones indicant auctorem fuiſſe Latinum, non Græcum.

Vers. 13. TOTO CORDE VNIVERSVS ISRAEL SEQVITVR ABSALOM] Cauſam dat Abulenſ. q. 19. Primam, quòd Abſalom apud populum erat gratioſus, eiuſque corda ſollicitarat, ſuaque humanitate ſibi deuinxerat, vt patet ex dictis initio C capitis. Secundam cauſam aſſignat, punitionem Dei: Deus enim hac ratione volebat implere pœnam Dauidi intentatam c. 12. 11. Quare obiecit menti populi dotes & gratiam Abſalomi, vitia verò Dauidis, cæteraque quæ in eo diſplicebant vulgo: quo factum, vt vulgus nouitatis appetens, Dauidem faſtidiret, & nouum regem Abſalomum ambiret. Obiecit hæc ei Deus ob bonos fines à ſe intentos, ſed præuidebat populum iis abuſurum ad rebellandum Dauidi, idque permittere decreuit ad punienda Dauidis peccata. Vide dicta Exodi 7. 3.

Vers. 14. ET AIT DAVID, &c. SVRGITE FVGIAMVS] Cauſam fugæ dat S. Chryſoſt. in Pſalm. 3. quem tunc Dauid dictauit inuocans Deum in tanta perſecutione, vt patet ex eius titulo: *Fugiebat*, ait, D *Dauid filium ſuum, quoniam caſtitatem fugerat: fugiebat filium, quoniam matrimonium pudicum violauerat. Fugiebat filium quoniam legem Dei quæ dicit, Non occides, Non adulterabis, fugerat. Quoniam enim alienam agnam in domum ſuam intraduxerat, & eius paſtorem interfecerat, qui erat è domo ſua agnus, paſtorem cornu petebat. Alienæ domui bellum intulit, ſed ex domo ſua in ipſum bellum incitatur*, &c.

Moraliter, diſce hîc, quàm vanum ſit, quòd parentes glorientur in filiis ſuis, quamque verum illud, *Heroum filij, noxæ*. Nam ſæpè filij ſunt degeneres & parentum hoſtes: En tibi Dauid tres genuit filios, quorum primus Amnon inceſtu ſororem violauit; ſecundus Abſalom fuit fratricida & parricida: tertius Salomon fuit ido- A lolatra, & planè mulieroſus. Quod myſticè Iudæis applicat S. Ambroſ. lib. 1. Apolog. Dauid c. 3. *Genuit Dauid*, inquit, *duos filios, vnum inceſtum, alium parricidam, eò quòd inceſtus & parricidalis populus* (Iudæorum) *affixo patibulo crucis, carnem proprij iugulaturus eſſet auctoris.*

Vers. 17. ET LEGIONES CERETHI, ET PHELETHI] Quænam iſtæ fuerint dixi c. 8. v. 14.

ET OMNES GETHÆI] Erant hi milites, non Philiſthini, ſed Iudæi, qui in omni perſecutione Saulis Dauidi adhæſerãt. Dicti ſunt *Gethæi*, quòd Dauidem ex Iudæa in Geth vrbem Philiſthinorum fugientem ſecuti fuerant, ibique multo tempore cum eo habitarant. ita Abul.

Vers. 20. HERI VENISTI, ET HODIE COMPELLERIS NOBISCVM EGREDI?] Hinc videtur, quòd Ethai fuerit Philiſthæus, ſcilicet Gethæus, atque paulò antè ex Geth migrarit Hieroſolymam, factuſque ſit proſelytus, vt Dauidi ſe ſociaret. Plura B de eo diſputat Abul. ſed coniectando.

DOMINVS FACIET TECVM MISERICORDIAM ET VERITATEM (id eſt æquitatem, fidelitatẽ) QVIA OSTENDISTI GRATIAM ET FIDEM] q. d. Opto oroque vt Deus tibi rependat gratiam & fidem quam mihi exhibuiſti, vt ſcilicet ſit in te miſericors, & conſtans in benefaciendo, ſicut tu mihi fuiſti.

Vers. 23. REX QVOQVE TRANSGREDIEBATVR TORRENTEM CEDRON] Dauid hîc fugiens Abſalomum, tranſiuit torrentem Cedron, vt per montem Oliueti fugeret in deſertum, ibique ſe abſconderet. Vnde fuit typus Chriſti, qui fugiens Iudam proditorem & Iudæos, eumdem torrentem tranſiuit. Abſalom enim, ait Eucher. fuit typus Iudæ proditoris. Hinc & *Abſalom* hebr. idem C eſt quod *patris pax*, ſcilicet ſimulata & ficta; quia pater Chriſtus pacem habuit, quam Iudas non habuit ſed ſimulauit, cùm ſcilicet eum oſculando ab eo proditus eſt Iudæis.

Vers. 25. REPORTA ARCAM DEI IN VRBEM] ſcilicet in locum ſuum honorificum, à me illi erectum & ornatum, ne cum me exule exulare cogatur.

Vers. 26. SI AVTEM DIXERIT MIHI NON PLACES, PRÆSTO SVM] ad ei obſequendum vt regno eiiciar, & exul vaguſque per orbem oberrem, ac fiam pauper & inops, vt etiam victum mendicare cogar. Vide hîc miram Dauidis humilitatem, obedientiam & reſignationem, qua meruit in regnum reſtitui, magiſque quàm anteà exaltari. Dauidem imitatus Ferdinandus II. modernus Imperator, cùm nuper vndique ab hoſtibus cin- D geretur, & quaſi ad manticam redigeretur, totum ſe Deo reſignauit, & paratum ad imperium relinquendum, imò ad fortunam tenuiſſimam & paupertatem ſubeundam vltrò ſe obtulit, ideoque ſereno ac tranquillo ſemper animo æquè ac vultu omnes hoſtium incurſus ſuſtinuit & ſuperauit: quare à Deo tot victoriis ornari, ac tot beneficiis, donis & gratiis, quales cernimus & miramur, cumulari meruit.

Vers. 27. O VIDENS REVERTERE] q. d. O ſacerdos, ô pontifex reuertere in vrbem, vt ei æquè ac mihi proſis. Pontifex enim vocatur *Videns*, id eſt Propheta, quia indutus rationali, in quo erat Vrim & Tummim, Deum conſulens excipiebat eius oracula, eaque edicebat & prophetabat.

PORRO

Vers. 30. PORRO DAVID ASCENDEBAT CLIVVM OLIVARVM] ſcilicet montem Oliueti, cuius pars erat hic cliuus, ſiue collis. Eò aſcendit, tum vt per eum fugiens Abſalomum, iret in deſertum, ibique lateret, Abſalom enim veniebat in Ieruſalem ex Hebron, quæ erat ad Meridiem, mons verò Oliueti, erat ad Orientem: tum vt in monte oliuarum, id eſt oleis & oliuis abundante Deũ adoraret, vt dicitur v. 32. Deique opem & miſericordiam (cuius ſymbolum eſt oliua & oleum) in tanto diſcrimine imploraret. Solebant enim priſci ad Orientem verſi adorare ob cauſas quas recenſui Ezech. 8. 16. Mons oliuarum autem erat ad Orientem Hieroſolymæ; tum denique vt eſſet typus Chriſti, qui in eodem monte oliueti patrem orans cum lachrymis, & ſudans ſanguinem, inchoauit paſſionem & redemptionem noſtram, ideoque ex eodem monte poſt 40. dies à reſurrectione glorioſus in cælum aſcendit. Audi S. Cyrill. Hieroſolym. catecheſi 2. de pœnitentia: *Cùm*, inquit, *Abſalom aduerſus illum*, id eſt Dauidem, *arma cepit; quamuis multa illi ad fugam viæ paterent; per montem tamen oliuarum fugere maluit, firma inuocans mente liberatorem illum qui iſtinc cælos aſcenſurus erat.*

SCANDENS ET FLENS, NVDIS PEDIBVS INCEDENS ET OPERTO CAPITE] Hebræi enim æquè ac poſteà Romani nudo capite incedebant quaſi liberi & expediti, in luctu verò caput operiebant & tegebant, vt patet c. 19. v. 4. & Ierem. c. 24 & ſeq. *Luxit*, ait, *Iudæa*, &c. *& afflicti operuerunt capita ſua.* Vide hîc miram Dauidis humilitatem, pœnitentiam, patientiam, qua flens, nudipes & tecto capite lugens fugam capeſſit, itaque populum ſe ſequentem ad idem faciendum, ſuo exemplo compellit; quia

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Nimirùm ſciebat Dauid ſibi non tam cum Abſalomo, quàm cum Deo rem eſſe: eum itaque priùs hiſce pœnitentiæ armis expugnare decreuit: Deo enim expugnato exarmatus erat Abſalom. Audi Saluianum lib. 2. de Prouidentia: *Iam ſi addenda eſt & ipſius fugæ facies, quale illud fuit, cùm tantus Rex & tanti nominis cunctis Regibus altior, mundo maior, omnes admodùm ſuos, cum pauciſſimis ſuis fugeret, in comparatione dudum ſui egeſtuoſus, in comparatione ſui ſolus, fugiens cum metu, cum dedecore; cum luctu, operto, inquit Scriptura, capite, & nudis pedibus incedens, ſuper iſtu prioris ſtatus à ſeipſo exulans, penè iam poſt ſe viuens, deiectus vſque in ſeruorum ſuorum: vel, quod graue eſt, contumeliam, vel quod grauius miſericordiam: vt vel Siba eum paſceret, vel maledicere Semei publicè non timeret. Ita Dei iudicio à ſe aliter effectus, vt ei, quem timuerat totus orbis, vnus in faciem inſultaret inimicus.*

Addit S. Chryſoſt. homil. 3. in Matth. Dauidem non tantùm in tantis ærumnis patientem fuiſſe, ſed & Deo gratias egiſſe: *Cùm illum tyrannum*, inquit, *fratricidam & parricidam pro ſe regnantem videret; nec ſic quidem ſcandalum mente concepit. Sed ſi*, inquit, *hoc viſum fuerit Deo, me quidem errare ſemper, & exulare, illum verò regnare: amplector atque ſuſcipio, & habeo pro innumeris, quæ mihi à Deo inferuntur tribulationibus, gratiam. Longè aliter, quàm plurimi impudentes pariter & arrogantes: qui, cùm ne minimam quidem partem de illius virtute poſſideant, ſi quos videant proſperè agentes, ſe verò paruam ſufferre mæſtitiam, animas ſuas non metuunt mille vulnerare blaſphemiis.*

Vers. 31. QVOD ACHITOPHEL ESSET IN CONIVRATIONE] Cauſam dant Hebræi, quòd Achitophel vlciſci voluerit iniuriam nepti ſuæ à Dauide illatum: Bethſabee enim erat filia Eliam filij Achitophel. vide dicta c. 11. v. 3.

INFATVA, QVÆSO, DOMINE CONSILIVM ACHITOPHEL] Erat enim ipſe vir valdè prudẽs & magni conſilij. Porrò Deus varios habet modos infatuandi prudentum conſilia, idque ſine peccato: v. g. obiiciendo alia conſilia, alias cogitationes, alias rationes & modos, qui prima fronte videantur magis commodi & ſpecioſi, ac tegendo eorumdem incommoda, difficultates & pericula. Ex aduerſo verò obiiciendo alterius boni conſilij, quòd à prudentibus ſuggeritur, difficultates & incommoda, ac tegendo eius vtilitatem & commoda. Sic fecit hîc Deus. Effecit enim vt Chuſai amicus ſecretus Dauidis, opponeret ſe cõſilio prudenti Achitophelis, illudque ſuis rationibus euerteret. Effecit enim vt Abſalomo eiuſque aſſeclis magis probaretur noxium conſilium Chuſai, quàm vtile Achitophelis, vt patebit c. ſeq. *τὸ infatua*, alludit ad nomen *Achitophel*, hoc enim hebr. idem eſt quod, *frater meus res inſulſe*, ait Pagnin. vel *frater meus fatuus*, ait, Angelom. & Pagnin.

Sic experimur in nobis, nos vna re & ratione aliquando moueri, alias eâdem non moueri, quia eius vis & efficacia aliquando nobis ſpecioſa videtur, aliàs non videtur; vel ex alia & alia corporis mentiſque diſpoſitione, vel ex inſtinctu Angeli, dæmonis, vel alicuius ſocij & amici.

Plura tunc dixit Dauid, ſi non ore, certè corde, quæ poſteà in Pſalm. 54. coniecta ſunt. Huc enim ſpectant illa in eo: *Elongaui fugiens & manſi in ſolitudine.* Et: *ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique. Tu verò* (ô Achitophel mihi domeſticus & à conſiliis) *homo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos*, pro quo S. Hieron. vertit: *qui ſimul habuimus dulce ſecretum.* Deus ergo perfidiæ Achitophel fidem Chuſai, quæ illam ſuperauit, oppoſuit.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Siba occurrit Dauidi fugienti cibos offerens. Mox verſ. 5. Semei maledicit Dauidi, vnde Abiſai eum ad necem depoſcit, ſed vetat Dauid. Inde verſ. 15. Abſalom Ieruſalem ingreditur, ac concubinas patris publicè violat.

1. CVmque Dauid tranſiſſet paulùlum montis verticem, apparuit Siba puer
Miphiboſeth in occurſum eius, cum duobus aſinis, qui onerati erant du-
centis panibus, & centum alligaturis vuæ paſſæ, & centum maſſis palatharum, &
vtre vini. 2. Et dixit rex Sibæ: Quid ſibi volunt hæc? Reſponditque Siba: Aſi-
ni, domeſticis regis vt ſedeant: panes & palathæ, ad veſcendum pueris tuis: vi-
num autem, vt bibat ſi quis defecerit in deſerto. 3. Et ait rex: Vbi eſt filius do-
mini tui? Reſponditque Siba regi: Remanſit in Ieruſalem, dicens: Hodie reſti-
tuet mihi domus Iſrael regnum patris mei. 4. Et ait rex Sibæ: Tua ſunt omnia
quæ fuerunt Miphiboſeth. Dixitque Siba: Oro vt inueniam gratiam coram te, do-
mine mi rex. 5. Venit ergo rex Dauid vſque Bahurim: & ecce egrediebatur inde
vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egre-
diens, & maledicebat, 6. mittebatque lapides contra Dauid, & contra vniuer-
ſos ſeruos regis Dauid: omnis autem populus, & vniuerſi bellatores, à dextro & à
ſiniſtro latere regis incedebant. 7. Ita autem loquebatur Semei cùm maledi-
ceret regi: Egredere, egredere vir ſanguinum, & vir Belial. 8. Reddidit tibi
Dominus vniuerſum ſanguinem domus Saul; quoniam inuaſiſti regnum pro eo,
& dedit Dominus regnum in manu Abſalom filij tui; & ecce premunt te mala
tua, quoniam vir ſanguinum es. 9. Dixit autem Abiſai filius Saruiæ, regi; Quare
maledicit canis hic mortuus domino meo regi? vadam, & amputabo caput eius.
10. Et ait rex: Quid mihi & vobis eſt filij Saruiæ? dimittite eum, vt maledicat;
Dominus enim præcepit ei vt malediceret Dauid; & quis eſt qui audeat dicere,
quare ſic fecerit? 11. Et ait rex Abiſai, & vniuerſis ſeruis ſuis; Ecce filius meus,
qui egreſſus eſt de vtero meo, quærit animam meam; quantò magis nunc filius Ie-
mini? dimittite eum vt maledicat iuxta præceptum Domini; 12. ſi fortè reſpi-
ciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledi-
ctione hac hodierna. 13. Ambulabat itaque Dauid & ſocij eius per viam cum
eo. Semei autem, per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledi-
cens, & mittens lapides aduerſum eum, terramque ſpargens. 14. Venit itaque
rex, & vniuerſus populus cum eo laſſus, & refocillati ſunt ibi. 15. Abſalom au-
tem & omnis populus eius ingreſſi ſunt Ieruſalem, ſed & Achitophel cum eo.
16. Cùm autem veniſſet Chuſai Arachites amicus Dauid ad Abſalom, locutus
eſt ad eum: Salue rex, ſalue rex. 17. Ad quem Abſalom, Hæc eſt, inquit, gratia
tua ad amicum tuum? quare non iuiſti cum amico tuo? 18. Reſponditque Chu-
ſai ad Abſalom: Nequaquam: quia illius ero, quem elegit Dominus, & omnis hic
populus & vniuerſus Iſrael, & cum eo manebo. 19. Sed vt & hoc inferam, cui
ego ſeruiturus ſum? nonne filio regis? ſicut parui patri tuo, ita parebo & tibi.
20. Dixit autem Abſalom ad Achitophel: Inite conſilium quid agere debeamus.
21. Et ait Achitophel ad Abſalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas di-
miſit ad cuſtodiendam domum; vt cùm audierit omnis Iſrael quòd fœdaueris
patrem tuum, roborentur tecum manus eorum. 22. Tetenderunt ergo Abſa-
lom tabernaculum in ſolario, ingreſſuſque eſt ad concubinas patris ſui coram
vniuerſo Iſrael. 23. Conſilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis,
quaſi ſi quis conſuleret Deum; ſic erat omne conſilium Achitophel, & cùm eſſet
cum Dauid, & cùm eſſet cum Abſalom.

Vers. 1. APPARVIT SIBA PVER MIPHIBOSETH] *Puer*, id eſt ſeruus & curator, qui omnia bona Miphiboſeth curabat & adminiſtrabat. Improbus hic ſeruus inhiãs heri ſui claudi & miſeri prædiis, vt ea à Dauide obtineret, è Ieruſalem egreſſus, imò antegreſſus Dauidem fugientem, ex villâ quapiam heri ſui, occurrit Dauidi cum annona copioſa, crimen falſum perduellionis hero ſuo imponens, vt patet c. 19. v. 26.

PALATHARVM] id eſt carycarum, ſiue ficuum aridarum, Hebr. *fructuum æſtiuorum*.

DICENS: HODIE RESTITVET MIHI DOMVS ISRAEL Vers. 6.

ISRAEL REGNVM PATRIS MEI] Ionathæ & aui Saulis. Impudens & inepta fuit hæc Sibæ in herum ſuum Miphiboſeth calumnia, tùm quia ipſe, vtpote claudus & elumbis, ineptus erat ad regnum, tum quia de eo in regem euehendo nemo cogitabat: nam omnes Abſalomum ſequebantur vt eum regem crearent: quare iure ſeruum hunc vt iniquum & mendacem apud Dauidem accuſat herus Miphiboſeth c. 19. 26.

Vers. 4. TVA SINT OMNIA, QVÆ FVERVNT MIPHIBOSETH] Nimis citò Dauid credidit Sibæ criminanti ſuum herum Miphiboſeth: ideoque eum vt ingratum ſuis prædiis priuauit, eaque dedit auaro Sibæ, qui illa ambiebat. Quare peccauit Dauid, cùm temerè Miphiboſeth innocentem & inauditum ac miſerabilem, atque amantiſſimi Ionathæ ſui filium bonis omnibus ſpoliauit, eaque in Sibam eius ſeruum maledicum tranſtulit, ideoque permiſit Deus, vt hanc iniuſtitiam grauiſſima ab alio ſeruo iniuria compenſaret, nimirum vt Semei ſeruus malediceret Dauidi ſuo principi. Poſtulabat enim diuina iuſtitia, vt qui vnum ſeruum iniuſtè locupletarat, per alterum grauiſſimè caſtigaretur. Diſcant hîc principes non temerè credere ſuis ſeruis, dum alios criminantur, vt in eorum opes vel officium ſuccedant. Credula eſt principum ſuſpicio & ambitio, vbi de eorum honore agitur, vti hîc agebatur de regno Dauidis, cui niſi prudenter & fortiter ipſi principes reſiſtant, facilè ſe in falſitatem, & iniuſtitiam adduci ſinent. Vnde S. Bern. libr. 1. de Conſider. in fine: *Cuius*, inquit, *calidiſſima vulpecula* (nimis facilis credulitatis, quæ datur calumniæ) *magnorum neminem comperi ſatis caviſſe verſutias. Inde eis ipſis pro nihilo iræ multæ, indéque innocentium frequens addictio; inde præiudicia in abſentes.* Preſſiùs & magis ad rem præſentem Author imperfecti apud S. Chryſoſtom. homil. 2. *Rex*, inquit, *quidquid adverſus regnum ſuum putauerit, totum verum æſtimat. Animus eius ſemper ſuſpectus eſt regni zelo repletus. Dum omnia timet, omnia ſuſpicatur; facilè credit, quidquid fuerit ſuſpicatus. Sicut vir ſi zelet vxorem, aut vxor virum, omnem auditionem turpem credit de illo, etſi non ſit auditio digna & idonea vt credatur, tamen fidem auditioni zelus commendat.*

Vers. 5. NOMINE SEMEI.] S. Hieron in Tradit. ait hûc Semei eſſe Nabath patrem Ieroboam, qui ſchiſma fecit à Roboam nepote Dauidis, eique decem tribus abſtulit, ſeque earum regem effecit 3. Reg. 11. & ſeq. Verû id falſum eſſe liquet ex eo, quòd Semei fuerit filius Iemini, ideoque de tribu Beniamin, ac cognatus Saulis, vt hîc dicitur. Ieroboam verò eiuſque pater Nabath fuere ex tribu Ephraim, vt patet 3 Reg. 11. 26. ita Abul. & alij.

Dices, Semei c. 19. 20. ait ſe eſſe ex domo Ioſeph: Ioſephi autem filius erat Ephraim. Ergo Semei erat ex tribu Ephraim. Reſp. Ioſeph ibi ſignificare omnes decem tribus quarum vna erat Beniamin, ex qua prognatus erat Semei, de quo plura ibidem.

ET MALEDICEBAT MITTEBATQVE LAPIDES CONTRA DAVID] Hebræi tradunt Semei quinque atrocia maledicta & conuicia in Dauidem conieciſſe: vocitaſſe enim eum primò adulterum, ſecundò Moabitam, tertiò homicidam, quartò leproſum, quintò abominabilem; idque colligunt ex 3. Reg. cap. 1. v. 8. vti ibidem oſtendam. Fuit magna hæc Semei proteruia, Impietas, impudentia, calumnia, audacia, maledicentia æquè ac imprudentia & ſtultitia: poterat enim & debebat cogitare Dauidem, vel quem ex eius affectis tantam improbitatem cædē eius vlturum, vti eamdem vltus eſt Salomon: ſed ira & furor eum excæcauit, vt malum hoc ſibi obuenturum non proſpiceret, nec metueret, ideoque non caueret.

ET AIT REX: QVID MIHI ET VOBIS EST FILII SARVIÆ?] q. d. quid mihi cum veſtra indignatione & contentione contra Semei? nolo illum mihi aſcribi, nolo illius eſſe particeps. Vers. 10.

DIMITTE EVM VT MALEDICAT] Mira hîc Dauidis tantæ iniuriæ tolerantia elucet. Audi S. Ambroſ. 1. de Dauide c. 6. *Quàm moraliter*, inquit, *docuit, quòd iniuriarum tempora, examina probationis ſint. Exercetur bonus athleta conuiciis, exercetur laboribus & periculis; vt dignus ſit cui deferatur corona iuſtitiæ.* Vnde mox citans hæc Dauidis verba: *Quid mihi & vobis*, &c. exclamat: *O altitudo prudentiæ! O altitudo patientiæ! O deuorandæ contumeliæ grande inuentum. Ecce verborum contumelia patricidij lenauit ærumnam. Quis ſecum talem non compenſet iniuriam, vt quem homo læſit, eum Deus meliorum retributione ſoletur?* *Mira patientia Dauidis ad maledicta Semei.*

Aurea eſt ſententia S. Baſilij ſerm. contra iraſcentes, in editione Baſileenſi: *Neque*, inquit, *in ſolitudinibus Echo ſit integra ad eum, qui vocem emiſit refracta eſt, velut contumeliæ ad conuiciatorem reuertuntur.* Similis eſt Tertul. libr. de Patientia ca. 8. *Si parum*, inquit, *æquanimiter audiam, dictum aliquod in me proteruum aut nequam: reddã & ipſe amaritudinis vicem neceſſe eſt, aut cruciabor impatientia muta. At qui huiuſmodi dictis aures obſtruxerit ab vtroque incommodo eripietur, neque loquens maledicet, neque tacens affligetur.* Ita Dauid ſuas aures obſtruebat: *Ego autem*, inquit, *ſicut ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum; & factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones.* Pſal. 37. v. 14 & 15.

DOMINVS ENIM PRÆCEPIT EI, VT MALEDICERET DAVID] Dauid ſui adulterij & homicidij conſcius, ex humilitate & pœnitentia cogitabat Deum miſiſſe Semei (etiamſi res ſe aliter haberet) eique iuſſiſſe vt hæc ſcelera ſibi exprobraret, itaque eum pro meritis caſtigaret. Semei ergo fuiſſe quaſi lictorem Dei; ſed quod Deus volebat ex iuſta vindicta, hoc Semei fecit ex iniuſto odio & maleuolentia, ac plura quàm Deus iuſſerat in eum ſcelera congeſſit per calumniam, quorum reus non erat Dauid. Sic τὸ *præcepit* actiuè & propriè accipitur.

Secundò τὸ *præcepit* impropriè & permiſſiuè accipi poteſt pro *permiſit*, vel potiùs pro *decreuit permittere* hanc maledictionem, eámque, poſitiuè ordinauit ad meam pœnam & ſupplicium. Deus enim videns Semei offenſum Dauidi, quòd à Saule cognato ſuo regnum ad ſe tranſtuliſſet, ideoque propenſum ad ei expulſo & fugitiuo maledicendum, ex propoſito voluit permittere vt hæc eius maleuolentia in opus maledicentiæ exiret, idque directè & poſitiuè ordinauit ad hunc finem, vt ſcilicet Dauidis peccata *Præcepit, id eſt decreuit permittere.*

A per eam caſtigarentur & punirentur. Vnde pro, *præcepit* Hebr. & Sept. habent, *dixit*, id eſt decreuit, ſtatuit, ordinauit, ſcilicet permittere hanc malignitatem, vt per eam me pro peccatis affligat, q.d. Ego peccatis meis hæc & plura commerui; maledictio hæc eſt iuſta ſcelerum meorum vindicta mihi à Deo decreta & irrogata: quare me eamdem patienter tolerare, & de manu Dei ſuſcipere oportet, vti filius peccans patienter & amanter ſuſcipit flagellationem patris: Deus enim vtitur impiorum impietate, quaſi tortore ad piorum errata puniendum. Sic *præcipere* vel *mandare* accipitur pro *ordinare* ſiue *iubendo* ſiue *permittendo*, Matth. 19. v. 7. *Moyſes mandauit dare libellum repudij; mandauit*, id eſt permiſit repudiare vxorem, ſed id permittens, mandauit vt non repudietur niſi per li-
B bellum publicâ authoritate iudicis conſcriptum. Sic 1. Reg. 13. 14. dicitur Deus *præcepiſſe*, id eſt ordinaſſe, Dauidi vt regeret Iſrael. Et coruis *mandaſſe*, id eſt ordinaſſe vt paſcerent Eliam, 3. Reg. 17. 4. alioqui enim corui, cùm careant ratione, præcepti proprij ſunt incapaces. Sic 3. Reg. 22. 22. Deus dæmoni volenti decipere regem Achab ait: *Egredere, & fac ita*, id eſt permitto vt ita facias. Impij enim ita pendent & reguntur à Dei prouidentia, vt non poſſint quidquam agere niſi habeant eius *placet*, hoc eſt permiſſionem non negatiuam, ſed poſitiuam. Sicut in Rep. non poſſunt degere vſurarij & meretrices, niſi habeant *placet*, & permiſſionem poſitiuam principis & Aulæ teſteſtis. Et hoc ſignificat τὸ, *præcepit*, id eſt ordi-
C nauit. Ita S. Ambroſ. Apolog. Dauid. cap. 6. *Non accuſat Dominum*, inquit, *quaſi auctorem iniuriæ, ſed magis laudat, quòd patiatur nos minora perpeti, vt maiorem veniā peccatorum adipiſcamur*. Et S. Bernard. ſerm. 34. *Prorsùs*, ait, *vir ſecundùm cor Dei, qui de corde Dei ferebat ſententiam. Sæuiebat lingua maledica, & ille intendebat, quid in occulto ageret Deus. Vox maledicentis in auribus, & animus inclinabat ſe ad benedictionem. Numquid in ore blaſphemi Deus? Abſit; ſed eo vſus eſt ad humiliandum Dauid. Nec latuit Prophetam, quippe cui incerta & occulta ſapientiæ ſuæ manifeſtauerat Deus. Et ideò dicit: Bonum mihi quia humiliaſti me.*

In iniuria memento peccatorum tuorum.

Tropol. imitemur Dauidem qui cùm malediceretur à Semei, cogitabat de peccatis ſuis, quibus id meritus erat, ideoque patienter idipſum tulit. ita S. Gregor. 31. Moral. 17. *Tunc*, ait,
D *illata conuitia bene toleramus, cùm in ſecreto mentis ad mala perpetrata recurrimus, & maiora nos meritos videmus*. Dicat ergo patiens & pœnitens ſibi: Ego Deum lethaliter offendi: ego meritus ſum in æternum ardere in gehenna, ſubſannari & cruciari à dæmonibus. Non feram ergo verbulum hoc maledicum & mordax? Imò verò patiar verba quælibet & quantalibet, potiùs quàm verbera. Verba enim aurem feriunt, verbera pulſant dorſum. Audi S. Chryſoſt. in Pſal. 38. 2. *Cùm maledictis me inceſſeret Semei, peccatum à me commiſſum reuocaui in memoriam, conſiderans quòd propter ipſum maledictis appetor & punior, & regiâ expulſus, fugâ cogor meæ ſaluti conſulere*. Et Theodor. *Conuitiis*, inquit, *affectus, peccati memini, & ſtimulis è peccato emiſſis configebar, reputans hanc eſſe cauſam, cur ego maledictis afficiar, & tyrannide opprimar, & à regiis domibus exactus fugere cogar*. Acce-

A dit D. Gregor. lib. 31. Mor. ca. 17. *Dauid*, inquit, *exurgentem contra ſe filium fugiens, reduxit ad animū malū quod perpetrauit, & æquanimiter pertulit quod audiuit, & contumelioſa verba non tam conuitia, quā adiutoria credidit, quibus ſe purgari, ſibiq; miſereri poſſe iudicauit. Leue quippe videtur quòd iniuria percutimur, dum in actione noſtra perſpicimus quia peius eſt quod meremur; ſicq; fit, vt contumeliis gratia magis quàm ira debeatur*. Hæc ad verbum ex S. Greg. tranſſcripſerunt Eucherius (veriùs Beda) & Angelomus. Audi denique S. Ambroſ. lib. 1. Offic. ca. 6. *Ibat*, inquit, *tamquam mutus & humiliatus, ibat tacitus: nec mouebatur cùm vir appellaretur ſanguinis, qui erat conſcius propriæ manſuetudinis. Non ergo mouebatur conuitiis qui abundabat bonorum operum conſcientiâ. Itaque is qui citò iniuria mouetur,*
B *facit ſe dignum videri contumelia, dum vult ea indignum probari. Melior eſt itaque qui contemnit iniuriam, quàm qui dolet. Qui enim contemnit, quaſi non ſentiat, ita deſpicit: qui autem dolet, quaſi ſenſerit, torquetur.*

Dices, S. Aug. lib. de gratia & lib. arb. cap. 20. ait: *Deus voluntatem Semei vitio ſuo malam in hoc peccatum maledicendi Dauidi inclinauit*. Ergo poſitiuè fuit auctor maledictionis & peccati, quod abſit. Reſp. *inclinauit*, id eſt inclinatam ad maledicendum tenuit, direxit, frænauit & impediuit, ne in alium quàm Dauidem ſeſe exſereret, ac permiſit vt in eum omne rancoris virus ſui effunderet. Sicut qui leonem ligatum catena manu tenet, cum obiectis varijs canibus non permittit eum in illos inſilire, ſed tantùm in certum aliquem moloſſum, tuncque funem
C laxat, eumque dimittit vt eum inuadat, cum eoque duellet, hic dicitur leonem immiſiſſe in moloſſum, etiamſi actiuè & poſitiuè non immiſerit, ſed tantùm laxato fune dimiſerit & permiſerit vt moloſſum aggrederetur: ſimili modo Deus hîc egit cum Semei, agitque cum eius ſimilibus. Vnde ſubdit S. Auguſt. *dixit Deus Semei, vt malediceret Dauidi, id eſt cor eius malum miſit vel dimiſit*. Tantùm enim vult S. Aug. docere corda hominum etiam impiorum & maleuolorum eſſe in manu Dei, eaque ita concludi & coërceri, vt non niſi ad id quod ipſe voluerit, cōuertantur, nec aliò quàm quò ei libuerit ferri & erumpere queant. Deum enim eis vti ad puniendos illos, quos ille punire voluerit. Hinc cap. 23. S. Auguſt. τὸ *Deus obdurat*, exponit, *obdurari permittit* Pharaonem & ſimiles reprobos, additq;
D non Deum, ſed liberum eorum arbitrium propriè & poſitiuè ſeipſum obdurare. Denique addit c. 20. Deum hæc operari in cordibus impiorum per Angelos bonos vel malos. Boni, hæc mala operantur indirectè & obiectiuè, mali, directè & impulſiuè.

ECCE FILIVS MEVS QVI EGRESSVS EST DE VTERO MEO, QVÆRIT ANIMAM MEAM.] Vers. 11.
Tunc Pſalm. 3. compoſuit Dauid, eoque Dei opem inuocauit dicens: *Domine quid multiplicati ſunt qui tribulant me?* Vbi S. Chryſoſt. *Qui ex me genitus eſt*, inquit, *contra me eſt, ſed tu es pro me. Mea mea viſcera bellum gerunt, meus populus. Poſt Abſalonem meus contra me armatur exercitus. Oues meæ lupi facti ſunt, & leones agni, & canes rabie perciti agnelli, & eorum petentes tauri, arietes; non propter meipſum afficior triſtitia, ſed illorum doleo exitium.*

Vers. 12. SI FORTE RESPICIAT DOMINVS] S. Ambroſ. libr. 1. de offic. cap. 48. notat hic tres rationes, quibus Dauid probat ſibi tolerandam eſſe hanc Semei maledicentiam. *Vide, inquit, quomodo & humilitatem & iuſtitiam & prudentiam emerendæ à Domino gratiæ reſeruauerit. Primò dicit; Ideò maledicit mihi, quia Dominus dixit illi vt maledicat, Habes humilitatem quia ea quæ diuinitùs imperabantur, æquanimiter quaſi famulus ferenda arbitrabatur. Iterum dixit: Ecce filius meus, qui exiuit de ventre meo quærit animam meam. Habes iuſtitiam; ſi enim à noſtris grauiora patimur, cur indignè ferimus quæ inferuntur ab alienis? Tertiò ait: Dimitte illum vt maledicat, quoniam dixit illi Dominus; vt videat humiliationem meam & retribuat mihi Dominus pro maledicto hoc. Nec tam ſolum conuiciantem pertulit, ſed etiam lapidantem, & ſequentem illæſum reliquit, quin etiam poſt victoriam petenti veniam, libenter ignouit. Quod eo inſerui, vt Euangelico ſpiritu ſanctum Dauid non ſolùm inoffenſum, ſed etiam gratum fuiſſe conuicianti docerem, & delectatum potiùs quàm exaſperatum iniurijs; pro quibus mercedem ſibi reddendam arbitrabatur.*

Vers. 21. INGREDERE AD CONCVBINAS PATRIS TVI] Quinta eſt hæc pœna Dauidis, illaque congrua culpæ. Sicut enim ipſe violauerat ſecretò Bethſabee; ſic Abſalom violauit eius concubinas, id eſt ſecundarias vxores, non ſecretò, ſed publicè in conſpectu totius populi; quæ magna fuit impudentia, impietas & libido. Dedit Abſalomo hoc conſilium vafer, ſed impius Achitophel, eiuſque cauſam ſubiecit dicens.

VT CVM AVDIERIT OMNIS ISRAEL QVOD FOEDAVERIS PATREM TVVM, ROBORENTVR TECVM MANVS EORVM.] Vt ſcilicet ſciant te implacabile contra patrem odium concepiſſe, itaque excludatur omnis ſpes & timor reconciliationis cum eo, atque hac ratione confirmentur & roborentur in conſpiratione tua contra ipſum promouenda & perficienda. Multi enim prudentes metuebant ſe iungere Abſalomo, eò quòd cogitarent: Abſalom quaſi filius facilè reconciliabitur patri, idque curabit pater; ſed ipſe tunc ſuam iram & vindictam in nos conuertet & euomet. At iam videntes eum violaſſe vxores patris, iudicabant eum eſſe irreconciliabilē patri, ideoque robūrabantur in ſua cum eo contra patrem coniuratione. Ita Theod. *Timens, inquit, Achitophel ne natura eos* (Dauidem & Abſalomū) *rursùs coniungeret, deinde ſi fieret conciliatio, pœnas daret proditionis, extremam illam ſuggerebat iniquitatem, vt reconciliationi nullus pateret aditus. Statim autem dedit pœnas illius impiæ & nefariæ ſuaſionis: & quoniam in patrem armauit filium ipſe rursùs in ſe armauit manum, & in laqueum collo iniiciens miſerrimū ſuſtinuit finem. Nam cùm ad rerum finem prævidendū eſſet idoneus, non admiſſa eius ſuaſione Dauidis futurā credidit victoriam; & timens proditionem ſua manu de ſe ſumpſit ſupplicium.*

Vers. 22. TETENDERVNT ERGO ABSALOM (in Datiuo) TABERNACVLVM IN SOLARIO] hoc eſt in tabulato ſiue tecto (tecta enim in Iudæa erant plana quaſi tabulata) vt à toto populo conſpici poſſet: populus enim videbat concubinas ingredientes tabernaculum, & poſt eas ſequentem Abſalomum, vti faciunt fornicatores ſequentes ſuas pellices in fornicibus. Actum verò ipſum turpem non videbat, quia tabernaculum velabatur cortinis: alioqui enim res hæc fuiſſet nimia impudens & populo execrabilis, vti idcirco fuit Cynicorum ſecta, quorum parens fuit Diogenes, qui ob caninam hanc inuerecūdiam dictus eſt Cynicus, id eſt caninus.

INGRESSVSQVE EST AD CONCVBINAS PATRIS SVI CORAM VNIVERSO ISRAEL.] Audi Saluianum libr. 2. de prouidentia: *Impurior neſcias, an crudelior filius; quia interficere patrem non poteſt parricidio, ſolat inceſtu, & quidem inceſtu præter inceſti nefas, per induſtriam accumulandi ſceleris elato. Cùm vtique facinus, quod etiam ſecreta abominabile faceret, perſecutor parentis publicè perpetraret: ſcilicet vt feraliſſimo crimine non pater tantùm abſconſus deformaretur, cùm oculi etiam totius orbis publico fœdarentur inceſtu.*

Vers. 23. CONSILIVM AVTEM ACHITOPHEL, &c. QVASI SI QVIS CONSVLERET DEVM] id eſt, habebatur ab omnibus prudentiſſimum & diuinum. q.d. Conſilium Achitophel æſtimabatur quaſi oraculum. Nimirum homo verſipellis & impius accommodabat ſe tempori & perſonis, ac Dauidi pio pia dabat conſilia. Abſalumo autem impio, impia: quæ prudentia erant ſecundum diabolum, at non ſecundùm Deum. Erant enim apposita ad fouendam eius ambitionē & tyrannidem, ſed oppoſita virtuti, pietati & obedientiæ, quam filius debet patri. Sic & hodie in aulis Principum non deſunt conſiliarij, qui ad omnem ventum auramque Principis ſe ſuaque conſilia inflectant, vt cum probo ſint probi, cū improbo improbi. Notus fuit nuper in Anglia Conſiliarius magni nominis, qui cū Maria Regina Catholica erat Catholicus, fingebatque ſe mirè deuotum & pium; at ſuccedente Eliſabetha in fide heterodoxa, laruam detraxit, geſſitque ſe vt hæreticum, & Catholicos perſecutus eſt; idem tamē volebat haberi à Catholicis Catholicus. Cupiebat enim audire politicus, & omnibus placere, omniumque gratiam inire. Vnde cùm quidā è Patribus Societatis noſtræ (qui mihi hæc in Belgio olim narrauit) in Anglia captus ab eo ſecretò rogaretur: Quid Tranſmarini & principes Catholici de ſe ſentirent, argutè, ſed appoſitè vereque reſpondit: Domine ipſi aſſerunt te imitari orbes inferiores cælorum, qui ſequuntur motum primi mobilis: ſic enim te ſequi nutum motumque Reginæ. Talis quoque fuit Volſæus ille, qui Henrico VIII. vt eius libidini aſſentaretur, repudij Catharinæ vxoris, indeque omnium Angliæ malorū fuit cauſa. Vnde iuſto Dei iudicio in Henrici VIII. indignationem incidit, miſereque periit dicens: *Quia magis placere ſtudui Regi quàm Deo, hinc iuſtè Dei iram incurri, & regis gratiam amiſi*, vti refert Sanderus in ſchiſmate Anglicano. Vtinam noſtri Achitopheles eius exitum intuentes, eiuſdem mores & conſilia politica deteſtarentur, ac eius ſuſpendio ſaperent, ne ſimilem mortem præſentem & æternam ſibi conſciſcerent.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Achitophel vafrum vtileque conſilium dat Abſalomo, ſed illud diſſipat Chuſai: qui illud verſ. 15. curat renuntiari Dauidi, vt ſibi fuga conſulat, tranſeátque Iordanem. Quare v. 22. tranſit eum Dauid, ſequitur Abſalom. Mox v. 27. Sobi, Machir & Berzellai annonam caſtris Dauidis inferunt.

1. Dixit ergo Achitophel ad Abſalom: Eligam mihi duodecim millia virorum,
& conſurgens perſequar Dauid hac nocte. 2. Et irruens ſuper eum
(quippe qui laſſus eſt, & ſolutis manibus) percutiam eum: cumque fugerit omnis
populus qui cum eo eſt, percutiam regem deſolatum. 3. Et reducam vni-
uerſum populum, quomodo vnus homo reuerti ſolet: vnum enim virum tu quæris:
& omnis populus erit in pace. 4. Placuitque ſermo eius Abſalom, & cunctis
maioribus natu Iſrael. 5. Ait autem Abſalom: Vocate Chuſai Arachiten, & au-
diamus, quid etiam ipſe dicat. 6. Cumque veniſſet Chuſai ad Abſalom, ait
Abſalom ad eum: Huiuſcemodi ſermonem locutus eſt Achitophel: facere debe-
mus an non? quod das conſilium? 7. Et dixit Chuſai ad Abſalom: Non eſt
bonum conſilium, quod dedit Achitophel hac vice. 8. Et rurſum intulit Chu-
ſai: Tu noſti, patrem tuum, & viros qui cum eo ſunt, eſſe fortiſſimos & amaro a-
nimo, veluti ſi vrſa raptis catulis in ſaltu ſæuiat: ſed & pater tuus vir bellator eſt,
nec morabitur cum populo. 9. Forſitan nunc latitat in foueis, aut in vno,
quo voluerit, loco: & cùm ceciderit vnus quilibet in principio, audiet quicumque
audierit, & dicet: Facta eſt plaga in populo qui ſequebatur Abſalom. 10. Et
fortiſſimus quiſque, cuius cor eſt quaſi leonis, pauore ſoluetur: ſcit enim omnis
populus Iſrael, fortem eſſe patrem tuum, & robuſtos omnes qui cum eo ſunt.
11. Sed hoc mihi videtur rectum eſſe conſilium: Congregetur ad te vniuerſus
Iſrael, à Dan vſque Berſabee, quaſi arena maris innumerabilis: & tu eris in me-
dio eorum. 12. Et irruemus ſuper eum in quocumque loco inuentus fuerit: &
operiemus eum, ſicut cadere ſolet ros ſuper terram: & non relinquemus de viris,
qui cum eo ſunt, ne vnum quidem. 13. Quòd ſi vrbem aliquam fuerit ingreſ-
ſus, circumdabit omnis Iſrael ciuitati illi funes, & trahemus eam in torrentem,
vt non reperiatur ne calculus quidem ex ea. 14. Dixitque Abſalom, & om-
nes viri Iſrael: Melius eſt conſilium Chuſai Arachitæ conſilio Achitophel: Do-
mini autem nutu diſſipatum eſt conſilium Achitophel vtile, vt induceret Domi-
nus ſuper Abſalom malum. 15. Et ait Chuſai Sadoc & Abiathar ſacerdoti-
bus: Hoc & hoc modo conſilium dedit Achitophel Abſalom, & ſenioribus Iſrael:
& ego tale & tale dedi conſilium. 16. Nunc ergo mittite citò, & nuntiate Da-
uid, dicentes: Ne moreris nocte hac in campeſtribus deſerti, ſed abſque dila-
tione tranſgredere: ne fortè abſorbeatur rex, & omnis populus qui cum eo eſt.
17. Ionathas autem & Achimaas ſtabant iuxta Fontem Rogel: abiit ancil-
la & nuntiauit eis: & illi profecti ſunt, vt referrent ad regem Dauid nuntium:
non enim poterant videri, aut introire ciuitatem. 18. Vidit autem eos qui-
dam puer, & indicauit Abſalom: illi verò concito gradu ingreſſi ſunt domum
cuiuſdam viri in Bagurim, qui habebat puteum in veſtibulo ſuo, & deſcende-
runt in eum. 19. Tulit autem mulier, & expandit velamen ſuper os putei,
quaſi ſiccans ptiſanas: & ſic latuit res. 20. Cumque veniſſent ſerui Abſalom
in domum, ad mulierem dixerunt: Vbi eſt Achimaas & Ionathas? Et reſpondit
eis mulier. Tranſierunt feſtinanter, guſtata paululum aqua. At hi qui quærebant,
cùm non reperiſſent, reuerſi ſunt in Hieruſalem. 21. Cumque abiiſſent, aſ-
cenderunt illi de puteo, & pergentes nuntiauerunt regi Dauid, & dixerunt: Surgi-
te, & tranſite citò fluuium: quoniam huiuſmodi dedit conſilium contra vos Achi-
tophel. 22. Surrexit ergo Dauid & omnis populus qui cum eo erat, & tran-
ſierunt Iordanem, donec diluceſceret: & ne vnus quidem reſiduus fuit, qui non
tranſiſſet fluuium. 23. Porrò Achitophel videns quòd non fuiſſet factum
conſilium ſuum, ſtrauit aſinum ſuum, ſurrexitque & abiit in domum ſuam & in
ciuitatem ſuam: & diſpoſita domo ſua, ſuſpendio interiit, & ſepultus eſt in ſe-
pulchro

pulchro patris ſui. 24. Dauid autem venit in Caſtra, & Abſalom tranſiuit Iordanem, ipſe & omnes viri Iſrael cum eo. 25. Amaſam verò conſtituit Abſalom pro Ioab ſuper exercitum: Amaſa autem erat filius viri, qui vocabatur Ietra de Ieſraeli, qui ingreſſus eſt ad Abigail filiam Naas, ſororem Saruiæ, quæ fuit mater Ioab. 26. Et caſtrametatus eſt Iſrael cum Abſalom in Terra Galaad. 27. Cumque veniſſet Dauid in Caſtra, Sobi filius Naas de Rabbam filiorum Ammon, & Machir filius Ammiel de Lodabar, & Berzellai Galaadites de Rogelim, 28. obtulerunt ei ſtratoria, & tapetia, & vaſa fictilia, frumentum, & hordeum, & farinam, & polentam, & fabam, & lentem, & frixum cicer, 29. & mel, & butyrum, oues, & pingues vitulos, dederuntque Dauid, & populo qui cum eo erat, ad veſcendum: ſuſpicati enim ſunt, populum fame & ſiti fatigari in deſerto.

Vers. 1. PERSEQVAR DAVID] Erat hoc vtile conſilium. Si enim Achitophel fugientem Dauidem è veſtigio, cum lecto milite fuiſſet inſecutus, vtique eum inermem, deſertum & imparatũ oppreſſiſſet: At cùm, ſuadente Chuſai, interiecta fuit mora, Dauid vndique ſubditos ad ſe conuocauit, armauit, in aciem diſpoſuit, itaque confligens cum rudi populo Abſalomi eum proſtrauit. Celeritas enim in bellis plurimùm valet. Vnde illud Iulij Cæſaris: *Veni, vidi, vici.* Et illud Caroli V. *Veni, vidi, ſed vicit Chriſtus.* Audi ipſum Cæſarem contra Pompeium dimicantem, apud Lucanum lib. 1.

Dum trepidant nullo firmatæ robore partes,
Tolle moras: ſemper nocuit differre paratis.

Cùm enim, vt narrat Plutarchus in Apophth. Rom. Pompeius inſtructam aciem apud Pharſalum inibi conſiſtere, & hoſtem operiri iuſſiſſet; Cæſar dixit illum erraſſe, qui vim, impetum ac diuinum afflatum animorum ad incurſionem paratorum mora relaxaſſet.

Vers. 9. FORSITAN NVNC LATITAT IN FOVEIS.] q. d. Etiamſi inuadamus caſtra Dauidis, vt ſuadet Achitophel; fortè nõ inueniemus eum, quia ipſe ſeſe in antris abſconderit: ſcit enim ſe à te quæri, nec tibi poſſe reſiſtere: Differamus ergo ergo donec totum Iſraëlem congregemus, qui eum diſtributis aciebus per omnes montes, valles, ſyluas, antra & ſpeluncas perſcrutentur, obſideant & capiant.

Vers. 11. CONGREGETVR AD TE VNIVERSVS ISRAEL] Non hoc volebat Chuſai, ſed id ſuæ ſententiæ prætexuit, vt daretur mora Dauidi ad fugiendum & cõparandum prælium. Poſtincè diſcant hic principes rebellionem & ſeditionem omni ratione & modo eſſe præcauendã, curandumque ne oriatur; ſi autem iam orta ſit & conflata, iniiciendas ei eſſe moras & remoras; tum quia furor populi, & animorum ardor tempore langueſcit & ſubſidit; tum quia princeps contra illam interim ſe munire & armare poteſt, ac cõſilia multa captare ad eam diſcutiendam. Multis id exemplis demonſtrare poſſem. Vnum tantũ afferam Fabij Maximi. qui à morâ quam tumultuantibus, ac præſertim Annibali ad prælia feruenti & ardenti iniiciebat, cognominatus eſt *cunctator*, de quo illud:

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem.

ipſe enim, vt ait Plutarchus in eius Vita; *Cùm hoſtes intelligeret difficultate laborare ſtipendij; cunctandum cenſuit Romanis, nec pugnandum cum homine qui exercitum haberet multis ad id ipſum ducatũ* A *prælijs; cæterùm ſubmittenda ſocijs auxilia, oppidaq; in poteſtate tenenda, dum rigor ille per ſe Annibalis, ſicut flamma exigua & leni excitata vi, marceſceret.* Audi rurſùm quid de eo ſcribat Iulius Frontinus lib. 6. Stratagẽm. c. 1. *Fabius Maximus non ignarus Gallos & Samnites primo impetu præualere, ſuorum autem infatigabiles ſpiritus inter moras decertandi etiam incaleſcere, imperauit militibus vt contenti eſſent primo congreſſu ſuſtinere, vt hoſtem mora fatigarent: quod vbi ſucceſſit, admoto etiam ſubſidio ſuis, in prima acie vniuerſis viribus oppreſſum fudit hoſtem.* Sic Chuſai hîc iniiciens moras rebellioni Abſalomi, eam diſſipauit.

CIRCVMDABIT OMNIS ISRAEL CIVITATI ILLI FVNES.] Eſt hyperbole ſignificans magnitudinem virium & exercitus, q. d. Tantum po- Vers. 13.
B puli numerum, tantas copias colligemus, vt poſſimus funibus ciuitatem circumdare (vt ita loquar) & trahere in ruinam.

DOMINI AVTEM NVTV DISSIPATVM EST CONSILIVM ACHITOPHEL VTILE] Qua ratione id fecerit Deus, dixi c. 14 v 31. Vers. 14.

ET AIT CHVSAI SADOC ET ABIATHAR SACERDOTIBVS] Scilicet ſummis, hoc eſt, Pontificibus: erant ergo tunc duo Pontifices, ſcilicet Sadoc deſcendens ex Eleazar primogenito Aaronis filio, & Abiathar deſcendens ex Heli & Ithamar iuniore Aaronis filio: quare potior & dignior erat Sadoc, vnde priore loco ſemper ponitur ante Abiathar. Cauſam dedi ſuperiùs. Vers. 15.

NON ENIM POTERANT VIDERI AVT INTROIRE CIVITATEM] q. d. Achimaas & Ionathas exploratores Dauidis, non audebant palàm ingredi vrbem, ſeque oſtentare Ieroſolymæ; quia portæ eius arctè à vigilibus cuſtodiebantur, à quibus fuiſſent agniti capti que; idcircò miſſa eſt ad eos ancilla, quæ ad eos dicta factaque Chuſai deferret, vt ipſi eadem renuntiarent Dauidi. Vers. 17.

VIDIT AVTEM EOS QVIDAM PVER] Hebræi apud S. Hier. tradunt, hunc puerum fuiſſe filium ancillæ, quę nuntium à Pontificibus perferebat ad eorum filios Ionathan & Achimaas, vt ipſi idipſum referrent Dauidi: verùm incertum eſt quis fuerit hic puer: grãdior enim fuit, vtpote qui idipſum retulit Abſalomo, vt eius gratiam iniret, nec veriſimile eſt eum voluiſſe accuſare matrem ſuam, eamque in periculum vitæ coniicere. Vers. 18.

QVASI SICCANS PTISANAS] *Ptiſana* vox Greca eſt, ſignificans hordeum vel triticum de- Vers. 19.

 corticatum,

corticatum. *πτίσσω* enim eſt porgo, decortico, A tundo. Fit etiam ptiſana ex aliis frugibus, ait Dioſcor. libr. 2. Apud Columellam. *priſana* eſt pultis genus ex farina bordeacea, cui maxima reſtaurandarum virium vis ineſt & nutriendi; eius cremor ſiue ſuccus datur febricitantibus. Vulgò medici *ptiſanam* vocant bordeum à gluma ſeparatum in aqua decoctum, qui potus eſt ſaluberrimus, cuius laudes Hippocrates integro volumine conſcripſit. Cauſas dat Plinius libr. 22. c. 25. *Quoniam ptiſana*, inquit, *lubrica ex facili hauriretur, quoniam ſitim arceret, quoniam in aluo nō intumeſceret, quoniam facile redderetur, & aſſuetis hic ſolus cibus in febri bis die poſſet dari.*

Vers. 21. SVRGITE ET TRANSITE CITO FLVVIVM] Iordanem. Hoc conſilium Dauidi dat Chuſai, quia licet ipſe euertiſſet conſilium Achitophelis B ſuadentis Abſalomo, vt illicò perſequeretur Dauidem, tamen verebatur ne Abſalom vrgente Achitophele & ſociis mutaret mentem, & illicò milites poſt Dauidem ſubmitteret ad eum capiendum.

Vers. 23. PORRO ACHITOPHEL VIDENS QVOD NON FVISSET FACTVM CONSILIVM SVVM &c. SVSPENDIO INTERIIT] ne ſcilicet à Dauide caperetur, & quaſi proditor ſuſpenderetur: præuenit ergo & redemit ſuſpendium infame & violentum ſuſpendio ſpontaneo & voluntario. Ipſe enim vt erat prudens & ſagax, præuidebat Dauidem bellicoſum ex mora ſibi data collecturum validas copias, ac rebellem Abſalomum debellaturum. Ita Procop. Theodor. & alij. Vide hic quàm verum iſtud: *malum conſilium conſultori peſſimum.*

C Symbol. Achitophel proditor Dauidis, fuit typus Iudæ proditoris, qui pariter laqueo ſe ſuſpendit, ait Angelom. & Rupert.

Porrò Elias in Thiſbi Hebr. חנק *iechanec* vertit, *ſuffocatus eſt*, vnde putat catharro fuiſſe ſuffocatum. Verùm Sept. Ioſeph Noſter & alij cōſtanter vertunt, aſſeruntque eum ſe ſuſpendiſſe: huc enim eum adegit mala conſcientia, deſperatio & iuſta numinis vindicta, vt ipſe ſibi fauces ſtrangularet, quibus impiū conſilium dederat, & dominum ſuum Dauidem prodiderat. Vnde videntur ipſi legiſſe in Cal actiuè חנק *iechanac*, id eſt, *ſtrangulauit ſe*, licet iam legant paſſiuè in niphal חנק *iechanec*, id eſt *ſtrangulatus eſt*. Verùm Chald. Vatabl. Pagnin. Lyran. Abul. & alij legentes licet *iechanec*, vertunt tamē actiuè, *ſtrangulauit ſe*, ſiue, *ſtrangulatus eſt à ſeipſo*, ſignifi- D catur enim actio reciproca ſiue paſſio, quam agens ſibi ipſi infert. Audi Ioſephum lib. 7. Ant. c. 9. *Conuocatis omnibus domeſticis expoſuit eis, quæ Abſalomo conſuluerat, addens, quia non perſuaſiſſet, certò ſe breui fore periturum. Dauidem enim omninò ſuperiorem hoc bello fore, & amiſſum regnum recepturum eſſe. Præſtat igitur, inquit, magno animo, vt virum ingenuum decet, è vita exire, quam Dauidi ob filio nauatam contra eum operam excarnificandum ſe præbere.*

Vers. 24. DAVID AVTEM VENIT IN CASTRA] Hebr. & Sept. *venit in Mahanaim*, id eſt in vrbem quæ dicta eſt, *Mahanaim*, id eſt *caſtra*, eò quòd Iacob fugiēs fratrem Eſau ibidem vidiſſet duas acies, & quaſi duo caſtra Angelorum pro ſe cōtra fratrem dimicantium. Geneſ. 32. 1. ideoque Dauid fugiens Abſalomum filiū in eamdē vrbē ſeceſſit, ſperans Deum ibidem ſibi affore, ſicut A affuerat auo ſuo Iacobo, vti reipſa affuiſſe audiemus cap. ſequenti. Adde, *Mahanaim* erat vrbs muniriſſima æquè ac pulcherrima, vt docet Adrichom. in tribu Gad, ſita in Galaaditide.

Tropol. diſcant à Dauide hîc Duces in periculis & prælijs niti Angelorum tutelarium & præſidum ope, eamque inuocare ipſi enim victoriam conciliant, vti hîc conciliarunt Dauidi: qua de re plura dixi Daniel. c. 10. Ioſue cap. 5. & 10. & Iudic. 5.

ET ABSALOM TRANSIVIT IORDANEM] Vers. 25. non ſtatim, ſed poſt aliquot dies, vt ſuaſerat Chuſai, quibus Dauid parauit copias ad ei reſiſtendum, vnde tres validas acies inſtruxit, quibus debellauit Abſalomum, vt audiemus c. 18. v. 1. & ſeq.

B AMASA AVTEM ERAT FILIVS VIRI QVI VOCABATVR IETHRA (vel *Iether*) DE ISRAELI] 1. Paral. 2. 17. vocatur hic *Iether Iſmaelites*. Vnde noſter Sanchez ſuſpicatur in Hebr. hic pro יִשְׂרְאֵלִי *iiſraeli*, id eſt Iſraelites legendū יִשְׁמְעֵאלִי *iiſmaeli*, id eſt Iſmaëlites: facilè enim litteræ ר alteri vicinæ מ ſupponi potuit. Verùm omnes Codices Hebræi, Chaldæi, Græci, Latini conſtanter hoc loco habent *Iſraelites*, vel *Ieſraelites*, non *Iſmaelites*. Quocircà aliter reſpondet Vatab. & alij, ſcilicet Iether fuiſſe Iſmaelitem origine, Iſraelitem verò fide & religione, quòd ab Iſmaelitis tranſierit ad Iſraelitas, factuſque ſit proſelytus per circumciſionem & profeſſionem legis Moſaicæ. Aut Iether origine fuiſſe Iſraelitem, ſed vocari Iſmaelitem habitatione, quod in Arabia habitarit. Rurſum Hebræi apud S. C Hieron. cēſent Iether dici Iſmaelitem, eò quòd eius filius Amaſa, opera Iſmaelis imitatus, Dauid fugientem nequaquam eſt comitatus; quod eius peccatum à Ioab Amaſam occidente deletum eſt, ideoque Iether hoc loco vocatur Iſraelites. Verùm hæc ſymbolica ſunt figmenta.

Dico ergo Iether origine & genere fuiſſe Iſmaelitem, ſed migraſſe in Iudæam, nimirùm in Ieſrael, ibique factum proſelytum & circumciſum. Id patet ex verſione Vulgata, quæ hoc loco eum vocat *Iethra de Iſraeli*. Ergo domus eius erat in Ieſrael vel Ieſraeli. Nam quod nonnulli cum Vatablo cenſent, eum hic vocari *Iſraelitem*, id nimis commune & generale eſt, nec eum à cæteris diſcriminat. Omnes enim qui hic nominantur, erant Iſraelitæ. Pro *Iſrael* D ergo aliis punctis cum Noſtro legendum *Ieſrael* vel *Ieſraeli*: vbinam hic locus vel vrbs fuerit, non conſtat. Probabiliter Adrichom. in Deſcript. tribus Iuda n. 169. eam ponit in tribu Iudæ: *Iezrael*, inquit, *ſiue Iezraeli, de qua Ioſue c. 15. 17. & 19. nomē accepit à Iezrael filio Ephrata aut Ethā. Ex hoc fuit Achinoam vxor Dauidis, mater Amnon, quem ob ſtuprum cum Thamar occidit Abſalom. Fuit etiam hæc patria fortiſſimi viri Amaſa principis militiæ Abſalom.* Hæc Adrichom. Tantùm obſtat, quod Iezrael hæc ſcribatur per *Zain* & *Ain*, hîc verò *Ieſraeli* ſcribatur per *Schin* & *Aleph*. Verùm hæ litteræ affines ſunt, & inter ſe commutabiles. Alia eſt ergo hæc *Iezrael* à *Iezrael* vrbe regali & metropoli decem tribuum, quæ erat terminus tribus Manaſſe & Iſſachar, ſita in pede montis Gelboë ad Occidentem, in qua Iezabel vxor Achab curauit lapidari Naboth, vt

eius

eius vineam occuparet, ideoq́ue ibidem ipſa à A
Iehu occiſa proiecta eſt canibus deuoranda, 4.
Reg.4.8 9.& ſeq.

Qvi (*Iethra* vel *Iether*) INGRESSVS EST (quaſi maritus vel concubinus) AD ABIGAIL FILIAM NAAS (ex eaq́ue genuit Amaſam) SOROREM SARVIÆ, QVÆ FVIT MATER IOAB] *Saruia* & *Abigail* erant ſorores Dauidis, Saruia fuit mater Ioab, Abigail mater Amaſæ: quare Dauid erat auunculus tam Ioab, quàm Amaſæ: ipſi verò inter ſe erant conſobrini, vt patet 1. Paral. 2.13. Atque idcircò eorum matres hic nominantur nō patres, vt ſignificetur eos per matres fuiſſe nepotes Dauidis. *Abigail* ergo vocatur hic filia *Naas*, id eſt *Ieſſe* ſiue *Iſai* qui fuit pater Dauidis: hic enim alio nomine vocatus eſt *Naas*, cuius B nominis cauſam ſymbolicam dant Hebræi apud S.Hieron.in Tradit. hic Ieſſe, inquiunt, vocatus eſt *Naas*, Hebr. נחש *nachas*, id eſt *coluber*. eò quòd nullum admiſiſſe mortiferum perhibetur peccatum, niſi id quod originaliter de ſerpente antiquo contraxit. Talis ergo meruit A eſſe pater Dauidis Regis, indeq́ue Chriſti.

CVMQVE VENISSET DAVID IN CASTRA Vers. 27.
(Hebr. & Septuag. *in Mahanaim*) SOBI FILIVS NAAS DE RABBATH FILIORVM AMMON] Audi S.Hieron.in Tradit. *Iſte Sobi fuit filius Naas regis, cum quo pugnauit Saul. Ipſe etiam Naas fecit miſericordiam cum Dauid, quando fugit à facie Saul: quo mortuo dixit Dauid: faciam miſericordiam cum Hanon ſicut fecit pater eius Naas mecum. Interempto verò à Dauid Hanon, qui ei in decaluandis ſeruis ſuis iniuriam fecerat, conſtitutus eſt, ab eodem Dauid in loco fratris, iſte Sobi qui ad Dauid legitur cum cæteris veniſſe, & ſtratoria & tapetia & vaſa fictilia, & cætera, quæ dicuntur ei obtuliſſe.* Atque hinc factum eſt vt Dauid ſuo filio Salomoni vxorem dederit
B Naamam Ammonitidem 3.Reg.14.21. quæ videtur ſoror aut filia fuiſſe huius Sobi, ex qua Salomon genuit Roboā anno Dauidis vltimo, nimirùm cum Naama priùs facta eſſet proſelyta, atque ad Iudaiſmum vel ſincerè vel fictè & ſimulatè conuerſa, de quo 3.Reg.14.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid tres inſtruit acies, ac tres earum Duces, quibus confligit cum copiis Abſalomi, eaſq́ue proſternit. Fugit Abſalom v.9. ſed cōdenſæ quercus capillis implicitus adhæſit, ibique ſuſpēſus à Ioab tribus lanceis confoditur. Inde v.17. in foſſam cadauer proiicitur, & lapidibus obruitur. Mox v.21. Ioab victoriæ nuntium mittit ad Dauidem, ille audiens occiſum Abſalomum, inconſolabiliter lamentatur, & victoriam funeſtat.

1. IGitur conſiderato Dauid populo ſuo, conſtituit ſuper eos tribunos & centu-
riones, 2. & dedit populi tertiam partem ſub manu Ioab, & tertiam par-
tem ſub manu Abiſai filij Saruiæ fratris Ioab, & tertiam partem ſub manu Ethai;
qui erat de Geth, dixitq́ue rex ad populum: Egrediar & ego vobiſcum. 3. Et re-
ſpondit populus: Non exibis: ſiue enim fugerimus, non magnopere ad eos de no-
bis pertinebit: ſiue media pars ceciderit e nobis, non ſatis curabunt: quia tu vnus
pro decem millibus computaris: melius eſt igitur vt ſis nobis in vrbe præſidio.
4. Ad quos rex ait: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam. Stetit ergo rex iuxta
portam: egrediebaturque populus per turmas ſuas, centeni, & milleni. 5. Et
præcepit rex Ioab, & Abiſai, & Ethai, dicens: Seruate mihi puerum Abſalom. Et o-
mnis populus audiebat præcipientem regem cunctis principibus pro Abſalom.
6. Itaque egreſſus eſt populus in campum contra Iſrael, & factum eſt prælium in
ſaltu Ephraim. 7. Et cæſus eſt ibi populus Iſrael ab exercitu Dauid, factaque
eſt plaga magna in die illa, viginti millium. 8. Fuit autem ibi prælium diſper-
ſum ſuper faciem omnis terræ, & multò plures erant quos ſaltus conſumpſerat de
populo, quàm hi quos vorauerat gladius in die illa. 9. Accidit autem vt occur-
reret Abſalom ſeruis Dauid, ſedens mulo: cumq́ue ingreſſus fuiſſet mulus ſubter
condenſam quercum & magnam, adhæſit caput eius quercui: & illo ſuſpenſo inter
cælum & terram, mulus, cui inſederat, pertranſiuit. 10. Vidit autem hoc quiſ-
piam, & nuntiauit Ioab, dicens: Vidi Abſalom pendere de quercu. 11. Et ait
Ioab viro, qui nuntiauerat ei: Si vidiſti, quare non confodiſti eum cum terra, & ego
dediſſem tibi decem argenti ſiclos, & vnum balteum? 12. Qui dixit ad Ioab: Si
appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meā
in filium regis: audientibus enim nobis præcepit rex tibi, & Abiſai, & Ethai, dicens:
Cuſtodite mihi puerum Abſalom. 13. Sed & ſi feciſſem contra animam meam
audacter, nequaquam hoc regem latere potuiſſet, & tu ſtares ex aduerſo? 14. Et
ait Ioab: Non ſicut tu vis, ſed aggrediar eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in
manu ſua, & infixit eas in corde Abſalom: cumq́ue adhuc palpitaret hærens in
quercu, 15. cucurrunt decem iuuenes armigeri Ioab, & percutientes interfece-

 runt

runt eum. 16. Cecinit autem Ioab buccina,& retinuit populum, ne perſeque-
retur fugientem Iſrael,volens parcere multitudini. 17. Et tulerunt Abſalom,
& proiecerunt eum in ſaltu,in foueam grandem, & comportauerunt ſuper eum a-
ceruum lapidum magnum nimis: omnis autem Iſrael fugit in tabernacula ſua.
18. Porrò Abſaloni erexerat ſibi, cùm adhuc viueret,titulum qui eſt in Valle
regis: dixerat enim: Non habeo filium,& hoc erit monimentum nominis mei. Vo-
cauitque titulum nomine ſuo,& appellatur Manus Abſalom,vſque ad hanc diem.
19. Achimaas autem filius Sadoc,ait: Curram,& nuntiabo regi, quia iudicium
fecerit ei Dominus de manu inimicorum eius. 20. Ad quem Ioab dixit: Non
eris nuntius in hac die,ſed nuntiabis in alia:hodie nolo te nuntiare, filius enim re-
gis eſt mortuus. 21. Et ait Ioab Chuſi: Vade,& nuntia regi quæ vidiſti.Adora-
uit Chuſi Ioab, & cucurrit. 22. Rurſus autem Achimaas filius Sadoc dixit ad
Ioab: Quid impedit ſi etiam ego curram poſt Chuſi? Dixitque ei Ioab: Quid vis
currere fili mi non eris boni nuntij baiulus. 23. Qui reſpondit: Quid enim ſi
cucurrero? Et ait ei:Curre. Currens ergo Achimaas per viam compendij,tranſi-
uit Chuſi. 24. Dauid autem ſedebat inter duas portas:ſpeculator verò,qui erat
in faſtigio portæ ſuper murum,eleuans oculos, vidit hominem currentem ſolum.
25. Et exclamans indicauit regi dixitque rex:Si ſolus eſt, bonus eſt nuntius in
ore eius.Properante autem illo,& accedente propiùs. 26. vidit ſpeculator ho-
minem alterum currentem,& vociferans in culmine,ait: Apparet mihi alter homo
currens ſolus. Dixitque rex:Et iſte bonus eſt nuntius. 27. Speculator autem,
Contemplor,ait,curſum prioris,quaſi curſum Achimaas filij Sadoc. Et ait rex: Vir
bonus eſt: & nuntium portans bonum venit. 28. Clamans autem Achimaas,
dixit ad regem:Salue rex.Et adorans regem coram eo pronus in terram,ait: Bene-
dictus Dominus Deus tuus, qui concluſit homines qui leuauerunt manus ſuas con-
tra dominum meum regem. 29. Et ait rex:Eſtne pax puero Abſalom? Dixitque
Achimaas: Vidi tumultum magnum,cùm mitteret Ioab ſeruus tuus,ô rex,me ſer-
uum tuum: neſcio aliud. 30. Ad quem rex: Tranſi,ait,& ſta hic. Cumque ille
tranſiſſet,& ſtaret, 31. apparuit Chuſi:& veniens ait: Bonum apporto nuntium,
domine mi rex: iudicauit enim pro te Dominus hodie de manu omnium qui ſur-
rexerunt contra te. 32. Dixit autem rex ad Chuſi:Eſtne pax puero Abſalom? Cui
reſpondens Chuſi, Fiant,inquit,ſicut puer,inimici domini mei regis, & vniuerſi qui
conſurgunt aduerſus eum in malum. 33. Contriſtatus itaque rex,aſcendit cœ-
naculum portæ,& fleuit. Et ſic loquebatur,vadens: Fili mi Abſalom, Abſalom fili
mi: quis mihi tribuat vt ego moriar pro te,Abſalom fili mi, fili mi Abſalom?

Vers. 5. SERVATE MIHI PVERVM ABSALOM] Certat hîc Dauidis pietas paterna cum impietate hoſtili Abſalomi,in flagrāti parricidali eius ſcelere & prælio. Audi S. Chryſoſt. homil. de Abſalom tom. 1. *Inde dementia contra genitorem exurgit, hinc clementia, vt parricida parcatur, exponit. Inde furor, hinc pietas operatur. Inde inſania, hinc miſericordia interponitur. Inde crudelitas,hinc bonitas oſtentatur. Parricida non læſus inſanit. Dauid læditur & miteſcit. Debellatur ab impietate pietas,nec monetur pietas patris,nec gladio vincitur,nec terrore mutatur. Parricida nec ratione frangitur,nec imminenti interitu deterretur.*

Vers. 6. ET FACTVM EST PRÆLIVM IN SALTV EPHRAIM] Saltus hic nō erat in tribo Ephraim, hæc enim habitabat cis Iordanem:exercitus autem vterque tranſierat Iordanem in Galaaditen, vti dictum eſt cap. præced. v. 24. Erat ergo hic ſaltus trans Iordanem, in tribu Gad iuxta vrbem Mahanaim, in quā ſe receperat Dauid, non longè à mari Galilææ: vide Adrichomij tabulas Geographicas. Dictus eſt *Ephraim* ab aliquo euentu; ſiue quòd eſſet oppoſitus tribui Ephraim; ſiue quòd tribus hæc eò pabulatum mitteret ſua pecora; ſiue quòd prælium aliquod in eo commiſiſſet. Ita Abul. Vatabl. & alij.

Vers. 8. ET MVLTO PLVRES ERANT,QVOS SALTVS A CONSVMPSERAT] *Saltus*, id eſt,feræ ſaltus: puta leones,lupi,tygrides in ſaltu latitantes, quod arguit diuinam hanc fuiſſe vindictam, ait S. Hieron. Caiet. Angelom. Rurſùm *ſaltus*, id eſt præcipitia & foſſæ ſaltus occultæ,in quas corruerūt fugientes. Ita Abul. Vatab. & alij.

ADHÆSIT CAPVT EIVS QVERCVI] Sept. *implicatum eſt caput eius in arbore*; Chald. *& apprehenſum eſt caput eius in quercu*; Vatab. *Detentum eſt caput eius à quercu*; Hebr. *Adhæſit cæſaries eius in ramis perplexis quercus.* Denſi ergo & promiſſi capilli Abſalomi, denſis & implexis ramis quercus impliciti adhæſerunt. Per crines ergo, in quibus gloriatus erat Abſalom, punitur & ſuſpenditur. Ita Abul. & Ioſeph. Addit Caiet. caput eius detentum fuiſſe inter duos ramos, ni- Vers. 9.
B mitùm capite plectitur, qui illud ſuperbè contra patrem efferre voluerat. Audi S. Chryſoſt. hom. de Abſalom. tom. 1. *Inſeritur ramis, obligatur lignis, transfixo gutture colligatur. Pendens iam mortuus ab hominibus inuenitur, quem iam nec cælum potuit conſpicere viuum, nec terra vlteriùs ſuſtinere. O nefandum meritum parricidæ! Iniuriam patris, non pugnantis gladius, non hoſtilis manus, non iaculantis ictus defendit, ſed vindicant ligna, arbor vlciſcitur, rami defendunt.*

ET ILLO SVSPENSO INTER CÆLVM ET TERRAM

A TERRAM, MVLVS, CVI INSEDERAT, PERTRANSIVIT] Sept. *& ſuſpenſus eſt in arbore inter cælum & terram,* &c. Sic & Chald. Aduerte hic ſupplicium iuſtâ Dei vindictâ ſceleri Abſalomi per omnia commenſum: patris ſolium affectauit; thronus ei datur patibulum. Diademate coronari ambiuit, en corona eius fuit coma capitis arbori implexa. Sceptrum optauit, en tibi lanceæ tres pro triplici ſceptro quibus confoditur. Satellitium regium concupiuit, idipſum ei præſtant armigeri Ioab. Supplicium ergo ei verſum eſt in ſepulchrum & criminis Epitaphium. Audi Chryſoſt. hom. in Pſ. *Abſalom Dauidem aggreſſus eſt, occiſus à Ioab, & in alto ligno ſuſpenſus eſt, qui aduerſus patrem erigebatur: & ab arbore detinebatur, qui cum radice pugnabat: & vinctus erat à ramo ramum, qui erat à paterna affectione abruptus; & capite* B *tenebatur, qui genitoris caput auferre contendebat, & tamquam fructus pendebat ab arbore, qui natura agricolam volebat exſcindere, & in corde iaculo confoſſus eſt, illic occiſus, vbi cædem parabat. Et tunc videri poterat ſpectaculum admirabile. Mulo enim equitans ex pilorum coma, à coma arboris tenebatur, & coma tenebat comâ Tyrannum, illis eum contundens, vbi diadema paternum geſtare contendebat.* Cauſam deinde cur ſuſpenſus ſit Abſalom, ſubiicit: *Poterat ergo videri Abſalom ſuſpenſus in medio cæli & terræ. Cælum enim non admittebat. Si enim primum inſurrectorem eiecit diabolum, quomodo ipſum inſurrectorem ſecundum admiſiſſet? Terra enim auerſabatur, non ferens pollui paſſibus parricidæ. Si enim Dathan deuorauit, qui contra Moſen erat locutus, & os ſuum aperuit aduerſus eum, qui os improbè aperuerat; quomodo potuiſſet ferre pedes currentes aduerſus genitorem?*

Vers. 11. QVARE NON CONFODISTI EVM CVM TERRA?] vt in terram decideret, ibique confoſſus exſpiraret; patet ex Hebræo.

Vers. 14. TVLIT ERGO TRES LANCEAS (breuiores, vnde Sept. vertunt, *tria iacula*; Chald. *tria tela*; Vatabl. *tria ſpicula*: hæc enim ſignificat Hebr. שְׁבָטִים *ſcebatim*) ET INFIXIT EAS IN CORDE ABSALOM] et cor fictum & duplex imò triplex, quo coram patre exterius ſimularat obedientiam; interius verò fouerat regni ambitionem & rebellionem; cor, inquam, proditorium triplici telo confoderet. Cauſam hanc dat S. Chryſoſt. loco iam citato dicens: *in cor excordis tres ſagittas infixit, illic eum feriens, vbi erat receptaculum iniquitatis, & cum in arbore ſublimis penderet, pulchrũ epitaphium ei Dauid cecinit: Vidi impium ſuperexaltatum & elatum tanquam cedros libani: & tranſiui, &* D *ecce non erat.* Idem Chryſoſt. in Pſal. 7. tom. 1. *Et vt ſcias quod factum eſt, non fuiſſe humanæ induſtria, ſed totum fuiſſe diuini iudicij, capilli & lignum eum alligarunt, & brutum eum animal tradidit, & pro fune quidem coma, pro ligno autẽ arbor extitit. Pro milite autem eum adduxit mulus. Conſidera autem (id quod eſt admirabile) cum hæc paſſus eſt, nemo ſuorum ad eum accedere auſus eſt, cum tantum fuiſſet ſpatium. Hoc autem Deus prouiderat, vt neque duci liberetur, nec vinctus ad patrem afferretur, quoniam paterna viſcera ei parci velle vltra modum indicauerant; & quod eſt admirabilius, qui patrem ei reconciliauit, is ipſum interfecit, propemodũ inſtans vehemens accuſator: ſed is quidem eum occidit, Deus autem tulit ſententiã.* Probat id ex Pſal. Dauidis. *Quòd enim è ſuperis lata ſit ſententia, audi quomodo id ipſe oſtenderit. Cum enim dixiſſet: Et in verticem ipſius iniquitas eius deſcẽdet, dicit, (Confitebor Domino ſecundum iuſtitiam eius, & pſallam nomini Domini altiſſimi) Gratias agam, inquit, non aliorum gaudens cladibus, ſed Dei ſententiam ſuſcipiens.*

Abſalomi pœna congrua culpæ.

Myſticè Gloſſa: *Arbor Abſalomi, ait, ſignificat patibulum gehennæ: tres lanceæ triplicem damnatorũ pœnam ſcilicet ignis, vermis & carentiæ viſionis beatificæ.* Porrò peccauit Ioab occidendo Abſalom, quia eum occidit contra præceptum regis iubentis eum ſeruari: quare non habebat auctoritatem & ius eum occidendi, ait Abul. qui opinatur hac de cauſa Dauidem ei abſtuliſſe ducatum & regimen exercitus, cap. 19. v. 13. Excuſat tamen Ioab Caietan. quod ipſe dictum Dauidis de ſeruando Abſalomo acceperit, non vt præceptum, ſed vt monitum & deſiderium aut pietatis paternæ indicium. Rurſùm, quòd eum occiderit ardore prælij ex zelo vindictæ tanti ſceleris & parricidij. Denique quòd metueret, ſi ei parceretur, eum redintegraturum bellum, vel alias patri ſuo inſidias moliturum: timebat etiam Ioab ſibi, ne ab Abſalomo occideretur.

Quæres, an Abſalom ſit damnatus? Nonnulli negant: nam lanceis confoſſus non ſtatim exſpirauit: habuit ergo tempus pœnitendi. Verùm in flagranti delicto confoſſus, nec animum, nec conſilium, nec rationem de Deo & ſua ſalute cogitandi videtur habuiſſe: ſed vulneribus oppreſſus, ſopita ſepultaque mente videtur infelicem animam exhalaſſe, eſſeq; damnatus. Ita cenſent S. Auguſtin. lib. 3. de doctrin. Chriſt. c. 21. & lib. 22. contra Fauſtum c. 66. Saluian. libr. 2. de Prouid. S. Chryſoſt. homil. 69. & C 70. ad Popul. S. Bern. ſerm. 26. in Cant. Theodor. Procop. & alij hic. Nam vt ait S. Auguſtin. *iuſtum eſt hoc Dei iudicium, vt peccator qui in vita oblitus eſt Dei, in morte obliuiſcatur & ſui.* Simile prorſùs ſcelus fuit Chramni filij Clotharij regis Franciæ, qui patri rebellans ſimili vindicta occubuit, de quo audi Gregorium Turon. lib. 4. hiſtor. Franc. c. 20. *Ibat Clotharius tamquam nouus Dauid contra Abſalomum filium pugnaturus plangens atque dicens: Reſpice Domine de cælo, & iudica cauſam meam, quia iniuſtè à filio iniurias patior: reſpice & iudica iuſtè: illudq; impone iudicium, quod quondam inter Abſalomum & patrem eius Dauid poſuiſti. Confligentibus igitur pariter; Britannorum comes terga vertit, ibiq; & cecidit: Denique Chramnus fugam iniit, naues in mari paratas habens: ſed dum oxorem & filias ſuas liberare voluit, ab exercitu patris oppreſſus, captus atque ligatus eſt. Quod cum Clothario regi nuntiatum fuiſſet, iuſſit eum cum oxore & filiabus igni cõſumi, incluſiſq; in tugurio cuiuſdã pauperculæ, Chramnus ſuper ſcamnum extenſus orario ſuggillatus eſt, & ſic poſteà ſuper eos incenſa caſula, cum vxore & filiabus interijt.*

Abſalom damnatus.

RETINVIT POPVLVM NE PERSEQVERETVR FVGIENTEM ISRAEL] Politicum enim præceptum eſt, vt in rebellione vniuerſali capita plectantur, parcatur verò multitudini, ne princeps ſuis ſubditis deſtituatur, ac rex ſit ſine regno. Ita Moyſes principes, qui populo fuerant duces ad cultum Beelphegor, ſuſpendit, populo verò pepercit Num. 25. 4. Idem fecit Ioab in ſeditione Seba, vt audiemus c. 20. Sic & Elias occidit ſacerdotes Baal, qui populum fouebant in idololatria 3. Reg. 18. 40. Vers. 16.

Idem fecere Gentiles (vnde lex Lycurgi fuit: *Hoſtem*

Hoſtem fugientem noli trucidare. teſtis eſt Polyan. lib. 1) præſertim Romani. Vt alios taceam illuſtre eſt quod refert Liuius Decade 1. de Tarquinio vltimo Roman. rege, à quo cùm Sextus Tarquinius eius filius ad Gabinos transfugiſſet, miſit filius ad patrem nuntium ſciſcitatum quid à ſe fieri vellet. At pater non verbo, ſed facto reſpondit: nam inambulans per hortum ſumma papauerum capita diſcuſſit. Id à nuntio audiēs filius, intellexit patrem velle vt primores Gabinorum è medio tolleret; quod cùm reipſa feciſſet, filius ceteram plebem facilè ſibi patrique ſubiecit. Ouidius l. 2. Faſtor. eamdem referens hiſtoriam pro papaueribus ponit lilia:

Et virgâ, inquit, *lilia ſumma metit.*

Vers. 17. PROIECERVNT EVM IN FOVEAM GRANDEM, ET COMPORTAVERVNT SVPER EVM ACERVVM LAPIDVM] Vt hoc aceruo eum eiuſque ſcelus, nomen & memoriam obruerent, & æterna obliuione æquè ac infamiæ nota ſepelirent: quippe qui, vt ait S. Hieron. ſceleratiſſimus erat, & geminæ neci obnoxius; ſcilicet qui & patrem contra legis præceptum valde dehonorarit, & turpitudinem eius reuelarit, violando publicè eius concubinas.

Vers. 18. DIXERAT ENIM NON HABEO FILIVM, ET HOC ERIT MONIMENTVM NOMINIS MEI] Andiuimus c. 14. v. 27. Abſalomum tres habuiſſe filios, & vnam filiam. Ergo hi filij iam mortui erant, vel certè Abſalom hoc monimentum erexit antequàm eos genuiſſet. Ita Abul. Caiet. Dion. Vnde Chald. vertit, *non habebat filium ſuperſtitem.* Aliter Rabbini & Lyran. qui cenſent Abſalomum reliquiſſe filios poſt ſe, ſed ineptos ad regnandum, vel mox morituros ob patris rebellionem. Audi eorum hiſtoriam vel potiùs fabellam, quam refert S. Hieronym. in Tradit. *Tradunt Hebræi, quòd depoſitus de quercu, petierit ſibi inducias, antequàm perimeretur, vt faceret ſibi titulum ob memoriam ſui, eò quòd non haberet filium talem, qui regno dignus eſſet: putabat enim filios ſuos non ſolùm regno indignos, verùm etiam ob peccatum ſuum, quod in patrem geſſerat, præſenti vita indignos; in quo titulo manum dicitur defixiſſe, & figuram manus ſuæ expreſſiſſe, & ob hoc, titulum hoc modo vocari.*

ET HOC ERIT MONIMENTVM NOMINIS MEI.] Extat etiamnum hic Abſalomi titulus, ſiue monimentum, *in valle Regis* verſ. 18. id eſt in valle Ioſaphat, cum nomine ſepulchri eiuſdem, quod floribus in ſummo ſculptis exornatur, vti ſcribit teſtis oculatus Zuallardus libr. 3. peregrinationis ſuæ die ſecunda. Audi Adrichom. in Deſcript. Hieruſalem num. 227. Monumentum ſiue manus Abſalom, columna erat & ſtatua marmorea cum inſcriptione, duobus ab Hieroſolyma ſtadiis diſtans, quam Abſalom viuus ſibi in monumentum in valle regia erexerat. Vbi etiamnum turris & magnus lapidum extat aceruus qui quotidie magis, ac magis augetur. Nam Pagani & peregrini illàc tranſeuntes pro more habent, vt quiſque lapidem in eum proijciat, & quaſi iuxta legem vindicantes ipſius aduersùs Dauid patrem ſuum rebellionem, huiuſmodi maledictione illum execrentur: *Maledictus ſit parricida Abſalom: & quicumque iniuſtè parentes ſuos perſequuntur, maledicti ſint in æternum.* Hinc patet titulum ſiue monumentū Abſalomi fuiſſe columnam marmoream, cui inſiſtebat ſtatua eiuſdem: vnde Ioſephus ait fuiſſe ſtatuam. Alij vocant ædificium. Vatab. nuncupat arcum triūphalem vel pyramidem, ex eaque colligit Abſalomum fuiſſe ſuperbum & ambitioſum, nimiſque auidum laudis & gloriæ, ideoque pro monumento hoc ſuperbo repenſum ei fuiſſe vilem rudemque aceruum lapidum.

ET APPELLATVR MANVS ABSALOM] *Manus,* id eſt monumentum manu operaque Abſalomi excitatum. Eſt metonymia. Tropol. Ambitioſi, vti erat Abſalom, erigunt ſibi titulos & pyramides, vt nomen ſuum æternent, illoſque vocant *manus* ſuas dicentes: *Manus noſtra excelſa fecit hoc.* Ita Dion.

Simile ſepulchrum habuit Ruffinus celebris ille Imperatoris Tutor, qui proinde ipſum, & per ipſum orbē totum regebat; ſed poſteà ambiens imperium, à militibus periit, de quo Claudianus lib. 2. contra Ruffinum ita canit:

Triuijs calcandus ſpargitur ecce
Qui ſibi pyramidas, qui non cedentia templis
Ornatura ſuos extruxit culmina Manes.
Et qui Sidonio velari credidit oſtro,
Nudus paſcit aues: iacet en, qui poſſidet orbem
Exiguæ telluris inops, & puluere raro
Per partes tegitur, nuſquam totuſq; ſepultus.

SI SOLVS EST, BONVS EST NVNTIVS] Signum enim eſt meos eſſe victores, ac victos hoſtes perſequi: ſi enim mei cæſi victique eſſent, vtique iſte non ſolus veniret, ſed multi cum eo fugientes ſe reciperent in vrbem, vt vitam ſaluarent. Vers. 25.

FILI MI ABSALOM] Flebat Dauid mortem non tam præſentem, quàm æternam Abſalomi, quòd in flagranti delicto parricidij occiſus foret; vnde metuebat, imò credebat eum eſſe dānatum. Porrò S. Chryſ. homil. de Abſalom Dauidi reſpondet, eiuſque lamenta inhibet dicendo: *Quid plangis, glorioſe pater, quid lamentaris, quaſi Abſalom quod auſus eſt, comprobares? Quid fles ſceleſtum, quaſi eum parricidium perpetrare volueris? Plangis gloriam victoris exercitus, ſi fletur hoſtis interitus nec lætitia eſſe poterit in victoria, ſi parricida plangitur pœna. Ille tuus non fuit filius, qui ſic violauit paternos affectus. Ille tuus dici non meruit, qui ius patris ſanctiſſimi violauit. Te non contempſerunt exercitus, non duces, quibus parci ſceleſto mandaſti, ſed illa arbor, illa te primùm vlta eſt: illa defendit, illa læſi patris iniuriam, quæ te non audierat, vindicauit.* Et paulò pòſt, cauſam ſubiicit dicens: *Nouo enim ſupplicio debuit interire, qui ſæculo nouum ſcelus per patris exitium voluit inferre.* Vers. 33.

Denique paternus affectus in filiū licet ſceleratum vrgebat Dauidem. Nam vt ait Quintil. declam. 322. *Pater erat; numquam hi affectus in tantum vincuntur, vt non ad naturam ſuam tandem reuertantur.*

CAPVT

CAPVT DECIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid luget mortem Abſalomi, mox v. 9. Iſrael & tribus Iuda Dauidem in regnũ reducit, occurrit ei Semei, v. 16. veniam maledicentiæ petens, eique parcit Dauid. Et Miphiboſeth v. 24. excuſans ſuam tarditatem, & Siba ſeruum ſuum accuſans. Denique verſ. 31. Berzellai inuitatus à Dauide ſe per ſeruum excuſat, & loco ſui Chamaam filium ſubſtituit.

1. NVntiatum eſt autem Ioab quòd rex fleret & lugeret filium ſuum, 2. &
verſa eſt victoria in luctum in die illa omni populo: audiuit enim populus
in die illa dici: Dolet rex ſuper filio ſuo. 3. Et declinauit populus in die illa
ingredi ciuitatem, quomodò declinare ſolet populus verſus & fugiens de prælio.
4. Porrò rex operuit caput ſuum, & clamabat voce magna: Fili mi Abſalom:
Abſalom fili mi, fili mi. 5. Ingreſſus ergo Ioab ad regem in domum, dixit,
Confudiſti hodie vultus omnium ſeruorum tuorum, qui ſaluam fecerunt animam
tuam, & animam filiorum tuorum, & filiarum tuarum, & animam vxorum tuarum,
& animam concubinarum tuarum. 6. Diligis odientes te, & odio habes diligentes te: & oſtendiſti hodie, quia non curas de ducibus tuis, & de ſeruis tuis: &
verè cognoui modò, quia ſi Abſalom viueret, & omnes nos occubuiſſemus, tunc
placeret tibi. 7. Nunc igitur ſurge, & procede, & alloquens ſatisfac ſeruis tuis:
iuro enim tibi per Dominum, quòd ſi non exieris, ne vnus quidem remanſurus ſit
tecum nocte hac: & peius erit hoc tibi, quàm omnia mala quæ venerunt ſuper te,
ab adoleſcentia tua vſque in præſens. 8. Surrexit ergo rex & ſedit in porta: &
omni populo nuntiatum eſt quòd rex ſederet in porta: venitque vniuerſa multitudo coram rege: Iſrael autem fugit in tabernacula ſua. 9. Omnis quoque populus certabat in cunctis tribubus Iſrael, dicens: Rex liberauit nos de manu inimicorum noſtrorum, ipſe ſaluauit nos de manu Philiſthinorum: & nunc fugit de
terra propter Abſalom. 10. Abſalom autem, quem vnximus ſuper nos, mortuus
eſt in bello: vſquequò ſiletis, & non reducitis regem? 11. Rex verò Dauid miſit ad Sadoc & Abiathar ſacerdotes, dicens: Loquimini ad maiores natu Iuda, dicentes: Cur venitis nouiſſimi ad reducendum regem in domum ſuam? (Sermo autem omnis Iſrael peruenerat ad regem in domo eius.) 12. Fratres mei vos, os
meum, & caro mea vos, quare nouiſſimi reducitis regem? 13. Et Amaſæ dicite: Nónne os meum, & caro mea es? Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi non magiſter militiæ fueris coram me omni tempore pro Ioab. 14. Et inclinauit cor
omnium virorum Iuda, quaſi viri vnius: miſeruntque ad regem, dicentes: Reuertere tu, & omnes ſui tui. 15. Et reuerſus eſt rex: & venit vſque ad Iordanem, &
omnis Iuda venit vſque in Galgalam, vt occurreret regi, & traduceret eum Iordanem. 16. Feſtinauit autem Semei filius Gera filij Iemini de Bahurim, & deſcendit cum viris Iuda in occurſum regis Dauid. 17. cum mille viris de Beniamin, & Siba puer de domo Saul: & quindecim filij eius, ac viginti ſerui erant
cum eo: & irrumpentes Iordanem, ante regem. 18. tranſierunt vada, vt traducerent domum regis, & facerent iuxta iuſſionem eius: Semei autem filius Gera
proſtratus coram rege, cùm iam tranſiſſet Iordanem. 19. dixit ad eum: Ne
reputes mihi Domine mi iniquitatem, neque memineris iniuriarum ſerui tui in
die qua egreſſus es domine mi rex de Ieruſalem, neque ponas rex in corde tuo.
20. Agnoſco enim ſeruus tuus peccatum meum: & idcircò hodie primus veni
de omni domo Ioſeph, deſcendique in occurſum domini mei regis. 21. Reſpondens verò Abiſai filius Saruiæ dixit: Numquid pro his verbis non occidetur
Semei, quia maledixit chriſto Domini? 22. Et ait Dauid: Quid mihi, & vobis
filij Saruiæ? cur efficimini mihi hodie in ſatan? ergóne hodie interficietur vir in
Iſrael? 23. Et ait rex Semei: Non morieris. Iurauitque ei. 24. Miphiboſeth quoque filius Saul, deſcendit in occurſum regis, illotis pedibus, & intonſa barba: veſteſque ſuas non lauerat à die qua egreſſus fuerat rex, vſque ad diem reuerſionis eius in pace. 25. Cumque Ieruſalem occurriſſet regi, dixit ei rex: Quare
non

non veniſti mecum Miphiboſeph? 26. Et reſpondens ait: Domine mi rex, ſeruus meus contempſit me: dixique ei ego famulus tuus, vt ſterneret mihi aſinum, & aſcendens abirem cum rege: claudus enim ſum ſeruus tuus. 27. Inſuper & accuſauit me ſeruum tuum ad te dominum meum regem: tu autem Domine mi rex, ſicut angelus Dei es, fac quod placitum eſt tibi. 28. Neque enim fuit domus patris mei, niſi morti obnoxia domino meo regi: tu autem poſuiſti me ſeruũ tuum inter conuiuas menſæ tuæ: quid ergo habeo iuſtæ querelæ? aut quid poſſum vltrà vociferari ad regem? 29. Ait ergo ei rex: Quid vltrà loqueris? fixum eſt quod locutus ſum: tu & Siba diuidite poſſeſſiones. 30. Reſpondirque Miphiboſeth regi: Etiam cuncta accipiat, poſtquam reuerſus eſt dominus meus rex pacificè in domum ſuam. 31. Berzellai quoque Galaadites, deſcendens de Rogelim, traduxit regem Iordanem, paratus etiam vltra fluuium proſequi eum. 32. Erat autem Berzellai Galaadites ſenex valdè, id eſt, octogenarius, & ipſe præbuit alimenta regi, cùm moraretur in Caſtris: fuit quippe vir diues nimis. 33. Dixit itaque rex ad Berzellai: Veni mecum, vt requieſcas ſecurus mecum in Ieruſalem. 34. Et ait Berzellai ad regem: Quot ſunt dies annorum vitæ meæ, vt aſcendam cum rege in Ieruſalem? 35. Octogenarius ſum hodie: numquid vigent ſenſus mei ad diſcernendum ſuaue, aut amarum? aut delectare poteſt ſeruum tuum cibus & potus? vel audire poſſum vltrà vocem cantorum, atque cantatricum? quare ſeruus tuus ſit oneri domino meo regi? 36. Paululum procedam famulus tuus ab Iordane tecum: non indigeo hac viciſſitudine, 37. ſed obſecro vt reuertar ſeruus tuus, & moriar in ciuitate mea, & ſepeliar iuxta ſepulchrum patris mei, & matris meæ. Eſt autem ſeruus tuus Chamaam, ipſe vadat tecum, domine mi rex, & fac ei quidquid tibi bonum videtur 38. Dixit itaque ei rex: Mecum tranſeat Chamaam, & ego faciam ei quidquid tibi placuerit, & omne, quod petieris à me impetrabis. 39. Cùmque tranſiſſet vniuerſus populus & rex Iordanem, oſculatus eſt rex Berzellai, & benedixit ei: & ille reuerſus eſt in locũ ſuum, 40. Tranſiit ergo rex in Galgalam, & Chamaam cum eo, omnis autem populus Iuda traduxerat regem, & media tantùm pars affuerat de populo Iſrael. 41. Itaque omnes viri Iſrael concurrentes ad regem dixerunt ei: Quare te furati ſunt fratres noſtri viri Iuda, & traduxerunt regem & domum eius Iordanem, omneſque viros Dauid cum eo? 42. Et reſpondit omnis vir Iuda ad viros Iſrael: Quia mihi propior eſt rex: cur iraſceris ſuper hac re? numquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data ſunt? 43. Et reſpondit vir Iſrael ad viros Iuda, & ait: Decem partibus maior ego ſum apud regem, magiſque ad me pertinet Dauid quàm ad te: cur feciſti mihi iniuriam, & non mihi nuntiatum eſt priori, vt reducerem regem meum? Duriùs autem reſponderunt viri Iuda viris Iſrael.

Vers. 3. ET DECLINAVIT POPVLVS] &c. Hebr. & A Chald. habent, *Et furatus eſt ſeſe populus in die illa, vt intraret in vrbem, ſicut ſe ſurantur populi, qui pudefacti ſunt, dum fugiunt in prælio*, & terga vertunt hoſti. *Furatus eſt*, hoc eſt furtim ſe ſubduxit, furtim ingreſſus eſt vrbem, non cum triũpho, vt victores ſolent, ſed vt illi qui fuga elapſi ſunt & victi.

Vers. 5. CONFVDISTI (Vatab. *pudefeciſti*) HODIE VVLTVS OMNIVM SERVORVM TVORVM QVI SALVAM FECERVNT ANIMAM TVAM] qui ſcilicet pugnando pro te ſaluarunt vitam tuam, quam tibi eripere ſatagebat hoſtis & proditor Abſalom, cuius tu mortem hodie luges, quaſi malles B. nos omnes victos occubuiſſe, vt ille foret ſuperſtes & victor.

Vers. 11. SERMO AVTEM OMNIS ISRAEL (qui præceſſit de reconciliatione & reductione regis) PERVENERAT AD REGEM IN DOMO EIVS.] q. d. Ideò liberiùs Dauid accerſiuit & per modum amicæ querelæ accuſauit ſuos contribules & tribum Iuda, quòd tardè venirent ad ſe reducendum in regnum, eſſentque hac in re nouiſſimi, eò quòd ſciret cæteras tribus Iſrael communi conſenſu decreuiſſe ſe reducere. Quare hæc verba cum Romanis parentheſi includenda ſunt. Subdunt Complut. *quia dixerat rex, ſic dicite ad populum*: ſed hæc verba delenda ſunt cum Hebr. Chald. & Romanis.

QVARE NOVISSIMI REDVCITIS REGEM?] Vers. 12.
Tribus Iuda, ac præſertim ciues Hieroſolymæ, Dauide fugiente, Abſalomum cum exercitu magno venientem acceptarant, eique vrbem & arcem Sion tradiderant, quam ille firmo militum præſidio muniebat; quare malè ſibi conſcij; quòd ſcilicet Dauidem offendiſſent, ac metuentes præſidium Abſalomi arcem Sionis occupans, non audebant Dauidem reuocare. Dauid ergo omnes benignè ad ſe inuitat, vocans eos ſuos conſanguineos, & impunitatem pollicens, vt ſe in vrbem & regnum reciperent.

ET AMASÆ DICITE: NONNE OS MEVM, Vers. 13.
ET CARO MEA ES?] Erat enim Amaſa filius Abigail, quæ erat ſoror Dauidis, vti dictum eſt c. 17. 25.

HÆC FACIAT MIHI DEVS, ET HÆC

ADDAT

ADDAT, SI NON MAGISTER MILITIÆ FVERIS CORAM ME OMNI TEMPORE PRO IOAB] id eſt loco & vice Ioab, inquit Abul. Dion. & alij. Perperam Lyran. *vò pro Ioab* interpretatur *ſub Ioab*, quaſi Amaſa Ioabo fuerit ſubditus. Erat Amaſa dux exercitus Abſalomi: quare eum ad ſe reuocare ſatagit Dauid, promittens ei ducatum exercitus ſui, loco Ioab, ſciebat enim ab Amaſa pendere exercitum Abſalomi, & præſertim milites qui erant in arce Sion, indeque vrbem Hieroſolymam, omneſque eius ciues, quare eum ſibi promiſſo honoris ampliſſimo præmio deuincire ſategit Dauid, vt ipſe ad ſe omnem Abſalomi exercitum, Hieroſolymam, totamque tribum Iuda reduceret; quod & reipſa Amaſa præſtitit. Amaſa ergo finem rebellioni impoſuit, omneſque Iſraelitas Dauidi reconciliauit, quod ſine eo Dauid tardè & difficilè, nec niſi periculoſo bello confeciſſet. Addunt Rabbini Dauidem ducatu exercitus ſpoliaſſe Ioab, eò quòd ipſe Abſalomum contra iuſſum ſuum occidiſſet, vti dixi c. 18. 14. Addit Theodor. atque: *David audaciam Ioab perpetuò odio habuit: tolerabat autem propter eius ingenium & prudentiam, & ſuſpectum eum habens ne quid noui in eum moliretur*.

VERS. 14. ET INCLINAVIT (ſcilicet Amaſa, vel, vt alij Sadoc pontifex) COR OMNIVM VIRORVM IVDA, QVASI VIRI VNIVS] vt vnanimiter & communi omnium conſenſu reuocarent regem ſuum Dauidem.

VERS. 17. ET SIBA PVER DE DOMO SAVL] id eſt *Siba* ſeruus Miphiboſeth, qui ex Ionatha erat nepos Saulis. Præuenit Siba ſuum herum Miphiboſeth, vt Dauidis gratiam conſeruaret, ac vt Dauid eum ſibi fideliorem quàm Miphiboſeth exiſtimaret, itaque donationem bonorum Miphiboſeth ſibi ab eo factam confirmaret.

VERS. 20. IDCIRCO HODIE PRIMVS VENI DE DOMO IOSEPH] id eſt de decem tribubus Iſraelis, quarum caput erat tribus Ephraim, qui erat filius Ioſeph: Nam alioqui Semei oriundus erat ex tribu Beniamin, non ex Ephraim vel Ioſeph, vti dixi cap. 16. 5. Opponit ergo domum Ioſeph domui Iuda, hoc eſt Iſrael, ſiue decem tribus opponit tribui Iuda. Rurſum *domus Ioſeph* poteſt accipi domus Ephraim, Beniamin & Manaſſe: hæc enim vnum habebant vexillum, vnamque aciem in caſtris duodecim tribuum, vt patet Num. 7. v. 18. & 22.

VERS. 22. CVR EFFICIMINI MIHI HODIE IN SATAN?] q. d. Cur mihi meæque clementiæ, commo- D dii & gloriæ aduerſamini? *Satan* enim Hebr. idem eſt quod, *aduerſarius*. Vnde Chriſtus Petro ait Matth. 16. 23. *Vade poſt me Satana*, id eſt, noli mihi aduerſari, ſed ſequere me euntem ad mortem & crucem. Inde diabolus vocatus eſt *Satanas*, quia ſummus & iuratus eſt fidelium hoſtis.

VERS. 23. ET AIT REX SEMEI: NON MORIERIS] id eſt non occidêris à me hodie, nec quamdiu ego viuam, ne lætum hunc reditus mei diem tua cæde funeſtem; vtque hac clementiæ ſpecie omnes Iſraelitas perduellionis reos, ideoque ſibi pariter necem à me metuentes, ad me reuocem. Reſpicit enim Dauid ad Abiſai, qui illicò volebat occidere maledicum Semei: vn-

A de illum retundens ait: *Ergóne hodie interficietur vir in Iſrael?* quare fidem Semei datam non fefellit Dauid, cùm moriens iuſſit Salomoni, vt eum commodo aliquo prætextu occideret 3. Reg. 2. Potuit enim Dauid gratiam veniamque dans Semei, illam limitare ad libitum ſuum: nam gratiam magnam ei præſtitit, quòd non illicò, vt vrgebat Abiſai, eum occiderit, imò per omnem vitam eum intactum reliquerit. Ergo quòd in vita pepercerit Semei, opus fuit magnæ clementiæ: quòd verò in morte iuſſerit eum occidi, opus fuit iuſtitiæ, & iuſtæ caſtigationis. Rex ſceleſtos punire debet: nec enim tam effrons eius maledicentia, tamque atrox in regiam maieſtatem iniuria relinqui debuit impunita ad aliorum exemplum; ne ſcilicet quis
B auderet deinceps tale quid in Salomonem & alios reges perpetrare. Ita Abul. q. 26. vbi fusè aliorum ſententias refutat, ac præſertim illam Caietani dicentis, Semei à Salomone occiſum eſſe non ob maledicentiam in Dauidem, ſed ob nouum peccatum, quo Iordanem contra præceptum Salomonis tranſierat. Hoc enim falſum eſt: nam vera cauſa necis Semei fuit maledicentia, prætextus verò fuit tranſitus Iordanis à Salomone vetitus: hoc enim eſt quod Dauid recenſens maledicentiam Semei, mandat Salomoni dicens: *Iuraui per Dominum dicens: Non te interficiam gladio: tu noli pati eum eſſe innoxium* 3. Reg. 2. 9. Ecce hic clarè explicat Dauid quid iurauerit & promiſerit Semei, nimirùm quòd ipſe non interficeret eum gladio, non autem quòd Salomon ſibi ſuccedens eum non interficeret; imò voluit, intendit & iuſſit, vt ipſe eum
C morte puniret.

MIPHIBOSETH QVOQVE FILIVS SAVL DESCENDIT IN OCCVRSVM REGIS, ILLOTIS PEDIBVS] Sic & Chald. Sept. verò: *Non curauit pedes ſuos*; Hebr. eſt: *non fecit pedes ſuos*; Pagn. *non aptauerat pedes ſuos*. Solebant enim Iudæi, quia ex complexione olent æquè ac Arabes inſtar hircorum (vnde Iudæi à Poëtis & vulgo *fœtentes* vocabantur) corpus, & præſertim pedes, vtpote pedibus olentes crebrò lauare, maximè quia multi in Iudæa, quaſi regione calida, incedebant nudis pedibus, aut non niſi ſoleâ tectis, vti incesſit Chriſtus & Apoſtoli; pedes ergo, incedendo per lutum & puluerem, ſordidabant, quare eos ſæpè abluere oportebat. VERS. 24.

Minùs rectè ergo Hebr. apud S. Hieron. & Angelom. pro *illotis*, vertentes: *infectis pedibus*, per eos intelligunt, *ligneos pedes*, quos ſibi fece-
D rit Miphiboſeth pro veris quibus carebat, vel quibus ægrè vti poterat, vtpote debilibus & claudis. Sept. addunt: *Neque fecerat vngues*, id eſt non præſecuerat vngues in ſignum luctus ob exilium Dauidis, vt ſqualidus & hirtus appareret.

VESTESQVE SVAS NON LAVERAT] interiores intellige, puta lineas, quæ carni adhærent, vti ſunt camiſiæ: hæ enim lauari ſolent, non verò extimæ & laneæ.

TV AVTEM DOMINE MI REX, SICVT ANGELVS DEI ES] q. d. Tu ſapientiſſimus es, & prudentiſſimè iudicas & ſtatuis: quare fac de me quod *placitum eſt tibi*: quidquid enim ſtatueris, accipiam quaſi de manu angeli vt ſapientiſſimè & optimè factum. VERS. 27.

VERS. 29. TV ET SIBA DIVIDITE POSSESSIONES.] A Nonnulli cenſent Dauidem ob ſpecioſas rationes Sibæ, dubitaſſe an illi, an Miphiboſeth credere deberet, ideoque ſententiam dimidiaſſe; ſed videtur Dauid cognouiſſe innocentiam Miphiboſeth, tum ex eius ſordibus & illuuie, quæ nullam habebant ſpeciem affectati regni, quod ipſi impegerat ſeruus Siba; tum quia Siba accuſator qui erat præſens, vt patet verſ. 17. nil ad obiecta ſibi à Miphiboſeth reſpondit. Vnde multi putant Dauidem hîc peccaſſe iniuſtitia, quòd innocenti Miphiboſeth abſtulerit dimidium bonorum, illudque dederit Sibæ eius criminatori: nimis enim facilè & temerè ei ſuum herum accuſanti crediderat, eiuſque donis illectus bona heri ſui tradiderat cap. 16. verſ. 4. B Quare ex verecundia, ne videretur erraſſe, noluit in totum reuocare primam ſententiam à ſe latam; ſed eam æquè ac bona dimidiauit; dimidium ſcilicet relinquendo Miphiboſeth, dimidium verò dando Sibæ. Ita Abul. Caiet. & alij. Qua in re amicitiam & fidem datam Ionathæ patri Miphiboſeth videtur violaſſe. Probabile tamen eſt, quod ſuſpicatur Abul. quæſt. 30. damnum hoc Miphiboſeth Dauidem alia donatione vel beneficio compenſaſſe.

Porrò Hebræi apud S. Hieronym. & ex eis Angelom. & Gloſſa cenſent in pœnam huius iniuſtitiæ Dauidis Deum regnum ipſius paulò pòſt diuiſiſſe in Roboam & Ieroboam, ei dando decem tribus, Roboam verò relinquendo C ſolam tribum Iudæ: adeoque tradunt cùm Dauid dixit, *Tu & Siba diuidite poſſeſſiones*: audita ſit vox è cælo: *Roboam & Ieroboam regnum diuident.* Verùm alia huius diuiſionis & ſchiſmatis fuit cauſa, nimirùm idololatria Salomonis, vt audiemus lib. 3. cap. 11. Imò ob merita Dauidis Deus reliquit Roboamo tribum Iuda, alioqui eam cum cæteris illi ablaturus, vt patet 3. Regum cap. 11. verſ. 32.

ETIAM CVNCTA ACCIPIAT.] Dixit hoc Miphiboſeth ſuboffenſo in Dauidem animo; vnde S. Hieronym. & Angelom. Dixit hoc, inquiunt, non gratulanti animo, ſed inſultanti, & quaſi contra Dominum murmuranti, quòd A Dominus Dauidem in pace reduxiſſet; ideoque Miphiboſeth 1. Paral. cap. 9. v. 40. vocatur *Meribbaal*, id eſt litigans cum Domino: verùm non videtur Miphiboſeth voluiſſe inſultare Dauidi, & murmurare contra Deum, ſed amariori corde hæc dixiſſe.

OCTOGENARIVS SVM HODIE, NVMQVID VIGENT SENSVS MEI?] in ſenio enim, vt ait Eccleſ. cap. 12. verſ. 3. *tenebreſcunt videntes per foramina*, putà oculi, *& obſurdeſcunt omnes filiæ carminis*, ſcilicet aures, *& diſſipatur capparis*, nimirum appetitus, in cuius locum ſuccedit ciborum, voluptatum, & rerum omnium faſtidium; vnde Solon *ſenectutem*, aiebat eſſe *vitæ hyemem*, ſicut B eiuſdem ver eſt iuuentus. Diogenes rogatus: *Quid eſt ſenectus? Eſt*, inquit, *vita brumalis, tempeſtatibus obnoxia*. Alexis poëta ſenex rogatus quid ageret? reſpondit: *Pedetentim morior*, ſignificans ſenes non tam viuere, quàm lentè mori. Vide dicta Eccleſ. 12. VERS. 35.

EST AVTEM SERVVS TVVS CHAMAAM] ſcilicet filius meus. q. d. Meus filius Chamaam pro me ſenio confecto comitabitur te, & quæ mihi beneficia rependere cogitabat, in illum confer. Quod illi feceris, mihi feceris. Ita Abul. Caiet. & alij. Myſticè S. Hieronym. & ex eo Angelom. *Chamaam*, inquit, *interpretatur ſuſpirans: quamdiu enim cum patre permanſit, ſuſpirans vocatus eſt: poſtquàm verò in doctrinam Dauid regis* C *tranſijt, non Chamaam ſed Chamaan, quod interpretatur fidelis, appellatus eſt.* VERS. 37.

DECEM PARTIBVS EGO MAIOR SVM] quia in Iſraële erant decem tribus, in Iuda verò vna dumtaxat, dando Iudæ tribum Beniamin, ait Theodor. & S. Hieronym. Ecce ex hoc iurgio cœpit diſſenſio inter Iuda & Iſrael, quæ ſub Roboam in apertum ſchiſma erupit, imò capite ſequenti ſeditionem Sebæ concitauit. Vnde hæc narratio ſternit viam ad bellum, quod per Iſrael Seba mouit contra Iudam & Dauidem. Moral. diſce in hac ſuperba Iudæ cum Iſrael rixa, quàm verum ſit iſtud Prouerb. cap. 15. verſ. 1. *Reſponſio mollis frangit iram, ſermo durus ſuſcitat furorem.* VERS 43.

CAPVT

C A P V T V I G E S I M V M.

S Y N O P S I S C A P I T I S.

*SEba ſeditionem mouet contra Dauidem, qui ei opponit Amaſam, quem Ioab dolo occi-
dit. Seba verſ. 14. Abelam occupat, obſidet eam Ioab, ciues caput Seba præſcindunt, tra-
duntq́ Ioab, quare ille per cædem Seba ſopitâ ſeditione victor ad Dauidem redit.*

1. ACcidit quoque vt ibi eſſet vir Belial, nomine Seba, filius Bochri, vir Iemi-
neus: & cecinit buccina, & ait: Non eſt nobis pars in Dauid, neque here-
ditas in filio Iſai: reuertere in tabernacula tua Iſrael. 2. Et ſeparatus eſt omnis
Iſrael à Dauid, ſecutuſq́; eſt Seba filium Bochri: viri autem Iuda adhæſerunt regi
ſuo à Iordane vſque Ieruſalem. 3. Cumque veniſſet rex in domum ſuam in Ieru-
ſalem, tulit decem mulieres concubinas, quas dereliquerat ad cuſtodiendam do-
mum, & tradidit eas in cuſtodiam, alimenta eis præbens: & non eſt ingreſſus ad
eas, ſed erant clauſæ vſque in diem mortis ſuæ in viduitate viuentes. 4. Dixit
autem rex Amaſæ: Conuoca mihi omnes viros Iuda in diem tertium, & tu adeſto
præſens. 5. Abijt ergo Amaſa vt conuocaret Iudam, & moratus eſt extra placi-
tum quod ei conſtituerat rex. 6. Ait autem Dauid ad Abiſai: Nunc magis affli-
cturus eſt nos Seba filius Bochri quàm Abſalom: tolle igitur ſeruos domini tui, &
perſequere eum, ne fortè inueniat ciuitates munitas, & effugiat nos. 7. Egreſſi
ſunt ergo cum eo viri Ioab, Cerethi quoque & Phelethi & omnes robuſti exie-
runt de Ieruſalem ad perſequendum Seba filium Bochri. 8. Cumque illi eſſent
iuxta lapidem grandem, qui eſt in Gabaon, Amaſa veniens occurrit eis. Porrò
Ioab veſtitus erat tunica ſtricta ad menſuram habitus ſui, & deſuper accinctus
gladio dependente vſque ad ilia, in vagina, qui fabricatus leui motu egredi pote-
rat, & percutere. 9. Dixit itaque Ioab ad Amaſam: Salue mi frater. Et tenuit
manu dextera mentum Amaſæ, quaſi oſculans eum. 10 Porrò Amaſa non ob-
ſeruauit gladium, quem habebat Ioab, qui percuſſit eum in latere, & effudit in-
teſtina eius in terram, nec ſecundum vulnus appoſuit, & mortuus eſt. Ioab autem,
& Abiſai frater eius, perſecuti ſunt Seba filium Bochri. 11. Interea quidam viri,
cùm ſtetiſſent iuxta cadauer Amaſæ, de ſocijs Ioab, dixerunt: Ecce qui eſſe vo-
luit pro Ioab comes Dauid. 12. Amaſa autem conſperſus ſanguine, iacebat in me-
dia via. Vidit hoc quidam vir quòd ſubſiſteret omnis populus ad videndum eum,
& amouit Amaſam de via in agrum, operuitque eum veſtimento, ne ſubſiſte-
rent tranſeuntes propter eum. 13 Amoto ergo illo de via, tranſibat omnis vir
ſequens Ioab ad perſequendum Seba filium Bochri. 14. Porrò ille tranſierat
per omnes tribus Iſrael in Abelam, & Bethmaacha: omneſque viri electi congre-
gati fuerant ad eum. 15. Venerunt itaque & oppugnabant eum in Abela, & in
Bethmaacha, & circumdederunt munitionibus ciuitatem, & obſeſſa eſt vrbs:
omnis autem turba, quæ erat cum Ioab, moliebatur deſtruere muros. 16. Et ex-
clamauit mulier ſapiens de ciuitate: Audite, audite, dicite Ioab: Appropinqua
huc, & loquar tecum. 17. Qui cùm acceſſiſſet ad eam, ait illi: Tu es Ioab? Et ille
reſpondit: Ego. Ad quem ſic locuta eſt: Audi ſermones ancillæ tuæ. Qui reſpon-
dit: Audio. 18. Rurſumque illa, Sermo, inquit, dicebatur in veteri prouerbio:
Qui interrogant, interrogent in Abela: & ſic perficiebant. 19. Nónne ego ſum
quæ reſpondeo veritatem in Iſrael, & tu quæris ſubuertere ciuitatem, & euer-
tere matrem in Iſrael? Quare præcipitas hereditatem Domini? 20. Reſpon-
denſque Ioab, ait: Abſit, abſit hoc à me: non præcipito, neque demolior. 21. Non
ſic ſe habet res, ſed homo de monte Ephraim Seba, filius Bochri cognomine, le-
uauit manum ſuam contra regem Dauid: tradite illum ſolum, & recedemus à
ciuitate. Et ait mulier ad Ioab: Ecce caput eius mittetur ad te per murum. 22. In-
greſſa eſt ergo ad omnem populum, & locuta eſt eis ſapienter: qui abſciſſum
caput Seba filij Bochri proiecerunt ad Ioab: & ille cecinit tuba, & receſſerunt
ab vrbe, vnuſquiſque in tabernacula ſua: Ioab autem reuerſus eſt Ieruſalem ad
regem. 23. Fuit ergo Ioab ſuper omnem exercitum Iſrael: Banaias autem filius
Ioiadæ ſuper Cerethæos & Phelethæos. 24. Aduram verò ſuper tributa: por-
rò Ioſaphat filius Ahilud à commentarijs. 25. Siua autem, ſcriba: Sadoc verò
& Abiathar, ſacerdotes. 26. Ira autem Iairites erat ſacerdos Dauid.

Vers. 1. SEBA FILIVS BOGRI VIR IEMINEVS] ſcilicet A de tribu Beniamin qui ægrè ferebat regnum à Saule & tribu ſua Beniamin tranſlatum ad Dauidem & tribum Iuda, vnde videtur hic Seba fuiſſe vnus è ducibus Abſalomi contra Dauidem, ac fortè primus poſt Amaſam.

NON EST NOBIS PARS IN DAVID] q.d. Tribus Iuda, in fine capitis præcedentis, & dictis & factis luculenter oſtendit Dauidem, quaſi contribulem, ad ſe, non ad nos qui ſumus Iſrael, ſiue decem tribus, pertinere, nullaque parte eſſe noſtrum, ſed totum eſſe ſuum. Abeamus ergo ſinguli in noſtra tabernacula ad domos, ac Dauidem tanquam alienum, ad nos non pertinentem, abijciamus. Sexta fuit hæc pœna Dauidis, ſcilicet rebellio decem tribuum, concitata per Sebam, cuius initium & occaſio fuit B tum rebellio Abſalomi, cum quo paulò antè conſpirarant decem tribus, necdum planè extincta, tum iurgium decem tribuum cum tribu Iuda, eò quòd ipſa ſola cæteris non vocatis Dauidem Hieroſolymam in regnum reduxiſſet. Contendebant enim de primatu, quia Iuda prætendebat ſe eſſe principem tribuum omnium, præſertim quia Dauid rex oriundus erat ex Iuda: cæteræ verò tribus decem ſeſe Iudæ præferebant, eò quòd numero eſſent potiores, & decuplo plures. Ac pupugit illas quòd Dauid cap. præced. v. 11 Sadoc & Abiathar miſiſſet ad ſolam tribum Iuda, vt ſe in regnum reduceret, non verò ad cæteras tribus, vnde ipſe eis videbatur in tribum Iudæ eſſe plus æquo propenſior, illamque cæteris omnibus anteferre.

Politicè hinc diſcant principes & reges, cauere & ſopire æmulationem nationum diuerſa- C rum quas regunt, vt omnibus ſimilem affectum, curam & prouidentiam demonſtrent, nec vnam alteri præferant, ſed eas pari beneuolentia proſequantur, itaque eas & ſibi & inuicem vniant. Ariſtot. in politicis hæc duo principia rectæ gubernationis tradit. Primum, vt princeps omniũ ſibi ſubditorum diligentem habeat curam, omnibuſque prouideat, & neminem negligat. Secundum, vt ſit omnibus par & æquabilis, nec vnam gentem alteri, aut principem vnum alteri anteponat; ſed ſe ſingulis indifferentem & æquum exhibeat. Si enim maiorem affectum vni quàm alteri oſtendat, alteri iram & inuidiam mouebit, imò ſchiſmata, ſeditiones & rebelliones concitabit. Exemplum quod imitetur, eſt Deus de quo Plutarch. in Moral. *Vt Deus*, inquit, *in cælo pulcherrimum ac iucundiſſimum ſui ſimulacrum conſtituit ſolem, ſic in rep. principem, qui pruden-* D *tia, iuſtitia, benignitate ſe erga omnes repræſentet.* Sicut igitur ſol non eſt alius pauperi, alius diuiti, ſed omnibus communis, ita princeps perſonam ſpectare non debet, ſed omnibus ſe communem exhibere.

Princeps ſubditis omnibus ſe æqualem exhibeat.

Inſtar Dei & ſolis.

Exempla.

Cyrus apud Xenophontem ait, ſimilia eſſe boni paſtoris & boni regis officia: Sicut ergo paſtor æqualem omnium ouium habet curam, ſic & rex eandem habeat omnium ſubditorum.

Alexander Magnus, vt Perſas deuictos ſibi deuinciret, eorum veſtium aſſumpſit, eorumque matrimonia ſuorum inſtituit, vt ſcirent ſe ſibi eſſe curæ & cordi æquè ac Macedones.

Themiſtocli, teſte Plutarcho, hoc vir ſapiens A dedit monitum: *Bene principatum geres Athenis, ſi cunctis communis eſſe velis & manſuetus.*

Singularis hac in re fuit Carolus V. qui cùm tam diuerſis nationibus imperaret; ſingulis tamen ſe parem, imò patrem exhibebat, vt Hiſpanis videretur eſſe Hiſpanus, Italis Italus, Germanis Germanus, Gallis Gallus, Belgis Belga. Sanè viri prudentes cenſent huius moniti neglectum, originem & occaſionem dediſſe bellis Belgicis, quæ iam 70. annis durant, imò flagrant magis quàm vnquam.

Vers. 5. ABIIT ERGO AMASA, VT CONVOCARET IVDAM] vt ſcilicet ipſe quaſi dux exercitus pro Ioab à Dauide conſtitutus, per milites è tribu Iuda Dauidi & ſibi adhærentes rebellionem Sebæ in ſuo ortu comprimeret & ſuffocaret, ne B ſi ei daretur tempus, adeò creſceret, vt ſuperari non poſſet. Vidi ego in Belgio viginti duas militum regiorum rebelliones ob tardatam ſtipendij ſolutionem, quarum nonnullæ ſtatim ſuppreſſæ ſunt miſſu contra paucos rebellantes exercitu, & capitibus eorum plexis, cæteræ verò pleræque data temporis mora ita creuere, vt vrbem aliquam occupantes & munientes, factæ ſint inexpugnabiles, & hoſtibus ipſis nocentiores & formidabiliores; adeò vt Princeps integrum ſtipendium illicò eis exhibere, & omnia eorum poſtulata concedere coactus fuerit, cum magno Belgij damno.

Simili modo creuere hæreſes: nam, vt ait S. Hieron. Arius Alexandriæ ſcintilla fuit, quæ quia non ſtatim extincta eſt, in flammam erupit, quæ totum orbem populata eſt. Vnde *ingemuit totus orbis. & Arrianum ſe eſſe miratus eſt*, ait C idem contra Lucifer.

Vers. 6. AIT AVTEM DAVID AD ABISAI] quia Amaſa, qui abierat conuocaturus ex Iuda exercitum, vltra triduum ſibi à Dauide præſcriptum morabatur, nec redibat, timens Dauid ne Seba ſe roboraret contra eum, illicò præmiſit Abiſai fratrem Ioab cum parte copiarum, quæ ad manum erat, vt illum perſequeretur;

Vers. 8. QVI FABRICATVS LEVI MOTV EGREDI POTERAT ET PERCVTERE] Hebr. *qui egrediebatur & cadebat*. hoc eſt qui ita fabricatus erat, vt leui motu è vagina educi poſſet, & quaſi ex ea excidebat, vt ſcilicet Ioab dextra apprehendens mentum Amaſæ, quaſi eum oſculaturus, ſiniſtra gladium breuiorem ſiue pugionem leui motu è vagina educeret, eoque Amaſam inſcium dolosè confoderet. Hebræi variè hæc vertunt & explicant; ſed ſenſum clarè reddidit Noſter. D Cauſa cædis fuit, quòd Ioab indignè ferret Amaſam ſibi à Dauide prælatum, ac ſe amoto, creatum exercitus ducem: quam ipſe magnam æſtimabat ignominiam, æquè ac iniuriam; ideoque Amaſam licet conſobrinum ſuum occidit. Diſcant hic principes cautè duces ſuos loco mouere, nec niſi ſpecie honoris, quaſi altiùs eos euecturi. Peccauit grauiter Ioab occidendo Amaſam, ideoque Dauid moriens iuſſit Salomoni, vt eum occideret. Amaſa tamen iuſtas quoque perfidiæ ſuæ pœnas dedit, quòd in Dauidem auunculum ſuum rebellaſſet, & rebellantium dux extitiſſet.

Vers. 9. ET TENVIT MANV DEXTRA MENTVM AMASÆ, QVASI OSCVLANS EVM] Hic enim priſcus erat mos ſalutandi. Audi Plinium lib. 11. c. 5.

11.c.5. *Antiquis Græcis in ſupplicanda mētum attingere mos erat*. Hinc de Thebi quæ ſupplicabat Ioui, ait Homerus Iliade 1. *Dextra apprehendit mentum, & ſupplex allocuta eſt Iouem*. Mentum enim mentis eſt indicium, hinc mentum ab eminendo dicitur, quòd gulæ colloq́ue emineat: hinc & mentum ſoli homini datum, nulli alteri animali, teſte Plinio lib.11.c.37.

VERS.11. ECCE QVI ESSE VOLVIT PRO IOAB COMES DAVID] ſcilicet Dauidis in bello vicarius & Capitaneus generalis. Aliter ex Hebr. vertit Vatab. & alij nimirùm: *qui fauet ipſi Ioab quiq́, Dauidi; ſequatur ipſum Ioab*, & cum eo perſequatur rebellem Seba.

VERS.15. OPPVGNABANT EVM IN ABELA, ET IN BETHMAACHA] *Et*, ſignificat *id eſt*, nam *Abela* alio nomine vocabatur *Beth*, id eſt domus, *Maacha*: nec enim Seba erat in duabus vrbibus, ſed in vna quam obſedit Ioab. Audi Adrichom. pag.108. num.2. *Abela*, quæ & *Abel Bethmaacha*, ſiue, Abel Domus Maacha; Ioſepho *Abelmachea*; Hieron. *Bethmacha*, alijs verò *Abelmaacha* & *Maubanedam* vocatur, inſignis ac munita: ſuperioris Galilææ vrbs eſt, ac Iſraelitarum metropolis, ſita in tribu Nephtalim, in planicie regionis Berim, non procul à Cæſarea Philippi à Iordane autem ſexaginta ſtadijs diſtans. Ad quam vſque Dauidici exercitus dux Ioab perſecutus eſt perduellem Sebam.

VERS.18. SERMO, INQVIT DICEBATVR IN VETERI PROVERBIO: QVI INTERROGANT, INTERROGENT IN ABELA: ET SIC PERFICIEBANT] ita Roman. licet Regia legant. *proficiebant*. Hebræa hic conciſa ſunt & obſcura, ideoq́ue variè à varijs vertuntur.

Primò, Vatab. & Hebræi apud S. Hieron. vertunt: *interrogando interrogabant, & finiebant*: q.d. olim oppugnantes aliquam vrbem, interrogabant eam iuxta legem Deuter.20.10. an conditiones pacis accipere vellet, ſeſeq́ue dedere: ſi tu, ô Ioab, nunc idem hîc feciſſes iam bellum finiuiſſes: vrbs enim hæc parata eſt conditiones pacis accipere; ſemper enim Dauid fuit fidelis & ſubdita. Alij aliter.

Verùm Noſter clarè & germanè vertit, q.d. Noſtra vrbs *Abela* ab antiquis temporibus habita fuit domicilium virorum ſapientum, gymnaſium & quaſi oraculum ſapientiæ, vt, ſi quid in religione, in moribus, in rebus agendis eſſet ambiguum & difficile, id ad Abelanos ſapientes reſoluendum deferrent, & quidquid ipſi reſoluiſſent, id exequebantur, & *perficiebant*, idq́ue felici & optimo ſucceſſu: hoc enim innuit & inuoluit τὸ *perficiebant*. q.d. Cur ergo tu ô Ioab audes oppugnare hanc vrbem quæ eſt oraculum fidei & ſapientiæ? patet ex ſequent. ita Angel. Abûl. & Caiet & alij.

VERS.19. NONNE EGO SVM QVÆ RESPONDEO VERITATEM IN ISRAEL?] Sept. Hebr. *Ego pacificans fideles Iſrael*, vel, vt vertunt Sept. *Ego ſum pacifica, de firmamentis Iſrael*. Loquitur mulier in perſona ſuæ vrbis & patriæ, ſcilicet *Abela*, q.d. Ego *Abela*

A ſum quæ Iſraelitarum dubia & lites omnes decido, itaq́ue litigantes pacifico, dum eis veritatem, veramq́ue dubij reſolutionem *reſpondeo*. q.d. Ego *Abela* abundo viris ſapientibus & prudentibus, ſumq́ue doctorum Academia, ideoq́ue quaſi mater & vniuerſitas, à qua omnis Iſrael documenta & conſilia petat. Pete ergo tu quoque ô Ioab ab ea conſilia, & illicò bellum finies. Porrò Vatab. & Pagn. vertunt, *ego ſum ex pacificis & fidelibus Iſrael*. q.d. Ego ſemper in fide Dauidis perſtiti, eumq́ue fui pacifica: cur ergo me euertere conaris? Sic Sylla cognomento felix, hæc duo maxima fortunæ munera exiſtimauit. Primum, amicitiam Metelli pij. Secundùm, quòd non deleuiſſet Athenas quas occuparat ſed vrbi pepercisset, vtpote Academiæ ſapientiæ. Ita Plutarch. in Apopb. Roman.

B Sic Attila poſtulante S. Leone pepercit Romæ, quaſi gymnaſio veræ fidei & religionis. Sic & Genſericus rex Gothorum ad preces eiuſdem S. Leonis Romam occupans licet, ab incendio tamen, ignominijs & cædibus abſtinuit, vt habet Vita S. Leonis.

ET TV QVÆRIS, &c. EVERTERE MATREM IN ISRAEL] matrem ſcilicet & altricem ſapientiæ, religionis & virtutis: Tales enim ſunt Academiæ orthodoxæ, qualis erat *Abela*, & qualis ante Dauidem tempore Ioſue fuit vrbs *Dabir*, id eſt oraculum, & *Cariath Sepher*, id eſt vrbs litterarum, Ioſue 15 15

Quare fabella eſt R. Salomonis & Rabbinorum priſcorum apud S. Hieron. qui aiunt, vel
C potiùs fingunt, mulierem hanc fuiſſe *Saram* filiam Aſer, de qua Geneſ.46.17. quæ fuerit prophetiſſa, & Iacob reuelarit Ioſeph filium viuere & regnare in Ægypto, quæq́ue oſtenderit Moyſi locum in quo condita erant oſſa Ioſeph in Ægypto, vt ea inde transferret in Chanaan, idq́ue non aliunde probant quàm ex his eius verbis: *Ego ſum quæ reſpondeo veritatem in Iſrael*, quæ ſanè inanis & friuola eſt probatio, præſertim quia *Sara* iam dicta debuiſſet eſſe ſeptingentorum annorum: tot enim fluxere ab Aſer filiò Iacob vſque ad Dauidem.

ET LOCVTA EST EIS SAPIENTER] dicendo, vt ait Ioſephus: *Vultis mali malè perire cum liberis ac coniugibus, propter hominem malum & ignotum, eumq́, pro Dauide, cuius tanta in vos extant beneficia, regnare? Speratis vnam vrbem tam valido exercitui reſiſtere poſſe?* VERS.22.

IRA AVTEM IAIRITES ERAT SACERDOS VERS.26.
D DAVID] *Sacerdos*, ſcilicet propriè dictus, per quem Dauid ſua ſacrificia Deo offerebat. Sicut hodie reges ſuos habent ſacellanos, qui pro eis & coram eis Miſſas celebrent. Ita Theodor. & Abul. q.d. Sacellanorum Dauidis primus & præcipuus erat *Ira*. Aut *ſacerdos*, id eſt intimus cubicularius, & primus conſiliarius Dauidis, quomodo filij Dauidis dicuntur fuiſſe *ſacerdotes* 2. Reg. cap.8. verſ.17. ita Vatab. & Lyran. vnde Chald. pro *ſacerdos*, vertit, *princeps*, ſcilicet familiaris & peculiaris amicus Dauidis.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Poſteri Saulis ob occiſos ab eo contra datam fidem Gabaonitas, iuſſu Dei crucifiguntur. Mox verſ. 15. quatuor Dauidis contra Philiſthæos bella recenſentur.

1. FActa eſt quoque fames in diebus Dauid tribus annis iugiter: & conſuluit Dauid oraculum Domini. Dixitque Dominus: Propter Saul, & domum eius ſanguinum, quia occidit Gabaonitas. 2. Vocatis ergo Gabaonitis rex, dixit ad eos. (Porrò Gabaonitæ non erant de filijs Iſrael, ſed reliquiæ Amorrhæorum: filij quippe Iſrael iurauerant eis, & voluit Saul percutere eos zelo, quaſi pro filijs Iſrael & Iuda.) 3. Dixit ergo Dauid ad Gabaonitas: Quid faciam vobis? & quod erit veſtri piaculum, vt benedicatis hereditati Domini? 4. Dixeruntque ei Gabaonitæ: Non eſt nobis ſuper argento & auro quæſtio, ſed contra Saul, & contra domum eius: neque volumus vt interficiatur homo de Iſrael. Ad quos rex ait: Quid ergo vultis vt faciam vobis? 5. Qui dixerunt regi: Virum, qui attriuit nos & oppreſſit iniquè, ita delere debemus, vt ne vnus quidem reſiduus ſit de ſtirpe eius in cunctis finibus Iſrael. 6. Dentur nobis ſeptem viri de filijs eius, vt crucifigamus eos Domino in Gabaa Saul, quondam electi Domini. Et ait rex: Ego dabo. 7. Pepercitque rex Miphiboſeth filio Ionathæ filij Saul, propter iuſiurandum Domini, quod fuerat inter Dauid & inter Ionathan filium Saul. 8. Tulit itaque rex duos filios Reſpha filiæ Aia, quos peperit Sauli, Armoni, & Miphiboſeth: & quinque filios Michol filiæ Saul, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi. 9. & dedit eos in manus Gabaonitarum: qui crucifixerunt eos in monte coram Domino: & ceciderunt hi ſeptem, ſimul occiſi in diebus meſſis primis, incipiente meſſione hordei. 10. Tollens autem Reſpha filia Aia cilicium, ſubſtrauit ſibi ſupra petram, ab initio meſſis, donec ſtillaret aqua ſuper eos de cælo: & non dimiſit aues lacerare eos per diem, neque beſtias per noctem. 11. Et nuntiata ſunt Dauid quæ fecerat Reſpha, filia Aia, concubina Saul. 12. Et abijt Dauid, & tulit oſſa Saul, & oſſa Ionathæ filij eius à viris Iabes Galaad: qui furati fuerant ea de platea Bethſan, in qua ſuſpenderant eos Philiſthijm cùm interfeciſſent Saul in Gelboe: 13. & aſportauit inde oſſa Saul, & oſſa Ionathæ filij eius: & colligentes oſſa eorum qui affixi fuerant, 14. ſepelierunt ea cum oſſibus Saul & Ionathæ filij eius in Terra Beniamin, in latere, in ſepulchro Cis patris eius: feceruntque omnia, quæ præceperat rex, & repropitiatus eſt Deus terræ poſt hæc. 15. Factum eſt autem rurſum prælium Philiſthinorum aduerſum Iſrael, & deſcendit Dauid, & ſerui eius cum eo, & pugnabant contra Philiſthijm. Deficiente autem Dauid, 16. Ieſbibenob, qui fuit de genere arapha, cuius ferrum haſtæ trecentas vncias appendebat, & accinctus erat enſe nouo, niſus eſt percutere Dauid. 17. Præſidioque ei fuit Abiſai filius Saruiæ, & percuſſum Philiſthæum interfecit. Tunc iurauerunt viri Dauid, dicentes: Iam non egredieris uobiſcum in bellum, ne extinguas lucernam Iſrael. 18. Secundum quoque bellum fuit in Gob contra Philiſthæus: tunc percuſſit Sobocai de Huſati, Saph de ſtirpe arapha de genere gigantum. 19. Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philiſthæos, in quo percuſſit Adeodatus filius Saltus polymitarius Bethlehemites Goliath Getheum, cuius haſtile haſtæ erat quaſi licitatorium texentium. 20. Quartum bellum fuit in Geth: in quo vir fuit excelſus, qui ſenos in manibus pedibuſque habebat digitos, id eſt, viginti quatuor, & erat de origine arapha. 21. Et blaſphemauit Iſrael: percuſſit autem eum Ionathan filius Samaa fratris Dauid. 22. Hi quatuor nati ſunt de arapha in Geth, & ceciderunt in manu Dauid, & ſeruorum eius,

Vers. 1. FACTA EST QVOQVE FAMES IN DIEBVS DAVID TRIBVS ANNIS] Immiſit Deus hanc famem toti Iſraeli, quia rex eius Saul Gabaonitas iniquè occiderat. Rex autem eſt publica perſona, & remp. repræſentat. Quod ergo rex peccat, hoc reſp. peccat; ideoque publicum regis peccatum publicâ fame caſtigauit Deus.

A

ET CONSVLVIT DAVID ORACVLVM DOMINI] per Sadoc, vel Abiathar Pontificem, indutum

indutum

ſodntnm Rationali in quo erant Vrim & Tummim quaſi oraculum, vt dixi Exodi 28.30.

Dixitqve Dominvs: Propter Savlem et domvm eivs sangvinvm; qvia occidit Gabaonitas] q.d. Fames hæc immiſſa eſt in pœnam peccati, eò quòd Saul eiuſque familia multorum ſanguinem iniuſtè effuderit. Hinc peccatum hoc ſanguine expiandum erit, ac familia occidens erit occidenda.

Filii qvippe Israel (Ioſue & principes Hebræorum, vt dictum eſt Ioſue 9.) ivraverant eis] ſe eos, licet Amorrhæos, non occiſuros; ſed in ſuam remp. admiſſuros, vt aquatores & lignatores.

Et volvit Savl eos percvtere zelo, qvasi pro filiis Israel et Ivda] Zelus hic Saul fuit, quòd vellet Gabaonitarum domos, viros & prædia adijcere tribui Iudæ cæteriſque tribubus, quibus à Deo aſſignata erant; quaſi Ioſue contra legem & iuſſum Dei Gabaonitis pepercitſet, itaque Iudæ & Iudæis hereditatem eis à Deo datam ademiſſet. Sed inſipiens & ſtultus fuit hic zelus, tum quia erat contra fidem Gabaonitis à Ioſue & Hebræis datam; tum quia Gabaonitæ in coloniam æquè ac religionem & fidem Hebræorum ſponte tranſibant, quibus proinde Deus volebat parci; tum quia Gabaonitæ oppida & prædia ſua ceſſerant Hebræis, eorumque erant ſerui, atque hac ſeruitute vitam ab eis redemerant, vt dixi Ioſue 9. Quare in hoc zelo Saulis verum fuit iſtud: *Summum ius, ſumma iniuria.* Porrò cùm Saul occideret Gabaonitas, Dauid eum fugiens latebat in ſyluis & antris, & ſi fortè id poſteà reſciuit, ſibi perſuaſit iniuriæ huic morte Saulis & filiorum fuiſſe ſatisfactum: vnde de vlteriore ſatisfactione non cogitauit: donec Deus pacato iam eius regno illam ab eo hoc loco exegit. Quare minùs rectè Lyran. & Abul. cenſent hanc famem in diebus Dauidis contigiſſe, eò quòd ipſe iniuſtitiam hanc Saulis non caſtigaſſet.

Vers. 3. Vt benedicatis hereditati Domini] vt ſcilicet bene precemini Iſraeli; itaque Deus ab eo auertat famem triennalem, quam eidem propter vos induxit;

Vers. 5. Virvm (Saulem) qvi attrivit nos et oppressit iniqve, ita delere debemvs, vt ne vnvs qvidem residvvs sit de stirpe eivs] Nouem ſupererant è ſtirpe Saulis, ſcilicet Miphiboſeth eiuſque filius, quinque filij Michol ex Hadriele, & duo filij Saul ex Reſpha concubina. Hos omnes ſibi ad necem dedi initio poſtularunt Gabaonitæ; ſed videntes Dauidem intercedere pro Miphiboſeth eiuſque filio, vtpote prognato ex Ionatha, cui Dauid amicitiam & fidem iurauerat, idcircò vtrique pepercerunt, & reliquos ſeptem ad crucem poſtularunt.

Quæres, an æqua & iuſta fuerit hæc eorum poſtulatio? Reſp. partim fuiſſe iuſtam, eò quòd nonnulli ex poſteris Saulis cooperati fuiſſent ei in cæde Gabaonitarum: hoc enim ſignificatur verſ. 1. vbi familia Saulis vocatur, *domus ſanguinum*: partim iniquam, quia veriſimile eſt aliquos ex poſteris Saulis fuiſſe à cæde Gabaonitarum immunes & innocentes, qui proinde pro peccato patris vel cognatorum, iure humano non poterant occidi. Nam vt ait Ezechiel ca. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris, ſed anima quæ peccauerit, ipſa morietur.* Nullus enim princeps vel rex poteſt filium condemnare ad mortem propter peccatum patris ſolius; vnde in nullo fidelium tribunali filius pro patre occiditur. Dico fidelium, nam apud infideles & barbaros, vti apud Iapones patre peccante non ſolùm ipſe, ſed & filij eius plectuntur. Quare poſtulatio hæc Gabaonitarum aliquid habet rancoris, vindictæ & furoris inſolentia, barbari & Turcici: niſi dicas ipſos non ex ſe, ſed ex Dei inſtinctu, id poſtulaſſe, idque innuitur verſ. 9. cùm dicitur: *Qui crucifixerunt eos in monte coram Domino*, & verſ. 6. vbi ipſi aiunt: *vt crucifigamus eos Domino.* Septuag. *& placabimus in illis Dominum.* Chald. *& ſuſpendemus illos ante Dominum*, quaſi
B anathemata, catharmata & piacula Iſraelis. Nam ex parte Dei iuſta & ſancta fuit hæc poſtulatio. Deus enim idcircò famem hanc immiſerat Iſraeli, vt pro peccati Saulis piaculo occiderentur eiuſdem poſteri; cùm ipſe Saul iam vtpote mortuus plecti & occidi non poſſet. Deus enim omnium tam nocentum quàm innocentum vitæ & mortis eſt Dominus, quare poteſt patres nocentes punire in filijs innocentibus, iuxta illud Deuter. 5. 9. *Ego ſum Dominus Deus tuus, Deus æmulator* (Sept. *Zelotes*) *reddens iniquitatem patrum ſuper filios in tertiam & quartam generationem.* Vide ibi dicta.

Cur Deus iuſſit occidi Saulis poſteros? Deus ergo volebat hîc plectere Saulem in filijs, multis de cauſis. *Reſp. Primò.* Prima eſt, vt oſtenderet quantum ſibi diſpliceret oppreſſio pauperum
C Gabaonitarum facta à Saule, & violatio iuramenti eis à Ioſue præſtiti; oſtenderet inquam, per publicum & infame ſupplicium poſterorum Saulis, nimirùm eos crucifigendo. *Secundò.* Secunda; vt indicaret, quàm profundum in Saulem odium concepiſſet, vtpote cuius ſtirpem funditùs vellet excindi; vt iure dixerit Miphiboſeth: *Neque enim fuit domus patris mei niſi morti obnoxia Domino Deo.* *Tertiò.* Tertia, vt daret exemplum futuris ſæculis, quo patres à ſui offenſa & ſceleribus cohiberet; q.d. Quod feci Sauli hoſti meo, eius familiam excindendo, hoc faciam cuilibet regi, principi, & priuato, vt, ſi ipſe me offendat, non ſolùm ipſum, ſed eius filios poſteroſque omnes affligam & diſperdam; vti hoc ſæculo ſæpè factum vidimus: Deum ſcilicet ob peccata parentum antiquiſſimas & nobiliſſimas familias planè euertiſſe & ſuccidiſſe. *Quartò.* Quarta, vt conſuleret quieti publicæ, ne inter Saulis &
D Dauidis poſteros bella ciuilia ſuſcitarentur, qualia fuerant inter Dauidem & Isboſeth filium Saulis. Denique filijs innocentibus non fiebat iniuria, tum quia Deus vitæ eorum erat dominus; tum quia ob peccatum originale omnes ſumus rei mortis; tum quia ipſi alia propria habebant peccata, ob quæ iuſtè morte & cruce puniri à Deo poterant; hanc enim apud ipſum merebantur.

Vers. 8. Tvlit itaqve rex dvos filios Respha.] Non peccauit Dauid tradendo filios Saulis, etiam innocentes, Gabaonitis ad crucem; quia videbat hanc eſſe Dei voluntatem, qui idcircò famem Iſraeli immiſerat. Conformabat igitur ſe voluntati diuinæ, quæ iuſtiſſima & ſanctiſſima erat ob cauſas datas verſ. 5. Fecit ergo

hoc Dauid monitu Dei, & vt videtur, habito oraculo per pontificem & Vrim, de quo verſ. 1. fecit, inquam, tamquam executor iuſtitiæ Dei, qui peccata punit in tertiam & quartam generationem. Saul enim mortuus non poterat puniri niſi in filijs; ac proinde hîc iuſtitiæ Dei ſatisfieri nō poterat, niſi occidendo eius filios. Sed hæc principibus, magiſtratibus, & iuſtitię humanæ imitari non licet, quia ipſum caput nocens plectere debent non verò eius filios & poſteros. Ita Abul. Caiet. & alij.

Et qvinqve filios Michol filiæ Savl, qvos genverat Hadrieli] Erant hi filij non Michol, ſed Merob ſororis Michol, quos Michol, vtpote carens prolibus in filios adoptarat; Merob enim fuit vxor Hadrielis, Michol verò Dauidis. Quare cum dicitur: *Quos genuerat Hadrieli*, intellige eius ſoror Merob, in cuius locum Michol eos adoptans ſucceſſerat. Alij cenſent *Merob* alio nomine vocatam fuiſſe *Michol*. Caiet. verò putat eſſe mendum, & pro *Michol* ſubſtituendum, *Merob*. Verùm omnes codices Hebræi, Græci, Latini, habent *Michol*, non *Merob*. Chald. tamen habet: *Et quinque filios Merob, quos educauerat Michol filia Saul*, quia eos adoptarat, vt dixi.

Vers. 9. Qvi crvcifixervnt eos in monte coram Domino] nimirum ad placandum Dominum, vel in honorem Domini, vt eius iuſtitię vindicatricis, & offenſæ à Saule & familia eius factæ per hanc familię eius crucifixionem, quaſi per publicum piaculum, & hoſtiam pro peccato ſatisfieret. Vbi Nota, honorari & glorificari Deum executione iuſtitiæ. Dum enim ſontes plectuntur, elucet Dei plectentis iuſtitia & ſanctitas, vtpote qui peccata & peccatores odit, & impunitos eſſe non ſinit. Hinc Deuter. 13. 16. iubet Deus idololatras ſibi comburi cum tota vrbe. *Conſumes*, inquit, *omnia Domino Deo tuo*.

Vers. 10. In monte] ſcilicet in colle Gabaa, quæ fuerat patria & ſedes Saulis, vt eo loco puniretur peccatum, vbi à Saule fuerat commiſſum, omneſque idipſum ex loco ſupplicij colligerent.

Incipiente messione hordei] id eſt ſub initium veris in Paſchate, vt indicetur eos in cruce, quaſi piaculum manſiſſe per plures menſes, vt patebit ex ſequent.

Tollens avtem Respha (duorum crucifixorum mater, & cæterorum cognata) cilicivm, svbstravit sibi svpra petram, ab initio messis, donec stillaret aqva svper eos de cælo] vt ſcilicet ipſa manens cubanſque in cilicio, iugiter cuſtodiret filiorum cadauera, ne ab auibus, canibus & feris laniarentur. Intellige ipſam non ſolam manſiſſe, ſed cum famulis & famulabus, ait Caietan.

Donec stillaret] ſiuerat Dauid corpora hæc famis & peccati expiatoria, manere in cruce, donec Deus oſtenderet ſe placatum, per pluuiam, quam hactenus negando, ſterilitatem & famem Iſraeli immiſerat, itaque ſe iratum oſtenderat. Vnde non comprehenditur hic caſus lege Deuteronom. 21. 23. præcipiente vt crucifixi eadem die ſepeliantur. Ibi enim agitur de eo, qui ob proprium ſcelus crucifigitur in pœnam, hîc verò de ijs qui ob alienam & publicam culpam, ideoque totius populi fiunt piaculum ad reducendam pluuiam & ſerenitatem. Ita Abul. & alij. Vnde Ioſeph ait: *Confeſtimque placata Deo terra poſita ſqualore ad priſtinam fertilitatem rediit.* Porrò tradunt Hebræi corpora hæc manſiſſe in cruce per ſex menſes, ſcilicet à Martio ad Septembrem: tunc enim in Paleſtina pluuiæ incipiunt, quæ per æſtatem ceſſarunt. Vide hîc ergo & mirare pietatem & patientiam Reſphæ, quæ tam diu ſub dio immota perſtitit perdia & pernox, vt filiorum corpora intacta ſeruaret. Hæc ſunt viſcera pietatis maternæ.

Myſticè: Reſpha eſt pia ſollicitudo ſanctorum Paſtorum & patrum ſpiritualium, qui filios, quos Chriſto genuerunt, mundo crucifixos cuſtodiunt, eiſque ſuccurrunt rigore ieiunij & inſtantia precum, donec miſericordiam Dei impetrent ſuper eos de cælo, compeſcendo prauos homines, nec non malignos ſpiritus, ne prauis ſuggeſtionibus eos de cruce rapiant, lacerent & deuorent. Ita Angelom. Hinc *Reſpha* Hebr. idem eſt quod *pruna*, vel *carbo ignitus*, qui ardentis amoris eſt ſymbolum: aut *pauimentum* in quo ipſa ſe affligens pro filijs cilicio incubabat.

Et abiit David, et tvlit ossa Savl.] Dauid excitatus exemplo pietatis Reſphæ, quæ tam ſedulò corpora ſuorum filiorum cuſtodiuit, curauit eorum æquè ac Saulis & Ionathæ oſſa colligi, & honorificè ſepeliri in ſepulchro Cis patris eius. Vt oſtenderet ſe iniuriarum ſibi à Saule illatarum eſſe immemorem, ac illi pro tantis maleficijs eximia beneficia rependeret; qui eſt actus heroicæ charitatis. Vers. 12.

Factvm est avtem rvrsvm prælivm] Deinceps recenſentur quatuor Dauidis contra Philiſthæos prælia, quæ eo ordine, quo hîc narrantur, contigiſſe videntur. Hoc enim exigit ſimplex hiſtoriæ narratio; licet alij putent hîc non ſeruari ordinem temporis, ſed quædam anteriùs, quædam poſteriùs accidiſſe; ſed, quod dixi, verius eſt. Itaque cenſent Ioſephus, Seuerus Sulpitius, Sigonius, Lyranus, Abulenſ. Caietan. Serar. Vatabl. Dionyſ. Adrichom. Salianus. Vers. 15.

Deficiente avtem David] cùm ſcilicet Dauid iam ſeneſcens, pugnans in prælio, labore, æſtu, fame & ſiti fatigatus deficeret viribus, nec poſſet vim hoſtium ingruentium ſuſtinere amplius; tunc irruit in eum Ieſbibenob gigas de ſtirpe Rapha, ſiue Raphaim, id eſt gigantum, prognatorum ex primo gigante Rapha (*Arapha* enim idem eſt quod *Rapha*. Hebr. enim הָרָפָה *Harapha*, vbi prima litera ה *he* non eſt radicalis ſed ſeruilis, gerens vicem articuli ſiue pronominis demonſtratiui) ſed Dauidi ſuccurrit Abiſai, & gigantem occidit. Audi Theodor. in manuſcripto: *Qui factum eſt, vt Dauid deficeret in acie? Senex erat, vincebat autem animi alacritate corpus. Cùm autem in conflictu multum ſuſtinuiſſet laborem, erat enim primus in acie pugnans, defeſſus eſt, ac defecit non ferens laborem. Cùm autem in periculum veniſſet, ne occideretur ab eo qui primus pugnabat inter alienigenas, præter opinionem ſeruatus eſt, cùm eum protexiſſet Abiſai, & maximum illum hoſtem interemiſſet.*

VERS. 17. NE EXTINGVAS LVCERNAM ISRAEL] hoc A eſt, ſplendorem & gloriam Iſraelis, qualis erat rex Dauid: Chald. *ne pereat tecum regnum Iſrael.*

VERS. 19. IN QVO PERCVSSIT ADEODATVS FILIVS SALTVS POLYMITARIVS BETHLEHEMITES GOLIATH GETHÆVM] Per *Adeodatum* multi cum Chaldæo intelligunt Dauidem, qui à Deo eſt datus Iſraeli ad eius ſalutem. (Sic S. Auguſt. filium ſuum vocauit *Adeodatum*) Dauid enim fuit Bethlehemites, & occidit Goliath. Ita Hebræi apud S. Hieron. Angelom. Lyran. Gloſſa. Raban. Rupert. Hugo, Dion. & alij. Audi S. Hieron. *Adeodatus ipſe eſt Dauid. Idcircò dicitur Adeodatus, quia à Deo eſt electus in regnum. Filius Saltus, quia de ſaltu, vbi oues paſcebat, eſt eductus. Polymitarius, quia de genere Beſeleel mater eius fuit. Bethlehemites, quia Noëmi & Ruth tempore vbertatis reuerſæ ſunt in Bethlehem.*

Adeodatus an Dauid?

Reſp. negatiuè.

Verùm meliùs Vatab. Abulenſ. Pagn. Caiet. Serarius, Sanchez, Salianus & alij cenſent *Adeodatum*, Hebr. *Elchanan*, fuiſſe alium à Dauide. Hic enim bella recenſentur, quæ Dauid poſt initum regnum, imò iam ſenex geſſit: illa autem Dauidis cum Goliath pugna, non bellum fuit, ſed duellum ante regnum à Dauide iuuene ſuſceptum. *Adeodatus* hic fuit *filius Saltus*; Hebr. *filius Iare*, vbi *Iare* eſt nomen proprium patris Adeodati, vt vertunt Sept. Vatab. Chald. & alij. *Iare* autem Hebr. ſignificat *ſaltum*, vel ſyluam, vnde Noſter vertit *filius Saltus*. Pater enim Adeodati dictus eſt *Iare*, id eſt ſylua, vel ſaltus, eò quòd natus ſit in ſylua, vel quòd in ſylua verſari & venari conſueuerit. Τὸ igitur *Saltus*, eſt nomen proprium patris Adeodati, ideoque maiuſcula littera ſcribendum, vti habent Roman. *Adeodatus* vocatur *polymitarius*. Hebr. *gregim*, id eſt *textorum*, quia ſcilicet oriundus erat ex textoribus, aut potiùs quia ipſe vnus erat ex textoribus, qui *polymita*, id eſt licia variegata contexunt, indeque faciunt pannos & veſtes *polymitas*, hoc eſt variorum colorum & liciorum.

Idem occidit *Goliath Gethæum*, hoc eſt fratrem Goliath gigantis quem occidit Dauid, vt expreſsè dicitur 1 Paral. 20. 5. Frater ergo Goliath, pariter vocatus eſt *Goliath*: aut potiùs vocatur *Goliath*, eò quòd proceritate, robore & viribus ſimilis eſſet Goliæ quem ſtrauit Dauid. Sic vulgò de viro eximiè forti dicimus: Iſte eſt alter Hercules, vel alter Samſon. Vnde Ioſephus eum vocat Palæſtinorum robuſtiſſimum.

A PERCVSSIT AVTEM EVM IONATHAN FILIVS SAMAA FRATRIS DAVID] Hebræi apud S. Hieronym. cenſent hunc *Ionathan* eſſe Nathan prophetam. *Ionathan*, inquit S. Hieron. *ipſe eſt Nathan propheta, qui habuit duos fratres Ioël & Ionadab. Idcircò ei hîc nomen patris ponitur, quia inter præliatores deſcribitur. Vbi verò de prophetia eius ſcribitur, non ei annotatur pater eò quòd pater eius propheta non fuerit*, Verùm longè verius, imò mihi certum eſt, *Ionathan* non fuiſſe Nathan prophetam, nec Adeodatum, de quo v. 19. vt volunt alij; ſed ab vtroque diuerſum. Addit Ioſeph. *Hoc prælium cum gente* (Philiſthæa) *fuit vltimum, non auſa poſteà ſe contra Iſraelitas mouere.* VERS. 21.

HI QVATVOR NATI SVNT DE ARAPHA IN GETH] Multi cenſent *Arapham* eſſe *Orpham*, ſocrum Noëmi & cognatam Ruth, ideoque Goliath, quem occidit Dauid, fuiſſe filium Orphæ. VERS. 22.

B Ita Hebr. Philo Biblicus & Prudent. in Hamartigenia, verùm id refutatur Ruth cap. 1. v. 4. quibus adde *Arapha* non eſſe feminam, vt innuit Serat. & Sanchez, ſed virum: nimirùm *Rapha*, à quo orti dictique ſunt *Raphaim* gigantes. q. d. Hi quatuor gigantes iam dicti nati ſunt ex primo illo potenteque gigante *Rapha*, qui proinde per antonomaſiam præpoſito articulo *He* dictus eſt *Harapha*, q. d. Ille gigas, ille Titan. Id ita eſſe patet, primò ex alijs Script. locis vbi *Raphaim* dicuntur nati ex Rapha gigante, vt Geneſ. 14 5 Ioſue 12. 4. & c. 13. 12. Secundò quia Script. in aſſignanda ſtirpe & familia filiorum aſſignat eorum patres, non matres: & hoc ſignificat τὸ *de genere Arapha*. Tertiò: quia Sept. Roman. vertunt, *qui erat de poſteris τοῦ Ῥαφαὶ*, id eſt, *viri Rapha*: τοῦ, enim eſt maſculinum, & virum ſignificat. Regia habent *τῶν γιγάντων*, id eſt C *gigantum*, & *Τιτάνων*, id eſt *Titanum*. ita quoque Ioſeph. Chald. & alij. Denique qui hîc vocatur *Arapha* 1. Paral. 20. v. 4. 6. & 7. vocatur *Rapha* à quo *Raphaim* ſunt prognati.

HI QVATVOR, &c. CECIDERVNT IN MANV (per manum, robur & pugnam) DAVID ET SERVORVM EIVS] licet enim Dauid neminem horum per ſe occiderit, occidit tamen omnes per ſeruos ſuos & milites iam dictos. Quod enim miles facit, hoc dux facit. Adde Dauidem hos milites erudiuiſſe, eiſque exemplo præiuiſſe occidendo Goliath gigantem. Ita Eucher. & alij. Hoc enim Dauidis factum ſecuti eius milites, alios gigantes occiderunt.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMSECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

HOc caput continet Hymnum, ſiue Pſalmum euchariſticum, quo Dauid poſt tot bella, partâ plenâ pace de tot victorijs Deo gratias agit. Porrò hic Pſalmus inter Pſalmos ponitur, eſtq́; in ordine 17. Quare ibidem commodiùs loco ſuo, quaſi Pſalmus inter Pſalmos explicabitur.

1. LOcutus eſt autem Dauid Domino verba carminis huius, in die qua liberauit eum Dominus de manu omnium inimicorum ſuorum, & de manu Saul, & ait:

2. Dominus petra mea, & robur meum, & ſaluator meus.

3. Deus fortis meus, ſperabo in eum: ſcutum meum, & cornu ſalutis meæ: eleuator meus, & refugium meum: ſaluator meus, de iniquitate liberabis me.

4. Laudabilem inuocabo Dominum & ab inimicis meis ſaluus ero.

5. Quia circumdederunt me contritiones mortis: torrentes Belial terruerunt me.

6. Funes inferni circumdederunt me: præuenerunt me laquei mortis.

7. In tribulatione mea inuocabo Dominum, & ad Deum meum clamabo: & exaudiet de templo ſuo vocem meam, & clamor meus veniet ad aures eius.

8. Commota eſt & contremuit terra: fundamenta montium concuſſa ſunt, & conquaſſata, quoniam iratus eſt eis.

9. Aſcendit fumus de naribus eius, & ignis de ore eius vorabit: carbones ſuccenſi ſunt ab eo.

10. Inclinauit cælos, & deſcendit: & caligo ſub pedibus eius.

11. Et aſcendit ſuper cherubim, & volauit: & lapſus eſt ſuper pennas venti.

12. Poſuit tenebras in circuitu ſuo latibulum: cribrans aquas de nubibus cælorum.

13. Præ fulgore in conſpectu eius, ſuccenſi ſunt carbones ignis.

14. Tonabit de cælo Dominus: & excelſus dabit vocem ſuam.

15. Miſit ſagittas, & diſſipauit eos; fulgur, & conſumpſit eos.

16. Et apparuerunt effuſiones maris, & reuelata ſunt fundamenta orbis, ab increpatione Domini, ab inſpiratione ſpiritus fororis eius.

17. Miſit de excelſo, & aſſumpſit me & extraxit me de aquis multis.

18. Liberauit me ab inimico meo potentiſſimo, & ab his qui oderant me quoniam robuſtiores me erant.

19. Præuenit me in die affictionis meæ, & factus eſt Dominus firmamentum meum.

20. Et eduxit me in latitudinem: liberauit me, quia complacui ei.

21. Retribuet mihi Dominus ſecundùm iuſtitiam meam: & ſecundùm munditiam manuum mearum reddet mihi.

22. Quia cuſtodiui vias Domini, & non egi impiè, à Deo meo,

23. Omnia enim iudicia eius in conſpectu meo: & præcepta eius non amoui à me.

24. Et ero perfectus cum eo: & cuſtodiam me ab iniquitate mea.

25. Et reſtituet mihi Dominus ſecundùm iuſtitiam meam: & ſecundùm munditiam manuum mearum, in conſpectu oculorum ſuorum.

26. Cum ſancto ſanctus eris: & cum robuſto perfectus.

27. Cum electo electus eris: & cum peruerſo peruertêtis.

28. Et populum pauperem ſaluum facies: oculiſque tuis excelſos humiliabis.

29. Quia tu lucerna mea Domine: & tu Domine illuminabis tenebras meas.

30. In te enim curram accinctus: in Deo meo tranſiliam murum.

31. Deus immaculata via eius, eloquium Domini igne examinatum: ſcutum eſt omnium ſperantium in ſe.

32. Quis eſt Deus præter Dominum: & quis fortis præter Deum noſtrum?

33. Deus qui accinxit me fortitudine: & complanauit perfectam viam meam.

34. Coæquans pedes meos ceruis, & ſuper excelſa mea ſtatuens me.

35. Docens

35. Docens manus meas ad prælium, & componens quaſi arcum æreum brachia mea.

39. Dediſti mihi clypeum ſalutis tuæ: & manſuetudo tua multiplicauit me.

37. Dilatabis greſſus meos ſubtus me: & non deficient tali mei.

38. Perſequar inimicos meos, & conteram: & non conuertar donec conſumam eos.

39. Conſumam eos & confringam, vt non cōſurgant: cadent ſub pedibus meis.

40. Accinxiſti me fortitudine ad prælium: incuruaſti reſiſtentes mihi ſubtus me.

41. Inimicos meos dediſti mihi dorſum: odientes me, & diſperdam eos.

42. Clamabunt, & non erit qui ſaluet: ad Dominum, & non exaudiet eos.

43. Delebo eos vt puluerem terræ: quaſi lutum platearum comminuam eos atque confringam.

44. Saluabis me à contradictionibus populi mei: cuſtodies me in caput Gentium: populus, quem ignoro, ſeruiet mihi.

45. Filij alieni reſiſtent mihi, auditu auris obedient mihi.

46. Filij alieni defluxerunt, & contrahentur in anguſtijs ſuis.

47. Viuit Dominus, & benedictus Deus meus: & exaltabitur Deus fortis ſalutis meæ.

48. Deus qui das vindictas mihi, & deijcis populos ſub me.

49. Qui educis me ab inimicis meis, & à reſiſtentibus mihi eleuas me: à viro iniquo liberabis me.

50. Propterea confitebor tibi Domine in gentibus: & nomini tuo cantabo.

51. Magnificans ſalutes regis ſui, & faciens miſericordiam chriſto ſuo Dauid, & ſemini eius in ſempiternum.

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recenſentur vltima Dauidis dicta ac verſ. 8. eius heroes, nimirùm tres eius fortiſſimi milites, eorumq́; heroica facinora ac verſ. 24. cæteri eius triginta Fortes numerantur. Confer hoc caput cum 1. Paral. 11. vbi alio ordine & methodo idem catalogus Fortium Dauidis texitur.

1. HÆc autem ſunt verba Dauid nouiſſima. Dixit Dauid filius Iſai: Dixit vir,
cui conſtitutum eſt de chriſto Dei Iacob, egregius pſaltes Iſrael: 2. Spi-
ritus Domini locutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meam. 3. Dixit Deus
Iſrael mihi, locutus eſt Fortis Iſrael, Dominator hominum, iuſtus dominator in
timore Dei. 4. Sicut lux auroræ, oriente ſole, manè abſque nubibus rutilat, &
ſicut pluuijs germinat herba de terra. 5. Nec tanta eſt domus mea apud Deum,
vt pactum æternum iniret mecum, firmum in omnibus atque munitum. Cuncta
enim ſalus mea, & omnis voluntas: nec eſt quidquam ex ea quod non germinet.
6. Præuaricatores autem quaſi ſpinæ euellentur vniuerſi: quæ non tolluntur ma-
nibus. 7. Et ſi quis tangere voluerit eas, armabitur ferro & ligno lanceato, igne-
q́ue ſuccenſæ comburentur vſque ad nihilum. 8. Hæc nomina fortium Dauid.
Sedens in cathedra ſapientiſſimus princeps inter tres, ipſe eſt quaſi tenerrimus
ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno. 9. Poſt hunc, Eleazar
filius patrui eius Ahohites inter tres fortes, qui erant cum Dauid quando expro-
brauerunt Philiſthijm, & congregati ſunt illuc in prælium. 10. Cumq́ue aſcen-
diſſent viri Iſrael, ipſe ſtetit & percuſſit Philiſthæos, donec deficeret manus eius,
& obrigeſceret cum gladio: fecitq́ue Dominus ſalutem magnam in die illa: & po-
pulus qui fugerat, reuerſus eſt ad cæſorum ſpolia detrahenda. 11. Et poſt hunc,
Semma filius Age de Arari, & congregati ſunt Philiſthijm in ſtatione: erat quippe
ibi ager lente plenus. Cumq́ue fugiſſet populus à facie Philiſthijm, 12. ſtetit
ille in medio agri, & tuitus eſt eum, percuſſitq́ue Philiſthæos: & fecit Dominus
ſalutem magnam. 13. Nec non & antè deſcenderant tres qui erant principes in-
ter triginta, & venerant tempore meſſis ad Dauid in ſpeluncam Odollam: caſtra
autem Philiſthinorum erant poſita in Valle gigantum. 14. Et Dauid erat in
præſidio: porrò ſtatio Philiſthinorum tunc erat in Bethlehem. 15. Deſiderauit
ergo

ergo Dauid, & ait: O ſi quis mihi daret potum aquæ, de ciſterna quæ eſt in Beth-
lehem iuxta portam! 16. Irruperunt ergo tres fortes caſtra Philiſthinorum, &
hauſerunt aquam de ciſterna Bethlehem, quæ erat iuxta portam, & attulerunt ad
Dauid: at ille noluit bibere, ſed libauit eam Domino, 17. dicens: Propitius ſit
mihi Dominus, ne faciam hoc: num ſanguinem hominum iſtorum qui profecti
ſunt, & animarum periculum bibam? Noluit ergo bibere, hæc fecerunt tres ro-
buſtiſſimi. 18. Abiſai quoque frater Ioab filius Saruiæ, princeps erat de tribus:
ipſe eſt qui leuauit haſtam ſuam contra trecentos, quos interfecit, nominatus in
tribus. 19. & inter tres nobilior, eratque eorum princeps, ſed vſque ad tres pri-
mos non peruenerat. 20. Et Banaias filius Ioiadæ viri fortiſſimi, magnorum
operum, de Cabſeel: ipſe percuſſit duos leones Moab, & ipſe deſcendit, & per-
cuſſit leonem in media ciſterna in diebus niuis. 21. Ipſe quoque interfecit vi-
rum Ægyptium, virum dignum ſpectaculo, habentem in manu haſtam: itaque
cùm deſcendiſſet ad eum in virga, vi extorſit haſtam de manu Ægyptij, & inter-
fecit eum haſta ſua. 22. hæc fecit Banaias filius Ioiadæ. 23. Et ipſe nominatus
inter tres robuſtos, qui erant inter triginta nobiliores: verumtamen vſque ad
tres non peruenerat: fecitque eum ſibi Dauid auricularium, à ſecreto. 24. Aſael
frater Ioab inter triginta, Elehanan filius patrui eius de Bethlehem, 25. Sem-
ma de Harodi, Elica de Harodi, 26. Heles de Phalti, Hira filius Acces de The-
cua, 27. Abiezer de Anathoth, Mobonnai de Huſati, 28. Selmon Ahohites,
Maharai Notophathites, 29. Heled filius Baana, & ipſe Netophathites, Ithai
filius Ribai de Gabaath filiorum Beniamin, 30. Banaia Pharathonites, Heddai
de Torrente Gaas, 31. Abialbon Arbathites, Azmaueth de Beromi. 32. Elia-
ba de Salaboni. Filij Iaſſen, Ionathan. 33. Semma de Orori, Aiam filius Sarar
Arorites, 34. Eliphelet filius Aasbai filij Machati, Eliam filius Achitophel Ge-
lonites, 35. Aeſrai de Carmelo, Pharai de Arbi, 36. Igaal filius Nathan de
Soba, Bonni de Gadi, 37. Selec de Ammoni, Naharai Berothites armiger Ioab
filii Saruiæ, 38. Ira Iethrites, Gareb & ipſe Iethrites, 39. Vrias Hethæus.
Omnes triginta ſeptem.

Vers. 1. HÆC AVTEM SVNT VERBA DAVID NOVISSIMA.] Quia vt ait S. Hier. in Tradit. *poſt pſalteriũ & cætera metra hoc metrum compoſuiſſe dicitur.* Addit Chald. dici *nouiſſima*, quia prophetiam continent de Chriſto in nouiſſimâ & vltimâ mundi ætate naſcituro, iuxta illud S. Ioannis Epiſt. 1. c. 2. 18. *Filioli nouiſſima hora eſt*, & illud Pauli: *Nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio*, Hebr. 1. 3. Addit tertiò Lyran. dici *nouiſſima*, quia memoriæ maximè commendanda, vti ſunt apud filios nouiſſima parentum monita. A

DIXIT VIR, CVI CONSTITVTVM EST DE CHRISTO DEI IACOB.] Primò planè ſic de Chriſto exponas, q. d. Dixit Dauid, cui facta eſt promiſſio de Meſsia, ſiue *Chriſto* ex ſe naſcituro, qui eſt *Chriſtus Dei veri*, quem coluit *Iacob* Patriarcha, quia vnctus à Deo in ſummum mundi B regem & pontificem. Secundò, de ipſo Dauide, q. d. Dixit Dauid, qui conſtitutus eſt, vt eſſet *Chriſtus Dei*, id eſt rex à Deo vnctus, qui regeret poſteros *Iacob*, ſiue populum Iſrael. Vnde Sept. vertunt, *Dixit vir, quem ſuſcitauit Dominus in chriſtum Dei*; ſic & Chald. Vatab. & alij. Tertiò, Hebræi apud S. Hieron. in Trad. vertunt, *Dixit vir, cui conſtituta eſt ſcala Chriſto Dei Iacob*, idque ſic explicant, q. d. *Scala eidem Chriſto Dei Iacob, id eſt Dauidi conſtituta eſt, per quam conſcenderet ad Deum; eò quòd idem ſcilicet confeſſus ſit ſe peccaſſe Domino.* Vnde additur *τὸ Iacob*, q. d. ſcala Dauidis ſimilis eſt ſcalæ Iacob Geneſ. 28. per quàm nimirùm ipſe vidit aſcendentes Angelos ad Deum ſcalæ innixum, vt per eam repræſentaretur filij Dei deſcenſus in terram & carnem, per Iacob & Dauidem, qui futuri erant eius parentes, vt eos cæteroſque homines peccato Adæ alijſque proprijs perditos redimeret, & per pœnitentiam ſaluaret. *Scala* ergo peccantis eſt pœnitentia & confeſſio: per hanc enim ad Deum in cælum conſcendit.

Primus ſenſus planiſſimus eſt, eumque exigit *τὸ de Chriſto*, vel, vt Hebr. eſt *ſuper Chriſtum*, & *τὸ dixit*, pro quo Hebr. eſt נאם *neum*, id eſt dictum, effatum, ſermo certus & irrefragabilis, oraculum.

EGREGIVS PSALTES ISRAEL] *Egregius* Hebr. נעים, *naim*, id eſt pulcher, ſpecioſus, ſuauis, iucundus. Tales enim ſunt, Pſalmi, quos Dauid compoſuit, & cani iuſſit à Leuitis in Iſrael; vnde ijdem canuntur in Eccleſia Chriſtiana per omnia ſæcula, loca & templa, ipſique ſunt exultatio Eccleſiæ & fidelium.

SPIRITVS DOMINI LOCVTVS EST PER ME, ET SERMO EIVS PER LINGVAM MEAM] ſupple, inſonuit. q. d. Deus locutus eſt per me, ac per meam linguam, quaſi organum & inſtrumentum, Pſalmos dictauit, iuxta illud: *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis*, Pſal 44. q. d. Ego non ex me meoque ingenio & ſenſu, ſed afflatu numinis, Deo pſallere, Deumque hymnis & pſalmis laudare didici, & docui. Vers. 2.

DIXIT DEVS, &c. IVSTVS DOMINATOR IN TIMORE DEI] Pagn. *dominator timoris Dei.* q. d. Deus eſt *dominator* eorum qui timent Deum, ſiue eorum quos inuenit fundatos *in timore Dei*: hos enim ita prouidè, benignè & amanter regit ac gubernat, vt cæterorum quaſi immemor videatur. Vers. 3.

Quæres, quid dixit Dauidi Deus? Reſp. ea quæ dicta ſunt v. 1. & 2. ac quæ dicentur v. 4. & ſequ. ac præſertim oraculum de Chriſto ex eo naſci-

naſcituro. Vnde Chald. vertit: *Dixit, quòd conſtitueret mihi regem: ipſe eſt Meſſias, qui futurus eſt vt ſurgat, & dominetur in timore Dei.* A

Aliter vertit Vatabl. nimirùm: *dixit Deus: dominator ſuper homines iuſtus ſit, dominator habeat timorem Dei.* q.d. Deus prędixit me Dauidem fore dominatorem, id eſt regem, iuſtum & timentem Deum.

Vers. 4. SICVT LVX AVRORÆ, ORIENTE SOLE, MANE ABSQVE NVBIBVS RVTILAT] Primò, Lyran. q.d. Sicut lux auroræ reſplendet, ſic Deus clarè mihi Dauidi locutus eſt, & reuelauit futura. Secundò & meliùs, Chald. Abul. & alij. q.d. Sicut lux auroræ rutilat; ſubaudi, ſic rutilabit regnum meum (Dauidis) &, vt v. 5. ſequitur, domus mea & aliorum iuſtorum, eritque ſplendida, fœcunda, & glorioſa inſtar Solis.

ET SICVT PLVVIIS (irrigata) GERMINAT HERBA DE TERRA] ſubaudi, ſic germinabit & fœcunda erit domus & poſteritas mea, vti explicat verſ. ſeq. Ex quo liquet ad literam, Dauidem hic de ſe ſuaque ſtirpe loqui: allegoricè verò & præcipuè de Chriſto ex ſtirpe ſua naſcituro; Chriſti enim ortus fuit ex cæleſti gratia Spiritus ſancti, eoque irrorante B. Virgo concepit & peperit Chriſtum, iuxta illud: *Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* Et: *Viſitauit nos oriens ex alto*, Lucæ 1. B

Myſticè, Angelomus. *Aurora*, inquit, *eſt Eccleſia, quæ oriente Sole, hoc eſt Chriſto reſurgente à mortuis, abſque nubibus rutilat, id eſt, abſque peccato infidelitatis reſplendet in miraculis. Pluuia eſt euangelica prædicatio: herba credentem ſignificat populum, terra verò Eccleſiam.*

Tropol. idem Angelom. *Qui*, inquit, *in timore Domini dominationem in ſubditis exercet, lucis opera per ſolem iuſtitiæ illuminata profert: nec in eis aliquid remanebit obſcurũ, ſed imbre cæleſtis gratiæ irrigatus, germina virtutum in carne viuens fructificat.*

Vers. 5. NEC TANTA EST DOMVS MEA APVD DEVM, VT PACTVM ÆTERNVM INIRET MECVM] q.d. Ego & domus mea non ſumus tam magni, tantique meriti, vt ob illud Deus mecum iniret pactum, mihiq; promitteret *domum*, id eſt poſteritatem & ſtirpem regiam perpetuandam vſque ad Chriſtum: indeque in æternum: Chriſtus enim omnium hominum dignitatem & merita longè tranſcendit. Hoc ergo pactum iniit mecum Deus ex mera ſua miſericordia, gratia & liberalitate, qua me vnum è toto mundo eligere voluit, vt Chriſti generationi ſubſeruirem. C

CVNCTA ENIM SALVA MEA, ET OMNIS VOLVNTAS] repete, in omnibus firma eſt & munita; aut vti præceſſit, aut, impletur & germinat, vt ſequitur. q.d. Cuncti mihi ad ſalutem proficiunt, omniaque mihi ad votum & voluntatem Deo proſperante ſuccedunt. D

NEC EST QVIDQVAM EX EA (ita lege cum Romanis, non *eo*) QVOD NON GERMINET] q.d. Quidquid ego volo, hoc Deus ſecundat, omneſque actiones, deſideria & intentiones meæ proſperè proſpiciunt & ſuccreſcunt inſtar germinis è terra pluuijs irrigata frondosè erumpentis: perſiſtit enim in metaphora germinis, vnde Chald. vertit, *Omnes indigentiæ meæ, & omnes petitiones meæ ante ipſum factæ ſunt.* Sic S. Dominicus dictabat ſe à Deo impetrare quidquid peteret. Idem dixêre alij Sancti eximij: Deus enim *voluntatem timentium ſe faciet*, Pſalm. 144. 17.

PRÆVARICATORES AVTEM QVASI SPINÆ EVELLENTVR VNIVERSI] à Deo, vel in hac vita, vel in die iudicij, vbi eos è terra eijciet in abyſſum gehennæ. Vers. 6.

QVÆ NON TOLLVNTVR MANIBVS. ET SI QVIS TOLLERE VOLVERIT EAS, ARMABITVR FERRO ET LIGNO LANCEATO, IGNEQVE SVCCENSÆ COMBVRENTVR] Significat impios, quaſi ſpinas, mollis correctionis eſſe incapaces, & contactum eorum eſſe aculeatum; ac proinde non blandè, ſed rigidè cum eis agendum vt ferro ſuccidantur, vel igne comburantur: ſicut qui ſpinas vult tollere, non manibus eas euellit, ne ijs pungatur; ſed manus armat *ferro* quo eas ſuccidat, vel *ligno lanceato*; Vatabl. *haſtili lanceæ*, quo eas abigat & amoueat, ne ab ijs lædatur: denique non tollet eas, ſed igne comburet. Sic Deus ſuccidet domos impiorum, eaſque igne gehennæ ſuccendet; me autem meamque & cæterorum iuſtorum domum proſperabit & perpetuabit. Vers. 7.

VSQVE AD NIHILVM] Hebr. *in habitaculo ſuo*, id eſt, in ſtirpe ſua exurentur, & quaſi ad nihilũ redigentur. q.d. Omninò peribunt, ſi non in hac vita ſaltem in futura. Paraphraſticè & eleganter hæc omnia à verſu 4. hucuſque vertit Chald. iuſtiſque & ſanctis, qualis erat Dauid. adaptat: *Beati*, inquit, *eritis vos iuſti: feciſtis vobis facta bona, quia vos futuri eſtis, vt luceatis in luce gloriæ veſtræ ſicut ſplendor auroræ, qui ambulat & conſtat; & ſicut ſol qui ſplendet abſque nubibus in ſplendore gloriæ ſuæ. Ecce ſicut ager qui exſpectat in annis ſiccitatis, vt deſcendat pluuia ſuper terram.* Deinde antitheſin impiorum ſanctis opponit: *Improbi*, ait, *factores peccati erunt ſimiles ſpinis, quæ in ortu ſuo molles ad eruendum, & omnis filius hominis parcit ſuper eis, & ſinit eas: procedunt & inualeſcunt vſquequò non ſit poſſibile appropinquare ad eas manu: & ſic omnis homo qui incipit appropinquare ad peccata progrediens & ſe roborantia ſuper ſe vſquequò operiant eum tanquam veſtis ferrea, non* (quia Chaldęus putat negationem præcedentem hîc eſſe repetendam) *præualent illi in lignis haſtarum & lancearum: ideò non eſt neceſſe vltio eorum in manu hominis, ſed in igne incendendo incendetur, cùm apparuerit domus iudicij magni, vt ſedeat ſuper ſolium iudicij ad iudicandum ſæculum.*

HÆC NOMINA FORTIVM DAVID] Additur 1. Paralip. 11. v. 10. *qui adiuuerunt eum, vt rex fieret ſuper omnem Iſrael.* Porrò hi fortes habitabant in domo vna quæ Nehem. 3. 16, vocatur *domus fortium*, vbi etiam quaſi in palæſtra athletæ & pugiles, exercitij cauſa digladiationibus certabant, ait ex Lyran. Adrichomius, qui eam ſitam ait in monte Sion iuxta palatium Dauidis, ibique eamdem graphicè depingit. Texitur hîc catalogus fortium militum ſiue heroum Dauidis, primò ad hiſtoriæ integritatem, vt ſcilicet conſtet qui fuerint milites & duces, per quos Dauid prælia tanta confecit, & tot victorias obtinuit. Secundò, vt virtuti eorum hæc laus detur, quæ omnes ad fortitudinem eorum imitandam excitet. Allegor. vt hi fortes Dauidis repræſentent Chriſti Apoſtolos, & viros Apoſtolicos, per quorum heroica facta ipſe ſuæ fidei ſubegit totum orbem. Tropol. vt eorum exemplo animentur fideles ad fortiter certandum con- Vers. 8.

A ita carnem, mundum & dæmones. *Regnum enim cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Matth. 11. Cælum enim ſublime eſt & forte, quare à fidelibus mente ſublimioribus & fortioribus expugnandum eſt. Igitur cælum eſt ciuitas fortium, in qua nemo imbellis & imbecillis admittitur, iuxta illud Iſaiæ 26. 1. *Vrbs fortitudinis noſtræ Sion ſaluator, in ea ponetur murus, & antemurale.* In vita S. Aſtionis & Epicteti Martyrum, qui acerba pro Chriſto tormenta fortiſſimè tolerarunt, nil aliud ingeminantes, quàm: *Chriſtiani ſumus,* refertur, quod Vigilantius Aſtionis mortem parentibus adhuc infidelibus nuntiaturus parabolicè, dicens, eum in remotam regionem migraſſe, in qua feliciſſimè viueret. Rogauit mater, dixitque: *Quæ eſt regio illa, quò perrexit dulciſſimus meus & vnicus Aſtion?* Vigilantius reſpondit: *Regio*

B *robuſtorum,* ſeu *fortium virorum,* quam deinde ex Apocal. ca. 21. graphicè depingit, ac tandem explicans illam eſſe cælum, ad quod per martyrium tranſierit fortis Aſtion, parentes eius ad Chriſti fidem conuertit. Abbas Athanaſius in Prato ſpir. apud Ioannem Moſchum c. 130. narrat ſe in extaſi ab Angelo ductum ad cælum, cúmque pulſans illud ingredi vellet, audiſſe ab oſtiario: *Non huc ingredietur quiſpiam in negligentia degens: ſed ſi intrare vultis, abite, certate, nihil æſtimantes vanitates ſæculi.* Hinc in cęlo canunt Beati: *Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium.*

Ite nunc fortes, vbi celſa magni
Duxit exempli via, quid inertes
Terga nudatis? ſuperata tellus
Sidera donat.

C Ait Boët. lib. 4. de Conſol. metro. 7. vide dicta Apoc. 3. v. 21.

Vers. 8. Sedens in cathedra sapientissimvs princeps inter tres] Quis hic? Dauid rex, inquiunt Hebræi apud S. Hieron. Chald. Eucher. Lyran. Rupert. Dion. Vatabl. Alij putant eſſe Ioab ducem exercitus. Verùm dico, hic ſedens non eſt Dauid, ſed *Ieſbaam* primus fortium Dauidis. Id ita eſſe clarè liquet tam ex Septuag. qui hic vertunt, *Ieſbaab filius Thecmani, primus trium hic.* tũ ex 1 Paral. 11. v. 11. vbi clarè dicitur: *iſte numerus robuſtorum Dauid: Ieſbaam filius Hachamoni princeps inter triginta,* tum ex Ioſepho, qui eum vocat *Iſſemum,* vel vt mendoſè legit Abul. *Euſebium* filium Achimac. Recenſentur enim hic fortes Dauidis, quorum princeps fuit *Ieſbaam,* ita Beda, Angelom. Abulenſ. q. 10. Hugo. Gloſſa Caietan. Arias, Serarius. Sanchez. Salianus. Vbi

Ieſbaam primus heroum Dauidis.

D Nota primò. *Ieſbaam* Hebr. ſignificat, *ſedens in populo;* quod hic dicitur, *ſedens in cathedra,* quaſi cęteris dignior: & fortium princeps: τὸ ergo יֹשֵׁב בַּשֶּׁבֶת *Ioſceb baſſcebeth,* id eſt *ſedens in cathedra* eſt nomen tam proprium, idemque quod *Ieſbaam,* quàm appellatiuum, quia verò Ieſbaam erat ſedens in cathedra quaſi dux & princeps militum. Secundò, *Ieſbaam* qui hîc dicitur *ſapientiſſimus* 1. Paral. 11. 11. vocatur *filius Achamoni,* id eſt *ſapientis,* tum quia pater eius vocabatur *Hachamoni,* id eſt *ſapiens* per excellentiam; tum quia ipſe Ieſbaam erat ſapientiſſimus, vt verè filius ſapientis & ſapientiæ vocari poſſet; ideóque appoſitè pater eius vocatus fuit, *Hachamoni,* id eſt *ſapiens*: quare τὸ *filius ſapientis,* hic tam vt nomen proprium, quàm vt appellatiuum acci-

A piendum eſt, æquè ac τὸ *ſedens in cathedra.*

Tertiò *Ieſbaam,* qui hic dicitur *princeps inter tres* nimirùm primos & omnium fortiſſimos, 1. Paralip. 11. dicitur, *princeps inter triginta,* quia ipſe erat primus fortium omnium Dauidis, qui erant triginta.

Ipse (Ieſbaam ſiue ſedens in cathedra) est qvaſi tenerrimvs ligni vermicvlvs] Hebr. *ipſe Adino Haetſni,* quod Septuag. Pagnin. & Vatabl. retinent vt nomen propriũ, vertuntq; *Adino Heſnita,* vel *Adino Haſonæus,* vt Ieſbaam nomine proprio vocatus ſit *Adino,* ex patria verò, *Heſnita,* ex virtute & dignitate denique cognominatus ſit *Ieſbaam,* id eſt *ſedens in cathedra.* Secundò, Noſter τὸ *Adino Haetſni* æquè ac τὸ, *ſedẽs in cathedra,* accipit vertitque vt appellatiuum, ſignificans ad verbum, *delicatus lignaceus,* hoc eſt

B *tenerrimus ligni vermiculus.* Laudatur enim *Ieſbaam* hic à tribus egregijs animi corporiſque dotibus, ſcilicet primò à ſapientia, ſecundò ab humilitate, & manſuetudine, qua ſe æſtimabat & gerebat vt ligni vermiculum, id eſt vt teredinem, qui licet tener & vilis, tamen rodendo ſenſim durum terit exeditque lignum, indeque dictus eſt *teredo* ait Angelom. Tertiò à robore, quod 800. occiderit. q. d. *Ieſbaam* amicis erat facilis, mitis & benignus, quaſi vermiculus, ſed idem hoſtibus erat terribilis vt leo. ita Eucher. Lyran. Abulenſ. & Beda in Allegorijs.

Tropolog. Sancti qui in ſapientia & virtute eminent, apud ſe & alios ſunt humillimi & manſuetiſſimi, quaſi vermiculi: ijdem tamen contra vitia & dæmones ſunt fortiſſimi inſtar

C leonum.

Qvi octingentos interfecit impetv vno] Ergo errat Ioſephus, qui pro octingentis ponit nongentos. Dices, 1. Paral. 11. numerantur tantùm trecenti. Reſp. Ieſbaam vna vice occidiſſe 800. alia 300. ſic vt vniuerſim occiderit 1100. Alleg. Ieſbaam fuit typus Chriſti, *qui vno impetu,* id eſt ſermonis impetu, legionem expulit dæmonum Lucæ 8. v. 30. ait Angelom. imò in cruce ſuperauit omnes dæmones, omnia peccata, mortem, & infernum. Audi Rupert. lib. 2. c. 38. *In Chriſto fuit ſpiritus humilitatis, quaſi tenerrimus ligni vermiculus, quo duce quaſi vermem, & non hominem ſe conteri perpeſſus eſt: in hoc Verbum Dei eſt in vnam eandemq́, perſonam vnitum homini, quod & fortitudo eius eſt, in qua percoſſit octingentos impetu vno: mortuus enim ſemel ſpoliauit inferos, & nunc ſedẽs in cathedra omnes iudicaturus eſt, viuos & mortuos. Quis omnium fortium angelorum aut hominum huc-*

D *uſque peruenit? Fuerunt poſt eum tres fortiſſimi, videlicet Apoſtoli primi prædicatores Trinitatis, quorum fortitudinem, & nominibus proprijs tres illi primi ordinis fortes pulchrè exprimunt.* Hi tres Apoſtoli ſunt, S. Petrus, Iacobus & Ioannes.

Post hvnc, Eleazar filivs patrvi eivs] Hebr. *filius Dodo,* quod Vatabl. Pagnin. & alij accipiunt vt nomen proprium, quaſi, *Dodo* fuerit pater Eleazari. Noſter verò cum Septuag. accipit vt appellatiuum, vertitque *patrui eius,* ſcilicet Ieſbaam iam dicti q. d. Ieſbaam & Eleazar erant filij duorum fratrum, ideoque inter ſe conſobrini. Primus ergo fortium fuit Ieſbaam, ſecundus Eleazar, tertius Semma, de quo v. 11. Et hic ſunt primos fortium ternio, de quo cum de alijs minùs fortibus eſt ſermo dicitur: *Verum-* Vers. 9.

tamen

tamen vſque ad tres non peruenerat, vt patet v. 23. Fuit deinde ſecundus fortium ternio, de quo v. 18. Poſt hos duos fortium terniones v. 24. numerantur alij triginta fortes.

ET CONGREGATI SVNT ILLVC] vbi erat Dauid, ſcilicet *in Pheſdomin*, vt dicitur 1. Paralip. 11. v. 13.

Vers. 10. CVMQVE ASCENDISSENT, id eſt fugiſſent vt patet ex 1. Paralip. 11. nimirùm cæteri milites, TVNC IPSE, Eleazar, STETIT] vnà cum Ieſbaam, & fugauit totum exercitum Philiſtinorum. Vnde ſequitur:

PERCVSSIT PHILISTHÆOS, DONEC DEFICERET MANVS EIVS, ET OBRIGESCERET CVM GLADIO] *Obrigeſceret* ſtupore & ſpaſmo, ait Vatabl. Experimur enim nimio labore & fatigatione manus contrahi ac ſtupere, vt explicari nequeant; ſtupor ergo manum Eleazar aſtrinxit gladio, vt ab eo amoueri non poſſet. Minùs rectè Ioſephus lib. 7. c. 10. ait manus eius adhæſiſſe capulo ob ſanguinem ab eo fuſum in gladio concreſcentem, manumque Eleazari ſibi aſtrigentem. Nec enim cruor ita concreſcit, vt manum gladio aſtringat.

Vers. 11. ET POST HVNC SEMMA] Tertius hic eſt in primo ternione fortium.

ERAT QVIPPE IBI AGER LENTE PLENVS] quem ſcilicet Philiſthini ſuccendere vel deprædari volebant, ſed fugientibus cæteris, tutatus eſt eum Semma. ita Abul.

Vers. 13. NECNON ET ANTE DESCENDERANT TRES, QVI ERANT PRINCIPES INTER TRIGINTA] Putant nonnulli hos tres non eſſe tres fortes primi ternionis iam recenſitos, ſed tres proximè ſequentes, qui ſecundum ternionem fortium conſtituebant, nimirum Abiſai (hic enim ad Dauidem venit in ſpeluncam Odollam 1. Reg. 22.) Banaiam & Ionathan, vt ſenſus ſit q. d. Antequàm tres primi fortes, ſcilicet Ieſbaam, Eleazar & Semma, Philiſthæos in agro ſternerent, alij tres fortes, ſcilicet Abiſai, Banaias & Ionathan Dauidi ſitienti aquam è ciſterna Bethlehem per media hoſtium caſtra attulerunt. ita Hebræi apud S. Hieron. Verùm melius Ioſephus lib. 7. cap. 10. Serarius, Salianus & alij hoc factum referunt ad tres primos, ſiue primi ordinis fortes, q. d. Præter particularia horum trium heroum facta, quæ quiſque eorum ſigillatim geſſit, vti iam recenſui, hi tres heroes ſimul iuncti iam antè penetrarant caſtra Philiſthinorum, & hauſerant aquam de ciſterna Bethlehem, eamque ſitienti Dauidi attulerant.

Vers. 14. ET DAVID ERAT IN PRÆSIDIO] hoc eſt, in loco munito, puta in arce, & ſpelunca *Odollam*, de qua ſermo præceſſit, licet Ioſeph. & Abul, per *præſidium*, intelligant Ieruſalem, & arcem Sion, cui vicina eſt Bethlehem.

Vers. 15. O SI QVIS MIHI DARET POTVM AQVÆ, DE CISTERNA QVÆ EST IN BETHLEHEM!] Audi Ioſeph. *Dixit ad ſuos Dauid: O quàm bonam aquam habemus in patria mea, maximè in ciſterna porta vicina! O ſi quis eam mihi afferat! id certè mallem quàm multum argenti accipere.* Omnes enim amant fontes & bona patriæ ſuæ: patria autem Dauidis erat Bethlehem. Verùm Dauidis, vtpote cordati regis deſiderium, magis ferabatur in ipſam Bethlehem, quàm in aquam eius: nimirum optabat ipſe A patriam ſuam è manibus Philiſthinorum extorqueri, & ſibi ac Iſraeli reddi. Porrò tres fortes audito hoc Dauidis deſiderio, vt ſuam in eum fidem & promptitudinem oſtenderent, ipſo inſcio, &, vt mox patuit, inuito, per medios hoſtes hanc aquam ei attulerunt.

Dauid ſitiens recuſat aquam. Curt.

AT ILLE NOLVIT BIBERE SED LIBAVIT EAM DOMINO.] Ne aquam bibens videretur ſudorem & ſanguinem ſuorum heroum, quo comparata erat, bibere & haurire; ac ne militi ſitienti eamdem aquam appetendi deſiderium inijceret, ſed vt ſitiens doceret illos ſecum tolerare ſitim. Idem fecit Iulius Cæſar & Alexander Magnus, teſte Curtio lib. 7. qui in aquæ penuria, & communi militum ſiti, oblatam ſibi aquam noluit bibere. Tunc ait Curtius, *poculo pleno ſicut oblatum eſt, reddito, Nec ſolus inquit, bibere ſuſtineo, nec tam exiguum diuidere poſſum omnibus.* B Sic & Cato ad ſuos milites ait apud Lucan. lib. 9.

Fateor, pericula veſtrâ
Prætentare meo, ſitiat quicumque bibentem
Viderit.

Et paulò antè:

O quibus vna ſalus placuit mea caſtra ſecutis
Indomitâ ceruice mori, componite mentes
Ad magnum virtutis opus, ſummoſque labores.

Multis virtutibus actus eluxit.

Quare Dauid hîc heroicum actum elicuit non vnius, ſed multarum virtutum. Primò, mortificationis: nam, vt ait Angelom. *in ſacrificium Domini effuſa aqua conuerſa eſt, quia culpam concupiſcentiæ mactauit per pœnam reprehenſionis ſuæ.* Secundò, ſatisfactionis pro peccatis. Nam vt ait S. Gregor. lib. 9. Regiſtri Epiſt. 39. *Licebat ei bibere, ſi voluiſſet:* C *ſed quia illicita ſe feciſſe meminerat laudabiliter & à licitis abſtinebat. Et qui priùs pro culpa ſua morientium militum ſanguinem fundi non timuit, poſtmodum ſi aquam biberet, etiam viuentium militum ſanguinem ſe fudiſſe indicauit, dicens: Num ſanguinem iſtorum hominum qui profecti ſunt, & animarum periculum bibam?* Tertiò, bonæ ædificationis & exempli. Nam vt ait Eucherius: *Vicit naturam, vt ſitiens non biberet, & exemplum de ſe præbuit, quo omnis exercitus diſceret ſitim tolerare.* Addit S. Ambroſ. Apol. 1. Dauidis c. 7. *Exercitus etiam ſubditos ad virtutis officium, vt etiam per pericula regali imperia voluntarij milites obtemperarent. Quòd autem noluit bibere, declarauit probandorum militum ſe imperaſſe gratiâ, non ſitis vrgentis neceſſitate; proſpexiſſe etiam ne cum regum bibendi vſus alieno periculo quæreretur. Poſtremò, pia vulnus conſcientiæ de peccatum, eò quòd aqua tot virorum quæſita ſanguine, ſuauitatem bibendi habere non poſſet, quæ propoſita mortis horrore conſtaret.*

Allegor. cauſa.

D Allegoricam cauſam S. Ambroſ. ibidem aſſignat: *Sitiebat Dauid*, inquit, *non aquam de lacu qui eſt in Bethlehem, ſed oriundum ex virgine Chriſtum ſpiritu præuidebat. Volebat ergo bibere non aquam fluminis, ſed potum gratiæ ſpiritalis: hoc eſt, non aquarum ſitiebat elementum, ſed ſanguinem Chriſti. Denique non bibit oblatam aquam, ſed Domino libauit, ſignificans ſitire ſe Chriſti ſacrificium, non naturæ fluentum: illud ſacrificium, in quo eſſet remiſſio peccatorum; illum ſitire ſe fontem æternum, non qui periculis quæreretur alienis, ſed pericula aliena depelleret.* Eadem ex Ambroſ. habet & tranſcripſit Eucherius, Beda & Angelomus. Quocircà Methodius Orat. in Hypapantem, Deiparam ita alloquitur: *Tu Bethlehemitica illa Ciſterna, quam*

velut vita reſocillatricem David deſideravit, ex qua A *immortalitatis poculum cunctis emanavit.*

Vers. 18. Abisai quoque frater Ioab, filius Sarviæ princeps erat e tribus fortibus.] Secundi gradus & ordinis. Nam in primo ordine & ternione, primique tres fortiſſimi erant Ieſbaam, Eleazar & Semma. Ad quos nemo alius pervenit, *vt ſequitur.* Hic ergo deſcribuntur tres fortes ſecundi ordinis, & primis iam dictis proximi. Secundum ergo hunc fortium ternionem conſtituebant Abiſai, Banaias & Ionathan. De Abiſai conſtat hoc loco: de Banaia verò v. 20. & 23. & claré 1. Paralip. 11. 24. Banaias enim pollebat robore, æquè ac conſilio; vnde præerat legionibus Cerethi & Phelethi, eratque ſecretarius Davidis, vt patet v. 23. De tertio Ionathan, eſt dubium. Nam Abulenſ. q. 26. cenſet tertium eſſe Aſaelem fratrem Ioab de quo v. 24. hic enim ibidem ponitur primus B inter triginta, id eſt fortior & præſtantior cæteris triginta fortibus. Serarius verò cenſet tertium eſſe Ioiadam patrem Banaiæ: Ioiada enim v. 20. vocatur *vir fortiſſimus.* Alij cenſent eſſe Sobochai de quo cap. 21. v. 18. Alij eſſe Ioab ex v. 24. Meliùs noſter Salianus & Sanchez cenſent tertium eſſe Ionathan filium Samaa fratris Davidis. Hic enim vnum gigantem, imò duos interfecit, vti dictum eſt cap. 21. v. 19. & 21. ſi credimus Hebræis, qui dicunt Ionathan eundem eſſe cum Adeodato: ſed verius eſt, eſſe diverſum. Nam *Elehanan*, id eſt *Adeodatus*, ponitur non inter tres, ſed inter triginta fortes, 1. Paral. 11. 26. æquè ac Sobochai verſ. 29. quare ſupereſt ſolus Ionathan ex cap. 21. 19. qui cum Abiſai & Banaia conſtituat ſecundum ternionem fortium, ideoque diverſus eſt à Ionathan filio Sage Ararithæ, C qui pariter 1. Paralip. 11. 24. inter triginta fortes numeratur. Porrò Hebræi apud S. Hieron. in Trad. Rupert. lib. 2. cap. 37. & Lyran. cenſent tres hoſce fortes ſecundi ordinis eſſe tres illos, qui tres, imò quatuor gigantes interfecerunt cap. 21. nimirum Abiſai, Sobochai & Adeodatum, ſiue Ionathan, putant enim ipſi hos duos vltimos non fuiſſe duos, ſed vnum eundemque. *Ionathan* enim Hebr. idem eſt quod Latinè *Adeodatus*: quæ ſententia eſt probabilis, ſed prior probabilior; nam *Adeodatus* Hebr. vocatur *Elehanan*, non *Ionathan*, fuitque filius *Iaare*, id eſt *Saltus*, vt dicitur c. 21. 19. Ionathan verò fuit filius Samaa, vt ibidem dicitur v. 21.

Sed vsque ad tres primos non pervenerat.] q. d., Abiſai non erat ex primo ternione fortium, ſed ex ſecundo, in eoque erat pri- D mus.

Myſticè: tres fortes Davidis ſunt tres eius eximiæ virtutes, ſcilicet ſapientia, humilitas, & fortitudo, quas celebratas audivimus verſ. 8. ita Angelomus. Vnde Rupert. lib. 2. 37. τὸ, *vſque ad tres primos non pervenerat*, ſic exponit q. d. *Quamuis Abiſai inter tres fortes Davidis nobilior, & eorum princeps fuerit, tamen nec fortitudo eius fortitudini Davidis, nec ſapientia eius ſapientiæ David, nec humilitas eius humilitati David coæquari potuit*: multò minùs Sanctorum ſanctitas ſanctitati Chriſti, à quo dimanat, comparari poteſt.

Porrò David hic non numeratur, quia rex: nec Ioab, quia militum & fortium dux, licet Rupert. lib. 2. c. 37. cenſeat Ioab, etſi fortiſſimum, non nominari, eò quòd ipſe iniquè occiderit Abner & Amaſam. ita & Abul.

Vers. 20. Ipse (Banaias) percussit duos leones Moab] leones enim Moabitici fortiores & ferociores ſunt Indicis, æquè ac ſunt Punici; vti ex Alberto & Avicenna docet Geſnerus Tractat. de leone lib. 1. Vnde in Hebr. hi leones vocantur *Ariel*, id eſt *leones Dei*, id eſt magni, vaſti & ſævi, quæ enim Dei ſunt, magna ſunt. Nonnulli per *duos leones* accipiunt duos duces fortiſſimos, qui idcircò *leones Moab* vocentur, quòd Moabitis opem tulerint, cùm à Davide oppugnarentur 2. Reg. 8. 2. ita Hebræi apud S. Hieron. Ioſeph. Gloſſa, Lyran. Caiet.

Et percussit leonem in media cisterna in diebus nivis.] Rem geſtam ita narrat Ioſephus: *Cùm ningeret, leo in quemdam puteum illapſus eſt, cuius os quod anguſtum eſſet, videbat breui fore,* B *vt id nimbus oppleretur. Atque ideo deplorata exitus & ſalutis, rugire cæpit. Banaias autem ferè fortuna iter faciens accurrit ad rugitum beſtiæ, & cum deſcendiſſet in puteum, repugnantem ictu baculi quem gerebat, exanimavit.*

In diebus nivis] addit hoc ad commendandam Banaiæ fortitudinem, quòd tempore nivis, quo maximè ob famem & prædæ defectum ſævire etiam in homines ſolent leones, leonem occiderit. Leo enim cùm ſit calidiſſimus, & igneus, tempore nivis & frigoris robuſtiſſimus eſt, homo verò frigore contrahitur & obtorpeſcit.

Porrò Hebr. apud S. Hieron. & ex ijs Rupert. lib. 2. c. 37. per *leonem* intelligunt Ioab, quem iuſſu Salomonis occidit Banaias 3. Reg. 2. 29. idque inquit, *in media ciſterna, id eſt in domo Domini, vbi cor-* C *nu altaris tenebat. Ciſterna ideò dicitur, quia ſicut aqua ciſternæ immunditiam aufert, ita etiam nihilominùs hæc ciſterna, id eſt ſanctuarium domini peccata expiabat: in diebus nivis, quia per mortem peccatum expiavit.* Verùm hoc ſymbolicum eſt.

Qui erant inter triginta (de quibus v. 24.) nobiliores] q. d. Banaias *inter triginta* fortes erat *primus*, vt dicitur 1. Paral. 11. 24. Vers. 23.

Asael frater Ioab inter triginta] Præter duos terniones fortium iam recenſitos, hic ſubiungit tertium, ſed decuplo maiorem, continentem ſcilicet cæteros triginta fortes, qui tamen cum ſex iam dictis non erant coæquandi, quorum primus erat Aſael. *Triginta*: præciſè ſunt triginta duo vt patet numeranti, ſed Script. numeros integros aſſignat, quales ſunt denarij vel ſimplices, vel duplicati, aut triplicati, vti ſunt triginta. Vers. 24.

Elehanan] hic videtur eſſe *Adeodatus* de quo c. 21. 19. ille enim ibidem in Hebr. vocatur *Elehanan*, fuitque Bethlehemites.

Filius patrui eius] ſcilicet Aſaelis. q. d. Aſael & Elehanan erant filij duorum fratrum, ideoque conſobrini. Hebr. eſt *Doda*, quod vt nomen proprium, retinent Septuag. 1. Paral. 11.

Myſticè Rupert. lib. 2. cap. 38. per primum ternionem fortium Davidis accipit Apoſtolos, qui fuerunt fortiſſimi; nam totum orbem ſubegerunt Chriſto: per ſecundum ternionem fortium accipit Martyres. Cauſam ſubdit: *Poſt Apoſtolos quippe, martyres incedunt pugnatores eiuſdem Trinitatis: fortes quidem & ipſi, vt meritò totum in illis glorietur regnum David, id eſt omnis Eccleſia Chri-*

ſti,

ſti, verumtamen inferiores Apoſtolis. Poſt illos ordinantur & alij triginta fortes, omnes videlicet glorioſi einſdem ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis confeſſores, fideliter credendo, & præcepta Decalogi fortiter adimplendo, facti inſignes, ac proinde nos infirmiores ac plebeios, magni Dauid milites, meritis præcipuis protegegere valentes.

VERS. 32. FILII IASSEN, IONATHAN] *Filij*, id eſt ex filijs, ait Serarius; vel *filij*, id eſt *filius*. Eſt Enallage numeri. Sic Geneſ. 46. 23. dicitur, *filij Dan Huſim*, quia Dan vnicum tantùm habebat filium, ſcilicet *Huſim*, ita Caietan. Veriùs Emanuel, & ex eo Serarius, cenſent τὸ בְּנֵי יָשֵׁן *Bene Iaſſen*, id eſt *filij Iaſſen*, vt vertit. Noſter, eſſe nomen proprium huius viri & herois, vnde aliud nomen proprium ei non datur, ſed tantùm à patria cognominatur *Gezonites* 1. Paral. 11. 33. Nam *Ionathan*, qui ſequitur, diuerſus eſt à *Bene Iaſſen*. Ibidem enim mox vocatur Ionathan, filius Sage, *Ararites*, non *Gezonites*.

VERS. 34. ELIAM FILIVS ACHITOPHEL] Hic *Eliam* fuit pater Bethſabee vxoris Vriç, & poſteà Dauidis, vti tradunt Hebræi.

VERS. 39. VRIAS HETHÆVS] Audi Rupert. lib. 2. c. 39. *Triginta fortium vltimus poſitus erat Vrias Ethæus, videlicet propter id, quod ſequitur: & addidit furor Domini iraſci contra Iſrael. Iam enim vltio facta fuit in Dauid, & in domo eius: in populo verò, qui noluit reſiſtere Dauid in perimendo Vria Ethæo, necdum vltio diuina facta fuerat.* Ex S. Hieron. hauſit id Rupert. ęquè ac Angelomus, Hugo ac Abul. Verùm aliam peſtis cauſam afferam c. ſequenti.

OMNES TRIGINTA SEPTEM] Sunt enim triginta duo fortes, deindeque quinque (nam ſextus non nominatur) fortiſſimi, in primis duobus ternionibus iam recenſitis, quibus additis fiunt vniuerſim triginta ſeptē. Ioſephus numerat 38. quia addit Dauidem: Lyran. verò 39. quia inſuper addit Ioab. Porrò 1. Paral. 11. plures numerantur: nam poſt 37. hic recenſitos, & vltimum Vriam, alios ſedecim adiungit, quia liber Paral. ſupplet ea quæ in libris Regum ſubticentur. Præcipui ergo fortes Dauidis fuere 37. qui hîc recenſentur; ſed præter illos fuere alij fortitudine quoque pręſtantes, qui in Paral. adduntur. Hi enim ſocij fuere Dauidis fideliſſimi, ac venerunt ad eum à Saule profugum, eumque *adiuuerunt*, vt fieret rex ſuper totum Iſrael, vt ibi dicitur cap. 11. v. 10. vnde expleto horum 37. fortium numero dicitur ibidem v. 42. *Adina filius Siza Rubenites, princeps Rubenitarum, & cum eo triginta*, q. d. *Adina* princeps erat Rubenitarum non omnium, ſed illorum triginta, quos ſecum ducebat, eſto illi non eſſent è numero triginta fortium.

Allegor. Hi fortes Dauidis repræſentant Heroes Chriſti, qui non tantùm pro ſe, ſed & pro alijs tuendis ſaluandiſque fortiter decertant. ita Eucher. *Domus fortium* ergo eſt Eccleſia Chriſti, tum militans, tum triumphans, vt dixi verſ. 8. Hinc eius caput eſt Roma, quæ Hebr. idem eſt quod *excelſa*; Græcè verò idem quod ῥώμη, id eſt *robur* & fortitudo (vnde & Roma primitùs vocabatur *Valentia*) quia Romana Eccleſia fortiter ſemper cum ſuo Pontifice contra errores & hæreſes omnes decertauit, eaſque profligauit iuxta promiſſum Chriſti Matth. 16. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebũt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum*, &c. Via ergo ad cælum & felicitatem æternam eſt fides, doctrina & virtus Eccleſiæ Romanæ, per hanc enim pergimus ad Ieruſalem & Romam cæleſtem. Vnde in vita S. Dunſtani Cantuar. Epiſcopi legimus, eum à Cherubinis & Seraphinis inuitatum in cælum ipſo die Aſcenſionis Chriſti. cùm ipſi dicerent: *Eia paratus eſto, praſtò ſis hinc nobiſcum Romam venire, & coram ſummo Pontifice* (Chriſto) *ſanctus, ſanctus, ſanctus, in æternum cantare.* Quare moriens ſurſum cum lecto è terra in altum eleuatus eſt, ac ad circumſtantes ait: *Vos videtis quò vocor, ſi vultis mecum ire, ite viá quá inceſſi*; viâ ſcilicet fortitudinis, generosè certando contra cupiditates & tentationes vniuerſas. *Roma etymon.*

Symbol. Ab hiſce Dauidis fortibus Gentiles mutuati ſunt ſuos heroes, quibus Poëta: *Saluete*, inquit, *Heroes Deûm genus*. Qualis fuit Hercules, qui in Gadibus ſuas ſtatuit columnas, cum hoc lemmate: *Nihil vltra*. De quo Propertius lib. 4.

Audiſtiſne aliquem, tergo qui ſuſtulit orbem
Ille ego ſum, Alciden terra recepta vocat. *Heroes vnde.*

Hinc finxerunt Argonautas, & heroica eorum facinora: ſcilicet quòd Iaſon cum 54. heroibus in naui dicta Argo nauigarit Colchos ad auferendum vellus aureum quorum præcipui fuere Caſtor Pollux, Typhis, Hercules, &c. de quibus Virgilius Ecloga 4.

Alter erit tum Typhis, & altera quæ vehat Argo
Delectos heroas.

Vide Diodor. lib 4. & Hyginum Fabul. 14.

Porrò tales futuros Chriſti diſcipulos prædixit Sibylla Cumana, cuius verſus Virgil. loco citato ad Pollionem exercitus ducem adulando tranſtulit; ſed reuerâ illi non niſi Chriſto congruunt; ſic enim de eo inter cętera canit:

Te duce ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri,
Irrita perpetuâ ſoluent formidine terras.
Ille Deûm vitam accipiet, diuiſq; videbit
Permixtos heroas, & ipſe videbitur illis.

Et inferiùs:

Chara Deûm ſoboles, magnum Iouis incrementum.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DEus ob numeratum à Dauide populum iratus, trium pœnarum optionem Dauidi offert, ſcilicet famis, belli & peſtis. Dauid peſtem elegit: Quare illa ingruens 70. millia occidit: mox verſ. 17. Dauid orat vt à populo in ſe pœna transferatur, ac in area Areuna ſacrificat, itaq́; Deum ſibi populoq́; reconciliat,

1. ET addidit furor Domini iraſci contra Iſrael, commouitq́ue Dauid in eis
dicentem: Vade, numera Iſrael & Iudam. 2. Dixitq́ue rex ad Ioab prin-
cipem exercitus ſui: Perambula omnes tribus Iſrael à Dan vſque Berſabee, & nu-
merate populum, vt ſciam numerum eius. 3. Dixitq́ue Ioab regi: Adaugeat Do-
minus Deus tuus ad populum tuum, quantus nunc eſt, iterumq́ue centuplicet in
conſpectu domini mei regis: ſed quid ſibi dominus meus rex vult in re huiuſce-
modi? 4. Obtinuit autem ſermo regis verba Ioab, & principum exercitus: egreſ-
ſuſq́ue eſt Ioab, & principes militum, à facie regis, vt numerarent populũ Iſrael.
5. Cumq́ue pertranſiſſent Iordanem, venerunt in Aroer ad dexteram vrbis, quæ
eſt in Valle Gad. 6. & per Iazer tranſierunt in Galaad, & in terram inferiorem
Hodſi, & venerunt in Dan ſiluestria. Circumeunteſq́ue iuxta Sidonem, 7. tranſ-
ierunt prope mœnia Tyri, & omnem terram Heuæi & Chananæi, veneruntq́ue
ad meridiem Iuda in Berſabee: 8. & luſtrata vniuerſa terra, affuerunt poſt no-
uem menſes & viginti dies in Ieruſalem. 9. Dedit ergo Ioab numerum deſcri-
ptionis populi regi, & inuenta ſunt de Iſrael octingenta millia virorum fortium,
qui educerent gladium: & de Iuda quingenta millia pugnatorum. 10. Percuſſit
autem cor Dauid eum, poſtquam numeratus eſt populus: & dixit Dauid ad Do-
minum: Peccaui valdè in hoc facto: ſed precor Domine, vt transferas iniquita-
tem ſerui tui, quia ſtultè egi nimis. 11. Surrexit itaque Dauid manè, & ſermo
Domini factus eſt ad Gad prophetam & Videntem Dauid, dicens: 12. Vade, &
loquere ad Dauid: Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige vnum quod
volueris ex his, vt faciam tibi. 13. Cumq́ue veniſſet Gad ad Dauid, nunciauit
ei, dicens: Aut ſeptem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus menſibus fu-
gies aduerſarios tuos, & illi te perſequentur: aut certè tribus diebus erit peſtilen-
tia in terra tua. Nunc ergo delibera, & vide quem reſpondeam, ei qui me miſit,
ſermonem. 14. Dixit autem Dauid ad Gad: Coarctor nimis: ſed melius eſt vt in-
cidam in manus Domini (multæ enim miſericordiæ eius ſunt) quàm in manus
hominum. 15. Immiſitq́ue Dominus peſtilentiam in Iſrael, de manè vſque ad
tempus conſtitutum, & mortui ſunt ex populo, à Dan vſque ad Berſabee, ſeptua-
ginta millia virorum. 16. Cumq́ue extendiſſet manum ſuam Angelus Domini
ſuper Ieruſalem vt diſperderet eam, miſertus eſt Dominus ſuper afflictione, & ait
Angelo percutienti populum: Sufficit: nunc contine manum tuam, erat autem
Angelus Domini iuxta aream Areuna Iebuſæi. 17. Dixitq́ue Dauid ad Domi-
num, cùm vidiſſet Angelum cædentem populum: Ego ſum qui peccaui, ego ini-
què egi: iſti qui oues ſunt, quid fecerunt? vertatur, obſecro, manus tua contra me,
& contra domum patris mei. 18. Venit autem Gad ad Dauid in die illa, & dixit
ei: Aſcende, & conſtitue altare Domino in area Areuna Iebuſæi. 19. Et aſcendit
Dauid iuxta ſermonem Gad, quem præceperat ei Dominus. 20. Conſpicienſq́ue
Areuna, animaduertit regem & ſeruos eius tranſire ad ſe. 21. & egreſſus adorauit
regem prono vultu in terrã, & ait: Quid cauſæ eſt vt veniat dominus meus rex ad
ſeruum ſuum? Cui Dauid ait: Vt emam à te aream, & ædificem altare Domino, &
ceſſet interfectio quæ graſſatur in populo. 22. Et ait Areuna ad Dauid: Accipiat,
& offerat dominus meus rex, ſicut placet ei: habes boues in holocauſtum, & plau-
ſtrum & iuga boum in vſum lignorum. 23. Omnia dedit Areuna rex regi: dixitq́;
Areuna ad regem: Dominus Deus tuus ſuſcipiat votum tuum. 24. Cui reſpon-
dens rex, ait: Nequaquam vt vis, ſed emam pretio à te, & non offeram Domino
Deo meo holocauſta gratuita. Emit ergo Dauid aream & boues, argenti ſiclis
quinquaginta: 25. & ædificauit ibi Dauid altare Domino, & obtulit holocauſta
pacifica: & propitiatus eſt Dominus terræ, & cohibita eſt plaga ab Iſrael.

Et

Vers. 1. ET ADDIDIT FVROR DOMINI IRASCI CONTRA ISRAEL] Quæres, cur, & ob quod peccatum Iſraelis? Reſp. Theodor. eò quòd Iſrael cum Abſalomo contra Dauidem regem ſuum rebellaſſet. Sed ob hoc peccatum cæſa ſunt viginti millia & ampliùs c. 18. licet fortè hæc pœna tantæ culpæ non ſuffecerit, nec ſatisfecerit. Secundò, Lyran. & Caietan. reſpondent fuiſſe peccatum, quo Iſrael cum Seba conſpirauit cōtra Dauidem: in hac enim conſpiratione ſolus Seba punitus eſt; populo ergo à Deo caſtigatio hæc fuit reſeruata. Tertiò, Abul. cenſet inſuper alia fuiſſe populi peccata, qualia ſæpè graſſari ſolent in Rep.

COMMOVITQVE DAVID IN EIS DICENTEM: (vt diceret & iuberet Ioabo) VADE NVMERA FILIOS ISRAEL ET IVDA] *Commouit* Deus Dauidem, nō per ſe ſuggerendo ei, & di- B cendo; *Vade & numera populum* (ſic enim incitaſſet eum ad peccatum, quod facere nequit) ſed permittendo diabolo ad id parato, & anhelanti, vt Dauidem ad ſuperbam hanc populi numerationem incitaret. Deus ergo indirectè, diabolus verò directè excitauit Dauidem ad hanc numerationem, vti expreſsè dicitur 1. Paral. 21. 1. *Conſurrexit*, inquit, *Satan contra Iſrael, & concitauit Dauid, vt numeraret Iſrael.* Tribuitur tamen hîc idipſum Deo, vt oſtendatur iuſto Dei iudicio contigiſſe, vt permitteretur peccare Dauid in numerando populum, hoc fine vt puniretur populus. Deus enim ita manu ſua continet diabolos, & malos homines, vt, licet ardeant ad malefaciendum, tamen nuſquam erumpere poſſint, niſi quò ipſos, vt eant, miſerit, vel poſitiuè C ipſe permiſerit ad peccatorum caſtigationem. Atque hęc poſitiua Dei permiſſio vocatur actio & commotio, vt dixi cap. 16. 10. vbi dicitur *Deus præcepiſſe Semei, vt malediceret Dauidi.*

Hinc ſapienter aduertit S. Gregorius lib. 29. Moral. c. 14. ſubditos non debere iraſci principibus, cùm in aliquem errorem vel vitium labuntur, ſed lapſus cauſam ſibi ſuiſque peccatis aſſcribere. *Ille*, inquit, *Deo atteſtante laudatus, ille supernorum myſteriorum conſcius Dauid Propheta, tumore repentina elationis inflatus, populum numerando peccauit; & tamen vindictam populus, Dauid peccante, ſuſcepit. Cur hoc? quia videlicet ſecundùm meritum plebium diſponuntur corda rectorum. Iuſtus verò iudex peccantis vitium ex ipſarum animaduerſione corripuit, ex quarum cauſa peccauit. Sed quia ipſa ſcilicet ſua voluntate ſuperbiens, à culpa alienus non fuit, vindictam culpa etiam ipſe ſuſcepit. Nam ira ſæuiens, quæ corporaliter populum percuſſit, rectorem quoque populi in-* D *tima cordis dolore proſtrauit.* Vnde concludit ſubijciens: *Certum verò eſt, quòd ita ſibi inuicem & rectorum merita, connectuntur & plebium, vt ſæpe ex culpa paſtorum deterior fiat vita plebium, & ſæpè ex plebium merito mutetur vita paſtorum. Sed quia rectores habent iudicem ſuum, magna cautela ſubditorum eſt; non temerè vitam iudicare regentium.* Eadem ad verbum ex S. Gregor. tranſcripſit Angelomus & Eucherius, vel potiùs Beda. Nam S. Eucherius ætate anteceſſit S. Gregorium, Beda verò ſecutus eſt.

NVMERATE POPVLVM, VT SCIAM NVMERVM EIVS] Scriptura præcedenti c. 23. recenſuerat fortes & heroes Dauidis; nunc ipſe Dauid cæterum populum ſibi ſubditum numerari iu- A bet, vt ſciat quot & quantos ipſe habeat ſubditos, quotque ex ijs apti ſint vt in milites conſcribantur, indeque ſciat ſuum robur, quot ſcilicet milites in aciem educere poſſit. Peccauit tamen, quia id fecit ex vanitate & ſuperbia. Audi S. Auguſt. lib. 22. contra Fauſt. cap. 66. *Ibi in gregem ſibi commiſſum tanta dilectio paſtoralis, vt pro eis ipſe vellet mori, quando populo numerato peccatum elationis eius, ſic punire placuit Deo, vt eumdem numerum minueret morte multorum, cuius multitudine cor regis fuerat ſuperbiâ pertentatum. In quo occulto iudicio Deus, apud quem non eſt iniquitas, & quos nouerat indignos hac vita, ſubtraxit huic vitæ; & in illa qui de hominum copia ſe extulerat, tumorem animi humani, eiuſdem copiæ diminutione ſanauit.* Peccatum ergo Dauidis fuit ſuperbia. Aliud peccatum aſſignant Ioſeph. Caietan. & Abulenſ. ſcilicet quòd in hac B numeratione & cenſu neglecta fuit lex Exod. 30 v. 13. quę iubet vt in cenſu quiſque ſoluat dimidium ſiclum. Verùm nulla huius neglectus fit hî mentio. Adde, licet Dauid ſolui iuſſiſſet dimidium ſiclum lege præſcriptum, populuſque eum ſoluiſſet, peccaſſet tamen Dauid, cogens ſua numeratione populum ad ſoluendum dimidium ſiclum hunc ſine cauſa; ſecùs fuiſſet ſi Dauid iuſtam habuiſſet populi numerādi cauſam: v. g. ſi volēs proficiſci ad bellum, & ſcire numerum eorum qui militare vel arma ferre poſſent, cenſuiſſet populum: vel ſi tributum fuiſſet toti populo imponēdum ob cauſam publicam, tunc enim non peccaſſet.

Simili modo Romani faciebant luſtrum, & cenſum omnium prouinciarum, ſingulaque hominum capita numerabant & deſcribebant: tum C vt ſcirent quàm numeroſæ eſſēnt prouinciæ, quotque milites dare poſſent; tum vt cenſum ab eis exigerent, vti fecit Auguſtus, in plena orbis pace iubens deſcribi totum orbem ſibi ſubditum, eique cēſum indicens, in qua deſcriptione & cenſu natus eſt Chriſtus, qui, vt ait S. Gregor. ſuos fideles numerat & deſcribit in beata æternitate, Lucæ 2. 1.

Vers. 9. ET INVENTA SVNT DE ISRAEL OCTINGENTA (perperam Ioſephus habet *nongenta*) MILLIA VIRORVM FORTIVM] Igitur pueri & feminæ non fuerunt numerati. Dices 1. Paral. 21. v. 5. dicitur: *omnis numerus Iſrael mille millia & centum millia virorum.* Ergo fuere trecenta millia ampliùs. Reſp. Hebræi apud S. Hieron. hîc tantùm recenſeri viuos. in Paralip. verò tam viuos quàm mortuos, nimirum qui peſte à Deo percuſſi mortui ſunt. vnde colligunt ipſi peſte mor- D tuorum numerum fuiſſe trecenta millia, ſed repugnat Script. quæ hîc v. 15. numerat dumtaxat 70 millia.

Secundò, alij reſpondent hîc non numerari tribum Beniamin & Leui; in Paral. verò numerari, ideoque trecenta millia ampliùs recenſeri. Verùm in lib. Paralip. poſt numerum vndecim centenorum millium, illicò ſubditur Leuitas & Beniamitas non fuiſſe numeratos. Ergo illi nec hîc, nec in Paral. numerantur.

Dico igitur duplicem hîc fuiſſe deſcriptionem, ſiue cenſum Iſraelis: prior fuit, quæ principes exercitus per ſingula oppida & vicos in priuatis libris ſingulorum nomina deſcribebant; & iuxta hanc deſcriptionem fuere vndecim centena millia populi numerata, vt habet

liber Paral. poſterior fuit qua ex priuatis hiſce catalogis ſiue libris ſingulorum nomina tranſſcribebantur in librum maiorem, quem habebat Ioab, vt eum traderet regi, itaque in faſtos & Annales publicos referrentur, & horum numerus fuit tantùm octingentorum millium, vt hic dicitur. Cauſa fuit, partim quòd Ioab inuitus hanc deſcriptionem perageret, ideoque in ea regi tranſſcribenda moras necteret, vt ſedaret faſtum regis: partim, quòd ſæuiēte peſte à Deo immiſſa inhibita & inciſa fuerit hæc tranſſcriptio quare omittuntur in ea trecenta millia iam dicta. Id liquet ex 1. Paral. 27. 24. *Ioab*, inquit, *cœperat numerare, nec compleuit* (vnde nec Beniamin nec Leui numerauit) *quia ſuper hoc ira* (peſtis) *irruerat in Iſrael, & idcircò numerus eorum, qui fuerant recenſiti, non eſt relatus in faſtos regis Dauid.* Scriptor verò Paral. ex priuatis catalogis illa trecenta millia addidit & suppleuit.

Et de Ivda qvingenta millia pvgnatorvm] qui ſcilicet apti erant ad ferenda arma & pugnandum, vt præceſſit, eſto actu non eſſent milites & pugnatores. Dices 1. Paral. 21. 5. numerantur dumtaxat 470. millia ex Iuda. Reſp. Abulenſ. ibi non numerari eos, qui ex Iuda, familiæ & militiæ Dauidis erant aſſcripti, eò quòd illos Dauid apud ſe iam haberet in numerato: hos autem fuiſſe triginta millia, quæ iuncta cum 470. millibus faciunt quingenta millia. Ita Abulenſ. & Lyran. Aliter alij reſpondent nimirùm. Primò, Hebræi apud S. Hieron. & ex eis Angelomus, aiunt noluiſſe Ioab ſummam integram, quæ erat 500. millium, tradere Dauidi, ne ipſe ex ſua tribu Iuda tam numeroſa ſuperbiret; vnde decerpſiſſe ex eis triginta millia.

Secundò, alij aſſerunt triginta hęc millia fuiſſe proſelytorum, id eſt Gentilium ad Iudaiſmum conuerſorum, qui ſe tribui Iudæ aggregarunt, ideoque illa hîc non numerari.

Tertiò. Serarius reſpondet hic ſelectiores tantùm numerari eoſque fuiſſe 470. millia: In Paralip. verò omnes omninò, & eos fuiſſe 500. millia.

Quartò, Salianus: tribus Iuda, inquit, ſecundùm antiquos ſuos terminos hic æſtimatur; intra quos tribus Dan & Simeon, quaſi in ſinum Iudæ receptæ ſunt; idque confirmatur ex eo, quòd Ioab cum ſuis dicitur veniſſe ad meridiem Iuda, in Berſabee: cùm tamen conſtet id oppidum fuiſſe in tribu Simeonis, non Iudæ.

Vers. 10. Percvssit avtem cor David evm] q. d. Conſcientia Dauidem momordit, dictauitque ei quòd malè egiſſet numerando populum ex ſuperbia & præſumptione. Ioſephus addit, *Gad* prophetam alioſque Dauidi oſtendiſſe quòd in hac numeratione peccaſſet, ac hunc conſcientiæ ſcrupulum ei mouiſſe.

Vt transferas iniqvitatem] vt ſcilicet eam auferas, remittas & condones.

Vers. 12. Trivm tibi datvr optio] *Trium*, ſcilicet cladium & calamitatum, nimirum peſtis, famis & belli: quodcumque enim ex his tribus elegeris, demet & demetet numerum hunc ingētem Iſraelis, in quo tu quaſi rex ſuperbis & glorиaris, itaque ſternet tuam ſuperbiam. ita S. Auguſt. li. 22. contra Fauſtum c. 66.

Vers. 13. Avt septem annis veniet tibi fames] Pro *ſeptē* 1. Paral. 21. 12. dicitur *tribus*, quia prior propoſitio Dei & Gad prophetæ continebat *ſeptem*: ſed hanc deinde Deus petente Gad aut Dauide mitigauit & redegit ad tres annos, ſicut numerum 50. iuſtorum in Sodoma ob preces Abrahæ diminuit & redegit ad decem Geneſ. 18. Vnde Ioſeph. Origen. Ambroſ. Theodor. & alij tres tantùm annos fames Dauidi propoſitos aſſerunt.

Melivs est vt incidam in manvs Domini (mvltæ enim misericordiæ eivs svnt) qvam in manvs hominvm] Vers. 14. Bellum ergo hominum, putà Philiſthinorum, Syrorum & Ammonitarum deprecatur; de cęteris Dauid reſignat ſe Deo, vt vel famem, vel peſtem infligat. Sed vrgente Gad prophetâ, vt alterum horum definitè eligeret, elegit peſtem. nam Septuag. addunt: *Et elegit ſibi Dauid mortem*, id eſt peſtem, quam vulgò *mortem*, ſiue mortalitatem, appellamus. Idem tradit Ioſephus, qui & aliam cauſam huius electionis Dauidis aſſignat, quem audi: *Rex cogitans quòd ſi famem peteret: ſui magis quàm aliorum rationem habuiſſe videri poſſet, quandoquidem ipſi nihil periculi eſſet multum frumenti in horreis habenti, illis non item. Quòd ſi per tres menſes ab hoſte vinci elegiſſet, ſic quoque ſibi cōſuluiſſe qui arces & fortiſſimam circa ſe cohortem haberet: Optauit malum regnantibus æquè ac regnatis commune, in quo omnibus par metus immineret, præfatus, melius eſſe incidere in manus Dei, quàm in manus hominum.* Sic & Theodor. Abul & Caiet. Dauid ergo eligens *incidere in manus Dei*, videtur elegiſſe peſtem: hæc enim eſt plaga qua homines percutit manus Dei, ait Lyran. & Vatabl. nam fames ſæpè non proximè à Deo, ſed ab hoſtium deprædatione, vel terræ ſiccitate, aut aëris intemperie oritur.

Dices, Daniel. 13. 23. contrarium Dauidi elegit Suſanna dicens: *Melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Domini.* Reſponſio eſt facilis: Suſanna enim loquitur de eo qui incidit in manus hominum per pœnam, vt ab eis occidatur: hoc enim ſatius eſt, quàm incidere in manus Dei per culpam, putà per fornicationem, ad quam ipſa à ſenibus vrgebatur. q. d. Satius eſt occidi ab hominibus, quàm peccare in Deum: cædes enim hominum temporalis eſt, offenſa verò & vindicta Dei eſt ęterna, quare præſtat offendere homines, quàm Deum. At verò Dauid loquitur de pœna, non de culpa, q. d. Satius eſt puniri à Deo, quàm ab homine, putà ab hoſte: hic enim ſæpè ſęuus eſt & implacabilis; Deus autem miſericors, & pœnitentia placatur. Hinc S. Chryſoſt. homil. 29. in Epiſt. ad Roman. oſtendit Dauidem fuiſſe bonum paſtorem, qui iuxta Chriſti Domini ſententiam Ioan. 10. v. 11. animam ſuam dabat pro ouibus ſuis: *Propterea*, inquit, *in optione ſuppliciorum illorum non famem elegit, non hoſtilem perſecutionem; ſed immiſſam à Domino mortem, per quam ſperabat alios quidem fore ſecuros; ſe verò ante reliquos omnes è medio tollendum.* Vnde ait: *Ego ſum qui peccaui: ego iniquè egi: iſti, qui oues ſunt, quid fecerunt? Vertatur, obſecro, manus tua cōtra me.* Nam vt bene D. Chryſoſt. addit: *Vellicabantur viſcera ipſius cadentibus illis, tāquam ſi genuini necarentur filij.* Vnde S. Ambroſ. Apolog. 1. Dauid. cap. 7. *Quo facto*, inquit, (id eſt oratione pro ſubditis) *ſtatim dignus ſacrificio iudicatus eſt, qui abſolutione æſtimabatur indignus.* Et

Inferiùs: *Nec mirum*, inquit, *ſi tali oblatione pro populo, peccati ſui adeptus eſt veniam cùm Moyſes, offerentia ſe Domino pro plebis errore, etiam plebis peccata deleuerit.*

Vers. 15. Immisitqve Dominvs pestilentiam in Israel. de mane vsqve ad tempvs constitvtvm] Septuag. *à manè vſque in horam prandij.* Chald. *à tempore quo mactatur iuge* (ſacrificium) *vſquequò adoleatur*, id eſt, vſquequò adolendo plenè comburatur, quod erat ſub tempus prandij. Sic & Ioſeph. Hinc multi putant peſtem hanc duraſſe tantùm per ſex horas: tot enim ſunt à manè ad prandium. ita Theodor. *Trium dierum*, inquit, *mortem Deus minabatur, ſex autem horis ſolùm mortem intulit. Si dies numerentur cum noctibus, inuenitur pars ſolùm duodecima minarum illata eſſe populo. Ita Deus benignus & clemens maioribus quidem vſus eſt minis peccatores terrens, minus autem longè minora infert ſupplicia.* Idem Ambr. in Pſalm. 37. *Qui propoſuerat*, inquit, *mortem triduo exercere in terra: ne vnum quidem diem paſſus eſt præterire ſed ad horam prandij libenter indulſit, &, vt verbo Scripturæ vtar habuit pœnitentiam ſuper malitiam.* Et aliquantò pòſt: *Vide*, inquit, *Domini gratiam, quòd & ipſe à propoſita conditione deflexit. Numquid aliquod miſerationis eſt crimen, quia plus minatur, & minus exigit, qui in remuneratione præmiorum ſua promiſſa cuſtodit, in exactione pœnarum præſcriptum remordet?* Alij vt Lyran. Rupert. Vatabl. Sanchez, per *tempus conſtitutum* accipiunt tempus ſtatum ſacrificij veſpertini, quo ſcilicet veſpere alter agnus Deo offerebatur in iuge ſacrificium, quaſi vi iſtius ſacrificij ceſſarit peſtis: Hebr. enim מועד *moed*, ſignificat *tempus ſtatum*, quale eſt feſtorum & ſacrificiorum. Verùm ſimpliciùs & aptiùs, per *tempus conſtitutum* accipias triduum à Deo conſtitutum plagæ peſtis v. 13. ita Abul. qui idipſum ratione confirmat: quia inquit, ſi nulla priùs facta fuiſſet mentio temporis, quo durare deberet peſtilentia, eſſet diuinationi locus, & nomine to manè quo cœpit peſtis, poſſet intelligi duraſſe ad tempus veſpertini ſacrificij à lege definiti; præſertim cùm eo tempore Dauid ſacrificaſſe videatur. At cùm paulò antè dictum fuerit, triduo duraturam, moxque dicatur duraſſe ad tempus conſtitutum. vis vtique affertur Scripturæ, ſi tempus conſtitutum, aliò quàm ad prædictum triduum referatur. ita quoque Caietan. Dion. Salian. & alij, qui cenſent peſtem hanc duraſſe per integros duos dies, & per partem diei tertiæ, donec Deus dixit Angelo percutienti *Sufficit* v. 16.

Et mortvi svnt ex popvlo, &c. septvaginta millia virorvm.] Perperam ergo Rabbini numerant trecenta millia, vt dixi v. 9.

Vers. 16. Cvmqve extendisset manvm svam Angelvs Domini (hinc patet Angelum hunc infligentem peſtem fuiſſe bonum, non malum. Sic bonus Angelus cremauit Sodomam Geneſ. 19. idem magis patet v. 17. vbi Dauid ab Angelo veniam precatur) svper Iervsalem et disperderet eam, misertvs est Dominvs.] Hinc patet, Angelum priùs peſte percuſſiſſe cæteras tribus, ex eiſque occidiſſe 70. millia, ac tandem tertio die percuſſiſſe quoque Hieroſolymam multoſque in ea necaſſe: nam & Hieroſolymitæ peccarant in Deum, conſpirando cum Abſalomo contra Dauidem ſuum regem, alijſque pluribus peccatis.

Et ait Angelo percvtienti popvlvm: Svfficit.] Hic colligitur Deum, antequàm oraret Dauid, ex ſpontanea miſericordia iuſſiſſe Angelo vt plagam peſtemque ſiſteret. Porrò Angelus hic infligebat Iſraelitis peſtem, *applicando eorum corpori & cordi aliquid valdè peſtiferum*, ait Abul. *quod ſubitò corrumperet viſcera, idque ſine ſenſu, ſicut non ſentitur aër infectus cùm attrahitur; & quia illud quod applicabat Angelus, erat magis corruptum quàm aër, qui in tempore peſtilentiæ attrahitur, velociùs & inſenſibiliùs homines cadebant, tamquàm nullum habuiſſent languorem.* Hinc vocatur peſtis hæc *gladius*: tum quia qui percutiebantur peſte ab Angelo, ſentiebant quaſi ictum gladij: tum quia in Script. omne quod pungit, cruciat, affligit, per catachreſin vocatur gladius. Simile contigit in peſte Romana, quæ Pelagium Pont. ſuſtulit, ad quam ſedandam S. Gregorius publicas Litanias ad baſilicam S. Petri inſtituit, ipſeque geſtabat imaginem B. Mariæ à S. Luca depictam, de qua audi Baronium anno Chriſti 590 *Tunc verò & mirandum iſtud accidiſſe tradunt, vt cùm perueniſſet procedendo Gregorius ad molem Hadriani Tiberi adiacentem, in ſignum reconciliati numinis, viſus fuit Angelus nudatum gladium in vaginam reponere, eoque ſymbolo morbum ceſſaſſe ſignificare voluiſſe*, quemadmodum (vt ſuperiùs ex eodem Gregorio Dialog. lib. 4. cap. 36. dictum eſt) per ſagittas viſas cælitùs lapſas idem fuerat diuinitùs præmonſtratus.

Peſtis cælitùs miſſa.

Exempla.

Simile factum in peſte illa vniuerſali per Orientem, imò per totum orbem, quæ contigit anno Chriſti 594. qui fuit 28 Iuſtiniani Imp. de qua ita ſcribit Procop. lib. 2. de Bello Perſico, & ex eo Baronius: *Phantaſmata dæmonum multis humana ſpecie viſa ſunt: quot enim in ipſa inciderent, percuti ſe ab aliquo viro putabant, morbuſque ſubitò irruebat. Nonnulli ab initio verbis ſanctis ac alijs (vt poterant) ſupplicationibus eum auertere fruſtrà quærebant: ac tamquam lymphati ſeu ſpiritu maligno agitati, amicos vocantes minimè audiebant: in locis quoque anguſtis coërcebantur. Nonnullis verò in ſomnis hæc eadem accidebant.* Et inferiùs: *Tribus igitur menſibus huiuſcemodi lues Conſtantinopoli præualuit, & ab initio quidem pauci, deinde in ſingulos dies quinque, ſæpiùs etiam decem millia efferebantur: adeò vt plures etiam diuites, miniſtris iam omnibus extinctis, curatorum penuriâ magis, quàm morbo perirent, & inſepulti manerent.* Remedium fuit imploratum B. Virginis auxilium, quo lues extincta eſt, vnde in memoriam tanti beneficij Græci inſtituerunt Feſtum ὑπαπαντῆς, id eſt occurſus Domini, quod nos feſtum Purificationis B. Virginis nuncupamus, die 2. Febr. Vide Baron. in Martyrol. & in Annal. anno Chriſti 544. in fine. Similis peſtis contigit Anno Domini 605. de qua ita Regino in Chronico: *Tunc*, ait, *viſibiliter multis apparuit quòd bonus & malus Angelus noctu per ciuitatem pergerent, & ex iuſſu boni Angeli malus Angelus, qui videbatur venabulum manu ferre, quoties de venabulo oſtium domus cuiuſcumque percuſſiſſet, tot de eâdem domo ſequenti die homines interirent.* Idem prorſus Romæ contigiſſe ſub Agathone Pontif. anno Domini 689. iiſdem verbis, quibus vtitur Regino (vnde ſuſpicio eſt vnum idemque ab vtroque narrari, ſed alio anno conſignari) ſcribit Paulus Diaconus

conus lib. 6. cap. 5. & Anaſtaſius Bibliothec. in Agathone, atque ex iis Barón. anno Chriſti iam dicto, qui & addunt: *Tunc per reuelationem cuidam dictum eſt, quòd peſtis ipſa priùs non quieſceret, quàm in baſilica quæ B. Petri ad vincula dicitur, S. Sebaſtiani Martyris altarium poneretur. Factumq; eſt, & delatis ad vrbem Romam beati Sebaſtiani Martyris reliquijs, mox vt in iam dicta baſilica altarium conſtitutum eſt peſtis ipſa quieuit.* Huculque Paulus: *Exſtat adhuc integrum ipſum altare, nec non eiuſdem ſancti martyris imago inciſo opere expreſſa. Sed ex hoc propagata ad poſteros religio eſt, vt peſtis tempore voti cauſa imago eiuſdem ſancti Sebaſtiani diuerſis in locis pingi ſoleret, ſed & in eius memoriam altaria erigi, imò etiam & Eccleſias fabricari. Eadem de tempore & peſte habet Anaſtaſius in Agathone Pontif.* Hæc Baronius.

Vers. 17. Dixitque David ad Dominvm, cvm vidisset Angelvm caedentem popvlvm: Ego svm qvi peccavi] Angelus iam iuſſu Dei ſtiterat plagam; quo facto, oſtendit tamen ſe Dauidi vultu truci & igneo, cum ſtricto gladio, quaſi minans adhuc populum ferire: quare territus Dauid cum ſuis ſupplex in terram procidit, petijtque populo veniam & impetrauit. ita Abul. Salian. & alij. Hebræi tradunt Dauidem ex hac viſione & dolore populi percuſſi perculſum incurriſſe morbum incurabilem. Quare ipſum ad Deum ingemuiſſe: *Miſerere mei, quoniam infirmus ſum.* Pſal. 6. 3. *Infirmum ſe appellat,* inquit Lyran. *iuxta ſententiam veterum Rabbinorum, quia ex viſione Angeli percutientis populum pro numeratione prædicta fuit ita perterritus, vt de cætero languidus remaneret: adeò vt nullis veſtibus calefieret, vt 3. Reg. 1. v. 1 dicitur. Aiunt Hebræi,* inquit Hieronymus, *Sadoc ſacerdotem infulatum Dominum deprecatum fuiſſe, & imitatum fuiſſe patrem ſuum Aaron, & illius preces & deuotionem Dominum vidiſſe & miſertum fuiſſe.*

Ego svm qvi peccavi] ſcilicet numerando populum, à quo peccato immunis erat populus, qui tamen reus ob alia ſcelera ab eo commiſſa, quæ hic caſtigare volebat Deus. Conſiderent hîc, admirentur & imitentur Principes, & Prælati profundam humilitatem, pœnitentiam & charitatem Dauidis pro populo ſupplicantis, & pœnam ab eo in ſe transferri poſtulantis. Audiant S. Ambroſ. in Apol. Dauidis c. 7. *Quàm illud admirabile, quòd Angelo ferienti plebem ſe obtulit. Hoc facto ſtatim dignus ſacrificio iudicatus eſt, qui abſolutione æſtimabatur indignus. Nec mirum, cùm & Moyſes offerendo ſe Domino pro plebis errore, etiam plebis errata deleuerit.* Eadem penè Theodor. q. 37 *Digna, ait, ſunt admiratione ipſa verba regis, ignorans cauſam, ſuum peccatum vocauit, quod fuerat factum; & vt in ſuum genus iuſta ferretur ſententia, ſupplicauit; vtens verbis boni paſtoris, imitans filium ſuum & Dominum, qui animam ſuam poſuit pro ouibus.* Additur 1. Paral. 21. 16. *Et ceciderunt tam ipſe* (Dauid) *quàm maiores natu veſtiti cilicijs, proni in terram.* Sic S. Carolus Borromeus ad auertendam peſtem, aliaſque clades in publica ſupplicatione nudis pedibus, fune in collum iniecto, baiulans crucem proceſſit.

Vers. 18. Ascende (in montem Moria qui eſt pars montis Sion) et constitve altare Domino in area Arevna Iebvsæi] quia ob Angelum gladio minantem adhuc erat peſtis metus, imò reliquiæ. Licet enim Deus dixiſſet Angelo: *ſufficit,* vt neminem vlteriùs peſte inficeret; tamen qui iam ab eo peſte infecti fuerant, non erant ſanati. Iubet ergo Gad propheta Dauidi Dei inſtinctu, vt altare erigat, vt libertatem à ſe conceſſam confirmet. Alij tamen ex hoc loco cenſent necdum ceſſaſſe Angelum à percuſſione & inflictione peſtis, ideoque peſtem necdum ceſſaſſe, nec Deum adhuc dixiſſe Angelo: *ſufficit,* ſed id dixiſſe poſt preces & ſacrificium Dauidis. Quamuis enim iam antè id narrarit Script. v. 16 tamen id feciſſe videtur per anticipationem, qua voluit priùs complere narrationem geſtorum & dictorum inter Deum & Angelum; deinde ſubdere media prævia ad id à Deo ordinata, ſcilicet ſupplicationem & victimam Dauidis, quibus placatus Deus dixit Angelo: *ſufficit,* ſiſtitque peſtem. Hæc expoſitio eſt probabilis, eique fauet quod ait Dauid v. 21. *Et ceſſet interfectio quæ graſſatur in populo.* Et v. 25. *Et propitiatus eſt Dominus terræ, & cohibita eſt plaga ab Iſrael.* ita Caietan.

In area Arevna Iebvsæi] fuit *Areuna* princeps Iebuſæorum, vnde v. 23. in Hebræo vocatur *rex,* fuitque amicus & familiaris Dauidis, quare videtur factus proſelytus, & ad Iudaiſmum Deumque verum conuerſus. ita Abulenſ. Dion. Salian. Porrò, qui ab Hebræis vocabatur *Areuna,* id eſt, *collectio,* vel *area,* à Iebuſæis paululùm inflexo nomine dictus eſt *Ornan,* vt patet 1. Paral. 21. 18. Hinc Vatabl. putat eum fuiſſe regem Iebuſæorum, antequàm Ieruſalem à Dauide caperetur, quâ captâ factum Dauidi tributarium. Idem docet S. Auguſt. ſerm. 198. de Temp. Serar. & alij.

Area Ornan cur electa.

Quæres, cur aream hanc Areunæ præ alijs elegit Deus ad ſacrificium? Reſp. primò, quia hæc area erat in monte Moria, vbi olim ante 850. annos Abraham iuſſus fuit à Deo immolare filium ſuum, Geneſ. 22. Secundò, quia in eodem loco decreuerat Deus à Salomone ædificare templum, cuius hic quaſi ſpecimen & præludium à Dauide iaci darique voluit. Id patet 2. Paral. 3. 1. vbi dicitur: *Et cœpit Salomon ædificare domum Domini in Ieruſalem in monte Moria qui demonſtratus fuerat Dauid patri eius in loco quem parauerat Dauid, in area Ornan Iebuſæi.* Symbol. ſignificare voluit Deus in *area Iebuſæi,* id eſt in regione Gentilium, à vero Dauide & Salomone, id eſt Chriſto, templum, id eſt Eccleſiam Catholicam verorum Iſraelitarum & Abrahæ filiorum per fidem, ex viuis fidelium lapidibus ædificandam fore. Ita Angelom. & S. Auguſt. ſerm. 198. de Temp.

Tropol. idem Angelom. *Areuna,* ait, *interpretatur area, & Ornan Latinè reſonat lumen nobis. Bene ergo cùm Deum pro offenſo quo peccauit placare vellet, altare iubetur in area Areuna vel Ornan conſtruere, vt inde vnuſquiſque conijciat, quia aliter diuinitas ab homine placari non poteſt, niſi in area cordis, per lumen rectæ fidei, & veræ dilectionis, altare illi deuotæ humilitatis conſtituat, in quo ſacrificium piæ confeſſionis ac laudis Deo acceptabile offerat. Quod rectè per eumdem Prophetam in Pſalmis manifeſtatur, vbi dicitur ex perſona Domini: Sacrificium laudis honorificabit me. Et rurſum: Sacrificium, inquit, Deo ſpiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit.*

Allegor.

Allegor. Dauid hîc ſacrificans in area Areunæ, iramque Dei placans, & peſtem ſedans, typus erat Chriſti, qui in eodem loco (Caluariæ enim mons vicinus eſt monti Moriæ, eiuſque quaſi pars & iugum) ſeipſum in hoſtiam pro peccato Patri immolaturus, iram eius erat placaturus, mortemque præſentem & æternam à nobis ablaturus.

VERS. 21. ET CESSET INTERFECTIO] Neſciebat Dauid Deum dixiſſe Angelo percutienti: *ſufficit*, imò poſt hoc dictum Angelus apparuit Dauidi ſtricto gladio quaſi minans percutere, vnde Dauid putabat eum reuera adhuc percutere, imò nonnulli putant eum reuerà adhuc percuſſiſſe, vti dixi verſ. 18. idque ſatis innuit Script. dicens ad preces & ſacrificium Dauidis Deum placatum ſuſtuliſſe peſtem hic v. vlt. & 1. Paral. 21. vbi poſt ſacrificium Dauidis ſubditur v. 27. *Præcepitque Dominus Angelo, & conuertit gladium in vaginam.* Vt vt eſt, certum eſt ante preces & ſacrificium Dauidis, necdum Deum fuiſſe reconciliatum, ſed per Angelum ſtricto gladio adhuc minitatum populo, verùm per preces & hoſtias Dauidis plenè fuiſſe placatum, ac iuſſiſſe Angelo vt gladium fulminantem in vaginam recondeter.

VERS. 24. EMIT ERGO DAVID AREAM ET BOVES ARGENTI SICLIS QVINQVAGINTA] Dices, 1. Paral. 21. 25. dicitur: *Dedit ergo Dauid Ornan pro loco ſiclos auri iuſtiſſimi ponderis ſexcentos.* Facilis & plana eſt communis reſponſio, Dauidem pro area altaris & bobus dediſſe ſiclos argenteos 50. vt hîc dicitur: at verò poſteà pro tota area Areunæ, vt in ea à Salomone fabricaretur templum illud orbis miraculum, dediſſe ſiclos aureos ſexcẽtos. ita S. Hieron. Gloſſa, Lyran. Hugo, Dion. Caiet. Salian. Serar. & alij.

Aliter reſpondent Andr. Maſius in Ioſue c. 7. v. 24. Alcazar de Ponder. & menſuris propoſ. 22. pag. 60. Vilalpando tom. 3. pag. 414. ſcilicet hos 50. ſiclos vocari *argenti*, id eſt pecuniæ (Hebræi enim æquè ac Franci pecuniam vocant *argentum*) reuerà tamen fuiſſe aureos. Iam 50. ſicli aurei valent 600. ſiclos argenti; vna enim libra, drachma vel vncia auri valet duodecim argenteas, teſte Platone in Hipparcho. Quare ſiclos ſexcentos, quorum fit mentio in Paralip. fuiſſe argenteos, eos tamen vocari auri, quia in auro perſoluti ſunt; nam vt dixi 50. ſicli aurei dati à Dauide valent ſexcentos ſiclos argenteos. Hic ſenſus ſubtilis eſt & profundus, eique fauent Hebræi, Septuag. & Chald. quæ hoc loco habẽt: *Emit boues*, &c. *in argento* (id eſt pecunia) *ſiclis quinquaginta*, ſcilicet aureis, qui valent 600. argẽteos, vti fuſiùs in fine Pentateuchi dixi tract. de Ponderibus. Verùm hic ſenſus durè & difficulter applicatur verſioni Vulgatæ, quæ habet hoc loco: *Emit, &c. argenti ſiclis quinquaginta.* Quare prior ſenſus vti communior, ita ſimplicior & clarior eſt.

ET PROPITIATVS EST DOMINVS TERRÆ] VERS. 25. Signum huius propitiationis fuit ignis à Deo è cælo miſſus, qui hoſtias Dauidis conſumpſit & quaſi ad Deum, cui offerebantur, aſſumpſit. Id patet ex 1. Paral. 21. 26. vbi dicitur. *Et exaudiuit eũ in igne de cælo ſuper altare holocauſti.* Sic Deus oſtẽdit ſibi placere ſacrificia Abelis, nõ Caini, Aaronis, non Nadab, Eliæ, non ſacerdotum Baal, per ignem è cælo in eorum victimas miſſum, Geneſ. 4. 4. Leuit. 9. 24. 3. Reg. 18. 29.

Simul hoc ignis ſigno oſtendit Deus, velle ſe eodem loci erigi à Salomone templum, in quo hoſtiæ ſibi offerrentur, & igne cæleſti cremarentur, idque Dauid populo nuntiauit, cùm, vt dicitur 1. Paral. 22. 1. ait: *Hæc eſt domus Dei, & hoc eſt altare in holocauſtum Iſrael.* Vnde mox latomos, ferrum, ligna, ceteramque materiam ad fabricam templi neceſſariam comparauit, vt ibidem ſubditur. Audi Ioſephum lib. 7. cap. 20. *Dauid autem cùm animaduertiſſet ſe exauditum, & gratum fuiſſe ſacrificium, decreuit totum illum locum, altare vniuerſi populi appellare, & Deo templum ibi exædificari. Quam eius vocem Deus in futurum ratam eſſe voluit. Mox enim Prophetâ ad eum miſſo, illi templum extruendum prædixit à filio, quem regni ſucceſſorem eſſet relicturus.* Iam autem idipſum Deus reuelauerat Dauidi volenti ædificare templum, vt dictum eſt c. 7. ſcilicet ſe velle in monte Moria & Sion ædificari templum, ſed hoc ipſum Dauid hic populo annuntiauit, & locum ab Areuna emit 600. ſiclis, vt patet ex loco Paralip. iam citato. ita Pineda lib. de Salomone cap. 5. n. 31. & ex eo Salianus.

Hîc terminantur acta politica Dauidis, quæ ſcilicet ſpectant bella & regimen populi. Acta enim Eccleſiaſtica, & ſpiritualia hic omittuntur, vti ſunt compoſitio Pſalmorum; diſtributio Leuitarum & ſacerdotum, ad ſacrificandum & pſallendum, præparatio auri, argenti, æris, ferri, operarum ad fabricam templi, quæ proinde ſupplentur & fusè enarrantur 1. Paralip. cap. 23. vſque ad finem libri. Inſuper in eodem libro cap. 27. recenſentur nomina præfectorum tum exercitus, tum tribuum: ac cæterorum officialium Dauidis.

Hic ergo finitur liber ſecundus Regum, qui totus continet Acta & geſta politica Dauidis, ab inito regno vſque ad finem vitæ. Ea per ſingulos ipſius annos appoſitè & probabiliter (nil enim certi hic definiri poteſt) diſtribuunt noſter Salianus, Torniellus, Gordonus, cæterique Chronologi, ex quibus hæc pauca ſed præcipua accipe.

Anni

Anni Dauidis.	*Anni Samuelis.*	*Anni Saulis.*
Primus: naſcitur Dauid	vndecimo anno Samuelis Iudicis	Saul agros colit & paſcit aſinos.
Anno ætatis 13. Dauid paſcit oues, qui fuit 23. annus Samuelis Iudicis, quo Hebræi petunt regem.		
		Saul creatur rex & varia bella feliciter conficit.
Anno 20. à Samuele in regem priuatim vngitur.	Samuel Saulem regno priuat.	Saul à dæmone vexatur.
Anno 22. duellat cum Goliat eiúque caput amputat.	Samuel pergit iudicare.	Saul Dauidi inuidet.
Anno 23. fit tribunus & gener Saulis.		
Anno 24. fugit ad Samuelem in Naioth	Samuel prophetat	Saul prophetat.
Anno 25 fugit in Ceilam: latet in deſerto Engaddi.	Samuel luget lapſum Saulis	Saul occidit ſacerdotes in Nobe.
Anno 28. patcit Nabalo, & ducit Abigail.	Samuel moritur	Saul perſequitur Dauidem.
Anno 30. vindicat cladem Siceleg: audit mortem Saulis		Saul ſe occidit in Gelboë.
Anno 31. Dauid creatur vngiturque rex Iuda in Hebron.		Decem tribuum regem Abner conſtituit Isboſeth Saulis filiũ.
Anno 38, ab omnibus tribubus rex creatur.		Isboſeth doloſè occiditur.
Anno 39. arcem Sionis expugnat. in eaque regni ſedem locat.		
Anno 42. transfert Arcam in Sion, ante eam ſaltat, accipit oraculum de naſcituro Salomone.		

Anno 43. & ſeq. bello ſuperat Philiſthæos, Ammonitas, Syros, Idumæos.

Anno 48. Hanon regem Ammon ob violatos legatos caſtigat, & ſubiugat.

Anno 50 Bethſabee violat, & Vriam occidit,

Anno 51. A Nathan correptus pœnitet.

Anno 52. naſcitur Salomon. Amnon violat ſororem ſuam Thamar.

Anno 54. Abſalom occidit Amnon, fugitque in Geſſur.

Anno 59. Abſalom poſt quatuor annos exilij à regno, & duos ab aula patris, planè pleneque reconciliatur Dauidi.

Anno 61. ætatis, qui fuit regni 31. Abſalom regnum inuadit, fugit Dauid, prælium parat, cum Abſalomo confligit & vincit; Abſalom fugiens, capillis arbori implectitur, & tribus lanceis à Ioab configitur.

Anno 63. ætatis, qui fuit regni 33. ob famem à Deo immiſſam Dauid Gabaonitis tradit ſeptem Saulis filios crucifigendos.

Anno 64. ætatis, qui fuit regni 34. quatuor bella cum Philiſthæis, cæſis totidem eorum gigantibus feliciter conficit. Narrantur c. 21. v. 15 & ſeq.

Anno 67. ætatis, qui fuit regni 37. luſtrum agit totius populi: quare Deus immiſſa peſte 70. millia occidit. Sed Dauid ſupplicans & ſacrificans in area Areunæ Dei iram & peſtem ſedat.

Anno 69. ætatis qui fuit regni 39. Dauid Salomoni agenti annum ætatis 19. vxorem dat Naamam Ammonitidem, ex qua ipſe eodem anno generat Roboam, qui ei poſt 40. annos in regno ſucceſſit.

Anno 70. ætatis, qui fuit regni 40. Dauid Salomonem regem conſtituit, ac paulò pòſt moritur, qui fuit à mundo condito annus 2929. ante Romam conditam 270. ante Chriſti ortum 1026. iuxta tabulam chronologicam quam præfixi Pentateucho. Hanc annorum Dauidicorum ſeriem digeſſimus ex Annalibus Saliani, Gordoni, & Tornielli, qui omnes eum anno ætatis 70. mortuum docent. Synchroni autem reges ei fuerunt: Codrus quidem apud Athenienſes annis aliquot, inde Medon annis 20. poſtque eum Acaſtus: apud Aſſyrios, Dercilus ac poſt eum Eupales, apud Latinos Syluius. Ixion apud Corinthios, vt ex Euſebio colligere eſt. Atque in his liber ſecundus Regum terminatur.

COMMENTARIVS
IN LIBRVM TERTIVM
REGVM.

ARGVMENTVM.

LIbro primo Regum audiuimus acta duorum vltimorum Iudicum, ſcilicet Heli Pontificis & Samuelis Prophetæ, ac geſta Saulis primi regis Iſraëlis. Continet ergo primus liber chronologiam octoginta annorum: nam Heli præfuit Iſraëli annis 40. totidem Samuel & Saul ſimul. Hiſce Actis intexuntur geſta Dauidis in adoleſcentia, antequàm crearetur rex, nimirum vnctio eius in regem facta à Samuele, duellum cum Goliath, bella cum Philiſthæis, fuga & latebræ cùm eum perſequeretur Saul.

Libro ſecundo Regum audiuimus acta Dauidis, ab inito regno vſque ad eius finem & mortem, quod fuit ſpatium 40. annorum: tot annis enim regnauit Dauid,

Sequuntur iam duo libri vltimi, ſcilicet tertius & quartus Regum, qui geſta Salomonis cæterorumq́ue Dauidis poſterorum Regum omnium enarrant, vſque ad captiuitatem Babylonicam, in qua à Nabuchodonoſor & Chaldæis euerſa eſt Ieruſalem, Iudæiq; traducti ſunt in Babylonem, quod fuit ſpatium 430. annorum. Tot ergo annorum hiſtoria Regum Iſraëlis his duobus libris pertexitur, ideòq; hi duo libri ab Hebræis propriè Regum, à Græcis Regnorũ vocantur, cùm priores duo libri Samuelis appellentur.

Accipe horum regum Ordinem, æquè ac temporis quo regnarunt ſeriem.

1. Salomon regnauit	40. annis	3. Regum 11. v. 42.
2. Roboam eius filius	17. annis	3. Reg. 14. v. 21.
3. Abia	3. annis	3. Reg. 15. v. 2.
4. Aſa	41. annis	3. Reg. 15. v. 10.
5. Ioſaphat	25. annis	3. Reg. 22. v. 42.
6. Ioram	8. annis, ſed tribus cum patre, ac poſt eum ſolus quinque annis.	4. Reg. 8. v. 17.
7. Ochozias	vno anno partim cum patre, partim ſolus	4. Reg. 8. v. 26.
8. Athalia	6. annis	4. Reg. 11. v. 4.
9. Ioas	40. annis	4. Reg. 12. v. 1.
10. Amaſias	29. annis	4. Reg. 24. v. 2.
11. Azarias, ſiue Ozias	52. annis	4. Reg. 15. v. 2.
12. Ioatham	16. annis	4. Reg. 15. v. 33.
13. Achaz	16. annis	4. Reg. 16. v. 2.
14. Ezechias	29. annis	4. Reg. 18. v. 2.
15. Manaſſes	55. annis	4. Reg. 21. v. 1.
16. Amon	2. annis	4. Reg. 21. v. 19.
17. Ioſias	31. annis	4. Reg. 22. v. 1.
18. Ioachaz	tribus menſibus	4 Reg. 23. v. 31.
19. Ioakim	11. annis	4. Reg. 23. v. 36.
20. Ioachin	tribus menſibus	4. Reg. 24. v. 8.
21. Sedecias	11. annis	4. Reg. 24. v. 18.

Collige hos omnes annos & inuenies 430. quos dixi hiſce duobus libris pertractari.

Porrò plerique horum regum fuere impij, pauci tamen pij, ſcilicet Ioſaphat, Ioatham, Ezechias, Ioſias.

Rurſum duodecim præceſſere Romulum & Romam; hæc enim condi cœpit ſub annum vndecimum Ioatham, Vnde ſequitur primos vndecim reges præceſſiſſe initium Olympiadum. Olympiades enim celebrari & computari cœperunt ſub annum 40. Azariæ ſiue Oziæ: quare Olympiades 23. annis præcedunt conditionem Romæ, vti omnes Chronologi fatentur. Vide tabulam Chronologicam quam præfixi Pentateucho. Fauet S. Hieronymus, qui in cap. 1. Iſaiæ v. 1. aſſerit Ezechiam regnare cœpiſſe anno 12. Romuli: Ergo Romulus Romæ regnare cœpit anno 4. Achaz, qui fuit pater Ezechiæ. Illo igitur anno iam condita erat Roma; nimirum ſub annum vndecimum

Ioatham illa condi cœpit, durauitque eius fabrica per ſeptem vel octo annos, ita vt finita ſit ſub annum quartum Achaz, ac tum in ea regnare cœpit Romulus. Euſebius tamen paulò poſterius hæc conſignat, nimirum initium Olympiadum collocat anno 49. Azariæ, conditionem Romæ anno 5. Achaz. Alij aliter, ſed exiguo paucorum annorum diſcrimine.

Auctorem libri tertij & quarti Regum fuiſſe Ieremiam, qui eos ex antiquis Annalibus, & Diariis collegerit, cenſent Procopius, Iſidor. Abul. & R. Moyſes Kimchi, quos citat Sixtus Senenſis lib. 1. vnde & caput vltimum Ieremiæ idem eſt cum cap. vltimo lib. 4. Regum. Verùm hac de re dixi in prooemio lib. 1.

Denique quia ſub Roboam regnum Iſraëlis, ſiue duodecim tribuum, ſciſſum & diuiſum eſt in duo, nam decem tribus conſtituerunt ſibi regem Ieroboam; ſola verò tribus Iuda cùm Beniamin adhæſit regi Roboam: vnde hoc regnum eiuſque reges vocantur Iuda, ceteri verò vocantur reges Iſraël ſiue duodecim tribuum, quorum pariter geſta his duobus vltimis Regum libris recenſentur; hinc eorum pariter ordinem & tempus quo regnarunt ſubiiciam. Præfuerunt ipſi decem tribubus per annos 256. Nam cœperunt anno 1. Roboam, & deſtiterunt anno 6. Ezechiæ, quo vt dicitur 4. Reg. 18.10. Samaria & regnum Iſraël euerſum eſt à Salmanaſar rege Aſſyriorum, ac decem tribus abductæ ſunt in Aſſyriam. Quare hæc decem tribuum captiuitas Aſſyriaca præceſſit captiuitatem Babylonicam, in qua Iuda & Beniamin abductæ ſunt in Babylonem anno vltimo Sedeciæ, annis 134.

Primus igitur rex Iſraël ſiue decem tribuum fuit.

1. Ieroboam, qui regnauit	22. annis	3. Regum 14.	v. 20.
2. Nadad	2. annis	3. Reg. 15.	v. 25.
3. Baaſa	24. annis	3. Reg. 15.	v. 33.
4. Ela	2. annis	3. Reg. 16.	v. 8.
5. Zambri	ſeptem diebus	3. Reg. 16.	v. 15.
6. Amri	12. annis	3. Reg. 16.	v. 23.
7. Achab	22. annis	3. Reg. 16.	v. 29.
8. Ochozias	2. annis	3. Reg. 22.	v. 52.
9. Ioram	12. annis	4. Reg. 3.	v. 1.
10. Iehu	28. annis	4. Reg. 10.	v. 36.
11. Ioachaz	17. annis	4. Reg. 13.	v. 1.
12. Ioas	16. annis	4. Reg. 13.	v. 10.
13. Ieroboam	41. annis	4. Reg. 14.	v. 23.
14. Zacharias	ſex menſibus	4. Reg. 15.	v. 8.
15. Sellum	vno menſe	4. Reg. 15.	v. 13.
16. Manahem	10. annis	4. Reg. 15.	v. 17.
17. Phaceia	2. annis	4. Reg. 15.	v. 23.
18. Phacee	20. annis	4 Reg 15.	v. 27.
19. Oſee	9. annis	4. Reg. 17.	v. 1.

Addendum eſt interregnum vndecim annorum quod inter Zachariam & Ieroboam interceſſit, vti oſtendam lib. 4. Reg. c. 15. v. 8.

Denique hi reges Iſraël ad vnum omnes impij fuere, vtpote ſchiſmatici & idololatræ.

C A P V T   P R I M V M.

S Y N O P S I S   C A P I T I S.

Dauidi ſeni frigido quæritur vxor puella. Mox verſ. 5. Adonias ambit inuaditque regnum adiutus ab Abiathar Pontifice & Ioab militum duce. Verùm Dauid ad preces Bethſabee verſ. 30. iubet per Sadoc Pontificem, Nathan Prophetam & Banaiam Ducem vngi & coronari regem Salomonem. Quare Adonias fugit ad altare, ſed eum Salomon domum ſuam remittit.

1. ET rex Dauid ſenuerat, habebatque ætatis plurimos dies: cumque operiretur veſtibus, non calefiebat. 2. Dixerunt ergo ei ſerui ſui: Quæramus domino noſtro regi adoleſcentulam virginem, & ſtet coram rege, & foueat eum, dormiatque in ſinu ſuo, & calefaciat dominum noſtrum regem. 3. Quæſierunt igitur adoleſcentulam ſpecioſam in omnibus finibus Iſraël, & inuenerunt Abiſag Sunamitidem, & adduxerunt eam ad regem. 4. Erat autem puella pulchra nimis, dormiebatque cum rege, & miniſtrabat ei, rex verò non cognouit eam.

5. Ado-

5. Adonias autem filius Haggith eleuabatur, dicens: Ego regnabo. Fecitque ſibi
currus & equites, & quinquaginta viros qui currerent ante eum. 6. Nec corri-
puit eum pater ſuus aliquando, dicens: Quare hoc feciſti? Erat autem & ipſe
pulcher valdè, ſecundus natu poſt Abſalom. 7. Et ſermo ei cum Ioab filio Sar-
uiæ, & cum Abiathar ſacerdote, qui adiuuabant partes Adoniæ. 8. Sadoc verò
ſacerdos, & Banaias filius Ioiadæ, & Nathan propheta, & Semei & Rei, & robur
exercitus Dauid, non erat cum Adonia. 9. Immolatis ergo Adonias arietibus
& vitulis, & vniuerſis pinguibus, iuxta Lapidem Zoheleth, qui erat vicinus Fonti
Rogel, vocauit vniuerſos fratres ſuos filios regis, & omnes viros Iuda ſeruos re-
gis. 10. Nathan autem prophetam, & Banaiam, & robuſtos quoſque, & Salomo-
nem fratrem ſuum, non vocauit. 11. Dixit itaque Nathan ad Bethſabee matrem
Salomonis: Num audiſti, quod regnauerit Adonias filius Haggith, & dominus
noſter Dauid hoc ignorat? 12. Nunc ergo veni, accipe conſilium à me, & ſalua
animam tuam, filijque tui Salomonis. 13. Vade, & ingredere ad regem Dauid, &
dic ei: Nónne tu domine mi rex iuraſti mihi ancillæ tuæ, dicens: Salomon filius
tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo? quare ergo regnat Adonias?
14. Et adhuc ibi te loquente cum rege, ego veniam poſt te, & complebo ſermo-
nes tuos. 15. Ingreſſa eſt itaque Bethſabee ad regem in cubiculum: rex autem
ſenuerat nimis, & Abiſag Sunamitis miniſtrabat ei: 16. inclinauit ſe Bethſabee,
& adorauit regem. Ad quam rex, Quid tibi, inquit, vis? 17. Quæ reſpondens, ait:
Domine mi, tu iuraſti per Dominum Deum tuum ancillæ tuæ, Salomon filius
tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo. 18. Et ecce nunc Adonias
regnat te, domine mi rex, ignorante. 19. Mactauit boues, & pinguia quæque, &
arietes plurimos, & vocauit omnes filios regis, Abiathar quoque ſacerdotem, &
Ioab principem militiæ: Salomonem autem ſeruum tuum non vocauit. 20. Ve-
rumtamen domine mi rex, in te oculi reſpiciunt totius Iſraël, vt indices eis, quis
ſedere debeat in ſolio tuo, domine mi rex, poſt te. 21. Eritque cùm dormierit
dominus meus rex cum patribus ſuis, erimus ego & filius meus Salomon pecca-
tores. 22. Adhuc illa loquente cum rege, Nathan propheta venit. 23. Et nun-
tiauerunt regi, dicentes: Adeſt Nathan propheta. Cumque introiſſet in conſpe-
ctu regis, & adoraſſet eum pronus in terram, 24. dixit Nathan: Domine mi rex,
tu dixiſti: Adonias regnet poſt me, & ipſe ſedeat ſuper thronum meum? 25 Quia
deſcendit hodie, & immolauit boues, & pinguia, & arietes plurimos, & vocauit
vniuerſos filios regis, & principes exercitus, Abiathar quoque ſacerdotem: illiſ-
que veſcentibus, & bibentibus coram eo, & dicentibus: Viuat rex Adonias:
26. Me ſeruum tuum, & Sadoc ſacerdotem, & Banaiam filium Ioiadæ, & Salo-
monem famulum tuum, non vocauit. 27. Numquid à domino meo rege exiuit
hoc verbum, & mihi non indicaſti ſeruo tuo, quis ſeſſurus eſſet ſuper thronum
domini mei regis poſt eum. 28. Et reſpondit rex Dauid, dicens: Vocate ad me
Bethſabee. Quæ cùm fuiſſet ingreſſa coram rege, & ſtetiſſet ante eum, 29. iu-
rauit rex, & ait: Viuit Dominus, qui eruit animam meam de omni anguſtia,
30. quia ſicut iuraui tibi per Dominum Deum Iſraël, dicens: Salomon filius
tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit ſuper ſolium meum pro me: ſic faciam ho-
die. 31. Summiſſoque Bethſabee in terram vultu, adorauit regem, dicens: Vi-
uat dominus meus Dauid in æternum. 32. Dixit quoque rex Dauid: Vocate
mihi Sadoc ſacerdotem, & Nathan prophetam, & Banaiam filium Ioiadæ. Qui
cùm ingreſſi fuiſſent coram rege, 33. dixit ad eos: Tollite vobiſcum ſeruos do-
mini veſtri, & imponite Salomonem filium meum ſuper mulam meam: & duci-
te eum in Gihon. 34. & vngat eum ibi Sadoc ſacerdos, & Nathan propheta, in
regem ſuper Iſraël: Et canetis buccina, atque dicetis: Viuat rex Salomon, 35. Et
aſcendetis poſt eum, & veniet, & ſedebit ſuper ſolium meum, & ipſe regnabit
pro me: illique præcipiam vt ſit dux ſuper Iſraël, & ſuper Iudam. 36. Et reſpon-
dit Banaias filius Ioiadæ, regi, dicens: Amen: ſic loquatur Dominus Deus domi-
ni mei regis. 37. Quomodo fuit dominus cum domino meo rege, ſic ſit cum Sa-
lomone, & ſublimius faciat ſolium eius à ſolio domini mei regis Dauid. 38. De-
ſcendit ergo Sadoc ſacerdos, & Nathan propheta, & Banaias filius Ioiadæ, & Ce-
rethi, & Phelethi: & impoſuerunt Salomonem ſuper mulam regis Dauid, & ad-
duxerunt eum in Gihon. 39. Sumpſitque Sadoc ſacerdos cornu olei de taber-
naculo, & vnxit Salomonem: & cecinerunt buccina, & dixit omnis populus: Vi-

uat rex Salomon. 40. Et aſcendit vniuerſa multitudo poſt eum,& populus ca-
nentium tibijs, & lætantium gaudio magno, & inſonuit terra à clamore eorum.
41. Audiuit autem Adonias,& omnes qui inuitati fuerant ab eo, iamque conui-
uium finitum erat ſed & Ioab,audita voce tubæ, ait: Quid ſibi vult clamor ciui-
tatis tumultuantis? 42. Adhuc illo loquente, Ionathas filius Abiathar ſacer-
dotis venit: cui dixit Adonias: Ingredere, quia vir fortis es, & bona nuntians.
43. Reſponditque Ionathas Adoniæ: Nequaquam: Dominus enim noſter rex
Dauid regem conſtituit Salomonem: 44. miſitque cum eo Sadoc ſacerdotem,
& Nathan prophetam, & Banaiam filium Ioiadæ, & Cerethi & Phelethi, & im-
poſuerunt eum ſuper mulam regis. 45. Vnxeruntque eum Sadoc ſacerdos &
Nathan propheta regem in Gihon: & adſcenderunt inde lætantes, & inſonuit
ciuitas: hæc eſt vox, quam audiſtis. 46. Sed & Salomon ſedet ſuper ſolium
regni. 47. Et ingreſſi ſerui regis benedixerunt domino noſtro regi Dauid dicen-
tes: Amplificet Deus nomen Salomonis ſuper nomen tuum,& magnificet thro-
num eius ſuper thronum tuum.Et adorauit rex in lectulo ſuo: 48. & locutus eſt:
Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui dedit hodie ſedentem in ſolio meo,viden-
tibus oculis meis. 49. Territi ſunt ergo,& ſurrexerunt omnes qui inuitati fue-
rant ab Adonia, & iuit vnuſquiſque in viam ſuam. 50. Adonias autem timens
Salomonem, ſurrexit,& abiit, tenuitque cornu altaris. 51. Et nuntiauerunt Sa-
lomoni, dicentes: Ecce Adonias timens regem Salomonem, tenuit cornu alta-
ris, dicens: Iuret mihi rex Salomon hodie, quòd non interficiat ſeruum ſuum
gladio. 52. Dixitque Salomon: Si fuerit vir bonus, non cadet ne vnus quidem
capillus eius in terram: ſin autem malum inuentum fuerit in eo, morietur. 53.
Miſit ergo rex Salomon, & eduxit eum ab altari: & ingreſſus adorauit regem
Salomonem: Dixitque ei Salomon: Vade in domum tuam.

VERS. I. ET REX DAVID SENVERAT.] Erat 70. annorum, quæ etiam tum erat periodus & terminus communis vitæ humanæ, vt ipſe ait Pſalm. 89.10. dicens: *Dies annorum noſtrorum in ipſis, ſeptuaginta anni*, qui etiamnum eſt terminus vitæ hominis: quare ab ætate Dauidis huc vſque (quod eſt ſpatium 2600 annorum) vix decreuit hominum ætas & vita.

CVMQVE OPERIRETVR VESTIBVS NON CALEFIEBAT.] Fabulantur Rabbini hanc pœnam à Deo inflictam fuiſſe Dauidi; eò quòd ipſe in ſpelunca clam reſecuiſſet veſtem Saulis regis ſui ſe perſequentis 1.Reg.24. Alij cauſam frigiditatis aſſignant quòd à parentibus ſenibus & frigidis vltimo loco eſſet genitus. Vetũ Script. hic cauſam dat ætatem ſenilem: *Habebat*, inquit, *ætatis plurimos dies*, atque illos in continuis ærumnis, bellis, laboribus expenderat, viteſque exhauſerat. Addit Abulenſ. eum morbo fuiſſe afflictum.

VERS. 3. *Cur Abiſag data Dauidi?* QVÆSIERVNT IGITVR ADOLESCENTVLAM] Huius hiſtoriæ naturalem medicam cauſam dat Galenus & Franc. Valeſius Medicus Philippi I. Regis Hiſpan. Cauſam moralem aſſignat S. Hieron. Tropologicam S. Proſper. Audi Valeſium ſacræ Philoſophiæ c.29. Suaſerunt, inquit, Dauidi adoleſcentulam potiùs quàm vinum aut veſtes pelliceas accipere, quia ille calor hu- *Cauſa litteralis.* manus in ſubſtantia eſt ſimillimus calori hominis naturali, eiuſque gradum non ſuperat. Vnde Galenus lib.7. Methodi, vbi imbecillitatem frigidi & ſicci ventris curat, ait: *Ex iis verò quæ extrinſecus applicantur, boni habitus puellus vnà ſit accubans, vt ſemper abdomen eius contingat*: quod, vt ait Valeſius, in ea ætate Dauidis effectum eſt, qua non potuerit virginem cognoſcere: alioqui multò magis eum læſiſſet congreſſus & copula maritalis, quàm contuliſſet admotio adole-

A ſcentulæ. Sic Rodulphus Habſpurgenſis primus Auſtriacæ familiæ Imperator ſolebat, inquit Serarius ex Cuſpin. filiolas nobilium & principum, etiam vxores, ipſis præſentibus caſtè oſculari, quòd hectica febre & ſenio confectus diceret ſe ſuaueolentes ſpiritus ex earum ore haurire. Hæc ergo eſt litteralis & communis expoſitio Abul. Dion. Lyran. Serarij, Saliani, Sanchez, &c.

Moralem cauſam dat S. Hieron. epiſt. 2. ad *Moralis.* Nepotianum: *Nónne*, inquit, *tibi videtur, ſi occidentem ſequaris litteram, vel figmentum eſſe de mimo vel Atellanarum ludicra? frigidus ſenex obuoluitur veſtimentis, & niſi complexu adoleſcentulæ non tepeſcit. Viuebat adhuc Bethſabee; ſupererat Abigail, & reliquæ vxores eius & concubinæ, quas Script. commemorat: omnes quaſi frigidæ repudiantur, & in vnius tantùm grandæuus caleſcit amplexibus. Abraham multò Dauid ſenior fuit, & tamen viuente Sara aliam non quæſiuit vxorem, Iſaac duplices Dauid annos habuit, & cum Rebecca iam vetula numquam friguit.*
B Vbi aduerte S. Hieronymum, æquè ac Angelomum & alios, eleuare hîc, & quaſi euertere ſenſum litteralem, qui omninò loco fundamenti ſtatuendus eſt: quare hiſce verbis tantùm ſignificant; litteralem vt minùs vtilem hîc obiter prætereundum eſſe, ac morali, qui præcipuus eſt, inhærendum, quem ſic aſſignat ibidem S. Hieron. *Quæ eſt igitur iſta Sunamitis vxor & virgo, tam feruens vt frigidum calefaceret, tam ſancta vt calentem ad libidinem non prouocaret? Exponat Salomon ſapientiſſimus patris ſui delicias, & pacificus bellatoris viri narret amplexus. Poſſide ſapientiam, poſſide intelligentiam. Ne obliuiſcaris ac ne declinaueris à verbis oris mei, neque derelinquas illam, & apprehendet te: ama illam & ſeruabit te. Principium ſapientiæ, poſſide ſapientiam, & in omni poſſeſſione tua poſſide intelligentiam, circumda illam, &*

exalta-

exaltabit te: honora illam, & amplexabitur te, vt det capiti tuo coronam gratiarum. Corona quoque deliciarum proteget te: omnes quoque virtutes corporis mutantur in ſenibus, & creſcente ſola ſapientia decreſcunt cetera.

Probat idipſum ex etymo nominis, *Abiſag*, & *Sunamitis*. dum poſt plura ſubiicit: *Sed & ipſum nomen Abiſag ſacramentum, ſapientiam ſenum indicat ampliorem: interpretatur enim pater meus ſuperfluus, vel patris mei rugitus: verbum ſuperflui ambiguum eſt, ſed in præſenti loco virtutem ſonat, quòd amplior ſit in ſenibus, & redundans ac larga ſapientia. In alio autem loco ſuperfluus quaſi non neceſſarius ponitur. Abiſag autem, id eſt rugitus, propriè nuncupatur; quod vt maris fluctus reſonat, &, vt ita dicam, de pelago veniens fremitus auditur. Ex quo oſtenditur abundantiſſimum, & vltra humanam vocem diuini ſermonis in ſenibus tonitruum commorari. Porrò Sunamitis in lingua noſtra coccinea dicitur, vt ſignificet calere ſapientiam, & diuina lectione feruere: quod licet Dominici ſanguinis indicet Sacramentum, tamen & feruorem oſtendit ſapientiæ.* Vnde optando concludit: *Amplexetur me modò ſapientia: & Abiſag noſtra, quæ numquam ſeneſcit, in meo requieſcat ſinu. Impolluta eſt, virginitatiſque perpetuæ, & quæ in ſimilitudinem Mariæ, cùm quotidie generet ſemperque parturiat, incorrupta eſt. Hinc reor dixiſſe Apoſtolum: Spiritu feruentes.*

Hæc omnia ad verbum ex S. Hieron. tranſcripſit Angelomus, qui & addit: Hinc Dominus ait Lucæ 12. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi vt ardeat? Qui diſcipulorum corda ſuccendens cogebat dicere: Nónne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via & aperiret nobis ſcripturas? Hanc ſiquidem puellam amplecti ac diligere debemus, quæ ſapientiam ſignificat ſenum ampliorem: non pueriles declamationes, & ſapientium floſculos dialecticorum, ac verborum lenocinia.* Deinde idipſum probat exemplis Philoſophorum: *Si enim Cato,* inquit, *Romani generis diſertiſſimus, (vt quidam Doctorum protulit) octogenarius iam & ſenex Græcas litteras nec erubuerit, nec diſcere deſperauerit: & ſi certè, vt aiunt, Homerus refert, quòd de lingua Neſtoris iam vetuli & penè decrepiti dulcior melle oratio fluxerit: & ſapiens quidam Græciæ, cùm completis centum & ſeptem annis ſe cerneret mori, dixiſſe fertur: dolere quòd tunc egrederetur è vita, quando ſapere cœpiſſet. Plato etiam octogeſimo anno ſcribens mortuus eſt: Socrates ſeptuaginta & nouem annos in docendi ſcribendique labore compleuit: quantò magis, caleſcente corporis iuuentute inter bella corporis & inter incentiua vitiorum ſapientiam ediſcere debemus: vt in ſenectute etiam frigeſcentibus, in ſinu mentis noſtræ requieſcat, & foueat dormiatque nobiſcum, imò cibum ſpiritalis intelligentiæ nobis miniſtret? Poteſt nimirum etiam iſta mulier contemplatiuæ vitæ geſtare figuram, quam omnes perfecti incredibili amore complectentes in eius dilectione flammeſcunt.* Dauid ergo ducit Abiſag, quæ ſapientiam ſenilis ætatis propriam repræſentat. Nam *Abiſag*, interprete D. Hieronymo proximè citato, idem eſt quod *abundans*, & quod *rugitus*. *In ſenibus autem*, inquit, *abundantiſſimum & vltra humanam vocem diuini ſermonis tonitruum commoratur.*

Tropol. Tropologicam cauſam dat S. Proſper lib. 2. Prædeſtinat. cap. 27. Abiſag, ait, ſignificat animam Dei gratia caſtitatis calore ſuccenſam, quæ frigidas in fide potentias, vt membra re-

A gis magni ſuo accendit affectu.

Symbol. Symbolicam dat Angelomus & Rupertus: Dauid, inquiunt, id eſt Chriſtus, mortuâ & reiectâ veteri Synagogâ Iudæorum, deſpondit ſibi adoleſcentulam Abiſag id eſt Eccleſiam nouam Chriſtianorum: *Et tanto ardore fidei in eius dilectione caluit, vt propter illius amorem variis periculis ſe vltrò committeret, & ad vltimum pro eius nomine mori non recuſaret.*

Vers. 4. ERAT AVTEM PVELLA PVLCHRA NIMIS.] Phyſici tradunt, ait Dionyſ. puellas virgines calidiores eſſe corruptis quæ pepererunt, pulchras quoque plus mouere appetitum, & adducendo hilaritatem calorem naturalem exſuſcitare; etiam citra venereum congreſſum. Plura hac de re vide apud Abulenſ. quæſt. 4. & 5.

DORMIEBATQVE CVM REGE, ET MINI-
B STRABAT EI.] Quæres, an Abiſag fuerit vxor Dauidis, an ancilla? vxorem fuiſſe negat Abulenſ. c. 2. q. 23. probatque primò, quia ſi fuiſſet vxor Dauidis, Adonias eius filius non potuiſſet, nec auſus fuiſſet eam ſibi poſcere vxorem; hoc enim vetitum eſt Leuit. 18. 7. quod tamen ipſe fecit cap. 2 v. 17.

Secundò, quia Dauid frigidus impotens erat ad copulam coniugalem; ergo inhabilis ad contrahendum matrimonium.

Abiſag fuit vxor Dauidis. Verùm Abiſag fuiſſe vxorem Dauidis paſſim docent ceteri Interpretes; vt S. Hieron. Procop. Theodor. Angelom. Lyran. Dionyſ. Serarius, Caiet. Salianus & Pineda libr. 5. de Salomone cap. 1. num. 4. Hoc enim inſinuat Script.
C cùm ait: *Dormiebatque cum rege*, &c. *& non cognouit eam.* q. d. poterat eam cognoſcere vt maritus, ſed reipſa non cognouit, vtpote frigidus & inhabilis ad generandum. Adde, honeſtas hoc exigebat, vt non dormiret cum muliere, niſi quæ eſſet vxor; vt ſcilicet periculum tentationis & adulterij euitaret, ſi tentatio copulæ in præſentia virginis tam pulchræ eum inuaſiſſet.

Ad primum argumentum Abul. reſpondet Caiet. legem illam Leuitici, vt filius non ducat vxorem patris, intelligi de ea, quæ perfectè fuit vxor, nimirum quæ per copulam matrimonium cum eo conſummauit. Aut certè Adoniam fuiſſe legis huius ignarum, eò quòd eſſet laicus, & iuuenis aulicus, regiſque filius, qui non tam legem quàm regnum ſpectabat, ideoque Abiſag petiit vxorem, vt per eam quaſi pa-
D tris vxorem & reginam in regnum euaderet, patrique ſuccederet, quod non potuiſſet ſperare, ſi Abiſag Dauidis fuiſſet ancilla dumtaxat, non vxor: verùm hac de re plura dicam cap. 2. verſ. 17.

Ad ſecundum reſp. Dauidem non fuiſſe natura frigidum aut impotentem ad copulam, imò potuiſſe vti actu coniugali: hoc enim inſinuat Script. cùm ait: *Et non cognouit eam*. q. d. potuit eam cognoſcere, at reipſa non cognouit, ne ei virginitatem adimeret, ſed conſeruaret. Multi enim frigidæ complexionis potentes ſunt ad actum coniugij. Vnde in ſenibus & ſterilibus, non eſt impotentia impediens & irritans matrimonium.

Pro quo nota. In ſenibus, qui ita frigidi & exhauſti ſunt, vt nec natura nec arte iuuari poſ-

ſint ad emittendum ſemen, nullum eſt matrimonium ſi quod ineant: at vero in ſenibus, qui ſeminare poſſunt, licet non generare, eò quòd ſemen eorum ineptum ſit ad generandum, validum eſt matrimonium, vti docet Syluester v. *Matrimonium*, Scotus & Domin. de Soto in 4. tract. de matrim. Sanchez & alij: ſed hoc vitiũ & impotentia ſeminandi rara eſt. Vnde Eccleſia ordinariè concedit ſenibus etiam decrepitis facultatẽ contrahendi matrimonium. Vide noſtrum Thomã Sanchez tract. de Matrim. lib. 7. diſp. 92. n. 19. & ſeq. imò Nauarrus, Vega & alij opinantur ſemper in ſenibus valere contractum matrimonij, eò quòd ipſi renneant potentiam intrinſecam ſeminandi, & per accidens ſit, quòd illa ſenio impediatur ne in actum exire queat. Sed verius eſt, quod ait Sanchez & alij, ad matrimonium requiri veram & propriam potentiam ad copulam coniugalem, quæ fit per ſeminationem.

Vers. 5. Adonias avtem filivs Haggith elevabatvr dicens: Ego regnabo,] quia ipſe licet eſſet quartus Dauidis filius, mortuis tamen iam tribus primis Dauidis filijs, erat eius primogenitus: vnde iure primogenituræ videbatur ad eum regnum ſpectare; ſed quia illud ſuperbè ambiuit & præpropetè adiit, idcircò eodem excidit, illudque Salomon animi ſui modeſtia meruit obtinere, ad ſe tranſlatã primogenituræ dignitate & honore. Vnde S. Ambroſ. Apol. 1. Dauid. c. 5. *Eouſque*, inquit, *præcauit Dauid, vt cùm Adoniam filium regnum ſibi vſurpare comperiſſet, consentius, non eum qui præripere geſtiebat, ſed eum qui expectaret, eligeret.* Sciebat enim Salomoni deberi regnum ex Dei ordinatione & decreto; hoc enim ei Deus reuelarat lib. 2. cap. 7. v. 12. ideoque Dauid Bethſabee iurarat quòd eius filium Salomonem ad regnum eueheret.

Vers. 10. Et Salomonem fratrem svvm non vocavit] vtpote ſuum in regno æmulum. Sciebat enim ei à Dauide & à Deo promiſſum eſſe regnum, ideoque illud ei præripere ſatagebat.

Vers. 21. Erimvs ego et filivs mevs Salomon peccatores] q. d. ego & Salomon habebimur, & ab Adonia puniemur vt peccatores & rebelles, eò quòd ipſi regnum inuadenti non conſenſerimus. Rurſum *peccatores* ob adulteriũ, quod olim tecum commiſi: huius enim peccati infamia ab Adonia renouabatur & exaggerabatur, vt Salomonem regno priuaret, dicendo populo: Cauete ne Salomonem, vtpote adulteræ filium, ideoque infamem vobis regem creetis. Ita Caiet. Vnde S. Hieron. in Tradit. legit: *Erimus manzeres*, id eſt habebimur ſpurij & infames.

Vers. 36. Sic loqvatvr Dominvs Devs] q. d. Approbet & confirmet Deus id quod tu loqueris, ſcilicet vt Salomon tibi in regno ſuccedat.

Vers. 39. Svmpsitqve Sadoc sacerdos cornv olei de Tabernacvlo (erat ergo oleum hoc ſacrum, quo vngendus & conſectandus erat rex Salomon) et vnxit Salomonem] Nota, vnctio regum Iuda ordinariè videtur facta à Pontifice oleo ſancto. Id probatur, quia de Dauide dicitur: *Oleo ſancto meo vnxi*

Reges Iuda oleo ſancto vncti.

A *eum*, Pſalm. 88. 21. Idem patet de Salomone, quem hîc vnxit Sadoc oleo Tabernaculi quod erat ſanctum. Erant enim reges quaſi chriſti Domini, vtpote vice Dei duces & rectores populi Dei fidelis & ſancti. Extraordinariè tamen à Propheta aliqui vncti ſunt, & tum ſubinde vſi videntur oleo non Tabernaculi, ſed alio communi, quod tamen à Propheta benedictum videtur, v. g. ſi à templo, vbi erat hoc oleum, longiùs abeſſet, vti Elias aberat agens in Samaria & monte Carmelo, cùm miſit Eliſæum vt vngeret Hazaël Damaſci, & Iehu in Ramot Galaad; imò communiter reges Iſraël, vtpote ſchiſmatici & hoſtes Iuda videntur vncti oleo non Tabernaculi, quod erat in Ieruſalem, ſed alio. Sic Abſalom 2. Reg. 19. 10. vnctus eſt,

B ſed non oleo ſancto, vtpote in rebellione, abſente Pontifice, & fugiente eum Dauid. Ioſue quoque non fuit vnctione, ſed impoſitione manuum conſecratus à Moſe dux populi, Num. 27.

Porrò Dauid, ait Abulenſ. in prima vnctione non fuit à Samuele vnctus oleo ſancto, quia priuata fuit hæc vnctio; & ſi Saul illam reſciſſet, omnes malè mulctaſſet: nec in ſecunda, cùm à tribu Iuda fuit vnctus in Hebron; quia tunc tabernaculum, in quo erat oleum ſanctum, erat in Gabaon; vbi regnabat Iſboſeth hoſtis Dauidis: ſed in tertia, cùm à toto Iſraële fuit vnctus, acceptuſque in regem.

Denique alio oleo vngebantur reges, alio Pontifices & ſacerdotes: reges enim oleo ſimplici, ſacerdotes verò oleo compoſito ex aro-

C matibus, ſcilicet ex myrrha, cinnamomo, calia, calamo, quæ oleo oliuarum miſcebantur, vt patet Exodi 30. v. 23. & 31. ac 32. vbi hoc oleum vocatur ſanctum, vetaturque ſub pœna capitis ne quis laicus eo vngatur. Quare rex eo vngi non poterat, ſed oleo laico & vulgari, quod tamen dicebatur ſanctum, quia è ſancto tabernaculo acceptum, & certo aliquo ritu ſanctificatum, ad vngendum regem fidelem, qui populo Dei imperaret, à Pontifice conſecrato adhibebatur. Longè ergo ſanctior erat conſecratio Sacerdotum, quàm Regum, vt patet ex eius ritu, qui deſcribitur toto capite 29. Exodi & 8. Leuitici. Ita cenſent Oleaſter, Caiet. Yſtella, & Lipoman in Exodi 30. & fauet S. Auguſt. q. 135 in Exodum ac Lorinus in Pſalm. 88. 21. *An ſacerdotali?*

Contrarium tamen opinantur Rabbini, quos

D citat & ſequitur Genebrardus in Pſal. 88. v. 21. Lyran. Dion. hîc & Iſidorus lib. 3. de Offic. c. 25. qui cenſent eodem oleo vnctos fuiſſe Dauidem & Salomonem eorumque poſteros, quo vngebantur Pontifices. Aiunt enim ex Samuelis & Prophetarum illius ſæculi conſilio diſpenſatum fuiſſe in lege id vetante Exodi 30. 31. & 32. cum regibus Dauidicæ familiæ, in Chriſti Domini ex ea orituri gratiam, cuius ſpiritualia & diuinæ vnctionis illa exterior typus fuit, & cuius tum illi, tum poſtea etiam reges omnes cognoſcerent ſe vicarios & miniſtros eſſe. Addit Iſidorus eos idcirco cognominatos eſſe Chriſtos, quia eodem chriſmate quo Sacerdotes vngerentur, vt ideo nefas eſſet illos tangere, Pſal. 104. 15. idem cenſet Pineda lib. 2. de Salomone c. 6. & Baradius tom. 2. lib 3. cap. 4. Verùm hi omnes nituntur traditione Hebræo-

bræorum, quæ ſæpè falſa eſt & fallax, præſertim hoc loco, vbi fingit diſpenſationem legi Dei directè contrariam. Quare prior ſententia, vti S Script. conformior, ſic & verior eſt.

Denique hac vnctione ſignificabatur regem debere induere miſericordiam, ceteraſque virtutes, quæ oleo repræſentantur, ſeque debere ſubditorum eſſe medicum, vt ait Iſaias cap. 3. 7. Vide de Chriſtianorum Regum vnctione noſtrum Ioannem Azor tom. 2. Inſtit. mor. lib. 10. c. 5. q. 1. art. 3. & lib. 11. c. 5. q. 3.

Quæres, quot annorum erat Salomon cùm vnctus fuit in regem? Hebræi tradunt eum fuiſſe duodecim annorum. Hebræos ſecutus eſt S. Ignatius Epiſt. ad Magneſianos, S. Hieron. Epiſt. 132. ad Vitalem, Euſeb. lib. 9. de Præpar. c. 4. Clemens Roman. lib. 2. Conſtit. Apoſt c. 1. Cedrenus, Zonaras, Abulenſ. & Seranus. Rurſum Ioſephus ait Salomonem regem creatum anno ætatis 14 Seuerus Sulpitius verò anno 16. Ioſephus enim lib. 8. c. 2. in fine ait Salomonem vixiſſe 94. annis, regnaſſe 80. cœpit ergo regnare anno ætatis 14. Sed hic manifeſtus eſt error.

Salomon 20 annorum creatus rex.

Dico igitur Salomonem, cùm rex creatus eſt, fuiſſe viginti annorum. Probatur, quia iam vxorem duxerat, & ex ea genuerat Roboam: hic enim, cùm poſt 40. annos ei in regnum ſucceſſit, erat 41. annorum; ergò vno antequam pater regnaret, ab eo genitus fuit: Quod enim Rabbini & eorum ſequaces dicunt, Salomonem genuiſſe Roboam anno ætatis duodecimo, incredibile eſt, & communiter habetur impoſſibile. Et quis credat ſapientiſſimum Dauidem vxorem dediſſe Salomoni non niſi duodenni?

Secundò, quia Dauid eum vocat virum cap. 2. 9. dicens: *Vir ſapiens es, vt ſcias, quæ facies ei.*

Tertiò, quia Salomon mortuus eſt ſenex, & in ſenectute corruptus fuit à feminis. Ergo fuit tunc circiter 60. annorum. Ipſe autem 40 annis regnauit. Igitur creatus eſt rex anno ætatis vigeſimo. Ita Lyran. Tornicllus, Gordonus, Salianus, Pineda lib 8. cap. 4. & alij, qui cenſent Salomonem ineuntem regnum fuiſſe 20. vel plurium annorum. Natus ergo eſt Salomon paulò poſt adulterium Dauidis, cùm ipſe ageret annum ætatis quinquageſimum, vt oſtendi 2. Reg. cap. 12. 14. Si enim regnare cœpiſſet anno 12. mortuus eſſet anno 52. quæ ætas eſt virilis, non ſenilis.

Dices 1. Paral. 29. 1. Salomon vocatur *puer.* Reſp. *puer*, id eſt iuuenis, vt vertunt Septuag. quia reſpectu templi tam magnifici quod fabricare debebat Deo, erat inſtar pueri ad tantum opus.

VERS. 39. ET DIXIT OMNIS POPVLVS: VIVAT REX SALOMON.] Hinc patet Salomonem publicè vnctum, & à toto populo acceptum in regem illico reipsà regnare cœpiſſe, ac Dauidem iam ſenio feſſum regnum regniqúe adminiſtrationem in eum tranſtuliſſe. Id docent ſequentia. Nam mox Salomon vt rex Adoniæ pepercit, eumqúe domum remiſit. Vnde S. Ambroſ. lib. 3. in Lucam. S. Auguſt. lib. 17. de Ciuit. cap. 8. S. Hieron. Epiſt. 132. Seuerus Sulpitius & alij aſſerunt Salomonem viuente adhuc patre regnare cœpiſſe, ac diſertè Ioſephus lib. 7. c. 10. in fine: *Deducto*, inquit, *deinde in regiam Salomone, & in ſolio paterno collocato, ex ea die in poſterum obedientes ei fuerunt.*

Symbol. Rupert. *Viuente adhuc patre*, inquit, *rex Salomon conſtituitur; quia profectò Deus Pater, qui Chriſtum conſtituit Regem heredē vniuerſorum, numquam mortuus, numquam eſt moriturus.*

Porrò ita Dauid tranſtulit regnum in Salomonem, vt tamen ipſe auctoritatem & ius regium, æquè ac onus curamqúe regni non depoſuerit, ſed vſque ad mortem retinuerit, ita tamen vt Salomonem ſecum regnare permiſerit, & in eum multa regni negotia tranſmiſerit. Id patet ex cap. 2. vbi Dauid moriens multa mandata dat Salomoni.

VERS. 45. VNXERVNTQVE EVM SADOC SACERDOS (ſummus, ſcilicet Pontifex) ET NATHAN PROPHETA REGEM IN GIHON] Gihon erat mons, & in eo fons vicinus monti Caluariæ, in quo Chriſtus crucifixus *regnauit à ligno Deus*, vt ex Septuag. canit Eccleſia. Vnde in cruce hunc ei Pilatus dedit titulum: *Ieſus Nazarenus rex Iudæorum.* Hoc ergo Chriſti ex ſe naſcituri regnū præfigurauit hic Salomon vnctus in Gihon: Salomon enim, id eſt pacificus rex, expreſſus fuit typus Chriſti, qui eſt *Pax noſtra*, Epheſ. 2. 14. *qui fecit vtraque vnum*, ſcilicet tam Iudæos quàm gentes in ſeipſo vniens & reconcilians Deo. Porrò Salomonis nomen ſibi vſurparunt Turcarum Imperatores, à Salomone dicti Selymi & Solimanni; Germanorum Friderici (*fridericus* enim Germanicè idem eſt quod *pacis diues*) Græcorum, Irene & Irenæi.

Denique bis vnctus fuit Salomon, primò, hîc coram tribu Iuda ſubitò & tumultuariè, vt à regno excluderet Adoniam; ſecundò, publicè coram toto Iſraële, vt is eum regem acceptaret, quem ad hoc paulò ante mortem conuocauit Dauid, quando & Sadoc vnctus eſt in pontificem, vt expreſsè dicitur 1. Paral. 29. 22. Cœpit regnare Salomon anno mundi 2930. ante Romam conditam anno 269. ante ortum Chriſti 1020. iuxta tabulam Chronologicam quam præfixi Pentateucho.

VERS. 47. ET INGRESSI SERVI REGIS BENEDIXERVNT DOMINO NOSTRO REGI DAVID DICENTES: AMPLIFICET DEVS NOMEN SALOMONIS SVPER NOMEN TVVM, ET MAGNIFICET THRONVM EIVS SVPER THRONVM TVVM.] Sciebant hoc Dauidi non fore inuidioſum, ſed gratum & optatum. Optant enim parentes, vt filij opibus & gloria creſcant, ac à ſe relicta ſuperent. Creſcente enim gloriâ filij creſcit & gloria patris. Porrò voto huic populi reſpondit euentus: Salomon enim Dauidem regni amplitudine, opibus, deliciis, magnificentia, ſapientia & gloria ſuperauit; at non virtute & ſanctitate, ſaltem in ſenecta. Sic Honorio Imp. accinit Claudian. in quarto eius Conſulatu.

Aſpice, completur votum, iam natus adæquat
Te meritis, & quod magis eſt optabile, vincit.

Et Sidonius Apollinaris lib. 8. epiſt. 7. Audaci Præfecto: *Deum poſco*, ait, *vt te filij conſequantur, aut, quod magis decet velle, tranſcendant.* Vide Senecam lib. 3. de Beneficiis cap. 36. & 37. vbi & varia filiorum exempla recenſet, qui parentes

ſuos virtute & beneficiis vicerunt, ac poſteros vt idem faciant adhortatur, additque: *Felices qui vicerint, felices qui vincentur.* Et cauſam dat: *Natura enim glorioſa virtus eſt, & anteire priores cupit.*

Porrò 1. Paral. 29. 24. additur: *Sed & vniuerſi principes, & potentes, & cuncti filij regis Dauid dederunt manum, & ſubiecti fuerũt Salomoni regi.* Hebr. habetur: *Dederunt manum ſub Salomone rege.* Vulgata exponendo addidit: *ſubiecti fuerunt*, vt illa porrectio manus fuerit in ſignum ſubiectionis. Secundò, *dederunt manum*, id eſt data manu fidelitatem promiſerunt Salomoni, ait Lyran. Tertiò, *dederunt manum*, in ſignum gratulationis & exultationis, congratulatores ſcilicet Salomoni fratri ſuo de adepto regno.

B

Et adoravit rex in lectulo suo] q. d. Dauid Deum adorans laudauit eique gratias egit, quòd dediſſet ſibi ante mortem videre ſucceſſorem filium Salomonem, ſedentem in throno regio cum tanto populi applauſu.

Vers. 52. Si fuerit vir bonus, non cadet ne

A

vnus quidem capillus eius in terram] q. d. Si Adonias deinceps probè, fideliter & obedienter ſe erga me geſſerit, vt me regem agnoſcat, nec quid rebellionis contra me moliatur, condonabo ei quòd regnum inuaſerit, nec quid mali ei inferam. Sin autem rurſum per artes & inſidias regnum ambiuerit, puniam eum pro meritis. Et quia hoc fecit Adonias, ideo à Salomone occiſus eſt, vt audiemus cap. ſequenti.

Vade in domum tuam.] Sunt verba Salomonis Adoniæ ſuboffenſi, eiuſque ambitionem caſtigantis, ac minitantis ſi quid noui moliatur iuſtum ſupplicium. q. d. Ego tibi, ô Adonia, hac vice ambitionem tuam & iniuriam mihi illatam condono: ſed ſi deinceps quid tale attentaris, ſcito me huius iniuriæ memorem fore, ac te pro vtraque acriùs caſtigaturum. Vade ergò in domum tuam, ibi quieſce, & res tuas age, nec te publicis regni mei negotiis immiſceas, alioqui iuſtam meam vindictam experiens. Vers. 53.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid moriturus vltima Salomoni dat monita. Primùm, vt Dei præcepta obſeruet; ſic enim in regno fore felicem. Secundùm, vt ſcelera Ioab & Semei caſtiget. Tertiùm, vt filijs Berzellai ſibi benefici gratiam rependat. Denique mortuo Dauide regnat Salomon verſ. 11. qui Adoniam petentem Abiſag ſibi dari in vxorem iubet occidi. Mox verſ. 26. Abiathar Pontificem cum Adonia conſpirantẽ ablegat in Anathoth, & v. 28. mandat trucidari Ioab, denique v. 36. Semei ſua iuſſa violantem necari imperat.

1. APpropinquauerunt autem dies Dauid vt moreretur, præcepitque Salomoni filio ſuo, dicens: 2. Ego ingredior viam vniuerſæ terræ: confortare, & eſto vir. 3. Et obſerua cuſtodias Domini Dei tui, vt ambules in viis eius, vt cuſtodias ceremonias eius, & præcepta eius, & iudicia, & teſtimonia, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi: vt intelligas vniuerſa quæ facis, & quocumque te verteris: 4. vt confirmet Dominus ſermones ſuos, quos locutus eſt de me, dicens: Si cuſtodierint filij tui vias ſuas, & ambulauerint coram me in veritate, in omni corde ſuo, & in omni anima ſua, non auferetur tibi vir de ſolio Iſraël. 5. Tu quoque noſti quæ fecerit mihi Ioab filius Saruiæ, quæ fecerit duobus principibus exercitus Iſraël, Abner filio Ner, & Amaſæ filio Iether: quos occidit, & effudit ſanguinem belli in pace, & poſuit cruorem prælij in balteo ſuo, qui erat circa lumbos eius, & in calceamento ſuo, quod erat in pedibus eius. 6. Facies ergo iuxta ſapientiam tuam, & non deduces canitiem eius pacificè ad inferos. 7. Sed & filijs Berzellai Galaaditis reddes gratiam, eruntque comedentes in menſa tua: occurrerunt enim mihi quando fugiebam à facie Abſalom fratris tui. 8. Habes quoque apud te Semei filium Gera filij Iemini de Bahurim, qui maledixit mihi maledictione peſſima, quando ibam ad Caſtra: ſed quia deſcendit mihi in occurſum cùm tranſirem Iordanem, & iuraui ei per Dominum, dicens: Non te interficiam gladio: 9. tu noli pati eum eſſe innoxium. Vir autem ſapiens es, vt ſcias quæ facies ei, deduceſque canos eius cum ſanguine ad inferos. 10. Dormiuit igitur Dauid cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in ciuitate Dauid. 11. Dies autem quibus regnauit Dauid ſuper Iſraël, quadraginta anni ſunt: in Hebron regnauit ſeptem annis: in Ieruſalem, triginta tribus. 12. Salomon autem ſedit ſuper thronum Dauid patris ſui, & firmatum eſt regnum eius nimis. 13. Et ingreſſus eſt Adonias filius Haggith ad Bethſabee matrem Salomonis. Quæ dixit ei: Pacificúſne eſt ingreſſus tuus? Qui reſpondit: Pacificus. 14. Addiditque: Sermo mihi eſt ad te. Cui ait: Loquere. Et ille: 15. Tu,

inquit,

inquit, noſti, quia meum erat regnum,& me præpoſuerat omnis Iſraël ſibi in regem: ſed tranſlatum eſt regnum,& factum eſt fratris mei: à Domino enim conſtitutum eſt ei. 16. Nunc ergo, petitionem vnam precor à te,ne confundas faciem meam.Quæ dixit ad eum:Loquere. 17. Et ille ait:Precor vt dicas Salomoni regi (neque enim negare tibi quidquam poteſt) vt det mihi Abiſag Sunamitidem vxorem. 18. Et ait Bethſabee: Benè,ego loquar pro te regi. 19. Venit ergo Bethſabee ad regem Salomonem,vt loqueretur ei pro Adonia:& ſurrexit rex in occurſum eius,adorauitque eam,& ſedit ſuper thronum ſuum: poſituſque eſt thronus matri regis, quæ ſedit ad dexteram eius. 20. Dixitque ei : Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te ; ne confundas faciem meam.Et dixit ei rex: Pete mater mea:neque enim fas eſt vt auertam faciem tuam. 21. Quæ ait:Detur Abiſag Sunamitis Adoniæ fratri tuo vxor. 22. Reſponditque rex Salomon, & dixit matri ſuæ : Quare poſtulas Abiſag Sunamitidem Adoniæ ? poſtula ei & regnum : ipſe eſt enim frater meus maior me, & habet Abiathar ſacerdotem,& Ioab filium Saruiæ. 23. Iurauit itaque rex Salomon per Dominum, dicens:Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia contra animam ſuam locutus eſt Adonias verbum hoc. 24. Et nunc viuit Dominus, qui firmauit me, & collocauit ſuper ſolium Dauid patris mei, & qui fecit mihi domum, ſicut locutus eſt, quia hodie occidetur Adonias. 25. Miſitque rex Salomon per manum Banaiæ filij Ioiadæ, qui interfecit eum , & mortuus eſt. 26. Abiathar quoque ſacerdoti dixit rex: Vade in Anathoth ad agrum tuum,equidem vir mortis es: ſed hodie te non interficiam,quia portaſti arcam Domini Dei coram Dauid patre meo,& ſuſtinuiſti laborem in omnibus, in quibus laborauit pater meus. 27. Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non eſſet ſacerdos Domini, vt impleretur ſermo Domini,quem locutus eſt ſuper domum Heli in Silo. 28. Venit autem nuntius ad Ioab, quòd Ioab declinaſſet poſt Adoniam, & poſt Salomonem non declinaſſet: fugit ergo Ioab in tabernaculum Domini,& apprehendit cornu altaris. 29. Nuntiatumque eſt regi Salomoni,quòd fugiſſet Ioab in tabernaculum Domini, & eſſet iuxta altare:miſitq; Salomon Banaiam filium Ioiadæ,dicens:Vade,interfice eum. 30. Et venit Banaias ad tabernaculum Domini,& dixit ei:Hæc dicit rex:Egredere.Qui ait : Non egrediar,ſed hic moriar.Renuntiauit Banaias regi ſermonem, dicens: Hæc locutus eſt Ioab,& hæc reſpondit mihi. 31. Dixitque ei rex: Fac ſicut locutus eſt : & interfice eum, & ſepeli , & amouebis ſanguinem innocentem, qui effuſus eſt à Ioab,à me,& à domo patris mei. 32. Et reddet Dominus ſanguinem eius ſuper caput eius,quia interfecit duos viros iuſtos,melioreſque ſe: & occidit eos gladio ; patre meo Dauid ignorante , Abner filium Ner principem militiæ Iſraël,& Amaſam filium Iether principem exercitus Iuda : 33. & reuertetur ſanguis illorum in caput Ioab, & in caput ſeminis eius in ſempiternum. Dauid autem & ſemini eius,& domui & throno illius,ſit pax vſque in æternum à Domino. 34. Aſcendit itaque Banaias filius Ioiadæ.& aggreſſus eum interfecit:ſepultuſq; eſt in domo ſua in deſerto. 35. Et conſtituit rex Banaiam filium Ioiadæ pro eo ſuper exercitum, & Sadoc ſacerdotem poſuit pro Abiathar. 36. Miſit quoque rex, & vocauit Semei, dixitque ei : Ædifica tibi domum in Ieruſalem, & habita ibi : & non egredieris inde huc atque illuc. 37. Quacumque autem die egreſſus fueris,& tranſieris Torrentem Cedron,ſcito te interficiendum, ſanguis tuus erit ſuper caput tuum. 38. Dixitque Semei regi:Bonus ſermo, ſicut locutus eſt dominus meus rex,ſic faciet ſeruus tuus.Habitauit itaque Semei in Ieruſalem diebus multis. 39. Factum eſt autem poſt annos tres, vt fugerent ſerui Semei ad Achis filium Maacha regem Geth:nuntiatumq; eſt Semei,quòd ſerui eius iſſent in Geth. 40. Et ſurrexit Semei,& ſtrauit aſinum ſuum:iuitque ad Achis in Geth ad requirendum ſeruos ſuos,& adduxit eos de Geth. 41. Nuntiatum eſt autem Salomoni quòd iſſet Semei in Geth de Ieruſalem,& rediiſſet. 42. Et mittens vocauit eum. dixitque illi : Nonne teſtificatus ſum tibi per Dominum, & prædixi tibi : Quacumque die egreſſus, ieris huc & illuc, ſcito te eſſe moriturum ? Et reſpondiſti mihi Bonus ſermo,quem audiui. 43. Quare ergo non cuſtodiſti iuſiurandum Domini , & præceptum quod præceperam tibi ? 44. Dixitque rex ad Semei : Tu noſti omne malum , cuius tibi conſcium eſt cor tuum , quod feciſti Dauid patri meo : reddidit Dominus malitiam tuam in caput tuum. 45. Et rex Salomon benedictus,& thronus Dauid erit ſtabilis coram Domino vſque in ſempiternum. 46. Iuſſit itaque rex Banaiæ filio Ioiadæ:qui egreſſus,percuſſit eum, & mortuus eſt.

Memoria mortis ſalubris. *Exempla.*

VERS. 2. EGO INGREDIOR VIAM VNIVERSÆ TERRÆ,] A id eſt, omnium terrigenarum, ſiue hominum omnium in terra habitantium. q. d. Ego tendo ad mortem, vti ceteri homines qui terram incolunt, vt à terra è qua plaſmatus ſum in terram & puluerem redeam. Eſt Metonymia, ſignificans idem quod alibi dicitur: *Ego ingredior viam vniuerſæ carnis*, id eſt viam mortis, quam ingrediuntur omnes, qui carne conſtant. Salubris eſt hæc mortis & ſepulchri memoria, iuxta illud Eccli. 7. 40. *In omnibus operibus memorare nouiſsima tua, & in æternũ non peccabis*. Et c. 14. 12. *Memor eſto quoniam mors non tardat*, &c. *teſtamentum enim huius mundi* eſt, quòd omnis homo *morte morietur*. Simili modo S. Antonius moriturus, teſte S. Athanaſio, ait diſcipulis: *Ego quidem filioli ſecundùm eloquia ſcripturarum, patrum gradior viam. Iam enim Dominus me inuitat, iam cupio videre cæleſtia, ſed vos, ô viſcera mea, admoneo,* B *ne tanti temporis laborem repentè perdatis. Hodie vos religioſum ſtudium arripuiſſe arbitramini, & cœptæ voluntatis fortitudo ſuccreſcat*. Et S. Paulus primus Eremita ſub mortem Dei inſtinctu viſitatus à S. Antonio, teſte S. Hieron. *En, inquit, quem tanto labore quæſiſti, putridis ſenectute membris operit inculta canities. En vides hominem puluerem mox futurum*. Et paulò pòſt: *Quia dormitionis mea tempus aduenit, & quod ſemper cupiebam, diſſolui & eſſe cum Chriſto, peracto curſu ſuperest mihi corona iuſtitiæ; tu miſſus es à Domino, qui humo corpuſculum meum tegas, imò terræ terram reddas*. Et S. Maria Ægyptiaca ad Zoſimam: *Sepeli*, inquit, *Abba Zoſima miſera Mariæ corpuſculum. Redde terræ quod ſuum eſt, & pulueri adiice puluerem. Ora tamen Dominum pro me*. Et Barlaam ad Ioſaphat: *Non iam,* inquit, *chariſsime fili, nos in hac vita eadem domus ac* C *menſa coniunget. Iam enim vltimam patrum meorũ viam ingredior. Quocirca tibi faciendum eſt, vt per mandatorum diuinorum obſeruationem, atque in hoc loco ad extremum vſque vitæ diem commorationem, tui erga me amoris ſpecimen exhibeas: ſic admirandæ vitæ tuæ rationem inſtituens quemadmodum didiciſti, nec vaguam abiecta atque ignaua anima mea memoriã intermittens. Multùm itaque vale: atque in Chriſto delectare & exulta: quoniam terrena & interitui obnoxia cum ſempiternis & ab interitu alienis bonis commutaſti, ac propinqua eſt operum tuorum merces, ac iam iam adeſt qui mercedem refert*. Ita Damaſcenus in eorum hiſtoria.

VERS. 3. ET OBSERVA CVSTODIAS DOMINI DEI TVI.] *Cuſtodias*, id eſt præcepta quæ Deus à te & ceteris obſeruari & cuſtodiri iuſſit. Patet ex ſequent. *Cuſtodia* ergo vocantur hic res cuſtodiendæ per metonymiam.

D VT INTELLIGAS VNIVERSA QVÆ FACIS] hoc eſt, vt intelligenter & prudenter agas quæcumque ages; hoc enim ſignificat Hebr. תַּשְׂכִּיל *haſkil*: vnde Chald. vertit, *vt proſpera reddas omnia quæ feceris*; Alij, *vt felix ſis in omnibus quæ egis*. Qui enim prudenter ſua agit, hic proſperè ea agit. Prudentia enim eſt mater proſperitatis & felicitatis, ſicut imprudentia infelicitatis.

VERS. 5. ET EFFVDIT SANGVINEM BELLI (qui ſcilicet poterat eſſe cauſa belli) IN PACE, ET POSVIT CRVOREM PRÆLII IN BALTHEO SVO, &c. ET IN CALCEAMENTO SVO] q. d. Ioab proditoriè occidit Abner & Amaſam, præ ſe ferens amicum & arctum adeò eorum com- A plexum, vt in complexu hoc dolosè eos transfodiens, baltheus & calcei eius ſanguine cæſorum tingerentur. Ita Lyran. Vatab. & alij: vocat autem hunc ſanguinem *belli & prælij*, quia periculum belli erat ex hac cæde; ne ſcilicet totus Iſraël Dauidi rebellaret, velletque vlciſci proditoriam hanc cædem ſuorum ducum Abner & Amaſæ factam à Ioab, ideoque Dauid eum hic iubet occidi. Rurſum τὸ *belli* alludit ad bellum, in quo iuſtè Abner occidit Aſaëlem fratrem Ioab, cuius necem proinde Ioab vltus eſt cæde Abneris. q. d. Ioab vlciſci voluit ſanguinem fratris ſui Aſaëlis occidendo Abner, ſed perperam & iniquè. Nam Abner iuſtè in bello occidit Aſaëlem; Ioab autem iniquè & proditoriè occidit Abner in pace, cùm Abner iam reconciliatus eſſet Dauidi, imò totum Iſraël ad eum reduceret. Quare Ioab Abne- B rem & Amaſam in pace occidit quaſi in prælio, adeoq; pacem proditoriè conuertit in prælium, quo prælians & gladium ſtringens vtrumque fraudulenter occidit, cùm ipſi putarent ſe eſſe in pace, omniaque ſibi cum Dauid & Ioab eſſe pacifica, ob pacem cum eo initam, idque præſeferret Ioab vtrumque dolosè complexans & oſculans, quæ magna fuit Ioabi fraus, iniuſtitia & perfidia.

VERS. 6. FACIES ERGO IVXTA SAPIENTIAM TVAM, vt quæſitâ commodâ occaſione, & iuſto prætextu eum punias: ET NON DEDVCES CANITIEM EIVS PACIFICE AD INFEROS] q. d. Non ſines eum ſenem pacificè in lecto mori, ſed violenta morte plectes; nam ante Chriſtum omnes morientes deſcendebant ad inferos, ſaltem ad limbum patrum. Lex enim talionis à lege C naturæ diuina & humana lata eſt, vt, qui alium occidit, occidatur.

Dices, cur Dauid non occidit Ioab, ſed id mandauit Salomoni? Reſp. quia cùm Ioab occidit Abnerem & Amaſam, Dauid non habebat potentiam & vires ad id ſufficientes. Necdum enim in regno erat planè confirmatus, ſed metuebat Ioab, ne is contra ſe Iſraëlem concitaret, vti paulò antè concitarat Abner; poſtea verò Dauid bellis continuis implicitus id facere non potuit, præſertim quia Ioabo egebat; nec enim alium habebat tam idoneum quem caſtris præficeret. Mandauit ergo id Salomoni, qui plena pace potiebatur, ideoque plena dignitate & auctoritate pollebat. Ita Ioſephus. Aliam cauſam, cur Dauid iuſſerit occidi Ioab, affert Theodor. quia timuit, inquit, ne is ſolita vſus malitia deſpiceret iuuentutem Salomonis, & vel eum per ſpeciem beneuolentiæ D interficeret, ſicut prædictos occiderat; vel apertam inſtrueret aciem, & diuideret Iſraëlem intrudendo regem Adoniam, cui fauebat, qui regni ſpem non planè abiecerat, vt ſequentia declarabunt.

VERS. 8. QVI MALEDIXIT MIHI MALEDICTIONE PESSIMA] Septuag. ὀδυνηρὰν, id eſt *doloroſa*, Chald. *amara*; Hebr. eſt נִמְרֶצֶת *nimreſet*, quod Hebræi apud S. Hieron. ſic explicant, vt per quinque litteras, quibus hæc vox conſtat, quinque conuicia quæ Semei iecit in Dauidem, ſignificentur. Nimirum per primam ſua ſignificet נֹאֵף *Noeph*, id eſt adulter propter adulterium cum Bethſabee: per ſecundam

ſhem מוֹאָבִי Moabi, id eſt Moabita, eò quòd Dauid ex ignobili Ruth Moabitide genus duceret; per tertiam *reſh*, רוֹצֵחַ *rotſeach*, id eſt homicida, propter Vriam & tot alios è medio ſublatos. Per quartam *tſade*, צָרוּעַ *tſarua*, id eſt leproſus, eò quòd Dauid iam non aliter eiectus ex vrbe videretur quàm ſoleant leproſi, quorũ conſortium omnes horrent & execrantur; per quintam *tau* תּוֹעֵבָה deſignatur *tohaba*, quud abominabile ſignificat.

NON TE INTERFICIAM GLADIO.] Hinc patet Dauidem cùm dixit Semei: *Non morieris*, non plenam ei dediſſe veniam & impunitatem ſed limitatã & reſtrictam ad tempus vitæ Dauidis. q.d. Ego non interficiam te, per omnem vitam meam tibi condonabo vitam: ſed poſt mortem meam caue tibi, quia Salomon filius B meus meo inſtinctu quæret occaſionem tuum ſcelus & maledictum caſtigandi; cùm enim hæc promiſſio non ſit debita, ſed gratuita & liberalis, ex mente promittentis interpretanda & limitanda eſt, ait Abul. Commendat ergo Dauid hic Salomoni iuſtitiam in omnes, ſed præſertim in maleficos, quos ipſe huc uſque clementer viuere permiſerat, vt nunc ipſe ſatiſfaceret iuſtitiæ; quæ in ſua clementi permiſſione tacitè intelligebatur, iuxta illud Pſalm 71.1. *Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio regis.*

VERS. 10. DORMIVIT IGITVR DAVID CVM PATRIBVS SVIS, ET SEPVLTVS EST IN CIVITATE DAVID] puta in Sion. *Dormiuit.* S. Script. mortem vocat ſomnum, ob fidem & ſpem reſurrectionis. Nam in die iudicij à morte quaſi è C ſomno euigilabimus ad vitam æternam. Hinc pia fidelium conſuetudo habet, vt cùm quis moritur dicant: *Obdormiuit in Domino.*

Elogium Dauidis. Porrò Ioſephus in fine lib. 7. Dauidi hoc dat elogium quaſi Epitaphium. Dauid fuit *vir optimus & omnibus virtutibus præditus, quas regem tot gentium incolumitati proſpicientem habere oportebat. Nam fortis erat, vt nemo alius: & in certaminibus pro ſubiectorum tutela ſuſceptis primus ſe periculis obiiciebat, exemplo ſuo milites ad præclara facinora excitans, & non tamquam Dominus pro imperio ad officium cogens. Idem in conſilijs prudentiſſimus, & egregiè callens, quid in præſens, quidue in futurum conduceret. Ad hæc ſobrius, mitis, benignus erga calamitoſos, iuſtus, humanus: quæ quidem præcipuè ſunt regum virtutes, nec in tanta poteſtate vmquam ab æquitate deflexit, niſi quod ad Vriæ vxorem attinet. Tantas præterea diuitias reliquit, quantas nullus alius rex, vel Hebræorum,* D *vel aliarum gentium.*

Sepultura. De ſepultura deinde eiuſdem hæc illico ſubiicit: *Sepeliuit eum Salomon Hieroſolymis magnificè, præter ſolemnia illa in regum funeribus, illatis etiam in monumentum eius maximis diuitijs, quarum magnitudinem facile ſit coniectare ex hoc quod dicemus. Nam poſt annos MCCC. Hyrcanus pontifex oppugnatus ab Antiocho cognomine Pio, Demetrij filio, volens pecuniam ei dare, vt abducto exercitu obſidionem ſolueret, nec valens aliunde ſumere, apertâ cellâ monumenti Dauidis, & prolatis inde tribus talentorum millibus, eorumq́; parte Antiocho numeratâ, oppugnationis periculo ſe exemit, ſicut & alibi indicauimus. Ac rurſum poſt multos annos elapſos Herodes rex aliâ cellâ apertâ magnam pecuniam ſuſtulit: ad loculos tamen, qui regum cineres continebant, neuter eorum perue-* A *nit. Singulari enim arte ita erant ſub terram conditi, vt ab ingredientibus monumentum inueniri nequirent.* Verùm horum fides ſit penes Ioſephum: tot enim talentorum multitudo in ſepulchrũ defoſſa videtur penè incredibilis, ac cellæ eam ægrè capere potuiſſent. Porrò 1. Paral. 29. 28. de Dauide dicitur: *Et mortuus eſt in ſenectute bona, plenus dierum, & diuitiis & gloria.* Fuit enim ipſe regum omnium idea & exemplar, ideoq́ue in omnibus fere typus Chriſti, vti per ſingula fusè oſtendit noſter Salianus anno mundi 3021. numer. 92. & ſeq. Vide elogia Dauidis Eccleſ. 47. verſ. 2. & ſequen. vbi eadem explicui.

VT DET MIHI ABISAG SVNAMITIDEM VXOREM.] Fuerat Abiſag vxor Dauidis regis: VERS. 17. B vnde eam poſtulat Adonias filius Dauidis; vt per eam quaſi reginam euadat ad regnum, & à populo ſibi fauente acclametur rex. Conſilium hoc Adoniæ ſuggeſſiſſe Ioab, qui eius partes fouebat, eratq́ue vir ſagax, & callidus, cenſent Theodor. Hugo, Abul. Dion. Ioab enim ſibi à Salomone metuebat, & meritò, vti mox patebit.

Quæres, quomodo Adonias auſus eſt petere vxorem patris ſui, cùm id vetetur Leuit. 18. 7. Reſp. Ioſephus, Caiet. & Serarius, ibi tantùm vetari, ne quis vxorem ducat illam quæ cognita eſt à patre. Abiſag autem non fuit cognita à Dauide, ſed manſit virgo. Vnde eius matrimonium illa Leuit. lege non fuiſſe vetitum. Vt vt eſt, Adonias huius legis ignarus videtur putaſſe hoc matrimonium eſſe licitum, aut certè amore C pulchritudinis Abiſag, & ambitione regnandi excæcatus illam paruipendit.

Porrò an iure naturæ licitum ratumq́ue ſit matrimonium filij ducentis vxorem patris, variæ ſunt Doctorum ſententiæ. Nam noſter Thomas Sanchez lib. 7. de imped. matrim. diſp. 66. docet matrimonium in primo grado affinitatis in linea recta, putà ſoceri cum nuru, vel ſocrus cum genero, non eſſe irritum iure naturæ, ideoq́ue eſſe diſpenſabile. Probat, quia tale fuiſſet matrimonium Adoniæ cum Abiſag vxore patris ſui Dauidis. Si enim hoc fuiſſet irritum, vtique Adonias non poſtulaſſet illam ſibi in vxorem. Citat Sanchez in hanc ſententiam S. Thomam, Alenſem, Abulenſem, Gabrielem, Tapperum, & plures alios. *An coniugium nurus cum ſocero ſit iure naturæ irritum?*

D Ex aduerſo Bellarm. lib. 1. de Matrim. c. 28. docet matrimonium tale eſſe irritum iure naturæ & indiſpenſabile, quia numquam in eo diſpenſatum legimus. Eſt enim planè contra honeſtatem naturalem & pudorem paternum maternumq́ue. Idem tenet P. Ægidius Coninck, qui ex Ioſepho A coſta lib. 6. Indic. c. 21. narrat Paulum IV. Pontif. cum concilio Limenſi ita decidiſſe, ſcilicet vt Indi Peruani, qui matrimonium contraxerant cum nouerca vel cum nuru, non admitterentur ad Baptiſmum, niſi priùs ſoluerent tale matrimonium, velut iure naturæ irritum. Ad Abiſag, reſpondet Bellarm. primò, illam non fuiſſe vxorem Dauidis; non enim in Script. vocatur vxor, ſed tantùm calefactrix regis. Secundò, ſi fuit vxor, Adoniam illicitè petiiſſe vxorem, vtpote contra legem Leuit. 18. 7. & 19. ideoq́ue iuſtè à

Salomone

Salomone iuſſum occidi: plus enim hîc valere debet ſententia Salomonis regis ſapientiſſimi, quàm poſtulatio Adoniæ. Hanc ſententiam ſequitur Paludanus, Sotus, Valentia, Nauarr. Couarru. Sylueſter, Vaſquez & plurimi alij, quos citat Sanchez loco citato & Ægidius Coninck diſp. 32. de imped. matrim. dubio 4 concluſ. 3.

Problema ergo eſt, an matrimonium ſoceri cum nuru, vel generi cum ſocru ſit iure naturæ irritum. Vtrimque enim ſunt graues auctores, his, & quidem pluribus aſſerentibus, illis negantibus. Vtraque ergo ſententia probabilis eſt, & vtramque in praxi ſequi poteſt Pontifex, vt in eo vel diſpenſet, ſi iuſta prægnanſque cauſa ſubſit; vel diſpenſationem neget, ſicut hucuſque negauit (& quidem adhuc recenter his diebus, quibus Romæ verſor) ob rei indecentiam: certè publicum huius diſpenſationis non extat exemplum, quod ſciam.

Illud certum eſt, apud omnes matrimonium hoc iure naturæ vetari, ac multò magis lege veteri, vt patet Leuit. 18. 15. & cap. 20. 14. & Deuter. 27. 20. Quare Adonias volens hanc legem violare, iuſtè à Salomone repelli & plecti potuit ac debuit, præſertim quia per hoc tacitè ambiebat regnum.

Multò magis iure naturæ vetitum & irritum eſt, ideóque indiſpenſabile matrimonium in primo gradu conſanguinitatis lineæ rectæ, vt ſi pater velit ducere filiam, vel mater ſuum filium, vti omnes Doctores docent. Quocirca ab Eccleſia colitur & celebratur S. Dymna, quæ cùm eſſet filia regis Hyberniæ, ab eo ob formam in coniugem appetita, cùm ipſa id conſtanter abnueret, à patre gladio obtruncata pro caſtitate Martyr occubuit, cuius ſanctitatem Deus multis illuſtrauit, & etiamnum illuſtrat miraculis; vnde magnus energumenorum & maniacorum ad ſepulchrum eius (quod Geelæ in Brabantia extat) eſt concurſus, vti oculis meis conſpexi.

Infamis igitur & porcina fuit reſponſio illius aulici & adulatoris, qui Henrico VIII. Angliæ regi volenti ducere Annam Belenam (quam eius eſſe filiam ſpuriam vehemens erat ſuſpicio) rogatus quod & quale peccatum foret, ſi quis matrem cognoſceret & eius filiam, reſpondit: Tale, ac ſi quis pullum comedat cum gallina. Sed Deus contrarium oſtendit, cùm Henricum totamque Angliam ob hoc coniugium grauiſſimè afflixit, omnemque Henrici proſapiam funditus extinxit. Ita Sanderus lib. 1. de Schiſm. Angliæ.

Vers. 19. Et svrrexit rex in occvrsvm eivs, adoravitqve eam] ſe ei inclinando, & reuerentiam filialem exhibendo. Priuatim enim eam excepit & honorauit vt matrem. Nam vt ait Taurus Philoſophus apud Gellium lib. 2. c. 2. *Priuatim inter filium magiſtratum & patrem priuatum publici honores ceſſant, naturales & genuini exoriuntur.* Secùs faciendum in publico. Vnde Gellius ibidem laudat filium Fabij Maximi, qui Conſul exiſtens, ac patri Proconſuli in publica via occurrens, iuſſit eum ex equo deſcendere; atque Fabius imperio filij paruit, eumque collaudauit, cùm imperium, quod populi eſſet, retineret.

A Hinc apud Perſas filio coram matre ſedere non licebat, niſi illâ annuente. Vnde Alexander Magnus Darij matrem Siſigambim, quam colebat vt matrem, ſic alloquitur apud Curtium lib. 5. *Quoties ad te veni, donec vt conſiderem annueres, reſtiti.*

Vers. 20. Pete mater mea: neqve enim fas est, vt avertam faciem tvam.] Hebr. *vt reuerti faciam tuam*, id eſt, vt te, tuamque faciem confundam & pudore afficiam negando quod poſtulas. Cùm enim quid alicui negatur, ille confuſus faciem ſuam retrahit, auertit, & domum redit. Promittit Salomon omnia ſe conceſſurum, quæ mater poſtulabit, intellige ſi æqua & vtilia poſtulet; non autem ſi ſibi matrique noxia, vti erat hoc de danda Abiſag vxore Adoniæ.

Si Salomon omnia matris poſtulata implet,
B multò magis Chriſtus concedit matri ſuæ omnia, quæ pro nobis ſupplicando petit. Illam ergo adeamus, & per illam omnia impetrabimus. Nec enim Chriſtus confundet & pudefaciet faciem matris ſuæ, vti ſæpè inculcat S. Bernardus: neê enim ipſa aliquid petit aut petere poteſt, quod ſit præter dignitatem filij & ſuam.

Vers. 22. Postvla ei et regnvm] q. d. Si poſtulas Abiſag dari vxorem Adoniæ, poſtulas ei regnum. Ipſe enim ambit vxorem patris noſtri regis Dauidis, vt per eam quaſi reginam eleuetur in celſitudinem regiam, fiatque rex; præſertim quia ad hoc ei auxiliantur Abiathar Pontifex, & Ioab dux militiæ. Ita Rupertus &
C alij.

Vers. 25. Misitqve rex Salomon per manvm Banaiæ] hoc eſt, miſit Banaiam, vt per manum eius occideretur Adonias. Eſt hebraiſmus. Caietan. aſſerit Salomonem peccaſſe temeritate iudicij, quòd vnico iudicio fratrem læſæ maieſtatis damnarit, niſi tamen id moris fuerit. At vel vnicum, ait Serarius, ſi id certum ſit, hodie ſufficiat, præſertim vbi periculum eſt regi, ne regno ab æmulo priuetur, vti hic erat. Adde Salomonem hîc puniuiſſe primam regni inuaſionem factam ab Adonia, qua ſe curauerat vngi & coronari regem. Licet enim Salomon illam ei condonaſſet, tamen id fecit ſub conditione, ſi deinceps ſibi foret fidelis, ac domi quietè ſe continens nullam deinceps ambitionis, & affectati regni de ſe daret ſuſpicionem: quòd ſi illam daret, puniretur non tan-
D tùm ob ſuſpicionem, ſed & ob inuaſionem regni præteritam. Adonias autem poſtulans Abiſag vxorem, iuſtam dedit Salomoni occaſionem ſuſpicandi ipſum rurſus ambire regnum. Cur enim inuerecundè & arroganter contra legem naturæ & diuinam poſtulat reginam vxorem patris ſui, niſi vt per eam thronum patris occupet, fiatque rex? quare iure merito plexus eſt à Salomone. Timebat enim Salomon eum, vtpote ambitioſum & inquietum, ſemper res nouas moliturum, & ad regnum iure primogenituræ ſibi debitum aſpiraturum: quare ſe eo viuente numquam in regno fore ſecurum. Occidit ergo eum vt ſibi ſecuritatem & regno quietem pareret. Vide hic rurſum quàm Dauid infelix fuerit in filijs. Amnon enim vitiauit Thamar, Abſalom eum occidit, & patri rebel-

rebellauit, Adonias ambiuit regnum, ideoque A à fratre interemptus eſt. Fuit hæc pœna, & pœnitentia Dauidi ob adulterium & homicidum Vriæ à Deo inflicta, 2. Reg. 12. 10. dicente: *Quamobrem non recedet gladius de domo tua.* En modica breuiſque voluptas quantas ei peperit clades, ac quantarum calamitatum poſt ſe ſyrma tandemque protraxit.

Vers. 26. Abiathar qvoqve sacerdoti (pontifici) dixit rex: Vade in Anathoth ad agrvm tvvm, eqvidem vir mortis es] q. d. Mereris occidi, quia contra me conſpiraſti cum Adonia, eumque in regem vnxiſti. Ego tamen te non occidam, quia pontifex Dauidi patri meo fidelis extitiſti, ſed tantùm à Ieruſalem te ablegabo, ne in ea rurſum res nouas inter fratres & ciues meos contra me moliaris. Vade ergo ad agrum tuum in A- B nathoth, ibique quieſce & res tuas age, nec rebus meis & regni te deinceps immiſce. Porrò hoc ipſo Salomon indirectè exauctorauit & priuauit Abiathar pontificatu, quia pontifex debebat reſidere Ieroſolymis, vt ſacerdotes in templo miniſtrantes dirigeret, Synagogæ & concilio Sanſedrim præſideret, regi foret à conſilijs, populum doceret, &c. Quare ablegato Abiathar, Salomon ſurrogauit ei Sadoc.

Vers. 27. Vt impleretvr sermo Dei, qvem locvtvs est svper domvm Heli in Silo] 1. Reg. 2. 30. vbi Deus minatur Heli & poſteris eius priuationem vitæ, æquè ac pontificatus, additque v. 35. *Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem*, ſcilicet Sadoc. Igitur Salomon vir ſa- C piens vſus hac occaſione rebellionis Abiathar, ex Dei inſtinctu has eius contra Heli minas, hocque eius de Sadoc in pontificatum teſtituendo promiſſum impleuit, itaque pontificatum à familia Ithamar & Heli, ex qua erat Abiathar, ad primæuam & genuinam Eleazar ſtirpem, ex qua erat Sadoc, reduxit. Fecit hoc in pœnam peccatorum tum Heli, tum Abiathar: hic enim reus erat capitis & læſæ maieſtatis, quia fauerat Adoniæ contra Salomonem, qui à Deo & à patre Dauide conſtitutus erat rex: quare eum eiecit in exilium, ſed honeſtum: miſit enim eum in patriam ad prædia ſua, vt ibi vitam, quam ei condonabat, quietè traduceret. Nemo ergo hinc concludat Imperatores & reges habere ius in pontifices, vt eos creare & exauctorare poſſint. Nam Salo- D mon exauctorauit Abiathar auctoritate non ſua, ſed Dei. Deus enim primitùs Aaroni, indeque Eleazaro quaſi primogenito, eiuſque poſteris pontificatum aſſignarat. Inde deuiauit pontificatus ad Heli, qui erat ex Ithamar: iuſſit ergo Deus eum reduci ad familiam Eleazar, puta ad Sadoc; idque fecit Salomon inſtinctu iuſſuque Dei, non vt rex, ſed vt Propheta, & diuinæ iuſtitiæ executor, vti oſtendit Bellarm. libr. 2. de Pontif. c. 29. Adde, nunc in lege noua longè ſanctior & ſublimior eſt pontificatus, quàm fuerit in lege veteri: quare etiamſi tunc pontifex fuiſſet ſubditus regi, vt cenſet Abul. iam tamen non eſt, quia Pontifex eſt iam vicarius Christi, qui eſt Rex regum, & Dominus dominantium. Vide dicta Numer. 27. 21.

Vers. 28. Venit avtem nvntivs ad Ioab, (eò) A qvod Ioab declinasset post Adoniam, et post Salomonem non declinasset] ita legendum cum Hebr. Chald. Septuag. Romanis & ceteris: perperam ergo in Regiis & alijs nonnullis legitur: *Venit autem nuntius ad Salomonem.* Senſus eſt q. d. Venit nuntius ad Ioab, nuntians ei occiſum eſſe Adoniam, vt ipſe qui fauerat Adoniæ, & cum eo contra Salomonem coniurarat, fuga ſibi conſuleret, ne ipſe quoque vt ſocius & particeps coniurationis Adoniæ occideretur à Salomone.

Post Salomonem] ita legendum cum Septuag. Roman. & ceteris. At verò Hebr. & Chald. iam habent, *poſt Abſalomem*, quod Vatab. ſic explicat. q. d. Ioab etſi initio fuerat Dauidi fidelis, nec declinarit poſt Abſalomem; tamen B poſtea fuit infidelis, quia cum Adonia coniurauit contra Salomonem, qui à Dauide conſtitutus erat rex. Alij cenſent Salomonem vocari Abſalomem, eò quòd Abſalom Hebr. idem ſit quod *pater pacis*: Salomon verò idem ſit quod *pacificus*; ideoque pater & arbiter pacis. Sic Ochozias per metatheſin dictus eſt Ioachas.

Veriſimilius eſt Hebræa & Chald. moderna eſſe corrupta, ac S. Hierun. in Hebræo pro *poſt Abſalomem*, legiſſe *poſt Salomonem.* Sic enim legerunt Septuag. Et Antitheſis id exigit, ita Sanchez.

Vers. 30. Non egrediar] Sperabat Ioab quòd loci ſanctitas eum tutaretur, nec Salomonis religio permitteret eum ibidem occidi, ideoque eò C egredi noluit. Sed eum fefellit opinio: ob ſcelerum enim atrocitatem ibidem occiſus eſt.

Vers. 31. Fac sicvt locvtvs est, et interfice evm] in Tabernaculo, ex quo Ioab egredi non vult, ſed in eo occidi & mori. Homicida enim voluntarius, qualis erat Ioab, doloſè occidens Abner & Amaſam, non gaudebat impunitate & immunitate loci ſacri, iuxta illud: *Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum & per inſidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur.* Exodi 21. 14. Multò magis id ſancitum eſt lege, non diuina, ſed humana in nouo teſtamento, in qua Christiani ſanctiores eſſe debent Iudæis, & ab homicidio ſpontaneo magis alieni. Vide cap. *inter alia*, de Immunitate Eccleſiarum, ac Franc. Suarez tract. de Immunit. Eccleſ. cap. 9. & 10. Porrò tunc non erat lata lex quòd Taberna- D culum pollueretur cæde humana, ſicut iam lata eſt vt Eccleſia Christiana, in qua commiſſa eſt cædes, cenſeatur polluta, iterumque debeat benedici. Nec iuſtè, ait Salianus, fuſo ſanguine profanari poterat altare illud, quod perpetuo ſolebat ſanguine cruentari: tota loci violatio cõſiſtebat in vi, quæ directè loci priuilegium irritabat; inde enim Aſyla dici certum eſt, quòd ab eorum quaſi ſinu reos abſtrahere non liceret. Ideoque rectè credidit Salomon perinde eſſe Ioabum ad aram occidere, vel eum inde extractum alibi iugulare: vtrouis enim modo locus violabatur, niſi legis diſpenſatio interueniſſet, quæ hic ob ſcelerum enormitatem non requirebatur, vt dixi.

Vers. 44. Reddidit Dominvs malitiam tvam in capvt tvvm] q. d. Fecit Deus vt pœna mali-

malitiæ & maledictionis, qua maledixiſti patri meo Dauidi, in caput tuum uoxium recideret. Ita enim omnia diſpoſuit, vt tu pœnam mortis à me tibi propoſitam, ſi Iordanem tranſires, acceptans, tua te ſententia condemnaris, & tranſeundo Iordanem reum mortis effeceris. Duplici ergo titulo Semei reus erat mortis. Primò, quod Iordanem contra præceptum Salomonis ſub pœna mortis datum & à ſe acceptatum tranſgreſſus eſſet, ita Theodor. Ioſephus, Sera-

A rius & alij. Secundò, quòd Dauidi maledixiſſet, & hoc maximè hîc punire ex patris præcepto intendebat Salomon; ſed tamen quia Dauid pater per omnem ſuam vitam ei veniam dederat, noluit Salomon eam à patre datam ſimpliciter mutare, ſed honeſta conditione limitare, quam quia violauit Semei, hinc Salomon veniam patris abrogauit, ac Semei culpam & pœnam reuocauit.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SAlomon poſtulans à Deo ſapientiam impetrat. Mox verſ. 16. litem duarum puerperarum de filio viuente litigantium mira ſagacitate dirimit, itaque ſummam ſibi auctoritatem & gratiam apud omnes conciliat.

1. COnfirmatum eſt igitur regnum in manu Salomonis, & affinitate con-
iunctus eſt Pharaoni regi Ægypti: accepit namque filiam eius, & adduxit
in ciuitatem Dauid, donec compleret ædificans domum ſuam, & domum Do-
mini, & murum Ieruſalem per circuitum. 2. Attamen populus immolabat in
excelſis: non enim ædificatum erat templum nomini Domini vſque in diem
illum. 3. Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis Dauid
patris ſui, excepto quòd in excelſis immolabat, & accendebat thymiama.
4. Abiit itaque in Gabaon, vt immolaret ibi: illud quippe erat excelſum ma-
ximum mille: hoſtias in holocauſtum obtulit Salomon ſuper altare illud in
Gabaon. 5. Apparuit autem Dominus Salomoni per ſomnium nocte, dicens:
Poſtula quod vis vt dem tibi. 6. Et ait Salomon: Tu feciſti cum ſeruo tuo
Dauid patre meo miſericordiam magnam, ſicut ambulauit in conſpectu tuo in
veritate, & iuſtitia, & recto corde tecum: cuſtodiſti ei miſericordiam tuam
grandem, & dediſti ei filium ſedentem ſuper thronum eius, ſicut eſt hodie. 7.
Et nunc Domine Deus, tu regnare feciſti ſeruum tuum pro Dauid patre meo:
ego autem ſum puer paruulus, & ignorans egreſſum & introitum meum. 8. Et
ſeruus tuus in medio eſt populi, quem elegiſti, populi infiniti, qui numerari &
ſupputari non poteſt præ multitudine. 9. Dabis ergo ſeruo tuo cor docile,
vt populum tuum iudicare poſſit, & diſcernere inter bonum & malum quis enim
poterit iudicare populum iſtum, populum tuum hunc multum? 10. Placuit
ergo ſermo coram Domino, quòd Salomon poſtulaſſet huiuſcemodi rem. 11.
Et dixit Dominus Salomoni: Quia poſtulaſti verbum hoc, & non petiſti tibi
dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorum tuorum, ſed poſtulaſti tibi ſa-
pientiam ad diſcernendum iudicium: 12. Ecce feci tibi ſecundùm ſermones
tuos, & dedi tibi cor ſapiens & intelligens, in tantum vt nullus ante te ſimilis tui
fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit. 13. Sed & hæc, quæ non poſtulaſti, dedi tibi:
diuitias ſcilicet, & gloriam, vt nemo fuerit ſimilis tui in regibus cunctis retrò
diebus. 14. Si autem ambulaueris in viis meis, & cuſtodieris præcepta mea, &
mandata mea, ſicut ambulauit pater tuus, longos faciam dies tuos. 15. Igitur eui-
gilauit Salomon, & intellexit quòd eſſet ſomnium: cumque veniſſent Ieruſalem,
ſtetit corã arca fœderis Domini, & obtulit holocauſta, & fecit victimas pacificas,
& grande conuiuium vniuerſis famulis ſuis. 16. Tunc venerunt duæ mulieres
meretrices ad regem, ſteteruntque coram eo, 17. quarum vna ait: Obſecro,
mi domine: ego & mulier hæc habitabamus in domo vna, & peperi apud eam
in cubiculo. 18. Tertia autem die poſtquam ego peperi, peperit & hæc: & era-
mus ſimul, nulluſque alius nobiſcum in domo, exceptis nobis duabus. 19. Mor-
tuus eſt autem filius mulieris huius nocte, dormiens quippe oppreſſit eum. 20.
Et conſurgens intempeſtæ noctis ſilentio, tulit filium meum de latere meo ancil-
læ tuæ dormientis, & collocauit in ſinu ſuo: ſuum autẽ filium, qui erat mortuus,
poſuit in ſinu meo. 21. Cumque ſurrexiſſem manè vt darem lac filio meo, ap-

paruit

paruit mortuus: quem diligentiùs intuens clara luce, deprehendi non eſſe meum quem genueram. 22. Reſponditque altera mulier: Non eſt ita vt dicis, ſed filius tuus mortuus eſt, meus autem viuit. E contrariò illa dicebat: Mentiris: filius quippe meus viuit, & filius tuus mortuus eſt. Atque in hunc modum contendebant coram rege. 23. Tunc rex ait: Hæc dicit, Filius meus viuit, & filius tuus mortuus eſt. Et iſta reſpondit, Non, ſed filius tuus mortuus eſt, meus autem viuit. 24. Dixit ergo rex: Afferte mihi gladium. Cumque attuliſſent gladium coram rege. 25. Diuidite, inquit, infantem viuum in duas partes, & date dimidiam partem vni, & dimidiam partem alteri. 26. Dixit autem mulier, cuius filius erat viuus, ad regem (commota ſunt quippe viſcera eius ſuper filio ſuo) Obſecro domine, date illi infantem viuum, & nolite interficere eum. E contrariò illa dicebat: Nec mihi nec tibi ſit, ſed diuidatur. 27. Reſpondit rex, & ait: Date huic infantem viuum, & non occidatur: hæc eſt enim mater eius. 28. Audiuit itaque omnis Iſraël iudicium quod iudicaſſet rex, & timuerunt regem, videntes ſapientiam Dei eſſe in eo ad faciendum iudicium.

Vers. 1. A AFFINITATE CONIVNCTVS EST PHARAONI REGI ÆGYPTI: ACCEPIT NAMQVE FILIAM EIVS] in vxorem. Eupolemus apud Euſebium lib. 9. de Præpar. c. vlt. aſſerit Pharaonem hunc fuiſſe eum, qui cognominatus eſt Vaphres, qui diuerſus eſt, & longè anterior Pharaone Vaphres, ſiue Ephree, vel Apries qui fuit nepos Pharaonis Nechao occiſoris Ioſiæ regis Iuda, vltimuſque Pharaonum, vtpote à Nabuchodonoſor victus & ſubactus, vt dixi Ierem. 44. v. 30.

Voluit Salomon per hoc matrimonium deuincire ſibi Pharaonem, vtpote regem vicinum & potentem, cuius ope regnum ſuum ſtabiliret, illudque contra Chaldæorum, Aſſyriorum, Medorum, &c. vim & potentiam tueretur.

Porrò licitum fuit hoc matrimonium fidelis cum infideli, tum quia Deus expreſsè tantùm vetuerat Iudæis ne ducerent in vxores filias B Chananæorum, à quibus maius perverſionis & idololatriæ periculum, non autem ceterarum gentium, etſi id quoque ſibi non placere ob ſimile periculum ſatis oſtendebat, vt patebit cap. 11. 1. tum quia veriſimile eſt Ægyptiam hanc ſponſam Salomonis ad iudaiſmum eſſe conuerſam: quo facto licitum erat eam ducere; hoc enim permittit Deus Deuter. 21. v. 20. & ſeq. Sic enim Salomon iam duxerat Naamam Ammonitidem, & Dauid filiam Tholmai regis Geſſur, & Booz Ruth Moabitidem, & Salmon Raab Ierichuntinam, & Ioſeph filiam Putipharis Ægyptij, & Moyſes filiam Iethro Madianitidem. Ita Abulenſ. Pineda, Serarius, Salianus, Sanchez & alij. Minùs rectè ergo Hebræi in Sedetolam, Theodot. & Procop. C cenſent Salomonem peccaſſe ducendo alienigenam, eò quòd Deus id vetuiſſet Exodi. 34. & Deuter. 7. 3.

Putant Hebræi harum nuptiarum Salomonis cum filia Pharaonis Epithalamium concinni in Cantico Canticorum, ſed errant, vti in Cant. oſtendi. Fateor tamen ibidem ad eas alludi, vt cum ait Cant. 1. 8. *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te.* Et cap. 3. 11. *Egredimini, & videte filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis illius,* quæ licet ad litteram competant nuptiis Chriſti cum Eccleſia, alludunt tamen ad connubium Salomonis cum Aegyptia, quod illarum fuit typus.

Deniqne Salomonem hanc Ægyptiam duxiſſe anno regni ſui primo, viuente adhuc Dauide, opinatur Ioſephus, Serarius & Sanchez, licet Abulenſ. Cedrenus & Salianus in annum tertium id conferant.

DONEC COMPLERET ÆDIFICANS DOMVM SVAM] Salomon enim poſt ædificatum templum domum propriam ædificauit filiæ Pharaonis, de qua c. 7. 8. interim locum ei aſſignauit in palatio ſuo, quod erat in arce Sion.

ATTAMEN POPVLVS IMMOLABAT IN EXCELSIS: NON ENIM ÆDIFICATVM ERAT TEMPLVM] Quæres, quænam fuerint hæc excelſa, quorum tam crebra in libris Regum & Prophetarum fit mentio? Reſp. Excelſa erant loci, ſiue ſyluæ & nemora in excelſis montibus, collibus & vmbroſis receſſibus conſita, in quibus B gentes pleræque ſolebant ſacella & altaria erigere, teſte Homero, Virgilio & alijs, qui docent veteres in nemoribus ſepulchra ſuis defunctis extruxiſſe, in quibus primò parentalia celebrabant, ſiue parentabant heroibus populi, ac mox iiſdem quaſi Diis ſacrificare cœperunt. Id fecerunt, tum quia loca excelſa ceteris altiora ſunt & viciniora cælo, ideoque plus venerationis apud rudem populum obtinent. Vnde *altare* dictum eſt ab altitudine, quaſi *alta ara,* in qua altiſſimo Deo ſacrificatur: & Græcum βωμὸς, id eſt altare, dictum eſt ab Hebræo בָּמָה *Bama,* id eſt excelſum; quamquam altare propriè non erat excelſum. Nam Script. 4. Reg. 23. 15 diſtinguit inter altare & excelſum, ſed potiùs altare erat in excelſo, ſcilicet colle aut monte. Rurſum nemora, quia condenſa & ſi- C lentia, ſacrum quemdam horrorem Gentibus iniiciebant, qui ſuperſtitioſè cenſebant ibi habitare Deos, quos Satyros & Faunos quaſi ſyluarum Deos nuncupant. Vnde templa dicta ſunt fana à Faunis; niſi malis à fando, id eſt oracula dando, nomen ſortita. Tertiò, ſyluæ copioſam ſuppeditant lignorum materiam ad fabricandum ſacella, altaria & ſtrues pyrarum, quibus victimæ comburantur, idcircò in iis excelſa erigebant.

Vers. 2.

Excelſa quæ?

Deniqne ſyluæ, quia frondoſæ & amœnæ, excitabant Gentiles vt in eis ſacra ſua carnalia, quibus Baccho per ſympoſia & crapulam, Veneri & Priapo per luxuriam ſeruiebant, exercerent.

Sic Cyrus & Perſæ, teſte Xenophonte lib. 8.

8. ſacrificabant in locis excelſis. Idem de aliis A docet Apollonius lib.2. De Romanis. Idipſum conſtat ex Capitolio, in quo colebant Iouem Capitolinum. Audi Virgil.lib.8.Æneid.

Hinc ad Tarpeiam ſedem & Capitolia ducit.
Aurea nunc, olim ſyluestribus horrida dumis.
Iam tum religio pauidos terrebat agreſtes
Dira loci: iam tum ſyluam, ſaxumq́, tremebant.
Hoc nemus, hunc inquit frondoſo vertice collem
(Quis Deus incertum eſt) habitat Deus: Arcades ipſum
Credunt ſe vidiſſe Ioaem.

Idem Virgil. Ecloga 7. arbores proprias, quas Gentiles Diis ſuis in his lucis ſacrabant, ita recenſet.

Populus Alcidæ gratiſſima, vitis Iaccho, (Baccho)
Formoſæ myrtus Veneri, ſua Laurea Phœbo.
Phyllis amat corylos.

Chananæus pariter in excelſis lucis ſyluiſque B ſuos Deos coluiſſe patet ex eo quòd Deus crebrò iubeat Hebræis vt illaa ſuccendant & exſtirpent, vt patet Exodi 34.13. Deuteron.7.5. & c.12.v.2.& c.16.21. quibus locis directè quidem & expreſsè vetat Deus ne excelſa habeant talia qualia habebant Chananæi, in quibus ſcilicet ſuos Deos falſos colebant; indirectè tamen vetat quoque ne ſibi pariter in excelſis ſyluis & lucis ſacrificent, ſed tantùm in Tabernaculo & altari ad id à ſe deſtinato, & à Moyſe fabricato, ac præſertim in templo mox à Salomone fabricando.

Excelſa duplicia. Excelſa ergo Hebræorum, de quibus in libris Regum & Prophetarum crebra eſt mentio, erant duplicis generis. Vna in quibus in- C ſtar Gentium colebant earum Deos & idola. Hæc manifeſtè erant illicita, quia idolis dicata in Dei veri iniuriam. Vnde in ea grauiſſimè inuehuntur & detonant Prophetæ, vt Ierem.cap. 7.31. Ezechiel cap.6 3. Oſee 10.8. Hinc Salomon grauiſſimè peccauit, quòd in gratiam vxorum ſuarum Gentilium eatum diis & idolis fecerit lucos & excelſa, ibique eos adorarit, quæ proinde Ezechias rex diſſipauit, Manaſſes eius filius impius reſtituit; Ioſias funditus aboleuit.

Altera excelſa erant, in quibus Hebræi, non idolis, ſed Deo vero ſacrificabant. Sic Gedeon in excelſa petra ſacrificium Deo obtulit Iudic.6.26. Idem fecit Samuel in excelſo 1.Reg. 9.19. & Salomon hic ſacrificauit in excelſo Gabaon, id eſt in Tabernaculo Moyſis, quod tum ſitum erat in excelſo & frondoſo colle D Gabaon.

Porrò Deus hæc ſecunda excelſa non amabat ob periculum gentiliſmi & idololatriæ; tolerabat tamen, donec ædificaretur fixum & ſtabile Templum à Salomone in Ieruſalem: nam antè illud Tabernaculum Moyſis erat mobile, & ab vno loco tranſportabatur in alium, imò ſeparatum erat ab altari, vt ſuperiùs dixi. Vnde multis incommodum erat & difficile in eo ſacrificare, ideoque alio loco excelſo ſuas hoſtias immolabant.

Hinc pij reges, vt Aſa & Ioſaphat, permiſerunt excelſa Deo vero erecta, vel ſi illa erant idolis ſtatuta, permiſerunt ea, quia ob inueteratam populi idololatrantis conſuetudinem, metuentes eius ſeditionem & rebellionem illa A impedire & tollere non potuerunt. Verius tamen eſt, quod cenſet Abul.quæſt.2. & 5. hos reges tantùm permiſiſſe excelſa, in quibus Deo vero ſacrificabatur, non idolis: quæ tamen non permiſerunt reges pientiores, ſed euerterunt, ſcilicet Dauid, Ezechias & Ioſias, qui proinde ſoli è ceteris regibus Iuda dicuntur non peccaſſe Eccleſ 49.5. Porrò quòd Samuel in Ramatha, Bethlehem, aliiſque in locis ſacrificauit 1.Reg.c.16.v.4. & 5. ac Elias in monte Carmelo 3. Reg. 18.23. & Dauid in area Ornan.2.Reg.vlt.18. credendum eſt id eos feciſſe ob graues & vrgentes cauſas, idque ex Dei inſtinctu & diſpenſatione, vt patet de Dauide loco citato.

Hac de cauſa, vt ſcilicet excelſa omnia tollerentur, voluit Deus à Salomone ædificari templum, in eoque ſolo ſibi ſacrificari, vt in B vno templo ſeruaretur vnitas religionis & Iudaiſmi, ac Iudæi planè arcerentur à profanis & excelſis ſacrificiis Gentilium. Idem ante templum iuſſerat Deus fieri in Tabernaculo à Moyſe fabricato Leuit. 17. v. 3. & 4. vide ibi dicta.

EXCEPTO QVOD IN EXCELSIS (Deo vero dicatis, de quibus iam dixi) IMMOLABAT] Hinc Theod. Proc. Abul. & Ribera lib.1. de Templo cap. 2. cenſent ante fabricam templi in excelſis ſacrificare fuiſſe illicitum, & peccatum ſaltem veniale, eò quòd hic carpatur Salomon quòd in excelſis immolarit, eſto in ceteris dilexerit Dominum, & præcepta eius ſeruarit. Hebræi tamen, Lyran. Serarius & alij cenſent id fuiſſe C licitum, non quaſi Deo abſolutè gratum, ſed tamquam ab eo conceſſum & permiſſum, donec ædificaretur templum firmum & ſtabile. Sic & S. Auguſt. quæſt. 36. in Iudic. *Deus, ait, conſuetudinem populi ſui, qua præter eius tabernaculum, tamen non diis alienis offerebant, ſed Domino Deo ſuo, ſuſtinebat potiùs quàm vetabat, etiam ſic exaudiens offerentes.* Poſt templi verò fabricam excelſa fuere illicita, ideoque Dauid, Ezechias & Ioſias ea ſuſtulerunt, licet Aſa, Amaſias & Ioſaphat ea tolerarint metu maioris mali, ne ſcilicet ſi excelſa Dei tollerentur, populus ad excelſa Deorum & Gentium, hoc eſt ad idola deflecteret. Vnde de iis dicitur: *Fecit rectum ante conſpectum Domini &c. verumtamen excelſa non abſtulit* c. 15. v.11. & 14. &c.

ABIIT ITAQVE IN GABAON VT IMMOLARET IBI] quia in Gabaon erat Tabernacu- D lum & altare Moyſis, vnde ibi immolare licebat, ideoque mox vocatur excelſum magnum, id eſt maximum & religioſiſſimum, licet Arca fœderis non eſſet in Gabaon, ſed è Cariathiarim à Dauide tranſlata in Sion, vt diſertè dicitur 2.Paral.1.v.4. & 5. Nota hîc pietatem Salomonis, qui regnum auſpicatur à cultu & inuocatione Dei: obtulit enim mille hoſtias, vt ſequitur, ideoque à Deo obtinuit ſapientiam tantam, quantam nulli vnquam conceſſit Deus. Vers. 4.

APPARVIT AVTEM DOMINVS SALOMONI PER SOMNIVM NOCTE, DICENS: POSTVLA QVOD VIS VT DEM TIBI.] Quæres, quale fuit hoc Salomonis ſomnium, & an in eo habuerit vſum arbitrij, vt liberè poſtularit à Deo ſapientiam, ideoque eam impetrarit? Vers. 5.

Quæ

Quæſtio hæc eſt problema. Multi enim affirmant, multi negant, & vtrique pro ſe rationes afferunt probabiles.

Primò ergo nonnulli cenſent hoc ſomnium fuiſſe naturale, ex ſpeciebus diurnis noctu in ſomnis naturaliter recurrentibus; aut naturaliter à Deo immiſſum, ad hoc vt ſciretur ſapientiam omnibus hominibus, ſed præſertim regibus & principibus ad ſapienter gubernandum præ aliis rebus expetendam eſſe, vtpote ad bonum regimen ſummè neceſſariam. Ita Abul. Quia enim Salomon in Gabaon orans & ſacrificans per diem crebrò & inſtanter à Deo flagitarat ſapientiam, hinc effecit Deus vt naturaliter noctu ipſi eædem cogitationum ſpecies recurrerent; vt ſcilicet Salomon dormiens videretur ſibi poſtulare ſapientiam, Deumque illam B ipſi annuere, iuxta illud Claudiani:

Omnia, quæ ſenſu voluuntur ſenſa diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies.

Idemque docet Ariſt. lib. de Somnis & Hippocr. lib. de inſomniis.

Si dicas poſtulationem hanc Salomonis placuiſſe Deo, ac ipſum per eam reipſa impetraſſe ſapientiam, reſpondent illam poſtulationem in ſomnis per ſe non placuiſſe Deo, quia erat actus ſomniantis, non liberè poſtulantis; ſed ob aliam Salomonis eiuſdem in vigilia ſapientiæ poſtulationem, ex qua illa in ſomnis ortum habuit, & quaſi effectus ex cauſa, naturaliter profluxit. Ita S. Thomas 2.2.q.113.art.3.ad 2. *Salomon*, ait, *dormiendo non meruit ſapientiam, nec accepit: ſed in ſomno declaratum eſt quòd per præcedens deſiderium ei à Deo ſapientia infunderetur.* C Idem repetit de veritate q.28. art.3. & 2.2.q.154.art.5.ad 1. Fauet S. Auguſt. lib.12. de Geneſi ad Litter. c. 15. quem citat S. Thom. Item S. Bonau. in 2. diſt. 15. q. 6. num. 72. Alenſis in 4. q. 101. membro 3. art. 3. Richardus quodl. 1. quæſt. 17. Sanchez, Salianus, Serar. Pineda lib. 3. de Salomone cap. 8. Pererius lib. 1. in Daniel. q. 7.

Probatur primò, quia Salomon dormiebat, eratque in ſomnio: omnia ergo hæc non reuera, ſed per ſomnium ei repræſentabantur.

Secundò, quia v. 15. diſertè ait Script. *Euigilauit Salomon, & intellexit quòd eſſet ſomnium.*

Reſp. affirmatiuè. Verùm contraria ſententia non minus eſt probabilis, imò validiores affert rationes, nimirum ſomnium hoc non fuiſſe naturale, ſed D diuinum, ac propriè à Deo (licet natura quoque & naturalibus per diem cogitationibus Salomonis Deo ſubſeruientibus) immiſſum, ideoque non tam fuiſſe ſomnium, quàm viſionem propheticam vel ecſtaſin, qualis fuit ſomnus Adæ, cùm ex eius coſta Deus formauit Euam, quem Septuag. vocant ecſtaſin: in eo enim Adam Deo reuelante cognouit Chriſti incarnationem, & Eccleſiæ ex eius latere formationem, vti docent S. Auguſt. S. Thomas, Rupert. & alij paſſim. Tale quoque fuit ſomnium Abrahæ Geneſ. 15. 12. in quo Deus Abrahæ reuelauit, & promiſit magnam poſteritatem & Chananææ poſſeſſionem. Tale quoque fuit ſomnium Ioſephi de futuro ſuo principatu in Ægypto Geneſ. 37. 5. & Iacobi Geneſ. 28. 12. vbi Deus in ſomnis idem ei promiſit quòd Abrahæ, imò plura.

A *Probatur primò.* Probatur primò, quia hoc diſertè ſignificat Script. cùm ait, *Apparuit autem Dominus Salomoni per ſomnium nocte dicens.* Ergo fuit hæc vera Dei apparitio & locutio, quam Salomon excepit, vt prophetæ excipiebant Dei oracula per viſiones tam nocturnas, quàm diurnas; Ergo non fuit ſomnium commune & naturale.

Secundò. Secundò, quia ſequens prolixa narratio recenſet hiſtoriam veram, non ſomniatam. Ait enim Deus reuerà loquens Salomoni: *Poſtula quod vis vt dem tibi*, ac Salomon reſpondet prolixè, poſtulatque ſapientiam, ac huius poſtulationis ſuæ multas & graues cauſas affert, idque tam ſapienter & prudenter, vt vigilans prudentiùs loqui non potuiſſet. Ex qua narratione, & ex longo Salomonis ſermone ad Deum conſtat, B ipſum habuiſſe perfectiſſimum diſcurſum & iudicium, cum conſideratione diuinæ maieſtatis, & beneficiorum eius, & propriæ infirmitatis ac neceſſitatis in illo regio ſtatu, in quo erat conſtitutus; & ex hoc perfecto diſcurſu ac iudicio petitionem illam Deo propoſuiſſe, & ideò illi placuiſſe.

Tertiò. Tertiò, quia v. 11. Deus Salomoni præmium huius ſuæ poſtulationis tam ſapientis & ſanctæ largitur, & votis eius annuit dicens: *Quia poſtulaſti verbum hoc, &c. ecce feci tibi ſecundùm ſermones tuos*, nec tantùm hoc, ſed & longè plura adiicit, ſcilicet diuitias, gloriam, longæuitatem & magnificentiam præ omnibus regibus: quæ omnia vt reuerà, & non per ſomnium geſta fusè & accuratè narrat Script. vt vix aliò torqueri poſſint, ac omne ſomnium ſuperent & tranſcendant. Et C hoc voluit Script. dicens v. 15. *Euigilauit Salomon, & intellexit quòd eſſet ſomnium*, ſcilicet non humanum, ſed diuinum, vti eo verſu oſtendam.

Quartò. Quartò, quia reuerà Deus in ſomno hoc Salomoni indidit ſapientiam, vt ſignificat Script. nec enim aliud tempus, quo eam acceperit Salomon, reperire vel aſſignare poſſumus; ergo pariter reuerà Salomon in ſomno orauit, petiitque ſapientiam; nam per orationem eam impetrauit, vt dicitur v. 11. & 12. *Ecce*, inquit, *feci ſecundùm ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens.* Ita ſentit Lyran. Dion. Salmeron. tom. 3. tract. 22. Anton. Fernandius lib. de Viſionibus Præludio 7. num. 8. & ſeq. Hugo, Gloſſa, Conſaluus Ceruantes in Sapien. c. 7. v. 7. ac fusè & ſolidè Suarez tomo 2. de Relig. lib. 2. de Orat. c. 19. vbi docet primò, Deum in ſomno poſſe eleuare D intellectum & phantaſiam ad perfectum vſum rationis, & ad plenum iudicium de veritate ſiue ſpeculatiua ſiue practica, idque feciſſe in ſomno Adami Geneſ. 2. Poſſe enim Deum ita conſortare & clarificare phantaſiam, & vapores omnes, qui illam in ſomno impediunt, depellere, vt verè res non tantùm apprehendere, ſed & rectè de iis iudicare poſſit, conſeruatis interim ſenſibus externis in eadem diſpoſitione, quam in ſomno naturali habent. Accedit S. Ambroſ. in Pſal. 118. Octonario 18. in fine, vbi aſſerit Salomonem *oraſſe* tunc & *promeruiſſe*. Imò Octonario 2. [illegible]it: *Ex toto corde exquirens Deum, ſapientiam poſtulauit, & quia non opes ſibi regias ſed diuina munus gratia depopoſcit, accipere meruit ſapientiæ diſciplinam.* Tertull. etiam lib. 4. contra Marcion. cap. 15. apertè ſentit habuiſſe tunc Salomonem liberam electionem dicens:

Quæ permiſſa ſibi optione, maluit ea poſtulare, quæ ſciebat Deo grata, ſapientiam, meruit etiam diuitias conſequi. Ad eum modum loquitur Eucher. quæſt. 2. in 3. librum Reg. dicens Salomonem deprecatum eſſe Deum, &c.

A

Denique 2. Paral. 1. v. 7. vbi eadem hæc hiſtoria narratur, nulla ſomnij fit mentio: *Ecce,* inquit, *in ipſa nocte apparuit ei Deus.* Fuit ergo ſomnium hoc vera Dei apparitio & viſio, qualem habuere cæteri Prophetæ.

In hanc quoque ſententiam tandem propendent S. Bonau. Alenſis & Richardus locis iam citatis, dum addunt Salomonem ex diuino priuilegio potuiſſe in ſomnis vti ratione & mereri, atque S. Thom. qui 2. 2. q. 153. art. 3. ad 2. ſecundam dat reſponſionem, dicens: *Vel poteſt dici quòd ille ſomnus non fuit naturalis, ſed ſomnium prophetiæ, ſecundùm quod dicitur Num. 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini per ſomnium aut in viſione loquar ad eum. In quo caſu aliquis vſum liberi arbitrij habet.*

B

Dices: Somnus impedit vſum rationis & liberi arbitrij, quia in ſomno ſopiuntur, & quaſi ligantur ſenſus & phantaſia, ſine quibus ratio non poteſt liberè operari. Reſp. naturaliter, & in ſomno naturali hoc verum eſt, at non in ſupernaturali & diuino, quale fuit hoc Salomonis. In eo enim Deus Prophetis infundere poteſt ſpecies ſine conuerſione ad phantaſmata ſomnum non impedientes, ſicut nec viſionem in Chriſto, ſomnus impediebat, qui de ſe ait Cant. 5. 2. *Ego dormio & cor meum vigilat.* Sic & B. Virginem dormientem liberè Deum amaſſe, itaque meruiſſe, cenſet S. Bernardinus & alij, idque probabile iudicat Suarez 3. p. q. 37. art. 4. diſp. 18. ſect. 2. Aut potiùs Deus Adæ, Salomoni & prophetis ita roborabat & clarificabat phantaſiam in ſomnis, vt liberè intelligere, eligere & operari poſſent, vt paulò antè dixi ex Suarez. Hoc enim magis eſt homini connaturale.

C

Porrò totum hoc ſomnium Deus Salomoni immiſit per Angelum, qui Deum repræſentabat, ac nominatim Deum filium ex Salomonis ſtirpe incarnandum, vti docent S. Chryſoſt. hom. 16. in Acta, S. Leo, S. Ambroſ. Tertull. Origen. Theophyl. Euſeb. Clemens, Niceph. & alij, quos citat Pineda lib. 3. de rebus Salomonis c. 8 num. 4.

Cur nocte? Quæres: cur ergo hæc viſio Salomoni exhibita eſt per noctem, non per diem? Reſp. cauſa litteralis eſt, quia per diem Salomon occupatus fuerat in immolatione mille hoſtiarum. Vnde tunc indiſpoſitus erat ad hanc viſionem; per hoſtias tamẽ haſce ſe diſpoſuit, & dignum reddidit ad viſionem hanc recipiendam: quare in præmium ſuæ pietatis hanc viſionem nocte ſequenti, vtpote quieſcens, à Deo accepit.

D

Symbolica cauſa fuit, quia Deus licet in ſe ſit lux ſumma & infinita, mens tamen creata, præſertim humana, ad eam caligat; ſicut oculus caligat & hebetatur ad intuitum ſolis. Quare Deus ſanctis, præſertim veteris teſtamenti, vt Abrahæ, Moſi, Iacobo apparebat noctu, vel in caligine. Vnde S. Dionyſ. lib. de Myſtica Theol. docet eum qui Deum vult contemplari, ingredi debere cum Moſe in caliginem, qua Deus tegitur & velatur.

Myſticè S. Gregor. lib. 2. Moral. c. 2. notat noctem ſignum eſſe mali ominis & infelicis exitus: *Non rediturus,* inquit, *ad veniam Iudas, quòd ad traditionis perfidiam nocte exiſſe perhibetur, dicente Ioanne cap. 13. Erat autem nox. Et iniquo diuiti dicitur Lucæ 12. Hac nocte repetent animam tuã abs te; anima quippe quæ ad tenebras ducitur, non in die repeti, ſed in nocte memoratur. Hinc eſt quod Salomon, qui ſapientiam non perſeueraturus accepit, in ſomnis hanc & nocte accepiſſe deſcribitur.* Hæc Gregor. ex quo Rupert. Eucherius & alij eadem deſcripſerunt.

Addit Rupert. carpitque Salomonem, quòd ſapientiam, non ſanctitatem petierit: *Tamen in eo,* inquit, *reprehenſibilis eſt, quòd data ſibi optione, tam prona ad dandum largitate Domini bonum illud, quod verum & ſummum eſt, non poſtulauit.*

Verùm hoc bonum includitur in ſapientia, quam poſtulauit Salomon, vti docet S. Ambr. in Pſalm. 118. ad illa: *In toto corde meo exquiſiui te.* Vnde Sap. 9. Salomon poſtulans à Deo ſapientiam ait: *vt ſciam quid acceptum ſit coram te omni tempore,* de quo mox plura.

Ego avtem svm pver parvvlvs] q. d. Sum valdè iuuenis, rudis & inexpertus, ideoque quaſi puer ad tantùm onus, ſcilicet ad regimen tanti populi Iſraëlis; ex me ineptus: Salomon enim hoc tempore erat viginti annorum, vt ſuperiùs dixi: vnde explicans ſubdit. Vers. 7.

Ignorans egressvm et introitvm mevm] Eſt Hebraica phraſis ſignificans omnes hominis actiones. q. d. Neſcio quo modo me gerere debeam in adminiſtratione tanti regni. Vnde 2. Paral. 1. 10. ait: *Da mihi ſapientiam & intelligentiam, vt ingrediar & egrediar corã populo tuo,* quaſi eius rex & paſtor. Chald. vertit; *Non ego ſcio egredi nec ingredi.* Alludit ad puerum (quem ſe vocauit) qui docente matre, diſcit egredi & ingredi in domum.

Dabis ergo servo tvo cor docile] id eſt doctrinam excipiens, quod ſcilicet doctrinam, id eſt prudentiam & ſapientiam, à te audiat & in ſe hauriat, purà cor prudens, intelligens & ſapiens: Hebr. eſt *cor audiens,* quod nimirum audiat & accipiat ſapientiam. Vnde 2. Paral. 1. 10. hoc explicans ait: *Da mihi ſapientiam & intelligentiam.* Et hic v. 11. reſpondens ei Deus dicit: *Poſtulaſti tibi ſapientiam,* &c. Vers. 9.

Porrò Salomon poſtulans hic ſapientiam propriè poſtulas prudentiam, qua ſapienter tam ſe quàm totum populum regere poſſit, vt ſcilicet prudenter omnes ſuas actiones inſtituat, tum priuatas, tum publicas, iuxta legem & voluntatem Dei. Vnde Sapien. 9. 4. & 10. explicans hanc ſuam ſapientiæ poſtulationem ait: *Da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam,* &c. *vt mecum ſit, & mecum laboret, vt ſciam quid acceptum ſit apud te.* Cauſam ſubdit v. 17. dicens: *Senſum tuum quis ſciet, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris ſpiritum ſanctum tuum de altiſſimis?* vide ibi dicta. Sapientia enim in libris Sapientialibus præcipuè practicam ſiue ethicam ſignificat, quæ docet nos ſapienter, id eſt iuſte ſancteque viuere, quæ proinde Sap. 10. vocatur *ſcientia Sanctorum,* & Lucæ 1. *prudentia iuſtorum.* Deus tamen qui ſanctorum preces ſuperat & vota, longè ampliorem ſapientiam Salomoni conceſ-

conceſſit, vt iam dicam.

Vers. 12. Dedi tibi cor (id eſt mentem) sapiens et intelligens (Chald. *& conſiderans*; Septuag. *& peritum*) in tantum vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit] 2. Paral. 1. 12. dicitur, *Sapientia & ſcientia data ſunt tibi.* Per quæ primò, intellige Ethicam & Politicam, ad gubernandum tam ſe quàm populum: hanc enim præcipuè poſtulabat Salomon. Secundò, Phyſicam, Medicinam, Logicam, Rhetoricam, Poëticam, Mathematicam, Architectonicam (hac enim egebat ad fabricandum templum) omneſque ſcientias & artes naturales. Hæ enim ab Hebræis vocantur ſapientia, vt patet Exodi 31. 3. Nam de his ipſe ait Sapien. 7. 17. *Ipſe enim dedit mihi horum, quæ ſunt, ſcientiam veram, vt ſciam diſpoſitionem orbis terrarum, & virtutes elementorũ, initium & conſummationem & medietatem temporum, viciſſitudinum permutationes & commutationes temporum, anni curſus & ſtellarum diſpoſitiones, naturas animalium & iras beſtiarum, vim ventorum & cogitationes hominum, differentias virgultorum & virtutes radicum, & quæcunque ſunt abſconſa & improuiſa didici: omnium enim artifex docuit me ſapientia.* Tertiò, ſapientiam & prudentiam ſupernaturalem fidei myſteriorum, imò & donum prophetiæ. Salomonem enim eximium fuiſſe Theologum patet ex eius Prouerbiis & ſapientia; Prophetam quoque extitiſſe patet Prouerb. 30. v. 1. vide ibi dicta. Horum ergo omnium ſcientiam infuſam à Deo hac nocte accepit Salomon, idque in gradu valdè intenſo, vt eorum obliuiſci non poſſet. Ita Abulen. Serarius, Pineda, Salianus & alij. Addit Ioſephus Salomonem à Deo didiciſſe exorciſmos ad coniurandum expellendumque dæmones, & alia plura, quorum meminit Origen. tract. 35. in Matth. Iuſtinus Dialog. de Veritate Chriſtianæ Relig. Epiphan. in hæreſi Ebionitarum. Vide Baronium anno Chriſti 56. & Sixtum Senenſem in Biblioth. verbo *Salomon*. Vnde nonnulli putant Salomoni inditam gratiam gratis datam, ad componendum exorciſmos, quibus pelleretur dæmon. Addit Ioſephus Salomonem incantationes ad morbos abigendos compoſuiſſe, quod eſt magicum: ſed Ioſephus per incantationes fortè accepit preces, quas poſtea vulgus ſuperſtitioſè vertit in incantationes vel carmina magica.

Sapientia quæ & quanta Salomonis?

Addunt, vel potiùs fabulantur Rabbini Salomonem cognouiſſe garritus auium, latratus canum, ceterarumque beſtiarum voces & ſermocinationes intellexiſſe. Verùm, quis intelligat brutorum voces, quæ ratione & intellectu carent? fruſtra ergo id de ſe iactitant magi.

Vt nullus ante te similis tui fuerit] Salomon ergo ſapientia ſuperauit non tantùm Triſmegiſtum, Orpheum, Homerum, Platonem, Solonem, Lycurgum, Ariſtotelem, omneſque Græcorum, Ægyptiorum, Chananæorum, &c. Sapientes, vtpote quorum ſapientia fuerit ſtudio acquiſita, cùm Salomoni fuerit à Deo immediatè infuſa; ſed etiam Abraham, Moyſen, Dauidem, Adamum, ſaltem poſt lapſum. Etſi enim hi certis in rebus excelluerint, vt Abraham in eminenti fide, Moyſes in accipiendis à Deo legibus, David in pſalmis di-

A ctandis, tamen Salomon eos ſuperauit amplitudine ſapientiæ, quia omnem omnino complexus eſt, ac Chriſtum Dominum, eiuſque ſapientiam, vnionemque cum S. Eccleſia, ad viuum tam verbis quàm factis expreſſit.

Nec post te surrecturus sit] Hinc rectè infert Abulen. Salomonem ſapientiorem fuiſſe non tantùm Adamo & Moyſe, ſed etiam prophetis & Apoſtolis, ſolumque Chriſtum excipit, eiuſque matrem B. Virginem, licet de ea dubitet Suarez tomo 2. diſp. 18. ſect. 5. Idem aſſerit S. Hieron. in c. 3. Epheſ. *Salomonem*, inquit, *omnibus Apoſtolis ſapientiorem fuiſſe, vt recto Patriarchis vox diuina pollicita eſt, qui de ſe ipſo quoque loquitur confidenter: Deus docuit me ſapientiam, & intellectum ſanctorum cognoui.* Sap. 7. In-

B telligе, in rebus naturalibus & politicis, nam in myſteriis fidei & Euangelij Salomone ſapientior erat Paulus & Apoſtoli. Lyran. tamen, Dionyſ. & Pererius libr. 5. in Geneſ. q. 3. cenſent hîc Salomonem dici ſapientiorem omnibus, ſed ita vt pauci aliqui excipiantur, ſcilicet Apoſtoli, &c. Alij ſic limitant: *Nullus ſimilis tui*, ſcilicet in regibus; ſed hoc nimis eſt arctum. Alij cum Serario meliùs ſic: *Nullus*, ſcilicet eorum qui humano ſtudio ſuaque induſtria ſapientes euaſerunt, *ſimilis erit tui*, qui eam accepiſti à Deo infuſam: quare hîc non fieri comparationem cum Adamo, B. Virgine & Apoſtolis, quorum ſapientia fuit à Deo infuſa. Vide Pinedam lib. 3. de Salom. c. 8. qui & addit Salomoni cum ſapientia datum fuiſſe ſpiritum ſanctum id eſt maiorem gratiam & ſanctita-

C tem: hanc enim ipſe in ſapientia & cum ſapientia præcipuè poſtulabat. Audi Remigium, qui ad illud Coloſſ. 2. 9. *In ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter*, ſic ſcribit: *Aliter habitat in ſingulis electorum, aliter in Chriſto: quia illis datur ſpiritus ad menſuram, in illo autem pleniter habitat. Habitauit enim in Salomone per ſapientiam, in Dauide per caſtitatem, in prophetis per ſanctitatem, in Moyſe per manſuetudinem; in Chriſto verò per omnem virtutem & innocentiam.*

Sed et hæc, quæ non postulasti, dedi (id eſt dare decreui, & illicò ſenſim dabo) tibi, divitias scilicet et gloriam, vt nemo fuerit similis tui in regibus cunctis retro diebus] Hinc Abul. putat Salomonem ſuperaſſe opibus & gloria Nemrod, Ninum, Saulem, Dauidem, ceteroſque Re- Vers. 13.

D ges anteriores, non autem poſteriores, qui Salomonem ſecuti ſunt, vti fuit Alexander Magnus, Iulius Cæſar, Auguſtus. Verùm Serarius & alij meliùs cenſent Salomonem omnibus omnino regibus tam futuris, quàm præteritis anteferri, omneſque ſuperaſſe opibus & gloria. Nam 2. Paral. 1. v. 12. clarè dicitur: *Diuitias autem & ſubſtantiam & gloriam dabo tibi, ita vt nullus in regibus nec ante te nec poſt te fuerit ſimilis tibi*; vbi ex Hebræo vertas: *Et gloriam quæ non fuit ſic* (ſimilis) *regibus ante & poſt te non erit ſic*, id eſt ſimilis tui.

Moral. diſce hîc quantum bonum Deique donum ſit ſapientia, quamque ceteris omnibus anteferendum, imò cetera omnia ſecum adducat, atque illud comparari oratione magis quàm ſtudio. Auctor enim datorque ſapientiæ eſt Deus, qui eſt pater luminum. Iacobi

 1. v.

1.v.5.& 17. Vide ibi dicta; & S.Auguſt. Præfat. in lib.1. de Doctrina Chriſt.

Vers. 15. Igitvr evigilavit Salomon, et intellexit qvod esset somnivm] Vatab. & alij exponunt. q. d. Euigilans Salomon recordatus eſt ſui ſomnij, ſiue ſe ſomniaſſe de ſapientia, putà non fuiſſe rem veram, ſed ſomnium fugax, mendax & euanidum. Verùm hoc dici nequit: Salomon enim verè hic adeptus eſt ſapientiam, vt patet ex verbis Script. v. 12. *Dedi*, inquit, *tibi cor ſapiens & intelligens*, &c. quare hic ſenſus directè aduerſatur S. Script. eamq́ue elidit & euertit.

Dico igitur: *Euigilans Salomon intellexit quòd eſſet ſomnium*, ſcilicet non naturale, ſed ſupernaturale & diuinum, putà viſio realiter & efficaciter vnà cum reipſa, ſcilicet cum ſapientia à Deo immiſſa ſibiq́; indita. Vnde Hebr. Septuag. & Chald. habent: *Igitur euigilauit Salomon, & ecce ſomnium*, ſcilicet conſecutum eſt effectum ſuum, ac verum apparuit. q. d. Salomon euigilans vidit reuera ſe ſapientem effectum ſicuti ſomniarat, id eſt ſicut dormiens per viſum diuinum viderat. Vidit enim omnium rerum ſpecies menti ſuæ ſeſe ingerentes & obuolitantes, quibus clarè res quaſlibet perſpiciebat, quas antè non cognouerat; intellexit ergo ſomnium hoc fuiſſe reale & verum, vtpote ſupernaturale, & à Deo ſimul cum re ſomniata immiſſum. Vnde mox intricatam meretricum litem ſapientiſſimè diremit, ac cetera omnia ſapientiſſimè adminiſtrauit, vt patet ex ſequentibus. Ita Suarez. Serarius, Pineda.

Similia ſomnia non ſomniata & falſa, ſed realia & vera extant in S. Script. vt cùm S. Petrus ab Angelo liberandus è carcere, iubebatur ſe veſtire & exire, *exiſtimabat ſe viſum videre*, & ſomniare, Actor. 12. 9. & tamen verè ſe veſtiebat & exibat. Sic Hebræi è Babylone liberati redeuntes in Ieruſalem, dicunt: *In conuertendo Dominus captiuitatem Sion facti ſumus ſicut conſolati*; Hebr. *ſicut ſomniantes*. q. d. Adeò lætus, nouus, mirus & inexpectatus fuit nobis reditus ab exilio in patriam, vt videretur eſſe ſomnium, vt non reuera redire, ſed reditum ſomniare nos putaremus. Sic Salomon hic euigilans videbatur ſibi ſomniaſſe; ſed mox vidit ſomnium verſum eſſe in rem veram. Sic S. Hieron. in ſomnio correptus à Deo quòd Ciceronem præ S. Script. legeret, audienſque: *Ciceronianus es, non Chriſtianus*, acriter vapulauit & flagellatus eſt, non per ſomnium, ſed reipſa. Audi enim Epiſt. 18. ad Euſtochium: *Nec verò ſopor ille fuerat, aut vana ſomnia, quibus ſæpè deludimur: teſtis eſt tribunal illud ante quod iacui: teſtis iudicium triſte, quod timui. Ita mihi nunquam contingat in talem incidere quæſtionem. Liuentes fateor habuiſſe me ſcapulas, plagas ſenſiſſe poſt ſomnum, & tanto dehinc ſtudio diuina legiſſe, quanto non antè mortalia legeram.*

Cvmqve venisset (ex Gabaon, vbi à Deo poſtulauerat ſapientiam & impetrauerat) Iervsalem, stetit coram arca foederis Domini, et obtvlit holocavsta] in gratiarum actionem pro tanto ſapientiæ dono ſibi à Deo indito. Arca enim erat in Sion, Tabernaculum verò & altare in Gabaon, vti dictum eſt v. 4.

Vers. 16. Tvnc venervnt dvæ mvlieres meretrices ad regem] Deo ita diſponente ad Iſraëli patefaciendum Salomonis ſapientiam illi paulò antè ab eo inditam, per ſolertem litis meretricum diremptionem. Pro *meretrices* Hebr. eſt [illegible] *zonot*, quod Chald. vertit, *tabernarias*, ſiue caupones: *zona* enim, ſiue meretrix, dicitur illa, quæ meretur proſtituendo vel edulia, vel operas, vel corpus, qualis eſt caupona, lotrix, ſartrix, textrix, purpuraria quæ arte & opificio ſuo victum lucratur. Et tales has duas fuiſſe cenſet noſter Sanchez, quia meretrices propriè dictæ vix ſuſcipiunt filios ob vagum concubitum & ſeminum commiſtionem, nam cuilibet ſe proſtituunt: ſecus eſt de concubinis, quæ vni ſoli amaſio adhærent: hæ enim concipiunt perinde vt vxores.

Verùm S. Gregor. Ambroſ. Proſper. Pineda, Salianus & alij paſſim cenſent has duas fuiſſe meretrices propriè dictas, vt vertunt Septuag. & Noſter; idq́ue arguit quòd maritorum nulla hic fit mentio, ſed ipſæ per ſe litem conteſtantur. Meretrices enim quia ſunt auaræ, cupidæ, impudentes, iracundæ, hinc pariter ſunt litigioſæ, imò multarum litium, rixarum, duellorum, cędium & bellorum cauſa, vti experientia quotidiana docet.

Vers. 19. Dormiens qvippe oppressit evm] quia ſcilicet voluendo ſe incubuit ſuper infantem, eumq́ue mole corporis ſui ſuffocauit. Quocirca Iure Canonico vetatur ne matres cum infantibus dormiant, ob periculum oppreſſionis eorumdem, vt patet 2. q. 5. Can. *Conſuluit.*

Contendebant coram rege] quia deerant teſtes, aliæque probationes & indicia, hinc vocis & clamoris contentione more ſuo certabant inter ſe hæ mulierculæ.

Alleg. duæ hæ mulieres repræſentant ſynagogam Iudæorum, & Eccleſiam Chriſtianorum, quæ inter ſe contendunt de puero Ieſu & Meſſia viuo & vero: ſed Salomon, id eſt Chriſtus, litem dirimit dicens Matth. 10. *Non veni pacem mittere ſed gladium.* Veni enim diuidere legem & gratiam, Iudæos & Chriſtianos, fideles & infideles, vti pulchrè docet S. Hieron. Epiſt. 131. ad Ruffinum, vbi & addit Salomonem hoc iudicium peregiſſe anno ætatis ſuę duodecimo, hoc enim regnare cœpiſſe; ſed ſuperiùs oſtendi id factum anno ætatis vigeſimo. *Alleg. duarum mulierum.*

Rurſum repræſentant Eccleſiam Catholicam, & hęreſim Arrianam, Neſtorianam, & ceteras, quæ Chriſtum diuidunt in duos, vt alius in eo ſit Deus, alius homo, ac veros fideles, qui ſunt viui Eccleſiæ filij, ſibi arrogare, & ad ſuam hæreſim pertrahere, ideoq́ue perdere & interimere ſatagunt. Ita S. Auguſt. Serm. 200. de Temp. *Impia*, ait, *& crudelis hæreſis clamat vt diuidatur. Quid eſt diuidatur, niſi non Filius æqualis ſit Patri? dum enim filio ſubtrahit æqualitatem, & bonum omnipotentemq́; denegauit Patrem. Deus enim Pater ſi potuit filium ſibi ſimilem gignere & noluit, nō eſt bonus: ſi voluit, & non potuit, non eſt omnipotens.* At vera mater, ſcilicet Eccleſia Catholica clamat: *Date illi puerum, & nolite diuidere eum. Filius meus eſt, ſed meliùs apud illam migret natus, migret totus, tamen apud me maneat maternus affectus. Datæ illi puerum, non auferantur vota membrorum, illius integritas non diuidatur, ne mihi pietas auferatur. Quod dicit: Date illi puerum & nolite diuidere, ecce &*

ego dico: Totum poſside, & noli diuidere Deum. Hæc ad verbum ex S. Auguſt. tranſſcripſit Angelom. Eucher. vel potiùs Beda, & S. Proſper. lib. de Prædict.

Tropol. Tropol. S. Gregor. lib. 21. Moral. cap. 8. per duas has mulieres accipit veros & falſos doctores: veri enim & boni diſcipulorum ſalutem, falſi & mali ſuam gloriam & lucra quærunt, cum diſcipulorum perditione. *Quia nimirum* ait S. Gregor. *magiſtri vigilantes quidem ſcientia, ſed vita dormientes, auditores ſuos, quos per vigiliam prædicationis nutriunt, dum quod dicunt facere negligunt, per ſomnum torporis occidunt; & negligendo opprimunt, quos alere verborum lacte videbantur. Vnde plerumque dum ipſi reprehenſibiliter viuunt & habere diſcipulos vita laudabilis nequeunt, alienos ſibi attrahere conantur: quatenus dum bonos ſe habere ſequaces oſtendant, apud iudicia hominum excuſent mala quæ agunt, & quaſi per ſubditorum vitam mortiferam tegant negligentiam. Vnde illic mulier filium, quia extinxit propriam, quæſiuit alienum: ſed tamen veram matrem Salomonis gladius inuenit; quia videlicet cuius fructus viuat, vel cuius intereat, extremo examine ira diſtricti iudicis demonſtrat.* Solerter deinde aduertendum monet S. Gregor. *quod viuens filius, prius diuidi præcipitur, vt ſoli poſtmodum matri reddatur: quia in hac vita quaſi partiri conceditur vita diſcipuli, dum ex illa unnam quam alter apud Deum meritum, alter verò apud homines laudem habere permittitur. Sed falſa mater eum quem non genuit, occidi non metuit: quia arrogantes magiſtri, & charitatis ignari, ſi pleniſſimam nomen laudis ex alienis diſcipulis conſequi nequeunt, eorum vitam crudeliter inſequuntur. Inuidiæ enim face ſuccenſi, nolunt alios viuere, quos ſe conſpiciunt non poſſe poſſidere.* Eadem ex S. Gregor. tranſſcripſit Angelom. & Eucherius.

C

Symbolicè. Symbolicè, S. Ambroſ. lib. 3. de Virgin. *Duæ,* ait, *mulieres ſunt fides & tentatio, quæ poſtquam poſteritatem ſuam carnalis vitio conuerſationis & fomentu amiſit, poſteritatis fructus auferre conatur alienæ. Itaque dum tentatio litigat, fides fluctuat, donec machæra Chriſti latentes diſtinguat affectus. Quæ eſt hæc machæra Chriſti? illa de qua ſcriptum eſt: Gladium veni mittere in terram. Eſt enim gladius de quo ſcriptum eſt: Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Quis autem ſit hic gladius, quæ machæra, cognoſce: Verbum, inquit, acutum & validum, & penetrabilius omni gladio acutiſſimo, penetrans vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus artuumque, & medullarum.*

VERS. 25. DIVIDITE, inquit, INFANTEM VIVVM IN DVAS PARTES, ET DATE DIMIDIAM PARTEM VNI, ET DIMIDIAM PARTEM ALTERI] Dixit D hoc Salomon non ſeriò vt ferens ſententiam, ſed ſimulatè, vt exploraret in vtra reſideret maternus affectus, vt illi filium viuum adiudicaret: nec enim alia probatio, aut aliud medium litem hanc decidendi ſuppetebat. Nam à natura inſita eſt matri arcanus erga prolem ſuam amor & commiſeratio, cuius expers eſt illa quæ non eſt mater. Naturam ergo hic interrogauit Salomon, & illa reſpondens matrem genuinam ſuo affectu monſtrauit. Nam vt ait S. Ambroſ. lib. 3. de Spiritu S. c. 7. *Conſiderauit Salomon quòd vera mater plus conſuleret filio quàm ſolatio, & gratiam veri. non gratis ira præferret. At verò illa quæ matris ſimulabat affectum, vincendi ſtudio cæca parui ducebat eius exitium, in quo neſciret pietatis diſpendium. Itaque vir ille ſpiritalis qui diiudicaret omnia* A *(ſpiritalis enim diiudicat omnia) naturam in affectibus quæſiuit, quæ latebat in vocibus, & pietatem interrogauit vt proderet veritatem. Vicit itaque mater charitatis affectu, quæ fructus eſt Spiritus.*

Dices, matri veræ iniiciebatur hîc metus iniquus diſſectionis filij. Reſp. id neceſſarium erat hoc loco & tempore ad bonum matris; vt ſcilicet hac ratione perpetua lite cum ſua æmula, & iugi periculo perdendi filium liberaretur, quod longè maius ei erat malum. Quare melius erat illam modico tempore hunc metum pati, vt per eum mater eſſe agnoſceretur, eique filius ſuus redderetur.

Similia Salomonis iudicia & edicta. Simili indicio veritatem veramque matrem vel patrem explorarunt & deprehenderunt Imperatores. Claudius enim Cæſar, ait Sueton. in eius Vita cap. 15. B *Feminam non agnoſcentem filium ſuum, dubia vtrimque argumentorum fide, ad confeſſionem compulit, indicto matrimonio iuuenis;* eo enim negato, quod horrebat natura, filium agnouit. Claudius igitur matrem negantem quemdam iuuenem, qui verè ei filius erat, proprium filium eſſe, coëgit ad confeſſionem veritatis indicto ei cum ipſo iuuene matrimonio. Carolus item Magnus certus quòd vel pater vel filius, quos captos detinebat, quemdam occidiſſet, incertus tamen vter eorum id feciſſet, iuſſit vtrumque ſuſpendi. At cùm pater, qui verè deliquerat, nullam videret redemptionis ſpem, faſſus eſt & agnouit propriam culpam, & ita filium ab imminente ſupplicio liberauit. Ita ex Vita Caroli refert Ioannes Molanus Doctor Louan. lib. 1. de fide hæret. ſeruanda c. 8. & Mart. Del-rio tom 2. diſquiſ. Magic. lib. 4. in C præamb. ex Andrea Barbatio in cap. *Praeſenti*, de Probatione.

Tertiò hoc Salomonis iudicium imitatus eſt Alphonſus rex Aragonū, qui vt, ſcribit Anton. Panorm. in eius geſtis libr. 2. cap. 39. cùm ſerua quædam ex hero ſuo concepiſſet, & filium peperiſſet, ideoque ex lege Hiſpanienſi ad libertatem proclamaret: herus verò ne matre cum filio priuaretur, negaret puerum ex ſe natum, decreuit vt infans ſub haſta venderetur, cumque vni qui maius pretium obtulerat infans traderetur, pater pietate naturali victus à lachrymis temperare non potuit, & ſuum eſſe filium faſſus eſt. Quare rex & patri filium, & debitam matri libertatem illico adiudicauit.

Huc pertinet iudicium Ariopharnis regis Thraciæ, qui cùm tres Cimmeriorum regis filij de paterno regno altercarentur, D iuſſit patris cadauer è ſepulchro extractum arbori alligari, & eos arcu contendere, vt qui patris cor tranſfigeret, ei in regno ſuccederet. Primogenitus guttur transfixit, ſecundus pectus; tertius iunior, ſed pientior noluit in cor patris iaculari, dicens impium eſſe cor patris transfigere. Itaque huic Thrax regnum adiudicauit. Hoc exemplum recenſet Theatrum vitæ humanæ vol. 7. l. 4. poſt initium, ac auctorẽ citat Diodorum lib. 20. ſed Diodorus præter nomina Ariopharnis & filiorum regis Cimmeriorum nil tale habet; quare mihi idipſum de fide hiſtorica ſuſpectum, & mythicum videtur.

DIXIT AVTEM MVLIER CVIVS ERAT FILIVS VIVVS AD REGEM (COMMOTA SVNT VERS. 26.

QVIPPE

QVIPPE VISCERA EIVS SVPER FILIO SVO) OBSECRO DOMINE, DATE ILLI INFANTEM VIVVM, ET NOLITE INTERFICERE EVM. E CONTRARIO ILLA DICEBAT: NEC MIHI NEC TIBI SIT, SED DIVIDATVR] Hinc patet hanc non tantùm falſam fuiſſe matrem, ſed etiam inuidia & odio laboraſſe in veram matrem, ideoque petiiſſe vt eius filius occideretur, ſicut ſuus erat mortuus: alioqui enim petiiſſet ſibi ſeruari infantem, cùm mater vera illum ei dari à rege poſtularet, ne filius ſuus occideretur. Voluit ergo vt filius eius moreretur, ſicut eius filius erat mortuus. Ita Abul. Audi S. Ambroſ. lib. 3. de Virgin. *Quo audito illa quæ petebat alienum non ſolùm acquieuit, ſed etiam diuiſionem paruuli depopoſcit, nullo affectu commota materno. Illa quæ ſuum ſciebat infantem, non vinci metuens, ſed orbari; nec iam ſolatio ſuo proprio, ſed pignori ſuo conſulens orare cœpit, vt incolumis magis puer traderetur alienæ, quàm ſectus in partes matri propriæ redderetur. Vnde Salomon qui non maieſtate diuinâ, ſed argumentis vt homo interiorem interrogabat affectum, illi potiùs iudicauit paruulum eſſe reddendum, quam veram matrem dolor proprius prodidiſſet: illam verò, quam morituri paruuli miſericordia non mouebat, exortem pronuntiauit eſſe naturæ, quam exortē vidit eſſe pietatis. Veritas ergo non latuit, ſed tamen per ſimulationem alterius fluctuauit: diuque etiam bona mater euentu hæſit ambiguo, dum iudicij periclitatur incerto.*

Tropol. S. Gregor. 21. Mor. c. 8. per duas has mulieres accipiens falſos & veros doctores: *Peruerſa mulier,* inquit, *clamat: Nec meus ſit, nec iſtius. Vt enim diximus, quos ſibi obſequi non vident ad gloriam temporalem, eos alijs inuident viuere per veritatem. Vera autem mater ſatagit, vt eius filius ſaltem apud extraneam ſit, & viuat; quia concedunt veraces magiſtri, vt ex eorum diſcipulis alij quidem magiſterij laudem habeant, ſi tamen integritatem vitæ iidem diſcipuli non amittant. Per quæ pietatis viſcera hæc eadem vera mater agnoſcitur, quia omne magiſterium in examine charitatis approbatur: & ſola recipere totum meruit, quæ quaſi totum conceſſit: quia fideles præpoſiti pro eo quod ex bonis diſcipulis ſuis non ſolùm alijs laudem non inuident, ſed vtilitatem eis etiam profectus exorant, ipſi & integros & viuentes filios recipiunt, quando in ſupremo examine ex eorum vita perfectæ retributionis gaudia conſequuntur.*

Simili modo, ſed diſſimili affectu, & diſpari effectu mater Antonini Caracallæ & Getæ Cæſarum, ait Herodianus, vt eos diſcordes & imperium diuidentes vniret, ſe ab illis diuidi poſtulauit, vt vterque eorum ſui partem in ſuo regno haberet. Sed fruſtra: Caracalla enim metuens fratrem ſuum Getam, vtpote populo gratum, eum in ſinu matris occidit, atque vt ſcelus velamine pietatis tegeret, eum inter Diuos retulit dicens: *Vt non ſit viuus, ſit Diuus.*

RESPONDIT REX ET AIT: DATE HVIC INFANTEM VIVVM, ET NON OCCIDATVR: HÆC EST ENIM MATER EIVS] Natura enim & naturalis compaſſio certò indicat hanc eſſe matrem. Vide hîc ſolertiam & ſapientiam Salomonis. *Itaque non immeritò,* ait S. Ambroſ. lib. 2. de Offic. cap. 8. *æſtimatus eſt intellectus Dei in eo eſſe, in quo occulta ſunt Dei. Quid autem occultius quàm internorum viſcerum teſtimonia, in quæ ſapientis intellectus, velut quidam pietatis deſcendit arbiter, & velut quamdam genitalis alui vocem eruit, quâ maternus patuit affectus qui elegerat filium ſuum vel apud alienam viuere, quàm in conſpectu matris necari. Sapientiæ igitur fuit, latentes diſtinguere conſcientias, ex occultis eruere veritatem, & velut quadam machæra, ita ſpiritus gladio penetrare non ſolùm vteri, ſed etiam animæ & mentis viſcera. Iuſtitiæ quoque, vt quæ ſuum necauerat, alienum non tolleret, ſed vera mater reciperet ſuum. Denique etiam Scriptura hoc pronuntiat: Audiuit, inquit, omnis Iſraël hoc iudicium quod iudicauit rex: & timuerunt à facie regis, eò quòd intellectum Dei in eo eſſet vt faceret iuſtitiam.* Vers. 27.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

R Ecenſentur verſ. 1. Officiales & principes Salomonis, & verſ. 7. Præfecti annonæ 12. per ſingulas tribus. Mox v. 20. Iſraelis pax & felicitas, ac Salomonis quotidianæ impenſæ, regni amplitudo, opulentia, magnificentia, præſertim equorum & curruum. Denique verſ. 29. eius ſapientia, parabolæ, carmina & libri.

1. ERat autem rex Salomon regnans ſuper omnem Iſraël: 2. & hi princi-
pes quos habebat: Azarias filius Sadoc ſacerdotis: 3. Elihoreph &
Ahia filij Siſa ſcribæ; Ioſaphat filius Ahilud à commentariis: 4. Banaias fi-
lius Ioiadæ ſuper exercitum: Sadoc autem, & Abiathar ſacerdotes. 5. Aza-
rias filius Nathan, ſuper eos qui aſſiſtebant regi: Zabud filius Nathan ſacerdos,
amicus regis: 6. & Ahiſar præpoſitus domus: & Adoniram filius Abda ſuper
tributa. 7. Habebat autem Salomon duodecim præfectos ſuper omnem Iſraël,
qui præbebant annonam regi & domui eius: per ſingulos enim menſes in anno,
ſinguli neceſſaria miniſtrabant. 8. Et hæc nomina eorum: Benhur, in monte
Ephraim. 9. Bendecar, in Macces, & in Salebim, & in Bethſames, & in Elon,
& in Bethanan. 10. Benheſed in Aruboth: ipſius erat Socho, & omnis terra
Epher. 11. Benadinadab, cuius omnis Nephath dor, Taphet filiam Salomo-
nis

nis habebat vxorem. 12. Bana filius Ahilud regebat Thanac & Mageddo & vniuerſam Bethſan, quæ eſt iuxta Sarthana ſubter Iezrahel, à Bethſan vſque Abelmehula è regione Iecmaan. 13. Bengaber in Ramoth Galaad: habebat Auothiair filij Manaſſe in Galaad, ipſe præerat in omni regione Argob, quæ eſt in Baſan, ſexaginta ciuitatibus magnis atque muratis, quæ habebant ſeras æreas. 14. Ahinadab filius Addo præerat in Manaim. 15. Achimaas in Nephthali: ſed & ipſe habebat Baſemath filiam Salomonis in coniugio. 16. Baana filius Huſi, in Aſer, & in Baloth. 17. Ioſaphat filius Pharue in Iſſachar. 18. Semei filius Ela, in Beniamin. 19. Gaber filius Vri, in terra Galaad, in terra Sehon regis Amorrhæi & Og regis Baſan, ſuper omnia quæ erant in illa terra. 20. Iuda & Iſraël innumerabiles, ſicut arena maris in multitudine: comedentes, & bibentes, atque lætantes. 21. Salomon autem erat in ditione ſua habens omnia regna à flumine terræ Philiſthiim vſque ad terminum Ægypti: offerentium ſibi munera, & ſeruientium ei cunctis diebus vitæ eius. 22. Erat autem cibus Salomonis per dies ſingulos, triginta cori ſimilæ, & ſexaginta cori farinæ, 23. decem boues pingues, & viginti boues paſcuales, & centum arietes, excepta venatione ceruorum, caprearum, atque bubalorum, & auium altilium. 24. Ipſe enim obtinebat omnem regionem quæ erat trans flumen, à Thaphſa vſque ad Gazan, & cunctos reges illarum regionum: & habebat pacem ex omni parte in circuitu. 25. Habitabatque Iuda & Iſrael abſque timore vllo, vnuſquiſque ſub vite ſua, & ſub ficu ſua, à Dan vſque Berſabee, cunctis diebus Salomonis. 26. Et habebat Salomon quadraginta millia præſepia equorum currilium, & duodecim millia equeſtrium. 27. Nutriebantque eos ſupradicti regis præfecti: ſed & neceſſaria menſæ regis Salomonis, cum ingenti cura præbebant in tempore ſuo. 28. Hordeum quoque & paleas equorum & iumentorum, deferebant in locum vbi erat rex, iuxta conſtitutum ſibi. 29. Dedit quoque Deus ſapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, quaſi arenam, quæ eſt in littore maris. 30. Et præcedebat ſapientia Salomonis ſapientiam omnium Orientalium & Ægyptiorum, 31. & erat ſapientior cunctis hominibus: ſapientior Ethan Ezrahita, & Heman, & Chalcol, & Dorda, filijs Mahol: & erat nominatus in vniuerſis gentibus per circuitum. 32. Locutus eſt quoque Salomon tria millia parabolas: & fuerunt carmina eius quinque & mille. 33. Et diſputauit ſuper lignis, à cedro quæ eſt in Libano, vſque ad hyſſopum quæ egreditur de pariete: & diſſeruit de iumentis, & volucribus, & reptilibus, & piſcibus. 34. Et veniebant de cunctis populis ad audiendam ſapientiam Salomonis, & ab vniuerſis regibus terræ, qui audiebant ſapientiam eius.

Vers. 4. SADOC AVTEM ET ABIATHAR SACERDOTES] ſcilicet ſummi, id eſt pontifices. Dices: Salomon iam ablegarat Abiathar, eumque pontificatu priuarat cap. 2. 27. Reſp. recenſentur hîc omnes officiales Salomonis, ſiue qui iam tum erant, ſiue qui fuerant, ſiue qui futuri erant, vt patebit v. 11. & 15. Voluit enim eos omnes Script. hîc ſimul enumerare. Nominat ergo Abiathar, quia is tempore Dauidis fuerat pontifex, eumque vt ſibi fidelem Dauid Salomoni commendarat: ſed quia ipſe cum Adonia contra Salomonem conſpirarat, hinc eum Salomon pontificatu priuauit. Ita Abul. Alij reſpondent Abiathar ab exilio à (B) Salomone reuocatum, non ad pontificatum, ſed ad ſimplex ſacerdotium, vti Deus minando prædixerat eius abauo Heli 1. Reg. 2. 36. *Futurum eſt vt quicumque remanſerit in domo tua, &c. dicat: Dimitte me ad vnam partem ſacerdotalem.* Ita Theodor. & Procop. Tertiò Serarius reſpondet Abiathar vocari ſacerdotem, quia fuerat ſacerdos.

Vers. 5. ZABVD FILIVS NATHAN SACERDOS] id eſt princeps intimus regi, vt vertunt Septuag. Sic filij Dauid vocantur ſacerdotes, id (A) eſt aulæ principes & proximi regi. 2. Reg. 8. v. vlt.

Vers. 11. TAPHETH FILIAM SALOMONIS HABEBAT VXOREM] Eſt prolepſis, necdum enim eam habebat, ſed poſtea habuit. Nam Salomon hoc tempore erat dumtaxat 20. annorum circiter. Vnde non poterat habere filiam quæ eſſet nubilis. Idem dico de Achimaas, qui alteram habuit Salomonis filiam v. 15. Recenſentur enim hîc omnes officiales & principes Salomonis ſimul, ſiue qui tum erant, ſiue qui poſtea facti ſunt, vti dixi v. 4.

Vers. 20. IVDA ET ISRAEL INNVMERABILIS SICVT (B) ARENA MARIS] q. d. Tempore Salomonis creuit tribus Iuda & ceteræ vndecim tribus Iſraelis in innumerabilem quaſi multitudinem: eratque tum ſumma rerum omnium abundantia, ita vt omnes in ſuis opibus & deliciis gauderent & exultarent. Alleg. regni Salomonis felicitas repræſentauit felicitatem ſummam regni Chriſti in Eccleſia per gratiam, in cælo per gloriam.

Vers. 21. SALOMON AVTEM ERAT IN DITIONE SVA HABENS OMNIA REGNA A FLVMINE TERRÆ PHILISTHIIM, VSQVE AD TERMI-

NVM

NVM ÆGYPTI] Quæres quodnam ſit *flumen terræ* Philiſthiim? Primò, Gaſpar Sanchez cenſet eſſe mare Palæſtinorum, huic enim adiacent Philiſthini. Secundò, Abulenſ. cenſet eſſe Rinocoluræ riuum, qui diſterminat Philiſthæam ab Arabibus. Tertiò, alij cenſent eſſe Iordanem, vel potiùs originem Iordanis in Libano, vbi oriuntur duo riui Ior & Dan, qui mox confluentes faciunt Iordanem. Verùm dico flumen hoc eſſe Euphratem. Nam τὸ *terra Philiſthiim* non eſt referendum ad τὸ *flumine*, vt patet ex Hebræo (in Hebræo enim eſt נָהָר *nahar* in abſoluto, non נְהַר *nehar*, vti eſſe deberet in regimine genitiui, ſi regeret genitiuum terræ) ſed ad τὸ *regna*. q.d. Salomon obtinebat omnia regna terræ Philiſthiim, à flumine, id eſt quæ interiacent à flumine Euphrate vſque ad terram Philiſthiim incluſiuè; ſiue Salomon obtinebat omnia regna regionum incboando à flumine Euphrate vſque ad terram Philiſthiim. Maluit dicere *terra*, quàm *vſque ad terram*; tum vt indicet in terra Philiſthinorum non fuiſſe finitum regnum Salomonis, ſed per illam extenſum vſque ad fines Ægypti: q.d. à flumine tendendo per terram Philiſthiim vſq; ad fines Ægypti; tum quia loquitur conciſè, & ex alijs Script. locis quaſi peruulgatis, conciſè terminos regni Salomonis à Deo promiſſos conſignat. Script. enim terminos terræ Sanctæ Iudæis promiſſos aſſignat flumen Euphratem ab Oriente, & Philiſthæam ab Occidente, Ægyptum à Meridie. Hoc enim promiſerat Deus Abrahæ Geneſ. 15. 18. dicens: *Semini tuo dabo terram hanc à fluuio Aegypti vſque ad fluuium magnum Euphratem.* Itaque ſe explicat Auctor huius libri Regum mox v. 24. dicens: *Ipſe enim obtinebat omnem regionem, quæ erat trans flumen, à Thaphſa vſque ad Gazan*, quæ eſt vltima ſatrapia Philiſthinorum. Ita clarè non tantùm intelligit, ſed & legit S. Aug. in quæſt. in Ioſue, quæſt. 21. *Et erat dominans*, inquit, *in omnibus regibus à flumine vſque ad terram Philiſthiim, & vſque ad fines Aegypti. Ecce vbi impletum eſt, quod in Geneſi Deus ad Abraham loquens promiſitque, prædixerat A flumine quippe hîc intelligitur ab Euphrate.* Neque enim de Iordane hîc accipi poteſt, cùm & citra Iordanem, & vltra Iordanem iam terras Iſraelitæ obtinerent etiam ante regnum Salomonis. Sic & Chald. *A Perath* (id eſt Euphrate) inquit, *terra Philiſthiim, vſque ad fines Aegypti.* Sic & Benedictus: *A flumine terra*, inquit, id eſt *vſque ad terram Philiſthiim*. Et Iſidorus Clarius: *A flumine vſq; ad terram Philiſthiim.* Sic & Lyranus ac Mariana. Vatab. *A flumine & terra Palæſtinorum vſque ad Aegyptum.* Dat enim hîc tres terminos regni Salomonis, ſcilicet Euphratem ab Oriente, Philiſthinos ab Occidente, & Ægyptum à Meridie, vti dixi.

VERS. 22. ERAT AVTEM CIBVS SALOMONIS (hoc eſt aulæ, ſiue aulicorum, putà principum, aſſeclarū & famulorum Salomonis) TRIGINTA CORI SIMILÆ ET SEXAGINTA CORI FARINÆ, DECEM BOVES PINGVES, ET VIGINTI BOVES PASCVALES (altiti & ſaginati in paſcuis) ET CENTVM ARIETES] Hinc patet multitudo eorum quos alebat Salomon, eiuſque magnificentia.

Simila eſt flos, ſiue albior & purior farina tritici, ex qua fit panis ſimiliganeus & delicatus, de qua Martial. lib. 13.

Non poteris ſimilæ dotes numerare, nec vſus.

Et Plinius lib. 18. c. 10. *Similago ex tritico fit laudatiſſima. Ex Africæ iuſtum eſt è modijs redire ſemimodios, & pollinis ſextarios quinque. Ita enim appellant in tritico, quod florem in ſiligine.* Vnde Seneca Epiſt. 119. *Vtrum panis hic*, inquit, *plebeius ſit, an ſimiliganeus ad naturam nihil pertinet.* Sic nobiles comedunt panem ſimiliganeum, plebij & ruſtici triticeum & ſiligineum. Porrò *corus* eſt menſura continens modios Romanos triginta. Vide dicta de Menſuris in fine Pentateuchi.

EXCEPTA VENATIONE CERVORVM, CAPREARVM ATQVE BVBALORVM.] *Bubalus* hîc non eſt is quem vulgus *buffalum* vocat, animal ſtolidum & pauperum cibus, cùm hîc inter delicias ceruorum & caprearum venatione captas ponatur. Vnde Bubalum eſſe è caprearum genere aſſerit Oppianus lib. 2. de venatione. Et Plinius libr. 8. ait *Africam gignere bubalos, vituli, ceruíve potiùs ſimilitudine, bobus autem ſyluestribus imperitum vulgus nomen bubalorum imponere.* Hebr. eſt יַחְמוּר *iachmur*, quod R. Iona vertit, *capream magnam*; Tigurina, *ibicem*; alij *damam*; alij, *hircam ſilueſtrem*.

IPSE ENIM OBTINEBAT OMNES REGIONES TRANS FLVMEN A THAPHSA VSQVE AD GAZAN] Thaphſa opponitur hîc Gazæ; vnde videtur ſita fuiſſe iuxta Euphratem. Hîc enim limitabat regnum Salomonis ad Orientem, ſicut Gaza ad Occidentem. Nonnulli ſuſpicantur Thaphſa eſſe illam quæ Tharſacus dicitur à Ptolemæo, Strabone, Xenophonte & Stephano. Alia fuit Thaphſa cis Iordanem, cuius incolas Manahem occidit 4. Reg. 15. 16. Hinc videtur Salomon regnaſſe vltra flumen, ſcilicet vltra Euphratem, ac partem Meſopotamiæ obtinuiſſe, à Thaphſa ſcilicet vſque ad Gazam. VERS. 24.

ET HABEBAT SALOMON QVADRAGINTA MILLIA PRÆSEPIA EQVORVM CVRRILIVM, ET DVODECIM MILLIA EQVESTRIVM] hoc eſt, habebat 40. millia equorum in præſepiis. Sic enim explicatur 2. Paral. 9. 25. *Habuit*, inquit, *Salomon quadraginta millia equorum in ſtabulis, & curruum equitumque* (tum ad pompam, tum ad bellum) *duodecim millia.* Eſt hypallage: *Habebat præſepia equorum*, id eſt habebat equos in præſepiis, ſiue in equilibus. Aut certè per *præſepia* intellige ſepta, quæ in equili cuique equo ad mãducandum aſſignantur: præſepium enim commune in varia ſepta, quæ cuique equo deputantur, diuiditur, vt vnus equus ab alio ſiue muro exiguo, ſiue trabe intericcta ſeparetur, ne equi vicini ſeptum & pabulum inuadat, cum eoque pugnet & calcitret. Ita Vatab. VERS. 26.

Porrò 2 Paral. 9. 25. in Hebr. iam eſt: *Habebat Salomon quatuor millia præſepium*, quia ſcilicet in quolibet præſepi ſiue equili habebat decem equos, ita vt vniuerſim haberet 40 millia equorū currilium, vt vertit Noſter & Septuag. Nam quatuor millia multiplicata per decem faciunt 40. millia. Ita Vatab.

Curriles equi vocantur, qui currus trahunt, equeſtres qui equitem ſuſtinent. Currilibus tot opus habuit Salomon ad vehendum ſuas reginas, quas habuit 700. & concubinas, id eſt ſecundarias vxores, quas habuit trecentas. Item

ad

ad annonam, aquam, ligna, lapides, &c. ad fabricam templi & palatiorum ſuorum conuehēda. Equeſtribus ad milites & equites, item ad principes & famulos honorarios, qui in iis ſe honoris & magnificentiæ cauſa ſtiparent & comitarentur.

Cenſent nonnulli Salomonem in copia tot equorum peccaſſe contra legem Deuter. 17. 17. *Cum fuerit constitutus rex, non multiplicabit ſibi equos*, ſed magis peccauit in cauſa, ſcilicet in multiplicatione tot reginarum & vxorum, tātoque faſtu & pompa regia, quam alere debebat populus. Vnde & murmurauit contra Roboam Salomonis filium, imò ab eo defecit ad Ieroboam, vt audiemus c. 12. v. 4. Abulenſis tamen excuſat Salomonem à peccato, ſaltem grauiore, quòd bona intentione id fecerit, & ob neceſſitatem, idque in rerum omnium abundantia & ſumma opulentia. Volebat enim Deus in Salomone ſuam & Iſraelis gloriam & magnificentiā toti mundo oſtendere.

Vers. 29. DEDIT QVOQVE DEVS SAPIENTIAM SALOMONI ET PRVDENTIAM MVLTAM NIMIS, ET LATITVDINEM (Chald. *dilatationem*) CORDIS, QVASI ARENAM, QVÆ EST IN LITTORE MARIS] *Latitudinem cordis* vocat magnificentiam & magnanimitatem, putà cor regiū, amplum, magnificum, magnanimum, ad tātum regimen ac tanta onera & opera, fabricarum præſertim, magno animo ſuſtinenda & ſuperāda, vt ſicut arena plurima eſt & latiſſimè ſe porrigit, ſic & cor Salomonis plurima etiam minutiſſima complecteretur, & ad omnia quę mente concipiebat opere exequendum ſeſe extenderet. Parum enim prodeſt multa mente concipere & intelligere, niſi adſit virtus & ſtrenuitas ad ea in praxim redigendum.

Vers. 31. SAPIENTIOR ETHAN] Hic Ethan fuit inſignis poëta & muſicus, vt patet 1. Paralip. 15. 19. vnde & Pſal. hoc titulo prænotatur; *Intellectus Ethan*.

LOCVTVS EST (dictauit & ſcribi fecit) QVOQVE SALOMON TRIA MILLIA PARABOLAS] Partem earum habemus in Prouerbiis, vbi à ca. 10. incipiunt parabolæ, & ſe porrigunt ad libri finem per verſus 658. qui totidem quaſi cōtinēt parabolas.

Vers. 32. ET FVERVNT CARMINA EIVS QVINQVE ET MILLE] Vatabl. *quinque ſuper mille*. Sic & Heb. Chald. & Ioſephus, q. d. libet Odarum Salomonis continebat mille odas & quinque. Sep- A tuag. verò vertunt, *Erant carmina eius quinque millia*. Hinc patet Salomonem fuiſſe Poëtam. Poëſis priſca Hebræorum intercidit: nec iam numeros carminis in pſalmis, aliiſque carminibus aduertimus, niſi in rythmo.

ET DISPVTAVIT SVPER LIGNIS A CEDRO QVÆ EST IN LIBANO, VSQVE AD HYSSOPVM QVÆ EGREDITVR DE PARIETE] hoc eſt à maximis vſque ad minimas. *Hyſſopum* hîc intellige parietariam, quam nonnulli apud Abulenſ. vocant origanum vel ſpartum. Leuinus Lemnius c. 26. de herbis & Pineda vocant adianthū, Serarius ſaturtiam, quæ idcirco Arabicè nuncupatur *ſatar*. Vers. 33

ET DISSERVIT DE IVMENTIS, ET VOLVCRIBVS, ET REPTILIBVS, ET PISCIBVS] Veriſimile eſt hæc olim in libris fuiſſe conſcripta, vti de iiſdem nuper fusè ſcripſit Vlyſſes Aldrouandus, Conradus Geſnerus, Gulielmus Ron- B delerius, Iulius Scaliger & alij. Verùm hæc omnia penè interciderunt tot ſæculorum interuallo, præſertim quia tum non erat typographia, ſed pauca exemplaria manuſcripta duntaxat, quæ facilè intereunt. Sic & interciderunt omnia Patriarcharum & Sapientum Hebræorum, Ægyptiorum, Chaldæorum, Arabum, Græcorum ſcripta ante Moyſen, cuius ferè ſolius ex priſco illo æuo libri & ſcripta extant. Addit Abulenſ. Dei prouidentia eos interiiſſe, eò quòd nimis curioſa continerent, vel quòd nos tanta ſcientiarum luce, quam ipſe per reuelationem acceperat, indigni eſſemus. Gloſſa cenſet eos combuſtos fuiſſe à Chaldæis; Euſebius verò, & ex eo Glycas ab Ezechia rege.

Hinc patet Salomonem tum priuatim ſuos, tum publicè omnes docuiſſe Phyſicā & ſcien- C tiam rerum naturalium, hoc enim ſignificat τὸ *diſputauit & aſſeruit*. Ad hoc enim ipſe ædificauit ſcholam ſiue academiam in monte Sion, in qua ipſe docebat, vt dixi Prouerb. 9. v. 1. vnde ab eo ſuam doctrinam hauſerunt Pythagoras, Socrates, Plato, Ariſtot. teſte Euſebio, S. Ambr. Clemente Alex. & aliis.

Addit Pſellus Salomonem ſcripſiſſe libros de gemmis, & geniis ſiue dæmonibus euocandis, certo loco affigendis, & ad opera cogendis. Sed & magi nonnulli proferunt Salomonis incantationes, clauiculam & annulum: verùm hæc magica ſunt & Salomone indigna. Vide Pinedam.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

P*Aciſcitur Salomon cum Hiram de lignis & operarijs, ad fabricam templi.*

1. MIſit quoque Hirã rex Tyti ſeruos ſuos ad Salomonem : audiuit enim quod
ipſum vnxiſſent regem pro patre eius: quia amicus fuetat Hiram Dauid o-
mni tempore. 2. Miſit autem Salomon ad Hiram, dicens. 3. Tu ſcis vo-
luntatem Dauid patris mei, & quia non potuerit ædificare domum nomini Domini
Dei ſui propter bella imminentia per circuitum, donec daret Dominus eos ſub
veſtigio pedum eius. 4. Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mi-
hi per circuitum: & non eſt ſatan, neque occurſus malus. 5. Quamobrem co-
gito ædificare templum nomini Domini Dei mei, ſicut locutus eſt Dominus Dauid
patri meo, dicens: Filius tuus, quem dabo pro te ſuper ſolium tuum, ipſe ædifica-
bit domum nomini meo. 6. Præcipe igitur vt præcidant mihi ſerui tui cedros
de Libano, & ſerui mei ſint cum ſeruis tuis : mercedem autem ſeruorum tuorum
dabo tibi quamcumque petieris: ſcis enim quomodo non eſt in populo meo vir
qui nouerit ligna cædere ſicut Sidonij. 7. Cùm ergo audiſſet Hiram verba Sa-
lomonis, lætatus eſt valdè, & ait: Benedictus Dominus Deus hodie, qui dedit Dauid
filium ſapientiſſimum ſuper populum hunc plurimum. 8. Et miſit Hiram ad
Salomonem, dicens: Audiui quæcumque mandaſti mihi : ego faciam omnem vo-
luntatem tuam in lignis cedrinis & abiegnis. 9. Serui mei deponent ea de
Libano ad mare: & ego componam ea in ratibus in mari, vſque ad locum quem ſi-
gnificaueris mihi : & applicabo ea ibi, & tu tolles ea: præbebiſque neceſſaria mihi,
vt detur cibus domui meæ. 10. Itaque Hiram dabat Salomoni ligna cedrina,
& ligna abiegna, iuxta omnem voluntatem eius. 11. Salomon autem præbebat
Hiram coros tritici viginti millia in cibum domui eius, & viginti coros puriſſimi
olei: hæc tribuebat Salomon Hiram per ſingulos annos. 12. Dedit quoque
Dominus ſapientiam Salomoni, ſicut locutus eſt ei: & erat pax inter Hiram & Sa-
lomonem, & percuſſerunt ambo fœdus. 13. Elegitque rex Salomon operarios
de omni Iſrael, & erat indictio triginta millia virorum. 14. Mittebatque eos in
Libanum, decẽ millia per menſes ſingulos viciſſim, ita vt duobus menſibus eſſent
in domibus ſuis: & Adonirã erat ſuper huiuſcemodi indictione. 15. Fueruntque
Salomoni ſeptuaginta millia eorum qui onera portabant, & octoginta millia lato-
morum in monte: 16. abſque præpoſitis qui præerant ſingulis operibus, nume-
ro trium millium & trecentorum, præcipientium populo, & his qui faciebant opus,
17. Præcepitque rex, vt tollerent lapides grandes, lapides pretioſos, in funda-
mentum templi, & quadrarent eos: 18. quos dolauerunt cæmentarij Salomo-
nis, & cæmentarij Hiram: porrò Giblij præparauerunt ligna & lapides ad ædifi-
candam domum.

Vers. 1. MIſit qvoqve Hiram rex Tyri ser-vos svos ad Salomonem] vt ei quaſi nouo regi de inauguratione gratularetur. Litteras Hiram & Salomonis ex Archiuis Tyriorum acceptas recenſet Ioſephus & Eupolemus apud Euſebium lib. 9. de Præpar. Earum titulus eſt: *Suron Salomoni Regi magno ſalutem.* Vbi vocat eum regem magnum, quaſi regem regum, ob ſapientiam æquè ac opes & potentiam. Hiram enim Hebr. & à Septuag. vocatur *Chiram* vel *Chiram*, quaſi Chirom vel Tyrom, id eſt Tyriorum rex, ait Serarius. A Phœnicibus Hiram vocatur *Surom* (Tyrus enim Hebr. dicitur צור *ſor*, id eſt petra, quia in rupe ſita. Vnde *Sarranum oſtrum* vocatur Tyria purpura) à Theophylo Antiocheno Hieromus & Hieromenus, cuius filiam Salomoni nupſiſſe aſſerit Tatianus. A Ioſepho lib. 8. Antiq. c. 2. & libr. 1. A contra Apionem vocatur Iromus Abibali filius.

Vers. 4. Et non est satan] q. d. Non eſt aduerſarius, non eſt mihi hoſtis, cum quo bella geram, vel qui me à fabrica templi impediat.

Vers. 7. Benedictvs Dominvs Devs hodie qvi dedit David filivm sapientissimvm] Hinc videtur quòd Hiram partim ex familiaritate cum Dauide, partim ex ſapientia & felicitate Salomonis cognouerit Deum verum, quem ipſi colebant. Vocat enim eum *Iehoua* (vt habent Hebr.) quod eſt nomen proprium B Dei, Moyſis & Hebræorum. Hinc quoque ſtrenuè cooperatus eſt Salomoni ad fabricam templi Dei veri, mittendo tot millia operariorum, ligna, lapides; quod vtique non feciſſet, ſi ipſe putaſſet Deum Salomonis non eſſe verum, ſed falſum: pro templo enim ædificaſſet idolum,

lum. Simile fecit Seleucus rex Aſiæ 2. Machab. 3. v. 3. Antea enim Hiram coluerat Herculem & Aſtarten deos Tyriorum, eiſque templa ædificarat, vti aſſerit Ioſephus libr. 1. contra Apion. Fortè etiam Hiram cum hiſce dijs ſuis patrijs ſimul coluit Deum Hebræorum, vti fecerunt Aſſyrij tranſlati in Samariam, vti audiemus libr. 4. cap. 17.

Hinc Eucherius & Angelomus Allegor. per Hiram intelligunt reges Gentium, vt Conſtantinum, Theodoſium, Gratianum, Carolum, qui Chriſtum & Apoſtolos, in ædificanda & propaganda Eccleſia adiuuerunt. Vnde & Hiram vel Chiram Hebr. idem eſt quod *vita excelſus*, aut *vita celſitudo*; vel *principatus* aut *nobilitas*, aut *candor eorum*, ait Pagnin. in Nominib. Hebr.

Vers. 10. ITAQVE HIRAM DABAT SALOMONI LIGNA CEDRINA ET LIGNA ABIEGNA] ſcilicet cedros & abietes. Addit liber 2. Paral. 2. 8. *Ligna arceuthina*, id eſt iuniperina, vt vertunt Septuag. ſcilicet iuniperos, quæ ibi in magnam altitudinem & craſſitiem excreſcunt, vt inde fiant trabes pro fabricis. Licet enim Dauid ligna reliquaſque materiam ad fabricam templi præpararit, vt dicitur 1. Paral. 22. 14. tamen hæc non ſuffecerunt Salomoni, maiora, & plures fabricas palatiorum ſuorum meditanti, ita Abul.

Allegor. Eucher, & Angel. *Conuerſa Gentilitas*, inquit, *miſit ad Chriſtum viros quoſdam, & ſecundùm ſæculum claros, ſed ſeueri Dominicæ increpationis, de monte ſua ſuperbia iam deiectos & humiliatos, qui ad normam euangelicæ veritatis inſtituti, in ædificatione Eccleſiæ pro ſuo quiſque merito vel tempore collocarētur. Miſit etiam artifices: quia conuerſos ad veram ſapientiam philoſophos, qui gratia eruditionis populis quoque regendis iure præponerentur, Domino Gentilitas obtulit, quales fuit ipſis Apoſtolorum temporibus Dionyſius Areopagita, quales deinceps Doctor ſuauiſſimus & fortiſſimus Martyr Cyprianus, aliique quamplurimi. Miſit & aurum, quod in eadem penè ſignificatione accipitur, quia nimirum viros ſapientia & ingenio præclaros oſtendit: pro quibus iunctis oblationibus Gentilitas à Deo dona expectat gratiæ cæleſtis.*

Vers. 11. SALOMON AVTEM PRÆBEBAT HIRAM] COROS TRITICI VIGINTI MILLIA] Tyrus enim tunc erat inſula & vndique cincta mari, vt in ea nec ſeri nec meti poſſet. Vnde Hiram petēs à Salomone triticum in ſua epiſtola apud Ioſephum ait: *Tritico indigemus, quippe inſulares ſumus*: poſteà verò Tyrus à Nabuchodonoſor per tredecim annos obſeſſa, comportatis in mare terræ aggeribus, vt adiri & expugnari poſſet, facta eſt Peninſula, vt dicit Ezech. 29. v. 17. & 18. & Iſaiæ 23. 10.

Vers. 13. ELEGITQVE REX SALOMON OPERARIOS DE OMNI ISRAEL ET ERAT INDICTIO TRIGINTA MILLIA VIRORVM] Per *operarios* intellige primarios & artifices, vel præfectos operum. Nam vt dicitur c. 9. 22. *de filiis Iſrael non conſtituit Salomon ſeruire quemquam, ſed erant viri bellatores, & miniſtri eius, & principes, & duces, & præfecti curruum & equorum.*

Vers. 15. FVERVNTQVE SALOMONI SEPTVAGINTA MILLIA EORVM, QVI ONERA PORTABANT, ET OCTOGINTA MILLIA LATOMORVM IN MONTE] hoc eſt lapicidarum, qui lapides ex monte ſiue rupe exciderent. Hi enim non erant

A Iſraelitæ, vti iam dixi, ſed proſelyti, vt patet 2. Paralip. 2. v. 17 & 18. Proſelyti igitur hi erant Gabaonitæ, cæterique Chananæi Hebræis ſubiecti, & ad iudaiſmum conuerſi. Proſelytorum ergo onera portantium & latomorum in fabrica templi erant vniuerſim 150. millia, Hebræorum verò triginta millia, vt dictum eſt v. 13. quę adde 150. millibus fient 180. millia. His adice Tyrios & Sydonios, quos Salomon ab Hiram poſtularat, ipſeque ei ſubmiſerat, vt patet v. 6. & 9. ac Ægyptios, quos Pharao ſocer Salomonis ei deſtinarat, euadent ducenta millia & ampliùs eorum qui laborarunt in fabrica templi, imò, ſi credimus Eupolemo apud Euſebium lib. 9. de Præpar. euadent trecenta & quadraginta millia. Eupolemus enim aſſerit Hiram miſiſſe

B Salomoni octoginta millia Tyriorum, ac Pharaonem totidem millia Ægyptiorum, qui iuncti faciunt 160. millia, quæ ſi addas 180 millibus à Salomone deſtinatis, fient 340. millia. Verū hic numerus videtur nimius & quaſi incredibilis. Vnde nonnulli opinantur errorem eſſe in numeris Eupolemi vel Euſebij, vt octoginta millia irrepſerint pro octo vel octodecim millibus. Sub latomis, id eſt lapicidis, intellige lignorum cæſores, ſed hîc latomi ſoli numerantur, quia erant plures lapicidæ quàm lignicidæ. Sic ſub onera portantibus intellige aurigas, nautas, muliones, agaſones, &c.

ABSQVE PRÆPOSITIS, &c. NVMERO TRIVM MILLIVM ET TRECENTORVM] Dices: 2. Paralip. 2. numerantur tria millia & ſexcenti. Reſp. ex ſexcentis erant trecenti, qui ipſis præpoſitis præerant, quos addit & ſupplet liber Paralip. ita Vatabl. Dion. Caiet. & Salianus. Vers. 16

C VT TOLLERENT LAPIDES GRANDES, LAPIDES PRETIOSOS IN FVNDAMENTVM TEMPLI] Ergo hi lapides pretioſi non erant adamantes, carbunculi, ſmaragdi, ſed marmorei: hi enim ſunt duri & fortes, vt in fundamenta mittantur ibique fabricam omnem ſuſtineant. Porrò marmor, eſt magni pretij & varij generis. Aliud enim dicitur Ophites, eò quòd habeat maculas inſtar ſerpentum: ὄφις enim eſt ſerpens. Aliud dicitur Porphyrites, quòd rubeat, ac candidis punctis diſpungatur. Aliud eſt Parium & album, aliud nigrum, aliud viride. Aliud dicitur ſphengites, quòd ſplendet & tralucet. Vers. 17.

PORRO GIBLII PRÆPARAVERVNT LIGNA ET LAPIDES] Putant nonnulli fabros hos dictos Vers. 18.

D Giblios ab Hebr. גְּבוּל gebul, id eſt terminus, quòd dolando lapides eos eleganti figura terminarent. Verùm dico Giblios ſiue Biblios (littera enim g ſubinde cōmutatur cum littera b) dici ab vrbe Biblo, de qua Adrichom. nu. 185. nu. 11. *Biblus, inquit, ſiue Byblus, & Biblium, olim Eueo ſeu Euæa, Nunc Gibel, Gibles & Bibleth dicta, inclyta Phœnices ciuitas eſt, quæ Hebraicè Gebal & Gobel, incolæ verò eius Biblij ſeu Giblij in ſacris litteris vocantur. Hæc verſus Aquilonem à Cane flumine tribus, contra Auſtrum verò à ciuitate Botro quatuor milliaribus ſuper mare ſita, ab Eueo ſexto filio Chanaan fundata ſcribitur, de qua in tertio Regum libro hoc modo legimus. Porrò Biblij præparauerunt (Salomoni) ligna & lapides ad ædificandam domum.* Denique in Biblo erant Adonidis templa, ait Strabo lib. 16. hodie Gaeta dicitur.

CAPVT SEXXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SAlomon fabricat templum.

1. FActum eſt ergo quadringenteſimo & octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſrael de Terra Ægypti, in anno quarto, menſe Zio, (ipſe eſt menſis ſecundus) regni Salomonis ſuper Iſrael, ædificari cœpit domus Domino. 2. Domus autem, quam ædificabat rex Salomon Domino, habebat ſexaginta cubitos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, & triginta cubitos in altitudine. 3. Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis, iuxta menſuram latitudinis templi & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi. 4. Fecitque in templo feneſtras obliquas. 5. Et ædificauit ſuper parietem tẽpli tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum tẽpli & oraculi, & fecit latera in circuitu. 6. Tabulatum quod ſubter erat, quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum ſex cubitorum latitudinis, & tertium tabulatum ſeptem habens cubitos latitudinis. Trabes autem poſuit in domo per circuitum forinſecus, vt non hærerent muris templi. 7. Domus autem cùm ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata eſt: & malleus, & ſecuris, & omne ferramentum, non ſunt audita in domo cùm ædificaretur. 8. Oſtium lateris medij in parte erat domus dextræ: & per cochleam aſcendebant in medium cœnaculum, & à medio in tertium. 9. Et ædificauit domum, & conſummauit eam: texit quoque domum laquearibus cedrinis. 10. Et ædificauit tabulatum ſuper omnem domum quinque cubitis altitudinis, & operuit domum lignis cedrinis. 11. Et factus eſt ſermo Domini ad Salomonem dicens: 12. Domus hæc, quam ædificas, ſi ambulaueris in præceptis meis, & iudicia mea feceris, & cuſtodieris omnia mandata mea gradiens per ea: firmabo ſermonem meum tibi, quem locutus ſum ad Dauid patrem tuum. 13. Et habitabo in medio filiorum Iſrael, & non derelinquam populum meum Iſrael. 14. Igitur ædificauit Salomon domum, & conſummauit eam. 15. Et ædificauit parietes domus intrinſecus tabulatis cedrinis, à pauimento domus vſque ad ſummitatem parietum, & vſque ad laquearia, operuit lignis cedrinis intrinſecus: & texit pauimentum domus tabulis abiegnis. 16. Ædificauitque viginti cubitorum ad poſteriorem partem templi tabulata cedrina, à pauimento vſque ad ſuperiora: & fecit interiorem domum oraculi in Sanctum ſanctorum. 17. Porrò quadraginta cubitorum erat ipſum templum pro foribus oraculi. 18. Et cedro omnis domus intrinſecus veſtiebatur, habens tornaturas & iuncturas ſuas fabrefactas, & cælaturas eminentes: omnia cedrinis tabulis veſtiebantur: nec omnino lapis apparere poterat in pariete. 19. Oraculum autem in medio domus, in interiori parte fecerat, vt poneret ibi arcam fœderis Domini. 20. Porrò oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis, & operuit illud, atque veſtiuit auro puriſſimo; ſed & altare veſtiuit cedro. 21. Domum quoque ante oraculum operuit auro puriſſimo, & affixit laminas clauis aureis. 22. Nihilque erat in templo quod non auro tegeretur: ſed & totum altare oraculi texit auro. 23. Et fecit in oraculo duos cherubim de lignis oliuarũ, decem cubitorum altitudinis. 24. Quinque cubitorum ala cherub vna, & quinque cubitorum ala cherub altera: id eſt, decem cubitos habentes, à ſummitate alæ vnius vſque ad alæ alterius ſummitatem. 25. Decem quoque cubitorum erat cherub ſecundus: in menſura pari, & opus vnum erat in duobus cherubim. 26. id eſt, altitudinem habebat vnus cherub, decem cubitorum, & ſimiliter cherub ſecundus. 27. Poſuitque cherubim in medio templi interioris, extendebant autem alas ſuas cherubim, & tangebat ala vna parietem, & ala cherub ſecundi tangebat parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi ſe inuicem contingebant. 28. Texit quoque cherubim auro. 29. Et omnes parietes templi per circuitum ſculpſit variis cælaturis & torno: & fecit in eis cherubim, & palmas, & picturas varias, quaſi prominentes de pariete, & egredientes. 30. Sed & pauimentum domus texit auro intrinſecus & extrinſecus. 31. Et in ingreſſu oraculi fecit

oſtiola de lignis oliuarum, poſteſque angulorum quinque. 32. Et duo oſtia de
lignis oliuarum: & ſculpſit in eis picturam cherubim, & palmarum ſpecies, & ana-
glypha valdè prominentia: & texit ea auro: & operuit tam cherubim quàm pal-
mas, & cetera auro. 33. Fecitque in introitu templi poſtes de lignis oliuarum
quadrangulatos: 34. & duo oſtia de lignis abiegnis altrinſecus: & vtrumque o-
ſtium duplex erat, & ſe inuicem tenens aperiebatur. 35. Et ſculpſit cherubim,
& palmas, & cælaturas valdè eminentes: operuitque omnia laminis aureis opere
quadro ad regulam. 36. Et ædificauit atrium interius tribus ordinibus lapidũ
politorum, & vno ordine lignorum cedri. 37. Anno quarto fundata eſt domus
Domini in menſe Zio: 38. & in anno vndecimo, menſe Bul (ipſe eſt menſis o-
ctauus) perfecta eſt domus in opere ſuo, & in vniuerſis vtenſilibus ſuis: ædificauit-
que eam annis ſeptem.

IDEA TEMPLI.

A TEmplum Salomonis fuit inſtar Tabernaculi Moyſis: tabernaculum enim erat quaſi templum mobile Hebræorum peregrinantium in deſerto: templum verò erat qua tabernaculum fixum & ſtabile eorumdem quietè habitãtium in terra promiſſa. Quare ſicut Deus ideam tabernaculi dedit Moyſi Exodi cap. 25. & ſeq. ſic & ideam templi fabricandi dedit Dauidi, vt is eam traderet Salomoni vt patet 1. Paralip. 28. 19. Templum ergo æquè ac Tabernaculum propriè duas habebat partes, vna anterior dicebatur Sanctum, altera poſterior dicebatur Sanctum ſanctorum, id eſt ſanctiſſimum, vti eſt chorus in templis noſtris. In Sancto erant tria, ſcilicet pri- B mò, candelabrum ſepticeps totidem lucernis impoſitis lucens. Secundò, menſa panum propoſitionis, cõtinens duodecim panes, quos duodecim tribus offerebant Deo in gratiarum actionem, quaſi proteſtantes ſe in terra promiſſa ali à Deo. Tertiò, altare thymiamatis vicinum & obuerſum Sancto ſanctorum, in quo quotidie manè & veſperè immolabatur thymiama Deo reſidenti in Sancto ſanctorum. Iam in Sancto ſanctorum erat arca fœderis cum ſuo operculo, id eſt Propitiatorio, ſuſtinens duos Cherubinos, qui iunctis alis exhibebant quaſi ſedem & thronum Deo inde danti oracula & reſponſa de iis, quæ ab eo ſciſcitabatur pontifex indutus Rationali *Vrim* & *Tummim*. Nam in Sanctum ſancto- C rum nemo ingredi poterat niſi pontifex, in Sãctum verò nemo niſi ſacerdos: quare pro populo ante Sanctum adiectum fuit atrium ſub dio; quod erat quaſi populi ſiue laicorum templum, vt in eo orarent & ſacrificia ſpectarent.

Atrium hoc erat duplex. Prior enim eius pars vicina Sancto cedebat ſacerdotibus; in eo enim erat altare holocauſtorum, in quo ſacerdotes victimas immolabant, ac labrum ſiue mare æneum, in quo ſacerdotes tam ſe quàm victimas D abluebant. Poſterior & remotior à Sancto atrij pars cedebat laicis, qui inde ſpectabant ſacrificia, quæ fiebant in atrio ſacerdotum; vnde ab eo diſtinguebatur muro alto tres cubitos dumtaxat, ita vt laici vltra eum ſpectare poſſent ſacerdotes eorumque actiones. In hoc atrio Chriſtus docuit. Nam in Sanctum ingredi non poterat, eò quòd non eſſet ſacerdos Leuiticus. In atrium vtrũq; nemo ingredi poterat niſi mũdus. Quare pro immundis & Gentilibus Herodes adiecit tertium atrium, quod erat extimum & remotiſſimum à Sancto; ac ſeparatum ab atrio Iudæorum mundorum.

Porro ad muros vel latera horum atriorum erant Exedræ, quæ & Gazophylacia & Paſtophoria dicuntur, hoc eſt cubicula ſacerdotum, & ſupellectilium templi, vt veſtium ſacrarum, quas hic induebant ſacerdotes, ac deinde exuebant & reponebant.

Templum maius & magnificentius erat Tabernaculo. Tabernaculum enim longum erat cubitis triginta (Sanctum enim longum erat cubitis viginti, Sanctum ſanctorum decem) totidẽ altum; latum verò decem cubitis. Quare tam in Tabernaculo, quàm in templo, Sanctum erat quadrangulum, quia duplo longius erat quàm latius, Sanctum ſanctorum verò erat quadratũ, quia tam latum erat quàm longum. Templum autem longum erat ſexaginta cubitis (Sanctum enim longum erat quadraginta cubitis, Sãctum ſanctorum verò viginti) latum erat viginti cubitis, altum triginta vſque ad primam contignationem, inde verò ſurſum per tabulata extendebatur ad nonaginta cubitos, ita vt vniuerſim in altitudine haberet centum & viginti cubitos.

Rurſum in tabernaculo vnum erat candelabrum & vna menſa, in templo verò erant decẽ menſæ & totidem candelabra.

Inſuper atria in templo maiora erant quàm in Tabernaculo. Erant enim atria quaſi ampliſſimæ areæ, partim ſub dio apertæ & patẽtes, partim porticibus ad latera contectæ, vnde & porticus nominantur, vt tempore pluuiæ ad eas ſe recipere poſſet populus. Ad atrium ſacerdotum ingreſſos quoque fuiſſe Leuitas, eò quòd ipſi ſacerdotibus in immolatione victimarum ſubſeruirent, cenſent Theod. q. 22. Angelomus ca. 1. & Serarius, qui idem cenſet de Nathinæis, hi enim plurima ligna & aquas comportare debebant ad tot victimarum immolationem, quæ fiebat in atrio ſacerdotum. Ioannes Bodinius lib. 2. de Gloria Chriſti Domini cap. 5. vnicum atrium ſacerdotum fuiſſe vult quatuor ſtadiorum, ita vt nimirùm totus templi ambitus quinque ſtadiorum fuerit. Adrichom. lib. de Ieruſalẽ num. 101. dicit atrium profanum fuiſſe quatuor ſtadiorum.

Allegor. templum repræſentabat Eccleſiam militantem. Anogogicè triumphantem in cælis; Tropolog. animam ſanctam, quæ per fidem in hac vita, & per ſpeciem in altera Deum facie ad faciem contemplatur, & hac contemplatione beatur.

Fusè & accuratè templi fabricam deſcribunt

Ioſephus lib. 8. Antiq. c. 2. Pineda li. 5. de Rebus A Salomonis, Franc. Ribera lib. de Templo, Ioannes Baptiſta Villalpando, Abulenſis, Arias Montanus, Chriſtianus Adrichomius, Richardus de S. Victore, Caietanus, Myſticam templi explicationem fusè affert Beda libris tribus de Tabernaculo, Encherius, Angelom. Rupertus & Frãc. Ribera libris 5. de Templo. Vide etiam ſi libet quæ annotaui Exodi 25. & ſeq. vbi Tabernaculum, omneſque eius partes tam ad literam quam myſticè explicui. Multa quoque addidi Ezechielis c. 40. & ſeq.

Templi magnificẽtia. Magnificentia templi quanta & quàm eximia fuerit ex variis conijci poteſt. *Primò.* Primò, quòd templum fuerit opus Salomonis, qui fuit rex ſapientiſſimus, opulentiſſimus & magnificentiſſimus.

Secundò. Secundò. quòd templum factum ſit ad ideã B nõ hominis, ſed Dei ipſius, qui illam dedit Dauidi, vt eam traderet Salomoni, vti dixi. Volebat enim Deus vt Iudæis & hominibus rudibus, qui Deum & diuina æſtimare & ponderare neſciunt, diuina maieſtas in templi magnificentia repræſentaretur, vt ex illa diſcerent eum æſtimare, revereri & admirari. Hanc cauſam dat Salomon 2. Paral. 2. v. 5. dicens: *Domus quam ædificare cupio magna eſt. Magnus eſt enim Deus noſter ſuper omnes deos.*

Tertiò. Tertiò, ex eo quòd templum hoc ab omnibus habitum ſit orbis miraculum. Inſuper parietes & laquearia eius tegebantur auro, ita vt omnia reniterent auro, & intrantium oculos fulgor vndique occurrens perſtringeret, ait Ioſephus lib. 8. c. 2. C

Quartò. Quartò, ex numero operariorum & præfectorum: laborarunt enim in eo ducenta hominum millia & ampliùs, per ſeptem continuos annos, vti oſtendi c. 5. 15.

Quintò. Quintò, ex opibus ad templi fabricam Salomoni relictis. Reliquit enim ei pater Dauid, vt dicitur 1. Paralip. 22. v. 14. centum millia talentorum auri, quæ ad noſtram monetam redacta faciunt mille & ducentos milliones. Millionem voco decies centena millia aureorum. Inſuper reliquit ei mille millia talentorum argenti. quæ tantumdem efficiunt, putà mille & ducentos milliones auri. Libra enim vna auri olim valebat decem libras argenti. Vniuerſim ergo reliquit ei bis mille & quadringentos milliones aureorum, præter æs, ſigna, lapides, ceteramque fabricæ materiam innu- D merum. Vnde 1. Paralip. 22. 14. additur: *Æris verò & ferri non eſt pondus: vincitur enim numerus magnitudine.*

Sextò. Sextò, *malleus & ſecuris, & omne ferramentum non ſunt audita in domo cùm ædificaretur.* Addit Ioſephus in fine lib. 15. *toto tempore* quo templum ſtruebatur, numquam interdiu pluiſſe, noctu tantùm imbribus deſcendentibus, ne interrumperetur ædificatio, licet Ioſephus ibi propriè loquatur de templo Herodis.

Septimò. Septimò, Hebræi decem mira & quaſi miracula templi recenſent, penes quos ſit fides. Primum, *Numquam abortiuit mulier propter carnis nidorem in ſanctuario. Secundum, numquam fœtuit caro ſanctuarij. Tertium, neque conſpecta fuit muſca in domo mactationis. Quartum, non accidit caſus nocturnus ſacerdoti magno in die expiationis. Quintum, non ex-* A *tinxerunt pluuia ignem qui erat in ſtrue lignorum. Sextum, non vicit ventus columnam fumi. Septimum, non repertum vllum vitium in Gomer, nec in duobus panibus, nec in panibus facierum. Octauum, ſtabant coarctati & adorabãt dilatati. Nonum, numquam læſit aliquem ſerpens & ſcorpio in Ieruſalem. Decimũ, nec dixit homo ſocio ſuo: anguſtior mihi eſt locus quàm vt poſſim pernoctare Hieroſolymis.*

FACTVM EST ERGO QVADRINGENTESIMO ET OCTOGESIMO ANNO EGRESSIONIS FILIORVM ISRAEL DE TERRA ÆGYPTI, IN ANNO QVARTO MENSE ZIO (IPSE EST MENSIS SECVNDVS) REGNI SALOMONIS SVPER ISRAEL, ÆDIFICARI COEPIT DOMVS DOMINO] Perperam ergo Ioſephus ab exitu Hebræorum vſque ad fabricam templi numerat annos 592. (ſic enim legendum in Ioſepho oſtendit Ribera li. 1. B de Templo cap. 1. non 612. vti iam habent Codices Latini Ioſephi) ac Beda numerat annos 490. Sulpitius 588. Theophilus 602. Cedrenus 672. Philaſtrius 713. Serarius hîc in c. 7. numerat annos 680. Hæc enim omnia repugnant huic loco, vbi Hebr. Septuag. Chald. & Latina conſtanter numerant annos dumtaxat 480. quotũ computum præcisè per annos Iudicum aſſignaui Iudic. c. 3. v. 13. Vbi Nota Septuag. Roman. hîc habere annos 440. dumtaxat, ſed non numerant annos 40. quibus Hebræi peregrinati ſunt in deſerto; quare egreſſum ex Ægypto cõpletum intelligunt, & ſub eo comprehendunt ingreſſum in terram promiſſam, qui cõtigit anno quadrageſimo ab egreſſu ex Ægypto. Verũ Septuag. Complut. & Regia habent vt Noſter C & Hebr. ſcilicet annos 480. Vers. 1.

Cœpit igitur Salomon ædificare templum anno quarto regni ſui, menſe ſecundo; perfecit verò illud anno vndecimo menſe octauo, vt dicitur verſ. 37. Vnde ſequitur ædificationem hanc duraſſe ſeptem annos, & ſeptem menſes præcisè. Sed Script. ſeptem menſes quaſi quid minutum ſubticet, & integrum annorum dumtaxat numerum aſſignat. Cœpit ergo templum fabricare anno mundi 2933. qui fuit à diluuio annus 1276. ante Chriſti natiuitatẽ anno 1017. iuxta tabulam Chronologicam, quam præfixi Pentateucho.

Porrò Ioſephus ait fabricatum fuiſſe templum anno 12. Hiram regis Tyri, indeque numerat 143. annos vſq; ad ædificationem Carthaginis, quam fecit Dido ex Tyro nauigans in D Africam. Sed error irrepſit in computu Ioſephi, nam non 143. ſed 125. dumtaxat fluxẽra anni, vti ex regum Tyri, qui Hiram ſucceſſere, annorum numero, quem recenſet Ioſephus arithmeticè demonſtrat Salianus anno mundi 3166. in fine quo ipſe Carthaginem conditam, aſſerit, qui fuit annus decimus Ioas regis Iuda. & 28. Eliſęi Prophetæ: licet varij variè hac de re ſcribant.

Porrò, cur hîc numerentur anni fabricæ templi ab egreſſu Hebræorũ ex Ægypto, cauſam dant Beda, Abulenſ. & ex eis Pineda lib. 5. cap. 5. quòd tunc primùm ſuum populum redigeret Deus ſub forma reipubl. ac certis ritibus, certiſque ſanctæ religionis & fidei legibus communiret. Ideò vbi illiuſmet religionis templum ampliſſimum atque ſanctiſſimum ædificabatur, & cuius erectione & opportunitate alia

vel

vel altaria vel loca religioſa ceſſare debebāt; denique maximum incrementum religio & reſpub. perceptura erant, oportuit eiuſdem met religionis & reipublicæ initia deſignari.

Locus fabricæ templi deſcribitur 2. Paralip. 3. v. 1. vbi dicitur: *Et cœpit Salomon ædificare domum Domini in Ieruſalem in monte Moria* (vbi Abraham iuſſus fuit immolare Iſaac Geneſ. 22.) *qui demonſtratus fuerat Dauid patri eius, in loco quem parauerat Dauid in area Ornan Iebuſæi.* Hinc & Chriſtus ibidem, putà in monte Caluariæ, qui pars eſt montis Moria, crucifixus ſeipſum victimam Deo obtulit pro mundi ſalute. Hoc enim adūbrabat immolatio Iſaac, & victimarum omnium in templo. Denique templum ædificatum fuit in loco pertinente ad tribum Beniamin, vti omnes interpretes docent, & patet Deuter. 33. v. 12. Sic & Plato lib. 7. Politic. & Ariſtot. lib. 6. de legibus docent in montibus ædificanda eſſe tēpla, vt eminus ſint conſpicua, & cælo Deoque viciniora.

Rurſum 2. Paral. 3. v. 3. dicitur Salomon *ædificaſſe longitudinis cubitos ſexaginta in menſura prima.* id eſt ante diſtinctionem Sancti à Sancto ſanctorum, prima menſura longitudinis totius tēpli fuit ſexaginta cubitorum, quæ menſura deinde diſtincta & diuiſa eſt eo modo, vt extra Sanctum haberet 40. cubitos, reliquos verò viginti haberet Sanctum ſanctorum. ita Vatabl. aliter Abul. Prima menſura templi, inquit, fuit longitudo, quia primò in longum ædificarunt vtrumq; templi parietem, deinde in latum parietes tranſuerſos.

IN MENSE ZIO] iam legunt Hebræi *in menſe ziſ*, quia pro ו *vau* vocali cum puncto *cholem* legunt *vau* conſonantem ſine puncto. Idem mēſis Hebr. dicitur אִיָּר *iiar* ab אוֹר *or*, id eſt lux, ſplendor. Vnde Chald. vertit, *in menſe apertionis ſiue ſplendoris florum*, eò quòd iſto menſe germina & flores ſe aperiant, eorumque viror & decor tunc ſplendeſcat.

IPSE EST MENSIS SECVNDVS] qui partim reſpondet noſtro Aprili, partim Maio, ſicut primus Hebræorum menſis dictus Niſan, partim reſpondet noſtro Martio, partim Aprili, quod tempus eſt aptiſſimum ad fabricam.

Vers. 2. DOMVS (templum) AVTEM, &c. HABEBAT SEXAGINTA CVBITOS IN LONGITVDINE, ET VIGINTI CVBITOS IN LATITVDINE, ET TRIGINTA CVBITOS IN ALTITVDINE] Dices, 2. Paralip. 4. v. 4. dicitur: *Porrò altitudo centum viginti cubitorum erat.* Reſp. altitudo templi vſque ad primam contignationem, ſiue vſque ad primum tabulatum, erat triginta cubitorum, vt hic dicitur: altitudo verò eiuſdem vſque ad ſummam contignationem, ſiue vſque ad ſummum tectum & pinnaculum, erat 120. cubitorum, vt in lib. Paralip. dicitur. Erat enim quaſi aliud ædificium ſupra templum, vbi repoſiti fuere templi theſauri, donaria, vota; item vetus tabernaculum Moyſis, & Dauidis altare, &c. ita Eucherius, Angelomus, Abulenſ. & paſſim Interpretes. Vide Riberam lib. 1. de Templo cap. 5. & Vilalpandum pag. 267. Hic etiam latuit Ioas puer, & poſteà rex, ait Caietan. fugiens Athaliam occidentem filios regis. 4. Reg. 11. 3. Tanta altitudo & moles templi ſuſtentabatur craſſis parietum muris, quibus incumbe-

A bat. Muri quoque fulciebantur per ſuas paraſtadas (vulgò *pilaſtras*) & anthendes, de quibus vide Vilalpan.

Porrò ex templo hoc ad tabulata conſcendebatur per cochleam, de qua v. 8. *Et per cochleā*, inquit, *aſcendebant in medium cœnaculum* (tabulatum) *& à medio in tertium.*

Denique cùm Iudæi poſt reditum ex Babylone templum à Chaldæis combuſtum reædificarunt, ad ſexaginta dumtaxat cubitos altitudinis illud euexerunt, eò quòd Cyrus vetaret altius erigi, timens ne Iudæi rebellantes ex templo facerent arcem, vt patet 1. Eſdræ 6. & ex Ioſepho.

Allegor. Angelomus: *Longitudo domus Dei*, inquit, *longanimitatem deſignat Eccleſiæ, quia in exilio peregrinationis eius patienter aduerſa quæque to-* B *lerat, donec ad patriam quam expectat perueniat. Latitudo inſinuat charitatem, quæ dilatato ſinu mentis non ſolùm amicos in Deo, ſed & inimicos diligere gaudet propter Deum: donec veniat tempus, quando ſiue ad pacem ſuam conuerſis, ſiue funditus omnibus extinctis inimicis, cum ſolis gaudeat amicis in Deo. Altitudo ſpem denuntiat futuræ retributionis, cuius intuitu libenter infima quæque, ſiue quæ demulcent, ſiue quæ aduerſantur, contemnit: vſque dum vtriſque tranſcenſis ſola mereatur videre bona Domini in terra viuentium.*

ET PORTICVS ERAT ANTE TEMPLVM Vers. 3.
VIGINTI CVBITORVM LONGITVDINIS, IVXTA MENSVRAM LATITVDINIS TEMPLI: ET HABEBAT DECEM CVBITOS LATITVDINIS ANTE FACIEM TEMPLI] ita ſcilicet, vt hi decem C cubiti latitudinis porticus adiungerentur non latitudini, ſed longitudini templi; quia latitudo porticus erat minor, vtpote decem cubitorum dumtaxat, quàm latitudo templi, quæ erat viginti cubitorum, quare ei iungi & adæquari non poterat: adiuncta eſt ergo longitudini templi. Eadem verò erat longitudo porticus, quæ latitudo templi, ſcilicet viginti cubitorum; quare illa huic adiuncta & adæquata fuit: latitudo verò porticus, quæ erat decem cubitorum, adiuncta fuit longitudini templi, quæ erat ſexaginta cubitorum, ita vt adiuncta latitudine porticus, templum cum porticu haberet ſeptuaginta cubitos in longitudine & viginti cubitos in latitudine. Ita Ribera & alij.

Erat hæc porticus templi veſtibulum ad elegantiam & magnificentiam, æquè ac ad vſum D addita Sancto, ſiue anteriori parti templi. Id imitati ſunt Chriſtiani primi, qui ſuis templis iiſdem de cauſis adiecere porticus, quales videre eſt Romæ in baſilica S. Petri, S. Mariæ Maioris, S. Ioannis Lateranenſis, S. Laurentij, S. Cæciliæ, &c. idque ad multiplicem vſum. In porticibus enim manebant excommunicati, pœnitentes, catechumeni, quibus templum ingredi & Miſſam audire fas non erat. Item pauperes, mendicantes & peregrini, qui à prandio vel noctu baſilica clauſa, in porticu orabant & pernoctabant. Ad hæc, qui in templo litteras & nuntios accipiebant de rebus domeſticis vel ſæcularibus, è templo, vbi illa expedire & tractare non decebat, egrediebantur in porticum, ibique ea peragebant. In porticu etiam parabantur ſedes, ſcamna, orna-

menta, cęteraque inferenda in templum.

Porro templum, inquit Angelomus & Eucher. *erat conuerſum ad Orientem, ſicut & tabernaculum, habebatq́, oſtium porticus ab Oriente contra oſtium templi, iuxta quod hiſtoricus Iudæorum Ioſephus apertiſſimè docet, ita vt ſol æquinoctialis oriens directis radiorum ſuorum lineis per oſtia tria, porticus videlicet, & templi & oraculi arcam teſtamenti perfundere poſſit.*

Vnde Allegor. per porticum hanc ſignificantur ſancti, qui Chriſtum præceſſerunt, putà Patriarchæ & Prophetæ, qui orientem huic mundo ſolem iuſtitiæ primi ſuſceperunt, & naſcenti in carne Domino teſtimonium, ſiue viuendo, ſiue prædicando, ſiue naſcendo, ſiue etiam moriendo præbuerunt, ait Angelom. & Eucher.

Denique nonnulli cenſent hanc eſſe porticum Salomonis, in qua docuerunt Chriſtus & Apoſtoli, ita Abul. Titelm. Ianſen. cap. 93. Concord. Euang. ſed hallucinantur: hæc enim porticus erat vicina Sancto ante atrium ſacerdotum, in quorum neutrum ingredi licebat Chriſto & Apoſtolis, eò quòd non eſſent ſacerdotes veteris legis. Vide quæ de porticu Salomonis dixi Act. 3. 11.

Verſ. 4. FECITQVE IN TEMPLO FENESTRAS OBLIQVAS] Hebr. שְׁקֻפִים אֲטֻמִים *ſcekuphim atumim*, id eſt *aſpicientes clauſas*, hoc eſt, vt Chald. *intrinſecus apertas, extrinſecus clauſas*, putà introrſum latiores, extrorſum anguſtiores (fortè etiam cancellis obductas: vnde Septuag. vertunt, *cancellatas vel reticulatas*) ideoq́ue *obliquas*, vt vertit Noſter, vt videlicet plus luminis admitterent: quia vt docent Optici ſiue Perſpectiui: in obliquis hiſce feneſtris radij ſolares venientes forinſecus interſecant ſe in ſuperficie extima feneſtræ, vbi eſt locus anguſtior, ac deinde dilatantur, & longè lateq́ue ſe per domum diſpergunt (vnde Symmach. pro *obliquas*, vertit *ſagittarias*, quæ ſcilicet lucem quaſi ſagittam emittunt) ſic enim lux ſolis in domum intrat per modum pyramidis inuerſæ. Ita S. Hieron. in cap. 40. Ezech. Ribera lib. 1. de Templo cap. 13. Eucher. Angelom. & alij. Audi S. Hieronym. in c. 41. Ezech. *Feneſtra quoque erant facta in modum retis, inſtar cancellorum, vt non ſpeculari lapide, nec vitro, ſed lignis interraſilibus & vermiculatis clauderentur (pro quibus in Hebraico obliquas feneſtras habes) quæ in tribus tantùm erant partibus templi, ad dexteram videlicet, & ad ſiniſtram, & poſt tergum, id eſt ad Meridiem & ad Aquilonem, & ad occidentem. Orientalis autem pars non habebat feneſtras, quia ipſe introitus clarum immittebat lumen intrinſecus, & cuncta interiora templi ianuarum lumine complebantur, ita vt per ſingulas feneſtras & cancellorum foramina intrò quis poſſet aſpicere.*

Hæ feneſtrę erant in Sancto dumtaxat. Nam Sanctum ſanctorum carebat feneſtris ad ſui reuerentiam: Deus enim habitat in caligine nobis inuiſibili: per oſtium tamen lux aliqua immittebatur in Sanctum ſanctorum. Vide dicta Leuit. 16. 13.

Allegor. hæ feneſtræ obliquæ repræſentant ſanctos Doctores, per quos Deus fideles docet & illuminat, qui, vt ait Angelom. *dum ea quæ in occulto vident publicè fidelibus pandunt; quaſi ſuſcepto lumine ſolis feneſtra, iuncta templi penetralia replent. Vnde bene eadem feneſtra obliqua, id eſt intus latiores: fuiſſe perhibentur, quia nimirum neceſſe eſt, vt, quiſquis iubar ſuperna contemplationis vel ad momentum perceperit, mox ſinum cordis amplius caſtigando dilatet, atque ad maiora capeſſenda ſolerti exercitatione ſe præparet.* Vide dicta Ezech. 41. v. 17.

Verſ. 5. ET ÆDIFICAVIT SVPER PARIETEM TEMPLI TABVLATA PER GYRVM, IN PARIETIBVS DOMVS PER CIRCVITVM TEMPLI (id eſt Sancti) ET ORACVLI (id eſt Sancti ſanctorum, ex quo Deus dabat oracula) ET FECIT LATERA IN CIRCVITV] Deſcribit hîc cellas ædificatas circa templum: hoc enim ſignificat τὸ *fecit latera in circuitu*. Erant enim hæ cellæ laterales templo: illudque lateraliter ambiebant per tria latera, ſiue per tres mundi plagas, ſcilicet ad Occidentem, Meridiem & Septemtrionem. Nam plaga ad Orientem, vbi erat oſtium & ingreſſus, cellas in circuitu habere non poterat. Quod ergo ait, *ſuper parietem*. Idem eſt quod iuxta parietem, vel circa parietem templi. Simili enim modo de Chriſto dicitur Lucæ 4. 39. *Stans ſupra*, id eſt iuxta *illam, imperauit febri*. Et Pſalm. 136. 1. *Super*, id eſt iuxta, *flumina Babylonis ſedimus & fleuimus*, &c. Senſus ergo eſt, q. d. Salomon ædificauit iuxta & circa tres parietes templi ſpectantes ad tres mundi plagas ordinem quemdam cellarum, eumq́ue circumcirca in terna tabulata erexit & diuiſit, idq́ue fecit tum ob pulchritudinem, tum ob firmitatem & cuſtodiam templi. In his enim cellis poterant orare ſacerdotes, & in ipſum templum per feneſtras inſpicere. In iiſdem cellis reponebantur diuitiæ templi. Vnde illæ à Septuag. vocantur *apotheca*, & à Noſtro 1. Paral. 28. 11. *cellaria*. Patet ex Ioſepho 8. Antiq. c. 2.

ET FECIT LATERA IN CIRCVITV] *Latera* vocat tabulata cellarum, vt patet ex Hebr. & Septuag. Hæc enim latera explicat dum ſubdit: *Tabulatum quod ſubter erat quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum ſex cubitorum latitudinis, & tertium tabulatum ſeptem habens cubitos latitudinis.* Vbi pro *tabulatum* Hebr. & Septuag. habent *latus*. tabulata ergo vocat *latera*, tum quia lateraliter circuibant tria templi latera, tum potiùs quia vnum ſuper aliud lateraliter extabat & prominebat, ac ſuperius erat latius quàm inferius, vnde Chald. vocat *appendices*.

Senſus ergo eſt q. d. Hæ cellæ, ſiue ordines cellarum, habebant tria latera, id eſt tria tabulata circumcirca, quorum latus ſiue tabulatum infimum erat quinque cubitorum latitudinis; ſecundum verò ſex; tertium autem ſeptem cubitorum; hoc eſt, tres erant ordines cellarum in tribus earum tabulatis, quorum ſecundus ordo erat latior primo, & tertius latior ſecundo ob trabes extantes, de quibus mox ſubdit: *Trabes autem poſuit*, &c. ita Salianus, Ribera, Caietan. & alij.

Porrò huius inæqualitatis tabulatorum cauſa fuit, anguſtia areæ in monte Moria: hæc enim fecit vt imæ cellę eſſent anguſtę: quare ſuperiores oportuit facere latiores per trabes prominentes. ita Ribera.

Verſ. 6. TRABES AVTEM POSVIT IN DOMO PER CIRCVITVM FORINSECVS, VT NON HÆRERENT

RERIT MVRVS TEMPLI] *Trabes*, id eſt capita trabium vltra parietes, quibus incumbebant, extantia & prominentia: Vnde Hebr. vocantur מגרעות *migraot*, id eſt *deficientia*, quia ſcilicet non pertingebant ad vicinum parietem templi, ſed ab eo deficiebant, erántque capita trabium extantia dumtaxat. Senſus eſt q.d. fecit vt trabes vltra ſuum parietem porrigerentur & extarent per ſua capita, vt in iis imponerentur tigna tranſuerſa, itaque tabulata ſuperiora fierent maiora, & maiorem haberent latitudinem quàm tabulata inferiora. Neque enim hæ trabes & tabulata hærebant muris templi, ſed cellæ hæ earúmque tabulata diſtantes erant, licet paruo interuallo, à parietibus templi. Vnde neceſſe eſt vt cellæ hæ habuerint feneſtras è regione feneſtrarum templi, vt in eas lumen ſuũ tranſmitterent. Hinc patet cellas & tabulata hæc non fuiſſe prominentia ex ipſo templo, vti volunt Beda, Angelom. Lyran. & Abul. ſed fuiſſe ſeparata à muro templi, vti disertè hîc aſſerit Scripr.

Porrò in imo ordine, ſiue in pauimento, quod ſuo tabulato tegebatur, erant cellæ ſiue cubicula 14. totidem in ſecundo ordine, ſiue in medio tabulato, totidem in tertio ſiue ſupremo, ita vt vniuerſim eſſent 42. cellæ, quæ omnes erant peruiæ, ita vt ex vna ſine oſtio tranſiretur in aliam, & inde in ſequentem, &c. licet Ioſephus aſſerat in ſingulis ordinibus triginta fuiſſe cellas ſiue domunculas, quæ quinque habebant cubitos in longitudine & totidem in latitudine. Sed errat in hoc, vti & in pluribus aliis Ioſephus, vti oſtendit Salianus.

Tropol. tres cellarum ordines, ſiue tria earum tabulata, notant tres ſtatus & gradus fidelium in Eccleſia, ſcilicet imum coniugatorum: mediũ ſiue ſecundum continentium, tertium & ſummum virginum, ita Beda, Rupert. & alij. Vide dicta Ezech. 41. 7.

Vers. 7. DOMVS (templum) AVTEM CVM ÆDIFICARETVR, DE LAPIDIBVS DOLATIS ATQVE PERFECTIS (qui ſcilicet iam dolati & perfecti erant in monte Libano vel alibi, antequam in Sion ad fabricam templi adducerentur) ÆDIFICATA EST, ET (id eſt, idcirco) MALLEVS, ET SECVRIS, ET OMNE FERRAMENTVM NON SVNT AVDITA IN DOMO CVM ÆDIFICARETVR] quia, vt dixi, iam lapides dolati erant, vnde nec malleo, nec ſecuri, nec ferro ad eos dolandos & aptandos opus erat, ſed tantùm calce ad eos inter ſe conglutinandos, idque ad fabricæ reuerentiam, ac ne Salomonis & cæterorum fabricam ſpectantium aures ſtrepitu malleatorum & ferratorum offenderentur. Fabulantur Rabbini malleum non auditum in templo, eò quòd Hebræi ſanguine vermiculi, quem ipſi *Ianni* vocant, lapides ſecuerint. Theodor. quæſt. 21. & 22. Procopius & Glycas opinantur omnes lapides Deo ita diſponente ſic fuiſſe in montibus natos vel exciſos, vt ferro non eſſet opus. Veriùs Lyran. Abulenſ. & Ribera libr. 1. de Templo cap. 12. reſpondent non fuiſſe auditum malleum vel ſecurim, ſcilicet ad dolandum vel ſecandum lapides, quia iam in monte dolati & ſecti erant, vt dixi.

Anagog. templum hîc repræſentat cælum, vbi nulla erit paſſio vel afflictio, quia vt ait Eucher. & Angelom. *hîc tundimur aduerſitatibus & diſciplinâ veritatis exercemur, vt illic locis iuxta meritum congruis diſponamur, & caſtigatione ceſſante ſolo amoris glutino quo ad inuicem copulemur, vnô impleti ſpiritu perfundamur. Hîc enim foris tundimur, vt illic ſine reprehenſione inueniamur. Hîc malleus, hîc ſecuris, hîc omnia tunſionum reſonant ferramenta: in domo autem Dei nulli ictus audiuntur, quia in æterna patria omnes iam percuſſionum ſtrepitus conticeſcunt.*

Hoc eſt quod canit Eccleſia in Dedicatione eccleſiæ: *Tunſionibus, preſſuris expoliti lapides, ſuis coaptantur locis, per manus artificis diſponuntur permanſuri ſacris ædificijs.*

OSTIVM LATERIS MEDII IN PARTE ERAT DOMVS DEXTERÆ: ET PER COCHLEAM ASCENDEBANT IN MEDIVM COENACVLVM, ET A MEDIO IN TERTIVM] Deſcribitur hîc cochlea, per quam aſcendebatur in tabulata tum ipſius templi, tum cellarum templo adiacentium, de quibus dictum eſt verſ. 5. & ſeq. ac cochleæ oſtium, quod erat in ipſo pariete templi. Paries enim templi craſſus erat nouem vel decem cubitos. Vnde in eo fieri poterat cochlea ſine damno parietis, vti Romæ in baſilica S. Petri aliiſque, imò in columna Traiani, æquè ac Antonini videmus cochleas, per quas ab imò in ſummum per 285. gradus intrinſecus aſcenditur. Vocat hoc *oſtium lateris medij*, id eſt tabulati medij, quia per hoc oſtium eiuſque cochleam aſcendebatur in medium, ſiue ſecundum tabulatum tam templi, quàm cellarum, & ex ſecundo in tertium ſiue ſummum: nam infima pars templi, æquè ac cellarum, non egebat cochlea nec aſcenſu eò quòd ſita eſſet in ipſo pauimento. Hoc ergo oſtium cum ſua cochlea erat *in parte domus dextra*, id eſt in muro templi dextro, hoc eſt Meridionali; nam ſpectantibus ad Orientem Meridies eſt ad dexteram, Septemtrio ad ſiniſtram. In Meridionali ergo templi pariete & muro erat hæc cochlea, eiuſque oſtium, quæ ab imo aſſurgebat per gradus vſque ad ſummum tam templi quàm cellarum faſtigium. Triplex enim erat cellarum, vt dixi, æquè ac templi, ordo & tabulatum, ſcilicet infimus, medius & ſummus. De oſtio infimi ordinis & tabulati nil hîc dicitur, quia illud erat in terra, vnde non egebat aſcenſu & gradibus cochleæ. *In parte* ergo *domus dextra*, hoc eſt, in craſſitie parietis Meridionalis ipſius templi, ex imo, ſiue ex pauimento, ſurgebat cochlea cum ſuo oſtio, aſcendebatque intrà craſſitiem parietis ſiue muri vſque ad medium, hoc eſt ſecundum tabulatum ſiue ordinem cellarum (vnde patet cellas has, licet à templo ſeparatas, per cochleam tamen ipſi fuiſſe coniunctas: erant enim illi vicinæ) templo vicinarum, & ex ſecundo protendebatur & aſcendebat ad tertium & ſupremum tabulatum ſiue ordinem cellarum. Sufficiebat autem vnum oſtium & vnus ingreſſus in ſingula tabulata, quia cellæ erãt peruiæ, vt dixi. Ita Caiet. Ribera libr. 1. de Templo c. 15. & alij.

Porrò an vna fuerit, eademque cochlea, qua ad ipſa templi tabulata, & ſimul ad tabulata cellarum templo vicinarum aſcendebatur, an verò

verò duæ, non planè liquet. Veriſimile eſt duas fuiſſe. Primò, quia in Hebr. pro cochlea, eſt לולים *lulim* in plurali, id eſt cochleæ. Secundò, quia hoc erat commodius, & ad maiorem templi maieſtatē. Tertiò, quia id inſinuat Ioſephus lib. 8. cap. 2 qui crebrò in templo verſabatur. ita Salianus. Vna ergo cochlea aſcendebatur in tabulata templi, altera in tabulata cellarum.

Tropol. cochlea aſcendens in gyrum ſignificat non niſi per tortuoſam laborum & dolorum viam ad perfectionem virtutis, & ad gloriam Beatorum in cælum conſcendi. ita Eucher. & Angelom. cuius rei appoſitum extat viſum in Vita S. perpetuæ, quæ per ſcalam cultris obſitā, vidit Satyrum in carcere ſocium ſuum in cælum aſcendere, ac per hanc viſionem accepit omen martyrij. ita habet Vita eius apud Surium die 7. Martij.

Vers. 10. ET ÆDIFICAVIT TABVLATVM SVPER DOMVM QVINQVE CVBITIS ALTITVDINIS] Videtur hoc intelligendum de tabulatis cellarum: nam tabulatum templi erat altum 90. cubitis, vt dixi; imò videtur loqui de ſummo duntaxat cellarum tabulato, ait Abulenſ. & Caietan. nam Ioſephus aſſerit totam altitudinem cellarum fuiſſe ſexaginta cubitorum.

Vers. 15. ET ÆDIFICAVIT PARIETES DOMVS INTRINSECVS TABVLATIS CEDRINIS] *Ædificauit*, id eſt texit, veſtiuit, ornauit: nam parietes ædificati erant ex lapidibus: lapides deinde veſtiuit tabulis cedrinis, ſicut pauimentum veſtiuit tabulis abietum ſiue abiegnis, vt ſequitur. Id ita eſſe patet ex v. 18 vbi explicans ait: *omnia cedrinis tabulis veſtiebantur, nec omnino lapis apparere poterat in pariete.*

Vers. 16. ÆDIFICAVITQVE VIGINTI CVBITORVM AD POSTERIOREM PARTEM TEMPLI TABVLATA CEDRINA] q.d. Sicut texit priorem partem templi tabulis cedrinis, vt iam dixi v. 15. ſic & iiſdem texit poſteriorem partem templi, id eſt oraculum ſiue Sanctū ſanctorum, ex quo Deus dabat oracula. Deſcribitur enim hîc Sanctum ſanctorum, quod erat interior ſiue poſterior pars templi, habebatque in longitudine viginti cubitos, totidem in latitudine, ſed triginta in altitudine, vt & reliqua templi ſiue Sancti pars: totum enim templum erat altum triginta cubitos, vt dictum eſt v. 2. Dicitur tamen hic tantū ad viginti cubitos ædificatum; quia videlicet ad viginti cubitos duntaxat à pauimento ſurſum tectum fuit tabulis è cedro (vt hac parte tabulatum videretur eſſe quadratum, vti fuit in Tabernaculo Moyſis) reliquis verò decem cubitis in altum aſſurgebat nudus paries ſiue murus. ita Ribera lib. 1. de Templo cap. 6. Nonnulli tamē putant Sanctum ſanctorum tantùm habuiſſe viginti cubitos in altitudine, ſicut totidem habebat in longitudine & latitudine, vt perfectè eſſet quadrum, ſiue quadratum, totumque fuiſſe obtectum tabulis cedrinis: Sanctum verò ſolū habuiſſe triginta cubitos altitudinis, & proinde decem cubitis altius fuiſſe Sancto ſanctorum, ſicut Romæ in multis templis tribuna, ſiue chorus, demiſſior eſt reliquo templo. Cui ſententiæ fauet hic verſus, qui viginti cubitos aſſignat Sancto ſanctorum, & quòd deforme fuiſſet, ſi eius pars vna fuiſſet tecta cedro, altera verò nuda.

Verius videtur Sanctum ſanctorum per omnia quadratum fuiſſe quoad tabulatum cedrinum, aſſurrexiſſe tamen vltra hoc tabulatum ad decem cubitos, vt abſolute eſſet altum triginta cubitos, vti erat Sanctum; ſed tabulato huic viginti cubitorum tabulis cedrinis obiecto tam in Sancto, quàm in Sancto ſanctorum impoſitam fuiſſe fornicem cedrinam, quæ cælorum formā imitaretur & repræſentaret: fornix autem hæc aſcendebat ad decem cubitos, qui ſupra viginti reliquos extabant vſque ad tabulatum, vti ſolidè oſtendit Vilalpandus in cap. 41. Ezech. Azor. lib. 6. c. 53. nec aliud volt Ribera lib. 1. de Templo c. 6. & Barradius tom. 2. lib. 12. c. 13.

ET FECIT INTERIOREM DOMVM ORACVLI IN SANCTVM SANCTORVM] q.d. Fecit vt interior domus, quæ oraculum dicebatur, eſſet Sāctum ſanctorum, hoc eſt ſanctiſſima tēpli pars. Hæc enim nunc vocatur oraculum, nunc interior domus, nunc ſecundum Tabernaculum, nunc Sanctum ſanctorum.

Vers. 17. PORRO QVADRAGINTA CVBITORVM ERAT IPSVM TEMPLVM PRÆ FORIBVS ORACVLI] q.d. Anterior pars templi, quæ erat ante oraculum ſiue Sanctum ſanctorum, quodque dicebatur Sanctum, habebat quadraginta cubitos in longitudine.

Porrò fores oraculi, ſiue Sancti ſanctorum, erant magnæ, ſemperque apertæ: vnde capita vectium arcæ fœderis prominentia, & velo tecta propè ſtantibus apparebant, ſiue quia velum erat tranſparens, ſiue potiùs quia vltra velū prominebant. Hinc & velo hoc ſciſſo in paſſione Chriſti apparuerunt Sancta ſanctorum: alioqui enim ſi fores oraculi fuiſſent clauſæ, illa non patuiſſent: ita Ribera lib. 1. c. 6.

Vers. 19. ORACVLVM (Sanctum ſanctorum) AVTEM IN MEDIO DOMVS (id eſt in ipſa domo, ſiue in ipſo templo) FECERAT] non enim oraculum erat in medio, ſed in fine templi. eſt Hebraiſmus.

Vers. 20. SED ET ALTARE VESTIVIT CEDRO] intellige altare thymiamatis, quod erat in Sancto obuerſum Sancto ſanctorum, vt ex eo fumus thymiamatis aſcenderet ad Deum reſidentem ſuper arcam in ſancto ſanctorum. Hinc videtur quod Salomon fecerit nouum altare thymiamatis, illud enim dicitur veſtiiſſe tabulis cedrinis, quas deinde auro texit v. 21. perinde ac fabricauit nouam menſam panum propoſitionis, nouumque candelabrum maius: nam Moſaica minora erant & viliora, quàm vt congruerent magnitudini & magnificentiæ templi ſui noui; quare Salomon illa e templo remouit, & cum Tabernaculo Moyſis repoſuit in tabulatis. Id ita eſſe clarè liquet ex cap. 7. v. 48. vt ibi oſtendam.

Vers. 21. ET AFFIXIT LAMINAS CLAVIS AVREIS] quod ſine malleo & ſonitu vix fieri poterat. Quod ergo dixit verſ. 7. malleum, ſecurim & ferrum non eſſe audita in templo, intellige quoad ſcindendum vel dolandum, vt ibidem præcaſſit, non autem quoad affigendum clauos: hi enim cùm eſſent plurimi malleo affigendi

gendi erant, ait Ribera lib. 1. cap. 12. niſi quis dicat vertiles fuiſſe clauos & vertilia foramina, quibus inſerendi erant, vt ſola eorum gyratione ſine malleatione ſuis locis infigerentur. Sic enim Cyzici, ait Plinius li. 36. 15. *Buleuterium* (domus concilij) *ædificatum eſt ſine clauo ferreo, ita diſpoſita contabulatione, vt eximantur trabes ſine fulturis, ac reponantur.*

Vers. 23. Et fecit in oracvlo (in Sancto ſanctorum) dvos Charvbim de lignis olivarvm] ita Hebr. Chald. & cætera. Perperam ergo Regia & Complutenſ. habent, *de lignis cypreſſinis:* quare illud delent Septuag. Romana.

Nota duo Cherubim iuſſu Dei à Moyſe fabricati Exodi 25. verſ. 18. erant duæ ſtatuę habentes ſpeciem & formam imberbis & alati iuuenis: ſignificant enim Angelos Deum ſtipantes. Arca enim fœderis erat quaſi ciſta, cuius operculum erat propitiatorium: propitiatorio inſiſtebant erecti duo Cherubim, qui alas extendentes & iungentes, iis quaſi ſolium, in quo ſederet Deus, ita vt arcam haberet pro ſcabello pedum ſuorum, exhibebant, quare poſiti erant eo ſitu, perinde ac ſi duo homines vultibus in ſe mutuò conuerſis ſeſe inuicem aſpiciant, ſeque manibus quaſi alis teneant & complectantur.

Arcam hanc cum protiatorio & Cherubinis (hæc enim à ſe inuicem diuelli non poterant) poſuit Salomon in Sancto ſanctorum: ibi, enim ea collocari iuſſerat Deus Moyſi. Salomō verò ad maieſtatem arcæ, propitiatorij & Cherubim Moſaicorum, in templo ſuo addidit duos alios Cherubinos longè maiores, qui arcā cum Cherubinis ſuis (vtpote exiguis & vix tres cubitos altis) ſuo corpore & alis velarent, & quaſi vmbella tegerent & obumbrarent: quare vultibus ſuis reſpiciebant arcā & Orientem, ſed tergo murū Sancti ſanctorum & Occidentem. Porrò alium ſitum habebant & diuerſum à ſitu Cherubim, quos fabricarat Moyſes: Moſaici enim erant ſupra arcam alis expanſis vtrimque ſe mutuo prenſantes & complectentes: hi verò Salomonis cōſiſtebant pedibus erectis in pauimento Sancti ſanctorum, vnuſque ſtabat iuxta alterum in eodem latere quaſi eius collatero; ſtabat autem vterque alis in longum exporrectis, ita vt vnus extremitate alæ ſuæ attingeret extremitatem alæ alterius Cherubim, altera verò extremitate alterius alæ attingeret parietem templi: quare vnus extremitate alæ ſuæ attingebat vnum templi parietem, alter verò extremitate alæ ſuæ attingebat alterum templi, putà Sancti ſanctorum parietem. Quæque enim ala erat quinque cubitorum, quare duæ alæ vnius Cherubim erant cubitorum decem, & totidem cubitorum erant alæ binæ alterius Cherubim: quare vtræquè expanſæ erant viginti cubitorū; quæ erat longitudo ęquè ac latitudo Sancti ſanctorum: hoc enim longum erat viginti cubitis, & totidem latum. Ita Beda, Abul. Adrichom. Ribera & alij.

Hinc Deus ex propitiatorio ad interrogata pontificis reſpondens, danſque oracula, dicebatur ſedere ſuper Cherubim, id eſt ſapientiſſimos ſpiritus, & Angelos etiam Cherubinos longè ſcientia tranſcendere eoſque quaſi pedibus premere. Hinc etiam Deus hic vocatur Dominus *Sabaoth*, id eſt exercituum, ſcilicet Angelorum, quos plurimos habet & quaſi innumerabiles, eoſque ſapientiſſimos atque potentiſſimos.

Anagog. Sanctum ſanctorum repræſentabat cælum empyreum, arca Eccleſiam beatam, ſiue homines beatos, propitiatorium aureum humanitatem Chriſti glorioſam; Cherubini duo Angelos ſanctos ſummè concordes in Dei obſequio & laude. His Deitas nobis inuiſibilis eminet & inſidet, ac beatis tam Angelis, quàm hominibus ſumma inter ſe charitate flagrantibus, quod binario numero & faciebus Cherubinorum ad ſe inuicem conuerſis ſignificatur, videndum fruendumque ſe exhibet, hacque glorioſa viſione eos in æternum beat. Ita Beda, Angelom. & ex iis Ribera lib. 2. de templo cap. 7. Vide quæ de Cherubinis dixi Exodi 25. 18. Ezechiel. 1. v. 5. & ſeq. & Apocal. 4. verſ. 6. & 7. quamquam hi Cherubini Salomonis ab illis Moſaicis & Ezechielis tam forma & ſtatura, quàm ſito & habitu fuerint diuerſi, vt patet ex dictis. Ex hiſce perſpicua ſunt ea quæ ſequuntur vſque ad v. 29.

Decem cvbitorvm altitvdinis] q. d. duo Cherubini erant alti quindecim pedes, cubitus enim eſt ſeſquipes. Erant ergo giganteà magnitudine. Quis enim gigas eſt quindecim pedum? idque vt magnitudinem ac maieſtatem, tum Angelicam, tum diuinam repræſentarent.

Vers. 24. Decem cvbitos habentes a svmmitate alæ vnivs vsqve ad alæ alterivs svmmitatem] *ſummitatem* vocat extremitatem, q. d. Extremitas vnius alæ Cherubini diſtabat ab extremitate alterius alæ decem cubitis: ſingulæ enim alæ erant quinque cubitorum, eratque vtraque in rectum exporrecta: quare ſub alis corpus ſiue dorſum Charubini inter alas interiacens intellige: alioqui enim pluſquam decem cubitorum fuiſſet diſtantia, vt patet. Ita Abul.

Vers. 25. Posvitqve Chervbim in medio templi interioris: putà oraculi, ſiue Sancti ſanctorum) extendebant avtem alas svas Chervbim, et tangebat ala vna parietem, et ala Cherub secvndi tangebat parietem alterum: alæ avtem alteræ in media parte templi se invicem contingebant] Cherubim enim expandebant alas ſuas per totam oraculi latitudinem, ita vt vnus Cherub alæ vnius extremitate tangeret parietem oraculi Meridionalem, alter verò alæ vnius extremitate tangeret parietem oppoſitum Septentrionalem. Latitudo enim oraculi erat viginti cubitorum, & totidem cubitorum erant quatuor alæ duorum Cherubinorum: quæque enim ala erat quinque cubitorum: quare hi duo Cherubini in medio oraculi tangebant ſe inuicem per duas extremitates aliarum duarum alarum, illiſque ſe velabant arcam cum propitiatorio & Cherubinis Moyſaicis illi inſiſtentibus, ita vt arca interciperetur duabus alis Cherubim ſuper arcam à Moyſe extenſis, quaſi ſub vmbella, ait Ioſephus lib. 8. c. 4. Cherubinos autem à Moyſe ex auro fabrefactos fuiſſe cum arca in templo à Salomone repoſitos

poſitos, ſub alis duorum Cherubinorum maiorum ab eo fabricatorum docet Beda, Abulenſ. Caieta. & alij. Et ipſa Cherubinorum cum arca connexio idipſum poſcit. A

Porrò 2. Paral. 3. 13. additur: *Ipſi* (duo Cherubini Salomonis) *autem ſtabant erectis pedibus, & facies eorum erant verſæ ad exteriorem domum*, hoc eſt ad Sanctum. Vnde liquet ſitus horum Cherubinorum, ſcilicet eos locatos fuiſſe à Salomone ad extimum parietem Sancti ſanctorum, ita vt faciebus ſuis reſpicerent tam arcam, quæ erat ante ſe, quàm Sanctum faciei ſuæ obuerſum, vt videlicet pontificem per Sanctum ingredientem in Sanctum ſanctorum, æquè ac populum ante Sanctum in atrio orantem obuerſo vultu comiter reſpicerent & quaſi ſalutarent. Vultu ergo reſpiciebant Orientem, tergo verò Occidentem. B Nam Sanctum erat ad Orientem, Sanctum ſanctorum verò, præſertim eius extima pars, fuit exterious murus ad Occidentem. Ita Ribera lib. 2. c. 6. & alij.

Denique Iudæi conuerſi ad Sanctum ſanctorum, vt adorarent Deum in eo reſidentem, cōuertebantur ad Occidentem: Chriſtiani verò orant conuerſi ad Orientem: vnde & tēpla eorum ſpectant Orientem, ob cauſas quas alibi dixi. Vide Bellarm. lib. 3. de Sanctis cap. 6. ſic & Vitruuius lib. 4. c. 5. docet Gentiles eò vnde terra illuminatur, id eſt ad ortum ſolis, templa ſua extruxiſſe.

Vers. 29 ET OMNES PARIETES TEMPLI PER CIRCVITVM SCVLPSIT VARIIS CÆLATVRIS, ET TORNO] id eſt tornatura ſiue opere tornatili, quo per tornum res in figuram orbicularem C tornantur & rotundantur; ſub torno tamen quamuis cælaturam & ſculpturam accipe. Vnde Vatabl. vertit: *cælaturis & ſculpturis*. *Tornus* enim ſubinde idem eſt quod cælum ſiue ſcalprū, putà inſtrumentum quo res cælantur & ſculpuntur. Sic enim Virgilius Ecloga 3. vitem torno elaboratam dicit, cùm conſtet vitem non eſſe rotundam, ſed figuræ variantis. Et Horatius lib. de arte aſſerit carmina *tornari*, id eſt poliri & perfici, dum ait:

Et malè tornatos incudi reddere verſus,

ita Sanchez, vnde explicans ſubdit:

ET FECIT IN EIS CHERVBIM, q. d. Sculpſit in parietibus templi effigies Cherubinorum iam dictorum, ET PALMAS, figuras palmarum, ET PICTVRAS VARIAS] Hebr. *apertiones florum*, Chald. *liliorum*. D

Vers. 30. SED ET PAVIMENTVM DOMVS (templi) TEXIT AVRO INTRINSECVS ET EXTRINSECVS] hoc eſt, tam in Sancto ſanctorum, quàm in Sancto. Sanctum enim erat extrinſecùs, ſiue exterior domus, Sanctum ſanctorum verò erat intrinſecùs, ſiue interior domus, vt dixi. Igitur Salomon pauimentum templi totius ſtrauit tabulis abiegnis, quas deinde auro texit, æquè ac parietes templi obduxit tabulis cedrinis, quas deinde auro veſtiuit. Ita Vatabl. Sanchez & alij.

Vers. 31. ET IN INGRESSV ORACVLI FECIT OSTIOLA DE LIGNIS OLIVARVM, POSTESQVE ANGVLORVM QVINQVE.

Vers. 32. ET DVO OSTIA DE LIGNIS OLIVARVM, ET SCVLPSIT IN EIS PICTVRAM CHERVBIM, ET PALMARVM SPECIES, ET ANAGLYPHA A VALDE PROMINENTIA] q. d. Salomon in ingreſſu oraculi, id eſt Sancti ſanctorum, fecit duo *oſtiola*, id eſt parua oſtia ex eiſdem lignis eaque pentagona, id eſt quinque angulos & totidem poſtes habentia: atque in eis exſculpſit effigies Cherubinorum, palmarum & *anaglypha*. Anaglypha vox eſt Græca, ſignificans imagines & picturas è ſuperficie parietis tabulæ vel oſtij extantes & prominentes. Hæc de oſtiis Sancti ſanctorum, nunc de oſtiis Sancti hæc ſubdit.

FECITQVE IN INTROITV TEMPLI POSTES DE LIGNIS OLIVARVM QVADRANGVLATOS. Vers. 33.

ET DVO OSTIA DE LIGNIS ABIEGNIS ALTRINSECVS: ET VTRVMQVE OSTIVM DVPLEX ERAT, ET SE INVICEM TENENS APERIEBATVR] Vers. 34. B q. d. Salomon in ingreſſu Sancti fecit poſtes quadrāgulos ex olea, eiſque annexuit duo oſtia ex abiete, *altrinſecus*; ita ſcilicet vt vnum oſtium eſſet ex vno latere, alterum ab altero priori reſpondens & obuerſum.

ET VTRVMQVE OSTIVM DVPLEX ERAT, ET SE INVICEM TENENS APERIEBATVR] q. d. Vtrumq; oſtium erat plicatile, & habebat vertebras, quibus vna pars tenebat aliam, erantque in eis quaſi duæ plicaturæ, vt vertunt Septuag. Hebr. *erant duæ*, גְּלִילִים *gelilim*, id eſt valuæ volubiles ſiue conuolubiles.

Addit Ioſephus huic oſtio Sancti etiam appenſum fuiſſe velum, ſimile velo quod oppanſum erat Sancto ſanctorum. Cæterum porticus, C quæ erat ante Sanctum, nullum habebat velum, ſed tota patebat anteriùs, & ſine vlla contignatione ſurgebat in altitudinem 120. cubitorum, quæ erat altitudo templi: latera eius duntaxat claudebant parietes. Erat enim hæc porticus quaſi veſtibulum additum templo ad eius decorem, maieſtatem & venerationem augendam,

Nota: Tres erant partes templi præcipuæ. Prima Hebr. vocabatur דְּבִיר *debir*, vel vt Septuag. efferunt, *dabir*, id eſt Oraculum, putà Sanctum ſanctorum. Secunda, Hebr. vocabatur הֵיכָל *Hechal*, id eſt Templum, putà Sanctū, Tertia אוּלָם *vlam*, id eſt atrium, de quo v. 36. Duo priora habebant tectum, non acuminatum, ſed planum, vt in eo ambulare poſſent: ſic enim cęteræ domus in Palæſtina erant planæ, D ſed circumcirca habebant ſeptum ſiue murum exiguum, iuxta legem Deuter. 22. v. 8. ne quis in tecto inambulans incautè ex tecto in terram laberetur & collideretur. In Sanctum ſanctorum ſolus ingrediebatur pontifex, idque ſemel in anno, ſcilicet in feſto Expiationis Leuit. 16. in Sanctum verò cæteri ſacerdotes: in atrium populus, vnde in eo docuit Chriſtus & Apoſtoli. Igitur Sanctum ſanctorum erat vltima, intima & ſacratiſſima pars templi, poſt quam ſequebatur Sanctum, poſt Sanctum porticus, poſt porticum atrium ſacerdotum, poſt hoc atrium laicorum mundorum, poſt hoc vltimum erat atrium immundorum & Gentilium.

ET ÆDIFICAVIT ATRIVM INTERIVS TRIBVS ORDINIBVS LAPIDVM POLITORVM, ET VNO ORDINE LIGNORVM CEDRI] *Vlam*, Vers. 36. ſiue atrium iam dictum erat duplex, ſcilicet interius

terius vicinum Sancto, quod erat atrium ſacerdotum & Leuitarum, in eoque erat altare holocauſtorum, in quo ſacerdotes immolabant victimas. Alterum atrium erat exterius, in quo populus & laici verſabantur, orabant & ſpectabant ſacrificia, quæ fiebant in atrio ſacerdotum, ideoque erat ampliſſimum, & plura ſtadia ambitu ſuo complectebatur, vt tantam populi multitudinem caperet: vnde 2. Paralip. 4. v. 9. vocatur *baſilica grandis.* Atrium vtrumque erat ſub dio, tum vt fumus tot victimarum in aërem exhalaret, tum quia erat ampliſſimum, vt tegi non poſſet; habebat tamen ad latera porticus tectas, vt ad eas populus ſe tempore pluuiæ & æſtus reciperet.

Atrium hoc laicorum, ſiue populi Iſrael, non tantùm à parte anteriore, vt putat Ribera; ſed ex tribus partibus ſiue plagis mundi, ambiebat atrium ſacerdotum, ſcilicet ab Oriente, Meridie & Septemtrione: nam ab Occidente atrium ſacerdotum claudebatur Sancto & Sancto ſanctorum. Ita Ioſephus, Theodor. Serarius, Salianus, Vilalpan. Hinc atrium laicorum in ſeptem quadra vel quadratas areas, vt Vilalpando & Salianus, erat diſtributum; quare in eis erat locus feminarum ſeparatus à viris, honeſtatis & caſtitatis cauſa, vti Romæ fit in templis pleriſque. Porrò nulli Gentili, ſed ſolis Iudæis, iiſque mundis, licebat ingredi atrium laicorum. Quare pro immundis Herodes, vel ipſe Salomon, vt vult Vilalpando pag. 206. adiecit tertium atrium, ſiue porticum Gentium; quia Ioſephus docet Salomonem impleſſe voraginem Mello, eamque extimo muro cinxiſſe: alioqui enim inde in voraginem labi potuiſſent. Hic ergo murus fuit atrij Gentium, de quo & Ezechiel cap. 40. 5. Ex quo patet murum hunc fuiſſe quadratum, & in quolibet latere longum fuiſſe ſexcentos cubitos, id eſt, vt Ioſephus ait, habuiſſe ſtadium cum dimidio. Stadium enim continet 400 cubitos: murus autem atrij Iſrael, ſeparans illud ab atrio Gentium, erat 500. cubitorum in longitudine à quolibet latere.

Ex hoc tertio Gentium atrio gradibus aſcendebatur ad ſecundum atrium Iſrael ſiue Iudæorum, eratque intermedium vallum lapideorum cancellorum tres cubitos altum, cui inſcriptum erat: *Ne quis Gentilis illud tranſiret ſub pœna mortis.* Ita Ioſephus. Hinc intelligimus illud Actor. 21. 28 quomodo & cur murmurarint Iudæi contra S. Paulum, eò quòd putarent ipſum Trophimum ſocium ſuum, qui erat Gentilis, induxiſſe in templum, hoc eſt in atrium Iſrael. Atria hæc multas habebant portas, inter quas vna erat nomine Specioſa, Actor. 3. 2.

TRIBVS ORDINIBVS LAPIDVM POSITORVM. ET VNO ORDINE LIGNORVM CEDRI] q.d. ædificauit Salomon inter atrium ſacerdotum & atrium laicorum murum tres cubitos altum, teſte Ioſepho, ne laici ingredi poſſent atrium ſacerdotum; ſed ſacrificia, quæ in eo fiebant vltra murum conſpicerent: atque hic murus habebat tres, ordines lapidum politorum, quorum alter alteri impoſitus erat, & ſuper omnes lapidum ordines impoſuit ordinem vnum lignorum è cedro.

Atrium ſacerdotum erat altius atrio laicorum, vt ſacerdotes in eo celſiores eſſent populo, & ab eo digna afficerentur reuerentia: ſic & atrium laicorum altius erat atrio Gentium, quare ex atrio Gentium ad atrium Iſrael aſcendebant ſeptem gradibus: ex atrio verò Iſrael ad atrium ſacerdotum octo gradibus, inde ad Sanctum decem gradibus, vti docet Vilalpando pag. 248. & patet Ezech. 40. 6. Quare ab atrio Gentium ad Sanctum aſcenſus erat graduum 25. ſed vſque ad atrium ſacerdotum quindecim, in quibus decantabant quindecim pſalmos graduum ſiue Graduales, vt tradunt Hebræi, S. Hieron. & alij.

Intra hæc atria, putà in ipſis porticibus atriorum, ad eorum muros vel latera erant exedræ 1. Paralipom. 28. 12. exedra autem dicebatur cubiculum columnis fultum & epiſtylijs pluribus, in quibus vacua erant ſpatia, quibus proſpectus erat in viam. In his exedris partim manebant ſacerdotes eo tempore quo miniſtrabant in templo, qui hîc veſtes ſacras induebant & exuebant, partim ſeruabatur ſupellex, oblationes & dona templi: vnde & vocabantur *gazophylacia,* quia in eis ſeruabatur gaza, id eſt opes templi, in eiſque erant arcæ, in quas populus pecuniam, quam templo offerebat, injiciebat. Hinc intelligimus illud Ioannis 8. v. 20. *Et hæc verba locutus eſt Ieſus in gazophylacio docens in templo:* gazophylacium enim nunc exedram, nunc arcam vel ciſtam quæ gazam continet, ſignificat.

Hæ exedræ dicebantur quoque *paſtophoria,* vti vertunt Septuaginta à παςὸς, id eſt thalamus, quia habitabant in eis ſacerdotes cùm templo deſeruirent; qui ideò vocabantur paſtophori. Ita S. Hieron. lib. 7. in Iſaiam.

Allegor. Atrium repræſentat vitam incipientium Deo ſeruire, Sanctum vitam proficientium, Sanctum ſanctorum verò perfectorum: vnde in atrio erat altare holocauſtorum, quod ſignificat mortificationem cupiditatum & mare æneum ſiue lauacrum, quod ſymbolum eſt pœnitentiæ. Vide dicta Exodi 26. initio capitis.

ANNO QVARTO (regni Salomonis) FVNDATA EST DOMVS DOMINI.] Ad templi funda- Vers. 37.
menta, ait Vilalpando lib. 4. cap. 71. & ſequenti, pertinent ſubterranea loca plurima opere firmiſſimo constructa, & ſuperioribus operibus accuratè reſpondentia, vbi cryptoporticus, & culinæ, & gazophylacia, horrea, cellæ vinariæ, & oleariæ, exedræ, officinæ, & id genus alia loca, quæ adeò ampla fuerunt atque capacia, vt in illa inferri poſſent ac conſeruari omnes primitiæ ac decimæ totius Iſraelis, vt ſuis temporibus multis ſacerdotum, ac Leuitarum millibus diſtribui poſſent.

Similia videmus Romæ in cryptis priſcis Martyrum, Pontificum & fidelium, adeò vt Roma ſubterranea non tantùm Vrbis, ſed & orbis ſit miraculum.

ET IN ANNO VNDECIMO (Salomonis) MENSE BVL Vers. 38.
(ita legendum cum Hebr. Septuagint. & Roman. malè ergo regia habent Elul) IPSE EST MENSIS OCTAVVS] qui noſtro partim Octobri, partim Nouembri reſpondet. Hebræi enim menſibus vtebantur lunaribus, nos verò ſolaribus. October dicitur בול *bul* à בלה *nabal,* id eſt defluere, quòd in Octobri defluant folia,

folia,& depluant imbres. Ita Serarius; Chald. A
vertit, *menſe quo congregantur nouæ fruges.*

ÆDIFICAVITQVE EAM ANNIS SEPTEM] Adde,& ſeptem menſibus, vt patet computanti à ſecundo menſe quarti anni Salomonis vſque ad menſem octauum anni vndecimi eiuſdem: ſed Scriptura integros numeros annorum conſignat,minutias omittit.

Allegor. Radulphus in Præfat. lib, 17. in Leuit. Templum Salomonis, inquit ſeptem annis, & ſeptem menſibus, conſtructum eſt, quia à Chriſti aduentu vſque ad eius reditum ad iudicium per ſeptiformem Spiritus gratiam Eccleſia conſtruitur, donec in fine conſummetur; ideóque fiet toto hoc ſæculo, quod ſeptem dierum curſu peragitur, ait Eucher. ſic & Angelom.

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SAlomon ædificat domum ſuam, & domum reginæ, & domum ſaltus Libani: mox v. 15. fabricat duas columnas ac verſu 23. mare æneum, & verſ. 38, decem luteres, cæteráq; vaſa templi.

1. DOmum autem ſuam ædificauit Salomon tredecim annis, & ad perfectum
vſque perduxit. 2. Ædificauit quoque domum ſaltus Libani centum
cubitorum longitudinis, & quinquaginta cubitorum latitudinis, & triginta cu-
bitorum altitudinis: & quatuor deambulacra inter columnas cedrinas: ligna
quippe cedrina exciderat in columnas. 3. Et tabulatis cedrinis veſtiuit totam
cameram, quæ quadraginta quinque columnis ſuſtentabatur. Vnus autem ordo
habebat columnas quindecim, 4. contra ſe inuicem poſitas. 5. & è regione
ſe reſpicientes, æquali ſpatio inter columnas, & ſuper columnas quadrangulata
ligna in cunctis æqualia. 6. Et porticum columnarum fecit quinquaginta cu-
bitorum longitudinis, & triginta cubitorum latitudinis: & alteram porticum in
facie maioris porticus & columnas, & epiſtylia ſuper columnas. 7. Porticum
quoque ſolij, in qua tribunal eſt, fecit: & texit lignis cedrinis à pauimento vſ-
que ad ſummitatem. 8. Et domuncula, in qua ſedebatur ad iudicandum, erat
in media porticu, ſimili opere. Domum quoque fecit filiæ Pharaonis (quam
vxorem duxerat Salomon) tali opere, quali & hanc porticum. 9. Omnia lapi-
dibus pretioſis, qui ad normam quamdam atque menſuram tam intrinſecus
quàm extrinſecus ſerrati erant: à fundamento vſque ad ſummitatem parietum,
& extrinſecus vſque ad atrium maius. 10. Fundamenta autem de lapidibus
pretioſis, lapidibus magnis decem ſiue octo cubitorum. 11. Et deſuper lapi-
des pretioſi æqualis menſuræ ſecti erant, ſimiliterque de cedro. 12. Et atrium
maius rotundum, trium ordinum de lapidibus ſectis, & vnius ordinis de dolata
cedro: necnon & in atrio domus Domini interiori, & in porticu domus. 13. Mi-
ſit quoque rex Salomon, & tulit Hiram de Tyro, 14. filium mulieris viduæ de
tribu Nephtali, patre Tyrio, artificem ærarium & plenum ſapientia, & intelli-
gentia, & doctrina ad faciendum omne opus ex ære. Qui cùm veniſſet ad regem
Salomonem, fecit omne opus eius. 15. Et finxit duas columnas æreas, decem &
octo cubitorum altitudinis columnam vnam: & linea duodecim cubitorum am-
biebat columnam vtramque. 16. Duo quoque capitella fecit, quæ ponerentur ſuper capita columnarum, fuſilia ex ære: quinque cubitorum altitudinis ca-
pitellum vnum, & quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum: 17. &
quaſi in modum retis, & catenarum ſibi inuicem miro opere contextarum. V-
trumque capitellum columnarum fuſile erat: ſeptena verſuum retiacula in ca-
pitello vno, & ſeptena retiacula in capitello altero. 18. Et perfecit columnas,
& duos ordines per circuitum retiaculorum ſingulorum, vt tegerent capitella,
quæ erant ſuper ſummitatem, malogranatorum: eodem modo fecit & capitello
ſecundo. 19. Capitella autem, quæ erant ſuper capita columnarum, quaſi
opere lilij fabricata erant in porticu, quatuor cubitorum. 20. Et rurſum alia
capitella in ſummitate columnarum deſuper iuxta menſuram columnæ contra
retiacula: malogranatorum autem ducenti ordines erant in circuitu capitelli
ſecundi. 21. Et ſtatuit duas columnas in porticu templi: cumque ſtatuiſſet co-
lumnam dexteram, vocauit eam nomine Iachin: ſimiliter erexit columnam ſe-
cundam, & vocauit nomen eius Booz. 22. Et ſuper capita columnarum opus
in modum lilij poſuit: perfectumque eſt opus columnarum. 23. Fecit quoque

mare

mare fuſile decem cubitorum à labio vſque ad labium , rotundum in circuitu
quinque cubitorum altitudo eius , & reſticula triginta cubitorum cingebat illud
per circuitum. 24. Et ſculptura ſubter labium circuibat illud decem cubitis
ambiens mare: duo ordines ſculpturatum ſtriatarum erant fuſiles. 25. Et ſtabat
ſuper duodecim boues, è quibus tres reſpiciebant ad Aquilonem, & tres ad Oc-
cidentem, & tres ad Meridiem, & tres ad Orientem : & mare ſuper eos deſuper
erat: quorum poſteriora vniuerſa intrinſecus latitabant. 26. Groſſitudo autem
luteris, trium vnciarum erat: labiumq; eius, quaſi labium calicis, & folium repādi
lilij: duo millia batos capiebat. 27. Et fecit decem baſes æneas, quatuor cubito-
rum longitudinis baſes ſingulas, & quatuor cubitorum latitudinis, & trium cubi-
torum altitudinis. 28. Et ipſum opus baſium, interraſile erat: & ſculpturæ inter
iuncturas. 29. Et inter coronulas & plectas, leones & boues & cherubim: & in
iuncturis ſimiliter deſuper : & ſubter leones & boues, quaſi lora ex ære depen-
dentia. 30. Et quatuor rotæ per baſes ſingulas, & axes ærei: & per quatuor par-
tes quaſi humeruli ſubter luterem fuſiles, contra ſe inuicem reſpectantes. 31. Os
quoque luteris intrinſecus erat in capitis ſummitate : & quod forinſecus appa-
rebat , vnius cubiti erat totum rotundum, pariterque habebat vnum cubitum &
dimidium in angulis autem columnarum variæ cælaturæ erant : & media inter-
columnia, quadrata non rotunda. 32. Quatuor quoque rotæ, quæ per quatuor
angulos baſis erant , cohærebant ſibi ſubter baſim: vna rota habebat altitudinis
cubitum & ſemis. 33. Tales autem rotæ erant , quales ſolent in curru fieri : &
axes earum, & radij, & cauthi, & modioli ; omnia fuſilia. 34. Nam & humeruli
illi quattuor per ſingulos angulos baſis vnius , ex ipſa baſi fuſiles & coniuncti
erant. 35. In ſummitate autem baſis erat quædam rotunditas dimidij cubiti, ita
fabrefacta, vt luter de ſuper poſſit imponi, habens cælaturas ſuas, variaſque ſcul-
pturas ex ſemetipſa. 36. Sculpſit quoque in tabulatis illis quæ erant ex ære , &
in angulis, cherubim, & leones, & palmas, quaſi in ſimilitudinem hominis ſtan-
tis, vt non cælata, ſed appoſita per circuitum viderentur. 37. In hunc modum
fecit decem baſes, fuſura vna, & menſura, ſculpturaque conſimili. 38. Fecit
quoque decem luteres æneos: quadraginta batos capiebat luter vnus , eratque
quattuor cubitorum : ſingulos quoque luteres per ſingulas, id eſt , decem baſes,
poſuit. 39. Et conſtituit decem baſes, quinque ad dexteram partem templi, &
quinque ad ſiniſtram: mare autem poſuit ad dexteram partem templi contra O-
rientem ad Meridiem. 40. Fecit ergo Hiram lebetes, & ſcutras, & hamulas, &
perfecit omne opus regis Salomonis in templo Domini. 41. Columnas duas,
& funiculos capitellorum ſuper capitella columnarum duos: & retiacula duo,
vt operirent duos funiculos, qui erant ſuper capita columnarum. 42. Et malo-
granata quadringenta in duobus retiaculis: duos verſus malogranatorum in re-
tiaculis ſingulis, ad operiendos funiculos capitellorum , qui erant ſuper capita
columnarum. 43. Et baſes decem, & luteres decem ſuper baſes. 44. Et mare
vnum, & boues duodecim ſubter mare. 45. Et lebetes, & ſcutras, & hamulas:
omnia vaſa , quæ fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini , de aurichalco
erant. 46. In campeſtri regione Iordanis fudit ea rex in argilloſa terra , inter
Sochoth & Sartham. 47. Et poſuit Salomon omnia vaſa : propter multitudi-
nem autem nimiam non erat pondus æris. 48. Fecitque Salomon omnia vaſa
in domo Domini: altare aureum, & menſam, ſuper quam ponerentur panes pro-
poſitionis, auream: 49. & candelabra aurea, quinque ad dexteram, & quinque
ad ſiniſtram, contra oraculum, ex auro puro : & quaſi lilij flores , & lucernas de-
ſuper aureas : & forcipes aureos, 50. & hydrias, & fuſcinulas, & phialas, &
mortariola, & thuribula, de auro puriſſimo : & cardines oſtiorum domus inte-
rioris Sancti ſanctorum, & oſtiorum domus templi, ex auro erant. 51. Et per-
fecit omne opus quod faciebat Salomon in domo Domini, & intulit quæ ſancti-
ficauerat Dauid pater ſuus, argentum & aurum, & vaſa, repoſuitque in theſauris
domus Domini.

VERS. 1. DOMVM AVTEM SVAM ÆDIFICAVIT SALOMON TREDECIM ANNIS.] Tres domos hiſce tredecim annis ædificauit Salomon, ſcilicet domum ſuam , domum filiæ Pharaonis reginæ, & domum ſaltus Libani , vt patet v. 2. & 8. has enim tres domos fuiſſe diſtinctas pa- A tet ex ſeq. itaque cenſent Lyran. Abul. Caietan. Dionyſ. Hugo. Vatabl. & alij paſſim. Hæ tamen tres domus 3. Reg. 9. 10. & 2. Paral. 8. 1. vocantur vna domus, quia erant contiguæ & connexæ, ita vt non tam tres domus , quàm tres partes vel tria membra vnius eiuſdemque domus

eſſe viderentur. Sic enim palatium regis vel A Pontificis plures in ſe habitationes, & quaſi plura palatia comprehendit. Ita Ioſephus, Vilalpando, Pineda & alij.

Porrò ſicut Dauid domum ſuam regiam ædificauit in Occidentali parte montis Sion iuxta templum, ſic Salomon ſuum palatium ædificauit in Orientali parte eiuſdem montis Sion iuxta templum, tum vt templum totumque montem Sion hiſce duabus domibus, quaſi duabus arcibus muniret, tum vt ex ijs vrbem Ieruſalem cis ſubiectam defenderet, & in officio contineret, tum vt facilè templum adire, Deoque litare & ſacrificare poſſet.

Tredecim annis] Pluribus annis, ideoque tardiùs ædificata eſt regia quàm templum, hoc enim ſeptem annis perfectum fuit, vt dictum eſt c. 6. 37. Cauſa fuit prima, deuotio & feruor B Salomonis vrgentis opus templi, quaſi domus Dei; ſecunda, quia ad templi fabricationem materiam omnem & ſumptus iam antè præparauerat Dauid; tertia, quia populus fabricam templi ardentiùs iuuit & promouit. Ita Ioſeph. Adde, Salomonem his tredecim annis tres domos ædificaſſe, ſcilicet ſuam, reginæ, & ſaltus Libani. Ita Abul.

Vers. 2. Ædificavit qvoqve domvm saltvs Libani] Erat hæc domus ad elegantiam, amœnitatem & recreationem comparata. Sed cur dicitur *ſaltus*, ſiue ſylua *Libani*? Reſp. primò, quia in loco ſyluoſo montis Sion, ac inſtar Libani arboribus & viridarijs cincta. Nam *ſaltus* propriè dicitur denſior ſylua & inuia, quòd ibi arbores ſaliant, in quo æſtiuare & paſci pecudes ſo- C lent, ait Valla lib. 4. Vnde 2. Paralipom. 9. 16. vbi nos habemus, *poſuitque ea* (ſcuta) *rex in armamentaria, quod erat conſitum nemore*; Hebr. & Septuag. habent, *poſuit ſcuta in domo ſaltus Libani*. In hac enim domo Salomon repoſuit arma militaria, ibique erat eius armamentarium. Secundò, quia domus hæc constructa erat ex lignis Libani. Ita Abulen. & Serarius. Tertiò, quia ſuis nemoribus, amœnitate, viriditate, vmbra ſpeciem Libani referebat. Quartò, quia multitudine columnarum cedrinarum cedros Libani imitabatur. Ita Theodoret. Quintò, quia ex ea proſpici poterat Libanus, eiuſque aura & frigus tempore æſtiuo captari & excipi. Ita Arias. Vnde Ioſephus & Chald. eam vocant domum refrigerij. Perperam ergo Guilielmus Tyri Epiſcopus lib. 18. Belli ſacri cenſet hanc domum dici *ſaltus Libani*, quòd in monte Libano foret ædificata. Sita enim erat in Ieruſalem & in monte D Sion.

Et qvatvor deambvlacra inter colvmnas cedrinas.] Nota: domus ſaltus Libani inſernè, ſiue ſub ſe habebat hæc quatuor deambulacra, ita videlicet vt infernè in longum porrecti eſſent tres ordines columnarum intercepti inter duos parietes domus: inde enim ſpatijs intermedijs neceſſariò exurgebant quatuor deambulacra. Quiſque autem columnarum ordo habebat quindecim columnas in longum, æqualiter ex aduerſo columnarum aliorum duorum ordinum diſpoſitas, ita vt inter tres columnarum ordines duo eſſent ambulacra, atque tertium foret inter vnum columnarum ordinem & parietem domus ex vno latere,

A quartum verò inter alium columnarum ordinem & parietem ex altero aduerſoque latere. Quare hæc ambulacra tam longa erant, quàm erat ipſa domus. Vide Abul. quæſt. 2. & ſeq.

Et tabvlatis cedrinis vestivit totam cameram] *Cameram* vocat fornicem: hæc enim fit opere concamerato, eſtque ipſa domus concameratio. Vers. 3.

Et porticvm colvmnarvm fecit qvinqvaginta cvbitorvm longitvdinis, et triginta cvbitorvm latitvdinis] ita videlicet vt longitudo porticus huius annecteretur latitudini domus ſaltus Libani quæ etiam erat quinquaginta cubitorum: latitudo verò porticus annecteretur longitudini domus eiuſdem tranſuerſim: vnde fiebat vt domus centum cubitorum longitudinis, additis hiſce B 30. cubitis latitudinis porticus, euaderet longa 130. cubitos. Vers. 6.

Et alteram porticvm in facie maioris porticvs.] q. d. Salomon *in facie*, id eſt, ante hanc porticum maiorem adhærentem domui ſaltus (erat enim porticus hæc domus ipſius quaſi introitus & veſtibulum) fecit aliam minorem porticum, ad maioris porticus proportionatam gradationem, decus & ornamentum.

Porticvm qvoqve solii in qva tribvnal est fecit.] Eſt hæc tertia porticus, non veſtibularis, ſed iudiciaria, ideoque non domui ſaltus Libani annexa, vti duæ priores iam dictæ, ſed ſeparata, & per ſe conſiſtens, non longè tamen ab alijs duabus, & à domo ſaltus Libani C diſſita. Hæc porticus vocatur *ſolij*, quia in ea erat ſolium Salomonis regale & iudiciarium, ſtatuis leonum circumſeptum, de quo cap. 10. 18. ita Abulen. & Pineda. Vers 7.

Et domvncvla in qva sedebatvr ad ivdicandvm, erat in media porticv] q. d. In tertia hac porticu erat domuncula, in qua erat ſolium ſiue thronus Salomonis iam dictus, iuxta quem, & circa quem humiliores erant throni ſiue ſedes, in quibus ſedebant conſiliarij & principes cum Salomone iudicaturi, quaſi eius aſſeſſores: ex quibus omnibus conflabatur iudiciale tribunal, pluribus iudicum ſedibus cõſtans, quod domuncula quadam claudebatur, & quaſi tegebatur, vt aſſeſſores cum Salomone de re quapiam inter ſe ſecretò conſultaturi, vel ſententiam dictaturi, ſemoti eſſent à litigantibus, & à populo, qui circumcirca in porticu am- D bulabat, vel ad iudicium veniebat. Quare domuncula hæc fuit minor quædam ædicula, cõpacta ex cedro, & vndecumque clauſa, vt contineret ſolum regem cum ſuis conſiliarijs: habens tamen ſuum oſtium, per quod litigantes alijque ius ſuum vel gratiam quampiam poſtulantes ad ſolium regis accederent, & ab eo vel ius vel gratiam flagitarent & impetrarent. Habens etiam feneſtras plures, vt ijs apertis rex ſententiam pronuntians, vel ius dicens, aut quid aliud promulgans à toto populo videri & audiri poſſet. Erat enim hoc quaſi prætorium Salomonis. Ita Lyran. Dion. Salianus & Pineda lib. 7. de Rebus Salom. c. 7. Vers. 8.

Domvm (palatium) qvoqve fecit filiæ Pharaonis] quaſi primariæ ſuæ vxori & reginæ

reginæ. Cauſa datur 2. Paral. 8. 11. vbi dicitur: *Filiam verò Pharaonis tranſtulit de ciuitate Dauid in domum quam ædificauerat ei. Dixit enim rex: Non habitabit vxor mea in domo Dauid regis Iſrael, eò quòd ſanctificata ſit, quia ingreſſa eſt in eam arca Domini.*

Vers. 9. Omnia lapidibus pretioſis] ſcilicet facta erant è marmore, vel pario, vel porphyretico, vel ophite, ſiue ſerpentino, &c. nimis enim pretioſum fuiſſet in domo tam vaſta omnia ex gemmis, ſcilicet ex ſmaragdis, carbunculis, adamantibus, &c. fabricare. *Lapis* ergo *pretioſus* vocatur hîc marmor pretioſum.

Et extrinſecus (malè quidam legunt, *intrinſecus*) vſque ad atrium maius] Hinc patet præter tres porticus iam dictas fuiſſe in domibus hiſce Salomonis atrium maius, de quo v. 12. porticus enim ex eodem lapide pretioſo ſiue marmore factæ videntur, ex quo ipſa domus, vt hic locus inſinuat.

Vers. 11. Similiterque de cedro] q.d. Cedri adhibitæ ad fabricam domorum Salomonis æquali menſura ſectæ & aptatæ ſunt, ſicut ſecti erant lapides pretioſi earundem.

Vers. 12. Et atrium maius rotundum (in domibus Salomonis iam dictis verſ. 9.) ſubaudi fabricauit Salomon, trium ordinum de lapidibus ſectis, et vnius ordinis de dolata cedro: nec non in atrio domus Domini interiori, et in porticu domus.] q. d. Sicut Salomon in atrio templi interiori id eſt in atrio ſacerdotum, fecit murum habentem tres ordines lapidum ſectorum, & vnum de dolata cedro, vt hoc muro ſepararet atrium interius ſacerdotum ab atrio exteriori laicorum, vti dictum eſt cap. 6. 36. ſic prorſus idem fecit in atrijs domorum à ſe ædificatarum, & in porticu.

Dices: Atrium ſacerdotum æquè ac laicorum, erat quadratum, vt dixi c. 6. 36. quomodo ergo hîc dicitur rotundum? Reſp. Erat quadratum conſtans ſeptenis areis quadratis; dicitur tamen rotundum; quia circumcirca cinctum erat tribus ordinibus lapidum iam dictis. Vnde pro *rotundum* Hebr. סָבִיב *ſabib*, id eſt circumcirca, ſiue in circuitu, qui circuitus hic erat quadratus, non rotundus. Ita Pineda lib. 5. c. 16. in fine.

Vers. 14. Miſit quoque rex Salomon. et tulit Hiram de Tyro, filium mulieris viduæ de tribu Nephtali, patre Tyrio.] *Tò de tribu Nephtali* refer non ad *mulierem viduam*, ſed ad *Hiram* artificem. Hic enim fuit ex tribu Nephtali, vt patet ex Hebræo, Chald. & Septuag. mater verò eius fuit ex tribu Dan, vt dicitur 2. Paral. 2. 13.

Dices, quomodo ergo pater Hiram dicitur fuiſſe Tyrius? Reſp. Hiram gente erat Iudæus, putà Nephthalita; ſed habitatione & exercitio artis erat Tyrius. Tyri enim habitabat, ibique artem affabrè laborandi didicerat & exercuerat. Ita S. Hieron. Hebræi. Lyran. Caietanus & alij. Sic S. Paulus vocatur *Tharſenſis*, quia Tharſi erat natus & educatus, cùm gente & genere eſſet Hebræus.

Vers. 15. Et finxit duas columnas æreas.] Booz & Iachin. Hæ duæ columnæ templi fusè hîc deſcribuntur vſque ad v. 23.

Decem et octo cubitorum altitudinis columnam vnam] Intellige quoad ſtipitem ſiue ſcapum columnæ: nam 2. Paralip. 3. 15. dicitur quælibet columna fuiſſe 35. cubitorum, ſcilicet addendo quoque & ſupputando quantitatem baſis, capitis & coronæ, qua in apice ornabatur. Ita Abul. Lyran. & Caiet. Verum hæc in iuſta architecturæ proportione non poſſunt aſcendere ad tantam altitudinem, vt ipſi columnæ penè æquentur. Quare meliùs alij reſpondent quòd vtraque columna ſimul iuncta erat 35. cubitorum: licet enim vniuerſim eſſet 36. cubitorum (nam bis octodecim faciunt 36) tamen in vtraque medius cubitus inſertus erat ſuo capitello, in eoque abſconditus non apparebat. Ita Vatab. & Ribera lib. 2. de Templo c. 12. Tertiò & veriſimillimè, Vilalpandus lib. 5. cap. 5. & ex eo Salianus, reſpondent ſingulas columnas cum baſi ſua fuiſſe ſeptemdecim cubitorum cum dimidio, ſeclusâ plintho quæ abſoluit decimum octauum. Seclutionis autem plinthi cauſa fuit, quòd reliqua columna cum ſua baſi caua foret, quam propterea oportuit ſuper ſolidam plinthum inniti, ideoque ſeorſim à columna plinthum fundi; plinthus enim eſt vltima pars baſis, quæ ſpiris ſubiacet, ita dicta quòd πλίνθον, id eſt laterem, forma ſua repræſentet (vnde & Gallicè vocantur *plinthes*) plinthus enim eſt exæquata latitudine velut tabula. Vnde & apud Vitruuium lib. 3. c. 2. ſpirarum plinthides, ſunt plinthi baſium. Plinthus ergo, id eſt ima pars baſium hîc non computatur, quia hanc architectus prudenter ſolidam fundere voluit, vt totum opus columnæ, quæ caua erat, firmiùs ſuſtentaret & contineret: vtraque igitur columna ſimul iuncta erat 35. cubitorum ſecluſa plintho, quia quælibet erat alta ſeptemdecim cubitos cum dimidio, hos enim duplica, & habebis 35. cubitos.

Et linea duodecim cubitorum ambiebat columnam vtramque.] Hebr. *Et filum duodecim cubitorum circuibat columnam ſecundam:* ſi ſecundam, ergo & primam: erant enim hæ duæ columnæ omnino æquales & pares. Per *lineam*, vel, vt Hebr. eſt, *filum*, intellige menſuram: filo enim menſuramus rerum craſſitiem. q. d. columnæ hæ in ambitu & craſſitie habebant menſuram duodecim cubitorum: *linea* ergo notat peripheriam, ſiue circumferentiam. Iam Vilalpandus, & ex eo Salianus, volunt non vnam, ſed *vtramque* columnam ſimul iunctam habuiſſe hanc duodecim cubitorum menſuram, ita vt dimidia pars lineæ huius fili 12 cubitorum ambiret vnam columnam, altera pars fili alteram: ſic vt vna columna fuerit craſſa ſex cubitos, & totidem altera, ac conſequenter vtraque ſimul craſſa fuerit 12. cubitos: hoc enim exigit ſymmetria & proportio, vt cum quælibet columna eſſet alta 18. cubitis, craſſa non eſſet niſi ſex cubitis: altitudo enim eſt tripla ad craſſitiem.

Verùm vnamquamque columnam craſſam fuiſſe 12. cubitos diſertè docet Ioſephus & Ieremias c. 52. 21. vbi columnas has à Chaldæis Ieruſalem vaſtantibus abductas deſcribens ait: *Funiculus duodecim cubitorum circuibat eam*, ſcilicet

columnam vnam. Sic & Septuag. hic: *Et perime-*
trum, inquiunt, *duodecim cubitorum filum ambie-*
bat eam (columnam primam) *& ſic columna ſe-*
cunda, ſcilicet erat pariter 12. cubitorum &c. &
Chald. *Et filum,* inquit, *duodecim cubitorum ambie-*
bat illam, & ſic fecit columnæ ſecundæ. Erant ergo
hæ non tam columnæ ad ſymmetriam & pro-
portionem architectonicam columnarum fa-
bricatæ, quàm moles & turres, vel arces quæ-
dam ingentes æneæ ad templi magnificentiam
& munimen erectæ. Sic Romæ columna Tra-
iana (æquè ac alia Antonini Imper.) eſt craſſiſ-
ſima inſtar turris, adeò vt plures viri expanſis
brachijs eam in circuitu complecti nequeant.
Vnde & intrinſecus continet cochleam, qua per
gradus ab imo ad ſummum conſcenditur. De-
nique priſci alias fabricarum ſuarum rationes &
proportiones ſpectabant, diuerſas ab ijs quas
ſpectauit Vitruuius & poſteriores architecti. Ita
Sanchez. Vatab. Paguin. & alij.

Porrò addit Ieremias, columnas has intrin-
ſecus cauas fuiſſe, ita tamen vt craſſitudo æris
extrinſecus eſſet quatuor digitorum in circuitu.
Vnde Vilalpandus lib. 5. c. 37. haſce menſuras iu-
ſta proportione in ſua opinione librans, cenſet
ſingulas haſce columnas ponderaſſe quinque
talentorum millia, vtramque verò decem talen-
torũ millia. Addit Eupolemus apud Euſebium,
Salomonem totas columnas veſtiſſe auro ad
craſſitudinem digiti vnius. Vnde colligit Vilal-
pandus in columnis his auro veſtiendis expen-
ſos fuiſſe 95. milliones.

Denique ſi columna in circuitu habebat 12.
cubitos craſſitiei: ergo in circuitu ſiue circuli
huius diametro habebat 4. cubitos: diameter e-
nim eſt tertia pars peripheriæ ſiue circuli: circu-
lus enim continet diametrum ter, & inſuper ſe-
ptimam eius partem; quare inter diametrum &
circulum illa eſt proportio, quæ eſt inter ſeptem
& viginti duo. Ita Abul. Ribera, Vatab. Porrò
in proportione & ſymmetria craſſitiei ad alti-
tudinem ſpectatur craſſities non tam circuli, vel
circuitus, quàm diametri. Cùm ergo columna
hæc in diametro craſſa fuerit dumtaxat 4. cubi-
tos, alta verò 18. cubitos, fuit ea proportio inter
craſſitiem & altitudinem, quæ eſt inter 4. & 18.
quæ ſatis eſt æqua & congrua. Columnarum
enim proportiones ab hominum dimenſioni-
bus & proportionibus deſumptæ ſunt. Videmus
autem inter homines alios eſſe graciles ſed altos,
alios verò craſſos & breues; quia quod natura
dat craſſitiei; hoc demit altitudini: his ergo ſi-
milis fuit hæc columna craſſa & breuis. Adde,
columnam hanc præter 18. cubitos ſui ſcapi ſi-
ue ſtipitis, inſuper habuiſſe 5. cubitos capitelli,
qui iuncti 18. faciunt 23. ergo columna quælibet
alta erat 23. cubitis.

VERS. 17. ET QVASI IN MODVM RETIS ET CATENA-
RVM, &c.] q. d. Capitella hæc cingebãtur faſcijs
quibuſdam æneis (ait Ioſephus) in modum re-
tis ſiue catenarum, quæ habebant per interual-
la aperturas quaſi annulos & cancellos, per quos
capitellorum elegantia (erant enim liliata, ait
Ioſephus, ſiue habebant formam liliorum) ap-
pareret.

SEPTENA VERSVVM RETIACVLA IN CAPI-
TELLO VNO] q. d. hæ faſciæ iam dictæ ſepues

A circuibant capitella ſingula, ita vt quaſi ſeptem
faſciarum verſus ſiue ordines & gyros efficе-
rent: verſus ergo vocat gyros.

ET PERFECIT COLVMNAS, ET DVOS ORDI- VERS. 18.
NES PER CIRCVITVM RETIACVLORVM SINGV-
LORVM VT TEGERENT CAPITELLA] q. d. Sin-
gula capitella, & conſequenter ſingulæ colum-
næ habebant duo retiacula, ſiue duplicem coro-
nam reticulatam & cancellatam, quæ inſtar re-
tis ambiebat capitellum, illudque tegebat & or-
nabat. Ita Sanchez. Meliùs Ribera per *duos or-*
dines retiaculorum accipit duos ordines malogra-
natorum ex retiaculis dependentium. Id patet
ex Hebræo & Septuag. qui habent: *Duo ordines*
malogranatorum æneorum retibus contexti, opus pen-
ſile, ordo ſuper ordinem; & ex Ioſepho, qui ait: *De-*
B *pendebant inde duæ ſeries malorum punicorum ducen-*
torum numero. Senſus ergo eſt q. d. Singuli ſep-
teni verſus, ſiue gyri, retiaculi vtriuſque colum-
næ habebant duos ordines malogranatorum:
centum enim malogranata in medio ſingulo-
rum verſuum ſiue gyrorum interpoſita & quaſi
inſerta erant, vt patet 2. Paral. 3. 16. reliqua verò
centum malogranata ex ijſdem verſibus ſiue gy-
ris alternè ſuſpenſa dependebant, *ita vt bini or-*
dines malogranatorum ſingula retiacula integerentur,
vt dicitur 2. Paral. cap. 4. verſ. 13.

VT TEGERENT CAPITELLA, QVÆ ERANT
SVPER SVMMITATEM MALOGRANATORVM] q.
d. fecit hæc duo retiacula, vt tegerent & cir-
C cumdarent capitellum, quæ retiacula in ſepte-
nos verſus, ſiue gyros, diſtributa erant ſuper
ſummitatem malogranatorum: nam ſuperior
verſus, ſiue gyri, pars erat ſuper ſummitatem
malogranatorum appenſorum, ſiue ex gyro in-
fernè dependentium. Ita Ribera lib. 2. cap. 14.

Additur 2. Paral. 3. 16. *Nec non* fecit *quaſi ca-*
tenulas in Oraculo, q. d. hæ faſciæ catenarum, ſiue
hæc retiacula catenata erant talia, qualia erant
illa quæ fabricata erant in Oraculo, ſiue in San-
cto ſanctorum. Ita Ribera l. 2. 14. Aliter Caiet.
Fecit, ait, *catenas in oraculum,* id eſt, ad myſterium
& ſignificationem, ſcilicet vt catenæ illæ ſigni-
ficarent, & tacitè loquerentur futuram regni
illius ſiue Iſraelis captiuitatem.

EODEM MODO FECIT ET CAPITELLO SE-
CVNDO.] Putà in capitello ſecundæ colum-
næ.

D CAPITELLA AVTEM, QVÆ ERANT SVPER VERS. 19.
CAPITA COLVMNARVM, QVASI OPERE LILII,
FABRICATA ERANT IN PORTICV QVATVOR
CVBITORVM] Locus hic totus valdè obſcurus &
implexus eſt: vnde à varijs variè exponitur, ſed
vt breuiter & clarè eum explices: Nota, quæli-
bet harum duarum columnarum habebat tria
capitella; primum & imum erat, quod proxi-
mè ſtipiti, ſiue ſtylo & ſcapo columnæ erat im-
poſitum, vnde propriè vocatur *epiſtylium,* 2. Pa-
ral. 4. 12. eratque altum tres cubitos, vt dicitur
4. Reg. vlt. v. 17. Secundum capitellum erat imo,
ſiue epiſtylio, impoſitum, ac tegebatur retiaculo
iam dicto, in quo viſebantur duo ordines malo-
granatorum; ſupra hoc ſecundum extabat ter-
tium capitellum. Ita Ribera.

Hoc v. 19. deſcribitur capitellum imum, ſiue
epyſtilium. Senſus ergo eſt q. d. In duabus hi-
ſce

ſcc columnis capitella ima, quæ erant ſuper capita columnarum, id eſt quæ ſummitati ſcapi ſiue ſtipitis columnarum incumbebant, ideoque *epiſtylia* vocantur, erant fabricata in formam lilij, idque *in porticu quatuor cubitorum*, id eſt. ita vt versùs porticum, hoc eſt in latum, non verò in altum; eſſent quatuor cubitorum: nam in altum erant trium dumtaxat cubitorum, vt dixi. Vnde Septuag. pro *in porticu* vertunt, *iuxta veſtibulum*. De ſecundo capitello iam dictum eſt v. 16. & ſeq. nam circa illud erat retiaculum habens duos ordines malogranatorum. De tertio, ſiue ſummo, capitello dicetur verſ. proximo. Sic Vitruuius. & ex eo Architecti columnis triplex imponunt capitellum, nimirum epiſtylium, zophorum & coronicem. Epiſtylium eſt capitellum, quod proximè ſtylo, ſiue ſcapo, columnæ imponitur. Zophorus eſt illud, quod inter epiſtylium. & coronicem interponitur, quod puluinaris ſæpè figuris viſitur ornamentiſque diuerſis inſtructum. Galli vocant *la freze*: ſicut hîc capitellum ſecundum quaſi zophorus retiaculis ſeptenorum gyrorum, ac duobus ordinibus malogranatorum ornabatur. Coronicem vocant ipſam coronidem capitelli.

Tria capitella columnarum.

Zophorus quid?

Vilalpandus cenſet tria hæc capitella ſimul iuncta fuiſſe quinque cubitorum, vt dicitur v. 16. ita vt epiſtylium fuerit trium cubitorum, vt habetur 4. Reg. vlt. 17. zophorus verò duorum cubitorum, coronis denique vnius. Alij tamen illos quinque cubitos ſoli ſecundo capitello, vtpote quod ſolum habebat retiaculum, attribuunt, cui adduut, tres cubitos epiſtylij, & aliquot coronicis. Verùm ſic capitellum fuiſſet in quantitate dimidium columnæ: hæc enim erat 18. dumtaxat cubitorum. Quare vt inter capitella & columnam congrua ſit proportio, potiùs dicendum videtur, omnia capitella non exceſſiſſe menſuram quinque cubitorum, hæc enim proportionem architectonicam habent cum columna 18. cubitorum.

Vers. 20. Et rvrsvm alia capitella in svmmitate colvmnarvm desvper, ivxta mensvram colvmnæ contra retiacvla] Hic agitur de tertio, ſiue ſummo capitello, quod erat quaſi cornuis columnæ addita, *contra retiacula*, id eſt ſuper retiacula & è regione retiaculorum, quod capitellum erat *iux menſuram columnæ*, id eſt habebat eandem craſſitiem, quam columna, ſcilicet duodecim cubitorum.

Malogranatorvm avtem dvcenti ordines erant in circvitv capitelli secvndi] hoc enim ſecundum capitellum, vt dixi, ambiebatur retiaculo, ex quo dependebant centum malogranata, & totidem inſerta ſiue interpoſita erant: quodque enim retiaculum habebat ducenta malogranata. Altera ergo columna pariter in ſuo ſecundi capitelli retiaculo habebat totidem malogranata, putà ducenta. Ergo vtriſque iunctis erant vniuerſim 400. malogranata ex ære fabrefacta, vt dicitur v. 42. & 2. Paralip. 4. v. 13. Porrò dependentia malogranata præcisè fuerunt tantùm 96. ſed Script. numerat centum, vt numerum integrum ſiue plenum aſſignet, & fortè quatuor reliqua erant quidem, ſed tecta non apparebant. Hoc eſt enim quod dicitur Ierem. vlt. 23 *Et fuerunt malogranata nonaginta ſex dependentia & omnia malogranata centum retiaculis circumdabantur*, hoc eſt illa, quæ interpoſita erant retiaculis, erant centum, dependentia verò præcisè non erant centum, ſed 96. ita Ribera lib. 1. de Templo c. 14.

Et statvit dvas colvmnas in porticv templi] quæ ſcilicet porticus erat templi veſtibulum, ideoque erat ante Sanctum, nimirum interiecta inter Sanctum & atrium ſacerdotum, de qua cap. 6. 3. ita vt vna columna vni portæ porticus, altera alteri aſtaret. ita Vilalpandus. In primo, inquit veſtigio ſanctuarij eas conſtituit ab vtroque latere portæ aulæ ſanctæ. Sic & Salianus. Adrichom. & alij. Malè ergo nonnulli has columnas ſtatuunt ante atrium ſacerdotum, alij ante atrium laicorum. Vers. 21.

Cvmqve statvisset colvmnam dexteram, vocavit eam nomine Iachin; similiter erexit colvmnam secvndam (à ſiniſtris) et vocavit nomen eivs Booz] *Iachin* Hebr. idem eſt quod *directio & rectitudo*, à rad. כון *cun*, id eſt dirigere. Vnde Septuag. 2. Paral. 3. vlt. vertunt Κατόρθωσις id eſt correctio, directio, recta affectio. *Booz* Hebr. idem eſt quod *in eo fortitudo*. Vnde Septuag. vertunt, ἰσχὺς id eſt vis & robur. Nonnulli, vt Beda, Abul. Vatabl. Ribera, cenſent Salomonem idem ſignificaſſe duobus hiſce nominibus *Iachin* & *Booz*, ſcilicet optare ſe firmitatem & ſtabilitatem templi. Nam etiam *Iachin* ſubinde ſignificat firmitatem & fortitudinem. Meliùs Caiet. & alij hæc duo diſtinguunt, ac per *Iachin* id eſt directionem, accipiunt prudentiam & ſapientiam; per *Booz* verò fortitudinem & firmitatem; vt Salomon per *Iachin* ſignificarit templum hoc miro artificio & ſapientia eſſe elegantiſſimè fabricatum; per *Booz* verò fortiſſimè fundatum, munitum & ſtabilitum: vtque iiſdem nominibus ſuum deſiderium, & votum patefecerit. q. d. Vtinam Deus meum hoc templum, quaſi ſuum Iachim dirigat, ac quaſi ſuum Booz roboret, vt à nullo hoſte, à nullo fulmine deijciatur. Vtinam Deus diutiſſimè hoc meum, imò ſuum templum tueatur, dirigat & confirmet.

Booz & Iachin quid?

Rurſum dextra columna *Iachin*, ait Caietan. ſignificabat directiuum imperium tum Dei circa omnes creaturas & homines, ſed maximè Iſraelitas eorumque templum, tum regum regnique Iſrael: vnde vtraque columna coronata erat. Siniſtra verò columna *Booz* ſignificabat fortitudinem ad exequendum ea, quæ per *Iachin*, id eſt per directiuum imperium prudenter ſunt ordinata: vtrumque enim in Deo eſt Deique prouidentia, quæ ſapienter & fortiter omnia gubernat: vtrumque quoque regibus eſt neceſſarium. Vtrumque ergo Salomon Deo eſt gratulatus, ac ſimul optauit & petit, vt vtrumque Deus in templi & populi regnique cuſtodia oſtenderet, ſibique & ſuis ſucceſſoribus ad bene regendum eadem communicaret.

Allegor. columnæ hæ templi ſignificant Eccleſiæ ſapientiam æquè ac firmitatem: ipſa enim eſt columna & firmamentum veritatis, vti huc alludens ait Apoſtolus 1 ad Timoth. 3. 15. Vide ibi dicta. Quare Iachin repræſentat Doctores & Rectores Eccleſiæ: hi enim alios do- *Allegor.*

 cens

ceot & dirigunt in viam virtutis & ſalutis; Booz ſignificat Martyres viroſque fortes. Vnde S. Hieronymus, Beda, Eucherius & Angelom. Columnæ, inquiunt, ſunt Apoſtoli . & Doctores, quia contemplatione ad ſuperna ſunt erecti, ac fortes fide & opere. Sunt duæ, quia Iudæos & Gentiles fulciunt. Sunt ante fores templi, vt vtroſque in templum, id eſt in cælum inducant. Rurſum ſunt duæ ita diſpoſitæ, vt nobis in proſperis & aduerſis ingreſſum patriæ cæleſtis ante oculos mentis iugiter habendum eſſe doceant, vt nec aduerſis deijciamur; nec proſperis extollamur, ſed inter vtraque conſtantes in fide & virtute ad cælum tendamus. Ita auctores citati. Linea 12. cubitorum, ait Beda, norma eſt Apoſtolicæ inſtitutionis Columnæ capitellum imponitur, quia *qui perſeuerauerit vſque ad finem, & legitimè certauerit, coronabitur*, ſicut ait Apoſtolus: Nam qui certat in agone, non coronatur niſi legitimè certauerit. Altitudo capitelli quinque cubitorum eſt, quia corona pro quinque ſenſuum voluptatibus animosè contemptis atque ſuperatis redditur. Faſcia cingens capitellum beatitudo eſt, quam Theologi accidentalem vocant: ſepties illud cingit, quia plurimis ex rebus hæc beatitudo oritur, & multæ ſunt cauſæ gaudendi, ſeptem enim pro multis ponitur.

Inſuper quilibet ſancti in fide eminentes & virtute columnæ ſunt, æneæ propter firmitatem in bonis operibus, erectæ per intentionem, altæ per contemplationem, ſtriatæ ſeu excauatæ per mortificationem, qua prauas appetitiones coërcent & ſeſe per carnis macerationem extenuant, quæ excauatio poteſt etiam ad humilitatem referri. Secundò, duo capitella duo ſunt teſtamenta, quorum meditationi & obſeruationi Doctores ſancti & animo ſubduntur & corpore. Tertiò, ſpecies catenarum & ſimilitudo retis in capitellis, varietas eſt virtutum ſpiritualium in ſanctis. Quartò, malogranata ducenta magnam & multiplicem eorum charitatem, vnionem, concordiam, zelum ſignificant. Quintò, capitella in florem lilij deſinebant. Quid enim per lilium niſi æterna felicitas, & immortalitatis floribus redolens amœnitas deſignatur, in quam Sancti omnes tandem deſinunt, eamdemque cum alijs prædicant, quaſi in ſummo oſtentant & promerendam proponunt. Ita Angelom. & Beda: *Quid*, inquiunt, *per lilia niſi ſuperna claritas patriæ atque immortalitatis floribus redolens paradiſi deſignatur amœnitas?* Plura minutiora vide apud Riberam lib. 3. de Templo cap. 15.

VERS. 22. ET SVPER CAPITA COLVMNARVM OPVS IN MODVM LILII POSVIT.] q.d. Toti operi columnarum & capitellorum quaſi coronidem impoſuit lilium, ſiue formam lilij ex eodem ære fabrefacti, tum vt decorem templi oſtenderet, tum vt eius florem à Deo poſtularet, vt ſcilicet in eo floreret pietas & Dei cultus purus & caſtus. Lilium enim puritatis & virginitatis eſt ſymbolum, æquè ac glorioſæ reſurrectionis Chriſti & Sanctorum, iuxta illud quod Martyribus accinit Eccleſia in Officio Eccleſiaſtico: *Sanctorum velut aquilæ iuuentus renouabitur, & florebunt ſicut lilium in Ciuitate Domini.* Et tempore paſchali: *Sancti tui Domine florebunt ſicut lilium, & ſicut odor balſami erunt ante te Alleluia.* Et illud ſponſi: *Ego flos campi & lilium conuallium.* Cantic. 2. 1. Vide ibi dicta, & Eccl. 39. 19. & Oſee 14. 6. vbi multa de ſymbolis liliorum dixi. Salomon ergo lilium imponens templo repræſentauit Chriſti, B. Virginis, & Sanctorum puritatem, ſplendorem, felicitatem & gloriam æternam: templum enim fuit figura cæli, ac cæleſtis conuerſationis, reſurrectionis & gloriæ.

Tropol. Tropolog. quilibet fidelis & ſanctus indiget columna duplici, vt fiat templum Dei, ſcilicet Iachin, id eſt prudenti rectaque directione ad decernendum id quod agendum eſt; & Booz, id eſt fortitudine ad illud exequendũ. Prudentia enim præit quaſi lux, viam virtutis & ſanctitatis oſtendens, vnde dextram occupat: fortitudo verò ſequitur quaſi ſiniſtra, vt id quod prudentia faciendum oſtendit, fortiter in opus conferat. Vtraque eſt opus Salomonis, id eſt Chriſti: quare ab eo ſupplicibus & aſſiduis precibus cuilibet eſt flagitanda. Neutra enim ſola ſufficit, ſed ſi vtraque iungatur, omnia perficit, omnia ſuperat, hominemque ad culmen ſanctitatis & in cælum euehit: Spiritus ſanctus enim nos dirigere debet in viam ſalutis, ac deinde roborare, vt eam per tot hoſtes, tentationes, difficultates conſtanter proſequamur. Vnde Salomon Prouerb. 3. 6. *In omnibus vijs tuis*, inquit, *cogita illum, & ipſe diriget greſſus tuos.* Et parens eius Dauid crebrò in Pſalmis idipſum poſtulat, vt Pſalm. 118. 5. *Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.* Et v. 133. *Greſſus meos dirige ſecundùm eloquium tuum.* Pſalm. 26. v. 11. *Dirige me in ſemitam rectam.* Pſalm. 89. 17. *Opus manuum noſtrarum dirige.* Ad Ioſue verò ait Deus c. 1. v. 6. 7. & 9. *Confortare & eſto robuſtus* ad debellandos Chananæos, *noli metuere, & noli timere, quoniam tecum eſt Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris.* Et ad Dauid; *Brachium meum confortabit eum.* Pſal. 88. 22.

VERS. 23. *Mare æneũ.* FECIT QVOQVE MARE FVSILE DECEM CVBITORVM A LABIO VSQVE AD LABIVM, ROTVNDVM IN CIRCVITV.] *Mare* vocat concham ingentem, quæ magnam vim aquarum capiebat, ad manus & pedes ſacerdotum (hi enim nudis pedibus miniſtrabant in templo) aqua inde profluente abluendum. Vnde v. 26 & 35. vocatur *luter*, id eſt lauacrum à fine & vſu, ſed à capacitate hîc vocatur *mare*, idque *fuſile*, id eſt fuſum ex ære. Erat *rotundum*: vnde diameter eius erat decem cubitorum à labio vſque ad labium, id eſt ab vno extremo peripheriæ vſque ad aliud ei oppoſitum: altitudo eius erat quinque cubitorum.

Rurſum inſiſtebat duodecim bobus ex ære fabrefactis, qui vultibus ſuis reſpiciebant quatuor mundi plagas. Adde huic mari ſiue conchæ inſculptæ erant effigies Cherubim, leonum, boum & palmarum. Denique mare hoc erat in atrio ſacerdotum iuxta altare holocauſtorum, ac reſpondebat labro æneo, quod Moyſes fecit ex ſpeculis mulierum in Tabernaculo Exodi 30. 18. vbi oſtendi labrum hoc æquè ac mare non tam repræſentaſſe baptiſmum, vt volunt Eucherius & Angelomus (erat enim labrum hoc æquè ac mare non ante atrium, ſed in ipſo atrio) quàm pœnitentiam, quæ fidelibus præmittenda eſt ſacrificio & ſacramento Eucha-

Euchariſtiæ, vti docet S. Gregor. homil. 17. in Euang. ac Beda lib. 3 de Tabernac. cap. vlt. Vide Riberam ſingula applicantem lib. 2. de Templo c. 17. Concha hæc vaſta & plena aquis, ideoque vocata *mare*, ſignificat amaram & magnam debere eſſe contritionem & pœnitentiam peccatoris, quæ flumina lacrymarum ſi non ex oculis, certè ex corde profundat, iuxta illud: *Magna eſt velut mare contritio tua*, Thren. 2. 13.

Et reſticula (Hebr. קו. *kaſ*, id eſt linea; Chald. *filum*, quod Noſter vocat *reſticulam*, id eſt paruam reſtem ſiue funiculum menſorium) triginta cubitorum cingebat illud per circuitum] q. d. Mare hoc, ſiue concha ænea funiculo triginta cubitorum circumcirca cingi & menſurari poterat, hoc eſt, in ambitu vel circuitu continebat triginta cubitos. Circuitus enim ſiue circumferentia circuli eſt triplex ad diametrum: quare cùm diameter huius conchæ fuerit decem cubitorum, vt dixi, ſequitur eius peripheriam ſiue circuitum fuiſſe triginta cubitorum.

Notat Abulenſis circuitum præciſè fuiſſe triginta cubitorum & vnius cum dimidio, quia circuitus continet diametrum ter, & inſuper ſeptimam diametri partem: ſed Script. more ſuo minorem numerum omittit & ſupprimit. Hinc Ioſephus ait hanc concham fuiſſe ſemi orbis vel potiùs, vt Græcè eſt, hemiſpherij forma & ſpecie.

Vers. 24. Et ſculptura ſubter labium circuibat illud decem cubitis ambiens mare] q. d. In ſummitate continuò poſt labium maris vel conchæ erat ſculptura quædam cingens mare, non totum, ſed quaſi tertiam eius partem, quæ erat decem cubitorum: hæc autem ſculptura erant duo ordines ſculpturarum ſtriatarum, de quibus proximè ſequitur. Ita Ribera. Alter Caietan. & Abul. qui per *ſubter labium* intelligunt imam partem conchæ, quæ erat decem cubitorum, ita vt ſculptura hæc totam illam ambierit.

Duo ordines ſculpturarum ſtriatarum erant fuſiles] q. d. Sculptura iam dicta erant duo ordines ſculpturarum ſtriatarum ex ære fuſo. *Striatarum*, ita legẽdum cum Hebr. Roman. non *hiſtriatarum*, vt legunt codices Regij, nec *hiſteriatarum*, quaſi ibi depictæ eſſent hiſtoriæ, vt legunt voluntque alij. *Striatarum* ergo, hoc eſt habentium ſtrias: ſtriæ autem ſunt canaliculi aut ſulci, qui per lignum aut æs ducuntur ad elegantiam, ita vt vna pars emineat, altera ſubſidat, quales videmus Romæ in columnis baſilicę S. Petri ex ære fuſis. Ita Ribera & alij, quin & Vitruuius lib. 6. cap. vlt. vnde Apuleius *ſtriatam* frontem vocat contractam caperatamque, & quaſi ſulcos facientem prę triſtitia.

Vers. 25. Et ſtabat ſuper duodecim boves] qui anteriori ſui parte, id eſt faciebus ſuis terni reſpiciebãt quaternas mundi plagas, ſed poſteriori ſui parte latitabant, id eſt abſcondebantur ſub concha quam ſuſtinebant. Allegor. 12. boues ſunt duodecim Apoſtoli, qui iuſſu Chriſti fidem & pœnitentiam per omnes mundi plagas prædicarunt.

Vers. 26. Groſſitudo autem luteris, trium unciarum erat] *Luteris*, id eſt lauacri. Græcè enim λούω, eſt lauo; inde λουτήρ eſt lauacrum. *Luteris* ergo, id eſt maris ænei iam dicta, vt patet ex Hebr. Chald. & Septuag. Fruſtra ergo Adrichom. luterem à mari æneo diſtinguit, ac luterem ponit ad Septemtrionem, mare verò æneum ad Meridiem in atrio ſacerdotum, ita vt inter vtrumque medium fuerit altare holocauſtorum: in lauere enim ablutas fuiſſe victimas, in mari æneo verò ipſos ſacerdotes. Verùm ad vtrumque ſufficiebat mare æneum cum decem luteribus, de quibus v. 27. Senſus igitur eſt q. d. Maris ænei craſſities erat trium vnciarum, id eſt quatuor digitorum, ſiue palmi, vt vertunt Septuag. hoc eſt trium pollicum, quę eſt quarta pars pedis, ſiue palmaris craſſitudo: nam vncia eſt duodecima pars pedis, pes autem ſedecim digitos continet: tres ergo vnciæ ſunt quarta pars pedis, putà quatuor digiti. Hoc eſt, quod dicitur 2. Paral. 4. 5. *vaſtitas*, id eſt craſſities *eius habebat menſuram palmi*.

Labiumque eius quaſi labium calicis, et folium repandi lilii.] q. d. Labium ſiue labrum maris ænei erat quaſi labium calicis, & quaſi repandum, id eſt apertum recuruumque lilium. *Repandum* enim idem eſt quod recuruum & ſinuoſum, quodque retrorſum patet. Sic ceruix repanda eſt incurua: pectus vel dorſum repandum eſt incuruum. Vnde Plinius lib. 14. 22. *Ad hæc pertinet*, inquit, *pectoroſa ceruicis repanda oſtentatio*.

Myſticè, Eucherius & Angelomus: *Per labium calicis*, inquiunt, *guſtus Dominicæ paſſionis, per folium repandi lilij patefacta claritas reſurrectionis ipſius exprimitur*. Vtraque enim in lauacro baptiſmi & pœnitentiæ abluimur. Nam vt ait Eucherius: Chriſtus, *qui ante paſſionem quidem ſuam quaſi clauſum adhuc lilium fuit: cum ſignis miraculorum quæ fecit clarus homo refulſit, poſt reſurrectionem verò & aſcenſionem ſuam repandum ſe lilium ſupernæ patriæ ciuibus exhibuit, quòd in aſſumpta humanitate potentiam diuinæ claritatis, quam habuit apud Patrẽ prinſquàm mundus eſſet oſtendit. Vnde in amoris Cantico lilij ſe vocabulo deſignare voluit dicens: Ego flos campi & lilium conuallium. Labium enim maris, in quo ſacerdotes lauabantur, quaſi labium fuit calicis, & folium repandi lilij: quia lauacrum ſalutare quo membra ſummi ſacerdotis efficimur, in fide nos ſacroſanctæ paſſionis eius à peccatorum omnium labe purificat, ac purificatos ad viſionem gloriæ ipſius perennis intromittit*.

Duo millia batos capiebat.] Batus, ephi & metreta æqualia ſunt, ſuntque decima pars cori, Ezech. 45. verſ. 11. ſcilicet erat menſura continens tres modios: corus enim continebat decies ampliùs, nimirum 30. modios. Batus erat menſura liquidorum, ſicut ephi aridorum, continens tantum quantum amphora Romana, ſcilicet 48. ſextarios, hoc eſt aquæ vncias 960. vti multis probat Alcazar tract. de Menſuris propoſ. 14. licet Vilalpandus longè maiorem faciat batum. Dices, 2. Paral. 4. 5. dicitur mare æneum continuiſſe *tria millia metretas*, id eſt batos. Reſp. cum Vilalpando, Alcazario & alijs, batum fuiſſe duplicem, maiorem & minorem, maior erat ſeſquialter alterius, vt duo maiores æquarent tres minores. Iam Vilalpando cenſet batum maiorem continuiſſe 108. ſextarios, minorem 72. Alcazar verò tract. de Menſuris propoſ. 14. cenſet hos batos non

fuiſſe

fuiſſe communes, ſed extraordinarios & mino- A
res, ideoque batum hunc fuiſſe tantùm decimam partem bati. Rurſum hos batos fuiſſe duplices, nimirum maiorem & minorem, ita ſcilicet vt maior eſſet ſeſquialter minoris. Decima autem pars bati eſt gomer, ſiue aſſaron, qui continet 96. vncias, hoc eſt octo libras duodecim vnciarum. Quare putat Alcazar mare æneum cõtinuiſſe Romanas amphoras 208. cùm Vilalpãdo ei tribuat amphoras Romanas 4500. Verùm vti hæc menſura Vilalpandi eſt nimis magna & immanis, ita illa Alcazarij eſt nimis exigua, & exilior, quàm vt mare vocari poſſit. Quare ab ordinaria & vulgari menſura bati recedendum non eſſe cenſeo, dicoque batum hîc accipi communem, qui æqualis erat amphoræ
Romanæ, continens 48. ſextarios & vncias 960. B
quæ faciunt libras 80. quare mare hoc continens duo millia batorum continebat bis mille amphoras Romanas, hoc eſt ſextariorum nonaginta ſex millia, librarum aquæ verò centum & ſexaginta millia. Hi ſunt bati maiores bis mille, qui æquiualent batis minoribus ter mille: habent ſe enim ſicut duo ad tria: quare batus minor continebat dumtaxat 640. vncias, quæ faciunt 52. libras & 4. vncias, vt patet proportionem vtriuſque ſupputanti & inter ſe conferenti.

Aliter reſpondent Caietan. & Ribera, ſcilicet mare æneum cepiſſe duo millia batorum dumtaxat, ſi communi modo moderatè tantùm implebatur; ſin verò ad ſummum omnino apicem,
cepiſſe tria millia batorum: & hoc ſignificare C
Hebr. מחזיק *machazig*, 2. Paralip. 4. 5. *machazig* enim idem eſt quod *fortificante*, id eſt fortiter planeque implenti capiebat tria millia batorum. Peripheria enim ſuperior quia erat ampliſſima, exiguo ſuo limbo paucorum digitorum facilè capiebat mille batos. Liber enim Paralipom. eſt ſupplementum libri Regum, ſupplet enim τὰ παραλειπόμενα, id eſt quæ in eis relicta & omiſſa ſunt. Vnde ſæpè maiorem recenſet numerum. Ita Vatab.

VERS. 27. ET FECIT DECEM BASES ÆNEAS] Pro decem luteribus, qui his baſibus ſuſtinebantur. Id patet ex v. 38. & 2. Paral 4. 6. vbi dicitur: *Fecit quoque conchas decem, & poſuit quinque à dextris, & quinque à ſiniſtris, vt lauarent in eis omnia quæ in holocauſtum oblaturi erant: porrò in mari ſacerdotes lauabantur.* Luteres ergo erant magnæ conchæ,
ſiue labra & pelues, in quibus ſacerdotes ablue- D
bant victimas iam excoriatas, & carnes earum diſſectas, vt loiæ imponerentur altari holocauſtorum ad eas Deo offerendum & cremandum: in mari æneo verò ſoli ſacerdotes lauabant ſuas manus & pedes: licet enim Nathinæi victimas immolandas priùs abluiſſent in probatica piſcina, antequàm inducerentur in templum, tamen illi animalia integra & viua abluebant: quare in templo, id eſt in atrio rurſum à ſacerdotibus eadem iam mactata & diſſecta à ſanguine & ſordibus abluenda erant, vt pura offerrentur Deo in altari. Quocirca mare æneum erat in medio luterum, ac quinque luteres habebat à dextris, quinque à ſiniſtris. Ita Ribera. Quiſque autem luter capiebat quadraginta batos, vt dicitur verſ. 38. Idem habet Ioſephus in verſione Ruffini: malè enim Gelenius pro batis ſubſtituit congios.

A QVATVOR CVBITORVM LONGITVDINIS BASES SINGVLAS, ET QVATVOR CVBITORVM LATITVDINIS, ET TRIVM CVBITORVM ALTITVDINIS.] Erant ergo baſes luterum quadratæ, quia latæ quatuor cubitos, totidem longæ: quare ex quaternis tabulis æneis inter ſe iunctis conflatæ & compactæ fuerunt, ideoque iuncturæ hæ vt non apparerent, tectæ fuerunt ſculpturis varijs, vt ſequitur.

ET IPSVM OPVS BASIVM, INTERRASILE ERAT: ET SCVLPTVRÆ INTER IVNCTVRAS. VERS. 28.

ET INTER CORONVLAS ET PLECTAS, LEONES, ET BOVES ET CHERVBIM: ET IN IVNCTVRIS SIMILITER DESVPER: ET SVBTER LEONES ET BOVES, QVASI LORA EX ÆRE DEPENDENTIA.] Locus hic implexus eſt & difficilis: VERS. 29.
B Omiſſis varijs variorum explicationibus, vt breuiter & clarè rem totam expediam. Nota pri- *Opus interraſile quid.*
mò, *opus interraſile* vocari, quod inter tabulas ligneas, aureas vel æneas planas & quaſi raſas protuberat, extat & eminet, vt in conchis extant & eminent capita leonum hominum & boum, &c. Vnde Hebr. eſt מִסְגְּרוֹת *miſgerot*, id eſt *clauſura*, vel vt Vatabl. *cinctura*. *Clauſuras* Hebr. vocant ſculpturas extantes & eminentes, quia hæ quaſi claudunt & terminant tabulam planam, & raſam, putà ſpatia intermedia tabulæ plana. Vnde Noſter opus hoc interraſile, id eſt ſculpturas has vocat *coronulas & plectas*, tum quia coronulis & floribus alijſque rebus conte-
C xtis & implexis cingebantur, tum quia ipſæ ſculpturæ ſiue effigies ſculptæ vocantur coronæ & coronamenta, id eſt ornamenta, quia tabulam vel rem cui adduntur coronant & ornant. Quocirca pro his omnibus eſt Hebraicè vna vox *miſgerot*, quam Noſter vertit nunc *opus interraſile*, nunc *ſculpturas*, nunc *coronulas*, nunc *plectas*. Quæ- *Plectæ.*
dam enim erant in modum coronæ rotundæ, quædam alia figura & forma implexæ, quę *plectæ* dicebantur. Hæ ergo quatuor voces idem hîc ſignificant. Poſſunt tamen per *plectas* accipi iuncturæ ipſæ tabularum, vti eſt in Hebræo, vt plecta deriuetur à πλέκω, id eſt plico, concinno, necto, iungo: nam inter iuncturas tabularum erant hæ ſculpturæ.

Nota ſecundò, pro *iuncturas* Hebr. eſt שְׁלַבִּים *ſcelabbim*, quod Pagnin. vertit, *veſtes*; Marinus, *gradus*; Vatabl. *prominentias*; ſed credendum eſt
D Noſtro ac Septuag. qui conſtanter vertunt *iuncturas*, ac Chald. qui vertit *commiſſuras*. Vnde Exodi 26. 17. Noſter & alij paſſim vertunt *incaſtraturas*.

Hebræa ergo ad verbum ſic habent: *Et hoc opus baſis: clauſura eis, & clauſuræ inter iuncturas, & ſuper* (id eſt iuxta vel inter) *clauſuras, quæ erant inter iuncturas, leones, bos & cherubim. Et ſuper* (id eſt iuxta vel inter) *iuncturas ſic deſuper: & ſubter leonibus & bobus copulationes, opus deſcenſionis. Clauſuras* vt dixi vocat ſculpturas leonum, boum & cherubim, &c. quæ tegebant iuncturas tabularum ænearum, ne apparerent eſſe compactæ, ſed viderentur eſſe continuæ, & ex eodem ære productæ, ſiue vt non multæ, ſed vna integra, & ſolida tabula eſſe videretur. Senſus ergo eſt q. d. Salomon ſculpſit in baſibus decem luterum varias ſculpturas, vt illis tegeret iuncturas tabularum ænearum, inter quas ſculpturas

ras eminebant ſculpturæ leonum, boum & Cherubinorum. Itaque fecit has ſculpturas & effigies tam inter iuncturas ſuperiores & altiores, quæ erant deſuper, quàm inter inferiores quæ erant ſubter: addiditque ſub leonibus & bobus copulationes, id eſt loca quædam inter copulata & connexa dependentia, id eſt deorſum tendentia; hoc eſt enim *opus defenſionis*, quod habent Hebræa. Appoſitè ſculpſit hæc lora, quia boues & leones loris alligari & copulari ſolent. Ita Ribera lib. 2. de Templo cap 18.

Vers. 30. Et quatuor rotæ per baſes ſingulas] q. d. Singulæ baſes impoſitæ erant quatuor rotis, vt huc illuc rotari & moueri viderentur.

Et per quatuor partes quaſi humeruli ſubter luterem fuſiles, contra ſe inuicem reſpectantes] q.d. Erant in baſibus luterum partes quædam extantes, quibus quaſi humeris luteres ſuſtentabantur, ex ære fuſæ, & ſibi inuicem obuerſæ.

Vers. 31. Os quoque luteris intrinſecus erat in capitis ſummitate] q.d. Os luteris, id eſt ipſa ſuperior pars baſis, cui luter, ſiue concha luteris imponebatur, erat concaua inſtar oris, vt ei luter pariter concauus aptè inſeri poſſet, eratque in capitis ſummitate, hoc eſt: erat in ſummitate baſis. Sic enim Auctor ſe explicat verſ. 35.

Et quod forinſecus apparebat, vnius cubiti erat totum rotundum pariterque habebat vnum cubitum et dimidium.] Id clarè explicat Ioſephus dicens lib. 8. cap. 2. *Qua parte effigies leonum & aquilarum ſic erant adaptata, vt connatas putares, interuenientibus inter eas palmarum arbuſculis. Atque hæc rotunditas habebat altitudinem cubitum & dimidium, ſed dimidius cubitus tegebatur cælaturis, & tantum cubitus apparebat.*

In angulis autem columnarum variæ cælaturæ erant.] Nam vt ait Ioſephus, tabulæ baſium cùm eſſent quadratæ in angulis habebant columnas, id eſt columellas quaſdam ad elegantiam, quibus latera baſium vtrinque inſerebantur & quaſi incaſtrabantur, & hæ habebant ſuas ſculpturas quibus ornabantur.

Et media intercolumnia quadrata, non rotunda] *Intercolumnia* vocat ipſos ſcapos, ſiue ſtipites baſium, qui inter columnas in angulis annexis quaſi medij intercedebant. q.d. Ipſe ſcapus baſium quadratus erat, non rotundus. Hebr. & Chaldaic. *Ipſa clauſura*, id eſt, ſculpturæ, *erant quadrata, non rotunda*. *Clauſuras*, ſiue ſculpturas, vocat ipſas baſes ſculptas & effigiatas.

Vers. 33. Tales autem erant rotæ] q. d. Tales erant rotæ baſium, vt viderentur poſſe rotari & moueri, cùm reipſa eſſent fixæ, nec rotari poſſent: & idcirco habebant omnia, quæ habent rotæ veræ & rotabiles, ſcilicet ſuos axes, radios, canthos & modiolos. Modiolus in rota vocatur ipſe nodus ſiue centrum rotæ, ex quo oriuntur radij, qui inde perducuntur ad canthum, id eſt ad peripheriam ſiue circumferentiam exteriorem rotæ.

Vers. 35. Varias ſculpturas ex ſemetipſa] id eſt

A non addititias, ſed quaſi agnatas & ſimul cum ipſa, vt ex ipſa baſi fuſæ viderentur.

Sculpſit quoque in tabulatis illis quæ erant ex ære] q.d. Sculpſit ſuper ſummas tabulas baſium effigies leonum, palmarum, &c. *Tabulata* enim *ex ære* vocat ipſas tabulas æneas inter ſe connexas & contabulatas. Vers. 36.

Fecit quoque decem luteres] Ecce hi ſunt luteres, quorum baſes huc vſque deſcripſit. Vers. 38.

Mare (æneum) autem poſuit ad dexteram partem templi contra Orientem ad Meridiem] q. d. Ita poſuit mare æneum ad Meridiem, vt tamen verteretur ad Orientem. q. d. Non planè obuerſum erat Meridiei, ſed ei parti Meridiei, quæ nonnihil declinat & vergit ad Orientem. Vers. 39.

B Denique mari æneo & decem luteribus ad abluendum victimas, adde ex Ariſtæa lib. de Septuag. Interpretat. poſt initium, fuiſſe in templo occulta receptacula aquarum, quæ ad diluendum ſanguinem iugulatarum hoſtiarum funduntur, quarum fluxus tam aſſiduus, inquit, eſt, vt perennis fons videatur. Et ad hoc ſunt iuxta aræ baſim frequentes aperturæ ſolis miniſtris cognitæ. Sed mirabilius eſt, & ferè inenarrabile ſubterraneorum conceptaculorum magnitudo, quæ ad quinque vſque ſtadia per circuitum templi cuncta penetrat. Plumbeæ ad ea fiſtulæ quacumque per muros & templi ſolum, quibus omnia abluantur, mundenturque, deſcendunt. De hiſce ſuperiùs quoque mentionem feci.

Allegor. & Tropolog. luteres decem idem ſignificant quod mare æneum, nimirum multi-
C plicem & crebram pœnitentiam, qua in hac vita fragili ob multiplices lapſus & labendi pericula indigemus. Quadraginta bati, quos ſinguli luteres capiunt, ſignificant dies 40. Quadrageſimæ, qui omnes pœnitentiæ ſunt addicti. Cetera vide apud Eucherium, Angelomum & Riberam lib. 2. de Templo cap. 19. qui minutim ſingula applicant.

Primus hoc ſæculo pœnitentiæ ſacramentum negauit & ſuſtulit Mart. Lutherus, quare ipſe non fuit luter, nec lotor; ſed luteus & lutulentus, imò pollutor & profanator ſacrorum, vtpote ſuis poculis, ventri & Veneri totus indulgens, iiſque corpus & animam conſpurcans quaſi *ſus lota in volutabro luti*, vt ait S. Petrus Epiſt. 2. cap. 2. verſ. 22.

Fecit ergo Hiram lebetes, et ſcutras, Vers. 40.
D et hamulas] Pro *ſcutras* Hebr. eſt [illegible] *iaim*, quod Chald. & recentiores vertunt *ſcopas*, Sept. *Calfactoriola*; alij vertunt, *fuſcinas*, *phialas*, *thuribula*; S. Hieron. nunc *ſcutras forcipes*, *tridentes*, nunc *trullas & creagras* vertit. Nomina enim Hebræa ſunt polyſema, & multa ſignificant. *Scutra* genus eſt vaſis profundi & circularis, cuius diminutiuum eſt ſcutella: quare aliud eſt *ſcutra*, aliud ſcruta, licet Calepinus hæc duo pro eodem habeat. *Scruta* enim ſunt vſu attritæ veſtes, iumentorum ſoleæ, claui refixi, ſulphurata, vitrorum fragmenta, ceteraque ſimilia, quæ viliſſimi proxenetæ venalia habent, quos *ſcrutarios* appellant, quales Romæ videmus Iudæos, de qualibus ait Horat. l. 2. Epiſt. 7. *Scutra quid.*

Vilia

Villa vendentem tunicato ſcruta popello.

Scutra ergo vel *ſcuta* eſt ſcutella magna, ita à ſcuto dicta, quod inſtar ſcuti rotunda ſit & concaua. Hinc Lucilius lib. 6. ait: *ſcutam* (ſcutellam) *ligneolam cerebro inflixit.* Et Papias: *Scutra, ait, vas æneum æquale fundo, latum & apertum deſuper.* Et Priſcianus in fine lib. 3. *A ſcuto,* inquit, *dicitur ſcutula & ſcutella, & parua ſcuta vel ſcutra.* Scutra enim litteram r. mutuatur *à ſcetra, quæ eſt ſcutum loreum ſine ligno, quo vtuntur Afri & Mauritani,* ait Iſidor. lib. 18. Etymol. cap 12. de quo Poëta: *Lunam ſcetra tegit.* Porrò diminutiua r ſimplicis mutant in l. ſic à mitra diminutiuum fit mitella, à capra capella, à ſacrum ſacellum, ab ager agellus, à piger pigellus, à miſer miſellus.

Hamula. Hebr. מִזְרָקוֹת *miraskoth* ſunt vaſa ſparſoria vel infuſoria, quibus aqua, vel vinum, vel thus ſpargitur & funditur. B Radix enim זָרַק *Zarac* ſignificat ſpargere, aſpergere, quales ſunt ampullæ, quibus in miſſa aqua & vinum in calicem ſpargitur & infunditur. Septuag. vertunt *phialas*; Chald. *pelues*. S. Hieron. hîc *hamulas*, alibi *phialas*, alibi *thuribula*. Audi Columellam:

Aut habilem lympha hamulam Bacchove lagenam.

VERS. 42. ADOPERIENDVM FVNICVLOS CAPITELLORVM] *Funiculos* vocat ſpiras orbiculares, quæ capitello inciſæ ipſum in orbem circuibant & ornabant. Vnde Hebr. eſt גֻּלּוֹת כֹּתָרֹת *gulloth ketereth*, id eſt *conuoluola corona*; Septuag. *vertibilia*; Chald. *vaſa rotunda coronatam*; Vatab. *globos coronatos. Funiculos capitellorum* ergo, vocat media capitella, eò quòd in modum funis ſpiras & gyros C habebant: hæc enim Hebr. vocantur *gulloth ketoret*, quaſi reuolutiones coronæ, vel capita ſuis ſpiris in gyrum circumdata & coronata.

OMNIA VASA QVÆ FECIT HIRAM (nam alij artifices fabricarunt vaſa ex auro & argento) &c. DE AVRICHALCO ERANT.] Hebr. de *ære* מְמֹרָט *memorat*, id eſt terſo & polito, hoc eſt optimo, vt vertit Chald. & Septuag. quod *aurichalcum* vocatur, quia rubet & fulget vt aurum. Vide dicta Ezech. 1. 27. & Apocal. 1. 15.

VERS. 45. Porrò, *Hiram* 2. Paral. 2. 13. à rege Tyri vocatur *pater meus*. quia ſcilicet rex eum ob præſtantiam artis colebat vt patrem: *pater* enim Hebræis ſæpè ſignificat magiſtrum, ducem, præſidem, præfectum. Sic Ioſeph à Pharaone vocabatur *pater*, ob præſtantiam prudentiæ & prouidentiæ tempore famis. Geneſ. 45. verſ. 8. Sic 4. Regum 13. 14. Rex Iſraël Eliſeum vocat *patrem*, D quia eum vt Prophetam & magiſtrum reuerebatur. Porrò Ioſephus his vaſis multa alia adijcit, primò menſarum aurearum, ſuper quibus inſtrumenta varia eſſent, numerum extendit ad 10000. Secundò, phialarum & ſpondiorum aureorum 20000. argentearum 40000. candelabrorum 10000. Oenochoarum 80000. phialarum aurearum 100000. argentearum 200000. Lancium aurearum 50000. argentearum 160000. Craterum aureorum 60000. argenteorum 120000. Metrorum ſeu menſura-

A rum Moyſis, Hin, & Aſſaron aurearum 20000. argentearum 40000. Thuribulorum quibus thus adoleretur aureorum 20000. argenteorum 40000. Quibus verò ad altare holocauſtorum ignis auferretur, aureorum 50000. ſtolarum Hierarchicarum pro ſacerdotum principibus 10000. pro ſacerdotibus alijs 10000. Tubarum 20000. organorum muſicorum, nablorum & cinyrarum ex electro 30000.

FECITQVE SALOMON OMNIA VASA AVREA IN DOMO DOMINI: ALTARE AVREVM &c.] puta altare thymiamatis in Sancto, ante Sanctum ſanctorum, de quo dixi Exodi 30. 1. Hinc patet Salomonem feciſſe nouum altare thymiamatis in Sancto pro veteri jà Moyſe fabricato, illudque vetus Moyſis repoſuiſſe in tabulario Sancti. Salomon enim omnia vaſa templi noua fecit, exceptâ arcâ cum propitiatorio & cherubim: in arca enim ſeruabatur lex in tabulis lapideis digito Dei ſcripta. Arcam ergo à Moyſe factam repoſuit in templo, nec nouam fabricauit; cætera verò omnia innouauit. Vnde ſequitur: VERS. 48.

ET MENSAM SVPER QVAM PONERENTVR PANES PROPOSITIONIS, nouam fabricauit pro vetere à Moyſe facta, ET CANDELABRA AVREA, QVINQVE AD DEXTRAM ET QVINQVE AD SINISTRAM] Moyſes vnum dumtaxat fecit candelabrum ex auro ſepticeps, ſiue habens ſeptem calamos & totidem lucernas; ſed Salomon pro vno hoc fabricauit quinque. De menſa hac panum & de candelabro fusè dixi Exodi 25. v. C 23. & 31. Quare hîc ea non repetam. VERS. 49.

FORCIPES] hoc eſt emunctoria, ait Abul. & Vatab. *forceps* enim eſt inſtrumentum. quo forcipe, id eſt calidum tenetur, ait Feſtus, quod non ſolùm forcipibus quibus ignem ſtruimus, ſed & emunctorijs quibus fauillas lucernarum & candelarum capimus & carpimus, conuenit.

MORTARIOLA] ſunt vaſa propriè, in quibus pilo teruntur quæ ſoluenda ſunt, ait Nonius Marcellus. Vnde S. Iſidor. lib. 4. Etymol. cap. 11. *Mortaria* inquit, *dicuntur quòd ibi iam ſemina in puluerem redacta & mortua condiantur.* Verùm hoc loco Hebr. eſt כַּפּוֹת *capporh*, quæ vox ſignificat vaſcula curua (כָּפַף *caphaph* enim ſignificat curuare) & concaua, in quibus thus vel incenſum vel quippiam tale reponitur. Ita Vatabl. & alij D Vnde Septuag. vertunt, *phialas*; Chald. & Vatab. *cochlearia. Mortariola* ergo ſunt parua mortaria; itaque vocantur vaſa inſtar mortariorum curua & concaua. VERS. 50.

QVÆ SANCTIFICAVERAT DAVID] id eſt quę Dauid dicauerat, deſtinauerat & quaſi conſecrauerat Deo in vſum templi. Septuag. *Intulit Salomon ſancta* (Hebr. & Chald. *ſanctitates*) *Dauid patris ſui.* Quæ enim Deo dicantur, adeò ſunt ſancta, vt ſint quaſi ipſæ ſanctitates. VERS. 50.

Nota, in templo nil videri poterat pręter marmor, cedrum, aurum, argentum; vt diſcas in anima ſancta & religioſa dicataque Deo, nil niſi purum, ſolidum & pretioſum reperiri debere.

CAPVT

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*DEdicatio templi, in qua ſupplicat Salomon Deo, vt orantes in illo, vel verſus il-
lud exaudiat.*

1. TVnc congregati ſunt omnes maiores natu Iſraël cum principibus tribuum, &
duces familiarum filiorum Iſraël, ad regem Salomonem in Ieruſalem : vt
deferrent arcam fœderis Domini, de ciuitate Dauid, id eſt, de Sion. 2. Con-
uenitque ad regem Salomonem vniuerſus Iſraël in menſe Ethanim, in ſolemni die;
ipſe eſt menſis ſeptimus. 3. Veneruntque cuncti ſenes de Iſraël, & tulerunt ar-
cam ſacerdotes, 4. & portauerunt arcam Domini, & tabernaculum fœderis,
& omnia vaſa Sanctuarij, quæ erant in tabernaculo : & ferebant ea ſacerdotes &
Leuitæ. 5. Rex autem Salomon, & omnis multitudo Iſraël, quæ conuenerat
ad eum, gradiebatur cum illo ante arcam, & immolabant oues & boues abſque
æſtimatione & numero. 6. Et intulerunt ſacerdotes arcam fœderis Domini in
locum ſuum, in oraculum templi, in Sanctum ſanctorum, ſubter alas cherubim.
7. Siquidem cherubim expandebant alas ſuper locum arcæ, & protegebant ar-
cam & vectes eius deſuper. 8. Cumque eminerent vectes & apparerent ſummi-
tates eorum foris Sanctuarium ante oraculum, non apparebant vltrà extrinſecus,
qui & fuerunt ibi vſque in præſentem diem. 9. In arca autem non erat aliud,
niſi duæ tabulæ lapideæ, quæ poſuerat in ea Moyſes in Horeb, quando pepigit
Dominus fœdus cum filiis Iſraël, cùm egrederentur de Terra Ægypti. 10. Fa-
ctum eſt autem, cùm exiſſent ſacerdotes de Sanctuario, nebula impleuit domum
Domini, 11. & non poterant ſacerdotes ſtare & miniſtrare propter nebulam :
impleuerat enim gloria Domini domum Domini. 12. Tunc ait Salomon : Do-
minus dixit vt habitaret in nebula. 13. Ædificans ædificaui domum in habi-
taculum tuum, firmiſſimum ſolium tuum in ſempiternum. 14. Conuertitque
rex faciem ſuam, & benedixit omni eccleſiæ Iſraël : omnis enim eccleſia Iſraël
ſtabat. 15. Et ait Salomon : Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui locutus eſt
ore ſuo ad Dauid patrem meum, & in manibus eius perfecit, dicens : 16. A
die qua eduxi populum meum Iſraël de Ægypto, non elegi ciuitatem de vniuerſis
tribubus Iſraël, vt ædificaretur domus, & eſſet nomen meum ibi : ſed elegi Da-
uid vt eſſet ſuper populum meum Iſraël. 17. Voluitque Dauid pater meus æ-
dificare domum nomini Domini Dei Iſraël : 18. & ait Dominus ad Dauid pa-
trem meum : Quòd cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene
feciſti, hoc ipſum mente tractans. 19. Verumtamen tu non ædificabis mihi do-
mum, ſed filius tuus, qui egredietur de renibus tuis, ipſe ædificabit domum
nomini meo. 20. Confirmauit Dominus ſermonem ſuum, quem locutus eſt :
ſtetique pro Dauid patre meo, & ſedi ſuper thronum Iſraël, ſicut locutus eſt
Dominus : & ædificauj domum nomini Domini Dei Iſraël. 21. Et conſti-
tui ibi locum arcæ, in qua fœdus Domini eſt, quod percuſſit cum patribus
noſtris, quando egreſſi ſunt de Terrà Ægypti. 22. Stetit autem Salomon an-
te altare Domini in conſpectu eccleſiæ Iſraël, & expandit manus ſuas in cæ-
lum, 23. & ait : Domine Deus Iſraël, non eſt ſimilis tui Deus in cælo deſuper,
& ſuper terram deorſum : qui cuſtodis pactum & miſericordiam ſeruis tuis, qui
ambulabant coram te in toto corde ſuo. 24. Qui cuſtodiſti ſeruo tuo Dauid
patri meo quæ locutus es ei : ore locutus es, & in manibus perfeciſti, vt hæc dies
probat. 25. Nunc igitur Domine Deus Iſraël, conſerua famulo tuo Dauid pa-
tri meo quæ locutus es ei, dicens : Non auferetur de te vir coram me, qui ſedeat
ſuper thronum Iſraël : ita tamen ſi cuſtodierint filij tui viam ſuam, vt ambulent
coram me ſicut tu ambulaſti in conſpectu meo. 26. Et nunc Domine Deus Iſ-
raël firmentur verba tua, quæ locutus es ſeruo tuo Dauid patri meo. 27. Ergóne
putandum eſt quòd verè Deus habitet ſuper terram ? ſi enim cælum, & cæli cæ-
lorum te capere non poſſunt, quantò magis domus hæc, quam ædificaui ? 28. Sed
reſpice ad orationem ſerui tui, & ad preces eius, Domine Deus meus : audi hym-
num & orationem, quam ſeruus tuus orat coram te hodie : 29. vt ſint oculi

tui aperti ſuper domum hanc nocte ac die : ſuper domum, de qua dixiſti : Erit no-
men meum ibi, vt exaudias orationem, quam orat in loco iſto ad te ſeruus tuus,
30. Vt exaudias deprecationem ſerui tui & populi tui Iſraël, quodcumque ora-
uerint in loco iſto, & exaudies in loco habitaculi tui in cælo, & cùm exaudieris,
propitius eris. 31. Si peccauerit homo in proximum ſuum, & habuerit aliquod
iuramentum, quo teneatur aſtrictus : & venerit propter iuramentum coram alta-
ri tuo in domum tuam. 32. tu exaudies in cælo : & facies, & iudicabis ſeruos
tuos, condemnans impium, & reddens viam ſuam ſuper caput eius, iuſtificanſque
iuſtum, & retribuens ei ſecundùm iuſtitiam ſuam. 33. Si fugerit populus tuus
Iſraël inimicos ſuos (quia peccaturus eſt tibi) & agentes pœnitentiam, & confi-
tentes nomini tuo, venerint, & orauerint, & deprecati te fuerint in domo hac
34. exaudi in cælo, & dimitte peccatum populi tui Iſraël, & reduces eos in ter-
ram, quam dediſti patribus eorum. 35. Si clauſum fuerit cælum, & non plue-
rit propter peccata eorum, & orantes in loco iſto, pœnitentiam egerint nomini
tuo, & à peccatis ſuis conuerſi fuerint propter afflictionem ſuam : 36. exaudi
eos in cælo, & dimitte peccata ſeruorum tuorum, & populi tui Iſraël : & oſtende
eis viam bonam per quam ambulent, & da pluuiam ſuper terram tuam, quam de-
diſti populo tuo in poſſeſſionem. 37. Fames ſi oborta fuerit in terra, aut peſti-
lentia, aut corruptus aër, aut ærugo, aut locuſta, vel rubigo, & afflixerit eum ini-
micus eius portas obſidens, omnis plaga, vniuerſa infirmitas, 38. cuncta deuo-
tatio, & imprecatio, quæ acciderit omni homini de populo tuo Iſraël ; ſi quis
cognouerit plagam cordis ſui, & expanderit manus ſuas in domo hac, 39. tu
exaudies in cælo in loco habitationis tuæ, & repropitiaberis, & facies vt des vni-
cuique ſecundùm omnes vias ſuas, ſicut videris cor eius (quia tu noſti ſolus cor
omnium filiorum hominum) 40. vt timeant te cunctis diebus, quibus viuunt
ſuper faciem terræ, quam dediſti patribus noſtris. 41. Inſuper & alienigena,
qui non eſt de populo tuo Iſraël, cùm venerit de terra longinqua propter nomen
tuum (audietur enim nomen tuum magnum, & manus tua fortis, & brachium
tuum. 42. extentum, vbique) cùm venerit ergo, & orauerit in hoc loco,
43. tu exaudies in cælo, in firmamento habitaculi tui, & facies omnia pro qui-
bus inuocauerit te alienigena : vt diſcant vniuerſi populi terrarum nomen tuum
timere, ſicut populus tuus Iſraël, & probent quia nomen tuum inuocatum eſt ſu-
per domum hanc, quam ædificaui. 44. Si egreſſus fuerit populus tuus ad bel-
lum contra inimicos ſuos, per viam, quocumque miſeris eos, orabunt te contra
viam ciuitatis, quam elegiſti, & contra domum, quam ædificaui nomini tuo,
45. & exaudies in cælo orationes eorum, & preces eorum, & facies iudicium
eorum. 46. Quòd ſi peccauerint tibi (non eſt enim homo qui non peccet) &
iratus tradideris eos inimicis ſuis, & captiui ducti fuerint in terram inimicorum
longè vel propè, 47. & egerint pœnitentiam in corde ſuo in loco captiuitatis,
& conuerſi deprecati te fuerint in captiuitate ſua, dicentes : Peccauimus, iniquè
egimus, impiè geſſimus : 48. & reuerſi fuerint ad te in vniuerſo corde ſuo, &
tota anima ſua, in terra inimicorum ſuorum, ad quam captiui ducti fuerint : &
orauerint te contra viam terræ ſuæ, quam dediſti patribus eorum, & ciuitatis
quam elegiſti, & templi quod ædificaui nomini tuo : 49. exaudies in cælo, in
firmamento ſolij tui, orationes eorum, & preces eorum, & facies iudicium eorum:
50. & propitiaberis populo tuo qui peccauit tibi, & omnibus iniquitatibus eorum,
quibus præuaricati ſunt in te : & dabis miſericordiam coram eis qui eos captiuos
habuerint, vt miſereantur eis. 51. Populus enim tuus eſt, & hereditas tua,
quos eduxiſti de Terra Ægypti, de medio fornacis ferreæ. 52. Vt ſint oculi tui a-
perti ad deprecationem ſerui tui, & populi tui Iſraël, & exaudias eos in vniuerſis
pro quibus inuocauerint te. 53. Tu enim ſeparaſti eos tibi in hereditatem de vni-
uerſis populis terræ, ſicut locutus es per Moyſen ſeruum tuum, quando eduxiſti
patres noſtros de Ægypto, Domine Deus. 54. Factum eſt autem, cùm com-
pleſſet Salomon orans Dominum omnem orationem & deprecationem hanc, ſurre-
xit de conſpectu altaris Domini : vtrumque enim genu in terram fixerat, & manus
expanderat in cælum. 55. Stetit ergo, & benedixit omni eccleſiæ Iſraël voce
magna, dicens : 56. Benedictus Dominus, qui dedit requiem populo ſuo
Iſraël, iuxta omnia quæ locutus eſt : non cecidit ne vnus quidem ſermo, ex
omnibus bonis quæ locutus eſt per Moyſen ſeruum ſuum. 57. Sit Dominus
Deus noſter nobiſcum, ſicut fuit cum patribus noſtris, non derelinquens nos,
neque

neque proiiciens. 58. Sed inclinet corda noſtra ad ſe, vt ambulemus in vni-
uerſis viis eius, & cuſtodiamus mandata eius, & ceremonias eius, & iudicia
quæcumque mandauit patribus noſtris. 59. Et ſint ſermones mei iſti, quibus
deprecatus ſum coram Domino, appropinquantes Domino Deo noſtro die ac no-
cte, vt faciat iudicium ſeruo ſuo, & populo ſuo Iſrael per ſingulos dies: 60. vt
ſciant omnes populi terræ, quia Dominus ipſe eſt Deus, & non eſt vltrà abſque
eo. 61. Sit quoque cor noſtrum perfectum cum Domino Deo noſtro, vt ambu-
lemus in decretis eius, & cuſtodiamus mandata eius, ſicut & hodie. 62. Igi-
tur rex, & omnis Iſraël cum eo, immolabant victimas coram Domino. 63. Ma-
ctauitque Salomon hoſtias pacificas, quas immolauit Domino, boum viginti duo
millia & ouium centum viginti millia: & Dedicauerunt templum Domini rex
& filij Iſraël. 64. In die illa ſanctificauit rex medium atrij, quod erat ante do-
mum Domini: fecit quippe holocauſtum ibi, & ſacrificium, & adipem pacifi-
corum: quoniam altare æreum, quod erat coram Domino, minus erat, & ca-
pere non poterat holocauſtum, & ſacrificium, & adipem pacificorum. 65. Fe-
cit ergo Salomon in tempore illo feſtiuitatem celebrem, & omnis Iſraël cum eo,
multitudo magna ab introitu Emath vſque ad Riuum Ægypti, coram Domino
Deo noſtro, ſeptem diebus & ſeptem diebus, id eſt, quatuordecim diebus. 66.
Et in die octaua dimiſit populos: qui benedicentes regi, profecti ſunt in taberna-
cula ſua lætantes, & alacri corde ſuper omnibus bonis, quæ fecerat Dominus Da-
uid ſeruo ſuo, & Iſraël populo ſuo.

Vers. 1. IN MENSE ETHANIM, IN SOLEMNI DIE, IPSE EST MENSIS SEPTIMVS.] Malè nonnulli legunt, *Bethanim*. Legendum enim cum Hebr. Septuag. & Roman. *Ethanim*, id eſt *fortium*, quia hoc menſe ſeptimo fructus ſunt *fortes*, id eſt maturi, ac cum frugibus collecti reponuntur in horrea, quibus cor hominis & vita confirmatur & roboratur, ait Vatabl. vel propter crebra feſta quæ menſe ſeptimo celebrabantur, quibus à *fortibus* & pia Deus colebatur: feſta enim quaſi roborant homines in pietate, & Dei cultu. ita Caietan. vel quia eo menſe manifeſtatur fortitudo & ſanitas hominum, quæ maximè tentatur ægritudinibus Autumni, cùm folia defluunt, & hominum vires ſole recedente deficiunt. Menſis ergo ſeptimus, ſiue *Tiſri* vocatur *Ethanim* hiſce de cauſis, ac partim reſpondet noſtro Septembri, partim Octobri, eratque olim B primus menſis anni vulgaris, antequàm Deus primum menſem anni ſacri conſtitueret *Niſan*, ſiue Martium vel Aprilem, ob celebritatem Paſchæ Exodi 12. verſ. 2. vnde Chald. hoc loco vertit, *congregatus eſt Iſrael in menſe quem veteres vocabant menſem primum, & nunc ipſe eſt menſis ſeptimus.*

Dices, Templum perfectum eſt menſe octauo, vt dictum eſt cap. 6. verſ. vlt. quomodò ergo dicitur hîc dedicatum menſe ſeptimo? Reſpondet Abulenſ. Salianus & alij, templum cùm fuit dedicatum, fuiſſe quidem perfectum quoad partes principales, non tamen habuiſſe omnimodam ſuam perfectionem, ſed hanc poſt dedica- C tionem illi additam, ita vt menſe octauo omninò fuerit perfectum. Voluiſſe enim Salomonem anticipare omnimodam perfectionem ob ſolemnitatem feſti Tabernaculorum in menſe ſeptimo, vt in illa coram toto populo templum ſuum dedicaret.

Aliter reſpondet Serarius, ſcilicet dilatam fuiſſe dedicationem in annum ſequentem, menſemque eius ſeptimum, vt interim parietes meliùs ſiccarentur, & cætera omnia ad dedicationem neceſ-

A ſaria pleniùs compararentur. Quare dedicatum eſſe templum anno 12. regni Salomonis menſe ſeptimo.

IN SOLEMNI DIE] id eſt, in feſto Tabernaculorum, ait Abulenſ. Verùm id dici nequit: nam hoc feſtum incipiebat die 15. menſis ſeptimi: hic autem celebrata eſt dedicatio templi per 14. dies vt patet verſ. 65. qua peractâ dimiſſus eſt populus die 23 eiuſdem menſis, vt patet 2. Paralip. 7. 10. iam à die 15. menſis vſque ad diem 23. non intercedunt 14. dies, ſed octo dumtaxat. Ergo dies ſolemnis hîc intelligitur feſtum hoc dedicationis, quod ob hanc dedicationem magnificentiſſimam fuit ſolemniſſimum. ita Vatabl. Torniellus, Serarius, Salianus, qui cenſent feſtum hoc dedicationis incidiſſe in diem octauum menſis ſeptimi, ſiue *Ethanim*: inde enim vſque ad diem 23. quo perfecta fuit dedicatio, intercedunt 14. dies, de quibus verſ. 65. Igitur in 14. hiſce diebus includitur feſtum Tabernaculorum, quod erat ſolemniſſimum, & incipiebat die 15. menſis ſeptimi, durabatque per ſeptem dies: vnde eodem tenebantur omnes maſculi ex toto Iſraele adire templum iuxta legem Deuteronom. 16. 16. quare hanc temporis feſtique occaſionem ſtudio captauit Salomon, vt ſolemnior eſſet dedicatio maiorque populi frequentia celebraretur.

Allegor. dedicatio templi ſignificabat dedicationem Eccleſiæ, & cuiuſlibet templi Chriſtiani, de qua vide noſtrum Martinum de Roa libr. de Natali die cap. 21.

Tropolog. ſignificabat dedicationem animæ ſanctæ, præſertim B. Virginis, de qua vide Petrum Damiani ſerm. 2. de Natiuitate B. Virginis, vbi illam cum templo Salomonis comparat. Quomodo anima fiat domus & templum Dei, docet Philo libr. de Cherubim, S. Macarius homil. 1. & 10. S. Bernardus ſerm. de dedicat.

ET PORTAVERVNT ARCAM DOMINI SACERDOTES] ſicut eamdem tulerant tempore Dauidis Vers. 4.

in Sion 2. Reg. 6. ſed maior fuit pompa Salomonis, quàm Dauidis.

Et tabernacvlvm foederis.] ſcilicet fabricatum à Moyſe; hoc enim propriè dicitur *fœderis*. ita Ioſephus, Ribera, Abulenſ. Serarius, Vilalp. Sanchez & alij, licet Salianus & Emmanuel Sà intelligant tabernaculum quod Dauid fabricarat arcæ fœderis in Sion. Nam tabernaculum Moyſis non erat in Sion, ſed in Gabaon. Verùm non eſt dubium illud ex Gabaon fuiſſe à Salomone tranſlatum in Sion, indeque in templum. Adde vtrumque tabernaculum tam Moyſis quàm Dauidis, à Salomone fuiſſe tranſlatum in templum, perinde ac cætera omnia vaſa ſacra à Moyſe fabricata, præſertim altaria in templum tranſlata ſunt, id eſt in tabulatum templi, idque prudenti conſilio, ne ſcilicet alibi quàm in templo, Dei cultus celebraretur, itaque caueretur periculum ſuperſtitionis & idololatriæ, ait Caietan.

Vers. 6. Et intvlervnt arcam in oracvlvm templi, hoc eſt, in Sanctvm sanctorvm svbter alas Cherubim] quos ſcilicet Salomon nouos fabricarat, aliuſque decem cubitos, vt arcam, quæ alta erat cubitum vnum cum dimidio duntaxat, velarent, aliſque ſuis tegerent.

Vers. 9. In arca avtem non erat alivd nisi dvæ tabvlæ lapideæ.] Hac de re affatim dixi Hebr. 9. verſ. 4. & 5.

Vers. 10 Nebvla implevit domvm Domini] Nebula enim Deus ſe ſuamque gloriam repræſentabat & ſimul velabat. Caligo enim Deitatis eſt velamentum, æquè ac ſacramentum. Significat enim eam hominibus eſſe inuiſibilem & inacceſſam.

Vers. 11 Et non poterant sacerdotes stare et ministrare propter nebvlam] tum ob reuerentiam diuinæ maieſtatis ſe oſtendentis per nebulam; tum quia nebula hæc ſenſibilior offendebat oculos ſacerdotum, eorumque aciem obtundebat & hebetabat. ita Caietan.

Impleverat enim gloria Domini domvm Domini.] Nebulam vocat *gloriam Domini*, quia ipſe erat index & ſymbolum gloriæ Domini, vt dixi: ideoque erat lucida & ſplendida. ita Caietan. Nebula hæc, inquit, & nebula, & caligo & gloria Domini appellatur. Ex quibus nominibus colligitur, quòd erat nebula per modum caliginis lucidæ: & ratione lucis appellatur gloria, ſeu potiùs honor Domini; ratione verò formæ appellatur caligo; ratione autem materiæ, nebula: erant enim velut vapores nebuloſæ caliginis cum ſplendore, & propterea ſenſibiliter offendebant oculos ſacerdotum miniſtrantium in altari.

Vers. 12 Dominvs dixit, vt habitaret in nebvla] Dixit hoc Leuit. 16. 13. vbi iubet Deus pontifici vt non niſi thurificando ingrediatur Sanctum ſanctorum, idque ad hoc, vt vapor & nebula thymiamatis operiat propitiatorium, ac Deum in eo reſidentem; ne ſi pontifex eum videat, fulgore & terrore diuinitatis exanimetur & moriatur. Idem dixit Pſalmo 103. 3. *Qui ponis nubem aſcenſum tuum.* Et Pſalmo 17. 10 *caligo ſub pedibus eius.* Et verſ. 12. *Poſuit tenebras latibulum ſuum.* Hinc Deus Moyſi & Hebræis loquebatur per caliginem. Exodi 24. 16. Deuter. 4. & 5.

Firmissimvm solivm tvvm] Hebr. *directionem ad ſolium tuum.* Officium templi, ait Caietanus, manifeſtatur eſſe, non præſtare Deo habitationem, ſed præbere hominibus directionem mentis eorum, ad ſolium diuinum ſempiternum, quod in cælis eſt: ad dirigendos ſiquidem homines in Deum, qui creauit cælos & terram, regitque vniuerſum, effectum eſt templum. Vers. 13

Stetit avtem Salomon ante altare, Vers. 22 holocauſtorum. Stetit ergo inter altare & populum à tribus lateribus circumfuſum. Additur 2. Paral. 6. 13. eum ſtetiſſe in ſuggeſto æreo, ibidem pro perſona regis collocato, vt videretur ab vniuerſo populo, in conspectv (Hebr. *è regione totius*) ecclesiæ Israel] faciem ſiquidem verſus altare & ſanctuarium ad Occidentem habens (in qua etiam plaga erant ſacerdotes ac Leuitæ) populus autem per tres alias plagas Orientis, Meridiei & Septentrionis erat. Sic enim incepit facere quod faciendum ab alijs in hac ſubiuncta oratione docuit; videlicet quòd verſa facie ad templum preces Deo funderentur.

Porrò Salomon orationem hanc fudit quaſi rex Iſraëlis, ideoque diadema gerebat in capite. Vnde Chald. Cantic. 3. verſ. 11. cùm per ferculum Salomonis intellexiſſet eius templum, pro eo quòd Noſter, Septuag. & Hebr. habent: *Egredimini & videte filiæ Sion, regem Salomonem in diademate*, &c. ſic vertit: *Quando venit Salomon rex, vt faceret dedicationem domus ſanctuarij, præco egreſſus eſt in fortitudine & ſic ait: Egredimini & videte habitatores prouinciarum terræ Iſrael & populus Sion diadema & coronam, quâ coronauerunt domus Iſrael regem Salomonem in die dedicationis ſanctuarij; & lætatus eſt in lætitia ſolemnitatis tabernaculorum, quam fecit rex Salomon in tempore illo 14. diebus.* Et cap. 4. verſ. 1. addit: *Et in illo die obtulit rex Salomon mille holocauſta, & ſuſcepta eſt cum beneplacito oblatio eius coram Domino: exiuit vox de cælo & ait: Quàm pulcher es cœtus Iſrael, & quàm pulchri ſunt principes congregationis & ſapientes habitantes in concilio: quia ipſi ſemper illuminant populum domus Iſrael*, &c. Videant hic reges & principes miram pietatem Salomonis, qua ipſe rex quaſi ſacerdos & pontifex templum à ſe fabricatum Deo dicat & conſecrat, ac ſupplicat, vt Deus orantium in eo preces exaudiat, totique populo benedicit, ideoque à Deo exauditur, ac miraculoſa caligine & igne de cælo in victimas delapſo decoratur. Imitentur eum principes, & ſimiliter à Deo benedicentur.

Et expandit manvs svas in cælvm,] flexitque genua, vt dicitur 2. Paralip. 6. verſ. 13. vt hoc geſtu teſtaretur reuerentiam & deuotionem ſuam erga Deum Deique templum, ac populum ad eamdem exemplo ſuo excitaret. Salomonem imitati ſunt primi Chriſtiani, qui flexis genibus & eleuatis in cælum manibus orabant, cuius ceremoniæ varias cauſas ex Patribus recenſui 1. Timoth. 2. 8. ad illa: *Leuantes puras manus.*

Si enim cælvm et cæli cælorvm (id eſt ſummi, vaſtiſſimi & capaciſſimi cæli) te capere non possvnt, qvantò magis domvs hæc qvam ædificavi] non capiet te. Deus enim

enim eſt immenſus, ideoque eſt vbique, & omnia implet, ac vltra omnia per immenſa vacui ſpatia extenditur ideoque mille & milliones infinitos nouorum mundorum in iis creare poteſt. Idem dixêre philoſophi, vnde Aratus:

Iuppiter eſt quodcumque vides, Iouis omnia plena.

Et Æſchylus apud Clement. Alexandrinum libro 5. Stromatum.

Iuppiter eſt æther, eſt terra,
Cælumq́; & omnia Iuppiter, & ſi quid ſupra.

Et Orpheus ibidem:

Oceani ad fines expanſa eſt & manus illi.
Vndique dextera ſub pedibus ſubiectaq́; terra eſt.

Vers. 29. Erit nomen mevm ibi] q. d. in domo mea ero præſens: ibi colar, illic reſpondebo, illic preces exaudiam, operabor mirabilia, & gloriam meam oſtendam. Hinc rurſum: *Nomen meum erit ibi*, id eſt ipſum ex nomine meo vocabitur, *templum Domini*, iuxta illud: *domus mea, domus orationis vocabitur* Matth. 21. 13.

Vers. 31. Si peccaverit homo in proximvm svvm, et habverit aliqvod ivramentvm] q. d. Si quis vocatus ad templum vt iuret, ibidem iurant ſe non peccaſſe in proximum; nec rem eius abſtuliſſe vel læſiſſe. q. d. Salomon: O Domine oro & ſupplico, vt in templo hoc oſtendas veritatem vel falſitatem iuramenti, vt videlicet peierantem in templo punias quaſi ſacrilegum & profanantem domum tuam, vt omnibus pateat, quanta religio & reuerentia templo tuo debeatur, quamque in eo tu ſis præſens, & virtutem tuam ſpiritalem oſtendas. ita enim phraſis hæc explicatur 2. Paralip. 6. verſ. 22. & 23. ita Abulenſ. Sic olim ſuſpecti de aliquo crimine ducebantur ad oratorium S. Stephani, vt ibi iuramento ſe purgarent; nam ſi falſum iurabant, illicò à Deo puniebantur, cuius rei exempla recenſet S. Auguſt. lib. 22. de Ciuit. cap. 8. Idem fiebat peierantibus in templo S. Martini ad eius reliquias, vti narrat Gregor. Turon lib. 8. cap. 16.

Vers. 38. Cvncta devotatio (perperam nonnulli legunt *deuoratio*) et imprecatio] Hebr. *Omnis oratio & ſupplicatio quæ facta fuerit à quocumque homine*, in templo, &c. Sic & Septuag. ac Chald. *Deuotatio* enim eſt oratio & voti nuncupatio) & hæc vox olim fuit in vſu, vti ex Apuleio & Cicerone oſtendi Prouerb. 20. 25. ad illa: *Ruina eſt homini deuorare*, vel, vt legunt Beda, Lyran. & alij *deuotare ſanctos*.

Imprecatio verò idem eſt quod *precatio*: ponitur enim nomen compoſitum pro ſimplici: minùs genuinè ergo per eam accipit anathematiſmum S. Auguſt. quæſt. 21.

Si qvis cognoverit plagam cordis svi] id eſt, ſi quis acrem animi dolorem ſenſerit, eumque oratione coram te effuderit in templo, tu exaudies & ab eo liberabis eum.

Vers. 43 Nomen tvvm invocatvm est svper domvm hanc] q. d. domus hæc vocatur domus tua.

Vers. 45 Facies ivdicivm eorvm] id eſt, ius eis dices & facies, vlciſcendo iniurias eis factas, ipſoſque liberando ab oppreſſoribus iniuſtis & violentis.

Vers. 48 Et oraverint te contra viam terræ svæ, &c. et civitatis qvam elegisti, et templi] q. d. Si Iudæi extra Iudæam apud

A gentes conſtituti te orauerint faciem ſuam conuertentes ad terram ſuam, putà ad Ieruſalem & templum. Sic Daniel cap. 6. 10. *in Babylone captiuus contra Ieruſalem tribus temporibus in die flectebat genua ſua*. Et Pſaltes pſalm. 133. verſ. 2. *In noctibus*, inquit, *extollite manus veſtras in Sancta*, id eſt verſus templum ſanctum. Quin & Turcæ hodie in ſuis Moſchæis orantes ſuperſtitioſè conuertunt ſe ad Meridiem, vt reſpiciant verſus Mecham & ſuum Mahometem ibi ſepultum.

Dabis misericordiam coram eis] Hebr. *Dabis eos in miſericordias*. q. d. Conciliabis eis gratiam apud hoſtes, vt ab eis miſericordiam conſequantur, ac miſericorditer tractentur & liberentur. Vers. 50

Vtrvmqve enim genv in terram fixerat] Notent hoc nobiles delicatuli & glorioſuli, Vers. 54 B qui orant vno genu in terra fixo, altero eleuato quaſi pugnaturi cum Deo, ni concedat quod petunt. Rex regum Salomon orans ecce vtrumque flexit genu, & vtraſque manus in cælum expandit, atque hoc geſtu ſupplex perſtitit toto tempore prolixæ orationis ſuæ: Et nos viles pauperesque homunculi dedignabimur vtrumq; genu flectere, vt vno ſupplicare Deo, altero minari eidem videamur?

Benedixit omni ecclesiæ Israel] q. d. benè precatus eſt toti cœtui, ſiue conuentui populi Iſraël. Vers. 55

Sint sermones mei, &c. appropinqvantes Domino] q. d. Sit Dominus iugiter memor huius orationis meæ, quam ad eum pro futuris C poſteris ſæculiſque effudi. ita Vatabl. Vers. 59

Qvia Dominvs ipse Devs, et non vltra est absqve eo] q. d. Non eſt alius Deus præter eum, ſed ipſe vnus & ſolus eſt Deus verus. Vers. 60

Sicvt et hodie] ſubaudi, facitis, vt ita quoque faciatis in poſterum, vt perfecto corde Deum ametis, eiuſque mandata vniuerſa cuſtodiatis. Additur 2. Paralip. 6. 41. *Nunc igitur conſurge Domine Deus in requiem tuam; tu & arca fortitudinis tuæ*; vt ſcilicet ſuper arcam reſidens requieſcas in templo hoc à me tibi fabricato. vocat *Arcam fortitudinis*, quià per eam Deus Ierichuntem & Chananæam duce Ioſue fortiter expugnauit. Pergit Paralip. *Sacerdotes tui Domine Deus induantur ſalutem*, vt vndique ſint ſani & ſalui, ac ſalute quaſi veſte circumquaque induantur & cingantur, vt eam quoque aliis, præſertim D laicis, impertiri valeant: *Domine Deus ne auertas faciem chriſti*. q. d. Ne meas, putà Salomonis, qui ſum tuus chriſtus, id eſt rex Iſraëlis à te vnctus & creatus, preces iam recenſitas, ô Domine, auertas; ſed exaudias & adimpleas: ſtimulum adhibet concludens: *Memento miſericordiarum* (Hebr. חסדי *chaſde*, id eſt *pietatum*) *Dauid ſerui tui*. q. d. Concede mihi quod peto propter merita Dauidis patris mei, qui fuit vir pietatum & miſericordiarum, tam actiuè quàm paſſiuè, quia opera miſericordiæ multa & præclara in Saulem cæteroſque Iſraelitas exhibuit, ideoque viciſſim à te Domine magnam miſericordiam & gratiam conſecutus eſt. Vers. 61

Porrò Deum exaudiſſe orationem Salomonis patebit cap. ſequenti v. 2. 2. Nota hîc, Deum magis exaudire orationes quæ in templo quaſi

in domo ſua fiunt, quàm quæ alibi ob cauſas quas A recenſui 1. Timoth. 2. verſ. 1. & 2.

Vers. 63. MACTAVITQVE SALOMON HOSTIAS PACIFICAS (quæ pro pace, id eſt ſalute & felicitate ſua & populi tam obtenta, quàm deinceps obtinenda offerebantur iuxta legem Leuit. 3.) BOVM VIGINTI DVO MILLIA, ET OVIVM CENTVM VIGINTI MILLIA] Vide hîc rurſum Salomonis pietatem & magnificentiam in cultu Dei.

Vers. 64. IN DIE ILLA SANCTIFICAVIT REX MEDIVM ATRII, QVOD ERAT ANTE DOMVM DOMINI,] q. d. Illo die dedicationis templi Salomon per pontificem & ſacerdotes dedicauit mediam partem atrij ſacerdotum, quæ erat ante Sanctum, vt in ea multa erigerentur altaria ad tot millia victimarum in eis offerenda. Vnum enim altare à Deo præſcriptum Exodi 27. verſ. 1. omnia hæc B capere non poterat. Quare neceſſitas præſens excuſauit Salomonem à peccato, vt non faceret contra Dei legem vetantem erigi aliud altare, præſertim quia ſimul offerebat in altari à Deo præſcripto victimas tot quot illud capere poterat, cæteras verò obtulit in altaribus iuxta illud in atrio ſacerdotum à ſe erectis: vnde tunc totum atrium ſacerdotum, vel potiùs dimidia eius pars erat quaſi vnum altare. Ita Abulenſ.

Deinceps verò Salomon in templo hoc quotidie ſacrificia obtulit; ſed plura & maiori ſolemnitate ter in anno, ſcilicet in Paſchate, Pentecoſte, & feſto Tabernaculorum, vt patet 2. Paralip. 8. verſ. 13.

FECIT ERGO SALOMON IN TEMPORE ILLO FESTIVITATEM CELEBREM, &c. SEPTEM DIEBVS, ET SEPTEM DIEBVS] Priores ſeptem dies fuere dedicationis templi, poſteriores ſeptem feſti tabernaculorum. Ita Abulenſ. Caiet. & alij. Vers. 65.

Denique in hac dedicatione Leuitæ & Cantores ac 120. ſacerdotes concinebant tam voce, quàm tubis, cymbalis, organis, citharis pſalteriis, cæteriſque muſicis inſtrumentis perſonabant, vt dicitur 2. Paralip. 5. 11. Fabulantur Rabbini eo tempore portas templi ſponte fuiſſe clauſas, cumque cantaretur Pſalmus 131. ſponte apertas. Miracula verò quæ tunc contigerunt fuere, quòd Deus igne cæ- B leſti omnes victimas conſumpſerit, & ſuam maieſtatem oſtenderit in nube ſplendida & glorioſa. Audi 2. Paralip. 7. 1. *Cumq́, compleſſet Salomon fundens preces, ignis deſcendit de cælo, & deuorauit holocauſta & victimas: & maieſtas Domini impleuit domum. Nec poterant ſacerdotes ingredi templum Domini, eò quòd impleſſet maieſtas Domini templum Domini. Sed & omnes filij Iſraël videbant deſcendentem ignem, & gloriam Domini ſuper domum: & corruentes proni in terram ſuper pauimentum ſtratum lapide, adorauerunt, & laudauerunt Dominum: Quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.*

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DEus apparet Salomoni, promittitq́ue ei thronum æternum ſi in lege ſua ambulet; ſin autem, minatur ei regni templiq́ue exterminium. Mox verſ. 10. Salomon offert Hiram regi Tyri 20. ciuitates: inde verſ. 17. ædificat munitq́ue varias vrbes, ac omnes Chananæos reliquos ſibi facit tributarios. Denique verſ. 26. claſſem mittit in Ophir, quæ ei affert 420. talenta.

1. FActum eſt autem cùm perfeciſſet Salomon ædificium domus Domini, & ædi-
ficium regis, & omne quod optauerat & voluerat facere, 2. apparuit ei
Dominus ſecundò, ſicut apparuerat ei in Gabaon. 3. Dixitque Dominus ad
eum: Exaudiui orationem tuam & deprecationem tuam, quam deprecatus es co-
ram me: ſanctificaui domum hanc, quam ædificaſti, vt ponerem nomen meum
ibi in ſempiternum; & erunt oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus. 4. Tu
quoque ſi ambulaueris coram me, ſicut ambulauit pater tuus, in ſimplicitate
cordis, & in æquitate: & feceris omnia quæ præcepi tibi, & legitima mea, & iu-
dicia mea ſeruaueris, 5. ponam thronum regni tui ſuper Iſrael in ſempiternum,
ſicut locutus ſum Dauid patri tuo, dicens: Non auferetur vir de genere tuo de
ſolio Iſraël. 6. Si autem auerſione auerſi fueritis vos & filij veſtri, non ſequen-
tes me, nec cuſtodientes mandata mea, & ceremonias meas, quas propoſui vo-
bis, ſed abieritis & colueritis deos alienos, & adoraueritis eos: 7. auferam Iſraël
de ſuperficie terræ, quam dedi eis: & templum quod ſanctificaui nomini meo,
proiiciam à conſpectu meo, eritque Iſraël in prouerbium, & in fabulam cunctis po-
pulis. 8. Et domus hæc erit in exemplum: omnis qui tranſierit per eam, ſtupe-
bit, & ſibilabit, & dicet: Quare fecit Dominus ſic terræ huic, & domui huic?
9. Et reſpondebunt: Quia dereliquerunt Dominum Deum ſuum, qui eduxit pa-
tres eorum de Terra Ægypti, & ſecuti ſunt deos alienos, & adorauerunt eos, &
coluerunt eos: idcircò induxit Dominus ſuper eos omne malum hoc. 10. Ex-
pletis autem annis viginti poſtquam ædificauerat Salomon duas domos, id eſt,
domum Domini, & domum regis, 11. (Hiram rege Tyri præbente Salomoni li-

gna

gna cedrina & abiegna, & aurum iuxta omne quod opus habuerat) tunc dedit Sa-
lomon Hiram viginti oppida in Terra Galilææ. 12. Et egreſſus eſt Hiram de
Tyro, vt videret oppida quæ dederat ei Salomon, & non placuerunt ei, 13. & ait:
Hæccine ſunt ciuitates, quas deſtiſti mihi, frater? Et appellauit eas Terram chabul,
vſque in diem hanc. 14. Miſit quoque Hiram ad regem Salomonem centum
viginti talenta auri. 15. Hæc eſt ſumma expenſarum, quam obtulit rex Salomon
ad ædificandam domum Domini & domum ſuam, & Mello, & murum Ieruſalem,
& Heſer, & Mageddo, & Gazer. 16. Pharao rex Ægypti aſcendit, & cepit
Gazer, ſuccenditque eam igni: & Cnananæum, qui habitabat in ciuitate, inter-
fecit, & dedit eam in dotem filiæ ſuæ vxori Salomonis. 17. Ædificauit ergo Sa-
lomon Gazer, & Bethoron inferiorem, 18. & Baalath, & Palmiram in Terra ſo-
litudinis. 19. Et omnes vicos, qui ad ſe pertinebant, & erant abſque muro, mu-
niuit, & ciuitates curruum & ciuitates equitum, & quodcumque ei placuit vt ædi-
ficaret in Ieruſalem, & in Libano, & in omni terra poteſtatis ſuæ. 20. Vniuer-
ſum populum, qui remanſerat de Amorrhæis, & Hethæis, & Pherezæis, & He-
uæis, & Iebuſæis, qui non ſunt de filiis Iſraël: 21. horum filios, qui remanſerant
in terra, quos ſcilicet non potuerant filij Iſraël exterminare: fecit Salomon tribu-
tarios, vſque in diem hanc. 22. De filiis autem Iſrael non conſtituit Salomon
ſeruire quemquam, ſed erant viri bellatores, & miniſtri eius, & principes, & du-
ces, & præfecti curruum & equorum. 23. Erant autem principes ſuper omnia o-
pera Salomonis præpoſiti quingenti quinquaginta, qui habebant ſubiectum popu-
lum, & ſtatutis operibus imperabant. 24. Filia autem Pharaonis aſcendit de
ciuitate Dauid in domum ſuam, quam ædificauerat ei Salomon: tunc ædificauit
Mello. 25. Offerebat quoque Salomon tribus vicibus per annos ſingulos holo-
cauſta, & pacificas victimas, ſuper altare quod ædificauerat Domino, & adolebat
thymiama coram Domino: perfectumque eſt templum. 26. Claſſem quoque fe-
cit rex Salomon in Aſiongaber, quæ eſt iuxta Ailath in littore Maris rubri, in Ter-
ra Idumææ. 27. Miſitque Hiram in claſſe illa ſeruos ſuos viros nauticos & gna-
ros maris, cum ſeruis Salomonis. 28. Qui cùm veniſſent in Ophir, ſumptum
inde aurum quadringentorum viginti talentorum, detulerunt ad regem Salomonem.

Vers. 2. APPARVIT EI DOMINVS SECVNDO, SICVT APPARVERAT EI (primò) IN GABAON] ſcilicet apparuit ei nocte, vt dicitur 2. Paral. 7. 12. in ſomnis: ſic enim ei apparuerat in Gabaon cap 3. 4.

Vers. 3. SANCTIFICAVI DOMVM HANC] id eſt, *elegi locum iſtum mihi in domum ſacrificij*, vt exponitur 2. Paral. 7. 12.

VT PONEREM NOMEN MEVM IBI IN SEMPITERNVM] quamdiu ſcilicet templum erit & ſubſiſtet vocabitur domus Domini, ibique ergo me meamque præſentiam, gratiam & gloriam oſtendam.

ET ERVNT OCVLI MEI ET COR MEVM IBI CVNCTIS DIEBVS] q. d. Coniiciam oculos in domum meam, ipſaque erit mihi chara, curæ & curæ.

Vers. 4. TV QVOQVE SI AMBVLAVERIS CORAM ME, SICVT AMBVLAVIT PATER TVVS IN SIMPLICITATE (Hebr. בתם *betom*, id eſt *in integritate*; Chald. *in veritate*; Septuag. *in ſanctitate*) CORDIS, ET IN ÆQVITATE] Hebr. בישר *beioſcer*, id eſt *in rectitudine*, hoc eſt, ſi integro vero, ſancto & perfecto corde mihi ſeruieris, vt totum cor mihi tradas, nec illud diuidas, vt eius partem vnam mihi, alteram idolis & cupiditatibus tradas. Deus enim totum cor, totumque amorem noſtrum poſcit, iuxta illud: *Diliges Dominum Deum ex tota corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Deuter. 6. 5. vide ibi dicta. Vnde explicans ſubdit:

ET FECERIS OMNIA QVÆ PRÆCEPI TIBI, A ET LEGITIMA (leges) MEA, ET IVDICIA (iura & leges iudiciales à me latas) MEA SERVAVERIS.

Vers. 6. SI AVTEM AVERSIONE AVERSI FVERITIS] à me meaque lege.

Vers. 7. AVFERAM ISRAEL DE SVPERFICIE TERRÆ, QVAM DEDI EIS: ET TEMPLVM QVOD SANCTIFICAVI (dicaui) NOMINI MEO PROIICIAM] ſicuti iam ob necem Chriſtum videmus Iudæos in orbe errones & vagos, & templum eorum exciſum. Sic & Chriſtianos ad hæreſim aliaque ſcelera dilabentes Deus ſæpiùs puniuit, & etiamnum punit, excidio gentis & regni, ac templa & monaſteria ſuccendi eoetuque iunis.

Vers. 10. EXPLETIS AVTEM ANNIS VIGINTI (ab in- B choata templi fabrica, putà anno 24 regni Salomonis) POSTQVAM ÆDIFICAVERAT SALOMON DVAS DOMOS, ID EST DOMVM DOMINI, ET DOMVM REGIS, &c.

Vers. 11. TVNC DEDIT SALOMON HIRAM VIGINTI OPPIDA IN TERRA GALILÆÆ.] Quæres, an licitè Salomon has vrbes ab Iſraele abalienauerit, & tradiderit Hiram regi Tyri gentili? Reſp. illum licitè non potuiſſe illas in æternum abalienare, vt faceret terram Phœnicum, quia iniuriam feciſſet Iſraelitis contra legem Dei, qui illas eis aſſignarat & dederat. Rurſum Hiram Galilæos hos pertraxiſſet ad ſua idola & gentiliſmum. Quare non tradidit Hiramo abſolutum plenumque earum dominium, ſed tantùm vſum-fructum, vt ſcilicet Hiram ex eis redditus & iura, quæ Salomon percipere ſolebat, reciperet, donec expenſas ſuas pro Salomone factas compen-

compenſaret; vel certè vſque ad vitam ſuam, vt eo mortuo redirent ad regnum & reges Iſraëlis. ita Abulenſ. Serarius, Salianus & alij

Vers. 13. Et appellavit eas terram Chabvl] *Chabul* Phœnicum lingua, vt Ioſephus libr. 8. cap. 5. ſignificat *non placens*, vile, diſplicens. ita Abulenſ. Caietan. & alij: Hebræurum verò lingua חֶבֶל *chebel* ſignificat *compedes*, inde *chabul* ſignificat *terram tenacem* & lutoſam, quæ gradientes remoratur, eiſque quaſi compedes inijcit, vt vix progredi queant. ita R. Dauid, Vatabl. & Pagnin. Poſſet quoque *chabul* per methateſin deduci à כֶּלֶב *keleb*, id eſt canis. q. d. *terra canina*, vilis & ſpurca inſtar canis; vnde Ioſephus ait Hiram noluiſſe has vrbes acceptare, itaque eas manſiſſe Iſraeli.

Vers. 15. Hæc est svmma expensarvm, qvam obtvlit rex Salomon ad ædificandam domvm Domini, et domvm svam, et Mello, et mvrvm Iervsalim, et Hezer; &c.] q. d. Hæc eſt cauſa vel materia tot expenſarum & ſumptuum, quos fecit Salomon; nimirum fabrica templi, domus ſuæ, Mello, &c. In his enim fabricis maximas expenſas fecit, & ærarium ſuum opulentiſſimum exhauſit. Hebr. enim eſt: *Hoc eſt verbum tributi*, id eſt hæc eſt ratio & cauſa tributi tanti, quod Salomon populo indixit (ob quod populus murmurauit, & à Roboam ad Ieroboam defecit) nimirum, vt ex eo fabricaret templum & tot vrbes. Fabrica enim opes etiam regias & maximas exhaurit. Ita Vatabl. Serarius, Sanchez & alij

Poſſet ſecundò, cum Septuag. verti: *Hæc eſt ſumma diſtributionis*, in quam ſcilicet Salomon ſuas opes tantaque tributa diſtribuit & expendit, vt *ſumma expenſarum*, ſit ſumma rerum, in quas expenſæ ſunt factæ, nimirum fabrica templi & tot vrbium. Nam alioqui propriè nulla ſumma tributorum vel opum Salomonis hîc texitur.

Et dedit eam in dotem filiæ svæ, vxori Salomonis.] Iam antè cùm nuberet Salomoni, dederat ei dotem. *In dotem* ergo, id eſt in augmentum dotis. Vnde Hebr. habent: *Dedit ei* שִׁלֻּחִים *ſilluchim*; Septuag. ἀποστολάς, id eſt *miſſilia*, ſcilicet munera, hoc eſt, *dedit ei dono*, vt vertit Chald.

Vers. 18. Et Palmiram] Hebr. & Septuag. *Thamar*, id eſt *Palma*. Videtur ergo vrbs hæc dicta *Palmira*, à palmarum copia, & palmetis ibidem abundantibus, ait S. Hieron. in Ezech. cap. 47. & 48. Sita erat trans Iordanem in finibus Iſraël pertinebatque ad dimidiam tribum Manaſſe, diſtans à Damaſco 27. millibus paſſuum. Ædificauit eam ergo Salomon ibidem tamquam in extremo imperij ſui limite, & validiſſimis mœnibus cinxit: poſtcà ab Hadriano Imper. reſtaurata dicta fuit *Hadrianopolis*. Ab hac vrbe celebris tota regio & ſolitudo vicina dicta eſt *Palmirena*. vide Adrichom. pag. 92. num. 73.

Vers. 21. Fecit Salomon tribvtarios.] ſcilicet Chananæos omnes, qui reſidui erant in Iudæa, quos Hebræi non potuerant exterminare. Quæres, an peccarit hîc Salomon? nam Deus iuſſerat omnes Chananæos occidi. Reſp. Abulenſ. non peccaſſe, quia nec Dauid pater eius illos occiderat: vnde vel Deum in lege ſua diſpenſaſſe, vel potiùs tunc legem non obligaſſe, eò quòd tunc ceſſaret omne periculum, quod timebatur Iſraeli à Chananæis, ne ſcilicet ipſi Hebræos ad ſua idola pellicerent: iam enim erant omninò à Dauide & Salomone ſuppreſſi, vt id facere & capita eleuare non auderent. Rurſum metuere poterat Salomon, ne, ſi ipſe omnes Chananæos occideret, Philiſthini, aliæque gentes, in vindictam ſimili modo omnes Iudæos apud ſe degentes trucidarent, imò ipſi bellum mouerent. Adde, legem iubentem occidi Chananæos maximè pertinuiſſe ad Chananæos, qui tempore Ioſue viuebant & deinceps, cùm expugnanda & poſſidenda erat terra, vt indicatur hoc verſu. ita Caietan. & alij.

Classem qvoqve fecit rex Salomon.] Pineda cenſet Salomonem hanc claſſem inſtruxiſſe initio regni, ad colligendum aurum pro fabrica templi. Verùm hoc abundè iam antè comparatat Dauid: vnde Salianus opinatur ipſum hanc claſſem adornaſſe poſt fabricam templi anno regni ſui 24. idque colligit ex verſ. 10. quod intellige de claſſibus poſterioribus, & maioribus. Nam ante fabricam templi pro eius æquè ac palatiorum vrbiumque ædificandarum immani ſumptu, eum hanc claſſem inſtruxiſſe ad aurum comparandum, liquet ex cap. 10. 12. vbi dicitur Salomon ex lignis thyinis allatis ex Ophir feciſſe fulcra domus Domini & domus regiæ. Vers. 26.

Gnaros maris] Tyrij enim & Phœnices, vtpote accolæ maris, in arte nautica & nauigatione omni æuo apud omnes gentes fuere celebres. Vers. 27.

Qvi cvm venissent in Ophir, svmptvm inde avrvm qvadringentorvm viginti talentorvm, detvlеravnt ad regem Salomonem] Quæres, quæ & vbi ſit Ophir. Nonnulli putant fuiſſe Angolam, in qua ſunt Æthiopes, qui in mancipia adducti ſunt Salomoni, vti & hodie inde adducuntur in Hiſpaniam. Alij cenſent fuiſſe Malacam, alij Sefalam, alij cum Eugubino imam Perſiam, alij Africam. Vers. 28. *Ophir vbi.*

Duæ ſententiæ ſunt probabiliores. Prior, Ophir eſſe regnum Peru in India Occidentali; tum quia ibi eſt aurum plurimum & laudatiſſimum, quod inde quotannis ferè in Hiſpaniam exportatur, tum quia Ophir per metatheſin litterarum eſt Peru; tum quia aurum Ophir vocatur aurum פַּרְוַיִם *Periiaim*, id eſt, duarum Peru, ſcilicet minoris & maioris. 2. Paralip. 3. 7. ita Vatabl. Arias, Genebr. & alij, qui cenſent nouum orbem à Salomone fuiſſe apertum & cognitum. *In Peru.*

Poſterior & communior ſententia eſt, Ophir fuiſſe in India Orientali, adeoque plures eius auriferas regiones complecti, vti auream Cherſoneſum, ita dictam ab auri copia, Sumatram & Taprobanam, Pegu, Ceylam, aliaſque Indiæ Orientalis regiones auriferaces. Ita Sanchez, Serarius, Salianus, Gaſpar Varerius libr. de Ophir, Ioſephus Acoſta lib. 1. de natura noui orbis cap. 13. & 14. Fauent Ioſephus, Heſychius, Theodor. Procop. & S. Hieron. Epiſt. 140. ad Principiam, qui *Ophir* dictum aſſerit ab *Ophir* filio Heber. Geneſ. 10. verſ. 29. *vel potiùs in Sumatra.*

Probatur primò, quia hæc claſſis ſoluebat ex Aſiongaber ſita in mari rubro, ſiue in ſinu Ara- *Probatur primò.*

Arabico : ex hoc autem facilis, directa & vicina eſt nauigatio per promotionem Comorinenſe in Sumatram & Taprobanam, vtpote directè ei obiacentem, vt patet ex tabulis Coſmographicis longiſſima verò, & planè periculoſa & anfractuoſa fuiſſet nauigatio ex mari rubro in Peru : oportuiſſet enim vel per Orientem gyrare totam Indiam Orientalem, Malacam, Iapones & Sinas, ibique reflectere iter in Americam : vel certè per Occidentem circumnauigare Promontorium bonæ ſpei totamque Africam ac Oceanum vaſtiſſimum ; inde per Braſiliam, Patagones, Chili & fretum Magellanicum tendere in Peru : longè autem facilior & vicinior in Peru fuiſſet nauigatio ex Ioppe & Tyro, putà ex mari mediterraneo, vti hodie eſt ex Hiſpali in Hiſpania.

Secundò. Secundò, quia tunc incognitus erat vſus magnetis : quare ſuos curſus nauigantes metiebantur polo & ſtellis polaribus : vnde littora vicina legebant, nec audebant tranſire Gades (vbi Hercules ſuas columnas, quaſi nauigationis terminum, quem nemo tranſire auderet, fixit) multò minùs lineam æquinoctialem. Hinc Gades habitæ ſunt extremus terræ terminus, ipſis etiam Tyriis, vti teſtatur Strabo libr. 3. Diodor. libr 5 Paterculus libr. 1. Vnde vetus Prouerbium : *Ad Gades.* Apud Petr. Apianum 1. Antiq. extat hoc Gadibus monumentum : *Heliodorus inſanus Carthaginenſis ad extremum orbis ſarcophago teſtamento, me hic condi iuſſi, vt viderem ſi quis me vnquam inſanior, ad me viſendum ad hæc vſque loca penetrauerit,*

Tertiò. Tertiò, ſi India Occidentalis, & nauigatio in eam à Salomone fuiſſet reperta & trita, vtique manſiſſet eius memoria & continuatio : auri enim cupido ad eam omnes excitaſſet. Iam autem nulla eius extat memoria, imò ante Americum Veſpucium (vnde dicta eſt America) terra illa ab omnibus habita fuit vt noua & incognita. Accedit, quòd ex ſinu Arabico ſiue mari rubro, celebra tum erat Tyriorum aliorumque in Indiam Orientalem nauigatio, vti ex priſcis auctoribus oſtendit Pineda.

Quartò. Quartò, quia Sumatra, Taprobana & loca vicina abundant auro præſtanti, gemmis, lignis thyinis, ebore, aliiſque rebus pretioſis, quæ in Ophir & Tharſis eſſe dicuntur cap. 10. verſ. 11. & 22. cùm Peru careat lignis thyinis, ſimiis, pauonibus, ebore & elephantis, teſte Ioſepho Acoſta loco citato, qui

A in Peru vixit 15. annos. Accedit, quod Maffæus libr. 16. hiſtor. Indic. ſcribat Peguſios ex maiorum traditione ſtirpem ſuam referre ad Iudæos exules, à Salomone damnatos ad aurifodinas, miſſoſque ad aurum in Pegu lociſque vicinis effodiendum. Porrò ab Ophir aurum præſtans vocatur Ophiriſum, indeque obrizum, ait S. Hieron. loco citato.

Quintò, Ophir dicta eſt ab Ophir filio Iectan, & nepote Heber. Porrò frater Ophir dictus eſt Heuila, amboque incoluerunt Indiæ & plagæ Orientalis regiones ad Gangem fluuium, quæ ipſorum nominibus appellatæ, fuere auri & gemmarum feraciſſimæ. Quintò.

Hinc patet reſponſio ad argumenta prioris ſententiæ. Adde, Ophir nomine ſuo tam ad Peru alludere quàm ad Africam, quaſi Africa ſit Ophirica, ſiue Africa.
B Nam in Ophir prima littera eſt Aleph, quæ eſt in Africa. Vnde Septuag. & Ioſeph. pro *Ophir* vertunt, *Sophir* vel *Sofira*, quam nonnulli putant eſſe Sofalam, quæ eſt Africæ regio, per quam è mari rubro venientes nauigant in Sumatram ceteramque Indiam Orientalem. De auro *Peruaim* dicam 2 Paral. 3. 7. Denique nomen Peru fuit incognitum, imò etiamnum Peruanis ignotum eſt : Hiſpani enim nuper illud iſti regioni indiderunt à flumine quodam ibidem ſito, cui nomen eſt Peru, teſte Acoſta & aliis.

Denique cur Salomon rex ſapientiſſimus, relictis opibus Indiæ Orientalis ſibi vicinæ, iiſque præſtantiſſimis, quæſiuiſſet eas in India Occidentali remotiſſima, vbi nauigatio erat periculoſiſſima? Si quis tamen omninò velit Ophir eſſe Peru, dicat partem huius claſſis nauigaſſe in Peru, aliam
C in Sumatram & Indiam Orientalem, ſicut nunc ex diuiſione Pontificis Alexandri VI. Luſitani nauigant in Indiam Orientalem, Hiſpani eis vicini in Occidentalem. Plura de Ophir vide apud Pinedam libr. 4. de Rebus Salomonis cap. 16.

AVRVM QVADRINGENTORVM VIGINTI TALENTORVM,] ſupplet liber 2. Paralip. cap. 8. 18. more ſuo, numeratque 450. talenta. Myſticè, Salomon hac nauigatione repræſentauit, imò viam aperuit Hiſpanis & Luſitanis in Indiam, tum vt aurum, tum potiùs vt Indorum animas omni auro pretioſiores Chriſto, qui verus eſt Salomon, acquireret.

CAPVT

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

REgina Saba viſit Salomonem , eiuſque ſapientiam & magnificentiam admiratur. Mox v. 14. recenſentur Salomonis annui redditus & opes ; ac v. 18. thronus eburneus , v. 22. claſſis in Tharſis, atque v. 26. equites & equitatus.

1. SEd & Regina Saba, audita fama Salomonis in nomine Domini, venit tentare
eum in ænigmatibus. 2. Et ingreſſa Ieruſalem multo cum comitatu, & di-
uitiis, camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas pretio-
ſas, venit ad regem Salomonem, & locuta eſt ei vniuerſa quæ habebat in corde ſuo.
3. Et docuit eam Salomon omnia verba quæ propoſuerat : non fuit ſermo, qui
regem poſſet latere , & non reſponderet ei. 4. Videns autem regina Saba om-
nem ſapientiam Salomonis , & domum quam ædificauerat. 5. & cibos menſæ
eius, & habitacula ſeruorum, & ordines miniſtrantium , veſteſque eorum, & pin-
cernas, & holocauſta quæ offerebat in domo Domini : non habebat vltrà ſpiritum,
6. dixitque ad regem : Verus eſt ſermo , quem audiui in terra mea, 7. ſuper ſer-
monibus tuis & ſuper ſapientia tua : & non credebam narrantibus mihi, donec ip-
ſa veni, & vidi oculis meis, & probaui quòd media pars mihi nuntiata non fuerit :
maior eſt ſapientia & opera tua, quàm rumor quem audiui. 8. Beati viri tui, &
beati ſerui tui, qui ſtant coram te ſemper , & audiunt ſapientiam tuam. 9. Sit
Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuiſti, & poſuit te ſuper thronum Iſraël,
eò quòd dilexerit Dominus Iſraël in ſempiternum , & conſtituit te regem, vt face-
ceres iudicium & iuſtitiam. 10. Dedit ergo regi centum viginti talenta auri , &
aromata multa nimis , & gemmas pretioſas : non ſunt allata vltrà aromata tam
multa , quàm ea quæ dedit regina Saba regi Salomoni. 11. (Sed & claſſis Hi-
ram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit de Ophir ligna thyina multa nimis, &
gemmas pretioſas. 12. Fecitque rex de lignis thyinis fulcra domus Domini, &
domus regiæ , & cytharas lyraſque cantoribus : non ſunt allata huiuſcemodi ligna
thyina , neque viſa vſque in præſentem diem.) 13. Rex autem Salomon de-
dit reginæ Saba omnia quæ voluit & petiuit ab eo : exceptis his , quæ vltrò obtu-
lerat ei munere regio. Quæ reuerſa eſt , & abiit in terram ſuam cum ſeruis ſuis.
14. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos ſingulos, ſex-
centorum ſexaginta ſex talentorum auri : 15. excepto eo quod afferebant viri
qui ſuper vectigalia erant, & negotiatores, vniuerſique ſcruta vendentes, & om-
nes reges Arabiæ , duceſque terræ. 16. Fecit quoque rex Salomon ducenta ſcu-
ta de auro puriſſimo , ſexcentos auri ſiclos dedit in laminas ſcuti vnius. 17. Et
trecentas peltas ex auro probato : trecentæ minæ auri vnam peltam veſtiebant : po-
ſuitque eas rex in domo ſaltus Libani. 18. Fecit etiam rex Salomon thronum de
ebore grandem : & veſtiuit eum auro fuluo nimis, 19. qui habebat ſex gradus : &
ſummitas throni rotunda erat in parte poſteriori : & duæ manus hinc atque inde te-
nentes ſedile : & duo leones ſtabant iuxta manus ſingulas. 20. Et duodecim leun-
culi ſtantes ſuper ſex gradus hinc atque inde : non eſt factum tale opus in vniuerſis
regnis. 21. Sed & omnia vaſa , quibus potabat rex Salomon , erant aurea : &
vniuerſa ſupellex domus ſaltus Libani de auro puriſſimo : non erat argentum, nec
alicuius pretij putabatur in diebus Salomonis, 22. quia claſſis regis per mare cum
claſſe Hiram ſemel per tres annos ibat in Tharſis , deferens inde aurum , & argen-
tum , & dentes elephantorum , & ſimias, & pauos. 23. Magnificatus eſt ergo
rex Salomon ſuper omnes reges terræ , diuitiis , & ſapientia. 24. Et vniuerſa
terra deſiderabat vultum Salomonis, vt audiret ſapientiam eius, quam dederat Deus
in corde eius, 25. Et ſinguli deferebant ei munera , vaſa argentea & aurea, ve-
ſtes, & arma bellica , aromata quoque, & equos & mulos , per annos ſingulos.
26. Congregauitque Salomon currus & equites , & facti ſunt ei mille quadragin-
ta currus , & duodecim millia equitum : & diſpoſuit eos per ciuitates munitas,
& cum rege in Ieruſalem. 27. Fecitque vt tanta eſſet abundantia argenti in Ie-
ruſalem , quanta & lapidum ; & cedrorum præbuit multitudinem , quaſi ſicomoros
quæ

que naſcuntur in campeſtribus. 28. Et educebantur equi Salomoni de Ægypto, & de Coa. 29. Negotiatores enim regis emebant de Coa, & ſtatuto pretio perducebant. 30. Egrediebatur autem quadriga ex Ægypto ſexcentis ſiclis argenti. & equus centum quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges Hebræorum & Syriæ equos venumdabant.

VERS. 1. SED ET REGINA SABA, AVDITA FAMA SALOMONIS IN NOMINE DOMINI (hoc eſt, auditâ famâ de mira Salomonis ſapientia illi à Deo indita, deque eius ſtupendis fabricis & operibus quæ faciebat *in nomine*, id eſt ope & virtute *Domini*: nam τὸ *in nomine Domini*, referendum ad *fama*, non ad *venit*, vt patet ex Hebræo) VENIT TENTARE EVM IN ÆNIGMATIBVS] vt per ænigmata obſcura & intricata probaret eius ſapientiam.

Quæres, cuias erat, & ex qua regione venit hæc regina?

Regina Saba unde. Nota, ex S. Hieron. in Tradit. in Geneſ. duplex eſt Saba, vna eſt ciuitas Arabiæ Felicis, & tum ſcribitur per litteram *ſchin*, vnde eius incolæ dicti ſunt *Sabæi* (iuxta illud:

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi)

Duplex Saba. à *Saba* filio Regma eius fundatore. Geneſ. 10. 7. Altera Saba eſt in Æthiopia, quæ ſcribitur per litteram *ſamech*, vel ei æquipollentem *ſin*, fundata & appellata à Saba filio Chus, Geneſ. 10. verſ. 7. ex quo orti videntur Abyſſini, quorum rex eſt Preto-Iohannes. Hæc fuit Æthiopiæ metropolis, & poſteà à Cambyſe nomine ſororis ſuæ vocata eſt Meroë, teſte Ioſepho libr. 2. Antiq. cap. 10. & Strabone libr. 16. & 17. Vtriuſque fit mentio Pſalm. 71. verſ. 10. *Reges Arabum & Saba dona adducent*. Hebr. enim eſt *Reges* שְׁבָא *Saba*, id eſt Arabiæ; & סְבָא *Seba* (id eſt Æthiopiæ) *dona offerent*.

Iam nonnulli cenſent reginam hanc veniſſe ex Saba, quæ eſt in Arabia Felice: hæc enim abundat thure & aromatibus; & quia *Saba* hîc ſcribitur per *ſchin*. ita cenſent Caietanus, Eugubinus, Pererius, Gagneius, Baronius, Suarez, & alij, quos citat & ſequitur Pineda libr. 5. de Rebus Salomonis cap. 14. num. 5. & 6.

venit ex Æthiopia. Alij verò paſſim cenſent reginam hanc veniſſe ex Saba, quæ eſt in Æthiopia.

Probatur. Primò. Probant primò, quia regina hæc venit ex finibus terræ, vt ait Chriſtus Matth. 12. verſ. 42. ergo non venit ex Arabia; hæc enim vicina eſt Iudææ; ſed ex Æthiopia quæ longiſſimè ab ea diſtat. *Secundò.* Secundò, quia Æthiopia præ Arabia auro abundat, aliudque nihil ferè quàm aurum mercatui exponit, ait Genebr. in Pſalm. 71. Eadem thurifera & aromatica eſt. *Tertiò.* Tertiò, quòd in Æthiopia feminæ dominari ſoleant, vnde eius reginæ communi nomine vocantur *Candaces*, vt patet Actor. 8. & ex Plinio libr. 6. 29. *Quartò.* Quartò, quòd illa ſit apud Æthiopes, ſiue Abyſſinos, continua & conſtans traditio, de qua mox plura. Rurſum, quòd regina hæc à Chriſto vocetur *regina Auſtri*. Æthiopia autem Iudææ eſt ad Auſtrum, cùm Arabia potiùs ſit ei ad Orientem. Adhæc, cùm vocatur *regina Auſtri*, videtur latiſſimè per totam quaſi Meridionalem plagam regnaſſe, qualis eſt vaſta Æthiopia, non parua Arabia. *Quintò.* Quintò, quia ab hac regina Æthiopes acceperunt Circumciſionem à Salomone, ac cognitionem S. Script. cul-

A tumque veri Dei Iſraelis; vnde Eunuchus Candacis reginæ Æthiopum in curru veniens Hieroſolymam Deum adoraturus, legebat Iſaiam Prophetam, quando ad eum acceſſit Philippus, eumque in fide Chriſti inſtruxit, Actor. 8. Hic enim primus è Gentibus factus eſt Chriſtianus, & Chriſti fidem in Æthiopia propagauit. Vnde de eo cecinit Pſaltes: *Æthiopia præueniet manus eius Deo*, Pſalm. 67. 32. Atque huius rei typus fuit hæc regina: ſicut enim ipſa prima ex longinqua regione venit ad Salomonem, vt eius ſapientiam audiret: ſic & Æthiopia prima venit ad Chriſti fidem & cultum. Ita cenſent hoc loco Ioſephus, Rabanus, Abulenſis, Hugo, Dionyſ. item Maldon. Tolerus, Ianſen. Baradius, Franciſc. Lucas in Matth. 12. S. Hieron. in Iſaiæ 43. Origen. homil. 2. in Cantic. S. Auguſt. ſerm. 152. de Temp. ait, *veniſſe à partibus Æthiopiæ*, Nazian. orat. 40. appellans *Æ-*
B *thiopum reginam*, Nyſſenus homil. 7. in Cantica, vocans *Æthiopiſſam*, *dicenſque eam tranſmiſiſſe magnum quod intercedebat ſpatium, vt ad Salomonem accederet*.

Dices, Saba hîc ſcribitur per *ſchin*; ergo notat eam quæ eſt in Arabia. Reſp. Rabbinos malè hîc poſuiſſe punctum in dextro cornu, itaque feciſſe *ſchin*, cùm ponendum eſſet in ſiniſtro, legendumque *ſin*.

Porrò, Regina hæc à Ioſepho vocatur *Nicaule*, à Rabbinis in libro Iuchaſin *Nicolaa*, à Damiano Goës in legatione Æthiopica, *Maqueda*. Addit Ioſephus ab hac Regina fuiſſe in Iudæam pri-
C mùm allatam opobalſami radicem, quod tamen veriſimile haud videri, alibi dicetur. Addit Glycas eam fuiſſe Sibyllam, & de dignoſcendis puellorum & puellarum faciebus ænigma propoſuiſſe.

Fabulantur nonnulli reginam hanc prædixiſſe in Cedrone ſuſpendendum (Chriſtum) qui Salomone foret ſapientior, Vide Gretſerum libr. 1. de Cruce cap. 4.

Cauſa aduentus eius fuit, vt audiret diſceretque ſapientiam Salomonis, vt ait Chriſtus Matth. 12. verſ. 42. Hinc ſapienter S. Bernard. ſcribens ad Hieroſolymæ reginam epiſt. 189. ipſi reginam hanc imitandam proponit: *Regina Auſtri*, ait, *ve-*
D *nit audire ſapientiam Salomonis, vt regi diſceret & ſic regeret: alioqui bene non regis, ſi bene non regeris.* Vnde Caſſiodor. libr. 10. Epiſt. vlt. Amalaſuentham (id eſt cæli filiam) Gothorum reginam, ſapientia & pietate inſignem comparat cum regina Saba.

Allegor. Sicut regina Saba ex Æthiopia venit ad Salomonem, vt ab eo diſceret ſapientiam: ſic Eccleſia è Gentibus venit ad Chriſtum, vt hauriret ſcientiam ſalutis. ita Eucherius, Angelomus, Beda & S. Bernard. ſerm. 12. in Cantic. S. Ambroſ. libr. 2. Offic. cap. 10. S. Gregorius in Pſalm. 7. pœnit. verſ. 7. Proſper. libr. 2. de Prædict. cap. 27. Idem ſatis inſinuat Chriſtus dicens Matth. 12. *Regina Auſtri venit à finibus terræ audire ſapien-*

pientiam Salomonis ; & ecce pluſquàm Salomon hic. A Vide præ cæteris Eucherium libr. 3. in libros Regum ante finem. Imò Hebræi in *Bereſcit Rabba*, id eſt, in Geneſi magna ad illud cap. 25. 6, *Emiſit eos ad orientalem plagam*, cenſent reginam hanc veniſſe ad Salomonem, eò quòd ex fama tantæ ſapientiæ & virtutum eiuſdem, ſuſpicaretur ipſum eſſe Meſſiam ſiue Chriſtum, idque ſignificare τὸ *In nomine Dei venit*, ita refert Galatinus libr. 8. cap. 3.

VERS. 5. NON HABEBAT VLTRA SPIRITVM] q. d. Extra ſe rapta eſt præ admiratione & ſtupore, ait Vatabl. Allegor. S. Gregor. In Pſalm. 7. pœnit. verſ. 7. per reginam hanc accipiens Eccleſiam: *Electorum Eccleſia*, inquit, *de Gentibus congregata, cognitâ Chriſti gratiâ & Euangelicæ doctrinæ inuentu magiſtro, abiecta ſuperbia ſpiritu, omnique elationis faſtu depoſito, didicit de ſeipſa diffidere, & in regis ſui miſericordia magna ſperare.* B

VERS. 8. BEATI VIRI TVI, ET BEATI SERVI TVI, QVI STANT CORAM TE SEMPER, ET AVDIVNT SAPIENTIAM TVAM] Id verius eſt in Chriſto Salomonis antitypo, vti docet ipſe Lucæ 11. verſ. 31. Anagog. id veriſſimum erit in cælo, vbi *videbimus Deum deorum in Sion*, & *non habebimus vltrà ſpiritum* præ admiratione gloriæ, *quam oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit.* ita Angelom. *Et tenera*, ait Eucher. *id quod parat Deus diligentibus ſe, ſiſu non comprehenditur, ſpe non attingitur, caritate non capitur, deſideria & vota tranſgreditur; acquiri poteſt, æſtimari non poteſt. Videbit boni merita ſua inſufficabili retributionum largitate ſuccreſcere; habebit de perceptione fructum, non habebit de ſatietate faſtidium.* C

VERS. 11. ATTVLIT EX OPHIR LIGNA THYINA] Hebr. *Almugim*, vel *algumim*, de quibus dixi Apocal. 18. 12. Chald. vertit, *ligna coraliorum*, quæ ſub aquis ſpeciem habent ligni tamquam frutices, ſed cùm ad aërem educuntur, dureſcunt in lapidem. Vatabl. vertit, *lignum Braſilicum*; alij, *Ebenum*; Septuag. vertunt, πελεκητὰ, id eſt *dolata*. Angelomus, *Thyma ligna*, ait, *ſunt imputribilia, & ſpinoſa in ſimilitudinem albæ ſpinæ.* Noſter & Septuag. *pinea* vertunt 2. Paral. 2. 8. Hic Noſter vertit *thyina*, quia hæc ignota ligna quæ Hebr. vocantur. *almugim*, ſimilia erant lignis ex *thyia* arbore, de qua ſic ſcribit Plinius libr. 3. 16. *Theophraſtus qui primus à Magni Alexandri ætate ſcribit, qua circa Vrbis Romæ quadringenteſimum quadrageſimum geſta ſunt annum, magnum iam huic arbori honorem tribuit, memorat as referens ex ea templorum veterum contignationes.* Tranſuerſas intelligit trabes, qualia etiam fulcra domus Domini explicantur; ex D quo valdè proceram fuiſſe arborem liquet. Additque: *quandamque immortalitatem materiæ in tectis contra vitia omnia incorruptæ. Radice nihil criſpius, nec aliunde pretioſiora opera.* ita Plinius ex Theophr. vnde rectè colligas inſtrumenta muſica ex hac arbore confecta. Theophraſtus autem ipſe ait hanc arborem in Ægypto naſci circa Ammonis delubrum, & in Cyrenæa regione, cupreſſo ſimilem ramis & folijs & trunco & fructu, maximè verò ſicut cupreſſum ſylueſtrem. Ita Theophr. libr. 5. cap. 5.

Porrò. 2. Paralip. 2. 8. adduntur à Noſtro & Septuag. *ligna arceuthina*, id eſt *iuniperina*; recentiores *abiegna*: בְּרוֹשׁ *beros* enim eſt *abies*: quia Hebræa nomina multis rebus competunt, pluresque res ſignificant.

VERS. 12. FECITQVE REX DE LIGNIS THYINIS FVLCRA DOMVS DOMINI]. Per *fulcra* intellige trabes. Additur 2. Paralip. 9. 11. ex iiſdem thyinis Salomonem feciſſe gradus in domo Domini.

VERS. 13. QVÆ REVERSA EST] Poſtquàm omnia Salomonis facta dictaque luſtraſſet, ideoque multos menſes, vel annum, vt volunt nonnulli, cum eo manſit; familiariter & crebrò cùm eo agens & colloquens, imò vt multi tradunt, ex eo concipiens filium. Adeò enim indubitatum eſt apud Æthiopes, quòd eorum Imperatores originem ducant à Salomone, & regina Saba, vt res ſit apud eos ſine controuerſia, de qua omnes eorum libri pleni inueniuntur. Et propterea Imperatores eorum *Iſraelitæ* dicuntur, eoque nomine glorian tur. Et ne aliquando regnum ad alios hereditate peruenire poſſit, in monte Guixên Ambà aſſeruari ſolent filij Imperatorum, vt deficiente prole maſcula, quæ Imperatori præſenti ſuccedat, inde Imperatorem accipere poſſint.

Prote Lenes filius Salomonis.

Hiſtoriam verò Reginæ Saba, & qua ratione prolem ſuſceperit à Salomone, ita narrant antiquiſſimi libri, qui in Eccleſia *Agſum* aſſeruantur. Narrauerat mercator quidam Tamerin nomine, reuerſus ab Hieroſolymis, reginæ Saba quam viderat & audierat Salomonis gloriam & ſapientiam: illa verò tanto regem viſendi ſtudio exarſit, vt ſtatim de capeſſenda via agere cœperit, tandemque patriam ac regnum relinquens, Hieroſolymam profecta eſt magno ſuorum procerum comitatu & pompa vere regia ſtipata, adeò vt vel in ipſis Hieroſolymis admirationi fuerit. Ibi à Salomone magnificentiſſimè excepta, & poſt ſeptem menſes edocta iam de vero vnius Dei cultu, & de iis omnibus quæ ſcire optarat, cùm regreſſum ad patriam & regnum pararet, à Salomone ad cœnam lautiſſimam inuitata in eius palatio pernoctauit, & à Salomone prolem concepit, quam poſteà tranſactis nouem menſibus & quinque diebus in lucem edidit, cùm iam regni ſui fines ingrederetur.

Filius ex ea natus in libris qui aſſeruantur in Eccleſia *Agſum* plura habet nomina, nimirum *Bainelehequêm*, *Ebnaalehaquêm*, *Ebnehaquem*, *Menilehec*, quod vltimum nomen frequentiùs auditur vulgò inter Æthiopes. Et idem valet in lingua antiqua atque, *aſsimilatur illi*: reliqua nomina idem valent ac, *filius ſapientis*. Is grandior factus matrem de patre ſuo ſæpiùs interrogauit, tandemque annum 22. agens re cognita, ab ea precibus impetrauit ad Salomonem eundi facultatem, ductuſque à mercatore illo Tamerin, cum magno comitatu & apparatu Hieroſolymam peruenit, ibique à patre exceptus, cognitus eſt eſſe eius filius.

Cùm ad matrem redire vellet, iuſſit eum Salomon in regem Æthiopiæ ſolitis inſignibus ritè inaugurari, ac proinde introductus in templum per Sadoc & Ioas ſacerdotes, vnctuſque eſt manu propria filij principis Salomonis, vocatuſque fuit *David* nomine aui ſui, & acclamante vniuerſo populo: *Viuat rex*, ductus eſt per ciuitatem mula regia vectus. Poſt hæc diſceſſit ad matrem cumulatus muneribus à patre acceptis,

A acceptis, ſecumque filium ſacerdotis Sadoc, Zachariam nomine, dnxit in domum ſuam introduxit ea omnia officia, quæ in domo Salomonis in vſu erant, quorum aliqua ij Imperatores adhuc retinent.

Fingunt Æthiopes ſecum aſportaſſe cum Zacharia prædicto ipſam quoque arcam Domini, quam ipſi *Sienem* vocant; niſi dicas, arcam aliam ſimilem illi Moſaicæ & Salomonicæ fabricatam, eique datam fuiſſe.

Exceptus à matre in regem euectus fuit, & inde mos introductus creandi in regem filios regis, cùm anteà non niſi virgines, quæ ſempee innoptæ remanſerant, reginæ creari ſolerent, qualis poſt Chriſtum fuit Candaces regina, Actor. 8. 27.

B Hæc omnia tradit P. Emmanuel Paz è Societate noſtra, qui multos annos in Æthiopia vixit, adeoque nuper eius Imperatorem ad orthodoxam fidem conuertit, in Hiſtoria Æthiopiæ, quam diligenter & exactè conſcripſit, qui & addit reginam Saba natam in regno Tigri, quod in Abyſſia eſt primarium, eamque vocari reginam *Meridei*. Habui hiſtoriam hanc eius manu ſcriptam Romæ à R. P. Aſſiſtente Luſitaniæ.

Eadem tradunt rerum Æthiopicarum hiſtorici, vt Damianus Goes. Victorius, Franc. Aluarez. Barrius, Abrahamus Ortelius, ac Genebrar. in Chronol. anno mundi 3150. & Maluenda de Antichriſto l. 5. c. 13. eſto illa fabuloſa æſtiment Thomas Bozius lib. 21. de Signis Eccleſiæ c. 1. & Pineda lib. 5. de Rebus Salomonis c. 14. n. 46. Fieri poteſt, vt Æthiopes hiſtoriæ huic plura C addiderint fabuloſa, ſed tamen rem ipſam ſcilicet Abyſſinos Imper. oriundos eſſe à Salomone & regina Saba, tot ſæculorum traditione continua apud Æthiopes receptam certamque, vti mihi Romæ aſſeruere Abyſſini ſacerdotes orthodoxi, durum eſt negare, præſertim cùm Salomon trecentas habuerit concubinas, & ſeptingentas vxores, quibus, ſi vna hæc regina Saba inſeratur vel addatue, quid erit incommodi? potuit enim eam vti cæteras vxorem ducere, vt pee eam, eiuſque & ſuos poſteros fidem cultumque vnius veri Dei apud Æthiopes induceret & firmaret; per filium enim ſpurium id ritè & efficaciter fieri non poterat. Fauet quòd Imperatori Abyſſinæ pro ſtemmate ſit *leo ſtans & manu tenens erectam crucem*: leo enim fuit ſtemma Dauidis & tribus Iuda Geneſ. 49. 9. crux eſt ſtemma Chriſti & Chriſtianorum. D Denique Preto Ianes, ſiue Abyſſinus Imperator, hos ſibi vſurpat titulos, quos ex priſcis Æthiopū monumentis recenſet Ortelius in Theatro tabula 68. ſuntque hi:

Tituli Preto Ianis.

David ſupremus meorum regnorum à Deo vnicè dilectus,
Columna fidei, ortus ex ſtirpe Iuda,
Filius David, filius Salomonis, filius columnæ Sionis,
Filius ex ſemine Iacob, filius manus Mariæ,
Filius Nahu ſecundùm carnem,
Filius Sanctorum Petri & Pauli ſecundùm gratiā
Imperator ſuperioris & maioris Aethiopiæ,
Et ampliſſimarum iuriſdictionum & terrarum;
Rex Goa, Caffates, Fatigar, Angota, Baru,
Baliguanza, Adea, Vangua; Goiama,

A *Vbi Nili fontes, Amara, Baguamedri, Ambea, Vaguaci,*
Tigremahon, Sabaim patria reginæ Saba,
Barganaſſi; & dominus vſque in Nubiam,
quæ in Ægyptum extenditur.

Denique à Salomone per reginam Saba Abyſſini acceperunt circumciſionem aliosque Iudaicos ritus, quam etiamnum vnà cum Baptiſmo vſurpant.

Fauet tempus: nam venit regina Saba ad Salomonem anno regni eius 24. vt patet v. 10. cùm Salomon iam in mulieres pronus, vxores ſibi multiplicaret, ac videret reginam hanc tot naturæ dotibus inſtructam ad Iudaiſmum conuerſam, optare illi connubio iungi, vt ex eo prolem honoratam, ſapientem & fidelem con- B ciperet: ſicut de illa Thaleſtri Amazonum regina ſcribit Iuſtinus lib. 12. occurriſſe Alexandro cum trecentis millibus mulierum, viginti quinque dierum inter infeſtiſſimas gentes itinere confecto, ex rege liberos quæſituram: poſt triginta igitur dies vtero pleno diſceſſiſſe.

Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni (ex Ophir, Tharſis & aliunde quàm ex tributis, hæc enim mox excipiuntur) per annos ſingulos sexcentorum sexaginta sex talentorum auri] quæ faciunt octo milliones aureorum coronatorum Franciſcorū, exceptis octo eorundē millibus. iam octo milliones coronatorum Franc. faciunt 24. million. florenorū Belgicorum; vnus enim coronatus Franciſcus valet tres florenos Brabanticos, ſiue Belgicos: licet enim initio ex Ophir tantùm allata ſint Salomoni 420. talenta, C vt dictum eſt c. 9. 28. tamen paulatim creſcente cura, & numero foſſorum, plura allata fuere. Imò Vilalpan. tom. 2. l. 5. c. 46. & Pineda l. 4. c. 6. in fine, cenſent pro immenſis ſumptibus fabricæ templi, palatiorum & vrbium Salomonem triplicem miſiſſe claſſem, quarum ſingulæ tertio quoque anno redirent confecto curſu; ſingulis tamen annis vna rediret, & primam quidem claſſem quadringenta & viginti auri talenta deuexiſſe, alteram quadringenta quinquaginta, tertiam verò creſcente hominum induſtria, & foſſorum multitudine, auri cupiditate etiam, ſexcenta & plura talenta reportaſſe, vti hîc dicitur: nam 450. talentorum ſecundæ claſſis mētio eſt 2. Paral. 18. ſicut 420. talenta primæ claſſi aſſignātur 3. Reg. 9. 28. Fauet Anaſtaſius Sinaita l. 10. Hexam. dicens claſſem Salomonis ſingulis annis rediiſſe ex Tharſis.

D Excepto eo quod afferebant viri qui Vers. 15.
super vectigalia erant] Septuag. *Abſque tributis ſubditorum & mercatorum, qui negotiabantur.* Hinc patet tributa & vectigalia Salomonis excludi à ſexcentis ſexaginta ſex talentis iam dictis; ideoque illa ei allata fuiſſe ex Ophir & Tharſis, & cætera Salianus. Porrò tributa hæc ingentia erant, adeò vt propter ea populus contra Roboam rebellarit, vt audiemus c. 12.

Et negotiatores] quos Salomon miſit ad emendum & comparandum aurum, vel qui partem auri à ſe comparati Salomoni pendebant pro tributo.

Et icauta (ita legendum cum Roman. non *ſcuta*, vti legunt Lyran. Abul. Hugo & alij)

VENDENTES] qui ſcilicet non tantùm res veteres, ſed & nouas minutim per vlnas & libras diuendebant, quos Galli *les merciers*, id eſt mercianos vocant, qui merces quaſcumque particulatim diſtrahũt Hebr. eſt, *ex negotiatione aromatariorum*, q.d. Salomon ex minimis etiam mercibus & inſtitoribus, quales ſunt aromatarij, colligebat tributum. Nam vt aiebat Veſpaſian. Imper. *Lucrum ex qualibet re licet ſordida bene olet*, quia *dulcis odor lucri*.

ET OMNES REGES ARABIÆ DVCESQVE TERRÆ] id eſt *ſatrapæ terrarum*, vt dicitur 2. Paral. 9. 14. Putà Principes & præfecti terrarum Iudææ vicinarum.

Ex his omnibus patet, quantæ & quàm immenſæ fuerint opes Salomonis, Deus enim in ſinum eius aurum & argentum vndequaque congerere videbatur: & ipſe ſua ſapientia mille modos illud congerendi excogitabat. Vide Pinedam lib. 4. de Salomone cap. 19. & Vilalpand. tom. 2. lib. 5. c. 44. vſque ad caput 54. vbi docet Salomonis opes maiores fuiſſe quàm fuerint Imperatorum Aſſyriorum, Babyloniorum, Medorum, Græcorum, Romanorum, cæterorumque omnium.

Hæc munera reges obtulerunt Salomoni ob eius diuinam ſapientiam & virtutem, optantes ab eo inſtrui & dirigi, imò ſe & ſua regna, ait Seuerus Sulpitius, Salomoni regenda offerebant; idque ſatis innuitur v. 23.

Salomon hic fuit typus Chriſti, de quo cecinit David Pſalm. 71. 9. *Coram illo procedent Aethiopes.* Et: *Reges Tharſis & inſulæ munera offerent; reges Arabum & Saba dona adducent; Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei.*

VERS. 16. FECIT QVOQVE REX SALOMON DVCENTA SCVTA] lib. 2. Paral. cap. 9. v. 15. pro ſcutis ponuntur *haſtæ*, ſed haſtæ vocantur ſcuta acuminata inſtar haſtarum; ſic etiamnum ſunt clypei haſtati, id eſt vmbonem, & cuſpidem habentes, tamque valent ad protegendum corpus, quàm ad hoſtem transfigendum. Idipſum oſtendit Vilalpandus pag. 527. ex Polybio qui ait, *vmbone poſſe auerti vehementiores hoſtium ictus*, & ex Suetonio, qui in Iulio Cæſare c. 68. ait eodem poſſe *impelli hoſtem*, imò *ſterni*, vt ait Liuius lib. 10. Et hoc ſignificat Hebr. צִנָּה *tſinna* à radice צָנַן *tſanan*, id eſt *acuere & eſſe acutum*. Vnde Noſter *tſinna*, nunc vertit *ſcutum*, nunc *haſtam*, nunc *loricam*, nunc *contum*. Sic & Septuag. Vide Pinedam lib. Salom. c. 6. num. 1.

SEXCENTOS AVRI SICLOS DEDIT IN LAMINAS SCVTI VNIVS] Siclus eſt ſemuncia, ſexcenti ſicli ergo ſunt ſexcentæ ſemunciæ, quæ faciunt libras 25. Quare hæc ſcuta æquè ac peltæ non tam ad bellandum (quis enim miles cum armis ferret ſcutum 25. librarum?) quàm ad magnificentiã & oſtentationem fabricata ſunt. Vnde ea Salomon repoſuit in domo ſaltus Libani, vt ſequitur.

VERS. 17. TRECENTAS PELTAS] Scutum eſt clypeus magnus totum penè tegens hominem, *pelta* eſt clypeus breuior, habens formam lunæ corniculatæ. Vnde Virgil. 1. Æneid.

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis.

TRECENTÆ MINÆ AVRI VNAM PELTAM VESTIEBANT] Mina Hebræa continet 60. ſiclos, id eſt 30. vncias, puta duas libras cum media: *trecentæ minæ auri* ergo faciunt libras 750.

Verùm quia hoc pondus in pelta videtur enorme, hinc nõnulli per *minam* hîc intelligũt ſiclum, cuius mentio facta eſt v. præced. nam hoc verſu in Hebr. ſimilis prorſus eſt ſermo: ſicut enim ibi dixit quodlibet ſcutum fuiſſe ſexcentorum aureorum, ſcilicet ſiclorum (pondus enim ſicli apud Hebræos erat vſitatiſſimum) ſic hîc ait quamlibet peltam fuiſſe trecentorum aureorum, ſcilicet ſiclorum. Sic & Ioſephus *minam* pro ſiclo vſurpat, cùm ait Ioſephum à fratribus venditum viginti minis, hoc eſt ſiclis argenti. Hinc Sept. & Chald. pro *trecentis ſiclis*, vertunt, *tres minæ* (vnde ſuſpicari quis poſſet, Noſtrum qui ſequi ſolet Sept. vertiſſe *tres* non *triginta*) porrò mina Romana æquè ac Attica continebat ſiclos 25. hoc eſt 100. drachmas, putà centum aureos. Aureus enim habet pondus vnius drachmæ: quare tres minæ Atticæ pendent valentque trecentos aureos. Meliùs, vt dixi, per trecentos aureos, intelligas ſiclos, quorum quiſque pẽdebat, & valebat quatuor drachmas, hoc eſt quatuor aureos.

FECIT ETIAM REX SALOMON THRONVM DE EBORE GRANDEM, ET VESTIVIT EVM AVRO FVLVO NIMIS] tum vt in eo quaſi rex magnificè, velut in ſolio regali conſideret; tum vt in eo ſuorum lites cauſaſque quaſi iudex decideret (iudicum enim eſt ſedere in ſoliis, vt omnibus eum videre, audire & conſulere cupientibus, aures & reſponſa daret. VERS. 18.

Allegor. Salomon hîc repræſentauit poteſtatem iudiciariam datam à Deo Chriſto, quà homo eſt, eiuſque ſolium glorioſum, in quo reſidebit in die iudicij, iudicabitque *omnes tribus terræ*. Ita Rupert. Eucher. & Angelom. Audi Eucherium: *Thronus eburneus æterni iudicij poteſtatem auro diuinitatis fulgentem, quam Dominicus homo à Patre accepit figuram geſtaſſe non dubium eſt. Sex gradus huius throni omnem creaturam viſibilem & inuiſibilem, quæ ſex diebus facta eſt & Chriſto Domino à Patre ſubiecta, typicè demonſtrabant. Quòd autem ipſe thronus in poſteriore ſui parte rotundus eſſe deſcribitur, hôc procul dubio datur intelligi, quia præſens mundus, qui per metas temporum voluitur, in ſua extremitate à Domino ſit iudicandus. At verò duodecim leunculi per ſex gradus bini ſtantes, ſanctorum Apoſtolorum ſignabant poteſtatem, quibus dictum eſt à Domino: Sedebitis ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Iſrael.*

Symbol. thronus hic ſignificat B. Virginem, *Thronus Salomonis eſt B. Virgo.* ex qua verus Salomon, putà æterna Dei Sapientia, carnem aſſumpſit, in eaque quaſi in throno ſuo ebore puriore, leonibus fortiore, & auro per charitatem fulgentiore ad nouem menſes conſedit: vnde ipſa ab Eccleſia in litaniis vocatur & inuocatur *thronus Salomonis*. Ita Lyran. hîc. B. Petrus Damiani egregium ſermonem de hoc throno Salomonis habuit in Natiu. B. Virginis, vbi illum Virgini eleganter accommodat & ſubiicit: *Fecit*, inquit, *thronum, vterum videlicet intemeratæ Virginis in quo ſedit illa Maieſtas. Hanc ſeſſionem filij & probauit & cognouit*

cognouit Pater, *ipſo dicente*: *Tu cognouiſti ſeſſionem meam.* Et : *Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi.* Et : *Thronus iſte ſicut ſol in conſpectu tuo.* Et poſt pauca: *Et vox de throno exiuit dicens: Laudem dicite Deo noſtro omnes ſancti eius. Et ex throno*, inquit , *hoc eſt ex Virgine laus Angelorum prorumpit & hominum, quia dum hic reſtituitur, ille reſarcitur, vtrique gratiarum debent deuotionem. Noſti quidnam dicat qui ſedet in throno? Ecce noua facio omnia. Felix thronus in quo ſedit dominator, dominas, in quo, & per quem non ſolùm omnes, ſed etiam omnia renouantur.* Et poſt nonnulla : *Quid grandius Virgine Maria, quæ magnitudinem ſummæ diuinitatis intra ſui ventris clauſit arcanum? Attende Seraphim, & in illius ſuperioris naturæ ſupernola dignitatem, & videbis quidquid maius eſt, minus Virgine, ſolumq; opificem opus iſtud ſupergredi.* Vide plura apud eumdem, vbi ſingula throni huius applicat B. Vir-

B gini.

VERS. 19. ET DVO LEONES STABANT] Leo enim erat inſigne tribus Iuda, Dauidis & Salomonis ob robur & regnum. Geneſ. 49. v. 5. ita & Chriſti eorum antitypi Apoc. c. 5. v. 5. Vide ibi dicta. Symbol. leo notat vigilantiam (leo enim apertis oculis dormit) & fortitudinem, quam debet habere rex & Iudex vt vires impiorum retundat & frangat. Vide Eccleſ. cap. 7. v. 26. *Noli*, inquit, *quærere fieri iudex*, *niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne fortè extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in æquitate tua.* Vide ibi dicta.

VERS. 21. NON ERAT ARGENTVM, ſcilicet in vaſis & ſuppellectile Salomonis, quia hæc tota erat ex auro: vel potiùs, *non erat*, ſcilicet in æſtimatione. Vnde explicans ſubdit: NEC ALICVIVS

C PRETII PVTABATVR] nam alioqui v. 22. addit ex Tharſis Salomoni allatum fuiſſe tam argentum, quàm aurum.

VERS. 22. QVIA CLASSIS REGIS PER MARE CVM CLASSE HIRAM SEMEL PER TRES ANNOS IBAT IN THARSIS, DEFERENS INDE AVRVM ET ARGENTVM, ET DENTES ELEPHANTORVM (ebur) ET SIMIAS ET PAVOS.]

Quæres, an hæc claſſis Salomonis nauigans in Tharſis ſit eadem cum claſſe nauigante in Ophir, de qua v. 11. Putant nonnulli fuiſſe vnam eamdemq; *Ophir* enim & *Tharſis* vocari immenſum mare, vaſtiſſimas regiones & valdè peregrinas, qualis eſt India ſiue Orientalis ſiue Occidentalis. Ita Ioſephus Acoſta lib. 1. de Nouo orbe cap. 14. & alij. Hi ergo per *Ophir* & *Tharſis* accipiunt mare Indicum, eiuſque emporia ad quæ nauigarit claſſis Salomonis ſoluens ex Aſiongaber ſita in mari Rubro, vti ex eadem ſoluens claſſis Ioſaphat nauigauit *in Tharſis*, id eſt in Indiam Orientalem, vti dicitur 2. Paral 20. 36. Idem innuit Ioſephus Hebræus.

Tharſis an ſit Ophir?

Planiùs alij cenſent fuiſſe duas claſſes: nam illa ibat in *Ophir*, hæc in *Tharſis*: illa ex Ophir afferebat aurum Ophirinum & ligna thyina; hæc ex Tharſis aurum, argentum, ebur, ſimias & pauos: illa quotannis ibat in Ophir. vt patet v. 14. hæc ſemel in triennio ibat in Tharſis, vt hic dicitur: illa ſoluebat ex Aſiongaber ſita in ſinu Arabico, hæc ex Ioppe ſita ad mare

Reſp. negatiuè.

A Mediterraneum. Quare per *Tharſis* accipe hîc mare Mediterraneum. Tharſis enim fuit filius Iauan, Geneſ. 10. 4. qui primus poſt diluuium incoluit Ciliciam, cuius metropolis eſt *Tharſus*; inde mare vicinum, & tandem reliquum mare Mediterraneum dictum eſt *Tharſis*: Cilices enim olim hoc toto ferè dominabantur. Sic Ionas cap. 1. v. 3. *fugit in Tharſis*, id eſt in mare Mediterraneum. Ita Ribera ibidem, Sanctius & alij.

Hæc ergo claſſis ſoluens ex Tyro. vel ex Ioppe, nauigabat *in Tharſis*, id eſt in vicinum ſibi mare Mediterraneum, variaque litora, portus & emporia tum Africæ, tum Europæ, tum Aſiæ, vt Arabiæ, Anatoliæ, Græciæ, Dalmatiæ, Galliæ, Italiæ, Hiſpaniæ Mauritaniæ, Cypri, Cretæ Siciliæ, Sardiniæ, Cycladũ. &c. mar. huic adiacentia obibat, & quidquid alicubi præclarum pretioſumque erat, pro Salomone coëmebat. Quare multis ſtationibus vſa, non niſi tertio anno, vt ait Ioſephus, domum redibat. Quod ſi quis velit eam ex mari Mediterraneo vlterius perrexiſſe in Oceanum, & nauigaſſe in Braſiliam, Peru & Mexico, vti modo faciunt Hiſpani non repugnabo, ac faciliùs id concesſerim de hac claſſe, quàm de altero nauigante in Ophir, hæc enim triennium impendebat in itu & reditu, illa verò in Ophir vnum annum dumtaxat.

Porrò noua eſt opinio Pinedæ lib. 4. de Salomone cap. 14. vbi multis argumentis probare contendit *Tharſis* eſſe Tarteſſum, & Hiſpaniam Bæticam, vbi eſt ſita Hiſpalis, vulgo *Sivilla* quæ olim auro abundabat, vt patriæ ſuæ hoc decus

An ſit Tarteſſus Hiſp.

C Salomonicæ claſſis arroget. Cenſet ergo ipſe vnam dumtaxat eamdemque fuiſſe Salomonis claſſem, quæ ex Aſiongaber ſita in ſinu Arabico, ſiue mari Rubro, ſoluens, primò nauigarit in Oceanum ac per promontorium bonæ ſpei omnia Africæ litora Gades vſque circumuecta, venerit *in Tharſis* id eſt Tarteſſum & Hiſpalim: inde rediens, eadem Africæ litora relegens nauigarit in Indiam Orientalem, putà in Taprobanam & Sumatram, indeque tertio demum anno in portum Aſiongaber, ex quo ſoluerat, redierit.

Verum ſic prius debuiſſet hæc claſſis ex Tharſis redire in Aſiongaber, ibique merces ſuas in Tharſis & Tarteſſo comparatas exponere, ac deinde in Ophir, id eſt in Sumatram nauigare. Cur enim merces in Tharſis comparatas

D nouæ longæque nauigationis in Indiam & Sumatram periculo expoſuiſſet, cùm facilè eas exponere poſſet in Aſiongaber, quæ nauis ex Tharſis ſiue ex Tarteſſo tendentibus in Indiã neceſſariò præternauiganda erat? Sanè fuiſſet hæc periculoſa nimis, vt videtur, temeraria, & imprudens nauigatio, quâ tot pretioſæ merces credebantur naui & mari infido cùm in portũ vicinum ſecurè deponi poſſent.

FECITQVE VT TANTA ESSET ABVNDANTIA ARGENTI IN IERVSALEM, QVANTA ET LAPIDVM] Eſt Hyperbole, q. d. fecit vt maxima eſſet abundantia argenti, qualis eſt lapidum. Nam alioqui lapidum maior erat copia quàm argenti. VERS. 27.

NEGOTIATORES ENIM REGIS EMERANT VERS. 28.

(equos) DE COA, ET STATVTO PRETIO PERDVCEBANT] Pro, *de Coa*, Hebr. eſt מקוה quod Noſter & Septuag. accipiunt, vt nomen proprium loci punctantque & legunt מִקְוֵה *miccoa*, vertuntque, *de Coa*, licet in Septuag. corruptè legatur *de Ecac*, vel *Thecuc*. Videtur, *Coa* fuiſſe vrbs vel regio occidẽtalis Ægypti, in qua erat equorum negotiatio celeberrima, de qua Stephanus Byzantius. Ita Serarius.

Chaldæus verò aliis punctis legens מִקְוֵה *micue*, vertit, *Collectio mercatorum regis emebant collectionem pretio*. Chaldæum ſecuti R. Dauid, R. Salomon, R. Ioſeph, & R. Leui apud Pagnin. variè exponunt, ſed omnium ſumma hæc eſt, multitudinem mercatorum dato pretio ex Ægypto eduxiſſe multitudinem vel byſſi, vel telæ, vel equorum, vel aliarum rerum. Sed ſtandum eſt verſioni S. Hieron. & Septuag. Nonnulli putarunt *Coam* eſſe Goam, quæ eſt ſedes proregis regis Luſitani in India Orientali; ſed hæc longiſſimè abeſt ab Ægypto & Ieroſolymis.

Porrò dignitatem & magnificentiam regis maximè conſiſtere in ſatellitum, equitum, curruum numero & pompa, ex Athenæo, Æliano, Xenophonte & aliis docet Briſſonius lib. 1. de Regno Perſarum. Vnde Iulianus Apoſtata *cũ remouiſſet faſtum palatij, contemptibile reddidit imperium*, ait Socrates lib. 3. Hiſtor. c. 1. & Caſſiodor. lib. 6 Tripart. c. 1. ſed hac in re, vti & in aliis omnibus, modus ſeruandus eſt.

Vers. 29. EGREDIEBATVR AVTEM QVADRIGA EX ÆGYPTO SEXCENTIS SICLIS ARGENTI, ET EQVVS CENTVM QVINQVAGINTA] *Quadriga*, id eſt quatuor equi, qui currum ſiue quadrigam trahunt. Quiſque enim equus ſtabat 150. ſiclis: quatuor ergo equi ſtabant ſexcentis ſiclis; quocirca ipſe currus ſiue quadriga, alio pretio comparanda erat. ita Abul, Siclus argẽti eſt ſemuncia, ſiue quatuor drachmæ argẽti, putà quatuor Iulij Romani, ſiue quatuor regales Hiſpaniei, qui faciunt florenum Brabanticum ſiue Belgicum. Sexcenti ſicli igitur ſunt ſexcenti floreni Brabantici.

ATQVE IN HVNC MODVM CVNCTI REGES HETHÆORVM ET SYRIÆ EQVOS VENVNDABANT]] Rectè vertit Noſter Interpres. Nam articulus, *lamed* præfixus licet ordinariè ſit nota Datiui, tamen ſubinde eſt nota ablatiui, idemque valet quod à ex de. Vnde ſic ex Hebræo vertas, *Et ſic de cunctis regibus Hethæorum & Syrorum per manus eorum exibant*, id eſt vendebantur Salomoni.

Porrò Septuag. Chal. & Rabbini *lamed* accipientes vt notam Datiui, contrariè vertunt, *Sic* 600. Siclis *educebant) ex Ægypto* equos *cunctis regibus Hethæorum & Syrorum*. Vide Abulenſem, qui egregiè Vulgatam verſionem hîc propugnat.

Denique tanta rerum omnium opulentia, felicitas & gloria à Deo data fuit Salomoni ob eius ſapientiam & virtutem, vt omnes Iſraelitæ eamdem imitarentur ob ſpem eorumdem præmiorum: ideoque Deo vero ſeruirent, non idolis, videntes Deum verum maiora dare ſoli Salomoni, quàm omnia idola ſuis cultoribus. Iſraelitæ enim craſſi & rudes non niſi terrena capiebant & ſapiebant, vti & modo faciunt poſteri eorum Iudæi. *Gloria Salomonis cauſa. Prima.*

Secundò, vt reges Syrorum, Ægyptiorum, Arabum, imò totius mundi incitarentur ad colendum Deum Salomonis, vt ſimilem magnificentiam à Deo adipiſcerentor, qualem adeptus erat Salomon, vti fecit regina Saba, aliįque reges cordati. *Secunda.*

Tertiò, vt in Salomone daret ſpecimen & tenuem ideam felicitatis & gloriæ æternæ, quam ſuis electis ab æterno præparauit in cælo. *Tertia.*

Quartò, vt oſtenderet in Salomone quàm vana eſſet omnis opulentia & gloria huius mũdi, vtpote quæ mox cum ipſo Salomone inſtar fumi euanuit, vt dicerent: *Sic tranſit gloria mundi*. Quare veram felicitatem & gloriam ſitam eſſe in bonis cæleſtibus & æternis, vt ea homines ambirent; idque clarè oſtendit Deus in Salomone, cuius felicitas mera fuit infelicitas, vti iam patebit: gloria enim eius mox facta eſt ingloria, & fama infamia, ac opulentia paupertas: nam filius eius Roboam amiſſis decem tribubus Iſrael, vnam ſolam tribum Iuda ægrè retinuit. *Quarta.*

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon ſenex à mulieribus alienigenis illectus, colit earum idola. Quare verſ. 11. Deus minatur ei regni amiſſionem, ac verſ. 14. aduerſarium ei ſuſcitat Adad Idumæum, & verſ. 25. Razon Syrium: denique verſ. 26. Ieroboam Hebræum, cui Deus per Ahiam ſcindentem pallium in duodecim partes, quarum decem dedit eidem, promittit regnum decem tribuum, ita vt ſola duæ reliqua, ſcilicet Iuda & Beniamin, adhæreant filio Salomonis, ſcilicet Roboam.

1. REx autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias,
& Hethæas: 2. de gentibus, ſuper quibus dixit Dominus filijs Iſrael: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad veſtras: certiſſimè enim auertent corda veſtra vt ſequamini deos earum. His itaque copulatus eſt Salomon arden-

ardentiſſimo amore. 3. Fueruntque ei vxores quaſi reginæ ſeptingentæ, &
concubinæ trecentæ:& auerterunt mulieres cor eius. 4. Cumque iam eſſet ſe-
nex,depranatum eſt cor eius per mulieres,vt ſequeretur deos alienos : nec erat
cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo,ſicut cor Dauid patris eius. 5. Sed
colebat Salomon Aſtarthen deam Sidoniorum , & Moloch idolum Ammonita-
rum. 6. Fecitque Salomon quod non placuerat coram Domino, & non adim-
pleuit vt ſequeretur Dominum,ſicut Dauid pater eius. 7. Tunc ædificauit Sa-
lomon fanum,Chamos idolo Moab, in monte qui eſt contra Ieruſalem, & Mo-
loch idolo filiorum Ammon. 8. Atque in hunc modum fecit vniuerſis vxori-
bus ſuis alienigenis,quæ adolebant thura,& immolabant diis ſuis. 9. Igitur ira-
tus eſt Dominus Salomoni , quod auerſa eſſet mens eius à Domino Deo Iſrael,
qui apparuerat ei ſecundò. 10. & præceperat de verbo hoc ne ſequeretur deos
alienos,& non cuſtodiuit quæ mandauit ei Dominus. 11. Dixit itaque Domi-
nus Salomoni : Quia habuiſti hoc apud te,& non cuſtodiſti pactum meum , &
præcepta mea quæ mandaui tibi,diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo il-
lud ſeruo tuo. 12. Verumtamen in diebus tuis non faciam,propter Dauid pa-
trem tuum: de manu filij tui ſcindam illud. 13. nec totum regnum auferam,
ſed tribum vnam dabo filio tuo , propter Dauid ſeruum meum , & Ieruſalem
quam elegi. 14. Suſcitauit autem dominus aduerſarium Salomoni, Adad Idu-
mæum de ſemine regio,qui erat in Edom. 15. Cum enim eſſet Dauid in Idumea,
& aſcendiſſet Ioab princeps militiæ ad ſepeliendum eos qui fuerant interfecti,
& occidiſſet omne maſculinum in Idumæa (16. ſex enim menſibus ibi moratus
eſt Ioab,& omnis Iſrael,donec interimeret omne maſculinum in Idumæa) 17. fu-
git Adad ipſe, & viri Idumæi de ſeruis patris eius cum eo,vt ingrederetur Ægy-
ptum: erat autem Adad puer paruulus. 18, Cumq; ſurrexiſſent de Madian, ve-
nerunt in Pharan, tuleruntque ſecum viros de Pharan, & introierunt Ægyptum
ad Pharaonem regem Ægypti,qui dedit ei domum,& cibos conſtituit, & terram
delegauit. 19. Et inuenit Adad gratiam coram Pharaone valde, in tantum vt da-
ret ei vxorem,ſororem vxoris ſuæ germanam Taphnes reginæ. 20. Genuitque ei
ſoror Taphnes Genubath filium, & nutriuit cum Taphnes in domo Pharaonis:
eratque Genubath habitans apud Pharaonem cum filiis eius. 21. Cumque
audiſſet Adad in Ægypto, dormiſſe Dauid cum patribus ſuis, & mortuum eſſe
Ioab principem militiæ,dixit Pharaoni: Dimitte me,vt vadam in terram meam.
22. Dixitque ei Pharao: Qua enim re apud me indiges ,vt quæras ire ad terram
tuam? At ille reſpondit: Nulla : ſed obſecro te vt dimittas me. 23. Suſcitauit
quoque ei Deus aduerſarium Razon filium Eliada,qui fugerat Adarezer regem
Soba dominum ſuum : 24. & congregauit contra eum viros, & factus eſt prin-
ceps latronum cùm interficeret eos Dauid: abieruntque Damaſcum, & habita-
uerunt, & conſtituerunt eum regem in Damaſco. 25. eratque aduerſarius
Iſraeli cunctis diebus Salomonis:& hoc eſt malum Adad,& odium contra Iſrael,
regnauitque in Syria. 26. Ieroboam quoque filius Nabath,Ephrathæus,de Sa-
reda,ſeruus Salomonis: cuius mater erat nomine Sarua, mulier vidua : leuauit
manum contra regem. 27. Et hæc eſt cauſa rebellionis aduerſus eum , quia
Salomon ædificauit Mello, & coæquauit voraginem ciuitatis Dauid patris ſui.
28. Erat autem Ieroboam vir fortis & potens: videnſque Salomon adoleſcentē
bonæ idolis & induſtrium,conſtituerat eum præfectum ſuper tributa vniuerſæ
domus Ioſeph. 29. Factum eſt igitur in tempore illo, vt Ieroboam egrederetur
de Ieruſalē,& inueniret eum Ahias Silonites propheta in via,opertus pallio no-
uo: erant autem duo tantùm in agro. 30. Apprehendenſq; Ahias pallium ſuum
nouum,quo coopertus erat , ſcidit in duodecim partes. 31. Et ait ad Iero-
boam : Tolle tibi decem ſciſſuras: hæc enim dicit Dominus Deus Iſrael : Ecce
ego ſcindam regnum de manu Salomonis,& dabo tibi decem tribus. 32. Por-
rò vna tribus remanebit ei, propter ſeruū meum Dauid, & Ieruſalem ciuitatem,
quam elegi ex omnibus tribubus Iſrael : 33. eo quod dereliquerit me, & ado-
rauerit Aſtarthen deam Sidoniorum,& Chamos deum Moab, & Moloch deum
filiorum Ammon: & non ambulauerit in viis meis, vt faceret iuſtitiam coram
me,& præcepta mea,& iudicia ſicut Dauid pater eius. 34. Nec auferam omne
regnum de manu eius,ſed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ ſuæ, propter
Dauid ſeruum meum , quem elegi , qui cuſtodiuit mandata mea & præcepta
mea. 35. Auferam autem regnum de manu filij eius, & dabo tibi decem tri-
bus: 36. filio autem eius dabo tribum vnam,vt remaneat lucerna Dauid ſer-

no meo cunctis diebus coram me in Ieruſalem ciuitate, quam elegi vt eſſet no-
men meum ibi. 37. Te autem aſſumam, & regnabis ſuper omnia quæ deſiderat
anima tua, eriſque rex ſuper Iſrael. 38. Si igitur audieris omnia quæ præcepero
tibi, & ambulaueris in viis meis, & feceris quod rectum eſt coram me, cuſtodiēs
mandata mea & præcepta mea, ſicut fecit Dauid ſeruus meus: ero tecum, & ædi-
ficabo tibi domum fidelem, quomodo ædificaui Dauid domum, & tradam tibi
Iſrael: 39. & affligam ſemen Dauid ſuper hoc, verumtamen non cunctis die-
bus. 40. Voluit ergo Salomon interficere Ieroboam: qui ſurrexit, & aufugit
in Ægyptum ad Seſac regem Ægypti, & fuit in Ægypto vſque ad mortem Salo-
monis. 41. Reliquum autem verborum Salomonis, & omnia quæ fecit, & ſa-
pientia eius: ecce vniuerſa ſcripta ſunt in Libro verborum dierum Salomonis.
42. Dies autem, quos regnauit Salomon in Ieruſalem ſuper omnem Iſrael, qua-
draginta anni ſunt. 43. Dormiuitque Salomon cum patribus ſuis, & ſepultus
eſt in ciuitate Dauid patris ſui, regnauitque Roboam filius eius pro eo.

Vers. 1. REX AVTEM SALOMON ADAMAVIT MVLIERES ALIENIGENAS MVLTAS] gentiles ſcilicet & Chananæas, quæ ſuos deos & idola colebant, & ad eadem colenda Salomonem maritum ſuum induxerunt. Vide hîc quàm periculoſum ſit vxores ducere infideles, vel hæreticas.

Vers. 2. DE GENTIBVS SVPER QVIBVS DIXIT DOMINVS FILIIS ISRAEL: NON INGREDIEMINI AD EAS] Lex iſta extat Exodi 34. 16. loquiturque duntaxat de Chananæis, vt ibidem patet, quales erant Sidoniæ & Hethææ: quare peccauit Salomon contra legem eas ducendo. Alias aliarum gentium feminas in vxores duci lex permittebat Hebræis, dummodo illæ priùs abiuratis idolis ad Deum verum & religionem Hebræorum conuerterentur. In hoc quoque peccauit Salomon, quia duxit eas perſiſtentes in ſua idololatria; vnde ab eis ad idola colenda pertractus eſt. Ita Abul.

Vers. 3. FVERVNTQVE EI VXORES QVASI REGINÆ SEPTINGENTÆ ET CONCVBINÆ TRECENTÆ] id eſt vniuerſim mille. *Reginæ* vocantur primariæ vxores, quæ regum & principum erant filiæ, ideoque regio cultu & nomine vtebantur: *concubinæ* erant ſecundariæ vxores, vtpote plebeiæ, licet S. Hieron. Epiſt. 132. eas vocet *ſcorta*.

Sex crimina Salomonis. Miſerabilis fuit hic lapſus Salomonis viri ſapientiſſimi & ſanctiſſimi quo in ſex grauia ſcelera prolapſus eſt. Primum eius ſcelus fuit, quòd contra legem duxerit alienigenas & idololatras. Secundum, quod nimis multas, putà mille. Lex enim Deuter. 17. 17. iubebat regi dicebatque: *Non habebit vxores plurimas.* Tertium, quòd eis poteſtatem fecerit colendi ſua idola imò eis delubra in monte Oliueti ædificauit. Quartum, quòd ipſe eadem adorarit. Quintum, quòd ſuo exemplo multos Hebræos ad eadem colenda impulerit. Sextum, quod immania tributa populo indixerit, quia ad tot reginas ornandas, & magnificè alendas, immenſis opibus erat opus. Et hoc eſt graue iugum, de quo c. ſequenti apud Roboam filiū querentur Hebræi, ideoque ab eo ſchiſma facient. In Salomone videre eſt, quàm verum ſit illud vetus dictum.

Viſa pulchra, iocus, potus, cibus, otia, ſomnus
Eneruant mentem luxuriamque fouent.

ET EVERTERVNT MVLIERES COR EIVS] à Deo vero ad idola mentem & voluntatem eius deflexerunt.

Vers. 4. CVMQVE IAM ESSET SENEX, DEPRAVA-
A TVM EST COR EIVS PER MVLIERES, VT SEQVERETVR DEOS ALIENOS] Hinc patet Salomonem verè coluiſſe idola: quare mirum eſt, id ipſum hîc negare Robertum Stephanum. Nam id ipſum affirmat S. Iren. l. 4. c. 45. Iuſtin. Dial. contra Tryphon. Tertul. l. 5. contra Marcion. S. Baſil. Epiſt. ad Chelid. S. Auguſt. 14. Ciuit. cap. 11. Adorauit ea autem, non quòd in eis aliquid ineſſe diuinitatis cenſeret, ſed vt ſuis concubinis morem gereret. Audi S. Auguſt. lib. 11. de Geneſi ad litteram c. 42. *Ita Salomon vir tantæ ſapientiæ numquid nam credendum eſt, quod in ſimulacrorum cultu credidit eſſe aliquid vtilitatis? ſed mulierum amori ad hoc malum trahenti reſiſtere non eualuit, faciens quod ſciebat non eſſe faciendum, ne ſuas, quibus deperibat atque diffluebat mortiferas de-*
B *licias contriſtaret.* Confirmat idipſum exemplo Adæ, dum ſubdit: *Ita & Adam poſteaquam de ligno prohibito ſeducta mulier manducauit, eique dedit vt ſimul ederent, noluit eam contriſtari, quam credebat poſſe ſine ſuo ſolatio contabeſcere; ſi ab eius alienaretur animo, & omnino illa interire diſcordia. Non quidem carnis victus concupiſcentia, quam nondum ſenſerat in reſiſtente lege membrorum legi mentis ſuæ: ſed amicali quadam beneuolentiâ, quâ plerumque fit, vt offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus; quod eum facere non debuiſſe, diuinæ ſententiæ iuſtus exitus indicauit.*

SED COLEBAT SALOMON ASTARTHEN DEAM SIDONIORVM] Hæc erat Venus de qua dixi Iudic. 2. 13. Vers. 5.

C ET MOLOCH] ſiue *Melchom*, cui filios concremando immolabant, de quo dixi Leuit. 18. 21. Vnde & Salomonem eidem filium vel filios ſuos immolaſſe & concremaſſe, cenſet Pineda & Salianus.

TVNC ÆDIFICAVIT SALOMON FANVM CHAMOS.] *Chamos* eſt Κῶμος deus temulentiæ, puta Bacchus, vnde ab eo dicta eſt comeſſatio. Vide dicta Roman. 13. 13. ad illa, *Non in comeſſationibus.* Vers. 7.

Cauſa tanti lapſus fuit nimia Salomonis proſperitas, opulentia, deliciæ & libidines. Proxima cauſa fuere vxores, quas ardentiſſimè amabat: hæ enim eum dementarunt iuxta illud: *Vinum & mulieres faciunt apoſtatare ſapientes.*

Diſce hic, quam cauendæ ſint feminæ; amor earum enim eſt inſuperabilis, & quiduis licet pretioſiſſimum & ſceleſtiſſimum ab amaſiis extorquet: fuge ergo illas, quia nec ſapientior es Salomone, nec fortior Samſone, nec ſanctior

Dauide;

Dauide; qui omnes per feminas ceciderunt. Sapienter Eucher. hîc: *Admonendi ſunt, inquit, quibus hoc ſaeculum proſperatur, qui nullis aduerſitatibus huius mundi feriuntur, quòd Salomon poſt acceptam ſapientiam vſque ad idololatriã cecidiſſe deſcribitur, quia nihil in hoc mundo, priuſquàm caderet, aduerſitatis habuiſſe memoratur: ſed conceſſa ſapientia eum funditus deſeruit, eò quòd eum nulla ſaltem minima tribulationis diſciplina cuſtodiuit, niſi poſtquàm Deum deſeruit, & ſe à Deo deſertum eſſe cognouit.*

Et S. Bernard. lib. 2. de Conſider. ad Eugenium ſub finem: *Aduerte, inquit, quàm rarus ſemper extiterit, qui non vel modicè in proſperitate animum relaxauerit à ſui cuſtodia & diſciplina. Quando hoc incautis non fuit ad diſciplinam, quod ignis ad cerã, quod ſolis radius ad niuem vel glaciem? Sapiens Dauid, ſapiens Salomon fuit: ſed blandientibus nimis ſecundis rebus alter ex parte, alter ex toto deſipuit. Magnus qui incidens in aduerſa, non excidit vel parum à ſapientia. Nec minor cui praeſens felicitas arriſit non irriſit. Quamquam facilius inueneris qui ſapientiam retinuerunt contraria ſibi fortuna, quàm qui propitia non perdiderunt.*

Vers. 11 QVIA HABVISTI HOC APVD TE] quia in animum tuum induxiſti à me apoſtatare & colere idola. Aut, quia in te inuentum eſt ſcelus apoſtaſiæ & idololatriæ.

SCINDAM REGNVM TVVM; in duo; ſcilicet in regnum Iuda & Iſrael, ſiue decem tribuum; ET DABO ILLVD SERVO TVO] Ieroboam, quem creabo regem Iſraelis cap. 12.

Vers. 13. TRIBVM VNAM DABO FILIO TVO] *vnam*, ſcilicet præter ſuam, q. d. Præter tribum Iuda, ex qua quia ortus eſt Dauid, hinc ipſa nepotum eius propria cenſetur, adiiciam & vnam aliam tribum, ſcilicet Beniamin. Ita Abul. vel, vt Caiet. Tribus Iuda & Beniamin cenſebantur vna eademque, & vocabantur *regnum Iuda*.

Porrò Abulenſ. Torniellus & Salianus cenſent Deum hæc dixiſſe Salomoni, non per ſe nec per Angelum, eò quòd eo indignus eſſet Salomon, ſed per Ahiam Silonitem, de quo v. 29. Pineda tamen lib. 3. c. 2. num. 5. cenſet Deũ hic per ſe tertiò apparuiſſe Salomoni, hoc enim ſimpliciter verba ſignificant, cùm dicitur v. 11. *Dixit itaq; Dominus Salomoni.* Denique Salomon nil Deo reſpondit, vnde videtur in ſuo ſcelere perſtitiſſe.

An Salomon ſaluatus? Quæres, an Salomon ſit damnatus an ſaluatus? Problema hoc eſt priſcum. Damnatum cenſent Tertul. lib. 2. de Præſcript. c. 2. Cyprian. Epiſt. 7. S. Auguſt. 17. de Ciuit. cap. 8. & 20. S. Chryſoſt. ſerm. de Pœnit. Beda in lib. 3. Regum c. 6. Raban. in lib. 4. Reg. c. 23. Iſidor. de vita & morte Proph. c. 24. Lyran. Abul. & alij hîc.

Ratio eſt prima, quia Scriptura cõmemorãs eius lapſum tam grauem, non adiicit eius pœnitentiam, ſicut adiicit in lapſu Dauidis. Secundò, quia ipſe ſua delubra idolis ædificata non deſtruxit: nam ea deſtruxit tandem Ioſias. Reſpondent aliqui, ipſum ea obſeraſſe, vel deſtruxiſſe vſque ad rudera, quæ ab impiis reædificata, vocantur *excelſa Salomonis*: ſed id dicunt, non probant. Tertiò, quia ad hoc videtur Deus Salomonẽ in hac vita cumulaſſe omnibus bonis: vt eius merita remuneraretur in hac vita, & ſcelera puniret in futura, iuxta illud Abrahæ ad diuitem epulonem: *Fili recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris.* Quartò, quia amor ardens feminarum longa conſuetudine roboratus penè eſt inſuperabilis: talis autem fuit Salomonis, qui tot ſuis amaſiis perditè amatis vndique cingebatur, vt etiamſi pœnitere vellet, non poſſet. Huc facit, quod ante paucos annos in Italia viri è noſtra Societate contigit. Vocabatur ille vt concubinario cuidam in morte adeſſet. Adfuit, & totis viribus eum ad pœnitentiam hortatus eſt, vt amoribus illicitis valediceret, nunc blandiendo, nunc minando inſtans Dei iudicium & gehennam. Sed & concubina flens rogabat eum vt pœniteret, & moriendo animæ ſaluti conſuleret: omnia fruſtra, ſurdo cecinerunt. Ille enim dixit, ſe nec velle nec poſſe amicam tamdiu dilectam abdicare. Quare impœnitens miſeram exhalauit animam.

Ex aduerſo eum pœnituiſſe & ſaluatum eſſe opinantur Rabbini veteres & ex eis S. Hieron. S. Gregor. Thaumaturgus, Rupertus, Pineda, Salianus, Barradius, Seranus, Sanchez, Delrio, & alij, qui aſſerunt eum poſt lapſum ſcripſiſſe Eccleſiaſten, in quo quaſi pœnitens ſe vanis amoribus & idolis vacaſſe exclamat: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Hoc argumentum foret validum, ſi conſtaret Eccleſiaſten à Salomone ſcriptum poſt lapſum, non antè; qua de re dixi procemio in Eccleſiaſten: nam dicta & ſcripta eius recenſita ſunt initio libri huius c. 4. & 5. ante lapſum: lapſus verò eius in ſenio demùm hoc c. 11. narratur.

Probant primò, quia Deus 2. Reg. 7. promiſerat Dauidi ſe Salomonem, ſi peccaret, correpturum *in virga virorum*, quâ ſcilicet homines caſtigari ſolent vt emendentur.

Secundò, quia Prouerb. 24. 23. Septuag. addunt: *Nouiſſimè ego quoque egi pœnitentiam, reſpexiq; vt eligerem diſciplinam.*

Tertiò, quia Salomon fuit *Ididia*, id eſt *dilectus Deo*, Chriſti typus & ſcriptor canonicus tot ſacrorum librorum. Pluribus id probat Pineda lib. 8. de Rebus Salomonis c. 1. ſect. 6. Meam ſententiam aperui Eccl. 47. v. 22. ad illa: *Dediſti maculam in gloria tua.* Romæ concionator quidam inſignis publicè inter concionandum aſſeruit, nuper cuidam ſanctæ perſonæ reuelatum eſſe, Salomonem ad hæc vſque tempora acres pœnas in purgatorio ſubiiſſe, at iam inde abſolutũ abiiſſe in cælum. Sed hæ reuelationes examinandæ ſunt, nec feminis eas aſſerentibus facilè credendum.

SVSCITAVIT AVTEM DOMINVS ADVERSARIVM SALOMONI ADAD IDVMÆVM] ab Auſtro, ſicut ab Aquilone hoſtem ei ſuſcitauit Razon v. 23. Hæc pœna à Deo inflicta fuit Salomoni adhuc viuenti; prior, ſcilicet regni ſciſſio, eidem irrogata eſt poſt mortem. Vers. 14.

Quomodo Deus ſuſcitet Iſraeli & fidelibus hoſtes, expoſui Iudic. 3. 8.

Porrò Pineda lib. 7. c. 18. num. 7. cenſet has Dei minas de regni ſciſſione Salomoni intentatas anno regni eius 32. vt reliquia octo annis maximas moleſtias & animo & corpore ſuſtineret. Idem tamen in ſua chronologia, hanc obiurgationem ad finem anni 37. Salomonis refert.

fert. Trigeſimo octauo vult ſuſcitatos Salomoni aduerſarios, trigeſimo nono ipſum reſipuiſſe, quadrageſimo denique defunctum eſſe: quæ videtur plurimum rationi conſentanea diſtributio ait Salianus.

VERS. 15. ET ASCENDISSET IOAB AD SEPELIENDVM EOS, QVI FVERANT INTERFECTI] Probabile eſt, quod cenſet Caiet. tunc accidiſſe, vt præſidiarij Dauidis relicti in Idumæa à ſe ſubacta, poſt eius obitum cæſi ſint ab Idumæis: itaque Ioab iuiſſe eò ad illos ſepeliendos, & ad vindicandam illorum necem: vnde omnes Idumæorum maſculos occidiſſe, exceptis fortè paruulis, qui excipiuntur lege Deuter. 20. 14.

VERS. 21. DIXIT PHARAONI: DIMITTE ME VT VADAM IN TERRAM MEAM] Hæc videtur fuiſſe ſeries hiſtoriæ, quam Script. hîc paucis conuoluit. Adad ex ſemine regio Idumææ puer fugit, vel potiùs à ſeruis abductus eſt in Ægyptum cùm Dauid vaſtaret Idumæam. In Ægypto gratiam inuenit apud Pharaonem, adeò vt Pharao ei ſororem coniugis ſuæ dederit vxorem. Hic audiens Dauidem vaſtatorem Idumææ mortuum, petiit à Pharaone veniam redeundi in ſuum Idumææ regnum, quam Pharao tandem conceſſit. Anno ergo Salomonis tertio in Idumæam rediit, trigeſimum circiter, vt ait Abulenſis, agens annum, vbi cum bona venia Salomonis, interuentu Pharaonis, qui vtrumque ſibi affinitate coniunxerat, videtur in Idumæa regnaſſe tributarius eadem lege ac conditione tributi, quam impoſuerat Dauid; nihil enim ab eo tempore in Idumæa mutatum aut turbatum inuenitur. Hic vltimis Salomonis annis, videns eum effeminatum, infatuatum & contemptibilem factum, tributum ei negauit, ac rebellans ſe ſuamque Idumæam in libertatem vindicauit. Ita Abul. Salianus & alij.

VERS. 23. SVSCITAVIT QVOQVE EI DEVS ADVERSARIVM RAZON] qui, vt ſequitur, factus princeps latronum, conſtituit ſe regem Damaſci. Iuſta congruaque fuit hæc pœna, vt Salomoni Deo rebellanti rebellarent pariter tam ſubditi quàm bello ſubacti. Sic Deus peccatori ſuſcitat aduerſarios, qui eum ſtimulent, & ad Deum redire cogant.

VERS. 25. ERATQVE (Razon) ADVERSARIVS ISRAELI CVNCTIS DIEBVS SALOMONIS: ET HOC EST MALVM ADAD, ET ODIVM CONTRA ISRAEL. REGNAVITQVE IN SYRIA] Ioſephus, Caiet. & alij ſic exponunt q. d. Adad iunxit ſe cum Razon, ac eius ope roboratus rebellauit Salomoni, fecitque ſe regem Syriæ. Sed aberrant: nam Syriæ, putà Damaſci, regem ſe fecit Razon, vt dictum eſt v. præced. Adad verò, vt filius regis Idumææ, in ſua Idumæa regnauit. Senſus ergo eſt q. d. Razon fuit aduerſarius Iſraelis & Salomonis, ſicque adauxit malum hoſtilitatis Adad contra Iſrael, *regnauitq. in Syria*, ſcilicet ipſe Razon, non autem Adad. Vnde Chald. vertit, *Et fuit* (Razon) *aduerſarius Iſraeli cunctis diebus Salomonis, & cum malo quod fecit Hadad, rebellauit in Iſrael, & regnauit ſuper Aram*, id eſt Syriam. q. d. Razon cum Hadad rebellauit Salomoni, & afflixit Iſraelem, fecitque ſe regem Syriæ. Ita Vatab. Pineda & Salianus. Id clarè ſignificant Septuag. Romana, quæ hæc verba tranſponunt iunguntque verſui 22. vbi ſic legunt: *Et reuerſus*

A *eſt Ader in terram ſuam: hoc eſt malum quod fecit Ader, & aggrauauit, ſiue afflixit Iſrael, & regnauit in terra Edom*: Pro אֲרָם *Aram* enim legerunt אֱדֹם *Edom*: litteræ enim ד & ר ſunt perſimiles, vt vna ſæpè pro alia ſubſtituatur; ſicut hîc pro *Adad* Septuag. legunt *Ader*. Concludit ergo Script. iungendo duos Salomonis hoſtes, Adad ſcilicet & Razon, ac tertium maximumque addendo v. ſequenti, nimirùm Ieroboam. Denique vtraque ſententia conciliari poteſt, dicendo, Adad primò regnaſſe in Idumæa, deinde ex ea, vtpote montoſa ac ſterili, migraſſe in Syriam, vtpote diuitem & fertilem, ac mortuo Razon rebellionis ſocio ſucceſſiſſe ei in regno Syriæ. Nam eius filius Benadad fuit rex Syriæ, vt patet 3. Reg. 20. 1. imò ab Adad ceteri reges Syriæ poſt eum dicti ſunt Benadad, id eſt filij

B & ſucceſſores Adad, ideoque infeſti Iſraeli. Ita S. Hieron. in cap. 1. Amos, Rabbini & Vatab. 4. Reg. 6. 28.

IEROBOAM QVOQVE FILIVS NABATH, VERS. 26.
EPHRATHÆVS] Hic tertius fuit hoſtis Salomonis. Hebræi apud S. Hieron. in Tradit. cenſent *Nabath* eſſe *Semei*, qui maledixit Dauidi, ideoque occiſus eſt à Salomone; quare eius filium Ieroboam graue, & quaſi ex patre ingenitum in Dauidem & Salomonem odium concepiſſe, ideoque ei rebellaſſe. Verùm errant: nam Semei erat ex tribu Beniamin, Ieroboam verò erat *Ephrathæus*, id eſt ex tribu Ephraim, quæ tribus fuit arrogans, æmula Iudæ, & auida imperij. Vnde Ieroboamo illud occupauit, tenuitque penè toto tempore regum Iſrael. Pluribus exemplis

C Ephraimitarum arrogantiam & turbulentum ingenium, oſtendit Salianus anno mundi 3057. num. 22.

MVLIER VIDVA] Ita Hebr. Chald. Septuag. hîc: ſed cap. ſeq. Sept. Rom. habent, *mulier fornicaria*, ſiue *meretrix*: & ſic legit Lucifer Calarit. lib. de Regibus Apoſtaticis.

LEVAVIT MANVM CONTRA REGEM] poſtquàm ab Abia Propheta decem pallij ſciſſuras, & per eas regni decem tribuum promiſſionem, à Deo accepit, vt ſequitur; tunc enim videtur ſollicitaſſe decem tribus per reuelationem huius prophetiæ, vt à Salomone tam duro tributorum exactore ad ſe quaſi mitiorem futurum deficerent: fortè etiam apertè rebellauit Salomoni, & regnum inuaſit, vti hæc verba inſinuant. Ita Ioſeph. Pineda & Salianus; licet etiam ante

D Abiæ prophetiam Ieroboam rebellaſſe cenſeant Abul. & Tornielus.

Qua in re peccauit: Deus enim hîc ei tantùm per Ahiam promiſit regnum decem tribuum, non autem illud reipſa ipſi nunc dedit, ſed demùm poſt mortem Salomonis ſub Roboam. Quare iniquè & iniuſtè Ieroboam contra Salomonem regem ſuum inſurrexit. Ita Abul. ſicut cùm Samuel ſecreto vnxit Dauidem in regem, non eo ipſo dedit ei ius ad regnum, ſed vt regnaret poſt mortem Saulis: vnde Dauid viuente Saule nil circa regnum attentauit.

Denique opinatur Salianus, Ieroboam pariter nil contra Salomonem attentaſſe, ſed tantùm dici *leuaſſe manum contra regem*, eò quòd ab Abia deſignatus ſit rex contra Salomonem, & deſignationem hanc Abiæ acceptarit. Vulgi enim ſermone qui regnum alicuius, licet ſibi obla-

oblatum, acceptat, dicitur regi rebellare; Serarius verò ait eum *leuaſſe manum* contra Salomonem, quia eam leuauit contra Roboam Salomonis filium. Verùm eum aliquid mox contra Salomonem molitum eſſe, hac phraſi propriè ſignificat Scriptura, idq́ue confirmat ſubdens: *Et hæc eſt cauſa rebellionis, aduerſùs eum.* Rebellauit ergo ipſe Salomoni. Vnde Ioſephus lib. 8. c. 2. *His,* ait, *Propheta verbis erectus ad ſpes magnas Ieroboamus, cùm eſſet alioqui inquieto & ambitioſo ingenio, quamprimùm in ſuam prouinciam peruenit, non immemor præſagij prophetici, ſollicitare populum cœpit, vt à Salomone deficeret, ipſiq́, principatum deferret.* Ioſephum ſequuntur Torniellus, Pineda, Abul. & alij.

Vers. 31. Tolle tibi decem scissvras] vt per hoc cognoſcas *te* ſub Roboam è duodecim tribubus Salomonis regno ſublaturum, & tibi arrogaturum decem tribus Iſrael, vt mox explicat Ahias.

Symbol. hæ decem ſciſſuræ ſignificabant regnum decem tribuum in decem familias ſibi inuicem ſuccedentes, fore ſcindendum, ac decies diuidendum, ait Rupert. Hic enim fuit ordo & ſucceſſio regum Iſrael ſiue decem tribuũ. Primam ſciſſuram decem tribuum à duabus fecit Ieroboam. *Huius filium*, ait Rupertus lib. 5. c. 4. *nomine Nadab percuſſit Baaſa. Hæc ſecunda Iſrael ſciſſura regni eſt. Eiuſdem Baaſa filium Hela occidit Zambri, regnauitq́, pro eo. Zambri ſe in palatio incendit obſidente Amri, qui & pro eo regnauit. Poſt hunc regnauit Achab, & poſt eum filius eius Ochozias, & poſt eum frater eius Ioram. Sed iſtum occidit Iehu, regnauitq́, pro eo vſque ad quartam generationem. Quintum ab illo percuſſit Sellum, regnauitq́, pro eo. Sed & iſtum percuſſit Manahem, regnauitq́, pro eo. Filium quoque huius Phaceiam percuſſit Phacee filius Romelia, regnauitq́, pro eo, ſed & contra iſtum coniurauit Ozee, percuſſitq́, eum & interfecit, regnauitq́, pro eo. Contra iſtum aſcendit rex Aſſyriorũ & tranſtulit Iſrael in Aſſyrios. Hæc decima fuit ſciſſura. Nam in Ieroboam prima, in Baſaa ſecunda, in Zambri tertia, in Amri quarta, in Iehu quinta, in Sellum ſexta, in Manahem ſeptima, in Phacee filio Romelia octaua, in Ozee nona, in rege Aſſyriorum, qui diuiſos à Deo & Dauid rege ſuo, diuiſit etiam loco, transferendo in Aſſyrios, rectè computatur decima.*

Tropol. Ieroboam primus ſchiſmaticus notat hæreticos, qui Eccleſiam ſua hæreſi diſcindunt: ac præſertim principes, qui vt regnum ſui regis orthodoxi inuadant, hæreſim inducunt, ac hæreticos in auxilium vocant, vti fecit Ieroboã (idem factum vidimus in Belgio) qui idcircò regnum perdidit, vti Deus hîc ei prædicendo comminatur. Hinc appoſitè, ait Angelomus: *Ieroboam Hebr. interpretatur diiudicans populum. Nam & hæretici diiudicare populum videntur, cùm erroris ſui ſequacem faciunt.* Tunc enim fit illud: *Tolle tibi decem ſciſſuras.* Sic & Rupertus lib. 5. c. 5. Eucher. Beda & alij.

Vers. 32. Porro vna tribvs, Iuda cum Beniamin ſibi aſſociata, remanebit ei] ſcilicet Salomoni, putà Roboam Salomonis filio & ſucceſſori.

Vers. 36. Vt remaneat lvcerna David servo meo] *Lucerna* vocatur Dauidis regis poſteritas, non qualiſcumque ſed regalis, ſplendida & glorioſa. Sicut enim lux ſolis ſe propagans, nouam in aëre ſpargit lucem, & ſicut candela vel lucerna vna accendit aliam, & hæc aliam & aliam; ſic pariter Dauid rex genuit Salomonem regẽ, & Salomon genuit Roboam regem, & ita de cæteris eius poſteris. *Lucerna* ergo appellatur hîc ſucceſſio regia poſterorum Dauidis, quæ erat quaſi lucerna, & quaſi reſiduum quoddam lucis, id eſt ſplendoris & gloriæ Dauidis refulgens in Ieruſalem. Ita Caiet.

Vers. 38. Ædificabo tibi domvm fidelem] id eſt familiam regalem, continuam & ſtabilem, vt ſcilicet poſteri tui in regno decem tribuum cõtinua ſerie ſuccedant. Mirum eſt, quòd Ieroboam & Principes ei ſimiles non credant hiſce Dei, qui prima eſt veritas, verbis & promiſſis; ſed contrariis modis per impietatem, fraudes & ſcelera conentur ſibi parare regni regiæq́ue ſobolis ſtabilitatem: quo fit, vt Deum contra ſe concitent, itaque ab eo funditùs euertantur, vti contigit Ieroboam, omnibuſq́ue regibus Iſraël eius ſucceſſoribus.

Vers. 39. Et affligam semen David svper hoc] id eſt, propter hoc, ſcilicet propter te, ſi mihi fueris fidelis. q. d. ſi mihi fideliter ſeruieris, te exaltabo, & poſteros Dauidis æmulus tuos humiliabo & deprimam.

Vervmtamen non cvnctis diebvs] Rabbini in Sederolam c. 15. hoc referunt ad regnum Aſa regis Iuda, qui valdè regnum Iuda euexit, Salianus & alij referunt ad Ezechiam; nã eius anno ſexto decem tribus abductæ ſunt in Aſſyriam, tuncq́ue deſiit regnum, & reges decem tribuum æmuli regum Iuda. Myſticè, hoc maximè impletum eſt à Meſſia, putà à Chriſto, qui quaſi Dauidis filius rurſùm regnauit ſuper totum Iſrael, vniuerſumq́ue orbem, ab eoque colitur vt Deus, Meſſias, & Rex regum. Ita Caiet. Abul. Serarius & alij. Vnde à Chriſto in cælum aſcenſuro quærebant diſcipuli: *Domine ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael?* Act. 1.

Porrò Deus tam ſeriò Ieroboam inculcat veram ſui religionem & cultum, quia præuidebat eum ſchiſma facturum à Deo & templo propter regnum, cùm tamen Deus vellet per eum ſchiſma à Salomone in Dei cultu factum reſarcire. At cur Deus id præſciens nihilominus eũ regem conſtituit? Reſp. vt puniret populum, eique impio ſimilem, ſcilicet impium daret regem, æquè ac iam antè eidem dederat impium Saulem, ait Rupert. & ex eo Salianus. Populus enim iam magna ex parte erat corruptus, tam regis imitatione, quàm propriâ malitiâ, ad quã eum pellexit otium, deliciæ, & rerum omnium abundantia. Volens ergo Deus caſtigare populum impium, dedit regem Ieroboam, qui populi cupidinibus & deſideriis ad idola colenda obſequeretur, itaque tot calamitatum, & tandem extremi excidij eidem fieret cauſa, iuxta illud Iob 34. 30. *Qui regnare facit hypocrytam* (id eſt impium) *propter peccata populi.*

Vers. 40. Volvit ergo Salomon (re intellecta, quòd ſcilicet Ahias Ieroboamo detuliſſet regnum decem tribuum) interficere Ieroboam] quaſi regni ſui æmulum & inuaſorem. Addit Chald. Cant. 8. verſ. 12. eum quoque voluiſſe occidere Ahiam, eò quòd ipſe regnum detuliſſet, ideoq́ue Ahiam pariter fugiſſe in Ægyptum: ſed de Ahia nil habet hîc Script. eſt

tamen

tamen id probabile. Nam delicati ſunt reges, & quoſlibet etiam ſanctos, qui alios reges inducere ſatagunt, perſequuntur vt perduellionis reos; qui enim tangit regnum, tangit pupillam eorum. Verùm hæc magna, ait Dion. fuit Salomonis excæcatio, ambitio & impatientia, quaſi vellet & poſſet impedire propoſitum Dei de regni diuiſione.

VERS. 41. IN LIBRO VERBORVM (id eſt factorum vel geſtorum) SALOMONIS] putà in Diariis, Chronicis & Annalibus Salomonis.

VERS. 43. DORMIVITQVE (ſomno mortis) SALOMON CVM PATRIBVS SVIS] anno ætatis 60. aiunt Lyran. Abulenſ. &c. Narrant Zonaras & Cedrenus, eius ſepulchrum ſub Hadriano Imper. diſſiluiſſe ac concidiſſe, eamque rem motus & tumultus Iudaicos portendiſſe. Sic & Dio in Hadriano lib. 69. de Iudæorum deſertione tractans, ob quam omnes ferè ab eo interempti ſunt, & tota Iudæa deſolata: *Id eis*, inquit *antequàm bellū gereretur fuerat denuntiatum ex eo quòd monumentum Salomonis, quem illi ſumma reuerentia colunt, ſua ſponte diuiſum corruerat.*

Forma Salomonis. Figuram & formam Salomonis ex Cant. 5. 10. *Dilectus meus candidus & rubicundus* &c. Ita colligit Pineda lib 6. c. 4. & ex eo Salianus. Salomon fuit colore candido & rubicundo, natura calida & humida, ſed paulò calidiore, cæſarie denſa; capillis aureſcentibus, & modicè criſpantibus, ſicut elatæ palmarum; oculi iuſtæ magnitudinis, implentes orbem ſuum, ſplendentes ac cæſij, leni placidoque intuitu; genæ effloreſcentes atque hilares, ſicut lilia mixta roſis; labia eius tenuia & mollia, vt rubentia Syriæ lilia; os ipſum afflans ſuauis odoris halitum; manus delicatæ, molles, articulatæ, quaſi torno politæ; digiti longiores; deductiora brachia; pectus & thorax candida, velut pixis eburnea, moderatæ magnitudinis & formæ; crura illius quaſi columnæ marmoreæ vel Pariæ cādidiſſimæ; pedes ſicut baſes aureæ elaboratiſſimæ, mediocri magnitudine; inceſſus firmus & conſtans; ſtatura procera & erecta; vox ſuauiſſima: dignus qui ſpecioſum forma præ filijs hominum repræſentaret. Sed pleraque horum ſuperuenientes anni vitiaque Salomoni ademerunt: ac præſertim effuſa libido atque morbi, mœrores & angores ob idololatriam illi à Deo in ſenio immiſſi: vnde Eccleſiaſt. c. 47. eius elogia hac flebili cataſtrophe threnoq; concludit: *Et inclinaſti femora tua mulieribus: poteſtatem habuiſti in corpore tuo, dediſti maculam in gloria tua, profanaſti ſemen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, & incitari ſtultitiam tuam, vt faceres imperium bipartitum.* Vide ibi dicta.

Sub Salomone natum Homerum. Sub annum regni Salomonis vigeſimum natus eſt Homerus poëta Græcorū ſapientiſſimus, quem paſſim imitatus & Latino verſu conſectatus eſt Virgilius Latinorum poëtarum princeps. Quare de Homeri natali loco certant ſeptem Græciæ vrbes, nimirum *Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Ius, Argus, Athenæ*: Imò Ietas, id eſt incolas inſulæ Io, Homero aram excitaſſe, eique quaſi Deo ſacrificaſſe, teſtatur Gellius lib. 3. c. 11. Homero coæuus & ſuppar fuit Heſiodus. Ita decuit vt ſub Salomone Hebræorum, imò mortalium omnium, ſapientiſſimo, ſapientia apud Græcos naſceretur, indeque ad Latinos transferretur. Ita ex S. Cyrillo lib. 7. contra Iulian. & aliis Salianus anno Salomonis vigeſimo, qui fuit ab excidio Troiæ annus 168. ante Romam conditam 60. tunc quoque regnabat in Latio ſextus rex Syluius, Æneæ Syluij filius, ac Dido condidit Carthaginem, ait Euſeb. in Chronico.

Denique Ioſephus lib. 8. cap. 3. hoc Salomoni epitaphium ponit: *Moritur Salomon regum omnium feliciſſimus, opulentiſſimus & prudentiſſimus, excepto peccato, ad quod à mulieribus iam ſeneſcens pertractus eſt.* Iā antè proclamarat, totique mundo concionatus erat Salomon: *Vanitas vanitatum & omnia vanitas* & tamen vanitas vanaq; ſpecies mulierū eum in ſenio demētauit, vanumq; reddidit, vt ſeipſum fecerit ſummū vanitatis ſpeculū. Euanuit enim eius ſapientia, euanuit eius ſanctitas, euanuit eius potentia, euanuit eius felicitas & gloria, euanuit denique ſanitas & vita præſēs, vtinam non æterna. Quid eſt homo etiam ſapiētiſſimus ditiſſimus, potentiſſimus, ſi Deum deſerat, & à Deo deſeratur? vtique non eſt aliud quàm mancipium vanitatis, imago ſtultitiæ, præda mortis, ærumnarum abyſſus. O ſi Salomoni liceret ad vitam redire, qualem ageret pœnitentiam, qualem inſtitueret vitam, quid mortalibus inclamaret! vtique illud S. Saluij à morte ad vitam reuocati apud Gregor. Turon. lib. 7. Hiſtor. c. 1. *Audite filij Adæ, & intelligite, quia nihil eſt quod cernitis in hoc mundo; ſed omnia vanitas. Omnia ergo vt vana contemnite, vt veram gloriam Dei mereamini adipiſci in cælo.* Vana ſunt ſceptra, vanæ tiaræ, vana Venus, vanæ opes, vana vina, vanus orbis vniuerſus. *O curas hominum, ô quantum eſt in rebus inane!* Nil verum, nil bonum, nil magnum, niſi æternum. Æterna cogitate, æterna ambite; vt Deus vos beet in æternum; per omnia ſæculorum ſæcula. Amen.

CA-

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Populus à Roboam poſcit tributorum grauium Salomonis relaxationem : ille negat & duriora minatur : quare decem tribus eo relicto regem ſibi creant Ieroboam : parat contra eas bellum Roboam verſ. 21. ſed reuocat eum Deus per Semeiam prophetam. Mox verſ. 26. Ieroboam metuens ne populus veniens ad templum, rediret pariter ad Roboam, vitulos aureos quaſi idola erigit in Dan & Bethel.

1. VEnit autem Roboam in Sichem: illuc enim congregatus erat omnis Iſrael
ad conſtituendum eum regem. 2. At vero Ieroboam filius Nabat, cùm
adhuc eſſet in Ægypto profugus à facie regis Salomonis, audita morte eius re-
uerſus eſt de Ægypto. 3. Miſeruntque & vocarunt eum : venit ergo Iero-
boam, & omnis multitudo Iſrael, & locuti ſunt ad Roboam, dicentes : 4. Pater
tuus duriſſimum iugum impoſuit nobis : tu itaque nunc imminue paululum
de imperio patris tui duriſſimo, & de iugo grauiſſimo quod impoſuit nobis, &
ſeruiemus tibi. 5. Qui ait eis : Ite vſque ad tertium diem, & reuertimini ad
me. Cumque abiiſſet populus, 6. iniit conſilium rex Roboam cum ſeniori-
bus, qui aſſiſtebant coram Salomone patre eius, cum adhuc viueret, & ait:
Quod datis mihi conſilium, vt reſpondeam populo huic. 7. Qui dixerunt ei :
Si hodie obedieris populo huic, & ſeruieris, & petitioni eorum ceſſeris, locu-
tuſque fueris ad eos verba lenia, erunt tibi ſerui cunctis diebus. 8. Qui de-
reliquit conſilium ſenum, quod dederant ei, & adhibuit adoleſcentes, qui nu-
triti fuerant cum eo, & aſſiſtebant illi, 9. Dixitque ad eos: Quod mihi datis
conſilium, vt reſpondeam populo huic, qui dixerunt mihi : Leuius fac iugum
quod impoſuit pater tuus ſuper nos ? 10. Et dixerunt ei iuuenes qui nutriti
fuerant cum eo : Sic loqueris populo huic, qui locuti ſunt ad te, dicentes : Pa-
ter tuus aggrauauit iugum noſtrum, tu releua nos. Sic loqueris ad eos : Mini-
mus digitus meus groſſior eſt dorſo patris mei. 11. Et nunc pater meus
poſuit ſuper vos iugum graue, ego autem addam ſuper iugum veſtrum : pater
meus cecidi vos flagellis, ego autem cædam vos ſcorpionibus. 12. Venit er-
go Ieroboam, & omnis populus ad Roboam die tertia, ſicut locutus fuerat rex,
dicens: reuertimini ad me die tertia. 13. Reſponditque rex populo dura de-
relicto conſilio ſeniorum, quod ei dederant, 14. & locutus eſt eis ſecundum
conſilium iuuenum, dicens: Pater meus aggrauauit iugum veſtrum, ego au-
tem addam iugo veſtro: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos
ſcorpionibus. 15. Et non acquieuit rex populo: quoniam auerſatus fuerat
eum Dominus, vt ſuſcitaret verbum ſuum, quod locutus fuerat in manu Abiæ
Silonitæ, ad Ieroboam filium Nabat. 16. Videns itaque populus quod noluiſ-
ſet eos audire rex, reſpondit ei, dicens: Quæ nobis pars in Dauid ? vel quæ he-
reditas in filio Iſai ? Vade in tabernacula tua Iſrael, nunc vide domum tuam
Dauid. Et abiit Iſrael in tabernacula ſua. 17. Super filios autem Iſrael, qui-
cumque habitabant in ciuitatibus Iuda, regnauit Roboam. 18. Miſit ergo rex
Roboam Aduram, qui erat ſuper tributa : & lapidauit eum omnis Iſrael, & mor-
tuus eſt. Porrò rex Roboam feſtinus aſcendit currum, & fugit in Ieruſalem:
19. receſſitque Iſrael à domo Dauid, vſque in præſentem diem. 20. Factum
eſt autem cùm audiſſet omnis Iſrael, quod reuerſus eſſet Ieroboam, miſerunt, &
vocauerunt eum congregato cœtu, & conſtituerunt eum regem ſuper omnem
Iſrael, nec ſecutus eſt quiſquam domum Dauid præter tribum Iuda ſolam.
21. Venit autem Roboam Ieruſalem, & congregauit vniuerſam domum Iuda,
& tribum Beniamin, centum octoginta millia electorum virorum bellatorum,
vt pugnarent contra domum Iſrael, & reducerent regnum Roboam filio Salo-
monis. 22. Factus eſt autem ſermo Domini ad Semeiam virum Dei, dicens;
23. Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Iuda, & ad omnem domum
Iuda, & Beniamin, & reliquos de populo dicens : 24. Hæc dicit Dominus:
Non aſcendetis, neque bellabitis contra fratres veſtros filios Iſrael : reuertatur

vir in domum ſuam, à me enim factum eſt verbum hoc. Audierunt ſermonem
Domini, & reuerſi ſunt de itinere, ſicut eis præceperat Dominus. 25. Ædifica-
uit autem Ieroboam Sichem in monte Ephraim, & habitauit ibi: & egreſſus in-
de ædificauit Phanuel. 26. Dixitque Ieroboam in corde ſuo: Nunc reuer-
tetur regnum ad domum Dauid, 27. ſi aſcenderit populus iſte vt faciat ſa-
crificia in domo Domini in Ieruſalem: & conuertetur cor populi huius ad do-
minum ſuum Roboam regem Iuda, interficientque me, & reuertentur ad eum.
28. Et excogitato conſilio fecit duos vitulos aureos, & dixit eis: Nolite vltrà
aſcendere in Ieruſalem: Ecce dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de Terra Ægypti.
29. Poſuitque vnum in Bethel, & alterum in Dan. 30. & factum eſt ver-
bum hoc in peccatum: ibat enim populus ad adorandum vitulum vſque in Dan.
31. Et fecit fana in excelſis, & ſacerdotes de extremis populi, qui non erant de
filijs Leui. 32. Conſtituitque diem ſolemnem in menſe octauo, quintadeci-
ma die menſis, in ſimilitudinem ſolemnitatis, quæ celebrabatur in Iuda. Et
aſcendens altare, ſimiliter fecit in Bethel, vt immolaret vitulis, quos fabricatus
fuerat: conſtituitque in Bethel ſacerdotes excelſorum, quæ fecerat. 33. Et
aſcendit ſuper altare quod extruxerat in Bethel, quintadecima die menſis octaui,
quem finxerat de corde ſuo: & fecit ſolemnitatem filiis Iſrael, & aſcendit ſuper
altare, vt adoleret incenſum.

VERS. 1. VENIT AVTEM ROBOAM IN SICHEM] *Sichem* enim erat locus Patriarcharum incolatu & ſepultura celebris, & quaſi ſacer; vnde illic conuentum egit Ioſue c. vlt. 1. Abimelech Iudic. c. 9. 1. Igitur hîc Iſraëlitæ comitia regni celebrant in Sichem, vt ibidem Roboam ſibi regem creent.

VERS. 4. PATER TVVS DVRISSIMVM IVGVM IMPOSVIT NOBIS] Salomon enim ad ſuam & mille vxorem ſuarum magnificentiam in veſtitu, menſa, famulis equis & curribus ſuſtentandam, immania populo tributa impoſuerat, à quibus ex parte liberari hîc iure ſuo poſtulat populus.

VERS. 7. SI HODIE OBEDIERIS POPVLO &c. LOCVTVSQVE FVERIS AD EOS VERBA LENIA, ERVNT TIBI SERVI CVNCTIS DIEBVS] Prudentiſſimum fuit hoc ſenum conſilium, quia vtiliſſimum, tum ad tollendam populi exacerbationem contra Salomonem & Roboam, tum ad oppreſſionem eius ſubleuandam. Nimia enim tributa exſugunt ſubditorum opes, ſpiritum & ſanguinem, ac ſubinde vitam: quare iis eorumque tributis & ſeruitiis priuat ſe rex, dum eos iiſdem opprimit. Commoditas enim ſubditorum eſt bonum & commoditas Principum; quare lenitas & clementia eſt ſumma dos principum, quæ ſubditos ſibi conciliant, vt regi ſe ſinant, & ad omnia principis ſui iuſſa exequenda faciles ſe præbeant. Prudentia politica ergo dictat, vt à lenitate auſpiceris regnum, ac lenitate tibi ſubditos deuincias; poſteà iam tibi deuinctis onera neceſſaria facilè impones. Notum eſt illud Lucani:

Nil pudet aſſuetos ſceptris: mitiſſima ſors eſt
Regnorum ſub rege nouo.

Longum enim imperium robur ſibi comparauit & auctoritatem, æquè ac audaciam quidlibet imperandi: recens verò ſenſim lenitate hæc tria ſibi comparare debet.

Audi S. Hieron. epiſt. 62. Epiſcopi cuiuſdam clementiam in ſubditos celebrantem: *Amari*, inquit, *parens & Epiſcopus debet, non timeri. Antiqua ſententia eſt: Quem metuit quis, odit; quem odit, periiſſe cupit. Vnde & in noſtris literis cùm initia paruulorum in timore conſiſtant; perfecta dilectio foras*
A *mittit timorem. Non quæris monachos tibi eſſe ſubiectos, & ideò magis ſubiectos habes. Tu offers oſculum, illi colla ſubmittunt; exhibes militem, & ducem impetras; quaſi vnus in pluribus es, vt ſis vnus ex pluribus. Citò indignatur libertas ſi opprimitur. Nemo plus impetrat à libero quàm qui ſeruire non cogit. Nouimus canones Eccleſiaſticos, non ignoramus ordines ſingulorum & lectione & quotidianis exemplis multa didicimus; multa vſque ad hanc ætatem experti ſumus. Qui ſcorpionibus cædit, & lumbis patris habere ſe putat digitos craſſiores, citò regnum manſueti Dauid diſſipat. Certè Romanus populus ne in rege quidem ſuperbiam tulit. Dux ille Iſraelitici exercitus, qui decem plagis afflixerat Ægyptum, & ad cuius imperium cœlum & terra & maria ſeruiebant inter cunctos homines, quos*
B *tunc terra generauit manſuetiſſimus prædicatur; & ideo per quadraginta annos obtinuit principatum, quia poteſtatis ſuperbiam lenitate & manſuetudine temperabat. Lapidabatur à populo & pro lapidantibus rogabat, quia potiùs deleri ipſe vult de libro Dei, ne commiſſus ſibi grex pereat: cupiebat enim illum imitari paſtorem, quem ſciebat etiam errantes oues ſuis humeris portaturum, Paſtor, inquit, bonus ponit animam ſuam pro ouibus ſuis.*

QVI DERELIQVIT CONSILIVM SENVM, ET ADHIBVIT ADOLESCENTES, QVI NVTRITI FVERANT CVM EO] Vide hîc ſtultitiam & faſtum Roboam, qui maturo ſenum conſilio ſpreto, ſequitur iuuenilem & ſtolidam adoleſcen- VERS. 8.
C tum ſententiam, ideoque ſubditos offendit, reuertit, & ad Ieroboam ſibi regem creandum adegit. Vide ergo hîc vanitatem à Salomone prædictam, in ipſomet impletam; quam deſcribit Eccleſ. cap. 2. v. 18. dicens: *Ruſus deteſtatus ſum omnem induſtriam meam, quâ ſub ſole ſtudioſiſſimè laboraui, habiturus heredem poſt me, quem ignoro vtrum ſapiens an ſtultus futurus ſit & dominabitur in laboribus meis, quibus deſudaui & ſollicitus fui: & eſt quidquam tam vanum?*

Audi Spartianum in Seuero: *Reputanti mihi, Diocletiane Auguſte, neminem propè magnorum virorum optimum & vtilem filium reliquiſſe, ſatis claret. Denique aut ſine liberis viri interierunt, aut tales habuerunt plerique, vt melius fuerit de rebus humanis ſine poſteritate decedere.*

Hebræo-

A Hebræorum eſt gnome: ſicut bona ſunt quatuor, ſcilicet opes, ſcientia, ſenum conſilium, animus demiſſus; ſic ex aduerſo quatuor ſunt mala eis contraria, ſcilicet paupertas, ignorantia, iuuenile conſiliũ, & animus ſuperbus, quæ Rempub. æquè ac priuatum quemque euertunt; vti Romanum imperium euerſum eſt per iuuenes imprudentes & arrogantes. Hinc in portico tabernæ meritoriæ, in qua olim alebantur veterani & emeriti milites, olim hæc carmina litteris aureis deſcripta erant:

Roma vetus, veteres dum te texêre Quirites,
Nec bonus immunis, nec malus vllus erat.
Defunctis patribus ſucceſſit praua iuuentus,
Cuius conſilio præcipitata ruis.

B Vide Ciceronem libr. de Senectute, Plutarchum in Nicia, & Thucydidem libr. 6. Hac de cauſa Auguſtus Cæſar, teſte Suetonio, conſiliarios habuit graues & ſenes, Agrippam & Mecœnatem, quorum conſilijs tanta & tam præclara geſſit: vnde ijs mortuis in infamiam ob filiæ libidines prolapſus ingemuit, dictitãs ſibi hãc infelicitatem non fuiſſe obuenturam, ſi Agrippa & Mecœnas vixiſſent.

Cõſilia iuuenum fugienda.

Exempla. Crœſus Lydorũ rex nimia felicitate ebrius, Solonis ſenis ſapientiſſimi monita negligens, ac iuuenibus ipſius potentiæ adulantibus aures præbens, dum Cyri imperium perdere conatur, ſuum perdidit. Itaque ſublatus in pyram, vt illic viuus cremaretur, inclamato Solonis nomine, & re tota detecta, ſingularem victoris Cyri clementiam expertus eſt, vti refert Herodotus lib. 1.

C Si Xerxes patrui ſui ſenis Artabani prudentia conſilia, quàm iuueniles Mardonij adulationes audire maluiſſet, vtique Græcos bello tot centenorum millium non laceſſiuiſſet, nec è Græcia ſumma cum infamia fugere coactus fuiſſet, teſte Herodoto lib. 7.

Dionyſius Siciliæ Tyrannus ſi Platonis ſenis ſapientiſſimi conſilijs obtemperaſſet, acceptum à patre imperium liberis ſuis firmius reliquiſſet; at quia ipſi iuuenum adulationes antepoſuit, regno deiectus, compulſus eſt fieri Ludimagiſter.

Feliciter imperaſſet Nero, ſi ſeni Senecæ & Burrhi conſilijs perpetuò vt cœperat, paruiſſet. At dum eis primò reiectis, deinde interfectis, iuuenis iuuenum adulantium voces ſequitur, ſibi accelerauit exitium, & perpetuam apud poſteros ob tot flagitia & dedecora infamiam peperit. Ita Sueton. in eius vita.

D Quocircà ſapienter Corn. Tacitus: *Adulatio*, inquit, *perpetuum malum principum, quorum opes ſæpiùs aſſentatio quàm hoſtis euertit.* Et reges abũdant omnibus rebus in aula, exceptâ veritate. Quid Neronem caſtiſſimè educatum crudelem fecit? Adulatio. Quid Cæſarem contra patriam rebellare fecit? Adulatio. Quid Roboam tyrannum reddidit? Adulatio. In aula igitur vnus Clytus præferendus ſexcentis Ariſtippis. Verè Ouidius;

Agmen adulantum media procedit in aula.

Vers. 11. MINIMVS (Hebr. קָטָנִּי *katanni*, id eſt, paruus, ſiue minimus, ſcilicet) DIGITVS MEVS GROSSIOR EST DORSO PATRIS MEI] Eſt Adagium, q. d. Ego multò ſum fortior & excellentior patre meo: ego maiorem habeo maieſtatem & magnificentiam præ illa quam habuit pater: quare maiora vobis imponam tributa & onera, quam impoſuerit pater meus Salomon. Vnde Chald. vertit; *Debilitas mea fortior eſt robore patris mei*; Septuag. *paruitas mea groſſior eſt dorſo patris mei*; Vatabl. *Exiguum meum, craſſius erit lumbis patris mei.* Ecce vt faſtus Roboam faciat ſtolidum & ſtultum.

EGO CÆDAM VOS SCORPIONIBVS] id eſt *flagris aculeatis*, vt vertit Vatab. Vox hæc dignior eſt carnifice, quàm rege. Vers. 14.

QVÆ NOBIS PARS IN DAVID? VEL QVÆ HEREDITAS IN FILIO ISAI?] q. d. Quæ nobis eſt communio, quę ſocietas, quæ ſpes & vtilitas in Dauidis ſtirpe, putà in Roboam, vt eum nobis regem creemus? q. d. Nulla: non ergo illum regem nobis conſtituamus. Contemptim Dauidem vocat *filium Iſai*, ſiue Ieſſe. q. d. Dauid fuit vir plebeius & pauper, vtpote filius Ieſſe ciuis noſtri: nos eum euximus in Regem, vt nos protegeret: iam autem Roboam eius nepos ob Dauidis nomen inſoleſcens, nos non protegit, ſed laniat & diripit. Cur eum igitur nobis regem ſtatuamus, eò quòd ſit è familia Dauidis, cùm recenter illa à nobis ad regnum ſit promota. Deprimamus ergo eum cum ſua familia, ac redigamus in ordinem, & ad ſtatum priſtinum vitæ plebeiæ reducamus, atque ex alia familia modeſtiorem & benigniorẽ nobis regem eligamus. Vers. 16.

NVNC VIDE DOMVM TVAM DAVID] Chald. *Nunc regna ſuper viros domus tua Dauid*; Septuag. *nunc paſce* (id eſt rege) *domum tuam Dauid.* q. d. Tu ô Roboam fili Dauidis rege tuos contribules, putà tribum Iuda; nos decem tribus de alio clementiore nobis prouidebimus.

RECESSITQVE ISRAEL A DOMO DAVID] pro Roboam creans ſibi regem Ieroboam. Vers. 19.

Quæres, an decem tribus licitè fecerint ſchiſma, ſeque ſepararint à Roboã, qui erat legitimus regni heres & Salomonis ſucceſſor? Reſp. Abul. id licitè eos feciſſe: quia ipſi, inquit, liberi erant: Roboam verò volebat eos in ſeruitutem redigere: poterant ergo ab eo recedere: populus enim vel reſpubl. regem creans illi dat imperium & ius regendi. Ergo illa idipſum ei poteſt auferre vel minuere, ſi is eo abutatur in populi perniciem: populus enim non abſolutè, ſed certis conditionibus ſe principi regendum tradit, quas ſi princeps non ſeruat, poteſt eum abdicare. Hæc Abul. de quibus alibi dicendum. Veriùs dicas id factum eſſe ex voluntate & decreto Dei, vt patet v. 24.

Præclarè monet Principem Corn. Tacitus libr. 4. Annal. *Dura*, inquit, *vectigalia populo non imponant: nimia enim in exigendo tributo ſeueritas, & nimium ipſum tributum impoſitum mouet ſubditos frequenter ad ſeditionem.*

PRÆTER TRIBVM IVDA SOLAM] Adde, & Beniamin: hæc enim vnita cum Iuda vnũ cum eo conſtituit regnum. Vers. 20.

DIXITQVE IEROBOAM IN CORDE SVO: NVNC REVERTETVR REGNVM AD DOMVM DAVID] Vers. 26.

SI ASCENDERIT POPVLVS ISTE VT FACIAT SACRIFICIA IN DOMO DOMINI IN IERVSALEM] Timuit Ieroboam, ne populus Vers. 27.

vadens Ieruſalem ad templum, rediret pariter ad regem Roboam regnantem in Ieruſalem, diceretque: Volumus adhærere Ieroſolymæ & templo: ergo & regi eius Roboam: hinc iuſſit ne quis adiret Ieruſalem & templum, ſed vt in Dan & Bethel vitulis à ſe erectis omnes ſacrificarent. Videbatur hoc eius conſilium politicè prudens, & ad regnum ſuum ſtatumque politicum tuendum ſalutare: ſed reuera fuit imprudens & perniciosſum, ſtatumque & regnum eius prorsùs labefactauit & euertit. Hoc enim ei cõminatus erat Deus, *in cuius manu ſunt omnium iura regnorum*, & ita contigit: nam quia Ieroboam ad ſchiſma regni ſui tuendum, fecit ſchiſma pariter in religione & fide; idcircò *deleta eſt vniuerſa eius domus* & familia *de ſuperficie terra*, vt dicitur cap. 13. Regnauit enim ipſe 22. annis duntaxat cum multis doloribus & incommodis. Succeſſit ei filius Nadab, qui vix per biennium regnauit, & à ſeruo ſuo Baaſa regno & vitâ priuatus eſt, qui mox omnem familiam Ieroboam adeò extinxit, vt ne vnus quidem ex ea fuerit ſuperſtes, vti iam antè idipſum ei per Ahiam Prophetam Deus comminatus fuerat: quę omnia patent 3. Reg. 15. v. 25. & ſeq. fuit ergo ipſe ſtolidus æquè ac impius, quòd Deo promittenti ſtabilitatem regni in poſteris ſuis, ſi ſibi ſoli ſeruiret, nõ crediderit. Eſto enim populus eius iuiſſet in Ieruſalem adoratum Deum in tẽplo, tamen Deus populum ipſi ſubiectum & obediẽtem feciſſet, impediuiſſetq; ne ad Roboam rediret: hoc enim expreſsè ei promiſerat; ac mille modos id præſtandi in mente & manu habebat. Talia ferè ſunt conſilia politicorum & Machiauelliſtarum (quorum iſte Ieroboam clariſſimum eſt exemplar) qui religionem faciunt ſeruire politiæ, & talem fidem & religionem amplectuntur, qualem regno vel obtinendo, vel retinendo, vel augendo, alijſque ſcopis ſibi propoſitis putant aptiorem. Etſi enim eorum conſilia initio videantur ſpecioſa & vtilia, tamen plerumque ſucceſſu temporis maximis difficultatibus principes inuoluunt, & eis perniciem afferunt ita diſponente diuinâ prouidentiâ, quæ omnibus hominum conſilijs dominatur. Audiant ipſi Nazianz. in laudem S. Athanaſ. Orat. 21. *Conſtantius Imper.* inquit, *de tribus in morte doluit; primò quòd propinqui ſui necem intuliſſet; ſecundò, quòd Iulianum Apoſtatam Imperatorem nominaſſet; tertiò, quòd nouis fidei dogmatibus ſtuduiſſet, ſimulq; cum his vocibus è vita diſceſſit. Princeps enim religionem roborando, ab ea quoque roboratur.* Ieroboam in ſchiſmate ſecuti ſunt Donatiſtæ, de quibus S. Auguſt. Epiſtol 171. *Donatiſta*, ait, *Epiſcopum contra Epiſcopum ordinauerunt, altare contra altare erexerunt*, idque *in ciuitate Carthaginenſi, in capite Africa*, ſicut Ieroboam erexit altare cõtra altare.

Denique veram religionem, Deique cultum & pietatem regni & Reipubl. eſſe fundamentũ docet S. Auguſt. lib. 1. de Ciuit. & ſeq. S. Ambr. de fide ad Gratian. S. Cyrillus ad Reginas, quin & Philoſophi. Audi Platonem libr. 4. de Legibus: *Ante omnia Deũ inuocemus, vt ciuitatem noſtrã ſtabiliamus, obſecremuſq; vt nos exaudiat, & nobis propitius ſit atque benignus, ad nos veniat & leges ipſe nos doceat, noſtramq; ciuitatem adornet.* Et Mercurium Triſmegiſtum apud Rhodig. lib. 9. cap. 19. *Eſt hominis menſura ante omnes religio, quam ſequitur bonitas; ea demum tunc videtur eſſe perfecta, ſi etiam cupiditatem omnium alienarum rerum deſpectui habeat virtute munita. Vnuſquiſque pietate, religione, prudentia, cultu & veneratione Dei clareſcit, quaſi oculis vera ratione perſpecta, & fiducia credulitatis ſua catenus inter homines praſtant, quatenus aſtra reliqua ſol luminis maieſtate agnoſcitur precellere.* Pythagoræ ſententia eſt, accedendo ad Deũ effici vnumquemque optimum. Xenophon lib. 8. Pediæ Cyri, Cambyſen filio ſuo Cyro ad Aſtyagen auum proficiſcenti, ita loquentem facit: *Hoc vnum pracipuè commendo, idq; tamquam pretioſum theſaurum à patre donatũ in tua memoria perpetuò recõdi cupio: Dei eſtò amicus in eumdem pius, nihilq; aggrediaris niſi Dei numine implorato. Imbecilla enim eſt & hebes mortalium natura, nil Dei ſapientiam latet; omnia ex ſententia ijs cedũt, quibus illa praſto eſt.* Quæ paterna admonitio tam altè filij animo inſedit, vt non abſq; admiratione paſſim lectoribus inculcet Xenophon, qua pietate Cyrus deos coluerit, & quo ſtudio ac diligentia operam dederit, vt eos votis, precibus, ſacrificijs placaret. Cicero Orat de Aruſpicum reſp. *Quã*, inquit, *volumus, licet P.C. ipſi nos amemus, tamen nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec callidit ate Pœnos, nec artibus Græcos nec denique hoc ipſo huius gentis ac terra domeſtico natiuoq; ſenſu Italos ipſos ac Latinos, ſed pietate ac religione atque hac ſapientia quòd deorum immortalium numine omnia regi gubernariq; perſpeximus, omnes gentes nationeſq; ſuperauimus.* Valerius Maximus lib. 1. c. 1. *Omnia*, ait, *poſt religionem ponenda ſemper noſtra ciuitas duxit, etiam in quibus ſumma maieſtatis conſpici decus voluit. quapropter non dubitarunt ſacris imperia ſeruire, ita ſe humanarum rerum futura regimen exiſtimantia, ſi diuina potentia bene atque conſtãter fuiſſent famulata.* Et eodem in loco: *Non mirum igitur ſi pro eius imperio augendo cuſtodiendoq; pertinax deorum indulgentia ſemper excubuit, quod tam ſcrupuloſâ curâ paruula quoque momenta religionis examinare videtur, quia nunquam remotos ab exactiſſimo cultu caremoniarum oculos habuiſſe noſtra ciuitas exiſtimanda eſt.*

Porrò omnia præcepta regibus danda his duobus concluduntur: Memento quòd es homo: memento quòd eſt Deus, iudex & vindex. Prius ad refrænãdam eorum potentiam, poſterius ad voluntatem pertinet.

Fecit dvos vitvlos avreos] fecit Ieroboam vitulos potiùs quàm arietes vel equos, quia vitulum aureum patres Iudæorum conflarant & adorarant in deſerto, idq; ad ſimilitudinem Apis, quam ſpecie vituli vel bouis coluerãt in Ægypto, Exodi 32. 4. Vide ibi dicta. Vnde contra hos vitulos detonat Oſee, cæterique prophetæ. Hinc etiam ijſdem verbis hîc vtitur Ieroboam, quibus vſi erant maiores eius, Exodi 32. dicendo: *Hi ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* De his multa dixi in Oſee & prophetis. Rursùm Ieroboam fugiens Salomonem iuit in Ægyptum ad Seſac regem, ibique vidit coli (& fortè ipſe ad conciliandam ſibi gratiam Seſac, coluit) Apin ſpecie vituli: vnde mortuo Salomone rediens in Iudæam, facienſque ſchiſma à Iuda & Ieruſalem, erexit vitulos aureos quos viderat coli in Ægypto, vt Ægyptiorum

Vars. 28.

ptiorum auxilijs fretus, reſiſteret Roboamo & A Iudæis.

Vers. 29. Posvitqve vnvm in Bethel, et alterum in Dan] quaſi in duobus regni ſui limitibus: Bethel enim erat limes Iſraelis ad Meridiē, Dan verò ad Auſtrum. Rurſùm, Bethel erat locus celebris, & ſacer ob viſionem Dei in ſcala exhibitam Iacobo patriarchæ, Geneſ. 32. indeq́ue dicta eſt *Bethel*, id eſt *domus Dei*; ſed Ieroboā ex *Bethel*, id eſt, *domo Dei*, fecit *Bethauen*, id eſt *domum iniquitatis* & idoli, vt ait Oſee. Bethel nūc ponitur in tribu Beniamin, nunc in tribu Ephraim, vnde multi putant duas fuiſſe Betheles, atque hîc intelligi eam, quæ eſt in Ephraim: huius enim rex erat Ieroboam. Alij tamen cum Adrichomio vnam eamdemq́; cenſent fuiſſe Bethel, quæ nunc Beniamin, nunc Ephraim attribuitur, eò quòd ſita eſſet in confinio vtriuſque tribus, aut quòd hæc vna ex Beniamin adhæſerit Ieroboam permiſeritq́; apud ſe collocari hoc B idolum vituli.

Vers. 30. Et factvm est verbvm hoc (id eſt res hæc, eſt Metonymia) in peccatvm] q.d. occaſione horū vitulorum Ieroboam totus Iſraël lapſus eſt in idololatriam, illoſq́ue vt deos ſuos adorauit. Quare grauiſſimè peccauit Ieroboam peccato non tantùm idololatriæ, ſed & ſcādali, quia cauſa fuit, cur totus Iſrael deinceps vſque ad ſui excidium, vitulos hos quaſi idola & deos ſuos coluerit per annos 256. quibus nouemdecim reges Ieroboam ſecuti eius vitulos coluerunt.

Vers. 31. Et fecit fana (vitulorum & idolorum delubra, non ſacra, ſed profana & ſacrilega) in excelsis] montibus & collibus, in quibus idololatræ ſolebant idola ſua collocare & adorare.

Et sacerdotes de extremis popvli] q.d. Non ex tribu Leui, vt ſtatuerat Deus, ſed ex qualibet alia viliſſimos homines conſtituit ſacerdotes ſuorum vitulorum & idolorum. Ita profanantes religionem, profanant cætera omnia. Sed id decebat viliſſimos vitulos, vt viliſſimos haberent ſacerdotes. Fuit ergo hoc iuſtum Dei iudicium. Sic & hæretici hoc æuo miniſtros ſuæ hæreſis incipientis conſtituerunt cerdones, ſutores apoſtatas, & quiſquilias hominū. Dignum tali patella operculum.

Sanè Ariſtot. ex mero lumine naturæ & philoſophiæ lib. 7. Politic. cap 9. præcipit, vt homines viles non conſtituantur ſacerdotes, propter honorem qui religioni & maieſtati diuinæ debetur.

Vide ergo vnum eumdemq́ue vtrobique ſpiritum diaboli, qui quia contemptor ſacrorum, ea omnia ad vilitatem traducit, vt irrideat & omnibus irridenda proponat, vtq́; eos ſenſim deducat ad atheiſmum, vt nihil credant, negentq́; animæ immortalitatem, gehēnam, & omne numen, vti hoc æuo multos hæreticos fieri videmus atheos, vt ſapienter aduertit & annotauit Card. Hoſius.

Audi Tertul. libr. de Præſcript. aduerſùs hæreticos c. 41. *Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconſtantes; nunc neophytos collocant, nunc ſeculo obſtrictos, nunc apoſtatas noſtros, vt gloria eos obligent, quia veritate non poſſunt. Nuſquam faciliùs proficitur, quàm in caſtris rebellium, vbi ipſum eſſe illic, promoueri eſt. Itaque alius hodie Epiſcopus, cras alius. hodie Diaconus, qui cras lector: hodie presbyter, qui cras laicus: nam & laicis ſacerdotalia munera iniungunt.*

Vers. 32. Constitvitqve diem solemnem in mense octavo, qvintadecima die mensis, in similitvdinem solemnitatis qvæ celebrabatvr in Ivda] ſcilicet feſti Tabernaculorum, quod Iudæi ex Dei decreto celebrabant die 15. menſis ſeptimi; ſed Ieroboam ex proprio cerebro illud tranſtulit in diem 15. mēſis octaui, ne videretur Iudæos ſequi, ſed ipſe eſſe auctor noui feſti æquè ac nouæ religionis & nouorum deorum, ſed ridiculorum, ſcilicet vitulorum. Quid enim ſtolidius vitulo? vtique non aliud, nec alius quàm is, qui vitulos irrationales vt rationales habet, ac eis rationem, proui- C dentiam & diuinitatem attribuit.

Vers. 33. Et ascendit svper altare vt adoleret incensvm] Vide hîc vt Ieroboam ex vno peccato ſchiſmatis, labatur in profundum ſcelerum. Arrogat enim hic ſibi non tantum regnum, ſed & pontificatum, ſeſeque facit pontificem & caput Eccleſiæ. Nam vt pontifex, adolet incenſum, feſta inſtituit, ſacerdotes conſecrat, fana ædificat. Ita Ioſephus. Quare in Ieroboam rectè torqueas illud Syneſij Epiſcopi Epiſt. 101. ad Pylæmenem: *Alia ratione in foro verò diteſcere non licet, niſi cuncta & diuina & humana intra confundas, & pro ingenuo veterator euadas.*

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PRopheta altari Ieroboam ſciſsionem & excidium per Ioſiam regē intentat. Iubet eum capi Ieroboam, ſed manus ipſius exareſcit, quam illi veniam precanti reſtituit propheta, qui contra iuſſum Dei comedens cum alio propheta in Bethel, rediens domum à leone occiditur.

1. ET ecce vir Dei venit de Iuda in ſermone Domini in Bethel, Ieroboam ſtan-
te ſuper altare, & thus iaciente. 2. Et exclamauit contra altare in ſermone
Domini, & ait: Altare, altare, hæc dicit Dominus: Ecce filius naſcetur domui Da-
uid, Ioſias nomine, & immolabit ſuper te ſacerdotes excelſorum, qui nunc in te
thura ſuccendunt, & oſſa hominum ſuper te incendet. 3. Deditque in illa die

ſignum, dicens: Hoc erit ſignum quod locutus eſt Dominus: Ecce altare ſcinde-
tur,& effundetur cinis qui in eo eſt. 4. Cumque audiſſet rex ſermonem homi-
nis Dei quem inclamauerat contra altare in Bethel, extendit manum ſuam de al-
tari,dicens: Apprehendite eum. Et exaruit manus eius, quam extenderat contra
eum,nec valuit retrahere eam ad ſe. 5. Altare quoque ſciſſum eſt,& effuſus eſt
cinis de altari,iuxta ſignum quod prædixerat vir Dei in ſermone Domini. 6. Et
ait rex ad virum Dei:Deprecare faciem Domini Dei tui,& ora pro me,vt reſtitua-
tur manus mea mihi. Orauitque vir Dei faciem Domini, & reuerſa eſt manus re-
gis ad eum,& facta eſt ſicut priùs fuerat. 7. Locutus eſt autem rex ad virum
Dei : Veni mecum domum vt prandeas,& dabo tibi munera. 8. Reſponditque
vir Dei ad regem : Si dederis mihi mediam partem domus tuæ,non veniam tecũ,
nec comedam panem, neque bibam aquam in loco iſto: 9. ſic enim manda-
tum eſt mihi in ſermone Domini præcipientis : Non comedes panem,neque bibes
aquam,nec reuertêris per viam qua veniſti. 10. Abiit ergo per aliam viam,&
non eſt reuerſus per iter,quo venerat in Bethel. 11. Prophetes autem quidam
ſenex habitabat in Bethel, ad quem venerunt filij ſui,& narrauerunt ei omnia o-
pera,quæ fecerat vir Dei illa die in Bethel: & verba quæ locutus fuerat ad regem,
narrauerunt patri ſuo. 12. Et dixit eis pater eorum: Per quam viam abiit? O-
ſtenderunt ei filij ſui viam,per quam abierat vir Dei,qui venerat de Iuda. 13. Et
ait filiis ſuis: Sternite mihi aſinum. Qui cùm ſtrauiſſent,aſcendit, 14. & abiit
poſt virum Dei,& inuenit eum ſedentem ſubtus terebinthum: & ait illi : Tu ne es
vir Dei qui veniſti de Iuda? Reſpondit ille:Ego ſum. 15. Dixitque ad eum; Ve-
ni mecum domum,vt comedas panem. 16. Qui ait: Non poſſum reuerti,neque
venire tecum,nec comedam panem,neque bibam aquam in loco iſto: 17. quia
locutus eſt Dominus ad me in ſermone Domini dicens : Non comedes panem &
non bibes aquam ibi,nec reuertêris per viam qua ieris. 18. Qui ait illi: Et ego
propheta ſum ſimilis tui: & angelus locutus eſt mihi in ſermone Domini, dicens:
Reduc eum tecum in domum tuam, vt comedat panem,& bibat aquam. Fefellit
eum, 19. & reduxit ſecum: comedit ergo panem in domo eius,& bibit aquam.
20. Cumque ſederent ad menſam, factus eſt ſermo Domini ad prophetam , qui
reduxerat eum. 21. Et exclamauit ad virum Dei,qui venerat de Iuda,dicens:
Hæc dicit Dominus: Quia non obediens fuiſti ori Domini, & non cuſtodiſti man-
datum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, 22. & reuerſus es,& comedi-
ſti panem,& bibiſti aquam, in loco in quo præcepit tibi ne comederes panem, ne-
que biberes aquam, non inferetur cadauer tuum in ſepulchrum patrum tuorum.
23: Cumque comediſſet & bibiſſet,ſtrauit aſinum ſuum prophetæ quem reduxe-
rat. 24. Qui cùm abiiſſet, inuenit eum leo in via, & occidit : & erat cadauer
eius proiectum in itinere : aſinus autem ſtabat iuxta illum, & leo ſtabat iuxta ca-
dauer. 25. Et ecce,viri tranſeuntes viderunt cadauer proiectum in via,& leo-
nem ſtantem iuxta cadauer. Et venerunt & diuulgauerunt in ciuitate,in qua pro-
phetes ille ſenex habitabat. 26. Quod cùm audiſſet propheta ille,qui reduxe-
rat eum de via,ait: Vir Dei eſt,qui inobediens fuit ori Domini, & tradidit eũ Do-
minus leoni, & confregit eum,& occidit iuxta verbum Domini, quod locutus eſt
ei. 27. Dixitque ad filios ſuos: Sternite mihi aſinum. Qui cùm ſtrauiſſent,
28. & ille abiiſſet, inuenit cadauer eius proiectum in via, & aſinum & leonem
ſtantes iuxta cadauer:non comedit leo de cadauere,nec læſit aſinum. 29. Tulit
ergo prophetes cadauer viri Dei,& poſuit illud ſuper aſinum,& reuerſus intulit in
ciuitatem prophetæ ſenis vt plangeret eum. 30. Et poſuit cadauer eius in ſepul-
chro ſuo:& planxerunt eum: Heu heu mi frater. 31. Cumque planxiſſent eum,
dixit ad filios ſuos:Cùm mortuus fuero, ſepelite me in ſepulchro, in quo vir Dei
ſepultus eſt: iuxta oſſa eius ponite oſſa mea. 32. Profectò enim veniet ſermo,
quem prædixit in ſermone Domini contra altare quod eſt in Bethel,& contra om-
nia fana excelſorum,quæ ſunt in vrbibus Samariæ. 33. Poſt verba hæc non eſt
reuerſus Ieroboam de via ſua peſſima, ſed econtrariò fecit de nouiſſimis populi ſa-
cerdotes excelſorum:quicumque volebat, implebat manum ſuam, & fiebat ſacer-
dos excelſorum. 34. Et propter hanc cauſam peccauit domus Ieroboam, & e-
uerſa eſt, & deleta de ſuperficie terræ.

ET ECCE VIR DEI (propheta à Deo miſ- A ſus ad naſcentem idololatriam Ieroboam caſtigandam & comprimendam VENIT DE IVDA (ex Iudæa) IN SERMONE (inſtinctu & iuſſu

iuſſu) DOMINI IN BETHEL.] Propheta hic à Ioſepho *Iadon* vocatur, à S. Hieron. 2. Paral. 10. *Iaddo*. ab Hugone, Lyran. Dion. Serario & Sanchez, *Addo*, qui 2. Paral. 9. 29. dicitur ſcripſiſſe geſta Salomonis in viſione, quam habuit contra Ieroboam. Verũ cùm noſter hic propheta ſtatim à viſione & prophetia ſua contra Ieroboã occiſus ſit à leone, non videtur habuiſſe tempus & vitam ad ſcribenda geſta Salomonis, vti habuit Addo, qui inſuper ſcripſit geſta Abiæ filij & ſucceſſoris Roboam, vt patet 2. Paral. 13. 22. quare non potuit eſſe is, de quo hoc cap. vtpote qui initio regni Roboam occiſus eſt. Addit S. Hieron. & Gloſſa in cap. 1. Zachar. verſ. 1. Addo hunc fuiſſe auum Zachariæ prophetæ, qui ibidem nominatur. Verùm inter Addo hunc & Zachariam hunc fluxêre anni pluſquàm quadringenti. Veriſimilius eſt quod ait Epiphan. in Vitis Prophetarum ſub initium, prophetam hũc fuiſſe *Ioam* (quem Theodor. & Glycas vocant *Ioel*) qui ibidem eius vitam ex hoc 13. cap. deſcribit. Denique Tertul. lib. de Ieiunijs contra Pſychicos c. 16. eum vocat *Semeiam*. Sic & Clemens Alex. lib. 1. Strom. cap. 1. eum nuncupat *Semeiam* filium Amame,

Vers. 2. ALTARE, ALTARE, HÆC DICIT DOMINVS: ECCE FILIVS NASCETVR DOMVS DAVID, IOSIAS NOMINE, ET IMMOLABIT (mactabit) SVPER TE SACERDOTES EXCELSORVM] Edita eſt hæc prophetia de Ioſia rege trecentis annis ante eius natiuitatem, ſimulque eius nomẽ eſt editum, ſcilicet quòd vocaretur *Ioſias*, id eſt *ſalus Dei*, quia ipſe idola euertens, fidem veri Dei eiuſque ſalutem omnibus attulit. Sic Iſaias c. 45. 1. ducentis annis ante Cyrum eius nomen edidit, & de eo plura præclara vaticinatus eſt, quæ Iudæi poſtea oſtendentes Cyro, ab eo liberationem è Babylone obtinuerunt, teſte Ioſepho.

Vers. 3. HOC ERIT SIGNVM QVOD LOCVTVS EST DOMINVS: ECCE ALTARE SCINDETVR] Signum hoc edidit propheta, non ſub Ioſia, ſed hoc ipſo tempore cùm Ieroboam in eum extẽderet manum, vt dicitur v. 5.

Vers. 4. ET EXARVIT MANVS EIVS] Audi S. Chryſoſt. homil. 4. in verba Iſaiæ: *Chriſtus*, inquit, *cùm ipſe quidem in faciem colapho cæderetur; in ſeruũ qui colaphum impegerat, nihil durius fecit: Ieroboam verò cùm extentâ manu conaretur apprehendere Prophetã, à quo coarguebatur, manus illi exaruit. Per hæc te erudiens, vt quæ tibi ipſi inuehuntur cum manſuetudine feras; quæ verò in Dominum ingeruntur, multa cum vehementia vlciſcaris.*

Vers. 6. ET REVERSA EST MANVS REGIS AD EVM] Cauſam dat S. Ambroſ. lib. 2. de Virg. ad finem: *Rogauit*, inquit, *veniam, ſtatimq́; manus eius, quæ aruerat ſacrilegio, ſanata eſt religione. Tam maturum in vno & miſericordiæ diuinæ, & indignationis exemplum extitit, vt ſacrificanti ſubitò dextera adimeretur, pœnitenti venia daretur.*

Porrò Propheta hic tria inſignia miracula patrauit: primò enim, ſcidit altare, vt Ieroboam videret illud à Deo velut ſibi exoſum, ſcindi & dirumpi: ſecundò, manus eius contra prophetam extenſam obriguit: tertiò, illa per preces prophetæ ſanata eſt. Et tamen Ieroboam hæreſiarcha à ſua hæreſi & idololatria non reſipuit, ſed in ea manſit obfirmatus & obduratus. Mira ergo fuit eius cæcitas, durities & malignitas.

NON COMEDES PANEM, NEQVE BIBES AQVAM, NEC REVERTERIS PER VIAM QVA VENISTI] Iuſſerat hoc prophetæ Deus ad deteſtationẽ idololatriæ, vt ipſo facto oſtenderet Bethelitas idololatras adeoq́; eſſe deteſtabiles, & à Deo quaſi excommunicatos, vt nullam fidelibus cũ eis cibi vel potus, imò nec viæ communionem habere velit. Iuſſit ergo eum in reditu aliam inire viam, quaſi via in Bethel ob eius idola eſſet polluta & execranda, nec vllo modo teurſenda. Adeò ſeuerè verò vetuit Deus ei comedere in Bethel, vt, ſi à Ieroboam coniectus fuiſſet in carcerem, debuiſſet potiùs mori fame, quàm cibum à Bethelitis oblatum ſumere. Figura hæc erat Eccleſiaſticæ cenſuræ, & excommunicationis, qua Eccleſia vetat cum excommunicatis communicare & cibum ſumere, vt illi bonorum conſortio excluſi confundantur & reſipiſcant. Ita S. Cyprian. Epiſt. 75. Lucifer Calarit. lib. de non conueniendo cum hæreticis, & ex ijs Rupertus lib. 5. c. 6. & Abul. hic qu. 8. quare hoc eis maleficium non eſt, ſed beneficium, vti fuit ipſi Ieroboam, de quo Ioſephus: *Rex, ait, miratus viri continentiam eo magis de ſe cœpit eſſe ſollicitus, ex ijs quæ viderat & audierat parum felicem rerum ſuarum exitum augurans.* Vers. 9.

PROPHETES AVTEM QVIDAM SENEX HABITABAT IN BETHEL. Chald. *Propheta falſus nomine Michal*, &c. Ioſephus quoque eum vocat *pſeudoprophetam*. Sic & S. Gregor. Rupert. Angelom. Eucher. Lyran. Hugo, Dionyſ. Caietan. & alij. Vnde nonnulli opinantur eum fuiſſe idololatriam & vatem diaboli. Abul. verò fidelem fuiſſe putat, ſed malũ & impium. Verùm id redarguunt ſequentia, arguuntque eum fuiſſe fidelem & prophetam Dei, non pſeudoprophetam, eò quòd, vt ait Theod. *Deus per ipſum prædixerit homini Dei, id quod eſſet euenturum, & quòd crediderit ea quæ prædicta fuerant de Ioſia, & quòd filijs ſuis mandarit, vt cùm deceſſiſſet, ſe cum eius corpore ſepelirent*, quæ omnia oſtendunt eum fuiſſe fidelẽ & pium. Vocatur ergo à S. Gregorio, Ruperto & alijs iam citatis *pſeudopropheta*, id eſt mendax propheta, quia mentitus eſt dicendo ſibi ab angelo reuelatum eſſe, Deum velle vt ſecum cibum ſumeret. Theodoreto conſentit S. Aug. mox citandus, S. Hiero. Serarius, Torniellus, Salianus & alij. Vers. 11.

ANGELVS LOCVTVS EST MIHI IN SERMONE (iuſſu) DOMINI, DICENS: REDVC EVM TECVM IN DOMVM TVAM, VT COMEDAT PANEM] Mentitur hîc propheta, vt alium prophetam ad prandium deducat. Videbat enim eum de via feſſum, famentem & ſitientem nolle in Bethel comedere nec bibere, ſed ieiunum redire: quare motus compaſſione, ex ſtudio hoſpitalitatis virum Dei ad hoſpitiũ ſuum inuitat, & per mendacium quaſi compellit. Sic ſubinde viros religioſos carnibus vinoq́ue abſtinentes decipiunt ſæculares, vt carnes liquatas ſub oleribus abſconditas comedant. Cùm agerem in Belgio, extitit quidam eremita ob ſimplicitatem cognominatus Ioannes ſimplex, qui in monaſterium B. Virgini dicatum veniens, Vers. 18.

vinum à procuratore oblatum recuſauit, dicens ſe profiteri iugem à vino abſtinentiam. Vnde procurator eum fallens: Dabimus ergo tibi inquit, lac B. Virginis noſtræ, iuſſitque ei aliud vinum ſuauius apponi: Bibe, inquit, lac à B. Virgine tibi propinatum loco vini quod reſpuis. Quod ille vt guſtauit, valdè exhilaratus: Vtinã, inquit, in eremo noſtra tale lac haberemus; cùm vinum non bibamus.

Verùm fuit intempeſtiua & imprudens prophetæ huius hoſpitalitas, nam alteri prophetæ mortem peperit: ſed id ipſe ignorabat: quare venialiter tantùm peccauit; atque officioſum fuit eius mendacium dumtaxat, non pernicioſum.

B Porrò permiſit id Deus, vt prophetiæ ſuæ veritatem prophetæ ipſius inobedientis, & contra iuſſum ſuum in Bethel cibum ſumentis morte ſanciret, vt ex ea cognoſceret Ieroboam, eum verum fuiſſe prophetam à Deo miſſum, ac minas ab eo ſibi intentatas verè obuenturas.

Nota, Ioſephus quem ſequitur Gloſſa, & Abulenſ. cenſent hunc prophetam ex malo dolo inuitaſſe prophetam, vt eum faceret mendacem vel perderet. Audi Gloſſam: *Iſte pſeudopropheta princeps erat ſacerdotum, & valdè à rege colebatur tamquam diuinus: timens autem ne per ſermonem viri Dei Rex ab idolorum cultura recederet, & ſe tãquam maleficum interficeret, excogitauit vt virum Dei deciperet ſatis acutè agens, vt dum tranſgrederetur præceptum Dei, illius iram incurreret; ſicut poſteà fecit, cũ magis homini quàm Deo credidit; ac per hoc monſtrarentur eſſe falſa, quæ prædixit, ſicq́; regi perſuadere poſ-* C *ſet ſicut fecit.* Verùm priùs quod dixi, longè verius eſt.

Vers. 19. Fefellit eum et reduxit secum: comedit ergo panem in domo eius] Peccauit hîc propheta, quia nimis facilè & temerè credidit alteri prophetæ mentienti Deũ reuocaſſe ſuum præceptum ei datum de non comedendo in Bethel: debuiſſet enim magis eum, eiuſq́; oraculũ ſuo contrarium examinare. Cùm enim Deus ipſe ipſimet clarè iuſſiſſet nõ comedere in Bethel, non debebat credere alteri prophetæ dicenti Deũ hoc præceptum reuocaſſe. Poterat enim & debebat cogitare: Deus mentiri nequit; hic homo mentiri & fallere poteſt: cur ergo Deo meo relicto credam homini mẽdaci? cur pro certo incertum & dubium amplectar? Certò enim mihi conſtat, Deum abſolutè mihi vetaſſe comedere in Bethel: quare hic ho- D mo dicens contrarium à Deo eſſe decretum, vtique de fraude, & de mendacio ſuſpectus eſt. Nam, vt notat Abul. Deus omnia quæ præceptis eius ſuperuenire poſſunt, præuidet & præcogitat. Quare in eius præceptis non eſt vtendum interpretatione & epiikia: ſecùs eſt in mandatis hominum, qui omnia futura præuidere nequeunt, ideoq́ue patiuntur epiikiam.

Fuit tamen hoc eius peccatum veniale dumtaxat, quia prophetam credidit eſſe veracem, non mendacem. Vnde ob peccatum à leone quidem occiſus eſt, ſed corpus eius quaſi ſancti à leone integrum intactumque ſeruatum eſt. Ita S. Auguſt. mox citandus. Eucherius. Angelom. Caiet. Salianus, Serarius & alij.

Cvmqve sederet ad mensam, fa- A ctvs est sermo Domini ad prophetam, qvi redvxerat evm] Propheta in menſa peccans per inobedientiam, comedenſq́ue contra iuſſum Domini, in menſa pariter punitur, & à Deo ſententiam mortis accipit, idq́ue ab hoſpite ſuo, putà à propheta qui eum ſeduxerat & inuitarat, *vt inde pœnam veraciter ſumeret, vnde culpam negligenter admiſit*, ait S. Gregor. & ex eo Eucherius & Angelomus.

Qvi cvm abiisset, invenit evm leo in via et occidit] puta ſuffocauit, vel morſu interemit; at non deuorauit, ſed corpus integrum ſeruauit: ita punitus fuit à Deo propheta; vt Ieroboam ex hac eius punitione cognoſceret, ipſum verum fuiſſe prophetam. Ipſe enim B inter alia dixerat, ſibi à Deo mandatum ne comederet in Bethel, vt oſtenderet quàm odiſſet Bethel. Nota, Deus hic peccatum veniale dumtaxat punit morte, quia ipſe ſummus eſt vitæ neciſq́ue omnium Dominus; ſecùs eſt de principe & iudice, qui debet peccata pro ſui merito proportionaliter punire, grauia grauiter, leuia leuiter. Vnde lex humana peccata venialia morte punire nequit. Sic Deus Moyſen ob peccatum veniale incredulitatis puniuit morte in deſerto; Numer. 20. Sic vxor Loth, quia reſpexit retrò, quod tantùm veniale fuit peccatum, exanimata eſt, & in ſtatuam ſalis conuerſa, Geneſ. 19. ita Caſſian. collat. 7. c. 25. & S. Tho. 3. p. q. 8 art. 2. ad 3. Vers. 14.

Moral. S. Chryſoſt. in Pſ. 3. *Sicut*, inquit, *canis aut quælibet fera, quam homo beneficiis cicurauit, ſibiq́; in omnibus obſequentem reddidit, ſi vultum ſimulet a-* C *lienum, aut proprium mutet vel obſcuret fuligine, puta, aut cœno, aut colore non proprio, non minùs illum allatrat morſuq́; appetit domeſticus canis, aut lacerat manſuefactus leo, quàm ſi eſſet alienus. Sic*, inquit Chryſoſt. *quia propheta iſte per inobedientiam vultum fuligine fœdauerat, non agnouit leo tamquam dominum ſuum atque ideò tamquam alienum interfecit. Longè aliter ſeſe leones habuêre cum Daniele, cùm tamen eſſent in lacu famelici, quia in eo talem inuenerunt ſpeciẽ & vultum, qualem venerari & oſculari iuſſi ſunt: neque enim fœdauerat aut mutauerat faciem fuligine peccati, ſicut hic propheta, qui vultui priùs puro ac cãdido, inobedientiæ ſtercus aut cœnum aſperſit.*

Rursùm, S. Hiero. lib. 2. contra Iouin. *Qui*, inquit, *ieiunus miracula fecerat, pranſus illicò ſaturitatis pœnas luit.* Denique S. Brigidæ lib. 5. Reuel. Inter. 14. q. 1. quærenti, cur ſubinde iuſti mala mor- D te, iniuſti bona morte moriantur? Chriſtus reſpondit. *Quandoque iuſtis flebilis exitus contingit ad maius eorum meritum, vt qui ſemper per vitam in virtutibus fuere ſolliciti, per mortem contemptibilem liberi euolent ad cælum*, atque exemplum affert huius prophetæ à leone occiſi.

Asinvs avtem stabat ivxta illvm, et leo stabat ivxta cadaver] quaſi cuſtos cadaueris viri ſancti, æquè ac aſini ipſius: quare prædo factus eſt prædæ ſuæ cuſtos. Hic ergo Deus prophetæ ſanctitatem oſtendit: nam vt ait Theodor. *eum honorauit poſt mortem, quia occiſorem* (leonem) *ei induxit cuſtodem: hac quidem ratione honorans, vt prophetam; illa verò puniens vt tranſgreſſorem, & eos qui nunc ſunt terrens, vt ne parua quidem Dei mandata deſpiciant.* Pergit Theodor. & poſt eum Procopius, ex hoc loco oſten-

oſtendere quaniam Deus corporum ſanctorũ habeat curam, vt etiam leones eis cuſtodes apponat. Leo ergo qui fuit carnifex viui, factus eſt defenſor mortui, vt qui pro inobedientia cæſus cernebatur, pro pœnitentia ſaluus crederetur. Ita Lyran. pœnitens enim pro culpa, mortem à Deo immiſſam patienter excepit.

Audi S. Auguſt. lib. de cura pro mort. cap. 7. *Hactenus enim voluit Dominus ſeruum ſuum plectere, qui non ſua contumatia ſpreuerat præceptum eius implere, ſed aliena decipiente fallacia obedire ſe credidit, quando non obediuit. Neque enim putandum eſt ita fuiſſe interẽptum morſu beſtiæ, vt ad ſupplicium tartareum eius deinde anima raperetur; quandoquidem ipſum eius corpus, idem leo qui occiderat cuſtodiuit, iumento etiam, quo vehebatur, illæſo, & ſimul cum illa immani fera intrepida præſentia ad ſui domini funus aſtante. Quo mirabili ſigno apparet, hominem Dei coërcitum potiùs temporaliter vſque ad mortem, quàm punitum eſſe poſt mortem.*

Audi & S. Gregor. 4. Dial. 24. *Stetit leo iuxta aſinum, & non comedit de cadauere. Ex qua re oſtenditur, quòd peccatum inobedientia in ipſa fuerit morte laxatum, quia idem leo, quem viuẽtem præſumpſit occidere, contingere non præſumpſit occiſum. Qui enim occidendi auſum habuit, de occiſi cadauere comedendi licentiam non accepit: quia is qui culpabilis in vita fuerat, punita inobedientia erat iam iuſtus ex morte. Leo ergo qui priùs peccatoris vitam necauerat, cuſtodiuit poſtmodum cadauer iuſti.*

Eadem ex S. Greg. tranſſcripſerunt Eucher. & Angelom. qui & addunt morale documentum, neminem ſe alicuius virtutis æſtimare debere, licet quid fortiter geſſerit: nã hic propheta permiſſus eſt labi & occidi, qui gloriabatur ſe regẽ Ieroboam contempſiſſe & increpaſſe. Simile exemplum S. Eremitæ ob leuem culpã à Deo lethali morbo percuſſi, & tamè multa miracula patrantis recenſet Caſſianus coll. 7. c. 26.

Vers. 29. Tvlit ergo prophetes cadaver viri Dei] vt honorificè ſepeliret & de more plangeret, præſertim quia ipſe necis eius per mendacium fuerat cauſa. Vnde ex ſequentibus liquet prophetam hunc fuiſſe fidelem & pium, qui per præpoſteram hoſpitalitatem ſeduxerat prophetam. Quare Ioſephus li. 8. Antiq. c. 3. valdè à narratione S. Script. diſcrepat & aberrat, dum ait quòd pſeudopropheta hic regem Ieroboam minis & miraculis prophetæ territum volentemq́ue ab idolis reſipiſcere, in idololatria confirmarit, ac miracula prophetæ apud eũ eleuarit & confutarit. *Aiebat enim,* inquit Ioſephus, *præ laſsitudine manum eius obtorpuiſſe dum altari inferret victimas, ac deinde poſt quietem, vigorem priſtinum recepiſſe. Altare quoque recentis etiam tum ſtructuræ, quòd tot ac tantarum victimarum molem non ferret, diſruptum concidiſſe. Poſtremò vatis mortẽ indicat, à leone eſſe necatum: adeò nihil diuinum, nec in vita, nec in verbis eius fuiſſe. His dictis regi perſuaſit, & mentem eius à Deo & iuſtis ac piis operibus in totum auerſam, in extremam impietatem præcipitauit. In tantum enim poſthac contra omne ius ac fas debacchatus eſt, vt nihil aliud quæreret quàm quomodo indies magis ac magis ſemetipſe nouis ſceleribus ſuperaret.* Verùm hæc à narratione S. Script. in ſequ. aliena ſunt & quaſi contraria.

Et reversvs intvlit in civitatem prophetæ senis] id eſt in ciuitatem ſuam, putà in Bethel, vt patet v. 32. ipſe enim erat *propheta ſenex*, qui eum ſuo mendacio ſeduxerat, ideoq́ue eum à leone occiſum ſepeliuit & planxit.

Cvm mortvvs fvero sepelite me in sepvlchro, in qvo vir Dei (propheta à leone occiſus) sepvltvs est] Id iuſſit hoc fine, ne oſſa ſua cremarentur à Ioſia: omnia enim cæterorum, vtpote idololatrarum, ſepulchra effodit, & oſſa in Bethel combuſſit Ioſias, excepto ſepulchro prophetæ, qui contra Ieroboam hîc detonuerat, & Ioſiam eius idola & idololatras euerſurum prædixerat, vt patet libr. 4. Reg. cap. 23. quare in eius ſepulchro ſua quoque oſſa ſepeliri voluit, vt oſſa eius ſeruarentur intacta. Vers. 31.

Qvicvmqve volebat implebat ma- Vers. 33.
nvm svam] oleo & victimis, curando ſcilicet manus ſuas ab alio ſacerdote inungi, ſeq́ue conſecrari, ac manu ſua victimas in conſecratione offerri ſolitas offerendo. Vnde ſequitur: & hoc ritu fiebat sacerdos excelsorvm, id eſt vitulorum, qui in excelſo monte Bethel erecti adorabantur. Ieroboam enim expulit Leuitas & ſacerdotes Aaronicos, qui proinde cum cæteris Iſraelitis fidelibus idola Ieroboam deteſtãtibus profugerunt in Ieruſalem ad Roboam, eiuſque regnum firmarunt. vt dicitur 2. Paral. 11. 13.

Et propter hanc cavsam peccavit Vers. 34.
domvs Ieroboam, peccatum grande idololatriæ, quia ſcilicet vitulos aureos erexit, ad eoſq́ue adorandos compulit totum populum, et (idcirco) eversa est, et deleta de svperficie terræ] quaſi de terra funditùs abraſa, vt nemo ex ea remaneret ſuperſtes, vti patet c. ſeq. v. 10.

Nota hic veram cauſam interitus & excidij familiarum etiam regalium, qualis fuit Ieroboam, eſſe idololatriam, hæreſin, & ſcelera cætera ex ea conſequentia; idq́ue toto hoc libro, & quarto ſequenti, per exempla omnium regum Iſrael, qui Ieroboam in idololatria vitulorum æquè ac in regno ſecuti ſunt, oſtenditur. Vbi mira eorum cæcitas liquet, quòd cùm audirent haſce Dei minas, ac reipſa eas in Ieroboã cæteriſq́ue anteceſſoribus ſuis impleri viderent, ipſi tamen quaſi dementati, eorum idololatriam ſecuti ſint; ideoq́ue ipſi pariter cum ſuis familiis à Deo exciſi ſint.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*VXor Ieroboam adiens Ahiam prophetam pro ſalute filij, diras ab eo Dei minas exci-
pit. Mox v.29. reliqua geſta tam Ieroboam, quam Roboam recenſentur,*

1. IN tempore illo ægrotauit Abia filius Ieroboam. 2. Dixitque Ieroboam v-
xori ſuæ: Surge, & commuta habitum, ne cognoſcaris quòd ſis vxor Ieroboã:
& vade in Silo, vbi eſt Ahias propheta, qui locutus eſt mihi, quòd regnaturus eſ-
ſem ſuper populum hunc. 3. Tolle quoque in manu tua decem panes, & cru-
ſtulam, & vas mellis, & vade ad illum: ipſe enim indicabit tibi quid euenturum ſit
puero huic. 4. Fecit vt dixerat, vxor Ieroboam: & conſurgens abiit in Silo, &
venit in domum Ahiæ: at ille non poterat videre, quia caligauerant oculi eius præ
ſenectute. 5. Dixit autem Dominus ad Ahiam: Ecce vxor Ieroboam ingreditur
vt conſulat te ſuper filio ſuo qui ægrotat, hæc & hæc loquêris ei. Cùm ergo illa in-
traret, & diſſimularet ſe eſſe quæ erat, 6. audiuit Ahias ſonitum pedum eius in-
troeuntis per oſtium, & ait: Ingredere vxor Ieroboam: quare aliam te eſſe ſimulas?
ego autem miſſus ſum ad te durus nuntius. 7. Vade, & dic Ieroboam: Hæc di-
cit Dominus Deus Iſrael: Quia exaltaui te de medio populi, & dedi te ducem ſu-
per populum meum Iſrael: 8. & ſcidi regnum domus Dauid, & dedi illud tibi,
& non fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid, qui cuſtodiuit mandata mea, & ſecutus eſt
me in toto corde ſuo, faciens quod placitum eſſet in conſpectu meo: 9. ſed ope-
ratus es mala ſuper omnes qui fuerunt ante te, & feciſti tibi deos alienos & conſla-
tiles, vt me ad iracundiam prouocares, me autem proieciſti poſt corpus tuum:
10. idcircò ecce ego inducam mala ſuper domum Ieroboam, & percutiam de
Ieroboam mingentem ad parietem, & clauſum, & nouiſſimum in Iſrael: & munda-
bo reliquias domus Ieroboam, ſicut mundari ſolet fimus vſque ad purum. 11. Qui
mortui fuerint de Ieroboam in ciuitate, comedent eos canes: qui autem mortui
fuerint in agro, vorabunt eos aues cæli: quia Dominus locutus eſt. 12. Tu igi-
tur ſurge, & vade in domum tuam: & in ipſo introitu pedûm tuorum in vrbem,
morietur puer, 13. & planget eum omnis Iſrael, & ſepeliet: iſte enim ſolus in-
feretur de Ieroboam in ſepulchrum, quia inuentus eſt ſuper eo ſermo bonus à Do-
mino Deo Iſrael, in domo Ieroboam. 14. Conſtituit autem ſibi Dominus re-
gem ſuper Iſrael, qui percutiet domum Ieroboam in hac die, & in hoc tempore:
15. & percutiet Dominus Deus, Iſrael, ſicut moueri ſolet arundo in aqua: & euel-
let Iſrael de terra bona hac, quam dedit patribus eorum, & ventilabit eos trans Flu-
men: quia fecerunt ſibi lucos, vt irritarent Dominum. 16. Et tradet Dominus
Iſrael propter peccata Ieroboam, qui peccauit, & peccare fecit Iſrael. 17. Sur-
rexit itaque vxor Ieroboam, & abiit, & venit in Therſa: cumque illa ingrederetur
limen domus, puer mortuus eſt, 18. & ſepelierunt eum. Et planxit eum omnis
Iſrael iuxta ſermonem Domini, quem locutus eſt in manu ſerui ſui Ahiæ prophe-
tæ. 19. Reliqua autem verborum Ieroboam, quomodo pugnauerit, & quomo-
do regnauerit, ecce ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Iſrael. 20. Dies
autem, quibus regnauit Ieroboam, viginti duo anni ſunt: & dormiuit cum patri-
bus ſuis: regnauitque Nadab filius eius pro eo. 21. Porrò Roboam filius Salo-
monis regnauit in Iuda. Quadraginta & vnius anni erat Roboam, cùm regnare
cœpiſſet: decem & ſeptem annos regnauit in Ieruſalem ciuitate, quam elegit Do-
minus vt poneret nomen ſuum ibi ex omnibus tribubus Iſrael. Nomen autem
matris eius Naama Ammanitis. 22. Et fecit Iudas malum coram Domino & ir-
ritauerunt eum ſuper omnibus, quæ fecerant patres eorum in peccatis ſuis quæ
peccauerunt. 23. Ædificauerunt enim & ipſi ſibi areas, & ſtatuas, & lucos, ſupero-
mnem collem excelſum, & ſubter omnem arborem frondoſam: 24. ſed & effe-
minati fuerunt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium, quas attriuit
Dominus ante faciem filiorum Iſrael. 25. In quinto autem anno regni Ro-
boam, aſcendit Seſac rex Ægypti in Ieruſalem, 26. & tulit theſauros domus Do-
mini, & theſauros regios, & vniuerſa diripuit: ſcuta quoque aurea, quæ fecerat Sa-
lomon; 27. pro quibus fecit rex Roboam ſcuta ærea, & tradidit ea in manum
ducum

ducum ſcutariorum & eorum qui excubabant ante oſtium domus regis, 28. Cũ-
que ingrederetur rex in domum Domini, portabant ea qui præeundi habebant of-
ficium; & poſteà reportabant ad armamentarium ſcutariorum. 29. Reliqua au-
tem ſermonum Roboam, & omnia quæ fecit, ecce ſcripta ſunt in Libro ſermonum
dierum regum Iuda. 30. Fuitque bellum inter Roboam & Ieroboam cunctis
diebus. 31. Dormiuitque Roboam cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in
ciuitate Dauid: nomen autem matris eius Naama Ammanitis: & regnauit Abiam
filius eius pro eo.

Vers. 1. ÆGROTAVIT ABIA FILIVS IEROBOAM] punitente Deo idololatriã Ieroboam per morbum & mortem filij.

COMMVTA HABITVM (vt depoſitâ regali veſte plebeiam induas, abeaſque ſola ſine comitatu) NE COGNOSCARIS QVOD SIS VXOR IEROBOAM] ne ſcilicet Ahias, qui mihi regnum detulit cum obligatione ſeruandi veram fidem, cultumque Dei, videns me erexiſſe vitulos aureos in idola, te & me acriter obiurget aut repellat, nec reſponſo dignetur. Hanc vxorem Septuag. Roman. aſſerunt fuiſſe ſororem Reginæ Ægypti natu maiorem, eamq; vocant *Ano*; Lucifer Calarit. de Regibus Apoſtaticis vocat *Anonam*. Ita Serarius & Saltanus.

Vers. 3. ET CRVSTVLAM] Chald. *& placentas*; Septuag. *& collyrea*, Vatabl. *dulciarios panes*, Gallicè, *des gauffres*: nam ſolebant illis imprimere formam quamdam in qua erant foramina. Hebr. enim נקדים *nickudim* ſignificat *punctata*, puta liba vel cruſtulas punctis notatas & diſtinctas. Regina hæc munera non regia, ſed plebeia & ruſticana, (qualem ſe ſimulabat) offert, ſcilicet panes, placentas, vas mellis.

Vers. 6. EGO AVTEM MISSVS SVM AD TE DVRVS NVNTIVS] vt denuntiem filium, pro quo me conſulis, moriturum, & alias longè maiores clades Dei iuſſu infligam: quia Ieroboam Deo fuit durus & refractarius: duro autem nodo durus quærendus eſt cuneus.

Vers. 10. ET PERCVTIAM DE DOMO IEROBOAM MINGENTEM AD PARIETEM] id eſt omnem maſculum: ſoli enim maſculi ad parietem mingunt, ait Elias in Tbisbi. Aut potiùs q. d. Occidam omne viuens in domo Ieroboam vſque ad canem, vt ne canem viuum in ea relinquam: ſoli enim canes eleuata tibia parietem aqua ſua conſpergunt. q. d. ne canibus quidem parcam. Ita Theod. Vatab. Serarius.

ET CLAVSVM] id eſt carcere concluſum, vel domi abditum.

ET NOVISSIMVM] id eſt vltimum, qui ſcilicet vſque ad finem belli relictus fuerit, q. d. reliqui omnes tandem peribunt. Aut *vilißimum*, id eſt viliſſimum, abiectiſſimum. Hac phraſi vtitur Script. cùm omnes omnino vult ſignificare, q. d. Delebo omnes reliquias & quiſquilias tuæ familiæ. Simili modo Deus occidit omnes primogenitos Ægypti, *à primogenito Pharaonis vſque ad primogenitum captiuæ quæ erat in carcere*, Exodi 12. 29.

ET MVNDABO (ſcopabo, ſcopis euertam, euertam) RELIQVIAS DOMVS IEROBOAM, SICVT MVNDARI SOLET FIMVS (Chald. *ſtercus*) VSQVE AD PVRVM] vt nil fimi remaneat, ſed totum domus pauimentum ſit purum.

Vers. 12. IN IPSO INTROITV PEDVM TVORVM IN VRBEM, MORIETVR PVER] vt pateat à Deo per me mortem filio intentatam & immiſſam ob tua & tui mariti idola, ideoque grauius doleatis, quòd veſtri filij fueritis quaſi parricidæ. Sic Valens Imp. morbum filio ſuo ob Arrianiſmum immiſſum depulit per preces S. Baſilij; at mox vocans Arrianos ad eum viſendum, eumdem perdidit.

ILLE ENIM SOLVS INFERETVR DE IEROBOAM IN SEPVLCHRVM, QVIA INVENTVS EST SVPER EO SERMO BONVS A DOMINO] Aliqui putant filiũ hunc aliquid boni geſſiſſe, ob quod meruerit apud Deum ſepulturam, v. g. quòd fideles euntes in Ieruſalem ad adorandũ Deum in templo, ire permiſerit. Ita Rabbini. Verùm filius hic erat puer, vt dictum eſt v. 12. Meliùs alij, non filij, ſed alicuius domeſtici meritis id attribuunt; hoc enim ſignificat *τὸ in domo Ieroboam*, q. d. Aliqui è familia Ieroboam nonnulla bona fecerunt, ob quæ Deus eos remunerabitur hac mercede, vt filius hic Ieroboam ſepulturâ dignâ donetur. Ita Vatabl. Vers. 13.

CONSTITVIT (conſtituere decreuit) AVTEM SIBI DOMINVS REGEM ISRAEL (Baaſa ſeruum Ieroboam) QVI PERCVTSET DOMVM IEROBOAM IN HAC DIE, ET IN HOC TEMPORE] hoc eſt breui, poſt paucos dies, poſt modicum tempus. Pro in *hoc tempore*, Hebr. ad verbum habent: *Et quid? etiam nunc*. q. d. Quin imò ea nunc, ex hoc inſtanti incipiam percutere Ieroboam, occidendo filium eius paruulum ægrotantem. Aliter Vatabl. q. d. *Quid nunc?* id eſt, quantula & quàm parua eſt hæc pœna, & tribulatio, præ illis quæ regi Ieroboam parantur in futurum, putà in gehenna? Aliter quoque Chald. qui vertit; *Exterminabit domum Ieroboam, eum qui viuit hodie, & etiam qui gignetur ex nunc & vltra*. Vers. 14.

ET PERCVTIET DOMINVS DEVS ISRAEL, SICVT MOVERI SOLET ARVNDO] q. d. Deus percutiet regem Ierobam, eiuſque populum Iſrael aſſiduè ab omnibus partibus vndequaque, ſicut aſſiduè ab omnibus ventis agitatur arũdo, vt nulla ei ſit requies, ſed continuis hoſtium incurſionibus, deprædationibus, prælijs conquaſſetur, donec cadat & intereat. Vers. 15.

Rursùm, VENTILABIT, id eſt in omnem ventum diſperget, ac per quatuor mundi ventique plagas diſſipabit, EOS (Iſraelitas) TRANS FLVMEN] ſcilicet Euphratẽ, qui erat terminus terræ Iudæis promiſſæ. Id reipſa præſtitit, cùm ſub Oſee vltimo rege decem tribus abductæ ſunt à Salmanaſar in Aſſyriam anno 6. Ezechiæ regis, vti audiemus c. 16. & 17.

QVIA FECERVNT SIBI LVCOS] puta ſiluas arboribus conſitas, vmbroſas, amœnas & nemoroſas, in quibus more Gentium ſua colebant idola, quibus hoſce lucos dicabant. Vnde in ijs comeſſando, inebriando, fornicando ſeruiebant

uiebant Baccho & Priapo. vt patet cap. 15. v. 13. Cauſas alias lucorum affert Plinius lib. 12. ca. 1. *Hæc, ait, fuere quondam numinum templa, priſcoq; ritu ſimplicia rura; etiam nunc Deo præcellentem arborem dicant: nec magis auro fulgentia atque ebore ſimulacra, quã lucos & in ijs ſilentia ipſa adoramus. Arborum genera numinibus ſuis dicata, perpetuò ſeruantur, vt Ioui eſculus, Apollini laurus, Mineruæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus. Quin & ſyluanos faunoſq; & dearum genera ſyluis, ac ſua numina non ſecùs ac cælo attributa credimus.*

Luci vetiti quatuor de cauſis. Cauſas verò cur Deus lucos adeò vetuerit, recenſet Philo lib. de Monarch. *Primò*, inquit, *quoniam verum Dei templum non amœnitates poſtulat, ſed ſinceram caſtimoniam. Deinde quia non eſt fas illuc importare quæ faciunt ad virorem arborum, hoc eſt brutorum & hominũ excrementa. Tertiò, quia ſylueſtris materiæ nullus eſt vſus, cùm ſit, vt poeta loquuntur, telluris inutile pondus: fructiferæ autem arbores parùm cordatos & pios ab intentione animi religioneq; ſacris debita retraherent. Præterea condenſa ſyluarum maleficis cõueniunt ex latebris ſecuritatem & inſidiarum occaſionem quærentibus: at patentia & oculis expoſita loca, quæ introgreſſi & videri ab alijs & videre alios poſſunt, ſacris maximè apta ſunt & accommodata.*

Vers. 16. ET TRADET DOMINVS ISRAEL; hoc eſt Iſraëlem, putà decem tribus in manus hoſtium, ſcilicet Aſſyriorum, PROPTER PECCATA IEROBOAM] Nota hic quatuor plagas grauiſſimas, quibus Deus caſtigauit idololatriam publicam Ieroboam. Primò enim prædicit filiũ eius puerum moriturum: ſecundò, ipſum periturum cum omnibus poſteris, idque cum infamia, vt careant ſepultura, atq; à canibus & feris lanientur. Tertiò, regnum à Ierobam, eiuſque familia ad aliũ regem transferendum. Quartò, totum populũ in captiuitatem abducendum.

Vers. 19. RELIQVA AVTEM VERBORVM (id eſt factorum, eſt Metonymia) IEROBOAM, &c. SCRIPTA SVNT IN LIBRO VERBORVM (factorum) DIERVM REGVM ISRAEL] putà in Annalibus, Chronicis & Diarijs, in quibus ſcribebantur geſta regum populique Iſrael per ſingulos dies. Aliqui putant hunc librum eſſe librum Paralipom. ſed errant, quia hic liber citatur in libro Paralip. quare ante librum Paralip. æquè ac ante libros Regum (nam in ijs hîc & alibi citatur) conſcriptus eſt. Vide Abul. Proœm. in lib. Paralip.

Vers. 21. PORRO ROBOAM] finitis geſtis Ieroboam primi Regis Iſraël, tranſit ad geſta Roboã primi regis Iuda.

VT PONERET NOMEN SVVM IBI] *Nomen*, id eſt nominis ſui cognitionem, fidem, cultum, adorationem æquè ac celebritatem, famã, gloriam, miracula, oracula, &c. In Ieruſalem enim erat templum, ſacerdotes, pontifices & Prophetæ, qui populum in Dei fide cultuque inſtruerẽt & promouerent.

NOMEN AVTEM MATRIS EIVS NAAMA AMMANITIS] nimirùm ſoror aut filia Sobi, quẽ Dauid loco Hanon bello victi regem Ammonitarum conſtituerat, qui proinde vt arctiùs ſibi Dauidem deuinciret, petijt, vt Naama daretur vxor Salomoni filio Dauidis, vt dixi 2. Reg. 17. 27. Conceſſit id Dauid, eò quòd Naama ad Iudaiſmum ſe conuerti velle diceret; ſed Vatab. & Emman. Sà alijque ſuſpicantur fictam & ſimulatam fuiſſe eius conuerſionem, adeoque ipſam in corde manſiſſe gentilem, & deorum ſuorum cultricem; imò ad eorum cultum Roboam filium ſuum traduxiſſe: atque hanc fuiſſe cauſam inualeſcentis in Iuda idololatriæ. Idcircò enim ſtatim hîc ſubdit Scriptur. *Et fecit Iudas malum coram Domino*, &c. *Ædificauerunt enim, & ipſi ſibi aras, & ſtatuas, & lucos.* Diſcant hîc Principes, quàm periculoſum ſit & Deo ingratũ ducere filias infidelium vel hæreticorum, licet dicant ſe velle ad fidem conuerti: hoc enim dicunt ob ſpem regni vel principatus; quia difficile eſt vt hæreſim, quam à puero imbiberũt, ſeriò ex animo eradicent. Hinc & Dauid ducens Maacha filiam regis Geſſur, ex ea genuit Abſalomem. At qualis fuit Abſalom? vtique fratricida & parricida, qui in necem patris cum toto Iſraele cõiurauit. Porrò Abſalomis filia vel neptis fuit Maacha, quæ hoc nomen ab auia, putà matre Abſalomis accepit, fuitque vxor Roboam, atq; auię idololatriam & ſcelera imitata, facta eſt ipſa, vel potiùs eius ſoror aut neptis, princeps & ſacerdotiſſa ſacrorum Priapi, quam proinde Aſa filius loco mouit, vt audiemus cap. ſeq. v. 13. Propago ergo idololatriæ æquè ac hæreſis (vti ex S. Hier. oſtendi 2. Timoth. 3. 6.) facta eſt per feminas, vtpote nouitatis amantes & in ſuo ſenſu pertinaces.

Coniugia cum infidelibus pernicioſa.

Exempla.

ET FECIT IVDAS MALVM] puta idola, quæ antonomaſticè vocantur *malum*, ſiue *peccatum*, quia ipſa ſummum ſunt ſcelus. Nota, Roboam primis tribus regni ſui annis, cum ſua tribu Iuda in fide & cultu veri Dei perſtitit: ſed ijs elapſis, illam deſeruit, variaſque effeminatorum ſpurcitias permiſit: qua de cauſa Deus in eum anno regni ſui quinto immiſit Seſac regem Ægypti, qui Ieroſolymam cepit & ſpoliauit, quæ omnia patent ex ſeq. & ex 2. Paral. c. 11. v. 17. & c. 12. Cauſa idololatriæ fuit partim mater Roboam, putà Naama iam dicta, partim vxor Maacha, de qua v. 21. partim vicinia idololatrarum: omnes enim Gentes in circuitu, ac præſertim decem tribus Iſrael colebant idola, ac multæ ex eis florebant pace, opibus, delicijs, atque Iudæos ſibi vicinos illiciebant ad ſua idola colenda, promittentes eis à dijs ſuis ſimilem rerum abundantiam. Vers. 22.

SED ET EFFEMINATI FVERVNT IN TERRA] q. d. Idololatræ permittente Roboam conſtituerunt lupanaria, non tantùm meretricum, ſed & puerorum meritoriorum, ſeu ſcortorum maſculorum, catamitorum, ad præpoſteram & execrandam libidinem, qualia conſtituit impius Simon 2. Machab. c. 4. v. 9. Vers. 24.

Ecce fructus idololatriæ, æquè ac hæreſis, eſt libido, eaque infamis & horrenda; hac enim coli volunt ſpurci dæmones, quos in idolis adorabant, vt homines ad omnem ſpurcitiam omneque ſcelus impellant, ad Dei creatoris ſui iniuriam, æquè ac ad eius offenſam & vindictã concitandam.

IN QVINTO AVTEM ANNO REGNI ROBOAM (puniente Deo eius apoſtaſiam & idololatriam) ASCENDIT SESAC REX ÆGYPTI IN IERVSALEM] cum ſexaginta millibus equitum, Vers. 25.

tum, & peditatu inoumerabili ex Ægyptijs, Libyis, Troglodytis & Æthiopibus collecto, vt dicitur 2. Paral. 12. 3. *Sesac* Herodotus apud Ioſephum vocat *Seſoſtrim*, à Diodoro lib. 1. vocatur *Seſoeſis*, qui & addit, columnas ab eo in Palęſtina erectas, quibus inſculpta erant genitalia muliebria, vt ootaret incolarum libidinem, & per eã effeminationem & ignauiam, quaſi qui virilitatem amiſiſſent, ac pauidi ioſtat feminarum non fuiſſent auſi arma capere, & ſibi reſiſtere. Videtur hic Seſac cognatus fuiſſe Roboam: oam eius pater Salomon duxerat filiam Pharaonis, cuius io regno Ægypti *Seſac* videtur fuiſſe ſucceſſor & filius.

Vers. 26. ET TVLIT THESAVROS DOMVS DOMINI &c.] Seſac diripuit Ieruſalem, oon tamen eam euertit, tum quia in Ieruſalem inuenta ſunt opera bona pœnitcotiæ, ſcilicet religionis, deprecatioois, ſacrificiorum, eleemoſynarum, quibus viri pij euerſionem deprecati ſunt à Deo 2. Paral. 12. 12. tum quia rex Roboam videns Seſac vaſtare Iudæam, cum ſuis reſipuit dicens: *Iuſtus eſt Dominus*, vt dicitur 2. Paral. 12. 6. vbi & additur: *Cumq; vidiſſet Dominus, quòd humiliati eſſent, factus eſt ſermo Domini ad Semeiam dicens: Quia humiliati ſunt, non diſperdam eos, daboq; eis pauxillum auxilij, & non ſtillabit furor meus ſuper Ieruſalem per manum Seſac: Verumtamen ſeruient ei, vt ſciant diſtantiam ſeruitutis meæ, & ſeruitutis regni terrarum:* quid ſcilicet interſit inter ſeruire Deo, & ſeruire homini, putà Seſac regi. Deus enim ſuos ſeruos ditat & exaltat; Seſac verò deprimit & ſpoliat. Denique ibidem de Roboam verſ. 14. dicitur: *Fecitq; malum, & non præparauit cor ſuum vt quæreret Dominum.*

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IMpio Roboam ſuccedit filius impius Abia, huic pius filius Aſa qui v. 12. aufert idola & effeminatos, ac Maacha matrem ſuam ſacerdotiſſam Priapi. Aſæ pio ſuccedit pius filius Joſaphat verſ. 24. Ieroboam verò impio regi Iſrael ſuccedit impius filius Nadab, quem Baaſa occidit, totamque eius familiam ſuccidit.

1. IGitur in octauo decimo anno regni Ieroboam filij Nabat, regnauit Abiam ſu-
per Iudam. 2. Tribus annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius
Maacha filia Abeſſalom. 3. Ambulauitque in omnibus peccatis patris ſui, quæ
fecerat ante cum: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor
Dauid patris eius. 4. Sed propter Dauid dedit ei Dominus Deus ſuus lucer-
nam in Ieruſalem, vt ſuſcitaret filium eius poſt eum, & ſtatueret Ieruſalem:
5. eò quòd feciſſet Dauid rectum in oculis Domini, & non declinaſſet ab omni-
bus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ ſuæ, excepto ſermone Vriæ Hethæi.
6. Attamen bellum fuit inter Roboam & Ieroboam, omni tempore vitæ eius.
7. Reliqua autem ſermonum Abiam, & omnia quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt
in Libro verborum dierum regum Iuda? Fuitque prælium inter Abiam & inter Ie-
roboam. 8. Et dormiuit Abiam cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in ciui-
tate Dauid: regnauitque Aſa filius eius pro eo. 9. In anno ergo vigeſimo Iero-
boam regis Iſrael regnauit Aſa rex Iuda, 10. & quadraginta & vno anno re-
gnauit in Ieruſalem. Nomen matris eius Maacha, filia Abeſſalom. 11. Et fecit
Aſa rectum ante conſpectum Domini, ſicut Dauid pater eius: 12. & abſtulit ef-
feminatos de terrra, purgauitque vniuerſas ſordes idolorum, quæ fecerant patres
eius. 13. Inſuper & Maacham matrem ſuam amouit, ne eſſet princeps in ſacris
Priapi, & in luco eius, quem conſecrauerat: ſubuertitque ſpecum eius, & confregit
ſimulacrum turpiſſimum, & combuſſit in Torrente Cedron. 14. Excelſa autem
non abſtulit. Verumtamen cor Aſa perfectum erat cum Domino cunctis diebus
ſuis: 15. & intulit ea, quæ ſanctificauerat pater ſuus, & vouerat, in domum Do-
mini, argentum & aurum, & vaſa. 16. Bellum autem erat inter Aſa, & Baaſa re-
gem Iſrael, cunctis diebus eorum. 17. Aſcendit quoque Baaſa rex Iſrael in Iu-
dam, & ædificauit Rama, vt non poſſet quiſpiam egredi vel ingredi de parte Aſa
regis Iuda. 18. Tollens itaque Aſa omne argentum & aurum, quod remanſe-
rat in theſauris domus Domini. & in theſauris domus regiæ, dedit illud in manus
ſeruorum ſuorum: & miſit ad Benadad filium Tabremon filij Hezion, regẽ Syriæ,
qui habitabat in Damaſco, dicens: 19. Fœdus eſt inter me & te, & inter patrem
meum & patrem tuum: ideò miſi tibi munera, argentum & aurum: & peto vt ve-
nias, & irritum facias fœdus, quod habes cum Baaſa rege Iſrael, & recedat à me.
20. Acquieſcens Benadad regi Aſa, miſit principes exercitus ſui in ciuitates
Iſrael,

Iſrael, & percuſſerunt Ahion, & Dan, & Abeldomum Maatha, & vniuerſam Cenne-
roth, omnem ſcilicet Tettam Nephthali. 21. Quod cùm audiſſet Baaſa, inter-
miſit ædificare Rama, & reuerſus eſt in Therſa. 22. Rex autem Aſa nuntium
miſit in omnem Iudam, dicens: Nemo ſit excuſatus. & tulerunt lapides de Rama,
& ligna eius, quibus ædificauerat Baaſa, & extruxit de eis rex Aſa Gabaa Benia-
min, & Maſpha. 23. Reliqua autem omnium ſermonum Aſa, & vniuerſæ forti-
tudines eius, & cuncta quæ fecit, & ciuitates quas extruxit, nónne hæc ſcripta ſunt
in Libro verborum dierum regum Iuda? Verumtamen in tempore ſenectutis ſuæ
doluit pedes. 24. Et dormiuit cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in Ciui-
tate Dauid patris ſui. Regnauitque Ioſaphat filius eius pro eo. 25. Nadab ve-
rò filius Ieroboam regnauit ſuper Iſrael anno ſecundo Aſa regis Iuda: regnauitque
ſuper Iſrael duobus annis. 26. Et fecit quod malum eſt in conſpectu Domini, &
ambulauit in vijs patris ſui. & in peccatis eius, quibus peccare fecit Iſrael. 27. In-
ſidiatus eſt autem ei Baaſa filius Ahiæ de domo Iſſachar, & percuſſit eum in Geb-
bethon, quæ eſt vrbs Philiſthinorum: ſiquidem Nadab & omnis Iſrael obſidebant
Gebbethon. 28. Interfecit ergo illum Baaſa in anno tertio Aſa regis Iuda, &
regnauit pro eo. 29. Cumque regnaſſet, percuſſit omnem domum Ieroboam:
non dimiſit ne vnam quidem animam de ſemine eius, donec deleret eum, iuxta
verbum Domini, quod locutus fuerat in manu ſerui ſui Ahiæ Silonitis, 30. pro-
pter peccata Ieroboam, quæ peccauerat, & quibus peccare fecerat Iſrael: & propter
delictum, quo irritauerat Dominum Deum Iſrael. 31. Reliqua autem ſermo-
num Nadab, & omnia quæ operatus eſt, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verbo-
rum dierum regum Iſrael? 32. Fuitque bellum inter Aſa, & Baaſa regem Iſ-
rael, cunctis diebus eorum. 33. Anno tertio Aſa regis Iuda, regnauit Baaſa
filius Ahiæ, ſuper omnem Iſrael, in Therſa, viginti quatuor annis. 34. Et fe-
cit malum coram Domino, ambulauitque in via Ieroboam, & in peccatis eius, qui-
bus peccare fecit Iſrael.

VERS. 1. IGITVR IN OCTAVO DECIMO ANNO IEROBOAM FILII NABAT, regis Iſrael, REGNAVIT ABIAM, filius Roboam, SVPER IVDAM.

VERS. 2. TRIBVS ANNIS REGNAVIT] Dices, v. 9. Abia dicitur mortuus anno vigeſimo Ieroboam ergo non tribus, ſed duobus tantùm annis regnauit: nam ab anno 18. ad 20. ſunt tantùm duo anni. Reſp. numerandum hîc eſſe annum 18. cumque fuiſſe primum regni Abiam, ſecundum verò fuiſſe 19. tertium verò 20. Regni Ieroboam. Ita Abul. Caietan. Salianus & alij. Vbi Nota, in Chronologia annum ſubinde à principio, ſubinde à fine computari; quocircà vnus annus additus vel demptus in Chronologia nullam facit diuerſitatem. Porrò Abul. hîc tres alios modos conciliandi diuerſam chronologiam aſſignat, valdè vtiles & notandos.

Tres rationes conciliandi diuerſa tempora. Primus. Primus eſt per Synecdochen, qua pars anni, B menſis, vel diei ponitur pro integro anno, menſe, vel die. Sic Chriſtus dicitur tribus diebus fuiſſe in ſepulchro, quia, per partem diei primæ & tertiæ fuit in ſepulchro, ſolo autem die ſecundo integro in eodem manſit.

Secundus. Secundus, quòd aliquando numerentur anni, quibus filius regnauit cum patre, aliquando verò anni quibus ſolus ipſe regnauit poſt patrem.

Tertius. Tertius, quòd quandoque interregnum iungitur annis ſequentis regis vel Iudicis, vti oſtendi Iudic. c. 3. quandoque non. Eoſdem modos tradit Richardus de S. Victor tract. de Cócordia temporum regum Iuda.

NOMEN MATRIS EIVS MAACHA, FILIA ABESSALOM] id eſt *Abſalom*, vt dicitur 2. Pa- A ral. 11. 21. Hebr. enim *Abiſalom*, idem eſt quod *Abſalom*. Quare vix dubitandum eſt quin Abſalom hic ſit filius Dauidis, de quo libr. 2. crebra facta eſt mentio: nec enim alium legimus Abſalom, Ideò ergo Abſalom hic nominatur, quia ipſe ex geſtis eius recenſitis libr. 2. toti Iſrael fuit notiſſimus. Quare *Maacha* hæc eadem eſt cum *Thamar*: hanc enim ſolam filiam genuit Abſalom, vt patet 2. Reg. 14. 27. ita cenſent Hebræi, Ioſephus, Lyran. Caietan. Sanchez & alij. Minùs rectè ergo Abul & Salianus cenſent alium eſſe hunc Abſalom ab Abſalome filio Dauidis.

Dices, 2. Paral. 13. 2. hæc *Maacha* vocatur *Michaia, filia Vriel de Gabaa*. Reſp. Caietan. Abſalom fuiſſe binomium, alioque nomine vocatum eſſe *Vriel*. forté ob pulchritudinem, quod adeò eſſet pulcher, vt Angelus videretur, dicique poſſet *Vriel*, id eſt *lux & ſplendor Dei*. Aut certè Abſalom fuiſſe patrem naturalem Maachæ, Vrielem verò eiuſdem fuiſſe patrem legalem: quod difficile eſt concipere, cùm nullus Dauidis filius legatur vocatus *Vriel*, cui quaſi fratri ſine liberis defuncto Abſalom ſemen ſuſcitare debuerit.

Poſſet planiùs dici Maacham dici *filiam*, id eſt *neptem* Abſalomis, more Script. quo nepotes vocantur *filij*. Videtur enim Thamar Abſalomis vnica filia nupſiſſe Vrieli, ex eoque genuiſſe Maacham hanc Roboami vxorem, & Abiæ matrem. Id varijs coniecturis confirmatur. Nam Vriel hic fuit de Gabaa, quæ erat *Vriel quis?* vrbs in tribu Beniamin; fuit ergo ipſe Beniaminita; ergo Vriel non eſt Abſalom: hic enim

erat

erat de tribu Iuda, æquè ac Dauid.

Secundò, quia Thamar videtur fuiſſe hoc tempore grandæuior, quàm vt nuberet Roboamo. Nata eſt enim facilè 12. vel 13. annis ante mortem Dauidis (nam pater eius Abſalom occiſus eſt nouem annis ante mortem Dauidis, vti dixi in Chron. Dauidis ſub finem lib. 2. Reg.) Adde annos 40. regni Salomonis, habebis 52. annos vitæ Thamar. Eſto enim Roboam eam videatur duxiſſe ante mortem Salomonis: nam ex ea genuit Abiam, qui poſt triennium moriens regni ſucceſſorem reliquit filium Aſa, Roboam autem regnauit 17. annis duntaxat: quare Abia à Roboam ante initum regnum genitus videtur, vt eo moriente eſſet pluſquam 17. annorum: nam poſt triennium moriens reliquit filium Aſa iam grandæuum, & habilem ad regnum. Eſto, inquam, id ita ſit; tamen non videtur diu ante mortem Salomonis eam duxiſſe, eò quòd illam duxerit tertio loco, vt patet 2. Paral. 11. 20. filij enim regum ante regnum & ante mortem patris, non ſolebant multiplicare vxores.

Tertiò, quia hæc ſemper vocatur *Maacha*, numquam Thamar, ergo non fuit ipſa Thamar, ſed Thamaris filia.

Quartò, quia hîc v. 10. de Aſa filio Abiæ idem dicitur quod hîc de Abia, ſcilicet: *nomen matris eius, Maacha filia Abeſſalom.* Hæc ergo Maacha vel fuit eadem cum Maacha matre Abiæ, vt dicatur *mater*, id eſt *auia Aſæ*; vel certè fuit eius ſoror iunior, ait Caiet. vt poſſet duci ab Aſa filio Abiæ. Ergo Maacha non fuit Thamar, vtpote quæ nullam ſororem habuit, ſed fuit vnica filia Abſalomis: fuit ergo Maacha filia Thamaris.

Quintò, id diſertè aſſerit Ioſephus, qui cùm priùs Maacham vocaſſet filiam Abſalomis, mox libro 8. c. 3. eamdem vocat Abſalomis neptem, ſcilicet ex Vriele & Thamar progenitam.

Vers. 3. AMBVLAVITQVE IN OMNIBVS PECCATIS PATRIS SVI] colendo idola Roboami, permittendo effeminatos, &c. hos cum idolis ſuſtulit filius eius Aſa, vt ſequitur.

Vers. 4. DEDIT EI DOMINVS DEVS SVVS LVCERNAM, id eſt prolem glorioſam & regiam, ſcilicet VT SVSCITARET FILIVM EIVS POST EVM; vt Aſa filius ei in regno ſuccederet. ET, per eum, STATVERET IERVSALEM] ſtabiliendo eam in fide & cultu veri Dei, itaque pariter ſtabiliendo eius pacem, opes & regnum.

Vers. 5. EXCEPTO SERMONE (id eſt, re & facto, putà homicidio) VRIÆ HETHÆI] Dices, Dauid multa alia peccata commiſit, vt dum ex ſuperbia numerauit populum, quod peccatum Deus puniuit peſte & morte 70. millium hominum 2. Reg. 24. 15. dum voluit occidere Nabal, omneſque eius domeſticos 1. Reg. 25. v. 21. dum Miphiboſeth innocenti partem dimidiam facultatum ademit 2. Regum 19. v. 29. Verùm hæc peccata non tam grauia fuerunt, quàm fuit adulterium & homicidium Vriæ, nec tam certa & à vulgo taxata; quin imò habebant velum & prætextum aliquem honeſtatis & iuſtitiæ, ſaltem apud homines, qui proinde ea vel excuſabant, vel non æſtimabant. Hoc verò peccatum contra Vriam ab omnibus habitum fuit vt iniuſtum, enorme & infame; ideoque Deus qui peccata tanta & tam ſcandaloſa non ſinit

A impunita, acriter illud puniuit. Ob hoc enim omnia mala Dauidi acciderunt, eique dictum eſt à Deo, quod numquam recederet gladius à domo ipſius, idq; ita accidiſſe reipſa hîc oſtendit, dum ſubdit, inter Roboam & Ieroboam æquè ac Abiam perpetua fuiſſe bella, cædes & ſpoliationes. Ita Abul. Caiet. & alij.

ATTAMEN BELLVM FVIT INTER ROBOAM ET IEROBOAM OMNI TEMPORE VITÆ EIVS] Vers. 6.
q. d. Deus ob merita Dauidis voluit ei dare *lucernam*, id eſt poſteritatem regiam, ſcilicet Salomonem, Roboam & Abiam; ſed tamen ob eorum peccata, præſertim idololatriæ, fecit vt perpetua haberent bella cum Ieroboam.

FVITQVE PRÆLIVM INTER ABIAM ET INTER IEROBOAM] Illud enarratur fusè 2. Paral. Vers. 7.
B 13. vbi dicitur Abiam in aciem eduxiſſe 400. millia, Ieroboam verò 800. millia, cumque hi vtpote plures, illos cingerent, ipſos inuocaſſe Deum, ac eius ope ex 800. millibus cecidiſſe 500. millia.

NOMEN MATRIS EIVS MAACHA FILIA ABESSALOM] id eſt Abſalom filij Dauidis. *Filia*, id eſt neptis, vt liquet. Hæc enim Maacha mater Aſæ, vel eſt eadem cum Maacha matre Abiæ, vt vult Lyran. & Serar. vt dicatur *mater*, id eſt auia Aſæ, ſicut v. 3. Dauid dicitur Abiæ *pater*, id eſt auus; vel potiùs eius ſoror iunior, ex eadem matre Thamar Abſalomis filia genita, vt ex Caiet. dixi v. 2. aut certè eius neptis. *Maacha* Hebr. idem eſt quod compreſſio, attritio, naio, ait Pagnin. Videtur hoc nomen commune fuiſſe reginis ſiue filiabus regum Geſſur: vnde filia re- Vers. 10.
C gis Geſſur, quam duxit Dauid, vocata eſt *Maacha*, quæ fuit mater Abſalomis, indeque Thamar filia Abſalomis ſuam filiam, quæ nupſit Roboamo vocauit *Maacha*, ac eius ſororem, quæ nupſit Abiæ, vocauit quoque *Maacha*: hanc enim tam Hebr. quàm Septuag. Noſter, & Ioſephus conſtanter vocant matrem Aſæ. Simili modo S. Paula, Melania, Macrina S. Baſilij amita, Eudoxia, Conſtantia, ſuum nomen ad filias & neptes tranſmiſerunt.

Porrò nominatur hîc Maacha *mater*, vel auia Aſæ, vt Aſæ inſignis virtus & religio oſtendatur, quòd à tam impia matre educatur, tamen tam pius euaſerit, adeoque ipſam matrem à ſacerdotio idolorum amouerit. Sic Plinius lib. 7. Epiſt. laudat Quadratum iuuenem, quòd in delicijs auiæ degens viueret tamen ſeueriſſimè.

INSVPER ET MAACHAM MATREM SVAM Vers. 13.
D AMOVIT, NE ESSET PRINCEPS (ſacerdotiſſa prima) IN SACRIS PRIAPI] Hebr. ad verbum eſt, *Ne eſſet domina, quia fecit idolum horrendum*: vbi Septuag. Chald. Vatab. Pagnin. & alij τὸ *ne eſſet domina*, exponunt, *ne eſſet regina*, ne regeret regnum. Vnde & Noſter 2. Paral. 15. 16. vertit: *Sed & Maacham matrem Aſa regis de auguſto depoſuit imperio, eò quòd feciſſet in luco ſimulacrum Priapi.* Hic tamen vertit, *Ne eſſet princeps in ſacris Priapi*; hic enim principatus ſacrorum Priapi apud Iudæos & idololatras erat auguſtum imperium, & ſumma dignitas, vt אשׁר *aſcer*, id eſt *quia, quòd*, capiatur pro בַּאֲשֶׁר *baaſcer*, id eſt *in eo quòd fecit idolum*, putà in cultura ſiue Priapi. Pro *Priapi* Hebr. eſt מִפְלֶצֶת *miphletſet*, id eſt *tremor*, horror; ſic vocatur Priapus, tum quia pingebatur vel ſculpebatur turpi & hor-

renda forma; tum quia horrore ſuo terrorem in- A cutiebat furibus & auibus volentibus deprædari hortos, quorum ipſe erat Deus & tutor; vnde illud Horatij lib. 1. Satyra 8. de Priapo:

Deus inde ego furum, auiumq;
Maxima formido.

Hinc & ab Hebr. *miphletſet*, Priapus Latinè dictus eſt *Phallus & Mutinus*: ſic enim eum appellat Iuuen. Satyra 6. Virgilius & Ouidius: ita Serar. Vatab. & Sanchez. Fuit ergo Maacha obſcena & ſacrilega, imò obſcenitatis & ſacrilegij princeps, ac meretricum & ſcortorum regina, ideoque ſuo Priapo ſacrauit lucum; quia libido, vtpote pudenda, quærit lucos, id eſt ſiluas vmbroſas, & tenebras, quibus ſuam turpitudinem tegat. B Vnde *lucus* dicitur per antiphraſin, eò quòd luce careat, ſitque opacus. Ita Eucherius.

Porrò Hebræi coluerunt Priapum nomine *Beelphegor*, quaſi Deum obſcenitatis ritibus & actibus obſceniſſimis. Vide dicta Numer. 25. 3. fecit autem hæc Aſa initio regni, cùm eſſet penè puer; eò maior fuit eius zelus & pietas. Quocircà Deus hunc Aſæ zelum renumeratus eſt: primò, pace felici & longa; ſecundò, ædificatione multarum vrbium; tertiò, victoria illuſtri, qua decies centena millia Æthiopum proſtrauit 2. Paral. 14. 7.

Vers. 14. EXCELSA AVTEM NON ABSTVLIT] Abul. per *excelſa* accipit templa à Salomone extructa C idolis, quæ manſerunt vſque ad Ioſiam, qui ea euertit; qua in re, inquit, non peccauit Aſa, nec Ioſaphat, nec Ezechias, quia templa hæc iam eruiuerant, erantque clauſa, nec in eis colebantur idola; quare cum iam non eſſent amplius ſcandaluſa, permiſſa ſunt ad futuram rei geſtæ memoriam.

Melius Caiet. *excelſa*, intelligit templa in montibus & locis excelſis Deo vero dicata, in quibus Iſraëlitæ Deo vero ſacrificabant, quæ licet à Deo eſſent vetita, prudenter tamen ea permiſit Aſa, ne populi delectatio & conſuetudo immolandi in excelſis eum abduceret à cultu Dei ad idololatriam: zeloſi tamen reges, quales fuêre Ezechias & Ioſias, eadem ſuſtulerunt: quamquàm dici poſſet Aſa peccaſſe, quòd excelſa permiſerit, ſicut in pluribus aliis peccauit, vti iam dicam.

VERVMTAMEN COR ASA PERFECTVM ERAT CVM DOMINO CVNCTIS DIEBVS SVIS] *Perfectum*, intellige in fide & cultu vnius veri Dei, ac in extirpatione idololatriæ; nam in aliis multis peccauit Aſa, vt cùm ægrotans non ſperauit in Domino, ſed confiſus eſt in arte medicorum, de quo mox. Item cùm diffidens Deo vaſa ſacra dedit regi Syriæ v. 18. ad euadendum bellum regis Iſraël. Rursùm, cùm prophetam ſe increpantem coniecit in neruum, id eſt *in carcerem*, & vincula, multoſque è populo interfecit 2. Paral. 16. 10. vide Abul. quæſt. 18.

ET INTVLIT EA QVÆ SANCTIFICAVERAT, Vers. 15. id eſt dicauerat, conſecrauerat, PATER SVVS, ET VOVERAT IN DOMVM DOMINI.

AVRVM QVOD REMANSERAT IN THESAVRIS Vers. 18. DOMVS DOMINI (aurum templi) &c, MISIT AD BENADAD] Peccauit hac in re Aſa, tum quòd aurum templi vſurparit & alienarit; tum quòd magis in Benadad impio, quàm in Deo ſpem repoſuerit, ideoque increpitus eſt à propheta 2. Paral. 15 1.

VERVMTAMEN IN TEMPORE SENECTVTIS Vers. 23. SVÆ DOLVIT PEDES] Res hæc fuſiùs narratur 2. Paral. 16. 12. *Ægrotauit*, inquit, *Aſa anno trigeſimo nono regni ſui, dolore pedum* (podagra) *vehementiſſimo, & nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum, ſed magis in medicorum arte confiſus eſt*; ideoque mortuus: vnde illicò ſubiungitur: *Dormiuitque cum patribus ſuis & mortuus eſt anno quadrageſimo primo regni ſui.*

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IEhu filius Hanani Propheta Baaſæ regi Iſraël minatur exitium, ideoque ab eius filio Ela occiditur: hinc verſ. 9. Ela à Zambri regno & vitâ multatur. Mox verſ. 16. Zambri obſeſſus ab Amri ſe cum domo ſuccendit. Inde verſ. 24. Amri rex creatus ædificat Samariam. Denique verſ. 29. Amri morienti ſuccedit impius Achab cum ſua Iezabele. Additur verſ. vlt. Hiel ædificaſſe Iericho, ideoque filios omnes amiſiſſe.

1. FActus eſt autem ſermo Domini ad Iehu filium Hanani contra Baaſa, dicens: 2. Pro eo quòd exaltaui te de puluere, & poſui te ducem ſuper populum meum Iſraël, tu autem ambulaſti in via Ieroboam, & peccare feciſti populum meum Iſraël, vt me irritares in peccatis eorum: 3. ecce ego demetam poſteriora Baaſa, & poſteriora domus eius: & faciam domum tuam ſicut domum Ieroboam filij Nabat. 4. Qui mortuus fuerit de Baaſa in ciuitate, comedent eum canes: & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cæli. 5. Reliqua autem ſermonum Baaſa, & quæcumque fecit, & prælia eius nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Iſraël? 6. Dormiuit ergo Baaſa cum patribus ſuis, ſepultuſque eſt in Therſa: & regnauit Ela filius eius pro eo. 7. Cùm autem in manu Iehu filij Hanani prophetæ verbum Domini factum eſſet contra Baaſa, & contra domum eius,, & contra omne malum

lum, quod fecerat coram Domino, ad irritandum eum in operibus manuum
ſuarum, vt fieret ſicut domus Ieroboam: ob hanc cauſam occidit eum, hoc eſt,
Iehu filium Hanani, prophetam. 8. Anno vigeſimoſexto Aſa regis Iuda, re-
gnauit Ela filius Baaſa ſuper Iſraël in Therſa duobus annis. 9. Et rebellauit con-
tra eum ſeruus ſuus Zambri, dux mediæ partis equitum: erat autem Ela in Ther-
ſa bibens, & temulentus, in domo Arſa præfecti Therſæ. 10. Irruens ergò Zam-
bri, percuſſit & occidit eum, anno vigeſimoſeptimo Aſa regis Iuda, & regnauit
pro eo. 11. Cumque regnaſſet, & ſediſſet ſuper ſolium eius, percuſſit omnem
domum Baaſa, & non dereliquit ex ea mingentem ad parietem, & propinquos
& amicos eius. 12. Deleuitque Zambri omnem domum Baaſa, iuxta verbum
Domini, quod locutus fuerat ad Baaſa in manu Iehu prophetæ. 13. propter vni-
uerſa peccata Baaſa, & peccata Ela filij eius, qui peccauerunt, & peccare fecerunt
Iſrael, prouocantes Dominum Deum Iſrael in vanitatibus ſuis. 14. Reliqua au-
tem ſermonum Ela, & omnia quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum
dierum regum Iſrael? 15. Anno vigeſimo ſeptimo Aſa regis Iuda, regnauit
Zambri ſeptem diebus in Therſa: porro exercitus obſidebat Gebbethon vrbem
Philiſthinorum. 16. Cumque audiſſet rebellaſſe Zambri, & occidiſſe regem,
fecit ſibi regem omnis Iſraël Amri, qui erat princeps militiæ ſuper Iſrael in die illa
in caſtris. 17. Aſcendit ergo Amri, & omnis Iſrael cum eo, de Gebbethon, &
obſidebant Therſa. 18. Videns autem Zambri quòd expugnanda eſſet ciuitas,
ingreſſus eſt palatium, & ſuccendit ſe cum domo regia: & mortuus eſt. 19. in pec-
catis ſuis, quæ peccauerat faciens malum coram Domino, & ambulans in via Ie-
roboam, & in peccato eius, quo fecit peccare Iſrael. 20. Reliqua autem ſer-
monum Zambri, & inſidiarum eius, & tyrannidis, nónne hæc ſcripta ſunt in Li-
bro verborum dierum regum Iſrael? 21. Tunc diuiſus eſt populus Iſrael in
duas partes: media pars populi ſequebatur Thebni filium Gineth, vt conſtitueret
eum regem: & media pars Amri. 22. Præualuit autem populus qui erat cum
Amri, populo qui ſequebatur Thebni filium Gineth: mortuuſque eſt Thebni, &
regnauit Amri. 23. Anno trigeſimoprimo Aſa regis Iuda, regnauit Amri ſuper
Iſrael, duodecim annis: in Therſa regnauit ſex annis. 24. Emitque montem
Samariæ à Somer duobus talentis argenti: & ædificauit eum, & vocauit nomen
ciuitatis, quam extruxerat, nomine Semer domini montis Samariam. 25. Fe-
cit autem Amri malum in conſpectu Domini, & operatus eſt nequiter, ſuper om-
nes qui fuerunt ante eum. 26. Ambulauitque in omni via Ieroboam filij Na-
bat, & in peccatis eius quibus peccare fecerat Iſrael: vt irritaret Dominum Deum
Iſrael in vanitatibus ſuis. Reliqua autem ſermonum Amri. & prælia eius quæ geſ-
ſit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iſrael? 28. Dormi-
uitque Amri cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in Samaria: regnauitque Achab fi-
lius eius pro eo. 29. Achab verò filius Amri regnauit ſuper Iſrael anno trige-
ſimooctauo Aſa regis Iuda. Et regnauit Achab filius Amri ſuper Iſrael in Sama-
ria viginti & duobus annis. 30. Et fecit Achab filius Amri malum in conſpectu
Domini, ſuper omnes qui fuerunt ante eum. 31. Nec ſuffecit ei vt ambularet
in peccatis Ieroboam filij Nabat: inſuper duxit vxorem Iezabel filiam Ethbaal re-
gis Sidoniorum. Et abiit, & ſeruiuit Baal, & adorauit eum. 32. Et poſuit a-
ram Baal in templo Baal, quod ædificauerat in Samaria. 33. & plantauit lucum:
& addidit Achab in opere ſuo, irritans Dominum Deum Iſrael, ſuper omnes reges
Iſrael qui fuerunt ante eum. 34. In diebus eius ædificauit Hiel de Bethel, Ieri-
cho: in Abiram primitiuo ſuo fundauit eam, & in Segub nouiſſimo ſuo poſuit por-
tas eius: iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Ioſue filij Nun.

Vers. 2. TV AVTEM AMBVLASTI IN VIA IEROBOAM] q. d. Tu ſecutus es eius idololatriam, & coëgiſti populum ad adorandum vitulos aureos à Ieroboam in idola erectos.

Vers. 3. ET FACIAM DOMVM TVAM SICVT DOMVM IEROBOAM] q. d. Sicut per te funditùs excidi familiam Ieroboam ob idololatriam vitulorum, ſic ob eamdem ſtirpitùs euertam tuam progeniem per Zambri, tuo filio Elæ rebellantem vers. 9. Mira fuit peruerſitas & ſtoliditas regum Iſraël, quòd, cùm viderent iuſſu Dei planè euerti A familias regum præcedentium ob cultum vitulorum, imò ipſi eaſdem euerterent, ipſi tamen eoſdem vitulos colerent, & colendos proponerent populo, ne ad templum, & Aſa regem Ieruſalem rediret; eſto reclamarent prophetæ, & excidium eis minarentur. Nimirùm diabolus & ambitio regnandi excæcabat, & dementabat eos. Hinc iuſto Dei iudicio factum eſt, vt omnes ſibi inuicem fuerint carnifices: Baaſa enim fuit carnifex filiorum Ieroboam, Zambri fuit carnifex filiorum Baaſæ, Zambri

verò carnifex fuit Amri: ſic apud Romanos Iulius Cæſar ſuſtulit Pompeium, Iulium Brutus & Caſſius, hos Auguſtus. Mox Neronem ad necem adegit Senatus, Galbam Otho, Othonem Vitellius, Vitellium Veſpaſianus, Titum Domitianus, Domitianum Nerua & Traianus, vti narrat Sextus Aurelius Victor in Epitome Cæſarum: Ecce hîc verum illud Iuuenalis:

Ad generum Cereris (Plutonem) *ſine cæde & ſanguine pauci*
Deſcendunt reges, & ſiccâ morte tyranni.

Vnde de Galba dixit Tacitus: *Omnium conſenſu capax imperij niſi imperaſſet.* De Veſpaſiano verò: *Solus imperantium*, inquit, *mutatus in melius.* Sed hac de re fuſior erit ſermo v. 31. in Achab.

VERS. 5. SCRIPTA SVNT IN LIBRO VERBORVM DIERVM REGVM ISRAEL] putà in Diariis & Annalibus Regum Iſraël, vt ſuperiùs dixi.

VERS. 7. OB HANC CAVSAM OCCIDIT EVM] putà ob prophetiam, qua Elæ idololatriæ intentabat excidium. Fuit ergo Iehu hic verè propheta æquè ac martyr, ac prophetia eum martyrem effecit.

VERS. 9. ET REBELLAVIT CONTRA EVM SERVVS SVVS ZAMBRI] Nota hîc iuſta Dei iudicia in reges infideles & idololatras: quia enim Ela rebellauit Deo ſummo Domino ſuo; hinc iuſta Dei vindicta ei viciſſim rebellauit ſeruus & chiliarcha ſuus Zambri: ſicut Ela occidit Iehu prophetam Dei, ſic & ipſe occiſus eſt à Zambri Dei nutu.

VERS. 18. VIDENS AVTEM ZAMBRI QVOD EXPVGNANDA ESSET CIVITAS, INGRESSVS EST PALATIVM, ET SVCCENDIT SE CVM DOMO REGIA] Nimirum Zambri tyrannus ambiens aulam, inuenit vrnam, ac aſcendens in regiam reſiliit in pyram. Idem fecit Sardanapalus vltimus rex Aſſyriorum, qui in Niniue obſeſſus ab Arbaco militiæ ſuæ Præfecto, ne in eius manus veniret, rogum in regia ingentem extruxit, quo aurum & argentum omne, & quidquid erat regiæ ſupellectilis congeſſit. Tum concubinis & Eunuchis in domunculam, quam in medio pyræ extruxerat, concluſis, ſe regiamque cum illis omnibus abſumpſit incendio. Ita Diodorus, Iuſtinus, Strabo, & ceteri paſſim. Sic vxor Aſdrubalis capta à Scipione incenſaque Carthagine, dextra læuaque tres filios mortem non recuſantes trahens, *incendio ſe flagrantis patriæ obiecit*, ait Valerius Maxim. lib. 2. cap. 2. Sic Numantini per 14. annos à Romanis obſeſſi, cum fame deficerent, maluerunt ſe ſuaque omnia incendere, quàm Scipioni ſe tradere. Vide Florum lib. 2.

VERS. 22. MORTVVSQVE EST THEBNI] occiſus à factione aduerſa Amri, teſte Ioſepho. Addunt Septuag. fratrem quoque Thebni occiſum, nomine Ioramum.

VERS. 23. ANNO TRIGESIMOPRIMO ASA REGIS IVDA REGNAVIT AMRI SVPER ISRAEL] Licet enim Amri occiſo Zambri, à populo acclamatus ſit rex anno 27. Aſæ. vti dictum eſt v. 15 & 16. tamen regni æmulum habuit Thebni, cum quo colluctatus eſt per quinque annos, donec eo mortuo ſolus regnauit, quod factum anno 31. Aſæ vt hic dicitur. Ita Abul. Richard. de S. Victore, Torniellus, Salianus & alij. Vnde explicans ſubdit: SVPER ISRAEL REGNAVIT DVODECIM ANNIS: cœpit enim regnare mortuo Zambri anno 27. Aſæ, vti dictum eſt v. 15. & 16. mortuus eſt autem anno 38. Aſæ, vt dicitur v. 29. iam à 27. anno Aſæ vſque ad 38. ſunt 12. anni inclusiuè. Vide hîc, vt Deus prolonget regna piorum regum, abbreuiet verò impiorum. Ecce tibi Aſa 41. annis regnauit in Iuda, quibus annis octo reges ſucceſſiuè regnarunt in Iſraël, ſcilicet Ieroboam, Nadab, Baaſa, Ela, Zambri, Thebni, Amri & Achab, quorum omnium ortus & occaſus (excepto Achab) vidit Aſa.

IN THERSA REGNAVIT SEX ANNIS] *Therſa* ante Amri erat metropolis & regia regum Iſraël. Quare in ea regnauit Amri quinque annis, quibus cum Thebni de regno contendit: eo verò mortuo, anno ſexto regni ſui ex Therſa regiam tranſtulit in Samariam, quam ædificauit, vt ſequitur, ibique regnauit aliis ſex annis, hoc eſt vniuerſim tam in Therſa quàm in Samaria, 12. annis, vti dictum eſt. Cauſa tranſlationis fuit, quòd Zambri regiam in Therſa ſecum combuſſiſſet, moxque vrbs capta ab Amri, ſpoliata & vaſtata fuiſſet, vt dictum eſt verſ. 18. Rurſum, quòd Samaria ob montem cui inſidebat, munitior foret. Vnde ipſa diu hoſtium poſtea eam obſidentium inſultus ſuſtinuit. Ita Salianus. His ergo de cauſis Amri ex Therſa regnum & regiam tranſtulit in Samariam.

EMITQVE MONTEM SAMARIÆ A SOMER VERS. 24.
nomen eſt viri, qui erat dominus montis, DVOBVS TALENTIS ARGENTI] Talentum Hebræum continebat tria millia ſiclorum, ſiue mille quingentas vncias (ſiclus enim eſt ſemuncia) quæ faciunt 12. millia drachmarum. Drachma argenti eſt Iulius Romanus, ſiue Regalis Hiſpanicus: quare talentum argenti continebat tria millia florenorum Brabanticorum, ſiue Francorum Gallicorum, quæ faciunt aureos Romanos mille ducentos: ergo duo talenta argenti faciunt 6. millia florenorum Brabant. quæ conficiunt bis mille & quadringentos aureos.

ET VOCAVIT NOMEN CIVITATIS, QVAM EXTRVXERAT, NOMINE SEMER (vel Somer) DOMINI MONTIS, SAMARIAM] Putant aliqui priùs Samariam fuiſſe ædificatam, nam nominis Samariæ mentio facta eſt cap. 13. verſ. 32. ſed hic vrbi veteri ab Amri adiunctum fuiſſe montem vicinum, & ciuitatem eouſque extenſam, ac totam deinde vocatam Samariam. Ita Sanchez. Alij verò putant vrbem totam primitùs ædificatam ab Amri, ac nominatam Samariam: quare cap. 13. per anticipationem vocari Samariam, eò quòd poſtea cùm Auctor libri hæc ſcribebat vocata ſit Samaria. Hæc eſt celebris illa metropolis regum Iſraël, contra quam detonat Iſaias ceterique prophetæ.

ET ABIIT ET SERVIVIT BAAL] *Baal*, ſiue VERS. 31.
Bal, Bel & Belus, eſt Iuppiter Belus, puta *Nemrod*. Nemrod enim eſt Belus, qui fuit pater Nini primi regis Aſſyriorum, à quo condita & appellata fuit *Niniue*, cuius vxor fuit Semiramis. Nemrod ergo dictus eſt *Baal*, id eſt dominus, fuitque auctor idololatriæ ſub annum trecenteſimum à diluuio, vt dixi Geneſ. 10. 9. vnde ab eo ceteri deinceps gentium dij & idola dicta, vel agnominata ſunt *Baal* vel *Baalim*. Vnde Abul. in lib. 4 Reg. cap. 3. q. 3. cenſet Baal hunc Sidoniorum & Tyriorum fuiſſe Herculem; hic enim

enim apud eos magno in honore fuit Vnde A Hiram rex Tyri tempore Salomonis eidem ſtatuam erexit teſte Ioſepho lib. 8. c. 2. Hinc in Tyro quinquennales ludi Herculi celebrabantur, vt patet 2. Machab. 4. 18. ergo idolis & vitulis Ieroboam adiunxit idolum Baal ſiue Iouis Beli, quod more gentis ſuæ Sidoniæ colebat Iezabel eius vxor.

Tragica eſt impiorum regum vita.

Tropol. hinc diſce quàm Deo inuiſa, ideoque infelix ſit impietas, nimirùm quòd continua & funeſtiſſima ſit tragœdia impiorum principum vita; pauca ex dictis c. 12. 15. 16. & lib. 4. c. 9. 10. 11. 15. hæc tragica accipe.

Exempla.

Poſtquàm occupauit regnum Iſraël Ieroboam propter delictum Salomonis, vindicatum per eum in perſona Roboam filij eius, tranſlatis decem tribubus in Ieroboam, regnauit & filius eius in Iſrael. Vindicta in perſona B filij ſucceſſit, & ipſe cum omni ſemine & domo Nabath eraſus fuit per regem nouum Baaſa. Baaſa Tyranni finita poteſtas in filio Ela, qui necatus cum omni ſemine per Zambri eius ſeruum. Zambri tantùm per ſeptem dies regnauit, & obſeſſus ab Amri, coactus ſe in palatio comburere ſuſtulit regiam progeniem. Amri & Achab ſtirpem ſuſtulit Iehu, ſeruus Ioram regis, qui erat ex progenie Achab. Aduenit autē in quarta generatione vindicta ſuper progeniem Iehu, iuxta verbum Domini, & ideò Zacharias, qui ex Iehu deſcenderat, obtruncatus eſt à ſeruo ſuo, nomine Sellum, qui tantùm regnauit pro eo in Iſraël per vnum menſem, occiſus pariter à Manahem filio Gadi de Therſa, qui regnauit pro eo decem annis in Iſraël, & poſt eum Phaceia filius eius C biennio tantùm: nam eum occidit Phaceas filius Romeliæ dux eius; ſed & hunc occidit Oſeas filius Ela, hic autem tranſlatus cum populo in Aſſyrios. Sic Saladinus, ait Æmilius lib. 6. domito Oriente tandem mortuus, & omnes eius filij à patruo eorum necati; vno euadente tantùm è manibus Sephadini patrui. Vetus eſt dictum, tyrannos Principes quàm rariſſimè ſeneſcere, propter varia pericula, quibus inuoluuntur; & quàm ægerrimè communem liuoris & periculi ſortem poſſunt euadere, & pauciſſimi omnino fuerunt qui ſuo fato ſeu morte naturali perierunt. Quare & Saturninus apud Flauium Vopiſcum cùm à ſuis purpurà eſſet indutus: *Neſcitis*, inquit, *amici, quid mali ſit imperare. Nam & gladij & tela ceruicibus noſtris impendent, imminent haſta, vndique ſpicula,* D *ipſi cuſtodes timentur, ipſi comites formidantur: non cibus pro voluptate, non iter pro auctoritate, non bella pro iudicio, non arma pro ſtudio. Addit, quòd omnis ætas in imperio reprehenditur: ſenex eſt quiſpiam, inhabilis videtur: ſi iuuenis, ineſt furor. Nam quòd imperatorem me cupitis, in mortis neceſſitatem me trahitis: ſed habeo ſolatium hoc mortis, ſolus perire non potero.* Subit mentem quod Ælianus lepidè refert de Tyrannis ex Æſopi ſcriptis: ſi quis ſuem comprehendat, eam vociferari, idque non temerè. Etenim cùm nec lanam portet, neque quidquam aliud eius generis ſtatim coniectura mortem augurari, ſcientem ſeipſam vſui & eſui eſſe capientibus Similes autem videri ſuibus Tyrannos, qui ſemper in ſuſpicionibus & metu verſantur, tùm ſciant ſicut ſues, ſuam vitam ſolam omnibus deberi. Ita Ælianus lib. 9. var. hiſtor.

IN DIEBVS EIVS ÆDIFICAVIT HIEL DE BETHEL, IERICHO: IN ABIRAM PRIMITIVO SVO FVNDAVIT EAM, ET IN SEGVB NOVISSIMO SVO POSVIT PORTAS EIVS: IVXTA VERBVM DOMINI, QVOD LOCVTVS FVERAT IN MANV IOSVE] Ioſue euertens Iericho ſtatuit eam anathema, ac maledixit ei, qui illam reædificare vellet dicens cap. 6. v. 26. *Maledictus vir coram Domino, qui ſuſcitauerit & ædificauerit vrbem Iericho. In primogenito ſuo fundamenta illius iaciat, & in nouiſſimo liberorum ponat portas eius.* Quare nemo vſque ad tempora Achab auſus fuit reædificare Iericho, tunc autem id auſus fuit Hiel illectus fertilitate loci. Iericho enim erat fœcundiſſima & amœniſſima, adeoque ſola proferebat balſamum. Addit hoc Script. vt indicet quanta fuerit ſub Achab ſcelerato idololatra Dei & prophetarum obliuio, ac quàm corrupti mores auaritià: hæc enim ſtimulauit Hiel ad reædificandum Iericho contra iuſſum Ioſue. Rurſum vt eius punitione terreret Achab & idololatras. Si enim Hiel ob reædificatam Iericho contra iuſſum Ioſue, mulctatus eſt filijs omnibus: multò magis filijs omnibus ſe mulctandum à Deo cogitare debebat Achab, qui in Dei iniuriam Baalem ſuum pro Deo coli volebat.

Vers. 34.

IN ABIRAM PRIMOGENITO SVO FVNDAVIT EAM, ET IN SEGVB NOVISSIMO SVO POSVIT PORTAS EIVS] q. d. Hiel iaciens fundamenta Iericho, ſtatim perdidit filium ſuum primogenitum, nomine *Abiram*: deinde pergens illam ædificare, ex ordine perdidit ceteros vſque ad vltimum *Segub*, quem amiſit dum portas vrbis locaret. Quantùm ergo creſcebat Iericho; tantùm decreſcebat familia Hiel, adeoque ipſâ perfectâ, planè hæc exſtincta eſt, *mira pertinacia*, ait Rupert. *ſuſcitans conditoris nomen, vt totum cum effectu perderet genitoris honorem.* Vbi mira apparet Hielis cæcitas, auaritia & ambitio, qui cùm videret in ſe impleri minas Ioſue, ac ſenſim filios ſuos omnes emori, ab ædificatione tamen vrbis non deſtitit, malens eam perficere cum amiſſione omnium filiorum, quàm illa omiſſa filios in vita retinere; fortè etiam hoc fecit vt placeret impio Achab, eique oſtenderet ſe, æquè ac ipſum, eſſe Dei & prophetarum eius contemptorem.

Tropol. Eucher. *Ille*, inquit, *qui poſtquàm in Eccleſia habitum religionis aſſumpſerat, ad agenda ſcelera quæ ei Dominus Ieſus in die baptiſmatis condonauerat, redit, quaſi ipſe anathematizauerat diaboli pompas, luxurioſè viuendo repetit; cùm errorum dogmata, vel gentilium fabulas, veritati Eccleſiaſticæ, qua imbutus eſt, quaſi de Bethel egrediens ruinas Iericho reſuſcitat. Meritoq́; talis coram Domino maledictus, & primum filiorum in fundatione nefariæ ciuitatis, & nouiſſimum in portarum poſitione amittit, quia & fundamenta fidei, à quibus bona ædificia inchoare, & clauſtra bonæ actionis, quibus perfici debuerat, perdit.* Eadem ad verbum habet Angelomus.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Elias inducit Iſraëli ſiccitatem & ſterilitatem. Vnde iuſſu Dei in torrente Carith ſe abſcondit, paſciturque à coruis. Mox verſ. 10. in Sarephta viduæ farinam in hydria, & oleum in lecytho multiplicat. Deniquev. 17. filium eius mortuum, expandens ſe ſuper eum, ad vitam reuocat.

1. Et dixit Elias Theſbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus Deus Iſraël, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei verba. 2. Et factum eſt verbum Domini ad eum, dicens: 3. Recede hinc, & vade contra Orientem, & abſcondere in torrente Carith, qui eſt contra Iordanem. 4. & ibi de torrente bibes: coruiſque præcepi vt paſcant tè ibi. 5. Abiit ergo, & fecit iuxta verbum Domini: cumque abiiſſet, ſedit in torrente Carith qui eſt contra Iordanem. 6. Corui quoque deferebant ei panem & carnes manè, ſimiliter panem & carnes veſperi, & bibebat de torrente. 7. Poſt dies autem ſiccarúſeſt torrens: non enim pluerat ſuper terram. 8. Factus eſt ergo ſermo Domini ad eum dicens: 9. Surge, & vade in Sarephta Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ vt paſcat te. 10. Surrexit, & abiit in Sarephta. Cumque veniſſet ad portam ciuitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna. & vocauit eam, dixitque ei: Da mihi paululum aquæ in vaſe, vt bibam. 11. Cumque illa pergeret vt afferret, clamauit poſt tergum eius, dicens: Affer mihi, obſecro, & bucellam panis in manu tua. 12. Quæ reſpondit: Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem niſi quantum pugillus capere poteſt farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho: en colligo duo ligna, vt ingrediar & faciam illum mihi & filio meo, vt comedamus, & moriamur. 13. Ad quam Elias ait: Noli timere, ſed vade, & fac ſicut dixiſti: verumtamen mihi primùm fac de ipſa farinula ſubcinericium panem paruulum, & affer ad me: tibi autem & filio tuo facies poſteà. 14. Hæc autem dicit Dominus Deus Iſraël: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, vſque ad diem in qua Dominus daturus eſt pluuiam ſuper faciem terræ. 15. Quæ abiit, & fecit iuxta verbum Eliæ: & comedit ipſe, & illa, & domus eius; & ex illa die. 16. hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non eſt imminutus, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliæ. 17. Factum eſt autem poſt hæc, ægrotauit filius mulieris matris familias, & erat languor fortiſſimus. ita vt non remaneret in eo halitus. 18. Dixit ergo ad Eliam: Quid mihi & tibi vir Dei? ingreſſus es ad me, vt rememorarentur iniquitates meæ. & interficeres filium meum? 19. Et ait ad eam Elias: Da mihi filium tuum. Tulitque eum de ſinu eius, & portauit in cœnaculum vbi ipſe manebat, & poſuit ſuper lectulum ſuum. 20. Et clamauit ad Dominum, & dixit: Domine Deus meus, etiam ne viduam, apud quam ego vtcumque ſuſtentor, afflixiſti vt interficeres filium eius? 21. Et expandit ſe, atque menſus eſt ſuper puerum tribus vicibus, & clamauit ad Dominum, & ait: Domine Deus meus, reuertatur obſecro anima pueri huius in viſcera eius. 22. Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ: & reuerſa eſt anima pueri intra eum, & reuixit. 23. Tulitque Elias puerum, & depoſuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri ſuæ, & ait illi: En viuit filius tuus. 24. Dixitque mulier ad Eliam: Nunc in iſto cognoui, quoniam vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum eſt.

Vers. 1. Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab] Quæres primò, cur Deus ſuſcitarit Eliam, eumque miſerit ad Achab? Reſp. vt eius æquè ac Iezabelis ardorem in propaganda idololatria reprimeret & reſtingueret, ac Iſraëlem in vera vnius Dei fide & religione conſeruaret, ideoque eum armauit zelo & ſpiritu fortitudinis admirabili, vt ſolus ipſe ſe opponeret tyrannis, ſa-

A cerdotibus & idololatris omnibus. Sic Pharaone opprimente fideles Hebræos, Deus ſuſcitauit Moyſen, qui ſe illi opponeret, & populum ex eius ſeruitute educeret. Sic Ieroboam vitulos pro diis ei genti oppoſuit Ahiam prophetam, Manaſſi Iſaiam, Antiocho Machabæos. Sic toti orbi penè Arriano vnum oppoſuit Athanaſium fidei Orthodoxæ Atlantem, Pelagianis S. Auguſtinum, Neſtorianis S. Cy-

rillum; Iconomachis S. Ioannem Damaſcenũ, Albigienſibus S. Dominicum; Lutheranis & Caluiniſtis S. Ignatium & ſimiles. Fuit ergo Elias (quod S. Bernard. ſcribit Eugenio Pontifici in fine lib. 4. de Conſider.) *forma iuſtitiæ, ſanctitatis ſpeculum, pietatis exemplar, aſſertor veritatis, fidei defenſor, doctor Iſraelis, magiſter inſipientium, refugium oppreſſorum, pauperum aduocatus, iudex viduarum, oculus cæcorum, lingua mutorum, vltor ſcelerum, malorum metus, bonorum gloria, virga potentium, malleus tyrannorum, regum pater, ſal terræ, orbis lumen, propheta altiſſimi, precurſor Chriſti, Chriſtus Domini, Deus Achab, Baalitarum terror, idololatrarum fulmen.*

Eliæ elogia.

Quæres ſecũdò, quid ſignificat Elias. Reſp. *Elias* Hebr. dicitur אליהו *Eliahu*, id eſt *Deus Domini*, vel potiùs *Deus meus Dominus*, ait Pagnin. Aut q.d. *El ia hu*, id eſt *potens eſt Deus ipſe*. *El* enim eſt nomen Dei, quà fortis eſt & potens ad omnia debellandum: *ia* eſt abbreuiatum *Iehoua*: *hu* eſt *ipſe*. Eliæ enim officium fuit oſtendere Achab & Iſraëli non Baal, ſed Deum Iſraëlis eſſe verum Deum, fortem, & omnipotentem omnium Dominum. Ita S. Hieron. Angelom. & alij. Vnde Hebræi cenſent Eliæ nomen ſumptum ex illa populi ad Eliam acclamatione: *Dominus ipſe eſt Deus, Dominus ipſe eſt Deus*. c. 18. v. 39. nam antea eum vocatum fuiſſe *Iaberſiyth*, tradunt iidem in Geneſi Magna cap. 27. Hinc S. Hieron. in Michææ. cap. 5. *Elias*, inquit, *idem eſt quod, Dominus Deus.*

Eliæ etimol. Primò. Secundò.

Audi S. Iſidor. lib. 7. Orig. c. 8. *Elias interpretatur Dominus Deus. Ex futuri ergo præſagio ſic vocatur. Nam dum altercaretur in ſacerdotio cum quadringentis ſacerdotibus Baal, inuocato nomine Domini, deſcendit ignis de cælo ſuper holocauſtum. Quod cùm vidiſſet omnis populus, cecidit in faciem ſuam & ait: Dominus ipſe eſt Deus. Ex hac ergo cauſa tale priùs nomen accepit, pro eo quòd per eum poſteà cognouerit populus Dominum Deum; idem & fortis Dominus interpretatur, vel propterea quòd interfecit eoſdem ſacerdotes, vel propterea quòd Achabi aduerſitatem tolerauit.*

Tertiò. Rurſum, *Elias*, idem eſt, quod *fortis Domini*, ait S. Hieron. vel *Deus Dominus*, ait Pagnin. quia, ſicut Moyſes à Domino conſtitutus eſt Deus Pharaonis Exodi 7. v. 1. ſic ab eodem Elias conſtitutus eſt Deus Achabi & Iezabelis. ſicut enim Moyſes decem plagas cæleſtes & terreſtres infligens Pharaoni, coëgit eum dimittere Hebræos: ſic & Elias omnia elementa commouit per ſtupenda miracula, quaſi eorum eſſet Deus & Dominus, quibus Achab & Baalitas perculit, imò occidit.

Tropolog. Aliam cauſam Tropologicam dat S. Ambroſ. lib. 1. de Cain c. 2. vbi Eliam hiſce elogiis ornat: *Victor paſſionum*, inquit, *nec vllis captus illecebris, qui omnem iſtam ſecundùm corporis habitationem cæleſtis puritate conuerſationis obduxerat, mentem regens, carnem ſubiiciens & regia quadam auctoritate caſtigans, nomine Dei vocatus eſt, ad cuius ſimilitudinem ſe perfecta virtutis vbertate formauerat, & ideò non legimus de eo ſicut de ceteris, quia deficiens mortuus eſt.* Deo enim perſimilis eſt, qui ab omni vitio purus & ſanctus eſt. Audi S. Dionyſ. epiſt. vlt. ad S. Ioannem Euangeliſtam qu. 10. *Quicumque viri ſtudioſi ſunt, ab omni quidem rerum corporearum voluptate abducuntur; liberi autem ab omnibus malis, Deiq; amore impulſi, omnium bonorum pacem diligunt & ſanctimoniam; atque ab hac vita principium futuræ faciunt, cum inter homines Angelorum vitam imitentur cum omni animi tranquillitate, Dei nominis appellatione digni, cum benignitate ceteriſq; virtutibus*, &c. Rurſum, Eliæ competit fortitudo Dei, quam depingens Iſaias c. 25. 4. ait: *Factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione ſua, ſpes à turbine, vmbraculum ab æſtu; ſpiritus enim robuſtorum quaſi turbo impellens parietem. Sicut æſtus in ſiti tumultum alienorum humiliabis & quaſi calore ſub nube torrente propaginem fortium marceſcere facies.* Simili enim fortitudine Elias deiecit Achab, Iezabelem & Baalitas, iuxta illud Eccli. 48. 2. *Irritantes illum* (Eliam) *inuidia ſua, pauci facti ſunt; non enim poterant ſuſtinere præcepta Domini.* Et paulò pòſt: *Qui deiecisti reges ad perniciem, & confregiſti facile potentiam ipſorum, & glorioſos de lecto ſuo.*

Elias ἥλιος, id eſt Sol. Porrò Beda, & Angelom. in lib. 4. Regum c. 23. quin & S. Chryſoſt. hom. 3. de Elia aſſerunt *Eliam* dici quaſi ἥλιον, id eſt ſolem, eò quòd ipſe fuerit ſol Iſraëlis. & curru igneo vectus ſit in cælum, indeque à poëtis fingi ſolem vehi curru igneo, quem quia Phaëthō ſolis filius regere neſciuit, hinc ſe & orbem combuſſit, de quo plura l. 4 c. 2. Hæc per alluſionem dicuntur: conſtat enim *Elias* eſſe nomen Hebræum, non Græcum. Simili modo Nazianzen. Hebr. nomen *paſcha* deriuat à Græco πάσχω, id eſt patior, quòd in paſchate paſſus ſit Chriſtus.

Eliæ dotes. Quæres tertiò, quæ fuerint eximiæ virtutes & dotes Eliæ, quibus debellauit idololatriam? Reſp. prima eius dos fuit vitæ innocentia, auſteritas & ſanctitas. *Prima.* Audi S. Iſidor. lib. de ortu & interitu prophet. c. 35. *Elias*, inquit, *ſacerdos magnus atque propheta, habitator ſolitudinis, fide plenus, deuotione ſummus, in laboribus fortis, induſtria ſolers, excellenti ingenio præditus, in exercitatione diſciplinæ rectus, in ſancta meditatione aſſiduus, metuq; mortis intrepidus.*

Secunda. Secunda Eliæ dos fuit ſolitudo & contemplatio. Secedens enim in Carmelum vacabat orationi & contemplationi, ibique Eliſeum & alios diſcipulos collegit quaſi auctor vitæ monaſticæ & eremiticæ. Vnde Carmelitæ ſuum nomen & inſtitutum ab Elia in monte Carmelo accepiſſe profitentur, de quo plura c. 18.

Tertia. Tertia fuit eius dicendi & arguendi libertas, qua inter cetera ait Achab regi & Iezabeli in faciē, quòd venũdati ſunt ſub peccato, & quòd Deus omnem eorum ſtirpem excindet, quodq; canes lingent ſanguinem Iezabelis c. 21. 29.

Quarta. Quarta, inuicta animi patientia & fortitudo, qua omnes regum & idololatrarum perſecutiones generosè ſuſtinuit & ſuperauit, imò omnes ſacerdotes Baal occidit cap. 18.

Quinta. Quinta, zelus honoris & cultus diuini, qui eum ad omnia certamina cum rege & Baalitis ineunda compulit, vnde ipſe ad Deum ait 1 *Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filij Iſrael*, &c. *prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam*, cap. 19. 14. Hinc Elias à nonnullis vocetur Angelus, ac de Ioanne Baptiſta ait Angelus, quòd præcedet Chriſtum *in ſpiritu & virtute Eliæ*, Lucæ 1. Hinc raptus eſt

Elias, vt præcurrat Chriſtum ad iudicium, certetque cōtra Antichriſtum, à quo proinde occidetur, & martyrio laureabitur Ieroſolymæ; ſed tertia die coram toto populo glorioſè à morte reſurget, & conſcendet in cælum, vti dixi Apocal. 11. 3. Denique vide elogia Eliæ apud Eccleſ. cap. 48. 1. *Surrexit*, inquit, *Elias quaſi ignis, & verbum eius quaſi facula ardebat*. Vide ibi dicta. Fuit enim Elias totus igneus & fulmineus.

Hinc Allegor. Elias fuit typus Chriſti, qui vere fuit *Elias*, id eſt *Dominus Deus*. Chriſtus, enim inſtar Eliæ magna certamina habuit de fide Meſſiæ cum Scribis & Phariſæis, ac continuas ab eis perſecutiones ſuſtinuit, tandemque mortem crucis, ſed ab ea die tertia glorioſus reſurrexit, & die 40. in cælum conſcendit. Ita Angelom. Eucher. Rupert. & alij.

Senſa. Denique Elias fuit Dux & Princeps Prophetarum ceterorum: atque hac de cauſa vnà cum Moyſe legiſlatore apparuit in Transfiguratione Chriſti, eique nomine omnium prophetarum teſtimonium perhibuit, quòd ipſe verus eſſet Meſſias ab eis prophetatus, Matth. 17.

Thesbites] oriundus ex *Thesba* vel *Thesbe* vico, ſito in Tribu Gad inter Iebaa & Saron, ait Adrichom. in Deſcript. terræ Sanctæ. Hinc S. Epiphan. Dorotheus, Iſidorus, Metaphraſtes & alij in Vita Eliæ docēt Eliam natum in Thesbe, quæ Arabiæ eſt contermina. Audi S. Epiphan. *Elias ex Thesbis erat è continente Arabiæ: morabatur autem in Galaad quoniam Thesbis erant ædes ſacerdotibus conſecratæ ac deſtinatæ.* Sed clarius Metaphraſtes: *Elias*, inquit, *à ſacerdotibus* (Hieroſolymitanis ſcilicet, ad quos de viſione conſulendos Subachus parens profectus eſt) *appellatus eſt Thesbites, eò quòd eſſet domus, quæ ſorte obtigerat ſacerdotibus in qua is habitabat, virtutem exercens ab adoleſcentia, & flammeam efficiens animam per ignem ſpirantem Spiritus ſancti gratiam.*

Falluntur ergo Abul. Hugo, Lyran. qui cenſent Eliam oriundum ex vrbe Thebe, in qua occubuit Abimelech Gedeonis filius Iudic. 9. 50. Thebe enim erat in tribu Ephraim iuxta Sichem, Thesbe verò patria Eliæ erat trans Iordanem in Galaadite, putà in tribu Gad. Quare Elias videtur fuiſſe Gaddita, indeque naſcendo viriles, fortes & militares hauſiſſe ſpiritus. Tales enim erant Gadditæ iuxta illud Geneſ. 49. 19. *Gad accinctus* (hoc enim Hebr. ſignificat *Gad*) *præliabitur ante eum, & ipſe accingetur retrorſum.*

Porrò, *Thesbites* Hebr. idem eſt quod *captiuans*, vel *conuertens*, ait Angelom. & alij. Elias enim captiuauit & *conuertit cor patrum in filios, & cor filiorum ad patres eorum* vt ait Malach. cap. 4. v. 6. De natiuitate & educatione Eliæ hæc habet Dorotheus in eius Vita: *Cùm naſciturus eſſet Elias, pater eius Sabacha vidit illum ab angelis albicantibus ſalutari, & igne tamquam faſciis inuolui, & flamma ignis veluti cibo ali, & Hieroſolymam profectus, rem iſtam indicauit, dictumque illi eſt ex oraculo, ne timeret; fore enim vt puer naſciturus in luce habitaret, & quæ diceret, firmam ſententiam haberent, indicaretque Iſraelem in gladio & igne.* Eadem habet S. Epiphan & Metaphraſtes in Vita Eliæ. Hinc Eliam perpetuam coluiſſe virginitatem

Elias igne veſtitus & alitus.

conſentiunt Patres, ſcilicet S. Hieron. l. 1. contra Iouin. & ad Euſtochiū de Cuſtod. Virgin. Ambroſ. l. 1. de Virgin. Idem aſſerit S. Chryſoſt. lib. de Virgin. tomo 5. S. Ephrem. non vno loco: pulchrè parenis tomo 2. fol. 90. ait: *Donum optimum monachi eſt virginitas, currus ipſum ad cælum cum Elia vehens*: & fol. 91. *Elias te ſua pelle caprina cooperiens in cælos introducet.*

Virgines quoque vel cælibes fuiſſe Eliſeum ceteroſque Eliæ diſcipulos, non eſt dubium: quin & ex ipſis plures pro vera Dei religione à Iezabele occiſos martyrij lauream adeptos eſſe, ſatis liquet ex cap. 18. 13.

Porrò. Elias non videtur fuiſſe ſacerdos, ait Abul. Sanchez & alij, quia non oriundus ex Leui, ſed ex Gad: vnde & Script. nuſquam eum vocat ſacerdotem, vti vocat Ieremiam & Zachariam patrem Ioannis Baptiſtæ. S. Epiphan. tamen, S. Iſidorus & alij eum vocant ſacerdotem, ortumque ex Leui, quia Leuitæ & ſacerdotes, cùm propriam non haberent poſſeſſionem, ſpargebantur per omnes tribus, vt eas in fide & Dei cultu erudirent. Poterat ergo in tribu Gad naſci Elias Leuita.

Denique Hebræi cenſent Eliam eſſe Phinees, filium Eleazari filij Aaron, ſed errant, vt oſtendi Numer. 25.

De habitatoribus Galaad] Migrauit Elias à patria ſua Thesbe in vicinam Galaaditim. Cur? Reſp. primò. quia Galaaditæ tunc valdè corruptis erant moribus, idololatræ & homicidæ. Iuit ergo ad eos Elias, vt ipſos per ſe & ſuos diſcipulos ad meliorem frugem reuocaret. Id liquet ex Oſee propheta, qui ſub Ozia rege paulò poſt Eliam prophetauit, ac 6. 8. ſic ait: *Galaad ciuitas operantium idolum, ſupplantata ſanguine. Et quaſi fauces virorum latronum, participes ſacerdotum, in via interficientium pergentes de Sichem.* Vide ibi dicta.

Rurſum, Galaad erat ferax reſinæ, opobalſami & aliorum aromatum, ex quibus conficiuntur emplaſtra & medicinæ ad curandos morbos & vulnera. Hinc repræſentat prophetas, qui quaſi medici ſpiritales animarum vulnera & ægritudines curant. Hoc eſt, quod ait Ieremias c. 8. 22. *Numquid reſina non eſt in Galaad, aut medicus non eſt ibi? Quare ergo non eſt obducta cicatrix filiæ populi mei?* Vbi ibi Chaldæus Paraphraſtes vertit, *Deſiderabam doctrinam Eliæ prophetæ, qui fuit de Galaad, cuius verba erant medicina.* Elias ergo & Eliſeus, vti in Carmelo, Bethel, Iericho, Galgalis; ſic & in Galaad commorati ſunt, vt incolas ad verum Dei cultum traducerent, vt *vbi ſuperabundauit delictum, ſuperabundaret & gratia*, Rom. 5. 20. ideoque hiſce in locis Collegia diſcipulorum, qui proinde *filij prophetarum* vocantur, inſtituit: vnde ad eos ſpectat illud Cant. 4. 1. *Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad.* Hac de cauſa Elias rapiendus in cælum, Collegia hæc in Bethel, Iericho, Galgalis, &c. obiuit 4. Regum 2. vt ſuis diſcipulis valediceret, eoſque in aſpero vitæ eremiticæ & cœnobiticæ ſtudio proſequendo confirmaret. Ita Abul.

Vivit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros et pluvia, nisi iuxta oris

mei

MEI VERBA] Non dubium eſt Eliam zelo æſtuantem priùs Achab regem monuiſſe de abdicando cultu Baal, & colendo Deo vero: ſed cùm ille ſurdas adhiberet aures, Elias à verbis ad verbera venit, ac totam terram percuſſit ſterilitate, vt Achab & idololatræ diſcerent non Baal, vt ipſi putabant, ſed Deum verum dare pluuiam, meſſem, cæteraque terræ bona, ideoque ad hæc obtinenda eum inuocarent, non Baal; ait ergo: *Viuit Dominus*, id eſt, iuro per vitam Dei, quòd non erit pluuia fœcundans terram, niſi iuxta meum beneplacitum; quando ſcilicet ego precibus meis cælum ad pluendum aperiam, ſicut nunc illud precibus meis clauſi: Eliam enim precibus hæc omnia à Deo impetraſſe docet Iacobus in Epiſt. cap. 5. 17. *Elias*, inquit, *homo erat ſimilis nobis paſſibilis: & oratione orauit vt non plueret ſuper terram, & non pluit annos tres & menſes ſex. Et rurſùm orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum ſuum.*

IN CVIVS CONSPECTV STO] Septuag. *cui aſtiti coram eo*; Chald. *ante quem miniſtro*, q.d. Ego ſemper mente Deum habeo præſentem, conorque illum amare, laudare, revereri, eique per omnia placere, ideoque illum inuocaui & inuoco, vt mihi hanc poteſtatem ſiſtendi laxandique pluuias, ad euertendum cultum Baal, concedat, vti de facto conceſſit. Nec enim Elias iuraret ita fore, niſi Deus ei id conceſſiſſet, eumque feciſſet quaſi Dominum aëris. Vnde exclamat Eucher. *Magna vis propheticæ dignitatis, humanus ſermo eſt, diuinus effectus. In terris homo loquitur, & imperio eius cæleſtes obediunt poteſtates. Commouit omnem creaturam vnus ſermo prophetæ, & miro modo humi ſonans aëra cælumque concuſſit, turbatus eſt humani miniſterij ordo, & à ſeculis inſtituta elementorum harmonia contabuit, tùm ſicco humidum, calido frigidum negaretur: ſed elementa pœnam ſuam læta ſuſcipiunt, dummodo vel in ſalute hominum, vel in honore proficiat conditoris.*

SI ERIT ANNIS HIS ROS ET PLVVIA] Hebr. *ſi* idem eſt, quod *non*. Cauſam dat Auctor de Mirabil. Script. lib. 2. cap. 15. *Quatenus*, inquit, *qui Deum per mala in terra exacerbaſſent, cæli clementia & aëris commoditate carerent.*

NISI IVXTA ORIS MEI VERBA] Vt nulla futura ſit pluuia, niſi quando ego verbis & precibus meis illam adduxero. Concionatoriè S. Chryſoſt. homil. 1. de Elia, ait eum ex rigido zelo vindicandi idololatriam, noluiſſe Deo (vtpote quem miſericordem, facilè precibus flectendum ad dandam veniam & pluuiam ſciebat) relinqui, ſed ſibi reſeruari; vtpote qui iam mentem obfirmarat de non danda idololatris venia, nec pluuia. Quare ipſum tamdiu precibus Deum fatigaſſe, donec id ei concederet: quo obtento conſtanter & ſeuerè edixiſſe: Iuro per Deum, quòd non pluet niſi quando ego voluero: non volam autem niſi ſacerdotibus Baalitis occiſis, & cultu Baal ſubuerſo, vt patet cap. 18. 41. Hæc Chryſoſt. qui homil. 2. graphicè hæc depingens ait: *Cùm Elias propheta ſanctiſſimus populum præuaricatum aſpiceret, cumque Baal & lucos deſpecto Domino coli à ſacrilegis peruideret; cumque creatore deſpecto figmentis ſeſe nemoribusque omnis populus addixiſſet; zelo Dei commotus Iudæam terram ſiccitatis ſententia, & pluuiarum ſterilitate addixit. Tunc ſubitò anhelat terra, ſiccatur cælum, ſitiunt omnes, fontes areſcunt, omnis humor ima petit, ſupera deſerit, aër feruet, ſerenitas languet, tranquillitas pœna eſt, æſtuant noctes, dies areſcunt, ſata torrentur, arbuſta ægrotant, &c. iram Dei vniuerſa creatura teſtatur.*

ABSCONDERE IN TORRENTE CARITH] Vers. 3. Quæret enim te, quaſi ſterilitatis auctorem rex Achab, & ſi inuenerit, occidet. Fuge ergo & late, ne in tuum caput ſiccitatis noxa reuoluatur. *Torrens Carith* deſcendit de montibus Ephraim iuxta vrbem Phaſelum, vnde iuxta eum multæ erant cauernæ & ſpeluncæ, in quas ſe abdere poterat Elias. Hic ergo latuit per triennium ſiccitatis, paſtus à coruis. Vnde in eius memoriam S. Helena ibidem eccleſiam extruxit, teſte Niceph. lib. 8. cap. 30. *Carith* Hebr. idem eſt quod *excìſio, ſucciſio*, quia hic Elias terræ germina & ſata per ariditatem à ſe inductam ſuccidit. Vnde S. Chryſoſt. homil. de Petro & Elia, ait Eliam igneum ardorem & quaſi febrim terræ induxiſſe: *Vix dum, ait, exierat ſermo eius, tùm ſubitò mutatur aër, cælum æneum factum, idemque ſermo in terræ viſcera tamquam febris immbuit. Et è veſtigio exaruerunt omnia, omnia ſolitudine ac vaſtitate horruerunt, herba ſiccata ſunt, plantæ ſimul & arbores tum frugiferæ, tum ſteriles.*

Meminit huius ſterilitatis & famis Menander hiſtoricus Gentilis apud Ioſephum lib. 8. cap. 7. ſed mutilè & imperfectè, more Gentilium cùm de rebus Iudaicis loquuntur. Ait enim famem hanc duraſſe vno tantùm anno, cùm S. Iacobus cap. 5. 17 aſſerat eam duraſſe tres annos & ſex menſes. Videtur hæc fames tantùm fuiſſe in Iſraële; eius enim idololatriam Elias puniebat. Quare quod Lucæ 4. 25. dicitur eam fuiſſe *in omni terra*, accommodè accipe, ſcilicet *in omni terra* Achab regi ſubiecta, & peccatis idololatriæ eius contaminata.

CORVISQVE PRÆCEPI] id eſt inſtar præcipientis ordinaui, & inſtinctum hunc eis indidi, vt tibi offerant panem. Ita Caiet. Vers. 4.

CORVI QVOQVE DEFEREBANT PANEM ET CARNES MANE, SIMILITER PANEM ET CARNES VESPERE] Coruus eſt auis vorax, inhumana, maligna; illâ ergo vſus eſt Deus ad cibandum Eliam, vt oſtenderet ſe omnibus animalibus imperare, eorumque indolem mutare & conuertere eò quò lubet, ac ſanctis, qualis erat Elias, omnes creaturas Deo iubente ſeruire & obſequi. Sic corui afferebant quotidie dimidium panem ad S. Paulum primum eremitam, integrum verò adueniente S. Antonio. Vnde ad eum conuerſus S. Paulus ait: *Eia Dominus nobis prandium miſit verè pius, verè miſericors. Sexaginta anni ſunt, cùm accipio quotidie dimidij panis fragmentum, nunc ad aduentum tuum militibus ſuis Chriſtus duplicauit annonam.* Ita S. Hieron. in Vita S. Pauli. S. Benedictus verò coruo, qui hora prandij ad ſe venire & cibum è manu ſua ſumere ſolebat, iuſſit panem veneno infectum à Florentio inuido ſibi ſubmiſſum tollere, & in locum, vbi à nemine inueniri poſſet aſportare; cui obediens coruus idipſum præſtitit, vti refert S. Gregor. lib. 2. Dial. cap. 8. huius corui progenies etiamnum ſupereſt, ac à Benedictinis continuè alitur in monte Caſſino. Vers. 6. *Corui aluêre ſanctos. Exempla.*

Porrò

Corui Porrò quòd coruis potiùs quàm aliis auibus Deus vſus ſit, cauſa litteralis fuit, quòd corui ament loca ſolitaria, ac præſertim torrentes, eò quòd ſicciſſimæ & calidiſſimæ ſint naturæ. Vnde Prouerb. 30. 17. dicitur: *Oculum qui ſubſannat patrem &c. effodiant eum corui de torrente.*

Coruis ergo, quaſi maximè obuiis auibus vſus fuit ad alendum Eliam in torrente Carith, vt ex coruo cibum, ex torrente pótum in tanta omnium ſiccitate caperet. Aqua enim ad potum ſufficit, eſtque potus maximè naturalis, quo ante Noë omnes priſci vſi ſunt.

Tropol. Tropol. vide hic, & reuerere miram Dei in ſuos fideles prouidentiam: corui enim Deo inſtigante quotidie bis apportabant panem & carnes Eliæ, ſcilicet manè ad prandendum, & veſpere ad cœnandum. Angeli autem hos panes & carnes apparabant, ideoque meliores & ſapidiores erant noſtris, qui à piſtoribus & cocis apparantur, iuxta illud Pſal. 77. 25. *panem Angelorum manducauit homo*: mox eoſdem coruis ad Eliam deferendos dabant, eoſque continebant ne illos attingerent ac impellebant vt ad Eliam intactos deferrent. Nam vt in Vita S. Onnphrij legimus, Deus & Angeli ſingularem habent curam Eremitarum, qualis erat Elias, eò quòd ipſi omnia deſeruerint, & ab omnibus ſint deſerti, iuxta illud: *Tibi derelictum eſt pauper, & orphano tu eris adiutor.* Pſal. 9. 14. Quocirca S. Baſil. hom. 8. in diuites auaros: *Carmelus*, ait, *mons ſublimis ac deſertus Eliam habuit, cui viaticum cibuſque, fuit ſpes in Deo; & cùm ita viueret, fame tamen extinctus non eſt, ſed auium rapaciſſimi corui, cibum ei attulêre, & qui alienas ſolebant eſcas inuadere, viro iuſtiſſimo miniſtri fuêre: naturæ quoque obliti, in pane carneque ei afferendo Dominico præcepto paruerunt.*

Et carnes] Deus ergo non tantùm panes ad vitam neceſſarios, ſed etiam carnes ad lautitiam pro obſonio Eliæ ſubmittebat. Quærit Abul. quid comederit Elias diebus ieiuniorum quibus non licet veſci carnibus; ac reſpondet eum comediſſe quidquid corui afferebant. Deus enim mittendo carnes ad Eliam, hoc ipſo cum eo in ieiunio diſpenſabat, volebatque, vt eas comederet, ac dono ſuo tam liberali frueretur, ne fruſtra eas miſiſſe videretur.

Allegor. Allegor. S. Proſper. lib. 2. de prædict. & promiſſ. cap. 28. *Panis Eliæ*, inquit, *eſt corpus Chriſti, quod Iudæi vt corui gentibus miniſtrarunt, carnem in crucis ligno decoctam gentibus præparantes, ac vt corui vna & raucisſona voce clamantes ad Pilatum: Crucifige, crucifige eum.*

Aliter S. Auguſt. Serm. 101. de Temp. vbi omnia geſta Eliæ Allegor. applicat Chriſto & Eccleſiæ: *B. Elias*, inquit, *typum habuit Domini Saluatoris. Sicut enim Elias à Iudæis perſecutionem paſſus eſt, ita & verus Elias Dominus noſter ab ipſis Iudæis reprobatus eſt & contemptus. Elias reliquit gentem ſuam, & Chriſtus deſeruit ſynagogam. Elias abiit in deſertum, & Chriſtus venit in mundum. Elias in deſerto coruis miniſtrantibus paſcebatur, & Chriſtus in deſerto mundi huius gentium fide reficitur. Corui enim illi, qui beato Eliæ iubente Domino miniſtrabant, gentium populum figurabant. Propterea & de gentium Eccleſia dicitur: Nigra ſum ſed formoſa, filia Ieruſalem. Vnde nigra? Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Vnde formoſa? Aſperges me hyſſopo, & mundabor; lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.* Et mox: *Verè Eccleſia gentium, coruus ſimilis erat, quando viuentem Dominum contemnebat, & ante acceptam gratiam, velut morticinis cadaueribus, idolis miniſtrabat.*

Symbol. Symbol. Auctor mirabil. S. Script. apud S. Auguſt. lib. 2. cap. 17. *A coruis*, ait, *miniſtrari propheta præcipitur, vt ſcilicet culpam, quam in diluuio commiſerat in terra, purgare auis illa videretur dum vt fidelis miniſter efficitur Eliæ, qui negligens & fallax erat ante Noë. Præterea quoque in hoc miniſterio illud etiam oſtenditur, qualiter homo ſi non peccaſſet etiam infructuoſorum animalium nunc miniſteriis vteretur. Vnde verò eas carnes & panes ille coruus detulerit, ipſe viderit qui tale officium committebat. In quo tamen intuendum eſt, quòd ex aliquorum hominum ſcientium aut neſcientium induſtria corui hæc acciperent, qui coctos panes & carnes quaſlibet qualitercumque præparabant.*

Vade in Sarephta Sidoniorum] Vrbs hæc ſita erat inter Tyrum & Sidonem in via publica, non procul à littore maris, & ab Eleuthero fluuio, duobus milliaribus diſtans à Sidone. Dicta eſt, *Sarephta*, id eſt, *conflatoria* à צרף *ſarap*, id eſt *conflare*, quòd in ea eſſent officinæ conflatoriæ vaſorum ex ære, ferro aliiſque metallis. *Vers. 9.*

Iubet ergo Deus Eliam extra Iſraëlis fines & Achab perſecutoris ſui dominium, abire in ditionem Sidoniorum, vt ibi ſub rege gentili ſecurè & quietè degeret. Hinc Alleg. Elias ſignificat Chriſtum, qui perſecutionem patiens à Iudæis, Euangelium ſuum tranſtulit ad gentes, vti explicat ipſe Chriſtus Lucæ 4. 25.

Audi Auctorem mirabil. S. Script. lib. 2. c. 18. *Idcircò ad Sarephtam Sidoniorum ſaturandus propheta mittitur, vt per illum bona & fidelis vidua paſceretur. Ne verò quem moueat, quòd Sidoniorum terra hanc eamdem plagam pariter cum Iſraël perpeſſa erat, dum inde Iezabel perſecutrix prophetarum, & totius vindictæ & facinoris cauſa, Sidoniorum regis filia paternam originem ducebat.*

Præcepi enim ibi mulieri] *Præcepi*, id eſt ordinaui, diſpoſui, prouidi: non enim propriè Deus præceperat viduæ, cùm ei non eſſet locutus, imò vidua petenti Eliæ fruſtum panis, negauit ſe illud habere v. 12. Si quis tamen contendat Deum reuelaſſe viduæ aduentum Eliæ, ac iuſſiſſe vt eum exciperet & paſceret eo modo quo Elias poſtulaturus erat, non repugnabo. Fuit hæc mulier gentilis, vtpote Sidonia, ſed religioſa & deuota, ait S. Chryſoſt. homil. 3. de Elia & Abul. q. 24.

En colligo duo ligna, vt faciam (coquam) illum mihi et filio meo, vt comedamus et moriamur] q. d. Poſtquàm modicum hoc farinæ comederimus, moriemur fame, quia non habemus aliud quod comedamus. *Vers. 12.*

Alleg. S. Auguſt. Serm. 101. de Temp. notat *duo ligna* ſignificare crucem Chriſti, in ea enim ſunt duo ligna, ſcilicet vnum erectum, alterum tranſuerſum. *Ideò*, inquit Auguſt. *duo ligna colligebat, quia in typo Eliæ Chriſtum excipiebat. Duo ligna volebat colligere, quia crucis myſterium deſiderabat cognoſcere. Crux enim Domini Saluatoris duobus lignis aptata eſt, ideò duo ligna colligebat vidua illa, quia in illum qui in duobus lignis pependit creditura erat Eccleſia. Dixit ergo vidua illa: Colligo duo*

ligna

ligna vt faciam cibum mihi & filio meo, & manducabimus, & moriemur. Verum eſt fratres dilectiſſimi, nemo in Chriſtum crucifixum credere meretur, niſi huic ſeculo moriatur: nam quicumque corpus Chriſti dignè manducare voluerit, neceſſe eſt vt moriatur præteritis, & viuat futuris. A

Et filio meo] ſic & Chald. hoc enim eſt Hebr. לִבְנִי *libni.* Verùm Septuag. aliis punctis legentes לְבָנַי *lebanai*, vertunt, *filiis meis*; ſignificant ergo eam plures habuiſſe filios, quibus panem eripuit, vt daret Eliæ. Eò maior fuit eius virtus. Ita Eucher.

Vers. 13. Verumtamen mihi primum fac de ipsa farinula subcinericium panem] qui ſcilicet ſub cinere feſtinatò citoque coquitur, vt præſenti vrgentique fami Eliæ ſtatim ſuccurreret. Sic Abraham Angelis feſtinantibus coxit panes ſubcinericios Geneſ. 18. 6.

B

Myſticè Eucherius: *Panis ſubcinericius, inquit, eſt pœnitentium ſatisfactio iuxta illud Pſal.* 101. *Quia cinerem ſicut panem manducabam, & potum meum cum fletu temperabam; his enim ſatisfactionibus Dominus ſe paſci hortatur.*

Mihi primum fac] Cauſam dat S. Proſper. p. 2. Prædict. c. 29. *Vt miſericordia, ait, primum occupet locum, quam præire ante faciem Dei Script. teſtatur; ex ipſo enim omnis copia.* Sic S. Lodouicus rex Franciæ priuſquàm ipſe pranderet, centum pauperibus prandium dabat.

Vers. 15. Quæ abiit, et fecit iuxta verbum Eliæ] Mira fuit huius viduæ fides obedientia, liberalitas, vt modicum farinæ ſibi ad vitam neceſſarium daret Eliæ qui famem hanc induxerat. Vnde exclamat Eucher. *O magnificum mulieris animum, ô immutabile mentis propoſitum ô verè venerabile per ſæcula factum: poculum petit, mox offert: & quod regibus iam forſitan deerat, quod diuites non habebant, hoc vidua ex abundantia erogabat. Paſcit pane, qua cum filio die poſtero erat moritura, nec habere ſe negat; ſed fatetur ſimpliciter, nec metuit prodere veritatem: & non tam poſtulanti, quàm quodammodo exigenti omnem cauſam pandit in medium: quantitatem victus, & numerum perſonarum, vt non tam hoſpitem velit habere quàm indicem.* Et inferiùs: *Erat in illo tempore ſpectaculum angelis hominibuſq; gratiſſimum, quòd inter gentes in terra profana vidua mulier iam tunc eſſet filia Abrahæ, multò hoſpitalior ipſo parente multò humanior fidei genitore. Erat quidem Abraham hoſpitalis, & erga peregrinos magno deuotus affectu: ſed erat verè opulentus, erat diues.* Et paulò pòſt: *ſtudio humanitatis omnem vim deſpexit naturalis affectus, non de ſe, non de paruulis ſollicita: nihil eam à mentis propoſito reuocauit, nec proprij ſexus infirmitas, nec materna erga paruulos viſcera pietatis: occidit in ſe naturæ officia hoſpitalitatis intuitu, & effectus eſt deuotus erga hoſpitem matris animus filiorum crudele ſepulchrum.*

Vers. 16. Et ex illa die hydria farinæ non defecit, et lecythus olei non est imminutus] non per rarefactionem, ſed additionem nouæ farinæ & olei continuam, ait Abul. Vnde ex eo deinceps ſuſtentata fuit vidua cum filio, quin & Elias ipſe, vt patet verſ. 20. Merebatur hoc fides & ſanctitas Eliæ, item obedientia & eleemoſyna viduæ, qua modicum farinæ quod habebat, dederat Eliæ. Ita S. Proſper. lib. 2. de prædict. & promiſſ. cap 29. quem audi: *Sic anima fœneratur Deum, ſic dum dat in neceſſitate, ſibi conſulit ad ſalutem. Sic repletur anima quæ corpore abſcedente Domino, caſtigantem diligens, vnius thori fidem pudico amore cuſtodit, ſacramento farris & olei vnctione munita, ſecura expectans gratam pluuiam, cùm ei dixerit Dominus: Euge ſerue bone, quia in modico fuiſti fidelis, intra in gaudium Domini tui.*

Audi & Eucherium liberalitatem & virtutem huius viduæ admirantem, & hoc elogio remunerantem: *Facta eſt igitur manus viduæ perenne torcular, & mola iugiter fundens. Ecquid dico mulieris manum? In verbo prophetæ tota domus viduæ piorum cellarium facta eſt. Non ibi ros, non pluuia, non veris aura non calidi ſoles, non nimbus neceſſarius, non aratrum, non agricola, non colonus, ſed omnia & in omnibus ſermo prophetæ affatim viduæ miniſtrabat.* Paſcentem ſe viduam pauit Elias.

B Audi S. Hieron. Epiſt. 10. ad Furiam: *Recordemur viduæ Sareptanæ quæ & ſuæ & filiorum ſaluti Eliæ prætulit famem, vt in ipſa nocte moritura cum filio ſuperſtitem hoſpitem relinqueret malens vitam perdere, quàm eleemoſynam; & in pugillo farinæ ſeminarium ſibi meſſis Dominicæ præparauit. Farina ſeritur, & olei capſaces naſcitur: in Iudæa frumenti eſt penuria; granum enim tritici ibi mortuum fuerat, & in gentium vidua olei fluenta manabant.* Simili modo S. Euthymius (cuius ſanctitas toti orbi ſub Iuſtiniano Imp. inclaruit) farinâ in monaſterio deficiente, illam multiplicauit, dicens: *Bono eſtote animo: quantum enim egentibus impertitis, duplum vobis Dominus elargietur. Spero enim, quòd ſicut olim hydria farinæ non defecit, ita nunc minime ſit defectura.* Ita Euſtachius in eius Vita, & ex eo Baronius anno Chriſti 564. Pari ratione Maſymas Anachoreta

C inſtar Eliæ in duobus doliis pro pauperibus multiplicauit frumentum, & oleum, vti refert Theodor. in Hiſtor. Religioſa cap. 14. quem audi: *Hoſpitum autem & pauperum tam alacri animo curam gerebat, vt patefaceret portas omnibus, qui aderant. Dicitur enim habuiſſe duo dolia; vnum quidem frumenti, alterum verò olei. Ex his ſemper quidem ſuppeditabat omnibus egentibus: habebat autem ea ſemper plena benedictione, quæ data eſt viduæ Sarephtanæ, & immiſſa fuerat in hæc dolia. Ipſe enim Dominus omnes opes effundit in omnes eos, qui ipſum inuocant: & ſicut illius hydriam, & guttam iuſſit ſcaturire, præbens manipulos ſeminum hoſpitalitatis: ita etiam huic viro admirabili exhibuit ſuppeditationem, quæ ex æquo reſpondebat eius animi alacritati.*

Similia ſæpè fecit S. Ioannes Eleemoſynarius

D Archiepiſcopus Alexandrin. teſte Leontio in eius Vita. Vnde eius axioma erat: *Què plura erogo in pauperes, eò plura ſemper & maiora à Deo recipio.* Vnde S. Baſil. hom. de eleemoſyna eum comparat puteo, vel fonti, qui quo plus aquæ effundit, eo amplius aquæ ebulientis admittit, & recipit. Vide S. Chryſoſt: hom. cui titulus: *Quod eleemoſyna ſit ars omnium quæſtuoſiſſima.*

Alleg. hydria farinæ ſignificabat panem Euchariſtiæ, qui quotidie à fidelibus comeditur, nec tamen conſumitur, aut deficit vnquam. Ita Lanfrancus, Algerus, & alij ſcribentes contra Berengarium.

Qvod locutus fuerat in manu Eliæ] id eſt per Eliam: manus enim eſt inſtrumentum inſtrumentorum; vnde notat cauſam inſtrumentalem; talis enim reſpectu Dei fuit Elias.

Ægro-

Vers. 17. ÆGROTAVIT FILIVS MVLIERIS MATRIS FAMILIAS] puta viduæ iam dictæ: hæc enim mortuo marito erat ſola materfamilias. Permiſit, vel immiſit hunc morbum Deus puero hoc fine, vt mortuus ab Elia ſuſcitaretur; itaque Eliæ fides, & virtus apud Achab, & Baalitas ſplendeſceret. Ita Eucher. & alij. Audi S. Auguſt. ad Simplician. quæſt. 5. *Non maleſaciendi cauſa mortificauit filium eius, ſed exhibendi miraculi ad gloriam nominis ſui, quo tantum prophetam, & tunc viuentibus, & poſteris commendaret. Sicut dicit Dominus, non ad mortem mortuum fuiſſe Lazarum, ſed vt glorificaretur Deus in Filio, & ideò conſequentia probant, & ipſa etiam fiducia, qua credidit Elias, non ad hoc illud contigiſſe, vt acerbo luctu eius hoſpita affligeretur, ſed potiùs ad hoc factum eſſe, vt Deus magnificentiùs oſtenderet vidua, qualem Dei famulum ſuſcepiſſet.*

Nonnulli cenſent, hunc viduæ filium ſuſcita- B tum ab Elia fuiſſe Ionam prophetam. *Tradunt Hebræi* inquit Hieron. in præfat. in Ionam, *hunc eſſe filium viduæ Sareptanæ, quem Elias propheta mortuum ſuſcitauit matre poſteà dicente ad eum: Nunc cognoui, quia vir Dei es tu, & verbum Dei in ore tuo eſt veritas; & ob hanc cauſam etiam ipſum puerum ſic vocatum. Amathi enim in noſtra lingua veritatem ſonat, & ex eo, quod verum Elias locutus eſt, ille qui ſuſcitatus eſt filius eſſe dicitur veritatis.* Sic ipſe, vtique recitando non probando. Ionas enim Hebræus erat, hic verò filius erat Sidonius. Vide dicta proœmio in Ionam.

Vers. 18. INGRESSVS ES AD ME, VT REMEMORARENTVR INIQVITATES MEÆ, ET INTERFICERES FILIVM MEVM] q. d. Num veniſti ad me, ô Elia; tamquam miniſter Elohim, id eſt C Dei ſummi iudicis & vindicis, vt ad tuum ingreſſum puniat morte filij? Videbat enim ipſa Eliam quaſi miniſtrum Dei punire ſcelera & ſceleſtos, vt cùm toti Iſraëli ob cultum Baal induxit ſterilitatem, & famem. Eſt enim naturalis quaſi antipathia inter ſanctitatem & iniquitatem, ac inter ſanctos & iniquos, vt vna prædominans aliam excludat & quaſi interimat. Sic Eliæ ſeuera ſanctitas, & ſancta ſeueritas videbatur hic elidere omnem iniquitatem familiæ viduæ, ac in eius punitionem occidere viduæ filium. Notat Theod. humilitatem, & pœnitentiæ ſpiritum in hac vidua, quòd mortem filij ſuis peccatis adſcribat; ideoque meruit eum reſuſcitari. Audi Theodot. hic q. 52. *Sunt*, inquit, *admiratione digna verba viduæ: tuo, inquit lumine aperta ſunt mea peccata, quæ occulta erant. Non* D *dixit, fuiſti mihi malum auſpicium; mala conciliauit mihi tuus aduentus; ſed potiùs ſuis peccatis tribuit, quod acciderat. Tantùm enim ei profuit prophetæ doctrina*: Quaſi præ humilitate doluerit, ſe prophetam in domum ſuam indignè ſuſcepiſſe.

Vers. 21. ET EXPANDIT SE, ATQVE MENSVS EST SVPER PVERVM] Hebr. יִתְמֹדֵד *ithmoded*, id eſt *ſeipſum admenſus eſt* (eſt enim coniugationis *Hitpael*, quæ notat actionem reflexam agentis in ſeipſum) ſuper puerum commenſus eſt, & coæquauit ſeipſum puero, ſcilicet os ſuum ori pueri, manibus manus, pectus pectori, tibias tibiis, pedes pedibus applicando, & quoad fieri poterat per contractionem coæquando. Vnde Chald. vertit. *Coarctauit ſe ſuper pue-* A *rum*; Septuag. *Inſlauit puero ter*; Vatab. *incubuit puero.*

Quæres cur id fecit Elias? Reſp. variæ fuere cauſæ. Prima ethica & pathetica, vt oſtenderet eximium ſuum in viduam, & filium eius amorem, indeque dolorem de eius morte. Quos enim ſummè diligimus, hos amplexamur, arcteque complectimur, nec nos ab eis auelli patimur, quaſi eis noſtras vires, ſpiritum, & vitam inſpirare velimus. Sic S. Ambroſ. Orat. funebri in obitu fratris ſui Satyri, idem ſe illi feciſſe commemorat: *Nihil*, inquit, *mihi profuit vltimos hauſiſſe anhelitus, nihil flatus meos inſpiraſſe morienti.* *Elias incubuit puero. Cauſa prima.*

Secunda phyſica cauſa fuit, ait Abul. quòd Elias hoc ſuo in puerum incubitu, & inſufflatione volebat corpus eius ex morte frigidum calefacere, itaque diſponere ad animam, vitamque recipiendam, B ſicut diſponit mater corpus embryonis in vtero, vt Deus deinde iam calefacto, & diſpoſito, infundat animam rationalem; hoc enim eſt opus ſolius Dei, matris verò opus eſt materiam diſponere. Sic gallina oua incubando calefacit, vt deinde in pullos formentur, & animentur. *Secunda.*

Tertia ſymbolica, vt oſtenderet, quàm ardua & difficilis res eſſet, mortuum è morte ſuſcitare ad vitam. Vnde idem fecit Eliſeus imitans Eliam magiſtrum ſuum 4. Reg. 4. 34. Rurſùm, vt liqueret, quanta eſſet diſtantia inter miracula Eliæ & Chriſti: Elias enim laborioſè ſe fatigando & ſudando ſuſcitauit mortuum; Chriſtus verò facillimè ſolo iuſſu, & verbo, vtpote mortis vitæque Dominus. *Tertia.*

C Quarta Theologica, vt ſancti corporis ſui contactu cadauer pueri Deo commendaret, ait Seratius. Corpora enim ſanctorum non tantùm viua ſunt, ſed & viuifica; adeò vt corpus Eliſei iam mortui mortuum ſuſcitarit quondam à latronibus occiſum, qui in ſepulchrum Eliſei proiectus, dum ſacra eius oſſa tetigiſſet, diuina virtute reuixit, vti narratur 4. Reg. 13. 20. Aliam magiſque propinquam cauſam dat Abul. Elias, ait, ter puero incubuit: nam primò ei incubuit orans Deum, vt eum reſuſcitaret: ſed cùm id videret non fieri, ſecundò incumbens puero, orauit feruentiùs. Verùm cùm nec tum quidem ſurgeret puer, tertiò eidem incumbens orauit ardentiſſimè, ſicque tandem vitam puero impetrauit. Idem fecit Eliſeus. Idem nos imitari & facere conuenit. Deus enim in rebus ar- D duis vult ſæpiùs & ardentiùs rogari, vt illud feruentibus, & zelo quaſi armatis & inflammatis precibus ab eo extorqueamus. Hoc enim res meretur, ſicque creſcit noſtra deuotio, virtus, & meritum. Atque hic eſt fructus perſeuerantiæ & orationis perſeuerantis, ſeſeque intendentis, & ardentis. *Quarta.*

Quinta Mathematica; vt enim corpus maius æquetur minori, debet illud amplecti; ac viciſſim minus maiori ſe ſubiiciat, oportet. Id patet in circulo minori incluſo in maiori. Hic enim ſubiicit ſe maiori: vnde maior eum amplectitur & proportionaliter ſibi æquat, quia vterque idem centrum ambit, & ad illud circumcircà gyrat, ita vt nulla linea diametralis à maiori circulo ad centrum duci poſſit, niſi illa prius circulum minorem intermedium ſecet, & *Quinta.*

per-

pertranſeat. Quare nulla pars in circulo maiori aſſignari poteſt, cui non pars ſimilis & proportionalis et æqualis in minori reſpondeat. Qua re docemur, quòd vt inferiores Superioribus vniantur, & quaſi adæquentur, neceſſe ſit vt Superiores ad inferiores ſe per amorem inclinent, eoſque complectantur; inferiores verò Superioribus debita obedientia, & ſubordinatione ſe ſubmittant & ſubſternant. Hæ ergo ſunt duæ virtutes ſublimes, quæ omnia complanant, adæquant & vniunt, nimirum charitas, & humilitas. Sicut Elias charitate amplexans puerum, & puer naturaliter ſe ſubmittẽs Eliæ, ei ſe quaſi adæquauit, itaque ab eo animam, ſpiritum, & vitam recepit.

Allegor. Allegoricam, & præcipuam cauſam dat S. Proſper parte 2. Prædict. cap. 31. ſcilicet, vt Elias ſuo geſtu repræſentaret myſterium Incarnationis, quo Dei filius ſuam dignitatem commenſus eſt, & quaſi coæquauit noſtræ humanæ naturæ, quã aſſumpſit, vt per eã nos peccato mortuos viuificaret. *Elias & poſt eum Eliſeus*, ait Proſper. *vt mortuum paruulum ſuſcitaret, minuſcula membra contexit. Et Dominus Ieſus ſeipſum exinaniuit formam ſerui accipiens: paruum ſe illi paruo coaptauit, vt efficeret iſtud corpus humilitatis noſtræ conforme, corpori gloriæ ſuæ. Iacens ſubter ſe frigidum ſuo calore ſuccendit: ſimiliter & noſter Saluator Dominus mundum, à cuius calore non eſt iam qui ſe abſcondat. Inſufflauit ille tertiò iacenti, vt trina confeſſio infunderetur credenti: ſic ſuſcitatus eſt mortuus, dum à morte perpetua iuſtificatus eſt impius.*

Vnde Chald. vertit, *Coarctauit ſe ſuper puerum*; Septuag. *inſufflauit ter in puerum.* Sicut enim gallina incubat ouis, totamque ſe ſuper ea expandit, & quaſi commenſurat, vt ea calefaciat, & viuificet: ſic & Deitas Chriſti ſe expandit ſuper totam humanitatem noſtram, eique quaſi ſeipſam admenſa eſt & coæquauit, vt eam frigidam calefaceret, exanimem animaret, mortuã viuificaret: ſingula enim hominis membra omneſque animæ potentiæ per peccatum ſpiritaliter erant mortuæ, frigidæ, aridæ & exanimes; quare in ſingulas Deitas incumbens, inſufflauit in eas, & inhalauit ſpiritum gratię, & vitæ ſpiritalis. Tertiò autem Elias incubuit puero eique ſeipſum coarctando admenſus eſt, quia Chriſtus tertiò ſeipſum coarctauit, & commenſus eſt humanæ naturæ, ſcilicet primò in vtero; ſecundò, in præſepio; tertiò, in cruce; itaque mortuũ genus humanum viuificauit, eique ſpiritum charitatis, paupertatis, & patientiæ inſpirauit, & *cum clamore valido ac lacrymis preces offerens exauditus eſt pro ſua reuerentia.* ita Lyran. Angelom. Eucher. Salianus.

Audi S. Auguſt. ſerm. 201. de Temp. *Filius*

A *viduæ defunctus iacebat, quia filius Eccleſiæ, id eſt populus Gentium, multis peccatis & criminibus mortuus eſt. Orante Elia filius viduæ ſuſcitatur, veniente Chriſto filius Eccleſiæ id eſt populus chriſtianus, de carcere mortis reducitur; Elias inclinatur in oratione, & viuificatur viduæ filius; & Chriſtus procumbit in paſſione, & ſuſcitatur populus Chriſtianus.* Et poſt nonnulla: *Nam quòd tribus vicibus inclinatur, myſterium Trinitatis oſtenditur. Viduæ enim filium, id eſt populum Gentium, nec ſolus Pater ſine Filio, nec Pater & Filius ſine Spiritu ſancto; ſed tota Trinitas ſuſcitauit. Denique hoc etiam in Sacramento Baptiſmatis demonſtratur, dum tertia vice vetus homo mergitur, vt nouus ſurgere mereatur.* Hoc igitur eſt verbum abbreuiatum, de quo Apoſtolus Roman. 28. *Vt quod cælo non capiebatur, præſepio caB peretur*, ait S. Cyprianus lib. 2. contra Iudæos c. 3. nimirùm Verbum infans, puer ſapiens, Deus lactens.

Tropologica cauſa fuit, vt oſtenderet Elias virum zeloſum & charitate flagrantem, qui conuertere ſatagit animas vitiis & concupiſcentiis mortuas, debere per magnam compaſſionem, commiſerationem, & zelum iis quaſi ſe coæquare, & commetiri, vt eis frigidis, & torpentibus ſpiritum vitæ inhalet: peccator enim eſt quaſi cadauer mortuum & frigidum, quare ingenti & crebro concionatoris, Confeſſarij & monitoris ardore opus eſt vt calorem pœnitẽtiæ & deuotionis ei aſpiret, quo ad vitam gratię à Deo recipiendam ſe diſponat. Sic enim ignis frigidum lignum priùs calefacit, vt deinde illud igniat. Et gallina oua diu calefacit, vt animẽtur. *Tropolog.*
C Ita faciebat Paulus dicẽs: *Factus ſum infirmus infirmis, vt infirmos lucrifaciam. Omnibus omnia factus ſum, vt omnes facerem ſaluos*, 1. Corinth. 6. 22. Et: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur & ego non vror?* 2. Corinth. 11. 29. Et: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis.* Galat. 4. 9.

Anagógica cauſa fuit, vt ſignificaret Chriſtum in reſurrectione commenſurum, & quaſi coæquaturum nos ſuæ gloriæ, & corpori glorioſo, iuxta illud: *Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.* Philip. 3. v. 21.

ET REVERSA EST ANIMA PVERI INTRA EVM] *Reuerſa*, ſcilicet è limbo. Hinc patet animæ hominis immortalitas. Hic puer eſt primus ab origine mundi à morte ad vitam ſuſcitatus; nec enim alium eo priorem ſuſcitatum legimus. ita Caietan. Denique cœnaculum, ſiue
D locus in quo Elias hunc puerum è morte ſuſcitauit, etiamnum oſtenditur, ait Adrichom. in Sarepta.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELias ſiſtit ſe regi Achab, & non ſe, ſed ipſum ſuis idolis turbaſſe Iſraelem aſſeuerat. Mox v. 21. miraculo euocationis ignis è cælo in victimam certat cum prophetis Baal, vincensq́; iubet omnes mactari. Denique v. 41. pluuiam Iſraeli à ſe ſiccitate damnato, indeq́; fœcunditatem reſtituit.

1. POſt dies multos factum eſt verbum Domini ad Eliam, in anno tertio, di-
cens: Vade & oſtende te Achab, vt dem pluuiam ſuper faciem terræ,
2. Iuit ergo Elias, vt oſtenderet ſe Achab: erat autem fames vehemens in Sama-
ria. 3. Vocauitque Achab Abdiam diſpenſatorem domus ſuæ: Abdias autem
timebat Dominum valdè. 4. Nam cùm interficeret Iezabel prophetas Do-
mini, tulit ille centum prophetas, & abſcondit eos quinquagenos & quinquage-
nos in ſpeluncis, & pauit eos pane & aqua. 5. Dixit ergo Achab ad Abdiam: Va-
de in terram ad vniuerſos fontes aquarum, & in cunctas valles, ſi forte poſſimus
inuenire herbam, & ſaluare equos & mulos, & non penitus iumenta intereant.
6. Diuiſeruntque ſibi regiones, vt circuirent eas: Achab ibat per viam vnam, &
Abdias per viam alteram ſeorſim. 7. Cùmque eſſet Abdias in via, Elias occur-
rit ei: qui cum cognouiſſet eum, cecidit ſuper faciem ſuam, & ait: Num tu es, do-
mine mi, Elias? 8. Cui ille reſpondit: Ego. Vade, & dic domino tuo: Adeſt Elias.
9. Et ille, Quid peccaui, inquit, quoniam tradis me ſeruum tuum in manu Achab
vt interficiat me? 10. Viuit Dominus Deus tuus, quia non eſt gens aut regnum,
quò non miſerit dominus meus te requirens? & reſpondentibus cunctis: Non eſt
hic: adiurauit regna ſingula & gentes, eo quod minimè reperireris. 11. Et nunc
tu dicis mihi: Vade, & dic domino tuo: Adeſt Elias. 12. Cumque receſſero à
te, Spiritus Domini aſportabit te, in locum quem ego ignoro: & ingreſſus nuntia-
bo Achab, & non inueniens te, interficiet me: ſeruus autem tuus timet Dominũ
ab infantia ſua. 13. Numquid non indicatum eſt tibi domino meo, quid fece-
rim cùm interficeret Iezabel prophetas Domini, quod abſconderim de prophe-
tis Domini centum viros, quinquagenos & quinquagenos in ſpeluncis, & paue-
rim eos pane & aqua? 14. Et nunc tu dicis: Vade, & dic domino tuo: Adeſt Elias: vt
interficiat me? 15. Et Dixit Elias. Viuit Dominus exercituum, ante cuius vultum
ſto, quia hodie apparebo ei. 16. Abiit ergo Abdias in occurſum Achab, & indi-
cauit ei: veniţque Achab in occurſum Eliæ. 17. Et cum vidiſſet eum, ait: Tune
es ille qui conturbas Iſrael? 18. Et ille ait: Non ego turbaui Iſrael, ſed tu, & domus
patris tui, qui dereliquiſti mandata Domini, & ſecuti eſtis Baalim. 19. Verùtamen
nunc mitte, & congrega ad me vniuerſum Iſrael in monte Carmeli, & prophetas
Baal quadringentos quinquaginta, propheταſq́ue lucorum quadringentos, qui
comedunt de menſa Iezabel. 20. Miſit Achab ad omnes filios Iſrael, & congre-
gauit prophetas in monte Carmeli. 21. Accedens autem Elias ad omnem popu-
lum, ait: Vſquequo claudicatis in duas partes? ſi Dominus eſt Deus, ſequimini
eum: ſi autem Baal, ſequimini eum, Et non reſpondit ei populus verbum. 22. Et
ait rurſus Elias ad populum: Ego remanſi propheta Domini ſolus: prophetæ au-
tem Baal quadringenti & quinquaginta viri ſunt. 23. Dentur nobis duo boues
& illi eligant ſibi bouem vnum, & in fruſta cædentes, ponent ſuper ligna, ignem
autem non ſupponant: & ego faciam bouem alterum, & imponam ſuper ligna,
ignem autem non ſupponam. 24. Inuocate nomina deorum veſtrorum, & ego
inuocabo nomen Domini mei: & Deus qui audierit per ignem, ipſe ſit Deus.
Reſpondens omnis populus ait: Optima propoſitio. 25. Dixit ergo Elias prophe-
tis Baal: Eligite vobis bouem vnum, & facite primi, quia vos plures eſtis: & inuo-
cate nomina deorum veſtrorum ignemque non ſupponatis. 26. Qui cùm tuliſ-
ſent bouem, quem dederat eis, fecerunt: & inuocabant nomen Baal de manè vſ-
que ad meridiẽ, dicentes: Baal exaudi nos. Et non erat vox, nec qui reſponderet:
tranſiliebantque altare quod fecerant. 27. Cumq́; eſſet iam meridies, illudebat
illis Elias, dicẽs: Clamate voce maiore: Deus enim eſt, & forſitan loquitur, aut in
diuerſorio eſt, aut in itinere, aut certe dormit, vt excitetur. 28. Clamabant er-

go

go voce magna, & incidebant ſe iuxta ritum ſuum cultris & lãceolis donec per-
funderentur ſanguine. 29. Poſtquam autem tranſiit meridies, & illis prophe-
tantibus venerat tempus quo ſacrificium offerri ſolet, nec audiebatur vox, nec
aliquis reſpondebat, nec attendebat orantes: 30. dixit Elias omni populo: Ve-
nite ad me. Et accedente ad ſe populo, curauit altare Domini quod deſtructum
fuerat. 31. Et tulit duodecim lapides iuxta numerum tribuum filiorum Iacob,
ad quem factus eſt ſermo Domini, dicens: Iſrael erit nomen tuum. 32. Et ædifi-
cauit de lapidibus altare in nomine Domini: fecitque aquæductum, quaſi per
duas aratiunculas, in circuitu altaris, 33. & compoſuit ligna: diuiſitque per mē-
bra bouem, & poſuit ſuper ligna, 34. & ait: Implere quatuor hydrias aqua, & fun-
dite ſuper holocauſtum, & ſuper ligna. Rurſumq; dixit: Etiam ſecundo hoc fa-
cite. Qui cum feciſſent ſecundo, ait: Etiam tertio idipſum facite. Feceruntq; ter-
tio, 35. & currebant aquæ circũ altare, & foſſa aquæductus repleta eſt. 36. Cum-
que iam tempus eſſet vt offerretur holocauſtum, accedens Elias propheta, ait:
Domine Deus Abraham, & Iſaac, & Iſrael, oſtende hodie quia tu es Deus Iſrael,
& ego ſeruus tuus, & iuxta præceptum tuum feci omnia verba hæc. 37. Exaudi
me Domine, exaudi me: vt diſcat populus iſte, quia tu es Dominus Deus, & tu
conuertiſti cor eorum iterum. 38. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit ho-
locauſtum, & ligna, & lapides, puluerem quoque, & aquam quæ erat in aquæ-
ductu lambens. 39. Quod cum vidiſſet omnis populus, cecidit in faciem ſuam,
& ait: Dominus ipſe eſt Deus, Dominus ipſe eſt Deus. 40. Dixitque Elias ad eos:
Apprehendite prophetas Baal, & ne vnus quidem effugiat ex eis. Quos cum ap-
prehendiſſent, duxit eos Elias ad torrentem Ciſon, & interfecit eos ibi. 41. ait
Elias ad Achab: Aſcende, comede, & bibe: quia ſonus multæ pluuiæ eſt. 42. Aſcē-
dit Achab, vt comederet & biberet: Elias autem aſcendit in verticem Carmeli, &
pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua ſua. 43. & dixit ad puerum
ſuum: Aſcende, & proſpice contra mare. Qui cum aſcendiſſet, & contemplatus
eſſet, ait: Non eſt quidquam. Et rurſum ait illi: Reuertere ſeptem vicibus. 44. In
ſeptima autem vice, Ecce nubecula parua quaſi veſtigium hominis aſcendebat
de mari. Qui ait: Aſcende, & dic Achab: Iunge currum tuum & deſcende, ne oc-
cupet te pluuia. 45. Cumque ſe verteret huc atque illuc, ecce cæli contene-
brati ſunt, & nubes, & ventus, & facta eſt pluuia grandis. Aſcendens itaque A-
chab abiit in Iezrahel: 46. & manus Domini facta eſt ſuper Eliam, accinctiſque
lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Iezrahel.

Vers. 1. IN ANNO TERTIO] ſiccitatis, & famis ab Elia inductæ Iſraeli.

Vers. 3. ABDIAS AVTEM TIMEBAT DOMINVM VALDE] Hebræi, Lyran. & Rupert. putant hunc *Abdiam* eſſe Abdiam prophetam, qui inter minores prophetas ordine eſt quartus. Addit Lyran. Abdiam merito huius beneficentiæ in prophetas, à Deo in præmium accepiſſe donum prophetiæ: S. Epiphan. verò lib. de Prophetis cenſet, Abdiam hunc fuiſſe quinquagenarium illũ qui lib. 4. c. 1. Eliæ ſupplex mortem effugit. Sed hunc Abdiam ab vtroque eſſe diuerſum, oſtendi proœmio in Abdiam.

Vers. 4. TVLIT ILLE CENTVM PROPHETAS, ET ABSCONDIT EOS] Abulenſ. putat Prophetas hoſce fuiſſe prophetas propriè dictos. Planius Lyran. & Caietan. cenſent, eos fuiſſe viros religioſos, qui abdicatis curis terrenis ſeorſim ſimul habitantes diuinis laudibus inſiſtebant, vti faciunt iam Cœnobitæ. Simili modo legimus 1. Reg. 19. 20. chorum prophetarum non tantùm vocali cantu, ſed & muſicis inſtrumentis vnà cum Samuele & Saule laudaſſe Deũ. Sic Heman, & Idithun cantores dicuntur *propheta*ſ*ſe*, id eſt, ceciniſſe pſalmos in citharis & pſalteriis 1. Paral. 25.

Vers. 18. NON EGO TVRBAVI ISRAEL, SED TV, ET DOMVS PATRIS TVI, QVI DERELIQVI- A STIS MANDATA DOMINI, ET SECVTI ESTIS BAALIM] putà idola, & deos gentium. Vide hîc libertatem Eliæ qua Achab regi culpam, cauſamque ſiccitatis, & famis à ſe inductæ in faciem obiectat. Idem fecere Lucifer Calar. S. Athanaſ. & S. Hilar. in Epiſtolis, & libris ſcriptis ad Conſtantium Imper. Arrianum.

CONGREGA AD ME VNIVERSVM ISRAEL IN MONTE CARMELI, ET PROPHETAS BAAL QVADRINGENTOS QVINQVAGINTA, PROPHETASQVE LVCORVM QVADRINGENTOS] Petit hoc Elias, vt omnes occideret, ac iis occiſis excideret pariter idola Baal, & *lucorum*, id eſt aliorum deorum, qui in ſiluis & lucis colebantur. Fuere ergo vniuerſim pſeudoprophetæ ſiue B pſeudodoctores hæreſis, & idololatriæ 850. quos omnes Elias partim per ſe, partim per populum interemit. Eſto enim ſoli ſubinde Baalitæ quaſi præcipui nominentur, tamen ceteros quoque fuiſſe interemptos patet c. 19. v. 1. Vers. 19.

Vers. 23. ET EGO FACIAM ALTERVM BOVEM] *faciam*, id eſt ſacrificabo. Summum enim & nobiliſſimum opus, quod facit homo, eſt ſacrificiũ. Sic Virgilius:

Cum faciam (id eſt ſacrificabo) *vitula pro frugibus, ipſe venito.*

Vers. 24. DEVS, QVI EXAVDIERIT PER IGNEM IPSE SIT DEVS] qui ſcilicet ignem in ho-

ſtiam ſibi oblatam è cælo dimiſerit. Hic enim hoc ipſo oſtendet ſe ignis æquè ac cæli eſſe Dominum, ac ſacrificium illud eſſe ſuum, id eſt verum & diuinum. Solebat enim Deus in igne apparere, ac per ignem è cælo miſſum abſumere ſacrificia ſibi oblata, vti fecit in ſacrificio Abelis Geneſ. 4. 4. Aaronis Leuit. 9. 24. Salomonis 2. Paralip. 7. 1. Dauidis 1. Paralip. 21. 20. Gedeonis Iudic. 6. 21. Manue Iudic. 13. 20. & aliorum. Ignis enim repræſentat maieſtatem Dei. Vnde Deuter. 4. 24. Moyſes ait Hebræis: *Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt.* Ignis enim ſymbolum eſt caſtitatis & puritatis, æquè ac efficacitatis diuinæ, vti per 17. analogias oſtendi Leuit. 9. 23. Hinc & Spiritus ſanctus in ſpecie ignis deſcendit in Apoſtolos die Pentecoſtes Actor. 2. Vide ibi dicta.

Vers. 26. Et hæc populus ſciebat, atque illa tum ex Scripturis, tum ex Leuitis audierat; vnde ſtatim ſucclamauit, dixitque; *Optima propoſitio.* Miraculo enim hæc lis de Deo vero decidenda erat, vti hic Eliæ ſuggeſſit Deus, eò quòd Achab, Iezabel & Baalitæ in cultu Baal eſſent obſtinati, nec vllas rationes in contrarium ad aures admitterent.

Qvi cvm tvlissent bovem, qvem dederat eis, fecervnt] id eſt immolarunt Baal. Tradunt, vel potiùs more ſuo fabulantur (teſte Lyrano & Abul.). Rabbini bouem hunc fugiſſe à Baalitis ad Eliam, quaſi qui dedignaretur immolari Baal, velletque ab Elia immolari Deo vero, vt hoc prodigio aduerteret populus, Baal non eſſe Deum, & ad Deum verum, quem colebat Elias, rediret.

Transiliebant altare qvod fecerant] Sic & Septuag. ſed Hebr. & Chald habent *quod fecerat*, ſcilicet Elias, ait Serarius, & Sanchez, qui cenſent, Baalitas inſultaſſe hîc altari Eliæ, illudque ſaltando diruiſſe, ideoque paulò pòſt Eliam v. 30. illud reſtauraſſe. Fauet Chald. qui vertit: *Inſaniebant ſuper aram, quam fecerat*, ſcilicet Elias. Verùm v. 30. contrarium potiùs ſignificat, ſcilicet Eliam necdum erexiſſe ſuum altare.

Quare Vatabl. Hebr. *quod fecerat*, exponit ſubaudiendo *vnus eorum*, ſcilicet Baalitarum, vel eorum dux, *rex Achab.* Saltabant ergo Baalitæ inconditi quaſi amentes, vt vertit Chald. cùm viderent, Baal à ſe inuocatum non reſpondere; tum ex pudore & anxietate, ne ab Elia malè mulctarentur, vti reipſa eis mox contigit; tùm vt Baalem anxio hoc ſuo tranſultu placarent, commouerent & quaſi cogerent ad reſpondendum: hoc enim geſtu ſignificabant ſuum erga Baalem eiuſque altare ſtudium & deuotionem, quaſi qui cuperent ipſimet fieri victimæ, & in altari immolare ſe Baali, ideoque lanceolis ſe incidentes, ſanguine ſuo altare cruentabant, vt ſequitur. Similes ſaltus & geſtus inconditos more bacchantium edebant Corybantes, Luperci, & Salij apud Romanos. ita Salianus. Vatabl. & alij.

Vers. 27. Et forsitan loqvitvr] colloquitur cum aliquo, vt ad veſtras preces attendere nequeat.

Avt in diversorio est] vt comedat, bibat & epuletur. Putabant enim Gentiles deos inſtar hominum manducare, & potare, ac veſci nectare & ambroſia. Vnde Homerus Iliad. 2. inducit Iouem apud Ægyptios, & Æthiopes epulantem cum alijs dijs.

Incidebant se ivxta ritvm svvm cvltris et lanceolis] vt Baali ſe, ſuumque ſanguinem litarent, & offerent, itaque eum flecterent ad reſpondendum. Vers. 28. Idem fecere Syri, Græci, & Romani, teſte Apuleio lib. 8. Luciano in Dea Syria, Plutarcho lib. de Superſtitione. Audi Lactantium lib. 1. de falſa relig. c. 21. *Alia virtutis* (ſacrificia) *quam eamdem Bellonam vocant, in quibus ipſi ſacerdotes non alieno, ſed ſuo cruore ſacrificant. Sectis namque humeris, & vtraque manu diſtrictos gladios exerentes currunt. efferuntur, inſaniunt.* De hac Tibullus, vbi fœminam ſacrificantem induxit:

Ipſa bipenne ſuos cædit violenta lacertos,
Sanguineq; effuſo ſpargit inepta Deam.
Statq; latus præfixa veru ſtat ſaucia pectus,
Et canit euentus, quos Dea magna mouet.

Nimirùm dæmon æmulus Dei, & inuidus homini, diuinis honoribus gaudet, ideoque humano ſanguine ſibi quaſi Deo litari vult, itaque ſimul homines ſibi eroſos excruciat, vulnerat & ſæpè necat.

Et illis (*Baalitis*) prophetantibvs] id eſt Baalem laudantibus & inuocantibus. Chald. *inſanientibus.* Vers. 29.

Cvravit (Elias) altare (Domini) qvod destrvctvm fverat] Abul. q. 27. putat hoc altare primitùs erectum à Saule 1. Reg. 15. 12. Vers. 30. ſed Saul ibi erexit fornicem triumphalem non altare. Dico ergo Eliam, vt populum auocaret ab altari, & cultu Baal, iam antè inſtinctu Dei erexiſſe altare in monte Carmelo, & ad illud populum conuocaſſe, vt in eo Deo vero ſacrificaret: quare Iezabelem, & Baalitas Eliæ indignantes hoc eius altare deſtruxiſſe; Eliam verò illud hîc rurſum erexiſſe, & inſtauraſſe.

Et tvlit dvodecim lapides ivxta nvmervm tribvvm filiorvm Iacob] Duodecim enim filij Iacob per ſuos filios, nepotes, Vers. 31. & abnepotes, conſtituerunt 12. tribus Iſrael. Fecit hoc Elias, vt oſtenderet ſe Deum verum colere, illique ſacrificare, quem coluerat Iacob, cæterique Patriarchæ, & priſci Iſraelitæ, ac proinde præſentes quoque Iſraelitas, vtpote eorum poſteros, debere iiſdem veſtigijs inſiſtere, ac eumdem Deum colere. Vnde ſubditur:

Ad qvem factvs est sermo Domini dicens: Israel erit nomen tvvm] Appoſitè q. d. Sicut Iacob luctans cum Deo (id eſt Angelo Dei vicario) eumque volentem vincens, vocatus eſt Iſrael, id eſt dominans Deo Geneſ. 32. ſic pariter vos, ſi patriarchæ veſtri Iacobi fidem & cultum veri Dei imitati fueritis, fietis veri Iſraelitæ, id eſt dominantes Deo, ac omnia, quæ ab eo poſtulaueritis impetrabitis: quod vt faciatis ecce שָׂרָה אֵל *iſrael*, id eſt *dominabitur Deus* in hoc meo ſacrificio, per ignem è cælo in illud miſſum, ac Baalitas proſternet: licet enim & ipſi ope ſui Baal, id eſt dæmonis potuiſſent ignem è cælo in bouem ſuum demittere (hoc enim faciet Antichriſtus ope dæmonis Apocal. 13. 13) tamen ſciebat Elias ex Dei reuelatione, Deum id non permiſſurum, vt Baalem confunderet, & ſe ſolum Deum verum oſtenderet

Fecit-

VERS 32. FECITQVE AQVÆDVCTVM QVASI PER DVAS ARATIVNCVLAS, IN CIRCVITV ALTARIS] ſcilicet quaſi per duos ſulcos, ſiue per duo ſpatia, quæ arari poterant. In Hebræo ſignificatur aquæductus fuiſſe tantus, vt caperet duo ſata. Habet enim: *iuxta domum*: id eſt ſaccum vel menſuram *duorum ſatorum ſeminis*, q. d. fecit alueum vel areolam excauatam circum altare tantam, vt caperet ſaccum continentem duo ſata, id eſt duos modios ſeminis. ita Vatabl. Malè ergo quidam ſic exponit, q. d. fecit tantũ alueum, quantus eſt in quo ſeminantur duo ſata. Sic enim alueus hic fuiſſet maior alueo Tiberis vel Rheni. Satum enim eſt menſura Hebræa capiens tantum, quantum modius apud Romanos. Iam modius, dum ſeminatur integrũ agrum implet. Porrò Hebræi *domum* vocant ſaccum vel vas quodlibet, quod ſemen aliamue rem continet.

Fecit hoc Elias, tantumque aquæ circa altare effudit, ne quis putaret eum ſub altari abſcõdiſſe ignem, ac proinde ignem ab eo è cælo euocatum, non è cælo deſcendiſſe, ſed in terra ab eo abſconditum, inde in altare more ſuo aſcendiſſe. Audi S. Chryſoſt. homil. de Petro & Elia, quam ex Metaphraſte recitat Surius die 1. Auguſti: *Attende quod dicturus ſum, vidi enim ipſe quod dicam. In idolorum altaribus foramina quadã ſunt ex inferiore parte altari, & fouea quadam obſcura: deſcendunt autem erroris artifices in foueam illam, & ex foraminibus ignem ſufflant ad ſacrificium conficiendum, ita vt multi decepti ignem illum cœleſtem exiſtiment eſſe. Ne igitur & Elias in ſuſpicionem veniret, quòd & ipſe aliquid tale machinatus eſſet, aquam effudit, vt aquâ illâ, nulla eſſe infra altare foramina oſtenderet, vbi enim aqua foramen inuenerit, illic aqua non conſiſtit, ſed per foramina ipſa defluat, neceſſe eſt.*

Fabulatur R. Salomon Eliam, cùm tantum alueum aqua in hydria allata implere non poſſet, feciſſe vt pars aquæ ex hydria à ſe effuſæ manus ſuas attingeret, itaque nouo miraculo ex Eliæ manibus, quaſi è duobus fontibus aquas largiſſimas emanaſſe, quæ totum alueum implerent, ideoque 4. Reg. 3. 11. dici ab Eliſæo in Eliæ manus aquam effuſam.

VERS. 38. CECIDIT AVTEM IGNIS DOMINI, ET VORAVIT HOLOCAVSTVM] quaſi cibum Dei. Victimæ enim ſunt quaſi cibus Dei. Scribit Ioſephus lib. 8. Antiq. cap. 13. locum hunc igne Dei conſumptum vſque ad ſua tempora perduraſſe. Vide dicta Iſaiæ 64. 2. ad illa: *Aquæ arderent igne.*

VERS. 39. QVOD CVM VIDISSET OMNIS POPVLVS, CECIDIT IN FACIEM SVAM, ET AIT: DOMINVS IPSE EST DEVS, DOMINVS IPSE EST DEVS] Hebr. *Iehoua ipſe eſt elohim, Iehoua ipſe eſt Elohim.* q. d. יְהוָה *Iehoua* qui primus hoc nomen ſuum indicauit Moyſi Exodi 6. 3. ac hoc nomine ab eo & ceteris Iſraelitis inuocatus eſt, ipſe eſt ſolus, verusque Elohim, id eſt Deus, & Numen omnia gubernans, cælum, & terram moderans, à quo proinde nos, ceterique homines omnem alimoniam, omneq; bonum expectare, & poſtulare debemus. אֱלֹהִים *Elohim* enim ſignificat Deum, quatenus habet prouidentiam rerum omnium, omniaque regit, iudicat & vindicat. Hinc Hebræi dicunt ſumptum nomen Eliæ, ſiue, vt Hebr. vocatur, אֵלִיָּהוּ *Eliahu* qui priùs vocabatur *Iaberſchuab. Eliahu* enim idem eſt, quod אֵלִיָּה הוּ *El Ia hu*, id eſt, *fortis Deus ipſe*. Iam El eſt abbreuiatum *Elohim*, *Ia* eſt contractum *Iehoua*, *Hu* eſt *ipſe*. Sic מַכַּבִּי *Machabi*, id eſt *Machabæi* nomen à Iuda & fratribus ſumptum eſt ex illo Exodi 15. מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים יְהוָה *Mi camocha Baelim Iehoua*, id eſt. *Quis ſimilis tuî in fortibus Domine?* Hoc enim velut inſigne & emblema ſuæ pugnæ & victoriæ præferebãt Machabæi, nullam in ſua fortitudine ſpem, ſed totam in Deo collocantes. Elias enim Dei ope fortior euaſit Achabo, Iezabele, & Baalitis, non tantùm paſſiuè, eorum perſecutiones fortiter ſuſtinendo, ſed actiuè, omnes mactando. Sic S. Liduina, quæ in morbis plurimis & acerbiſſimis per annos 30. & ampliùs admirabile fuit patientiæ ſpeculum, hoc nomen quaſi omen futuræ patientiæ accepit. *Liduina* enim Belgicè idem eſt, quod *Læta patientia*, vti habet eius Vita in initio apud Surium tom. 7. die 14 Aprilis. Sic Mars Græcè dictus eſt *ἄρης* quod naturam habeat *ἄῤῥητον*, id eſt infractam, inuictam, & immutabilem, ait Plato in Cratilo. Vnde ad hoc etymon alludens Virgil.

Eliæ etymon. Machabæorum.

& Martis.

Infractos aduerſo Marte Latinos.

nuncupat. Sic *Agamemnon*, ait Plato, hoc nomen accepit ob laborum, quos perpeſſurus erat, tolerantiam; decem enim annis obſidens Troiã multa perpeſſus eſt. Vnde *ἀγαμέμνων* dictus quaſi *ἄγαν μένων*, id eſt *valde manens* in obſidione Troiæ. Sic *Elias* Athleta diuinus idem eſt, quod *fortis Domini*, vel *fortis Dominus*, in eo eiuſque operibus.

Notat Beniamin in itinerario, in Carmelo antrum Eliæ adhuc viſi, altariſque diruti veſtigia; cuius locus circularis fuerit, diametro ferè cubitorum quatuor.

APPREHENDITE PROPHETAS BAAL] & lucorum, putà vniuerſim 850. vt dixi v. 19. quos omnes Elias iuſſu Dei, vt ipſe ait v. 36. præcepit occidi; quia ipſi erant Antiſtites, doctores & auctores idololatriæ, ideoque blaſphemi in Deum, quos Deus per Moyſen iuſſerat occidi: ita Abulenſ. & alij. Audi Auctorem de Mirabil. S. Script. l. 2. *Quippe qui Elias erat in ea lege, quæ dicit Leuit. cap. 24. blaſphemum non patieris viuere. Nullus hominum idolum colit niſi Dei blaſphemus extiterit. Ac per hoc qui idololatriæ cultores mactauerat, blaſphemos & ſacrilegos de terra purgabat.* Et S. Baſil. hom. 20. de Ira: *Illum, qui tamquam pharmaco ad ea, quæ oportet, irâ vtitur, Dominus minimè condẽnat. Moyſes omnium hominum manſuetiſſimus vituli idololatriam damnans, Leuitarum manus in cædem fratrum armauit. Phinees iuſta contra publicè fornicantes ira, vt oportebat, vſus protinus vtrumque trucidauit. Samuel regem Amalec iuſta ira in medium trahens occidit. Sic itaque fit ira ſæpenumero bonarum actionum miniſtra. Elias verò zelotes quinquaginta ſupra quadringentos turpitudinis ſacerdotes, & quadringentos ſacrorum nemorum comedẽtes de menſa Iezabel, iuſta ſapientiq; indignatione in totius Iſrael vtilitatem, vt morte mulctarentur, effecit.*

DVXIT EOS AD TORRENTEM CISON (vbi Barac cecidit Siſaram cum ſuis copiis Iudic. 4. v. 7.) ET INTERFECIT EOS IBI) ne terra ſancta eorum ſceleſto ſanguine pollueretur, neue eorum cadauera aërem inficerent, idcircò ea deuoluit in *torrentem Ciſon*, nec in terra, VERS. 40.

ſed in aquis decurrentibus ſepeliuit.

VERS. 41. ET AIT ELIAS AD ACHAB: ASCENDE, COMEDE ET BIBE, QVIA SONVS MVLTÆ PLVVIÆ EST] q. d. Iam peracta eſt iuſta vindicta de impiis idololatris Deo iniuriis: quare Deus iam quaſi placatus reconciliari cupit Iſraeli, ac pluuiam & fœcunditatem illi denegatam reſtituere. Quocirca nunc mihi Deus reuelauit, pluuiam mox venturam, imò ego eam video quaſi venientem, ac ſonitum venti vel tonitrui, qui ingentem pl[uui]am præire ſolet, videor mihi audire: nullum [eni]m adhuc ſignum pluuiæ in aëre apparebat, vt patet ex ſequentibus. *Aſcende* ergo, ô Achab, *comede, bibe*, & exulta ob tam lætum pluuiæ, & fertilitatis nuntium, quod tibi affero.

VERS. 42. ELIAS AVTEM ASCENDIT IN VERTICEM CARMELI, ET PRONVS IN TERRAM POSVIT FACIEM SVAM INTER GENVA SVA] vt attentiùs, & ardentiùs oraret Deum pro pluuia ab eo promiſſa, vt eam ſtatim exhiberet. Hic enim geſtus ſignificabat humilitatem, & attentionem orantis Eliæ, & Dei miſericordiam, toto affectu implorantis: hoc enim ſitu eſt embryo in ventre matris, eoque quaſi tacitè ſuam miſeriam oſtendens, implorat Dei miſericordiam, vt ſe in lucem educat. Audi S. Iſidor. lib. 11. Orig. cap. 1. *Genua ſunt commiſſiones femorum & crurum. & dicta genua, eò quòd ſint in vtero genis oppoſita. cohærent enim ſibi, & cognata ſunt oculis lacrymarum indicibus & miſericordiæ: nam à genis genua dicuntur. Denique complicatum gigni formariq́; hominem dicunt, ita vt genua ſurſum ſint, quibus oculi formentur, vt caui & reconditi fiant. Enni genua comprimit arcta genæ: inde eſt quòd homines dum ad genua ſe proſternunt ſtatim lachrymantur. Voluit enim eos natura vteri materni rememorari, vbi, quaſi in tenebris conſidebant, antequàm ad lucem peruenirent.* Hoc ipsũ dixit Ariſtot. lib. 7. de Hiſtor. animal. c. 8. *Homo in ſemet conglobatus ſic geſtatur, vt naſum inter genua, aures extra genua habeat.*

Carmelitæ oriundi ex Carmelo.

Porrò Abulenſ. hinc colligit, Eliam ab hoc tempore quo in monte Carmelo cælitùs ignem deuocauit, eoque Baalitas proſtrauit, habitationem ſuam in eodem monte ad memoriam tanti beneficij & miraculi deinceps fixiſſe, atque eodem confluxiſſe ad ipſum plures viros religioſos, qui ſe totos Deo, orationi, & diuinis rebus, laudibuſque tradebant. Quos poſt Chriſtum imitati ſunt, qui in eodem monte religiosè Deum coluerunt; indeque orta eſt antiqua, & ſancta Carmelitarum religio, & familia. Vnde ſeptem Summi Pontifices Sixtus IV. Ioannes XXII. Iulius III. Pius V. Gregorius XIII. Sixtus V. & Clemens VIII. in bullis huic Ordini conceſſis, de profeſſoribus huius ſacri inſtituti ita loquuntur: *tanquam religionis ſpeculum, & exemplar claritate fulgentes, ſanctorumq́; prophetarum Eliæ & Eliſæi, & aliorum patrum, qui montem ſanctum Carmeli iuxta Eliæ fontem habitarunt, ſucceſſionem hereditariam tenentes.* Vnde & Sixtus V. huic Religioni conceſſit, vt Eliam & Eliſæum tanquam ſuæ inſtitutionis patronos coleret, dies feſtos in eorum honorem celebrando, propriaque officia in eorum memoriam recitando, quod & ipſa Religio ſtudioſè ſeruat, & in ipſo officio nomen, & ſolemnitatem patroni Eliæ tribuunt.

Hinc & Niceph. lib 8 cap. 3. aſſerit, Helenã Magni Conſtantini matrem in Carmelo templum ædificaſſe Eliæ Prophetæ. Sanè tempore Eliæ, & Eliſæi in Carmelo fuiſſe oratorium, vel ſynagogam, ad quã feſtis diebus populus conueniret tum orationis cauſa, tum vt Eliam, Eliſæum, & ſimiles concionatores audiret, ſatis ſignificatur lib. 4. Reg. 4. 23. idq́ue ibidem docent Lyran. Abulenſ. & alij. Porrò etiamnum Carmelitæ Eliæ feſtum ſolemne celebrant die 20. Iulij, quo die Elias Martyrologio Romano aſcriptus eſt. Vide Suarez lib. 2. de Relig. capite 10.

Extat in Biblioth. Patrum tom. 4. editionis tertiæ Colonienſis p. 275 liber Ioannis XLIV. Ieroſolymorum Epiſcopi ad Capraſium de inſtitutione monachi, in quo Carmelitarum inſtitutum per omnia ab Elia deriuatum oſtenditur. quem librum nonnulli Recentiores vetuſtum eſſe autumant, auctoremq́ue faciunt Ioannem Ieroſolymitanum Epiſcopum, qui vixit tempore S. Hieron. & ab eo velut Origeniſta notatus eſt: ſed id multis refutant Doctores Colonienſes in præfat. libri, ac Baronius tom. 5. anno Chriſti 444. & Bellarm. de Script. Eccleſ. pag. 95. qui cenſent, ſtylum eſſe hominis Latini, & poſteriorum temporum.

Denique Salomon montis huius meminit Cantic. 7. 15. dicẽs: *Caput tuum vt Carmelus.* Vide ibi dicta. Porrò *Carmeli* nomen aptè repræſentat ſtatum Religionis, tum quia hic piis inſtitutis & meritis abundat, ſicut Carmelus frugibus & fructibus; tum quia *Carmel* Hebr. idem eſt quod *ſcientia circumciſionis*, ſcilicet mortificationis paſſionum, cupiditatum, & affectuum terrenorum, quæ diſcitur in Religione, quaſi in propria huius rei ſchola.

Quamobrem iure S. Hieron. hos omnes quos diximus, veteris teſtamenti *monachos* vocat, ideòq́ue alio loco ſeipſum monachis annumerans: *Noſter*, inquit, *princeps Elias, noſter Eliſæus, noſtri duces filij prophetarum*, quod iiſdem penè verbis dicit Iſidorus lib. 2. cap. 15. qui in libro de Eccleſiaſticis officiis hunc vtrumque & ceteros prophetas *monachorũ* appellat *principes*. Ad quos etiam accedit apertè Caſſianus lib. 1. c. 2. qui ab iis ait monaſticæ profeſſionis primordia eſſe fundata. Elias enim ſine vxore, ſine liberis, ſine familia caſtam cælibemq́ue ſemper egit vitam; in tanta inſuper paupertate, vt veſtium loco, zonã pelliceã amictus deſcribatur; victũ autem modò à vidua, modò à coruo quaſi mendicatum acciperet.

Hinc & S. Chryſoſt. ait hom. 2. ad populum: *Quid, dic mihi, Elia pauperius? ſed propterea omnes diuites vincebat, quoniam pauper erat: ipſam verò paupertatem ex mentis opulentia elegit, &c. vex pauperis indigebat, & verbis nihil plus quàm meloten habentis induabat.*

Addit Adrichom. in Carmelo: In hoc monte ſpelunca eſt & fons, vbi habitabant Elias & Eliſæus, & filij prophetarum: poſteà habitauerunt (& etiamnum habitant) ibi Fratres Carmelitæ vnde & originem & nomen habent.

PROSPICE CONTRA MARE] Mediterraneum: inde enim in terra ſancta nubes, & pluuiæ ex maris vaporibus exoriri ſolent. Sciebat Elias ex Dei reuelatione, mox venturam pluuiam; VERS. 43.

viam,ſed vt regem & populum eam auidiſſimè expectantem ſolaretur, & in pluuiæ ſpe conſolaretur,vtque appareret, à Deo per preces Eliæ hanc pluuiam ſingulari dono dari; hinc mittit puerum ſepties, vt in mare ſignum pluuiæ, putà nubes proſpectet,illudque cùm apparuerit, ſibi populoque renuntiet.

VER. 44. ECCE NVBECVLA PARVA QVASI VESTIGIVM (pedis) HOMINIS ASCENDEBAT DE MARI] Hebr.*paruula quaſi vola hominis*; Vatabl.*ad magnitudinem volæ hominis*; Chald.*Nubes parua ſicut vola manus hominis aſcendit de Occidente*, id eſt de mari Mediterraneo : hoc enim eſt ad Occidentem Iudææ.

Nota,vola tam de pedibus quàm de manibus dicitur:Hebr.enim כף *caph*,id eſt *vola*, propriè eſt curuitas , ſiue concauitas tam pedum, B quàm manuum,imò & cochlearium, aliarumque rerum,curuarum.Chald.hic accipit volam manus : Noſter verò *volam pedum*. Vnde vertit,*veſtigium hominis*;idque congruentiùs:videbatur enim Deus hic in nube quaſi pedibus deſcendere ad dandam Iſraeli pluuiam , & terram fœcundandam.

Elias typus Christi. Allegor.S.Auguſt,Serm.201.de Temp.*Elias* inquit *figuram habuit Domini Saluatoris. Elias orauit & ſacrificium obtulit , & Chriſtus pro vniuerſo mundo ſeipſum immaculatũ ſacrificium tradidit. Elias orauit in monte Carmeli & Chriſtus in monte Oliueti. Elias orauit,vt pluuia in terram veniret,& Chriſtus,vt in cordibus humanis gratia diuina deſcenderet.* C *Quòd autem Elias dixit ad puerum ſuum:Vade , & conſidera ſepties, ſeptiformem ſancti ſpiritus gratiam quæ dãda erat Eccleſiæ deſignabat .Et quia ipſe dixit ſe vidiſſe nubeculam paruulam aſcendentem de mari, carnem Chriſti figurabat , quæ in mari mundi iſtius naſcitura erat*,Probat idipſum ex Euangelio,dũ ſubdit:*Quamobrem ne fortè aliquis dubitet , nubem illam veſtigium hominis habuiſſe dixit,illius vtique hominis,qui dixit:Quem dicunt homines eſſe filium hominis?ſicut ergo orante Elia,poſt tres annos & ſex menſes pluuia de cælo deſcendit; ita & in aduentu Saluatoris tribus annis & ſex menſibus , quibus prædicare dignatus eſt,pluuia verbi Dei totum mundum feliciter irrigauit.Et ſicut tunc in aduentu Eliæ omnes ſacerdotes idolorum interfecti ſunt, & deleti; ita in aduentu veri Eliæ, id eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti obſeruatio ſacrilega paganorum deſtructa eſt.* Eadem ex Auguſt,transſcripſere Beda, Angelomus , & Eucherius.

Simile & quaſi parallelum Eliæ fuit Aniani Epiſcopi factum. Cùm enim Attila rex Hunnorum obſideret Aureliam ad Ligerim, Anianus ciues hortatus eſt , vt ſperarent in Deum, eiuſque opem implorarent , quòd cùm illi humi proſtrati feciſſent, tum ad eos conuerſus dixit : *Proſpicite de muris,num ſubſidium adueniat* Putabat enim Aëtium aduentare. Proſpicientes autem , neminem viderunt. At ille : *Orate iterum cum fide : vos enim hodie Dominus liberabit.* Et cum feciſſent: *Proſpicite iterùm*,inquit. Nemine autem apparente dixit illis; *ſi cum fide oraueritis,Dominus ſine dubio nobis aderit*. Illi verò cum fletu magno miſericordiam Dei inuocare cœperunt. Inde ex ſancti Epiſcopi præcepto de integro proſpicientes, nebulam quaſi de terra ſurgentem viderunt ; quod renuntiantibus dixit : *Atqui hoc Domini auxilium eſt*, Hunnis proinde id oppidum inuadentibus, tanta vis aquæ de cælo decidit , vt coacti ſint in caſtra reuerti. Sequenti die trementibus & fatiſcentibus aſſiduis iam ictibus arietum muris,ecce Aëtius Valentiani III.Dux , & Theodoricus Gothorum rex,ac Thoriſmodus filius eius cum ſuis quiſque exercitibus prodierunt , commiſſoque certamine Attilam ab vrbe propulerunt. Hæc ita acta Gregorius Turonenſis refert lib 2. cap.7. VERS.46.

ET MANVS DOMINI FACTA EST SVPER ELIAM , ACCINCTISQVE LVMBIS CVRREBAT ANTE ACHAB] *Manus*,id eſt vis,virtus, alacritas, agilitas ad currendum : q.d.Deus dedit robur, vires & alacritatem Eliæ , vt licet ipſe eſſet ieiunus,feſſus, & debilis ex longa concertatione cum Baalitis,item ex prolixa oratione,ſacrificio & impetratione pluuiæ,tamẽ curreret,imò præcurreret currum Achab , qui concitatis equis procurrebat,vt pluuiam euaderet.*Currebat* ergo Elias,vt Achab & Iſraelitæ agnoſcerent,auctore Deo datam eſſe pluuiam per preces Eliæ: item vt officium honorarium præſtaret regi ſuo Achab,eum ſtipando,præeundo,& præcurrendo.

CAPVT DECIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IEzabel minatur mortẽ Eliæ: ille fugit,ac ſub iunipero paſtus ab Angelo, pergit in montem Horeb: vbi v.10. rogatus à Deo,quid ibi agat,queritur prophetas occiſos,ſe quoque poſci ad necem; mox Deus ei apparens in ſibilo auræ tenuis iubet, vt vngat Hazael in regem Syriæ,& Iehu in regem Samariæ, ac Eliſæum in prophetam ſibi ſucceſſurum; idipſum mox exequitur v.19. ac proiecto in Eliſæum pallio illum ſibi ſocium adoptat.

1. NVntiauit autem Achab Iezabel omnia quæ fecerat Elias , & quo modo
occidiſſet vniuerſos prophetas gladio. 2. Miſitque Iezabel nuntium
ad Eliam dicens : Hæc mihi faciant dij, hæc addant , niſi hac hora cras po-
ſuero animam tuam ſicut animam vnius ex illis. 3. Timuit ergo Elias , &
ſurgens abiit quocumque eum ferebat voluntas : venitque in Berſabee Iuda &

 dimi-

dimiſit ibi puerum ſuum, 4. & perrexit in deſertum, viam vnius diei. Cumq;
veniſſet, & ſederet ſubter vnam iuniperum, petiuit animæ ſuæ vt moreretur, &
ait: Sufficit mihi Domine, tolle animam meam: neque enim melior ſum, quã pa-
tres mei. 5. Proiecitque ſe & obdormiuit in vmbra iuniperi: & ecce Angelus Do-
mini tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede. 6. Reſpexit, & ecce ad caput
ſuum ſubcinericius panis, & vas aquæ: comedit ergo, & bibit, & rursũ obdormi-
uit. 7. Reuerſuſque eſt Angelus Domini ſecundo, & tetigit eum, dixitque
illi: Surge, comede: grandis enim tibi reſtat via. 8. Qui cùm ſurrexiſſet, comedit,
& bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus & quadraginta
noctibus, vſque ad montem Dei Horeb. 9. Cumque veniſſet illuc, manſit in
ſpelunca: & ecce ſermo Domini ad eum, dixitque illi: Quid hic agis Elia? 10. At
ille reſpondit: Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquе-
runt pactum tuum filij Iſrael: altaria tua deſtruxerunt, prophetas tuos occide-
runt gladio, derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam vt auferant eam.
11. Et ait ei: Egredere, & ſta in monte coram Domino: & ecce Dominus tranſit,
& ſpiritus grandis & fortis ſubuertens montes, & conterens petras ante Domi-
num: non in ſpiritu Dominus, & poſt ſpiritum commotio: non in commotione
Dominus, 12. & poſt commotionem ignis: non in igne Dominus, & poſt ignem
ſibilus auræ tenuis. 13. Quod cum audiſſet Elias, operuit vultum ſuum pallio
& egreſſus ſtetit in oſtio ſpelũcæ, & ecce vox ad eum dicens: Quid hic agis Elia?
Et ille reſpondit: 14. Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum: quia de-
reliquerunt pactum tuum filij Iſrael: altaria tua deſtruxerunt, prophetas tuos
occiderunt gladio, derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam vt aufe-
rant eam. 15. Et ait Dominus ad eum: Vade, & reuertere in viam tuam per de-
ſertum in Damaſcum: cumque perueneris illuc, vnges Hazael regem ſuper Sy-
riam, 16. & Iehu filium Namſi vnges regem ſuper Iſrael: Eliſeum autem filium
Saphat, qui eſt de Abelmeula, vnges prophetam pro te. 17. Et erit, quicumque
fugerit gladium Hazael, occidet eum Iehu: & quicumque fugerit gladium Iehu,
interficiet eum Eliſeus. 18. Et derelinquam mihi in Iſrael ſeptem millia viro-
rum, quorum genua non ſunt incuruata ante Baal, & omne os, quod non adora-
uit eum oſculans manus. 19. Profectus ergo inde Elias, reperit Eliſeum filium
Saphat, arantem in duodecim iugis boum, & ipſe in duodecim iugis boum aranti-
bus vnus erat: cumque veniſſet Elias ad eum, miſit pallium ſuum ſuper illum.
20. Qui ſtatim relictis bobus cucurrit poſt Eliam, & ait: Oſculer, oro, patrem
meum, & matrem meam, & ſic ſequar te. Dixitque ei: Vade, & reuertere: quod
enim meum erat, feci tibi. 21. Reuerſus autem ab eo, tulit par boum, & macta-
uit illud, & in aratro boum coxit carnes, & dedit populo, & comederunt: conſur-
genſque abiit, & ſecutus eſt Eliam, & miniſtrabat ei.

VERS. 3. TIMVIT ERGO ELIAS furorem, & potentiã Iezabelis, de quo v. 4. Vide Abulenſ. q. 3.

DIMISIT PVERVM] ſcilicet famulum, vt ſolus ſecretiùs fugeret & lateret.

VERS. 4. PERREXIT IN DESERTVM, &c. CVMQVE VENISSET, ET SEDERET SVBTER VNAM IVNIPERVM] *Iuniperus* enim amat loca calida & ſicca; vnde abundat in Syria, ac præſertim in deſerto. Vnde Plinius lib. 16. cap. 30. *Iunipero*, ait, *eadem virtus quæ cedro*. Et cap. 40. *Cariem, vetuſtatemq; non ſentiunt cupreſſus, cedrus, ebenus, lotus, buxus, taxus, iuniperus*. Hinc baccæ iuniperi ſunt calidæ, robuſtæ, & efficaces ad ſtomachum calefaciendum, ſiccandum, & roborandum inſtar piperis & ſinapis. Talis eſt vir zeloſus, de quo verè dicas illud Arabum adagium: *Præſtat granum piperis* (vel iuniperi) *decem peponibus*. Zeloſus B enim inſtar parui piperis, vel iuniperi, ſi frangatur, vel confricetur, ignes, amoris diuini exhalat, quibus auditores ad bonum ſtimulat, pungit, accendit.

Appoſitè ergo ſub iuniperi vmbra quieuit Elias; Iuniperi enim baccæ, quæ ardent inſtar piperis, repræſentant ardorem, & zelum Eliæ;

A ſed hic temperandus erat vmbra patientiæ, & humilitatis: iuniperus enim cùm ſit parua, paruam humilemque dat vmbram. Talis fuit *Iuniperus* vnus è primis ſociis S. Franciſci, de quo in Annalibus Waddingi ita legimus, anno Domini 1210. n. 35. *Sua etiã tunc aggregauit* (S. Franciſcus) *Sodalitati B. Iuniperum tantæ humilitatis, & ſimplicitatis virum, vt ab imperito vulgo fatuus crederetur. Incredibilia penè videntur quæ fecit, & dixit ad imam ſui deiectionem, nec alius quiſquam tam honoris auidus, quàm hic vituperij. Proinde cùm ab aliquo afficeretur opprobriis, fimbrias pauperis lacernæ expandens dicebat ei: Amice proiicias huc liberaliter, imple gremium lapidibus iſtis pretioſis, imple, ne timeas iniurias & opprobria, lapides appellans pretioſos. Quando redibat domum, huiuſmodi ſecum habebat ſermonem: O inutilis frater qua fronte redis ad* B *patres? quo te admittent titulo? certè ſi hoſpitij gratia te ſub tecto colligant, & panem arctum & aquam breuem dederint, rem magnam & tuis meritis maiorem præſtabunt: iuſtè certè te repellent tamquam ſua indignum ſocietate. Eius ſimplicitatem S. Franciſcus admirans, adſtantibus dicebat: Vtinam, fratres, de huiuſmodi Iuniperis integram ſyluam haberemus;* B. Iuniperus.

allu-

alludens ad nominis etymologiam, & proprietatẽ, quia teſte B. Iſidoro, vt cinis Iuniperi diutiſſimè accenſos eiuſdem ligni carbones ſeruat, ſic hic in ſacro pectore accenſum ſeruabat amorem. Et ſicut Iuniperus eſt obſita aculeis, & ſecundùm Hieron. ſemper floret, ſemper nouos affert fructus, & numquam deponit virorem ſuum; ſic hic pœnitentiæ compunctione & aſperitate fouebat in ſe diuinæ charitatis viriditatem. Pro *iuniperum* Hebr. eſt רתם *rothem*, quod retinentes Septuag. vertunt *Rathem*, vt habent Complutenſ. vel *Rathmen*, vt habent Romana: hinc aliqui putarunt *Rathmen* eſſe *rhamnum*. Audi S. Methodium tract. de Caſtitate apud Photium in Bibliotheca: *Rhamnus virginitatem denotat*, (quia enim aculeatus eſt & pungit, hinc denotat vitam aſperam & mortificationem, quæ parens eſt, & nutrix caſtitatis) *Rhamnus enim arbor caſta eſt, & fortaſſe ex ſimili quadam cum virgine natura ſtirps hæc ἁγνὸς appellatur; rhamnus quidem propter robur, & fortitudinem contra voluptates: ἁγνὸς, verò, quod omni ex parte caſta & pura ſit. Vnde & Eliam ferunt à facie Iezabelis mulieris fugientem ad rhamnum primùm veniſſe, atque exauditum fuiſſe, cibumq; accepiſſe; quia fugientibus ſtimulum carnis & ſeminam & voluptatem, perfugium & tegumentum caſtitatis lignum germinauit, quod ab auctore virginitatis Chriſto plantatum eſt iis, qui virginitatem complectuntur.* Sicque explicat illud Iudic. 9. 14. *Dixerũt omnia ligna ad rhamnum: Veni & impera ſuper nos*, quia cùm ficus, id eſt lex naturæ in paradiſo, & vitis, id eſt lex naturæ data Noë poſt diluuium, qui reperit vitem & vinum, ac olea, id eſt lex Moyſis & prophetarum (hi enim vngebantur oleo) fœtentia hominum vulnera curare nequiſſent, *miſit quartò Deus rhamnum, id eſt caſtitatem, quæ illis imperaret, quia voluptatibus ſuperatis, etiam in reliquum tempus illis interminata eſt, quòd niſi filii parerent omnes, & ſincerè ad ſe accederent, futurum vt omnes flammis abſumerentur: nullam enim poſt hanc aliam legem ſecuturam, ſed iudicium & ignem. Hinc cœpit homo iuſtitiam colere, Deoq; conſtanter per fidem adhærere, & ſe à diabolo ſeiungere.* Hucuſque S. Methodius.

Iuniperus eſt crux Chriſti.

Allegor. Rupertus lib. 5. capite 10. per iuniperum accipit ſanctam & viuificam Dei crucem, ad quam confugit fidelis, dum timore, aliaue tentatione pulſatur: illic ambit mortem, illic optat commori Chriſto, quia eius cruci totum ſe ſubiicit, optatque ei configurari & concrucifigi.

Petivit animæ svæ (id eſt *ſibi*, eſt Hebraiſmus) vt moreretvr] Vnde tantus pauor, tanta conſternatio in Elia, qui paulò antè impauidus certarat cum Achab & Baalitis, eoſque ſuperauerat? Reſp. primò, quia ſubduxit Deus illi robur à ſe inditum, vt agnoſceret Elias, illud fuiſſe donum Dei, ſe verò ex natura ſua timidum, vti ſunt alij homines. Hac de cauſa ſolet Deus ſanctos, qui præclara geſſerunt, obiicere timoribus & tentationibus, vt eos conſeruet in humilitate, ne efferantur, ſed cogantur ad Deum recurrere. Ita S. Chryſoſt. homil. de Elia & Petro, quæ extat apud Suriũ die prima Auguſti: *Deus*, inquit, *de cætera reuoluit miracula illa, quæ oſtenſa fuerant, non ab Elia, ſed à ſua ipſius potentia facta fuiſſe. Vide, quid faciat, quo tempore Deus ipſe operabatur, Reges, Principes, & populi Eliæ ſuccumbebant; cùm verò Deus abſceſſiſſet, etiam mulier vna prophetæ illi terribilis viſa eſt. Abſceſſit Deus, & natura humana redargata fuit.* Et paulò poſt: *Non vno, aut altero, ſed quadraginta diebus aufugit, & ad regionem omnino deſertam ſe contulit, non nutrimentum, non cibum aliquem ſecum ferens; nam tamquam ebrius præ metu, cetera nihil curabat, ſed deſertas tantùm regiones ſequebatur.* Idem penè hîc habent Angelom. & Rabanus. *Sancti* inquiũt, *viri ſubleuante eos ſpiritu ad ſumma rapiuntur, quamdiu verò in hac vita ſunt, ne ſuperbiant, tentationibus reprimuntur.*

Addit S. Chryſoſt. Deum voluiſſe hoc metu punire crudelitatem Eliæ, qua 800. pſeudoprophetas occiderat. Verùm hoc eſt improbabile, cùm hoc fecerit iuſſu Dei ex zelo, ad tollendam idololatriam.

Secundò, quia Iezabel videns prophetas ſuos omnes ab Elia occiſos, furebat contra Eliam, ad eum diriſſimè excarnificandum, & habebat in manu Achab regem maritum ſuum, per quem poterat innumeros milites in Eliam immittere. Quare magis timuit Elias Iezabelem, quam Achab & Baalitas. Nam vt ait Eccleſ. cap. 25. 23. *Non eſt caput nequius ſuper caput colubri, & non eſt ira ſuper iram mulieris.* Vnde S. Ambroſ. Epiſt. 23. grauiores ait eſſe tentationes mulierum, quã virorum, vtpote quibus viri fortes victi, proſtratique ſint. Sic & S. Bernardus Serm. 64. inter paruos. Hinc S. Petrus, qui pugnarat contra totam cohortem, & Malcho aurem amputarat, timuit ancillam, eiuſque metu Chriſtum negauit.

Vt moreretvr] Dices, Elias fugiebat Iezabel volentem ſe occidere, fugiebat ergo mortem. Cur ergo eandem hîc optat? Reſp. primò, quia in fuga eiuſque difficultatibus, & vitæ ærumnis creuit labor, indeque dolor, & mœror Eliæ, qui ita eum depreſſit, vt optaret mortem ad ærumnas tot tantaſque euadendas, quam priùs fugerat. Sic videmus eos, qui peſtẽ mortemque euaſerunt, ſi poſteà in grauiores tribulationes & pericula incidant, optare dicereque: Vtinam mortuus fuiſſem cum ſociis vtinam peſtis me cum ceteris abſtuliſſet. Tales fuere Græci, qui captâ Troiâ redeuntes, acerrimâ tempeſtate iactati optarunt ſe in obſidione Troiæ occubuiſſe:

Quid fata peſſum dimidet Pyrrhus patri;
Aiaci Vlyſſes, Hectori Atrides minor;
Priame Agamemnon. Quiſquis ad Troiam iacet
Felix putatur, ait Seneca in Agamemnone.

Secunda & potior cauſa fuit, quòd Elias timeret occidi à Iezabele, non quòd mortem metueret, ſed ne videretur ſuperatus & victus à Iezabele, & cum ipſo vera Dei religio. Iezabel enim iactaſſet, ſe occidiſſe Eliam, & cum eo ſupplantaſſe Dei fidem, & cultum. Optat ergo à Deo ſibi mortem immitti, ne illa à Iezabele inferatur non tam ſibi, quàm Dei cultui, & religioni. Sic Herodias occidit S. Ioannem Baptiſtam Eliæ antitypum, & Eudoxia S. Chryſoſtomum. Vide S. Petrum Damiani tom. 2. ſerm. 2. de S. Vitali.

Allegor. Elias repræſentat hîc infirmitatem Chriſti pauentis in horto. Ita Rupert. lib. 5. c. 10.

Svfficit mihi Domine, huc vſque vixiſſe,

ac

ac tot tantiſque beneficiis à te ornatum fuiſſe. Sufficit mihi, viciſſe Achab & pſeudoprophetas occidiſſe. TOLLE, ergo ANIMAM MEAM ne eam tollat Iezabel cum meo æquè, ac tuo dedecore & infamia.

NEQVE ENIM MELIOR SVM QVAM PATRES MEI] tum priſci Abraham Iſaac, Iacob &c. tum proximi, nimirum prophetæ iam antè à Iezabele occiſi quos ego vt me ſeniores & patres, imò vt Martyres veneror.

VERS. 5. PROIECITQVE SE ET OBDORMIVIT IN VMBRA IVNIPERI] ex laſſitudine itineris, & ex mœrore animi. Porrò vmbra iuniperi cailis eſt, cùm iuniperus pro frondibus ſpinas habeat, & noxia. Nam vt ait Virgil. Ecloga 10. *Iuniperi grauis vmbra*: quare vmbra hæc potius capitis dolorem & mœrorem in Elia auxit, quàm minuit. Vnde vmbra hæc typus eſt humanorum præſidiorum, quæ cùm vana ſint & noxia, ad ea tamen confugiunt homines, dum potiùs ad Dei Chriſtique vmbram & protectionem, velut vtilem & ſolidam confugere deberent cum ſponſa, que ait Cantic. 2. 3. *Sub vmbra illius, quem deſiderauveram ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo*, Et cum Ierem. Thren. 4. 20. *Spiritus oris noſtri Chriſtus Dominus captus eſt in peccatis noſtris, cui diximus: In vmbra tua viuemus in Gentibus*. Chriſtus enim, vt ait S. Bernardus ſerm. 2. ſuper *miſſus eſt*, *paruulos ad ſe confugientes ſub vmbra alarum ſuarum protegere non deſinit ſiue ab æſtu carnalium deſideriorum, ſiue à facie impiorum, qui eos afflixerunt. Bona & deſiderabilis Vmbra ſub alis Ieſu, vbi tutum eſt fugientibus refugium, gratum feſſis refrigerium*. Hinc rurſum Ierem. cap. 17. 5. *Maledictus*, inquit, *homo qui confidit in homine*, &c. *Erit enim quaſi myrica in deſerto, & non videbit cum venerit bonum. Benedictus vir qui confidit in Domino.*

VERS. 7. GRANDIS TIBI RESTAT VIA] vſque in montem Horeb, vt ibi videas, & audias Deum verſ. 11. vidit & audiuit Moyſes. Sic cuique fideli grandis reſtat via ad culmen ſanctitatis & perfectionis, & grandior via reſtat in cælum empyreum.

VERS. 8. AMBVLAVIT IN FORTITVDINE CIBI ILLIVS QVADRAGINTA DIEBVS ET QVADRAGINTA NOCTIBVS VSQVE AD MONTEM DEI HOREB] Hinc patet huic cibo & pani admirandam à Deo inditam fuiſſe virtutem, vt Eliæ vires ſufficerent ad iter agendum ſine alio alimēto per 40. dies & noctes. Vide Auctor Mirabil. S. Scriptur. lib. 2. 19. aſſerit, panem hunc mirabiliter factum manibus Angelorum, licet Abul. naturalem & communem putet fuiſſe, cui Deus hāc vim ad confortandum Eliam indiderit, vt alio cibo non indigeret.

Tropologiam totius hiſtoriæ habet S. Bernard. toto Serm. 64. inter paruos.

Allegor. per panem hunc Eliæ, Patres accipiunt Eucharistiam, cuius virtute per 49. dies, id eſt per totam vitam, quæ nobis eſt tempus ieiunij & pœnitentiæ, ambulamus *ad montem Dei Horeb*, vt ſcilicet videamus *Deum deorum in Sion*. Ita Paſchaſius Radbertus lib. de Sanguine & Corpore Domini cap. 10. Algerus lib. 2. de Sacramento Altaris cap. 1. Rupert. lib. 5. cap. 10. R. Samuel Maroch. lib. de Aduentu Meſſiæ cap. 20.

Anagog. panis hic repræſentat ſuauiſſimam A refectionem ſanctorum in cælo, per quam non 40. diebus, ſed per omnem æternitatem ſine cibo ſani, fortes, læti & glorioſi permanebunt. ita Rupert.

QVADRAGINTA DIEBVS] ſine alio cibo, ideoque ieiunus. Paucorum dierum iter eſt à Berſabee vſque in montem Horeb. ſcilicet quatuor, vel quinque; præſertim cùm Elias tam nocte quàm die ambularet, & timor ei adderet alas, ait Serarius. Vnde patet eum metu, pauore, mœrore & angore perculſum, vagabundum inceſſiſſe, huc illucque diuertendo, quò eum voluntas ferebat, non autem rectum tenuiſſe iter; B ac fortè nec ſibi in animo præfixiſſe viæ terminum ſcilicet ire in Horeb. ita Abul.

Nota hîc, Eliam ieiunaſſe 40. diebus, æquè ac fecit Moyſes, & poſteà Chriſtus cuius imitatione Eccleſia inſtituit ieiunium Quadrageſimæ.

Scripſit S. Ambroſ. lib. de Elia & ieiunio: in quo oſtendit commoda ieiunij, adfertque varia hac de re è ſacra Script. exempla, æquè ac nocumenta ebrietatis & intemperantiæ.

HOREB] *Horeb* eſt mons Sinai, vti oſtendi Exodi 17. v. 6. in quo Moyſes legem à Deo accipiens cum eo collocutus eſt. Exodi 19. vt ſcilicet in eodem Elias pro lege Dei patiens & pugnans, cum eodem colloqueretur, & modū ad eam propugnandam ab eo acciperet.

MANSIT IN SPELVNCA] In hac ſpelunca (vt videtur) Moyſes à Deo obtectus Exodi 33. 22. VERS. 9.
vidit tergum, & gloriam Dei pertranſeuntis, C ideoque in illa eamdem vidit hîc Elias, ſed alio ſchemate. Moyſes enim vidit in ſpecie ingentis lucis, & ſplendoris, Elias verò in ſpecie ſibili auræ tenuis, ita R. Salomon, Lyrao. & alij. Hinc ſpelunca hæc priſcis fuit in magna veneratione, adeoque Ioſephus lib. 2. Antiq. cap. 12. tradit, ante Moyſis ætatem locum illum ita antiquis viſum eſſe ſacrum, vt paſtores religione quadam prohiberentur, greges ad illum montem appellere, quia ibi diuinum eſſe aliquid ſuſpicabantur.

Symbol. S. Gregor. lib. 2. in Ezech. homil. 13. *Elias*, ait, *cum vocem Domini ſecum loquentis audiret, in ſpelunca ſua oſtio ſtetiſſe deſcribitur, & faciem velaſſe; quia cum per contemplationis gratiam vox ſuperna intelligentiæ fit in mente, totus homo iam intra ſpeluncam non eſt, quia animam carnis cura non poſſi-* D *det, ſed ſtat in oſtio, quia mortalitatis anguſtias exire meditatur. Sed iam qui in oſtio ſpeluncæ conſiſtit, & verba Dei in aure cordis percipit, neceſſe eſt vt faciem velet: quia dum per ſupernam gratiam ad altiora intelligenda ducimur, quantò ſublimius leuamur, tantò ſemper per humilitatem noſmetipſos intellectu noſtro premere debemus, ne conemur plus ſapere, quàm oportet ſapere.* Et nonnullis interiectis: *Aurem enim intendere, & faciem operire, eſt vocem interioris ſubſtantiæ audire per mentem, & tamen ab omni ſpecie corporea oculos cordis auertere, ne quid ſibi in illa corporale animus fingat, quæ vbique tota, & vbique circumſcripta eſt.*

ZELO ZELATVS SVM PRO DOMINO DEO EXERCITVVM] vt tollerem cultum Baal & idolorum, & ideo 850. eorum antiſtites occidi. VERS. 10.
Rurſum verti poteſt cum Vatabl. *Mira zelotypia teneor pro Domino Deo*. q. d. Crucior in honorem Dei quadam quaſi zelotypiâ, & quaſi ſuſtinerem

rem Dei perſonam, ctucior, cùm videam ſynagogam, quæ ſponſa eſt Dei, ab eo deficere, & ad Baal quaſi ad adulterum tranſire.

ALTARIA TVA DESTRVXERVNT] Præter altare enim à Deo conſtitutum in templo Ieroſolymæ, multi ab ea remoti in montibus vicinis altaria Deo vero erexerant, quæ vocabantur *excelſa*, in iiſque ſacrificabant, quæ licet Deo minus placerent, tamen ipſe ea ſpiritu hæretico & impio, quaſi illa eſſent Dei falſi, non veri, euerti nolebat, ita Abul. & Serar.

VERS. 11. ET AIT (Angelus Dei vicarius) EI: EGREDERE ET STA IN MONTE CORAM DOMINO: ET ECCE DOMINVS TRANSIT, ET SPIRITVS GRANDIS ET FORTIS SVBVERTENS MONTES, ET CONTERENS PETRAS ANTE DOMINVM: NON IN SPIRITV DOMINVS; ET POST SPIRITVM COMMOTIO: NON IN COMMOTIONE DOMINVS, ET POST COMMOTIONEM IGNIS: NON IN IGNE DOMINVS, ET POST IGNEM SIBILVS AVRÆ TENVIS.] Hebr. *ſibilus*, vel *vox tacita*, ſiue ſubmiſſa & gracilis. Septuag. addunt κἀκεῖ κύριος, id eſt, *& ibi* (in ſibilo) *Dominum*.

Deus in ſibilo auræ tenuis. Cur

Nota, finem & ſcopum huius viſionis fuiſſe, vt Deus Eliam ira, tædio, & dolore ob licentiã, impunitatem, & ſcelera Iezabelis, & Baalitarum ſuccenſum conſolaretur, mitigaret, & erudiret.

Cauſa prima.

Primò ergo ipſius oculis, & ſenſibus offert ventum validiſſimum, adeò vt is videretur ſubuerſurus montes, & contriturus petras; mox ingentem terræ motum; deinde ignem ardentem, & flagrantem, q. d. Mihi, ô Elia, venti, terra, ignes, adeoque omnia elementa, omneſque creaturæ mediæ, ſummæ, & imæ, ad manum ſunt, vt idololatras, & Iezabelem perdam: at hic modus prouidentiæ, & clementiæ meæ non eſt ordinarius & vſitatus, nec congruus; ideoque nolo eo vti, vnde ait: *Non in eo Dominus*. Quarto denique loco Deus auribus Eliæ offert lenem auram, ſiue ſpiritum, & ſibilum repræſentantem ſe, & ſuam clementiam ac prouidentiam: ſpiritus enim hic lenis ſignificat Dei patientiam, & longanimitatem ad punienda peccata, quam imitari & induere debeat Elias, & quiuis vir Apoſtolicus. Ita S. Iren. lib. 4. contra hæreſ. cap. 37. *Docebatur*, ait, *propheta turbatior, & concitatior ad vindictam mitiùs agere*. Et Tertull. lib. de Patientia cap. 15. *Sedet in Throno ſpiritus eius* (id eſt Dei) *mitiſſimi, & manſuetiſſimi, qui non turbine glomeratur, non nubilo liuet, ſed eſt teneræ ſerenitatis apertus, & ſimplex, quem tertiò vidit Elias: nam vbi Deus, ibi & alumna eius, patientia ſcilicet*. Et S. Macarius homil. 6. *Ecce*, inquit, *vox auræ tenuis & in ea Dominus. Liquet ergo quod quies Domini ſita eſt in pace, & tranquillitate*. Et Theodor. quæſt. 57. *Per hoc*, ait, *oſtendens, quòd lenitas, benignitas, & clementia ſola eſt Deo grata: vnumquodque autem aliorum attrahit hominum improbitas*. S. Chryſoſtomus homil. 1. de Elia in fine aſſerit, ideò Deum citò rapuiſſe Eliam, ne, ſi diutiùs viueret, igne, & zelo eius perderetur orbis, ſed in zelum ſeuerum Eliæ ſeuerior eſt Chryſoſt. Sic & Procop.

Secunda.

Secundò, hic lenis ſpiritus ſiue ſibilus detulit vocem Dei ad Eliam, qua Deus eum nimis perturbatum, puſillanimem, putantemque, ſe vnicum ſupereſſe Dei cultorem, & prophetam,

A erudiuit; vnde ait: *Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal*. Roman. 11. 4.

Tertia.

Tertiò, ſpiritus hic ſubtilis ſignificabat Dei virtutem, efficacitatem, & vindictam omnia penetrantem. Vnde indicauit Eliæ modum vindictæ in Baalitas exercendæ per Hazael, Iehu, & Eliſæum, non per ventum, terræ motum, & ignem. ita Caiet. & Antonius Fernandius in viſionibus veteris teſtamenti viſione 9.

Igitur ſpiritus hic lenis ſimul erat ſubtilis, & acer. Deus enim Deique ſapientia, & prouidẽtia operatur, & caſtigat tam fortiter, quàm ſuauiter. Igitur Deus hac viſione non volebat Eliæ
B zelum vindictæ improbare, ſed moderari duntaxat, vt non fieret ex ira, & perturbatione animi, qualis erat in Elia; ſed ex lenitate, & amore iuſtitiæ. Vnde mox eidem vindictæ rationem, & modum præſcribit, ſcilicet vt vngat in regem Hazael, & Iehu, ac Eliſæum in prophetam, vt ipſi eamdem peragant.

Porrò hæc omnia per Angelos, vtpote Dei adminiſtros, vt ait Apoſtolus Hebr. 1. vlt. facta ſunt. Vnde Chald. vertit: *Ecce gloria Domini reuelatur, & ante eum erat exercitus Angelorum venti diſrumpentium montes, & confringentium petras ante Dominum: non erat in exercitu Angelorum venti maieſtas Domini: & poſt exercitum Angelorum venti erat exercitus Angelorum commotionis* (excitantium terræ motum) *non erat in exercitu Angelorum commotionis maieſtas Domini: & poſt exercitum commotionis, exercitus Angelorum ignis: non erat in exercitu*
C *Angelorum ignis maieſtas Domini: & poſt exercitum Angelorum ignis vox canentium in ſilentio*, quaſi demulcentium Eliæ animum mœrentem & perturbatum.

Symbolicè.

Symbolicè, hac viſione ſignificabatur Dei natura, & maieſtas, quæ non eſt ventus, nec terra, nec ignis, nec aliud corpus, ſed ſubtiliſſimus, mitiſſimus, & puriſſimus ſpiritus. Hæc ergo Dei apparitio fuit quaſi *ſcintillatio diuinitatis*, vt loquitur Tert. quæ ſui reuerentiam à nobis extorquet. Rurſum, ſignificatur hîc Dei indoles, cui propria eſt lenitas & clementia. Tonat Deus fulminat, fulgurat, concutit montes, ſed id quodammodo facit inuitus, & *tactus dolore cordis intrinſecus*. quia proprium eſt illius miſereri & parcere; atque ideò non inhabitare dicitur in turbine, & igne, quia hæc aliquid ſonant horribile,
D & humanis commodis importunum, ſed in aura tenui quæ recreat, & reficit laborantem ſpiritum. ait Sanchez ex Theodor. ſic & S. Gregor. lib. 5. Moralium c. 26. cuius verba mox recitabo.

Allegoricè.

Allegoricè, repræſentabatur Chriſti Saluatoris in mundum venturi ſpiritus fore diuerſus, & aduerſus ſpiritui Moyſis, Eliæ, & legis veteris. Deus enim in Horeb, ſiue Sina, dans legem Moyſi, audiri fecit tonitrua, micare fulgura, ignes coruſcare, montem tremere, Exodi 19 & 20. vt duros Iudæos ſui, ſuæque legis metu percelleret. Idem fecit hîc Elias, cùm per eum violatam legem, ſuumque cultum reſtaurare vellet. At verò cùm filius Dei in carnem deſcendit, venit in ſpiritu lenitatis, & manſuetudinis, iuxta illud Iſaiæ 42. 1. quod citat Matth. cap. 12. 19. *Non contendet neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius: arundinem quaſſa-*

tam

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELias ſiſtit ſe regi Achab, & non ſe, ſed ipſum ſuis idolis turbaſſe Iſraelem aſſeuerat. Mox v. 21. miraculo euocationis ignis è cælo in victimam certat cum prophetis Baal, vincenſq́, iubet omnes mactari. Denique v. 41. pluuiam Iſraeli à ſe ſiccitate damnato, indeq́, fœcunditatem reſtituit.

1. POſt dies multos factum eſt verbum Domini ad Eliam, in anno tertio, di-
cens: Vade & oſtende te Achab, vt dem pluuiam ſuper faciem terræ,
2. Iuit ergo Elias, vt oſtenderet ſe Achab: erat autem fames vehemens in Sama-
ria. 3. Vocauitque Achab Abdiam diſpenſatorem domus ſuæ: Abdias autem
timebat Dominum valdè. 4. Nam cùm interficeret Iezabel prophetas Do-
mini, tulit ille centum prophetas, & abſcondit eos quinquagenos & quinquage-
nos in ſpeluncis, & pauit eos pane & aqua. 5. Dixit ergo Achab ad Abdiam: Va-
de in terram ad vniuerſos fontes aquarum, & in cunctas valles, ſi forte poſſimus
inuenire herbam, & ſaluare equos & mulos, & non penitus iumenta intereant.
6. Diuiſeruntque ſibi regiones, vt circuirent eas: Achab ibat per viam vnam, &
Abdias per viam alteram ſeorſim. 7. Cumque eſſet Abdias in via, Elias occur-
rit ei: qui cum cognouiſſet eum, cecidit ſuper faciem ſuam, & ait: Num tu es, do-
mine mi, Elias? 8. Cui ille reſpondit: Ego. Vade, & dic domino tuo: Adeſt Elias.
9. Et ille, Quid peccaui, inquit, quoniam tradis me ſeruum tuum in manu Achab
vt interficiat me? 10. Viuit Dominus Deus tuus, quia non eſt gens aut regnum,
quò non miſerit dominus meus te requirens? & reſpondentibus cunctis: Non eſt
hic: adiurauit regna ſingula & gentes, eo quod minimè reperireris. 11. Et nunc
tu dicis mihi: Vade, & dic domino tuo: Adeſt Elias. 12. Cumque receſſero à
te, Spiritus Domini aſportabit te, in locum quem ego ignoro: & ingreſſus nuntia-
bo Achab, & non inueniens te, interficiet me: ſeruus autem tuus timet Dominũ
ab infantia ſua. 13. Numquid non indicatum eſt tibi domino meo, quid fece-
rim cum interficeret Iezabel prophetas Domini, quod abſconderim de prophe-
tis Domini centum viros, quinquagenos & quinquagenos in ſpeluncis, & paue-
rim eos pane & aqua? 14. Et nunc tu dicis: Vade, & dic domino tuo: Adeſt Elias: vt
interficiat me? 15. Et Dixit Elias. Viuit Dominus exercituum, ante cuius vultum
ſto, quia hodie apparebo ei. 16. Abiit ergo Abdias in occurſum Achab, & indi-
cauit ei: venitque Achab in occurſum Eliæ. 17. Et cum vidiſſet eum, ait: Tune
es ille qui conturbas Iſrael? 18. Et ille ait: Non ego turbaui Iſrael, ſed tu, & domus
patris tui, qui dereliquiſti mandata Domini, & ſecuti eſtis Baalim. 19. Verũtamen
nunc mitte, & congrega ad me vniuerſum Iſrael in monte Carmeli, & prophetas
Baal quadringentos quinquaginta, prophetaſque lucorum quadringentos, qui
comedunt de menſa Iezabel. 20. Miſit Achab ad omnes filios Iſrael, & congre-
gauit prophetas in monte Carmeli. 21. Accedens autem Elias ad omnem popu-
lum, ait: Vſquequo claudicatis in duas partes? ſi Dominus eſt Deus, ſequimini
eum: ſi autem Baal, ſequimini eum, Et non reſpondit ei populus verbum. 22. Et
ait rurſus Elias ad populum: Ego remanſi propheta Domini ſolus: prophetæ au-
tem Baal quadringenti & quinquaginta viri ſunt. 23. Dentur nobis duo boues
& illi eligant ſibi bouem vnum, & in fruſta cædentes, ponent ſuper ligna, ignem
autem non ſupponant: & ego faciam bouem alterum, & imponam ſuper ligna,
ignem autem non ſopponam. 24. Inuocate nomina deorum veſtrorum, & ego
inuocabo nomen Domini mei: & Deus qui audierit per ignem, ipſe ſit Deus.
Reſpondens omnis populus ait: Optima propoſitio. 25. Dixit ergo Elias prophe-
tis Baal: Eligite vobis bouem vnum, & facite primi, quia vos plures eſtis: & inuo-
cate nomina deorum veſtrorum ignemque non ſupponatis. 26. Qui cùm tuliſ-
ſent bouem, quem dederat eis, fecerunt: & inuocabant nomen Baal de manè vſ-
que ad meridiẽ, dicentes: Baal exaudi nos. Et non erat vox, nec qui reſponderet:
tranſiliebantque altare quod fecerant. 27. Cumq́; eſſet iam meridies, illudebat
illis Elias, dicẽs: Clamate voce maiore: Deus enim eſt, & forſitan loquitur, aut in
diuerſorio eſt, aut in itinere, aut certe dormit, vt excitetur. 28. Clamabant er-

go

go voce magna, & incidebant ſe iuxta ritum ſuum cultris & lãceolis donec perfunderentur ſanguine. 29. Poſtquam autem tranſiit meridies, & illis prophetantibus venerat tempus quo ſacrificium offerri ſolet, nec audiebatur vox, nec aliquis reſpondebat, nec attendebat orantes: 30. dixit Elias omni populo: Venite ad me. Et accedente ad ſe populo, curauit altare Domini quod deſtructum fuerat. 31. Et tulit duodecim lapides iuxta numerum tribuum filiorum Iacob, ad quem factus eſt ſermo Domini, dicens: Iſrael erit nomen tuum. 32. Et ædificauit de lapidibus altare in nomine Domini: fecitque aquæductum, quaſi per duas aratiunculas, in circuitu altaris, 33. & compoſuit ligna: diuiſitque per mẽbra bouem, & poſuit ſuper ligna, 34. & ait: Implete quatuor hydrias aqua, & fundite ſuper holocauſtum, & ſuper ligna. Rurſumq; dixit: Etiam ſecundo hoc facite. Qui cum feciſſent ſecundo, ait: Etiam tertio idipſum facite. Feceruntq; tertio, 35. & currebant aquæ circũ altare, & foſſa aquæductus repleta eſt. 36. Cumque iam tempus eſſet vt offerretur holocauſtum, accedens Elias propheta, ait: Domine Deus Abraham, & Iſaac, & Iſrael, oſtende hodie quia tu es Deus Iſrael, & ego ſeruus tuus, & iuxta præceptum tuum feci omnia verba hæc. 37. Exaudi me Domine, exaudi me: vt diſcat populus iſte, quia tu es Dominus Deus, & tu conuertiſti cor eorum iterum. 38. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocauſtum, & ligna, & lapides, puluerem quoque, & aquam quæ erat in aquæductu lambens. 39. Quod cum vidiſſet omnis populus, cecidit in faciem ſuam, & ait: Dominus ipſe eſt Deus, Dominus ipſe eſt Deus. 40. Dixitque Elias ad eos: Apprehendite prophetas Baal, & ne vnus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendiſſent, duxit eos Elias ad torrentem Ciſon, & interfecit eos ibi. 41. ait Elias ad Achab: Aſcende, comede, & bibe: quia ſonus multæ pluuiæ eſt. 42. Aſcẽdit Achab, vt comederet & biberet: Elias autem aſcendit in verticem Carmeli, & pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua ſua. 43. & dixit ad puerum ſuum: Aſcende, & proſpice contra mare. Qui cum aſcendiſſet, & contemplatus eſſet, ait: Non eſt quidquam. Et rurſum ait illi: Reuertere ſeptem vicibus. 44. In ſeptima autem vice, Ecce nubecula parua quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari. Qui ait: Aſcende, & dic Achab: Iunge currum tuum & deſcende, ne occuper te pluuia. 45. Cumque ſe verteret huc atque illuc, ecce cæli contenebrati ſunt, & nubes, & ventus, & facta eſt pluuia grandis. Aſcendens itaque Achab abiit in Iezrahel: 46. & manus Domini facta eſt ſuper Eliam, accinctiſque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Iezrahel.

Vers. 1. IN ANNO TERTIO] ſiccitatis, & famis ab Elia inductæ Iſraeli.

Vers. 3. ABDIAS AVTEM TIMEBAT DOMINVM VALDE] Hebræi, Lyran. & Rupert. putant hunc *Abdiam* eſſe Abdiam prophetam, qui inter minores prophetas ordine eſt quartus. Addit Lyran. Abdiam merito huius beneficentiæ in prophetas, à Deo in præmium accepiſſe donum prophetiæ: S. Epiphan. verò lib. de Prophetis cenſet, Abdiam hunc fuiſſe quinquagenarium illũ qui lib. 4. c. 1. Eliæ ſupplex mortem effugit. Sed hunc Abdiam ab vtroque eſſe diuerſum, oſtendi proœmio in Abdiam.

Vers. 4. TVLIT ILLE CENTVM PROPHETAS, ET ABSCONDIT EOS] Abulenſ. putat Prophetas hoſce fuiſſe prophetas propriè dictos. Planius Lyran. & Caietan. cenſent, eos fuiſſe viros religioſos, qui abdicatis curis terrenis ſeorſim ſimul habitantes diuinis laudibus inſiſtebant, vti faciunt iam Cœnobitæ. Simili modo legimus 1. Reg 19. 20. chorum prophetarum non tantùm vocali cantu, ſed & muſicis inſtrumentis vnà cum Samuele & Saule laudaſſe Deũ. Sic Heman, & Idithun cantores dicuntur *prophetaſſe*, id eſt, ceciniſſe pſalmos in citharis & pſalteriis 1. Paral. 25.

Vers. 18. NON EGO TVRBAVI ISRAEL, SED TV, ET DOMVS PATRIS TVI, QVI DERELIQVI-

A STIS MANDATA DOMINI, ET SECVTI ESTIS BAALIM] putà idola, & deos gentium. Vide hîc libertatem Eliæ qua Achab regi culpam, cauſamque ſiccitatis, & famis à ſe inductæ in faciem obiectat. Idem fecere Lucifer Calar, S. Athanaſ. & S. Hilar. in Epiſtolis, & libris ſcriptis ad Conſtantium Imper. Arrianum.

CONGREGA AD ME VNIVERSVM ISRAEL IN MONTE CARMELI, ET PROPHETAS BAAL QVADRINGENTOS QVINQVAGINTA, PROPHETASQVE LVCORVM QVADRINGENTOS] Vers. 19.
Petiit hoc Elias, vt omnes occideret, ac iis occiſis excideret pariter idola Baal, & *lucorum*, id eſt aliorum deorum, qui in ſiluis & lucis colebantur. Fuere ergo, vniuerſim pſeudoprophetæ ſiue
B pſeudodoctores hæreſis, & idololatrię 850. quos omnes Elias partim per ſe, partim per populum interemit. Eſto enim ſoli ſubinde Baalitæ quaſi præcipui nominentur, tamen ceteros quoque fuiſſe interemptos patet c. 19. v. 1.

ET EGO FACIAM ALTERVM BOVEM] *faciam*, id eſt ſacrificabo, Summum enim & nobiliſſimum opus, quod facit homo, eſt ſacrificiũ. Vers. 23.
Sic Virgilius:

Cum faciam (id eſt ſacrificabo) *vitula pro frugibus, ipſe venito.*

DEVS, QVI EXAVDIERIT PER IGNEM IPSE SIT DEVS] qui ſcilicet ignem in ho- Vers. 24.

ſtiam ſibi oblatam è cælo dimiſerit. Hic enim hoc ipſo oſtendet ſe ignis æquè ac cæli eſſe Dominum, ac ſacrificium illud eſſe ſuum, id eſt verum & diuinum. Solebat enim Deus in igne apparere, ac per ignem è cælo miſſum abſumere ſacrificia ſibi oblata, vti fecit in ſacrificio Abelis Geneſ. 4. 4. Aaronis Leuit. 9. 24. Salomonis 2. Paralip. 7. 1. Dauidis 1. Paralip. 21. 20. Gedeonis Iudic. 6. 21. Manue Iudic. 13. 20. & aliorum. Ignis enim repræſen[illegible] maieſtatem Dei. Vnde Deuter. 4. 24. Moyſe[illegible] Hebræis: *Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt.* Ignis enim ſymbolum eſt caſtitatis & puritatis, æquè ac efficacitatis diuinæ, vti per 17. analogias oſtendi Leuit. 9. 23. Hinc & Spiritus ſanctus in ſpecie ignis deſcendit in Apoſtolos die Pentecoſtes Actor. 2. Vide ibi dicta.

Vers. 26. Et hæc populus ſciebat, atque illa tum ex Scripturis, tum ex Leuitis audierat; vnde ſtatim ſucclamauit, dixitque: *Optima propoſitio.* Miraculo enim hæc lis de Deo vero decidenda erat, vti hîc Eliæ ſuggeſſit Deus, eò quòd Achab, Iezabel & Baalitæ in cultu Baal eſſent obſtinati, nec vllas rationes in contrarium ad aures admitterent.

Qui cum tulissent bovem, quem dederat eis, fecerunt] id eſt immolarunt Baal. Tradunt, vel potiùs more ſuo fabulantur (teſte Lyrano & Abul.) Rabbini bouem hunc fugiſſe à Baalitis ad Eliam, quaſi qui dedignaretur immolari Baal, velletque ab Elia immolari Deo vero, vt hoc prodigio aduerteret populus, Baal non eſſe Deum, & ad Deum verum, quem colebat Elias, rediret.

Transiliebant altare quod fecerant] Sic & Septuag. ſed Hebr. & Chald habent *quod fecerat*, ſcilicet Elias, ait Serarius, & Sanchez, qui cenſent, Baalitas inſultaſſe hîc altari Eliæ, illudque ſaltando diruiſſe, ideoque paulò pòſt Eliam v. 30. illud reſtauraſſe. Fauet Chald. qui vertit: *Inſaniebant ſuper aram, quam fecerat*, ſcilicet Elias. Verùm v. 30. contrarium potiùs ſignificat, ſcilicet Eliam necdum erexiſſe ſuum altare.

Quare Vatabl. Hebr. *quod fecerat*, exponit ſubaudiendo *vnus eorum*, ſcilicet Baalitarum, vel eorum dux, *rex Achab.* Saltabant ergo Baalitæ inconditi quaſi amentes, vt vertit Chald. cùm viderent, Baal à ſe inuocatum non reſpondere; tum ex pudore & anxietate, ne ab Elia malè mulctarentur, vti reipſa eis mox contigit; tũ vt Baalem anxio hoc ſuo tranſultu placarent, commouerent & quaſi cogerent ad reſpondendum: hoc enim geſtu ſignificabant ſuum erga Baalem eiuſque altare ſtudium & deuotionem, quaſi qui cuperent ipſimet fieri victimæ, & in altari immolare ſe Baali, ideoque lanceolis ſe incidentes, ſanguine ſuo altare cruentabant, vt ſequitur. Similes ſaltus & geſtus inconditos more bacchantium edebant Corybantes, Luperci, & Salij apud Romanos. ita Salianus. Vatabl. & alij.

Vers. 27. Et forsitan loquitur] colloquitur cum aliquo, vt ad veſtras preces attendere nequeat.

Aut in diversorio est] vt comedat, bibat & epuletur. Putabant enim Gentiles deos inſtar hominum manducare, & potare, ac veſci nectare & ambroſia. Vnde Homerus Iliad. 2. inducit Iouem apud Ægyptios, & Æthiopes epulantem cum alijs dijs.

Vers. 28. Incidebant se iuxta ritum suum cultris et lanceolis] vt Baali ſe, ſuumque ſanguinem litarent, & offerent, itaque eum flecterent ad reſpondendum. Idem fecere Syri, Græci, & Romani, teſte Apuleio lib. 8. Luciano in Dea Syria, Plutarcho lib. de Superſtitione. Audi Lactantium lib. 1. de falſa relig. c. 21. *Alia virtutis (ſacrificia) quam eamdem Bellonam vocant, in quibus ipſi ſacerdotes non alieno, ſed ſuo cruore ſacrificant. Sectis namque humeris, & vtraque manu diſtrictos gladios exerentes currunt, efferuntur, inſaniunt.* De hac Tibullus, vbi fœminam ſacrificantem induxit:

Ipſa bipenne ſuos cædit violenta lacertos,
Sanguineque effuſo ſpargit inepta Deam.
Statque latus præfixa veru ſtat ſaucia pectus,
Et canit euentus, quos Dea magna monet.

Nimirùm dæmon æmulus Dei, & inuidus homini, diuinis honoribus gaudet, ideoque humano ſanguine ſibi quaſi Deo litari vult, itaque ſimul homines ſibi exoſos excruciat, vulnerat & ſæpè necat.

Vers. 29. Et illis (*Baalitis*) prophetantibus] id eſt Baalem laudantibus & inuocantibus. Chald. *inſanientibus.*

Vers. 30. Curavit (Elias) altare (Domini) quod destructum fuerat] Abul. q. 27. putat hoc altare primitùs erectum à Saule 1. Reg. 15. 12. ſed Saul ibi erexit fornicem triumphalem non altare. Dico ergo Eliam, vt populum auocaret ab altari, & cultu Baal, iam antè inſtinctu Dei erexiſſe altare in monte Carmelo, & ad illud populum conuocaſſe, vt in eo Deo vero ſacrificaret: quare Iezabelem, & Baalitas Eliæ indignantes hoc eius altare deſtruxiſſe; Eliam verò illud hîc rurſum erexiſſe, & inſtauraſſe.

Vers. 31. Et tulit duodecim lapides iuxta numerum tribuum filiorum Iacob] Duodecim enim filij Iacob per ſuos filios, nepotes, & abnepotes, conſtituerant 12. tribus Iſrael. Fecit hoc Elias, vt oſtenderet ſe Deum verum colere, illique ſacrificare, quem coluerat Iacob, cæterique Patriarchæ, & priſci Iſraelitæ, ac proinde præſentes quoque Iſraelitas, vtpote eorum poſteros, debere iiſdem veſtigijs inſiſtere, ac eumdem Deum colere. Vnde ſubditur:

Ad quem factus est sermo Domini dicens: Israel erit nomen tuum] Appoſitè q. d. Sicut Iacob luctans cum Deo (id eſt Angelo Dei vicario) eumque volentem vincens, vocatus eſt Iſrael, id eſt dominans Deo Geneſ. 32. ſic pariter vos, ſi patriarchæ veſtri Iacobi fidem & cultum veri Dei imitati fueritis, fietis veri Iſraelitæ, id eſt dominantes Deo, ac omnia, quæ ab eo poſtulaueritis impetrabitis: quod vt faciatis ecce שָׂרָה אֵל *iſrael*, id eſt *dominabitur Deus* in hoc meo ſacrificio, per ignem è cælo in illud miſſum, ac Baalitas proſternet: licet enim & ipſi ope ſui Baal, id eſt dæmonis potuiſſent ignem è cælo in bouem ſuum demittere (hoc enim faciet Antichriſtus ope dæmonis Apocal. 13. 13) tamen ſciebat Elias ex Dei reuelatione, Deum id non permiſſurum, vt Baalem confunderet, & ſe ſolum Deum verum oſtenderet

Fecit-

VERS. 32. FECITQVE AQVÆDVCTVM QVASI PER DVAS ARATIVNCVLAS, IN CIRCVITV ALTARIS] ſcilicet quaſi per duos ſulcos, ſiue per duo ſpatia, quæ arari poterant. In Hebræo ſignificatur aquæductus fuiſſe tantus, vt caperet duo ſata. Habet enim: *iuxta domum*: id eſt ſaccum vel menſuram *duorum ſatorum ſeminis*, q. d. fecit alueum vel areolam excauatam circum altare tantam, vt caperet ſaccum continentem duo ſata, id eſt duos modios ſeminis. ita Vatabl. Malè ergo quidam ſic exponit, q. d. fecit tantū alueum, quantus eſt in quo ſeminantur duo ſata. Sic enim alueus hic fuiſſet maior alueo Tiberis vel Rheni. Satum enim eſt menſura Hebræa capiens tantum, quantum modius apud Romanos. Iam modius, dum ſeminatur integrū agrum implet. Porrò Hebræi *domum* vocant ſaccum vel vas quodlibet, quod ſemen aliamue B rem continet.

Fecit hoc Elias, tantumq́ue aquæ circa altare effudit, ne quis putaret eum ſub altari abſcōdiſſe ignem, ac proinde ignem ab eo è cælo euocatum, non è cælo deſcendiſſe, ſed in terra ab eo abſconditum, inde in altare more ſuo aſcendiſſe. Audi S. Chryſoſt. homil. de Petro & Elia, quam ex Metaphraſte recitat Surius die 1. Auguſti: *Attende quod dicturus ſum, vidi enim ipſe quod dicam. In idolorum altaribus foramina quædā ſunt ex inferiore parte altari, & fouea quadam obſcura: deſcendunt autem erroris artifices in foueam illam, & ex foraminibus ignem ſufflant ad ſacrificium conficiendum, ita vt multi decepti ignem illum cæleſtem exiſtiment eſſe. Ne igitur & Elias in ſuſpicionem veniret,* C *quòd & ipſe aliquid tale machinatus eſſet, aquam effudit, vt aquâ illâ, nulla eſſe infra altare foramina oſtenderet, vbi enim aqua foramen inuenerit, illic aqua non conſiſtit, ſed per foramina ipſa defluat, neceſſe eſt.*

Fabulatur R. Salomon Eliam, cùm tantum alueum aqua in hydria allata implere non poſſet, feciſſe vt pars aquæ ex hydria à ſe effuſæ manus ſuas attingeret, itaque nouo miraculo ex Eliæ manibus, quaſi è duobus fontibus aquas largiſſimas emanaſſe, quæ totum alueum implerent, ideoq́ue 4. Reg. 3. 11. dici ab Eliſæo in Eliæ manus aquam effuſam.

VERS. 38. CECIDIT AVTEM IGNIS DOMINI, ET VORAVIT HOLOCAVSTVM] quaſi cibum Dei. Victimæ enim ſunt quaſi cibus Dei. Scribit Ioſephus lib. 8. Antiq. cap. 13. locum hunc igne Dei conſumptum vſque ad ſua tempora perduraſſe. Vide dicta Iſaiæ 64. 2. ad illa: *Aquæ arderent igne.* D

VERS. 39. QVOD CVM VIDISSET OMNIS POPVLVS, CECIDIT IN FACIEM SVAM, ET AIT: DOMINVS IPSE EST DEVS, DOMINVS IPSE EST DEVS] Hebr. *Iehoua ipſe eſt elohim, Iehoua ipſe eſt Elohim.* q. d. יְהֹוָה *Iehoua* qui primus hoc nomen ſuum indicauit Moyſi Exodi 6. 3. ac hoc nomine ab eo & ceteris Iſraelitis inuocatus eſt, ipſe eſt ſolus, veruſq́ue Elohim, id eſt Deus, & Numen omnia gubernans, cælum, & terram moderans, à quo proinde nos, ceteriq́ue homines omnem alimoniam, omneq́; bonum exſpectare, & poſtulare debemus. אֱלֹהִים *Elohim* enim ſignificat Deum, quatenus habet prouidentiam rerum omnium, omniaq́ue regit, iudicat & vindicat. Hinc Hebræi dicunt ſumptum nomen Eliæ, ſiue, vt Hebr. vocatur, אֵלִיָּהוּ *Elia-* A *hu* qui priùs vocabatur *Iaberſchuab*. *Eliahu* enim idem eſt, quod אֵלִיָּה הוּ *El Iahu*, id eſt, *fortis Deus ipſe*. Iam El eſt abbreuiatum *Elohim*, Ia eſt contractum *Iehoua*, *Hu* eſt *ipſe*. Sic מַכַּבִּי *Machabi*, id eſt *Machabæi* nomen à Iuda & fratribus ſumptum eſt ex illo Exodi 15. מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה *Mi camocha Baelim Iehoua*, id eſt. *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?* Hoc enim velut inſigne & emblema ſuæ pugnæ & victoriæ præferebāt Machabæi, nullam in ſua fortitudine ſpem, ſed totam in Deo collocantes. Elias enim Dei ope fortior euaſit Achabo, Iezabele, & Baalitis, non tantùm paſſiuè, eorum perſecutiones fortiter ſuſtinendo, ſed actiuè, omnes mactando. Sic S. Liduina, quæ in morbis plurimis & acerbiſſimis per annos 30. & ampliùs admirabile fuit patientiæ ſpeculum, hoc nomen quaſi omen fu- B turæ patientiæ accepit. *Liduina* enim Belgicè idem eſt, quod *lata patientia*, vti habet eius Vita in initio apud Surium tom. 7. die 14 Aprilis. Sic Mars Græcè dictus eſt ἄρης quod naturam habeat ἄῤῥητον, id eſt infractam, inuictam, & immutabilem, ait Plato in Cratilo. Vnde ad hoc etymon alludens Virgil.

Elia etymo Machabæorum.

& Aliorum.

Infractos aduerſo Marte Latinos.

nuncupat. Sic *Agamemnon*, ait Plato, hoc nomen accepit ob laborum, quos perpeſſurus erat, tolerantiam; decem enim annis obſidens Troiā multa perpeſſus eſt. Vnde ἀγαμέμνων dictus quaſi ἄγαν μένων, id eſt *valde manens* in obſidione Troiæ. Sic *Elias* Athleta diuinus idem eſt, C quod *fortis Dominus*, vel *fortis Dominus*, in eo eiuſque operibus.

Notat Beniamin in itinerario, in Carmelo antrum Eliæ adhuc viſi, altariſq́ue diruti veſtigia; cuius locus circularis fuerit, diametro ferè cubitorum quatuor.

APPREHENDITE PROPHETAS BAAL] & lucorum, putà vniuerſim 850. vt dixi v. 19. quos omnes Elias iuſſu Dei, vt ipſe ait v. 36. præcepit occidi; quia ipſi erant Antiſtites, doctores & auctores idololatriæ, ideoq́ue blaſphemi in Deum, quos Deus per Moyſen iuſſerat occidi: ita Abulenſ. & alij. Audi Auctorem de Mirabil. S. Script. l. 2. *Quippe qui Elias erat in ea lege, qua dicit Leuit. cap. 24. blaſphemum non patieris viuere. Nullus hominum idolum colit niſi Dei blaſphemus extiterit. Ac per hoc qui idololatria cultores mactauerat, blaſphemos & ſacrilegos de terra purgabat.* Et S. Baſil. hom. 20. de Ira: *Illum, qui tamquam pharmaco ad ea, quæ oportet, irâ vtitur, Dominus minimè conde-* D *nat. Moyſes omnium hominum manſuetiſſimus vituli idololatriam damnans, Leuitarum manus in cædem fratrum armauit. Phinees iuſta contra publicè fornicantes ira, vt oportebat, vſus protinus vtrumque trucidauit. Samuel regem Amalec iuſta ira in medium trahens occidit. Sic itaque fit ira ſæpenumero bonarum actionum miniſtra. Elias verò zelotes quinquaginta ſupra quadringentos turpitudinis ſacerdotes, & quadringentos ſacrorum nemorum comedētes de menſa Iezabel, iuſta ſapientiq́; indignatione in totius Iſrael vtilitatem, vt morte mulctarentur, effecit.*

DVXIT EOS AD TORRENTEM CISON (vbi Barac cecidit Siſaram cum ſuis copiis Iudic. 4. v. 7.) ET INTERFECIT EOS IBI) ne terra ſancta eorum ſceleſto ſanguine pollueretur, neúe eorum cadauera aërem inficerent, idcircò ea deuoluit in *torrentem Ciſon*, nec in terra, VERS. 40.

ſed in aquis decurrentibus ſepeliuit.

VERS. 41. ET AIT ELIAS AD ACHAB: ASCENDE, COMEDE ET BIBE, QVIA SONVS MVLTÆ PLVVIÆ EST] q. d. Iam peracta eſt iuſta vindicta de impijs idololatris Deo iniurijs: quare Deus iam quaſi placatus reconciliari cupit Iſraeli, ac pluuiam & fœcunditatem illi denegatam reſtituere. Quocirca nunc mihi Deus reuelauit, pluuiam mox venturam, imò ego eam video quaſi venientem, ac ſonitum venti vel tonitrui, qui ingentem pl[illegible]m præire ſolet, videor mihi audire: nullum [illegible]im adhuc ſignum pluuiæ in aëre apparebat, vt patet ex ſequentibus. *Aſcende* ergo, ô Achab, *comede, bibe*, & exulta ob tam lætum pluuiæ, & fertilitatis nuntium, quod tibi affero.

VERS. 42. ELIAS AVTEM ASCENDIT IN VERTICEM CARMELI, ET PRONVS IN TERRAM POSVIT FACIEM SVAM INTER GENVA SVA] vt attentiùs, & ardentiùs oraret Deum pro pluuia ab eo promiſſa, vt eam ſtatim exhiberet. Hic enim geſtus ſignificabat humilitatem, & attentionem orantis Eliæ, & Dei miſericordiam, toto affectu implorantis: hoc enim ſitu eſt embryo in ventre matris, eoque quaſi tacitè ſuam miſeriam oſtendens, implorat Dei miſericordiam, vt ſe in lucem educat. Audi S. Iſidor. lib. 11. Orig. cap. 1. *Genua ſunt commiſſiones femorum & crurum. & dicta genua, eò quòd ſint in vtero genis oppoſita. cohærent enim ſibi. & cognata ſunt oculis lacrymarum indicibus & miſericordia: nam à genis genua dicuntur. Denique complicatum gigni formariq́; hominem dicunt, ita vt genua ſurſum ſint, quibus oculi formentur, vt caui & reconditi fiant. Ennius genua comprimit arcta gena: inde eſt quòd homines dum ad genua ſe proſternunt ſtatim lachrymantur. Voluit enim eos natura vteri materni rememorari, vbi, quaſi in tenebris conſidebant, antequàm ad lucem peruenirent.* Hoc ipsū dixit Ariſtot. lib. 7. de Hiſtor. animal. c. 8. *Homo in ſemet conglobatus ſic geſtatur, vt naſus inter genua, aures extra genua habeat.*

Carmelitæ oriundi ex Carmelo.

Porrò Abulenſ. hinc colligit, Eliam ab hoc tempore quo in monte Carmelo cælitùs ignem deuocauit, eoque Baalitas proſtrauit, habitationem ſuam in eodem monte ad memoriam tanti beneficij & miraculi deinceps fixiſſe, atque eodem confluxiſſe ad ipſum plures viros religioſos, qui ſe totos Deo, orationi, & diuinis rebus, laudibuſque tradebant. Quos poſt Chriſtum imitati ſunt, qui in eodem monte religioſè Deum coluerunt; indeque orta eſt antiqua, & ſancta Carmelitarum religio, & familia. Vnde ſeptem Summi Pontifices Sixtus IV. Ioannes XXII. Iulius III. Pius V. Gregorius XIII. Sixtus V. & Clemens VIII. in bullis huic Ordini conceſſis, de profeſſoribus huius ſacri inſtituti ita loquuntur: *tanquam religionis ſpeculum, & exemplar claritate fulgentes, ſanctorumq́; prophetarum Eliæ & Eliſæi, & aliorum patrum, qui montem ſanctum Carmeli iuxta Eliæ fontem habitarunt, ſucceſſionem hereditariam tenentes.* Vnde & Sixtus V. huic Religioni conceſſit, vt Eliam & Eliſæum tanquam ſuæ inſtitutionis patronos coleret, dies feſtos in eorum honorem celebrando, propriaque officia in eorum memoriam recitando, quod & ipſa Religio ſtudioſè ſeruat, & in ipſo officio nomen, & ſolemnitatem patroni Eliæ tribuunt.

A Hinc & Niceph. lib. 8 cap. 3. aſſerit, Helenā Magni Conſtantini matrem in Carmelo templum ædificaſſe Eliæ Prophetæ. Sanè tempore Eliæ, & Eliſæi in Carmelo fuiſſe oratorium, vel ſynagogam, ad quā feſtis diebus populus conueniret tum orationis cauſa, tum vt Eliam, Eliſæum, & ſimiles concionatores audiret, ſatis ſignificatur lib. 4. Reg. 4, 23. idque ibidem docent Lyran. Abulenſ. & alij. Porrò etiamnum Carmelitæ Eliæ feſtum ſolemne celebrant die 20. Iulij, quo die Elias Martyrologio Romano aſcriptus eſt. Vide Suarez lib. 2. de Relig. capite 10.

Extat in Biblioth. Patrum tom. 4. editionis tertiæ Colonienſis p. 275. liber Ioannis XLIV. Ieroſolymorum Epiſcopi ad Capraſium de inB ſtitutione monachi, in quo Carmelitarum inſtitutum per omnia ab Elia deriuatum oſtenditur. quem librum nonnulli Recentiores vetuſtum eſſe autumant, auctoremque faciunt Ioannem Ieroſolymitanum Epiſcopum, qui vixit tempore S. Hieron. & ab eo velut Origeniſta notatus eſt: ſed id multis refutant Doctores Colonienſes in præfat. libri, ac Baronius tom. 5. anno Chriſti 444. & Bellarm. de Script. Eccleſ. pag. 95. qui cenſent, ſtylum eſſe hominis Latini, & poſteriorum temporum.

Denique Salomon montis huius meminit Cantic. 7. 15. dicēs: *Caput tuum vt Carmelus*. Vide ibi dicta. Porrò *Carmeli* nomen aptè repræſentat ſtatum Religionis, tum quia hic pijs inſtitutis & meritis abundat, ſicut Carmelus frugibus & fructibus; tum quia *Carmel* Hebr. idem eſt
C quod *ſcientia circumciſionis*, ſcilicet mortificationis paſſionum, cupiditatum, & affectuum terrenorum, quæ diſcitur in Religione, quaſi in propria huius rei ſchola.

Quamobrem iure S. Hieron. hos omnes quos diximus, veteris teſtamenti *monachos* vocat, idemque alio loco ſeipſum monachis annumerans: *Noſter*, inquit, *princeps Elias*, *noſter Eliſæus*, *noſtri duces filij prophetarum*, quod iiſdem penè verbis dicit Iſidorus lib. 2. cap. 15. qui in libro de Eccleſiaſticis officiis hunc vtrumque & ceteros prophetas *monachorū* appellat *principes*. Ad quos etiam accedit apertè Caſſianus lib. 1. c. 2. qui ab iis ait monaſticæ profeſſionis primordia eſſe fundata. Elias enim ſine vxore, ſine liberis, ſine familia caſtam cælibemque ſemper egit vitam; in tanta inſuper paupertate, vt veſtium lo-
D co, zonā pelliceā amictus deſcribatur; victū autem modò à vidua, modò à coruo quaſi mendicato acciperet.

Hinc & S. Chryſoſt. ait hom. 2. ad populum: *Quid, dic mihi, Elia pauperius? ſed propterea omnes diuites vincebat, quoniam pauper erat: ipſam verò paupertatem ex mentis opulentia elegit*, &c. *rex pauperis indigebat, & verbis nihil plus quàm meloten habentis inhiabat.*

Addit Adrichom. in Carmelo: In hoc monte ſpelunca eſt & fons, vbi habitabant Elias & Eliſæus, & filij prophetarum: poſteà habitauerunt (& etiamnum habitant) ibi Fratres Carmelitæ vnde & originem & nomen habent.

PROSPICE CONTRA MARE] Mediterraneum: inde enim in terra ſancta nubes, & pluuiæ ex maris vaporibus exoriri ſolent. Sciebat Elias ex Dei reuelatione, mox venturam pluuiam; VERS. 43.

viam,ſed vt regem & populum eam auidiſſimè expectantem ſolaretur, & in pluuiæ ſpe confouerer, vtque appareret, à Deo per preces Eliæ hanc pluuiam ſingulari dono dari; hinc mittit puerum ſepties, vt in mare ſignum pluuiæ, putà nubes proſpectet, illudque cùm apparuerit, ſibi populoque renuntiet.

Ver. 44. ECCE NVBECVLA PARVA QVASI VESTIGIVM (pedis) HOMINIS ASCENDEBAT DE MARI] Hebr. *paruula quaſi vola hominis*; Vatabl. *ad magnitudinem volæ hominis*; Chald. *Nubes parua ſicut vola manus hominis aſcendit de Occidente*, id eſt de mari Mediterraneo : hoc enim eſt ad Occidentem Iudææ.

Nota, vola tam de pedibus quàm de manibus dicitur: Hebr. enim כף *caph*, id eſt *vola*, propriè eſt curuitas, ſiue concauitas tam pedum, quàm manuum, imò & cochlearium, aliarumque rerum, curuarum. Chald. hic accipit volam manus : Noſter verò *volam pedum*. Vnde vertit, *veſtigium hominis*; idque congruentiùs: videbatur enim Deus hic in nube quaſi pedibus deſcendere ad dandam Iſraeli pluuiam, & terram fœcundandam.

Elias typus Christi. Allegor. S. Auguſt, Serm. 201. de Temp. *Elias* inquit *figuram habuit Domini Saluatoris. Elias orauit & ſacrificium obtulit, & Chriſtus pro vniuerſo mundo ſeipſum immaculatū ſacrificium tradidit. Elias orauit in monte Carmeli & Chriſtus in monte Oliueti. Elias orauit, vt pluuia in terram veniret, & Chriſtus, vt in cordibus humanis gratia diuina deſcenderet. Quòd autem Elias dixit ad puerum ſuum: Vade, & conſidera ſepties, ſeptiformem ſancti ſpiritus gratiam quæ dāda erat Eccleſiæ deſignabat. Et quia ipſe dixit ſe vidiſſe nubeculam paruulam aſcendentem de mari, carnem Chriſti figurabat, quæ in mari mundi iſtius naſcitura erat*, Probat idipſum ex Euangelio, dū ſubdit: *Quamobrem ne fortè aliquis dubitet, nubem illam veſtigium hominis habuiſſe dixit, illius vtique hominis, qui dixit: Quem dicunt homines eſſe filium hominis? ſicut ergo orante Elia, poſt tres annos & ſex menſes pluuia de cælo deſcendit; ita & in aduentu Saluatoris tribus annis & ſex menſibus, quibus prædicare dignatus eſt, pluuia verbi Dei totum mundum feliciter irrigauit. Et ſicut tunc in aduentu Eliæ omnes ſacerdotes idolorum interfecti ſunt, & deleti; ita in aduentu veri Eliæ, id eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti obſeruatio ſacrilega paganorum destructa eſt.* Eadem ex Auguſt. tranſcripſere Beda, Angelomus, & Eucherius.

Simile & quaſi parallelum Eliæ fuit Aniani Epiſcopi factum. Cùm enim Attila rex Hunnorum obſideret Aureliam ad Ligerim, Anianus ciues hortatus eſt, vt ſperarent in Deum, eiuſque opem implorarent, quòd cùm illi humi proſtrati feciſſent, tum ad eos conuerſus dixit : *Proſpicite de muris, num ſubſidium adueniat.* Putabat enim Aëtium aduentare. Proſpicientes autem, neminem viderunt. At ille : *Orate iterum cum fide : vos enim hodie Dominus liberabit.* Et cum feciſſent : *Proſpicite iterùm*, inquit. Nemine autem apparente dixit illis; *ſi cum fide orabitis, Dominus ſine dubio nobis aderit.* Illi verò cum fletu magno miſericordiam Dei inuocare cœperunt. Inde ex ſancti Epiſcopi præcepto de integro proſpicientes, nebulam quaſi de terra ſurgentem viderunt ; quod renuntiantibus dixit : *Atqui hoc Domini auxilium eſt*, Hunnis proinde id oppidum inuadentibus, tanta vis aquæ de cælo decidit, vt coacti ſint in caſtra reuerti. Sequenti die trementibus & faniſcentibus aſſiduè iam ictibus arietum muris, ecce Aëtius Valentiani III. Dux, & Theodoricus Gothorum rex, ac Thoriſmundus filius eius cum ſuis quiſque exercitibus prodierunt, commiſſoque certamine Attilam ab vrbe propulerunt. Hæc ita acta Gregorius Turonenſis refert lib. 2. cap. 7. Vers. 46.

ET MANVS DOMINI FACTA EST SVPER ELIAM, ACCINCTISQVE LVMBIS CVRREBAT ANTE ACHAB] *Manus*, id eſt vis, virtus, alacritas, agilitas ad currendum : q. d. Deus dedit robur, vires & alacritatem Eliæ, vt licet ipſe eſſet ieiunus, feſſus, & debilis ex longa concertatione cum Baalitis, item ex prolixa oratione, ſacrificio & impetratione pluuiæ, tamē curreret, imò præcurreret currum Achab, qui concitatis equis procurrebat, vt pluuiam euaderet. *Currebat* ergo Elias, vt Achab & Iſraelitæ agnoſcerent, auctore Deo datam eſſe pluuiam per preces Eliæ: item vt officium honorarium præſtaret regi ſuo Achab, eum ſtipando, præeundo, & præcurrendo.

CAPVT DECIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IEzabel minatur mortē Eliæ: ille fugit, ac ſub iunipero paſtus ab Angelo, pergit in montem Horeb: vbi v. 10. rogatus à Deo, quid ibi agat, queritur prophetas occiſos, ſe quoque poſci ad necem; mox Deus ei apparens in ſibilo auræ tenuis iubet, vt vngat Hazael in regem Syriæ, & Iehu in regem Samariæ, ac Eliſæum in prophetam ſibi ſucceſſurum; idipſum mox exequitur v. 19. ac proiecto in Eliſæum pallio illum ſibi ſocium adoptat.

1. NVntiauit autem Achab Iezabel omnia quæ fecerat Elias, & quo modo occidiſſet vniuerſos prophetas gladio. 2. Miſitque Iezabel nuntium ad Eliam dicens : Hæc mihi faciant dij, hæc addant, niſi hac hora cras poſuero animam tuam ſicut animam vnius ex illis. 3. Timuit ergo Elias, & ſurgens abiit quocumque eum ferebat voluntas : venitque in Berſabee Iuda & dimi-

dimiſit ibi puerum ſuum, 4. & perrexit in deſertum, viam vnius diei. Cumq́;
veniſſet, & ſederet ſubter vnam iuniperum, petiuit animæ ſuæ vt moreretur, &
ait: Sufficit mihi Domine, tolle animam meam: neque enim melior ſum, quã pa-
tres mei. 5. Proiecitq́ue ſe & obdormiuit in vmbra iuniperi: & ecce Angelus Do-
mini tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede. 6. Reſpexit, & ecce ad caput
ſuum ſubcinericius panis, & vas aquæ: comedit ergo, & bibit, & rursũ obdormi-
uit. 7. Reuerſuſq́ue eſt Angelus Domini ſecundo, & tetigit eum, dixitq́ue
illi: Surge, comede: grandis enim tibi reſtat via. 8. Qui cùm ſurrexiſſet, comedit,
& bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus & quadraginta
noctibus, vſque ad montem Dei Horeb. 9. Cumque veniſſet illuc, manſit in
ſpelunca: & ecce ſermo Domini ad eum, dixitq́ue illi: Quid hic agis Elia? 10. At
ille reſpondit: Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, quia dereliqué-
runt pactum tuum filij Iſrael: altaria tua deſtruxerunt, prophetas tuos occide-
runt gladio, derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam vt auferant eam.
11. Et ait ei: Egredere, & ſta in monte coram Domino: & ecce Dominus tranſit,
& ſpiritus grandis & fortis ſubuertens montes, & conterens petras ante Domi-
num: non in ſpiritu Dominus, & poſt ſpiritum commotio: non in commotione
Dominus, 12. & poſt commotionem ignis: non in igne Dominus, & poſt ignem
ſibilus auræ tenuis. 13. Quod cum audiſſet Elias, operuit vultum ſuum pallio
& egreſſus ſtetit in oſtio ſpelũcæ, & ecce vox ad eum dicens: Quid hic agis Elia?
Et ille reſpondit: 14. Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum: quia de-
reliquerunt pactum tuum filij Iſrael: altaria tua deſtruxerunt, prophetas tuos
occiderunt gladio, derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam vt aufe-
rant eam. 15. Et ait Dominus ad eum: Vade, & reuertere in viam tuam per de-
ſertum in Damaſcum: cumq́ue perueneris illuc, vnges Hazael regem ſuper Sy-
riam, 16. & Iehu filium Namſi vnges regem ſuper Iſrael: Eliſeum autem filium
Saphat, qui eſt de Abelmeula, vnges prophetam pro te. 17. Et erit, quicumque
fugerit gladium Hazael, occidet eum Iehu: & quicumque fugerit gladium Iehu,
interficiet eum Eliſeus. 18. Et derelinquam mihi in Iſrael ſeptem millia viro-
rum, quorum genua non ſunt incuruata ante Baal, & omne os, quod non adora-
uit eum oſculans manus. 19. Profectus ergo inde Elias, reperit Eliſeum filium
Saphat, arantem in duodecim iugis boum, & ipſe in duodecim iugis boum aranti-
bus vnus erat: cumq́ue veniſſet Elias ad eum, miſit pallium ſuum ſuper illum.
20. Qui ſtatim relictis bobus cucurrit poſt Eliam, & ait: Oſculer, oro, patrem
meum, & matrem meam, & ſic ſequar te. Dixitq́ue ei: Vade, & reuertere: quod
enim meum erat, feci tibi. 21. Reuerſus autem ab eo, tulit par boum, & macta-
uit illud, & in aratro boum coxit carnes, & dedit populo, & comederunt: conſur-
genſque abiit, & ſecutus eſt Eliam, & miniſtrabat ei.

VERS. 3. TIMVIT ERGO ELIAS furorem, & potentiã Iezabelis de quo v. 4. Vide Abulenſ. q. 3. A

DIMISIT PVERVM] ſcilicet famulum, vt ſolus ſecretiùs fugeret & lateret.

VERS. 4. PERREXIT IN DESERTVM, &c. CVMQVE VENISSET, ET SEDERET SVBTER VNAM IVNIPERVM] *Iuniperus* enim amat loca calida & ſicca; vnde abundat in Syria, ac præſertim in deſerto. Vnde Plinius lib. 16. cap. 30. *Iunipero*, ait, *eadem virtus quæ cedro*. Et cap. 40. *Cariem, vetuſtatemq́, non ſentiunt cupreſſus, cedrus, ebenus, lotus, buxus, taxus, iuniperus*. Hinc baccæ iuniperi ſunt calidæ, robuſtæ, & efficaces ad ſtomachum calefaciendum, ſiccandum, & roborandum inſtar piperis & ſinapis. Talis eſt vir zeloſus, de quo verè dicas illud Arabum adagium: *Præſtat granum piperis* (vel iuniperi) *decem peponibus*. Zeloſus enim inſtar parui piperis, vel iuniperi, ſi frangatur, vel confricetur, ignes, amoris diuini exhalat, quibus auditores ad bonum ſtimulat, pungit, accendit.

Appoſitè ergo ſub iuniperi vmbra quieuit Elias; Iuniperi enim baccæ, quæ ardent inſtar piperis, repræſentant ardorem, & zelum Eliæ; ſed hic temperandus erat vmbra patientiæ, & humilitatis: iuniperus enim cùm ſit parua, paruam humilemq́ue dat vmbram. Talis fuit *Iuniperus* vnus è primis ſociis S. Franciſci, de quo in Annalibus Waddingi ita legimus, anno Domini 1210. n. 35. *Sua etiã tunc aggregauit* (S. Franciſcus) *Sodalitati B. Iuniperum tantæ humilitatis, & ſimplicitatis virum, vt ab imperito vulgo fatuus crederetur. Incredibilia penè videntur quæ fecit, & dixit ad imam ſui deiectionem, nec alius quiſquam tam honoris auidus, quàm hic vituperij. Proinde cùm ab aliquo afficeretur opprobriis, fimbrias pauperis lacernæ expandens dicebat ei: Amice proiicias huc liberaliter, imple gremium lapidibus iſtis pretioſis, imple, ne timeas iniurias & opprobria, lapides appellans pretioſos. Quando redibat domum, huiuſmodi ſecum habebat ſermonem: O inutilis frater qua fronte redis ad* B *patres? quo te admittent titulo? certè ſi hoſpitij gratia te ſub tecto colligant, & panem arctum & aquam breuem dederint, rem magnam & tuis meritis maiorem præſtabunt: iuſtè certè te repellent tamquam ſua indignum ſocietate. Eius ſimplicitatem S. Franciſcus admirans, adſtantibus dicebat: Vtinam, fratres, de huiuſmodi iuniperis integram ſyluam haberemus;* B. Iuniperus.

allu-

alludens ad nominis etymologiam, & proprietatẽ, quia teſte B. Iſidoro, vt cinis Iuniperi diutiſſimè accenſos eiuſdem ligni carbones ſeruat, ſic hic in ſacro pectore accenſum ſeruabat amorem. Et ſicut Iuniperus eſt obſita aculeis, & ſecundùm Hieron. ſemper floret, ſemper nouos affert fructus, & nunquam deponit virorem ſuum; ſic hic pœnitentiæ compunctione & aſperitate fouebat in ſe diuinæ charitatis viriditatem. Pro *iuniperum* Hebr. eſt רֹתֶם *rothem*, quod retinentes Septuag. vertunt *Rathem*, vt habent Complutenſ. vel *Rathmen*, vt habent Romana: hinc aliqui putarunt *Rathmen* eſſe *rhamnum*. Audi S. Methodium tract. de Caſtitate apud Photium in Bibliotheca: *Rhamnus virginitatem denotat*, (quia enim aculeatus eſt & pungit, hinc denotat vitam aſperam & mortificationem, quæ patens eſt, & nutrix caſtitatis) *Rhamnum enim arbor caſta eſt, & fortaſſe ex ſimili quadam cum virgine natura ſtirps hæc ἁγνὸς appellatur; rhamnus quidem propter robur, & fortitudinem contra voluptates: ἁγνὸν, verò, quod omni ex parte caſta & pura ſit. Vnde & Eliam ferunt à facie Iezabelis mulieris fugientem ad rhamnum primùm veniſſe, atque exauditum fuiſſe, cibumq́ accepiſſe; quia fugientibus ſtimulum carnis & feminam & voluptatem, perfugium & tegumentum caſtitatis lignum germinauit, quod ab auctore virginitatis Chriſto plantatum eſt eis, qui virginitatem complectuntur.* Sicq́ue explicat illud Iudic. 9. 14. *Dixerũt omnia ligna ad rhamnum: Veni & impera ſuper nos*, quia cùm ficus, id eſt lex naturæ in paradiſo, & vitis, id eſt lex naturæ data Noë poſt diluuium, qui reperit vitem & vinum, ac olea, id eſt lex Moyſis & prophetarum (hi enim vngebantur oleo) fœtentia hominum vulnera curare nequiſſent, *miſit quartò Deus rhamnum, id eſt caſtitatem, quæ illis imperaret, quæ voluptatibus ſuperatis, etiam in reliquum tempus illis interminata eſt, quòd niſi ſibi parerent omnes, & ſincerè ad ſe accederent, futurum vt omnes flammis abſumerentur: nullam enim poſt hanc aliam legem ſecuturam, ſed iudicium & ignem. Hinc cœpit homo iuſtitiam colere, Deoq́; conſtanter per fidem adhærere, & ſe à diabolo ſeiungere.* Hucuſque S. Methodius.

Iuniperus eſt crux Chriſti.

Allegor. Rupertus lib. 5. capite 10. per iuniperum accipit ſanctam & viuificam Dei crucem, ad quam confugit fidelis, dum timore, aliaue tentatione pulſatur: illic ambit mortem, illic optat commori Chriſto, quia eius cruci totum ſe ſubicit, optatque ei configurari & concrucifigi.

PETIVIT ANIMÆ SVÆ (id eſt *ſibi*, eſt Hebraiſmus) VT MORERETVR] Vnde tantus pauor, tanta conſternatio in Elia, qui paulò antè impauidus certarat cum Achab & Baalitis, eoſq́ue ſuperauerat? Reſp. primò, quia ſubduxit Deus illi robur à ſe inditum, vt agnoſceret Elias, illud fuiſſe donum Dei, ſe verò ex natura ſua timidum, vti ſunt alij homines. Hac de cauſa ſolet Deus ſanctos, qui præclara geſſerunt, obicere timoribus & tentationibus, vt eos conſeruet in humilitate, ne efferantur, ſed cogantur ad Deum recurrere. Ita S. Chryſoſt. homil. de Elia & Petro, quæ extat apud Suriũ die prima Augusti: *Deus*, inquit, *declarare voluit miracula illa, quæ oſtenſa fuerant, non ab Elia, ſed à ſua ipſius potentia facta fuiſſe; Vide, quid faciat, quo tempore Deus ipſe operabatur, Reges, Principes, & populi Eliæ ſuccumbebant; cùm verò Deus abſceſſiſſet, etiam mulier vna propheta illi terribilis viſa eſt. Abſceſſit Deus, & natura humana redarguta fuit.* Et paulò pòſt: *Non vno, aut altero, ſed quadraginta diebus aufugit, & ad regionem omnino deſertam ſe contulit, non nutrimentum, non cibum aliquem ſecum ferens; nam tamquam ebrius præ metu, cetera nihil curabat, ſed deſertas tantùm regiones ſequebatur.* Idem penè hîc habent Angelom. & Rabanus. *Sancti* inquiũt, *viri ſubleuante ſpiritu ad ſumma rapiuntur, quamdiu verò in hac vita ſunt, ne ſuperbiant, tentationibus reprimuntur.*

Addit S. Chryſoſt. Deum voluiſſe hoc metu punire crudelitatem Eliæ, qua 800. pſeudoprophetas occiderat. Verùm hoc eſt improbabile, cùm hoc fecerit iuſſu Dei ex zelo, ad tollendam idololatriam.

Secundò, quia Iezabel videns prophetas ſuos omnes ab Elia occiſos, furebat contra Eliam, ad eum diriſſimè excarnificandum, & habebat in manu Achab regem maritum ſuum, per quem poterat innumeros milites in Eliam immittere. Quare magis timuit Elias Iezabelem, quam Achab & Baalitas. Nam vt ait Eccleſ. cap. 25. 23. *Non eſt caput nequius ſuper caput colubri, & non eſt ira ſuper iram mulieris.* Vnde S. Ambroſ. Epiſt. 23. grauiores ait eſſe tentationes mulierum, quã virorum, vtpote quibus viri fortes victi, proſtratique ſint. Sic & S. Bernardus Serm. 64. inter paruos. Hinc S. Petrus, qui pugnarat contra totam cohortem, & Malcho aurem amputarat, timuit ancillam, eiuſq́ue metu Chriſtum negauit.

VT MORERETVR] Dices, Elias fugiebat Iezabel volentem ſe occidere, fugiebat ergo mortem. Cur ergo eandem hîc optat? Reſp. primò, quia in fuga eiuſq́ue difficultatibus, & vitæ ærumnis creuit labor, indeq́ue dolor, & mœror Eliæ, qui ita eum depreſſit, vt optaret mortem ad ærumnas tot tantaſq́ue euadendas, quam priùs fugerat. Sic videmus eos, qui peſtẽ mortemque euaſerunt, ſi poſteà in grauiores tribulationes & pericula incidant, optare diceréq́ue: Vtinam mortuus fuiſſem cum ſociis vtinam peſtis me cum ceteris abſtuliſſet. Tales fuere Græci, qui captâ Troiâ redeuntes, acerrimâ tempeſtate iactati optarunt ſe in obſidione Troiæ occubuiſſe:

Quid fata poſſim? inuidet Pyrrhus patri;
Aiaci Vlyſſes, Hectori Atrides minor;
Priamo Agamemnon. Quiſquis ad Troiam iacet
Felix putatur, ait Seneca in Agamemnone.

Secunda & potior cauſa fuit, quòd Elias timeret occidi à Iezabele, non quòd mortem metueret, ſed ne videretur ſuperatus & victus à Iezabele, & cum ipſo vera Dei religio. Iezabel enim iactaſſet, ſe occidiſſe Eliam, & cum eo ſupplantaſſe Dei fidem, & cultum. Optat ergo à Deo ſibi mortem immitti, ne illa à Iezabele inferretur non tam ſibi, quàm Dei cultui, & religioni. Sic Herodias occidit S. Ioannem Baptiſtam Eliæ antitypum, & Eudoxia S. Chryſoſtomum. Vide S. Petrum Damiani tom. 2. ſerm. 2. de S. Vitali.

Allegor. Elias repræſentat hîc infirmitatem Chriſti patientis in horto. Ita Rupert. lib. 5. c. 10.

SVFFICIT MIHI DOMINE, huc vſque vixiſſe,

ac

ac tot tantiſque beneficiis à te ornatum fuiſſe. Sufficit mihi, viciſſe Achab & pſeudoprophetas occidiſſe. TOLLE, ergo ANIMAM MEAM ne eam tollat Iezabel cum meo æquè, ac tuo dedecore & infamia.

NEQVE ENIM MELIOR SVM QVAM PATRES MEI] tum priſci Abraham Iſaac, Iacob &c. tum proximi, nimirum prophetæ iam antè à Iezabele occiſi quos ego vt me ſeniores & patres, imò vt Martyres veneror.

VERS. 5. PROIECITQVE SE ET OBDORMIVIT IN VMBRA IVNIPERI] ex laſſitudine itineris, & ex mœrore animi. Porrò vmbra Iuniperi exilis eſt, cùm iuniperus pro frondibus ſpinas habeat, & noxia. Nam vt ait Virgil. Ecloga 10. *Iuniperi grauis vmbra*: quare vmbra hæc potius capitis dolorem & mœrorem in Elia auxit, quàm minuit. Vnde vmbra hæc typus eſt humanorum præſidiorum, quæ cùm vana ſint & noxia, ad ea tamen confugiunt homines, dum potiùs ad Dei Chriſtique vmbram & protectionem, velut vtilem & ſolidam confugere deberent cum ſponſa, que ait Cantic. 2. 3. *Sub vmbra illius, quem deſideraueram ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo*, Et cum Ierem. Thren. 4. 20. *Spiritus oris noſtri Chriſtus Dominus captus eſt in peccatis noſtris, cui diximus: In vmbra tua viuemus in Gentibus*. Chriſtus enim, vt ait S. Bernardus ſerm. 2. ſuper *miſſus eſt, paruulos ad ſe confugientes ſub vmbra alarum ſuarum protegere non deſinit ſiue ab æſtu carnalium deſideriorum, ſiue à facie impiorum, qui eos afflixerunt. Bona & deſiderabilis Vmbra ſub alis Ieſu, vbi tutum eſt fugientibus refugium, gratum feſſis refrigerium*. Hinc rurſum Ierem. cap. 17. 5. *Maledictus*, inquit, *homo qui confidit in homine*, &c. *Erit enim quaſi myrica in deſerto, & non videbit cum venerit bonum. Benedictus vir qui confidit in Domino.*

VERS. 7. GRANDIS TIBI RESTAT VIA] vſque in montem Horeb, vt ibi videas, & audias Deum verſ. 11. vidit & audiuit Moyſes. Sic cuique fideli grandis reſtat via ad culmen ſanctitatis & perfectionis, & grandior via reſtat in cælum empyreum.

VERS. 8. AMBVLAVIT IN FORTITVDINE CIBI ILLIVS QVADRAGINTA DIEBVS ET QVADRAGINTA NOCTIBVS VSQVE AD MONTEM DEI HOREB] Hinc patet huic cibo & pani admirandam à Deo inditam fuiſſe virtutem, vt Eliæ vires ſufficerent ad itèr agendum ſine alio alimẽto per 40. dies & noctes. Vide Auctor Mirabil. S. Scriptur. lib. 2. 19. aſſerit, panem hunc mirabiliter factum manibus Angelorum, licet Abul. naturalem & communem putet fuiſſe, cui Deus hãc vim ad confortandum Eliam indiderit, vt alio cibo non indigeret.

Tropologiam totius hiſtoriæ habet S. Bernard. toto Serm. 64. inter paruos.

Allegor. per panem hunc Eliæ, Patres accipiunt Euchariſtiam, cuius virtute per 49. dies, id eſt per totam vitam, quæ nobis eſt tempus ieiunij & pœnitentiæ, ambulamus *ad montem Dei Horeb*, vt ſcilicet videamus *Deum deorum in Sion*. Ita Paſchaſius Radbertus lib. de Sanguine & Corpore Domini cap. 10. Algerus lib. 2. de Sacramento Altaris cap. 1. Rupert. lib. 5. cap. 10. R. Samuel Maruch. lib. de Aduentu Meſſiæ cap. 20.

Anagog. panis hic repræſentat ſuauiſſimam A refectionem ſanctorum in cælo, per quam non 40. diebus, ſed per omnem æternitatem ſine cibo ſani, fortes, læti & glorioſi permanebunt. ita Rupert.

QVADRAGINTA DIEBVS] ſine alio cibo, ideoque ieiunus. Paucorum dierum iter eſt à Berſabee vſque in montem Horeb, ſcilicet quatuor, vel quinque; præſertim cùm Elias tam noctè quàm die ambulaſſet, & timor ei adderet alas, ait Serarius. Vnde patet eum metu, pauore, mœrore & angore perculſum, vagabundum inceſſiſſe, huc illucque diuertendo, quò eum voluntas ferebat, non autem rectum tenuiſſe iter; B ac fortè nec ſibi in animo præfixiſſe viæ terminum ſcilicet ire in Horeb. ita Abul.

Nota hîc, Eliam ieiunaſſe 40. diebus, æquè ac fecit Moyſes, & poſteà Chriſtus cuius imitatione Eccleſia inſtituit ieiunium Quadrageſimæ.

Scripſit S. Ambroſ. lib. de Elia & ieiunio: in quo oſtendit commoda ieiunij, adfertque varia hac de re è ſacra Script. exempla, æquè ac documenta ebrietatis & intemperantiæ.

HOREB] *Horeb* eſt mons Sinai, vti oſtendi Exodi 17. v. 6. in quo Moyſes legem à Deo accipiens cum eo collocutus eſt, Exodi 19. vt ſcilicet in eodem Elias pro lege Dei patiens & pugnans, cum eodem colloqueretur, & modũ ad eam propugnandam ab eo acciperet.

MANSIT IN SPELVNCA] In hac ſpelunca (vt videtur) Moyſes à Deo obtectus Exodi 33. 22. VERS. 9.
vidit tergum, & gloriam Dei pertranſeuntis,
C ideoque in illa eamdem vidit hîc Elias, ſed alio ſchemate. Moyſes enim vidit in ſpecie ingentis lucis, & ſplendoris, Elias verò in ſpecie ſibili auræ tenuis, ita R. Salomon, Lyran. & alij. Hinc ſpelunca hæc priſcis fuit in magna veneratione, adeoque Ioſephus lib. 2. Antiq. cap. 12. tradit, ante Moyſis ætatem locum illum ita antiquis viſum eſſe ſacrum, vt paſtores religione quadam prohiberentur, greges ad illum montem appellere, quia ibi diuinum eſſe aliquid ſuſpicabantur.

Symbol. S. Gregor. lib. 2. in Ezech. homil. 13. *Elias*, ait, *cum vocem Domini ſecum loquentis audiret, in ſpelunca ſua oſtio ſtetiſſe deſcribitur, & faciem velaſſe; quia cum per contemplationis gratiam vox ſupernæ intelligentiæ fit in mente, totus homo iam intra ſpeluncam non eſt, quia animam carnis cura non poſſi-*
D *det, ſed ſtat in oſtio, quia mortalitatis anguſtias exire meditatur. Sed iam qui in oſtio ſpeluncæ conſiſtit, & verba Dei in aure cordis percipit, neceſſe eſt vt faciem velet: quia dum per ſupernam gratiam ad altiora intelligenda ducimur, quantò ſublimius leuamur, tantò ſemper per humilitatem noſmetipſos intellectu noſtro premere debemus, ne conemur plus ſapere, quàm oportet ſapere*. Et nonnullis interiectis: *Aurem enim intendere, & faciem operire, eſt vocem interioris ſubſtantiæ audire per mentem, & tamen ab omni ſpecie corporea oculos cordis auertere, ne quid ſibi in illa corporale animus fingat, quæ vbique tota, & vbique circumſcripta eſt.*

ZELO ZELATVS SVM PRO DOMINO DEO EXERCITVVM] vt tollerem cultum Baal & idolorum, & ideo 850. eorum antiſtites occidi. VERS. 10.
Rurſum verti poteſt cum Vatabl. *Mira zelotypia teneor pro Domino Deo*. q. d. Crucior in honorem Dei quadam quaſi zelotypiâ, & quaſi ſuſtinerem

rem Dei perſonam, crucior, cùm videam ſynagogam, quæ ſponſa eſt Dei, ab ea deficere, & ad Baal quaſi ad adulterum tranſire.

ALTARIA TVA DESTRVXERVNT] Præter altare enim à Deo conſtitutum in templo Ieroſolymæ, multi ab ea remoti in montibus vicinis altaria Deo vero erexerant, quæ vocabantur *excelſa*, in iiſque ſacrificabant, quæ licet Deo minus placerent, tamen ipſe ea ſpiritu hæretico & impio, quaſi illa eſſent Dei falſi, non veri, euerti nolebat, ita Abul. & Serar.

VERS. 11. ET AIT (Angelus Dei vicarius) ei: EGREDERE ET STA IN MONTE CORAM DOMINO: ET ECCE DOMINVS TRANSIT, ET SPIRITVS GRANDIS ET FORTIS SVBVERTENS MONTES, ET CONTERENS PETRAS ANTE DOMINVM: NON IN SPIRITV DOMINVS; ET POST SPIRITVM COMMOTIO: NON IN COMMOTIONE DOMINVS, ET POST COMMOTIONEM IGNIS: NON IN IGNE DOMINVS, ET POST IGNEM SIBILVS AVRÆ TENVIS.] Hebr. *ſibilus*, vel *vox tacita*, ſiue ſubmiſſa & gracilis. Septuag. addunt κἀκεῖ κύριος, id eſt, *& ibi* (in ſibilo) *Dominus*.

Deus in ſibilo auræ tenuis. Cur

Nota, finem & ſcopum huius viſionis fuiſſe, vt Deus Eliam ira, tædio, & dolore ob licentiá, impunitatem, & ſcelera Iezabelis, & Baalitarum ſuccenſum conſolaretur, mitigaret, & erudiret.

Cauſa prima.

Primò ergo ipſius oculis, & ſenſibus offert ventum validiſſimum, adeò vt is videretur ſubuerſurus montes, & contriturus petras; mox ingentem terræ motum; deinde ignem ardentem, & flagrantem, q. d. Mihi, ô Elia, venti, terra, ignes, adeoque omnia elementa, omneſque creaturæ mediæ, ſummæ, & imæ, ad manum ſunt, vt idololatras, & Iezabelem perdam: at hic modus prouidentiæ, & clementiæ meæ non eſt ordinarius & vſitatus, nec congruus; ideoque nolo eo vti, vnde ait: *Non in eo Dominus* Quarto denique loco Deus auribus Eliæ offert lenem auram, ſiue ſpiritum, & ſibilum repræſentantem ſe, & ſuam clementiam ac prouidentiam: ſpiritus enim hic lenis ſignificat Dei patientiam, & longanimitatem ad punienda peccata, quam imitari & induere debeat Elias, & quiuis vir Apoſtolicus. Ita S. Iren. lib. 4. contra hæreſ. cap. 37. *Docebatur*, ait, *propheta turbatior, & concitatior ad vindictam mitiùs agere.* Et Tertull. lib. de Patientia cap. 15. *Sedet in Throno ſpiritu eius* (id eſt Dei) *mitiſſimi, & manſuetiſſimi, qui non turbine glomeratur, non nubilo liuet, ſed eſt teneræ ſerenitatis apertus, & ſimplex, quem tertiò vidit Elias: nam vbi Deus, ibi & alumna eius, patientia ſcilicet.* Et S. Macarius homil. 6. *Ecce*, inquit, *vox auræ tenuis & in ea Dominus. Liquet ergo quod quies Domini ſita eſt in pace, & tranquillitate.* Et Theodor. quæſt. 57. *Per hoc*, ait, *oſtendens, quòd lenitas, benignitas, & clementia ſola eſt Deo grata: vnumquodque autem aliorum attrahit hominum improbitas.* S. Chryſoſtomus homil. 1. de Elia in fine aſſerit, ideò Deum citò rapuiſſe Eliam, ne, ſi diutiùs viueret, igne, & zelo eius perderetur orbis, ſed in zelum ſeuerum Eliæ ſeuerior eſt Chryſoſt. Sic & Procop.

Secunda.

Secundò, hic lenis ſpiritus ſiue ſibilus detulit vocem Dei ad Eliam, qua Deus eum nimis perturbatum, puſillanimem, putantemque, ſe vnicum ſupereſſe Dei cultorem, & prophetam,

A erudiuit; vnde ait: *Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal.* Roman. 11. 4.

Tertia.

Tertiò, ſpiritus hic ſubtilis ſignificabat Dei virtutem, efficacitatem, & vindictam omnia penetrantem. Vnde indicauit Eliæ modum vindictæ in Baalitas exercendę per Hazael, Iehu, & Eliſæum, non per ventum, terræ motum, & ignem. ita Caiet. & Antonius Fernandius in viſionibus veteris teſtamenti viſione 9.

Igitur ſpiritus hic lenis ſimul erat ſubtilis, & acer. Deus enim Deique ſapientia, & prouidentia operatur, & caſtigat tam fortiter, quàm ſuauiter. Igitur Deus hac viſione non volebat Eliæ

B zelum vindictæ improbare, ſed moderari dumtaxat, vt non fieret ex ira, & perturbatione animi, qualis erat in Elia; ſed ex lenitate, & amore iuſtitiæ. Vnde mox eidem vindictæ rationem, & modum præſcribit, ſcilicet vt vngat in regem Hazael, & Iehu, ac Eliſæum in prophetam, vt ipſi eamdem peragant.

Porrò hæc omnia per Angelos, vtpote Dei adminiſtros, vt ait Apoſtolus Hebr. 1. vlt. facta ſunt. Vnde Chald. vertit: *Ecce gloria Domini reuelatur, & ante eum erat exercitus Angelorum venti diſrumpentium montes, & confringentium petras ante Dominum: non erat in exercitu Angelorum venti maieſtas Domini: & poſt exercitum Angelorum venti erat exercitus Angelorum commotionis* (excitantium terræ motum) *non erat in exercitu Angelorum commotionis maieſtas Domini: & poſt exercitum commotionis, exercitus Angelorum ignis: non erat in exercitu*

C *Angelorum ignis maieſtas Domini: & poſt exercitum Angelorum ignis vox canentium in ſilentio*, quaſi demulcentium Eliæ animum mœrentem & perturbatum.

Symbolica.

Symbolicè, hac viſione ſignificabatur Dei natura, & maieſtas, quæ non eſt ventus, nec terra, nec ignis, nec aliud corpus, ſed ſubtiliſſimus, mitiſſimus, & puriſſimus ſpiritus. Hæc ergo Dei apparitio fuit quaſi *ſcintillatio diuinitatis*, vt loquitur Tert. quæ ſui reuerentiam à nobis extorquet. Rurſum, ſignificatur hîc Dei indoles, cui propria eſt lenitas & clementia. Tonat Deus fulminat, fulgurat, concutit montes, ſed id quodammodo facit inuitus, *& tactus dolore cordis intrinſecus*. quia proprium eſt illius miſereri & parcere; atque ideò non inhabitare dicitur in turbine, & igne, quia hæc aliquid ſonant horribile,

D & humanis commodis importunum, ſed in aura tenui. quæ recreat, & reficit laborantem ſpiritum. ait Sanchez ex Theodor. ſic & S. Gregor. lib. 5. Moralium c. 26. cuius verba mox recitabo.

Allegorica.

Allegoricè, repræſentabatur Chriſti Saluatoris in mundum venturi ſpiritus fore diuerſus, & aduerſus ſpiritui Moyſis, Eliæ, & legis veteris. Deus enim in Horeb, ſiue Sina, dans legem Moyſi, audiri fecit tonitrua, micare fulgura, ignes coruſcare, montem tremere, Exodi 19 & 20. vt duros Iudæos ſui, ſuæque legis metu percelleret. Idem fecit hîc Elias, cùm per eum violatam legem, ſuique cultum reſtaurare vellet. At verò cùm filius Dei in carnem deſcendit, venit in ſpiritu lenitatis, & manſuetudinis, iuxta illud Iſaiæ 42. 1. quod citat Matth. cap. 12. 19. *Non contendet neque clamabit, neque audiet aliquis in platea, vocem eius: arundinem quaſſatam*

tam non confringet, & linum fumigans non extinguet, A Vnde cùm Ioannes, & Iacobus vellent, vt Chriſtus in Samaritanos eum non recipientes inſtar Eliæ è cælo vibraret ignes, & fulmina, ipſe eos repreſſit, dixitque: *Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare;* Lucæ 9. 55. Ita S. Irenæus lib. 4. cap. 37. *Domini,* inquit, *aduentus ſignificabatur poſt legem, quæ data eſt per Moyſen, mitis & tranquillus, & regni eius mitis, & manſueta requietio.* Et Rupert. *Nouis in variis* inquit, *Iudæorum captiuitatibus erat finis, nondum venerat Meſſias; ſed in ſpiritu auræ lenis id eſt occultus & ſecretus fuit eius aduentus, quem quaſi de aura tenui, id eſt de Spiritu S. Maria Virgo concepit.* Hunc ſpiritum lenitatis Chriſtus commendauit & impreſſit S. Petro, Paulo, ceteriſque Apoſtolis, & fidelibus. Vnde hic eſt ſpiritus legis gratiæ & B noui teſtamenti, qui longè potentior & efficacior eſt ſpiritu timoris, & terroris veteris teſtamenti. Huc facit Apologus de Euro vento validiſſimo certãte cum ſole, vter eſſet potentior, vter ſcilicet viatori pallium excuteret. Sanè nõ excuſſit Eurus, imò viator Euro flante magis pallio ſe inuoluit, vt Euro reſiſteret; ſed illud ei ſuo ardore & calore ſudorem ei excutiẽs extorſit ſol: ſimili modo plus valet, plus poteſt lenitas, quàm violentia; plus amor, quàm timor; plus ardor, quàm terror. Recitat fuſiùs hunc Apologum B. Petrus Damiani lib. 1. epiſt. 16. ad Alexandrum II. Pont. addítque: *Si Roboam ſenum conſiliis acquieſcens populo mitia reſponderet, totum Iſrael ſui iuris imperio ſubdidiſſet; ſed quia coæuorum ſuorum ſuperbiæ credidit, diuiſis à ſe decem tribubus, ſublimem regni potentiam humilem fecit. Rhinoceros* C *etiam qui rabida perſequentium canum ora celerrima pernicitate contemnit, capi ſe gremio blanda virginis non paueſcit.*

Porrò S. Gregor. lib. 5. Moral. cap. 25. explicans illud Iob c. 4. *Et vocem quaſi auræ lenis audiui: Quid,* inquit, *per vocem auræ lenis, niſi Spiritus ſancti cognitio deſignatur. Qui tamen ſuper Apoſtolos veniens per exteriorem ſonum, tamquam per vehementem demonſtratur, cùm dicitur: Factus eſt repentè de cælo ſonus tamquam aduenientis ſpiritus vehementis. Sanctus enim Spiritus cùm ſe notitiæ humanæ imbecillitatis inſinuat, & ſonitu vehementis ſpiritus, & voce auræ lenis exprimitur: quia ſcilicet veniens & vehemens eſt & lenis. lenis, quia notitiam ſuam quatenùs cognoſci vtcumque valeat noſtris ſenſibus temperat: vehemens, quia, quantumlibet hanc temperet, aduentu tamen ſuo infirmitatis noſtræ cæcitatem illuminando* D *perturbat.*

Tropol. Tropolog. ſignificatur hîc primò, modus, quo Deus pœnitentes & perfectionis ſtudioſos exercet & diſponit, vt eos ad perfectionem ſuamque familiaritatem perducat. Primò enim eos terrore mortis, iudicij, & gehennæ quaſi vento validiſſimo, terræ motu, & igne percellit, compungit, ciet lachrymas, ac deinde vt ſpiritus auræ lenis eos mulcet, adoptat, recreat, & ad altũ contemplationis verticem ſuſtollit. Audi S. Gregorium 5. Moral. 26. *Spiritus ante Dominum euertit montes, & petras conterit, quia pauor qui ex aduentu eius irruit, & altitudinem cordis noſtri deiicit, & duritiam liquefacit: ſed ſpiritui commotionis, & igni non ineſſe Dominus dicitur; eſſe verò in ſibilo auræ tenuis non negatur. Quia nimirum mens cùm in contemplationis ſublimitate ſuſpenditur, quidquid* A *perfectè conſpicere præualet Deus non eſt. Cùm verò ſubtile aliquid conſpicit, hoc eſt quod de incomprehenſibili ſubſtantia æternitatis audit. Quaſi enim ſibilum tenuis auræ percipimus, cùm ſaporem incircumſcriptæ veritatis contemplatione ſubitâ deguſtamus.*

Idem præſtitit Deus Eliæ, dum eum, poſt terrores, luctas, & pugnas cum Baalitis, curru igneo rapuit in cælum, vbi aurâ leni, id eſt plena pace mentis & corporis fruitur. Simili modo ergo, qui tentationibus agitatur, non demittat animum, ſed ſciat, ei ſucceſſurum *ſpiritum auræ lenis,* id eſt conſolationem, quietem, & gaudium.

Secundò, traditur hîc forma, ait Sanchez, viris Apoſtolicis, & Prælatis, quæ in corrigen- B dis, aut puniendis diuinæ legis tranſgreſſoribus ſeruari debeat; nempe vt illa imitetur, quæ maximè ſunt in rerum natura violenta, ventum nimirum, qui concutit, atque ſubuertit montes; & ignem, qui conſumit, & diſſipat omnia, idque celeritate incredibili, neque ſuauitatem aſſumat tenuis & refrigerantis auræ, donec Deum aduenire videat, quem antecedunt quaſi ſtratores viarum, & præcurſores ad parandum hoſpitium, ventus, commotio, ignis.

Vers. 13. QVOD CVM AVDISSET ELIAS] Audiebat enim ventum validè perſtrepentem, terræ motum locum conquaſſantem, auram tenuem ſibilantem; ignem verò partim audiebat, vtpote ſtridentem, partim verò videbat, vtpote lucentem.

C OPERVIT VVLTVM SVVM PALLIO] vt Deo ſe hiſce ſignis oſtendenti reuerentiam exhiberet, quaſi indignus qui in eum aſpiceret, eumque contueretur.

Vers. 14. PROPHETAS TVOS OCCIDERVNT GLADIO) quia ſeſe opponebant cultui Baal) DERELICTVS SVM EGO SOLVS (propheta & zelator veræ religionis, qui me validè eidem oppono (ET QVÆRVNT ANIMAM MEAM] vt me occidant: me ergo occiſo nullus ſupererit propheta, nullus zelator, qui tuum cultum propugnet, & Baalitis ſeſe opponat. Actum ergo eſt de vera religione, de tuo cultu, de tota Synagoga: omnia occupat impia Iezabel: vbique colitur Baal: vbique exundat perfidia, & idololatria. Hæc eſt cauſa mei doloris & mœroris, meæ fugæ & exilij, vt mori optem po- D tiùs, quàm viuere, & videre tanta mala gentis meæ, & populi Dei. Ita Elias mœrore, irâ & zelo confectus.

Vers. 15. & 16. VNGES HAZAEL REGEM SVPER SYRIAM, ET IEHV FILIVM NAMSI VNGES REGEM SVPER ISRAEL: ELISEVM AVTEM, &c. VNGES PROPHETAM PRO TE] vt hi vltionem iuſtam de Baalitis, quam tu ô Elia adeò deſideras, reipſa peragant. Vnde in Eliæ laudibus dicitur Eccleſ. 48. v. 8. *Qui vngis reges ad pœnitentiam,* id eſt ad pœnam & vltionem impiorum, vt ſint diuini cultus vindices. *Vnges regem,* id eſt regem deſignabis, regnum ei deferes. Eſt catachreſis: quia enim vnctione creabantur reges, hinc *vngere,* eſt regem creare. Nam Hazaël non fuit vnctus ab Elia, ſed deſignatus rex ab Eliſeo, quem ad eum miſit Elias; Iehu verò in regem Iſrael vnctus fuit ab vno Eliſei

diſci-

diſcipulo, vt patet 4. Reg. 8. 13. & ſeq. Itaque A Elias hæc iuſſa Dei executus fuit per Eliſeum, quem idcirco iuſſu Dei ſibi ſubrogauit. Sic Eliſeum non legimus vnctum, ſed immiſſo ab Elia in eum pallio deſignatum prophetam verſ. 19. ita Theod. Raban. Dion. Abul. Salianus.

Sanchez tamen τὸ *vnget* propriè accipit, cenſetque omnes hos tres ab Elia fuiſſe vnctos, licet id Scriptur. factum non narret. Ideò enim videtur Elias iuſſu Dei rediiſſe per deſertum in Damaſcum, quæ longior & inamœnior erat via, vt ibi Hazaëlem in regem vngeret: eſto enim Hazaël poſteà rurſùm ab alio vnctus ſit, tamen nil prohibet, eum priùs ab Elia fuiſſe vnctum. Sic enim Dauid & Saul bis vncti fuere. Hæc ſententia probabilis eſt, atque hunc verſum propriè ad litteram accipit.

Qui est de Abelmevla] Erat hæc vrbs in tribu Manaſſe cis Iordanem. Fuit ergo Eliſeus B de tribu Manaſſe, ſicut Elias de tribu Gad. ita S. Hieron. Salianus. Adrichom. & alij; licet S. Epiphan. & Iſidor. in vita Eliſei dicant, eum fuiſſe oriundum ex tribu Ruben, qui & addunt; in ortu Eliſei mugiſſe vnum è vitulis aureis, quos conflauit Ieroboam, & illius mugitum auditum fuiſſe Hieroſolymis, & ex eo Sacerdotem quemdam prudentem coniectaſſe, eo die aliquem eſſe natum, qui futurus eſſet ſculptilibus omnibus atque idolis exterminium.

Vers. 17 Et erit, quicumque fugerit gladium Hazael, occidet eum Iehv] Quomodo Hazaël & Iehu occiderint idololatras, audiemus in ſequentibus.

Et quicumque fugerit gladium Iehv, interficiet eum Eliseus] gladio non corporali, ſed ſpirituali, putà gladio linguæ, qua eos C acriter redarguet, minabiturque mortem præſentem, & æternam, inquit Angelom. Rabanus, & Hugo. Planiùs accipias hæc de gladio & morte corporali: illi enim idololatras occiderunt Hazaël & Iehu, quibus hîc Eliſeus comparatur. Eliſeus enim occidit 42. pueros idololatrarum filios ſibi inſultantes, dicentesque: *Aſcende calue* 4. Regum 2. ac veriſimile eſt eum inſtar Eliæ magiſtri ſui, iuxta hoc oraculum plures alios idololatras interfeciſſe, etſi Scriptur. id non commemoret. ita Abulenſ. Lyran. Caietan. Sanchez & alij.

Vers. 18 Et derelinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt curvata ante Baal] Opponit Deus ſeptem millia illi, quod dixerat Elias verſu. 14. D *derelictus ſum ego ſolus*. q. d. Falleris Elia, non es ſolus. En Eliſeus tibi accedit: en ſeptem millia virorum Deicolarum, quæ *derelinquam*. Hebr. הִשְׁאַרְתִּי *hiſarti*, id eſt remanere faciam, reſeruabo, cuſtodiam, ne à Iezabel occidantur, aut peruertantur, & ad cultum Baal traducantur.

Et omne os quod non adoravit eum, osculans manus] repete *derelinquam*, id eſt cuſtodiam & in vita conſeruabo. Senſus totius verſus eſt q. d. Ec cuſtodiam ſeptem millia virorum, qui non flexerunt genua ante Baal, nec oſculando manum eum adorarunt: erat enim hoc duplex genus adorationis, genuflexio & oſculatio manus. *Oſculans manus*, Hebr. *oſculans eum*, A ſcilicet Baal, vt eum oſculo hoc ſalutet, & adoret, quaſi ſuum Deum & Dominum. Noſter vertit: *oſculans manus*, vt notet ritum modumque adorandi, qui erat oſculari manum idoli; vel manum propriam eo ritu & geſtu quaſi oſcularetur manum idoli, vtpote remoti, vel longè poſiti. Hunc ritum inſinuat Iob cap. 31. 26. *Si vidi ſolem, cùm fulgeret, & lunam incedentem clarè, & lætatum eſt in abſcondito cor meum, & oſculatus ſum manum meam ore meo.* Huius conſuetudinis externi quoque meminerunt. Plin. lib. 28. cap. 2. Plin. *Inter adorandum dexteram ad oſculum referimus.* Minutius in Octauio: *Cæcilius ſimulacro Serapidis viſo, vt vulgus ſuperſtitioſus ſolet, manum ori admouens, oſculum labiis impreſſit.*

Reperit Eliseum filium Saphat arantem in (cum duodecim ivgis boum] Vers. 19 Erat ergo Eliſeus agricola locuples, vtpote qui haberet duodecim iuga boum, uſque agrum ingentem coleret. Nam boues hos ipſius fuiſſe patet ex verſ. B vlt. vbi ipſe par boum mactauit pro epulo, quo ſuis valedixit.

Et ipse in duodecim ivgis boum arantibus vnus erat] Nam quodque iugum boum, ſiue par boum ſuum habebat aurigam & aratorem; quare duodecim erant hîc iuga boum, & pariter duodecim aratores, e quibus vnus erat Eliſeus.

Misit pallium suum super illum] vt eum vocaret ad ſe ſequendum, eumque faceret ſibi ſocium, ſuique inſtituti participem, vti iam nouitijs in Religione datur pallium, ſiue veſtis eiuſdem Religionis. Simili modo olim ſponſus ſponſam ſibi adoptans, tegebat eam pallio ſuo. Vnde illud Ruth ambientis nuptias Booz cap. 3. C 9. *Expande pallium tuum ſuper famulam tuam*; & illud Ezech. 16. 8. *Expandi amictum meum ſuper te.* Hac ergo cæremonia inſtitutus eſt Eliſeus propheta ſocius & ſucceſſor Eliæ, eiuſque cor omninò à Deo immutatum eſt, atque ex laico factus eſt Religioſus, ex agricola Propheta, ex idiota theodidactos. Vnde ſtatim reliquit boues, domum, parentes, & ſecutus eſt Eliam. Addit Sanchez eum fuiſſe vnctum ab Elia; hoc enim iuſſerat Deus verſ. 16. Vnctio, inquit, Eliſeum fecit Prophetam (hic enim vngi ſolebat) pallium autem, Eliæ contubernalem & monachum.

Quod enim meum erat, feci tibi] q. d. Vers. 20 Ego non niſi pallio te tetigi, ſed Deus cor tuum tetigit, illudque ex carnali fecit ſpirituale, & cæ- D leſte, vt omnia relinquas, & alacer me ſequaris, certeſque vt ego cum idololatris.

Tvlit par boum et mactavit illud, Vers. 21 et in aratro boum coxit carnes, et dedit popvlo et comederunt]. Eliſeus quia feſtinabat, & geſtiebat illicò ſequi Eliam, idcircò vſus eſt aratro pro lignis, ad coquendum carnes boum. Dedit ergo typum & exemplum nobis, vt Dei vocationem illicò, reſolutè & conſtanter ſequamur, vti notant Caietan. & Abulenſ. Celebrauit enim conuiuium quo ſuis valedixit; vt oſtenderet ſe boues, aratrum, agrum, omniaque relinquere, ac lætum ſequi Eliam. Hinc colligit Abulenſ. eum fuiſſe iuuenem & ἄγαμον, id eſt, ſine vxore & cælibem: alioqui enim petiiſſet ab Elia facultatem ſalutandi

tam vxorem & filios, quàm patrem & matrem. Rurſùm Eliſeus, ait Abulenſ. nihil voluit ſibi reliquum manere in ſæculo, vt liber & expeditus tranſiret totus ad Dominum: idcircò aratrum, & boues conſumpſit, qua in re exemplum dedit Religioſis, vt idem faciant. Hinc & S. Ignatius Epiſt. ad Philadelph. Eliſeum aſſerit fuiſſe cælibem & virginem: nimirùm Eliſeus Dei vocantis inſtinctu iam ſuperior erat omni terrena cupiditate. Nam vt ait S. Cyprian. tract. de Orat. Do-

A min. ad illa: *Adueniat regnum tuum: Qui renuntiauit iam ſæculo, maior eſt & honoribus eius & regno; & ideò, qui ſe Deo & Chriſto dedicat non terrena, ſed cæleſtia regna deſiderat;* imò Deum ipſum, *quia in illo regnaturi ſumus.* Et S. Ambroſ. lib. 6. de Sacram. cap. 5. *Si Deus in nobis regnat, locum habere aduerſarius non poteſt. Culpa non regnat, peccatum non regnat; ſed regnat virtus, regnat pudicitia, regnat deuotio.*

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Benadad rex Syriæ obſidet Samariam, & Achab; ſed ab eo Dei ope cæditur. Vnde verſ. 23. dicens Deum Iſrael eſſe Deum montium, in valle reparat bellum, in qua rurſùm Dei ductu profligatur; captuſque ab Achab veniam vitamque contra iuſſum Dei impetrat verſ. 35. Achab à Propheta vulnerato redarguitur, auditque ſe ſimili modo vulnerandum, imò occidendum, eò quòd Benadad dignum morte liberum dimiſerit.

1. PORRÒ Benadad rex Syriæ, congregauit omnem exercitum ſuum, & triginta
duos reges ſecum, & equos & currus: & aſcendens pugnabat contra Samariam,
& obſidebat eam. 2. Mittenſque nuntios ad Achab regem Iſraël in ciuitatem,
ait; 3. Hæc dicit Benadad: Argentum tuum, & aurum tuum meum eſt: & vxo-
res tuæ, & filij tui optimi, mei ſunt. 4. Reſponditque rex Iſraël: Iuxta verbum
tuum, domine mi rex, tuus ſum ego, & omnia mea. 5. Reuertenteſque nuntij,
dixerunt: Hæc dicit Benadad, qui miſit nos ad te: Argentum tuum, & aurum
tuum, & vxores tuas, & filios tuos dabis mihi. 6. Cras igitur hac eadem hora
mittam ſeruos meos ad te, & ſcrutabuntur domum tuam, & domum ſeruorum tuo-
rum; & omne quod eis placuerit, ponent in manibus ſuis, & auferent. 7. Vo-
cauit autem rex Iſraël omnes ſeniores terræ, & ait; Animaduertite, & videte, quo-
niam inſidietur nobis; miſit enim ad me pro vxoribus meis, & filijs, & pro ar-
gento & auro; & non abnui. 8. Dixeruntque omnes maiores natu, & vniuerſus
populus, ad eum; Non audias, neque acquieſcas illi. 9. Reſpondit itaque
nuntiis Benadad; Dicite domino meo regi; Omnia propter quæ miſiſti ad me ſeruum
tuum in initio, faciam: hanc autem rem facere non poſſum. 10. Reuerſique
nuntij retulerunt ei. Qui remiſit, & ait: Hæc faciant mihi dij, & hæc addant, ſi
ſuffecerit puluis Samariæ pugillis omnis populi qui ſequitur me. 11. Et reſpon-
dens rex Iſrael, ait: Dicite ei: Ne glorietur accinctus æquè vt diſcinctus. 12. Fa-
ctum eſt autem, cùm audiſſet Benadad verbum, iſtud, bibebat ipſe & reges in vm-
braculis, & ait ſeruis ſuis: Circumdate ciuitatem. Et circumdederunt eam. 13.
Et ecce propheta vnus accedens ad Achab regem Iſraël, ait ei: Hæc dicit Do-
minus: Certè vidiſti omnem multitudinem hanc nimiam? ecce, ego tradam eam
in manu tua hodie; vt ſcias, quia ego ſum Dominus. 14. Et ait Achab: Per
quem? Dixitque ei: Hæc dicit Dominus; Per pediſſequos principum prouincia-
rum. Et ait; Quis incipiet præliari? Et ille dixit; Tu. 15. Recenſuit ergo pue-
ros principum prouinciarum, & reperit numerum ducentorum triginta duorum; &
recenſuit poſt eos populum, omnes filios Iſraël, ſeptem millia; 16. & egreſſi
ſunt meridie. Benadad autem bibebat temulentus in vmbraculo ſuo, & reges tri-
ginta duo cum eo, qui ad auxilium eius venerant. 17. Egreſſi ſunt autem pueri
principum prouinciarum in prima fronte. Miſit itaque Benadad. Qui nuntiaue-
runt ei, dicentes; Viri egreſſi ſunt de Samaria. 18. Et ille ait; Siue pro pace
veniunt, apprehendite eos viuos; ſiue vt prælientur, viuos eos capite. 19. E-
greſſi ſunt ergo pueri principum prouinciarum, ac reliquus exercitus ſequebatur;
20. & percuſſit vnuſquiſque virum, qui contra ſe veniebat; fugeruntque Syri; &
perſecutus eſt eos Iſraël. Fugit quoque Benadad rex Syriæ in equo cum equitibus
ſuis. 21. Necnon egreſſus rex Iſraël percuſſit equos & currus, & percuſſit Sy-
riam plaga magna. 22. (Accedens autem propheta ad regem Iſraël, dixit ei;
Vade, & confortare, & ſcito, & vide quid facias; ſequenti enim anno rex Syriæ
aſcendet

aſcendet contra te.) 23. Serui verò regis Syriæ dixerunt ei : Dij montium ſunt dij eorum, ideò ſuperauerunt nos : ſed melius eſt vt pugnemus contra eos in campeſtribus, & obtinebimus eos. 24. Tu ergo verbum hoc fac : Amoue reges ſingulos ab exercitu tuo, & pone principes pro eis : 25. & inſtaura numerum militum qui ceciderunt de tuis, & equos ſecundùm equos priſtinos, & currus ſecundùm currus quos antè habuiſti : & pugnabimus contra eos in campeſtribus, & videbis quòd obtinebimus eos. Credidit conſilio eorum, & fecit ita. 26. Igitur poſtquam annus tranſierat, recenſuit Benadad Syros, & aſcendit in Aphec, vt pugnaret contra Iſraël. 27. Porro filij Iſraël recenſiti ſunt, & acceptis cibariis profecti ex aduerſo, caſtraque metati ſunt contra eos, quaſi duo parui greges caprarum : Syri autem repleuerunt terram. 28. (Et accedens vnus vir Dei, dixit ad regem Iſraël : Hæc dicit Dominus : Quia dixerunt Syri : Deus montium eſt Dominus, & non eſt Deus vallium : dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, & ſcietis quia ego ſum Dominus.) 29. Dirigebantque ſeptem diebus ex aduerſo hi atque illi acies, ſeptima autem die commiſſum eſt bellum ; percuſſeruntque filij Iſraël de Syris centum millia peditum in die vna. 30. Fugerunt autem qui remanſerant in Aphec, in ciuitatem : & cecidit murus ſuper viginti ſeptem millia hominum, qui remanſerant. Porrò Benadad fugiens ingreſſus eſt ciuitatem in cubiculum quod erat intra cubiculum. 31. dixeruntque ei ſerui ſui : Ecce, audiuimus quòd reges domus Iſraël clementes ſint ; ponamus itaque ſaccos in lumbis noſtris, & funiculos in capitibus noſtris, & egrediamur ad regem Iſraël : forſitan ſaluabit animas noſtras. 32 Accinxerunt ſaccis lumbos ſuos, & poſuerunt funiculos in capitibus ſuis, veneruntque ad regem Iſraël, & dixerunt ei : Seruus tuus Benadad dicit : Viuat, oro te, anima mea. Et ille ait : Si adhuc viuit, frater meus eſt. 33. Quod acceperunt viri pro omine ; & feſtinantes rapuerunt verbum ex ore eius, atque dixerunt : Frater tuus Benadad. Et dixit eis ; Ite, & adducite eum ad me. Egreſſus eſt ergo ad eum Benadad, & leuauit eum in currum ſuum. 34. Qui dixit ei ; Ciuitates, quas tulit pater meus à patre tuo, reddam ; & plateas fac tibi in Damaſco, ſicut fecit pater meus in Samaria, & ego fœderatus recedam à te. Pepigit ergo fœdus, & dimiſit eum. 35. Tunc vir quidam de filijs prophetarum dixit ad ſocium ſuum in ſermone Domini ; Percute me. At ille noluit percutere. 36. Cui ait ; Quia noluiſti audire vocem Domini, ecce recedes à me, & percutiet te leo. Cumque paululùm receſſiſſet ab eo, inuenit eum leo, atque percuſſit. 37. Sed & alterum inueniens virum, dixit ad eum ; Percute me. Qui percuſſit eum, & vulnerauit. 38. Abiit ergo prophetà, & occurrit regi in via, & mutauit aſperſione pulueris os & oculos ſuos. 39. Cumque rex tranſiſſet, clamauit ad regem, & ait ; Seruus tuus egreſſus eſt ad præliandum cominus ; cumque fugiſſet vir vnus, adduxit eum quidam ad me, & ait ; Cuſtodi virum iſtum ; qui ſi lapſus fuerit ; erit anima tua pro anima eius, aut talentum argenti appendes. 40. Dum autem ego turbatus huc illucque me verterem, ſubitò non comparuit. Et ait rex Iſraël ad eum ; Hoc eſt iudicium tuum, quod ipſe decreuiſti. 41. At ille ſtatim abſterſit puluerem de facie ſua, & cognouit eum rex Iſraël, quod eſſet de prophetis. 42. Qui ait ad eum ; Hæc dicit Dominus : Quia dimiſiſti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius. 43. Reuerſus eſt igitur rex Iſraël in domum ſuam, audire contemnens, & furibundus venit in Samariam.

Vers. 1. PORRO BENADAD REX SYRIÆ, &c. PVGNABAT CONTRA SAMARIAM.] *Benadad* idem eſt quod *Ben Adad*, id eſt filius Adad, ait Ioſeph. lib. 8. cap. 8 nimirum rebellis illius Idumæi, qui debellata à Dauide Idumæa, fugit in Ægyptum, indeque mortuo Dauide rediens, animos regnumque reſumens, rebellauit Salomoni cap. 11. 25 Ideoque paternam indolem, & odium contra Iſraëlem fouens, grauiter & continuò eum afflixit. Vnde cap. 11. 25. de eo dictum & prædictum eſt : *Hoc eſt malum Adad, & odium contra Iſraël*.

A Politicè, diſce hic, quàm rebellio obſtinata Principum ſit periculoſa, & in filios per multa ſæcula deriuetur. Experiuntur idipſum Hiſpani in Hollandia. Rebellio ergo in ſuo principio vel ſuccidenda, vel concilianda eſt iuxta illud : *Principiis obſta*.

HÆC DICIT BENADAD (ad Achab, eiuſque populum Iſraël). ARGENTVM TVVM, ET AVRVM TVVM MEVM EST] non iure, ſed poteſtate & imperio, quia ego illud habere volo, & depoſco, qui te ſum potentior, vt mihi reſiſtere nequeas. Erant enim res Achab & Iſraë- Vers. 3.

lis afflictæ, ita vt in aciem educere non poſſet niſi ſeptem millia verſ. 15. Hic ergo incipit Deus punire Achab & Iſraëlitas ob cultum Baal.

Vers. 5. REVERTENTESQVE NVNTII] Miſſi à Benadad obſidente Samariam ad Achab in ea obſeſſum, DIXERVNT:

Vers. 6. CRAS IGITVR HAC EADEM HORA MITTAM SERVOS MEOS AD TE, ET SCRVTABVNTVR DOMVM TVAM, &c.] Eſt hæc noua Benadad petitio, qua petit ab Achab, vt permittat à ſuis diripi non tantùm regiam, ſed & totam Samariæ ciuitatem, ait Ioſeph. vt ſcilicet ſpoliet vrbem, & pretioſiſſima quæque ex ea ad libitum auferat.

Vers. 10. HÆC FACIANT MIHI DII, &c. SI SVFFECERIT PVLVIS SAMARIÆ PVGILLIS OMNIS POPVLI, QVI SEQVITVR ME, q. d. Iuro me deleturum totam Samariæ vrbem, itaque eam euerſurum, vt nec parum pulueris in ea remaneat, ſed quidquid in ea eſt auferatur in pugillis exercitus mei numeroſiſſimi. Vnde Chald. vertit, *ſi ſufficerit puluis Someron* (Samariæ) *vt feratur ſoleis plantarum pedum populi qui mecum erit*. ita Abulenſ. Eſt Hyperbole, & prouerbialis locutio, qua glorioſus Benadad in 32. regibus ſe ſequentibus, & copiis innumeris ſuperbiens, iactat, minatúrque ſe Samariam euerſurum, ſpoliaturum & raſurum, vt nihil in ea rapina dignum remaneat. Nec enim tam curioſi vel otioſi erant eius milites, vt omnem puluerem è Samaria, quàm vt omnes theſauros, & omnia pretioſa ex ea efferrent. Aurum enim quærebant, non arenam.

Vers. 11. NE GLORIETVR ACCINCTVS ÆQVE VT DISCINCTVS] Eſt Adagium, q. d. Ne canas triumphum ante victoriam: *accinctus* enim miles vadit ad prælium, partâ verò victoriâ ſe diſcingit, arma ponit, & ſpoliis hoſtilibus incubat. Vnde Chald. *Ne laudet*, inquit, *ſe expeditus, & deſcendens in prælium, ſicut vir qui vincit & aſcendit* (victor) *ex eo*. Vatabl. *ne glorietur, qui initurus eſt prælium perinde ac is, qui iam vicit.*

Vers. 23. SERVI VERO REGIS SYRIÆ (Benadad) DIXERVNT EI: DII MONTIVM SVNT DII EORVM, IDEO SVPERAVERVNT NOS: SED MELIVS EST VT PVGNEMVS CONTRA EOS IN CAMPESTRIBVS, ET OBTINEBIMVS EOS] q. d. Victi ſumus à Samaritis montanis, quia pugnauimus in Samariam, quæ ſita eſt in monte, ideóque in tutela eſt Deorum, qui montibus & montanis præſunt; deſcendamus ergo in valles, vbi dij vallium nobiſcum erunt, vt montanos & Deos montium in vallibus ſuperemus. Ita iſti ſtolidi putabant Deum Hebræorum eſſe Deum montium dumtaxat. Sed vnde hic eorum error, & ſtulta perſuaſio? Reſp. ex multis conglobatis, nimirum primò, quia Moſes Hebræorum Dux in monte Sina cum Deo collocutus ab eo legem acceperat. Secundò, quia in monte Sion erectum à Salomone erat templum, in quo Deus habitabat. Tertiò, quia Hebræi Deum colebant in Excelſis, ſcilicet collibus. Quartò denique, & quod maximè ad præſentem cladem facit, quia Syri in monte Samariæ hanc ſtragem ab Iſraelitis acceperant. Hæc fuit Gentilium ſuperſtitio, vt montibus Deas Oreades, id eſt montanas, ſyluis ſyluanos, mari marinos, vt Neptunum, &c. præficerent, de quibus S. Auguſt. lib. 4. de Ciuit. cap. 8. vbi

Dij montium vnde?

A eos montium iugis Iugatinum Deum, Collibus Collatinam, Vallibus Vallonium Deam præfeciſſe aſſerit. De iiſdem canit Ouidius lib. 1. Faſtor. eoſque ſic loquentes inducit:

Dij ſumus agreſtes, & qui dominantur in altis
Montibus, imperium eſt in ſua tecta Ioui.

Vers. 24. TV ERGO VERBVM HOC FAC: AMOVE REGES SINGVLOS AB EXERCITV TVO, ET PONE PRINCIPES PRO EIS] qui ſcilicet belli ſint periti, & in rebus bellicis experti, non verò quieti & deliciis aſſueti, vti ſunt reges, quique ſpe gloriæ & honoris à te adipiſcendi fortiùs pugnent, ita Abulenſ. Hos enim ſignificat Hebr. פחות *pachot*, id eſt, *Duces*. Chald. *Imperatores*.

Vers. 28. QVIA DIXERVNT SYRI: DEVS MONTIVM EST DOMINVS (Hebr. *Iehoua*, id eſt Deus Iſraelitarum) ET (idem *Iehoua*) NON EST DEVS VALLIVM; B DABO OMNEM MVLTITVDINEM HANC GRANDEM IN MANV TVA] vt oſtendam me tam eſſe vallium Deum, quàm montium, vtque tu, ô Achab, me Deum verum agnoſcas & colas, non verò Baal.

Vers. 30. PORRO BENADAD FVGIENS INGRESSVS EST CIVITATEM (Aphec iam dictam) IN CVBICVLVM, QVOD ERAT INTRA CVBICVLVM] id eſt in intimum & ſecretiſſimum cubiculum, vt ibi ſe abſconderet.

Vers. 31. PONAMVS ERGO SACCOS IN LVMBIS NOSTRIS] quaſi ſeruiles veſtes, & luctus ac pœnitentiæ indices, vt iis profiteamur nos pœnitere facti, quòd ſcilicet Iſraeli bellum mouerimus; eique quaſi victori nos victos in ſeruitutem dedamus.

ET FVNICVLOS IN CAPITIBVS NOSTRIS] vt profiteamur nos reos eſſe mortis, meritóſque eſſe C reſtim & laqueum, qui fauces nobis præcludat noſque ſtrangulet. Audi Ioſephum: *Illi induti ſaccos, & reſtibus capita redimiti, qui priſcus apud Syros ſupplicandi mos fuit, Achabum adeunt, & ſalutis tantùm gratiam petere Adadum ſignificant, dediticium eius in perpetuum futurum.*

Vers. 32. SI ADHVC VIVIT, FRATER MEVS EST] Putabat Achab ex tanta hoſtium ſtrage occubuiſſe Benadad. Vnde audiens eum cladi ſuperſtitem, de tanta victoria exultans, eius miſertus, inconſultè & temerè in hanc vocem erupit: *Si adhuc viuit, frater meus eſt*. q. d. charus mihi erit vt frater, tractabo eum quaſi fratrem. Solent reges ſe mutuò fratres vocare. D Hoc dictum Achab ſerui Benadad ex ore eius illicò rapuerunt, acceperúntque vt omen vel augurium, quaſi illud verbum amicum quod ipſi exciderat, ſignum eſſet miſericordiæ & ſaluationis Benadad, quem proinde ſtatim ad Achab adduxerunt, illeque eum ſupplicem, vt dicto fratrem, quaſi fratrem excepit, & in currum ſuum ſuſtulit: ſed paulò poſt pœnas huius temeritatis dedit, cùm bellum renouante Benadad, in eo Achab occubuit, vt dicetur cap. vlt.

Symbolicè, Benadad eſt typus diaboli, qui ſemper fideles & ſanctos perſequitur, nunc vi, nunc fraude & dolo. Quare qui cum eo pacem vel fœdus init, vti fecit Achab, certo certius ab eodem euertetur. ita Euchet.

Vers. 34. PLATEAS FAC TIBI IN DAMASCO] in quibus ius & iudices, item forum rerum venalium

nalium ac vectigalia conſtituas in ſignum ſubiectionis, q. d. Partem vrbis meæ regiæ, ſcilicet Damaſci, tibi concedam, vt oſtendam illam tibi æquè ac mihi eſſe ſubiectam, imò me tibi eſſe ſubditum, ideoque pendere hoc tributum. ita Abulenſ. Caietan. & Vatab.

VERS. 35. TVNC VIR QVIDAM DE FILIIS PROPHETARVM] Ioſephus cenſet hunc fuiſſe Prophetam Michæam, qui cap. vlt. Achab exitium prædixit. Idem tradit Glycas, & Hebræi in Sederolam & colligitur ex cap. vlt. verſ. 26. vbi pro *tollite*, Hebr. eſt וְהָשִׁיבֻהוּ *vahaſcibehu*, id eſt facite eum redire. Verùm hæc res incerta eſt. Vnde Serarius & alij cenſent hunc alium fuiſſe à Michæa, ideoque non nominari.

DIXIT AD SOCIVM SVVM IN SERMONE DOMINI, ex oraculo & iuſſu Dei: PERCVTE ME] vt proprij capitis mei vulnere, repræſentem Achab regi vulnus ipſius, quod parcendo Benadad accepit in anima ſua, ac vulnus populi, quod ſcilicet populus totus accepit in Achab rege quaſi capite ſuo, ac tertiò vulnus, quod tam Achab quàm populus accipiet, cùm à Benadad reparante bellum occidetur, vt patebit cap. vlt. & libr. 4. cap. 6. verſ. 8. & ſeq. ita Caietan. Addit Abulenſ. aliam cauſam huius vulneris, ſcilicet vt per illud Propheta ab Achab non agnoſceretur, ſed videretur eſſe miles, itaque acceſſum haberet ad eum, eique parabolam hanc vulneris exponeret: ſi enim fuiſſet agnitus, noluiſſet eum Achab idololatra audire. Tertia, & potiſſima cauſa huius percuſſionis & vulneris fuit exemplum; vt ſcilicet Deus in propheta hoc tam percutiente quàm percuſſo, daret exemplum & ſpeculum perfectæ obedientiæ. Vnde credendum eſt, ait Abulenſ. quòd paulò pòſt Deus hoc vulnus ſupernaturaliter curarit, ita vt ne cicatrix quidem eius remaneret, idque ad hoc, vt oſtenderet, quanti meriti ſit pura & ſimplex obedientia, quamque ex aduerſo Deo exoſa ſit inobedientia, cùm propter eam illum, qui Prophetam percutere noluerat, leoni mactandum obiecerit. Audi S. Chryſoſt. Orat. 1. contra Iudæos ſub initium: *Qui percuſſit Prophetam, euaſit incolumis: qui pepercit, dedit pœnas? nimirùm vt intelligeres, in iuſſu diuinis non oportere curioſum eſſe, examinareque rerum, quæ præcipiuntur naturam; ſed nihil aliud quàm obtemperare. Etenim ne prior ille veritus parceret Prophetæ, non dixit illi ſimpliciter: Percute me, ſed addidit: In verbo Domini, hoc eſt, Deus præcipit, ne quære vlteriùs. Rex eſt, qui hanc præſcribit legem: reuerere iubentis auctoritatem, ſummaq; cum animi promptitudine obtempera. At id facere non ſuſtinuit, eoque pœnas dedit grauiſſimas, ſuoque exemplo ſecuturos adhortans, vt quidquid præceperit Deus, per omnia obtemperarent, moremque gererent in poſterum.*

Denique R. Salomon, & Lyran. volunt Prophetæ huius ſanguinem pro populi Iſraelitici peccatis ſatisfeciſſe, ne cum Achabo periret cap. vlt. ſed populus ille victus eſt, & pro eo ſatisfacere iſtiuſmodi plaga non potuit, nec voluit Propheta.

QVIA DIMISISTI VIRVM DIGNVM MORTE] VERS. 42.
Benadad regem Syriæ, qui reus erat mortis tum ob continuum odium & bellum contra Iſraelitas, tum præcipuè ob blaſphemiam, qua dixit me eſſe Deum montium, non vallium; hæc enim valde Deum irritauit, vt patet verſ. 28. ita Hebræi, Rupert. Lyran. Dion. & alij.

ERIT ANIMA TVA PRO ANIMA EIVS] Occideris pro Benadad, quem occidere debuiſti.

ET POPVLVS TVVS PRO POPVLO EIVS] occidetur pro Syris Benadad ſubiectis, quos occidere debuit. Ita reipſa contigit, vt audiemus cap. vlt.

Eſt hoc exemplum neglectæ iuſtitiæ, iuſtæque vindictæ notandum, altèque infigendum mentibus Regum & Iudicum: *Homicida, eò quòd hoſtem dimiſeris*, ait S. Chryſoſt. loco citato.

REVERSVS EST IGITVR REX ISRAEL (ACHAB) IN DOMVM SVAM, AVDIRE CONTEMNENS] Addit Ioſephus libr. 8. Antiq. cap. 8. eum adeò indignatum, vt Prophetam incarcerarit: fuiſſe enim Michæam exiſtimat; quem ab eo incarceratum audiemus cap. vlt. Ita Hugo, Dion. & alij.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ACHAB petit vineam à Naboth, ille negat: vnde Iezabel eum per falſos teſtes quaſi blaſphemum lapidari curat, agrumque eius Achabo tradit. Quocircà verſ. 17. mittit Deus Eliam, qui Achab & Iezabeli exitium denuntiet, quodque canes lingent ſanguinem eorum in agro Naboth. Quo audito pœnitet Achab verſ. 27. quare Deus ab eo in filium pœnam comminatam transfert.

1. POſt verba autem hæc, tempore illo vinea erat Naboth Iezrahelitæ, qui erat in Iezrahel, iuxta palatium Achab regis Samariæ. 2. Locutus eſt ergo Achab ad Naboth, dicens; Da mihi vineam tuam, vt faciam mihi hortum olerum, quia vicina eſt, & propè domum meam, daboque tibi pro ea vineam meliorem; aut ſi commodius tibi putas, argenti pretium, quanto digna eſt. 3. Cui reſpondit Naboth: Propitius ſit mihi Dominus, ne dem hereditatem patrum meorum tibi.

4\. Venit ergo Achab in domum ſuam indignans, & frendens ſuper verbo, quod
locutus fuerat ad eum Naboth Iezrahelites, dicens: Non dabo tibi hereditatem
patrum meorum. Et proiiciens ſe in lectulum ſuum, auertit faciem ſuam ad parie-
tem, & non comedit panem. 5. Ingreſſa eſt autem ad eum Iezabel vxor ſua, di-
xitque ei: Quid eſt hoc, vnde anima tua contriſtata eſt? & quare non comedis pa-
nem? 6. Qui reſpondit ei: Locutus ſum Naboth Iezrahelitæ, & dixi ei: Da mi-
hi vineam tuam, accepta pecunia: aut; ſi tibi placet, dabo tibi vineam melio-
rem pro ea. Et ille ait: Non dabo tibi vineam meam. 7. Dixit ergo ad eum
Iezabel vxor eius: Grandis auctoritatis es, & benè regis regnum Iſraël. Surge, &
comede panem, & æquo animo eſto; ego dabo tibi vineam Naboth Iezrahelitæ.
8\. Scripſit itaque litteras ex nomine Achab; & ſignauit eas annulo eius, & miſit
ad maiores natu & optimates, qui erant in ciuitate eius, & habitabant cum Na-
both. 9. Litterarum autem hæc erat ſententia: Prædicate ieiunium, & ſedere
facite Naboth inter primos populi, 10. & ſubmittite duos viros filios Belial contra
eum, & falſum teſtimonium dicant: Benedixit Deum & regem: & educite eum,
& lapidate, ſicque moriatur. 11. Fecerunt ergo ciues eius maiores natu & op-
timates, qui habitabant cum eo in vrbe, ſicut præceperat eis Iezabel, & ſicut ſcri-
ptum erat in litteris quas miſerat ad eos: 12. prædicauerunt ieiunium, & ſedere
fecerunt Naboth inter primos populi. 13. Et adductis duobus viris filijs diaboli,
fecerunt eos ſedere contra eum: at illi, ſcilicet vt viri diabolici, dixerunt contra
eum teſtimonium coram multitudine: Benedixit Naboth Deum & regem: quam
ob rem eduxerunt eum extra ciuitatem, & lapidibus interfecerunt. 14. Miſe-
runtque ad Iezabel, dicentes: Lapidatus eſt Naboth, & mortuus eſt. 15. Fa-
ctum eſt autem, cùm audiſſet Iezabel lapidatum Naboth, & mortuum, locuta eſt
ad Achab: Surge, & poſſide vineam Naboth Iezrahelitæ, qui noluit tibi acquieſ-
cere, & dare eam acceptâ pecuniâ: non enim viuit Naboth, ſed mortuus eſt.
16\. Quod cùm audiſſet Achab, mortuum videlicet Naboth, ſurrexit, & deſ-
cendebat in vineam Naboth Iezrahelitæ, vt poſſideret eam. 17. Factus eſt igi-
tur ſermo Domini ad Eliam Theſbiten, dicens. 18. Surge, & deſcende in oc-
curſum Achab regis Iſraël, qui eſt in Samaria: ecce ad vineam Naboth deſcendit,
vt poſſideat eam: 19. & loquêris ad eum, dicens: Hæc dicit Dominus: Occi-
diſti, inſuper & poſſediſti. Et poſt hæc addes: Hæc dicit Dominus: In loco
hoc, in quo linxerunt canes ſanguinem Naboth, lambent quoque ſanguinem
tuum. 20. Et ait Achab ad Eliam: Num inueniſti me inimicum tibi? Qui dixit:
Inueni, eò quòd venumdatus ſis, vt faceres malum in conſpectu Domini. 21. Ec-
ce ego inducam ſuper te malum, & demetam poſteriora tua, & interſiciam de A-
chab mingentem ad parietem, & clauſum & vltimum in Iſraël. 22. Et dabo do-
mum tuam ſicut domum Ieroboam filij Nabat, & ſicut domum Baaſa filij Ahia: quia
egiſti, vt me ad iracundiam prouocares, & peccare feciſti Iſraël. 23. Sed & de
Iezabel locutus eſt Dominus, dicens: Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel.
24\. Si mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eum canes: ſi autem mortuus
fuerit in agro, comedent eum volucres cæli. 25. Igitur non fuit alter talis ſicut
Achab, qui venumdatus eſt, vt faceret malum in conſpectu Domini: concitabat
enim eum Iezabel vxor ſua, 26. & abominabilis factus eſt, in tantùm vt ſeque-
retur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos conſumpſit Dominus à facie filiorum
Iſraël. 27. Itaque cùm audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, &
operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitque & dormiuit in ſacco, & ambulauit de-
miſſo capite. 28. Et factus eſt ſermo Domini ad Eliam Theſbiten dicens: 29.
Nónne vidiſti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus eſt mei cauſa,
non inducam malum in diebus eius, ſed in diebus filij ſui inferam malum domui
eius.

VINEA ERAT NABOTH] *Naboth* hic fuit vir probus, vt patet ex ſequentibus. Vnde *Naboth*. Hebr. idem eſt quod *prophetia*, vel *loquela fructus*, ait ex S. Hieron. Pagninus Vineam eius, quia ſibi vicinam, concupiuit Achab: inexplebilis enim eſt diuitum auaritia & cupiditas, qua de re in hoc caput inſignem tractatum ſcripſit S. Ambroſ. de Naboth, ſiue de Nabuthe, in quo acriter perſtrinxit diuites auaros & rapaces, qualis erat Achab: vnde cap. 2. *O diues*, inquit, *neſcis quàm pauper ſis, quàm inops tibi ipſi videaris, qui te diuitem dicis? quantò plus habueris, plus requiris; & quanquam acquiſieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia, non reſtinguitur. Quaſi gradus quoſdam cupiditas habet, quo plures aſcenderit, eò ad altiora feſtinat, vnde ſit grauiore ruina lapſura.* Et poſt nonnulla: *Deniq, docet nos Scriptura diuina, quàm miſerè egeat, mendicet abiectè. Rex*

Achab

Achab in Iſrael erat, & pauper Naboth. Ille regni opibus affluebat, iſte anguſtè ſoli ceſpitem poſſidebat: nihil pauper de poſſeſſionibus diuitis concupiuit, tamen ſibi egere viſus eſt, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur? qui contentus eſt ſuo, an qui concupiſcit alienum? Alter certè pauper cenſu videtur, alter eſt pauper affectu.

VERS. 2. DA MIHI VINEAM TVAM] Hæc verba vrget egregiè S. Ambroſ. cap. 2. iam dicto: *Quæ,* inquit, *vox alia eſt ſtipem publicè poſtulantis, niſi: Da mihi, hoc eſt: da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud viuendi ſubſidium habere non poſſum. Da mihi, quia non eſt mihi panis ad victum, nummus ad potum, ſumptus ad alimentum, ad indumentum ſubſtantia. Da mihi, quia tibi Dominus dedit vnde largiri debeas, mihi non dedit. Da mihi; niſi tu dederis, habere non potero. Da mihi, quia ſcriptum eſt: Date eleemoſynam. Hæc quàm abiecta, quàm vilia?*

VT FACIAM MIHI HORTVM OLERVM] Notat S. Ambroſ. cap. 3. regis auari impudentiam. *Hæc erat igitur,* inquit, *omnis infamia, hic omnis furor, vt ſpatium vilibus oleribus quæreretur. Non tam ergo ipſi cupitis quaſi vtile poſſidere, ſed alios vultis excludere. Maior vobis cura de pauperum ſpoliis, quàm de veſtris emolumentis. Iniuriam veſtram putatis, ſi quid pauper habeat, quod dignum poſſeſſione diuitis æſtimetur. Damnum veſtrum creditis, quidquid alienum eſt.*

VERS. 3. PROPITIVS SIT MIHI DOMINVS] Hebr. *prohibeat Dominus,* id eſt abſit; Septuag. *Non mihi fiat à Domino;* Chald. *Abſit mihi à Domino.*

NE DEM HEREDITATEM PATRVM MEORVM TIBI] q. d. Hæreditas à parentibus conſignata mihi conſeruanda eſt, non tam vt mea, quàm vt eorum hereditas: hanc enim memoriam & reuerentiam filius debet parentibus, vt eorum bona tueatur, & ad poſteros tranſmittat. Porrò idem S. Ambroſ. cap. 3. iam citato. *Quaſi contagionem quamdam,* inquit, *ſui pecuniam eſſe diuitis arbitretur: quaſi dicat: Pecunia tua tecum ſit in perditionem; ego autem hereditatem patrum meorum non poſſum vendere.*

Tropol. vinea eſt anima, quæ eſt tota hereditas noſtra, quare caue, ne eam vili pretio voluptatis, vel honoris vendas diabolo, morti & gehennæ. Vnde S. Ambroſ. exhort. ad Virgines, per vineam accipit virginitatem, per Iezabel concupiſcentiam, per Naboth Chriſtum: *Vinea,* inquit, *quidam fructus virginalis eſt; coniugia velut olerum plantaria ſunt, in quibus frequens Zelus eſt: & ideò olera herbarum citò cadunt atque marceſcunt, niſi finem imponat ſenectus, aut ad perfectum vehat continentia. Non veniat ergo in vos Achab, qui concupiſcat vineam veſtram delere & extinguere: nec veniat in vos Iezabel vanum illud & ſæculare profluuium; hoc enim ſignificatur vocabulo vana & vacua redundantia, ſed veniat Naboth, qui venit à Patre, ſicut indicat nominis ipſius interpretatio, qui vineam ſanguine defendat ſuo, & pro ea mortem offerat. Hic eſt qui lapidatus pro nobis eſt, pro nobis mortuus, pro nobis falſis appetitus teſtimoniis.*

VERS. 4. ET NON COMEDIT PANEM] ex ira & triſtitia, quòd Naboth eius cupiditati reſtitiſſet, atque eum quaſi contempſiſſet. Audi S. Ambroſ. cap. 6. *Non manducauit panem ſuum, quoniam quærebat alienum. Etenim diuites magis alienum panem quàm ſuum manducant qui raptu viuunt, & rapinis ſumptū exercent ſuum. Aut certè non manducauit panem ſuum, volens ſe morte mulctare, quòd ei aliquid negaretur.* Et eleganter cap. 6. *Ditem,* inquit, *dicunt Gentiles inferorum præſulem, arbitrum mortis. Ditem appellant & diuitem, quòd niſi mortem diues inferre non nouerit, cui regnum de mortuis, cui ſedes inferi ſint. Quid eſt enim diues, niſi quidam inexplebilis gurges diuitiarum, inexplebilis auri fames? Quò plus hauſerit, plus inardeſcit.* Et nonnullis interiectis: *Dulcis enim ſomnus ſerui, etſi modicum vel multum edat: at ſaciatio diuitis non eſt, qui eum ſinat dormire: excitat eum cupiditas, exagitat cura peruigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, ſterilitas prouentuum infœcunda perturbat, ſollicitat abundantia.*

DIXIT ERGO AD EVM IEZABEL VXOR EIVS] Impio marito Iezabel fuit impientior, auaro auarior, crudeli crudelior, rapace rapacior, cupido cupidior. Vnde S. Ambroſ. cap. 9. docet Iezabel eſſe typum auaritiæ, quæ diuitibus promittit contra iuſtitiam poſſeſſionem, quam deſiderant. Ipſa enim Achab & Iſraëli fuit fax & incentrix idololatriæ & malorum omnium quaſi furia quædam inferni, vt patet verſ. 25. VERS. 7.

PRÆDICATE (*indicite*) IEIVNIVM] vt ſceleri (putà cædi iniuſtæ Naboth) prætexatis ſpeciem pietatis & zeli Dei: iubet enim Iezabel indici ieiunium, vt per illud quaſi per publicam populi pœnitentiam expietur blaſphemia Naboth, quam illi falsò impingi curabat. Blaſphemia enim erat Hebræis horrenda; vnde eâ auditâ veſtes ſcindebant, aliaque publica doloris & deteſtationis rei tam indignæ ſigna edebant. VERS. 9.

BENEDIXIT (Naboth) DEVM ET REGEM] *Benedixit,* id eſt maledixit. Eſt Euphoniſmus per Antiphraſin: quia enim blaſphemia res eſt adeò horrenda; hinc eam Iudæi ne nominare quidem audebant, ſed eam ſignificabant per contrarium, puta per benedictionem & laudem: ita S. Hieron. Epiſt. 34. ad Iulian. VERS. 10.

ET LAPIDIBVS INTERFECERVNT] Blaſphemus enim lapidibus obruendus erat ex lege Leuit. 24. 16. Additur 4. Reg. 9. 26. filios Naboth quoque fuiſſe interfectos, vt ſic vinea eorum ab ijs ad Achab tranſiret, quaſi deficiente herede heres foret rex. VERS. 13.

Simili modo Eudoxia vxor Arcadij Imper. ambiens vineam Callirropes viduæ, S. Chryſoſtomum, qui viduæ cauſam agebat, in exilium egit, & per mille ærumnas itinerum, famis, ſitis, militum eum vexantium, &c. ad mortem adegit; vt verè S. Chryſoſt. non tantùm ſit Confeſſor, ſed & Martyr; vtpote pro iuſtitia iniuſtè occiſus, non vna morte, ſed centum.

Allegor. Naboth fuit typus Chriſti, quia à Scribis & Phariſæis ambientibus eius vineam, id eſt Synagogam, per falſos teſtes accuſatus blaſphemiæ, quòd ſe diceret filium Dei, ideòque occiſus eſt iuxta parabolam vineæ, quam hac ipſa de re eis obiecit Chriſtus Matth. 21. 23. Scribarum enim de Chriſto vox eſt verſ. 38. *Hic eſt heres: venite occidamus eum, & habebimus hereditatem eius.* Hinc & canes, id eſt Gentiles (hos enim Iudæi deſpiciebant quaſi canes) Romani, duce Tito & Veſpaſiano linxerunt ſanguinem Iudæorum Chriſticidarum, in eodem lo-

co, putà Ieroſolymæ, & in eodem tempore, ſcilicet in Paſchate, quo ipſi occiderant Chriſtum. ita Angelomus.

Vers. 15. SVRGE, ET POSSIDE] Hebr. רש *reſch*, id eſt *hereditá*, ſcilicet titulo confiſcationis; quia Naboth accuſatus erat criminis læſæ Maieſtatis tam diuinæ, quàm regiæ, ideoque condemnatus. Quare vinea eius à Iezabele fiſco regis Achab fuit addicta.

Vers. 19. OCCIDISTI, INSVPER ET POSSEDISTI] Occidiſti Naboth, vt eius vineam inuaderes & poſſideres, itaque iniquæ cædi iniquam poſſeſſionem addidiſti: quare lege talionis tu pariter occideris, & vineam omniaque amittes, tamque poſſeſſione, quàm vita priuaberis.

IN LOCO HOC, IN QVO LINXERVNT CANES SANGVINEM NABOTH, LAMBENT QVOQVE SANGVINEM TVVM] Id ita reipſa per congruam iuſtamque Dei vindictam contigiſſe narratur cap. 22. 38. Dices, ibi dicitur quòd canes linxerunt ſanguinem Achab in Samaria, at verò Naboth ſanguinem canes linxerunt in Iezrahel, vbi occiſus eſt. Reſp. Iezrahel pertinuiſſe ad Samariam, quæ erat metropolis & caput totius regni Iſraël. Idem ergo locus hic intelligendus eſt in genere, non in indiuiduo. Ita Abulenſ. Lyran. Vatabl. Aliter reſpondent Hebræi, ſcilicet arma Achab ſanguine eius tincta abluta fuiſſe in Piſcina Iezrahel, cùm eò ad armamentarium deferrentur: quare tunc canes ſanguinem eius ablutum linxiſſe: ſed id confutat Abulenſ. ex eo quòd 22. 38. prophetia hæc impleta dicatur cùm eius ſanguinem linxerunt canes in Samaria, pro qua perperam Ioſephus ſubſtituit Iezrabel. Poſſet quoque dici Deum mitigaſſe & reuocaſſe hanc pœnam ob pœnitentiam Achab, vti inſinuatur verſ. 29.

Denique planiùs & pleniùs Salianus & Sanchez cenſent id impletum in Ioram filio Achab: hic enim occiſus eſt in agro Iezrahel. Sanguis enim ſæpè ſignificat filios; hi enim ex ſanguine parentum gignuntur; vnde illud Anchiſæ de Iulio Cæſare.

Proiice tela manu ſanguis meus.——

hoc eſt ô fili mi Iule Æneid. 6. Idipſum probatur tum ex verſ. 29. vbi Deus mitigans pœnam hanc Achabo intentatam ob eius pœnitentiam, ait ſe illam ab Achab tranſlaturam in eius filium Ioram, tum ex lib. 4. Regum. cap. 9. verſ. 25 & 26. vbi occiſo Ioram iuſſit Iehu eius cadauer proiici in agrum Naboth lingendum & vorandum canibus, vt hæc de eo Dei prophetia impleretur.

Sic Ariſtobulus primus è Machabæis Iudæorum rex occidit fratrem Antigonum, ſed iuſto Dei iudicio doloribus excruciatus vomuit ſanguinem; qui eodem loci effuſus eſt, quo ipſe fratris ſanguinem effuderat. Vnde ipſe ingemiſcens exclamauit ait Ioſeph. 13. Antiq. 19. *Ergo non latet Deum, inquit, meum impium & ſceleratum facinus quando tam citò repoſcat ad pœnas cognati ſanguinis. O corpus impudens quouſque retinebis animam, quam materni ſimul ac fraterni manes flagitant? cur non ſemel eam reddis, ne ſic per partes apud ſit libare meum ſanguinem, atque ita parentare oppreſſis per nefas & parricidium? vix ea fatus erat, cùm exhalauit animam vno tantùm anno in regno exacto.*

Vers. 20. EO QVOD VENVMDATVS SIS, VT FACERES MALVM] *Venumdatus*, quaſi ſeruus addictus peccato. vnde Caietan. *venumdatus*, inquit id eſt traditus peccato; nam quod venditur, traditur ementis quaſi Domino, q. d. Tu ô Achab, tua malâ voluntate totus addictus es peccato, quaſi ad nihil aliud venditus vel locatus ſis quàm ad peccandum. Alludit ad ſeruos, qui ad certa opera ſe elocant, iiſque totos ſe addicunt: ſic enim Achab ſeipſum addixerat non tantùm idolis ſed & ſuæ Iezabeli, vt quaſi ſeruus ab ea ageretur ad omne ſcelus, ita Abulenſ. Senſus ergo eſt q. d. Tu ô Achab reuera non es rex nec Iſraelita, id eſt liber, & ingenuæ conditionis, ſed mancipium Baal & Iezabelis, quia iis te totum addixiſti & mancipaſti, vt eis per omnia obſequaris, ac facias quicquid ipſi volunt. Cauſa fuit, quòd Ithobaal rex Tyri & pater Iezabelis, ideoque ſocer Achab eſſet ſacerdos Aſtbartes, vt ait Ioſephus lib. 1. contra Apionem, ac nomine ſuo profiteretur cultum Baal; ideò enim dictus eſt *Ithobaal*, vel, vt Noſter vertit cap. 16. 31. *Ethbaal*. Hic ergo pater Baali & Aſtarthæ addictiſſimus, imò conſecratus ſacerdos, ſuam impietatem & idololatriam transfudit in filiam ſuam Iezabel, & in maritum eius Achab. vnde Ioſeph. lib 9. cap. 7. *Baal*, ait, *Tyriorum Deus erat quem Achabus in gratiam Ithobalis Tyriorum & Sidoniorum regis, ſoceri ſui coluit, templo ei Samariæ dicato, & prophetis cum reliquo cultu aſſignatis.*

Intuere hîc & admirare libertatem Eliæ, qui Achab regem in faciem obiurgat, eique obiectat, quòd ſit peccati mancipium, ideoque extremam perniciem denuntiat. Sic S. Athanaſius, S. Hilarius, & Lucifer Calaritan. acriter obiurgant Conſtantinum. Imper. Arrianum, eumque vocant Herodem, Neronem, & Antichriſtum. Eorum verba recitaui Apocal. 13. verſ. 5.

Tropol. vide hîc quàm vilis, miſer & infelix peccator, qui inſtar Achab ob modicam voluptatem, imò ob vnum aureum, vendit ſe ſuamque animam diabolo, eamque vt mancipium tradit ſuæ cupiditati, vt fiat pabulum mortis & fomentum gehennæ.

DEMETAM POSTERIORA TVA] id eſt poſteritatem tuam funditùs exciudam. Vers. 21.

SCIDIT VESTIMENTA TVA] Videtur hæc Achab pœnitentia fuiſſe ex metu pœnæ, non ex amore iuſtitiæ, ideoque ſeruilis, imperfecta, & extorta: vnde non videtur Deus ei condonaſſe culpam, ſed pœnam tantùm diſtulit, eamque ab eo in filium tranſtulit, vt dicitur verſ. 29. ita Lyran. Dionyſ. Caietan. imò S. Gregor. homil. 19. in Ezech. *In quibus verbis*, ait, *penſandum eſt, quomodo ei in electis ſuis mæror amaritudinis placeat, qui amittere timent Deum, ſi ſic ei & reprobi pœnitentia placuit, quia timebat perdere præſens ſæculum; aut quomodo ei grata ſit ſpontanea afflicta pro culpis in eis qui placent, ſi hæc ad tempus placuit & in eis, qui diſpliciebant.* Vers. 27.

Veram tamen & ſeriam fuiſſe hoc tempore Achab pœnitentiam, cenſent Abulenſ. Hugo, Vatabl. Sanchez Serarius, S. Chryſoſt. Epiſt. ad Theodorum (Mopſueſtenum) lapſum. vbi ait: *Achab, perturbatus ipſius ſceleris immanitate pœnituit, & cilicio circumdatus facinus ſuum fleuit, atque ita erga ſe Domini miſericordiam prouocauit, vt à cunctis eum abſoluerit peccatis. Sic enim ait Deus ad Eliam, Vidiſti quomodo compunctus eſt Achab à facie mea,*

quia

quia fleuit in conſpectu meo, non inducam mala in diebus eius

Sic quoque S. Ambroſ. libr. de Nabuthe cap. 17. ac Tertull. libr. 4. contra Marcion. cap. 10. Quæ ſententia pariter probabilis eſt, eamque inſinuat id quod Deus ait ad Eliam verſ. 29. *Nónne vidiſti humiliatum Achab?* &c. Nec obſtat quòd Achab poſt pœnitentiam mox ad priſtina ſcelera redierit. Erat enim homo leuiſſimus, ait Theodor. & totus à ſua Iezabele agebatur. Sic enim hodie multi verè pœnitent, ſed mox data occaſione, in ſua ſolita peccata relabuntur.

Vtramque ſententiam concilies dicendo, pœnitentiam Achab fuiſſe veram attritionem, at non aſſurrexiſſe ad contritionem charitate formatam. Seriò enim de peccatis doluit ob imminentes ſibi clades ab Elia intentatas; at non

A doluit de iis amore Dei quòd ſcilicet eum, qui eſt ſummum bonum, offendiſſet. Quare pœnam euaſit, at culpam non deleuit, nec iuſtificatus eſt: quæ ſententia videtur veriſſima & S. Script. ſummè conſentanea. Quare perperam Caluinus cenſet hanc Achab pœnitentiam fuiſſe fictam.

QVIA IGITVR HVMILIATVS EST MEI CAVSA, Vers. 29 ſcilicet mei non tam amore, quàm metu & timore, vnde & temporalem tantùm veniam & præmium ei rependo, ſcilicet, NON INDVCAM MALVM IN DIEBVS EIVS, SED IN DIEBVS FILII SVI}. Quare iure exclamat S. Hieron. Epiſt 30. ad Oceanum: *O felix pœnitentia, quæ ad ſe Dei traxit oculos, quæ furentem Dei ſententiam confeſſo errore mutauit!* Loquitur autem de pœnitentia Achab.

CAPVT VIGESIMVMSECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ACbab regi eunti ad bellum pſeudoprophetæ prædicunt victoriam, Micheas verò Propheta exitium. Quare in prælio Achab ſagitta transfixus occumbit, caneſque lingunt ſanguinem eius. Mox verſ. 41. deſcribuntur geſta Ioſaphat regis Iuda, eiuſque claſſis miſſa in Ophir. Deniq́ue ei morienti verſ. 51. ſuccedit filius Ioram, Achab verò ſuccedit filius Ochozias.

1. TRanſierunt igitur tres anni abſque bello inter Syriam & Iſraël. 2. In anno
autem tertio, deſcendit Ioſaphat rex Iuda ad regem Iſraël. 3. Dixitque
rex Iſraël ad ſeruos ſuos: Ignoratis quòd noſtra ſit Ramoth Galaad, & negligimus
tollere eam de manu regis Syriæ? 4. Et ait ad Ioſaphat: Veniéſne mecum ad præliandum
in Ramoth Galaad? 5 Dixit Ioſaphat ad regem Iſraël: Sicut ego ſum,
ita & tu: populus meus, & populus tuus, vnum ſunt; & equites mei, equites tui.
Dixitque Ioſaphat ad regem Iſraël: Quære, oro te, hodie ſermonem Domini.
6. Congregauit ergo rex Iſraël prophetas, quadringentos circiter viros, & ait ad
eos: Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quieſcere? Qui reſponderunt:
Aſcende, & dabit eam Dominus in manu regis. 7. Dixit autem Ioſaphat:
Non eſt hîc propheta Domini quiſpiam, vt interrogemus per eum? 8. Et
ait rex Iſraël ad Ioſaphat: Remanſit vir vnus, per quem poſſumus interrogare Dominum;
ſed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed malum, Michæas
filius Iemla. Cui Ioſaphat ait: Ne loquaris ita rex. 9. Vocauit ergo rex Iſraël
eunuchum quemdam, & dixit ei: Feſtina adducere Michæam filium Iemla. 10. Rex
autem Iſraël, & Ioſaphat rex Iuda, ſedebant vnuſquiſque in ſolio ſuo, veſtiti cultu
regio, in area iuxta oſtium portæ Samariæ, & vniuerſi prophetæ prophetabant in
conſpectu eorum. 11. Fecit quoque ſibi Sedecias filius Chanaana cornua ferrea,
& ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec deleas eam. 12.
Omneſque prophetæ ſimiliter prophetabant, dicentes: Aſcende in Ramoth Galaad,
& vade proſperè, & tradet Dominus in manus regis. Nuntius verò, qui ierat
vt vocaret Michæam, locutus eſt ad eum, dicens: Ecce ſermones prophetarum
ore vno regi bona prædicant; ſit ergo ſermo tuus ſimilis eorum, & loquere
bona. 14. Cui Michæas ait: Viuit Dominus, quia quodcumque dixerit mihi
Dominus, hoc loquar. 15. Venit itaque ad regem, & ait illi rex: Michæa, ire
debemus in Ramoth Galaad ad præliandum, an ceſſare? Cui ille reſpondit: Aſcende,
& vade proſperè, & tradet eam Dominus in manus regis. 16. Dixit autem
rex ad eum: Iterùm atque iterùm adiuro te, vt non loquaris mihi niſi quod
verum eſt, in nomine Domini. 17. Et ille ait: Vidi cunctum Iſraël diſperſum
in montibus, quaſi oues non habentes paſtorem; & ait Dominus: Non habent iſti
dominum; reuertatur vnuſquiſque in domum ſuam in pace. 18. Dixit ergo
rex Iſraël ad Ioſaphat: Numquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum,
ſed

ſed ſemper malum? 19. Ille verò addens, ait; Propterea audi ſermonem Do-
mini; Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem exercitum cæli aſſi-
ſtentem ei à dextris & à ſiniſtris; 20. & ait Dominus; Quis decipiet Achab regem
Iſraël, vt aſcendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiuſcemo-
di, & alius aliter. 21. Egreſſus eſt autem ſpiritus, & ſtetit coram Domino, & ait;
Ego decipiam illum. Cui locutus eſt Dominus; In quo? 22. Et ille ait; Egre-
diar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit Dominus;
Decipies, & prævalebis; egredere, & fac ita. 23. Nunc igitur ecce dedit Dominus
ſpiritum mendacij in ore omnium prophetarum tuorum, qui hîc ſunt, & Dominus
locutus eſt contra te malum. 24. Acceſſit autem Sedecias filius Chanaana, &
percuſſit Michæam in maxillam, & dixit; Mêne ergo dimiſit Spiritus Domini, &
locutus eſt tibi? 25. Et ait Michæas; Viſurus es in die illa, quando ingredieris
cubiculum, intra cubiculum vt abſcondaris. 26. Et ait rex Iſraël; Tollite Mi-
chæam, & maneat apud Amon principem ciuitatis, & apud Ioas filium Amelech,
27. & dicite eis; Hæc dicit rex; Mittite virum iſtum in carcerem, & ſuſtentate
eum pane tribulationis, & aqua anguſtiæ, donec reuertar in pace. 28. Dixitque
Michæas; Si reuerſus fueris in pace, non eſt locutus in me Dominus. Et ait; Au-
dite populi omnes. 29. Aſcendit itaque rex Iſraël, & Ioſaphat rex Iuda, in Ra-
moth Galaad. 30. Dixit itaque rex Iſraël ad Ioſaphat; Sume arma, & ingredere
prælium, & induere veſtibus tuis. porrò rex Iſraël mutauit habitum ſuum, & ingreſ-
ſus eſt bellum. 31. Rex autem Syriæ præceperat principibus curruum triginta
duobus, dicens: Non pugnabitis contra minorem & maiorem quempiam, niſi con-
tra regem Iſraël ſolum. 32. Cùm ergo vidiſſent principes curruum Ioſaphat, ſuſ-
picati ſunt quod ipſe eſſet rex Iſraël, & impetu facto pugnabant contra eum. & ex-
clamauit Ioſaphat. 33. Intellexeruntque principes curruum quòd non eſſet rex
Iſraël, & ceſſauerunt ab eo. 34. Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum
ſagittam dirigens, & caſu percuſſit regem Iſraël inter pulmonem & ſtomachum. At
ille dixit aurigæ ſuo: Verte manum tuam, & eiice me de exercitu, quia grauiter vul-
neratus ſum. 35. Commiſſum eſt ergo prælium in die illa, & rex Iſraël ſtabat in
curru ſuo contra Syros, & mortuus eſt veſpere: fluebat autem ſanguis plagæ in ſi-
num curtus; 36. & præco inſonuit in vniuerſo exercitu antequam ſol occumberet,
dicens: Vnuſquiſque reuertatur in ciuitatem, & in terram ſuam. 37. Mortuus
eſt autem rex, & perlatus eſt in Samariam: ſepelieruntque regem in Samaria, 38. &
lauerunt currum eius in piſcina Samariæ, & linxerunt canes ſanguinem eius, & habe-
nas lauerunt, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat. 39. Reliqua autem ſer-
monum Achab, & vniuerſa quæ fecit, & domus eburnea quam ædificauit, cunctarum-
que vrbium quas extruxit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum re-
gum Iſraël, 40. Dormiuit ergo Achab cum patribus ſuis, & regnauit Ochozias
filius eius pro eo. 41. Ioſaphat verò filius Aſa regnare cœperat ſuper Iudam an-
no quarto Achab regis Iſraël. 42. Trigintaquinque annorum erat cùm regnare
cœpiſſet, & vigintiquinque annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Azuba
filia Salai. 43. Et ambulauit in omni via Aſa patris ſui, & non declinauit ex ea;
fecitque quod rectum erat in conſpectu Domini. 44. Verumtamen excelſa non
abſtulit; adhuc enim populus ſacrificabat, & adolebat incenſum in excelſis. 45.
Pacemque habuit Ioſaphat cum rege Iſraël. 46. Reliqua autem verborum Ioſa-
phat, & opera eius, quæ geſſit, & prælia, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum
dierum regum Iuda? 47. Sed & reliquias effeminatorum, qui remanſerant in
diebus Aſa patris eius, abſtulit de terra. 48. Nec erat tunc rex conſtitutus in E-
dom. 49. Rex verò Ioſaphat fecerat claſſes in mari, quæ nauigarent in Ophir
propter aurum: & ire non potuerunt, quia confractæ ſunt in Aſiongaber. 50. Tunc
ait Ochozias filius Achab ad Ioſaphat; Vadant ſerui mei cum ſeruis tuis in naui-
bus. Et noluit Ioſaphat. 51. Dormiuitque Ioſaphat cum patribus ſuis, & ſepultus
eſt cum eis in Ciuitate Dauid patris ſui; regnauitque Ioram filius eius pro eo. 52.
Ochozias autem filius Achab regnare cœperat ſuper Iſraël, in Samaria, anno ſep-
timodecimo Ioſaphat regis Iuda, regnauitque ſuper Iſraël duobus annis. 53. Et
fecit malum in conſpectu Domini, & ambulauit in via patris ſui & matris ſuæ, & in
via Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſraël. 54. Seruiuit quoque Baal, &
adorauit eum, & irritauit Dominum Iſraël, iuxta omnia quæ fecerat pater eius.

Vers. 3. DIXITQVE IOSOPHAT AD REGEM ISRAEL: SICVT EGO SVM; ITA ET TV] Hebr. *Sicut ego, ſicut tu*, hoc eſt, egò ſum, ſicut tu, & tu es ſicut ego. Hebræi enim in comparatione repetunt Tò *ſicut*, vel ita. Senſus ergo eſt. q. d. Quod tu facturus es, faciam & ego; ſi tu eas in bellum contra Syros, ibo & ego: omnia erunt nobis communia, & communis quoque erit belli alea & periculum. Cauſa datur 2. Paralip. 18. 1. quòd Ioſaphat erat regi Achab affinitate coniunctus: nam Athaliam filiam Achab dederat filio ſuo Ioram vxorem, ideoque ipſe Achabum hîc inuiſit, & cum eo iuit ad bellum. Qua in re peccauit præbendo auxilium, & amicitiam fouendo cum impio Achab, ideoque penè in prælio fuit occiſus, vt dicitur verſ. 32. Hinc & reuertens à bello, obuium habuit Iehu prophetam, qui eum grauiter increpuit dicendo: *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitiâ iungeris: & idcircò iram quidem Domini merebaris; ſed bona opera inuenta ſunt in te.* &c. Vbi vides quàm Deo diſpliceant connubia & fœdera cum impijs, quamque eadem toti regno ſint perieuloſa. Nam impia Athalia extinxit omne ſemen regium, id eſt omnes ſuos ex Ioram filios & nepotes, vnico Ioas excepto & abſcondito, vt ipſa ſola regnaret 4. Regum. 11. verſ. 1. Eâdem de cauſa naues, quas miſit Ioſaphat cum nauibus Ochoziæ filij Achab in Tharſis confractæ ſunt, vt dicitur 2. Paralip. 20. 37. Ibi enim Eleazar Propheta ad Ioſaphat dixit: *Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit Dominus opera tua, contritæque ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis.* E contrario Deus benedicit & proſperat connubia & fœdera cum probis & ſanctis, ac ſancti ſuam ſanctitatem & felicitatem ſuis coniugibus & fœderatis aſpirant, vti aſpirauit Abraham Hethæis Geneſ. 23. 6. Iacob Labano Geneſ. 30. 27. Ioſeph Putiphari Geneſ. 39. 3. Moſes Hebræis quos ex Ægypti ſeruitute eduxit Exodi. 12. Samuel Dauidi, Dauid Sauli, &c. Hoc eſt quod ſanxit Apoſtolus 2. Corinth. 6. 14. dicens: *Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? quis autem conſenſus templo Dei cum idolis? vos enim eſtis templum Dei viui.*

Vers. 5. QVÆRE, &c. SERMONEM DOMINI] oraculum à Deo per Prophetam aliquem, an felix ſit futurus belli euentus, an infelix: ſi enim ſit felix, ibimus ad illud; ſi infelix, domum redibimus.

Vers. 6. CONGREGAVIT ERGO REX ISRAEL (Achab) PROPHETAS QVADRINGENTOS] non Dei, ſed Baal ſiue dæmonis, ideoque pſeudoprophetas, idololatras & hæreticos. Hinc Lucifer Calarit. libr. 1. de Apoſtat. Regibus notat principes hæreticos ſuis adhærere pſeudoprophetis, id eſt Prædicantibus hæreticis, ac veros Dei Prophetas deſpicere, imo perſequi & occidere, vti fecêre Conſtantius, Valens, Iulianus & alij, qui proinde à ſuis Arrianis ſeducti miſerè perierunt.

ASCENDE, ET DABIT EAM DOMINVS IN MANV REGIS] putà tuam, ô Achab. Diabolus ab his pſeudoprophetis per auguria, & ſortilegia eis conſueta conſultus de belli euentu, vi-

A ctoriam promittit: ſed mentitur. Quare ipſe decipit prophetas, & hi decipiunt Achab, eumque nimis ſibi credentem in decipulam cædis quaſi murem inducunt.

DIXIT AVTEM IOSAPHAT: NON EST HIC PROPHETA DOMINI QVISPIAM, VT INTERROGEMVS PER EVM?] Ioſaphat erat veri Dei cultor; quare diſplicuit ei, quòd Achab prophetas Baal, ipſumque Baal, hoc eſt dæmonem, conſuluiſſet, nec eis vtpote mendacibus credidit. Petit ergo, quæri verum veri Dei Prophetam eiuſque oraculum ſuſcitari & ſequi. Vers. 7.

MICHÆAS] Eſt hic alius & diuerſus à Michæa, qui inter minores Prophetas numeratur ſextus, imò hic eum præceſſit 150 annis; hic enim prophetauit ſub Ioſaphat & Achab, ille verò ſub Ioatham & Achaz; hic in Iſraël, ille Vers. 8.

B in Iuda.

ASCENDE, ET VADE PROSPERE, ET TRADET EAM DOMINVS IN MANVS REGIS] Primò, Caietan. cenſet Michæam id dixiſſe antequàm à Deo oraculum accepiſſet, ideoque alijs Prophetis aſſenſum fuiſſe, erraſſe, & falſum prædixiſſe; ac mox adiuratum à rege, à Deo illuſtratum, verum oraculum de regis nece à Deo accepiſſe & pronuntiaſſe. Vers. 15.

Secundò, Dionyſ. ait hanc reſponſionem eſſe ambiguam, tamque de Benadad rege Syriæ hoſte regis Achab, quàm de ipſo Achab accipi poſſe. Sic enim dæmon conſultus ambiguè reſpondendo fefellit Crœſum, dicens:

Crœſus Halym penetrans, magnam diſperdet opum vim

Et Pyrrhum, dicens, teſte Ennio:

Aio te Æacida Romanos vincere poſſe.

C Vide Ciceron. lib. 2. de Diuin.

Tertiò, Theodor. & Lyranus cenſent Michæam hîc nil aſſerere, ſed vt oſtendat ſe non odiſſe regem Achab, vt ipſe putabat, optare illi duntaxat proſperum belli ſucceſſum, vt, *tradet*, idem ſit quod, *opto vt tradat*.

Quartò & genuinè Michæas hîc loquitur ironicè. q. d. Quandoquidem, ô Achab, prophetæ tui tibi victoriam ſpondent, tuque eis credis, vade ad prælium: illi enim dicunt te victorem rediturum. Experire ergo eorum oraculum, quia mihi meoque non credis. Ego enim ſcio te in prælio periturum, ſed illud nolo tibi edicere, quia tu indignus es qui audias à Deo veritatem,

D cùm mendacem Baalem conſulas, eiuſque oracula mendacia audire malis, quàm mea ex Deo vero veriſſima. Ita Abulenſ. Vatabl. Sanchez, Serarius.

ITERVM ATQVE ITERVM ADIVRO TE] Videbat rex ex vultu, geſtu, & modo dicendi, Michæam non ſeriò, ſed figuratè & ironicè loqui. Adiurat ergo eum, vt non niſi veritatem verumque oraculum ſeriò ex animi ſui ſenſu depromat. Vers. 16.

VIDI CVNCTVM ISRAEL DISPERSVM IN MONTIBVS, QVASI OVES NON HABENTES PASTOREM] Prædicit Michæas Iſraelis fugam, & mortem regis Achab, eumque occidendum in prælio, q. d. *paſtor*, id eſt rex occidetur; quare eius ſubditi & milites, quaſi oues ſine paſtore è prælio montis Samariæ diffugient. Vers. 17.

VIDI DOMINVM SEDENTEM SVPER SOLIVM SVVM, ET OMNEM EXERCITVM CÆLI Vers. 19.

AS-

ASSISTENTEM EI A DEXTRIS, ET A SINISTRIS] A dextris erant Angeli, à ſiniſtris diaboli; vnde inde exiuit is, qui dixit verſ. 22. *Egrediar, & ero ſpiritus mendax, in ore omnium Prophetarum eius.* Sic Iob 1. *cùm filij Dei* (Angeli) *aſſiſterent coram Domino, affuit inter eos & ſatan.* Vbi S. Gregor. lib. 2. Moral. cap. 16. citans hanc Michææ viſionem: *A dextera ergo Dei*, inquit, *& ſiniſtra Angelorum exercitus ſtat, quia & voluntas electorum ſpirituum diuinæ pietati concordat; & reproborum ſenſus ſuæ malitiæ ſeruiens iudicio diſtrictionis eius obtemperat.*

Nota hanc viſionem Michææ non fuiſſe rem veram, vereque geſtam, ſed imaginariam: Deus enim in imaginatione Michææ pingebat hanc ſpeciem & formam concilij, vt videretur ſibi videre Deum cum Angelis & dæmonibus conſultantem de modo decipiendi regem Achab. Nec enim verè Deus concilium cum Angelis, multò minùs cum dæmonibus celebrat, neque cum eis B conſultat, vtpote qui ſciat certiſſimò omnes modos rei conficiendæ, quique ſint futuri efficaces & habituri effectum, qui non. *Quis enim conſiliarius eius fuit?* Roman. 11. 34. Idem patet ex Angelorum diſſenſione & ignorantia, quæ hic tacitè inducitur, cùm cotum omnium ſententiis dæmonis conſilium præferatur verſ. 22.

Igitur fuit imaginaria & ſymbolica hæc viſio, à Deo immiſſa Prophetæ, vt per eam rex Achab intelligeret ſe decipi à ſuis pſeudoprophetis victoriam promittentibus, idque fieri Deo permittente & diſponente ad iuſtam eius caſtigationem & interitum. Accommodat enim Deus ſe ſuumque oraculum Achab regis captui & conceptui. Ita Serarius, Sanchez & alij.

Vers. 20 ET AIT DOMINVS: QVIS DECIPIET ACHAB] Iſta Dei inquiſitio præter demerita & C ſcelera Achab, quibus meruit decipi & perire, duo ſignificat. Prius, quòd decipere alienum eſt à Deo. Vnde Deus illud hic inquirit quaſi idipſum non habeat in ſe, nec inter diuina illud reperiatur; ſed in cœtu dæmonum, qui hic inter ſe agitabant conſilium de modo decipiendi Achab: vnde Deus eos in hac viſione interrogans inducitur, q. d. Quis ex vobis ô dæmones, decipiet Achab? ſcio enim vos hac de re agitare conſilium.

Poſterius, quòd ipſum decipere dæmonum fuerit exactè cognitum, & ordinatum à Deo ad Achab punitionem: Deus enim volebat punire Achab, ideoque permiſit eum conſulere dæmonem per ſuos pſeudoprophetas, ac dæmoni permiſit mentiri & decipere Achab, promittendo vi- D ctoriam in prælio, quo ipſe erat occidendus. Ita S. Auguſt. quæſt. 44. in lib. Iudicum. Vnde Theod. & Procop. docent hîc ſignificari diuinam voluntatem fuiſſe cauſam exitij Achab: hæc enim voluit Achabi impietatem punire, ideoque nonnulla eius peccata, quæ tamen liberè fiunt, permiſit, nimirum vt conſuleret ſuos magos, eiſque crederet, itaque deciperetur & periret. Hæc duo, ait Caiet. ſignificat iſta Dei inquiſitio. Nam alioqui Deus propriè nihil inquirit, cùm omnia perfectè perſpiciat & ſciat. Loquitur ergo hîc Scriptur. anthropopathῶs, ſiue humano more, quia homines in re dubia & futura inquirunt, & conſultant de modo congruo rei A peragendæ.

ET DIXIT VNVS VERBA HVIVSCEMODI, ET ALIVS ALITER] Varij modi decipiendi Achab ab aſtantibus non tam Angelis, quàm dæmonibus in ſymbolica hac viſione Deo ſuggeſti narrantur, qui in particulari non recenſentur, quia ijs vti noluit Deus. In genere tamen referuntur, vt pateat omnes modos decipiendi à Deo eſſe cognitos, & in promptu ad manum, vt ijs exequatur decretum ſuæ prouidentiæ, & vindictæ de occidendo impio Achab. Ita Caiet.

EGRESSVS EST AVTEM SPIRITVS] q. d. Vers. 21
Obtulit ſe Domino ad decipiendum Achab diabolus quiſpiam, huius enim officium eſt mentiri & decipere: hoc enim facere nequeunt Angeli boni, ideoque veraces & fideles. *Neque enim*, vt ait S. Gregor. 2. Moral. 16. *fas eſt credere bonum ſpiritum fallaciæ deſeruire voluiſſe, vt diceret: Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius; ſed quia Achab ex præcedentibus peccatis dignus erat, vt tali debuiſſet deceptione damnari, quatenus qui ſæpè volens ceciderat in culpam, quandoque nolens caperetur ad pœnam. Occultâ iuſtitiâ licentia malignis ſpiritibus datur, vt quos volentes in peccati laqueo ſtrangulant, in peccati pœnam etiam nolentes trahant.* Idem docet S. Auguſt. libr. 83. quæſt. 4. 53.

EGREDIAR, ET ERO SPIRITVS MENDAX Vers. 22
IN ORE OMNIVM PROPHETARVM EIVS] q. d. Suggeram mendacium & mendax promiſſum omnibus pſeudoprophetis Achab, vt illi vno ore regi promittant victoriam in prælio, cùm ipſe in eodem ſit necandus. Porrò Philaſtrius libr. de Hæreſib. hæreſi de Pythoniſſa hæc addit; incertum vnde: *Et ait immundus ſpiritus ad Dominum: Faciam me quaſi Angelum lucis, & verba ſimilia eloquar, & ducam eum in prælium, & ibi eum deſeram, & ſic morietur. Et ait Dominus: Vade, ſic facies.* Ruſum. S. Epiphan. hæreſ. 25. *Spiritus*, inquit, *erroris eſt velut flatus in tibia, diuerſis modis vnumquemque ſtolidum concitans aduerſus veritatem: nam & ipſa tibia imitamentum eſt draconis, per quem locutus eſt diabolus & decepit Euam.*

ET DIXIT DOMINVS: DECIPIES, ET PRÆVALEBIS: EGREDERE, ET FAC ITA] verba ſunt Dei non iubentis, ſed permittentis diabolo parato decipere, vt decipiat Achab. Sic Chriſtus ait Iudæ: *Quod facis fac citiùs.* Ioan. cap. 13. 27. id eſt permitto vt illico me prodas.

NVNC IGITVR ECCE DEDIT DOMINVS SPIRI- Vers. 23
TVM MENDACII IN ORE OMNIVM PROPHETARVM TVORVM] *Dedit* laxando dæmoni habenas, non impediendo, ſed volenti decipere permittendo deceptionem. Dæmon enim neminem decipere vel tentare poteſt, niſi poſitiuè id ei permittat Deus. Quare ſicut qui leonem fune ligatum manu tenet, ſi funem laxet, vt leo aliquem inuadat & occidat, dicitur is qui funem laxauit, eum occidiſſe; ſic & Deus dicitur *dat ſpiritum mendacij*, cùm funem laxat diabolo eique paratiſſimo ad mentiendum permittit vt mentiatur, & decipiat. Hiſce enim phraſibus ſignificat Scriptur. altiſſimam Dei prouidentiam ita ſua manu continere omnium hominum voluntates, tam malorum quàm bonorum, vt nihil omnino velle aut agere poſſint, niſi quod Deus permiſerit.

PER-

VERS. 24. PERCVSSIT MICHÆAM IN MAXILLAM] quæ ignominioſa & probroſa eſt percuſſio, vti dixi Thren. 3. 30.

VERS. 25. VISVRVS ES IN DIE ILLA, QVANDO INGREDIERIS CVBICVLVM INTRA CVBICVLVM, (id eſt intimum, obſtruſiſſimum cubiculum, quoniam non inuenies locum in quo poſſis eſſe tutus à me ſu Syrorum hoſtium) VT ABSCONDARIS]

VERS. 27. SVSTENTATE EVM PANE TRIBVLATIONIS, ET AQVA ANGVSTIÆ] vel afflictionis. Vatab. *qualis afflictis dari ſolet*, q. d. Suſtentate eum exiguo pane, & exigua aqua. Chald. *pane qui erit in afflictione*, id eſt non ad ſaturitatem, ſed ad neceſſitatem tantùm, vt viuere poſſit, nec fame vel ſiti moriatur.

VERS. 28. AVDITE POPVLI OMNES] hoc meum oraculum illudque notate, vt cùm illud verè euenire videritis, me verum prænuntiaſſe fateamini.

VERS. 30. DIXIT ITAQVE REX ISRAEL AD IOSAPHAT, &c. INDVERE VESTIBVS TVIS] regiis & ſolitis quaſi belli dux, vt animos militibus addas ad fortiter pugnandum.

PORRO REX ISRAEL (Achab) MVTAVIT HABITVM SVVM] ac depoſito regio induit plebeium gregarij militis. Fecit hoc Achab non ad honorandum Ioſaphat, quaſi ipſe eſſet imperator, & belli dux (eſto id ipſe coram Ioſaphat ſimularet) ſed ex terrore prophetiæ Michææ. Eſto enim non planè crederet eum vera dicere, ſcilicet ſe occidendum in prælio; tamen idipſum timuit, præſertim accedente præcepto regis Syriæ, quo iuſſerat vt omnes ſui in vnum Achab arma conuerterent. Hoc enim præceptum videtur ei innotuiſſe. Porrò Ioſephus addit, id eum feciſſe vt faciliùs & certiùs prophetiam Michææ eluderet, & falſam fuiſſe oſtenderet, cùm mutato habitu, & in vltimo agmine poſitus, procul eſſet à gladiis & ictibus hoſtium, vt nihil ei de vulnere & morte metuendum videretur.

VERS. 31. NON PVGNABITIS, &c. NISI CONTRA REGEM ISRAEL SOLVM] puta contra Achab, vt eum ſolum occidatis vel capiatis: ille enim eſt fax belli. Ioſaphat enim ſequitur eum vt comes ducem. Quare illo ſublato, auferetur omne bellum. Rurſum, iuſſit hoc rex Syriæ inſtinctu Dei, vt videtur, volentis Achab impium punire & trucidare. Vnde Ioſephus addit, ſolum Achab in prælio occubuiſſe, idque prædixiſſe Michæam.

VERS. 34. VIR AVTEM QVIDAM TETENDIT ARCVM, IN INCERTVM SAGITTAM DIRIGENS, ET CASV PERCVSSIT REGEM ISRAEL] Fuit hic caſus fortuitus reſpectu militis Syri ſagittam ex arcu iacientis, at reſpectu Dei non fuit caſus, ſed deſtinatus ictus: Deus enim per Angelos direxit hanc ſagittam, vt non alium feriret, quàm impium Achab. Sic Iulianus Apoſtata, quaſi nouus Achab, idolorum cultum reſtituens, cæleſti telo, ait Nazianz. orat. 2. in Iulianum, in bello Perſico ictus occubuit anno Domini 363. nimirū à S. Mercurio Martyre confoſſus, vt ex Helladio docet Damaſc. orat. 1. de Imagin. Nicephorus l. 10. c. 35. & alij; ideoq; fremens & frendens manum ſanguine ſuo implens, eumque in aërē iacens: *Viciſti*, inquit, *Galilæe* (ita ipſe Chriſtum

A per contemptum vocabat) teſte Theodor. lib. 3. c. 20. Porrò occiſus eſt Iulianus eodem die, quo ipſe anno præcedente SS. Ioannem & Paulum S. Conſtantiæ Conſtantini Magni filiæ primicerios occiderat, & martyrio coronarat, nimirum die 26. Iunij, vti ſolerter aduertit Baronius.

INTER PVLMONEM ET STOMACHVM] Hebr. בין הדבקים ובין השרין *ben debakim vben haſſirian* quod Rabbini vertunt, *inter iuncturas, & thoracem*, Chald. *inter iuncturas loricæ*; Noſter 2. Paral. 18. 33. vertit: *inter ceruicem & ſcapulas*. Vtrumque verum eſt, ait Abul. nam ſagitta hæc adunca intrauit inter ceruicem & ſcapulas Achabi, exiit verò inter ſtomachum & pulmonem eiuſdem: hic ergo ſagittæ exitus, in Paral. verò eiuſdem ingreſſus narratur.

B ET LAVERVNT CVRRVM EIVS IN PISCINA SAMARIÆ (perperam Ioſephus habet, *Iezraë* vel *Iezrabel*) ET LINXERVNT CANES SANGVINEM EIVS, ET HABENAS LAVERVNT, IVXTA VERBVM DOMINI] Pro *habenas*, Hebr. eſt זנות *zonoth*, quod Septuag. & Ioſeph. vertunt, *meretrices*. *Meretrices*, inquiunt, *lotæ ſunt in ſanguine eius*. Ioſephus verò: *meretrices poſthac ex eo fonte aquabantur*, quia iſtæ *noctem flumine purgant, dum manè ſe lauant*; ait ex Procopio & Theodor. Serarius. Chald. & Rabbini vertunt, *arma*, adduntque hæc relata eſſe in armamentarium, quod erat in Iezrahel; ibique canes ſanguinem iis inhærentem linxiſſe, itaque ad amuſſim impletum eſſe Eliæ oraculum. VERS. 38.

Verùm Noſter optimè vertit, *habenas*. Agitur enim hic de curru, eiuſque habenis ſanguine Achab cruentatis, ideoque lotis in piſcina Samariæ: vnde canes ibidem eum linxiſſe. Atque C ſic impleta eſt prophetia Eliæ non per omnia, ſed ex parte: quoad omnia verò impleta eſt in cæde Ochoziæ filij Achab, vt dixi cap. 21. verſ. 19.

DOMVS EBVRNEA] Quomodo domus fiant ex ebore dixi Amos 3. ad illa: *Peribunt domus eburneæ*. VERS. 39.

NOMEN MATRIS EIVS AZVBA] In libris Regum nominatur crebrò eorum mater, quia à matre pendet educatio prolium, vel in bonū, vel in malum, & qualis eſt mater, talis eſt & proles. Ita Spartani fortes fuerunt in bellis & laboribus, quia matres habebant, quæ ex inſtructione Lycurgi, laboribus & duritiei ſe & proles aſſuefaciebant. Vnde Gorgon Leonidæ vxor dicenti ſibi cuidam: *Vos ſolæ Spartanæ ve-* D *ſtris viris imperatis*, reſpondit: *Quia ſolæ etiam viros parimus*. Ita Plutarch. in Apophtheg. Clarius exemplum eſt in S. Wenceſlao Duce Bohemiæ, eiuſque fratre Boleſlao: ille enim à pia auia Ludmilla piè educatus, pius & ſanctus effectus eſt; hic ab impia matre Dabronucia impiè enutritus, impius & fratricida euaſit: nam vt regnum occuparet, S. Wenceſlaum occidit, ſed Martyrem effecit, vti habet Vita S. Wenceſlai, quam ex Ænea Syluio recenſet Surius die 28 Septemb. Hoc eſt quod ait Apoſtolus: *Quòd ſi delibatio ſancta eſt, & maſſa; & ſi radix ſancta, & rami*. Rom. 11. 16. Sic S. Machabæa, S. Symphoroſa, S. Felicitas, tres inquam matres & heroinæ, ſeptem filiis ſuis fuêre duces ad martyrium. VERS. 42.

Vers. 44. Verumtamen excelsa non abstulit] A Dices, 2. Paral. 17. 6. dicitur ea abſtuliſſe. Reſp. non abſtulit ea initio regni, ne ſeditionem populi contra ſe concitaret; ſed in progreſſu, cùm ſat regnum ſuum firmaſſet. Vnde in Paral. additur: *cùm ſumpſiſſet audaciam.* Aut abſtulit eà, ſed nun ita, quin rurſùm ſuccreuerint ex nimia populi ad illa propenſione, vt inſinuatur 2. Paral. 20. 33. Denique Lyran. & alij reſpondent, Ioſaphat ſuſtuliſſe *excelſa* idolis erecta, permiſiſſe verò excelſa Deo vero dicata. Hęc reſponſio vti planior, ita verior eſt. Nam cùm Script. dixiſſet 2. Paral. 17. 6. Ioſaphat ſuſtuliſſe *excelſa & lucos*, ſcilicet idololatricos, poſteà cap. 20. 33. ſubiicit: *Verumtamen excelſa*, ſcilicet Deo vero dicata, ſed ab eo vetita, *non abſtulit.*

Vers. 46. Reliqua autem verborum (id eſt rerum & factorum; eſt Metonymia in hiſce libris fre- B quens) Iosaphat, &c. nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda?] Nimirum in Chronicis & Diariis in quibus *verba*, id eſt geſta, regum Iuda per ſingulos dies deſcripta erant.

Plurima enim heroica facta Ioſaphat hic breuitatis ſtudio ſubticentur, è quibus nonnulla recenſentur 2. Paralip. cap. 17. 2. vbi celebratur zelus Ioſaphat in cultu Dei propagando, & in erudiendo populo, ideoq́ue gloria illi in præmium à Deo retributa. Rurſùm, eodem libro cap. 19. narratur quòd ipſe in Iuda reformarit tribunalia, ac Iudices conſtituerit Leuitas, alioſq́ue viros pios & incorruptos. Ad hæc cap. 20. recenſetur inſignis victoria, quam ipſe ſua pietate & prece à Deo contra Ammon & Moab obtinuit, vbi inter alia v. 12. orans ait: C *In nobis quidem non eſt tanta fortitudo, vt poſſimus huic multitudini reſiſtere quæ irruit ſuper nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te.* Quocircà Deus ſuſcitauit prophetam Iahaziel, qui ait v. 17. *Confidenter ſtate, & videbitis auxilium Domini ſuper vos.* Fidens ergo ipſe caſtra præceſſit, ſed ita vt præmitteret cantores Deum laudantes & concinentes: *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius.*

A Cumque hi cœpiſſent canere, Deus hoſtium inſidias conuertit in ipſoſmet, vt ſe inuicem inuaderent, & mutua ſe cæde truncarent. Vnde ad vnum omnes perierunt, ac ſuperuenit Ioſaphat cum ſuis ad ſpolia eis detrahenda.

Nec erat tunc rex constitutus in Edom] quia Idumæa ſubacta à Dauide, regebatur ab eius Præfectis, ſed mox ſub Ioram filio Ioſaphat, *receſſit Edom, ut eſſet ſub Iuda, & conſtituit ſibi regem*, vt dicitur 4. Reg. 8. 20. Vers. 48.

Quæ navigarent in Ophir] vbi ſit Ophir, dixi c. 9. 28. Vers. 49.

Confractæ sunt in Asiongaber] quia fœderatæ & iunctæ erant claſſi impij regis Iſraël, nimirùm Ochoziæ filij Achab, vt dicitur 2. Paralipom. 20. 37. Vnde Ochozias videns naues ſuas confractas, petiit à Ioſa- B phat, vt ſui ſerui irent cum ſeruis Ioſaphat in eius nauibus; ſed id noluit Ioſaphat, vt ſequitur; nimirùm quia timebat eamdem vel peiorem Dei vindictam ob ſocietatem cum impio Ochozia.

Dormivitque Iosaphat cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David] puta in Sion: mauſolæum tamen ipſi erectum eſt in valle, quæ inde dicta eſt *Ioſaphat*, quę ſita eſt inter Ieruſalem & montem Oliueti, vbi fiet iudicium vniuerſale, vti ex Beda & aliis dixi Ioëlis 3. 2. Vers. 51.

Hic finitur liber tertius Regum, qui complectitur hiſtoriā Regum Iuda per annos 126. Salomon enim regnauit annis 40. Roboam 17. Abia 3. Aſa 41. Ioſaphat 25. iunge hos omnes, habebis annos 126.

C Denique quoad ſynchroniſmum hiſtoriæ Gentilium, hæc tradit Euſebius in Chron. Genebr. Salianus & alij. Tempore Ioſaphat imperauit in Iſraël Achab, & Ochozias illius filius; in Aſſyria Orphratanes; in Lacedæmone Archelaus; Athenis Mecades, Corinthi Agelas, apud Latinos Capetus Syluius, & Tiberinus Syluius, qui fluuio Tibri nomen dedit, cùm priùs vocaretur Albula; & Agrippa Syluius; in Ægypto Nepher, Cheres, Amenophis, Oſochor, Spinaces.

COM-

COMMENTARIVS
IN LIBRVM QVARTVM
REGVM.

ARGVMENTVM.

Hebræi hunc librum iungunt libro tertio, & cum eo vnum efficiunt. Verùm Latini aptiùs diuidunt; & hic quartum inchoant. Hic enim cœpit prolapſus regni Iuda, quod ſub Salomone cæteriſque hucuſque regibus, fuerat forte, amplum & opulentum. Porrò libro primo Regum audiuimus geſta Heli, Samuelis & Saulis per 80. annos. lib. ſecundo geſta Dauidis regis per 40. annos. lib. tertio geſta Salomonis, Roboam, Abiæ, Aſæ & Ioſaphat, per annos 126. iam verò hoc lib. quarto audiemus geſta Ioram, Ochoziæ, Athaliæ, Ioas, Amaſiæ, Oziæ, Ioatham, Achaz, Ezechiæ, Manaſſis, Amon, Ioſiæ, Ioachaz, Ioakim, Ioachin & Sedeciæ per annos 304. ex Dauide recta generationis ſerie ſucceſſiuè deſcendentium; quibus in Iſraële ſiue in decem tribubus regnarunt Ochozias filius Achab, Ioram, Iehu, Ioachas, Ioas, Ieroboam, Zacharias, Sellum, Manahem, Phaceia, Phacee & Oſee, ſub quo deſiit regnum Iſraël anno ſexto Ezechiæ, cùm totus eius populus à Salmanaſar abductus eſt in Aſſyriam, vt audiemus cap. 18. 10. Regnum Iuda verò deſiit anno vltimo Sedeciæ, cùm eius populus abreptus fuit à Nabuchodonoſor in captiuitatem Babylonicam, vt audiemus cap. vltim.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ochoziæ ægrotanti, & de ſanitate per nuntios conſulenti Beelzebub Elias per eoſdem mortem denuntiat, mox verſ. 9. duos quinquagenarios ab eo ad ſe capiendum miſſos, igne cæleſti cum 50. militibus comburit; tertio verò ſibi ſupplici parcit ac cum eo Ochoziam adit, eique necem intentat. Moritur ergo Ochozias, eique ſuccedit frater Ioram.

1. PRÆVARICATVS eſt autem Moab in Iſraël, poſtquam mortuus eſt Achab. 2. Cecidítque Ochozias per cancellos cœnaculi ſui, quod habebat in Samaria, & ægrotauit: miſítque nuntios, dicens ad eos: Ite, conſulite Beelzebub deum Accaron, vtrùm viuere queam de infirmitate mea hac. 3. Angelus autem Domini locutus eſt ad Eliam Theſbiten, dicens: Surge, & aſcende in occurſum nuntiorum regis Samariæ & dices ad eos: Numquid non eſt Deus in Iſraël, vt eatis ad conſulendum Beelzebub deum Accaron? 4. Quam ob rem hæc dicit Dominus: De lectulo, ſuper quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed morte morieris. Et abiit Elias. 5. Reuerſíque ſunt nun-

tij ad Ochoziam. Qui dixit eis : Quare reuerſi eſtis ? 6. At illi reſponderunt
ei : Vir occurrit nobis, & dixit ad nos : Ite, & reuertimini ad regem, qui miſit
vos, & dicetis ei : Hæc dicit Dominus : Numquid, quia non erat Deus in Iſraël,
mittis vt conſulatur Beelzebub deus Accaron ? Idcircò de lectulo, ſuper quem
aſcendiſti, non deſcendes, ſed morte morieris. 7. Qui dixit eis : Cuius figuræ
& habitus eſt vir ille, qui occurrit vobis, & locutus eſt verba hæc ? 8. At illi
dixerunt : Vir piloſus, & zona pellicea accinctus renibus. Qui ait : Elias Theſ-
bites eſt. 9. Miſitque ad eum quinquagenarium principem, & quinquaginta
qui erant ſub eo. Qui aſcendit ad eum : ſedentique in vertice montis, ait : Ho-
mo Dei, rex præcepit vt deſcendas. 10. Reſpondenſque Elias, dixit quinqua-
genario : Si homo Dei ſum, deſcendat ignis de cælo, & deuoret te, & quinqua-
ginta tuos. Deſcendit itaque ignis de cælo, & deuorauit eum, & quinquaginta
qui erant cum eo. 11. Rurſumque miſit ad eum principem quinquagenarium
alterum, & quinquaginta cum eo. Qui locutus eſt illi : Homo Dei, hæc dicit
rex : Feſtina, deſcende. 12. Reſpondens Elias ait : Si homo Dei ego ſum,
deſcendat ignis de cælo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. Deſcendit ergo
ignis de cælo, & deuorauit illum, & quinquaginta eius. 13. Iterùm miſit
principem quinquagenarium tertium, & quinquaginta qui erant cum eo. Qui
cùm veniſſet, curuauit genua contra Eliam, & precatus eſt eum, & ait : Homo
Dei, noli deſpicere animam meam, & animas ſeruorum tuorum qui mecum ſunt.
14. Ecce deſcendit ignis de cælo, & deuorauit duos principes quinquagena-
rios primos, & quinquagenos qui cum eis erant : ſed nunc obſecro vt miſerearis
animæ meæ. 15. Locutus eſt autem Angelus Domini ad Eliam, dicens ; De-
ſcende cum eo, ne timeas. Surrexit igitur, & deſcendit cum eo ad regem,
16. & locutus eſt ei : Hæc dicit Dominus : Quia miſiſti nuntios ad conſulen-
dum Beelzebub deum Accaron, quaſi non eſſet Deus in Iſraël, à quo poſſes in-
terrogare ſermonem, ideò de lectulo, ſuper quem aſcendiſti, non deſcendes,
ſed morte morieris. 17. Mortuus eſt ergo iuxta ſermonem Domini, quem
locutus eſt Elias, & regnauit Ioram frater eius pro eo, anno ſecundo Ioram filij
Ioſaphat regis Iudæ : non enim habebat filium. 18. Reliqua autem verborum
Ochoziæ, quæ operatus eſt, nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum
regum Iſraël ?

VERS. I. PRÆVARICATVS EST AVTEM MOAB IN ISRAEL] id eſt, vt vertit Chald. Moabitæ rebellarunt Iſraëli, puta Ochoziæ filio Achab, qui regnabat in Iſraël. Cùm enim viderent Achab in prælio cæſum, & exercitum eius diſſipatum, ac Ochoziam iuuenem, animos ſumpſerunt, & ei ; cui hucuſque ſubiecti fuerant, rebellarunt, negando tributum ſibíque proprium regem conſtituerunt : ſicut ſub idem tempus Idumæi à Dauide ſubacti, rebellarunt Iotam regi Iuda, vt audiemus c. 8. Ita Abul.

VERS. 2. CECIDITQVE OCHOZIAS (filius Achab rex Iſraël) PER CANCELLOS COENACVLI SVI] id eſt per feneſtras cancellatas & reticulatas tabulati, inquit Pagn. Vatab. & alij. Aut *cœnaculum* vocat ſolarium ſiue tectum, quod in Palæſtina erat planum, vt in eo ambulare, cœnare, dormire poſſent. Porrò hoc tectum circumcirca cingebatur lorica ſiue muro, ne quis incautè ex eo laberetur iuxta legem Deuter. 22. 8 Murus hic reticulatus & cancellatus erat, ex quo fatiſcentibus vel ruptis cancellis, lapſus eſt Ochozias. Ita Sanchez.

Tropol. Encher. *Ochozias*, inquit, *rex Samariæ qui ſe à domo Dauid ſeparauit, & per cancellos decidit, hoc ſignificare videtur ; quòd hæretici ſiue ſchiſmatici, etſi aliquam bonæ actionis arcem conſcendere videntur, quia tamen compagem Eccleſiæ vnitatis non habent, quaſi patentibus & non ſolidis late-* A *rum præſidiis, ſemper ad vitiorum infima relabuntur, dum diuino deſtituti auxilio ſua pertinacia faſtu intereunt.*

CONSVLITE BEELZEBVB DEVM ACCARON] Sept. *Conſulite Baal muſcam, deum Accaron.* Ioſephus: *Conſulite Myodis (id enim Deo nomē erat) oraculum.* ἡ μυῖα eſt muſca, inde *Myodes* eſt Deus muſcarum, qui ſcilicet inuocabatur ad abigendas muſcas, quibus abundabant Accaronitæ ob ſolum humidum & calidum, ex maris vicinia. Idem dicebatur Iupiter Ἀπόμυιος, teſte Pauſan. libr. 5. & Plinio libr. 29. c. 6. vbi *Myodem* vocat *Achorem*, fortè quia in Accarone, vt hîc dicitur, colebatur. Simili modo colebatur Deus Smintheus, ad abigendos mures ; hos enim Cretenſes vocant Sminthas ; & Parnopius ad abi- B gendas parnopas, id eſt culices, vel vt alij volunt locuſtas, teſte Pauſania in Atticis. Gentiles enim rebus omnibus Deos præficiebant, adeóque colebant Febrim, Cloacinam, Pauorem & Pallorem quaſi numina teſte S. Aug. libr. 4. de Ciuit. c. 16. & 23. Sic *Beelzebub* Hebr. idem eſt quod *Baal* ſiue *Beel* & *Bel* זבוב *Zebub*, id eſt *muſca*. vel *Baal Muſca*, vt vertunt Sept. idolum enim hoc inſtar muſcæ erat efformatum, ait Nazianz. lib. 2. contra Iulian. & Theodor. q. 3. Hinc & Philaſtrius inter hæreſes numerat *Myolatras*, id eſt muſcæ adoratores, ſiue *Muſcaccaronitas*, hæreſi 13. Vide dicta Matth. 10. 25. Quibus adde, nonnullos cum Serario ſentire, quòd

Beelze-

Beelzebub quis.

Beelzebub ſiue *Myoder*, id eſt *Deus muſcæ*, fuerit libidinis Deus, aut Dea quæpiam, ob impudicitiam & libidinem quæ in muſcis notatur; vnde Lucianus in Encomio muſcæ tradit olim fuiſſe meretrices, quæ *muſcæ* vocabantur. Inſuper Dij (dæmones) omnes propter multitudinem, inſolentiam, impudicitiam, mordacitatem, ſordes, fœtorem, muſcæ vocari poſſunt: vnde hoc ſæculo dæmon ſpecie magnæ muſcæ vel crabronis inuolans in eum, qui relicta fide orthodoxa Anabaptiſmum profitebatur, illicò eum quaſi poſſidens, S. Script. peritum efficiebat, eundemque hac peritia priuabat, ſi ab Anabaptiſmo ad fidem rediret, vti oculati teſtes narrant. Rurſùm dæmones *muſcæ* vocantur, quia vt ait lib. de Sacrificiis Lucian. *Victimarum ſanguini muſcarum inſtar inhiarent. Adde, in gentilium vatei, muſcæ inſtar, dæmones quandoque inuolaſſe, vt oracula ederent; quemadmodum Sacerdotale Romanum tradit, eum interdum ad Energumenos obſidendum accedere. Hinc igitur apud Iudæos, qui contemptus & deteſtabilis erat, vocatur Beelzebub, Matth. 10. Ipſeq; dæmonum princeps. Matth. 12. tanquam omnium ſalaciſſimus, impudentiſſimus, contemptiſſimus*, ait Serarius; aut quia *Myodes* erat *Iupiter* ἀπόμυιος, vt dixi. Iupiter autem eſt Deorum omnium primus & princeps.

Tropol. colunt Beelzebub, id eſt Deum muſcam vel muſcarum, impudentes, luxurioſi, inſolentes, inquieti, litigioſi. Audi S. Greg. lib. 18. Mor. c. 25. explicantem quartam Ægypti plagam, quæ fuit muſcarum, Exodi 8. 21. *Aegyptus, quæ huius mundi ſpeciem tenet, muſcis percutitur. Muſca enim nimis inſolens & inquietum animal eſt. In qua, quid aliud, quàm inſolentes curæ deſideriorum carnalium deſignantur? Vnde aliàs dicitur: Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti: quia cogitationes ſuperfluæ, quæ aſſiduè in animo carnalia cogitante & naſcuntur & deficiunt, eam ſuauitatem qua vnuſque intrinſecus per ſpiritum eſt, perdunt; quoniam integritate eum perfrui non permittunt. Aegyptus ergo muſcis percutitur: quia eorum corda qui terrenam vitam diligunt, dum deſideriorum ſuorum inquietudinibus feriuntur, turbis cogitationum carnalium ad ima depreſſa ſunt, & ad quieta intima deſideriorum non leuantur. Vnde cùm ope pietatis ad cor veritas venit, priùs ab eo cogitationum carnalium æſtus eiicit, & poſt in eo virtutum dona mira diſponit.* Plura de muſcarum ſymbolis dixi Eccleſiaſtæ 10. 1. ad illa: *Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti.*

Vers. 4. QVAMOBREM (quia ſcilicet relicto Deo conſuluiſti Beelzebub) &c. MORTE MORIERIS] Elias intentat mortem Ochoziæ ob conſultum dæmonem; quod norent ij qui conſulunt diuinos & magos; hos enim Deus plectet morte æterna & ſæpè temporali. Sic enim Saul occiſus eſt in prælio, eò quòd conſuluiſſet Pythoniſſã, 1. Reg. 28. 16. Sic Achab telo confoſſus eſt, quòd à Pſeudoprophetis Baal euentum belli eſſet ſciſcitatus. lib. 3. Reg. c. vlt. Eſt enim hæc conſultatio ſcelus graue, & Deo valdè iniuriũ; quia per illud præſcientia futurorum & diuinatio adimitur eius diuinitati, cui propria eſt, ac traditur diabolo. Vnde Deus oſtendit quàm acriter hanc ſui contumeliam ſentiat, dum eam tam atrociter caſtigat.

Vers. 8. VIR PILOSVS ET ZONA PELLICEA ACCINCTVS] incedebat enim Elias intonſus, pro-

A lixa barba & capillis, hiſpido veſtitu & piloſo, putà melote, ſiue pelle ouina vel caprina intonſa circumdatus, & zona pellicea accinctus; id eſt corio non apparato, ſed adhuc piloſo & villoſo, quaſi eremita mundi contemptor, & paupertatis priſcæque ſimplicitatis amator. Vide Caſſian. lib. 1. Inſtit. cap. 1. Fabulatur R. Eliezer c. 31. zonam hanc Eliæ fuiſſe ex pelle illius arietis, quem pro Iſaac immolauit Abraham Geneſ. 22.

HOMO DEI (Ironicè ita eum vocat q. d. O Elia, qui te vocas iactaſque virum Dei) REX PRÆCEPIT VT DESCENDAS] ex vertice montis Vers. 9.
Carmeli ad nos, vt te quaſi captiuũ deducamus ad regem Ochoziam, cui mortem prænuntiaſti, vt huius funeſti oraculi rationem reddas, & pœnas luas. Itaque quinquagenarius hic peccauit primò impietate, quia impietati Ochoziæ volentis Eliam caſtigare conſenſit, eiuſque fuit adminiſter. Secundò faſtu, quia imperioſè & ſuperbè quaſi regij mandati executor iuſſit eum deſcendere; ideoque ab Elia, imò à Deo igne cæleſti ſideratus occubuit.

RESPONDENSQVE ELIAS DIXIT QVINQVAGENARIO: SI HOMO DEI SVM, DESCENDAT IGNIS DE CÆLO ET DEVORET TE ET QVINQVAGINTA TVOS] Elias titulum ironicum ſibi datum, ſerium efficit, eumque in caput dicentis, per ſeriam vindictam retorquet. Vnde nota: pro *Dei* Hebr. eſt, *Elohim*, quæ vox ſignificat Deum quà iudicem & vindicem q. d. Si ego ſum miniſter *Elohim*, id eſt ſummi iudicis & vindicis, vt tu ironicè dixiſti, ipſe *Elohim* me, vt ſuum miniſtrum, defendat, ac puniat tuã inſolentiam & violentiam, qua me eius miniſtrum vis capere, & ad regem inuitum pertrahere. Hæc enim violentia in Deum ipſum, qui meus eſt herus & Dominus, redundat. Quare hanc ſui, imò Dei iniuriam Elias vltus eſt, ſpiritu vehementi ignem è cælo deuocans. Idem faciet in fine mundi cum Enoch decertans contra Antichriſtum, eiuſque aſſeclas; vnde Apocal. 11. 5. de vtroque dicitur: *Et ſi quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore* (iuſſu) *eorum, & deuorabit inimicos eorum.* & Eccleſ. c. 48. 1. *Surrexit Elias propheta, quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat.* & v. 3. *Deiecit ignem de cælo ter.* Vide ibi dicta. Vers. 10.

Symbol. S. Ambr. lib. de iis qui myſter. initiantur c. 9. cum Elia comparat ſacerdotem cõſecrantem Euchariſtiam. Sicut enim Elias igne cæleſti conſumpſit quinquagenarium cum ſuis, ſic ſacerdos vi diuina verborum Chriſti, conſumit ſubſtantiam panis & vini, illamque in Chriſti corpus conuertit: nam vt ait Lanfrancus contra Bereng. *Si tantùm valuit ſermo Eliæ, vt ignem de cælo deponeret; non valebit Chriſti ſermo, vt ſpecies mutet elementorum?*

FESTINA, DESCENDE] Impudentior fuit hic ſecundus Pentacontarchus priore; tum quia audito eius ſupplicio non reſipuit; tum quia auxit impudentiam, addendo: *feſtina*: ideoque eadem pœna plexus, ac igne cæleſti conſumptus eſt. Vers. 11.

OBSECRO VT MISEREARIS ANIMÆ MEÆ] Vers. 14.
Hic tertius duorum præcedentium ſupplicio territus, & ſapientior factus, fit ſupplex Eliæ; vnde non audet petere, dicereque vt deſcen-

dat, ſed miſericordiam poſtulat, vt ſcilicet ſibi parcat, & dicat quid ſibi facto ſit opus; quid ſcilicet regi renuntiare debeat. Quare ei Elias non tantùm pepercit, ſed & monente Angelo vltrò ſe comitem ad regem adiunxit.

VERS. 17. REGNAVIT (in Iſraël) IORAM FRATER EIVS PRO EO, ANNO SECVNDO IORAM FILII IOSAPHAT REGIS IVDÆ] qui ſcilicet A cum patre Ioſaphat adhuc viuente, ſed euntecum Achab ad pugnam contra Syros ideoque abſente, regnabat in Ieruſalem, de quo cap. 3. verſ. 1. Cæſo enim Achab in bello, illicò ſucceſſit ei in regnum filius Ochozias, & eo primo regni ſui anno è morbo moriente, frater eius Ioram.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

E*Lias curru igneo rapitur in cælum: ſucclamat ei Eliſeus*: Pater mi! currus Iſraël & auriga eius. *Mox verſ. 14. pallio Eliæ diuidens Iordanem, ſicco pede eum pertranſit. Inde verſ. 19. aquas peſſimas immiſſo ſale perſanat. Denique verſ. 23. pueros 42. ſibi inſultantes*: Aſcende calue, *immiſſis duobus vrſis dilacerat.*

1. FActum eſt autem, cùm leuare vellet Dominus Eliam per turbinem in cælum, ibant Elias & Eliſeus de Galgalis. 2. Dixitque Elias ad Eliſeum: Sede hic, quia Dominus miſit me vſque in Bethel. Cui ait Eliſeus: Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non derelinquam te. Cumque deſcendiſſent Bethel, 3. egreſſi ſunt filij prophetarum, qui erant in Bethel, ad Eliſeum, & dixerunt ei: Numquid noſti, quia hodie Dominus tollet dominum tuum à te? Qui reſpondit: Et ego noui: ſilete. 4. Dixit autem Elias ad Eliſeum: Sede hic, quia Dominus miſit me in Iericho. Et ille ait: Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non derelinquam te. Cumque veniſſent Iericho, 5. acceſſerunt filij prophetarum, qui erant in Iericho, ad Eliſeum, & dixerunt ei: Numquid noſti quia Dominus hodie tollet dominum tuum à te? Et ait: Et ego noui: ſilete. 6. Dixit autem ei Elias: Sede hic, quia Dominus miſit me vſque ad Iordanem. Qui ait: Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non derelinquam te. Ierunt igitur ambo pariter, 7. & quinquaginta viri de filiis prophetarum ſecuti ſunt eos, qui & ſteterunt econtrà, longè: illi autem ambo ſtabant ſuper Iordanem. 8. Tulitque Elias pallium ſuum, & inuoluit illud, & percuſſit aquas, quæ diuiſæ ſunt in vtramque partem, & tranſierunt ambo per ſiccum. 9. Cumque tranſiſſent, Elias dixit ad Eliſeum: Poſtula quod vis vt faciam tibi, antequam tollar à te. Dixitque Eliſeus: Obſecro vt fiat in me duplex ſpiritus tuus. 10. Qui reſpondit: Rem difficilem poſtulaſti: attamen ſi videris me, quando tollar à te, erit tibi quod petiſti: ſi autem non videris, non erit. 11. Cumque pergerent, & incedentes ſermocinarentur: ecce currus igneus, & equi ignei diuiſerunt vtrumque: & aſcendit Elias per turbinem in cælum. 12. Eliſeus autem videbat, & clamabat: Pater mi, pater mi, currus Iſraël, & auriga eius. Et non vidit eum ampliùs: apprehenditque veſtimenta ſua, & ſcidit illa in duas partes. 13. Et leuauit pallium Eliæ, quod ceciderat ei: reuerſuſque ſtetit ſuper ripam Iordanis, 14. & pallio Eliæ, quod ceciderat ei, percuſſit aquas, & non ſunt diuiſæ, & dixit: Vbi eſt Deus Eliæ etiam nunc? percuſſitque aquas, & diuiſæ ſunt huc atque illuc, & tranſiit Eliſeus. 15. Videntes autem filij prophetarum, qui erant in Iericho econtrà, dixerunt: Requieuit ſpiritus Eliæ ſuper Eliſeum. Et venientes in occurſum eius, adorauerunt eum proni in terram, 16. dixeruntque illi: Ecce, cum ſeruis tuis ſunt quinquaginta viri fortes, qui poſſunt ire, & quærere dominum tuum, ne fortè tulerit eum ſpiritus Domini, & proiecerit eum in vnum montium, aut in vnam vallium. Qui ait: Nolite mittere. 17. Coëgeruntque eum, donec acquieſceret, & diceret: Mittite. Et miſerunt quinquaginta viros: qui cum quæſiſſent tribus diebus, non inuenerunt. 18. Et reuerſi ſunt ad eum: at ille habitabat in Iericho, & dixit eis: Numquid non dixi vobis: Nolite mittere? 19. Dixerunt quoque viri ciuitatis ad Eliſeum: Ecce habitatio ciuitatis huius optima eſt, ſicut tu ipſe domine perſpicis: ſed aquæ peſſimæ ſunt, & terra ſterilis. 20. At ille ait: Afferte mihi vas nouum, & mittite in illud ſal. Quod cùm attuliſſent, 21. egreſſus ad fontem aquarum, miſit in illum ſal,

& ait:

& ait: Hec dicit Dominus: Sanaui aquas has, & non erit vltrà in eis mors, ne-
que ſterilitas. 22. Sanatæ ſunt ergo aquæ vſque in diem hanc, juxta verbum
Eliſei, quod locutus eſt. 23. Aſcendit autem inde in Bethel: cumque aſcen-
deret per viam, pueri parui egreſſi ſunt de ciuitate, & illudebant ei, dicentes;
Aſcende calue, aſcende calue. 24. Qui cùm reſpexiſſet, vidit eos, & maledixit
eis in nomine Domini; egreſſique ſunt duo vrſi de ſaltu, & lacerauerunt ex eis
quadraginta duos pueros. 25. Abiit autem inde in montem Carmeli, & inde
reuerſus eſt in Samariam.

VERS. 2. SEDE HIC] Elias ex modeſtia & humilitate A voluit occultare ſuum raptum, ideoque Eliſeum à ſe dimittere. Dona enim Dei, quæ pertinent ad aliqualem, inquit Abul. perſonæ excellentiam, occultari debent, ne homines videantur in eis gloriari, quia Dei eſt ea manifeſtare, vti hîc manifeſtauit raptum Eliæ per filios prophetarum. Quocircà Elias non tam præcipit, quàm hortatur Eliſeum dicens: *ſede*, id eſt mane *hic*: non eſt neceſſe vt me comiteris. Verùm Eliſeus ſapienter ab Eliæ latere diſcedere noluit, vt eius benedictionis fieret particeps, & zeli ſpiritusque hæres: vnde ait:

VIVIT DOMINUS, ET VIVIT ANIMA TVA (id eſt iuro per vitam Dei & animæ tuæ) QVIA (quòd) NON DERELINQVAM TE] Hinc liquet Deum Eliſeo reuelaſſe, Eliam propediem rapiendum fore, illique ſuggeſſiſſe vt caueret, ne eum deſereret.

VERS. 3. EGRESSI SVNT FILII PROPHETARVM] B Erant hi diſcipuli Eliæ, Eliſei, aliorumque prophetarum, qui quaſi viri religioſi, totos ſe dabãt Deo: quorum multa iam erant collegia in Galgalis, Bethel, Iericho, Carmelo &c. ab Elia & alijs inſtituta, ideoque Elias ante raptum ea hîc viſitauit, vt ſuos alumnos in vera fide, & aſpero vitæ eremiticæ inſtituto confirmaret, vltimaq; ſalutis & perfectionis monita eis daret, & Eliſeum ſucceſſorem ſuum promulgaret. Exhortationem Eliæ ad eos graphicè hic repræſentat Salianus. Porrò inter eos erant aliqui veri prophetæ, qui hîc raptus Eliæ reuelationem à Deo acceperunt, eamque Eliſeo & aliis reuelarunt, vt patet ex ſeq.

VERS. 7. ILLI AVTEM (Elias & Eliſeus) STARANT SVPER, id eſt iuxta, IORDANEM] vt eum Elias diuideret, & ſicco pede tranſiret.

VERS. 9. OBSECRO, VT FIAT IN ME DVPLEX SPI- C RITVS TVVS] *Duplex*, id eſt duplo maior, aiunt nonnulli cum Theodor. q. 7. & Græcis. Accedit B. Petrus Damiani ſerm. 2. de natiuit. S. Ioan.

Duplex ſpiritus. primò. Bapt. *In Eliſeo*, ait, *ſuit duplex Eliæ ſpiritus, non meritorum cumulo, ſed exhibitione miraculorum, quia* 24. *miracula fecit, cùm Elias fecerit* 12. *dumtaxat*, licet alij pauciora numerent. Vnde Anaſtaſius Nicænus quæſt. 55. numerat Eliæ ſigna ſeptem, Eliſei verò 14. Accedit & S. Ambroſ. ſermon. 2. de Eliſeo, qui exclamat: *O hæreditas pretioſa, in qua plus hæredi relinquitur quàm habetur; plus conſequitur qui accipit, quàm poſſideret qui largitur! Pretioſa planè hæreditas, quæ dum à patre transfertur ad filium, meritorum quodam fœnere duplicatur! Igitur Elias, cùm ſimplicem ſanctitatis ipſe haberet ſpiritum, Eliſeo duplicem dereliquit. Mirum erga in modum plus Elias gratiæ dimiſit in terris, quàm ſecum portauit ad cælos: & licet ipſe ad altiora totus transfertur corpore, apud filium tamen maiore manet ſanctitate.* Alij: *duplex*, inquiunt, reſpectu tertiæ partis reſiduæ, ita vt ſi ſpiritus Eliæ in tres diuideretur partes, Eliſeus poſtularet ſibi duas, idque videtur innuere: *os duorum*, quod eſt in Hebr. Vnde Pagn. vertit: *Fiat menſura duarum partium de ſpiritu tuo ſuper me.* Meliùs alij τὸ *duplex* tribuunt Eliæ q. d. Oro ô Elia, vt *tuus ſpiritus duplex*, id eſt multiplex, validus & eximius, in me deriuetur; vt te abeunte, ego quaſi filius tibi in ſpiritu tuo eximio, quaſi in hæreditate ſpirituali ſuccedam, eodemque zelo, quo tu, cultum veri Dei contra Baalitas propugnem. Vnde Angelomus: *ſpiritus duplex*, inquit, *eſt ſpiritus prophetiæ & miraculorum.* Probatur id primò ex Hebræo qui habet: *Os duorum in ſpiritu tuo fiat mihi*; primogenitus enim duplicem habebat portionem hæreditatis paternæ, cæteri verò filij ſimplicem & vnam dumtaxat, q. d. Peto vt ego quaſi primogenitus tuus, ô Elia, tibi in vtroque tuo ſpiritu ſuccedam. Secundò, quia Eccleſ. 48. 4. dicitur de Elia: *Quis poterit gloriari vt Elias?* Ergo ille maiori fuit ſpiritu, quàm Eliſeus. Tertiò, quia ibidem v. 13. dicitur: *Et in Eliſeo completus eſt ſpiritus eius.* Vide ibi dicta. *Secundò. Tertiò. & quintò.*

SI VIDERIS ME QVANDO TOLLAR A TE, ERIT TIBI QVOD PETISTI: SI AVTEM NON VIDERIS, NON ERIT] Ratio huius conditionis à Deo & Elia propoſitæ Eliſeo fuit, vt magis accenderet Eliſei deſiderium & ſtudium, itaque eum præpararet ad tantum ſpiritus Eliæ duplicis donum, vtque ipſius Eliæ preces creſcerent pro Eliſeo, proque hoc ſpiritu ei impetrando, ad ipſius & totius Iſraëlis bonum. Erat enim vterque incertus, an Eliſeo præſente raperetur Elias, vt eiuſdem ſpiritus hæres & ſucceſſor fieret. Ita S. Chryſoſtom. hom. 1. in Acta; qui & addit Eliam hîc præfiguraſſe Chriſtum, qui non ſtatim poſt reſurrectionem miſit Spiritum in Apoſtolos, ſed voluit priùs eos videre ſuam aſcenſionem in cælum, indeq; decimo die, putà in feſto Pentecoſtes, miſit in eos Spiritum ſanctum, vt ad eum per plures dies ſe compararent. VERS. 10.

ECCE CVRRVS IGNEVS, ET EQVI IGNEI DIVISERVNT VTRVMQVE] Non erat hic currus verè igneus, ſic enim adußiſſet Eliam, ſed habebat formam & ſpeciem ignis, ſicut habent meteora in aëre formata. Erant enim reuera Angeli, qui aſſumentes formam ignis, ſurſum vectabant Eliam, iuxta illud: *Qui facis Angelos tuos ſpiritus & miniſtros tuos ignem vrentem*, Pſalm. 103. 4. Fuit ergo hic ignis aër craſſior, ſplendẽs, rubenſque vt ignis, ait Abul. q. 17. Serarius & alij. Hic ergo currus igneus ab Angelis ex nubibus fuit formatus, quo Elias, quaſi triumphator & ciuis cæli, raptus eſt in altum. *Ignem enim* VERS. 11. *Currus igneus quis!*

 currus

currus congruebat igneo Eliæ animo, ad eum vehendum in cælum, ait S.Chryſ. hom.1. de Elia. Item officio ad quod Elias reſeruatur, videlicet ad præueniendum ſecundum Chriſti ad iudicium aduentum. Plures alias huius curtus raptuſque cauſas litterales, allegoricas, tropologicas & anagogicas recenſui Eccleſ.48 9. ad illa: *Qui receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum.* Porrò Elias hoc curru igneo non tantùm de Achab, Iezabele & idololatris, ſed & de morte, ipſoque igne triumphauit: fuit enim hic currus triumphi, vti fuit currus Cherubim Ezechielis 1. ait noſter Prado ibidem, q.d. Par eſt, vt tu ô Elia, qui in vita imperaueras igni in cælo iam ab igne quaſi eius imperator & triumphator, veharis in cælum: vnde patet quàm ineptè dicat R.Kimchi, Eliam in ſphæra ignea ab igne fuiſſe conſumptum. Audi S.Ambr. ſerm.2. de Eliſeo: *Elias magiſter Eliſei nouo Angelis ducentibus raptus ad cælum eſt, & quadriga ignea impoſitus quaſi in quodam triumpho victor aſcendit? Victor enim exciterat non gentium barbararum, ſed ſæcularium voluptatum. Siquidem grauiores inimici ſunt praui mores, quàm hoſtes infeſti: vt faciliùs intelligamus hoc tempore malignitatem hoſtium vinci poſſe, quàm morum.*

Et ascendit Elias per tvrbinem in cælvm] Sept. *Et aſſumptus eſt Elias in commotione vſque ad cælum.* Chald. *Ad ſummitatẽ cælorum.* Eccleſ.48.9. habetur: *Qui receptus es in turbine ignis.* Græcè ἐν λαίλαπι, id eſt *procella ignea.* Videtur ergo Deus emiſiſſe fulgetra, coruſcationes & fulgura, ſimileſque igneas procellas, quæ Eliam raperent & veherent in cælum. Vnde Vatab. ibidem vertit: *Qui procella ignea ſublatus ſis in curru equorum ardentium.* Sic ergo Elias turbine ſiue vento impellente, curru igneo vehente, & Angelo auriga vtrumque moderante, vectus eſt in cælum, ait Abul. Vatab. Serar. Salian. & alij. Audi S.Ambr. in ſymb. Apoſt. ſub finem: *Enoch tranſlatus eſt,* inquit, *ne videret mortem: ſimiliter & Elias in corpore iſto poſitus, curru igneo, id eſt Angelorum ſubuectione, qui ſunt ſpiritus & flamma ignis, qui faciunt voluntatem Dei, in illa commotione vſque ad cælum aſſumptus eſt* Author mirabilium Scripturæ lib. 2. c.22. *Iam iamq; Elias igneo curru receptus velut ad cælum, conſiderante Eliſeo rapitur.* Rurſùm Ambroſius l. de Nabuthe c.14. *Cùm reciperetur Elias, & curru quaſi ad cælum ferretur; clamauit ad eum Eliſeus: Pater, pater, agitator Iſraël, & eques eius: hoc eſt qui populum Domini bono ductu regebas conſtantia merita hos accepiſti currus, hos equos ad diuina currentes, quia moderatorem te humanarum mentium Dominus comprobauit. Ideo tanquam boni auriga certaminis, victor æterna præmio coronaris.*

In cælvm] Sept. v. 1. vertunt: *quaſi in cælum.* Hinc primò nonnulli cenſent Eliam verè raptum in cælum, non aëreum, ſed æthereum, ibique quaſi cælitem degere. Ita Dorotheus in ſynopſi cap. de vita Eliæ. S.Hier. in c.9. Amos, S.Ambr. lib. de Paradiſo c.3. Alcimus lib.4. & Serar. Secundò alij cenſent Eliam raptum *in cælum,* id eſt in aërem, indeque traductum in paradiſum terreſtrem; in illum enim raptus fuit Enoch Eccleſ.48.7. Ita Iren. lib.5. c.5. S.Iuſtin. q. 85. Iſidor. lib. de ortu & obitu Sanctor. c. 5. S.Thom. 1. p. q.102. art.2. Tertiò alij cenſent Eliam ductum in ſecretam aliquam terræ regionem. Ita S.Greg. hom.29 in Euang. & Rupert. lib.3. de Trinit. c.33. Quartò certiùs alij dicunt incertum eſſe Eliæ & Enoch locum. Ita S.Chryſoſt. hom. 22. in Epiſt. ad Hebr. ibique Theoph. & Oecum. S.Auguſt. de gratia Chriſti cap.2. & 3. S.Cypr. de montibus Sion & Sina, Theodor. q 45. in Geneſ. Siue ergo in terra, ſiue in aëre ſit Elias, vitam agit quietam & ſanctam, in iugi Dei contemplatione, vti ex S. Auguſt. oſtendi Geneſ. 5.22.

Eliæ cælum quod? Reſp. primò.

Secundò.

Tertiò.

Quartò verius.

Ex hoc Eliæ raptu in cælum, Poëtas accepiſſe fabulas de ſolis quadriga, aſſerit Beda q. 37. & S.Chryſ. hom.1. de Elia: vbi docet, *Eliam* dici quaſi ἥλιον, id eſt ſolem, imo ab *Elia* ſolem dictum eſſe ἥλιον.

Anagog. raptus Eliæ fuit expreſſus typus aſcenſus Chriſti in cælum, vti docet S.Bern. ſerm. 3 & 6. de Aſcenſ. ac S.Greg. hom.29. in Euang. quem audi: *In cælum aëreum Elias ſubleuatus eſt, vt in ſecretam quandam terræ regionem repentè duceretur, vbi in magna iam carnis & ſpiritus quiete viueret, quouſque ad finem mundi redeat, & mortis debitũ ſoluat. Ille etenim mortem diſtulit, non euaſit. Redemptor autem noſter, quia non diſtulit, ſuperauit, eamq; reſurgendo conſumpſit, & reſurrectionis ſuæ gloriam aſcendendo declarauit.* Deinde Chriſti aſcenſum præfert raptui Eliæ, ſubiiciens: *Notandum quoque eſt, quòd Elias in curru legitur aſcendiſſe: vt videlicet apertè demonſtraretur, quia homo purus adiutorio indigebat alieno. Per Angelos quippe facta illa & oſtenſa ſunt adiumenta: quia nec in cælum quidem aëreum per ſe aſcendere poterat, quem naturæ ſuæ infirmitas grauabat. Redemptor autem noſter, non curru, non Angelis ſubleuatus legitur: quia is, qui fecerat omnia, nimirũ ſuper omnia ſuâ virtute ferebatur. Illò etenim reuertebatur, vbi erat: & inde redibat, vbi remanebat: quia cùm per humanitatem aſcenderet in cælum, per diuinitatem ſuam & terrã pariter continebat & cælum.* Et nonnullis interiectis: *Nam Enoch tranſlatus, Elias verò ad cælum ſubuectus eſſe memoratur: vt veniret poſtmodùm, qui nec tranſlatus, nec ſubuectus cælum æthereum ſuâ virtute penetraret.*

Addit deinde, in hiſce tribus ſenſim creuiſſe caſtitatẽ & ſanctimoniam vſque ad ſummum: *Tranſlatus namque eſt Enoch,* inquit, *& per coitum genitus, & per coitum generans. Raptus eſt Elias per coitum genitus, ſed non per coitum generans. Aſſumptus verò eſt Dominus, neque per coitum generans, neque per coitum generatus.*

Vita Eliæ iam qualis?

Denique Elias & Enoch iam ſunt æternitatis candidati, & paradiſi (ſiue illius primi, de quo Geneſ. 2. ſiue alterius ſimilis aut melioris) coloni, confirmati in gratia, ait Franc. Suarez: ac licet non videant Deum, nec ſint Beati; multa tamen à Deo lumina & ſolatia hauriunt, verſantur enim quaſi *in atrio domus Domini.* Vnde crebriùs ab Angelis, quàm cæteri mortales viſitantur, cum eiſque colloquuntur. Hinc & viuunt ex verbo Dei, ſine cibo & potu corporeo. Deus enim eos conſeruat incorruptos (æquè ac veſtes eorum, vti ſeruauit veſtes Hebræorum per 40. annos in deſerto) ſanos, vegetos, alacres, & de ſuo gradu, ſtatu & officio gaudentes & exultantes. Iuges enim agunt gratias Deo, quòd ſoli ipſi duo ex tot millibus hominum electi ſint, qui in fine mundi pro Chriſto contra Antichriſtum certaturi ſint, ac gentes & Iudæos conuerſuri, tandemque martyrio glo-

glorioſo coronandi, quique fidem & ſpem reſurrectionis ſua tranſlatione, incorruptione & longæuitate hominibus perſuadeant, & reipſa repræſentent.

An mereantur? An ſint in ſtatu merendi necne, problema eſt? Affirmant Abul. q. 24. Viegas in c. 11. Apoc. com. 5. Maluenda lib. 9. de Antichriſto cap. 5. Henriquez lib. vlt. de fine hominis c. 23. & alij. Ratio eſt, quia adhuc ſunt viatores, ac cùm differatur eorum beatitudo, quæ aliis eorum coæuis iam pridem data eſt, videtur huius dilationis vice eis conceſſa facultas augendi ſua merita. Negant Franc. Suarez tom. 2. in 3. p. diſp. 55. ſect. 1. Pererius l. 7. in Geneſ. diſp. de Enoch. q. 5. Gabriel Vaſquez 1. 2. diſp. 216. c. 1. & alij. Ratio eſt, quòd raptus eis reputetur quaſi mors, in qua ceſſat omne meritum: & quia alioqui ipſi continuè augendo ſua merita per tot annorum B millia omnes ſanctos gratia & gloria ſuperarēt, excepta B. Virgine.

VERS. 12. ELISEVS AVTEM VIDEBAT ET CLAMABAT: PATER MI, PATER MI! CVRRVS ISRAEL ET AVRIGA EIVS] Hebr. *Currus Iſraël & equites eius.* Septuaginta: *Et eques eius*, q. d. Vale ô Elia, pater mi, qui eras totum robur Iſraëlis, ac magis Iſraëlem iuuabas tuo zelo & oratione, quàm magna curruum & equitum multitudo. Ita Procop. Vatab. Caiet. & alij.

Vnde Chald. vertit: *Magiſter mi, magiſter mi, qui melior eras Iſraëli oratione tua curribus & equitibus.* Sic & Ioas rex viſitans Eliſeum morientem, ei ſucclamauit c. 13. v. 24. *Pater mi, currus Iſraël & auriga eius.* Talis enim poſt Eliam fuit C Eliſeus.

Tropol. Elias, id eſt doctor & prædicator mores populi corrigens, currus eſt; quia eum tolerando portat; auriga, quia eum exhortando agitat. Audi S. Greg. lib. 2. in Ezech. hom. 21. *Quid eſt, quòd Elias, currus Iſraël & auriga dicitur, niſi quia auriga agitat, currus portat? Doctor ergo qui mores populi & per patientiam ſuſtinet, & ſacri eloquij verbis docet, & currus dicitur & auriga. Currus, quia tolerando portat; auriga, quia exhortando agitat. Currus, quia mala ſuſtinet; auriga, quia populum bonis admonitionibus exercet.* Hinc & S. Cyril. in Collectan. *Currus*, ait, *ſignificat excelſam & illuminatam vitæ rationem Eliæ.* Rursùm S. Ambroſ. lib. de Iſaac. cap. 8. *Currus*, inquit, *eſt anima ſancta, auriga & agitator eſt Chriſtus, equi ſunt quatuor, prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia; hi animam ad cælum euehunt. Velociores*, inquit, *prudentia tardat, D iuſtitia admonet flagello proprio ſegniores; temperantia manſuetiores, fortitudo duriores reddit: nouit copulare diſcordes, ne fortè currum ſuum diſſipent. Itaque licet intelligibili ſpectaculo videre vnamquamque animam cum ſummo certamine ad cælum rapi, feſtinantes equos, qui priores perueniant ad brauium Chriſti, quorum priùs imponatur palma ceruicibus. Iſti ſunt equi ſubiecti fidei iugo, adſtricti vinculo charitatis, iuſtitia freno, retinaculo ſobrietatis.*

Politicè: *currus Iſrael & auriga eius*, eſt princeps, qui ſuſtinet quaſi currus onera Reip. & populi, ac dirigit vt auriga iugales: aurigatur, & præſidet, & ſimul baiulat & portat. Princeps & prelatus ergo ſit vt mater, quę regit & portat infantem. Hinc princeps Hebr. dicitur, נשיא *naſi*, q. d. portitor, baiulus, qui populi onera le- A uat. Sic Iſaiæ 9. de Chriſto dicitur: *cuius imperium ſuper humerum eius.*

Moraliter hîc ſignificatur, quòd ſi te totum diuino imperio ſubdideris; facilè à tuis ſubditis debita obſequia impetrabis. Elia per turbinem in cælum abeunte exclamat de terra Eliſeus: *Pater mi, pater mi, currus Iſraël, & auriga eius.* Currum appellat ſimul & aurigam; currum, qui regitur; & aurigam, qui regit: vt oſtenderet, eum optimi principis munia expleuiſſe, quòd non ſolùm alios prudenter regeret, ſed etiam ſeipſum ab ipſo Deo regi facilè pateretur. Vnde Lyran. in Commentario Morali ad 1. Reg. 9. *Currus*, inquit, *qui ducitur, hîc ponitur primò: & auriga, qui ducit ſecundò: ad oſtendendum, quòd ille bene ducit regendo, qui primò fuit ductilis in obediendo.*

Quæres, quo anno, menſe & die Elias ſit B raptus in cælum? Reſp. raptus eſt ante finem regni Ioſaphat: nam eius geſta hucuſque audiuimus, & audiemus c. ſeq. vbi poſt Elię raptum, coram eo prophetauit Eliſeus. Videtur ergo raptus paulò poſt mortem Ochoziæ regis Iſraëlis, quam ipſe ei prædixerat cap. 1. poſt illam enim ſtatim eius raptus hoc c. 2. ſubiungitur. Mortuus eſt autem Ochozias anno regni ſui ſecundo, qui fuit regni Ioſaphat annus 18. & filij eius Ioram cum patre regnantis ſecundus, vt patet hoc libro cap. 3. v. 17. & lib. 3. c. vlt. v. 52. Vnde Salian. Genebrardus & alij aſſerunt, Eliam raptum ſub annum 19. regni Ioſaphat, qui fuit à creato mundo, ait Salian. annus 3139. poſt raptum Enoch 2162. ante Chriſti ortum, 914. *Elias raptus anno 19. Ioſaphat.*

C Hiſce ferè conſentiunt Hebræi in Seder Olam, Ioſeph. Abul. Torniellus, Serar. & alij. Hoc ergo anno Chriſti 1638. Elias à raptu ſuo agit annū 2552. Inde Syri cùm longam & felicem alicui vitam precantur, optant ei Elię annos & vitam. Viuit enim adhuc Elias & viuet vſque ad finem mundi, quando pro Chriſto certans contra Antichriſtum ab eo martyrio laureabitur. Raptus eſt Elias menſe Iulio, ac die eius vigeſima: illa enim die raptus eius conſignatur in Martyrologio Romano & Menologio Græcorum: quin & Græci in honorem Eliæ templa erexerunt, vt docet Baron in Martyrol. ad diem 20. Iulij. *die 20. Iulij.* Quoto anno vitæ ſuæ raptus ſit Elias, præcisè definiri nequit. Cœpit ipſe prophetare paulò poſt initium regni Ioſaphat, ait Salian. anno eius tertio, vel quarto vt vult Torniellus: raptus eſt anno eius 19. quare per ſede- D cim annos prophetauit. Adde his triginta annos, & plures quos habebat cùm cœpit prophetare (nemini enim ante annum ætatis trigeſimū apud Hebræos prophetare licebat) habebis vt minimum annos Eliæ ante raptum 46. Denique Elias in multis fuit typus Chriſti, vt oſtendunt Patres, præſertim S. Cyprian. lib. de Spiritu ſancto, & S. Auguſt. ſerm. 201. de temp. atque ex iis exactè noſter Salian. anno mundi 3139. num. 33 & ſeq.

Succeſſit Eliæ Eliſeus dignus tanto magiſtro diſcipulus, annos natus 40. qui ſub ſex regibus Iuda, ſcilicet ſub Ioſaphat, Ioram, Ochozia, Athalia, Ioas, & Amaſia (quibus ſynchroni & coæui fuerunt Iehu, Ioachas & Ioas, regnantes in Iſraël) prophetauit per annos 66. mortuuſque eſt anno ætatis 106. qui fuit annus Amaſiæ

regis

regis octauus, mundi 3204. ante Chriſtū 849.
vti ex S. Cyrillo libr. 1. contra Iulian. & Cle-
mente Alex. lib. 1. Strom. docet Salian. anno
mundi iam dicto, ſcholio 1. Porrò S. Epiphan.
in vita Eliſei, ait eo die quo natus eſt Eliſeus,
vitulum aureum à Ieroboam conflatum, vo-
cem edidiſſe tam ſonoram, vt audiretur Iero-
ſolymis, qua ſignificabatur illo die natum eſſe
infantem, qui vitulos aureos cæteraque idola
euerteret.

Apprehenditqve (Eliſeus) vestimenta
sva, et scidit illa in dvas partes]
in ſignum luctus, quòd tanto magiſtro, ſcili-
cet Elia, per eius raptum foret orbatus. Hic
enim raptus erat inſtar mortis Eliſeo: priuabat
enim eum ſolita inſtructione, colloquio & con-
ſolatione Eliæ. Veſtis ſciſſione ergo Eliſeus lu-
xit Eliæ abitum, indeque ſuam orbitatem &
ſolitudinem.

Vers. 13. Et levavit pallivm Eliæ, qvod ceci-
derat ei] quod ſcilicet Elias aſcendens di-
mittebat Eliſeo, ad ſui memoriam, ac ad Eliſei
ſolatium & auxilium. Abul. cenſet hoc pallium
fuiſſe cilicinum ex pilis camelorum, vti fuit ve-
ſtis S. Ioannis Baptiſtæ. Veriſimiliùs Serar. &
alij cenſent fuiſſe meloten id eſt veſtem factam
ex pelle ouina. nam Sept. vertunt: *Et tulit meloté
Eliæ, quæ ceciderat ſuper eum.*

Et non svnt divisæ] Sic & Sept. Hæc
tamen verba deſunt in Hebr. & Chald. ſed ſub-
intelliguntur: ideò enim Eliſeus ſecundò per-
cuſſit aquas, quia primâ percuſſione non fue-
sant diuiſæ. Noluit enim Deus in primâ aquas
diuidi, ne nouus propheta Eliſeus ex patrato
miraculo ſuperbiret de nouo ſuo ſpiritu, ſed per
preces ad Deum recurreret. Rursùs vt ſciret ſe
hanc aquarum diuiſionem, cæteraque miracula
ſecutura, non ſuis ſed Eliæ meritis obtinere. ita
Abul. & Caiet.

Vers. 14. Vbi est Devs Eliæ etiam nvnc?]
Hebr. & Sept. *etiam ipſe*, qui ſcilicet ſemper idē
eſt fidelis, omnipotens, & ſeruos ſuos ſe inuo-
cantes exaudiens. *Non quòd Deum putaret abſen-
tem, ſed quia præſentiam eius in beneficiis requirebat,*
ait S. Ambr. in Pſal. 37. Vnde Chald. vertit: *Su-
ſcipe petitionem meam Domine Deus Eliæ etiam ipſe.*
Hoc eſt primum Eliſei miraculum ſcilicet quòd
pallio Eliæ percutiens Iordanem, eum diuiſerit
& ſicco pede tranſierit. Nota pro, *etiam ipſe*
Hebr. eſt אף הוא *aph hu*. quam vocem Hebræā
retinent Sept. vertuntque ἀφφω (quam pro-
inde perperam Theodor. accepit vt Græcam
vertitque *occultum*) quaſi illud ſit nomen pro-
prium Dei. Dei enim nomen eſt illud: *Ipſe eſt
qui fecit nos, ipſe fecit cælum & terram, ipſe eſt Domi-
nus Deus noſter*: הוא *hu* enim deriuatur ab היה
haia, quare idem eſt quod *Iehoua*, ſiue ὁ ὤν, id
eſt, *qui eſt*. Exodi 3. v. 6.

Ipſe nomen Dei, ſcilicet qui eſt.

Vers. 19. Aqvæ pessimæ svnt et terra steri-
lis] quia ſcilicet terra hæc iuxta aquas peſſimas
eſt ſita, vnde in Hebr. & Chald. eſt: *terra orba-
trix*, ſiue *terra orbat*, vel perimit, ſcilicet ſemina
in ſe iacta, per ſuam amaritiem vel putredinem.
Quocircà ſanatis ab Eliſeo aquis, ſanata & fœ-
cundata pariter fuit terra: alioqui enim ager
Ierichuntis erat fertilis & diues: tantùm ergo
aqua ſalſuginoſa terræ ſibi vicinæ nocebat, eam-
que ſterilem reddebat. Porrò Ariſtot. in Polit.

A docet in fundandis vrbibus & domibus duo
maximè eſſe ſpectāda, ſcilicet an aër ſit bonus,
& aquæ ſalubres, aqua enim in potu, & aër in
reſpiratione penetrant intima hominis, itaque
ea benè vel malè afficiunt, ac ſanitatem vel
morbum mortemque conciliant.

Afferte mihi vas novvm, et mittite in illvd sal] Vers. 20.
Vas nouum ſignificabat, per
preces & merita Eliſei deinceps fore nouitaté
aquarum & terræ, vt ex ſterili fieret fertilis.
Quare videtur Eliſeus vas totum cum ſale in
fontem immerſiſſe, vt aſſerit Ioſeph. S. Ambr.
Beda, Angelom. & Euch.

Egressvs ad fontem aqvarvm, misit Vers. 21.
in illvm sal, et ait: Hæc dicit Do-
minvs: Sanavi aqvas istas] Videntur
B enim aquæ iſtæ, ſi non ſalſæ, certè putres & oli-
dæ fuiſſe, ideoque conuenienter ſalem adhi-
buit, licet miraculo, aquarum tantum perpur-
garit, & perpurgatas tam diu conſeruarit, vt ait
cap. 34. Sacræ Philoſ. Franc. Valleſius. Imitatur
hoc Eccleſia in benedictione ſalis & aquæ, cùm
benedicitur aqua luſtralis, dum orat vt aqua
ſic benedicta, ſit ſalus mentis & corporis. Ita
Abul.

Fontem] Hinc patet non omnes aquas Ie-
richuntis fuiſſe prauas, ſed huius fontis dum-
taxat, quem fusè deſcribit Ioſeph. multaque
addit more ſuo amplificando, & Romanorum
auribus accommodando. Audi eum lib. 5. de
bello c. 4. *Hunc fontem aliquando ferunt non ſolùm
terræ atque lignorum fructus, ſed etiam feminarum
partum abiundere ſolitum, cunctaque pariter morbo
C ac peſte corrumpere. Poſteà verò manſueuiſſe, contraq;
ſaluberrimum ac feraciſſimum eſſe factum ab Eliſeo
quondam propheta: qui Eliæ notus fuerat atque ſucceſ-
ſerat. Receptus enim hoſpitio ab Hierichuntinis habi-
tatoribus, quòd humaniores eos expertus erat, ipſos &
omnem illam regionem perpetuâ gratiâ remuneratus
eſt: progreſſuſq; ad fontem, lagenam fictilem ſale ple-
nam in profluentem aquam miſit. Iuxtà deinde ad
cælum dextram tendens, fontiq; inuergens blanda li-
bamina, ipſum quidem precabatur vt fluenta leniret,
ac dulciores aquarum venas aperiret. Deum verò, vt
fœcundioribus auru flumina temperaret, orabat: tam-
que vbertatem fructuum quam ſucceſſionem prolis da-
ret indigenis, nec eos genetrix filiorum aqua deficeret,
quoad iuſti manerent. Ad has preces ex diſciplina ma-
nibus quoque multa operatus, fontem immutauit: &
qui anteà cauſa erat his orbitatis ac famis, idem victus
D ac fœcunditatis auctor eſt effectus.* Et nonnullis in-
teriectis: *Optimos autem in ea paradiſos ac denſiſſi-
mos educat, palmarumq; irriguarum genera, tam ſa-
pore quàm nominibus varia: quarum pinguiſſima cal-
cibus preſſa plurimum mellis emittunt, non multùm
alio melle deterius: quamquam & mellis altrix eſt illa
regio, & opobalſami ferax, qui omnium cariſſimus eſt
fructus ibi naſcentium; itemq; cyprum & myrobolanū
gignit: vt qui diuinum eſſe illum tractum dixerit, non
errauerit, vbi & larga & optima generantur, quæ
ſunt cariſſima. Sed nec in aliis ei fructibus aliqua fa-
cilè tota orbe regio certauerit: adeò multiplicatū quod
ſatum eſt, reddit. Cuius rei cauſa mihi videtur eſſe a-
quarum vis læta & aëris calor.* Vbi ridiculè, ſi non
impiè, Ioſeph. aſſerit Eliſeum precatum eſſe
fontem & cælum vt manſueſceret & dulceſce-
ret; nimiùm voluit ſe accommodare Roma-
nis Gentilibus, qui ſuperſtitioſè fontes & cæ-
lum

lum precabantur, imò ſubinde vt nomina adorabant. Porrò quod ait aquas has ſteriles feciſſe feminas colligit ex textu Hebræo hic, qui habet terram fuiſſe מְשַׁכָּלֶת *meſcaccheleth*, id eſt, *orbatricem*, quod directè de terræ fructibus dicitur. Ioſeph. autem idipſum extendit ad feminas, hæ enim propriè dicuntur orbæ dum filiis orbantur. Ioſephum ſecutus S. Ambr. ſerm. 2. de Eliſeo: *Videte, ait, quanta Eliſei ſint merita, cuius prima in ciuitate hoſpitalitas, magna eſt filiorum fœcunditas. Dum enim ſterilitatem auertit aquarum, ſucceſſionem largitur heredum.* Cenſet ergo ipſe cum Ioſepho Eliſeum non tantùm terræ, ſed & feminis ſterilibus fœcunditatem dediſſe. Pergit Ambr. *Non enim hoc facto vnum Eliſeus ſanauit hominem, aut vnius domus præſtitit medicinam, ſed totius ciuitatis populum reparauit. Si enim tardiùs hoc feciſſet, interueniente ſterilitate, ſeneſcentibus cunctis ciuitas ſine habitatore remanſiſſet. Igitur Eliſeus dum curauit aquam, curauit & plebem: & dum fontem benedixit vndarum, fontem quemdam indulſit animarum. Nam ſicut ſanctificatione eius, de occultis terræ venis aqua ſana prodiuit, ita de occultis vuluæ viſceribus ſoboles ſana proceſſit. Non enim ſola tantùm fluenta benedixit Eliſeus, quæ fontium iam gremio tenebantur, ſed & illa quæ humido terræ ſolo adhuc indiſcreta, paulatim erant in poſterum defluxura.*

Tropol. S. Ambr. ſerm. 87. qui eſt de Eliſeo, per ſal accipit Chriſtum & Apoſtolos, qui ſuo ſapientiæ ſale condierunt & fœcundum effecerunt totum orbem: *Sterilis ciuitas, ait, fuit Eccleſia ante Chriſti aduentum: at vbi venit Chriſtus velut vas fictile aſſumens corpus humanum, ſanauit aquarum vitia id eſt reſecauit ſacrilegia populorum. Et ſtatim Eccleſia quæ erat ſterilis, cœpit eſſe fœcunda inſperſo ſale; id eſt Apoſtolis de quibus dicitur: Vos eſtis ſal terræ.* Sic & Beda in quæſt. qui per ſal accipit ſapientiam Chriſti: Eliſeus enim fuit typus Chriſti tam ſ[?]ctis quàm nomine proprio. *Eliſeus* enim Hebr. idem eſt quod *ſalus Dei*, vel, *Deus Saluator*. Ita ex Beda Eucher. & Angelom. Eliſeus, inquiunt, vaſi indidit ſal illudque in aquam immittens, itaque eam ſanans & fœcundans ſignificabat, quòd omnes aquæ, id eſt omnes populi, antea virtutibus ſteriles, per Chriſti incarnationem, fœcunditatem & benedictionem accepturi eſſent. Hinc in nomine *Eliſa*, id eſt *Eliſeus* continetur nomen IESV. *Eliſa*, enim idem eſt quod *El Ieſua*, id eſt *Deus*, vel *potens* (omnipotens) *Ieſus*. Paulò aliter S. Auguſt. lib. contra Fulgentium Donatiſtam non longè ante finem, per fontem Eliſei accipit Iordanem, in quo baptizatus Chriſtus aquas baptiſmi ſalutares effecit: *Eliſeus*, ait, *eſt Chriſtus Saluator, qui aquarum ſterilitatem, id eſt gentium infœcunditatem diſcuſſa morte ſanauit. Accepit vas fictile, hoc eſt corpus fragilitatis humanæ: ſal miſit, id eſt ſapientia diuina repleuit. In aquam proiecit, hoc eſt in Iordanem deſcendit: aquas ſuo deſcenſu ſanauit, id eſt gentes ſuo aduentu redemit, & maritante ſermone, Eccleſiam ex gentibus congregauit, & in fœtus vberes longè lateq́ diffudit.*

Vers. 23. ASCENDIT AVTEM INDE ELISEVS IN BETHEL] vbi Ieroboam rex alterum ex vitulis ſuis aureis quaſi idolum conſtituerat, vt contra illud depugnaret.

PVERI PARVI EGRESSI SVNT DE CIVITATE, ET ILLVDEBANT EI DICENTES: ASCENDE CALVE] Caluities eſt capitis depilatio, ideoque deformitas, ſicut eius pulchritudo & quaſi corona eſt cæſaries & coma, præſertim apud Syros & Palæſtinos, vbi, vtpote in regione calida & ſicca, plerique omnes comati ſunt, denſoſque & duros habent capillos. Vnde Ouidius:

Caluities vnde?

Turpe pecus mutilum, turpis ſine gramine campus,
Et ſine fronde frutex, & ſine crine caput.

Et Ariſt. lib. 5. de gener. animal. aſſerit in homine idem eſſe caluеſcere, quod in auibus deplumari, aut in arboribus frondes defluere. Hinc olim Romani ſeruis caput radebant; & Caligula Imper. ait Suetonius in eius vita c. 35. adoleſcentulos pulchros & comatos, quoties ſibi occurrerent, occipitio raſo deturpabat ad ludibrium. Ex aduerſo quantus capitis decor ſit coma, oſtendit S. Ambroſ. lib. 6. Hexam. cap. 9. *Ipſe autem vertex*, inquit, *capitis quàm ſuauis & gratus? quàm ſpecioſa cæſaries, quàm veneranda in ſenibus, quàm veneranda in ſacerdotibus, quàm terribilis in bellatoribus, quàm decora in adoleſcentibus, quàm compta in mulieribus, quàm dulcis in pueris?* Deinde addit, quod proximè Ariſtoteles: *Ex arboribus licet quæ humani ſit gratia capitis æſtimare. In capite arboris omnis eſt fructus; ibi omnis eſt pulchritudo: tolle arbori comam, tota arbor ingrata eſt.*

Hoc ergo puerorum in Eliſeum probrum & conuicium: *Aſcende calue*, partim Phyſicum eſt, partim Ethicum. Phyſicum, quia exprobrant ei vitium naturæ, putà caluitiem; Ethicū, quia tacitè exprobrant ei libidinem. Calui enim à multis habentur luxurioſi. Vnde illud Iuuenalis Satyra 4. de Domitiano Imper. luxurioſo & crudeli:

Calui luxurioſi.

Cùm iam ſemianimum laceraret Flauius orbem
Vltimus, & caluo ſeruiret Roma Neroni.

Et illud Suetonij de Iulio Cæſare: *Vrbani ſeruate vxores, mœchum caluum deducimus.* Imò Plinius & Ariſtoteles propriam caluitiei cauſam aſſignant libidinem: Plinius enim lib. 11. c. 37. ſic ait: *Defluuium eorum* (pilorum) *in muliere rarum, in ſpadonibus non viſum, nec in vllo ante Veneris vſum.* Idem tamen ibidem ait: *Quædam animalia naturaliter caluent, ſicut ſtruthio, cameli, & cerui aquatici.* Ariſt. lib. 5. de gener. anim. c. 3. *Nemo*, inquit, *antequam coire incipiat, caluеſcit; ſed à venereo coitu potiùs euenit, ſcilicet iis, qui ſua natura ſunt eò propenſiores.* Cauſam ſubdit: *Cùm enim cerebrum frigidiſſimum omnium corporis partiū ſit, tum rei venereæ vſus refrigerat, quo fit vt calor cerebro ad producendos in capite pilos deficiat, itaq́ fiat caluities.* Et mox: *Qui ſemen ferunt, ea ipſa ætate calueſcunt, qua ſemen emittunt.* Verùm hi authores ſic explicandi ſunt, quòd velint caluitiem in multis oriri ex nimia venere non tamen in omnibus: rurſùs quòd proni in venerem citiùs calueſcant quàm alij. Inſuper quòd nemo calueſcat antequam potens ſit ſemen emittere, hoc eſt ante pubertatem. Sic Ariſtotelem explicat Cardanus lib. 4. de ſanitate tuenda c. 15. Nam etiam caſtos calueſcere patet experientia, vt Eliſeus fuit caluus, quem tamē S. Ignatius epiſt. ad Philadelp. virginibus annumerat. Alloquens enim virgines ſic ait: *Virgines ſolum Chriſtum præ oculis habete, & eius patrem in animabus veſtris, illuminatæ à Spiritu ſancto. Memor ſum ſanctitatis veſtræ ſicut Eliæ, ſicut Ieſu Naue, ſicut Melchiſedec, ſicut Eliſei,*

Caſti quoque calueſcunt.

Eliſei, ſicut Ieremiæ, ſicut Ioannis Baptiſtæ, ſicut dilectiſſimi diſcipuli (S. Ioannis) ſicut Timothei, ſicut Titi, ſicut Euody, ſicut Clementis & eorum qui in caſtitate de vita exierunt; non detraho autem cæteris beatis qui nuptiis copulati fuerant, quorum nunc non memini. A Auicenna docet caluitiem in nonnullis eſſe hereditariam affectionem, ideoque caluescere, quia à caluis progeniti ſunt; ſicut vice verſâ Æthiopes & ab eis progeniti, ob magnum calorem vix caluescunt. Sic conſtat alios ſenio, alios morbo, alios continuo intenſoque ſtudio, alios profundâ meditatione &c. hæc enim cerebrum deſiccant & debilitant, caluescere. Variis enim ex cauſis poteſt caput infrigidari, cerebrum debilitari & contrahi, ac cranium capitis ſiccitate durari, quæ tres ſunt caluitiei cauſæ, vt docet Ariſt. Galenus 14. Meth. cap. 18. cæterique medici. Vnde S. Thomas Aquinas ex parte fuit caluus ob continuum continentemque B ſtudium, qui tamen perpetim fuit virgo, imò virginitatis zona ab Angelis cinctus, vt habet eius vita. Porrò alij priſci & moderni caluitiem æquè ac canitiem non probrium ſed decus ſenectutis æſtimant, imò caluos olim habitos fuiſſe pulchros, quaſi lunæ ſplendenti ſimiles, ideoque eos à luna adamari docet vetus ille verſus:

Calui ſimiles lunæ.

Mauors imberbes, & caluos luna adamaſti.

Idem docet Lucian. cuius verba recitat Robertus Titius lib. 3. controuerſ. cap. 17. Lucianus enim agens de hominibus, qui fabulosè in luna habitare dicuntur: *Pulcher*, inquit, *apud illos habetur caluus, & ſine coma: comatos autem abominantur. Apud eos verò, qui cometas inhabitant ſtellas, comati contrà, formoſi habentur.* Vnde etiam factum puto, vt calui à Syneſio *lunula* nuncu- C pentur: niſi ſi quis malit huius appellationis cauſam ad ſplendorem cranij depilis referre, quod lucet inſtar lunæ: certè de Iſocrate dicterium commemoratur, quòd per caluam eius cerebrum eluceret: Valerius quidem Maximus de Æſchylo poëta loquens ait: *In Sicilia mœnibus vrbis, in qua morabatur, egreſſus aprico in loco reſedit: ſuper quem aquila teſtudinem ferens, eluſa ſplendore capitis (erat enim capillis vacuum) perinde, atque lapidi eam illiſit.* Itaque Petronius arbiter epigrammate quodam caluariam ridere dixit, id eſt ſplendeſcere, id enim interdum ſignificat vox illa, ſicut apud Horatium: *Ridet argento domus.* Deniq; Nicetas Choniates agens de Duca: *Cæterùm Ducas*, inquit, *cuius ante meminimus, illi aſtans, detracto capite pileo, orabat, vt ſibi diadema imponeretur caluitio oſtenſo, quod inſtar plenæ lunæ relucebat.*

Nazaræi raſiq. calui.

Denique nonnulli putant Eliſeum non natura D vel ætate & ſenio, ſed pro religioſorum & Nazaræorum ritu caput raſiſſe, ideoque fuiſſe caluum, id eſt raſum. Sicut illius illorumque veterum exemplo in noua lege Pontifices, Sacerdotes & monachi per tonſuram Eccleſiaſticam orbiculariter raſu, & quaſi caluo ſunt capite, tum vt Chriſti coronam ſpineam repræſentent, tum vt mundo valedicentes, totos ſe Deo dedicent, vti olim fecêre Nazaræi: ab eis enim tonſuram hanc acceptam eſſe tradit S. Iſidor. lib. de diuin. officiis in Conc. Aquiſgran. c. 1. quem audi: *Tonſuræ Eccleſiaſticæ vſus à Nazaræis, niſi fallor, exortus eſt: qui priùs crine ſeruato, denuò poſt*

Ab eis tonſura, religioſorum.

vitæ magnam continentiam, deuotione completa, caput radebant, & capillos in ignem ſacrificij ponere iubebantur, ſcilicet vt perfectionem deuotionis ſuæ Domino conſecrarent. Huius ergo exempli vſus ab Apoſtolis introductus eſt, vt qui diuinis cultibus mancipati Domino conſecrantur, quaſi Nazaræi, id eſt Sancti Dei, crine præciſo innouentur. Hoc quoque & Ezechieli propheta iubetur, dicente Domino: Tu fili hominis, ſume tibi gladium acutum, & duces ſuper caput tuum & barbam. Videlicet quia ipſe Sacerdotali genere Deo in miniſterio ſacrificationis ſeruiebat. Hoc & Nazaræos Priſcillam & Aquilam in actis Apoſtolorum primos feciſſe legimus; Paulum quoque Apoſtolum, & quoſdam diſcipulorum Chriſti, qui huiuſmodi cultus imitandi extiterunt. Eſt autem clericis tonſura ſignum quoddam quod in corpore ſignatur, & in anima agitur: ſcilicet vt hoc ſigno & religione vitia reſecentur, & criminibus carnis noſtræ quaſi crinibus exuamur, atque inde innouatis ſenſibus, vt comis rudibus, enitescamus; exſpoliantes nos, iuxta Apoſtolum, veterem hominem cum actis ſuis, induentes nouum, qui renouatur in agnitione Dei; quam renouationem in mente oportet fieri, ſed in capite demonſtrari, vbi ipſa mens noſcitur habitare. Quod vero detonſo capite ſuperiùs, inferiùs circuli corona relinquitur; ſacerdotium regnumque Eccleſiæ in eis exiſtimo figurari.

Quare ſicut hæretici iam Sacerdotes & monachos irrident, vocantque raſos & caluos, iuxta illud vnius ex ipſis: *Turba Sacerdotum vertice raſa caput:* ſic quoque hi pueri à parentibus hæreticis & idololatris inſtructi, videntur Eliſeum eiuſque diſcipulos Nazaræos, indeque eremitas ideoque capite tonſos & raſos per ludibrium vocaſſe, caluos. Hi enim pueri erant Bethelitarum idololatrarum, vitulum aureum colentium filij, teſte S. Aug. cuius verba mox citabo. Eliſeo ergo quaſi viro religioſo illudentes ſucclamarunt: *Aſcende calue*, ſcilicet in montem noſtræ vrbis Bethel, & etiam, aſcende in aërem, vti aſcendit magiſter tuus Elias, q. d. rapiat & auferat te malus aliquis genius in auras, vti abſtulit Eliam magiſtrum tuum: ſequere diſcipulus magiſtrum, vt nobis deſinas eſſe moleſtus; nec ampliùs nos ob cultum vituli aurei caſtiges & obiurges. Ita S. Iuſtin. in q. 80. ad Orthodoxos: *Proſcindendæ*, inquit, *per detractionem Eliæ aſſumptionis gratiâ proferebant, perinde ac ſi dicerent: Abripiat te quoque ſpiritus, & in iuga montium inuia & inacceſſa abiiciat, quemadmodum illum abiecit, vt itidem à te liberemur, ſicut ab illo liberati ſumus.*

Porrò vocantur hi pueri parui, quia non erant adoleſcentes, ſed pueri nouem vel decem annorum, ideoque doli & culpæ capaces, vt patet tum ex ipſa petulanti & maledica irriſione, tum ex eius acerrima punitione.

Alleg. Iudæi Chriſto à ſe depilato, & corona ſpinea coronato illuſerunt dicentes: Aſcende in crucem. Vnde S. Bernard. ſerm. 1. ad milites templi c. 1. ait: *Aſcendit itaque crucem caluus noſter, mundo pro mundo expoſitus: & reuelata facie ac diſcooperta fronte purgationem peccatorum faciens, probroſæ & auſteræ mortis tam non erubuit ignominiam, quàm nec pœnam exhorruit, vt nos ab opprobrio ſempiterno eriperet, reſtitueret gloriæ. Nec mirum; quid enim erubeſceret, qui ita lauit nos à peccatis, non quidem vt aqua diluens, & retinens ſordes: ſed veluti ſolis radius deſiccans & retinens puritatem? Eſt quippe*

Dei

Dei ſapientia vbique attingens propter munditiam ſuam.

Vers. 12. Eliſeus maledixit pueris. Cur? Cauſa prima.

QVI CVM RESPEXISSET, VIDIT EOS, ET MALEDIXIT EIS IN NOMINE DOMINI] id eſt imprecatus eſt eis à Deo iuſtam punitionem & vindictam. Fecit hoc Eliſeus ex iuſto religionis zelo, primò quia dum ſerui & prophetæ Dei irridentur, Deus ipſe irridetur. Ita S. Thom. 2. 2. q. 108. art. 1. ad 4. *Secunda.* Secundò, magis parentes, quàm pueros punire voluit; parentes enim idololatræ pueris inſtillabant ſuam idololatriam, & contemptum veri Dei, eiuſque prophetarum. Nam vt ait S. Auguſt. ſerm. 204. de Temp. *Rem parentibus inſtigantibus feciſſe pueri contumelioſi credendi ſunt. Neque enim illi clamarent, ſi parentibus diſpliceret.* Et S. Iuſtin. qu. 80. citata: *Deus, ait, puerorum clade parentes flagellauit, ac ſimul poſteros monuit vt in vero Dei cultu, modeſtia & probitate filios ſuos educent, ne ſimiliter caſtigentur.* Vnde S. Greg. lib. 4. Dial. cap. 18. narrat paruulum quemdam blaſphemare ſolitum è ſinu patris à dæmonibus abreptum: *quatenus,* inquit, *reatum ſuum pater eius agnoſceret, qui paruuli filij animam negligens, non paruulum peccatorem gehennæ ignibus nutriuiſſet.* Addit auctor mirabil. S. Script. lib. 2. c. 22. fortè pueros iſtos à parentibus vitulo aureo & idolis fuiſſe conſecratos. *Tertia.* Tertiò, Eliſeus bene conſuluit pueris; effecit enim ne impunitate deteriores fierent, ait Theodor. qu. 13. ſi enim diutiùs vixiſſent, ſceleratiores & idololatræ parentum doctrinâ & exemplo euaſiſſent, ideoque grauiùs damnandi.

EGRESSIQVE SVNT DVO VRSI DE SALTV, ET LACERAVERVNT EX EIS QVADRAGINTA DVOS PVEROS] Appoſitè vrſos immiſit Deus ad deuorandos pueros ante ora patrum, vt quos ad informandos pueros imitari neglexerant, eoſdem experirentur in illorum internecione lictores. Oſtendit enim hoſce parentes qui in formandis filiis fuerant ſocordes, imò impij, vrſis eſſe peiores. Vrſi enim informes fœtus ſuos lambendo formant & figurant, teſte Plinio lib. 8. cap. 36. & lib. 10. cap. 63. Vnde S. Ambr. *Vrſa,* ait, *partus ſuos* (lambendo) *ad ſui effingit ſimilitudinem, tu filios tuos inſtituere ſimiles tui non potes?*

Eliſeus typus Chriſti crucifixi.

Alleg. Abul. Serar. & alij paſſim, Eliſeus, inquiunt, aſcendens in montem, eſt Chriſtus montem Caluariæ aſcendens, ibique crucifixus: illuſerunt ei 42. pueri, id eſt Iudæi dicentes: *Si tu es Chriſtus Dei Filius, deſcende de cruce.* Maledixit eis Chriſtus ordinando eis in pœnam, excidium Ieruſalem, vt ſcilicet poſt quadraginta annos ab aſcenſu ſuo in *Bethel,* id eſt *in domum Dei,* puta in cælum, de ſylua gentium venirent duo vrſi, ſcilicet Titus & Veſpaſianus, qui eos lacerarent & perderent. Ita Angelom. Eucher. Beda, Rupert. & S. Hieronym. in tit. Pſalm. 46. *Eliſeus, ait, figuram Chriſti tenet: pueri, Iudæorum, qui dixerunt: Aue rex Iudæorum: vrſi propriè dæmones intelliguntur: quia deuorauerunt corda illorum, ideoq; Pſal. ille inſcribitur pro filiis Core, qui ſunt filij Calui.* Et S. Auguſt. lib. 12. contra Fauſtum c. 35. *Eliſeo, ait, pueros inſultantes & clamantes: Calue, calue, beſtiæ comedunt: pueruli ſtultitia deridentes Chriſtum in loco Caluariæ crucifixum, immiſſi à dæmonibus pereunt.*

Tropol. Origen homil. 4. in Ezech. per duos vrſos accipit dæmones & beſtias vitiorum, quæ in animam peccatricem immittuntur. Denique Marcion hæreſiarcha, vt probaret Moyſen Chriſto, & vetus teſtamentum nouo contrarium, illudque à malo & crudeli Deo, hoc à bono & benigno editum: Chriſtus, inquit, iubet nos eſſe vt paruulos; at verò Deus ille vetus immiſit vrſos in paruulos Eliſeum irridentes. Hic ergo illi eſt contrarius. Reſp. Tertull. lib. 4. contra Marc. c. 23. *Sentis impudens Antitheſis, cùm tam diuerſa committit, paruulos & pueros, innocentem adhuc ætatem, & iudicij iam capacem, quæ conuiciari poterat, ne dicam blaſphemare. Quia ergo iuſtus Deus, nec pueris impiis pepercit, exigens maiori ætati honorem, & vtique magis à minore. Quia verò bonus, adeò diligit paruulos, vt apud Ægyptum benefecerit obſtetricibus protegentibus partus Hebræos, periclitantes edicto Pharaonis. Ita & hæc affectio Chriſti, cum creatore eſt.*

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELiſeus exercitui regis Iſraël ſiti laboranti dat aquam, & victoriam contra Moab. Vnde v. 26. rex Moab vndique circumſeſſus filium ſuum immolat: quare rex Iſraël indignans ab eo recedit.

1. IOram verò filius Achab regnauit ſuper Iſraël in Samaria anno decimo-
octauo Ioſaphat regis Iudæ. Regnauitque duodecim annis. 2. Et fecit ma-
lum coram Domino, ſed non ſicut pater ſuus & mater: tulit enim ſtatuas Baal,
quas fecerat pater eius. 3. Verumtamen in peccatis Ieroboam filij Nabat, qui
peccare fecit Iſraël, adhæſit, nec receſſit ab eis. 4. Porrò Meſa rex Moab, nu-
triebat pecora multa, & ſoluebat regi Iſraël centum millia agnorum, & centum
millia arietum, cum velleribus ſuis. 5. Cumque mortuus fuiſſet Achab, præ-
uaricatus eſt fœdus, quod habebat cum rege Iſraël. 6. Egreſſus eſt igitur rex
Ioram in die illa de Samaria, & recenſuit vniuerſum Iſraël. 7. Miſitque ad Io-
ſaphat regem Iuda, dicens: Rex Moab receſſit à me, veni mecum contra eum ad

prælium. Qui reſpondit: Aſcendam: qui meus eſt, tuus eſt: populus meus, po-
pulus tuus: & equi mei, equi tui. 8. Dixitque: Per quam viam aſcendemus? Ac
ille reſpondit: Per deſertum Idumææ. 9. Perrexerunt igitur rex Iſraël, & rex
Iuda, & rex Edom, & circuierunt per viam ſeptem dierum, nec erat aqua exer-
citui, & iumentis quæ ſequebantur eos. 10. Dixitque rex Iſraël: Heu, heu, heu,
congregauit nos Dominus tres reges, vt traderet in manus Moab. 11. Et ait Io-
ſaphat: eſt ne hic propheta Domini, vt deprecemur Dominum per eum? Et re-
ſpondit vnus de ſeruis regis Iſraël: Eſt hîc Eliſeus filius Saphat, qui fundebat
aquam ſuper manus Eliæ. 12. Et ait Ioſaphat: Eſt apud eum ſermo Domini.
Deſcenditque ad eum rex Iſraël, & Ioſaphat rex Iuda, & rex Edom. 13. Dixit au-
tem Eliſeus ad regem Iſraël: Quid mihi & tibi eſt? vade ad prophetas patris tui,
& matris tuæ. Et ait illi rex Iſraël: Quare congregauit Dominus tres reges hos,
vt traderet eos in manus Moab? 14. Dixitque ad eum Eliſeus: Viuit Dominus
exercituum, in cuius conſpectu ſto, quòd ſi non vultum Ioſaphat regis Iudæ
erubeſcerem, non attendiſſem quidem te, nec reſpexiſſem. 15. Nunc autem
adducite mihi pſaltem. Cumque caneret pſaltes, facta eſt ſuper eum manus Do-
mini & ait: 16. Hæc dicit Dominus: Facite alueum torrentis huius foſſas &
foſſas. 17. Hæc enim dicit Dominus: Non videbitis ventum, neque pluuiam:
& alueus iſte replebitur aquis, & bibetis vos, & familiæ veſtræ, & iumenta ve-
ſtra. 18. Parumque eſt hoc in conſpectu Domini: inſuper tradet etiam Moab in
manus veſtras. 19. Et percutietis omnem ciuitatem munitam, & omnem vr-
bem electam, & vniuerſum lignum fructiferum ſuccidetis, cunctoſque fontes
aquarum obturabitis, & omnem agrum egregium operietis lapidibus. 20. Fa-
ctum eſt igitur mane, quando ſacrificium offerri ſolet, & ecce aquæ veniebant
per viam Edom, & repleta eſt terra aquis. 21. Vniuerſi autem Moabitæ, audien-
tes quòd aſcendiſſent reges vt pugnarent aduerſum eos, conuocauerunt omnes
qui accincti erant balteo deſuper, & ſteterunt in terminis. 22. Primoque ma-
nè ſurgentes, & orto iam ſole ex aduerſo aquarum, viderunt Moabitæ econtrà
aquas rubras quaſi ſanguinem, 23. dixeruntque: Sanguis gladij eſt: pugna-
uerunt reges contra ſe, & cæſi ſunt mutuò; nunc perge ad prædam Moab
24. Perrexeruntque in caſtra Iſraël: porrò conſurgens Iſraël, percuſſit Moab:
at illi fugerunt coram eis. Venerunt igitur qui vicerant, & percuſſerunt Moab,
25. & ciuitates deſtruxerunt: & omnem agrum optimum, mittentes ſinguli la-
pides, repleuerunt: & vniuerſos fontes aquarum obturauerunt: & omnia ligna
fructifera ſucciderunt, ita vt muri tantùm fictiles remanerent: & circumdata
eſt ciuitas fundibulariis, & magna ex parte percuſſa. 26. Quod cùm vidiſſet
rex Moab, præualuiſſe ſcilicet hoſtes, tulit ſecum ſeptingentos viros educentes
gladium, vt irrumperent ad regem Edom: & non potuerunt. 27. Arripienſque
filium ſuum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocauſtum
ſuper murum: & facta eſt indignatio magna in Iſraël, ſtatimque receſſerunt ab
eo, & reuerſi ſunt in terram ſuam.

Vers. 1. IORAM VERO FILIVS ACHAB REGNAVIT SVPER ISRAEL IN SAMARIA ANNO DECIMOOCTAVO IOSAPHAT REGIS IVDA] Dices, hic verſus pugnare videtur cum verſ. 17. cap. 1 vbi dicitur Ioram rex Iſraël cœpiſſe regnare anno ſecundo Ioram filij Ioſaphat, qui vtique poſt patrem Ioſaphat regnauit: quomodo ergo hîc dicitur cœpiſſe regnare anno 18. Ioſaphat? Reſp. Ioram in Iuda regnare cœpiſſe cum patre Ioſaphat anno 17. regni eius: quare annus 18. Ioſaphat fuit annus ſecundus regni Ioram filij eius, quo Ioram filius Achab cœpit regnare in Iſraël. Ioſaphat enim pergens ad bellum cum Achab contra Syros, vt dictum eſt cap. vltim. lib 3. ſorrogauit ſibi filium Ioram, eumque conſtituit regem in Iuda, tum ne ſe abſente regnum deſtrueretur rege, tum ne careret ſucceſſore, ſi contigiſſet ipſum in bello mori, vti ſæpe fit. Ita Abulenſ. Caiet. Salian, & alij.

A

Diſputat hîc Abul. qu. 21. an deceat religioſos qualis erat Eliſeus, in aulis Principum verſari ac reſpondet decere ſi ſint magnæ ſolidæque prudentiæ & virtutis, vti erant Elias & Eliſeus, quos Deus ad reges mittebat, vt eos in Dei cultu erudirent, vitia caſtigarent, ſana conſilia ſuggererent. Sic Plutarch. ſcripſit libellum hoc titulo: *Maximè cum principibus viris philoſopho eſſe diſputandum.* Vnde Pericles vſus eſt Anaxagorâ, Dionyſius Tyrannus Siciliæ Platone, Pythagora Principes Italiæ, Cato Athenodoto, Scipio Panætio. Ceterùm ad caſtra magis religioſos probatæ virtutis mitti expedit, vt milites inſtruant, coërceant, ſacramenta miniſtrent; vnde multi militum per eos

B

ſaluantur, qui ſine eis damnarentur, vt patet ex miſſionibus caſtrenſibus in Belgio, Germania, Italia, Gallia, &c. Adde religioſorum exempla ſanctitatis, preces & ſacrificia multùm prodeſſe exercitibus, vti profuit hîc Eliſeus.

Ceterùm

Ceterùm Religioſi, qui honoris, libertatis vel vanitatis cauſa aulas ambiunt, tam aulas quàm ſeipſos perdunt, ac religionum ſuperioribus magnas creant moleſtias; vt ſatius eſſet eos eſſe ſæculares, quàm religioſos, vt experientia docet.

Vers. 2. TVLIT ENIM STATVAS BAAL] ſcilicet abſtulit & amouit è Samaria & regno Iſraël idola & cultum Baal; quia viderat patrem ſuum Achab ob eius cultum in prælio cæſum.

Vers. 3. VERVMTAMEN IN PECCATIS IEROBOAM &c. ADHÆSIT] colendo vitulos aureos à Ieroboam erectos, & populum ad eorum cultum impellendo, ne à ſe deficeret ad Ioſaphat regem Iuda, ſi Ieroſolymam eius metropolim ad colendum verum Deum in templo adiret. Magna fuit regum Iſraël iudicij peruerſitas; B cæcitas & obſtinatio in ſuſtentandis hiſce vitulorum idolis, ideóque omnes perierunt & exciſi ſunt.

Vers. 5. CVMQVE MORTVVS FVISSET ACHAB PRÆVARICATVS EST FOEDVS] hoc eſt rex Moab rebellauit, vt vertit Chald. Ioramo regi Iſraël, eíque ſolitum tributum negauit: quia eum ob iuuentutem, & ob cæſum in prælio Achab patrem contempſit.

Vers. 8. PER DESERTVM IDVMÆÆ] Imprudens fuit hoc reſponſum & conſilium. *Deſertum* enim eſt locus aridus, vbi deſunt aquæ pro tantis copiis, quantæ erant in tribus exercitibus, ſcilicet regis Iuda, regis Iſraël, & regis Edom: vnde milites mox ſiti laborarunt & defecerunt, vt ſequitur. Permiſit id Deus, vt puniret Ioram regem Iſraël idololatram, vtque viam ſterneret ad miraculum abundantiæ aquarum dandæ C per ſe & Eliſeum; vt ex eo rex agnoſceret ſe eſſe verum Deum, ac idola vitulorum abdicaret.

Vers. 11. EST HIC ELISEVS, &c. QVI FVNDEBAT AQVAM SVPER MANVS ELIÆ] id eſt qui Eliæ quaſi miniſter ſeruiebat: miniſtrorum enim eſt, fundere aquas ſuper manus dominorum, cum eas manè vel ante prandium abluunt.

Vers. 13. QVID MIHI ET TIBI EST?] q.d. Quæ mihi ſocietas vel communio eſt tecum? Tu enim colis vitulos aureos, ego verò verum Deum. *Vade ergo ad prophetas patris tui*, puta ſacerdotes & cultores vitulorum, quos hucuſque in conſilium adhibuiſti: illos etiam nunc conſule, cùm tibi oraculum & conſilium in rebus naturaliter D deſperatis dare non poterunt; vnde in iis confugis ad me & ad Deum verum, quem hucuſque ſpreuiſti. Mira fuit hic dicendi & regem arguendi libertas in Eliſeo, digna tanto propheta, & viris Apoſtolicis imitanda, cùm ab hæreticis principibus ad temporalia commoda euocantur. Vide hac de re exempla Moſis, Eliæ, Pauli, aliorumque quæ recenſet S. Greg. 7. Mor. 15.

Vers. 14. VIVIT DOMINVS (id eſt iuro per Dominum) IN CVIVS CONSPECTV STO (quem vt mihi præſentem ſemper in mente habeo, reuereor, colo & amo, æquè ac magiſter meus Elias, à quo hoc didici) QVOD SI NON VVLTVM IOSAPHAT REGIS IVDA (qui mecum Deum verum colit) ERVBESCEREM, NON ATTENDISSEM QVIDEM TE NEC RESPEXISSEM]

A ſed deſpexiſſem, nec te dignatus eſſem reſponſo, multo minus oraculo quia tu Deum meum negligis & deſpicis. Qui enim Deum habet præſentem nullius præſentiam timet aut curat. Quocircà Sextus Philoſophus in ſententiis (quæ falſo Sixti Pontif. nomine impreſſa extant) numer. 293. *Ad omnia quæ agis*, inquit, *Deum inuoca teſtem.* Et numer. 278. *Exordium in agendo à Deo ſume. Ore autem priùs Deum habeto & mente quàm reſpires.* Et numer. 277. *Sapientium animæ inſatiabiles ſunt in amore Dei* Et num. 304. *Particeps Dei eſt vir ſapiens.* Et numer. 430. *Sapientis mens ſpeculum eſt Dei.* Et num. 368 *Optimè honorat Deum, qui mentem, quoad poteſt, ſimilem Deo facit.*

NVNC AVTEM (in honorem & auxilium fidelis piique regis Ioſaphat) ADDVCITE MIHI PSALTEM] qui inſtrumentum muſicum manu pulſet (hunc enim ſignificat Hebr. נגן menaggen) vnde Chald. vertit: *adducite mihi virum qui norit pſallere cithara.* Iuſſit Eliſeus *pſaltem* pſallere, vt ſono ſuaui & harmonia Muſices, animum nonnihil indignatione in regem Iſraël commotum colligeret, ſedaret, eumque in Deum orando ſuſtolleret, & ad recipiendam à Deo prophetiam diſponeret. Fuit enim hic Pſaltes Leuita, ait Theodor. qui Pſalmos pios à Dauide compoſitos pſallere ſolebat. Ita Rupert. Abul. & alij. Audi S. Gregor. homil. 1. in Ezech. *Cùm eum* (Eliſeum) *Ioſaphat de futuris requireret, & prophetiæ ei ſpiritus deeſſet, pſaltem fecit applicari, vt prophetiæ ad hunc ſpiritus per laudem pſalmodiæ deſcenderet, atque eius animum de venturis repleret. Vox enim pſalmodiæ cum per intentionem cordis agitur, per hanc omnipotenti Domino ad cor iter paratur, vt intentæ menti vel prophetiæ myſteria, vel compunctionis gratiam infundat.* Sic S. Franciſcus audiens harmoniam lyræ mente in Deum ſuſtollebatur. Idem de ſe fatetur S. Auguſtin. in Confeſſion. dum audiret pſalmodiam.

Vers. 15. CVMQVE CANERET PSALTES, FACTA EST SVPER EVM MANVS (id eſt operatio & illuſtratio) DOMINI] q.d. canente & perſonante pſalte, Deus Eliſei mentem illuſtrauit, eique futura reuelauit, ac aquam victoriamque promiſit. Sic ſæpe de Ezech. & aliis prophetis, dum prophetant, dicitur: *facta eſt ſuper eum manus Domini*, hoc eſt Deus ei lumen propheticum indidit.

D FACITE ALVEVM TORRENTIS HVIVS FOSSAS ET FOSSAS] q. d. facite multas & profundas foſſas in alueo huius torrentis, vt iis excipiatis copiam aquarum, quam Deus mox daturus eſt vobis. Vers. 16.

FACTVM EST IGITVR MANE QVANDO SACRIFICIVM OFFERRI SOLET] vt intelligamus ait Caiet. virtutem ſacrificij matutini, quod iugiter ex lege manè Deo offerebat Ioſaphat in templo, cooperatam eſſe ad hoc miraculum. Vers. 20.

ET ECCE AQVÆ (adductæ per Angelos) VENIEBANT PER VIAM EDOM] in caſtra Ioſaphat & regum ſociorum, vt ex iis ſitim reſtinguerent.

PRIMOQVE MANE SVRGENTES, ET ORTO IAM SOLE EX ADVERSO AQVARVM, VIDERVNT MOABITÆ E CONTRA AQVAS RV- Vers. 22.

BRAS, QVASI SANGVINEM] ex reflexione radiorum ſolis matutini, qui ob vapores nocturnos, per quos tranſparebant, rubri videbantur, ſicut iidem rubri videntur, cùm tranſeunt per vitrum rubrum: rubri quoque nobis apparent, cùm è nube vel terra ad oculum repercutiuntur. Hæc enim eſt ratio optica, vt patet ex perſpectiua & ex quotidiana experientia. Vnde Hebr. eſt: *Sol illuminauit ſuper aquas, & viderunt aquas rubras.* Et Ioſeph. *Aqua,* inquit, *videbantur rubra eò quòd illo tempore* (manè) *maximè aqua radiis ſolis ictæ rutilat.* Non ergo verè rubræ erant aquæ, ſed ob radiorum reflexionem rubræ apparebant. Ita Abul. & alij. Porrò hac aquarum rubedine decepti Moabitæ, putarunt illas ſanguine hoſtium inter ſe dimicantium rubricari, ideoque in eos irruentes ab eis cæſi ſunt ad internecionem.

Vers. 25. ITA VT MVRI TANTVM FICTILES REMANERENT] Hebr. eſt: *Donec dimiſerunt lateres eius in pariete chareſeth,* id eſt *fictili,* ſiue lateritio, ſcilicet ex lateribus fabricato. Ita Sept. Pagnin. & alij. Secundò, Rabbini & Vatabl. vertunt: *Dumtaxat in Kir Hareſch reliquos fecerunt lapides eius,* quaſi *Kir Hareſch* fuerit primaria ciuitas Moab, quæque lateritios habebat muros, ad quam proinde ceteris omnibus ab Hebræis vaſtatis, rex Moab cum ſuis profugerat; vnde de ea mox ſubdit: *Et circumdata eſt ciuitas à funditoribus:* vtraque ergo verſio conſonat, vtraque vera eſt, vt dixi Iſaiæ 16.7. Et Ierem. 48.31.

Vers. 27. ARRIPIENSQVE FILIVM SVVM PRIMOGENITVM &c. OBTVLIT HOLOCAVSTVM SVPER MVRVM] tum vt Dij placati hoc tam dilecto & inſigni holocauſto tutarentur murum, tum vt Iſraëlitis murum obſidentibus commiſerationem moueret, dum viderent regem, ad tantas anguſtias redactum, vt filium ſuum primogenitum immolaret, itaque eum obſidere, & perſequi deſinerent, eoque relicto domum redirent, vti & fecerunt. Hoc etiam in extremis anguſtiis facere ſolitos reges Phœnicum, vt rem dilectiſſimam, ſcilicet filium, Deo ſuo ſacrificarent, tradit Porphyr. apud Euſeb. lib. 4. de Præpar. cap. 7. *Phœnices,* inquit, *vbi grauius ſiue bello ſiue fame ſiue etiam æſtu laborarent, neceſſariorum ſuorum aliquem Saturno communibus addictum ſuffragiis immolabant: cuiuſmodi exemplorum plena eſt Phœnicum hiſtoria, quam Phœnicia lingua Sanchoniatho conſcripſit* &c. Ita Ioſeph. Theod. Procop. Abul. & alij.

Porrò R. Salomon & cum eo alij nonnulli בְּנוֹ *beno,* id eſt *filium ſuum,* vertentes: *filium eius,* regis Edom ſcilicet, fabulantur regem Moab erumpentem ex vrbe cum 700. viris filium regis Edom cepiſſe, eumque in vrbem captiuum duxiſſe. Quare regem Edom, vt filium liberaret, obſidionem deſeruiſſe, ac indignatum regi Iſraël obſidionem pertinaciùs vrgenti ab eo receſſiſſe. Eo verò abeunte, regem Moab filium eius captiuum ſuper murum mactaſſe & immolaſſe. Verùm hoc non habet ſpeciem veriſimilitudinis.

ET FACTA EST INDIGNATIO MAGNA IN ISRAEL, STATIMQVE RECESSERVNT AB EO] q.d. Iſraëlitæ indignati ſunt ob tam crudele & indignum facinus, quòd ſcilicet rex Moab filium ſuum immolaſſet, ideoque miſerti ſunt eius, cùm viderent eum ad tantam neceſſitatem & miſeriam redactum, vt filium ſuum immolaret. Ita Ioſeph. *Reges verò,* inquit, *hoc viſo, tantam neceſſitatem miſerati, & humanarum viciſſitudinum memores, ſoluta obſidione domum quiſque ſuam reuerſi ſunt.* Eum ſecutus Theodor. *Cùm Moabitæ,* inquit, *funditus de medio tollerentur, tentauit quidem fugere rex eorum. Poſtquàm autem valida, & ſtrenua cohors ei non permiſit, filium primogenitum & regni ſucceſſorem, in quadam turre obtulit in holocauſtum. Hoc cum conſpexiſſet multitudo hoſtium, miſerata eſt caſum illum, & ſoluit obſidionem.* Ita quoque Abul. Serar. Vatab. Salian. & alij. Quocirca Moabitæ poſtmodùm oſſa regis Idumææ exhumarunt & incenderunt (eò quòd ipſe regem eorum ad immolandum filium ſuum compuliſſet) vt ait Amos c. 2. 1. Vide ibi dicta. Audi nunc aliorum ſententias. Primò R. Salomon & ex eo Lyran. cenſent regem Moab Deum verum in tanta neceſſitate inuocaſſe eique ſacrificaſſe, eò quòd nec homines nec Dij eum ex illa eripere poſſent, ad illudque impulſum fuiſſe exemplo Abrahæ, qui immolare volens Iſaac filium Deo, mirè illi placuit magnaque ab eo dona recepit. Verùm Abraham id fecit iuſſu Dei, ſine quo id fuiſſet illicitum, imò homicidium & parricidium. Ita Abul. & Burgenſis. Adde, rex Moab non colebat Deum verum, ſed idola, id eſt dæmonem qui eum impellebat ad hoc ſcelus; dæmon enim humano ſanguine ſibi litato delectatur, eumque à ſuis cultoribus exigit, ideoque eis perſuadet ſe, cùm offenſus eſt, talibus hoſtiis placari, & inductas calamitates auertere, ac optata bona largiri.

Secundò Burgenſis ait, regem Moab conſuluiſſe ſuos ſacerdotes, cur Hebræi adeò fortes forent & felices, illoſque reſpondiſſe, eò quòd ipſi colerent Deum Moloch, illique ſuos filios immolarent & concremarent; regem ergo voluiſſe eos imitari, & Deum ſimili filij victima in tantis anguſtiis ſibi conciliare. Verùm Moloch erat Deus Ammonitarum, Moabitarum verò erat Chamos, quē ſacerdotes regi Moab, vt proprium & domeſticum commendaſſe, non eſt dubium. Addit Burgen. indignationem magnam, cuius hic fit mentio, non fuiſſe hominum, putà Iſraëlitarum ſed Dei: Deus enim, inquit, indignabatur Iſraëlitis, quòd ipſi immolando filios idolo Moloch, Moabitis dediſſent exemplum idem faciendi. Sic & Lyran. indignationem Dei accipit, non Iſraëlitarum. Ait enim Deum indignatum Hebræis eò quòd Angelus ei repræſentaret peccata Hebræorum, eaque grauiora eſſe oſtenderet ſceleribus Moabitarum. Idcircò Deum immiſiſſe peſtem in caſtra Hebræorum, vt coacti fuerint deſerere obſidionem vrbis Moab.

Tertiò, Caiet. & ex eo Pererius in cap. 22. Gen. n. 105. indignationem Iſraëlitarum contra ſe inuicem intelligit, & eius cauſam & modum ſic explicat: Quia, inquit, cauſa iræ narratur holocauſtum primogeniti regis, & effectus illius, narratur receſſus ab oppugnatione regis Moab: intelligere, licet, Iſraelitas idololatras, viſo illo holocauſto, cooperante diabolo, magni pendiſſe illud, & deſperaſſe de victoria aduerſùs regem, munitum præſidio tanti holocauſti. Quocircà commoti ſunt ad iram, contra Iſraë-

litas

litas volentes perſiſtere in bello: denique magnitudo iræ vicit, & fecit receſſum à bello. Intellige tamen receſſum hunc eſſe factum, renouato fœdere cum rege Moab de tributo dando regi Iſraël; ita vt finem ſuſcepti belli receſſus non abſtulerit.

Hæc ſententia duabus prioribus eſt veriſimilior, ſed prima, quam initio aſſignaui, eſt veriſimillima.

Denique ſacrilegum & execrabilem huìc filios in graui calamitate immolandi ritum imitati ſunt Carthaginenſes, vtpote à Phœnicibus (quorum hic ritus fuit proprius, vt paulò antè dixi) oriundi. Carthago enim fuit Tyriorum colonia. Audi Q. Curtium lib. 4. *Sacrum multis ſæculis intermiſſum repetendi auctores quidam erant, vt ingenuus puer Saturno immolaretur: quod ſacrilegium verius quàm ſacrum Carthaginenſes à conditoribus traditum, vſque ad excidium vrbis ſuæ feciſſe*

A *dicuntur.* Et Diodorus lib. 20. hiſtoriæ de Carthaginenſibus loquens ſic ait: *Dicebant autem Saturnum illis iratum fuiſſe; quoniam prius ipſi excellentiores ex filiis ſuis ſacrificabant. Poſteà verò clàm emptis infantibus, atque educatis liberorum loco immolabant.* Vnde Imilce Hannibalis vxor, cùm Aſpar filius eius eſſet mactandus, apud Silium Italicum in calce lib. 4. Punicorum ſic lamentatur.

Sit ſatis ante aras cæſos vidiſſe iuuencos;
Aut ſi velle nefas ſuperis fixumq́, ſedetque.
Me me, quæ genui veſtris abſumite votis,
Cur ſpoliare iuuat Lybicas hac indole gentes?

Porrò in ſacrilegum & parricidale hoc ſacrificium detonant Patres, vt Tertull. Apolog. cap. 9. Cyril lib. 4. contra Iulian. Lactan. lib. 1. de falſa religione cap. 1. S. Auguſt. lib. 7. de Ciuitat. cap. 19. Theodor. lib. 7. de Prouidentia.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eliſeus primò viduæ pauperi oleum multiplicat. 2. verſ. 8. Sunamitidi hoſpitæ ſuæ ſterili filium impetrat, eúmque mortuum ad vitam reuocat. 3. verſ. 38. ollam colocynthidarum amariſſimam iniecta farina dulcorat. 4. verſ. 42. panes per miraculum multiplicat, vt centum viris ſufficiant.

1. MVlier autem quædam de vxoribus prophetarum clamabat ad Eliſeum,
dicens: Seruus tuus vir meus mortuus eſt, & tu noſti quia ſeruus tuus
fuit timens Dominum: & ecce creditor venit vt tollat duos filios meos ad ſer-
uiendum ſibi. 2. Cui dixit Eliſeus: Quid vis vt faciam tibi? Dic mihi, quid
habes in domo tua? At illa reſpondit: Non habeo ancilla tua quidquam in do-
mo mea, niſi parum olei, quo vngar. 3. Cui ait: Vade, pete mutuò ab om-
nibus vicinis tuis vaſa vacua non pauca. 4. Et ingredere, & claude oſtium
tuum, cùm intrinſecus fueris tu, & filij tui: & mitte inde in omnia vaſa hæc:
& cùm plena fuerint, tolles. 5. Iuit itaque mulier, & clauſit oſtium ſuper ſe,
& ſuper filios ſuos: illi offerebant vaſa, & illa infundebat. 6. Cumq́ue ple-
na fuiſſent vaſa, dixit ad filium ſuum: Affer mihi adhuc vas. Et ille reſpondit:
Non habeo. Stetitq́ue oleum. 7. Venit autem illa, & indicauit homini Dei.
Et ille: vade, inquit, vende oleum, & redde creditori tuo: tu autem, & filij
tui viuite de reliquo. 8. Facta eſt autem quædam dies, & tranſibat Eliſeus
per Sunam: erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eum vt comederet panem:
cumq́ue frequenter inde tranſiret, diuertebat ad eam vt comederet panem.
9. Quæ dixit ad virum ſuum: Animaduerto quòd vir Dei ſanctus eſt iſte, qui
tranſit per nos frequenter. 10. Faciamus ergo ei cœnaculum paruum, & pona-
mus ei in eo lectulum, & menſam, & ſellam & candelabrum, vt cùm venerit
ad nos, maneat ibi. 11. Facta eſt ergo dies quædam, & veniens diuertit in cœ-
naculum, & requieuit ibi. 12. Dixitq́ue ad Giezi puerum ſuum: Voca Suna-
mitidem iſtam. Qui cùm vocaſſet eam, & illa ſtetiſſet coram eo. 13. dixit
ad puerum ſuum: Loquere ad eam: Ecce, ſedulè in omnibus miniſtraſti nobis,
quid vis vt faciam tibi? numquid habes negotium, & vis vt loquar regi, ſiuè
principi militiæ? Quæ reſpondit: In medio populi mei habito. 14. Et
ait: Quid ergo vult vt faciam ei? Dixitq́ue Giezi: Ne quæras: filium enim
non habet, & vir eius ſenex eſt. 15. Præcepit itaque vt vocaret eam:
quæ cùm vocata fuiſſet, & ſtetiſſet ante oſtium, 16. dixit ad eam: In
tempore iſto, & in hac eadem hora, ſi vita comes fuerit, habebis in vtero fi-
lium. At illa reſpondit: Noli quæſo domine mi, vir Dei, noli mentiri ancillæ

tuæ. 17. Et concepit mulier, & peperit filium, in tempore, & in hora eadem,
qua dixerat Eliſeus. 18. Creuit autem puer. Et cùm eſſet quædam dies, &
egreſſus iſſet ad patrem ſuum, ad meſſores, 19. ait patri ſuo: Caput meum
doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle, & duc eum ad matrem
ſuam. 20. Qui cùm tuliſſet, & duxiſſet eum ad matrem ſuam, poſuit eum il-
la ſuper genua ſua vſque ad meridiem, & mortuus eſt. 21. aſcendit autem,
& collocauit eum ſuper lectulum hominis Dei, & clauſit oſtium: & egreſſa,
22. vocauit virum ſuum, & ait: Mitte mecum, obſecro, vnum de pueris, &
aſinam, vt excurram vſque ad hominem Dei, & reuertar. 23. Qui ait illi:
Quam ob cauſam vadis ad eum? hodie non ſunt Calendæ, neque Sabbatum.
Quæ reſpondit: Vadam. 24. Strauitque aſinam, & præcepit puero. Mina, &
propera, ne mihi moram facias in eundo: & hoc age quod præcipio tibi.
25. Profecta eſt igitur, & venit ad virum Dei in montem Carmeli: cumque vi-
diſſet eam vir Dei econtrà, ait ad Giezi puerum ſuum: Ecce Sunamitis illa. 26.
Vade ergo in occurſum eius, & dic ei: Rectène agitur circa te, & circa virum
tuum, & circa filium tuum? Quæ reſpondit: Rectè. 27. Cumque veniſſet
ad virum Dei in montem, apprehendit pedes eius: & acceſſit Giezi vt amoueret
eam. Et ait homo Dei: Dimitte illam: anima enim eius in amaritudine eſt, &
Dominus celauit à me, & non indicauit mihi. 28. Quæ dixit illi: Numquid
petiui filium à domino meo? numquid non dixi tibi: Ne illudas me? 29. Et
ille ait ad Giezi: Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, &
vade. Si occurrerit tibi homo, non ſalutes eum: & ſi ſalutauerit te quiſpiam, non
reſpondeas illi: & pones baculum meum ſuper faciem pueri. 30. Porrò mater
pueri ait: Viuit Dominus, & viuit anima tua, non dimittam te. Surrexit ergo, &
ſecutus eſt eam. 31. Giezi autem præceſſerat ante eos, & poſuerat baculum
ſuper faciem pueri, & non erat vox, neque ſenſus: reuerſuſque eſt in occurſum
eius, & nuntiauit ei, dicens: Non ſurrexit puer. 32. Ingreſſus eſt ergo Eliſeus
domum, & ecce puer mortuus iacebat in lectulo eius: 33. ingreſſuſque clauſit
oſtium ſuper ſe, & ſuper puerum: & orauit ad Dominum. 34. Et aſcendit, &
incubuit ſuper puerum: poſuitque os ſuum ſuper os eius, & oculos ſuos ſuper
oculos eius, & manus ſuas ſuper manus eius: & incuruauit ſe ſuper eum, & ca-
lefacta eſt caro pueri. 35. At ille reuerſus, deambulauit in domo, ſemel huc
atque illuc: & aſcendit, & incubuit ſuper eum: & oſcitauit puer ſepties, aperuit-
que oculos. 36. At ille vocauit Giezi, & dixit ei: Voca Sunamitidem hanc.
Quæ vocata, ingreſſa eſt ad eum. Qui ait: Tolle filium tuum. 37. Venit illa,
& corruit ad pedes eius, & adorauit ſuper terram: tulitque filium ſuum, & e-
greſſa eſt, 38. & Eliſeus reuerſus eſt in Galgala. Erat autem fames in terra,
& filij prophetarum habitabant coram eo, dixitque vni de pueris ſuis: Pone ol-
lam grandem, & coque pulmentum filiis prophetarum. 39. Et egreſſus eſt
vnus in agrum vt colligeret herbas agreſtes: inuenitque quaſi vitem ſilueſtrem,
& collegit ex ea colocynthidas agri, & impleuit pallium ſuum, & reuerſus con-
cidit in ollam pulmenti: neſciebat enim quid eſſet. 40. Infuderunt ergo ſo-
ciis, vt comederent: cumque guſtaſſent de coctione, clamauerunt, dicentes:
Mors in olla vir Dei. Et non potuerunt comedere. 41. At ille, Afferte, inquit,
farinam. Cumque tuliſſent, miſit in ollam, & ait: Infunde turbæ, vt comedant.
Et non fuit ampliùs quidquam amaritudinis in olla. 42. Vir autem quidam
venit de Baalſaliſa deferens viro Dei panes primitiarum, viginti panes hordea-
ceos, & frumentum nouum in pera ſua. At ille dixit: Da populo, vt comedat.
43. Reſponditque ei miniſter eius: Quantum eſt hoc, vt apponam centum
viris? Rurſum ille ait: Da populo, vt comedat: hæc enim dicit Dominus: Co-
medent, & ſupererit. 44. Poſuit itaque coram eis: qui comederunt, & ſuper-
fuit iuxta verbum Domini.

VERS. 1. MVLIER AVTEM QVÆDAM] Ioſeph. lib. 9. cap. 2. quem ſequuntur Hebræi, Theodor. Lyran. Abul. & alij, aſſerit hanc mulierem fuiſſe vxorem Abdiæ diſpenſatoris Achab. 3. Reg. 18. 3. illamque hoc beneficium & miraculum multiplicati olei obtinuiſſe ab Eliſeo, ob merita & eleemoſynas mariti ſui, qui in perſecutione Iezabelis abſconderat & aluerat centum prophetas Domini, Deus enim liberalitatem liberalitate remunerat, ac in miſericordes ſummè miſericors eſt, iuxta illud: *Beati miſericordes quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*, Matth. 5.

ET ECCE CREDITOR VENIT] Hebræi tradunt hunc creditorem fuiſſe Ioram regem Iſraël, qui pecunias dederit Abdiæ, quas ille eroga- VERS. 2.

erogarit in alendis ſecretò centum prophetis, ideoque illas ab vxore eius iam à rege repeti. Verùm id confutat Abul. q.4.

Vt tollat dvos filios meos ad servivendvm sibi] Solebant Hebræi filios vendere aut ſeruos abducere pro debitis parentum, vt patet Matth. 18.25. & Iſaiæ 50. verſ. 1. Idem olim fecêre Romani, teſte Dionyſ. Halicarn. lib. 2. & Athenienſes, teſte Plutarcho in Solone: quin & Chriſtiani, vt patet ex lege 2. de patribus qui filios diſtraxerunt lib. 4. Cod. tit. 43. Quod & ſuo tempore factum grauiter queritur & deplorat S. Ambr. lib. de Iob cap. 8.

Nisi parvm olei qvo vngar] Sic & Sept. Hebr. eſt, *niſi lecythus olei*. Noſter & Septi addunt: *quo vngar*, id eſt quo ſemel dumtaxat vngi poſſim, vt ſignificent modicum eſſe vas, & modicum eſſe olei. Olei enim vſus propriè eſt ad vnctionem, quæ apud Hebræos erat vſitata & frequens. Alij cum Sanchez, *quo vngar*, ſcilicet poſt mortem illicò, quæ mihi ob famem imminet. Moris enim Hebræis æquè ac gentibus erat mortuos vngere ante ſepulturam.

Vers. 3. Pete mvtvo ab omnibvs vicinis tvis vasa vacva non pavca] Ego enim efficiam, vt omnia oleo impleantur, & quò plura vacua attuleris, eò plura oleo plena recipies. Tropol. ſignificatur cor vacuandum eſſe à cupiditatibus terrenis, vt Deus illud oleo gratiæ ſuæ impleat. Audi S. Bernard. ſerm. 6. de Aſcenſ. *Vnde ſpiritualis gratiæ inopia tanta quibuſdam, cùm aliis copia tanta exuberet? Profectò nec auarus, nec inops eſt gratiæ diſtributor, ſed vbi vaſa vacua deſunt, ſtare oleum neceſſe eſt. Vndique ſe ingerit amor mundi cum conſolationibus, imò deſolationibus ſuis, obſeruat aditus; per feneſtras irruit, mentem occupat; ſed non eius qui dixit: Renuit conſolari anima mea; memor fui Dei, & delectatus ſum. Præoccupatum nempe ſæcularibus deſideriis animum delectatio ſancta declinat: nec miſceri poterunt vera vanis, æterna caducis, ſpiritualia corporalibus, ſumma imis, vt pariter ſapias quæ ſurſùm ſunt, & quæ ſuper terram.* S. Gregor verò homil. 3. in Ezech. per oleum accipit doctrinam, quæ per doctores in vacuas hominum mentes effunditur. *Quia dum*, inquit, *ab vnius ore doctoris, paruum quid de amore diuinitatis multorum vacuæ mentes audiunt, exuberante gratia, vnguento diuini amoris vſque ad ſummum replentur. Etiam multorum nunc corda, quæ priùs fuerant vacua vaſcula, vnguento ſpiritus plena ſunt, quæ ex paucitate olei ſolummodo infuſa videbantur.* Vnde S. Auguſt. ſerm. 206. de Temp. docet viro Apoſtolico quærenda eſſe *vaſa vacua*, id eſt homines inſtructione indigentes, in quos oleum doctrinæ infundat: ſic enim illa creſcentibus hominibus creſcet.

Vers. 4. Et clavde ostivm tvvm] tum ne quis ſuperueniens tuam infuſionem olei in vaſa interturbet, vel remoretur & ſiſtat; tum vt miraculum hoc & beneficium ſit ſecretum, vtque videas ſolum Deum illud operari, nec vllum hominem ei cooperari; tum vt ſola oleo fruaris, ne quis quippiam ex eo poſtulet aut decerpat. Myſticè S. Aug. ſerm. 206. de Temp. *Significatur*, inquit, *vt vnuſquiſque eleemoſynam clauſo oſtio faciat, id eſt pro ſolo Dei amore, non ideò vt laudetur ab hominibus; ſed vt apud Deum inuenire gratiam mereatur. Qui enim pro laude humana eleemoſynam facit, aperto oſtio facit, quia apertum omnibus patet. Qui verò pro ſola vita æterna, & pro remiſſione peccatorum bona opera fecerit, etiamſi publicè faciat, clauſo oſtio facit: quia de illa eleemoſyna non hoc quærit quod videtur, ſed quod non videtur: laus enim humana videtur, æternum præmium non videtur.*

Illi offerebant vasa, et illa infvndebat] infundendo ergo creſcebat oleum. Angeli enim continuò aliud & aliud oleum lecytho ſuggerebant & indebant, donec omnia vaſa implerentur, quo facto ſtetit oleum, ſubducente ſe Angelo. Alleg. S. Auguſt. ſerm. 206. de Temp. *In oleo*, ait, *miſericordia intelligitur. Ergo vidua illi ideò debitum creuerat, quia oleum miſericordiæ peccando perdiderat. Conſiderate fratres: Defecit oleum & debitum creuit. Creuit oleum, & periit debitum. Creuerat cupiditas, & periit charitas. Redit charitas, & periit iniquitas. Veniente verò Eliſeo Chriſto Domino vidua, hoc eſt Eccleſia, per augmentum olei, id eſt donum gratiæ & miſericordiæ, vel charitatis pinguedine de peccatorum debito liberatur.* Vers. 5.

Tropol. idem S. Aug. ibidem per oleum accipit charitatem, quæ erogando non minuitur ſed ſui diffuſione ſemper accreſcit. *Conſiderate*, inquit, *fratres chariſſimi, quamdiu vidua illa oleum in vaſculo proprio habuit, nec ſibi ſufficiebat, nec debitum reddere poterat. Verum eſt chariſſimi. Qui ſe ſolùm diligit, nec ſibi ſufficit, nec peccatorum ſuorum debitum reddit. Cùm verò in alienis vaſculis, id eſt omnibus vicinis & propinquis, & omnibus omninò hominibus cœperit oleum charitatis infundere, tunc & ſibi ſufficere, & ab omnibus ſe debitis poterit liberare. Et verè fratres talis eſt natura ſancti amoris, & veræ charitatis, vt erogando creſcat, & quantùm in aliis plus expenditur, tantùm in ſe abundantiùs cumuletur.* Idem confirmat ex antitheſi cibi & olei, ſiue charitatis: *Cibum corporis ſi volueris egenti tribuere, ad præſens, quod illi dederis, tu habere non poteris. Panem charitatis ſi dederis centum hominibus, integer manet. Si vniuerſo mundo largiri volueris, tibi nihil deficit, imò non ſolùm non deficit, ſed omnium illorum quibus largitus fueris, lucrum tibi multipliciter creſcit. Verbi gratia: Vnum panem charitatis habebas; ſi nemini dediſſes, ipſum ſolum haberes. Mille hominibus dediſti, mille panes acquiſiuiſti.* Rationem à priori ſubiicit: *quia tanta eſt poſſeſſio charitatis, vt & ſingulis tota ſit, & omnibus integra eſſe poſſit. Ergo & aliis dediſti, & tu nihil penitùs perdidiſti. Imò non ſolùm non perdidiſti, ſed ſicut iam dixi, quidquid aliis à te collatum eſt, tu centupliciter acquiſiſti.* Vnde ſubdit quærendos eſſe homines pane corporali vel ſpirituali egentes, vt eis charitatem exhibentes, faciamus eam tam in nobis, quàm in ipſis continuò creſcere. Eadem habent & ex S. Auguſt. tranſcripsêre Eucher. Angelom. Beda, Rupert. & alij.

Transibat Elisevs per Svnam: erat avtem ibi mvlier magna] tum opibus & fama, ſcilicèt opulenta, honorata, celebris; tum probitate & pietate. Vnde Chald vertit: *Ibi erat mulier timens peccata.* Fabulatur R. Salomon Sunamitidem hanc fuiſſe ſororem Abiſag Sunamitidis, quæ Dauidi ſeni data eſt vxor, ad eum calefaciendum 3. Reg. 1. nam à morte Dauidis vſque ad Eliſeum, fluxêre pluſquàm 80. anni. Quare hæc mulier debuiſſet excedere annum ætatis centeſimum. Vers. 8.

Vers. 9. ANIMADVERTO, QVOD VIR DEI SANCTVS EST ISTE] Id aduertebat ex Eliſei modeſtia, abſtinentia, grauitate, ſermone, precatione aſſidua, aliiſque virtutibus heroicis. Quare fabulatur R. Salomon, id illam cognouiſſe ex eo quòd menſæ, quam toties ſtrauerat Eliſeo, nunquam muſca inſediſſet, vel quid ſordidum inhæſiſſet.

Vers. 10. FACIAMVS ERGO EI COENACVLVM PARVVM] Hebr. & Chald. *Cœnaculum muri parui muri*, id eſt ex muro & ſolida fabrica, non verò ex leuibus aſſeribus; vel vt Vatabl. *muri*, id eſt muro concluſum & ſeptum, ac ſemotum ab aliis domus partibus, vt quietè & ſecretò ibi ſolus degat, oret & meditetur Eliſeus.

ET PONAMVS EI IN EO LECTVLVM ET MENSAM ET SELLAM ET CANDELABRVM] ſcilicet nil niſi præcisè neceſſarium: ſciebat enim Eliſeum paupertatis ſtudioſum puluinaria, tapetes, aliaque ornamenta, quaſi ſuperflua non admiſſurum.

B

Vers. 13. IN MEDIO POPVLI MEI HABITO] q.d. Ego pacificè inter meos ciues & vicinos viuo, omnes amo, & ab omnibus amor: quare nulla mihi cum quopiam lis eſt, vt pro ea regis vel principis opem implorare debeam; imò ſi ea egerem, ciues mei me iuuarent, & pro me regem interpellarent: omnibus enim nota & chara ſum.

Vers. 16. IN TEMPORE ISTO (q.d. proximo anno ſub hoc idem tempus) HABEBIS IN VTERO FILIVM]

NOLI MENTIRI ANCILLÆ TVÆ] *Mentiri*, non formaliter: ſciebat enim Eliſeum virum ſanctum nolle illam fallere & contra mentem loqui, vt falsò ei promitteret filium; ſed materialiter q. d. vtinam verus, non falſus reipſa accidat ſermo tuus: vtinam ſermo tuus non ſit tantùm apprecatio beneuola, ſed & efficax prophetia, vt revera ſequente anno naſcatur mihi filius.

C

Vers. 17. ET CONCEPIT MVLIER, ET PEPERIT FILIVM] Tropol. audi ex vitis Patrum lib. 6. c. 1. de contemplatione: *Dixit aliquando ſenex: Sunamitis Eliſeum ſuſcepit, eò quòd non haberet affectum cum aliquo homine. Dicitur Sunamitis perſonam habere animæ, Eliſeus ſpiritum ſancti: quacumque ergo hora recedit anima à ſeculari confuſione & perturbatione adueniet ei ſpiritus Dei, & tunc poterit parere cùm ſit ſterilis.*

Vers. 23. QVAM OB CAVSAM VADIS AD EVM? HODIE NON SVNT CALENDÆ (ſcilicet Neomenia, quæ erat prima dies lunæ & menſis, ideoque quaſi feſta Hebræis) NEQVE SABBATHVM] Hinc liquet, ait Abul. q. 30. Vatabl. Serar. & alij, ſolere Hebræos feſtis diebus Eliſeum alioſque ſanctos prophetas adire, vt eius exhortationes & pia monita exciperent, vtque eius preces & benedictionem poſcerent.

D

QVÆ RESPONDIT: VADAM] q.d. Omninò ire ad Eliſeum cupio, opto & deſtino. Cauſam ſubticet, ne maritus audiens filium vnicum mortuum, dolore exanimetur.

Vers. 24. MINA] Duc aſinum, & me in aſino ad Eliſeum.

Vers. 26. RECTENE AGITVR CIRCA TE? &c. QVÆ RESPONDIT: RECTE] *Rectè*: licet enim filius meus ſit mortuus magno meo dolore, tamen

A

ſcio eum mortuum ex voluntate & decreto Dei quæ rectiſſima & ſanctiſſima eſt. Aut quia mox, *rectè* mecum agetur: omninò enim confido eum à te reſuſcitandum. Sic de puella mortua ait Chriſtus: *Non eſt mortua, ſed dormit*, quia ſcilicet ego eam mox à morte ſuſcitabo, vt non tam eſſe mortua, quàm dormire videatur, Lucæ 8. Sunamitis autem hoc prætexit apud Giezi, vt per eum pateat ſibi acceſſus ad Eliſeum; qui virgo & caſtus vitans conſortia feminarum, ſi audiſſet eius filium iam mortuum, ad eum ſuſcitandum miſiſſet ſuum ſeruum Giezi; vti & reipſa poſtmodùm fecit.

APPREHENDIT PEDES EIVS, ET ACCESSIT GIEZI, VT AMOVERET EAM] Sciebat enim Giezi Eliſei humilitatem, religionem & caſtitatem, vt nollet tangi, & hoc pedum tactu honorari, & quaſi adorari à femina. Vers. 27.

TOLLE BACVLVM MEVM] Hinc Eliſeum geſtaſſe baculum, ideoque priſcos monachos eum geſtaſſe docet Caſſian. l. 1. Inſtit. c. 9. additque myſticam eius ſignificationem dicens: *Cuius geſtatio ſpiritaliter monet, nunquam debere eos inter tot oblatrantes vitiorum canes, & inuiſibiles nequitiarum ſpiritualium beſtias inermes incedere: de quibus Beatus David liberari poſtulans dicit: Ne tradas Domine beſtiis animam confitentem tibi; ſed irruentes eas retundere crucis ſignaculo, ac longiùs propulſare, atque aduersùs ſe ſæuientes, iugi memoria Dominicæ paſſionis, & imitatione illius mortificationis extinguere.* Vers. 29.

SI OCCVRRERIT TIBI HOMO, NON SALVTES EVM] Cauſa fuit prima, ne Giezi ſalutando obuios, cum eiſque colloquendo moras in via necteret, ſed illicò puerum appoſito baculo ſuſcitaret, antequam maritus eum eſſe mortuum reſciſceret. q.d. ait S. Auguſt. ſerm. 106. de Temp. *Ita velociter ambula, vt nullis ſabulis occupari aut retardari præſumas.* Secunda, vt res maneret ſecreta. Tertia quia Giezi ait Theodor. & Procop. erat laudis auidus, vnde obuiis glorianſdo dixiſſet: Meus herus Eliſeus miſit me vt ſuſcitem mortuum, ideoque id facturus ad eum pergo: quare hac iactatione offendiſſet Deum, itaque impediuiſſet miraculum, nec Deus per eum puerum ſuſcitaſſet. Quarta, vt Giezi vitaret omnem oculorum aurium que diſtractionem, totumque ſe diſponeret per preces ad tanti miraculi patrationem. Ita Caiet. Abul. & S. Amb. in c. 10. Lucæ lib. 7. ad illa: *Neminem ſalutaueritis: Feſtinarè enim*, inquit, *iubebat eum contendere, vt celebrandæ reſurrectionis exequeretur officium, ne confabulatione alicuius obuij, mandato deflecteretur à munere. Ergo & hic non ſalutationis officium aufertur, ſed obſtaculum impediendæ deuotionis abolet ur: vt quando diuina mandantur, pauliſper ſequeſtrentur humana.*

Neminem ſalutat Giezi Cur? Cauſa prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

POSVIT BACVLVM SVPER FACIEM PVERI, ET NON ERAT VOX NEQVE SENSVS] Allegoricam cauſam dat S. Auguſt. ſerm. 106. de Temp. dicens: *Puer iſte* (Giezi) *typum habuit beati Moyſi. Miſit enim eum Deus cum baculo in Ægyptum: ſed baculus ſine Chriſto flagellare Ægyptum potuit, de originali vel actuali peccato liberare, vel reſuſcitare nō potuit. Nihil enim, dicente Apoſtolo, ad perfectum adduxit lex. Opus erat vt qui baculum miſerat, ipſe deſcenderet. Baculus ſine Eliſeo nihil valebat, quia crux ſine Chriſto nihil poterat.* S. Petrus per baculum à ſe miſſum è morte ſuſcitauit S. Maternum ſuū diſci- Vers. 31.

diſcipulum, & primum Treuirenſem Epiſcopum, vt habet eius vita, & S. Macedonius per baculum ſuum ſuſcitauit Theodoretum penè exanimem, vti ipſe refert in Philotheo, cap.3.

PVER NON SVRREXIT] Cur? Rationem reddit Rabbi Salomon apud Lyran. *Hoc,* inquit, *fuit propter demeritum Giezi, qui non ſeruauit præceptum Eliſei, ſed occurrentibus ſibi hominibus iactanter dicebat, ſe miſſum ad ſuſcitandum mortuum.* Indignus enim eſt, qui miracula faciat, qui de illis faciendis gloriatur. Hoc profectò & præuidit & præcauit Eliſeus dicens ad puerum quem mittebat: *Si occurrerit tibi homo, non ſalutes eum: & ſi ſalutauerit te quiſpiam, non reſpondeas illi.* Nam vt rectè Theodor. qu.17. *Sciebat,* inquit, *eum eſſe honoris cupidum & cauſam dicturum: inanem autem gloriam ſere impedimento ne faciat miraculum.* Aliam cauſam dat R. Eliezer cap. 33. *Ridebat,* inquit, *Giezi dicendo obuiis: Credi'ſne baculum iſtum vitam reſtituere?*

Vers. 34. ET INCVBVIT SVPER PVERVM, POSVITQVE OS SVVM SVPER OS EIVS, &c.] Franciſcus Valleſius ſacræ Philoſop. c.35. ſi liceret dicere, inquit, puerum non fuiſſe omninò mortuum, ſed ſyncopen paſſum, naturalis fuiſſet hæc Eliſei curatio: nam ſyncope correpti, extinctione naturalis caloris periclitantur mori, ſolentque foto & calefactione (maximè anhelitus humani: is enim calor congener eſt & vitalis) reuocari. Rursùm diſcurrebat Eliſeus, vt ſuum calorem puero infundendum excitaret: is enim maximè exercitio excitatur: vnde mox per eum ſibi incumbentem excipiens, cœpit oſcitare, calore iam incipiente flatum agitare, & diſcutere, & creſcente vigore & ſpiritibus animalibus moueri, aperti ſunt oculi, & deinde aliorum ſenſuum inſtrumenta, & puer ad officia vitæ reuocatus eſt. Verùm ex narratione S. Scrip. clarè liquet puerum verè fuiſſe mortuum, non ſyncopen paſſum: incubuit ergo puero Eliſeus eaſdem ob cauſas, ob quas Elias magiſter ſuus ſimili mortuo incubuerat, quas recenſui 3. Reg. 17.21.

Allegorica & præcipua cauſa fuit, vt Eliſeus, vti nomine, ita & facto repræſentaret Filij Dei incarnationem, in qua ipſe carnem noſtram induit, & quaſi os ori, manus manibus, pedes pedibus accommodauit. Ita S. Auguſt. ſerm. 13. de verbis Apoſtoli: *Quid,* inquit, *ſignificauit mortuum puer, niſi Adam?* (& peccatorem Adæ filium per peccata mortuum) *poſuit baculum ſupra mortuum, non ſurrexit. Si enim data eſſet lex, quæ poſſet viuificare, omninò ex lege eſſet iuſtitia. Nō ergo potuit lex viuificare. Venit ipſe grandis ad paruulum. Saluator ad ſaluandum, viuus ad mortuum, venit ipſe. Et quid fecit? Iuuenilia membra contraxit, tamquam ſeipſum exinaniens, vt formam ſerui ſuſciperet. Iuuenilia ergo membra contraxit, paruum ſe paruo coaptauit, vt efficeret corpus humilitatis noſtræ conforme corpori gloriæ ſuæ. Itaque in iſto typo Chriſto propheticè expreſſo ſuſcitatus eſt mortuus, tamquam iuſtificatus eſt impius.* Rurſum idem S. Auguſt. ſerm. 106. de Temp. *Venit,* inquit, *Eliſeus & aſcendit in cœnaculum, quia venturus erat Chriſtus, & aſcenſurus crucis patibulum. Inclinauit ſe Eliſeus, vt puerum reſuſcitaret: humiliauit ſe Chriſtus, vt mundum in peccatis iacentem erigeret. Miſit Eliſeus oculos ſuper oculos, manum ſuper manum. Videte fratres quantùm ſe vir ille perfectæ ætatis contraxit, vt paruulo mortuo & iacenti congrueret. Quod enim Eliſeus in puero præfigurauit, hoc in toto genere humano Chriſtus impleuit. Audi Apoſtolum dicentem: Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem. Quia paruuli eramus, paruulum ſe fecit. Quia mortui iacebamus, prius ſe medicus inclinauit: quia & reuerà fratres nemo poteſt iacentem erigere, ſi ſe noluerit inclinare. Quod autem puer oſcitauit ſepties, ſeptiformis gratia ſancti Spiritus oſtenditur, quæ humano generi vt reſuſcitetur in aduentu Chriſti tribuitur.* Eadem ex S. Auguſt. habent Eucher. Angelom. Beda, Rupert. & alij. Audi quoque S. Ambr. tom. 2. in cap. 4. Eccleſiaſtæ Exhort. ad Clericos, qui hæc de Chriſto in cruce ſe nobis commenſurante, calefaciente & viuificante explicat. *Chriſtus nobis commortuus eſt, vt nos calefaceret, qui ait: Ignem veni mittere in terram. Mortuus eram, ſed quia in baptiſmate commortuus Chriſto ſum, accepi lumen vitæ à Chriſto. Et qui in Chriſto moritur, per Chriſtum calefactus, vitæ & reſurrectionis vaporem accipit. Frigidus erat puer, calefacit eum Eliſeus ſpiritu ſuo, dedit ei vitæ calorem. Condormiuit ei, vt eum calor quietis eius, qui in ſymbolo conſepultus ei fuerat, excitaret. Frigidus itaque eſt, qui non moritur in Chriſto. Calefieri non poteſt, cui ignis ardens non appropinquat. Inualeſcere non poteſt alteri, qui ſecum non habet Chriſtum.* Audi denique S. Bern. ſerm. 16. in Cant. *Oculis ſuis tetigit meos, interioris hominis frontem claris luminaribus ornans, fide & intellectu. Ori meo iunxit ſuum, & mortuo ſignum pacis impreſſit: quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, reconciliauit nos Deo, iuſtitiæ mortuos. Os ori applicuit, iteratò inſpirans in faciem meam ſpiraculum vitæ: ſed ſanctioris, quàm primò. Nam primò quidem in animam viuentem creauit me: ſecundò in ſpiritum viuificantem reformauit me. Manus ſuas meis ſuperpoſuit, exemplum præbens bonorum operum, formam obedientiæ: aut certè manus ſuas miſit ad fortia, vt doceret manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Et oſcitauit puer ſepties, quia ſepties in die laudem dicere conſueuit.* Pſalm. 118.

Symbol. B. Petrus Damiani lib. de contemptu ſæculi c.28. *Is,* inquit, *quem terroris virga ſuſcitare non poterat, per amoris ſpiritum ad vitam redit, dumq; ſe paruulo accommodauit & compoſuit, faciſe erexit & ſuſcitauit.* Rursùm Eliſeus hîc ſymbolum dedit Euchariſtiæ, in qua Chriſtus, vt ait S. Cyrill. totum ſe nobis commiſcet, ac quaſi oculos oculis, os ori, manus manibus, animam animæ noſtræ applicat; id quod pulchra ſpecie per viſum repræſentatum fuit Ruperto Abbati Tuitienſi: cùm enim ipſe à ſuperiore iuberetur capeſſere ſacerdotium, putaretque ſe tanto gradu indignum, per viſum vidit Chriſtum crucifixum ſe ad amplexum inuitantem. Quare Rupert. Chriſtum arctiſſimè amplexus & oſculatus, narrat Chriſtum, quò profundiùs oſcula admitteret, diuinum os ſuum apertum, & hians præbuiſſe: ſimul etiam factum eſſe, vt inter eos amplexus, tum diuino amore maiorem in modum inflammaretur, tum etiam ſacerdotij, quod antea fugiebat, deſiderium ſibi inſpirari ſenſerit; quod, ſimul ac illuxit, cùm ſuo Abbati indicaſſet, paulò pòſt cum omnium gaudio executum eſſe. Adiungit etiam aliud, quo poſt eum ordinem ſuſceptum, non minùs fit confirmatus. Nam iacenti in lectulo, homi-

Eliſeus typus Euchariſtiæ.

Viſio Ruperti.

hominis ſpecies apparuit de cælo labens, capite obuoluto, quaſi agnoſci nollet, eaque ſe ita in eum tota dimiſit, vt caput capiti, pedes pedibus, reliqua membra cum omnibus membris intimè commiſceret: quin etiam ipſam animæ ſubſtantiam modo quodam, qui verbis exprimi non poſſet, ita peruaderet, atque imprimeret, & quidem citiùs & profundiùs, quàm molliſſima cera ſigno imprimatur. Addit verò, quod facilè credi poſſit, ſecutam eſſe tantam tamque incredibilem iucunditatem ac ſuauitatem, vt niſi ea celeriter à Deo inhibita eſſet, is quaſi torrens voluptatis ſine dubitatione animam de corpore abſtracturus fuerit. Hoc vti narraui, de ſeipſo refert ipſe Rupert. lib. 12. in Matth. pag. 162. & ex eo Hier. Platus lib. 1. de bono ſtatus relig. c. 37.

B Tropol. qui vult proximos peccato mortuos ad vitam gratiæ reuocare, eorum infirmitati ſe accommodet oportet, ac per exceſſum charitatis os ori, manus manibus, linguam linguæ quaſi applicet. Idem faciat religioſus, vt tam aliis religioſis, quàm ſæcularibus, quoad licet, per omnia ſe accommodet, vt faciebat Apoſtolus dicens: *Omnibus omnia factus ſum, vt omnes lucrifacerem.* Eſt enim in religione ſumma omnium vnio, concordia, familiaritas, opitulatio, vti ex S. Baſil. Chryſoſt. & aliis docet Platus lib. 1. de bono ſtatus relig. c. 27. & 28.

Et incurvavit se super eum] contrahendo membra ſua magna, vt ea quaſi adæquaret paruis membris pueri. Addunt Sept. *& inſlauit ſuper eum*, id eſt halitu ſuo afflando calefecit puerum. Vnde ſequitur.

Vers. 34. Et calefacta est caro pueri] vt videlicet per calorem diſponeretur ad animationem & vitam: C ſicut ergo mater diſponit embryonem in vtero, calefaciendo, ad animam illi à Deo infundendam, ſic fecit & Eliſeus hîc. Voluit enim Deus eum miraculum hoc operari eo modo, qui naturæ eſſet conformis. Simili modo Deus Adamum efformans in hominem viuentem, *inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Geneſ. 2.

Vers. 35. At ille reversus deambulabat in domo semel huc atque illuc] vt ambulando excitaret tum maiorem calorem, quem puero deinde incumbendo aſpiraret, tum maiorem feruorem orandi pro pueri reſuſcitatione. Alleg. Eliſeus ambulans repræſentabat Chriſtum ambulantem per Iudæam, & vbique ſemina Euangelij ſpargentem. Ita Eucher.

D Et oscitavit puer septies, aperuitque oculos] Vatabl. & alij: *ſternutauit*. Sept. *Confortatum eſt*. Cùm enim puer capite laboraſſet, vt dictum eſt v. 19. videtur caput habuiſſe oppletum humoribus, qui ſpirituum vitaliũ meatus occupantes, eum ſuffocarunt. Quare iam per Eliſeum calore, vita & vigore ei redditis, caput confortatum, ſternutando expulit humores ſe grauantes, atque cerebrum purgauit, puerumque perfectæ ſanitati reddidit.

Vers. 39. Et collegit ex ea colocynthidas]

A *Colocynthis* eſt cucurbita agreſtis, qua medici vtuntur, vt pituitam vehementer expurgent; eſtque amariſſima, vnde vocatur *fel terræ*, ait Valleſius S. Philoſ. c. 36. additque: non tantùm amara eſt, ſed & pernicioſa; adeò vt ſi ſupra quatuor obolos etiam emendata ſumatur, poſſit ſuper purgationes & exulcerationes ventris & mortem afferre, atque adeò admota exigere ut enecet fœtus. Hinc diſce ſtudium paupertatis. Audi Theodor. *Quòd autem vita Prophetarum*, inquit, *nullas habuerit poſſeſſiones docet hiſtoria. Nam qui erat eorum primus* (Eliſeus) *nunc quidem eos excepit conuiuio olerum agreſtium: nunc autem panes hordeaceos viginti appoſuit centum viris, eoſq; ab aliis allatos. Eis autem tantam benedictionem impertiit, vt & illos centum ſatiaret, & poſt ſatietatem ſupereſſent permulti.*

Vers. 40. B Mors in olla] q. d. pulmentum huius ollæ amariſſimum eſt, & peſſimum, vt videatur eſſe venenum mortiferum. Tropol. *mors eſt in olla* deliciarum mundi, quæ gulam & venerem prouocant ideoque varios morbos ac mortem præſentem & æternam accerſunt; amaræ ſunt ergo, vt colocynthides. Aliter S. Bern. vti mox dicam.

Vers. 41. Afferte inquit farinam] Farina enim quia glutinoſa & leniens inſtar amyli, ait Valleſius, colocynthidarum mordacitatem & acrimoniam temperat, vnde prudenter adhibita hîc fuit ab Eliſeo, licet potiſſima cauſa correctionis pulmenti fuerit virtus diuina & miraculoſa. Simili modo in lepra Naaman curanda, aliquid iuuit aqua Iordanis cap. 5. & in vlcere Ezechiæ ſanando, aliquid iuuerunt Iſaiæ ficus C c. 20. v. 7. quia extergunt & diſcutiunt tumores, ſi fiat cataplaſma ex eis & farina hordeacea vel triticea. Ita Valleſius & Serar. licet contrarium ſentiant Angelom. & alij, ſcilicet hæc non iuuiſſe, ſed potiùs obfuiſſe, vt oſtenderetur curationem hanc fieri non vi naturali, ſed ſupernaturali & diuina.

Infunde turbæ] Notat Theodor. q. 19. filios prophetarum nil proprij poſſediſſe ſed vixiſſe in communi, vt iam faciunt religioſi.

Tropol. S. Bernard. ſerm. 65. inter paruos: *Prælatus ex debito officij ſui apponit ſubiectis ollam grandem, herbas agreſtes continentem, id eſt admonitionem de grauibus differentem, acerbitate refertam, ſed tamen igne ſancti Spiritus ſuccenſam. Subditi ergo perhorreſcentes ſermonum auſteritatem, clamant: Mors in olla, & non poſſunt guſtare. Sapiens igitur diſpenſator non affert, imò afferri iubet farinam; quoniam non* D *præbet, ſed hortatur habere caritatem, cuius condimento redduntur dulcia, quæ priùs videbantur amara. Poteſt namque prædicator monita ſalutis auribus circumſtantium inſonare, ſed nemo niſi ſolus Deus valet ſaporem caritatis palato cordis infundere.*

Vers. 43. Vt apponam coram viris centum] Eliſeus hic miraculosè multiplicans panes repræſentat Chriſtum, qui his paucis panibus pauit plura hominum millia. Mythicè ſingula hæc adaptantem prædicatoribus, vide Angelomum.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eliſeus liberat Naaman à lepra; eámque immittit auaro & Simoniaco Giezi.

1. NAaman princeps militiæ regis Syriæ, erat vir magnus apud dominum
ſuum, & honoratus: per illum enim dedit Dominus ſalutem Syriæ: erat
autem vir fortis & diues,ſed leproſus. 2. Porrò de Syria egreſſi fuerant latrun-
culi, & captiuam duxerant de Terra Iſraël puellam paruulam, quæ erat in obſe-
quio vxoris Naaman, 3. quæ ait ad dominam ſuam: Vtinam fuiſſet dominus
meus ad prophetam,qui eſt in Samaria,profectò curaſſet eum à lepra,quam ha-
bet. 4. Ingreſſus eſt itaque Naaman ad dominum ſuum, & nuntiauit ei, di-
cens:Sic & ſic locuta eſt puella de terra Iſraël. 5. Dixitque ei rex Syriæ: Va-
de,& mittam litteras ad regem Iſraël. Qui cùm profectus eſſet, & tuliſſet ſecum
decem talenta argenti,& ſex millia aureos,& decem mutatoria veſtimentorum,
6. detulit litteras ad regem Iſraël,in hæc verba:Cùm acceperis epiſtolam hanc,
ſcito quòd miſerim ad te Naaman ſeruum meum, vt cures eum à lepra ſua.
7. Cumque legiſſet rex Iſraël litteras, ſcidit veſtimenta ſua, & ait: Numquid
Deus ego ſum, vt occidere poſſim, & viuificare, quia iſte miſit ad me, vt curem
hominem à lepra ſua? animaduertite, & videte quòd occaſiones quærat aduer-
ſum me. 8. Quòd cùm audiſſet Eliſeus vir Dei, ſcidiſſe videlicet regem Iſraël
veſtimenta ſua, miſit ad eum, dicens: Quare ſcidiſti veſtimenta tua? veniat ad
me,& ſciat eſſe prophetam in Iſraël. 9. Venit ergo Naaman cum equis & cur-
ribus, & ſtetit ad oſtium domus Eliſei: 10. miſitque ad eum Eliſeus nuntium,
dicens: Vade,& lauare ſepties in Iordane, & recipiet ſanitatem caro tua, atque
mundaberis. 11. Iratus Naaman recedebat,dicens:Putabam quòd egrederetur
ad me, & ſtans inuocaret nomen Domini Dei ſui, & tangeret manu ſua locum
lepræ,& curaret me. 12. Numquid non meliores ſunt Abana & Pharphar, flu-
uij Damaſci,omnibus aquis Iſraël, vt lauer in eis,& munder? Cùm ergo vertiſſet
ſe,& abiret indignans, 13. acceſſerunt ad eum ſerui ſui,& locuti ſunt ei:Pater,ſi
ſi rem grandem dixiſſet tibi propheta,certè facere debueras:quantò magis quia
nunc dixit tibi: Lauare, & mundaberis? 14. Deſcendit, & lauit in Iordane ſe-
pties iuxta ſermonem viri Dei,& reſtituta eſt caro eius,ſicut caro pueri paruuli,
& mundatus eſt. 15. Reuerſuſque ad virum Dei cum vniuerſo comitatu ſuo,
venit, & ſtetit coram eo, & ait: Verè ſcio quòd non ſit alius Deus in vniuerſa
terra, niſi tantùm in Iſraël. Obſecro itaque vt accipias benedictionem à ſeruo
tuo. 16. At ille reſpondit: Viuit Dominus, ante quem ſto,quia non accipiam.
Cumque vim faceret,penitus non acquieuit. 17. Dixitque Naaman: Vt vis, ſed,
obſecro, concede mihi ſeruo tuo, vt tollam onus duorum burdonum de terra:
non enim faciet vltrà ſeruus tuus holocauſtum aut victimam diis alienis, niſi
Domino. 18. Hoc autem ſolùm eſt,de quo depreceris Dominum pro ſeruo tuo,
quando ingredietur dominus meus templum Remmon, vt adoret, & illo inni-
tente ſuper manum meam,ſi adorauero in templo Remmon,adorante eo in eo-
dem loco,vt ignoſcat mihi Dominus ſeruo tuo pro hac re. 19. Qui dixit ei:Va-
de in pace. Abiit ergo ab eo electo terræ tempore. 20. Dixitque Giezi puer vi-
ri Dei: Pepercit dominus meus Naaman Syro iſti,vt non acciperet ab eo quæ
attulit:viuit Dominus, quia curram poſt eum,& accipiam ab eo aliquid. 21. Et
ſecutus eſt Giezi poſt tergum Naaman: quem cùm vidiſſet ille currentem ad ſe,
deſiliit de curru in occurſum eius,& ait: Rectène ſunt omnia? 22. Et ille ait:
Rectè,dominus meus miſit me ad te,dicens: Modò venerunt ad me duo adole-
ſcentes de monte Ephraim,ex filiis prophetarum:da eis talentum argenti,& ve-
ſtes mutatorias duplices. 23. Dixitque Naaman:Melius eſt vt accipias duo ta-
lenta.Et coëgit eum,ligauitque duo talenta argenti in duobus ſaccis,& duplicia
veſtimenta,& impoſuit duobus pueris ſuis,qui & portauerunt corā eo. 24. Cum-
que veniſſet iam veſperi, tulit de manu eorum, & repoſuit in domo, dimiſitque
viros, & abierunt. 25. Ipſe autem ingreſſus, ſtetit coram domino ſuo. Et dixit
Eliſeus: Vnde venis Giezi? Qui reſpondit: Non iuit ſeruus tuus quoquam.
26. At

26. At ille ait: Nónne cor meum in præſenti erat quando reuerſus eſt homo de curru ſuo in occurſum tui? Nunc igitur accepiſti argentum, & accepiſti veſtes, vt emas olіueta, & vineas, & oues, & boues, & ſeruos, & ancillas. 27. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & ſemini tuo, vſque in ſempiternum. Et egreſſus eſt ab eo leproſus quaſi nix.

Vers. 2. De Syria egreſſi fuerant latrunculi] id eſt milites ad prædandum hoſtilem terram Iſraël: ſic milites olim vocabantur *latrones* ob cauſas quas ſuperiùs dedi: nunc ſæpè non tantùm vocantur, ſed reipſa ſunt latrones.

Captivam duxerant puellam parvulam] per quam Deus Naaman principem Syriæ ſanauit tum corpore, tum mente, vt fieret fidelis & Dei cultor. Sic ſub Conſtantino Imper. fœmina Chriſtiana captiua aſſiduis ſuis precibus, ieiuniis & pietatis exercitiis Iberos ad Chriſti fidem traduxit, teſte Niceph. lib. 8. cap. 34.

Vers. 5. Et decem mutatoria veſtimentorum] vt ea offerret Eliſeo, quibus vteretur, cùm veſtem quotidianam mutare vellet. Veſtes elegantiores & pretioſiores intelligit, quibus vtimur in publico & diebus ſolemnibus, ait Vatablus.

Vers. 6. Vt cures eum a lepra] vt cures eum à lepra liberari per prophetam, quem audio apud te eſſe thaumaturgum. Nec enim rex nouerat Eliſeum, ideoque non ad eum, ſed ad regem Iſraël ſibi notum ſcribit, vt per Eliſeum curet Naaman ſanari.

Vers. 7. Numquid ego ſum Deus?] Rex Iſraël crudè accipit verba regis Syriæ: nec enim ſciebat quid puella regi Syriæ de Eliſeo dixiſſet, quodque rex non per ſe, ſed per Eliſeum peteret curari Naaman à lepra. Vnde ſuſpicatus eſt regem ſibi inſidiari, bellumque meditari, & hanc belli occaſionem prætexere.

Vers. 10. Miſitque ad eum Eliſeus nuntium] Cur ipſe Eliſeus non iuit ad Naaman, vt eum quaſi principem honorificè exciperet? Reſpondent primò Theodor. & Procop. quòd legis adeò ſtudioſus eſſet Eliſeus, vt ne immūdi quidem hominis aſpectum, multò minùs contactum ferre vellet: vt ſcilicet intelligeremus, quàm eorum mores & conſuetudinem defugere oporteat, quos grauiorum ſcelerum infidelitatis & hæreſeos lepra inquinat.

Secundò, & veriùs, vt oſtenderet ſe ab aula & aulicis abſtractum, Deo ſoli quaſi religioſum vacare, ideoque paruì facere principum præſentiam, famulos, equos, & pompam, quæ mundus admiratur. Non ergo id fecit ex ſuperbia, vtpote qui, *non ſolùm ſe conſpici ſed teneri etiam à muliere permiſit* c. 4. ait S. Greg. 7. Mor. cap. 15. & ſub initium capitis celſitudinem animi in Eliſeo ſimilibuſque ſanctis deprædicans: *Cuncta quippe quæ foris eminent, occultis eorum obtutibus per deſpectum iacent. Nam ſuper ſe interiùs rapti, in alto animum figunt: & quæq; in hac vita patiuntur, quaſi longè infra labentia atque à ſe aliena conſpiciunt; atque vt ita dixerim: dum mente extra carnem fieri decertant, penè ipſa quæ tolerant, ignorant. In horum profectò oculis quidquid temporaliter eminet, altum non eſt. Nam velut in magni vertice montis ſiti, præſentis vitæ gaudia plenè deſpiciunt: ſeq; ipſos per ſpiri*A*talem celſitudinem tranſcendentes, ſubiecta ſibimet intus vident, quæcumque per carnalem gloriam foris tument. Vnde & nullis contra veritatem poteſtatibus parcunt: ſed quos attolli per elationem conſpiciunt, per ſpiritus authoritatem premunt.*

Sic S. Antonius ſalutatus à Conſtantino Magno per litteras, vix voluit reſpondere; reſpondit tamen coactus penè à diſcipulis, eique monita ſalutis dedit, teſte S. Athan.

Tertiò voluit Eliſeus miraculi & ſanitatis futuræ magnitudinem augere, dum per famulum internuntium illud peragit, ait Abulenſ. idque non contactu, ſed ſolo verbo, ait Author mirab. S. Script. lib. 2. c. 28.

Putabam, quod egrederetur ad me, et ſtans invocaret nomen Domini Dei ſui, B et tangeret manu ſua locum lepræ, et curaret me] Loquitur Naaman ex ſenſu principum gentilium ſuperborum, qui ex ſuo iudicio præfigunt ſibi modum patrandi miraculi; ſed Deus volens eos humiliare, alium eius modum præſcribit, vt diſcant Deo ſe ſuumque iudicium ſubmittere, ac à Deo legem accipere, non dare, illique ſimpliciter per omnia obedire. Vers. 11.

Numquid non meliores ſunt Abana et Pharphar fluvii Damaſci?] Audi Beniamin in itinerario: *Vrbs ipſa Damaſcus maxima, atque pulcherrima eſt, muris cincta: regio verò tota hortis & paradiſis inſtructiſſima, & ſingulis lateribus quindena continens milliaria. Nuſquam aliàs in tota terra fructifera vrbs huic ſimilis viſitur quam duo flumina ex Hermone monte delapſa beant, Amma &* C *Pharphar, ſita eſt enim vrbs ſub Hermone monte Amma vrbem ipſam influit, cuius aqua per tubos in omnes magnatum domos, atque etiam in fora & plateas deducuntur; eſtq; regio ipſa negotiis omnium terrarum frequens. Pharphar verò vrbem ipſam præterfluens, hortos & paradiſos omnes irrigat.* Vers. 12.

Pater, et ſi rem grandem dixiſſet tibi propheta, certe facere debueras: quanto magis quia (quod) nunc dixit tibi: Lavare et mundaberis] Benignus in famulos inſtar patris erat Naaman, adeò vt ab eis *pater* vocaretur, & vt pater amaretur, qui proinde beneuolè conſilium ſalutare illi ſuggeſſerunt, quod ipſe placidè audiuit & acceptauit. Sic & Eliſeus Eliam magiſtrum ſuum vocabat patrem dicens: *Pater mi, currus* D *Iſraël & auriga eius.* Sic etiamnum Hollandi natura ſua benigni ſuos heros & dominos vocant: *Vaer*, id eſt pater. Vers. 13.

Deſcendit et lavit ſepties in Iordane] Cur ſepties? vt ſeptenarius numerus, qui vniuerſitatis numerus cenſetur, demonſtraret omnia ſcelera capitalia, quæ ſeptem numerantur; & in omne tempus, quod ſeptem hebdomadæ diebus circumfertur, penitùs ex animis eradicanda. Tertull. lib. 4. contra Marc. cap. 9. nationum, ait, *quæ ſeptem maculis capitalium delictorum inhorrerent. Quapropter ſepties, quaſi* Vers. 14.

per

per ſingulos titulos, in Iordane lauit; ſimul & vt totius hebdomadis caneret expiationem, quia vnius lauacri vis & plenitudo Chriſto ſoli dicabatur, facturo in terris ſicut ſermonem compendiatum, ita & lauacrum.

Secundò ſepties, vt ſignificetur perfecta corporis & animi ablutio & ſanitas: illa enim conſtat elementis quatuor, eorumque iuſta temperie producitur: hæc verò inuocato S. Trinitatis nomine in baptiſmo peragitur. ita Theodor. & Procop.

Tertiò, ſeptena lotio ſeptem Eccleſiæ Chriſti Sacramenta adumbrat, quibus omnis peccati lepra abſtergitur, hæc ergo ſunt quaſi ſeptē baptiſmata & ablutiones animæ.

ET MVNDATVS EST] Ecce hic eſt fructus ſimplicis obedientiæ. Sic Conſtantinus Magnus à lepra purgatus eſt aqua baptiſmi collati à S. Syluestro, non vi aquæ, nec etiam vi baptiſmi præcisè (Baptiſmi enim effectus eſt abluere peccata animæ, non lepram corporis) ſed quia aqua hæc *diuinæ voluntatis & propheticæ inſtitutionis inſtrumentum fuit*, vt ait S. Ambr.

Alleg. lotio Naaman in Iordane, ſignificat primò baptiſmum, qui lauat lepram animæ. Hic enim in Iordane, dum Chriſtus in eo baptizatus eſt, ad hoc quaſi conſecratus fuit. Secundò, pœnitentiæ; Iordanis enim Hebr. idē eſt quod, *fluuius iudicij*, quod in ſacramento pœnitentiæ peragitur. ita Angelom. Proſper & alij. Audi S. Ambr. lib. 4. in cap. 4. Lucæ: *Diſce ſpiritalia ſacramenta ſignari. Corporis remedium petitur, mentis acquiritur. Abluitur caro, affectus diluitur. Non enim magis corporis, quàm mentis lepram video fuiſſe mundatam: quando poſt baptiſmum veteris erroris colluuione deterſa, negat ſe Dijs alienis hoſtias, quas ſpoponderat Domino, litaturum.*

Vers. 15. OBSECRO ITAQVE VT ACCIPIAS BENEDICTIONEM A SERVO TVO] ſcilicet munera quæ tibi attuli v. 5. Hæc enim ab Hebræis vocātur, *benedictio*, quia ſigna ſunt amoris & beneuolentiæ. Adde hæc *benedictio* eſt realis, idemque quod *benefactio*. Sic benedicere Dei eſt efficax, idemque quod benefacere.

Vers. 16. VIVIT DOMINVS, ANTE QVEM STO, QVIA NON ACCIPIAM] q. d. licet ſim cum meis diſcipulis in ſumma egeſtate & paupertate, tamen iuro me tua munera non accepturum, vt oſtendam hoc miraculum non eſſe meum, ſed Dei: vtque illud me purè ex amore Dei, non ob munera patraſſe demonſtrem; vtque tu dicas ſeruos Dei, non munera hominum ſed Dei ambire.

Sancti reſpuunt munera. Curt

Idem fecit S. Hilarion. Audi quid de Oriono à legione dæmonū per eum liberato in eius vita ſcribat S. Hieron. *Curatus, ait, cum Vxore & liberis, venit ad monaſterium, plurima, quaſi gratiam redditurus, dona afferens. Cui ſanctus: Nō legiſti, inquit, quid Giezi, quid Simon paſſi ſint: quorum alter accepit pretium, alter obtulit: vt ille venderet gratiam Spiritus ſancti, hic mercaretur? Cumque Orionus flens diceret: Accipe, & da pauperibus, reſpondit: Tu meliùs potes tua diſtribuere, qui per vrbes ambulas, & noſti pauperes: ego, qui mea reliqui, cur aliena appetam?*

Perfecta ergo ſanctitas munera quælibet & quantalibet refutat, vti fecit Abraham Geneſ. 14. 22. de quo S. Ambr lib. 1 de Abraham ca. 3. *Quantum*, inquit, *eſt illud, quòd de præda victoriæ nihil voluit cōtingere, nec oblatum ſumpſit? Minuit enim fructum triumphi, mercedis ſuſceptio, & beneficij arrodit gratiam. Plurimùm enim refert, vtrum pecuniæ, an gloriæ dimicauerit.*

Hinc à Deo audire meruit: *Ego protector tuus ſum & merces tua magna nimis.* Geneſ. 15. v. 1. Vbi D. Ambr. citatus: *Quoniam*, inquit, *ſibi mercedem ab homine non quæſiuit, à Deo accepit.* Hinc Eliſeus hic fuit typus Chriſti iubentis Apoſtolis: *gratis accepiſtis gratis date*; ait S. Auguſt. ſerm. 208. de Temp.

OBSECRO, CONCEDE MIHI SERVO TVO, VT TOLLAM ONVS BVRDONVM DVORVM DE TERRA] Iſrael. *Burdonum*, id eſt *mulorum* vt vertit Chald Sept. Vatab. Pagn. & alij Hebr. enim פֶּרֶד *Pered* eſt *mulus*, ac fortè à *Pered* dictus eſt burdo, literam P. in vicinam labialem B commutando. Fit in D. lib. 32. t. 49. mentio *burdonum*, vbi malè Accurſius baculos intelligit, qui Gallicè *bourdons* vocantur. Vnde Cuiacius lib. 11. Obſeruat. cap. 16. *burdones* aſſerit eſſe mulos, qui manni & burici vocantur genici ex aſino & equa, vel equo & aſina; ideoque Hebr. dicuntur *peradim*, id eſt diuiſi, ſeparati, quòd diuiſæ & diuerſæ à ſuis genitoribus ſint ſpeciei: פָּרַד *parad* enim eſt diuidere, ſeparare. Senſus eſt q. d. concede vt poſſim tollere de terra tua tantum quantum poſſunt ferre duo *burdones*, id eſt muli, vt ex ea quaſi ſancta erigam in patria mea *altare* Deo Iſrael, quem ſolum verum eſſe Deum ex hoc miraculo ſanationis meæ agnoſco, veneror & amo. Vnde veriſimile eſt Naaman circum altare erexiſſe templum vel ſacellum, in eoque cum tota familia ſua Deum coluiſſe, ac multos alios ad illum ibi colendum induxiſſe. Potuiſſet Naaman ex terra Syriæ altare erigere. Iſraeliticam tamen optauit, quòd eam, vti monet Theodor. quæſt. 19. Abul. qu. 22. ſanctam crederet, quam præ cæteris Deus elegiſſet, in qua populum templumque ſuum collocaſſet, quæ tot ſanctiſſimorum virorum domicilijs & virtutibus celebraretur. Vers. 17.

Nota hunc locum pro cultu reliquiarum Sanctorum, nam votum Naaman probauit Eliſeus propheta Dei.

NON ENIM FACIET SERVVS TVVS HOLOCAVSTVM AVT VICTIMAM DIIS ALIENIS NISI (ſed tantùm) DOMINO] Hebr. *Iehoua*, qui verus & vnicus eſt Moyſis & Iſraelis Deus. Huc ecce Naamanum perduxit Eliſei ſanctitas & munerum deſpicientia. Vnde ſanctiorem, ait Mendoza in lib. 1. Reg. cap. 12. v. 4. iudicauit terram illam, in qua munerum cupiditas ſepelitur, quàm illam aquam in qua corporum lepra expiatur. Ob eam rationem ſananti lepram Eliſeo obtulit aurum, tamquam Medico: repudianti aurum obtulit preces, tāquam Deo. neque propria auctoritate, ſed illius obtentâ priùs facultate, terræ portionem auſus eſt exportare.

HOC AVTEM SOLVM EST, DE QVO DEPRECERIS DOMINVM PRO SERVO TVO, QVANDO INGREDIETVR DOMINVS MEVS (rex Syriæ) TEMPLVM REMMON, VT ADORET, ET ILLO INNITENTE SVPER MANVM MEAM, SI ADORAVERO IN TEMPLO REMMON, ADORANTE EO IN EODEM LOCO, VT Vers. 18

IGNOSCAT MIHI DOMINVS SERVO TVO PRO HAC RE.]

Vers. 19. QVI DIXIT EI: VADE IN PACE] Greg. de Valentia tract. de fide & fidei profeſſione diſp.1.q.3 puncto 2.ad 3. cenſet hanc petitionẽ Naaman continere rem illicitam, ſcilicet profeſſionem idololatriæ. Naaman enim cooperatum fuiſſe idololatriæ regis in adoratione idoli Rẽmon, ideoque Eliſeum non annuere nec directè reſpõdere, ſed permittere, id eſt negatiuè ſe habere, quia videbat eum hoc tempore incapacem correctionis, ad deponendam hanc idololatriæ ſimulationem, ideoque illam in aliud tẽpus diſtuliſſe, ac pro hac vice ſuffeciſſe ei, quòd Naamanum ad veri Dei cognitionem perduxiſſet. Verùm ſi Naaman cooperabatur idololatriæ, debuiſſet Eliſeus eum hac de re docere nec diſſimulare. Nam ex eo quod ait: *Vade in pace*, omninò colligebat Naaman Eliſeum ſuæ petitioni annuere, & concedere vt rege adorante, adoraret & ipſe in templo Remmon; quare Eliſeus fouiſſet & confirmaſſet Naaman in ſua idololatria, quòd abſit.

Peiùs Priſcillianiſtæ, quos ſequitur Machiauellus, dicebant, licitum eſſe ſimulare exteriùs hæreſim vel idololatriam, dummodo in animo veram fidem retineas; vnde aiebant: *iura periura, ſecretum prodere noli.* Minùs, perperam tamen Adrianus in 4. qu. 1 de Baptiſmo reſp. ad 5. aſſerit, licitum eſſe extrinſecùs ſimulare idololatriam, ſi abſit ſcandalum, nec inſtet præceptum confitendi fidem.

Adoratio Naaman fuit curuatio politica. Nota ergo adorationem hanc Naaman, non fuiſſe propriè dictam: ſic enim fuiſſet impia & idololatrica: ſed impropriam, ſcilicet incuruationem corporis, vel genuflexionem obſequij cauſa, vt ſcilicet regem ex officio ſibi commiſſo fulciret & ſuſtentaret in templo, vt: & alibi facere conſueuerat; quod facere non poterat, niſi rege genuflectente, ipſe pariter genuflecteret. Eſt Catechreſis. Id patet ex Hebr. שָׁחָה *ſacha*, quod propriè ſignificat, curuare vel incuruare ſe, vti vertit hic Arias. Alia ergo fuit adoratio regis, alia Naaman; rex enim propriè adorabat idolum ſuum Remmon: Naaman verò adorabat impropriè, id eſt curuabat ſe, vt regi ſuo ſe curuanti accommodaret, eumque ſuſtentaret & honoraret. Erat ergo hæc eius adoratio non religioſa, ſed politica & ciuilis; ſicut *Abraham adorauit*, id eſt reuerentiam exhibuit, *filios Heth*, Geneſ. 23.7. & Iacob *adorauit*, id eſt veneratus eſt filium ſuum Ioſeph principem Ægypti. Hebr. 11. 21.

Solebat enim rex Syriæ cùm incederet, aut ſe quacumque de cauſa proſterneret, inniti aut manibus aut humeris Naaman: quare neceſſe erat, vt ſeſe Naaman ad regis motum, atque habitum accommodaret. Ex quo fiebat, vt cum ſtante ſtaret, cum incedente incederet, & procedente ipſe quoque procederet. Hoc enim ſi omiſiſſet, inciuilis & ruſticus, imò infidelis habitus fuiſſet.

Dices, Naaman cooperabatur regi adoranti Remmon: ergo cooperabatur eius idololatriæ. Reſp. negando conſequentiam. Cooperabatur enim Regi ad actionem naturalem, ſcilicet ad curuationem corporis dumtaxat, non autem ad moralem, vel ad intentionẽ regis, quæ

A erat curuãdo ſe adorare Remmon. Sic nobiles, ait Caiet. comitantes ſuum regem euntẽ ad cõcubinam, non peccant, quia non comitantur eum, vt vadat ad fornicandum & peccandum, ſed abſolutè vt vadat quocumque libuerit, comitantur enim eum dumtaxat honoris & obſequij cauſa, ceu famuli dominum ſuum.

Senſus ergo Naaman fuit q.d. Peto ô Eliſee facultatem, vt curuãte ſe rege in templo Remmon, ad eum adorandum, liceat & mihi regem ſuſtentanti curuare me, non ad adorandum Remmon, ſed vt hoc obſequium & ſeruitium regi meo præſtem ad quod ex officio meo teneor, tam in templo quàm alibi, ne gradu & dignitate apud regem excidam. Rex enim inniti-

B tur ſuper me; quare quocumque ipſe ſe flectit, & vertit, ego pariter me vertere & flectere debeo. Erat ergo actus hic curuandi adiaphorus & indifferens, eratque cultus non ſacer ſed ciuilis & politicus. Nam ſuſtentare regem ſiue ſtantem, ſiue ambulantem, ſiue genuflectentem per ſe eſt actus obſeruantiæ, per accidens verò, eſt quòd contingat eum ſuſtentari, dum ille corã idolo incuruatur. Id enim non eſt idolo, ſed regi reuerentiam exhibere.

Dices ſecundò, Naaman dabat ſcandalum aulicis; putabant enim ipſi eum adorare cum Rege idolum Remmon. Reſp. nullum fuit ſcandalum. tum quia ſciebant Naaman ex officio teneri ad ſuſtinendum regem in hac corporis curuatione, nec aliud prætendere; tũ quia Naaman publicè abdicarat idola, & profiteba-

C tur cultum veri Dei Iſraelis, eique altare & ſacellum erexerat, in quo totam ſuam familiam Deum verum ſecum adorare compellebat. Ita Abul. Lyran. Burgen Caietan. Serar. Sanchez, Salianus hîc, & Suarez de fide, tract. 1. diſp. 14. ſect. 4. n. 8.

Quin & Tertul. lib. de Idololatria cap 15. in fine: *Sed quoniam*, inquit, *ita malu circumdedit ſæculum idololatria, licebit adeſſe in quibuſdam, quæ nos homini, non idola officioſos habent. Planè ad ſacerdotium & ſacrificium vocatus non ibo (proprium enim idoli officium eſt) ſed neque conſilia neque ſumptus aliaue opera in huiuſmodi fungar. Si propter ſacrificium vocatus aſſiſtam, ero particeps idololatriæ: ſi me alia cauſa coniungit ſacrificanti, ero tantùm ſpectator ſacrificii.*

Porrò hac in re circumſpectè agendum eſt; vna enim circumſtantia ſubinde ſpeciem facti

D mutat, & quod erat licitum, facit illicitum; vt ſi rex velit ſuos famulos cogere ad idololatriam, ideoque eos compellat ſecum ire ad templum, vt ſecùm idolum adorent, vt fecit Iulianus apoſtata. Vnde Valentinianus dux militiæ poſteà imperator Iulianum quidem euntem ad idolorum fanum, honoris cauſa comitatus eſt, ſed cùm ibidem ſacrificus idololatra roſcidis quibuſdam frondibus eum aſperſiſſet, ipſe illi alapã impegit conuiciiſque eum proſcidit, ac partem veſtis in quam aſperginis illius gutta ceciderat, abſcidit. Quocircà ipſe ob Chriſtianam fidem à Iuliano militia exutus, & in exilium actus hac ſua in fide conſtantia meruit Iuliano poſt Iouianum in imperio ſuccedere. *Qui erga omnia pietati poſthabuit, omnia conſecutus eſt munere pietatis*, ait Baron. anno Chriſti 364.

Sic S. Serg. & Bacchus primicerij Maximiani

ni Imp. comitati ſunt eum ſacrificaturum Ioui vſque ad ianuas templi, ſed illud ingredi noluerunt. Cauſam rogati dixerunt, ſe religione prohiberi: ſe enim Chriſtianos eſſe, nec Iouem ſed Deum verum colere. Quâ de cauſâ excruciati glorioſum obiêre martyrij agonem die 7. Octobris: quia nimirùm tunc aſſeclæ Imperatoris ſolebant inijcere thus thuribulo in honorem idoli, & idolo acclamare, alijſque ſignis & modis cooperari idololatriæ Imperatoris. Adde tunc flagrante Imperatorum in Chriſtianos perſecutione, ſignum idolorum cultus erat aſtare ſacrificijs. Denique ſub decem primis Imp. fideles perſequentibus, Chriſtiani feruentes erant, & quamlibet idololatriæ ſpeciem & vmbrã horrebant, & cauebant.

Porrò Naaman hîc factus eſt veri Dei cultor, non tamen Iudæus vel proſelytus, quia non fuit circumciſus: quare legem Moyſis ſeruare non tenebatur, vti ad eam æquè ac ad circumciſionem obligabantur omnes Iudæi, tamquam Abrahæ, Iſaac & Iacob poſteri: manſit ergo Naaman gentilis, & Deum verum colebat, vti colebant patres omnes ante diluuium in ſtatu legis naturæ. Vide S. Aug. ſerm. 207. de Temp. qui eſt de Naaman Syro.

Remmon eſt Venus.

REMMON] nonnulli cenſent *Remmon* eſſe Iouem ſummum Deorum, itaque dici quaſi רם *ram* id eſt *excelſum*, vtpote altitonantem. Melius Seratius, Sãchez & alij cenſent eſſe Venerem, tum quia Venus erat Dea Syriæ, tum quia Syri Venerem faciebant tam Deum quàm Deam teſte Macrobio: tum quia *Remmon*. Hebr. ſignificat *malum punicum*. Veneri autem poma præſertim aurea & punica, ob pulchritudinem & ſeminum fœcunditatem ſacra fuiſſe teſtantur Theocritus, Virg. Lucian. & Ouid. li. 10. Metamor. Vide Pererium Hieroglyph. libr. 54. Sic Romani colebant Pomonam quaſi Deam pomorum, teſte S. Aug. lib. 3. ciuit. 24.

ABIIT ERGO AB EO ELECTO TEMPORE] Chald. & Pagn. *Abijt ab eo milliara terræ*. Sept. *In ſpatia terræ*. Iſidorus; *quaſi per ſtadiũ terræ*. Vatabl. *iugerum agri*. Caiet. ex R. Dauid: *prandio terræ*, id eſt tanto ſpatio Naman abierat ab Eliſeo, cùm ad eum venit Giezi petens munera, quantum durante prandio confici poteſt ſcilicet milliare. Et huic expoſitioni vulgatam verſionem accõmodat Sanchez, vt *electum tempus* vocetur milliare: milliare enim eſt communis & electa hominum menſura, quam ſcilicet omnes communi conſenſu elegerunt ad demetiendum locorum ſpatia & diſtantias.

Verùm Noſter Geneſ. 35. 16. vertit: *verno tẽpore*, alibi vertit *tempus viridationis*. Ergo *tempus electum*, eſt tempus vernum quo omnia virent. Ita Rupert. addit hoc Script. vt ſignificet Eliſeum prudenter Naamano præſcripſiſſe lotionem in Iordane, ex eo quòd erat tempus vernum; tunc enim tepente aura lotiones corpori ſalutares ſunt, cùm in hyeme ob frigus ſint noxiæ. Rurſùm vt ſignificet lætiorem hanc à lepra curationẽ accidiſſe Naamano, ex tempore, vtpote quę acciderit in vere, cùm omnia florent & lætitiam homini aſpirant; lætiſſimum ergo ipſum rediiſſe domum. Vide dicta Geneſ. 35. 16.

Vers. 20. VIVIT DOMINVS, QVIA CVRRAM POST

A EVM, ET ACCIPIAM AB EO ALIQVID] q. d. Iuro per Deum quòd petam à Naaman aliquod antidoron, ſiue munus pro ſanitate ei data à meo magiſtro Eliſeo. Hinc patet Giezi propriè non fuiſſe Simoniacum, quia miraculoſam ſanitatem Naamano non vendidit pretio, nec de eo cum ipſo pactus eſt; ſed poſt gratis ei datam ab Eliſeo ſanitatem, munus aliquod ab eo petijt: Simoniacus verò primus fuit Simon magus, qui à S. Petro emere voluit pretio Spiritum ſanctum, Actor. 8. vnde ab eo hoc peccatum nomen *Simoniæ* accepit. Peccauit tamen grauiter Giezi, primo, quòd inſcio & inuito Eliſeo hoc munus à Naamã petierit & acceperit, Secundò, quòd mentitus ſit Eliſeum id petere. Tertiò, quòd Eliſeo hanc notam cupiditatis inuſſerit, quæ multùm eius ſanctitati &

Peccauit Giezi. Primò. Secundò. Tertiò.

B honori derogabat. Ipſe enim reſpuens munera Naaman ab eo habitus fuit vt vir diuinus, & propheta cæleſtis: iam verò petens munera videri ei potuit homo egens & cupidus, ac ſimilis pſeudoprophetis, qui pro ſuis vaticinijs accipiebant munera. Quare poterat Naaman deficere à fide quam conceperat de Deo vero, ex ſanctitate & integritate Eliſei. Vnde valdè veriſimile eſt Eliſeum effeciſſe, vt Naaman reſciret, Giezi ſe inſcio munera hæc ab eo petiiſſe, ideoque à ſe lepra punitum, vt hac ratione integritas ſua in munerum contemptu Naamano cõſtaret; itaque ille in opinione, quam de eo conceperat ac vera in Deum fide confirmaretur. Quartò, Giezi peccauit furto, qui a Naaman munera hæc mittebat Eliſeo, pro quo ea Giezi petebar, Giezi autem illa in ſuos vſus conuertere deſtinabat: Vnde ea abſcondit v. 24. ne quid E-

Quartò.

C liſeus de iis ſciret. Quocirca mox Eliſeus illi exprobrat v. 26. *Accepiſti argentum*, inquit, *vt emas oliueta & vineas*. Quintò peccauit Simonia mentali, animum enim habuit Simoniacum: petiit enim munera à Naaman intuitu ſanitatis miraculosè illi ab Eliſeo collatæ, quaſi hæc merces & hoc pretium Eliſeo pro ſanitate deberetur. Vnde S. Ambroſ. lib. de dignit. Sacerd. cap. 4. ait Simoniacos eſſe ſectatores Giezi & Simonis magi, ideoque lepram ſimonię adhærere eorum non corporibus, ſed mentibus.

Quintò.

NONNE COR MEVM IN PRÆSENTI (præſens) ERAT, QVANDO REVERSVS EST HOMO (Naaman) DE CVRRV SVO IN OCCVRSVM TIBI] *Cor*, id eſt mens & oculi mentis meæ Vers. 26.

D à Deo ſupernaturaliter eleuati & adiuti fuêre, vt abſentem & remotam tuam munerũ à Naaman acceptionem, quaſi præſentem cognoſcerent, & cernerent. q. d. Putabas me abſentem cùm munera petiiſti: at ego ſpiritu tibi præſens eram; mentis enim intuitu vidi omnia quæ feciſti. Multò ergo magis ait S. Aug. lib. 22. ciuit. 19. ſancti in cælis abſentia & remota quæ in terra fiunt, cernere poſſunt.

Simili modo S. Benedictus vidit abſentia multa, vti narrat S. Greg 2. dial. capit 3. 18. 19. vnde addit S. Gregor. eum habuiſſe ſpiritum Eliſei.

ACCEPISTI ARGENTVM, &c. VT EMAS OLIVETA ET VINEAS ET OVES ET BOVES ET SERVOS ET ANCILLAS] Talentum argenti continebat ſex millia ſiclorum argenti hoc eſt ſex millia florenorum Brabanticorũ ſiue Fran- Vers. 26.

corum vt vocant Galli: quare duo talenta quæ accepit Giezi valebant duodecim millibus Frācorum, quæ faciūt quatuor millia coronatorum Francicorum: quorum quiſq; continet duodecim Iulios ſiue Regales hæc ſumma autem illo æuo, cùm omnia eſſent vili pretio, ac rarū foret argentum, poterant emi hæc omnia. Alij diſiunctiuè explicant. q. d. Vt emas vel olineta vel vineas vel oues & boues. Hinc videtur quòd Eliſeus munera hæc ſibi à Naaman per Giezi miſſa, ipſi Giezi conceſſerit & dederit, ne ipſe iniuſtè ea poſſidens continuè peccaret.

Vers. 27. SED ET LEPRA NAAMAN ADHÆREBIT TIBI ET SEMINI TVO VSQVE IN SEMPITERNVM] non abſolutè vt patet, ſed q. d. ad longiſſimum & immemorabile tempus, v. g. per trecentos annos, ſiue in tertiam & quartam generationem Exodi 34. 7. ita Serar. Abul. Sanchez & alij.

Argentum ergo quod iniquè accepit Giezi, fuit veneno infectum & peſtiferum, inſtar veſtium nummorumq́ue quibus in domo peſte in- A fecta peſtis adhæreſcit, vt ea accipientem inuadat & inficiat. Sic enim lepra Naaman quaſi adhæſiſſet argento, infecit Giezi illud recipientem, eumq́ue leproſum effecit.

Quare deinceps Giezi cum Eliſeo verſatus non eſt, ſed vt leproſus hominum conſortium ex lege Leuit. 13. & 14. vitare debuit: nec enim eum Eliſeus legis ſtudioſiſſimus ad ſe admiſiſſet. Ita Abul. q. 10. quòd ergo Giezi c. 8. cum rege Ioram collocutus dicitur, eiq́ue miracula Eliſei narraſſe, id videtur contigiſſe antequàm percuſſus eſſet lepra, vnde Abul. Serar. Salian. & alij cenſent hîc eſſe Hyſterologiam, ac Giezi lepram, & conſequenter Naamani ad Eliſeum aduentum & ſanationem, poſteriùs contigiſſe, ſcilicet anno vltimo regni Ioram, cùm paulò B pòſt ipſe, occiſus eſt à Iehu: ſi quis tamen ordinē S. Scipt. retinere velit, dicat oportet, Giezi pœnitentiam egiſſe, ſicq́ue Deum & Eliſeum placaſſe, lepramq́ue à ſe, ſi non à poſteris omnibus repuliſſe, ait Serar. itaq́ue iam mundatum collocutum eſſe cum rege Ioram.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELiſeus ferrum ſecuris in aqua merſum ad lignum, quaſi ad ſuum manubrium enatare facit: inde v. 8. conſilia ſecreta regis Syriæ reuelat regi Iſrael. Mox v. 14. milites Syros ad ſe capiendum miſſos excæcat, ducítque ad regem Iſrael, eóſque vetat percuti, imò cibo refici iubet. Denique v. 24. rex Syriæ obſidet Samariam, eâmque ad extremam famem redigit. Quare rex Iſrael Eliſeum ad necem depoſcit, ſed ille legatis regis oſtium occludi præcipit.

1. DIxerunt autem filij prophetarum ad Eliſeum: Ecce locus, in quo habitamus coram te, anguſtus eſt nobis. 2. Eamus vſque ad Iordanem, & tollant ſinguli de ſilua materias ſingulas, vt ædificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit: Ite. 3. Et ait vnus ex illis: Veni ergo & tu cum ſeruis tuis. Reſpondit: Ego veniam. 4. Et abiit cum eis. Cumq́ue veniſſent ad Iordanem cædebant ligna. 5. Accidit autem, vt cùm vnus materiam ſuccidiſſet, caderet ferrum ſecuris in aquam: exclamauitq́ue ille, & ait: Heu heu heu domine mi, & hoc ipſum mutuò acceperam. 6. Dixit autem homo Dei: Vbi cecidit? At ille monſtrauit ei locum. Præcidit ergo lignum, & miſit illuc: natauitq́ue ferrum. 7. Et ait: Tolle. Qui extendit manum, & tulit illud. 8. Rex autem Syriæ pugnabat contra Iſrael, conſiliumq́ue iniit cum ſeruis ſuis, dicens: In loco illo & illo ponamus inſidias. 9. Miſit itaque vir Dei ad regem Iſrael, dicens: Caue ne tranſeas in locum illum: quia ibi Syri in inſidiis ſunt. 10. Miſit itaque rex Iſrael ad locum quem dixerat ei vir Dei, & præoccupauit eum, & obſeruauit ſe ibi non ſemel neque bis. 11. Conturbatumq́ue eſt cor regis Syriæ pro hac re: & conuocatis ſeruis ſuis, ait: Quare non indicatis mihi quis proditor mei ſit apud regem Iſrael? 12. Dixitq́ue vnus ſeruorum eius: Nequaquam Domine mi rex, ſed Eliſeus propheta, qui eſt in Iſrael, indicat regi Iſrael omnia verba quæcumque locutus fueris in conclaui tuo. 13. Dixitq́ue eis: Ite, & videte vbi ſit: vt mittam, & capiam eum. Annuntiaueruntq́ue ei dicentes: Ecce in Dothan. 14. Miſit ergo illuc equos & currus, & robur exercitus: qui cùm veniſſent nocte, circumdederunt ciuitatem. 15. Conſurgens autem diluculò miniſter viri Dei, egreſſus, vidit exercitum in circuitu ciuitatis, & equos & currus: nunciauitque ei, dicens: Heu heu heu domine mi, quid faciemus? 16. At ille reſpondit: Noli timere: plures enim nobiſcum ſunt, quàm cum illis. 17. Cūq́ue oraſſet Eliſeus, ait: Domine, aperi oculos huius, vt videat. Et aperuit Domi-

nus

nus oculos pueri, & vidit: & ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum, in
circuitu Eliſei. 18. Hoſtes vero deſcenderunt ad eum: porrò Eliſeus orauit
ad Dominum, dicens: Percute obſecro, gentem hanc cæcitate. Percuſſitque eos Do-
minus, ne viderent, iuxta verbum Eliſei. 19. Dixit autem ad eos Eliſeus: Non
eſt hæc via, neque iſta eſt ciuitas: ſequimini me, & oſtendam vobis virum quem
quæritis. Duxit ergo eos in Samariam: 20. cumque ingreſſi fuiſſent in Sama-
riam, dixit Eliſeus: Domine aperi oculos iſtorum, vt videant. Aperuitque Dominus
oculos eorum, & viderunt ſe eſſe in medio Samariæ. 21. Dixitque rex Iſrael
ad Eliſeum, cùm vidiſſet eos: Numquid percutiam eos, pater mi? 22. At ille
ait: Non percuties: neque enim cepiſti eos gladio & arcu tuo, vt percutias: ſed po-
ne panem & aquam coram eis, vt comedant & bibant, & vadant ad dominũ ſuum.
23. Appoſitaque eſt eis ciborum magna præparatio, & comederunt & biberunt,
& dimiſit eos, abieruntque ad dominum ſuum, & vltrà non venerunt latrones Sy-
riæ in terram Iſrael. 24. Factum eſt autem poſt hæc, congregauit Benadad rex
Syriæ, vniuerſum exercitum ſuum, & aſcendit, & obſidebat Samariam. 25. Fa-
ctaque eſt fames magna in Samaria: & tamdiu obſeſſa eſt, donec venundaretur
caput aſini octoginta argenteis, & quarta pars cabi ſtercoris columbarum quinque
argenteis: 26. Cumque rex Iſrael tranſiret per murum, mulier quædam excla-
mauit ad eum, dicens: Salua me domine mi rex. 27. Qui ait: Non te ſaluat
Dominus: vnde te poſſum ſaluare? de area, vel de torculari? Dixitque ad eam rex:
quid tibi vis? Quæ reſpondit: 28. Mulier iſta dixit mihi: Da filium tuum, vt co-
medamus eum hodie, & filium meum comedemus cras. 29. Coximus ergo fi-
lium meum, & comedimus. Dixique ei die altera: Da filium tuum, vt comedamus
eum. Quæ abſcondit filium ſuum. 30. Quod cùm audiſſet rex, ſcidit veſtimen-
ta ſua, & tranſibat per murum. Viditque omnis populus cilicium, quo veſtitus erat
ad carnem intrinſecus. 31. Et ait rex: Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, ſi ſte-
terit caput Eliſei filij Saphat ſuper ipſum hodie. 32. Eliſeus autem ſedebat in
domo ſua, & ſenes ſedebant cum eo. Præmiſit itaque virum: & antequam veniret
nuntius ille, dixit ad ſenes: Nũquid ſcitis quòd miſerit filius homicidæ hic, vt præ-
cidatur caput meum? videte ergo, cùm venerit nuntius, claudite oſtium, & non ſi-
natis eum introire: ecce enim ſonitus pedum domini eius poſt eum eſt. 33. Ad-
huc illo loquente eis apparuit nuntius, qui veniebat ad eum. Et ait: Ecce, tantum
malum à Domino eſt: quid ampliùs expectabo à Domino?

Vers. 1. DIXERVNT AVTEM FILII PROPHETARVM AD ELISEVM: ECCE LOCVS IN QVO HABITAMVS CORAM TE (nos regente, docente & dirigente, quaſi noſtro duce & magiſtro) ANGVSTVS EST NOBIS] quia indies creſcebat diſcipulorum ad eos & ad Eliſeum confluentium, ac religioſam vitam ambientium numerus, ob eorum vitæ ſanctitatem, & famam virtutis.

Vers. 2. EAMVS VSQVE AD IORDANEM, ET TOLLANT SINGVLI DE SILVA MATERIAS SINGVLAS, VT ÆDIFICEMVS] tuguria in quibus tanta multitudo religioſorum habitet. Vide hic priſcorum religioſorum paupertatem, laborem, & vnanimitatem. Audi Theodoret. *Chorus prophetarum extremam amplectebatur* (vltrò & voluntariè) *paupertatem; non enim habebant domos, ſed vtebantur tuguriis. Quamobrem à magno illo propheta ſupplices petierunt, vt abiret cum ipſis ligna ſecantibus ad ea conſtruenda. Tanta autem vtebantur paupertate, vt ne ſecurim quidem ſuſtinerent poſſidere.* Et S. Hieron. Epiſt. 4. ad Ruſtic. *Filij prophetarum,* ait, *quos monachos in veteri teſtamento legimus, ædificabant ſibi caſulas prope fluenta Iordanis, & turbis vrbium derelictis, polenta & herbis agreſtibus victitabant.* Idem prorsùs fecere monachi & eremitæ poſt Chriſtum, tempore S. Antonij S.

A Baſilij, S. Hieronymi: vnde iuxta Iordanem ædificabant ſibi caſulas & tuguria, vt patet ex vitis Patr. Hinc & ipſe S. Hieron. per S. Paulam quinque ædificauit monaſteria, ad quæ Romanam nobilitatem euocauit, atque vni eorum ipſe præerat. Quocirca Franc. Suarez tomo 3. de religione li. 3. c. 1. n. 6. & ſeq. ex S. Ignatio, Hier. Ambr. & Damaſceno docet hos filios, id eſt diſcipulos prophetarum fuiſſe typum & præludiũ Religioſorum noui teſtamenti, ac inſtar eorum coluiſſe caſtitatem, paupertatem & obedientiã, ſed ſine voto.

HEV, HEV, HEV DOMINE MI] Tropol. Eucher. *Rectè,* inquit, *is qui ferrum amiſerat, clamabat, Heu, heu, heu, Domine mi & hoc ipſum mutuò acceperam. Habent enim hoc electi proprium, ſi quando in eis ſua ſcientia furtiua vanæ gloriæ culpa ſubripitur, ad cor velociter redeunt, & quidquid in ſe ante diſtricti* B *iudicis oculos damnabile inueniunt, lachrymis inſequuntur. Qui flentes non ſolùm cautè inſpiciunt quæ malè commiſerunt, ſed ex accepto munere, quæ reddere etiã bona debuerant.* Vers. 5.

DIXIT AVTEM HOMO DEI (Eliſeus Dei ſeruus) Vbi cecidit FERRVM? AT ILLE MONSTRAVIT EI LOCVM: PRÆCIDIT ERGO LIGNVM ET MISIT ILLVC, NATAVITQVE FERRVM] Idem prorsùs Gotho cuidam pau- Vers. 6.

peri præſtitit S. Benedictus qui, vt ait S. Gregorius 2. Dial. cap. 6. *acceſſit ad locum* (ad lacum illū quem ceciderat ferrum ex falce) *tulit de manu Gothi manubrium, & miſit in lacum: & mox ferrum de profundo rediit, atque in manubrium intrauit. Qui ſtatim ferramentum Gotho reddidit dicens: Ecce labora, & noli contriſtari.*

Quæres, an verum hîc fuerit miraculum? Aſſerit Valleſius S. Philoſ. a. 37. dicens Deum ferro grauitatem detraxiſſe & indidiſſe leuitatem, vt è fundo enatando ferretur in altum. Verùm dico non fuiſſe hic propriè dictum miraculum, quod omnem naturæ & naturalium cauſarum vim excedat oportet, vt à ſolo Deo patrari poſſit. Omnia enim hæc facta ſunt per Angelum, qui lignum ab Eliſeo præciſum & in manubriū adaptatum apprehendit, in fundum aquæ detulit, ferro inſeruit, in altum extulit, & ſecurim ibi B fluitantem ſuſtentauit, donec eam lignator apprehenderet. ita Abul.

Ferri enatantis Allegoria.

Alleg. Tertul. lib. contra Iudæos cap. 13. per aquas Iordanis accipit baptiſmum; per lignum, crucem Chriſti; per ferrum, dura peccatorum corda. *Quod*, inquit, *manifeſtius huius ligni Sacramento? quod duritia huius ſæculi merſa in profundo erroris, & à ligno Chriſti, id eſt paſſionis eius in baptiſmo liberatur; vt quod perierat olim per lignum in Adam, id reſtitueretur per lignum Chriſti.* Sic & S. Ambr. lib. 2. de Sacram. cap. 2. *Ecce*, inquit, *aliud genus baptiſmatis. Quare? Quia omnis homo ante baptiſmum, quaſi ferrum premitur atque demergitur. Vbi baptizatus fuerit, non tanquam ferrum, ſed tanquā iam leuior fructuoſi ligni ſpecies leuatur.* Et mox: *Vides ergo, quòd in cruce Chriſti omnium hominum leuatur infirmitas.* Et Theodor. qu. 19. *Hoc*, inquit, *præfigurauit Seruatoris noſtri diſpenſationem, quomodo enim lignum* C *quidem, quod eſt leuiſſimum fuit demerſum; quod eſt autem grauiſſimum, nempe ferrum, ſupernatauit: ita diuina natura deſcenſum effecit, vt humana natura aſcenderet.*

S. Auguſt. verò ſerm. 210. de Temp. per fluuium accipit fluentes voluptates & concupiſcentias, ex quibus nos merſos liberat Eliſeus, id eſt Chriſtus per lignum crucis. *Securis illa*, inquit, *in profundo iacebat, quia genus humanum in omnium criminum abyſſum infelici ruina corruerat, ſicut ſcriptum eſt: Infixus ſum in limo profundi. Et iterùm, Deueni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me. Fluuius enim ille, vbi ſecuris cecidit, ſignificat prætèrfluentem & fugitiuam, & in abyſſum deſcendentem voluptatem, vel luxuriam ſæculi huius. Fluuius enim* D *à fluendo nomen accepit. Et quia omnes peccatores tranſitorijs voluptatibus inhærentes, fluere dicuntur; ideò ſecuris illa in fluuio & in limo iacebat oppreſſa.* Pergit deinde ad Eliſeum, id eſt Chriſtum Saluatorem: *Veniens verò Eliſeus miſit lignum, & natauit ferrum. Quid eſt lignum mittere, & ferrum in medium producere, niſi patibulum crucis aſcendere, & de profundo inferni humanum genus erigere, ac de omnium peccatorum limo per crucis myſterium liberare? Poſtquam verò natauit ferrum, miſit manum Propheta, & recepit illud, & rediit ad vtilem vſum domini ſui. Ita & de nobis factum eſt, dilectiſſimi fratres, qui de manu Domini ſuperbiendo cecideramus, per crucis lignum iterum ad manum vel ad poteſtatem Domini redire meruimus. Et ideò quantùm poſſumus, cum ipſius adiutorio laboremus, ne iterùm ſuperbiendo de manu Domini corruamus.*

A S. Irenæus autem lib. 5. cap. 17. per ferrum accipit firmum Dei verbum, quod per lignum (comedendo ex ligno ſcientiæ boni & mali à Deo vetito Geneſ. 3.) negligentes amiſeramus, nec inueniebamus, ſed per lignum crucis Chriſti recepimus. *Quòd autem ſecuris ſimilis ſit verbo Dei*, inquit, *docet Ioannes Baptiſta dicens: Iam autem ſecuris ad radicem arborum poſita eſt.* Matthæi 3.

Tropolog.

Tropol. Angelom. *Ferrum in manubrio*, inquit, *donum intellectus in corde eſt: ligna verò per hoc cædere, eſt prauè agentes increpare; quod nonnumquā dum fluxè agitur, dum lapſus vanæ gloriæ in accepta eadem ſcientia non vitatur, ferrum in aqua perditur, quia ex diſſoluto opere intelligentia fatuatur. Quam profectò intelligentiam ad hoc nouimus dari, vt ante dantis oculos ex bona actione debeat reſtitui. Vnde rectè is, qui* B *ferrum amiſerat clamabat: Heu, heu, heu domine mi, & hoc ipſum mutuum acceperam.* Idem iiſdem verbis habet Euchet. ac penè Ruper.

Anagogia.

Anagog. Beda: ſicut ferrum aquis merſum Eliſeus reduxit ad manubrium; ſic Chriſtus corpus ſuum aquis paſſionis & mortis demerſum reuocauit ad vitam. Idem faciet nobis in communi omnium reſurrectione. Corpus enim noſtrum inſtar ferri eſt durum, graue, frigidum, ferrugineoſum, & pronum vt in abyſſum ruat; ſed Chriſtus ferro huic contrarias dotes corporis glorioſi inſeret, illudque quaſi igniet, vt ſit clarum, agile, leue, ſubtile, impaſſibile, glorioſum.

DIXITQVE VNVS SERVORVM EIVS] Abul. putat hunc fuiſſe Naaman, quem Eliſeus à lepra curarat: ſed videtur incredibile, quòd ipſe Eliſeum ſibi tam beneficum regi prodiderit, vti C ſub initium c. 8. fatetur Abul. *Vers. 12.*

ELISEVS PROPHETA QVI EST IN ISRAEL, INDICAT REGI ISRAEL OMNIA VERBA QVÆCVMQVE LOCVTVS FVERIS IN CONCLAVI TVO] Spiritus enim prophetiæ eſt cognoſcere tam arcana, abſentia, & remota, quàm futura prędicere. Vtrumque enim eamdem virtutem requirit, ſcilicet opem & reuelationē diuinam.

NOLI TIMERE: PLVRES ENIM NOBISCVM SVNT, QVAM CVM ILLIS] *Plures*, nimirùm Angeli, qui pro Deo & ſanctis eius, quaſi cæleſtes acies innumeræ & fortiſſimæ militant, ob quas ipſe vocatur *Deus ſabaoth*, id eſt *exercituum*, iuxta illud Pſal. 33. *Immittet* (Hebr. חֹנֶה *chone*, id eſt, *caſtra metabitur*) *Angelus Domini in circuitu timentium eum.* Sic de Iacob fu- D giente Eſau dicitur Geneſ. 32. 1. *Fueruntq́; ei obuiam angeli Dei, quos cùm vidiſſet, ait: Caſtra Dei ſunt hæc.* Sic Angeli pugnarunt pro Moſe & Hebręis contra caſtra Pharaonis in mari rubro. Exodi 14. Vnde S. Ambroſ. ſerm. 1. de Eliſeo: *Diuinus timor*, inquit, *terrorem à nobis expellit hoſtidem. Arma autem hæc noſtra ſunt, quibus nos Saluator inſtruxit, oratio, miſericordia, atque ieiunium. Ieiunium enim meliùs quàm murus tuetur; miſericordia fortiùs liberat, quàm rapina; oratio longiùs vulnerat, quàm ſagitta. Sagitta enim non niſi proximè conſpectum percutit aduerſarium, oratio autem etiam longiùs poſitum vulnerat inimicum.* Et paulò pòſt: *Mira res plures è cælo defenſores meretur ſanctitas, quàm in terris oppugnatores adduxit improbitas.* Cauſam ſubdit *Scire enim debet, quòd aduerſarij meritis* *Vers. 16.*

magis

magis quàm virtute vincuntur, & non tam virtute quàm ſanctitate ſuperantur, ſicut ſanctus Eliſeus hoſtes ſuos non armis ſuperabat, ſed oratione vincebat.

VERS. 17. ET APERVIT DOMINVS OCVLOS PVERI] *Non mirum,* ait S. Ambr. ſerm. de Eliſeo, *ſi oratio aperuit oculos, vt videret exercitum; non mirum, inquam, ſi nouos inſerit oculos, qui noua promeretur auxilia. Aut cur nõ aciei producat obtutum, qui acies inſtruxerat Angelorum? Cur inquam non oratione ſua hebetudinem pupillarum detergeret, qui meritis ſuis caliginem nubium penetrauit? Neceſſariò ergo S. Eliſeus hoc facto miniſtro formidoloſo præſtitit ſecuritatem, cui iam refuderat claritatem.*

ET ECCE MONS PLENVS EQVORVM, ET CVRRVVM IGNEORVM, IN CIRCVITV ELISEI] Angeli hos equos & currus ſpecie ignis ex aëre & nubibus ac radiis ſolis, appoſitè ad ignis colorẽ exhibendũ per eas tranſparentibus, efformarunt, vt Eliſeo ſuam cæleſtem naturam igneamque celeritatem, fortitudinem, vim & efficaciam repræſentarent, vti repræſentarant Eliæ in eius raptu. Spiritus enim Eliæ ſucceſſor & heres fuit Eliſeus; in eo ergo impletũ fuit illud Dei promiſſum: *Ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu, & in gloria ero in medio eius.* Zachar. 2. 5. vide ibi dicta. Cauſam dat S. Ambr. ſer. 2. de Eliſeo. *Quid mirum, ait, ſi auxilia meretur è cælo; enim animus ſemper in cælo eſt, ſicut ait Apoſtolus Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt? Ergo ſi noſtra conuerſatio in cælis eſt, & cæleſtium conuerſatio poteſt eſſe nobiſcũ: hoc eſt, vt qui vitã viuimus, Angelorum rectè conſortiũ mereamur. Eſt ergo ſanctè viuentibus quædam inter ſe cognatio, coniunctio atque ſocietas, nec intereſt vtrũ in cælis maneant, an in terris; Angelici ſint habitus vel humani; dummodo in iis ſit eadem vita vel ſanctitas. Conuerſatio enim connectit, quos ſeparat elementum, & diuerſis licet corporibus diuidantur, iiſdem tamen actibus coniunguntur. Atque ideò fit vt ſancti ſibi quodam conſortio cohærentes, à ſe inuicem non diſcedant: & modò Angeli ad terras veniant, modò homines ad cæleſtia transferantur: ac profectò meliore quibus vita communis eſt, incipiunt illis viuendi etiam elementa eſſe communia.*

VERS. 18. PERCVTE OBSECRO GENTEM HANC CÆCITATE] Septuag. ἀορασίᾳ, id eſt *auidentia*, vt ſcilicet videntes non videant, nec aduertant. Hinc eã percuſſi hic Syri Eliſeum quidem & ciuitatem videbant, ſed non agnoſcebant nec aduertebant. Simili cæcitate & aoraſia percuſſi ſunt ciues Sodomæ, inuadentes domum Lot Geneſ. 19. Audi S. Ambr. ſerm. 1. de Eliſeo: *Tunc igitur orauit Eliſeus, & omnem hoſtilem exercitum cæcitate percuſſit. Non mirum ſi aduerſariis cæcitatem intulit, qui famulo largitus eſt claritatem; & ſi hoſtibus aufert viſum, qui miniſtro præſtat aſpectum. Vbi ſunt, qui dicunt, plus quàm preces ſanctorum, hominum arma poſſe? Ecce vna oratio Eliſei totum exercitum vulnerauit, & vnius prophetæ meritis omnis eſt hoſtium numerus captiuatus. Quæ caterua regum, quæ turba militum tàlem victoriam perpetrauit, vt ita hoſtes proſternerent, vt de illis nullus occumberet? Hæc eſt verè hæc incruenta victoria, vbi ſic aduerſarius vincitur, vt de vincentibus nemo lædatur.*

VERS. 19. DIXIT AVTEM AD EOS ELISEVS: NON EST HÆC VIA, NEQVE ISTA EST CIVITAS] Abulenſ. putat Eliſeum hic officioſè mentitum. Videbant enim Syri ciuitatem Dothain in qua, vel iuxta quam tunc degebat Eliſeus, A quem quærebant: hoc autem videtur negare Eliſeus dicens: *Neque iſta eſt ciuitas,* quam quæritis. Excuſat Eliſeum Lyran. dicens eum locutum eſſe non de ciuitate Dothain, in qua tunc degebat, ſed de Samaria vbi habebat domum & fixerat ſedem, vt patet verſ. 32. Non enim reſpondet hîc Eliſeus ad quæſita Syrorum, vtpote qui nihil interrogarant, ſed ad mentem eorum, q. d. Quæritis Eliſeum ô Syri, venite mecum, ego oſtendam vobis viam in Samariam, in qua ipſe habitat, ibique ego eum vobis oſtendam, faciamque, vt agnoſcatis, quem modò præſentem quidem habetis, ſed tamen percuſſi aoraſia non cognoſcitis. Nolebat enim ab eis agnoſci in Dothain, ſed in Samaria; vt eos ad regem deduceret, & conuiuio exciperet. In B hiſce autem verbis nullum fuit mendacium, ſed celatio veritatis dumtaxat, quæ licita eſt, & ſæpe neceſſaria: ſi enim veritatem aperuiſſet, dixiſſetque: *Ego ſum Eliſeus quem quæritis,* nõ potuiſſet eos tradere regi Iſrael, nec ſuam in eos potentiam æquè ac beneficentiam oſtendere. Quòd ſi Syri rogarint Eliſeum: Quæ eſt via in Dothain, vbi eſt Eliſeus? vti nonnulli cenſent, idque reſponſio Eliſei ſubindicat, non tenebatur Eliſeus ad eorum, vtpote hoſtium mentem reſpondere, ſed ad propriam & ſuam; ſcilicet hanc non eſſe Samariam patriam ſuam, vbi Eliſeum, quem quærebant, erant agnituri, vti dixi.

NON PERCVTIES] id eſt non occides Syros, VERS. 22. quos ad te perduxi. *ſi enim occidantur,* ait Theodor. *non cognoſcetur magnitudo miraculi: ſin autem reuertantur ad eum qui miſit, ille quoque diſcet Dei* C *noſtri potentiam.*

SED PONE PANEM ET AQVAM CORAM EIS, VT COMEDANT ET BIBANT] Noluit Eliſeus Syros licet hoſtes, occidi à rege Iſrael, ſed benignè & lautè tractari, vt eos charitate ſuperaret, & ex inimicis amicos faceret, vt deinceps terram Iſrael non inuaderent, nec prædarentur; quod & fecerunt victi ab Eliſeo tum potentia, tùm potiùs amore. Vide S. Chryſoſt. (vel quiſquis eſt auctor: ſtyli enim elegantia arguit fuiſſe Latinum nõ Græcum) hom. de Eliſeo & Syrorum inſidiis detectis tomo 1. vbi inter cætera ait de Syris: *Mirantur & ſtupent ſibi pro morte victum, pro interitu cibum, conuiuium pro pœna parari.* Et inferiùs. *Fit tunc propheta ſanctiſſimus glorioſus in ſuis, glorioſior in alienis. Exhibet ſuis* D *ſigna virtutum, & alienis cauſas exhibet gloriarum. Docuit prior inimicos foueri, docuit primus debere hoſtibus parci, docuit aduerſariis pro pœna epulas exhiberi.* Deinde docet Eliſeum fuiſſe typum Chriſti, vnde ſubiicit: *O Dominum Chriſtum, & in veteribus nouum, & in nouis exemplis veterem figuratum! Eliſeus ſanctiſſimus clauſit viſum, & reſerat: cæcos efficit, & illuminat: aſpectum adimit, & condonat: perſequentibus adimit, & ſe ſequentibus tribuit: cæcos efficit alienos, & videntes efficit in ciuitate incluſos. Qui captiuare prophetam venerant, excæcantur; & qui capti iam fuerant, oculantur. Huius vtriuſque veritas completur, vt & figura Chriſti, & exemplum futuri populi monſtrarentur; vt iam fierent ex alienis proprii, ex inimicis amici, & ex hoſtibus ſui. Dimittit Eliſeus exercitus iſtos ad ſuos, dimittit, inquam, tot prædicatores, quot habuit hoſtes: tot relatores virtutum, quot homines hoſtium.* Denique

concludi dicens : Quod tunc temporis defuit, poſtmodùm completum eſſe per Apoſtolos in Pentecoſte & deinceps, dicente Script. Pſal. 18: *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*

Vers. 23. ET VLTRA NON VENERVNT LATRONES SYRIÆ IN TERRAM ISRAEL] ſcilicet viuente Eliſeo, ſiue ad longum tempus: nam poſteà rurſùm veniſſe liquet ex ſequent. Hic fuit fructus beneficentiæ Eliſei in prædones Syros, vti iam dixi, ita S. Chryſ. hom. 1. de Eliſeo.

Vers. 25. DONEC VENVNDARETVR CAPVT ASINI OCTOGINTA ARGENTEIS] hoc eſt 80. ſiclis, puta 80. florenis Brabanticis ſiue 80. Francis. *Argenteus* enim erat ſiclus, licet nonnulli putent fuiſſe dimidium ſicli duntaxat, & ſic 80. argentei eſſent 40. Franci. Aliqui per *caput aſini* accipiunt totum aſinum, vt ſit Synecdoche, qua caput ſignificat totum corpus vel animal, vt cùm dicimus quid ſibi vult iſtud *caput* hominis, vel iſtud inſanum *caput*? id eſt iſte homo. Simpliciùs alij accipiunt ſolum caput aſini, hoc enim arguit ingentem fuiſſe famem, & aſinus magno præ cæteris animalibus eſt capite, ſi proportio ad reliquũ corpus ſpectetur. Sic cùm Hannibal Caſilinum obſideret mus vnus vendebatur ducentis denariis, teſte Valer. Maxim. lib. 7. c. 6.

ET QVARTA PARS CABI STERCORIS COLVMBINI QVINQVE ARGENTEIS] *Cabus* ſiue chœnix erat menſura victus diurni, continens quatuor libras & quinque vncias, vt dixi in fine Pentateuchi : quarta pars cabi ergo erat libra cum vncia, puta tredecim vnciæ. Lyran. Hugo & Dion. per *ſtercus* intelligunt grana frumenti, quæ in columbarum gurgulione vel ventriculo inueniuntur. Verùm alij ſimpliciter *ſtercus* vt ſonat accipiunt. Vnde Ioſeph. & Theodor. cenſent ſtercus hoc columbinum fuiſſe pro ſale : habet enim vim acrem & cauſticam teſte Galeno. Planiùs alij ſtercus columbæ cenſent fuiſſe pro edulio, tum quia fit ex granis aliiſque cibis purioribus, tum quia humidius eſt, & rebus integrioribus conſtat, vnde homini eſt edule. Addit Plinius lib. 29 cap. 6. fimum columbarum ex aceto valere ad curandas agilopas, albugines & cicatrices; ac lib. 30. cap. 4. ad faucium aſperitates & diſtillationes leniendas. Inſuper margaritas, quæ contra cardiacos & melancholicos affectus celebrantur & quarum ſiccitate innata, corporum redundantiæ conſumuntur, puriores reddit. Ita enim ſcribit l. de gemmis c. 13 Franc. Ruæus. Eſt apud Vogeſum in Lotharingia montem, amnis margaritarum ferax; verùm non vſque adeo ſplendidæ ſunt: mirum tamen, quòd quæ per geneſin gratia in eis deſideratur, per columbas reſarcitur : quæ ſcilicet deuoratas, puriores tandem eas cũ fæcibus reddunt, reſtituuntque, ait Serarius & ipſe Lotharingus.

Vers. 27. QVI AIT : NON TE SALVAT DOMINVS: VNDE TE POSSVM SALVARE? DE AREA VEL TORCVLARI?] hoc eſt, vt Vatab. vertit : *Quandoquidem Dominus tibi non fert opem, vnde ego tibi ferã opem? de horreóne an de torculari?* q.d. Cùm Dominus famem hanc toti vrbi immiſerit, niſi ipſe tibi in ea ſuccurrerit, ego tibi ſuccurrere nequeo; quia non habeo frumentum in horreo, nec vinum in torculari, q. d. mihi ipſi deeſt panis & vinum ad victum. Vnde Chald. vertit: *Ni ſaluet te Dominus, vnde ſaluabo te?* Hinc & Regia in vulgata editione ſic legunt: *Non, ſaluet te Dominus.* q. d. Non ego, ſed Dominus te ſaluet & paſcat, quia ego non habeo cibum quem tibi dem.

Aliter Ioſeph. Abul. & Sanchez: Rex, inquit, ob famem & ob importunam interpellationem mulieris iratus indignanter reſpondit : *Non te ſaluet : Deus.* q.d. Deus te affligat. Sic Gentiles irati mala imprecantes dicebant ; *Dij te perdant, Dij tibi malè faxint.* Vnde Vatab. ſic quoque vertit: *Diſpereas, quare quæris à me cibum, cùm me ſcias omni cibo carere?*

Vers. 29. COXIMVS ERGO FILIVM MEVM, & COMEDIMVS] Barbarum fuit hoc epulum, quod matri extrema fames extorſit, vt matrem ſe oblita fieret mactatrix & voratrix filij. Simile accidit in obſidione Ieroſolymæ ſub Tito, teſte Ioſepho; ac vltimis hiſce annis Sueco Germaniam populante multi fame adacti, carnes humanas vorarunt. Permiſit Deus Samaritas ad hæc extrema adigi primò, ad puniendum eorum ſchiſma & idololatriam. Secundò, vt illuſtrior fieret ſua ex iis liberatio, & Eliſei illam promittentis prophetia. Sic Deus permittit homines ſubinde ad ipſa mortis limina peruenire, vt eò feruentiùs Deum inuocent, ac Deus eos exaudiens maiorem ab eis gratiarum actionem & laudem referat. Quare in rebus naturaliter deſperatis maximè ſperandum eſt in Deo, qui illis ſolet ſuccurrere iuxta illud: *Deus ex machina.* Audi S. Aug. ſer. 211. de Temp. *Natum conuertit in cibum, quem Deus condidit in ſolatium. Sed poſtquã ad funeſtas epulas ventum eſſet, altera mulier alteram exhortatur: Recipe, inquit, recipe miſeranda mater in viſcera filium, nuper viſceribus procreatum. Eſto tui nati ſepulchrum, eſto eius corporis diuerſorium. Eſto eius, vt ita dixerim monumentum : intra te paululum comeſtus infans redeat, qui per famẽ viuere iam iamq; non poterat. Recipiat nunc comeſtum vterus, quem viuum ediderat partus. Repetat habitaculum mortuus, vnde nuper exierat viuus.*

Vers. 30. VIDITQVE OMNIS POPVLVS CILICIVM QVO VESTITVS ERAT (rex) AD CARNEM INTRINSECVS] Rex hic, licet impius & idololatra, cenſuit pœnitentia & cilicio placandum eſſe Deũ: prudentior ergo fuit noſtris hæreticis, qui cuticulam curantes, reſpuunt cilicia, eaque ſuperſtitioni addicũt. Vide hîc quàm antiquus ſit vſus cilicij in pœnitẽtia. Sic rex Niniues cum toto populo veſtiuit ſe ſacco (cilicio) ſeditque in cinere. Ionæ 3. 6 itaque excidium ſibi à Deo per Ionam comminatum pœnitendo euaſit. Sic rex Arrianus cilicium induit, eoque & precibus Deum placauit, teſte Saluiano libr. 7. Porrò longè antiquior eſt vſus cilicij: primus enim eo vſus legitur Iacob Patriarcha, audiens filium ſuum Ioſeph à beſtia deuoratum, Geneſ. 37. 34. vbi multa de vſu cilicij dixi.

Vers. 31. ET AIT REX : HÆC MIHI FACIAT DEVS, ET HÆC ADDAT : SI STETERIT CAPVT ELISEI FILII SAPHAT SVPER IPSVM HODIE] q.d. hodie amputabo caput Eliſeo, eò quòd ipſe ſuaſerit nobis ſuſtinere hanc in Samaria obſidionem, promittendo Dei in ea ſoluenda auxilium, cùm in ea extremam famem patiamur,

ſimus.

ſimuſq́ue deſperari: ſine eo enim tempeſtiuè compoſuiſſemus cum Rege Syriæ nos obſideute, itaq́ue famem hanc euaſiſſemus, quam Eliſeus videt & diſſimulat, nec ſuis precibus auertere ſatagit. ita Theodor.

Vers. 32. NVMQVID SCITIS, QVOD MISERAT FILIVS HOMICIDÆ (ſcilicet Ioram rex Iſrael, qui *filius* eſt Achabi *homicidæ*; Achab enim occidit Naboth) HVC VT PRÆCIDATVR CAPVT MEVM] q.d. Ioram patriſſat & imitatur patrem ſuum;. ſicut enim Achab pater eius occidit Naboth, ſic ipſe me vult occidere, æquè ac ipſe occidit ſex fratres ſuos, vt dicitur 2. Paral. 21. 3. & ſeq.

VIDETE ERGO CVM VENERIT NVNTIVS, CLAVDITE OSTIVM, ET NON SINATIS EVM INTRARE. ECCE ENIM SONITVS PEDVM DOMINI EIVS POST EVM EST] q.d. Rex ipſe nuntium à ſe miſſum ad me occidendum illicò ſubſequitur, mandati ſui pœnitens, illudq́ue A reuocans. ita Ioſeph. q.d. ne timeatis reſiſtere nuntio regis, quia rex eumdem ſtatim reuocabit, adeò enim feſtinus eum ſequitur, vt videat ſonitum pedum eius feſtinantis audire. Hinc patet Eliſeum ſuaſiſſe regi ne Samariam dederet Syris, ſed à Domino ſperaret auxilium & ſubſidium. Fuit hic rex Ioram filius Achab, qui ei ſucceſſit; eius enim acta hîc deſcribuntur vſque ad cap. 8. v. 14. vbi mors eius narratur. Igitur Ioram præcipitanter ex cholera miſerat nuntium ad occidendum Eliſeum; ſed mox ſubſidente cholera ad ſe reuerſus pœnituit: quare metuens ne nuntius Eliſeum occideret, vt iuſſerat, illicò nuntium ſecutus accurrit, vt cædem inhiberet. Sciebat enim Eliſeum eſſe prophetam, virum ſanctum, & beneficum Samariæ, atque aliàs ſæpè eius oracula fidelia & veriſſima eſſe, expertus erat: vt de hoc quoque, de obſidione inquã ſoluenda, vix dubitare poſſet. ita diſertè Ioſeph. Theodor. & Abul.

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PRædicit Eliſeus Samariam obſidione & famè craſtino die liberandam; ita fit. Deus enim terrorem per ſpectra hoſtium immittens Syris, eos in fugam agit. Vnde Hebræi eorum caſtra prædantur, & annonæ fit copia.

1. DIxit autem Eliſeus: Audite verbum Domini: Hæc dicit Dominus: In tempo-
re hoc cras modius ſimilæ vno ſtatere erit, & duo modij hordei ſtatere vno,
in porta Samariæ. 2. Reſpondens vnus de ducibus, ſuper cuius manum rex in-
cumbebat, homini Dei, ait: Si Dominus fecerit etiam cataractas in cælo, numquid
poterit eſſe quod loqueris? Qui ait: Videbis oculis tuis, & inde non comedes.
3. Quatuor ergo viri erant leproſi iuxta introitum portæ: qui dixerunt ad inui-
cem: Quid hîc eſſe volumus donec moriamur? 4. Siue ingredi voluerimus
ciuitatem, fame moriemur: ſiue manſerimus hîc, moriendum nobis eſt: venite er-
go, & transfugiamus ad caſtra Syriæ, ſi pepercerint nobis, viuemus: ſi autem occide-
re voluerint, nihilominus moriemur. 5. Surrexerunt ergo veſperi, vt venirent
ad caſtra Syriæ. Cumq́ue veniſſent ad principium caſtrorum Syriæ, nullum ibi-
dem repererunt. 6. Siquidem Dominus ſonitum audiri fecerat in caſtris Sy-
riæ, curruum & equorum & exercitus plurimi: dixeruntq́ue ad inuicem: Ecce
mercede conduxit aduerſum nos rex Iſrael reges Hethæorum & Ægyptiorum, &
venerunt ſuper nos. 7. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris, & derelique-
runt tentoria ſua, & equos & aſinos in caſtris; fugeruntq́ue, animas tantùm ſuas
ſaluare cupientes. 8. Igitur cùm veniſſent leproſi illi ad principium caſtro-
rum, ingreſſi ſunt vnum tabernaculũ, & comederunt & biberunt: tuleruntq́ue inde
argentum, & aurum, & veſtes, & abierunt, & abſconderunt: & rursùm reuerſi ſunt
ad aliud tabernaculum, & inde ſimiliter auferentes abſconderunt. 9. Dixe-
runtq́ue ad inuicem: Non rectè facimus: hæc enim dies boni nuntij eſt. Si tacue-
rimus, & noluerimus nuntiare vſque manè, ſceleris arguemur: venite, eamus, &
nuntiemus in aula regis. 10. Cumq́ue veniſſent ad portam ciuitatis, narraue-
runt eis, dicentes: Iuimus ad caſtra Syriæ, & nullum ibidem reperimus hominem,
niſi equos & aſinos alligatos, & fixa tentoria. 11. Ierunt ergo portarij, & nun-
tiauerunt in palatio regis intrinſecus. 12. Qui ſurrexit nocte, & ait ad ſeruos
ſuos: Dico vobis quid fecerint nobis Syri: Sciunt quia fame laboramus, & idcircò
egreſſi ſunt de caſtris, & latitant in agris, dicentes: Cùm egreſſi fuerint de ciuitate,
capiemus eos viuos, & tunc ciuitatem ingredi poterimus. 13. Reſpondit autem
vnus ſeruorum eius: Tollamus quinque equos, qui remanſerunt in vrbe (quia ipſi
tantùm ſunt in vniuerſa multitudine Iſrael, alij enim conſumpti ſunt) & mitten-

tes explorare poterimus. 14. Adduxerunt ergo duos equos, miſitque rex in ca-
ſtra Syrorum, dicens: Ite & videte. 15. Qui abierunt poſt eos vſque ad Iorda-
nem: ecce autem omnis via plena erat veſtibus & vaſis, quæ proiecerant Syri cùm
turbarentur: reuerſique nuntij indicauerunt regi. 16. Et egreſſus populus diri-
puit caſtra Syriæ: factuſq; eſt modius ſimilæ ſtatere vno, & duo modij hordei ſta-
tere vno, iuxta verbum Domini. 17. Porrò rex ducem illum, in cuius manu in-
cumbebat, conſtituit ad portam: quem conculcauit turba in introitu portæ, &
mortuus eſt, iuxta quod locutus fuerat vir Dei, quando deſcenderat rex ad eum.
18. Factumque eſt ſecundùm ſermonem viri Dei, quem dixerat regi, quando ait:
Duo modij hordei ſtatere vno erunt, & modius ſimilæ ſtatere vno, hoc eodẽ tem-
pore cras in porta Samariæ: 19. quando reſponderat dux ille viro Dei, & dixerat,
Etiamſi Dominus fecerit cataractas in cælo, numquid poterit fieri quod loqueris?
Et dixit: Videbis oculis tuis, & inde non comedes. 20. Euenit ergo ei ſicut præ-
dictum fuerat, & conculcauit eum populus in porta, & mortuus eſt.

Vers. 1. In tempore hoc (hâc horâ) cras modius ſimilæ vno statere erit] id eſt vendetur vno ſiclo, hoc eſt vno Franco Gallico, putà quatuor Iulijs, ſiue Regalibus, q. d. cras ſũma erit frumenti abundantia, per quam omnis Samariæ inopia & fames tolletur, omniaque vili pretio comparabuntur.

Alleg. *Benadad* eſt diabolus, qui obſidebat Samariam, id eſt Eccleſiam veterem, faciebatq; vt eſſet magna fames ſpiritualis verbi Dei, ac ſalutis rerumque cæleſtium. Venit Eliſeus, id eſt Chriſtus, qui per ſe & Apoſtolos vbique prædicando, hanc famem ſuſtulit; fecitque vt vbique ſint doctores, qui prædicent verbum Dei, quique doceant viam ſalutis, virtutis & perfectionis. ita Eucher. & Angelom.

Vers. 2. Si Dominus fecerit etiam cataractas in cælo] vt per eas depluat triticum, ſicut depluerunt aquæ in diluuio Noë, & manna in deſerto, Exodi 16. *Nunquid poterit eſſe quod loqueris?* q. d. impoſſibile eſt vt in tanta rerũ inopia, tanta fiat ſubitò copia, vt tam vili pretio vendatur triticum, vnuſque modius comparetur vno ſtatere.

Videbis oculis tuis, et inde non comedes] quia à turba populi opprimeris in porta; idque fiet iuſto Dei iudicio ob tuam incredulitatem, qua hoc meo ex Deo oraculo non credis; quia videris putare hoc factũ eſſe impoſſibile etiam Deo, cui omnia ſunt poſſibilia. Quare negas Deo ſuam omnipotentiam. ita Abul.

Vers. 6. Siquidem Dominus sonitum audiri fecerat in castris Syriæ curruum et equorum] hoſtilium ſe inuadentium: itaque Syros terrefecit, vt conſternati fugerent, & Samariam relinquerent liberam. ita Ioſeph. Vide

A hic vt ludat in humanis diuina potentia rebus. Poterat enim in Syros immittere Angelos, qui illicò omnes trucidarent: poterat fulgetris eos ſiderare: poterat igne cæleſti, milleque alijs modis eos perdere. Sed noluit, voluitque eorum ſuperbiã deprimere per inanem ſonitum, per falſam imaginationem, per ridiculum metum, quo percuti timebant, vbi nõ erat timor, ac proiectis rebus omnibus fugiebant, vt vitam dũtaxat ſeruarent. Similem timorem panicum hoſtium plurimorum contra ſe venientium, immiſit Deus in caſtra Madian, quando Gedeon cum trecentis militibus lagenas flammantes complodentibus, & tubis concrepantibus ea inuaſit. Iudic. c. 7. 19.

Vers. 13. Tollamus quinque equos qui remanserunt in vrbe, quia ipsi tantum
B sunt in vniversa multitudine Israel] puta in tota Samaria, quæ eſt caput & metropolis regni Iſrael, ſiue decem tribuum. Legit interpres בְּכָל *bechal*, id eſt *in vniuerſa*: iam pro ב legunt affine כ, כְּכָל *bechal*, id eſt, *ſicut vniuerſa*. Vnde Chald. Pagn. Vatab. vertunt: *Ecce illi ſicut vniuerſa multitudo Iſrael*, q. d. ſicut totus populus in Samaria macer & fame confectus eſt, ſic & hi qui reſidui ſunt in ea quinque equi, macilenti & fame confecti ſunt.

Vers. 17. Quem conculcavit turba in introitu portæ] quia porta erat anguſta, & turba ingens; quæ fame rabida quaſi furebat ad cibum, qui erat in caſtris Syrorum; vnde ipſe dux portæ volens hanc turbam moderari, & in par-
C tes diuidere, ne ſe mutuò comprimeret, ab eadem violenter irrumpente oppreſſus & contritus eſt: ita Eliſei oraculum per omnia verum certumque fuit.

CAPVT

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELiſeus prædicit famem ſeptennem, & v. 7. Benadad regi Syriæ mortem, Hazaeli verò regnum eius: inde v. 17. deſcribuntur geſta Ioram filij Ioſaphat regis Iuda, ac verſ. 25. geſta Ochoziæ filij Ioram.

1. ELiſeus autem locutus eſt ad mulierem, cuius viuere fecerat filium, dicens:
Surge, vade tu & domus tua, & peregrinare vbicumque repereris: vocauit
enim Dominus famem, & veniet ſuper terram ſeptem annis, 2. Quæ ſurrexit,
& fecit iuxta verbum hominis Dei: & vadens cum domo ſua, peregrinata eſt in
Terra Philiſthiim diebus multis. 3. Cumque finiti eſſent anni ſeptem, reuerſa
eſt mulier de terra Philiſthiim & egreſſa eſt vt interpellaret regem pro domo ſua,
& pro agris ſuis. 4. Rex autem loquebatur cum Giezi puero viri Dei, dicens:
Narra mihi omnia magnalia quæ fecit Eliſeus. 5. Cumque ille narraret regi
quomodo mortuum ſuſcitaſſet, apparuit mulier, cuius viuificauerat filium. clamãs
ad regem pro domo ſua, & pro agris ſuis. Dixitque Giezi: Domine mi rex, hæc eſt
mulier, & hic eſt filius eius, quem ſuſcitauit Eliſeus. 6. Et interrogauit rex mu-
lierem: quæ narrauit ei. Deditque ei rex eunuchum vnum, dicens: Reſtitue ei om-
nia quæ ſua ſunt, & vniuerſos reditus agrorum, à die quâ reliquit terram vſque ad
præſens. 7. Venit quoque Eliſeus Damaſcum, & Benadad rex Syriæ ægrotabat:
nuntiaueruntque ei, dicentes: Venit vir Dei huc, 8. Et ait rex ad Hazael: Tol-
le tecum munera, & vade in occurſum viri Dei, & conſule Dominum per eum, di-
cens: Si euadere potero de infirmitate mea hac? 9. Iuit igitur Hazael in occur-
ſum eius, habens ſecum munera, & omnia bona Damaſci, onera quadraginta ca-
melorum. Cumque ſtetiſſet coram eo, ait: Filius tuus Benadad rex Syriæ miſit me
ad te, dicens: Si ſanari potero de infirmitate mea hac? 10. Dixitque ei Eliſeus:
Vade, dic ei; Sanaberis: porrò oſtendit mihi Dominus quia morte morietur.
11. Stetitque cum eo, & conturbatus eſt vſque ad ſuffuſionem vultus: fleuitque
vir Dei. 12. Cui Hazael ait: Quare dominus meus flet? At ille dixit: Quia ſcio
quæ facturus ſis filijs Iſrael mala. Ciuitates eorum munitas igne ſuccendes, & iu-
uenes eorum interficies gladio, & paruulos eorum elides, & prægnantes diuides.
13. Dixitque Hazael: Quid enim ſum ſeruus tuus canis, vt faciam rem iſtam
magnam? Et ait Eliſeus: Oſtendit mihi Dominus te regem Syriæ fore. 14. Qui
cùm receſſiſſet ab Eliſeo, venit ad dominum ſuum. Qui ait ei: Quid dixit tibi Eli-
ſeus? At ille reſpondit: Dixit mihi: Recipies ſanitatem. 15. Cumque veniſſet
dies altera, tulit ſtragulum, & infudit aquam, & expandit ſuper faciem eius: quo
mortuo, regnauit Hazael pro eo. 16. Anno quinto Ioram filij Achab regis
Iſrael, & Ioſaphat regis Iuda, regnauit Ioram filius Ioſaphat rex Iuda. 17. Tri-
ginta duorum annorum erat cùm regnare cœpiſſet, & octo annis regnauit in Ie-
ruſalem. 18. Ambulauitque in viis regum Iſrael, ſicut ambulauerat domus
Achab: filia enim Achab erat vxor eius: & fecit quod malum eſt in conſpectu
Domini. 19. Noluit autem Dominus diſperdere Iudam, propter Dauid ſer-
uum ſuum, ſicut promiſerat ei, vt daret illi lucernam, & filijs eius cunctis diebus.
20. In diebus eius receſſit Edom, ne eſſet ſub Iuda, & conſtituit ſibi regem.
21. Venitque Ioram Seira, & omnes currus cum eo: & ſurrexit nocte, percuſſit-
que Idumæos, qui eum circumdederant, & principes curruum, populus autem fu-
git in tabernacula ſua. 22. Receſſit ergo Edom ne eſſet ſub Iuda, vſque ad
diem hanc. Tunc receſſit & Lobna in tempore illo. 23. Reliqua autem ſer-
monum Ioram, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum
dierum regum Iuda? 24. Et dormiuit Ioram cum patribus ſuis, ſepultuſque eſt
cum eis in Ciuitate Dauid, & regnauit Ochozias filius eius pro eo. 25. Anno
duodecimo Ioram filij Achab regis Iſrael, regnauit Ochozias filius Ioram regis
Iudæ. 26. Viginti duorum annorum erat Ochozias cùm regnare cœpiſſet, & v-
no anno regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Athalia filia Amri regis Iſrael.
27. Et ambulauit in viis domus Achab: & fecit quod malum eſt coram Domino,
ſicut

ſicut domus Achab: gener enim domus Achab fuit. 28. Abiit quoque cum Ioram filio Achab, ad præliandum contra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad, & vulnerauerunt Syri Ioram: 29. qui reuerſus eſt vt curaretur, in Iezrahel: quia vulnerauerant eum Syri in Ramoth, præliantẽ contra Hazael regem Syriæ. Porro Ochozias filius Ioram rex Iuda, deſcendit inuiſere Ioram filium Achab in Iezrahel, quia ægrotabat ibi.

Vers. 1. VOCAVIT (voce, id eſt iuſſu ſuo adducet) ENIM DOMINVS FAMEM, ET VENIET SVPER TERRAM SEPTEM ANNIS] Eſt Hyſterologia: hæc enim prophetia Eliſei de fame ſeptenni, anteriùs facta eſt, ſcilicet ante quinque vel ſex annos: hic autem recenſetur, eò quòd mulieri hoſpitæ ſuæ, cui hanc famem prædixerat Eliſeus, poſt famis ſeptennium in terram ſuam reuertenti contigerint ea, quæ hic verſ. 5 & ſequ. narrantur. Idem confirmatur ex eo quod Giezi hîc verſ. 4. colloquatur cum rege. Ergo necdum erat leproſus: leproſi enim arcebantur hominum commercio. Ergo hæc contigerunt ante aduentum & ſanationem Naaman: tunc enim Giezi percuſſus eſt lepra, vti ſuperiùs dixi. ita Tornielius, Salianus & alij.

Vers. 7. VENIT QVOQVE ELISEVS DAMASCVM (quæ erat metropolis Benadad regis Syriæ) ET BENADAD REX SYRIÆ ÆGROTABAT] in Damaſco. Benadad paulò poſt ſolutam obſidionem Samariæ, ex terrore & mœrore hunc morbum, in quo mortuus eſt, incurrit. Audi Ioſephum lib. 9. ca. 2. *Rex autem Syrorum Damaſcum reuerſus incolumis, vbi cognouit diuinitùs immiſſo terrore, ſe vnà cum exercitu in fugam coniectum, & vanum fuiſſe, quod de aduentu hoſtium crediderant, ratus omninò aduerſum ſe habere Numen, per animi ægritudinẽ in morbum etiam corporis incidit.* Nimirùm voluit Deus Benadad, qui tot clades Iſraëli intulerat, morbo & morte punire, ideoque Eliſeum miſit Damaſcum, qui Hazaeli eius mortem prædiceret, eumque regni ſucceſſorem declararet.

Vers. 9. HABENS SECVM MVNERA ET OMNIA BONA DAMASCI, ONERA QVADRAGINTA CAMELORVM] Obtulit tot tantaque munera Hazael Eliſeo pro ſalute Benadad regis ſui; ſed certum eſt Eliſeum ea non acceptaſſe; tum quia ipſe Benadad non ſanauit, ſed eius mortem prædixit: tum quia ipſe conſtanter refutauit cap. 5. munera Naaman, quem à lepra curarat, ac Giezi ea accipientem leprâ puniuit. ita Abul. & alij.

Vers. 10. VADE, DIC EI: SANABERIS. PORRO OSTENDIT MIHI DOMINVS, QVIA MORTE MORIETVR] Eſt hic locus difficilis: nam videtur Eliſeus iubere Hazaeli mendacium, vt ſcilicet dicat Benadad regi eum ſanandum, cùm mox eſſet moriturus. Primò, Rabbini, & ex eis Abulenſ. legunt contrariè, ſcilicet, *non ſanaberis*: nam pro לו *lo*, per vau hoc eſt, *ei* legunt לא *lo* per aleph, hoc eſt, *non*. Verùm Chald. Sept. & Latini omnes Codices legunt affirmatiuè: *ſanaberis*. Secundò, alij reſpondent Eliſeum ironicè locutum q. d. ſcilicet ſanaberis, ſperas te ſanandum; ſed erras: nam nõ ſanaberis, ſed morieris.

Tertiò & genuinè, *ſanaberis*, ſcilicet quantum eſt ex parte morbi, q. d. morbus tuus non eſt lethalis, ex morbo hoc non morieris, quod erat verũ: nam non morbus, ſed vis Hazaelis occidit & ſuffocauit Benadad. ita Caieta. Serar. Salian. & alij.

QVID ENIM SVM SERVVS TVVS CANIS, VT FACIAM REM ISTAM MAGNAM?] Hazael negat ſe eſſe canem, non ſolùm quoad vilitatem, ſed etiam & potiùs, quoad impudentiam & feritatem caninam. q. d. ego non ſum tam impudens, barbarus & ferus, vt inſtar canis ſæuiam in viſcera humana, eaque deuorem. Cur ergo tu ô Eliſee aſſeris, mihique dicis: *paruulos eorum elides, & prægnantes diuides?* ita tum quidem ſentiebat Hazael, ſed factus rex Syriæ ſenſum mutauit, fecitque quod hîc prædicit Eliſeus, quodque ipſe hîc abominatur. Honores enim mutant mores, ſed rarò in meliores. Cauſam ſubdit; Vers. 13.

OSTENDIT MIHI DOMINVS TE REGEM SYRIÆ FORE] q. d. tu fies rex Syriæ, ideoque factus rex innatum Syrorum in Iſraelitas odium indues, vt *eorum paruulos elidas & prægnantes diuidas*, vti prædixi. Odium hoc cœpit ab Adad, dum Salomoni rebellauit fecitque ſe regem Syriæ; illudque ex eo quaſi patre hauſit filius Benadad, ac ex eo cæteri reges Syriæ. vide dicta 3. Reg. 11. v. 14. Hac regni prædictione audacior factus Hazael regem Benadad ſuffocauit, eiuſque regnũ occupauit, vt ſequitur: ac immemor & ingratus Eliſeo, hoſtem ſe fecit Iſraeli, in eũque ſæuiit, impleuitque barbariem ab Eliſeo ſibi prædictam.

TVLIT STRAGVLVM, ET INFVDIT AQVAM, ET EXPANDIT SVPER FACIEM EIVS] Addunt Hebr. Chald. & Septuag. *& mortuus eſt*. quod Noſter expreſſit ſubdens: *Qui mortuo regnauit Hazael*. Videtur Benadad æſtu febrili æſtuans petiiſſe aquam ad ſe refrigerandum: porrexit illam ei in ſtragulo, aquâ madefacto Hazael, itaque vel per imprudentiam, vel potiùs per dolum diſtillante continuò ex ſtragulo aquâ in os & fauces Benadad, eum ſuffocauit, vt ei in regno ſuccederet. Addit Serarius, aquam hanc & ſtragulum fortaſſe venenato quopiam humore fuiſſe infectum; ſicut de Herculis Deianiræa veſte tradunt veteres, ac de Othonis III. Imp. Ladiſlai Hungarorum regis, & Solymanni tunica. Ioſephus ait ſimpliciter ſtrangulatum fuiſſe: ita nimirùm Deus puniuit Benadad ob ſæuitiam in Iſraelitas exercitam. Porrò Benadad videtur regnaſſe 56. annos; tot enim intercedunt ab anno 17. Aſa regis Iuda, quo Benadad regnare cœpit, vt patet 3. Reg 15. 18. vſque ad primum annum regni Hazaelis. ita Salianus. Nonnulli tamen putant plures reges in Syria interceſſiſſe, omneſque dictos fuiſſe *Benadad*, id eſt filios & ſucceſſores Adad, primi regis Syriæ. Vnde Hebræi Vers. 15.

bræi tradunt, *Benadad* fuiſſe nomen commune regum Syriæ. Denique Ioſephus lib.11.Antiq. cap.2. aſſerit tam Benadad quàm Hazael apud Syros in ſumma eſſe veneratione, imò *vtrumq; diuinis honoribus coli*, & vtriuſque effigiem quotidianis pompis honorari, tum propter aliam beneficentiam, tum quia magnificè templis extructis Damaſcum ornatiorem reddiderint.

Vers.16. Anno qvinto Ioram filii Achab regis Israel. regnavit Ioram filivs Iosaphat rex Ivda] ſcilicet ſolus poſt mortem patris Ioſaphat. Objicies, id videtur factum anno ſeptimo Ioram, non quinto: nam cap.3. verſ.1. dictum eſt, quòd Ioram rex Iſrael cœperit regnare anno 18. Ioſaphat regis Iuda, Ioſaphat autem regnauit annis 25. ab anno autem 18. ad 25. ſunt ſeptem anni, poſt quos moriente Ioſaphat ſucceſſit ei filius Ioram. Reſpondent Lyran. & Caietan. Ioram filium Achab regnaſſe poſt mortem Achab cum Ochozia fratre primogenito per biennium: ſcilicet ab anno 18. Ioſaphat, vſque ad annum eius vigeſimum, quo mortuus eſt Ochozias, tuncque ſolus regnare cœpit Ioram eius frater iunior. Ergo quod hic dicitur: *anno quinto Ioram*: intellige à tempore, quo Ioram ſolus poſt fratris mortem regnare cœpit, quod fuit anno Ioſaphat vigeſimo, verùm obſtat quod dicitur 3.Reg. vltimo, 52. ſcilicet Ochoziam in Iſrael regnare cœpiſſe anno 17. Ioſaphat, ac mortuum anno 18. eiuſdem; nam per biennium dumtaxat regnauit: quare cùm Ochozias ſic mortuus anno Ioſaphat 18. eique ſtatim frater Ioram ſucceſſerit: hinc ſequitur Ioram cœpiſſe regnare anno 18. Ioſaphat, non vigeſimo. Meliùs Abul. reſpondet non eſſe numerandum annum 18. Ioſaphat, eò quòd illo expleto cœperit regnare Ioram, nec 19. eò quòd ſub finem eius cœperit regnare, nec 25. eò quòd is fuerit imperfectus; ablatis autem his tribus annis manent ab anno 18. Ioſaphat, ad annum eiuſdem 25. dumtaxat anni quinque integri, de quibus hic dicitur: *Anno quinto Ioram filij Achab*, &c. *regnauit Ioram filius Ioſaphat*, ſcilicet poſt mortem Ioſaphat, qui anno 25. regni ſui mortuus eſt: tunc enim ſucceſſit ei filius Ioram.

Optimè Richardus de S. Victore in conciliatione lib. Reg. & Paralipom. Arias in Daniele, Salian. Torniellus, Sanchez & Serar. hic reſpondent Ioram regem Iuda, bis à patre nuncupatum fuiſſe regem, ob duo eius bella, ſcilicet primò, anno 17. Ioſaphat, quo ipſe cum Achab iturus erat ad bellum contra Syros 3.Reg.22. tuncque videtur Ioram à Ioſaphat patre dumtaxat regis titulum accepiſſe, vt ſi quid mali in bello accidiſſet, ſibi ſuccederet Ioram. Secundò, poſt ſex annos, ſcilicet 23. Ioſaphat, quo ipſe in bellum contra Moabitas profectus eſt, vt dictum eſt hoc lib. cap.3. tunc enim Ioſaphat rurſùm Ioram filium declarauit regem, & regni adminiſtrationem ſe abſente eidem tradidit, indeque numerandi ſunt anni octo, quibus dicitur regnaſſe Ioram; ita ſcilicet, vt tribus annis Ioram regnant cum Ioſaphat patre viuente, quatuor verò cæteris poſt mortem patris; octauus verò & vltimus fuerit imperfectus, ideoque non numeretur. Quare licet nonnulli cenſeant Ioram poſt mortem patris Ioſaphat regnaſſe octo annis, tamen verius eſt quod dixi, nimirùm ipſum quatuor integris annis dumtaxat & quinto incompleto regnaſſe poſt mortem Ioſaphat, cum eo verò viuente tribus vltimis eius annis regnaſſe, id patet ex c.9. verſ.29. vbi Ochozias filius Ioram regis Iuda, mortuo Ioram patre, dicitur cœpiſſe regnare anno vndecimo Ioram regis Iſrael: nam computa annos ab anno quinto Ioram regis Iſrael, vſque ad annum eius vndecimum, habebis annos dumtaxat quinque integros, quibus ſolis alter Ioram poſt mortem patris Ioſaphat regnauit in Iuda.

Vice verſa cùm cap.1. v.17. dicitur Ioram rex Iſrael regnare cœpiſſe anno ſecundo Ioram filij Ioſaphat regis Iuda, intellige annum ſecundum ab eo tempore, quo Ioram primùm à patre Ioſaphat ituro contra Syros titulum regis accepit, quod fuit anno Ioſaphat 17. Vnde ſecundus Ioram filij Ioſaphat annus incidit in annum 18. Ioſaphat, quo cœpit regnare Ioram filius Achab in Iſrael.

Vers.18. Ambvlavitqve (Ioram filius Ioſaphat rex Iuda) in viis regvm Israel (colendo idola eorum) sicvt ambvlaverat domvs Achab. Filia enim Achab erat vxor eivs) nomine Athalia; hæc enim fuit vxor Ioram, & mater Ochoziæ, vt patet v.26.

Vers.19. Vt daret illi lvcernam] id eſt ſtirpem & proſapiam regiam, ſcilicet nepotum ſibi inuicem continuò in regno Iuda ſuccedentium.

Vers.21. Venitqve Ioram rex Seira] id eſt in Idumæam. Hæc enim ſicut ab Eſau fundatore, qui alio nomine vocatus eſt *Edom*, dicta fuit *Idumæa*, ſic ab eodem qui pariter vocatus eſt *Seir*, id eſt piloſus, hirſutus, dicta eſt *Seira*.

Vers.23. Reliqva avtem sermonvm (id eſt rerum & geſtorum) Ioram, et vniversa qvæ fecit, nonne hæc scripta in libro verborvm dierum regvm Ivda?] puta in Diarijs & annalibus regum Iuda? Nota hic tacentur multa de Ioram, quæ proinde ſupplentur in lib.2. Paralipom. cap.21. vbi verſ.3. Ioſaphat rex dicitur filijs ſuis, qui erant fratres Ioram, dediſſe *penſitationes* (malè nonnulli legunt: *penſationes*) id eſt annuos redditus. Rurſùm, quòd Ioram omnes fratres ſuos numero ſex occiderit, vt ſolus ſecurè regnaret. Inſuper, quòd Elias iam raptus (ante nouem annos) ad eum miſerit litteras ex paradiſo, quibus ei ob hæc fratricidia & ob idololatriam minatus eſt Dei vindictam, quæ mox ei obuenit: nam Deus percuſſit eum morbo inſanabili, ita vt viſcera egereret; filios quoque eius omnes occidit per Philiſthæos & Arabes, vnico excepto Ochozia, qui licet minimus natu, ei ſucceſſit, idque in pœnam talionis, vt ſicut ipſe fratres ſuos occiderat, ſic & filij eius occiderentur. Addit Ioſeph. vxores eius fuiſſe occiſas. Ita barbari iſti iuſto Dei iudicio cæde filiorum regis, regiorum fratrum manibus parentarunt: nec tamen dixit rex inſipiens in corde ſuo: *Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum.*

Vers.25. Anno dvodecimo Ioram filii Achab regis Israel, regnavit Ochozias filivs Ioram regis Ivdæ] Dices, cap. ſeq. verſ.29. dicitur Ochozias regnare cœpiſſe anno vnde-

vndecimo Ioram, non duodecimo. Reſp. cœpit A anno vndecimo regnare cum patre Ioram, qui erat in tormentis ſui morbi; ſequenti autem anno, qui eſt duodecimus, mortuo patre ſolus regnauit in Iuda. ita Abulenſ. Sanchez, Salian. & alij.

VERS. 26. VIGINTI DVORVM ANNORVM ERAT OCHOZIAS, CVM REGNARE COEPISSET.] Dices 2. Paralipom. 22.3. dicitur fuiſſe 42. annorum. Reſp. hæc antilogia eſt perdifficilis & quaſi irreconciliabilis, quam diſcutiam ſuo loco in lib. Paralip.

NOMEN MATRIS EIVS ATHALIA, FILIA AMRI] id eſt neptis Amri; erat enim Athalia filia Achab, vt dictum eſt verſ. 18. Achab autem erat filius Amri. Sic Matth. 1. 8. Ozias dicitur filius Ioram, cùm eius fuerit nepos, imò trinepos: omittuntur enim ibi tres generationes, & tres filij intermedij, ſcilicet Ochozias, Ioas & Amaſias, eò quòd Ioram miſcuiſſet ſe ſtirpi impiæ Achab, & cum ſua vxore Athalia filia Iezabelis, idololatriam inuexiſſet in regnum Iuda.

Aliter reſpondent Hebræi apud S. Hieron. in Tradit. & Caietan. ſcilicet, Athaliam verè fuiſſe filiam Amri, dici tamen filiam Achab, vel imitatione, vel nutritione, quòd ab Achab ſit educata, ideoque eius idololatriam imitata.

GENER ENIM DOMVS ACHAB FVIT.] VERS. 27. Ochozias ergo videtur duxiſſe filiam Ioram filij Achab, ſicut Ioram pater Ochoziæ duxerat Athaliam filiam Achab, aut certè duxiſſe filiam fratris, aut ſororis Ioram: ideò enim dicitur *gener domus Achab*, quia ſcilicet ſocer eius fuit Ioram, vel frater Ioram: nimirùm tota hæc impie- B tatis & idololatriæ propago inoc̃ta fuit in regnum Iuda per impiam Iezabel; huius enim filia fuit Athalia, ac neptis eius fuit vxor Ochoziæ, quarum vtraque à Iezabele, quæ vnius erat mater, alterius auia, educata eius impietatem & mores gentilitios imbibit. Vide hic quàm periculoſum & noxium ſit ducere vxores infideles vel hæreticas.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eliſeus mittit vnum è ſuis, qui vngat Iehu in regem Iſrael, vt familiam Achab deleat; vngit ille Iehu: id ex Iehu intelligentes principes eum regem creant. Iehu ergo rex factus pergit in Iezrahel, ibiq́ occidit Ioram regem Iſrael, & Ochoziam regem Iuda, ac Iezabelem ex domo præcipitari iubet, quam deinde canes deuorant iuxta oraculum Eliæ.

1. ELiſeus autem Propheta vocauit vnum de filijs prophetarum, & ait illi:
Accinge lumbos tuos, & tolle lenticulam olei hanc in manu tua, & vade
in Ramoth Galaad. 2. Cumque veneris illuc, videbis Iehu filium Ioſaphat filij
Namſi: & ingreſſus ſuſcitabis eum de medio fratrum ſuorum, & introduces in
interius cubiculum. 3. Tenenſque lenticulam olei, fundes ſuper caput eius, &
dices: Hæc dicit Dominus: Vnxi te regem ſuper Iſrael. Aperieſque oſtium, &
fugies, & non ibi ſubſiſtes. 4. Abijt ergo adoleſcens puer prophetæ in Ramoth
Galaad, 5. & ingreſſus eſt illuc: ecce autem principes exercitus ſedebant, &
ait: Verbum mihi ad te, ô princeps. Dixitque Iehu: Ad quem ex omnibus nobis?
At ille dixit: Ad te, ô princeps. 6. Et ſurrexit & ingreſſus eſt cubiculum: at
ille fudit oleum ſuper caput eius, & ait: Hæc Dicit Dominus Deus Iſrael: Vnxi te
regem ſuper populum Domini Iſrael, 7. & percuties domum Achab domini
tui, & vlciſcar ſanguinem ſeruorum meorum prophetarum, & ſanguinem omnium
ſeruorum Domini, de manu Iezabel. 8. Perdamq́ue omnem domum
Achab: & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clauſum & nouiſſimum
in Iſrael. 9. Et dabo domum Achab, ſicut domum Ieroboam filij Nabat,
& ſicut domum Baaſa filij Ahia. 10. Iezabel quoque comedent canes in
agro Iezrahel, nec erit qui ſepeliat eam. Aperuitque oſtium, & fugit. 11. Iehu
autem egreſſus eſt ad ſeruos domini ſui: qui dixerunt ei: Recténe ſunt omnia?
quid venit inſanus iſte ad te? Qui ait eis: Noſtis hominem, & quid locutus ſit.
12. At illi reſponderunt: Falſum eſt, ſed magis narra nobis. Qui ait eis: Hæc &
hæc locutus eſt mihi, & ait: Hæc dicit Dominus: Vnxi te regem ſuper Iſrael.
13. Feſtinauerunt itaque, & vnuſquiſque tollens pallium ſuum poſuerunt ſub
pedibus eius, in ſimilitudinem tribunalis, & cecinerunt tuba, atque dixerunt:
Regnauit Iehu. 14. Coniurauit ergo Iehu filius Ioſaphat filij Namſi contra
Ioram: porrò Ioram obſederat Ramoth Galaad, ipſe & omnis Iſrael, contra Hazael
regem Syriæ: 15. & reuerſus fuerat vt curaretur in Iezrahel propter vulnera,
quia percuſſerant eum Syri, præliantem contra Hazael regem Syriæ. Dixit-

que

que Iehu: Si placet vobis, nemo egrediatur profugus de ciuitate, ne vadat, & nū-
tiet in Iezrahel. 16. Et aſcendit, & profectus eſt in Iezrahel: Ioram enim ægro-
tabat ibi, & Ochozias rex Iuda deſcenderat ad viſitandum Ioram. 17. Igitur
ſpeculator qui ſtabat ſuper turrim Iezrahel, vidit globum Iehu venientis, & ait:
Video ego globum. Dixitque Ioram: Tolle currum, & mitte in occurſum eo-
rum, & dicat vadens: Recténe ſunt omnia? 18. Abijt ergo, qui aſcenderat cur-
rum, in occurſum eius, & ait: Hæc dicit rex: Pacata ne ſunt omnia? Dixitque
Iehu: Quid tibi & paci? tranſi, & ſequere me. Nuntiauit quoque ſpeculator, di-
cens: Venit nuntius ad eos, & non reuertitur. 19. Miſit etiam currum equo-
rum ſecundum: venitque ad eos, & ait: Hæc dicit rex: Numquid pax eſt? Et
ait Iehu: Quid tibi & paci? tranſi, & ſequere me. 20. Nuntiauit autem ſpe-
culator, dicens: Venit vſque ad eos, & non reuertitur: eſt autem inceſſus quaſi
inceſſus Iehu filij Namſi, præceps enim graditur. 21. Et ait Ioram: Iunge cur-
rum. Iunxeruntque currum eius, & egreſſus eſt Ioram rex Iſrael, & Ochozias rex
Iuda, ſinguli in curribus ſuis, egreſſiq; ſunt in occurſum Iehu, & inuenerunt eum
in agro Naboth Iezrahelitæ. 22. Cumque vidiſſet Ioram Iehu, dixit: Pax eſt
Iehu? At ille reſpondit? Quæ pax: adhuc fornicationes Iezabel matris tuæ, &
veneficia eius multa vigent. 23. Conuertit autem Ioram manum ſuam, & fu-
giens ait ad Ochoziam: Inſidiæ Ochozia. 24. Porrò Iehu tetendit arcum
manu, & percuſſit Ioram inter ſcapulas; & egreſſa eſt ſagitta per cor eius, ſta-
timque corruit in curru ſuo. 25. Dixitque Iehu ad Badacer ducem: Tolle,
proijce eum in agro Naboth Iezrahelitæ: memini enim quando ego & tu ſe-
dentes in curru ſequebamur Achab patrem huius, quòd Dominus onus hoc le-
uauerit ſuper eum, dicens: 26. Si non pro ſanguine Naboth, & pro ſanguine filio-
rum eius, quem vidi heri, ait Dominus, reddam tibi in agro iſto, dicit Dominus.
Nunc ergo tolle, & proijce eum in agrum, iuxta verbum Domini. 27. Ochozias
autem rex Iuda videns hoc, fugit per viam domus horti: perſecutuſque eſt eum
Iehu, & ait: Etiam hunc percutite in curru ſuo: & percuſſerunt eum in aſcenſu
Gauer, qui eſt iuxta Ieblaam: qui fuit in Mageddo, & mortuus eſt ibi. 28. Et
impoſuerunt eum ſerui eius ſuper currum ſuum, & tulerunt in Ieruſalem: ſepe-
lieruntque eum in ſepulchro cum patribus ſuis in Ciuitate Dauid. 29. Anno
vndecimo Ioram filij Achab, regnauit Ochozias ſuper Iudam, 30. venitque
Iehu in Iezrahel. Porrò Iezabel introitu eius audito, depinxit oculos ſuos ſti-
bio, & ornauit caput ſuum, & reſpexit per feneſtram. 31. Ingredientem Iehu per
portam, & ait: Numquid pax poteſt eſſe Zambri, qui interfecit dominum ſuum?
32. Leuauitque Iehu faciem ſuam ad feneſtram, & ait: Quæ eſt iſta? & incli-
nauerunt ſe ad eum duo vel tres eunuchi. 33. At ille dixit eis: Præcipitate eam
deorſum, & præcipitauerunt eam, aſperſuſque eſt ſanguine paries, & equorum
vngulæ conculcauerunt eam. 34. Cumque introgreſſus eſſet, vt comederet,
biberetque, ait: Ite, & videte maledictam illam, & ſepelite eam: quia filia regis
eſt. 35. Cumque iſſent vt ſepelirent eam, non inuenerunt niſi caluariam, & pe-
des, & ſummas manus. 36. Reuerſique nuntiauerunt ei. Et ait Iehu: Sermo
Domini eſt, quem locutus eſt per ſeruum ſuum Eliam Theſbiten, dicens: In agro
Iezrahel comedent canes carnes Iezabel, 37. & erunt carnes Iezabel ſicut
ſtercus ſuper faciem terræ in agro Iezrahel; ita vt prætereuntes dicant: Hæcci-
ne eſt illa Iezabel?

Vers. 1. VADE IN RAMOTH GALAAD] Iam enim A verbs illa poſt regis Ioram eam obſidentis volnus capta erat vel tota, vel eius pars, ait Abul. Sanchez & Serar. idque patet ex v. 15.

Vers. 2. SVSCITABIS EVM DE MEDIO FRATRVM SVORVM] id eſt, vt Vatab. *iube vt ſurgat è medio fratrum*, id eſt principum collegarum ſuorum: qui enim hîc fratres, paulò pòſt vocantur principes.

ET INTRODVCES IN INTERIVS CVBICVLVM] vt ſecretò eum vngas in regem: ne ſi publicè id facias, ſeditio concitetur à Iorami regis aſſeclis & fautoribus, ideoque vbi eum ſecretò vnxeris, ſtatim *fugies & non ibi ſubſiſtes*.

Vers. 6. VNXI TE] Hæc videtur fuiſſe ſecunda vnctio Iehu: nam prima facta videtur ab Elia; hoc enim ei iuſſerat Deus 3. Reg. 19. 15. ideoq; eum ire iuſſerat in Damaſcum, vt ibi vngeret Hazael in regem Syriæ, ac deinde in Samariam, vt vngeret Iehu in regem Iſrael: ſed prima illa Eliæ vnctio fuit prævia & prognoſtica regni; hæc verò ſecunda facta ab Eliſeo fuit regni collatio, eiuſque in regem creatio. ita Caietan. Hiſtoric. Scholaſt. Sanchez & alij.

Vers. 11. QVID VENIT ISTE INSANVS AD TE?] Vide hîc vt principes idololatræ, homineſque

militares prophetam rideant, vocentque *inſanum* & fanaticum. Vita enim prophetarum aſpera, veſtitus horridus, ſermo propheticus eis videbatur eſſe inſania, ac prophetæ videbantur eis inſanire: erant enim quaſi emotæ mentis, & altioris numinis ſpiritu afflati. Vnde Plato in Phædone: *Quidam, ait, diuino beneficio ſunt inſani, vt propheta & Sibylla.* & Cicero lib. 2. de diuinat. *Quid habet auctoritatis furor iſte, quem diuinum vocatis, vt quæ ſapiens non videt, ea videat inſanus, & is qui humanos ſenſus amiſerit, diuinos aſſecutus ſit: & vaticinari, idem ſit, quod inſanire. Animalis enim homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei.* Corinth. 2. & 3. Idem & magis faciebant prophetę diaboli, qui geſtus inconditos edebant, & furere videbantur; vnde de Sibylla ab Ænea conſulta, ita canit Virg. lib. 6. Æneid.

Non vultus, non color vnus?
Non comptæ manſere comæ: ſed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument, maiorq; videri
Nec mortale ſonans, afflata eſt numine quando
Iam propiore Dei.

Noſtis hominem, et quid locutus sit] q.d. noſtis eum inſanum eſſe, ac proinde inſana locutum, ideoque non credenda, nec à me enarranda. Id dicit Iehu, ne ſi ſe reuera ab eo vnctum dicat in regem, ſibi creet periculum: ne ſcilicet aliquis vel pro Ioram pugnans, vel Iehu regnum inuidens, eum inuadat & occidat. *Percunctantibus autem illis*, inquit Ioſeph. *quâ de cauſa veniſſet iuuenis, & inſanum videri dicentibus. Rectè inquit, coniecturam facitis, nam inſani verba locutus eſt. Illis verò magis etiam ſibi exponi quid eſſet orantibus, regnum populi ſibi à Deo delatum, ait illum dixiſſe.*

Vers. 12. At illi dixerunt: Falsum est, sed magis narra nobis] q.d. non inſana, ſed ſeria & magni momenti locutus eſt propheta, cupimuſque omninò vt ea nobis enarres. Vnde Chald. vertit: *Falſum tu dicis, indica nunc nobis*, Suſpicati ſunt Dei inſtinctu, id quod res erat, ſcilicet Iehu à propheta accepiſſe regni oraculum, illudque ab eo extorquere ſatagunt, vnde ſequitur.

Vers. 13. Festinaverunt itaque, et vnusquisque tollens pallium suum (veſtem extimam) posuerunt sub pedibus eius in similitudinem tribunalis] Sept. *ſuper aſcenſum graduum*; Vatab. *in faſtigio graduum*, id eſt in ſupremo gradu, nimirum ſummo & eminentiſſimo loco, q.d. loco excelſo veſtibus ſuis erexerunt ei quaſi thronum regium, vt in eo velut rex ſederet: hoc enim ritu eum regem crearunt.

Nimirùm ad vocem Prophetæ, quàm è Iehu audierant principes, hi & milites diuinitùs excitati regnum ei detulerunt, ideoque gradus aliquos opere tumultuario conſtruxerunt, quos pallijs ſuis quaſi aulæis conſtrauerunt, & in ſummo eorum Iehu collocarunt, eique acclamarunt: *Regnauit Iehu.* q.d. rex noſter eſt Iehu, viuat ergo & regnet proſperè per multos annos. Sic Plutarchus ſcribit de Catone Vticenſi in eius vita, ſtratas eſſe à militibus veſtes per ea loca, quæ ipſe pedibus calcaturus erat: quod honoris genus refert Imperatoribus impendi ſolere. Et in Deorum ſuorum quibuſdam ſacris, dum illos feſta pompa traducerent, veſtes ſterni ſolitas eſſe ſcribit idem Plutarchus in Alcibiade.

Idem de ſacris Iunonis tradit Athenæus lib. 12. c. 9. Sic & Chriſto quaſi Meſſiæ regi, ſolemni pompa ingredienti Ieruſalem in die Palmarum, turba viam ſtrauit & palmis & veſtibus, Matthæi. 21.

Qvid tibi et paci] q.d. non pacem veho, ſed bellum: coniuraui enim contra tuum regem Ioram, vt eum occidam regnumque eius occupem. Vers. 18.

Et egressvs est Ioram rex Israel, et Ochozias rex Ivda, &c. in occvrsvm Iehv; et invenervnt evm in agro Naboth Iezraelitæ] Iuſtum congruumque fuit hoc Dei iudicium, qui eos congregauit in agrum Naboth, vt in eo cæderentur, in quo Achab pater eorum Naboth vinea ſua ſpoliarat & occiderat, vti ipſe per Eliam eidem prædixerat 3. Reg. 21. 23. Vers. 21.

Adhvc fornicationes Iezabel matris tvæ, et veneficia eivs mvlta vigent] puta idololatria & magia Iezabelis, idololatria enim eſt fornicatio myſtica, qua quis relicto Deo ſponſo, adhæret idolis, quaſi adulteris. Eadem eſt magia, quia ſacerdotes idolorum ſunt magi; conſulunt enim dæmonem, & ab eo oracula accipiunt. Dicit hoc Iehu q. d. Ego ex parte Dei iudicis venio, vt puniam idololatriam & magiam tuam, tuæque matris Iezabelis. Vers. 22.

Qvod Dominvs onvs hoc levaverit svper evm] *Onus* vocatur prophetia minax & oneroſa, qua Deus per Eliam prædixerat poſteros Achab ob eius ſcelera occidendos 3. Regum 21. 23. Vers. 25.

Etiam hvnc percvtite] ad exterminium domus Achab à Deo prædictum & decretum. Erat enim Ochozias rex Iuda, ex parte matris Athaliæ nepos Achab, eiuſque ſcelera & idololatriam imitabatur. Vers. 27.

Dices, 2. Paral. 22. 9 dicitur Ochozias fugiſſe & latuiſſe in Samaria. Reſp. hac vice fugit & latuit in Samaria, ſed vt ibidem additur, In Samaria poſtea deprehenſus, deductus eſt ad Iehu in Gaber, ibique percuſſus fugit in Mageddo, ibique mortuus eſt, ita Lyran.

Anno vndecimo Ioram filii Achab regis Israel regnavit Ochozias svper Ivdam] *Regnauit*, id eſt regnare cœpit, & vix vno anno regnauit; nam anno duodecimo Ioram vnà cùm eo occiſus eſt à Iehu. Vers. 29.

Porro Iezabel introitv eivs (Iehu regicidæ) avdito, devinxit ocvlos svos stibio] non ad alliciendum Iehu in ſui amorem. Erat enim vetula, & ſciebat Iehu eſſe iuratum ſuum hoſtem, ſed ad animoſitatem oſtentandam, quaſi quæ non timeret nec curaret Iehu; vnde eum increpuit vocauitque domini ſui (Ioram regis) interfectorem, vt eum percelleret: putabat enim quòd Iehu in ſe, vtpote feminam & reginam, non auderet manus inijcere, nec eius ſanguine ſe cruentare. Quòd ſi auderet, volebat animoſè & nobiliter mori, quaſi mortem contemnens. Hæc eſt vanitas ſæculi & ſæcularium; æquè ac mulierum vanitas eſt ſti- Vers. 30.

bium,

bium & purpuriſſa, quam proinde Magdalena dum pœnituit deſpexit; nam vt ait S. Hier. Epiſt. ad Furiam: *non habuit criſpantes mitras, nec ſtridentes calceolos, nec orbes ſtibio fulginatos.* Vnde S. Cyprian. tract. de opere & eleemoſyna: *Inunge oculos tuos*, inquit, *non ſtibio diabolico, ſed collyrio Chriſti.*

VERS. 31. NVMQVID PAX POTEST ESSE ZAMRI QVI INTERFECIT DOMINVM SVVM?] quaſi dicat, quæ pax & ſocietas poteſt eſſe cum Iehu, qui eſt quaſi alter Zamri tyrannus. Sicut enim Zamri occidit Ela regem ſuum 3. Reg. 16. 10. eiuſque regnum inuaſit, ſic Iehu occidit Ioram regem ſuum, eiuſque regnum inuadit.

VERS. 37. *Iezabelis etymon.* ET ERVNT CARNES IEZABEL SICVT STERCVS.] Alludit ad Etymon nominis Iezabel. *Iezabel* enim Hebr. idem eſt, quod אִי זְבֻל *e zebel*, id eſt *vbi ſtercus?* *Zebel* enim Chaldaicè, Syriacè & Arabicè idem eſt quod, *ſtercus.* Aut *Iezabel* idem eſt, quod אִי זָבָל *i zebel*, id eſt, *inſula ſterquilinij vel væ ſterquilinio*, ait Pagnin. vnde nonnulli putant à *zebel*, id eſt *ſtercus diabolum* per contemptum vocari *zabulum*, id eſt *ſtercorarium*, ac Græcos Beelzebub vocare *Beelzebub*, quaſi *Deum ſtercoris*; ſtercori enim inſidet *zebub*, id eſt *muſca.* Porrò S. Ambroſ. exhortat. ad virgin. *Iezabel*, inquit, *idem eſt quod vanitatis profluuium, vel vana & vacua redundantia, qualis eſt in auaritia, ambitione, omniq; concupiſcentia, cuius idea eſt Iezabel.*

HACCINE EST ILLA IEZABEL?] q. d. Itáne fortuna vices commotans Iezabelem ex ſummo gloriæ in imum ignominiæ proſtrauit? Erat illa decor & pulchritudo orbis, iam putet vt ſordidum ſtercus. Erat illa regum vxor & mater, imò domina & rectrix, en tibi iam à canibus laniatur. Erat illa terror Eliæ & prophetarum, imò totius Iſraelis: Ecce iam illa vngulis equorum calcatur.

Notat S. Chryſoſt. hom. 25. in Epiſt. ad Roman. Iezabelem grauiùs punitam eſſe, quàm Achab. qui in bello ſagitta confixus decorè occubuit; eò quòd Iezabel fuerit ei omnis mali occaſio, imò ſuggeſtrix & incentrix: *Iezabel, ait, maiores pœnas dedit, quàm Achab vineæ raptor: ipſa quippe vniuerſum iſtud negotium texuerat, regiq; lapsûs occaſionem dederat.*

Sic B. Franciſc. Borgia nuper Dux Gandiæ, cùm Iſabellæ vxoris Caroli V. defunctæ corpus ad regium ſepulchrum Granatam deferret, illud adeò deforme, fœdum & horridum conſpexit, vt non agnoſceret nec auderet iurare, hoc eſſe corpus Imperatricis. Quare illud contentis oculis intuens & admirans: *Haccine*, inquit, *eſt Iſabella mundi Imperatrix?* Hæccine ſapiens & ſancta illa Iſabella gaudium Hiſpaniæ, decus imperij, ſpes orbis? vbi nuperus ille vultus decor, vbi oculorum ſplendor, vbi coronæ regiæ maieſtas? Itáne caro eius verſa eſt in putredinem, decor in fœtorem, ſplendor in horrorem? Quare Deo mentem illuminante, attentè conſiderans, quanta eſſet regum regnorumque & omnium bonorum mundi vanitas, eis valedicere & ſoli Deo ſeruire decreuit, ac Societatem IESV ingreſſus, rarum virtutum omnium tam religioſis, quàm ſæcularibus, quin & principibus ac regibus dedit exemplar, vt patet ex eius vita.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IEhu occidit ſeptuaginta filios Achab, & quadraginta duos fratres Ochoziæ, ac per dolum omnes cultores Baal: vnde meruit progeniem in regno vſque in quartam generationem: Idem tamen coluit vitulos aureos Ieroboam, ideoq; domus eius tandem exciſa eſt.

1. ERant autem Achab ſeptuaginta filij in Samaria: ſcripſit ergo Iehu litteras,
& miſit in Samariam, ad optimates ciuitatis, & ad maiores natu, & ad nutritios Achab dicens: 2. Statim vt acceperitis litteras has, qui habetis filios
domini veſtri, & currus, & equos, & ciuitates firmas, & arma. 3. eligite meliorem, & eum qui vobis placuerit de filijs domini veſtri, & eum ponite ſuper ſolium patris ſui, & pugnate pro domo domini veſtri. 4. Timuerunt illi
vehementer, & dixerunt: Ecce duo reges non potuerunt ſtare coram eo, & quo
modo nos valebimus reſiſtere? 5. Miſerunt ergo præpoſiti domus, & præfecti
ciuitatis, & maiores natu, & nutritij, ad Iehu, dicentes: Serui tui ſumus, quæcumque iuſſeris faciemus, nec conſtituemus nobis regem: quæcumque tibi placent
fac. 6. Reſcripſit autem eis litteras ſecundò, dicens: Si mei eſtis, & obeditis,
mihi, tollite capita filiorum domini veſtri, & venite ad me hac eadem hora cras
in Iezrahel. Porrò filij regis, ſeptuaginta viri, apud optimates ciuitatis nutriebãtur. 7. Cumq; veniſſent litteræ ad eos, tulerunt filios regis, & occiderunt ſeptuaginta viros, & poſuerunt capita eorum in cophinis, & miſerunt ad eum in Iezrahel. 8. Venit autem nuntius, & indicauit ei, dicens: Attulerunt capita filiorum regis. Qui reſpondit: Ponite ea ad duos aceruos iuxta introitum portæ
vſque mane. 9. Cumque diluxiſſet, egreſſus eſt, & ſtans dixit ad omnem po-

pulum: Iuſti eſtis: ſi ego coniuraui contra dominum meum, & interfeci eum, quis
percuſſit omnes hos? 10. Videte ergo nunc quoniam non cecidit de ſermoni-
bus Domini in terram, quos locutus eſt Dominus ſuper domum Achab, & Do-
minus fecit quod locutus eſt in manu ſerui ſui Eliæ. 11. Percuſſit igitur Iehu,
omnes qui reliqui erãt de domo Achab in Iezrahel, & vniuerſos optimates eius,
& notos, & ſacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquiæ. 12. Et ſurrexit,
& venit in Samariam: cumque veniſſet ad Cameram paſtorum in via, 13. in-
uenit fratres Ochoziæ regis Iuda, dixitque ad eos: Quinam eſtis vos? Qui reſpõ-
derunt: Fratres Ochoziæ ſumus, & deſcendimus ad ſalutandos filios regis, &
filios reginæ. 14. Qui ait: Comprehendite eos viuos. Quos cùm comprehen-
diſſent viuos, iugulauerunt eos in ciſterna iuxta Cameram, quadraginta duos
viros, & non reliquit ex eis quemquam. 15. Cumque abiiſſet inde, inuenit Iona-
dab filium Rechab in occurſum ſibi, & benedixit ei. Et ait ad eum: Numquid
eſt cor tuum rectum, ſicut cor meum cum corde tuo? Et ait Ionadab. Eſt. Si
eſt, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum ſuam. At ille leuauit eum ad ſe
in currum: 16. dixitque ad eum: Veni mecum, & vide zelum meum pro Do-
mino. Et impoſitum in curru ſuo, 17. duxit in Samariam. Et percuſſit omnes
qui reliqui fuerant de Achab in Samaria vſque ad vnum, iuxta verbum Domi-
ni, quod locutus eſt per Eliam. 18. Congregauit ergo Iehu omnem popu-
lum, & dixit ad eos: Achab coluit Baal parum, ego autem colam eum ampliùs.
19. Nunc igitur omnes prophetas Baal, & vniuerſos ſeruos eius, & cunctos ſacer-
dotes ipſius, vocate ad me: nullus ſit qui non veniat, ſacrificium enim grande
eſt mihi Baal: quicumque defuerit, non viuet. Porrò Iehu faciebát hoc inſi-
diosè, vt diſperderet cultores Baal. 20. Et dixit: Sanctificate diem ſolem-
nem Baal. Vocauitque. 21. & miſit in vniuerſos terminos Iſrael, & vene-
runt cuncti ſerui Baal, & non fuit reſiduus ne vnus quidem qui non veniret. Et
ingreſſi ſunt templum Baal: & repleta eſt domus Baal, à ſummo vſque ad ſum-
mum. 22. Dixitque his qui erant ſuper veſtes: Proferte veſtimenta vniuer-
ſis ſeruis Baal. Et protulerunt eis veſtes. 23. Ingreſſuſque Iehu, & Ionadab
filius Rechab, templum Baal, ait cultoribus Baal: Perquirite, & videte, ne quis
fortè vobiſcum ſit de ſeruis Domini, ſed vt ſint ſerui Baal ſoli, 24. Ingreſſi ſunt
igitur vt facerent victimas & holocauſta: Iehu autem præparauerat ſibi foris
octoginta viros, & dixerat eis: Quicumque fugerit de hominibus his, quos
ego adduxero in manus veſtras, anima eius erit pro anima illius. 25. Factum
eſt autem, cùm completum eſſet holocauſtum; præcepit Iehu militibus & du-
cibus ſuis: Ingredimini, & percutite eos, nullus euadat. Percuſſeruntque eos
in ore gladij, & proiecerunt milites & duces: & ierunt in ciuitatem templi
Baal, 26. Et protulerunt ſtatuam de fano Baal, & combuſſerunt, 27. Et com-
minuerunt eam. Deſtruxerunt quoque ædem Baal, & fecerunt pro ea latrinas
vſque in diem hanc. 28. Deleuit itaque Iehu Baal de Iſrael, 29. Verumtamen
à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſrael, non receſſit, nec dereli-
quit vitulos aureos, qui erant in Bethel, & in Dan. 30. Dixit autem Dominus
ad Iehu: Quia ſtudiosè egiſti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, &
omnia quæ erant in corde meo feciſti contra domum Achab: filij tui vſque ad
quartã generationẽ ſedebũt ſuper thronum Iſrael. 31. Porrò Iehu non cuſtodiuit
vt ambularet in lege Domini Dei Iſrael in toto corde ſuo: non enim receſſit à
peccatis Ieroboam, qui peccare fecerat Iſrael. 32. In diebus illis cœpit Do-
minus tædere ſuper Iſrael; percuſſitque eos Hazael in vniuerſis finibus Iſrael,
33. à Iordane contra Orientalem plagam, omnem Terram Galaad, & Gad, &
Ruben, & Manaſſe, ab Aroër, quæ eſt ſuper Torrentem Arnon, & Galaad, &
Baſan. 34. Reliqua autem verborum Iehu, & vniuerſa quæ fecit, & forti-
tudo eius, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Iſrael? 35. Et
dormiuit Iehu cum patribus ſuis, ſepelieruntque eum in Samaria: & regnauit
Ioachaz filius eius pro eo. 36. Dies autem, quos regnauit Iehu ſuper Iſrael,
viginti & octo anni ſunt, in Samaria.

VERS. 1. ERANT AVTEM ACHAB SEPTVAGINTA FILII] non ex ſola Iezabele, ſed ex alijs multis vxoribus ab eo procreati. A

AD NVTRITIOS ACHAB] id eſt vt Septuag. *ad nutritios filiorum Achab*, ſcilicet ad primates, qui ſeptuaginta filios Achab enutrierant.

Vers. 4. Ecce dvo reges (Ioram rex Iſrael, & Ochozias rex Iuda, vtrumque enim occidit Iehu) non potvervnt stare coram eo] id eſt reſiſtere illi, vnde ſequitur:

Et qvomodo nos (priuati & plebei) valebimvs resistere?]

Vers. 5. Miservnt ergo præpositi domvs] qui ſcilicet præerant palatio regio, quod Amri ædificarat in Samaria, in quo habitarat Achab, eiuſque filius Ioram, occiſus à Iehu.

Vers. 7. Occidervnt septvaginta viros] Non peccauit Iehu iubendo occidi ſeptuaginta filios Achab, quia id fecit iuſſu Dei, qui ſummus vitæ tam nocentum quàm innocentum eſt Dominus, eò quòd eſſent filij nocentis Achab, cuius vtpote nequiſſimi ſemen omne, omnemque ſtirpem funditùs delere volebat Dominus: veriſimile enim eſt inter hos ſeptuaginta aliquos fuiſſe minores & innocentes, nec idololatriæ Achab capaces vel participes. Peccarunt tamen Samaritæ, quòd hoc mandatum Iehu de eis occidendis executi ſint, non vt miniſtri Iudicis, ſed timore Iehu, quem neſciebant eſſe regem à Deo electum, & ab Eliſeo vnctum, ideoque neſciebant eum eſſe Iudicem Iſraelis, ac habere à Deo poteſtatem occidendi hos filios Achab. Fortè etiam peccauit Iehu iubendo eis hoc facinus, ſi priùs non ſatis eis probauit ſuam auctoritatem, & ius regni ſibi à Deo datum, niſi ipſi illud aliunde facilè ſcire potuerint. ita Abul.

Et posvervnt capita eorvm in cophinis] Appoſitè ad culpam Achab qui in cophinis collegerat vuas ex vinea Naboth à ſe occiſi: idcirco igitur in pœnam peccati filiorum eius capita in cophinis deferuntur ad Iehu. In eo ergo punitur tum ipſe, tum filij, in quo peccarant.

Vers. 8. Ponite ea ad (Chald. in) dvos acervos ivxta introitvm portæ vsqve mane] vt totus populus ingrediens & exiens per portam, videat hoc iuſtum Dei iudicium contra domum Achab, itaque ab eius idololatria & cultu Baal recedat.

Vers. 9. Ivsti estis] id eſt, iuſtam Dei vindictam impleſtis, licet inſcij & non cogitantes. Cogitabant enim implere iuſſum Iehu de eis occidendis, non autem iuſſum Dei.

Si ego conivravi contra Dominvm mevm (Ioram regem Iſrael) et interfeci evm, qvis percvssit omnes hos?] q.d. non ego ſed vos, eſto meo iuſſu meique metu. q.d. Ex hac vltione patet manifeſtè vindicta Dei contra domum impiam Achab; quòd ſcilicet Deus tam me, quàm vobis vſus ſit ad illam peragendam. Nam ego licet occiderim Ioram, non tamen potuiſſem occidere ſeptuaginta eius fratres, niſi Deus immiſiſſet vobis mei metum, vt me iubente eos occideretis. Alioqui enim potuiſſetis meo iuſſui reſiſtere, aut vi, aut honeſta excuſatione, aut filios hos Achab, quos occidiſtis, abſcondendo, vel aliò amandando. Deus ergo vobis mentem eripuit, ne id faceretis, ſed eos occideretis.

Vers. 11. Percvssit igitvr Iehv omnes qvi reliqvi erant de domo Achab] *Omnes*, id eſt ferè omnes, quia pauci iique ferè pauperes, abiecti & imbelles fuêre relicti. Remanſêre quoque fratres Ochoziæ regis Iuda, prognati ex Athalia filia Achab, quos paulò pòſt occidit v. 14. Remanſit quoque Ioas, qui Ochoziæ patri in regno Iudæ ſucceſſit. Simili modo dixit Script. nullum relinquendum ex domo Ieroboam, Baaſa, Ela, &c. quia digniores omnes ſublati, & pauci vileſque relicti fuêre.

Vers. 13. Fratres Ochoziæ] id eſt filij fratrum Ochoziæ, vt explicatur 2. Paral. 22. 9. nam fratres Ochoziæ fuêre occiſi ab Arabibus 2. Paral. 21. 17.

Descendimvs ad salvtandos filios regis] ſcilicet Ochoziæ regis Iſrael, eiuſque vxoris & reginæ.

Vers. 14. Ivgvlavervnt eos] quaſi poſteros impij Achab, ex impia matre Athalia. Fecit id Iehu inſtinctu Dei, vnde ait ad Ionadab: *Vide Zelum meum pro Domino* ita Abul.

Ivxta cameram] *paſtorum*, vt dictum eſt v. 12. Chald. *Ad domum congregationis paſtorum*, Hebr. *ad domum ligationis*, in qua ſcilicet oues ligabantur ad tondendum. q. d. in tonſtrina ouium. Ita Pagn. Fortè tondebantur tum ibidem oues, ideoque de more læta inſtruebantur conuiuia, ad quæ inuitati fuêre hi filij fratrum Ochoziæ, ibique inter epulas occiſi, vti in ſimilibus occiſus fuit Ammon à fratre ſuo Abſalom. 2. Reg. 13.

Vers. 15. Invenit Ionadab filivm Rechab in occvrsvm sibi, et benedixit ei] ſcilicet bene precatus eſt ei, ſalutauit eum dicendo more Hebræo: *pax tibi*. Hic *Ionadab* eſt ille qui laudatur Ieremiæ cap. 35. 6. vbi Ieremias propinans vinum Rechabitis, poſteris & diſcipulis Ionadab, audit ab eis: *Non bibemus vinum, quia Ionadab filius Rechab pater noſter præcepit nobis dicens:* *Ionadab pater Rechabitarum.* *Non bibetis vinum vos & filij veſtri vſque in ſempiternum, & domum non ædificabitis, & ſementem non ſeretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis; ſed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus veſtris, vt viuatis diebus multis ſuper faciem terræ, in qua vos peregrinamini.*

Ioannes Ieroſolymit. lib. de Inſtitut. monach. cap. 25 aſſerit hunc *Ionadab* fuiſſe Eliſei diſcipulum, eiuſque vitæ religioſæ veſtigia, exceptâ continentiâ, ſectatum eſſe cum ſuis filijs & nepotibus. Rechabitæ hi fuêre Cinæi, poſteri Iethro Madianitæ, ſoceri Moſis. Vide dicta Ieremiæ 35. 6.

Nvmqvid est cor tvvm rectvm sicvt cor mevm cvm corde tvo?] q.d. amáſne me ſincerè & ex animo, ſicut ego amo te. Hinc videtur Iehu ante regnum fuiſſe probus vtpote amicus & familiaris Ionadabo viro probo & religioſo. Amicitia enim non coaleſcit inter probos & improbos. poſcit enim ſibi ſimiles.

Vers. 17. Et impositvm in cvrrv svo dvxit in Samariam] vt auctoritatem ſibi apud Samaritas nomenq; probitatis conciliaret per Ionadabum ſibi ſocium, quem omnes habebant pro viro integro & ſancto, vt hac ratione faciliùs perageret cædem Baalitarum, quam moliebatur, nec aliquis ei reſiſtere auderet.

Vers. 18. Achab colvit Baal parvm, ego avtem colam evm amplivs] Mentitur Iehu, ſed officioſè, & ad bonum finem, vt omnes cultores Baal in vnum colligat & mactet, *Iehu ait ſe cultorum Baal.*

ctet, quod Deus ei iuſſerat, quodque alia ratione perfici vix poterat. Vnde ipſe putabat hoc mendacium ſibi eſſe licitum, imò neceſſarium, honeſtum & pium. ita Theodoc. & Procop.

An peccauit

Licet enim hoc eius mendacium ex genere ſuo eſſet perniciosum, quia erat ſimulatio imò profeſſio idololatriæ, ideoque ſcandalum publicum, vti docet S.Thom.2.2.qu.111.art.1.ad 2.Franc.Suarez tract.1.de fide diſput.14.ſect.4 n.9.Greg. de Valentia tract.de fide diſp.1.q.3. puncto 2.imò S.Aug.lib.contra mēdacium c.2. hoc Iehu mendacium vocat impiū, ideoq; cum nō pro illa ſimulatione, ſed pro obedientia, qua iuſſu Dei occidit poſteros Achab, à Deo fuiſſe laudatū & remuneratum aſſerit, additque: *Viſum eſt quibuſdā Catholicis Priſcillianiſtas ſe debere ſimulare, vt eorum latebras penetrarent; quod ego prohibens*, ait Aug. *ſcripſi librum contra mendacium.*

Multa eum excuſant. Primum.

Tamen multa ſunt quæ Iehu excuſant, & hoc eius mendacium potiùs officioſum quam pernicioſum fuiſſe oſtendant. Primum eſt, intentio loquentis, nimirùm quòd illud dixerit non ſeriò, non enim intendebat colere Baal, ſed fictè & ſimulatè vt omnes cultores Baal in vnum colligeret, & collectos omnes quaſi victimas diuinæ iuſtitiæ mactaret, vti Deus ei iuſſerat; quod aliàs facere nequiuiſſet. Vnde S.Hieron.in cap.2. Epiſt.ad Galat. omninò excuſat Iehu, docetque vtilem eſſe ſimulationem, & quandoque exhibendam, dummodò caueatur mendacium. *Vtilem*, ait Hier. *ſimulationem aſſumendam eſſe in tempore Iehu regis nos docet exemplum.* Idem cenſet Abul.Caietan.& alij, imò Adrianus in 4.q.1.de Baptiſmo in reſp. ad 5.ait licere celare fidem per profeſſionem falſæ religionis, ſi iuſta ſubſit cauſa: quod tamen alij paſſim improbant & refellunt, ac meritò.

Secundum.

Secundùm, quòd ſimulatio & fictio hæc Iehu breuiſſimo tempore durarit; vnde exiguum fuit ſcandalum: nam mox viſuri erant vniuerſi animum loquentis planè contrarium: moram ergo modici temporis Iehu pro nihilo reputauit.

Tertium.

Tertium, quod non iuſſerit vel exhortatus ſit Baalitas ad ſacrificandum Baal, ſed tantùm dixerit: *Ego colam eum ampliùs*: qua voce tantùm intendit occaſionem dare Baalitis, vt animum ſuū aperirent, & malitiam idololatriæ mente concluſam proderent, vt illam deinde ipſe ſuccideret. Sic medici dant pharmaca, quæ humores prauos commoueant, vt eos deinde emicantes expellant, itaque homini ſanitatem reſtituant. Sic principes mittunt exploratores ad hoſtes, qui ſe eorum amicos ſimulent, vt eorum conſilia reſciſcant, & Principibus renuntient; vti fecit Chuſai transfugiens ad Abſolomem, ibique diſſipans conſilia Achitophelis 2.Reg.15. v.14. Sic heri explorant fidem ſeruorum & ancillarum, hinc inde ponendo nummos, vt videant an ipſi eos auferant & furentur, an verò fideliter ad herum referant. Hi ergo dant quidem occaſionem furti; non tamen ad illud incitant vel inuitant.

Dices, Iehu implicitè ſuo exemplo inuitauit Baalitas ad ſacrificandum Baal. Reſp. Iehu non inuitauit, ſed occaſionem tantùm eis dedit ſacrificandi (vti iam dixi de heris) quàm ſciebat illos arrepturos, idq; permiſit, vt quod ipſi quotidie faciebant priuatim, hoc iam facerent publicè, itaque detegerent, vt ab eo puniri plectiq; poſſent. Satius enim erat vnum actum ſacrificij publicum permittere ad redimenda tot priuata eorum ſacrilegia. Satius erat ſinere eos publicè ſemel idola colere, quàm priuatim millies & millies; vt hac promiſſione idololatriam Baal funditus excinderet.

Quartum, quia magna tunc erat rerum & religionis perturbatio: alij enim colebant Baal, alij vitulos aureos, alij Melchom, alij Chamos, alij Deum verum: quare exiguum fuit hoc Iehu ſcandalum: quiſque enim liberè colebat quod volebat. Addunt nonnulli Iehu ambiguè fuiſſe locutum, & per Baal intellexiſſe Deum verum: hic enim verus eſt *Baal*, id eſt omnium Dominus; aut potiùs per Baal intellexiſſe dæmonem. q.d. Achab coluit Baal, id eſt dæmonem victimis animalium, ego ampliùs eum colam, ſed materialiter tantùm, victimis hominum. quia Baalitas mactabo & offeram illi, non quaſi Deo, ſed quaſi Dei archicarnifici; qui merè delectatur ſanguine & morte hominum impiorum, vt animas eorū abripiat in tartara: magnum enim feſtum egit dæmon in mactatione idololatrarum, quam fecit Iehu, euſque quaſi victimas ſuas lætiſſimè acceptauit. *Quartum.*

Quintum, quia Iehu erat homo militaris, militari ergo ſenſu & aſtu hoc militare ſtratagema adinuenit, ad perdendos ſimul & ſemel omnes Baalitas, Dei æquè ac ſuos hoſtes: quare non ſtuduerat caſibus conſcientiæ, ſed quod zelus honoris Dei & militaris induſtria ad detegendos hoſtes, vt ex inopinato eos opprimeret, illi ſuggerebat, hoc bona fide peregit, idque præſente, iuuante, & vt videtur probante Ionadab viro probo, prudente & religioſo. *Quintum.*

Denique Iehu à Domino laudatus & remuneratus fuit v.30.

Simili modo Conſtantius Imperator Conſtantini Magni pater, vt agnoſceret quinam in familia ſua eſſent veri & cordati Chriſtiani, qui ficti vel timidi, & inconſtantes, edixit vt qui Deos colere vellent, in aula manerent, priſtiniſque honoribus fruerentur; qui verò id facere nollent, aula excederent: Mox omnes eos qui ſe Deos colere velle dicebant, aula eiecit; cæteros in ea retinuit, cauſam que dedit *Quomodo*, inquit, *mihi fidi erunt, qui Deo perfidi fuerunt?* ita refert Euſeb.lib.1. de vita Conſtantini cap.9. & 10.& Sozom.lib.1.c.6.

SACRIFICIVM ENIM GRANDE EST MIHI BAAL] q.d. Volo grande & ſolemne ſacrificium offerre Baal, ideoque volo Baalitas omnes eſſe præſentes. Hoc ſimulabat Iehu, ſed verè intendebat ipſoſmet Baalitas, quaſi victimas mactare Deo, eoſque offerre dæmoni, quaſi Dei carnifici, qui eorum vtpote ſui cultorum erat dominus & poſſeſſor, ideoque eos ſecum abrepturus erat in gehennam. VERS.19.

SANCTIFICATE DIEM SOLEMNEM BAAL] VERS.20. hoc eſt indicite diem feſtum & ſanctum, quo ſolemniter colamus Baal: ſed vos ô Baalitæ, coletis eum formaliter victimis boum, egò verò eum colam materialiter duntaxat mactando

& tra-

& tradendo vos ipſos quaſi victimas dæmoni, cui vóſmetipſos dicaſtis, & quaſi ſeruos addixiſtis. Et verè ſolemne feſtum egit tum dæmon, cùm tot idololatrarum quaſi ſeruorum ſuorum à Iehu cæſorum animas & corpora rapuit. Vocati ergo venerunt ad feſtum ſolemne non epuli, ſed macelli ſui. Sic diabolus in morte Lutheri indixit ſolemne feſtum dæmonibus ſibi ſubditis, adeóque omnes circumquaque conuocauit ad eius animam cum triumpho deducendam ad tartara. Id faſſi ſunt dæmones qui energumenos poſſidebant Geilæ, quæ ciuitas eſt in Brabantia inter Antuerpiam & Louanium, vbi S. Dympna virgo & martyr à ſuo patre rege Hyberniæ pro virginitate occiſa requieſcit, & multis miraculis præſertim in energumenis à dæmone liberandis reſplendet, vti oculis meis olim conſpexi, cùm ſanctæ huius virginis lipſana ſacra viſitarem. Geilæ, inquam, eo die quo mortuus eſt Lutherus, omnes energumeni à dæmonibus fuêre liberi; ſed poſtero die rurſùs ab iiſdem poſſeſſi & exagitati. Rogati dæmones cauſam, dixêre, ſe pridie conuocatos ad magni amici ſui Martini Lutheri funus, illi interfuiſſe ac feſtum agitaſſe: principem enim ipſorum & archidæmonem præcepiſſe, vt vniuerſi ſpiritus maligni ad ſui prophetæ & fidelis cooperarij Lutheri exequias confluerent; congruere enim vt qui quamplurimos ad inferos deduxiſſet, à quamplurimis ad eoſdem ſolemniter deduceretur. Vti inter alios narrat Tilmannus Bredenbachius lib. 7. Collat. ſacr. ca. 39. qui & addit innumerabilem coruorum horrendùm in modum crocitantium copiam (erant illi dæmones) cadauer Lutheri ſuperuolitaſſe, illudque Iſlebio Wittenbergam ad ſepulchrum vſque comitatam fuiſſe. Simile feſtum egerunt dæmones in morte Vdonis Magdeburgenſis præſulis, vti idem Bredenbac. lib 8. ca. 14. ex Nauclero, Fulgoſio, P. Caniſio fusè enarrat.

Feſtum dæmonum in morte Lutheri.

Vers. 21. Et venerunt cuncti servi Baal.] *Seruos* vocat deuotos Baal, præſertim ſacerdotes, vt patet v. 19. vnde & verſ. ſeq. iuſſit eis dari veſtes, ſcilicet ſacerdotales & ſacras: nec enim videntur omnes omninò qui Baal adorabant veniſſe, aut templo vno capi potuiſſe. Sic Actorum 17. 4. *colentes*, vocantur viri pij & religioſi Deum piè colentes. Abul. tamen cenſet omnes omninò profitentes cultum Baal vocatos veniſſe ad diem ſolemnem Baal: licet enim tempore Achab fuerint illi in magno numero, tamen paulò pòſt agente Ioſaphat rege pio, multi ex eis ad cultum vnius veri Dei redierunt.

Et repleta est domus Baal a summo usque ad summum] ſcilicet ab extremo in extremum. Sept. *Et repleta eſt domus ſuper os.* Chald. *ex angulo in angulum.*

Vers. 22. Proferte vestimenta vniversis servis Baal] ſcilicet ſacerdotalia vel ſacra, quibus vtebantur Leuitæ & Nathinæi, ſiue miniſtri ſacerdotum: non ergo dedit eis veſtes laicas in præmium. Hæc enim magna multis fuiſſet idololatriæ & peccati illecebra, vt pro veſtibus ſe cultores Baal eſſe mentirentur. Addit Abulenſ. Iehu eis victimas ad ſacrificium ſuppeditaſſe & inuitaſſe ad ſacrificandum, idque ſine culpa. Verùm id dici nequit: inuitare enim ad ſacrificandum idolo, culpa eſt & ſcelus, quocumq; fine id fiat. Sufficit ergo Iehu, quòd eos paratos ad ſacrificandum, permitteret ſacrificare.

Vers. 23. Sed vt sint servi Baal soli] *Nolite ſe dicens*, ait Ioſephus, *vt ſacris veſtram alienum ac prophanum vllus ſe ingerat.* Prudenter id prouidit Iehu, ne quis innocens Deique cultor, ſed ſoli nocentes Baalitæ mactarentur.

Vers. 24. Anima eius erit pro anima illius] *Interminatus*, ait Ioſephus, *quicumque aliquem eorum elabi permiſerit, vicarium pro illo moriturum.*

Vers. 25. Factum est autem cum completum esset holocaustum] Hebr. Chald. & Septuag. Rom. habent in ſingulari: *cùm conſummaſſet*, ſcilicet ſummus ſacerdos Baal. Sept. Regia & Complut. habent in plurali: *Et factum eſt vt compleuerunt facientes holocauſtum*, vtrumque verum: plures enim in pluribus altaribus plura offerebant holocauſta.

Et proiecerunt (cadauera eorum) milites et duces] Iehu.

Vers. 26. Et ierunt in civitatem templi Baal, et protulerunt statuam de fano Baal, et combusserunt] Videtur ciuitas quædam propriè fuiſſe dicata Baal, è cuius templo ſtatuam Baal eduxerunt & combuſſerunt. Vatab. & Salian. per *ciuitatem* intelligunt ciuitates, vt ſit Enallage numeri. q. d. Iuſſu miſſuque Iehu ierunt in quaſlibet ciuitates Iſrael, ex eiſque eduxerunt idola Baal & combuſſerunt, idque eos feciſſe valde eſt probabile. nam vt ſequitur: *Deleuit itaque Iehu Baal de Iſrael:* quod non feciſſet ſi in vna tantùm ciuitate eum deleuiſſet. Denique poſſet eſſe Hypallage: *ierunt in ciuitatem templi*, id eſt ierunt in templum ciuitatis: templum enim hoc ab Achab in Samaria ædificatum erat vaſtum & amplum, habens varia domicilia annexa inſtar paruæ ciuitatis. q. d. poſtquam in templo cæſi ſunt omnes & ſoli cultores Baal, Iehu cum ſuis ingreſſus eſt ipſum templum; ac ſtatuam Baal eduxit & combuſſit. Vnde Septuag. Regia & Complut. non habent τὸ *ciuitatem*, ſed tantùm *ierunt vſque ad templum Baal*, idque valde huic loco eſt appoſitum & congruum.

Vers. 29. Verumtamen a peccatis (à vitulis aureis adorandis) Ieroboam, &c. non recessit.] Mira ſunt hæc Iehu & cæterorum regum Iſrael vel cæcitas vel fatuitas, quòd cùm viderent ſe iuſſu Dei delere domos Achab, aliorumque regum ob idolorum culturam, ipſi tamen eadem ſi non numero, certè ſpecie coluerint; ideoque eamdem Dei manum vindicem ſenſerunt, ac cũ poſteris exciſi ſunt. Cauſa fuit politica, quòd metuerunt, ne ſi rediret populus ad Deum adorandum in Ieruſalem, rediret pariter ad ſtirpem Dauidis & reges regnantes in Iuda. Sed vanus fuit hic eorum metus Deum enim vadem habebant: ille enim promiſerat, ſi ſe ſolum colerent, regnum eis fore ſtabile, & propagandum in poſteros per multa ſæcula.

Vers. 30. Quia studiose egisti, &c. filii tui vsque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel] promiſſo Dei reſpondit euentus: nam Iehu regnauit 28. annis, huic ſucceſſit filius Ioachas per

17. an-

17. annos, huic filius Ioas per ſedecim, huic fi- A
lius Ieroboam per 41. huic filius Zacharias per ſex menſes.

Porrò Hebræi cenſent prophetam hæc promittentem Iehu fuiſſe Ionam prophetam quartum è minoribus. Verùm Ionas non floruit ſub Iehu, ſed ſub Ieroboam nepote Iehu. Quare melius Nicephor. in Chron. & Salian. cenſent prophetam hunc fuiſſe Eliſeum, qui primitùs vnxerat Iehu in regem, vt dictum eſt c. 9. v. 1. & 2.

Videtur Iehu ſtatim poſt cæſos Baaliſs & euerſum Baal, hanc promiſſionem à Deo in præmium accepiſſe, licet Abulen. cenſeat id fa- B
ctum, poſtquàm Iehu cœpit colere vitulos, ideoque à Deo limitari hanc promiſſionem ad quartam generationem. Sed cultum vitulorum puniuit mox Deus per Hazael regem Syriæ inuadentem terram Iſrael, vti illicò ſubditur: tunc ergo non præmij, ſed punitionis fuit tempus.

Deinque contra idola & vitulos Iehu miſit Deus prophetas, qui ſua oracola & minas, tum, & Iſraelem illi in ſcelere applaudentem dictarent & ſcriberent; quorum primus fuit Oſee, qui cœpit prophetare ſub Iehu, vel paulò poſt Iehu. Vnde cap. 1. 4. ait: *Adhuc modicum, & viſitabo ſanguinem Iezrabel ſuper domum Iehu,* & c. 7. 1. *cùm ſanare vellem Iſrael, reuelata eſt iniquitas Ephraim*, puta Iehu & decē tribuum, quarum caput erat Ephraim. Cauſam ſubdit populi in idola pronitatē conſuetudine firmatam, quam Iehu idololatriam fouit & promouit. Vnde ait v. 3. *In malitia ſua lætificauerunt regem*, &c. *quieuit paulùm ciuitas à cōmiſtione fermenti, donec fermentaretur totum*, &c. *Quia applicauerunt quaſi clibanum cor ſuum, cùm inſidiaretur eis.* Vide ibi dicta.

Percvssitqve eos Hazael in vniversis finibvs Israel] vrbes cremando, iuuenes occidendo, paruulos elidendo, prægnantes diſſecando, vti eis prædixerat Eliſeus cap. 8. v. 12. Vers. 32.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

A Thalia extincto ſemine regio regnat: occidit eam Ioiada Pontifex, ac regem conſtituit Ioas Ochoziæ filium.

1. A Thalia verò mater Ochoziæ, videns mortuum filium ſuum, ſurrexit, & in-
terfecit omne ſemen regium: 2 Tollens autem Ioſaba filia regis Io-
ram, ſoror Ochoziæ, Ioas filium Ochoziæ, furata eſt eum de medio filiorū regis
qui interficiebātur, & nutricem eius, de triclinio: & abſcondit eum à facie Atha-
liæ, vt non interficeretur. 3. Eratque cum ea ſex annis clàm in domo Domi-
ni: porrò Athalia regnauit ſuper terram. 4. Anno autem ſeptimo miſit Ioia-
da, & aſſumens centuriones & milites, introduxit ad ſe in templum Domini, pe-
pigitque cum eis fœdus: & adiurans eos in domo Domini oſtendit eis filium re-
gis: 5. & præcepit illis, dicens: Iſte eſt ſermo, quem facere debetis: 6. Tertia
pars veſtrûm introeat ſabbato, & obſeruet excubias domus regis. Tertia autem
pars ſit ad portam Sur: & tertia pars ſit ad portam, quæ eſt poſt habitaculum
ſcutariorum: & cuſtodietis excubias domus Meſſa. 7. Duæ verò partes è vo-
bis, omnes egredientes ſabbato, cuſtodiant excubias domus Domini circa re-
gem. 8. Et vallabitis eum, habentes arma in manibus veſtris: ſi quis autem
ingreſſus fuerit ſeptum templi, interficiatur: eritiſque cum rege introëunte
& egrediente. 9. Et fecerunt centuriones, iuxta omnia quæ præceperat eis
Ioiada ſacerdos: & aſſumentes ſinguli viros ſuos, qui ingrediebantur ſabbatum,
cum his qui egrediebantur ſabbato, venerunt ad Ioiadam ſacerdotem. 10. Qui
dedit eis haſtas, & arma regis Dauid, quæ erant in domo Domini. 11. Et ſte-
terunt ſinguli habentes arma in manu ſua, à parte templi dextera, vſque ad par-
tem ſiniſtram altaris & ædis, circum regem. 12. Produxitque filium re-
gis, & poſuit ſuper eum diadema, & teſtimonium: feceruntque eum regem, &
vnxerunt: & plaudentes manu, dixerunt: Viuat rex. 13. Audiuit autem
Athalia vocem populi currentis: & ingreſſa ad turbas in templum Domini,
14. vidit regem ſtantem ſuper tribunal iuxta morem, & cantores & tubas pro-
pe eum, omnemque populum terræ lætantem, & canentem tubis: & ſcidit ve-
ſtimenta ſua, clamauitque: Coniuratio, coniuratio. 15. Præcepit autem Ioia-
da centurionibus, qui erant ſuper exercitum, & ait eis: Educite eam extra ſepta
templi, & quicumque eam ſecutus fuerit, feriatur gladio. Dixerat enim ſacer-
dos: Non occidatur in templo Domini. 16. Impoſueruntque ei manus, &
impegerunt eam per viam introitus equorum, iuxta palatium, & interfecta eſt
ibi. 17. Pepigit ergo Ioiada fœdus inter Dominum, & inter regem, & inter
popu-

populum, vt eſſet populus Domini, & inter regem & populum. 18. Ingreſſuſque
eſt omnis populus terræ templum Baal, & deſtruxerunt aras eius, & imagines
contriuerunt validè: Mathan quoque ſacerdotem Baal occiderunt coram altari.
Et poſuit ſacerdos cuſtodias in domo Domini. 19. Tulitque centuriones, &
Cerethi & Phelethi legiones, & omnem populum terræ, deduxeruntque regem
de domo Domini: & venerunt per viam portæ ſcutariorum in palatium, & ſedit
ſuper thronum regum, 20. Lætatuſque eſt omnis populus terræ, & ciuitas
conquieuit: Athalia autem occiſa eſt gladio in domo regis. 21. Septemque
annorum erat Ioas, cùm regnare cœpiſſet.

Vers. 1. ATHALIA VERO MATER OCHOZIÆ, VI-
DENS MORTVVM FILIVM SVVM (Ocho-
ziam occiſum à Iehu cap. 9. verſ. 27.) AVRE-
XIT (exexit ſe,) ET INTERFECIT OMNE SEMEN
REGIVM] (ſcilicet omnes Ochoziæ regis filijque
ſui filios; ideoque nepotes ſuos cæteroſque ex
regibus prognatos. *Athalia* impia filia fuit im-
pij Achab & Iezabelis, nupta Ioram filio Ioſa-
phat reg Iuda, ex eoque genuit Ochoziam:
quare videns Ochoziam filium ſuum occiſum
à Iehu, inuaſit regnum, & omnes filios regis,
quorum ipſa erat auia, interfecit. Mira fuit &
barbara hæc eius feritas & impietas, qua quaſi
altera Medea (cuius tragœdiam vide apud Se-
necam) ſuos filios, id eſt nepotes iugulauit. Fecit
hoc partim ex rabie & furia, partim ambitio-
ne, vt ſola nomine proprio, non quaſi auia &
tutrix nepotum, liberè regnaret; partim ex in-
uidia, vt euerſa familia Achab & Iezabelis,
quorum ipſa erat filia, euerteret pariter domum
Dauidis, cui ipſa poſteritatem & propagatio-
nem regni inuidebat. ita Ioſephus, addit Theo-
doret. *Athalia*, inquit, *impia & tyrannica voluit
omne genus Dauidis, tamquam pium radicitùs extin-
guere vt arrepto imperio populum ſuum impietatem
doceret*. Addunt alij, vt ſe totis regni viribus ar-
maret contra Iehu, qui domum Achab euerte-
rat, eiuſque euerſionem, bellum vel necem Ie-
hu inferendo, vlciſceretur. Athaliæ ſimilis fuit
Drahomira impia & idololatra mater S. Wen-
ceſlai regis Bohemiæ & martyris, quæ fratrem
eius Boleſlaum in Wenceſlai necem impulit;
ſed caſtigauit eam Deus: nam viuam terra ab-
ſorpſit. vti fuſiùs ex Ænea Syluio & alijs enar-
raui, Geneſ. c. 4.

Sub Athalia floruit Lycurgus, qui paulò pòſt
ex Minois legibus, quas ille Cretenſibus dede-
rat, alijſque, leges dedit Lacedæmonijs: floruit
enim Lycurgus ante Solonem & Draconem
circa annum à capta Troia 290. ante Romam
conditam anno 150. ante Olympiades anno 125
ante Chriſtum anno 900. ait ex Clemente &
Euſebio Salianus anno mundi 3154.

Vers. 2. TOLLENS AVTEM IOSABA FILIA REGIS IO-
RAM SOROR OCHOZIÆ IOAS FILIVM OCHO-
ZIÆ, FVRATA EST EVM, &c. ET ABSCONDIT
EVM A FACIE ATHALIÆ, VT NON INTERFI-
CERETVR] Ioſeph. lib. 9. Antiq. cap. 7. aſſerit Io-
ſabam fuiſſe vxorem Ioiadæ Pontificis, ideoque
Ioiadam quaſi auunculum Ioas; & quaſi Ponti-
ficem eum in regnum reſtituiſſe. Errat ergo
Philo, vel potiùs Pſeudo Philo in breuiario tem-
porum, quem ſecuti ſunt Ioannes Annius & Io-
annes Lucidus, dicens, in Ochozia defeciſſe ſtir-

A pem Salomonis, quotquot enim eum ſequûtur,
deſcendere ex Nathan non ex Salomone: nam
disertè Ioas hic vocatur filius Ochoziæ, qui ex
Salomone, non ex Nathan deſcendit. Friuolum
ergo eſt quod ijdem addunt, idcircò Ioas, A-
maſiam & Ochoziam omitti in genealogia
Chriſti, Matth. 1. quòd in Ochozia defecerit
ſtirps Salomonis.

TERTIA PARS VESTRVM INTROEAT SABBA- Vers. 5.
TO (domum Domini ſiue templum) ET OBSER-
VET CVSTODIAS DOMVS REGIS] id eſt cuſto-
diat portam templi vergentem ad regiam. ita
Abul. Caiet. & alij. Diuiſit Ioiada milites in tres
partes, vt tria loca neceſſaria ad noui regis tu-
B telam, & ad Athaliæ comprehenſionem cuſto-
dirent. Porrò militum horum maiorem partem
Ioiada aſſumpſit ex Leuitis, quibus ipſe præerat
quaſi Pontifex, vt coniuratio foret ſecretior &
tutior: ſi enim ſeculares aſſumpſiſſet, vtique id
ſtatim reſciuiſſet Athalia, eoſque oppreſſiſſet.
Hinc & ſabbato detinuit Leuitas, qui vice ſua
hebdomadaria perfuncti, de more domum ſuam
erant redituri, vt maiorem ea eis militum nume-
rum conſtaret. Hinc quoque Centuriones quin-
que aſſumpſit ex Leuitis, qui reliquos Leuitas
per vrbes Iuda ſparſos ad ſe congregarent, ni-
mirum Azariam filium Ieroham, Iſmael filium
Iohanan, Azariam filium Obed, Maaſiam filium
C Adaiæ, & Eliſaphat filium Zechri, vt dicitur 2.
Paral. 23. 1. Porrò Leuitæ hi ſine armis veniebãt
ad templum, quaſi in eo miniſtraturi: ſed Ioiada
Pont. ibidem dabat eis haſtas, lanceas, clypeos &
peltas, vt ibidem dicitur v. 9. & hîc 10.

ET TERTIA PARS SIT AD PORTAM QVÆ Vers. 6.
EST POST HABITACVLVM SCVTARIORVM] Hæc
eſt porta, qua à domo Domini ſiue à templo de-
ſcendebatur in regiam, vt patet v. 3. quæ 2. Pa-
ral. 23. 20. vocatur *ſuperior*.

DVÆ VERO PARTES E VOBIS, OMNES EGRE- Vers. 7.
DIENTES SABBATO, CVSTODIANT EXCVBIAS
DOMVS DOMINI CIRCA REGEM] Nota, ſingu-
lis ſabbatis miniſtros, puta ſacerdotes & Leui-
tas, in templo ad miniſtrandum mutari ſolitos,
vt per hebdomades ſucceſſiuè ſinguli ſua vice
D miniſtrarent, iuxta ordinem à Dauide præſcriptũ
1. Paralip. 24. 3. & ſeq. vtroſque ergo, hoc eſt v-
triuſque ſeptimanæ, ſcilicet vnius finientis, &
alterius inchoantis miniſtros detinuit Ioiada, &
nouos quidem ingredientes ad miniſterium
templi, in tres partes ſiue claſſes diuiſit, ſinguliſ-
que portam vnam cuſtodiendam demandauit:
veteres verò ſiue egredientes, in duas partes di-
ſtribuit, quæ nouum regem Ioas puerum cuſto-
dirent, vt hoc verſu dicitur, ita Abul.

Si qvis avtem ingressvs fverit sep-tvm templi, interficiatvr] Arctiſſimè enim hîc ſeruanda erat diſciplina militaris cuſtodiæ, ne vel ordines turba affluente turbarentur, vel Athalia milites ſiue miniſtros ſuos immitteret, qui puerum regem interciperent, aut occiderent.

Vers. 12. Prodvxitqve filivm regis, et posvit svper evm diadema (coronauit eum in regem) et testimonivm] Pro *diadema* Hebr. eſt נזר *nezer*, pro quo Septuag. vertunt *ἁγίασμα*, id eſt *ſanctificationem*, per quam Theodoret. intelligit *chriſma*, verùm de chriſmate & vnctione Ioas paulò pòſt ſequitur, ac *nezer* ſignificat *diadema*, ſiue coronam regiam, quam Septuaginta vocant *ſanctificationem*, quia illa in ſancto templo aſſeruabatur, vt regi fideli Iſraelis, quaſi à Deo electo & ſanctificato imponeretur. ita Abul. Per *teſtimonium* Pagnin. Vatabl. intelligunt veſtem regiam, putà purpuram ſiue paludamentum purpureum. Meliùs alij accipiunt Deuteronomium: hoc enim regi nouo dari iuſſerat Deus Deuteronom. 17. verſ. 18. & 19. vt rex ex eo diſceret officij ſui eſſe & Deum piè colere, & ſubditos beneuolè inſtar parentis regere. ita Abul. Caietan. & alij, ac S. Hieron. in lib. 2. Paralip. Id ita eſſe patet ex 2. Paralipom. 23. verſ. 11. vbi ſic clarè explicatur: *Dederunt*, inquit, *in manu eius tenendam legem*. Hæc enim cæremonia in auguratione regis erat præſcripta à Deo Deuteron. 17. Lex enim, ſiue Deuteronomium (id eſt ſecunda lex, hoc eſt legis repetitio facta à Moyſe in Deuteronom.) vocatur *teſtimonium*, ſcilicet voluntatis diuinæ, quia in ea edicebat & proteſtabatur Deus, quid ab Hebræis vellet fieri. Hæc omnia iure egit Ioiada, tum quia auunculus erat pueri Ioas cui regnum debebatur. Ideoque quaſi eius tutor, curare debebat vt illud ab Athalia, quæ inuaſerat, auferretur, & Ioas regi reſtitueretur, ac vice Ioas ſui pupilli illud adminiſtrare tenebatur; tum quia erat Pontifex, ad quem deficiente rege vel principe ſpectabat cura vti Synagogæ, ſic & Reipub. Itaque illius erat curare, vt Athalia hoſtis Iſraelis, quæ Rempub. A ſimul & religionem euertebat, à regno amoueretur, & alius princeps ſiue rex, cui illud iure competebat, crearetur, qui vtramque conſeruaret & promoueret.

Popvlvm terræ] id eſt plebem, hæc enim vilis eſt, & *in terram* quaſi abiecta, ac in terrena proiecta. Vers. 14.

Et impegervnt eam] id eſt impactis manibus vi extraxerunt eam extra templum, vt foris eam occiderent, ne templum cæde & ſanguine tam impiæ mulieris pollucrent. Vers. 16.

Cerethi et Phelethi] quinam hi fuerint dixi lib. 2. c. 8. Hebr. eſt *duces & curſores*, id eſt milites expeditos, vti ſunt velites. Noſter nominauit: B *Cerethi & Phelethi*, quia hi erant prætoriani & fortiſſimi milites, qui in hoc facinore maximè erant neceſſarij. Vers. 19.

Occisa est in domo regis] id eſt iuxta domum, ſiue palatium regis. vt dictum eſt verſ. 16. Congruè ibi cæditur, vbi peccarat: inuaſerat enim palatium & regnum. Quare verum non eſt quod ait Ioſephus lib. 9 c. 7. Athaliam protractam fuiſſe ad torrentem Cedron, ibique occiſam, fieri tamen potuit vt cadauer occiſæ in torrentem Cedron proijceretur. Vers. 20.

Brunichildis similis Athaliæ.

Athaliæ & Iezabeli ſimilis in impietate æquè ac Numinis vindicta tempore S. Gregorij Magni Pontific. fuit Brunichildis multorum regum Franciæ mater & auia. Hæc enim vt perpetuò C regnaret, ac regina moreretur, Theodoricum regem, cuius ipſa erat auia, concubinarum amoribus implexum detinebat, ideoque S. Columbanum eum redarguentem Galliâ expulit, ac Deſiderium Vienenſem, & Delfinum Lugdunenſem Epiſcopos occidit, atque decem reges ſua opera & conſilio extinxit; ſed tandem à Clothario rege capta, ac camelo primò impoſita & circumducta ludibrium fuit toti populo, deinde indomiti equi caudæ per capillos alligata, raptataque, calcibus equi diſperſum fuit eius cerebrum, reliqua verò membra per aſpera ſaxa, ſentes & rupes protracta, diſcerpta fuêre, vti ex Aimoino narrat Baronius anno Chriſti 614.

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ioas rex reſtaurat templum, mox verſ. 17. redimit bellum & excidium Ieroſolymæ auro tam ſacro quàm profano miſſo ad Hazael bellum molientem. Denique v. 20, à ſeruis ſuis occiditur.

1. Anno ſeptimo Iehu, regnauit Ioas: & quadraginta annis regnauit in Ieru-
ſalem, nomen matris eius Sebia de Berſabee. 2. Fecitque Ioas rectum
coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Ioiada ſacerdos. 3. Ve-
rumtamen excelſa non abſtulit: adhuc enim populus immolabat, & adolebat in
excelſis incenſum. 4. Dixitque Ioas ad ſacerdotes: Omnem pecuniam ſan-
ctorum, quæ illata fuerit in templum Domini à prætereuntibus, quæ offertur pro
pretio animæ, & quam ſponte & arbitrio cordis ſui inferunt in templum Domi-
ni: 5. accipiant illam ſacerdotes iuxta ordinem ſuum, & inſtaurent ſarta-
tecta domus, ſi quid neceſſarium viderint inſtauratione. 6. Igitur vſque ad
vigeſimumtertium annum regis Ioas, non inſtaurauerunt ſacerdotes ſartatecta
templi.

templi. 7. Vocauitque rex Ioas Ioiadam pontificem & ſacerdotes, dicens eis:
Quare ſartatecta non inſtauratis templi? nolite ergo ampliùs accipere pecu-
niam iuxta ordinem veſtrum, ſed ad inſtaurationem templi reddite eam. 8. Pro-
hibitique ſunt ſacerdotes vltrà accipere pecuniam à populo, & inſtaurare ſarta-
tecta domus. 9. Et tulit Ioiada pontifex gazophylacium vnum, aperuitque
foramen deſuper, & poſuit illud iuxta altare ad dexteram ingredientium domum
Domini, mittebantque in eo ſacerdotes, qui cuſtodiebant oſtia; omnem pecu-
niam, quæ deferebatur ad templum Domini. 10. Cùmque viderent nimiam
pecuniam eſſe in gazophylacio, aſcendebat ſcriba regis, & pontifex, effunde-
bantque, & numerabant pecuniam, quæ inueniebatur in domo Domini: 11. &
dabant eam iuxta numerum & menſuram, in manu eorum qui præerant cæmen-
tarijs domus Domini: qui impendebant eam in fabris lignorum, & in cæmen-
tarijs ijs, qui operabantur in domo Domini, 12. & ſartatecta faciebant: & in
ijs, qui cædebant ſaxa, & vt emerent ligna, & lapides, qui excidebantur, ita vt im-
pleretur inſtauratio domus Domini, in vniuerſis quæ indigebant expenſa ad mu-
niendam domum. 13. Verumtamen non fiebant ex eadem pecunia hydriæ
templi Domini, & fuſcinulæ, & thuribula, & tubæ, omne vas aureum & argen-
teum, de pecunia quæ inferebatur in templum Domini. 14. ijs enim qui fa-
ciebant opus, dabatur vt inſtauraretur templum Domini: 15. & non fiebat
ratio ijs hominibus, qui accipiebant pecuniam vt diſtribuerent eam artificibus,
ſed in fide tractabant eam. 16. Pecuniam verò pro delicto, & pecuniam pro
peccatis, non inferebant in templum Domini, quia ſacerdotum erat. 17. Tunc
aſcendit Hazael rex Syriæ, & pugnabat contra Geth, cepitque eam: & direxit
faciem ſuam vt aſcenderet in Ieruſalem. 18. Quam ob rem tulit Ioas rex Iuda
omnia ſanctificata, quæ conſecrauerant Ioſaphat & Ioram & Ochozias, patres
eius reges Iuda, & quæ ipſe obtulerat, & vniuerſum argentum, quod inueniri
potuit in theſauris templi Domini, & in palatio regis: miſitque Hazaeli regi
Syriæ, & receſſit ab Ieruſalem. 19. Reliqua autem ſermonum Ioas, & vni-
uerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Iuda?
20. Surrexerunt autem ſerui eius, & coniurauerunt inter ſe, percuſſeruntque
Ioas in domo Mello in deſcenſu Sella. 21. Ioſachar namque filius Semaath,
& Iozabat filius, Somer ſerui eius, percuſſerunt eum, & mortuus eſt: & ſepe-
lierunt eum cum patribus ſuis in Ciuitate Dauid, regnauitque Amaſias filius
eius pro eo.

VERS. 3. VERVMTAMEN EXCELSA NON ABSTVLIT] timore populi in illa propenſi, ne ille ſeditionem moueret. Vide quæ de excelſis dixi ſuperiùs lib. 3. Reg. c. 3. v. 2.

VERS. 4. OMNEM PECVNIAM SANCTORVM] id eſt ſanctificatorum, ſiue conſecratorum; q. d. omnem pecuniam Deo oblatam conſecratam accipiant ſacerdotes,

A PRÆTEREVNTIBVS] Hebr. *à tranſeunte*, ſcilicet in numerum & cenſum, id eſt ab omni qui numeratur, ſoluitque cenſum. Ad hunc enim tenebantur ſoli illi qui attigerant vel exceſſerant annum vigeſimum. Exodi 30. 14.

QVÆ OFFERTVR PRO PRETIO ANIMÆ] id eſt pro cenſu ſuo. Iuſſerat enim Deus, vt quiſque Hebræus in cenſu pro capite ſuo ſolueret dimidium ſiclum, id eſt duos Iulios ſiue duos Regales. Hoc *pretium* vocatur *anima*, id eſt vitæ ſiue hominis viuentis, tùm quia Hebræi qui toti erant Deo dicati, hoc pretio quaſi vitam eo redimebant; tum quia ſoluendo hoc pretium, à Deo tacitè poſtulabant & impetrabant, vt Deus eis vitam prorogaret, eamque faceret longam, ſanam & proſperam, vti dixi Exodi 30. 12.

VERS. 5. VT INSTAVRENT SARTATECTA DOMVS] Dei, ſcilicet templi, vt ſcilicet reſtaurent quæ longitudine temporis vetuſtate conſumpta, corroſa & ruinoſa ſunt, quæque Athalia demolita eſt & abſtulit. Nam vt dicitur 2. Paral. 24. 7. *Athalia impiiſſima, & filij eius deſtruxerũt domum Dei, & de vniuerſis quæ ſanctificata fuerant in templo Dei ornauerunt fanum Baalim.*

QVARE SARTATECTA NON INSTAVRATIS TEMPLI?] Dupliciter peccabant ſacerdotes. Primò, quòd negligentes eſſent in exigenda pecunia pro cenſu debita templo ex lege Exodi 30. v. 12. Secundò, quòd eam non in ſartatecta templi, ſed in alios ac ſubinde in priuatos & proprios vſus expenderent. Quare iure cum eis expoſtulauit rex Ioas, eiſque hoc colligendæ & ſeruandæ pecuniæ pro templi fabrica, officium abſtulit, eoſque pecuniam in gazophylacium inferre præcepit v. 9. VERS. 7.

PROHIBITIQVE SVNT SACERDOTES] non inuiti ſed volentes & conſentientes. Vnde pro *prohibiti ſunt* Hebr. eſt יֵאֹתוּ *teotu*, id eſt *conſenſerunt*, voluerunt, annuerunt. Chald. *contenti fuerunt*; quia vt ait Ioſephus, ſciebant multos è populo eſſe difficiles ad ſoluendum cenſum, ac neminem libenter argentum erogare. VERS. 8.

VERVMTAMEN NON FIEBANT EX EADEM PECVNIA HYDRIÆ TEMPLI DOMINI, ET FVSCINVLÆ, ET THVRIBVLA, &c.] quamdiu ſcilicet durabat reſtauratio templi: VERS. 13.

hæc enim vtpote magis neceſſaria præire debebat: quâ peractâ reliquum pecuniæ expenſum eſt in hydrias, aliaque vaſa templi, vt patet 2. Paral. 24. ita Abul. Caiet. & alij.

VERS. 15. ET NON FIEBAT RATIO, &c.] q.d. non exigebatur ratio, & computus à receptoribus pecuniæ, quia ſciebant omnes quòd IN FIDE TRACTABANT EAM] quòd ſcilicet omnia expenderent in fabricam templi, & nihil in proprios vſus decerperent. ita Chald. Vatabl. & alij.

VERS. 16. PECVNIAM VERO PRO DELICTO, ET PECVNIAM PRO PECCATIS, NON INFEREBANT IN TEMPLVM DOMINI, QVIA SACERDOTVM ERAT] Vatabl. *pecunia quæ ſupererat emptâ victimâ pro delicto vel peccato, non inferebant in ædem Domini, quòd ſacerdotum eſſet.* Qui enim longè à templo habitabant, non victimam, ſed pecuniam mittebant ad vnum è ſacerdotibus, qui victimam emebat, & quod reliquum erat pecuniæ emptâ victimâ, id cedebat in vtilitatem ſacerdotum. ita Vatabl. Abulenſ. verò ſic explicat, quaſi hîc agatur de delicto & peccato contra ſacerdotem admiſſo, vt ſi quis abſtuliſſet id quod de victimis ad ſacerdotem pertineret; tunc enim præter illatum damnum, & victimam pro illo peccato, quintam etiam partem inſuper in pecunia debuit offerre ſacerdoti. Audi legem Leuit. 5. v. 15. *Anima ſi præuaricans cæremonias per errorem, in his quæ Domino ſunt ſanctificata, peccauerit, offeret pro delicto ſuo arietem immaculatum de gregibus, qui emi poteſt duobus ſiclis, iuxta pondus ſanctuarij: ipſumq; quod intulit damnum reſtituet, & quintam partem ponet ſuprà, tradens ſacerdoti.* Idem de delicto ſancitur Numer. 5. v. 6. Quid interſit inter *delictum* & *peccatum* dixi Leuit. 7. v. 1.

VERS. 17. TVNC ASCENDIT HAZAEL REX SYRIÆ, &c. ET DIREXIT FACIEM SVAM, VT ASCENDERET IN IERVSALEM] Quia Deus per Ha- A zael, caſtigare volebat Ioas regem, qui poſt mortem Ioiadæ deprauatus à conſiliarijs Athaliæ, deflexit ad idola, ideoq; occidit Zachariam filiũ Ioiadæ, eò quòd eum de idololatria argueret. Atque ob hanc cædem ſacrilegam Ioas ipſe cæſus eſt à ſuis famulis, & regiâ ſepulturâ caruit; quæ omnia fusè narrantur 2. Paral. 24 Porrò ad hanc idololatrarum caſtigationem peragendam, iuſſerat Deus Eliæ, vt Hazael vngeret in regem Syriæ 3. Reg. 19. 16.

QVAMOBREM TVLIT IOAS REX IVDA OMNIA SANCTIFICATA QVÆ CONSECRAVERANT IOSAPHAT, &c. ET VNIVERSVM AVRVM, QVOD INVENIRI POTVIT IN THESAV- B RIS TEMPLI DOMINI; ET IN PALATIO REGIS, MISITQVE HAZAEL REGI SYRIÆ, ET RECESSIT AB IERVSALEM] Ab hoc exemplo colligit Caietan. quòd pecunia & theſauri Eccleſiarum licitè impenduntur pro redimenda vexatione populi, qualis erat hîc obſidio Ieruſalem; ſimul tamen cum toto theſauro regio. Iniquum enim eſſet inchoare lytrum ab expilatione Eccleſiarum: ſed vbi publicus regiuſq; theſaurus non ſufficit, Eccleſiarum opes ſubuenire & ſupplere debent. Hæc Caietan. Audi S. Ambr. lib. 2. offic. cap 28. tres caſus recenſentem, in quibus licet vaſa ſacra in laicos vſus conuertere. *Sanè ſi quis in ſua deriuat emolumenta, crimen eſt: ſin verò pauperibus erogat, captiuum redimit, miſericordia eſt. Nemo enim poteſt dicere, cur pauper viuit? Nemo po-* C *teſt queri quia captiui redempti ſunt: nemo poteſt accuſare quia templum Dei ædificatum eſt: nemo poteſt indignari quia humandis fidelium reliquijs ſpatia laxata ſunt: nemo poteſt dolere: quia in ſepultura Chriſtianorum requies defunctorum eſt. In his tribus generibus vaſa Eccleſiæ etiam initiata confringere, conflare, vendere licet.* quæ S. Ambroſ. verba tranſcripta ſunt in ius canonicum, extantq; 12. q. 2. c. *aurum* §. *nemo poteſt.*

VERS. 18.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

REgnant in Iſrael ſucceſſiuè Ioachaz, Ioas & Ieroboam. v. 14. moriens Eliſeus victoriam triplicem contra Syros regi Ioas promittit, ac v. 21. iam mortuus mortuum contactu oſſium ſuorum ſuſcitat. Denique v. 24. moritur Hazael, cui ſuccedit Benadad filius, quem tertiò pugnando vincit Ioas iuxta oraculum Eliſei.

1. ANno vigeſimo tertio Ioas filij Ochoziæ regis Iuda, regnauit Ioachaz filius
Iehu ſuper Iſrael in Samaria decem & ſeptem annis. 2. Et fecit malum
coram Domino, ſecutuſq; eſt peccata Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit
Iſrael, & non declinauit ab eis. 3. Iratuſq; eſt furor Domini contra Iſrael,
& tradidit eos in manu Hazael regis Syriæ, & in manu Benadad filij Hazael
cunctis diebus. 4. Deprecatus eſt autem Ioachaz faciem Domini, & audiuit
eum Dominus: vidit enim anguſtiam Iſrael, quia attriuerat eos rex Syriæ: 5. &
dedit Dominus ſaluatorem Iſraeli, & liberatus eſt de manu regis Syriæ: habitaueruntq;
filij Iſrael in tabernaculis ſuis ſicut heri & nudiuſtertius. 6. Ve-
rumtamen non receſſerunt à peccatis domus Ieroboam, qui peccare fecit
Iſrael, ſed in ipſis ambulauerunt: ſiquidem & lucus permanſit in Samaria.
7. Et non ſunt derelicti Ioachaz de populo niſi quinquaginta equites, & de-

ccem

cem currus, & decem millia peditum: interfecerat enim eos rex Syriæ, & rede-
gerat quaſi puluerem in tritura areæ. 8. Reliqua autem ſermonum Ioachaz, &
vniuerſa quæ fecit, & fortitudo eius, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum
dierum regum Iſrael? 9. Dormiuitque Ioachaz cum patribus ſuis, & ſepelierunt
eum in Samaria: regnauitque Ioas filius eius pro eo. 10. Anno trigeſimo ſepti-
mo Ioas regis Iuda, regnauit Ioas filius Ioachaz ſuper Iſrael in Samaria ſedecim
annis, 11. & fecit quod malum eſt in conſpectu Domini, non declinauit ab om-
nibus peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſrael, ſed in ipſis ambula-
uit, 12. Reliqua autem ſermonum Ioas, & vniuerſa quæ fecit, & fortitudo e-
ius, quomodo pugnauerit contra Amaſiam regem Iuda, nónne hæc ſcripta ſunt
in Libro ſermonum dierum regum Iſrael? 13. Et dormiuit Ioas cum patribus
ſuis: Ieroboam autem ſedit ſuper ſolium eius. Porrò Ioas ſepultus eſt in Samaria
cum regibus Iſrael. 14. Eliſeus autem ægrotabat infirmitate, qua & mortuus
eſt: deſcenditque ad eum Ioas rex Iſrael, & flebat coram eo, dicebatque: Pater
mi, pater mi, currus Iſrael, & auriga eius. 15. Et ait illi Eliſeus: Affer arcum,
& ſagittas. Cumque attuliſſet ad eum arcum, & ſagittas. 16. dixit ad regem
Iſrael: Pone manum tuam ſuper arcum. Et cùm poſuiſſet ille manum ſuam,
ſuppoſuit Eliſeus manus ſuas manibus regis, 17. & ait: Aperi feneſtram orien-
talem. Cumque aperuiſſet, dixit Eliſeus: Iace ſagittam. Et iecit. Et ait Eliſeus:
Sagitta ſalutis Domini, & ſagitta ſalutis contra Syriam: percutieſque Syriam in
Aphec, donec conſumas eam. 18. Et ait: Tolle ſagittas. Qui cùm tuliſſet, rur-
ſum dixit ei: Percute iaculo terram. Et cùm percuſſiſſet tribus vicibus, & ſte-
tiſſet, 19. iratus eſt vir Dei contra eum, & ait, Si percuſſiſſes quinquies, aut
ſexies, ſiue ſepties, percuſſiſſes Syriam vſque ad conſumptionem: nunc autem
tribus vicibus percuties eam. 20. Mortuus eſt ergo Eliſeus, & ſepelierunt
eum. Latrunculi autem de Moab venerunt in terram in ipſo anno. 21. Qui-
dam autem ſepelientes hominem, viderunt latrunculos, & proiecerunt cada-
uer in ſepulchro Eliſei. Quod cùm tetigiſſet oſſa Eliſei, reuixit homo, & ſtetit ſu-
per pedes ſuos. 22. Igitur Hazael rex Syriæ afflixit Iſrael cunctis diebus Ioa-
chaz: 23. & miſertus eſt Dominus eorum, & reuerſus eſt ad eos propter pactum
ſuum, quod habebat cum Abraham, & Iſaac, & Iacob: & noluit diſperdere eos,
neque proijcere penitus, vſque in præſens tempus. 24. Mortuus eſt autem Ha-
zael rex Syriæ, & regnauit Benadad filius eius pro eo. 25. Porrò Ioas filius Ioa-
chaz tulit vrbes de manu Benadad filij Hazael, quas tulerat de manu Ioachaz
patris ſui iure prælij, tribus vicibus percuſſit eum Ioas, & reddidit ciuitates
Iſrael.

Vers. 1. ANNO VIGESSIMO TERTIO IOAS FILII OCHOZIÆ REGIS IVDA, REGNAVIT IOACHAZ FILIVS IEHV SVPER ISRAEL] Tempore Ioas regis Iuda, ſcilicet anno regni eius decimo conditam eſſe Carthaginem Romæ æmulam à Didone, quæ ex Tyro, regnante Pygmalione, nauigauit in Africam; eamque condidit, tradit Ioſeph. ex Tyriorum annalibus lib. 1. contra Appionem, quem ſequuntur Torniellus, Gordonus, Salianus, Scaliger, licet alij alio tempore conditam velint. Sunt enim ea de re variæ variorum ſententiæ. Iuxta hanc ſententiam Carthago condita eſt centum & triginta annis ante Romam. Rurſus anno decimoquarto Ioas, Lycurgus leges dedit Spartanis, quas Gentiles celebrant, ſed Chriſtianis legibus longè ſunt inferiores; nam & mulieribus luxurioſè viuere, & adulterari, atque pueris & adoleſcentibus furari permittunt, vt ſcilicet fiant callidi, vtque quiſque rem ſuam diligentiùs cuſtodiat. Quare eas improbet, culpatque Ariſtot. lib. 2. de Repub. cap. 9. Eodem anno 14. Ioas, cœperunt certamina Olympica, indeque nominatæ & computatæ Olympiades, inſtitutæ vel potiùs inſtauratæ ab Iphito rege Elidis, qui Licurgo fuit coæuus; vti ex Plutarch. in Lycurgo, Ariſtot. & Pauſania docet Salianus. Nomina tamen victorum in Olympicis cœpta fuêre deſcribi poſt 27. Olympiades, nimirum Olympiade 28. in qua primus victor deſcribitur Corœbus: quare communiter ab hac 28. Olympiade numerantur Olympiades, ac vigeſima vocatur prima, quæ iuxta computum Saliani incidit in annum Ioatham regis Iuda primum, qui fuit annus mundi 3278. ante Chriſtum 775. licet alij aliter hos annos aſſignent: nuſquam enim maior ſententiarum diuerſitas, quàm in chronologia.

A

Vers. 5. ET DEDIT DOMINVS SALVATOREM ISRAEL] Quis hic Saluator? Aliqui cenſent fuiſſe Angelum præſidem & tutelarem Iſraelis, qui pro eo contra Syros pugnarit & vicerit, vti pugnauit Angelus pro Ezechia contra Sennacherib occidens 185. millia Aſſyriorum. Alij volunt fuiſſe hominem & ducem certum à Deo miſſum, ſed in Scriptura innominatum, ideoque nobis incognitum & incertum. Meliùs alij cenſent fuiſſe Eliſeum. ita Caietan. aut certè Ioas regem Iſrael ab Eliſeo confortatum, qui tertiò Syros ſuperauit, vt ſequitur. Quare toto

B

tempore Ioachaz afflictus fuit Iſrael à Syris, vt dicitur v.22. Poſt Ioachaz verò ſuccedens Ioas Syros depreſſit, & Iſraeli libertatem reſtituit. Vnde Ioachaz orans Deum pro ſalute Iſraelis, eam impetrauit pro tempore regni, non ſui ſed filij ſui Ioas. ita Abul.

Vers. 7. ET NON SVNT DERELICTI IOACHAZ DE POPVLO NISI QVINQVAGINTA EQVITES] Hic verſus confirmat id quod iam dixi: quare connectendus eſt cum v.3. & ponendus ante v. 4. vbi per Hyperbaton interijcitur deprecatio Ioachaz, eiuſque exauditio, ac promiſſio liberationis faciendæ per Ioas. ita Sanchez.

ET REDEGERAT QVASI PVLVEREM IN TRITVRA AREÆ] id eſt Hazael comminuit & contriuit Iſraelitas, ſicut comminui & conteri ſolet gluma & puluis in area. ita Abul.

Vers. 8. ET FORTITVDO EIVS] Ioachaz licet victus ab Hazaele, vtpote potentiore, fortiter tamen in prælijs ſe geſſit, & defendit ſe quoad potuit.

Vers. 14. ELISEVS AVTEM ÆGROTABAT INFIRMITATE QVA ET MORTVVS EST: DESCENDITQVE AD EVM REX ISRAEL (Ioas) ET FLEBAT CORAM EO, DICEBATQVE; PATER MI, CVRRVS ISRAEL ET AVRIGA EIVS] q. d. Tu ô Eliſee, meus & Iſraelis es pater, vtpote qui me meumque regnum magis defendebas, quàm magna equitum & curruum multitudo: tu ergo viuens quaſi auriga, aurigabas & regebas regnum Iſrael: nunc te moriente, quis me meoſque contra Hazael & Syros defendet? Idem ſuclamabat Eliſeus Eliæ dum in cælum raperetur cap.2. v.12. vide ibi dicta.

Vers. 16. DIXIT AD REGEM ISRAEL: PONE MANVM TVAM SVPER ARCVM. ET CVM POSVISSET ILLE MANVM SVAM, SVPERPOSVIT (perperam Regia legunt *ſuppoſuit*) ELISEVS MANVS SVAS MANIBVS REGIS] vt ſignificaret ſuum illi auxilium affuturum, etiamſi abſentis, imò vita functi: Deum enim propter merita ſua ei daturum victoriam: ac ſe in limbo pro ea Deum oraturum certoque impetraturum. Poſt mortem ergo viua erat vis & virtus Eliſei, ac mira quæ ſolebat dum viueret, etiam mortuus operabatur. ita Abulenſ. Caietan. & alij. Vnde diſcant hæretici Sanctos, præſertim poſt Chriſtum in cælo regnantes per Deum eſſe potentes, vt nobis eos inuocantibus opitulari poſſint & velint.

Diſcant hîc principes & cęteri hominum, quantùm ſanctorum virorum oratio & merita proſint, ac niſi ipſi manus ſuas manibus & operibus noſtris apponant, fruſtra nos laborare.

Tropol. Doctor ori prædicationis admoueat manum operationis bonæ, vt quod docet verbo, doceat primus exemplo. Sic efficax erit prædicatio, & auditoribus perſuadebit quod prædicat. ita Angelom. & Eucher.

Vers. 17. APERI FENESTRAM ORIENTALEM (vt iacias ſagittam victricem contra Syros, qui Iſraeli ſunt ad Orientem) CVMQVE APERVISSET, DIXIT ELISEVS: IACE SAGITTAM: ET IECIT, ET AIT ELISEVS: SAGITTA SALVTIS DOMINI, ET SAGITTA SALVTIS CONTRA SYRIAM] q. d. Oro Deum vt tuas tuorumque militum ſagittas (quas hac mea ſagitta eiuſque iactu repræſento) & arma, pugnas & prælia ſecundet, dirigat & roboret, vt Syros feriant, mactent & ſubijciant: nec tantùm id oro, ſed idipſum vt propheta ex ore Dei tibi prænuntio, & de Syris victoriam promitto. vnde ſubdit:

PERCVTIESQVE SYRIAM IN APHEC] Alludit ad veterum ritum, qui bellum hoſtibus denuntiabant, & prælium inchoabant iacta in terram hoſtilem ſagitta vel telo, vti fecerunt Romani, teſte Seruio in illud Turni apud Virgil. 9. Æneidos:

En, ait, & iaculum intorquens emittit in auras
Principium pugnæ.

Idem fecêre Græci: vnde mox vt Perſidem attigit *primus Alexander* (Magnus) *iaculum velut in terram hoſtilem iecit*, ait Iuſtin. lib. 2. vide Gellium lib. 16. c. 4. & Alexand. ab Alex. lib. 4. Genial cap 3.

Tropolog. Angelom. *Cum exemplis ſuis*, inquit, *Dominus actiones Doctorum dirigit & confortat, orientalem feneſtram aperire mandat, & iacere ſagittam, quia lumine ſcientiæ & vera doctrina, ſuos hortatur, primùm illuſtrari, & ſicut iacula verborum mittere.* Et paulò pòſt: *Sagitta ſalutis Domini, & ſagitta ſalutis contra Syriam: percutieſq; Syriam in Aphec, donec conſumas eam. Sagitta ergo ſalutis Domini, eſt prædicatio ſancta, cùm decenter exhibetur & ſpiritualium hoſtium certiſſima interfectio ſi perſeueranter agitur. Nec ſas eſt vt aliquando diſpenſator verbi Dei ſegniter torpeat, cui iuſſum eſt, vt gregis Dominici curam habeat, quia multum obeſt deuotis auditoribus, ſi inertia præualet Doctoribus. Dicit enim Propheta: Clama, ne ceſſes.* Sic & Eucherius.

IN APHEC] Aphec vrbs erat in tribu Iſſachar hoſtium clade celebris, nam regem Aphec Ioſue occidit. *In hac Philiſthæi poſuerunt caſtra, pugnaturi contra Iſrael, poſtea contra Saul, ibidem etiam Syri pugnaturi erant contra Achab regem Iſrael, quando dixerunt: Dij montium ſunt dij eorum, pugnemus contra eos in vallibus & campeſtribus, & obtinebimus eos: vbi & Benadad rex Syriæ victus eſt*, ait Adrichomius.

DONEC CONSVMAS EAM] ſubaudi niſi tu impedias, vti factum eſt. Nam Ioas ter tantùm percutiens terram, ter tantùm percuſſit Syros, qui vtique ſæpiùs & ad conſumptionem eos deleuiſſet, ſi ſæpiùs terram percuſſiſſet, vt patet v.19.

SI PERCVSSISSES QVINQVIES, AVT SEXIES, AVT SEPTIES, PERCVSSISSES SYRIAM VSQVE AD CONSVMPTIONEM] Illa erat voluntas & decretum Dei qui ita liberè diſpoſuerat & decreuerat, vt Ioas toties percuteret Syriam, quoties percuſſiſſet terram; quod decretum Dei ſciebat Eliſeus, ſed iuſſo Dei noluit indicare regi Ioas, vt illius permitteretur arbitrio toties percutere, quoties vellet terram. Si enim Ioas ſciuiſſet decretum Dei, vtique ſæpiùs terram ſagitta percuſſiſſet. **Vers. 19.**

Simili modo victoriam Ioſue contra Amalec Deus alligauit extenſioni manuum & orationi Moyſis. Exodi 17.11. & eiuſdem Ioſue victoriam contra Chananæos alligauit eleuationi clypei Ioſue 8. v.18. Porrò quòd Ioas ter tantùm percuſſerit terram, ideoque ter tantùm Syros percuſſerit, eius peccatis & culturæ vitulorum attribuit Abulenſ. Mirum enim fuit & indignum, regem toties monitum ab Eliſeo, eiuſque miracula cernentem, imò victorias con-

tra

tra Syros Dei ope nanciſcentem, non reliquiſſe cultum vitulorum, ac ad veri Dei ſibi tam beneſici venerationem ſe totum tranſtuliſſe. Veriſimile eſt eum coluiſſe Deum verum, quem per Eliſeum agnouerat, & ſimul Deos patrios, ſcilicet vitulos aureos Ieroboam. Vtroſque enim coluit pater eius Ioachaz, vt patet v.4. & 6. Hinc in eum eique ſimiles reges Iſrael detonans Deus per Oſee c.10.2. ait: *Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt.*

VERS.20. MORTVVS EST ERGO ELIZEVS, ET SEPELIERVNT EVM] Morienti affuiſſe Ioas regem, ac filios Prophetarum diſcipulos ſuos iam per totum Iſraelem propagatos, vltimaque ab eo ſanctitatis & religioſæ vitæ monita accepiſſe, non eſt dubium. Affuiſſe quoque Amos prophetam, Amaſiæ regis fratrem & Iſaiæ patrem, aſſerunt Hebræi in Seder Olam. Prophetauit Eliſeus circiter 66. annos ſub ſex regibus Iſrael, ſcilicet ſub Achab, Ochozia, Ioram, Iehu, Ioachas & Ioas. Vixit centum annis & ampliùs, in religioſa diſciplina octoginta, mortuuſque eſt anno mundi 3204. vt Salianus, Amaſiæ regis Iuda anno octauo, Ioas regis Iſrael anno decimo, ante Chriſtum anno 849. Aſſcriptus eſt catalogo Sanctorum in Martyrolog. Roman. die 14. Iunij, vbi ſic legimus: *Samariæ in Palæſtinâ S. Eliſei prophetæ, cuius ſepulchrum dæmones perhorreſcere ſcribit S. Hieron.* Audi S. Hieron. ſcribentem in principium Abdiæ Prophetæ: *Abdiæ ſepulchrum cum Mauſoleo Eliſei, & Ioannis Baptiſtæ in Sebaſte venerationi habetur, quæ olim Samaria.* Idem in Epitaphio Paulæ addit; illic varijs dæmones rugire cruciatibus, & ante ſepulchra ſanctorum vlulare homines more luporum, fremere more leonum, ſibilare inſtar ſerpentum, mugire boaru taurorum. Refert Cedrenus in Leone Magno Imper. Eliſei reliquias Alexandriam tranſlatas fuiſſe.

Hinc Iulianus apoſtata oſſa Eliſei & Baptiſtæ cum brutorum oſſibus commiſcens exurere voluit, vt habet S. Artemij vita apud Lipomanum.

Elogia Eliſei vide Eccleſ.48.v.13. *In Eliſeo*, ait, *completus eſt ſpiritus eius* (Eliæ) *in diebus ſuis non pertimuit principem, & in potentia nemo vicit illum.* vide ibi dicta. Denique Eliſeo in prophetia mox ſucceſſit Oſee, qui ſub Ozia filio Amaſiæ regis Iuda prophetauit, Iſaias, Amos, Ionas, cæterique prophetæ maiores & minores.

VERS.21. QVOD CVM TETIGISSET OSSA ELISEI, REVIXIT HOMO] Mira Eliſei virtus & ſanctitas, quòd mortuus mortuum ad vitam ſuſcitarit. Fuit ipſe hac in re typus Chriſti, cuius in cruce mortui gratia & meritorum contactu omnes reſurgemus, ita Angelom, Eucherius & alij. Hinc Eliſeo Eccleſ. hoc dat Elogium cap.48. 14. *Et mortuum prophetauit corpus eius. Prophetauit*, id eſt miraculum fecit ſuſcitando mortuum. Miracula enim erant opera *Prophetarum*, id eſt virorum & Doctorum ſanctorum Iſraelis.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

GEſta Amaſiæ filij Ioas regis Iuda, ac bellum eius cum Ioas rege Iſrael, in quo Amaſias victus captuſque eſt, ac Ieruſalem ſpoliata: qui tandem à ſuis occiſus filium reliquit ſucceſſorem Azariam, ſicut Ioas regi Iſrael ſucceſſit filius Ieroboam, & huic filius Zacharias.

1. IN anno ſecundo Ioas filij Ioachaz regis Iſrael, regnauit Amaſias filius Ioas
regis Iuda. 2. Viginti quinque annorum erat cùm regnare cœpiſſet: vi-
ginti autem & nouem annis regnauit in Ieruſalem, nomen matris eius Ioiadam
de Ieruſalem. 3. Et fecit rectum coram Domino, verumtamen non vt Dauid pa-
ter eius. Iuxta omnia, quæ fecit Ioas pater ſuus, fecit: 4. niſi hoc tantùm, quòd
excelſa non abſtulit: adhuc enim populus immolabat, & adolebat incenſum in
excelſis. 5. Cumque obtinuiſſet regnum, percuſſit ſeruos ſuos, qui interfe-
cerant regem patrem ſuum. 6. filios autem eorum qui occiderant, non occi-
dit, iuxta quod ſcriptum eſt in Libro legis Moyſi, ſicut præcepit Dominus, dicens:
Non morientur patres pro filijs, neque filij morientur pro patribus: ſed vnuſ-
quiſque in peccato ſuo morietur. 7. Ipſe percuſſit Edom in Valle Salinarum
decem millia, & apprehendit petram in prælio, vocauitque nomen eius Iectehel,
vſque in præſentem diem. 8. Tunc miſit Amaſias nuntios ad Ioas filium
Ioachaz, filij Iehu regis Iſrael, dicens, Veni: & videamus nos. 9. Remi-
ſitque Ioas rex Iſrael ad Amaſiam regem Iuda, dicens: Carduus Libani miſit
ad cedrum quæ eſt in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo vxorem. Tranſie-
runtque beſtiæ ſaltus, quæ ſunt in Libano, & conculcauerunt carduum. 10. Per-
cutiens inualuiſti ſuper Edom, & ſubleuauit te cor tuum: contentus eſto
gloria, & ſede in domo tua: quare prouocas malum, vt cadas tu & Iudas te-
cum? 11. Et non acquieuit Amaſias: aſcenditque Ioas rex Iſrael, & viderunt
ſe, ipſe & Amaſias rex Iuda, in Bethſames oppido Iudæ. 12. Percuſſuſque eſt
Iuda coram Iſrael, & fugerunt vnuſquiſque in tabernacula ſua. 13. Amaſiam
verò regem Iuda, filium Ioas filij Ochoziæ, cepit Ioas rex Iſrael in Bethſa-
mes, & adduxit eum in Ieruſalem: & interrupit murum Ieruſalem, à porta

Ephraim vſque ad portam anguli, quadringentis cubitis. r4. Tulitq́ue omne
aurnm & argentum, & vniuerſa vaſa, quæ inuenta ſunt in domo Domini, & in
theſauris regis, & obſides, & reuerſus eſt in Samariam. 15. Reliqua autem
verborum Ioas quæ fecit, & fortitudo eius qua pugnauit contra Amaſiam regem
Iuda, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael? s6. Dor-
miuitq́ue Ioas cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in Samaria cum regibus Iſrael:
& regnauit Ieroboam filius eius pro eo. 17. Vixit autem Amaſias, filius Ioas,
rex Iuda, poſtquam mortuus eſt Ioas filius Ioachaz regis Iſrael, quindecim an-
nis. 18. Reliqua autem ſermonum Amaſiæ, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro
ſermonum dierum regum Iuda? 19. Factaque eſt contra eum coniuratio in Ie-
ruſalem: at ille fugit in Lachis. Miſerunt q́ue poſt eum in Lachis, & interfecerunt
eum ibi. 20. Et aſportauerunt in equis, ſepultuſque eſt in Ieruſalem cum pa-
tribus ſuis in Ciuitate Dauid. 21. Tulit autem vniuerſus populus Iudæ Aza-
riam annos natum ſedecim, & conſtituerunt eum regem pro patre eius Ama-
ſia, 22. Ipſe ædificauit Ælath, & reſtituit eam Iudæ, poſtquam dormiuit
rex cum patribus ſuis. 23. Anno quintodecimo Amaſiæ filij Ioas regis Iuda,
regnauit Ieroboam filius Ioas regis Iſrael in Samaria, quadraginta & vno an-
no: 24. & fecit quod malum eſt coram Domino. Non receſſit ab omnibus pec-
catis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſrael. 25. Ipſe reſtituit termi-
nos Iſrael, ab introitu Emath, vſque ad mare ſolitudinis, iuxta ſermonem Domi-
ni Dei Iſrael, quem locutus eſt per ſeruum ſuum Ionam filium Amathi prophe-
tam qui erat in Geth, quæ eſt in Opher. 26. Vidit enim Dominus afflictionem
Iſrael amaram nimis, & quòd conſumpti eſſent vſque ad clauſos carcere, & extre-
mos, & non eſſet qui auxiliaretur Iſraeli. 27. Nec locutus eſt Dominus vt de-
leret nomen Iſrael de ſub cælo, ſed ſaluauit eos in manu Ieroboam filij Ioas.
28. Reliqua autem ſermonum Ieroboam, & vniuerſa quæ fecit, & fortitudo
eius qua prælIatus eſt, & quomodo reſtituit Damaſcum & Emath Iudæ in Iſrael,
nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael? 29. Dormi-
uitq́ue Ieroboam cum patribus ſuis regibus Iſrael, & regnauit Zacharias filius eius
pro eo.

Vers.r. IN ANNO SECVNDO IOAS FILII IOACHAZ
REGIS ISRAEL REGNAVIT AMASIAS] Di-
ces, hoc videtur repugnare capiti præcedenti
verſ.10. vbi dicitur Ioas rex Iſrael regnare cœ-
piſſe anno 37. Ioas regis Iuda qui 40. annis
regnauit: cui mortuo demum ſucceſſit filius
Amaſias: ergo Amaſias non ſecundo, ſed
quarto anno Ioas regis Iſrael regnare cœpit.
Reſpond. Ioas rex Iſrael regnare cœpit anno 37.
Ioas regis Iuda ſed cum patre ſuo Ioachaz:
ac poſt biennium mortuo patre ſolus regna-
re cœpit anno 39. Ioas regis Iuda, ab eoq́ue an-
no hic anni eius numerantur. Quare moriente
Ioas rege Iuda anno ſequente, puta 40. regni
ſui, qui erat annus ſecundus Ioas regis Iſrael,
quo ſolus poſt patrem Ioachaz regnauit,
Amaſias patri Ioas in Iuda ſuccedens, ibidem
regnare cœpit ſolus anno ſecundo Ioas regis Iſ-
rael.

Vers.2. NOMEN MATRIS EIVS IOADAN] Multas ra-
tiones hic congerit Abulenſ. cur in lib. Regum
Regibus Iuda ſemper addantur nomina ma-
trum, nunquam autem regibus Iſrael. potiſſi-
ma eſt, quòd regnum Iuda potius erat, & cele-
brius templo veroq́ue Dei cultu, & Meſſia ex eo
naſcituro. Adde regnum Iſrael fuiſſe ſchiſmati-
cum & idololatricum, Iuda verò legitimum &
diuinum.

Vers.3. ET FECIT RECTVM CORAM DOMINO] quia
ſcilicet Amaſias initio regni ſolum Deum verum
coluit.

VERVMTAMEN NON FVIT VT DAVID PATER
A EIVS] qui non tantùm idola non coluit, ſed
nec ea ſubditos colere permiſit, quod tamen fe-
cit Amaſias, permittens populum immolare in
excelſis, quod 2 Paralip.25.2. dicitur: *Fecitq́, bo-
num in conſpectu Domini, verumtamen non in corde
perfecto.*

IVXTA OMNIA QVÆ FECIT IOAS PATER SVVS,
FECIT] quia ſicut Ioas viuente Ioiada Pontifice
ſolum Deum coluit, eo verò mortuo deflexit ad
idola; ſic fecit & Amaſias eius filius, qui ſub fi-
nem declinauit ad Deos Idumæorum, vt patet
2.Paral.25.14.

NISI TANTVM QVOD EXCELSA NON ABS- Vers.4.
TVLIT] hæc verba non ad proximè præceden-
tia: *iuxta omnia quæ fecit Ioas pater eius*, quia Ioas
quoque excelſa non abſtulit: ſed ad ſuperiora:
B *Et fecit rectum coram Domino*, referenda ſunt. q.d.
Amaſias rectè Deum coluit, ſed non rectè per-
miſit populum in excelſis immolare. Quare illa
verba (*iuxta omnia quæ fecit Ioas pater ſuus, fecit*)
parentheſin continent vt aduertit Sanchez, &
quaſi parentheſi incluſa à ſequentibus ſeiungen-
da ſunt.

IPSE PERCVSSIT EDOM IN VALLE SALI- Vers.5.
NARVM] Idumæi enim rebellarant Iudæis
ante ſexaginta annos, ſcilicet à ſexto anno Io-
ram regis Iuda vſque ad duodecimum Amaſiæ
(aiunt Hebræi in Seder Olam) qui eos ruſum
debellauit & Iudæ ſeruire coëgit. vide 2.Paral.
21.8. & cap.25.11. Porrò poſt hanc victoriam
Amaſias lapſus eſt in idololatriam, coluitq́ue
Deos Idumæorum, ideoq́ue cæſus captuſq́ue
eſt

eſt à Ioas rege Iſrael, vt dicitur 2. Paralipom. 25. verſ. 20

ET APPREHENDIT PETRAM IN PRÆLIO] id eſt cepit rupem hoſtium celſam & munitam, ex qua præcipitauit alia decem millia Idumæorum, vt dicitur 2. Paralip. 25. 12. ita Caietan. ſic Gabaitæ cæſi fugerunt ad petram Remmon Iudic. 20. 4.

Alij per *petram* accipiunt, *Petram* Arabiæ vrbem quæ poſteà à Ptol. Philadelpho reſtaurata dicta eſt *Philadelphia*.

VOCAVITQVE NOMEN EIVS IECTEHEL] id eſt, *obedientia vel exſpectatio Dei*, vt Noſter vertit Geneſ. 49. 10. vt noſſent omnes quòd Amaſias ex Dei mandato æquè ac auxilio vicerat & punierat rebelles Idumæos. ita Caietan. Aliter Vatabl. Vocauit eam *Iecthel*, inquit, quia ſic vocabatur is qui eam expugnauit. Pagnin. *Iecthel*, vertit, *congregatio Dei*.

VERS. 8. TVNC (cùm geſtiens & exultans, imò ſe exaltans de victoria Idumæorum putaret ſe pari modo domiturum Iſraelitas) MISIT AMASIAS NVNTIOS AD IOAS (regem Iſrael) DICENS: VENI ET VIDEAMVS NOS] in prælio, id eſt duellemus & præliemur vt videamus vter ſit fortior: ita Chald. *Veni*, inquit, *excipiamus ad inuicem facies in bello*, id eſt Veni & ſtatuto die confligamus. Vatabl. *Age ſpectemus nos mutuò coràm*.

Hebræi teſte Vatabl. cenſent cauſam belli fuiſſe, quòd vt narratur 2. Paralip. 25. Amaſias conductos à ſe milites ex Iſrael contra Idumæos iuſſu prophetæ dimiſerit: illi dimiſſi, indignantes ſpoliarunt regnum Iudæ: ſpolia ergo hæc à Ioas & Iſraelitis bello repetere voluiſſe Amaſiam. Verùm nil tale indicat Script. quin potiùs Ioas Amaſiæ obijcit, quòd victoria de Idumæis elatus, ex faſtu ſe prouocet ad prælium. Audi Ioſeph. lib 9. cap. 10. *Amaſias felicitatem ſuam, cuius tamen authorem Deum non agnoſcebat, non capiens, ſed faſtu inflatus, ſcripſit Ioa regi Iſraelitarum, vt ipſius imperata faceret cum populo ſuo, ſicut antehac idem populus maioribus eius Dauidi & Salomoni paruit; quòd ſi nolit vltrò facere officium, bello eſſe decernendum de Imperij iuribus.* Sic & Abul. Hiſtor. Scholiaſt. Salianus & alij. Sperabat Amaſias, ſe victorem fore, eò quòd propheta ſibi dixiſſet 2. Paral. 25. Deum non eſſe cùm Iſraele: ſed idem cogitare debebat de ſe, vtpote iam apoſtata & colente Deos Idumæorum, præſertim quia Deus voluerat regnum Iſrael diuidi à regno Iuda, vt audiuimus lib. 3. cap. 12. & ſeq. Quare Amaſias volens rurſum illud ſibi vnire & ſubijcere, faciebat contra voluntatem Dei, ideoque in bello ſuccubuit.

VERS. 9. CARDVVS LIBANI MISIT AD CEDRVM QVÆ EST IN LIBANO, DICENS: DA FILIAM TVAM FILIO MEO VXOREM. TRANSIERVNTQVE BESTIÆ SALTVS QVÆ SVNT IN LIBANO, ET CONCVLCAVERVNT CARDVVM] Hoc Apologo Ioas retundit faſtum Amaſiæ prouocantis ſe ad bellum. Contemptim enim Amaſiam vocat *carduum* humilem, vilem & aculeatum. *Libani* tamen, quia ipſe ex Iudæa & ſemine regio erat oriundus; ſe verò vocat *cedrum* excelſam, nobilem & pretioſam, quàm humilis *carduus*, id eſt Amaſias, vix queat aſpicere, multò minùs ei ſe viribus æquare, vt dicere audeat: *da*

A *filiam tuam filio meo vxorem*, q. d. regnum tuum Iſrael iunge & ſubde regno meo Iuda, vti olim ſub Dauide ei iunctum & quaſi coniugio copulatum fuit.

TRANSIERVNTQVE BESTIÆ SALTVS QVÆ SVNT IN LIBANO. Ita vocat milites ſuos Iſraelitas (per *Libanum* enim intelligit totam Palæſtinam, ſcilicet tam Iſrael quàm Iudam) fortes & feroces quaſi leones. ET CONCVLCAVERVNT CARDVVM] ſcilicet conculcabunt te, ô Amaſia, capient & ſpoliabunt. Ita factum eſt, vti hîc minatus, & ominatus eſt Ioas, quia Deus per eum volebat caſtigare ſuperbiam, æquè ac idololatriam Amaſiæ, vt dicitur 2. Paralip. 25. 12.

Vnde Apologo huic hoc Epimythium addit Ioſeph. lib. 9. c. 10. *Hoc exemplum*, ait, *te moneat ne*
B *maiora quàm par eſt appetas, néue propter recentem ex Amalecitis* (potiùs Idumæis) *victoriam elatus, & te & regnum tuum incertæ committas aleæ.*

Similis Apologus eſt Iudic. 9. 10. vbi Ioatham filius Gedeonis Abimelech tyrannum comparat rhamnò, bonos verò principes ficui, viti & oleæ. vide ibi dicta.

AMASIAM VERO REGEM IVDA, &c. CEPIT IOAS REX ISRAEL] Ecce hîc impletur Apologus Ioas: ſic enim merentur puniri, qui alios bello laceſſunt. Sic videmus non rarò eos, qui alios prouocant ad duellum, in eo ſuccumbere & occidi, Deo eorum audaciam & ſuperbiam caſtigante. VERS. 13.

VIXIT AVTEM AMASIAS, &c. POSTQVAM VERS. 17.
C MORTVVS EST IOAS VIGINTIQVINQVE ANNIS] Corrige cum Roman. Chald & Septuag. 15. *annis*, vti habetur 2. Paral. 25. 25.

ET INTERFECERVNT EVM] Iuſtum hoc fuit VERS. 19.
Dei iudicium, vt ſicut Ioas pater deflectens ad idola occiſus fuit à ſuis, ſic & Amaſias filius eius ad eadem declinans à ſuis coniuratis necaretur, vt patet 2. Paral. 25. v. 27. Probabiliter tamen Salian. & alij opinantur eum ante mortem pœnituiſſe, & piè in vnius veri Dei cultu obijſſe.

IPSE RESTITVIT TERMINOS ISRAEL AB IN- VERS. 25.
TROITV EMATH VSQVE AD MARE SOLITVDINIS, IVXTA SERMONEM DOMINI DEI ISRAEL, QVEM LOCVTVS EST PER SERVVM SVVM IONAM FILIVM AMATHI] Hinc patet Ionam prædixiſſe Ieroboam regi, quòd ipſe reſtituturus eſſet Iſraeli vrbes illas, quas Syri ei ademerant ab Emath vſque ad mare mortuum; etſi hoc oracu-
D lum in prophetia Ionæ non extet. Eſt autem *Emath* in tribu Nephthalim, contigua Syriæ, non longè à Damaſco, quæ Syriæ erat caput. *Emath* erat ingreſſus & quaſi porta in terram ſanctam. Eadem poſteà ab Antiocho Epiphane in ea regnante dicta eſt *Epiphania*, vide dicta Amos 6. v. 2. Audi nunc Ioſeph. lib. 9. cap. 11. *Ieroboamo propheta Ionas prædixit, quòd deuictis Syris ditionem ſuam eſſet amplificaturus, prolatis eius terminis ad Septemtrionem vſque Amatham vrbem: ad Meridiem verò vſque ad Aſphaltitem lacum: his enim olim terminis Chananea terra finiebatur, iuxta Ioſue Imperatoris definitionem. Quo oraculo excitatus Ierobeamus totos eos tractus ademptos Syris ad ſuum regnum addidit nihil fallente Ionæ vaticinio.*

Hinc patet Ionam prophetam prophetaſſe

ſub Ieroboam rege Iſrael, & Azaria, ſiue Ozia rege Iuda, ac proinde coæuum fuiſſe Iſaiæ (quem Hebræi Amaſiæ regis fratrem, vel fratris filium fuiſſe tradunt, teſte S. Hieron.) Oſee, Ioëli Amos & Nahum. Quare non rectè Abulenſ. cenſet Ionam hunc eſſe diuerſum à Iona qui eſt quartus inter minores Prophetas.

Vers. 28. QVOMODO RESTITVIT DAMASCVM ET EMATH IVDÆ IN ISRAEL] Quomodo erant hæ ciuitates Iudæ in Iſrael? aliud enim erat regnum Iudæ, aliud Iſrael. Omiſſis Abulenſis & aliorum ſententijs, dico breuiter, Dauidem has vrbes cepiſſe & attribuiſſe ſuæ tribui Iudæ, quia ipſe ex ea erat oriundus, indeque hæ vrbes, licet extra ſortem Iudæ ſitæ, vocabantur tamen Iudæ. Diuiſo autem regno Iſrael à regno Iudæ, vrbes hæ tempore vicinæ ceſſerunt Iſraeli, ſenſus ergo eſt. q. d. Ieroboam fecit vt Damaſcus & Emath à Dauide ſubiugatæ, & tribui Iudæ A attributæ, ſed deinde à Syris occupatæ, reſtituerentur Iſraeli, cuius ipſe erat rex, ac alijs ciuitatibus Iudæ, quæ erant in ditione Iſraelis, rurſum annumerarentur, vti à Dauide annumeratæ fuerant. q. d. Ieroboam fecit vt Damaſcus & Emath olim ſubactæ & tributariæ Dauidi, iam ſibi & Iſraeli forent tributariæ. ita Salianus & Sanchez.

DORMIVITQVE (naturali morte defunctus eſt) IEROBOAM CVM PATRIBVS SVIS] Dices Amos cap. 7. v. 11. dicitur: *In gladio morietur Ieroboam.* Reſp. hæc verba non eſſe Amos, ſed Amaſiæ pſeudoprophetæ, qui vt Amos pro- B phetam traduceret apud Ieroboam, mentitur & fingit Amos id dixiſſe. Non enim dixerat Amos: *In gladio morietur Ieroboam*, ſed, *conſurgam ſuper domum Ieroboam in gladio*, ſcilicet occidendo non ipſum Ieroboam, ſed filium eius Zachariam. Vers. 29.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Regnat Azarias in Iuda, ſuccedit ei filius Ioathan. In Iſrael regnant ſucceſſiuè Ieroboam, Zacharias, Sellum, Manahem, Phacea, Phacee, & vltimus Oſee. Nam Phul & Theglathphalaſar reges Aſſyriorum invadunt Iſraelem, & partem eius transferunt in Aſſyriam.

1. ANno vigeſimo ſeptimo Ieroboam regis Iſrael, regnauit Azarias filius Amaſiæ regis Iuda. 2. Sedecim annorum erat cùm regnare cœpiſſet, & quinquaginta duobus annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Iechelia de Ieruſalem. 3. Fecitque quod erat placitum coram Domino, iuxta omnia quæ fecit Amazias pater eius. 4. Verumtamen excelſa non eſt demolitus: adhuc populus ſacrificabat, & adolebat incenſum in excelſis. 5. Percuſſit autem Dominus regem, & fuit leproſus vſque in diem mortis ſuæ, & habitabat in domo libera ſeorſum: Ioathan verò filius regis gubernabat palatium, & iudicabat populum terræ. 6. Reliqua autem ſermonum Azariæ, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Iuda? 7. Et dormiuit Azarias cum patribus ſuis: ſepelieruntque eum cum maioribus ſuis in ciuitate Dauid, & regnauit Ioathan filius eius pro eo. 8. Anno trigeſimo octauo Azariæ regis Iuda, regnauit Zacharias filius Ieroboam ſuper Iſrael in Samaria ſex menſibus: 9. & fecit quod malum eſt coram Domino, ſicut fecerant patres eius: non receſſit à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſrael. 10. Coniurauit autem contra eum Sellum filius Iabes: percuſſitque eum palam, & interfecit, regnauitque pro eo. 11. Reliqua autem verborum Zachariæ, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael? 12. Iſte eſt ſermo Domini, quem locutus eſt ad Iehu, dicens: Filij tui vſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronum Iſrael. Factumque eſt ita. 13. Sellum filius Iabes regnauit trigeſimo nono anno Azariæ regis Iuda: regnauit autem vno menſe in Samaria. 14. Et aſcendit Manahem filius Gadi de Therſa: venitque in Samariam, & percuſſit Sellum filium Iabes in Samaria, & interfecit eum regnauitque pro eo. 15. Reliqua autem verborum Sellum, & coniuratio eius per quam tetendit inſidias, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael? 16. Tunc percuſſit Manahem Thapſam, & omnes qui erant in ea, & terminos eius de Therſa, noluerant enim aperire ei: & interfecit omnes prægnantes eius, & ſcidit eas. 17. Anno trigeſimo nono Azariæ regis Iuda, regnauit Manahem filius Gadi ſuper Iſrael decem annis in Samaria. 18. Fecitque quod erat malum coram Domino: non receſſit à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſrael cunctis diebus eius. 19. Veniebat Phul rex Aſſyriorum in terram, & dabat Manahem Phul mille talenta argenti, vt eſſet ei in auxilium

lium, & firmaret regnum eius. 20. Indixitq́ue Manahem argentum ſuper Iſrael cunctis potentibus & diuitibus, vt daret regi Aſſyriorum, quinquaginta ſiclos argenti per ſingulos: reuerſuſq́ue eſt rex Aſſyriorum, & non eſt moratus in terra. 21. Reliqua autem ſermonum Manahem, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael? 22. Et dormiuit Manahem cum patribus ſuis: regnauitq́ue Phaceia filius eius pro eo. 23. Anno quinquageſimo Azariæ Regis Iuda, regnauit Phaceia filius Manahem ſuper Iſrael in Samaria biennio: 24. & fecit quod erat malum coram Domino: non receſſit à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſrael. 25. Coniurauit autem aduerſus eum Phacee filius Romeliæ, dux eius, & percuſſit eum in Samaria in turre domus regiæ, iuxta Argob, & iuxta Arie, & cum eo quinquaginta viros de filijs Galaaditarum, & interfecit eum, regnauitq́ue pro eo. 26. Reliqua autem ſermonum Phaceia, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael? 27. Anno quinquageſimo ſecundo Azariæ regis Iuda, regnauit Phacee filius Romeliæ ſuper Iſrael in Samaria viginti annis. 28. Et fecit quod erat malum coram Domino: non receſſit à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſrael. 29. In diebus Phacee regis Iſrael venit Theglathphalaſar rex Aſſur, & cepit Aion, & Abel Domum, Maacha & Ianoe, & Cedes, & Aſor, & Galaad, & Galilæam, & vniuerſam Terram Nephtali: & tranſtulit eos in Aſſyrios. 30. Coniurauit autem, & tetendit inſidias Oſee filius Ela contra Phacee filium Romeliæ, & percuſſit eum, & interfecit: regnauitq́ue pro eo vigeſimo anno Ioatham filij Oziæ. 31. Reliqua autem ſermonum Phacee, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael? 32. Anno ſecundo Phacee, filij Romeliæ regis Iſrael, regnauit Ioatham filius Oziæ regis Iuda. 33. Viginti quinque annorum erat cùm regnare cœpiſſet, & ſedecim annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Ieruſa, filia Sadoc. 34. Fecitq́ue quod erat placitum coram Domino: iuxta omnia quæ fecerat Ozias pater ſuus, operatus eſt. 35. Verumtamen excelſa non abſtulit: adhuc populus immolabat, & adolebat incenſum in excelſis: ipſe ædificauit portam domus Domini ſublimiſſimam. 36. Reliqua autem ſermonum Ioatham, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Iuda? 37. In diebus illis cœpit Dominus mittere in Iudam, Raſin regem Syriæ, & Phacee filium Romeliæ. 38. Et dormiuit Ioatham cum patribus ſuis, ſepultuſq́ue eſt cum eis in Ciuitate Dauid patris ſui, & regnauit Achaz filius eius pro eo.

VERS. 1. ANNO VIGESIMO SEPTIMO IEROBOAM REGIS ISRAEL REGNAVIT (regnare cœpit) AZARIAS AMASIÆ FILIVS REGIS IVDA] Azarias hîc alio nomine dictus eſt Ozias. *Azarias* enim Hebraicè idem eſt, quod *auxilium Dei*, Ozias, idem quod *fortitudo Dei*: vbi autem eſt auxilium Dei, ibi eſt fortitudo. Deus enim eſt fortiſſimus & potentiſſimus. Vnde 2. Paralip. 26. v. 7. de eo dicitur: *& adiuuit eum Deus contra Philiſthijm, & contra Arabes, & contra Ammonitas*, &c. Ex hoc loco Franc. Ribera in Amos cap. 1. v. 1. cenſet interregnum fuiſſe tredecim annorum inter Amaſiam & Azariam, eò quòd Azarias infantulus eſſet moriente patre Amaſia. Id probat, quòd anno decimo quinto Amaſiæ vti dictum eſt cap. præced. verſ. 23. cœpit regnare Ieroboam, cuius anno vigeſimo ſeptimo, vt hîc dicitur cœpit regnare Azarias. Amaſias autem regnauit annis viginti nouem. Ergo 29. eius annus fuit decimus quartus Ieroboami. Ergo vacauit regnum Iuda ab anno 14. Ieroboami vſque ad 27. eiuſdem, putà per ſpatium tredecim annorum. Verùm reſp. annum hunc 27. Ieroboam eſſe annum 27. ab eo tempore quo Ieroboam ſimul cum patre Ioas regnare cœpit; nam regni, quo ipſe poſt patrem ſolus regnauit, erat hic annus decimus quartus dumtaxat, quo Amaſias mo-

A tiens anno regni ſui vigeſimo nono, ſucceſſorem reliquit Azariam filium. Id ita eſſe liquet ex 2. Paralipom. 25. v. 25. vbi Amaſias poſt mortem Ioas dicitur vixiſſe quindecim annis. Mortuus eſt ergo anno 14. finiente, & 15. inchoante Ieroboami, qui Ioas patri immediatè ſucceſſit. ita Salian. Caiet. & alij. Fugienda enim hîc ſunt interregna, ne chronologiæ ſeries continua turbetur, & incerta dubiaq́ue reddatur. Vnde Euſebius, Ioſeph. & alij paſſim regno & annis Amaſiæ immediatè ſubijciunt, & connectunt regnum & annos Azariæ.

ET QVINQVAGINTA DVOBVS ANNIS REGNAVIT] Tempore Azariæ vixit Sardanapalus, quem VERS. 2.
B Gentiles Hiſtorici vltimum collocant regem Aſſyriorum, aiuntq́ue eum vtpote effeminatum ab Arbace Mediæ præfecto obſeſſum in Niniue, ibi ſeipſum cum gaza regia concremaſſe. Quare Arbacem ſe feciſſe regem Mediæ ſub annum Azariæ decimum, regnante apud Latinos Proca Syluio, apud Corinthios Agemone, apud Spartanos legiſlatore Lycurgo. Ita Euſebius, Diodorus, Iuſtinus, Ptolemæus, Strabo, & ex ijs Torniellus, Salianus, Gordonus, Sanctius & alij.

Verùm paulò pòſt reſtituta eſt Niniue, eiuſq́ue regnum; nam vt mox audiemus, paulò pòſt

A pòſt ſub eodem Azaria regnauit Phul rex Aſſyriorum, cui ſucceſſit Theglatphalaſar, huic Salmanaſar, huic Sennacherib, huic Aſarhaddon, ſub quo ob cæſos paulò antè Aſſyrios, Ezechiam & Ieruſalem obſidentes, ab Angelo, Ben Merodach Babylonius caput erexit, ſeque regem Babylonis effecit, qui fuit auus Nabuchodonoſoris primi monarchæ Babyloniorum. Omnes enim hi reges iam nominati: vocantur reges Aſſyriorum, non Babyloniorum, nec ante Baladan quiſpiam in Script. rex Babylonis nuncupatur.

Videtur ergo Phul Aſſyrius cum Arbace præfecto diuiſiſſe Sardanapali imperium, vt Arbaces Mediæ & Perſidi, Phul verò Aſſyriæ & Babyloniæ dominaretur, ita ex Metaſthene Annij Genebrardus, Torniellus, Samerius, Gordonus, Salianus & alij.

Huic chronologiæ conſentit tempus prophetiæ Ionæ, qui vt audiuimus cap. præcedenti verſ. 25. prophetauit ſub Ieroboam, cui coæuus fuit Azarias. Ionas ergo miſſus à Deo Sardanapali & Niniuitarum luxum & luxuriam caſtigauit. Pœnituit Sardanapalus cum Niniuitis, ſed non multò pòſt in ſolita vitia relapſi, ab Arbace Medo obſeſſi & vaſtati fuêre, vt dixi in Iona.

Vers. 5. Percvssit avtem Dominvs regem (Azariam) et fvit leprosvs] quia ſcilicet ipſe vſurpabat munus Pontificis, adolendo incenſum ſuper altare thymiamatis, quod erat in Sancto, vt dicitur 2. Paralip. 26. v. 16. de quo ibidem plura.

Vers. 8. Anno trigesimo octavo Azariæ regis Ivdæ regnavit Zacharias filivs Ieroboam svper Israel] Hic fuit abnepos Iehu; vnde Iehu ſtirps regia finita fuit in Zacharia, quaſi in quarta generatione, vti ei promiſerat Deus cap. 10. v. 30. *Anno trigeſimo octauo Azariæ*, ſcilicet ex eo tempore, quo ipſe regnare cœpit cum patre Amaſia, nam ex eo tempore quo poſt patrem ſolus regnauit Azarias, erat hic annus 26. vel 27. Si ergo annos 38. Azariæ numeres ab anno 18. Amaſiæ patris eius, quo ipſe eum in regnum ſocium aſciuit, annus hic Azariæ 38. erit 41. Ieroboami regis Iſrael, quippe qui anno 15. Amaſiæ patris Azariæ ſolus regnare cœperit. Hic enim annus quadrageſimus primus fuit vltimus Ieroboam: vnde eo moriente ſucceſſit ei filius Zacharias per ſex menſes. Verùm quia Azarias poſt patrem Amaſiam ſolus D regnauit 52. annis qui hic ſigillatim conſignantur: nam verſ. 37. numeratur annus Azariæ 39. & verſ. 23. annus 50. & verſ. 27. annus 52. & vltimus, vt ſic conſequẽs certaque chronologia temporum per annos regum Iuda contexatur: hinc meliùs cum Richardo à S. Victore, Lyrano, Abulenſe & alijs dicemus, Ieroboam regem Iſrael mortuum eſſe anno vigeſimo ſeptimo Azariæ regis Iudæ: inde per vndecim annos, ſcilicet vſque ad annum 38. Azariæ fuiſſe inter regnum, & regnum Iſrael caruiſſe rege, eò quòd Zacharias filius Ieroboam, vel propter ætatem teneriorem, vel propter rebellionem ſubditorum, vel aliam ob cauſam præualere & regnum patris obtinere non poſſet. Ratio eſt, quòd 41. anni Ieroboami computandi ſint ab anno decimoquinto A Amaſiæ, ita vt cum Amaſia qui 29. annis regnauit, Ieroboam regnant annis quatuordecim, quare reliquos 27. annos (regnauit enim Ieroboam 41. annis) regnare debuit cum Azaria filio Amaſiæ, ita vt mortuus ſit anno vigeſimoſeptimo Azariæ, tum que ſucceſſerit ei filius Zacharias. Itaque cum hic dicitur de aliquo regum Iuda, quòd tot annis regnarit, intellige ſolus poſt patrem, quia per reges Iuda chronologia hic texitur, quæ alioqui foret incerta & ambigua; verùm aliàs cùm dicitur, tali anno regnauit talis rex, præſertim in Iſrael, accipi poteſt non de regno, ſed de corregno, quo ſcilicet non ſolus ſed cum patre regnauit.

Nota, ſub Azaria cœpere computari Olympiades, ſed quoto eius anno id factum, variant chronologi, Euſebius lib. 3. de Præparat & in B chronico initium Olympiadum collocat anno 50 Azariæ, ac conſequenter vrbis Romæ initium, cùm eam Romulus condidit anno Achaz quarto vel quinto: nam initium Olympiadum antecedit initium Romæ 23. annis, vti omnes Hiſtorici & chronologi conſentiunt. Iam adde duos Azariæ (regnauit enim 52. annis) & ſedecim filij eius Ioatham, ac quinque Achaz; habebis annos 23. quos quærimus. *Olympiadum initium.*

Alij Olympiades cœpiſſe cenſent anno quarto vel quinto Azariæ. Serarius anno 47. eiuſdem. Pererius lib. 11. in Danielem, quaſi anno octauo Achaz. Torniellus, Salianus & alij anno 52. Azariæ, vel potiùs anno primo C Ioatham, qui Azariæ patri ſucceſſit. Exigua enim eſt hæc paucorum annorum in tanta temporum priſcorum intercapedine differentia. Iuxta tabulam chronologicam quam præfixi Pentateucho, cœperunt Olympiades anno quadrageſimo Azariæ. Roma verò condita eſt anno decimo vel vndecimo Ioatham, de quo verſ. 33.

Porrò ante Olympiades nihil apud hiſtoricos profanos Græcos & Latinos eſt certum, ſed omnia incerta & confuſa; vnde hoc ſæculum ipſi vocant μυθικὸν, id eſt fabuloſum: poſt eas verò, æquè ac poſt conditam Romam, omnia ſuis annis inde deductis aſſignari cœperunt, vti teſtatur Euſebius lib. 10. de Præpar. cap. 3. & Cenſorinus lib. 10. de die natali cap. 21. Olympias autem ſpatium erat quatuor annorum, quod intererat inter duos ludos olympicos, qui Ioui Olympio totius Græciæ concurſu, quarto quolibet anno, apud Piſam & Elidem ob memoriam diei inter calaris celebrabantur ſub initium æſtatis, ſiue ſolſtitij æſtiui, à luna vndecima vſque ad decimam ſextam, teſte Liuio, Cenſorino & alijs. Audi Solinum Polyhiſtor. cap. 2. *Certamen Olympicum (quod olim Hercules in honorem ataui ſui materni Pelopis ediderat, in omni genere certaminum victor) iam pridem intermiſſum Iphitus Elidenſis inſtaurauit poſt excidium Troiæ anno 408; Roma deinde condita incipiente Olympiade 7. poſt excidium Troiæ anno 433* Idem ſcribunt Diodorus Siculus, Dionyſius Halicarnaſſeus, Eratoſthenes apud Clementem Alexandrinum, & ex his alij.

Et ascendit Manahem de Thersa] quam nomine regis ſui Zachariæ obſidebat, ait Ioſeph. & occiſo in Samaria Sellum, qui occiderat

occiderat Zachariam regem, rapuit imperium; A cumque Therſam rediſſet, nec Therſenſes eum vt regem admitterent, in eos ſæuijt, & maximè in Thapſenſes diſcindendo prægnantes in ea, vt dicitur v. 16.

Vers. 16. Et terminos eius de Thersa] nam ager vrbis Thapſæ pertingebat vſque ad Therſam, ait Vatabl.

Et scidit eas] hoc eſt diſſecuit prægnantes, vt fœtum educeret, ait Abulenſ. Magna fuit hæc crudelitas & barbaries.

Vers. 19. Venerat Phul rex Assyriorum] Hic eſt *Phul*, qui alio nomine *Belochus* dicitur, qui cum Arbace Medo Sardanapalum in Niniue per biennium obſedit, coëgitque vt extructa in regiâ pyrâ altiſſimâ, in eam ſe cum vxoribus & filijs ac mille myriadibus auri & decem mille myriadibus argenti inijceret & concremaret. Durauit incendium ad quindecim dies. In eo B deſijt monarchia Aſſyriorum, quæ à Belo vſque ad Sardanapalum ſtetit annis mille trecentis. Porrò Phul cum Arbace diuiſit Monarchiam, ac ſibi ſeruauit Aſſyriam & Babyloniam; Arbaci conceſſit Mediam & Perſiam. Porrò *Phul* Hebraicè idem eſt quod *faba*, ait Pagnin. ſicut Romæ à faba cognominati ſunt *Fabij*, inter quos eminuit Fabius Maximus Romæ liberator, & Hannibalis domitor. Notat Scaliger Regum Aſſyriorum & Babyloniorum nomina alia eſſe ſimplicia, vt Phul, Aſar, Teglat; alia compoſita, vt Teglathphalaſar componitur ex tribus, ſcilicet ex Teglat, Phul, & Aſar. Salmanaſar componitur ex Salman, & Aſar. Aſarhaddon conflatur ex Aſar & Haddon. Nabuchodonoſor C ex Nabo, qui erat Deus Babyloniorum. Chad, & Neſer. Vide dicta Iſaiæ 46. v. 1.

Et dabat Manahem Phul mille talenta argenti, vt esset ei in auxilium] contra rebelles Therſæ, Thapſæ, &c. vt dictum eſt v. 14. Hæc fuit occaſio cur Teglathphalaſar ſucceſſor Phulis inuaſerit Iſraelem, eumque abduxerit in Aſſyriam, vt dicetur v. 29. Phul ergo vocatus in auxilium fuit à Manahem, non à Therſentibus, vt ſcribit Ioſeph.

Vers. 29. In diebus Phacee venit Theglathphalasar rex Assur] Qui fuit filius Phulis de quo v. 19. ideoque dictus eſt Phul, Aſſar, vel Teglat-Phul-Aſſar. Hic ecce vaſtauit Iſraelem, ac ex eo quinque tribus in Aſſyriam abduxit, nimirum incolas *Galaad*, ſcilicet Rubenitas, Gad- D ditas, & dimidiam tribum Manaſſe; & *Galilæa*, puta Zabulonitas, & Nephtalitas, de quibus Iſaias cap 9. v. 1. cùm paulò ante vocatus in auxilium ab Achaz rege Iuda, contra Raſin regem Syriæ, & Phacee regem Iſrael, veniſſet Damaſcum, & occiſis illis regibus, vt dicitur cap. ſeq. verſ. 6. & 7. ipſum quoque Achaz, à quo vocatus fuerat, oppreſſit, eiuſque ditionem expilauit. 2. Paralip. 28. v. 8. Hoc ipſum paulò antè Iſaias cap. 7. v. 17. ipſi Achaz prædixerat. Hæc ergo fuit prima Iſraelis, id eſt decem tribuum captiuitas. Hinc appoſitè *Theglathphalaſar* Hebr. (cui affinis eſt lingua Aſſyriaca & Chaldaica) idem eſt quod *captiuitas mirabilis ligationis*, ait Pagnin. in nomin. Hebr.

Vers. 30. Regnauitque pro eo (puta Oſee pro Phacee) vigesimo anno Ioatham filii Oziæ] Dices, Ioatham tantùm ſedecim annis regnauit, vt dicitur verſ 33. quis eſt ergo hic annus eius viceſimus? Reſp. fuit viceſimus ab eo tempore quo Ioatham regnare cœpit cum patre Azaria: hic enim à Deo percuſſus leprâ, ideoque à contubernio hominum ſeparatus, regni regimen permiſit Ioatham filio ſuo, vt dictum eſt verſ. 5. ita Caietan. & alij. Dices, Oſee non potuit regnare cum Ioatham, nam Phacee cui ſucceſſit Oſee, fuit ſuperſtes Ioathamo per tres annos, vt patet hîc verſ. 27. collato cum v. 1. cap. ſeq. Reſp. Oſee cœpiſſe regnare & inuadere regnum Phacee, viuente Ioatham, tandemque eo mortuo, poſt aliquot annos eum omninò ſuperaſſe, & occidiſſe anno quarto Achaz regis Iuda, tumque ſolum plenè regnaſſe. ita Caietan. Secundò, meliùs Hebræi in Seder Olam, Abulenſ. Genebrard. Torniellus, Salianus, ſic exponunt: *viceſimo anno Ioatham*, id eſt, qui viceſimus futurus erat Ioatham ſolius poſt patrem regnantis, ſi ipſe adhuc vixiſſet, qui ante quadriennium erat mortuus. Erat ergo hic annus vigeſimus ex quo Ioatham regnare cœpit; ſed quia ipſe ſedecim tantùm annis regnauit, hinc reuera hic erat annus quartus Achaz, qui ſucceſſit Ioatham; ſed maluit Scriptura nominare Ioatham quàm Achaz, quia necdum Achazi mentionem fecerat. Porrò Scriptura annos Oſee bifariam numerat; primò, ab hoc anno quarto Achaz vti hîc fit; ſecundò, ab anno Achaz duodecimo, vti fit 4. Reg. 17. verſ. 1. Ratio eſt, quòd prioribus octo annis Oſee non fuerit rex pacificus, ſed cum familia Phacee adhuc luctans, aut Aſſyriorum potiùs ſeruus quàm rex, aut alijs de cauſis à regno impeditus. Itaque ab anno quarto Achaz precario magis quàm pleno iure regnabat. ita Abulenſ. Serar. Salian. & alij iam citati. Denique hic annus vigeſimus tam erat regni Phacee (hic enim 20. annis regnauit) finientis quàm Ioathami inchoantis. Ioatham enim ſi vixiſſet illo anno inchoaſſet annum regni 20. ipſe enim cœpit regnare anno ſecundo Phacee, vt ſequitur.

Anno secundo Phacee, &c. regnauit Ioatham filius Oziæ regis Iuda] Vers. 32. Phacee enim cœpit regnare anno 52. & vltimo Oziæ, quare hic primus fuit regni Phacee annus, ſecundus fuit quo mortuo Ozia ſucceſſit ei Ioatham, qui ſexdecim annis regnauit: quare 17. anno Phacee, mortuo Ioatham, ſucceſſit ei filius Achaz, vt dicitur cap. ſeq. verſ. 1. quia nimirùm vltimus annus Ioatham non fuit integer ſed dimidiatus, ita vt 17. Phacee fuerit ſimul vltimus Ioathami morientis, & Achazi ei ſuccedentis. Quocirca vnus annus additus vel demptus in chronologia, nullam facit differentiam, quia anni dimidiati nunc numerantur, nunc non numerantur.

Porrò, *Ioatham*, ait author imperf. hom. 1. in Matth. *interpretatur perfectus, vel consummatus immaculatus. Et verè perfectus fuit hic Ioatham, & quantum ad reges ſe præcedentes dominus immaculatus; quia fecit quod placitum erat Deo, & nulla reprehenſio eius legitur in ſcriptura regnorum.*

Sedecim annis regnauit] probè & Vers. 33. piè: vnde præ alijs laudatur à Script. & à Ioſepho. Tempore Ioatham prophetauit Iſaias

&

A & Michæas, vt patet ex eius titulo. Anno vndecimo Ioatham Romulus agens annum ætatis 18. vrbis Romæ fundamenta iecit 12. die Aprilis (vnde hic dies deinceps quaſi Romæ natalis quotannis celebratus eſt) ipſis ſcilicet Palilibus, hoc eſt ſeſto Palis Deæ paſtorum, quæ pro ſelici pecorum partu illâ die ab eis colebatur. Hinc enim vocatum eſt Palilia vel Parilia. Factum id eſt Olympiadis ſextæ anno tertio, vt vult Varro; vel quarto, vt vult Cato, & eum ſecuti Cicero, Plinius, Tacitus, Gellius, Cenſorinus, Euſebius, S. Auguſtinus, Oroſius, & Cardin. Baronius. Quare Olympiades antecedunt Romam 23. annis, vt dixi; tot enim annos conficiunt ſex Olympiades iam dictæ; quælibet enim quatuor continet annos. Hoc computu Olympiadum initium aſſignandum eſt anno 40. Azariæ, vt dixi, & iuxta eumdem Roma condita eſt anno 751. ante natiuitatem Chriſti.

Roma cōdita anno 11. Ioatham.

Alij, quia paulò tardiùs vel ſeriùs hoc initium Olympiadum aſſignant, hinc conſequenter tardiùs vel ſeriùs aſſignant fabricam Romæ. Vnde Torniellus & Salianus, quia initium Olympiadum combinant cum primo anno Ioatham, hinc Romæ initium combinant cum anno octauo vel nono Achaz. Sed in re tam antiqua poſt tot ſæcula exigua eſt hæc temporis differentia.

Hinc illud Propertij:

Vrbi feſtus erat, dixere Palilia Patres.
Hic primum cœpit mœnibus eſſe dies.

B Hinc quoque S. Hieronymus in cap. 1. Iſaiæ v. 1. ait, Ezechiam regnare cœpiſſe anno duodecimo Romuli: primus ergo Romuli annus incidit in quartum annum Achaz, cùm ſcilicet ipſe Romæ fundamenta iaciens anno vndecimo Ioatham, eiuſdem fabricam per ſeptem vel octo annos ſequentes perfeciſſet, ac ſolium regale in ea erexiſſet anno quarto Achaz. Sic & S. Auguſtinus libro 18. Ciuit. cap. 22. *Quem* (Ezechiam) inquit, *conſtat optimum & piiſſimum regem Romuli regnaſſe temporibus.*

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Regnat Achaz filius Ioatham: contra eum conſpirant reges Syriæ & Iſrael: ille innocat Teglatphalaſar, ipſiq́ ingens pondus auri & argenti mittit: qui innocatus Syriam & Iſraelem vaſtat. Interim Achaz idola colit, & templum profanat.

1. ANno decimo ſeptimo Phacee filij Romeliæ, regnauit Achaz filius Ioa-
tham regis Iuda. 2. Viginti annorum erat Achaz cùm regnare cœ-
piſſet, & ſedecim annis regnauit in Ieruſalem: non fecit quod erat placitum in
conſpectu Domini Dei ſui, ſicut Dauid pater eius. 3. ſed ambulauit in via
regum Iſrael: inſuper & filium ſuum conſecrauit, transferens per ignem ſecun-
dùm idola Gentium: quæ diſſipauit Dominus coram filijs Iſrael. 4. Immola-
bat quoque victimas, & adolebat incenſum in excelſis, & in collibus, & ſub
omni ligno frondoſo. 5. Tunc aſcendit Raſin rex Syriæ, & Phacee filius Ro-
meliæ rex Iſrael, in Ieruſalem ad præliandum: eumque obſiderent Achaz, non
valuerunt ſuperare eum. 6. In tempore illo reſtituit Raſin rex Syriæ, Ailam Sy-
riæ, & eiecit Iudæos de Aila: & Idumæi venerunt in Ailam, & habitauerunt ibi
vſque in diem hanc. 7. Miſit autem Achaz nuntios ad Theglathphalaſar re-
gem Aſſyriorum, dicens: Seruus tuus, & filius tuus ego ſum: aſcende, & ſaluum
me fac de manu regis Syriæ, & de manu regis Iſrael, qui conſurrexerunt ad-
uerſum me. 8. Et cùm collegiſſet argentum & aurum, quod inueniri potuit
in domo Domini, & in theſauris regis, miſit regi Aſſyriorum munera. 9. Qui
& acquieuit voluntati eius: aſcendit enim rex Aſſyriorum in Damaſcum, & va-
ſtauit eam: & tranſtulit habitatores eius Cyrenen, Raſin autem interfecit. 10. Per-
rexitque rex Achaz in occurſum Teglathphalaſar regi Aſſyriorum in Damaſcum,
cumque vidiſſet altare Damaſci, miſit rex Achaz ad Vriam ſacerdotem exemplar
eius, & ſimilitudinem iuxta omne opus eius. 11. Extruxitque Vrias ſacerdos al-
tare,: iuxta omnia quæ præceperat rex Achaz de Damaſco, ita fecit ſacerdos
Vrias, donec veniret rex Achaz de Damaſco. 12. Cumque veniſſet rex de Da-
maſco, vidit altare, & veneratus eſt illud: aſcenditque & immolauit holocauſta,
& ſacrificium ſuum, 13. & libauit libamina, & fudit ſanguinem pacifico-
rum, quæ obtulerat ſuper altare 14. Porrò altare æreum, quod erat coram
Domino, tranſtulit de facie templi, & de loco altaris, & de loco templi Domini:
poſuitque illud ex latere altaris ad Aquilonem. 15. Præcepit quoque rex A-
chaz Vriæ ſacerdoti, dicens: Super altare maius offer holocauſtum matuti-
num, & ſacrificium veſpertinum, & holocauſtum regis, & ſacrificium eius, &
holo-

holocauſtum vniuerſi populi terræ,& ſacrificia eorum, & libamina eorum: & omnem ſanguinem holocauſti,& vniuerſum ſanguinem victimæ ſuper illud effundes: altare vero æreum erit paratum ad voluntatem meam. 16. Fecit igitur Vrias ſacerdos,iuxta omnia quæ præceperat rex Achaz, 17. Tulit autem rex Achaz cælatas baſes,& luterem,qui erat deſuper:& mare depoſuit de bobus æreis, qui ſuſtentabant illud, & poſuit ſuper pauimentum ſtratum lapide. 18. Muſach quoque ſabbati,quod ædificauerat in templo,& ingreſſum regis exteriùs,conuertit in templum Domini,propter regem Aſſyriorum. 19. Reliqua autem verborum Achaz, quæ fecit,nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iuda? 20. Dormiuitque Achaz cum patribus ſuis,& ſepultus eſt cum eis in Ciuitate Dauid,& regnauit Ezechias filius eius pro eo.

Vers. 3. FILIVM SVVM CONSECRAVIT (idolo Meloch) TRANSFERENS PER IGNEM] Nota dupliciter Ammonitæ & Hebræi filios ſuos conſecrabant idolo Meloch, primò; eos igne comburendo: ritum modumque recenſui Leuit.18.21. Secundò traducendo eos per ignem, tum vt eos igne expiarent à peccatis & immũditiis, tum vt hoc ritu eos idolo Meloch initiarent & dedicarent. Ritum deſcribit Theodor. *Vidi*, inquit, *in aliquibus ciuitatibus ſemel in anno accendi rogos, & trans eos ſaltare aliquot, non ſolùm pueros, ſed etiam viros; infantes autem per flammam ferri à matribus. Videbatur autem iſtud quadam eſſe expiatio, & purgatio. Exiſtimo autem hoc quoque fuiſſe Achazi peccatum.* Quare Theodoret.& ex eo Salian. cenſent Achaz filium non combuſſiſſe ſed traduxiſſe tantùm per ignem, itaque eum luſtraſſe,& dicaſſe idolo. Vnde 2.Paralip. 28.verſ.3. dicitur: *Et luſtrauit filios ſuos in igne.* Ex quo loco liquet Achaz non vnum ſed plures, & fortè omnes filios hoc ritu luſtraſſe: nec enim veriſimile eſt eum plures vel omnes combuſſiſſe; ſucceſſit enim ei in regno filius Ezechias.

Ioſeph. tamen, & ex eo Abulenſ.& Adrichom. cenſent eum filium ſuum immolaſſe, & cremaſſe idolo Meloch; Lyran. cenſet eum vtrumque feciſſe, ſcilicet vnum è filiis cremaſſe, alios traducendo per ignem luſtraſſe. Porrò non dubium eſt plures Iudæos hoc exemplo Achaz regis ſui excitatos filios ſuos conſecraſſe Meloch.

Vers. 7. MISIT AVTEM ACHAZ NVNTIOS AD TEGLATHPHALAZAR] Vt ſe adiuuaret contra Raſin regem Syriæ, & Phacee regem Iſrael,ideóque miſit omne aurum & argentum tam templi,quàm palatij ſui.Peccauit hac in re Achaz, eò quòd Deus per Iſaiam cap.7.v.4. ipſi opem promiſiſſet cõtra Raſin & Phacee;ſed ipſe diffiſus Deo fiſus eſt regi Teglatphalaſar, ideóque ab eodem ſpoliatus & oppreſſus eſt. Audi 2. Paralip.28.v.19. *Humiliauerat enim Dominus Iudam propter Achaz regem Iuda,eò quòd nudaſſet eum auxilio,& contemptui habuiſſet Dominum. Adduxitq; contra eum Teglatphalaſar regem Aſſyriorum, qui & afflixit eum,& nullo reſiſtente vaſtauit. Igitur Achaz ſpoliata domo Domini, & domo regum, ac principum, dedit regi Aſſyriorum munera, & tamen nihil ei profuit. Inſuper & tempore anguſtiæ ſuæ auxit contemptum in Dominum, ipſe per ſe rex Achaz, immolauit dijs Damaſci victimas percuſſoribus ſuis,& dixit: Dij regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hoſtiis,&*

A *aderunt mihi cùm è contrario ipſi fuerint ruina ei, & vniuerſo Iſrael.*

Vers. 9. TRANSTVLIT HABITATORES EIVS (Damaſci) CYRENEN] non illam quæ eſt in Æthiopia,nec illam quæ eſt in Africa, ſed in Cyrenen quę eſt in Media. Vnde Ioſeph.ait Damaſcenos tranſlatos in Mediam.

Vers. 10. CVMQVE VIDISSET ALTARE DAMASCI] egregia forma,materia & arte elaboratum, placuit ei: vnde iuſſit Vriæ Pontifici, vt ad eius idæam ſimile fieri curaret Hieroſolymis in templo, loco altaris à Salomone fabricati. An altare hoc idolis (vt Damaſceni) erexerit, iiſque ſacrificarit Achaz, an verò Deo vero, Scriptura non exprimit: veriſimile tamen eſt, eum idolis illud erexiſſe; quia illa colebat ipſe æquè ac Damaſceni, eiſque vbique aras erigi iubebat, vt iniret gratiam Teglatphalaſar, eumque ſibi deuinciret colendo eius deos & idola, ſed fruſtrà: idcircò enim ab eo

B expilatus & ſubactus eſt, vti dixi. ita Abulenſ. & alij.

Vers. 11. EXTRVXITQVE VRIAS SACERDOS ALTARE] Peccauit Vrias Pontifex, impium hoc altare erigens, malens placere regi Achaz quàm Deo: ſecùs fecit S.Ambroſius, nam vt ipſe refert libr.5. Epiſtol. 32. *Cùm eſſet impoſitum vt Eccleſiæ vaſa iam traderemus Imperatori, hoc reſponſi reddidi: me, ſi de meis aliquid poſceretur, aut fundum, aut domum, aut aurum, aut argentum; id quod mei iuris eſſet; libenter offerre: templo Dei nihil poſſe decerpere: nec tradere illud, quod cuſtodiendum, non tradendum acceperim. Deinde conſulere me etiam Imperatoris ſaluti, quia nec mihi expedit tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi ſacerdotis: ſi vult ſibi eſſe conſultum, recedat à Chriſti*

C *iniuria, & abſit à me vt tradam Chriſti hæreditatem, & hæreditatem Dionyſij, qui in exilio, fidei cauſa, defunctus eſt, hæreditatem Euſtorgij confeſſoris, hæreditatem Mirocli atque omnium retrò fidelium Epiſcoporum.*

Vers. 14. PORRO ALTARE ÆREVM (à Salomone fabricatum) QVOD ERAT CORAM DOMINO (id eſt coram Sancto, & Sancto ſanctorum, in quo reſidebat Deus dãs oracula) TRANSTVLIT] per contemptum, vt dicitur 2 Paralip.28.v.19. 22. quia Achaz fuit impiiſſimus, ideóque contemptor Dei,eiuſque altaris & templi, Idcircò enim altare Dei ſuo loco mouit, illíque ſuum Damaſcenum ſubſtituit, ac altare Dei ad latus ſui altaris,quaſi vicarium & precarium in angulo collocauit.

Vers. 15. Svper altare maivs] (quod ego amoto Salomonico, inſtar altaris Damaſceni erigi curaui) offer holocavstvm]

Vers. 17. Et posvit svper pavimentvm] Fecit Achaz hæc omnia ad contemptum, vt dixi, altaris (huic enim luteres & mare æneum ſubſeruiebant) vſque illud ad vſus ſuos, puta ad ſacrificia foret inutile, itaque Iudæi non in eo, Deo vero, ſed in ſuo idolis ſacrificare cogerentur.

Vers. 18. *Muſach ſabbathi quid.* Mvsach qvoqve sabbathi qvod ædificaverat in templo] Repete ex verſ. præced. *tulit*, & *depoſuit*, hoc eſt ſuſtulit & deiecit. Quid fuerit *Muſach*, variæ ſunt ſententiæ, ſed duæ probabiliores: prior, *Muſach* Hebraicè idem eſt quod *opertorium* ſiue *tectum*, ſignificat ergo vel ſolium opertum, in quo ſabbatho aliiſque feſtis diebus ſedebant reges, vt ſacrificiis intereſſent ac legem Dei audirent; vnde ca. 23. verſ. 3. *gradus* vocatur, vt vult R. Salomon. Hinc Septuag. vertunt. *fundamentum cathedræ ſabbathorum*, per quod videntur accipere baſin cui imponebatur cathedra regis, cùm veniret ſabbatho ad templum oraturus & legem auditurus. Ezech. 46. v. 1. *Muſach ſabbathi*, ergo Hebraicè ſignificat tentoriũ ſabbathinum conopeo ſplendido coopertum, quod erat iuxta atrium ſacerdotum, ſed extra illud, in quo rex ſabbatho & feſtis ſedebat ſpectans ſacrificia. Et hoc eſt tribunal in quo ſedit Ioas, cùm creatus eſt rex à Ioiada Pontifice 4. Reg. 11. v. 14. aut certè, *Muſach* ſignificat *pulpitum* vt vertit Vatab. ſiue ſuggeſtum opertum & tectum, in quo ſedebant Leuitæ & ſacerdotes dum legem & prophetas populo interpretabantur, vt vult Villalpandus, vti fecit Eſdras Nehem. 8. verſ. 4. Poſterior ſententia eſt, quòd *Muſach* erat tegmen, puta velum vel tabulatum paratum pro Leuitis aliiſq; templi cuſtodibus, qui ſingulis ſabbathis per vices munia ſacra obibant in templo, ait Vatab. Aut *Muſach* erat locus contectus in atrio populi, vt ſub illo tuti ab æſtu, pluuia & ventis degerent homines, qui ad templũ oraturi vel legem audituri confluebant. Vnde Marinus in Lexico *Muſach* vertit, *porticum*. Omnes hi ſenſus probabiles ſunt. Impius enim Achaz videtur hæc ſuſtuliſſe. Vnde 2. Paralip. 20. v. 24. dicitur clauſiſſe templum Domini. Verùm quia *Muſach ſabbathi* pertinere videtur ad ingreſſum *regis*, qui hoc eodem verſu continetur, hinc alius ſenſus quem mox ſubiiciam videtur probabilior.

Et ingressvm regis exterivs convertit, in templvm Domini propter regem Assyriorvm] Primò nonnulli ſic explicant q. d. Achaz profanauit templum, cùm illud fecit eſſe quaſi veſtibulum regij ſui palatij, vt in illud non pateret aditus niſi per templum; vt ſcilicet ipſe eſſet tutior à rege Aſſyriorum, qui templum prius expugnare debuiſſet, antequàm pergeret ad expugnationem palatij. Verùm alia ex parte quæ templo non adiacebat, poterat oppugnari palatium, & faciliùs expugnari quã templum.

Secundò, Theodoretus & Lyranus cenſent Achaz obſtruxiſſe iter quo è palatio ibatur ad templum, hoc ſiue vt rex Aſſyriorum intelli-

A geret ipſum planè deſeruiſſe Deum verum Deique cultum, vt eius deos ſequeretur & coleret. Fauet Chald. qui pro *conuertit*, vertit, *auertit* (*conuertere* enim eſt aliò vel in contrariam partem vertere) Hebr. eſt הסב *heſeb*, id eſt *circuire fecit*, vt nimirùm ſi quis è regia in templum ire vellet, magno circuitu deſcendere cogeretur ex monte Sion, & traiicere totum Ophel, vt veniret ad radices montis Moria, indeque in templum 900. gradibus aſcenderet, vt hæc moleſtia tam longi circuitus & moleſti aſcenſus, eos qui erant regis familiæ, à templo adeundo auocaret, ait Salian. Verùm τὸ *conuertit in templum*, non auertere, ſed vertere in templum, ſignificat. Vnde tertiò, planiùs ſic nonnulli exponunt, q. d. Achaz veſtibulum palatij ſui, B per quod ibatur in templum, quodque erat extra templum, adiecit templo, fecitque vt quod priùs erat exterius templo, iam eſſet intra templum, vt ſic imitaretur regem Aſſyriorum, qui palatium habebat ita innexum templo vt pars templi eſſe videretur; quæ erat quædam templi vilitas & profanatio. Sic enim fiebat, vt in palatium ingredi nemo poſſet niſi per templum ita Vatabl.

Denique hic videtur maximè obuius & cõgruus tonus huius verſiculi eſſe ſenſus, vt per *Muſach ſabbathi*, accipiamus tentorium & conopeum in quo rex ſedebat in ſabbathis & feſtis in atrio laicorum, ſed primo loco viciniſſimus atrio ſacerdotum, vt proximè ſpectaret ſacrificia, & audiret hymnos quos canebant ſacerdotes & Leuitę in ſuo atrio, vt patet Ezechiel. 46. C v. 1. Nemini enim laico, ne regi quidem, atrium ſacerdotum ingredi fas erat, ſed ſolis ſacerdotibus & Leuitis. Achaz verò in gratiam regis Aſſyriorum, qui vile & indecorum ſibi eſſe exiſtimabat foris ſtare cum vili plebe, *Muſach* hoc, ſiue tentorium *conuertit in templum Domini*, id eſt diruto muro intermedio iunxit atrio ſacerdotum, vt vicinum eſſet Sancto & Sancto ſanctorum, vtiam non inter laicos & plebem, ſed inter ſacerdotes rex vterque conſiſtere vel conſidere poſſet; quaſi ſeparatus à vulgo & ſacerdotibus annumeratus, vt proximè omnia ſacra quæ ſacerdotes peragebant tam in atrio, quàm in Sancto, cerneret & audiret. Porrò, quia ad hoc regis *Muſach*, ſiue tentorium & tribunal ingreſſus patebat ex ipſa domo regia per intermedia atria, hinc Achaz hunc quoque ingreſ- D ſum qui domus ſuæ regiæ pars erat, qua rex è regia ad *Muſach* deſcendebat, quæ idcirco hîc vocatur *ingreſſus regis*, quæque quaſi domus laica poteà erat extra atrium ſacerdotum, iam deiecto ſepto intermedio intra ipſum atrium ſacerdotum concluderetur, cum eoque pertingeret vſque ad Sanctum & Sanctum ſanctorum Hũc ſenſum exigit τὸ *conuertit in templum Domini*, quod tam ad *ingreſſum regis*, quã ad *Muſach ſabbathi* pertinet.

Ita Gaſpar Sanchez ex R. Salomone, Lyran. & alij; nec improbat Abulenſ. qui tamen aliam expoſitionem adiicit, dicens, duas fuiſſe è regia vias ad templum, vnam patentem & publicam, per quam ſpectante populo rex ibat ad templum; alteram occultam & clauſam,

pet

per quam rex ſe cretò, cùm videri nollet, adibat templum: publicam viam clauſit Achaz, vt regi Aſſyriorum (cuius gratiam ambiebat) videretur patriæ religionis deſertor, & idolorum eius cultor: occultam vero ſeruauit, vt per eam occultè templum ingredi poſſet, nec regem Aſſyriorum, vtpote id ignorantem offenderet, ideoque de eo hîc dici quòd *ingreſſum regis exterius conuerterit in templum Domini propter regem Aſſyriorum*. ita Abulenſ. Verùm obſtat, quòd ingreſ-

A ſus hic ad templum iam antè erat: quare nequit dici, quòd Achaz eum conuerterit in templum Domini.

Minùs verè quoque Gloſſa, quam ſequuntur Dionyſ. & Hugo, cenſent *Muſach ſabbathi* fuiſſe ædificium in templi veſtibulo, in quod reges ſabbathis ad templum venientes eleëmoſynas conijcerent: *Muſach* ergo fuiſſe gazophylacium regum, ſicut *Corbana* erat gazophilacium laicorum.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

OSee vltimus regnat in Iſrael: illo enim negante tributum Salmanaſar reliquas quinque tribus Iſraelis transfert in Aſſyriam, ac Aſſyrios colonos mittit in Samariam, qui in ea tam Deo Iſraelis, quàm ſuis dijs & idolis ſeruiunt.

1. ANno duodecimo Achaz regis Iuda, regnauit Oſee filius Ela in Samaria ſu-
per Iſrael nouem annis. 2. Fecitque malum coram Domino: ſed non ſicut
reges Iſrael, qui ante eum fuerant. 3. Contra hunc aſcendit Salmanaſar rex
Aſſyriorum, & factus eſt ei Oſee ſeruus, reddebatque illi tributa. 4. Cumque
deprehendiſſet rex Aſſyriorum Oſee, quod rebellare nitens miſiſſet nuntios ad Sua
regem Ægypti, ne præſtaret tributa regi Aſſyriorum, ſicut ſingulis annis ſolitus e-
rat, obſedit eum, & vinctum miſit in carcerem. 5. Peruagatuſque eſt omnem
terram: & aſcendens Samariam, obſedit eam tribus annis. 6. Anno autem no-
no Oſee, cepit rex Aſſyriorum Samariam, & tranſtulit Iſrael in Aſſyrios: poſuitque
eos in Hala, & in Habor, iuxta fluuium Gozan, in ciuitatibus Medorum. 7. Fa-
ctum eſt enim, cum peccaſſent filij Iſrael Domino Deo ſuo, qui eduxerat eos de
Terra Ægypti, de manu Pharaonis regis Ægypti, coluerunt deos alienos. 8. Et
ambulauerunt iuxta ritum Gentium, quas conſumpſerat Dominus in conſpectu
filiorum Iſrael, & regum Iſrael, quia ſimiliter fecerant. 9. Et offenderunt fi-
lij Iſrael verbis non rectis Dominum Deum ſuum: & ædificauerunt ſibi excelſa
in cunctis vrbibus ſuis, à Turre cuſtodum vſque ad Ciuitatem munitam. 10. Fe-
ceruntque ſibi ſtatuas, & lucos, in omni colle ſublimi, & ſubter omne lignum ne-
moroſum: 11. & adolebant ibi incenſum ſuper aras in morem Gentium, quas
traſtulerat Dominus à facie eorum: feceruntque verba peſſima irritantes Domi-
num. 12. Et coluerunt immunditias, de quibus præcepit eis Dominus ne face-
rent verbum hoc. 13. Et teſtificatus eſt Dominus in Iſrael & in Iuda; per ma-
num omnium Prophetarum & Videntium, dicens: Reuertimini à vijs veſtris peſſi-
mis, & cuſtodite præcepta mea, & ceremonias, iuxta omnem legem quam præ-
cepi patribus veſtris: & ſicut miſi ad vos in manu ſeruorum meorum Propheta-
rum. 14. Qui non audierunt, ſed indurauerunt ceruicem ſuam iuxta cerui-
cem patrum ſuorum, qui noluerunt obedire Domino Deo ſuo. 15. Et abiecerunt
legitima eius, & pactum, quod pepigit cum patribus eorum, & teſtificationes,
quibus conteſtatus eſt eos: ſecutique ſunt vanitates, & vanè egerunt: & ſecuti
ſunt Gentes, quæ erant per circuitum eorum, ſuper quibus præceperat Domi-
nus eis, vt non facerent ſicut & illæ faciebant: 16. Et dereliquerunt omnia
præcepta Domini Dei ſui: feceruntque ſibi conflatiles duos vitulos, & lucos, &
adorauerunt vniuerſam militiam cæli: ſeruieruntque Baal, 17. & conſecra-
uerunt filios ſuos, & filias ſuas, per ignem: & diuinationibus inſeruiebant & au-
gurijs: & tradiderunt ſe vt facerent malum coram Domino, vt irritarent eum.
18. Iratuſque eſt Dominus vehementer Iſraeli, & abſtulit eos à conſpectu ſuo,
& non remanſit niſi tribus Iuda tantummodò. 19. Sed nec ipſe Iuda cuſto-
diuit mandata Domini Dei ſui: verùm ambulauit in erroribus Iſrael, quos ope-
ratus fuerat. 20. Proiecitque Dominus omne ſemen Iſrael, & afflixit eos,
& tradidit eos in manu diripientium, donec proijceret eos à facie ſua: 21. ex

eo iam tempore, quo ſciſſus eſt Iſrael à domo Dauid, & conſtituerunt ſibi regem Ieroboam filium Nabat: ſeparauit enim Ieroboam Iſrael à Domino, & peccare eos fecit peccatum magnum. 22. Et ambulauerunt filij Iſrael in vniuerſis peccatis Ieroboam quæ fecerat: & non receſſerunt ab eis. 23. vſquequò Dominus auferet Iſrael à facie ſua, ſicut locutus fuerat in manu omnium ſeruorum ſuorum Prophetarum: tranſlatuſque eſt Iſrael de terra ſua in Aſſyrios, vſque in diem hanc. 24. Adduxit autem rex Aſſyriorum de Babylone, & de Cutha, & de Auah, & de Emath, & de Sepharuaim: & collocauit eos in ciuitatibus Samariæ pro filiis Iſrael: qui poſſederunt Samariam, & habitauerunt in vrbibus eius. 25. Cumque ibi habitare cœpiſſent, non timebant Dominum: & immiſit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos. 26. Nuntiatumque eſt regi Aſſyriorum, & dictum: Gentes, quas tranſtuliſti, & habitare feciſti in ciuitatibus Samariæ, ignorant legitima Dei terræ: & immiſit in eos Dominus leones, & ecce interficiunt eos, eò quòd ignorent ritum Dei terræ. 27. Præcepit autem rex Aſſyriorum, dicens: Ducite illuc vnum de ſacerdotibus, quos inde captiuos adduxiſtis, & vadat, & habitet cum eis: & doceat eos legitima Dei terræ. 28. Igitur cùm veniſſet vnus de ſacerdotibus his, qui captiui ducti fuerant de Samaria, habitauit in Bethel, & docebat eos quomodo colerent Dominum. 29. Et vnaquæque Gens fabricata eſt deum ſuum poſueruntque eos in fanis excelſis, quæ fecerant Samaritæ, Gens & Gens in vrbibus ſuis, in quibus habitabat. 30. Viri enim Babylonij fecerunt Sochothbenoth: viri autem Chutæi fecerunt Netgel: & viri de Emath fecerunt Aſima. 31. Porrò Heuæi fecerunt Nebahaz & Tharthac. Hi autem qui erant de Sepharuaim, comburebant filios ſuos igni, Adramelech & Anamelech diis Sepharuaim, 32. & nihilominùs colebant Dominum. Fecerunt autem ſibi de nouiſſimis ſacerdotes excelſorum, & ponebant eos in fanis ſublimibus. 33. Et cum Dominum colerent, diis quoque ſuis ſeruiebant iuxta conſuetudinem Gentium, de quibus tranſlati fuerant Samariam: 34. vſque in præſentem diem morem ſequuntur antiquum: non timent Dominum, neque cuſtodiunt ceremonias eius, iudicia, & legem, & mandatum, quod præceperat Dominus filiis Iacob, quem cognominauit Iſrael: 35. & percuſſerat cum eis pactum, & mandauerat eis, dicens: Nolite timere deos alienos, & non adoretis eos, neque colatis eos, & non immoletis eis: 36. Sed Dominum Deum veſtrum, qui eduxit vos de Terra Ægypti in fortitudine magna, & in brachio extento, ipſum timete, & illum adorate, & ipſi immolate. 37. Ceremonias quoque, & iudicia, & legem, & mandatum, quod ſcripſit vobis, cuſtodite vt faciatis cunctis diebus: & non timeatis deos alienos. 38. Et pactum, quod percuſſit vobiſcum, nolite obliuiſci: nec colatis deos alienos, 39. ſed Dominum Deum veſtrum timete, & ipſe eruet vos de manu omnium inimicorum veſtrorum. 40. Illi verò non audierunt, ſed iuxta conſuetudinem ſuam priſtinam perpetrabant. 41. Fuerunt igitur Gentes iſtæ timentes quidem Dominum, ſed nihilominùs & idolis ſuis ſeruientes: nam & filij eorum, & nepotes, ſicut fecerunt patres ſui, ita faciunt vſque in præſentem diem.

Vers. 1. ANNO DVODECIMO ACHAZ REGIS IVDA REGNAVIT OSEE FILIVS ELA IN SAMARIA] Hic annus 12. Achaz erat octauus poſt mortem Phacee; Phacee enim regnauit 20. annis, & mortuus eſt anno quarto Achaz, vt patet ex dictis cap. 16. verſ. 1. Quare fuit hic interregnum 8. annorum in Iſrael, ſcilicet ab anno quarto Achaz, quo mortuus eſt Phacee, vſque ad annum duodecimum Achaz, quo Phacee ſucceſſit Oſee. Videtur ergo regnum Oſee in Iſrael interruptum armis vel Syrorum, vel æmulæ familiæ Phacee, ait Abulenſ. q. 17. per octo annos, donec octauo anno Oſee iterum viribus reſumptis cœpit regnare anno 12. Achaz. ita Richardus de S. Victore in concordia annorum regum Iſrael & Iuda, Caiet. & alij. vide dicta cap. 15. 30.

Vers. 2. FECITQVE MALVM (Iſraeli ſolitum, ſcilicet colendo vitulos aureos à Ieroboam ibidem erectos, quaſi Deos penates ſiue Iſraeli proprios & patrios) CORAM DOMINO, SED NON SICVT REGES QVI ANTE EVM FVERANT] quia vt tradunt Hebræi in Seder Olam cap. 22. Oſee licet ipſe coleret vitulos aureos, permiſit tamen ſuis qui vellent ire in Ieruſalem, ibique adorare Deum Iudæorum in templo, quod cæteri reges Iſrael non permiſerant, imò per diſpoſitos à ſe cuſtodes, euntes intercipiebant. Hinc Oſee permiſit Iſraelitas ab Ezechia inuitatos Ieroſolymam ad celebrandum paſcha, eòdem pergere, vt patet 2. Paralip. 30. verſ. 11. & 18.

CONTRA HVNC ASCENDIT SALMANASAR] filius Theglathphalaſar filij Phul. Genebrar. putat Salmanaſar eſſe eum, qui à Ptolemæo Nabonaſſar vocatur. Verùm Salma- Vers. 3.

naſar

naſar fuit Aſſyrius, Nabonaſſar verò Chaldęus, vt nomina ipſa indicāt, ita Serarius. Quare Nabonaſſar fuit Baladan. de quo c. 20. v. 12.

ET FACTVS EST EI OSEE SERVVS, REDDEBATQVE ILLI TRIBVTA] per quinque vel ſex annos, quibus exactis negauit tributum, fretus ope regis Ægypti. Quare Salmanaſar inuaſit Iſraelem, ac Oſee vinxit, & Samariam per tres annos obſedit, ac anno tertio cępit; qui fuit annus nonus & vltimus Oſee, quo Salmanaſar reliquas quinque tribus Iſraelis abduxit in Aſſyriam & Mediā ſicut Theglathphalaſar, pater eius ante quatuordecim annos quinque viciniores tribus eódem abduxerat. Fuit hęc ſecunda plenaque captiuitas Iſraelis, ſiue decem tribuum, ex qua numquam redierunt, facta anno ſexto Ezechiæ regis Iuda, idque vt teſtimonio eſſet Chriſtum, expectatum eſſe Meſſiam ſibi iam olim ex libris veteris teſtamenti, ait Caiet. nulla enim eis ſpes reſtat reſtituendi regni terreni, cùm planè ſint diſſipati & diſperſi ſed tātùm ſpes regni ſpiritualis, & ſalutis æternæ quam attulit Chriſtus omnibus gentibus quæ in eum credere volunt. Porrò tunc ex Iſrael in Aſſyriam abductus fuit Tobias, erat enim ipſe ex tribu Nephtali: quare eius hiſtoria hic ſubnectenda eſt: hoc enim tempore ſub Salmanaſar contigit.

Vers. 6. POSVITQVE EOS IN HALA ET HABOR IVXTA FLVVIVM GOZAN, IN CIVITATIBVS MEDORVM] Ioſeph. ait abductos in Mediam & Perſidem. Scaliger cenſet tranſlatos ad Colchos & Iberos. Ego verò ait Genebr. puto veterem Tartariam eſſe ad deſertum Belgiam in Orientis Septemtrionalis angulo, è qua illi ſub annum Chriſti 1200. Duce Cignis erūpentes, cùm anteà ignoti eſſent, & loco & nomine, Imperium Cham Tartarorum, quod hodie memoratur, conſtituerunt. Nam in Hebræorum annalibus apud R. Salomonem in 27. Iſaiæ, decem tribus in Oriente fuerunt perditæ, ibique facilè amplexæ ſunt Mahumetiſmum: quòd iam ab æuo circumciderentur, & corruptâ quâdam Moyſaicæ religionis ſpecie tinctæ eſſent. Cōfirmat id Genebrar. ex eo quòd hordæ quædam apud Tartaros nomina Dan, & Nephtalim & Zabulon retinuiſſe dicuntur, aliaque apud eos extare legis & rerum Hebraicarum monumenta: vt non mirum ſit Ruſſiam, Sarmatiam, Liuoniam & Moſcouiam Iudæis abundare, qui etiam nunc, ſicut & in Europa, patriæ ſuperſtitionis retinentiſſimi ſunt. Addit Genebrar. pleroſque in Americam penetraſſe; nam ibi ſepulchra ſubterranea, cum litterarum Hebraicarum inſcriptionibus eſſe reperta, & eam profectionem indicari 4. Eſdr. 13 v. 40. *Hæ ſunt decem tribus*, inquit, *quæ captiuæ factæ ſunt de terra ſua in diebus Oſee regis, quem captiuum duxit Salmanaſar rex Aſſyriorum, & tranſtulit eos trans flumen, & tranſlati ſunt in terram aliam* &c. Denique cenſet Genebrar. hanc Iſraelitarum per Orientem & Septemtrionem diſperſionem & quaſi infuſionem Iudæorum, fabulæ quòd Caſpiis montibus clauſi teneantur, occaſionem dediſſe. Hic ergo finitur regnum Iſrael ſiue decem tribuum, quod à primo eorum rege Ieroboam, qui fecit ſchiſma à Roboam rege Iuda, ſtetit per annos 256. hæcque eſt Aſſyriaca captiuitas, quæ Babylonicam in qua abducta eſt tribus Iuda, & excidia Ieruſalem ſub Sedecia rege, præceſſit annis 134.

Porrò multi hanc captiuitatem præuidentes fugerant in alias prouincias, multi etiā veri Dei cultores migrarunt in tribum Iuda, eique ſe iunxerunt, vt patet ex ſeq.

Vers. 9. ET IRRITAVERVNT FILII ISRAEL VERBIS NON RECTIS DOMINVM] *verbis*, id eſt rebus & operibus, puta idololatriis & ſuperſtitionibus. *Verbum* enim ſæpè in Script. ſignificat rem verbo ſignificatam per Metonymiam, vti hîc v. 11.

A TVRRE CVSTODVM VSQVE AD CIVITATEM MVNITAM] *Turrem cuſtodum*, vocat turrim ruſticanam, quæ erigitur in agris & vineis, vt in ea degant cuſtodes, qui vuas fructus & ſegetes cuſtodiant, q. d. Iſraelitæ ſtatuerunt idola in locis & municipiis tam paruis quàm magnis, ſcilicet tam in pagis & villis, quàm in oppidis & vrbibus munitis. ita Vatabl.

Vers. 11. FECERVNTQVE VERBA (id eſt opera) PESSIMA] vti iam dixi.

Vers. 13. ET TESTIFICATVS (proteſtatus) EST DOMINVS IN ISRAEL ET IN IVDA PER MANVM OMNIVM PROPHETARVM] tunc enim Deus miſit prophetas, ſcilicet Oſee, Iſaiam, Ioëlem, Amos, Abdiam & Michæam, vt patet ex eorum procemio. Nam ſub Azaria, ſiue Ozia rege cœpit prophetare Oſee & Iſaias, qui ex parte Dei proteſtati ſunt Iſraeli & Iudæ de iniuria & impietate in Deum commiſſa, quòd ſcilicet relicto Deo colerent idola, ac de eius caſtigatione, quòd ſcilicet Deus eos per Aſſyrios vaſtaret, & captiuos abduceret; hanc enim eis comminati & vaticinati ſunt.

Vers. 15. ET SECVTI SVNT GENTES QVÆ ERANT PER CIRCVITVM] Ecce hæc fuit Iſraelitis occaſio & cauſa idololatriæ, quòd ſcilicet per commercium, connubia, & familiaritatem cum gentibus vicinis, earum mores & ſuperſtitiones didicerint & imbiberint. Sic noſtro ſæculo Germania Gallia, Suetia, Dania, Anglia, Scotia, & cæt. à vicina Saxonia Saxonis Lutheri hæreſim imbiberunt per mutua commercia, præſertim mercatorum hæreticorum.

Vers. 16. ET ADORAVERVNT VNIVERSAM MILITIAM CÆLI] puta ſolem, lunam, luciferum, cæteraque aſtra, quæ ſunt quaſi *militia* & ordinata acies Dei, quæ ſemper circumit, & ſtationes ſuas obit, militatque Deo, ac eius iuſſu in infideles & impios vibrat procellas, tonitrua & fulmina.

Vers. 20. PROIECITQVE DOMINVS OMNE SEMEN ISRAEL (ſcilicet tam decem tribuum, quam tribus Iuda, de qua ſermo præceſſit) DONEC PROIICERET EOS A FACIE SVA] id eſt donec plenè & irreuocabiliter eos à ſe abiiceret. Notent hîc Iudæi, ſcilicet ſe planè à Deo abiectos & proiectos eſſe, vt ſuæ gentis è captiuitate, quam per 1600. annos patiuntur, liberationem, & Synagogæ reſtitutionem ſperare non debeant, ſed cęteris gentibus immixti & permixti, cùm eis in Chriſtum credere debeant, ſi à ſeruitute tam temporali quàm æterna liberari velint.

Vers. 24 ADDVXIT AVTEM REX ASSYRIORVM

VIROS DE BABYLONE] Hinc patet Salmanaſar A dominatum fuiſſe non tantùm Aſſyriæ, ſed & Babyloni: nam inde colonos tranſtulit in Samariam.

ET D. CVTHA] hinc coloni hi tranſlati in Samariam, dicti ſunt Cuthæi, ſicut à Samaria dicti ſunt Samaritani. Quare ipſi fuêre Babylonij & Aſſyrij, non verò Iudæi vel Iſraelitæ.

Vers. 26. IGNORANT LEGITIMA DEI TERRÆ] id eſt ignorant ritum & cæremonias, quibus legitimè coli vult Deus Samariæ: idcircò enim ipſe iratus immiſit in eos leones, vt præceſſit.

Vers. 30. VIRI ENIM BABYLONII FECERVNT SOCOTH BENOTH] quaſi ſuum ſimulacrum & idolum. Notat Vatab. voces has eſſe Syriacas & Chaldaicas, atque hæc ſignificare: *Succoth Benoth*, idem eſt quod *gallina cum pullis ſuis*. *Nergel* B eſt *gallus gallinaceus*. *Aſima*, eſt *hircus ſylueſtris*. *Nebahaz*, eſt canis, eò quòd latrare ſoleat, aut iratus exerat dentes. *Tharthac*, eſt *aſinus*. *Adramelech & Anamelech*, eſt *mulus & aſinus*. Vide & mirare hîc ſtoliditatem Cuthæorum ſiue Samaritarum, qui ſtolidiſſima animalia, vti ſunt mulus, equus & aſinus pro Dijs coluerunt: permiſit hoc Deus, vt oſtenderet in quæ abſurda numina inciderunt illi, qui verum Dei numen deſerunt.

Vers. 33. ET CVM DOMINVM COLERENT, DIIS QVOQVE SVIS SERVIEBANT] Noua fuit hæc Cuthæorum ſtultitia, quòd Deum cum idolis ſuis colerent, quaſi Deus eſſet Dominus terræ Iſrael, quam ipſi incolebant; idola verò eſſent dij patrij ſuarum terrarum, ex quibus abducti erant in Samariam.

Vers. 41. FVERVNT IGITVR GENTES ISTÆ TIMENTES (adorantes, ſacrificantes, colentes) QVIDEM DOMINVM, NIHILOMINVS ET IDOLIS SVIS SERVIENTES. NAM FILII EORVM ET NEPOTES, SICVT FECERVNT PATRES EORVM, ITA FACIVNT VSQVE IN PRÆSENTEM DIEM.] Hi ergo ſunt Cuthæi ſiue Samariæ vel Samaritani, qui ſimul colebant Deum Iſrael cum idolis gentium, ideóque Iudæis Deum ſolum colentibus fuêre exoſi quaſi anathemata, vt patet ex Samaritana cum Chriſto colloquêre Ioan. 4. Ex tota enim gentium Deorum & religionum colluuie & permiſtione, religionem quamdam ex multis compactam, quaſi centonem monſtroſum effecêre. Quare errores varios habuêre, quos recenſet S. Epiphanius, Philaſtrius, & alij in eorum hæreſi. A Iudæis mutuati ſunt circumciſionem, ſabbathi cultum, cæremonias à Moyſe præſcriptas. Solum enim Moyſis Pentateuchum admittebant, cæteros verò prophetas & Hagiographa ſpernebant. Ab alijs gentibus mutuati ſunt eorum idola, ritus gentilium, ſuperſtitiones, &c. Addit Philaſtrius, & ex eo Gabriel Prateolus in hæreſi Samaritanorum, eos 1. iudicium futurum nō expectare, 2. reſurrectionem mortuorum negare, 3. animæ immortalitatem inficiari, 4. IESVM eſſe Chriſtum Dei filium à prophetis promiſſum non credere, 5. S. Epiphan. hæreſi 9. ſub medium: *Habent*, inquit, *alias quaſdam dementiæ conſuetudines antiquas, quòd videlicet vrina ſe proluunt, vbi ab externis venerint, polluti nimirum. Et quòd in aquam ſe vna cum veſtibus immergunt, vbi contigerint alium ex alia gente.* C De alijs Samaritanorū erroribus vide Epiphanium hæreſi 10. 11. 12. 13. Porrò Samaritæ, cùm Iudæis omnia proſperè ſuccederent, volebant eſſe Iudæi, cùm ſiniſtrè, eos auerſabantur, inſtar veſpertilionis Æſopici, qui cum auibus volebat eſſe auis propter alas quas habet, cum muribus mus; corpore enim eſt mus, ſed alis auis. Vnde Ioſeph. lib. 11. Antiq. cap. 8. & lib. 1. cap. 7. ſcribit Samaritas, cùm viderent Alexandrum Magnum Iudæis amicum, iactaſſe ſe eſſe Iudæos, & eamdem cum eis religionem colere: cùm verò Antiochum Epiphanem eis infenſum & infeſtum conſpicerent, negaſſe ſe eſſe Iudæos, eóſque auerſatos eſſe.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

REgnat Ezechias, idola ſubuertit, rebellat regi Sennacherib, qui verſ. 17. mittit Rabſacen. Hic Deum blaſphemat, & Ezechiæ inſultat, ſuadetque Iudæis vt ſe dedant Sennacherib.

1. ANno tertio Oſee filij Ela regis Iſrael, regnauit Ezechias filius Achaz regis
Iuda. 2. Viginti quinque annorum erat, cùm regnare cœpiſſet: & vi-
ginti nouem annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Abi filia Zachariæ.
3. Fecitque quod erat bonum coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat David
pater eius. 4. Ipſe diſſipauit excelſa, & contriuit ſtatuas, & ſuccidit lucos con-
fregitque ſerpentem æneum, quem fecerat Moyſes: ſiquidem vſque ad illud tem-
pus filij Iſrael adolebant ei incenſum: vocauitque nomen eius Noheſtan. 4. In
Domino Deo Iſrael ſperauit: itaque poſt eum non fuit ſimilis ei de cunctis regi-
bus Iuda, ſed neque in his qui ante eum fuerunt: 6. & adhæſit Domino, & non
receſſit à veſtigiis eius, fecitque mandata eius, quæ præceperat Dominus Moy-
ſi. 7. Vnde & erat Dominus cum eo, & in cunctis, ad quæ procedebat, ſapienter
ſe agebat. Rebellauit quoque contra regem Aſſyriorum, & non ſeruiuit ei. 8. Ip-
ſe percuſſit Philiſthæos vſq; ad Gazam: & omnes terminos eorum, à Turre cuſto-
dum vſque ad Ciuitatem munitam. 9. Anno quarto regis Ezechiæ, qui erat
annus

annus ſeptimus Oſee filij Ela regis Iſrael, aſcendit Salmanaſar rex Aſſyriorum
in Samariam, & oppugnauit eam. 10. & cepit. Nam poſt annos tres, anno
ſexto Ezechiæ, id eſt nono anno Oſee regis Iſrael, capta eſt Samaria: 11. &
tranſtulit rex Aſſyriorum Iſrael in Aſſyrios, collocauitque eos in Hala & in Ha-
bor fluuiis Gozan in ciuitatibus Medorum. 12. quia non audierunt vocem
Domini Dei ſui, ſed prætergreſſi ſunt pactum eius: omnia, quæ præceperat Moy-
ſes ſeruus Domini, non audierunt, neque fecerunt. 13. Anno quartodecimo re-
gis Ezechiæ, aſcendit Sennacherib rex Aſſyriorum ad vniuerſas ciuitates Iuda
munitas: & cepit eas. 14. Tunc miſit Ezechias rex Iuda nuntios ad regem
Aſſyriorum in Lachis, dicens: Peccaui, recede à me: & omne quod impoſueris mi-
hi, feram. Indixit itaque rex Aſſyriorum Ezechiæ regi Iudæ trecenta talenta ar-
genti, & triginta talenta auri. 15. Deditque Ezechias omne argentum quod
repertum fuerat in domo Domini, & in theſauris regis. 16. in tempore illo con-
fregit Ezechias valuas templi Domini, & laminas auri, quas ipſe affixerat, & dedit
eas regi Aſſyriorum. 17. Miſit autem rex Aſſyriorum Tharthan, & Rabſaris,
& Rabſacen, de Lachis ad regem Ezechiam, cum manu valida. Ieruſalem: qui cum
aſcendiſſent, venerunt Ieruſalem, & ſteterunt iuxta aquæ ductum piſcinæ ſuperio-
ris, quæ eſt in via Agrifullonis. 18. Vocaueruntque regem: egreſſus eſt autem
ad eos Eliacim filius Helciæ, præpoſitus domus, & Sobna ſcriba, & Ioahe filius A-
ſaph à commentariis. 19. Dixitque ad eos Rabſaces: Loquimini Ezechiæ: Hæc
dicit rex magnus, rex Aſſyriorum: Quæ eſt iſta fiducia, qua niteris? 20. For-
ſitan iniſti conſilium, vt prepares te ad prælium. In quo confidis, vt audeas rebel-
lare? 21. an ſperas in baculo arundineo atque confracto Ægypto, ſuper quem,
ſi incubuerit homo, comminutus ingredietur manum eius, & perforabit eam ſic eſt
Pharao rex Ægypti omnibus qui confidunt in ſe. 22. Quòd ſi dixeritis mihi:
In Domino Deo noſtro habemus fiduciam: nónne iſte eſt, cuius abſtulit Ezechias
excelſa & altaria: & præcepit Iudæ & Ieruſalem: Ante altare hoc adorabitis in Ie-
ruſalem? 23. Nunc igitur tranſite ad dominum meum regem Aſſyriorum, &
& dabo vobis duo millia equorum, & videte an habere valeatis aſcenſores eorum?
24. Et quo modo poteſtis reſiſtere ante vnum ſatrapam de ſeruis domini mei
minimis? An fiduciam habes in Ægypto propter currus & equites? 25. Num-
quid ſine Domini voluntate aſcendi ad locum iſtum, vt demolirer eum? Dominus
dixit mihi: Aſcende ad terram hanc, & demolire eam. 26. Dixerunt autem,
Eliacim filius Helciæ, & Sobna, & Ioahe, Rabſaci: Precamur vt loquaris nobis ſer-
uis tuis Syriacè: ſiquidem intelligimus hanc linguam & non loquaris nobis Iudai-
cè, audiente populo, qui eſt ſuper murum. 27. Reſponditque eis Rabſaces, di-
cens: Numquid ad dominum tuum, & ad te miſit me dominus meus, vt loquerer
ſermones hos, & non potiùs ad viros, qui ſedent ſuper murum, vt comedant ſter-
cora ſua, & bibant vrinam ſuam vobiſcum? 28. Stetit itaque Rabſaces, & ex-
clamauit voce magna Iudaicè, & ait: Audite verba regis magni, regis Aſſyriorum.
29. Hæc dicit rex: Non vos ſeducat Ezechias: non enim poterit eruere vos de
manu mea. 30. Neque fiduciam vobis tribuat ſuper Dominum, dicens: E-
ruens liberabit nos Dominus, & non tradetur ciuitas hæc in manu regis Aſſyrio-
rum. 31. Nolite audire Ezechiam. Hæc enim dicit rex Aſſyriorum: Facite me-
cum quod vobis eſt vtile, & egredimini ad me: & comedet vnuſquiſque de vinea
ſua, & de ficu ſua, & bibetis aquas de ciſternis veſtris: 32. donec veniam, &
transferam vos in terram, quæ ſimilis eſt terræ veſtræ, in terram fructiferam, &
fertilem vini, terram panis & vinearum, terram oliuarum, & olei ac mellis; & viue-
tis, & non moriemini. Nolite audire Ezechiam, qui vos decipit, dicens: Dominus li-
berabit nos. 33. Numquid liberauerunt dij Gentium terram ſuam de manu
regis Aſſyriorum? 34. Vbi eſt Deus Emath, & Arphad? vbi eſt deus Sephar-
uaim, Ana, & Aua? numquid liberauerunt Samariam de manu mea? 35. Qui-
nam illi ſunt in vniuerſis diis terrarum, qui eruerunt regionem ſuam de manu
mea, vt poſſit eruere Dominus Ieruſalem de manu mea? 36. Tacuit itaque po-
pulus, & non reſpōdit ei quidquam: ſiquidem præceptum regis acceperant vt non
reſponderent ei. 37. Venitque Eliacim filius Helciæ, præpoſitus domus, & Sob-
na ſcriba, & Ioahe filius Aſaph à commentariis, ad Ezechiam, ſciſſis veſtibus, &
nuntiauerunt ei verba Rabſacis.

Vers. 2. VIGINTI QVINQVE ANNORVM ERAT CVM REGNARE COEPISSET] Dices: Ex cap. præcedenti liquet, quòd Achaz vixerit dumtaxat triginta ſex annis. Ergo Achaz genuit Ezechiā anno ætatis vndecimo, nam cùm ipſe mortuus eſt anno ætatis trigeſimo ſexto, ſuccedens ei Ezechias etat. 25. annorum; tolle enim 25. à 36. remanent anni vndecim. Conſequentiam admittit Caiet. Sanchez & S. Hieron. epiſtol. 132. ad Vitalem. vbi pluribus exemplis id fieri poſſe probat. Abulenſ. tamen cenſet Achaz fuiſſe quatuordecim annorum cùm genuit Ezechiam, quia, inquit, in Scriptura tacentur anni eius incompleti. Erat enim Achaz, inquit Abulenſ. cùm cœpit regnare viginti annorum ſcilicet cōpletorum, & vnius incompleti, quem Scriptura nō numerat. Rurſum ſedecim annis regnauit, ſcilicet completis, inſuper decimo ſeptimo incompleto: quare mortuus eſt anno ætatis trigeſimo octauo. Ezechias quoque erat tantùm 24. annorum completorum cùm regnare cœpit, ſed inchoarat annum 25.

Vers. 4. CONFREGITQVE SERPENTEM ÆNEVM, QVEM FECERAT MOYSES (ad ſanandum eos qui à ſerpentibus morſi erant. Numer. 21. 8.) SIQVIDEM VSQVE AD ILLVD TEMPVS FILII ISRAEL ADOLEBANT EI INCENSVM] tamquam numini benefico, vtpote qui patres eorum curaſſet à morſu ſerpentum. Addit Philaſtrius Epiſc. Brixienſis coæuus S. Ambroſio li. de hæreſibus cap. 25. Ezechiam iuſſiſſe deleri & ferro radi, penituſq; excindi impreſſiones ſiue inſculptiones quaſdam, quas Iudæorum populus faciebat in lapide quodam magno, velut obeliſco, qui in templo, loco columnæ erectus erat: ex quo tollentes diuerſas formulas velut quarumdam litterarum, & in lamina ponentes in collo baiulabant, quibus incantationes quaſdam & maleficia exercebant, atque percolebant ea velut tutamina quędam, in pectore ſuo illa portantes, quæ Dominus in lege paſſim fieri vetuerat, quò paganæ cæcitatis hæc eſſet impietas.

VOCAVITQVE NOMEN EIVS NOHESTAN] id eſt *æuſium*, ſcilicet ex paruo, vili & tinnulo ære conflatum. *Nohеſtan* enim eſt nomen diminutiuum, quo vtitur Ezechias ad ſimulacri contemptum, q. d. quid putatis ô Iudæi paruum æris vilis ſordidiq́ue habere diuinitatem? Erratis, nil in eo eſt numinis, nil magni, nam non eſt aliud quàm modica abiecti nigriq́ue æris portio.

Addit Anaſtaſius Nicænus ex Euſebio: *Libros*, inquit, *Salomonis qui ſcripti erant de Prouerbiis, & odis, in quibus tractabatur de natura plantarum & omni genere animalium, & de curatione omniū morborum, de medio ſuſtulit Ezechias: propterea quod morborum medelas inde acciperet populus, & nihili facerent, à Deo petere curationes.*

ET IN DOMINO DEO ISRAEL SPERAVIT] ideoq́ue dicitur v. 7. *Vnde & erat Dominus cum eo, & in cunctis ad quæ procedebat, ſapienter ſe agebat.* Vnde & appoſitè vocatus eſt *Ezechias* Hebr. חִזְקִיָּהוּ *Chiskiahu*, id eſt, *fortitudo mea Dominus*, ait Pagnin quaſi hoc eius fuerit lemma & ſymbolum.

Vers. 5. NON FVIT SIMILIS EI] Ezechiæ, quoad hoc ſcilicet, quòd abſtulerit excelſa & ſerpen- A tem æneum confregerit, quæ alij reges omnes ante eum permiſerant. Nam alioqui Dauid videtur religioſior & ſanctior fuiſſe Ezechia: Dauid enim vir fuit ſecundùm cor Dei, cui proinde à Deo facta eſt promiſſio de Chriſto ex ſe naſcituro, adeoq́ue Dauid à Deo ſtatutus eſt in exemplar quod imitarentur, regibus omnibus ex eo naſcituris. ita Abulenſ. Vel certè eſt Hyperbole, q. d. adeò pius & zeloſus in Dei cultu tuendo fuit Ezechias, vt vix videatur habuiſſe parem vel ſimilem, idem dicitur de Abraham Eccleſ. 44. 20. *Non eſt*, inquit, *inuentus ſimilis illi in gloria, qui conſeruauit legem excelſi.* vide ibi dicta.

REBELLAVIT QVOQVE CONTRA REGEM ASSYRIORVM] cui ſe pater eius Achaz ſubiecerat pendebatq́ue tributum, quod negauit Eze- B chias, indignum reputans regem Iuda fidelem ſeruire regi infideli, confidéſque in Deo, quòd ipſe ſe ab hac ſeruitute liberaret, vti & fecit, per miraculoſam victoriam. Vers. 7.

A TVRRE CVSTODVM] ruſticana, vt dixi cap. 17. 9. Vers. 8.

COLLOCAVITQVE EOS IN HALA ET IN HABOR FLVVIIS GOZAN, IN CIVITATIBVS MEDORVM] Pro *fluuiis*, Serarius & alij cenſent legendum *fluuij*. Vnde Vatabl. vertit: *iuxta fluuiū Gozan.* & ſic vertit Noſter cap. 17. 6. Hebr. enim eſt נְהַר *nehar*, id eſt *fluuij*, in ſingulari; aut certè fluuij vocantur vrbes adiacentes fluuiis per Metonymiam; nam in vrbibus habitant homines, non in fluuiis, niſi apud Sinas, vbi tanta eſt hominū copia, vt terra eos non capiat: quare multi in pontibus & nauibus fluminum habitare coguntur, teſte noſtro Nicolao Trigaultio in hiſtoria Chinenſi. Vers. 11.

C ANNO QVARTODECIMO REGIS EZECHIÆ ASCENDIT SENNACHERIB] qui iam Salmanaſar patri vita functo, in regno Aſſyriorum ſucceſſerat. Aſcendit autem contra Iudam, eò quòd Ezechias rebellaſſet & tributum negaſſet v. 7. id factum eſt ex Dei prouidentia, qui non obſtante pietate Ezechiæ volebat punire tribum Iuda, ob idololatriā & ſcelera ab ea commiſſa. Vers. 13.

MISIT AVTEM REX ASSYRIORVM] Nota hic perfidiam Sennacherib, qui acceptis ab Ezechia trecentis argenti talentis, & triginta auri nihilominus mittit contra eum exercitum, qui proinde ab Angelo cæſus eſt, ac dum aliena inuaſit, ſua domi amiſit. Vers. 17.

QVÆ EST IN VIA AGRI FVLLONIS] ita di- D ctus eſt ager, quòd in eo fullones aqua piſcinæ pannos abluerent.

DOMINVS DIXIT MIHI: ASCENDE AD TERRAM HANC, ET DEMOLIRE EAM] Mentitur Rabſaces ſe Dei iuſſu inuadere Iudæos, vt eos terreat, & ad deditionem compellat. ita Abulenſ. Vers. 25.

Reliqua huius capitis tranſcripta ſunt ex Iſaiæ cap. 36. vbi ea explicui: Iſaias enim fuit internuntius inter Deum & Ezechiam, eiq́ue victoriam cōtra Sennacherib prædixit & promiſit.

PRÆCEPTVM REGIS (Ezechiæ) ACCEPERANT, VT NON RESPONDERENT EI] Cur? Reſp. primò S. Cyrill. Alexandr. in cap. Iſaiæ citatum: *Quia*, inquit, *imperitia ſermonibus, & ſa-* Vers. 36.

ſed

ſtui barbariſe, linguaq́, contra Deum petulanti illa- A
chrymari potiùs, quàm reclamare oportuit. Reſpon-
det ſecundò Procop. ad locum citatum Reg.
Nihil, inquit, *ad blaſphemias iſtas reſponderi paſſus eſt*
pius rex, ne ad maiores prouocaret. Reſpondet ter-
tiò Abulenſ. ibid. q. 44. *Quia ad honorem*, inquit,
regis pertinebat, quòd negotia ſua fierent prudenter,
ordinatè, & cum maturatione: ſi autem quilibet de
populo poſſet reſpondere Rabſaci, ſicut vellet, eſſet quæ-
dam deordinatio magna, & poſſet irridere Rabſaces
ordinationem, quam habebat Ezechias in ſubditis &
negotiis ſuis.

CAPVT DECIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Isaias prædicit Ezechiæ victoriam de Sennacherib: quare Angelus ex eius caſtris ce-
dit 185. *millia.*

1. QVæ cùm audiſſet Ezechias rex, ſcidit veſtimenta ſua, & opertus eſt ſacco,
ingreſſuſque eſt domum Domini. 2. Et miſit Eliacim præpoſitum do-
mus, & Sobnam ſcribam, & ſenes de ſacerdotibus, opertos ſaccis, ad Iſaiam prophe-
tam filium Amos. 3. Qui dixerunt: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, &
increpationis, & blaſphemiæ, dies iſte: venerunt filij vſque ad partum, & vires non
habet parturiens. 4. Si fortè audiat Dominus Deus tuus vniuerſa verba Rabſa-
cis, quem miſit rex Aſſyriorum dominus ſuus, vt exprobraret Deum viuentem, &
argueret verbis, quæ audiuit Dominus Deus tuus: & fac orationem pro reliquiis,
quæ repertæ ſunt. 5. Venerunt ergo ſerui regis Ezechiæ ad Iſaiam. 6. Dixit-
que eis Iſaias: Hæc dicetis domino veſtro: Hæc dicit Dominus: Noli timere à fa-
cie ſermonum, quos audiſti, quibus blaſphemauerunt pueri regis Aſſyriorum me.
7. Ecce, ego immittam ei ſpiritum, & audiet nuntium, & reuertetur in terram ſuã,
& deijciam eum gladio in terra ſua. 8. Reuerſus eſt ergo Rabſaces, & inuenit
regem Aſſyriorum expugnantem Lobnam: Audierat enim quòd receſſiſſet de La-
chis. 9. Cumque audiſſet de Tharaca rege Æthiopiæ, dicentes: Ecce, egreſſus eſt
vt pugnet aduerſum te: & iret contra eum; miſit nuntios ad Ezechiam, dicens:
10. Hæc dicite Ezechiæ regi Iuda: Non te ſeducat Deus tuus, in quo habes fidu-
ciam: neque dicas: Non tradetur Ieruſalem in manus regis Aſſyriorum. 11. Tu e-
nim ipſe audiſti quæ fecerunt reges Aſſyriorum vniuerſis terris, quomodo vaſta-
uerunt eas: num ergo ſolus poteris liberari? 12. Numquid liberauerunt dij Gen-
tium ſingulos, quos vaſtauerunt patres mei, Gozan videlicet, & Hazan, & Reſeph,
& filios Eden, qui erant in Thelaſſar? 13. Vbi eſt rex Emath, & rex Arphad, & rex
ciuitatis Sepharuaim, Ana, & Aua? 14. Itaque cùm accepiſſet Ezechias litteras de
manu nuntiorum, & legiſſet eas, aſcendit in domum Domini, & expandit eas co-
ram Domino, 15. & orauit in conſpectu eius, dicens: Domine Deus Iſrael, qui
ſedes ſuper Cherubim, tu es Deus ſolus regum omnium terræ, tu feciſti cælum &
terram. 16. Inclina aurem tuam, & audi: aperi Domine oculos tuos, & vide:
audi omnia verba Sennacherib, qui miſit vt exprobraret nobis Deum viuentem.
17. Verè Domine diſſipauerunt reges Aſſyriorum Gentes, & terras omnium.
18. Et miſerunt deos eorum in ignem: non enim erant dij, ſed opera manuum ho-
minum ex ligno & lapide, & perdiderunt eos. 19. Nunc igitur Domine Deus
noſter, ſaluos nos fac de manu eius, vt ſciant omnia regna terræ, quia tu es Domi-
nus Deus ſolus. 20. Miſit autem Iſaias filius Amos ad Ezechiam, dicens: Hæc
dicit Dominus Deus Iſrael: Quæ deprecatus es me ſuper Sennacherib rege Aſſy-
riorum, audiui. 21. Iſte eſt ſermo, quem locutus eſt Dominus de eo: Spreuit te,
& ſubſannauit te, virgo filia Sion: poſt tergum tuum caput mouit, filia Ieruſalem.
22. Cui exprobraſti, & quem blaſphemaſti? contra quem exaltaſti vocem tuam,
& eleuaſti in excelſum oculos tuos? contra ſanctum Iſrael. 23. Per manum ſer-
uorum tuorum exprobraſti Domino, & dixiſti: In multitudine curruum meorum
aſcendi excelſa montium in ſummitate Libani, & ſuccidi ſublimes cedros eius, &
electas abietes illius. Et ingreſſus ſum vſque ad terminos eius, & ſaltum carmeli e-
ius. 24. Ego ſuccidi. Et bibi aquas alienas, & ſiccaui veſtigiis pedum meorum
omnes aquas clauſas. 25. Numquid non audiſti quid ab initio fecerim? Ex die-
bus antiquis plaſmaui illud, & nũc adduxi: eruntq́; in ruinam collium pugnantiũ
ciuitates munitæ. 26. Et qui ſedent in eis, humiles manu, contremuerunt & con-
fuſi ſunt, facti ſunt velut fœnum agri, & virens herba tectorũ, quæ areſacta eſt ante-

7. quàm

quam veniret ad maturitatem. 27. Habitaculum tuum,& egreſſum tuum, &
introitum tuum,& viam tuam ego præſciui,& furorem tuum contra me. 28. In-
ſaniſti in me, & ſuperbia tua aſcendit in aures meas: ponam itaque circulum in
naribus tuis, & camum in labiis tuis, & reducam te in viam, per quam veniſti.
29. Tibi autem Ezechia hoc erit ſignum: Comede hoc anno quæ repereris: in
ſecundo autem anno, quæ ſponte naſcuntur: porrò in tertio anno ſeminate & me-
tite: plantate vineas, & comedite fructum earum. 30. Et quodcumque reli-
quum fuerit de domo Iuda, mittet radicem deorſum, & faciet fructum ſurſum.
31. De Ieruſalem quippe egredientur,reliquiæ,& quod ſaluetur de monte Sion:
zelus Domini exercituum faciet hoc. 32. Quam ob rem hæc dicit Dominus de
rege Aſſyriorum: Non ingredietur vrbem hanc,nec mittet in eam ſagittam, nec
occupabit eam clypeus,nec circumdabit eam munitio. 33. Per viam, qua ve-
nit,reuertetur:& ciuitatem hanc non ingredietur,dicit Dominus. 34. Prote-
gamque vrbem hanc,& ſaluabo eam propter me,& propter Dauid ſeruum meum.
35. Factum eſt igitur in nocte illa,venit Angelus Domini, & percuſſit in caſtris
Aſſyriorum centum octoginta quinque millia.Cumque diluculo ſurrexiſſet, vidit
omnia corpora mortuorum: & recedens abiit. 36. & reuerſus eſt Sennacherib
rex Aſſyriorum,& manſit in Niniue. 37. Cumque adoraret in templo Neſroch
deum ſuum,Adramelech & Saraſar filij eius percuſſerunt eum gladio,fugeruntque
in terram Armeniorum,& regnauit Aſarhaddon filius eius pro eo.

HOc caput pariter tranſſcriptum eſt ex Iſaiæ c.37.vbi illud explicui.

VERS. 34. PROPTER DAVID] Quæres, cur non dixit: *propter Ezechiam & Iſaiam*, quorum ſine dubio preces Deo gratiſſimæ extiterunt. Optimè Glycas 2 parte Annalium citatus in Gloſſa: *Hæc verba*, inquit, *ita diuinitus prolata ſunt, ne putaret Ezechias orationem ſuam, iuſtitiæ cauſa, quâ præditus erat, exauditam eſſe.*

VERS. 37. ET REGNAVIT ASARHADDON FILIVS EIVS PRO EO.] Genebrar. in Chronol. Pererius, Arias Montanus,& Serarius in cap. 1. Iudith verſ. 1. cenſent *Aſarhaddon* eſſe Sardanapalum. *Aſarhaddon an ſit Sardanapalus?* primò, quia ſicut Sardanapalus à gentilibus Hiſtoricis ponitur vltimus rex & monarcha Aſſyriorum, ſic & à Script. vltimus Aſſyriorum A rex ponitur *Aſarhaddon*: poſt eum enim nominantur Baladan Merodach, Nabuchodonoſor, Euelmerodach & Balſaſar, qui omnes fuêre principes & reges Babyloniorum. Secundò, quia Sardanapali nomen videtur conflatum ex Aſar & Don vel Haddon, addito nomine Phul, Ergo eſt idem cum Aſarhaddon. Tertiò, quia quæ de euerſione Niniues futura per eluuionem Tigris fluuij prædicunt Ionas & Nahum, ea ſub Sardanapalo contigiſſe teſtatur Diodorus.

Verùm Euſebius, Torniellus, Salianus, cæteB rique Chronologi Sardanapalum anteriùs collocant, ſcilicet ſub Azaria rege Iuda: tunc enim prophetauit Ionas, & Sardanapalo excidium Niniues prædixit, vt dixi cap. 15. 2. & Ionæ c. 3. v. 6. & ſeq.

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

EZechias æger inuocans Deum per Iſaiæ ficus ſanatur, ſignumque accipit, reuerſionem vmbræ in horologio: mox v. 12. Merodach rex Babylonis mittit legatos ad Ezechiam, quibus ipſe omnes ſuos theſauros oſtendit, ideoque ab Iſaia audit illos omnes à Babylonijs diripiendos.

1. IN diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortem: & venit ad eum Iſaias
filius Amos, propheta,dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe do-
mui tuæ: morieris enim tu,& non viues. 2. Qui conuertit faciem ſuam ad
parietem,& orauit Dominum,dicens: 3. Obſecro Domine, memento quæſo
quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod
placitum eſt coram te, fecerim. Fleuit itaque Ezechias fletu magno. 4. Et
antequam egrederetur Iſaias mediam partem atrij, factus eſt ſermo Domini ad
eum,dicens: 5. Reuertere, & dic Ezechiæ duci populi mei: Hæc dicit Do-
minus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas, &
ecce ſanaui te,die tertio aſcendes templum Domini. 6. Et addam diebus tuis
quindecim annos: ſed & de manu regis Aſſyriorum liberabo te, & ciuitatem
hanc. & protegam vrbem iſtam propter me, & propter Dauid ſeruum meum.
7. Dixitque Iſaias: Afferte maſſam ficorum. Quam cùm attuliſſent, & poſuiſ-
ſent

ſent ſuper vlcus eius,curatus eſt, 8. Dixerat autem Ezechias ad Iſaiam: Quod
erit ſignum, quia Dominus me ſanabit, & quia aſcenſurus ſum die tertia templum
Domini? 9. Cui ait Iſaias: Hoc erit ſignum à Domino, quòd facturus ſit Do-
minus ſermonem,quem locutus eſt: Vis vt aſcendat vmbra decem lineis, an vt re-
uertatur totidem gradibus? 10. Et ait Ezechias: Facile eſt, vmbram creſcere
decem lineis: nec hoc volo vt fiat, ſed vt reuertatur retrorſum decem gradibus:
11. Inuocauit itaque Iſaias propheta Dominum, & reduxit vmbram per lineas,
quibus iam deſcenderat in horologio Achaz,retrorſum decem gradibus. 12. In
tempore illo miſit Berodach Baladan, filius Baladan,rex Babyloniorum, litteras
& munera ad Ezechiam: audierat enim quòd ægrotaſſet Ezechias. 13. Lætatus
eſt autem in aduentu eorum Ezechias,& oſtendit eis domum aromatum,& aurum
& argentum,& pigmenta varia,vnguenta quoque,& domum vaſorum ſuorum, &
omnia quæ habere poterat in theſauris ſuis. Non fuit quod non monſtraret eis E-
zechias in domo ſua,& in omni poteſtate ſua. 14. Venit autem Iſaias propheta
ad regem Ezechiam,dixitque ei: Quid dixerunt viri iſti? aut vnde venerunt ad te?
Cui ait Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me,de Babylone. 15. At ille
reſpondit: Quid viderunt in domo tua? Ait Ezechias: Omnia quæcumque ſunt in
in domo mea, viderunt: nihil eſt quod non monſtrauerim eis in theſauris meis.
16. Dixit itaque Iſaias Ezechiæ: Audi ſermonem Domini: 17. Ecce dies venient,
& auferentur omnia,quæ ſunt in domo tua,& quæ condiderunt patres tui vſque in
diem hanc,in Babylonem: non remanebit quidquam, ait Dominus. 18. Sed &
de filiis tuis qui egredientur ex te,quos generabis,tollentur,& erunt eunuchi in pa-
latio regis Babylonis. 19. Dixit Ezechias ad Iſaiam: Bonus ſermo Domini,
quem locutus es: ſit pax & veritas in diebus meis. 20. Reliqua autem ſermo-
num Ezechiæ. & omnis fortitudo eius, & quomodo fecerit piſcinam, & aquædu-
ctum,& introduxerit aquas in ciuitatem, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermo-
num dierum regum Iuda? 21. Dormiuitque Ezechias cum patribus ſuis,& re-
gnauit Manaſſes filius eius pro eo.

HOc caput transſcriptum quoque eſt ex Iſaiæ cap. 38. & 39. vbi illud explicui. Multa de Ezechiæ pietate & zelo religionis adduntur 2. Parap. c. 29. & 30. & 31. Vnde meruit ipſe à Deo obtinere victoriam contra Sennacherib, & ſanitatem miraculoſam, in qua Deus ei adiecit 15. annos vitæ.

Vers. 12. *Baladan quis.*

IN TEMPORE ILLO MISIT MERODACH BALADAN, FILIVS BALADAN] *Baladan* fuit primus princeps Babyloniorum: eorum enim nomen hucuſque non audiuimus, ſed Aſſyriorum dumtaxat. Quare videtur quòd Baladan præfectus Babyloniæ, vel potiùs filius eius Merodach Baladan videns Sennacherib (cui ipſe erat ſubditus & vectigalis) & Aſſyriorum copias ab Angelo cæſas in Iudæa, eiuſque vires attritas iugum excuſſerit, ſeque principem abſolutum & regem Babyloniorum effecerit, imò Aſarhaddonem regno & vita priuarit ſub annum Ezechiæ vigeſimum ſextum, vt vult Salianus; tuncque defecit regnum Aſſyriorum vnde deinceps in Scriptura nulli reges Aſſyriorum nominantur, ſed omnes Babyloniorum, quorum primus fuit Baladan. Vnde *Baladan* Hebr. idem eſt quod *ſine Domino*, ait Pagnin. Porrò Baladan patrem non eſſe Salmanaſar regem Aſſyriorum, vt vult Genebrardus, ſed Nabonaſſar, qui à Ptolemæo in Almageſto ponitur primus princeps Babyloniorum, cenſent ex Euſebio, Beroſo, Ioſepho, Scaliger, Serarius, Bellarminus, Torniellus, Salianus in chronol. vnde ab eo conſtituta fuit æra Nabonaſſarea, à qua Babylonij cæterique annos ſuos computant deinceps; ſicut Perſæ à Cyro, Græci ab

A Alexandro, Romani ab Auguſto. Hinc Chal-
daicè dictus eſt *Baladan* à *Bal* & *Haddon*. *Bal*
enim ſiue *Bel* & *Baal*, erat *Nemrod* ſiue Iupiter
Belus, primus poſt diluuium turris Babel con-
ditor, vt dixi Geneſ. 10. qui (vel cuius ſocius)
alio nomine dictus eſt *Nabo*, id eſt prophetia
vel diuinatio, vti dixi Iſaiæ cap. 46. verſ. 1. ad illa:
confractus eſt Bel, contritus eſt Nabo. Nam vt ait
Tertullianus Apolog. 20. *Teſtimonium diuinitatis*
eſt veritas diuinationis: Dei enim proprium eſt
diuinare, præſcire,& prædicere futura; iuxta
illud Iſaiæ 41. v. 23. *Annuntiate quæ ventura ſunt,*
& ſciemus quia dij eſtis vos. Hinc à Nabo Deo &
Aſſar conflatus eſt dictuſque Nabonaſſar. Rur-
ſum filius Baladan, ſiue Nabonaſſar fuit hic
Merodach ſiue Berodach, qui primus ſe regem
Babylonis nuncupauit miſitque legatos ad E-
zechiam. Merodacho ſucceſſit filius Ben Me-
B rodach, vti aſſerunt Euſebius libr. 9. de Præpar.
Beroſus apud Ioſephum, Methaſthenes Annij, *Series regũ Babyloniorum.*
Ioſephus, Scaliger libr. 5. de Emendat. tempor.
Torniellus, Salianus & alij, qui Baladan tri-
buunt 27. annos, Merodach 52. Ben Me-
rodach 44. qui in vnum conflati faciunt 123.
vnde Chronologi à Nabonaſſar vſque ad Na-
bopolaſſar, quem Beroſus vocat Nabolaſſar,
qui Ben Merodacho ſucceſſit, fuitque Na-
buchodonoſor ſenior, vti aſſerunt Euſe-
bius, Beroſus, Scaliger, Bellarminus, Torniel-
lus, Salianus & alij, numerant annos 123. Na-
buchodonoſori ſeniori poſt annos regni 19.
defuncto ſucceſſit Nabuchodonoſor iunior,
cognomento Magnus, qui Ieruſalem cepit, &
Iudæos in Babylonem abduxit, ac Monar-
chiam

chiam ab Aſſyriis ad Babylonios tranſtulit, regnauitq; annis 45. cui ſucceſſit filius Euel Merodach, alio nomine dictus Balſaſar, per 34. annos, vt dixi Daniel. 5. v. 1. Hæc chronologia virorũ eruditorum eſt probabilis, licet alij aliam aſſignent in nonnullis à iam dicta differentem. Nil enim certi de temporibus tam antiquis, & hiſtoria certa carẽtibus, aſſeri poteſt. Vide dicta Ezechielis 1. ſub initium. Denique qui priuatus dictus eſt Baladan, aſſumpto imperio vocatus eſt Nabonaſar Baladan, filius verò eius vocatus eſt Merodach Baladan. Porrò primum annum Nabonaſſar multi cum Ptolemæo aſſignant anno primo vel ſecundo octauæ Olympiadis, ſiue anno trigeſimo ab initio Olympiadum, quem Torniellus contendit eſſe annum regis Achaz 13. cõditæ verò Romæ ſextum, Scaliger & Serarius volunt eſſe annum Achaz nonum, Salianus Achaz decimumquartum; alij malunt eſſe annum Ioatham nonum. Nil enim certi in re tam incerta ſtatui poteſt. Rurſum Ptolemæus ab anno primo Nabonaſſar numerat annos 123. vſque ad annum primum Nabopolaſſar, quem Euſebius, Beroſus, Ioſephus, Scaliger, Salianus & alij cẽſent eſſe Nabuchodonoſorem ſeniorem. Alij verò cenſent eſſe iuniorem, qui cognominatus eſt Magnus & Iudæos in Babylonem abduxit. Nec enim Monarcham tam potẽtem videtur omiſiſſe Ptolemæus. Difficile enim eſt, & ſubinde impoſſibile hiſtoricos prophanos adaptare, & per omnia adæquare hiſtoriæ ſacræ Scripturæ, mox tamen eam illi adæquabo.

Porrò Merodach inchoans regnum Babylonis miſit legatos ad Ezechiam, quia audierat eum idem iugum regis Aſſyriorum excuſſiſſe, quod ipſe excuſſerat, vt cum eo fœdus iniret, iunctiſque viribus Aſſyrio reſiſterent.

Canones chronologia. Ad extremum hos chronologiæ limites, & quaſi canones ex Ptolemæo & alijs ſtatuunt, ſignantque Scaliger, Serarius, Salianus & alij.

Primus. 1. Nabonaſſari annus primus incidit in annum primum octauæ Olympiadis, ſiue in annum vigeſimum nonum ab initio Olympiadum. Id patet ex eo quòd Ptolemæus aſſerat Alexandrum Magnum mortuum eſſe anno 424. Nabonaſſaris. Conſtat autem Alexãdrum mortuum eſſe anno primo Olympiadis 114. à

A quo anno ad ſuperiora regrediendo, primus Nabonaſſaris in primum octauæ Olympiadis neceſſariò incidit. Nam 113. Olympiades faciũt annos 452. à quibus ſi demas ſeptem Olympiades iam deuolutas, id eſt annos 28. reliqui erũt 424 qui à primo Nabonaſſaris vſq; ad mortem Alexandri fluxêre.

Secundus. 2. Hinc ſequitur annum primum Nabonaſſari eſſe ſextum à Roma condita: hæc enim cõdita eſt in fine Olympiadis ſextæ, ſiue anno 23. ab initio Olympiadum, ab hoc autem initio annus primus Nabonaſſari eſt 29. iam 29. annus poſterior eſt 23. ſex annis, vt liquet.

Tertius. 3. Annus 151. ab initio Olympiadum eſt annus primus Nabopolaſſar, hoc eſt Nabuchodonoſoris ſenioris, qui fuit pater Nabuchodonoſoris Magni, ſiue primi Monarchæ Chaldæo-

B rum.

Quartus. 4. Annus Nabonaſſar 122. eſt annus primus Nabopolaſſar, ita Scaliger & Serarius; negat tamen hoc Salianus & Torniellus, qui annum primum Nabonaſſaris, conſignant anno 13. vel 24. Achaz, annum verò primum Nabopolaſſar anno 13. Ioſiæ, iam à 14. Achaz ad 13. Ioſiæ fluxêre anni centum & vnus dumtaxat, non centũ viginti duo.

Iuxta hos canones ita horum omnium anni annis regum Iuda aſſignandi & combinandi videntur, vt initium Olympiadum aſſignemus anno 40. Azariæ; Romæ conditionem, anno 10. vel 11. Ioatham, annum primum Nabonaſſaris anno 15. Ioatham, annum primum Nabopolaſ-

C ſaris ſiue Nabuchodonoſoris ſenioris, anno 18. Ioſiæ. Nam ab anno 40. Oziæ vſque ad decimum Ioatham ſunt 23. anni. Inde ad 15. Ioathã ſunt anni ſex. inde ad 18. Ioſiæ fluxêre anni 122. inde ad annum quintum à captiuitate Ioachim, ſunt anni triginta, quando cœpit prophetare Ezechiel, vt ipſe ait cap. 1. v. 1. Videtur enim Nabuchodonoſor ſenior cœpiſſe quidem regnum in Babylone moliri anno 13. Ioſiæ, ſed anno 18. Ioſiæ abſolutè regnaſſe, tumque cum Cyaxare rege Medorum obſediſſe Niniuen, ad euertendam Monarchiam Aſſyriorum, quam paulò pòſt reipſa cœpit & euertit Nabuchodonoſor iunior ſenioris filius, itaque Monarchiam ab Aſſyriis ad ſe & Chaldæos tranſtulit, vti oſtendi Nahum 2. v. 1.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Manaſſes impius regnat & idola reſtituit, ac prophetas occidit. Succedit ei verſ. 18. Impius filius Amon, qui poſt biennium à ſuis occiditur, ſuccedente ſibi filio Ioſia.

1. DVodecim annorum erat Manaſſes cùm regnare cœpiſſet, & quinquaginta quinque annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Haphſiba. 2. Fecitque malum in conſpectu Domini, iuxta idola Gentium, quas deleuit Dominus à facie filiorum Iſraël. 3. Conuerſuſque eſt, & ædificauit excelſa, quæ diſſipauerat Ezechias pater eius: & erexit aras Baal, & fecit lucos ſicut fecerat Achab rex Iſraël, & adorauit omnem militiam cæli, & coluit eam. 4. Extruxitque aras in domo Domini, de qua dixit Dominus: In Ieruſalem ponam nomen meum. 5. Et extruxit altaria vniuerſæ militiæ cæli in duobus atriis templi Domini. 6. Et traduxit filium ſuum per ignem: & ariolatus eſt, & obſeruauit auguria, & fecit pythones, & aruſpices multiplicauit, vt faceret malum coram Domino, & irritaret eum. 7. Poſuit quoque idolum luci, quem fecerat, in templo Domini, ſuper quod locutus eſt Dominus ad Dauid, & ad Salomonem filium eius: In templo hoc, & in Ieruſalem, quam elegi de cunctis tribubus Iſraël, ponam nomen meum in ſempiternum. 8. Et vltrà non faciam commoueri pedem Iſraël de terra, quam dedi patribus eorum ſi tamen cuſtodierint opera omnia quæ præcepi eis, & vniuerſam legem quam mandauit eis ſeruus meus Moyſes. 9. Illi verò non audierunt: ſed ſeducti ſunt à Manaſſe, vt facerent malum, ſuper gentes quas contriuit Dominus à facie filiorum Iſraël. 10. Locutuſque eſt Dominus in manu ſeruorum ſuorum Prophetarum, dicens: 11. Quia fecit Manaſſes rex Iuda abominationes iſtas peſſimas, ſuper omnia quæ fecerunt Amorrhæi ante eum, & peccare fecit etiam Iudam in immunditiis ſuis: 12. propterea hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Ecce ego inducam mala ſuper Ieruſalem & Iudam: vt quicumque audierit, tinniant ambæ aures eius. 13. Et extendam ſuper Ieruſalem funiculum Samariæ, & pondus domus Achab: & delebo Ieruſalem, ſicut deleri ſolent tabulæ: & delens vertam, & ducam crebriùs ſtylum ſuper faciem eius. 14. Dimittam verò reliquias hereditatis meæ, & tradam eas in manus inimicorum eius: eruntque in vaſtitatem, & in rapinam cunctis aduerſariis ſuis: 15. eò quòd fecerint malum coram me, & perſeuerarint irritantes me, ex die qua egreſſi ſunt patres eorum ex Ægypto, vſque ad hanc diem. 16. Inſuper & ſanguinem innoxium fudit Manaſſes multum nimis, donec impleret Ieruſalem vſque ad os: abſque peccatis ſuis quibus peccare fecit Iudam, vt faceret malum coram Domino. 17. Reliqua autem ſermonum Manaſſe, & vniuerſa quæ fecit, & peccatum eius quod peccauit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iuda? 18. Dormiuitque Manaſſes cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in horto domus ſuæ, in horto Oza: & regnauit Amon filius eius pro eo. 19. Viginti duorum annorum erat Amon cùm regnare cœpiſſet: duobus quoque annis regnauit in Ieruſalem, nomen matris eius Meſſalemeth filia Harus de Ieteba. 20. Fecitque malum in conſpectu Domini, ſicut fecerat Manaſſes pater eius. 21. Et ambulauit in omni via, per quam ambulauerat pater eius: ſeruiuitque immunditiis, quibus ſeruierat pater eius, & adorauit eas, 22. & dereliquit Dominum Deum patrum ſuorum, & non ambulauit in via Domini. 23. Tetenderuntque ei inſidias ſerui ſui, & interfecerunt regem in domo ſua. 24. Percuſſit autem populus terræ omnes qui coniurauerant contra regem Amon: & conſtituerunt ſibi regem Ioſiam filium eius pro eo. 25. Reliqua autem ſermonum Amon quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iuda? 26. Sepelieruntque eum in ſepulchro ſuo, in horto Oza: & regnauit Ioſias filius eius pro eo.

Vers. 7. POSVITQVE IDOLVM LVCI QVEM FECERAT, idolum in luco antè à ſe conſtructo poſitum, iam luco ſculptili circumdatum poſuit IN TEMPLO] q. d. Manaſſes priùs conſtruxerat lucum ſiue ſyluam diis ſacram, in eóque collocarat idolum, quod deinde ex luco tranſtulit in templum; ſed quia lucum cum idolo transferre non potuerat, hinc loco luci, fecit ſimulachrum ſiue ſimilitudinem luci ex auro, argento vel ære, in eóque poſuit idolum, illúdque cum loco tranſtulit in templum, vt ibidem iam non Deus in templo, ſed dæmon in luco coleretur. Vnde vtrumque poſteà deſtruxit Ioſias Manaſſis nepos c. 23. v. 6. & 7.

Vers. 10. LOCVTVSQVE EST DOMINVS IN MANV SERVORVM SVORVM PROPHETARVM] ſcilicet per Oſee, Amos, Ioelem, Nahum, Ionam, Abdiam, ac maximè Iſaiam Manaſſis ſocerum, qui proinde à Manaſſe ſerreâ ligneâ diſſectus Chriſti in ligno crucifixi fuit typus, vt dixi proœmio in Iſaiam, ac plures alios prophetas, adeò vt Ioſeph lib. 10. c. 4. aſſerat, *ex eorum numero per ſingulos dies aliquem ſupplicio à Manaſſe affectum fuiſſe.*

Vers. 13. EXTENDAM SVPER IERVSALEM FVNICVLVM SAMARIÆ] *Funiculus* menſorius metaphoricè ſignificat eandem pœnæ menſuram, q. d. quâ menſurâ puniui, vaſtaui & abduxi è Samaria Iſraëlitas in Aſſyrium; eâdem puniam, vaſtabo, & abducam Iudæos è Ieruſalem in Babylonem: ſicut enim fuerunt pares in culpa & idololatria, ſic pares erunt in pœna & captiuitate. Eſt Metaphora à fabris, qui vtuntur ferro ſiue funiculo, quem extendunt plumbi maſſa, vt iuxta illum ad perpendiculum fabricam conſtruant, vel conſtructam diruant & deſtruant. q. d. Ego Ieruſalem deſtruam, & quaſi funiculo ad ſolum coæquabo, ſicut ſolet faber domos diruere, & per funiculum menſorium terræ coæquare & complanare; vnde explicans idipſum per aliam ſimilitudinem ceræ declarat, dicens: *Delebo Ieruſalem ſicut deleri ſolent tabulæ: & delens vertens & ducam crebriùs ſtylum ſuper faciem terræ.* q. d. delebo Ieruſalem ſicut deleri ſolent literæ in tabula ex cera exaratæ. Solebant enim olim ante inuentionem chartæ, ſcribere in tabulis cera obductis, & in ea ſtylo quaſi calamo literas efformare. Quare ſtylus hic infernè acutus erat, supernè verò obtuſus, vt eodem literas in cera ſcriptas cùm vellent obducerent, & cera complanata alias in illa litteras pingerent; ſi ergo vna vox vel litera dumtaxat delenda foret, id faciebant vno alteroue ſtyli per ceram ductu: ſeu plures, pluribus ductubus, ſeu omnes; omnibus ductubus, donec eraſis literis pura & complanata reſtitueretur cera. Ita fecit hîc Deus in excidio Iudææ & Ieroſolymæ. Nam primò induxit in eam ſtylum hoſtilem regis Babylonis, cùm ex ea Manaſſen, & primores regni in Babylonem captiuos abduxit. 2 Paral. 33. verſ. 11. Secundò, cùm Pharao Nechao Ioſiam, qui tota erat Iudæorum ſpes, occidit, eiuſque filium Ioachaz in Ægyptum abripuit cap. 23. verſ. 33. Tertiò, cum Nabuchodonoſor Ioakim fratrem Ioachaz cepit & vinxit. Quartò, cùm idem Ioachin filium Ioakim

A cum magno nobilium & populi numero in Babylonem tranſmiſit. Quintò & vltimò, cùm idem Sedeciam vltimum regem cum reliquis abduxit, vrbemque & templum concremauit.

Senſus ergo eſt: *Extendam ſuper Ieruſalem funiculum.* q. d. non tantùm vrbem demoliar, ſed fundamenta refodiam, eaque terræ quaſi per funiculum admetiens coæquabo, vt nullum ſit reliquum eius veſtigium, neque delineatio prima illius; non ſecùs ac fieri ſolet, cùm tabellæ ceratæ, lineæ, vel caracteres delentur.

Pro *tabula* Hebr. eſt צַלַּחַת *tſallachat*, quod paſſim vertunt ſcutella, frixorium, lebes, caldaria. Vnde Vatabl. ſic vertit: *Detergam Ieruſalem ſicut quis patinam detergit & eam vertit.* Sicque explicat q. d. Repurgabo Ieruſalem ab hominibus ſceleratis, quos vbi fugauero, inuertam

B illam, vti inuerti ſolet à ruſticis ſcutella expurgata. Noſter verò Hieron. Prado in Ezech. cap. 5. v. 11. ſic vertit, & exponit: *Abſtergam Ieruſalem, vt mundari ſolet caldarium abſterſione & verti ſuper faciem ſuam.* Id eſt, vt ſolet, cùm probè exterſum eſt, conuerti dorſum in faciem vt nil luſtramenti fiat reliquum, ſed ad vltimam guttam diſtillet in terram: ſic mundabo Ieruſalem abſtergens ex ea omnes incolas & ddmos, eamque à fundamentis euertens.

INSVPER ET SANGVINEM INNOXIVM FVDIT MANASSES MVLTVM NIMIS] præſertim eorum qui ſuæ impietati reſiſtebant, illumque de ea arguebant, vti erant Iſaias, ceterique prophetæ; ita vt quotidie aliquem è Prophetis occideret, ait Ioſepb. Hinc appoſitè vocatus eſt Vers. 16.

C *Manaſſes*, id eſt *ab inſurgente vel ex obliuione*, ait auctor imperf. Homil. 1. in Matth. *Prouidentia enim Dei ſic eum diſpenſauit vocari, quia oblitus fuerat omnem conuerſationem patris ſui ſanctam, & omnia beneficia Dei pro merito eius collata in ipſum, & ſtimulatum ab inſurgente diabolo, qui ſolet inſurgere ſuper genus humanum ad euertendum, geſturus omnia quæ Deum ad iracundiam prouocarent.* Addit idem Auctor de Manaſſe quid noui & miri, aitque: *Denique cum ægrotaſſet Ezechias in tempore quodam, & veniſſet ad eum Eſaias propheta viſitandum, vocauit Ezechias filium ſuum Manaſſen, & cœpit ei mandare, quod debeat Deum timere, quomodo regere regnum, & alia multa. Et dixit ad eum Eſaias: Verè quia non deſcendunt verba tua in cor eius, ſed & meipſum oportet per manum eius interfici. Quod*

D *audiens Ezechias, volebat filium ſuum interficere, dicens: Quia melius eſt me ſine filio mori, quàm talem filium relinquere, qui & Deum exaſperet, & ſanctos eius perſequatur. Tenuit autem eum vix Eſaias propheta, dicens: Irritum faciat Deus conſilium tuum hoc, videns Ezechiæ religionem, quia plus amabat Deum, quàm filium ſuum.* Verùm hæc videtur Rabbinorum fabella. Nam ægrotante Ezechia necdum natus erat Manaſſes, quia poſt morbum Ezechias ſuperuixit 15. annos, eique deinde morienti ſuccedens Manaſſes erat duodecim annorum. Natus eſt ergo Manaſſes tertio à morbo & ſanitate recuperata Ezechiæ patris ſui anno.

DORMIVITQVE (ſomno mortis) CVM PATRIBVS SVIS] Nota 2. Paral. 33. 18. narratur Vers. 18.

tur pœna à Deo inflicta Manaſſi, ſcilicet captiuitas in Babylone, indeque ſera eius pœnitentia & conuerſio ad Deum.

Porrò Manaſſes in Babylonem abductus videtur à Merodach Baladan: hic enim tunc in Babylone regnabat: vnde huic Ezechias pater Manaſſis opes ſuas oſtenderat, ideoque eum illexerat ad eas abripiendas; quod & futurum ei prædixit Deus c.20.17. atque idipſum paulò pòſt præſtitit, dum effecit vt Manaſſes ob ſua ſcelera, per eumdem Baladan cum gaza regia in Babylonem vinctus abduceretur. ita Bellarmin Salianus & alij. Dicitur tamen Manaſſes captus à rege Aſſyriorum, vel quia Babylonij vocantur Aſſyrij, vel quia Merodach vectigalis fuit Aſarhaddon regi Aſſyriorum, cuius poſtea iugum excuſſit.

ET SEPVLTVS EST IN HORTO DOMVS SVÆ, IN HORTO OZA] vbi ſcilicet Oza occiſus eſt à Deo, eò quòd temerè tetigiſſet arcam titubantem. 2.Reg.6.8. Hic hortus erat prope Ieruſalem, & regijs hortis copulatus, in quo Manaſſes Babylone rediens regiū ſibi Mauſolæum conſtruxit, atque in eo ipſe & filius eius Amon ſepulti ſunt.

Vers 20. FECITQVE MALVM] ita Script. vocat idololatriam, quaſi malum malorum ſummum, nam vt ait Sapiens c.14.27. *Infandorum idolorum cultura omnis mali cauſa eſt, & initium, & finis.* Imitatus eſt Amon patrem Manaſſen peccantem ſed non pœnitentem. Addit Glycas eum dixiſſe: *Pater meus à puero multa ſcelera fecit, ac in ſenecta pœnitentiam egit; quare & ego in hac ætate pro animi libidine me geram, & deinceps ad Dominum me conuertam.* Quocircà Deus hanc eius præſidentiam citâ morte puniuit: nam poſt biennium à ſuis ſeruis occiſus eſt. Audi S. Clementem l.2. Conſtit. Apoſt. cap 23. *Talis,* inquit, *extitit Amon filius Manaſſis de quo ait Scriptura: Decepit ſe Amon mala cogitatione tranſgreſſionis, & dixit: Pater meus multa peccata ab adoleſcentia commiſit, & cùm ſenex eſſet, commiſiſſe pœnituit; & nunc ego ambulabo, vt expetit anima mea, & poſteà conuertam me ad Dominum: & egit improbè coram Domino ſuper omnes natos ante ſe, & deleuit eum Deus celeriter ex terra eius bona, & ſerui impetum in eum fecerunt, & domi eius interfecerunt, & regnauit duobus tantùm annis.*

Notent hoc iuuenes qui in iuuentute voluptuantur & luxuriantur, eamque dicant diabolo, promittentes ſe ſenectam dicaturos Deo: nam pleríque talium variis humanæ vitæ caſibus intercipiuntur & moriuntur, iuſtoque Dei iudicio ad ſenectam indeque ad vitæ emendationem & ſalutem æternam non pertingunt.

CAPVT VIGESIMVMSECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PIus Ioſias piè regnat, ac repertum Deuteronomium ſtudioſè perlegit, auditque ab Holda prophetiſſa ſupplicia quæ in eo Deus impiis comminatur, non ſibi ſed filiis ſuis obuentura.

1. OCto annorum erat Ioſias cùm regnare cœpiſſet, triginta & vno anno re-
gnauit in Ieruſalem; nomen matris eius Idida, filia Hadaia de Beſecath.
2. Fecitque quod placitum erat coram Domino, & ambulauit per omnes vias
Dauid patris ſui; non declinauit ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram. 3. Anno
autem octauodecimo regis Ioſiæ, miſit rex Saphan filium Aſſia, filij Meſſulam,
ſcribam templi Domini, dicens ei; 4. Vade ad Helciam ſacerdotem mag-
gnum, vt conſletur pecunia, quæ illata eſt in templum Domini, quam college-
runt ianitores templi à populo, 5. deturque fabris per præpoſitos domus
Domini; qui & diſtribuant eam his qui operantur in templo Domini, ad inſtau-
randa ſartatecta templi; 6. tignariis videlicet & cæmentariis, & iis qui in-
terrupta componunt; & vt emantur ligna, & lapides de lapicidinis, ad inſtau-
randum templum Domini. 7. Verumtamen non ſupputetur eis argentum
quod accipiunt, ſed in poteſtate habeant, & in fide. 8. Dixit autem Helcias
Pontifex ad Saphan Scribam; Librum Legis reperi in domo Domini; deditque
Helcias volumen Saphan, qui & legit illud. 9. Venit quoque Saphan ſcriba
ad regem, & renuntiauit ei quod præceperat, & ait; Conſlauerunt ſerui tui pe-
cuniam, quæ reperta eſt in domo Domini; & dederunt vt diſtribueretur fabris
à præfectis operum templi Domini. 10. Narrauit quoque Saphan ſcriba regi,
dicens; Librum dedit mihi Helcias ſacerdos. Quem cùm legiſſet Saphan coram
rege, 11. & audiſſet rex verba Libri Legis Domini, ſcidit veſtimenta ſua. 12. Et
præcepit Helciæ ſacerdoti, & Ahicam filio Saphan, & Achobor filio Micha, &
Saphan ſcribæ, & Aſaiæ ſeruo regis, dicens: 13. Ite & conſulite Dominum ſu-
per me, & ſuper populo, & ſuper omni Iuda, de verbis voluminis iſtius quod in-
uentū eſt: magna enim ira Domini ſuccenſa eſt contra nos: quia nō audierūt pa-

tres noſtri verba libri huius, vt facerent omne quod ſcriptum eſt nobis. 14. Ierunt itaque Helcias facetdos, & Ahicam, & Achobor, & Saphan, & Aſaia, ad Holdam prophetidem, vxorem Sellum filij Thecuæ, filij Araas cuſtodis veſtium, quæ habitabat in Ieruſalem in Secunda: locutique ſunt ad eam. 15. Et illa reſpondit eis: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Dicite viro, qui miſit vos ad me: 16. Hæc dicit Dominus: Ecce, ego adducam mala ſuper locum iſtum, & ſuper habitatores eius, omnia verba Legis quæ legit rex Iuda: 17. quia dereliquerunt me, & ſacrificauerunt diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum ſuarum: & ſuccendetur indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur. 18. Regi autem Iuda, qui miſit vos vt conſuleretis Dominum ſic dicetis: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Pro eo quòd audiſti verba voluminis. 19. & perterritum eſt cor tuum, & habitatores eius, quòd videlicet fierent in ſtuporem & maledictum: & ſcidiſti veſtimenta tua, & fleuiſti coram me, & ego audiui, ait Dominus: 20. idcircò colligam te ad patres tuos, & colligêris ad ſepulchrum tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ inducturus ſum ſuper locum iſtum.

Vers. 1. OCTO ANNORVM ERAT IOSIAS CVM REGNARE COEPISSET] Hoc nomen ei impoſitum fuit à Deo prædictum ante 327. annos, tot enim fluxêre à Roboam & Ierobeam vſque ad Ioſiam 3 Reg. 13. 2. Ioſias enim Heb. dicitur quaſi יה שי *ia ſcai*, id eſt, *Dei munus* vel oblatio; aut quaſi יה אש *ia es*, id eſt *Dei ignis*, ob eius zelum & ignita ſacrificia, & quia idololatras igne combuſſit. Audi Authorem operis imperfecti apud Chryſoſt. hom. 1. in Matth. *Ioſias interpretatur hoſtia Domino, vel, ſalus Domino. Prouidentia autem Dei ſecundùm quod futurus fuerat Ioſias, diſpenſauit ei nomen imponi, vbi eſt hoſtia Domino, aut ſalus Domini: quoniam verè in illo fuit hoſtia Domini. Tale enim ſacrificium obtulit Domino Deo, quale nec ante eum aliquis regum, nec poſt eum. Et ipſe fuit hoſtia Deo ſecundùm quod mandat Apoſtolus: Vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuam, ſanctam, Deo placentem. Et ipſe fuit populi ſui in tempore ſuo à Domino ſalus.* Et inferiùs: *Tertius enim Ioſias eſt cuius nomen prophetatum eſt priuſquàm naſceretur. Hi tres ſunt, Sampſon, Ioſias, Ioannes.* (A) (B)

Vers. 5. AD INSTAVRANDA SARTA TECTA TEMPLI] Ioſias in templi inſtauratione imitatus eſt ſuum proauum Ioas regem Iuda, eiuſque methodum in inſtauratione ſecutus eſt.

Vers. 7. NON SVPPVTETVR EIS ARGENTVM] id eſt (C) non exigatur ab eis ratio & computus, ſed fidei eorum omnis pecunia & ſumptus credatur, quod Ioas alia phraſi iuſſerat cap. 12. v. 15. dicens: *non fiebat ratio iis hominibus, qui accipiebant pecuniam vt diſtribuerent eam artificibus, ſed in fide tractabant eam.*

Vers. 8. LIBRVM LEGIS REPERI IN TEMPLO DOMINI] putà Deuteronomium, vt ait Chryſoſt. homil. 9. in cap. 2. Matth. S. Athanaſ. Epiſt. ad Marcel. & Abul. vel totum Pentateuchum, vt ait Ioſephus, qui adiungit illud repertum in gazophylacio, dum ex eo acciperent aurum pro ſartis templi tectis. Nimirum tempore impij Manaſſis, qui 55. annis regnauit, per tot annorum ſpatia adeo neglecta fuit lex & profanatus Dei cultus, vt *liber legis*, tamquam res nouiter

A inuenta ſcribatur, ait Caiet. Addit Lyran.ex R. Salomone impium Achaz, qui Manaſſis erat auus, combuſſiſſe libros legis, ne ab eis violatæ legis & idololatriæ argueretur. Quare ſacerdotes clàm librum legis abſcondiſſe in muro templi à ſe perfoſſo & occluſo: cæmentarios autem, dum iuſſu Ioſiæ ſarta tecta templi inſtaurarent, Inueniſſe librum, eumque detuliſſe ad Pontificem, & hunc ad regem Ioſiam.

Vers. 14. IERVNT ITAQVE HELCIAS SACERDOS, &c. AD HOLDAM PROPHETIDEM, VXOREM (Septuag. Sixtini habent, *matrem*) SELLVM] Hunc *Sellum* Hebræi tradunt fuiſſe auunculum patris Ieremiæ. Cur non ierunt ad Ieremiam, qui tum

B prophetabat? Fortè quia ab vrbe aberat. Addit S. Hieron. lib. 2. contra Pelagianos, in eo quòd conſulitur mulier, occultam regis, ſacerdotum & omnium virorum reprehenſionem eſſe, quòd nullus virorum ſanctus potuerit reperiri, qui poſſet futura prædicere. Denique *Holda* hæc & ſenio & prudentia, & ſanctitate & oraculis apud omnes erat celebris & venerabilis, æquè ac Debbora Iudic. 4. & Anna mater Samuelis 1. Reg. 2.

QVÆ HABITABAT IN IERVSALEM IN SECVNDA] ſcilicet in ea vrbis parte quæ vocabatur *Secunda ciuitas* iuxta ſecundum (erant enim vniuerſim tres muri) vrbis murum, ac iuxta portam ſecundam, ſiue mediam quæ vocabatur *piſcium*, per quam ibatur in templum; vnde per eam Chaldæi inuaſerunt Ieroſolymam & templum. ita S. Hieron. loco iam citato, Vilalpandus, Rubera. Salian. Serar. & alij. Vide Adrichom. in deſcript. Ieruſalem. Chaldæus pro *Secunda* vertit: *domum doctrinæ*, id eſt ſcholam, Vatab. *locum dignitatis ſecundæ à templo*, quo loco dabatur opera eruditioni & doctrinæ. In eo enim habitabant prophetæ & doctores, ac inter eos Rechabitæ. Hinc & Thalmud diuiditur in Miſnam & Gemaram. *Miſna* enim *ſecundam* ſignificat, quaſi prima ſit lex Moyſis, ſecunda ſit legis Thalmudica repetitio & explicatio.

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ioſias ſancit fœdus inter Deum & populum, ideoque abolet idola, fana, aruſpices, equos Solis, excelſa, vitulos aureos Jeroboam, ac v. 21. ſolenne paſcha celebrat. Denique v. 29. occiditur in prælio à Pharaone Nechao, qui Ioſiæ Ioachaz filium, deinde eo abducto Joakim eius fratrem regem ſubſtituit.

1. ET renuntiauerunt regi quod dixerat. Qui miſit: & congregati ſunt ad eum
omnes ſenes Iuda & Ieruſalem. 2. Aſcenditque rex templum Domi-
ni, & omnes viri Iuda, vniuerſique qui habitabant in Ieruſalem cum eo ſacerdo-
tes & prophetæ, & omnis populus à paruo vſque ad magnum: legitque cunctis
audientibus omnia verba libri fœderis, qui inuentus eſt in domo Domini, 3.
Stetitque rex ſuper gradum: & fœdus percuſſit coram Domino, vt ambularent
poſt Dominum, & cuſtodirent præcepta eius, & teſtimonia, & cæremonias, in
omni corde, & in tota anima, & ſuſcitarent verba fœderis huius, quæ ſcripta
erant in libro illo: acquieuitque populus pacto. 4. Et præcepit rex Helciæ
pontifici, & ſacerdotibus ſecundi ordinis, & ianitoribus, vt proiicerent de tem-
plo Domini omnia vaſa, quæ facta fuerant Baal, & in luco, & vniuerſæ militiæ
cæli: & combuſſit ea foris Ieruſalem in Conualle cedron, & tulit puluerem eo-
rum in Bethel. 5. Et deleuit aruſpices, quos poſuerant reges Iuda ad ſacri-
ficandum in excelſis per ciuitates Iuda, & in circuitu Ieruſalem: & eos, qui a-
dolebant incenſum Baal, & Soli, & Lunæ, & duodecim ſignis, & omni militiæ
cæli. 6. Et efferri fecit lucum de domo Domini foras Ieruſalem in Conualle
cedron, & combuſſit eum ibi, & redegit in puluerem, & proiecit ſuper ſepul-
chra vulgi. 7. Deſtruxit quoque ædiculas effeminatorum, quæ erant in do-
mo Domini, pro quibus mulieres texebant quaſi domunculas luci. 8. Con-
gregauitque omnes ſacerdotes de ciuitatibus Iuda: & contaminauit excelſa, vbi
ſacrificabant ſacerdotes, de Gabaa vſque Berſabee; & deſtruxit aras portarum
in introitu oſtij Ioſue principis ciuitatis, quod erat ad ſiniſtram portæ ciuitatis.
9. Verumtamen non aſcendebant ſacerdotes excelſorum ad altare Domi-
ni in Ieruſalem: ſed tantùm comedebant azyma in medio fratrum ſuorum:
10. Contaminauit quoque Topheth, quod eſt in Conualle filij Ennom: vt ne-
mo conſecraret filium ſuum aut filiam per ignem, Moloch. 11. Abſtulit quo-
que equos, quos dederant reges Iuda, Soli, in introitu templi Domini iuxta exe-
dram Nathamelech eunuchi, qui erat in Phaturim: currus autem Solis combuſ-
ſit igni. 12. Altaria quoque, quæ erant ſuper tecta cœnaculi Achaz, quæ
fecerant reges Iuda, & altaria quæ fecerat Manaſſes in duobus atrijs templi Do-
mini, deſtruxit rex: & cucurrit inde, & diſperſit cinerem eorum in Torrentem
cedron. 13. Excelſa quoque, quæ erant in Ieruſalem ad dexteram partem
Montis offenſionis, quæ ædificauerat Salomon rex Iſraël Aſtaroth idolo Sido-
niorum, & Chamos offenſioni Moab, & Melchom abominationi filiorum Am-
mon, polluit rex. 14. Et contriuit ſtatuas, & ſuccidit lucos: repleuitque
loca eorum oſſibus mortuorum. 15. Inſuper & altare, quod erat in Be-
thel, & excelſum quod fecerat Ieroboam filius Nabat, qui peccare fecit Iſraël: &
altare illud, & excelſum deſtruxit, atque combuſſit, & comminuit in puluerem,
ſuccenditque etiam lucum. 16. Et conuerſus Ioſias, vidit ibi ſepulchra,
quæ erant in monte: miſitque & tulit oſſa de ſepulchris, & combuſſit ea ſuper al-
tare, & polluit illud iuxta verbum Domini, quod locutus eſt vir Dei, qui prædi-
xerat verba hæc. 17. Et ait; Quis eſt titulus ille, quem video? Reſponde-
runtque ei ciues vrbis illius: Sepulchrum eſt hominis Dei, qui venit de Iuda, &
prædixit verba hæc, quæ feciſti ſuper altare Bethel. 18. Et ait: Dimittite
eum, nemo commoueat oſſa eius. Et intacta manſerunt oſſa illius, cum oſſibus
prophetæ qui venerat de Samaria. 19. Inſuper & omnia fana excelſorum,
quæ erant in ciuitatibus Samariæ, quæ fecerant reges Iſraël ad irritandum Do-
minum, abſtulit Ioſias: & fecit eis, ſecundùm omnia opera quæ fecerat in Bethel.
20. Et occidit vniuerſos ſacerdotes excelſorum, qui erant ibi ſuper altaria: &

combuſſit oſſa humana ſuper ea : reuerſuſque eſt Ieruſalem. 21. Et præcepit
omni populo, dicens : Facite Phaſe Domino Deo veſtro, ſecundùm quod ſcri-
ptum eſt in libro fœderis huius. 22. Nec enim factum eſt Phaſe tale à diebus
iudicum, qui iudicauerunt Iſraël,& omnium dierum regum Iſraël,& regum Iu-
da, 23. ſicut in octauo decimo anno regis Ioſiæ factum eſt Phaſe iſtud Domino
in Ieruſalem. 24. Sed & pythones, & ariolos, & figuras idolorum, & immundi-
tias,& abominationes, quæ fuerant in terra Iuda & Ieruſalem, abſtulit Ioſias : vt
ſtatueret verba legis, quæ ſcripta ſunt in Libro, quem inuenit Hèlcias ſacerdos
in templo Domini. 25. Similis illi non fuit ante eum rex, qui reuerteretur ad
Dominum in omni corde ſuo,& in tota anima ſua,& in vniuerſa virtute ſua,iux-
ta omnem legem Moyſi: neque poſt eum ſurrexit ſimilis illi. 26. Verumtamen
non eſt auerſus Dominus ab ira furoris ſui magni, quo iratus eſt furor eius con-
tra Iudam : propter irritationes,quibus prouocauerat eum Manaſſes. 27. Dixit
itaque Dominus : Etiam Iudam auferam à facie mea,ſicut abſtuli Jſraël:& proii-
ciam ciuitatem hanc,quam elegi, Jeruſalem,& domum, de qua dixi:Erit nomen
meum ibi, 28. Reliqua autem ſermonum Joſiæ , & vniuerſa quæ fecit, nónne
hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Juda? 29. Jn diebus eius
aſcendit Pharao Nechao rex Ægypti, contra regem Aſſyriorum,ad flumen Eu-
phraten: & abiit Joſias rex in occurſum eius : & occiſus eſt in Mageddo, cùm
vidiſſet eum. 30. Et portauerunt eum ſerui ſui mortuum de Mageddo:& per-
tulerunt in Jeruſalem, & ſepelierunt eum in ſepulchro ſuo. Tulitque populus
terræ Joachaz filium Joſiæ : & vnxerunt eum,& conſtituerunt eum regem pro
patre ſuo. 31. Viginti trium annorum erat Joachaz cùm regnare cepiſſet,&
tribus menſibus regnauit in Jeruſalem:nomen matris eius Amital,filia Jeremiæ
de Lobna. 32. Et fecit malum coram Domino,iuxta omnia quæ fecerant pa-
tres eius. 33. Vinxitque eum Pharao Nechao in Rebla, quæ eſt in terra E-
math,ne regnaret in Jeruſalem: & impoſuit mulctam terræ, centum talentis ar-
genti, & talento auri. 34. Regemque conſtituit Pharao Nechao Eliacim fi-
lium Joſiæ pro Joſia patre eius : vertitque nomen eius Joakim. Porrò Joachaz
tulit, & duxit in Ægyptum, & mortuus eſt ibi. 35. Argentum autem & aurum
dedit Joakim Pharaoni, cùm indixiſſet terræ per ſingulos, vt conferretur iuxta
præceptum Pharaonis : & vnumquemque iuxta vires ſuas exegit, tam argentum
quàm aurum de populo terræ, vt daret Pharaoni Nechao. 36. Viginti quin-
que annorum erat Joakim cùm regnare cœpiſſet : & vndecim annis regnauit in
Jeruſalem:nomen matris eius Zebida filia Phadaia de Ruma, 37. Et fecit ma-
lum coram Domino, iuxta omnia quæ fecerant patres eius.

VERS. 3. STETITQVE REX SVPER GRADVS] ſuper quos erectum erat ſedile regium quaſi ſolium; vnde 2.Paral.34.31. vocatur *tribunal*, in quo & Ioas ante Ioſiam ſimile fœdus inter Deum & populum pepigit 4. Reg.11.v.14. æquè ac Salomon 2.Paral.6.12. Et hoc videtur eſſe *Muſach ſabbathi*, vt dixi cap.16.18. Porro Ioſias adiurauit populum, vt fœdus hoc exactè ſeruaret, vt dicitur 2.Paral.34.32. Simili modo primum populi cum Deo fœdus ſanciuit Moyſes Exodi 24.cum variis ceremoniis quæ illud populo magis inculcarent.

ET SVSCITARENT VERBA FOEDERIS] *ſuſcitare* eſt à morte ad vitam excitare ; verba autem legis & fœderis diuini iam per idola Manaſſis à multis erant obliuioni tradita, & quaſi mortua ; quare Ioſias ea populo prælegens & inculcans videtur ea quaſi à morte ad vitam, vel certè è ſomno quaſi dormientia ad vigiliam ſuſcitaſſe.

VERS. 4. ET PRÆCEPIT REX HELCIÆ PONTIFICI ET SACERDOTIBVS SECVNDI ORDINIS] id eſt minoribus, qui maximo ſacerdoti, puta Helciæ Pontifici ſuberant, ita Abul. Vatabl. Sanchez & alij. Licet alij per ſecundum ordinem intelligant ſecundam claſſem. Erant enim ſacerdotes à Dauide iuxta familias in varias claſſes diſtributi.

ET TVLIT PVLVEREM EORVM (idolorum & vaſorum eis dicatorum, ideoque à ſe combuſtorum) IN BETHEL] vt ſcilicet nec puluis tam impius remaneret in terra Iuda , quæ erat ſancta: *Bethel* enim erat locus profanatus ab idololatria Ieroboam , qui fuit primus rex Iſraël. ita Caiet.

DESTRVXIT QVOQVE ÆDICVLAS EFFEMINATORVM] ſcilicet ſcortorum maſculorum Veneri & Priapo dicatorum, vti eaſdem deſtruxit Aza lib,3.c.35.v.12. & 13. VERS. 7.

PRO QVIBVS MVLIERES TEXEBANT (è liciis, filis vel ramis) QVASI DOMVNCVLAS LVCI] vt iis quaſi cortinis & periſtromatis ſuam obſcœnitatem velarent & tegerent effeminati, in loco quem erexerant in templo, ad infandas libidines.

ET CONTAMINAVIT EXCELSA] ſcilicet templa & fana profana in locis excelſis erecta, profanando, deſtruendo , ſordibus & oſſibus mortuorum, vt dicitur v.14.implendo : vnde explicans ſubdit: VERS. 8.

ET DESTRVXIT ARAS] Quæ & qualia fuerint *excelſa*, dixi lib.3.c.3.v.2.

VERVM-

Vers. 9. VERVMTAMEN NON ASCENDEBANT SACERDOTES EXCELSORVM AD ALTARE DOMINI IN IERVSALEM, SED TANTVM COMEDEBANT AZYMA IN MEDIO FRATRVM SVORVM] q.d. Ioſias non permiſit ſacerdotes illos, qui impiè vel illicitè in excelſis ſacrificarant, ire in Ieruſalem ac miniſtrare in templo, vtpote impuris idolorum vel ſuperſtitionum victimis pollutos: ſed tamen permiſit eos alı azymis, aliiſque cibis quibus cæteri ſacerdotes & Leuitæ ſibi à populo oblatis veſcebantur. Ita Abul. & alij.

Vers. 10. CONTAMINAVIT QVOQVE TOPHETH] Locus erat in *Gehennom*, id eſt in valle filiorum Ennom, iuxta Ieruſalem, in quo parentes filios ſuos cremabant idolo Moloch, ac ne eorum vagitus audirentur, pulſabant תף *toph*, id eſt *tympanum* vnde locus dictus eſt *Topheth*. vide B dicta Iſaiæ 30 33. & Ieremiæ 7. v. 31. Hunc ergo locum cum idolo Moloch, cui ſacer erat, Ioſias *contaminauit*, id eſt profanauit, deſtruxit & oſſibus impleuit fimoque.

Vers. 11. ABSTVLIT QVOQVE EQVOS, QVOS DEDERANT REGES IVDA SOLI] Qui & quales erant hi Solis equi? Reſp. Perſæ aliæque gentes Solem ob eximium fulgorem, pulchritudinem & vtilitatem colebant vt Deum, eumque vocabant *Mithram & Apollinem*, eique dicabant *equos*, partim pictos & ſculptos, partim veros & viuos; eò quòd equus animalium velociſſimus, repræſentet Solis motum velociſſimum. Teſtis eſt Xenophon lib 8 Cyropædiæ, Herodot. lib. 1. in fine, Iuſtin. lib. 1. & alij. Vnde Ouidius 1. Faſtor.

Equi Solis qui?

Placat equo Perſis radiis Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo.

C Hinc Poëtæ fabulantur Solem quadriga vehi, quam trahant quatuor equi celerrimi, nimirùm, vt ait Ouidius 2. Metamorph.

Pirou, Eous & Æthon.
Solis equi, quartuſque Phlegon.

Per quos Abul. ſignificari putat quatuor anni & diei partes.

Solis ſimulachrum & idolum ita pingit Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 30. *Nunc verò*, inquit, *eumdem Iouem Solemque eſſe, tum ex ipſo ſacrorum ritu, tum ex habitu dignoſcitur. Simulachrum enim aureum ſpecie imberbi inſtat, dextra eleuata cum flagro in aurigæ modum, læua tenet fulmen & ſpicas. Quæ cuncta Iouis Solíſque potentiam conſociatam demonſtrant. Huius templi religio etiam diuinatione præ-* D *pollet, quæ ad Apollinis poteſtatem refertur, qui idem atque Sol eſt. Vehitur enim ſimulachrum Dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum Circenſium deorum ſimulachra, & ſubeunt plerumque prouinciæ proceres, raſo capite, longi temporis caſtimonia puri, feruntúrque diuino ſpiritu, non ſuo arbitrio, ſed quò Deus propellit vehentes.* Subdit Macrobius; hinc Deum à Syris vocari *Adad*, id eſt *vnum*, quia vnus eſt Sol, æquè ac Deus in mundo. Idem lib. 1. in Som. Scipion. *Cicero*, inquit, *aſſerit, quòd Sol ſit dux & princeps & moderator luminum reliquorum, quem Heraclitus fontem cæleſtis lucis appellat. Dux ergo eſt, quia omnes luminis maieſtate præcedit. Princeps quia ita eminet, vt propterea quòd talis ſolus appareat, ſol vocetur. Moderator reliquorum dicitur, quia ipſe curſus eorum recurſúſque, certa definitione ſpatij moderatur.* Et mox: *mentem mundi appel-*

A *latur, vt Phyſici eum cor cæli vocauerunt, eò quòd Sol diem & noctem, idem veru clementem temperiem, ... feruidam canicis ac leonis æſtum, mollitiem autumnalis auræ, vim frigoris inter vtramque temperiem, omnia hæc Solis curſus & ratio diſpenſat. Iure ergo cor cæli dicitur, per quem fiunt omnia quæ diuina ratione fieri videmus.* Quæres ſecundò, quo ritu colebant Solem per equos? Primò. Hiſtor. Scholaſt. cenſet Iudæos hiſce equis & curru repræſentaſſe currum & equos igneos, quibus Elias quaſi ἥλιος, id eſt Sol, raptus eſt in cælum, vt audiuimus cap. 2. Sic & Eucher. & Angelom. qui & addunt: *Audientes Græci ab Iſraelitis quòd Elias curru igneo, & equis ſic igneis ad cæleſtia tranſlatus, vel certè hoc ipſum inter alia depictum in pariete videntes crediderunt, vicinia decepti nominis, Solis hic tranſitum per cælos eſſe deſignatum; & miraculum diuinitùs factum Dei, mutarunt in argumentum erroris,* B *humana ſtultitia commentatum. Quos imitati ipſi Iudæi ſategerunt, ne in aliquo gentium ſtultiſſimis minùs ſtulti apparerent.* Secundò, meliùs Rabbi Salomon: Summo manè, inquit, orienti Soli obuiam ducebant equos vt eum ſalutarent, eique reuerentiam exhiberent. Carpit hoc Abul. ſed immeritò nam equos Cyri ante Solis ortum etiam ad pompam ſacrificij obuiam produſſe teſtatur Xenophon. cuius verba mox recitabo. Sic & Romani Solem orientem ſalutabant, quos redarguit S. Leo ſerm. de Epiph. & idipſum facere ſolitum Socratem teſtatur Plato & Plutarch. qui inde natum prouerbium aſſerit: *Plures adorant Solem orientem quàm occidentem.* Vnde nonnulli putant equos hos Solis fuiſſe illos, quibus vehebantur ij, qui Solem orientem ſalutabant & colebant.

Ritus colendi Solem. Primò.

Secundò.

C Tertiò, Abul. vult equos hos pictos vel ſculptos cum curru antè Solis ſtatuam ſuſpenſos fuiſſe, vel eam currui impoſitam ab equis tractam fuiſſe.

Tertiò.

Quartò, ipſos equos viuos Soli mactabant & ſacrificabant. Cauſam dat Herodotus lib. 1. quòd Deorum perniciſſimo vellent mortalium etiam omnium perniciſſimum immolare. Audi Xenophontem lib. 8. vbi Cyri è Babylone capta triumphantem egreſſum deſcribit: *Cùm palatij porta aperta fuiſſent, primò agebantur ipſi Ioui tauri pulcherrimi quaterni, & aliis quibuſdam Diis, quos Magi delegiſſent. Poſt boues verò equi, vt Soli ſacrificium exiſterent. Poſt hos autem, currus educebatur candidus, iugum habens aureum, coronatus, Ioui ſacer.* D *Poſt hunc educebatur Solis currus, candidus & coronatus ſimiliter vti ſuperior. Poſt hunc etiam alius tertius currus educebatur, cuius equi ſtrati erant puniceis amictibus, & poſt eum viri ſequebantur, qui in magno quodam foco, ignem portarent.* Hinc, *Cyrus*, Perſicè idē eſt quod Sol, ait Plutarch. in Artaxerxe Mnemone. Sic Philoſtratus in Heroicis ſcribit, Palamedem Græcis iuſſiſſe, vt orienti Soli equum candidum mactarent.

Quartò.

Hunc ergo Solis quaſi Dei cultum à gentibus vicinis hauſêre Iudæi. Porrò equos hos viuos fuiſſe liquet ex eo, quòd Ioſias dicitur eos abſtuliſſe non combuſſiſſe, currum verò Solis combuſſiſſe, non abſtuliſſe: ſi enim equi ex ligno, ære vel auro picti ſculptique fuiſſent, vtique eos cum curru combuſſiſſent. Porrò hi Solis equi erant *iuxta exedram Nathanmelech Eunuchi. Natan melech.* Hebr. idem eſt quod *do-*

num regis. Sic ergo vocabatur hic Eunuchus, vt ſignificaretur quanti ab illis fieret eſſe Solis cultorem & aurigam. Cùm enim ipſe eſſet horum equorum ſtabularius dumtaxat & ſtabuli præfectus, vocabatur tamen auguſto nomine *Nathan Melech*, id eſt *donum regis*. Sept. vertunt: *iuxta gazophylacium Nathan Eunuchi regis*. Alij vertunt: *de exedra Natan melech Eunuchi*, ſicque explicant q. d. de exedra ſiue curru Solis, qui dicitur *Nathan melech*, id eſt donans rex; Sol enim eſt rex qui omnia donat; idem eſt *Eunuchus*, quia imberbis, vtpote iuuenis ſemper fortis & agilis. Hinc & cuſtodem huius ſimulachri Solis voluerunt eſſe *Eunuchum*, id eſt imberbem, quia talis eſt Sol. ita Vilalpandus lib. 3. cap. 32. in c. 40. Ezech. p. 221. Porrò *exedra* erat locus v. 3. cubiculum in quo ſunt ſedes, vt fiat hominum conſeſſus: qualia multa erant iuxta templum pro ſacerdotibus, Leuitis & aliis.

Tropol. docet nos Ioſias, quòd idola & equos Solis, id eſt effrænes impetus animi domare & deſtruere debeamus.

Alleg. & Anagog. Ioſias repræſentat Chriſtum, qui in die iudicij omnem impietatem deſtruet; nil enim coinquinatum ſinet ingredi in cælum. Ita Angelom.

Vers. 13. Ad dexteram partem Montis defensionis] id eſt montis Oliueti, qui ab idolis & fanis in eo à Salomone erectis, dictus eſt *offenſionis*. Idola enim & idolorum cultus ſunt ſumma Dei iniuria & offenſio. Vnde mox additur.

Et Chamos offensionis (id eſt idolo Deum offendenti) Moab] Hinc idolum in Script. vocatur *offenſio*. Ita Euchet. & Angelom.

Vers. 14. Repleuitque loca ossibus mortuorum] Hiſce enim locus idolis ſacer profanabatur, contaminabatur, fiebatque vilis, immundus & horridus, præſertim apud Iudæos, qui ex oſſium & cadauerum contactu immunditiam legalem contrahebant. Sic & Gentiles oſſa & cadauera inſepulta horrebant. Audi Virgil. 6. Æneid.

Præterea iacet exanimum tibi corpus amici.
Heu neſcis, totamq; inceſtat funere claſſem.

Vers. 15. Insuper et altare quod erat in Bethel, et excelsum quod fecerat Ieroboam (ſcilicet fanum in quo collocarat idola ſua, puta vitulos aureos, vt à toto Iſraële colerentur) destruxit] Licet enim Bethel eſſet in Iſraël, non in Iuda vbi regnabat Ioſias, tamen Iſraëlitis iam à Salmanaſar ex Iſraële in Aſſyriam abductis, regeque & regno eorum euerſo videbatur terra Iſraël ad priſtinum Dominum, puta ad Dauidis familiam & Ioſiam regem Iuda redire; præſertim quia Deus id Ioſiam in Bethel factorum ante trecentos annos prædixerat & promiſerat lib. 3 cap. 13. 2. atque hoc ipſo ius & poteſtatem id faciendi Ioſiæ dederat, imò ordinauerat & iuſſerat, vt id faceret.

Vers. 17. Quis est titulus ille quem video?] *Titulus* erat ſepulchrum prophetæ contra Ieroboam & vitulos aureos in Bethel collocatos vaticinantes, & eorum hoc excidium per Ioſiam futurum prædicentis. Vocatur *titulus*, quia erat aliquo ſigno inſignitum, vt Ioſias ſciret ibi ſepultum eſſe prophetam veri Dei cultorem, ideoque illi parceret. Quale hoc ſignum fuerit, Script. non explicat. Fabulatur R. Salomon ex oſſibus prophetæ ſuccreuiſſe herbas viſu elegantes, odore fragrantes, vſu ſalubres, ex quibus Ioſias collegerat, illa oſſa eſſe viri ſancti & prophetæ. Meliùs alij ſuſpicantur fuiſſe ſignum crucis, aut nomen Iehoua, aut quid ſimile.

Et occidit sacerdotes excelsorum qui erant ibi super altaria] Abeuntibus enim Aſſyriis Samariam vaſtantibus, multi Iſraëlitæ profugi & exules ad ſuas ſedes redierunt, ibique vt antè, ſua idola in excelſis coluerunt; ideoque ſacerdotes ad iis ſacrificandum conſtituerunt, quos proinde Ioſias zelator honoris diuini occidit, & quaſi victimas in illis ipſis altaribus iuſtitiæ diuinæ mactauit & conſecrauit. Vers. 20.

Et combussit ossa humana super ea] Oſſa tum ſacerdotum à ſe occiſorum, tum priorum quæ è ſepulchris extraxit, & in altari combuſſit, ſicque altare contaminauit & polluit. Hoc enim prædictum erat à propheta illo qui à leone occiſus eſt lib. 3. capit. 13. verſ. 2. *Exclamauit*, inquit, *vir Dei contra altare in ſermone Domini, & ait: Altare, Altare, hæc dicit Dominus: Ecce filius naſcetur domui Dauid Ioſias nomine, & immolabit ſuper te ſacerdotes excelſorum, qui nunc in te thura ſuccendunt, & oſſa hominum ſuper te incendet*. Hinc patet mortuos ob ſcelera poſſe plecti cadauerum exuſtione, publica infamia & ignominia. Vnde cùm in quinta Synodo vniuerſali quæſitum eſſet, an liceret olim defunctos anathemate ferire? Eutychius Epiſcopi Amaſeni à reſponſis, neque concilio neque deliberatione vlla eam rem egere dixit: propterea quòd & Ioſias rex non tantùm viuentes dæmonum ſacerdotes olim iugulârit, ſed & eorum qui longò antè tempore ſepulti fuerant, ſepulchra effuderit. Ita Niceph. lib. 17. hiſt. 27.

Facite Phase] id eſt immolate agnum paſchalem, ceteraſque victimas paſchales, quæ per ſeptem dies azymorum in lege offerri iubentur. Num. 28. v. 16 & ſeq. Vers. 21.

Alleg. Ioſias inſtituens *Phaſe* ſolenniſſimum, typus fuit Ieſu Chriſti qui inſtituit Euchariſtiã, imò ſeipſum fecit *Phaſe*, id eſt agnum paſchalem; iuxta illud Pauli 2. Corinth. 5. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Itaque epulemur in azymis ſinceritatis & veritatis.*

Similis illi non fuit ante eum rex] nimirùm quoad omnimodam idololatriæ tam in Iſraële quàm in Iuda exciſionem, ac religionis reformationem, qua in re Ioſias omnes anteceſſores ſuos, etiam Ezechiam ſuperauit; nam alioqui abſolutè Ioſia melior & ſanctior videtur fuiſſe Dauid, ait Abul. Vers. 25.

In diebus eius ascendit Pharao Nechao (id eſt claudus) rex Ægypti contra regem Assyriorum] vt vlciſceretur iniurias Ægypto à Sennacherib illatas, & ſpolia ab eo ablata repeteret, præſertim quia videbat à clade caſtris Sennacherib ab Angelo in Iudæa illata, res Aſſyriorum in peius ire, eiſque rebellaſſe Medos & Babylonios. Perrexit ergo Pharao cum caſtris ad Euphratem & Niniuen, ſpe illius potiundæ, ſed quia tranſ- Vers. 29.

cundum

cundum erat per Iudæam, occurrit illi Ioſias, A metuens ne Iudæam inuaderet & ſpoliaret; ac licet Pharao aſſereret, ſe nil contra Ioſiam & Iudæam moliri; tamen Ioſias ei non credens, inſtruxit contra eum aciem, in qua dum audaciùs & incautiùs præliatur, à ſagittariis confixus occubuit. Porrò Abul. omninò à culpa excuſat Ioſiam, quòd vereretur Pharaonem, ſi ingrederetur Iudæam, aliquid contra eam machinaturum, imò eam occupaturum vt expelli non poſſet. Script. tamen 2. Paral. 35. 22. innuit eum aliqua temeritate peccaſſe: licet enim non teneretur Pharaoni dicenti verum, ſcilicet ſe à Deo alio mitti, credere; tamen priùs debebat Deum conſulere, antequàm bellum tam anceps & periculoſum aggrederetur. Ita Caiet. ideoque permiſit Deus eum ſuccumbere & occidi.

ET OCCISVS EST IN MAGEDDO] Licet e- B nim *Mageddo* eſſet in ſorte Manaſſe & Iſraël, nō Iuda cui præerat Ioſias, tamen Ioſias illam quoque terram habuit ſibi ſubiectam, ob cauſam quam dedi v. 15. Cui aliam adiungit Abul. ſcilicet quòd Iſraëlitæ reliqui à captiuitate Salmanaſar iunxerint ſe regno Iudæ, ac Ioſiam pro rege ſuo acceptarint, vt iuncti Iudæis fortiores eſſent, ac faciliùs Syris, Ægyptiis, aliiſque hoſtibus circumiacentibus reſiſterent.

CVM VIDISSET EVM] ſcilicet in prælio, hoc eſt cùm eum præliando cepiſſet. Sic videre per Catachreſin ſumitur pro præliari cap. 14. 8. *Veni & videamus nos*, id eſt veni & pugnemus.

Porrò mirabile fuit iudicium Dei, quòd permiſerit regem tam pium in iuſta piaque Iſraëlis defenſione occidi: nam occiſo Ioſia interiit tota Iſraëlis ſpes, ac regnum Dauidis & Iudæ exciſum eſt. Nimirum *iudicia Dei abyſſus multa*. Voluit Deus tollere Ioſiam, ne videret mala gentis ſuæ, ſcilicet excidium regni & templi ob peccata Iudæorum iam à Deo decretum. Cauſam aliam affert S. Iuſtin. quæſt. 79. ad Orthod. nimirum quòd, Ioſias *iuſſo Prophetæ non paruerit, qui ei ex mandato Dei dixerat, vt ne progrederetur ad obuiandum regi Ægypti in bellum, ſicut ait Hieremias. Quapropter vt eum purum à peccatis ex hac vita reciperet Dominus Deus, ideò permiſit illum inobedientiæ eius ferro Ægyptio pœnas exſoluere: ad poſterorum hominum documentum, vt prophetæ immorigeri non eſſent, tum autem vt illud diſcerent: Si iuſtus vix ſaluatur, impius & peccator vbi comparebit?* Hucuſque Iuſtinus.

Verùm hæc prophetia Ieremiæ nuſquam extat, quod ſciam. Alleg. Ioſias in flore ætatis pro ſuis pugnans, fuit typus Ieſu Chriſti pro hominum ſalute à Iudæis occiſi anno ætatis ſuæ 34. A Plura de pietate & zelo Ioſiæ audiemus 2. Paral. 34. & ſeq. Elogium Ioſiæ habet Eccl c. 49. v. 1. & ſeq. Simili modo permiſit Deus S. Ludouicum conantem terram Saracenis eripere, ab eis capi, ac ſecundo redeuntem peſte mori, vt diſcamus regna terræ parui pendere, ac ambire regnum cæleſte, glorioſum & æternum, vti aiebat S. Ludouicus, in omni ſua infelicitate Deum laudans, eique gratias agens, vnde moriens, in cælum ſuſpiciens canebat illud Pſal. 5. *Introibo in domum tuam Domine, adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo.* Ita habet eius vita apud Surium die 25. Auguſti.

Vers. 30. TVLITQVE POPVLVS TERRÆ IOACHAZ FILIVM IOSIÆ: ET VNXERVNT EVM] *Ioachaz* licet ætate iunior, erat enim 23. annorum, & tri- B bus tantùm menſibus regnauit cùm mox ſucceſſit ei frater ſenior Ioakim, qui 25 erat annorum, prælatus tamen in regno eſt ſeniori Ioakim, ſiue quòd animoſior & bellicoſior foret; vnde Pharao timens eum depoſuit & ſubſtituit Ioakim: ſiue quòd Ioakim timens Pharaonem, regnum detrectarit. Pharao enim victo, cæſoque Ioſia, arrogabat ſibi ius conſtituendi reges in Iudæa, vt patet ex ſequent.

Vers. 33. VINXITQVE EVM PHARAO] Pharao cæſo Ioſia perrexit contra Aſſyrios, ac re bene geſta victor rediens Iudæam reliquam ſubiugauit, ideoque amoto Ioachaz quem populus conſtituerat regem, conſtituit Ioakim, ac mulctam centum talentorum argenti Iudææ quaſi à ſe ſubactæ impoſuit; bellum enim hoc cruentum fuit vtpote in quo Ioachaz & Iudæi multos Ægyptios vulnerarint & occiderint vt indicat C Ezechiel cap. 19. v. 4. vide ibi dicta, æquè ac Ierem. c. 22. v. 10 & ſeq. ac timebat Pharao Ioachaz, ne rurſum rebellaret.

Vers. 34. VERTITQVE NOMEN EIVS IOAKIM] Moris erat regibus & principibus bello ſubactis nomen mutare, nouumque indere in ſignum ſubiectionis, vt patet Daniel. 1. Adde *Ioakim* idem eſſe quod *Eliakim*, vtrumque enim Hebr. ſignificat *Deus firmabit*: Dei enim nomen tam eſt, *El*, id eſt fortis, quàm *ia*, quod eſt abbreuiatum *Iehoua*.

Vers. 37. ET FECIT MALVM CORAM DOMINO] id eſt coluit idola, inſuper auarè expilauit ſubditos, fuitque ſuperbus & ambitioſus, ideoque occiſus à Chaldæis, *ſepultura aſini ſepultus eſt*, hoc eſt inſepultus in ſterquilinium proiectus eſt inſtar aſini, vti docet Ierem. cap. 22, 13. & ſeq. vide ibi dicta.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

REgnat Joakim, & poſt eum filius Ioachin verſ.6. quem Nabuchodonoſor abduxit in Babylonem, eique ſubſtituit Sedeciam patruum verſ.17.

1. IN diebus eius aſcendit Nabuchodonoſor rex Babylonis, & factus eſt ei
Joakim ſeruus tribus annis : & rurſum rebellauit contra eum. 2. Jmmi-
ſitque ei Dominus latrunculos Chaldæorum, & latrunculos Syriæ, & latruncu-
los Moab, & latrunculos filiorum Ammon: & immiſit eos in Judam, vt diſper-
derent eum, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat per ſeruos ſuos prophe-
tas. 3. Factum eſt autem hoc per verbum Domini contra Judam, vt auſer-
rer eum coram ſe propter peccata Manaſſe vniuerſa quæ fecit, 4. & propter
ſanguinem innoxium, quem effudit, & impleuit Jeruſalem cruore innocen-
tium : & ob hanc rem noluit Dominus propitiari. 5. Reliqua autem ſermo-
num Ioakim, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum
dierum regum Iuda ? Et dormiuit Ioakim cum patribus ſuis: 6. & regnauit
Ioachin filius eius pro eo. 7. Et vltrà non addidit rex Ægypti, vt egredere-
tur de terra ſua : tulerat enim rex Babylonis, à riuo Ægypti vſque ad fluuium
Euphraten, omnia quæ fuerant regis Ægypti. 8. Decem & octo annorum
erat Ioachin cùm regnare cœpiſſet, & tribus menſibus regnauit in Ieruſalem no-
men matris eius Noheſta filia Elnathan de Ieruſalem. 9. Et fecit malum co-
ram Domino, iuxta omnia quæ fecerat pater eius. 10. In tempore illo aſcen-
derunt ſerui Nabuchodonoſor regis Babylonis in Ieruſalem, & circumdata eſt
vrbs munitionibus. 11. Venitque Nabuchodonoſor rex Babylonis ad ciui-
tatem cum ſeruis ſuis, vt oppugnarent eam. 12. Egreſſuſque eſt Ioachin rex
Iuda ad regem Babylonis, ipſe & mater eius, & ſerui eius, & principes eius, &
eunuchi eius : & ſuſcepit eum rex Babylonis anno octauo regni ſui. 13. Et
protulit inde omnes theſauros domus Domini, & theſauros domus regiæ : &
concîdit vniuerſa vaſa aurea, quæ fecerat Salomon rex Iſraël in templo Domi-
ni iuxta verbum Domini. 14. Et tranſtulit omnem Ieruſalem, & vniuerſos
principes, & omnes fortes exercitus, decem millia, in captiuitatem : & omnem
artificem & cluſorem :.nihilque relictum eſt, exceptis pauperibus populi terræ,
15. Tranſtulit quoque Ioachin in Babylonem & matrem regis, & vxores regis,
& eunuchos eius : & iudices terræ duxit in captiuitatem de Ieruſalem in Baby-
lonem. 16. Et omnes viros robuſtos, ſeptem millia, & artifices & cluſores
mille, omnes viros fortes & bellatores : duxitque eos rex Babylonis captiuos in
Babylonem. 17. Et conſtituit Matthaniam patruum eius pro eo : impoſuit-
que nomen ei Sedeciam. 18. Vigeſimum & primum annum ætatis habebat
Sedecias cùm regnare cœpiſſet, & vndecim annis regnauit in Ieruſalem: nomen
matris eius erat Amital, filia Ieremiæ, de Lobna.. 19. Et fecit malum coram
Domino, iuxta omnia quæ fecerat Ioakim.. 20. Iraſcebatur enim Dominus
contra Ieruſalem & contra Iudam, donec proiiceret eos à facie ſua : receſſitque
Sedecias à rege Babylonis.

VERS. 1. IN DIEBVS EIVS ASCENDIT NABVCHODONOSOR REX BABYLONIS, ET FACTVS EST EI IOAKIM SERVVS (ſubiectus & tributarius) TRIBVS ANNIS, ET RVRSVM REBELLAVIT] anno quarto regni ſui. Fuſiùs hæc narrat Ioſeph. lib. 10. cap. 7. & ſequent. vbi recenſet quomodo Ægyptij cum Babyloniis, deuictis Aſſyriis, de imperio decertarunt. Primò enim Ægyptij, occiſo Ioſia, ſubiugarunt Syriam, deinde reuertentes in Iudæam, amoto Ioachaz, regem conſtituerunt Ioakim, qui ſpe Ægyptij auxilij tributum, quod Babylonijs tribus annis dederat, quarto anno dare re-

A cuſauit. Quare contra eum venit Nabuchodonoſor eodem anno, eumque in Babylonem abduxit, vbi eumdem promittentem tributum in Ieruſalem remiſit. Stetit Ioakim in fide ſeptem annis : ſed octauo anno, qui fuit regni ſui vndecimus, rurſùm rebellauit. Quare à militibus Nabuchodonoſoris intercepta Ieruſalem, in ea captus & occiſus eſt, ſuffecto ei filio Ioachin. Verùm cùm Nabuchodonoſor metueret ne Ioachin filius patrem Ioakim in rebellione imitaretur, eiuſque necem vlciſceretur, eum cepit, duxitque in Babylonem, eique in regnum ſubſtituit Sedeciam patruum,

qui

qui etiam nutauit in fide & ſubiectione Nabuchodonoſori promiſſa, fretus inani ſpe auxilij Ægyptiaci: qua de cauſa ſæpiùs à Ieremia admonitus & increpitus fuit, tandemque rebellans à Nabuchodonoſore in Ieruſalem obſeſſus fuit, cumque Ægyptij ei vellent ſuccurrere, à Nabuchodonoſore prohibiti & fugati ſunt. Cepit Nabuchodonoſor ergo Ieruſalem, & in ipſa Sedeciam, cumque excæcauit & filios eius occidit, ac quinto pòſt anno Ægyptum inuaſit & ſubegit, & Pharaonem eius regem trucidauit. Vide etiam Ieremiam c. 22. v. 13. & ſeq. & Auctorem de mirabil. S. Script. apud S. Aug. tomo 3. lib. 2. c. 9.

Porrò hic quartus annus Ioakim, fuit primus regni Nabuchodonoſoris, quo ipſe Ioakim cum Daniele & aliis nobilibus abduxit in Babylonem. Poſt octo deinde annos, puta anno regni Ioakim vndecimo & vltimo, eo occiſo abduxit eius filium Ioachin cum omnibus principibus, militibus & ciuibus Ieroſolymæ, vt dicitur cap. 24. 14. vnde ab hoc anno vndecimo Ioakim, qui fuit octauus Nabuchodonoſoris, numerandi ſunt anni 70. captiuitatis Babylonicæ: nam Nabuchodonoſor poſt abductum Ioachin regnauit annis 36. deinde eius filius Euelmerodach, ſiue Balſaſar, annis 34. qui ſimul iuncti faciunt 70. Balſaſari ſucceſſit Cyrus rex Perſidis, qui expletis iam 70. captiuitatis annis, Babylonem capiens & Balſaſarem occidens, Iudæos è Babylone liberauit. Vide dicta Ierem. 29. v. 10.

Vers. 2. IMMISITQVE EI DOMINVS LATRVNCVLOS CHALDÆORVM] *Latrunculi* vocantur milites qui graſſantur, & prædatum excurrunt quaſi latrunculi. Hos mitit Nabuchodonoſor, vt cum Syris, Moabitis & Ammonitis iuncti interciperent Ieruſalem, ac Ioakim rebellantem caperent & occiderent, quod & fecerunt, vti iam dixi.

ET REGNAVIT IOACHIN FILIVS EIVS PRO EO.] Nota differunt Ioakim pater, & Ioachin filius, ſiue Ieconias & Iechonias Matt. 1. Pater enim Ioakim ſcribitur Hebr. per litteram *Coph* & *Mem*, filius verò Ioachin ſcribitur per *Caph* & *Nun*. *Ioakim* Hebr. idem eſt quod, *Deus firmabit*, *Ioachin* verò, quod *Deus præparabit* vel *diriget*, Ioachin ſiue Iechonias à Ieremia c. 22. 24. in Hebræo decurtatur, vocatur *Conias*, id eſt, *præparatus*, ſcilicet ad interitum.

Vers. 8. DECEM ET OCTO ANNORVM ERAT IOACHIN, CVM REGNARE COEPISSET.] Dices, 2. Paral. vlt. v. 9. dicitur anno octauo regnaſſe. Reſp. anno 18. ſolus poſt patrem regnauit, anno verò octauo cœpit cum patre Ioakim regnare. Videtur enim Ioachin anno tertio vel quarto Ioakim patris ſui declaratus Rex, cùm ſcilicet Nabuchodonoſor patrem cepit, & abduxit in Babylonem, ita Abul.

ET TRIBVS MENSIBVS REGNAVIT.] Quomodo ergo 2. Paral. vlt. v. 10. dicitur poſt annum abductus à Nabuchodonoſor? Reſp. Caiet. fluxiſſe aliquot menſes interregni inter Ioakim & Ioachin antequàm Ioachin aſſumeret regnum. Aliam reſponſionem afferam 2. Paral. vlt. 10.

Vers. 12. EGRESSVSQVE EST IOACHIN] ſuadente Ieremia, vt ſe traderet Nabuchodonoſori, vt patet Ierem. 38. 2. & ſeq. ideoque ductus eſt quidem in Babylonem, ſed poſt Nabuchodonoſoris mortem ab eius filio Euelmerodach è carcere liberatus fuit; & ſummo honore affectus anno poſt hunc trigeſimo ſeptimo, vt habetur cap. ſequenti v. 27.

Vers. 14. ET TRANSTVLIT OMNEM IERVSALEM] id eſt omnes ciues & incolas Ieruſalem. Fuit hæc ſecunda captiuitas. Prima enim facta eſt ante octo annos, anno quarto Ioakim, tùm ipſe rebellans abductus eſt cum primoribus in Babylonem, vti dixi v. 1. Secunda fuit hæc, quâ Ioachim cum ſuis principibus & militibus ac cum Ezechiele propheta abductus fuit. Tertia & extrema facta eſt poſt vndecim annos, ſcilicet vltimo anno Sedeciæ, quo Ieruſalem cum templo à Nabuchodonoſor capta & euerſa eſt, vt dicetur c. ſequenti.

ET OMNEM ARTIFICEM ET CLVSOREM] id eſt, *incluſorem*, vt vertit Noſter Ierem. 24. 1. per quem S. Hieron. ibidem accipit eum qui gemmas pretioſis metallis includit, & palis annulorum aureorum illigat. Meliùs alij intelligunt eos, qui caſtra metandi ſunt periti, noruntque ea vallis quaſi clauſtris ſuis includere, æquè ac vrbes vallare & munire, ita Vatabl. Sanchez & alij. Vnde Chald. vertit: *ianitores*, id eſt vrbium cuſtodes & clauſores portarum. Agitur enim hic de militibus & fortibus, quos Chaldæi abſtulerunt Iudæis, ne iterum rebellarent, æquè ac fecêre Philiſthæi 1. Reg. 13. 19. ita Angelom. Sic per *artificem* intellige *fabrum*, vti vertit Noſter Ierem. 24. 1. eum ſcilicet qui enſes aliaque arma fabricat. Eadem arte vtitur diabolus, dum viros zeloſos è Republ. amouere ſatagit, vt eam præſidio deſtitutam periumdet.

Vers. 17. ET CONSTITVIT MATTHANIAM PATRVVM EIVS (ſcilicet Ioachin, ideoque fratrem Ioakim) IMPOSVITQVE EI NOMEN SEDECIAM] vt ſcilicet ipſe nomine ſuo ſemper admoneretur, fidem & ſubiectionem quam promiſerat Nabuchodonoſori ſeruare, *Sedecias* enim Hebr. idem eſt quod, *iuſtitia mea Deus*. ita Caiet. Ioſias pius rex filiis ſuis pia nomina impoſuit, quæ eos admonerent pietatis in Deum. Vnde vnum appellauit *Ioachas*, id eſt *Dei apprehenſio* vel *poſſeſſio*, vt quoties audiret ſe nominari, cogitaret ſe à Deo apprehendi & poſſideri: alterum vocauit *Heliakim*, id eſt *Dei firmitas*, vt cogitaret ſe non niſi à Deo firmari: tertium vocauit *Matthaniam*, id eſt *donum Dei*; vel iuxta Syrum *exſpectatio Dei*, vt in omnibus aduerſis ad Dominum quaſi ad aſylum confugeret; ſed omnes obliti Dei æquè ac nominis ſui, ad idola confugerunt, ideoque Deo vindicante perierunt.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

NAbuchodonoſor capit Ieruſalem; Sedeciam excæcatum cum populo in Babylonem abducit; templum ſuccendit.

1. FActum eſt autem anno nono regni eius, menſe decimo,decima die menſis,ve-
nit Nabuchodonoſor rex Babylonis,ipſe & omnis exercitus eius in Ieruſalem,
& circumdederunt eam: & exrruxerunt in circuitu eius munitiones. 2. Et clau-
ſa eſt ciuitas atque vallata, vſque ad vndecimum annum regis Sedeciæ, 3. no-
na die menſis: prævaluitque fames in ciuitate, nec erat panis populo terræ. 4. Et
interrupta eſt ciuitas: & omnes viri bellatores nocte fugerunt, per viam portæ,
quæ eſt inter duplicem murum ad hortum regis (porrò Chaldæi obſidebant in cir-
cuitu ciuitatem) fugit itaque Sedecias per viam quæ ducit ad campeſtria ſolitudi-
nis. 5. Et perſecutus eſt exercitus Chaldæorum regem, comprehenditque eum
in planitie Iericho: & omnes bellatores, qui erant cum eo: diſperſi ſunt, & relique-
runt eum. 6. Apprehenſum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Re-
blatha: qui locutus eſt cum eo iudicium. 7. Filios autem Sedeciæ occidit co-
ram eo, & oculos eius effodit, vinxitque eum catenis, & adduxit in Babylonem.
8. Menſe quinto, ſeptima die menſis, ipſe eſt annus nonus decimus regis Ba-
bylonis: venit Nabuzardan princeps exercitus, ſeruus regis Babylonis, in Ieruſa-
lem. 9. Et ſuccendit domum Domini, & domum regis; & domos Ieruſalem,
omnemque domum combuſſit igni. 10. Et muros Ieruſalem in circuitu deſtru-
xit omnis exercitus Chaldæorum, qui erat cum principe militum. 11. Reli-
quam autem populi partem, quæ remanſerat in ciuitate, & perfugas qui transfuge-
rant ad regem Babylonis, & reliquum vulgus, tranſtulit Nabuzardan princeps mi-
litiæ. 12. Et de pauperibus terræ reliquit vinitores & agricolas. 13. Co-
lumnas autem æreas, quæ erant in templo Domini, & baſes. & mare æreum, quod
erat in domo Domini. confregerunt Chaldæi, & tranſtulerunt æs omne in Babylo-
nem. 14. Ollas quoque æreas. & trullas, & tridentes, & ſcyphos, & mortario-
la, & omnia vaſa ærea, in quibus miniſtrabant, tulerunt. 15. Nec non & thuri-
bula, & phialas, quæ aurea,aurea; & quæ argentea, argentea; tulit princeps militiæ;
16. id eſt, columnas duas, mare vnum, & baſes quas fecerat Salomon in tem-
plo Domini; non erat pondus æris omnium vaſorum. 17. Decem & octo cu-
bitos altitudinis habebat columna vna; & capitellum æreum ſuper ſe altitudinis
trium cubitorum; & retiaculum, & malogranata ſuper capitellum columnæ, om-
nia ærea; ſimilem & columna ſecunda habebat ornatum. 18. Tulit quoque
princeps militiæ Saraim Sacerdotem primum, & Sophoniam Sacerdotem ſecun-
dum, & tres ianitores. 19. Et de ciuitate eunuchum vnum, qui erat præfe-
ctus ſuper bellatores viros; & quinque viros de his qui ſteterant coram rege, quos
reperit in ciuitate; & Sopher principem exercitus, qui probabat tyrones de popu-
lo terræ; & ſexaginta viros è vulgo, qui inuenti fuerant in ciuitate. 20. Quos
tollens Nabuzardan priceps militum, duxit ad regem Babylonis in Rebla-
tha. 21. Percuſſitque eos rex Babylonis, & interfecit eos in Reblatha in
terra Emath; & tranſlatus eſt Iuda de terra ſua. 22. Populo autem qui reli-
ctus erar in terra Iuda, quem dimiſerat Nabuchodonoſor rex Babylonis, præfe-
cit Godoliam filium Ahicam filij Saphan. 23. Quod cùm audiſſent omnes
duces militum, ipſi & viri qui erant cum eis, videlicet quòd conſtituiſſet rex
Babylonis Godoliam; venerunt ad Godoliam in Maſpha, Iſmahel filius Nathaniæ,
& Iohanan filius Caree, & Saraia filius Thanehumeth Netophatites, & Iezonias
filius Maachati, ipſi & ſocij eorum. 24. Iurauitque Godolias ipſis & ſociis
eorum, dicens; Nolite timere ſeruire Chaldæis; manete in terra, & ſeruite re-
gi Babylonis, & benè erit vobis. 25. Factum eſt autem in menſe ſeptimo,
venit Iſmahel filius Nathaniæ, filij Eliſama de ſemine regio, & decem viri cum
eo; percuſſeruntque Godoliam, qui & mortuus eſt; ſed & Iudæos & Chaldæos,
qui

qui erant cum eo in Maſpha. 26. Conſurgenſque omnis populus à paruo vſ-
que ad magnum,& principes militum,venerunt in Ægyptum,timentes Chaldæos.
27. Factum eſt vero in anno trigeſimo ſeptimo tranſmigrationis Ioachin regis
Iuda, menſe duodecimo, vigeſimaſeptima die menſis: ſubleuauit Euilmerodach
rex Babylonis,anno quo regnare cœperat, caput Ioachin regis Iuda de carcere.
28. Et locutus eſt ei benignè : & poſuit thronum eius ſuper thronum regum,
qui erant cum eo in Babylone. 29. Et mutauit veſtes eius, quas habuerat in
carcere, & comedebat panem ſemper in conſpectu eius cunctis diebus vitæ ſuæ.
30. Annonam quoque conſtituit ei ſine intermiſſione, quæ & dabatur ei à rege
per ſingulos dies,omnibus diebus vitæ ſuæ.

HOc caput idem prorſus eſt cum cap. vltimo Ieremiæ,vbi illud explicui: Ieremias enim toti huic cladi interfuit, & eam impedire conatus fuit;vt patet ex eius prophetijs,ſed fruſtrâ. Vide Abul. hîc q. vlt. ſeriem ſingularum Ieremiæ prophetiarum cum ſerie geſtorum Regum horum combinantem. Vide & chronotaxim,quam Ieremiæ præfixi.

Vers 4. INTERRVPTA EST CIVITAS] crebris ſcilicet ictibus arietum hoſtilium, vnde ex ea fugeruot ciues per occultam viam & exitum,ita Abulenſ. & Vatabl. licet Caiet. velit murum ruptum fuiſſe ab ipſis ciuibus,vt per rupturam effugerent.

Vers. 6. LOCVTVS EST CVM EO IVDICIVM] id eſt iudicio cum eo diſceptauit ,iuſteque eum condemnauit dicendo: Tu fidem mihi datam fregiſti & rebellaſti,iuſtè ergo mereris à me excæcari. Alia addit R. Salomon, ſed more ſuo fabulatur.

Vers. 8. SEPTIMA DIE MENSIS] Ierem. cap. vlt. habet *decima die*: vtrumque ſic concilia, quòd die ſeptima venerit Ieruſalem, ſed decima combuſſerit templum. ita Caiet. Aut potiùs die ſeptima diſceſſit ex Reblata, vbi erat Nabuchodonoſor, & die decima(tridui enim eſt iter) peruenit in Ieruſalem.

Vers. 11. RELIQVVM VVLGVS TRANSTVLIT NABVZARDAN PRINCEPS MILITIÆ] Sept. vertunt *archimagirus*,id eſt *princeps coquorum*. Hebr. *princeps mactantium* Chald. *magiſter homicidarum*; vnde per eum S. Gregor. myſticè accipit gulam, quæ templum animæ noſtræ euertit. Audi eum 3 p. Paſtor. Admonit. 20. *Princeps cocorũ deſtruxit muros Ieruſalem. Princeps namque cocorum venter eſt: cui magna cura obſequium à cocis impenditur, vt ipſe delectabiliter cibis impleatur. Muri autem Ieruſalem virtutes ſunt animæ, ad deſiderium ſupernæ pacis eleuatæ. Cocorum igitur princeps muros Ieruſalem deijcit; quia dum venter ingluuie extenditur, virtutes animæ per luxuriam deſtruuntur.* Quocircà Abbas Pœmen in vitis Pat. *Niſi*, inquit, *Nabuzardan princeps coquorum veniſſet, templum Dei non arſiſſet; hoc eſt,niſi deſiderium gaſtrimargiæ irrepſiſſet, anima libidine non conflagraſſet.* Angelom. verò per *Nabuzardan* intelligit diabolum,qui omnia fideliũ bona diripere ſatagit.

Vers. 14. TRVLLAS] non cæmentarias,ſed *trullas*, id eſt opercula ollarum Dicta *trulla* ait Abulenſ. à trudendo, quia trudit , id eſt claudit ollam,vt *trulla* ſit quaſi *truſila*: *trullas* enim Noſter iungit ollis. Nam in Hebr. Chald. & Sept. nulla vox trullis reſpondet.

Verùm priſci Auctores per *trullam* accipiunt vas fundens aquam. ita Nonius Marcellus: *Trulleum*, inquit, *quo manus perluuntur*. Titio. Setina: *Sapientiâ*, inquit, *gubernator torquet nauem, haud valentiâ: Cocus magnum ahenum quando feruit, paulla confutat trua.* Varro lib. 4 *Trulla ait, a ſimilitudine truæ, quæ quòd magna, & hæc puſilla vt truula. Hinc Græcè τρυβλίον, nos trullam, Trua, qua à culina in lauatrinam aquam fundunt. Trua, quòd trauolat ea aqua ab eodem eſt appellatum.* Varro ergo trullam dictã putat à trauolando, Nonius Marcellus verò à terendo quaſi terulam. Iſidorus autem à trudendo. Audi eum lib. 19. Orig. cap. 18. *Trulla nomen factum, eò quòd trudit & extrudit id eſt includit calce vel luto lapides.*

Allegoria & Tropologia hîc eſt facilis & appoſita. Ieruſalem enim eſt Eccleſia, æquè ac anima fidelis per fidem contemplans Deum; idola ſunt res creatæ & vanæ, quas contra Dei legem ambit , v. g. idolum auari eſt aurum , luxurioſi libido , ſuperbi honor. Nabuchodonoſor eſt diabolus, qui capta Ieruſalem , id eſt anima, eius regem Sedeciam, id eſt mentem (*Sedecias* enim Hebr. idem eſt quod *iuſtitia Dei*, quam mens cogitare, timere & imitari debet) excæcat : inde eam gratiis boniſque omnibus diſpoliat , templumque, id eſt omnem Dei timorem , cultumque exuit, ac deinde captiuam libertate ſua priuat, vinctamque deducit in Babylonem, id eſt in extremam rerum omnium confuſionem , qualis eſt in anima cupiditatibus ſuis ſubdita , præſertim dum in gehennam conijcitur. Verùm antequam id fiat, multas ex hac captiuitate liberat Cyrus , id eſt Chriſtus. ita Angelom. & Eucherius.

Vers. 27. FACTVM EST VERO IN ANNO TRIGESIMOSEPTIMO TRANSMIGRATIONIS IOACHIN] Fuit ergo Ioachin in carcere Babylonio quàmdiu ſuperſtes fuit Nabuchodonoſor per 37. annos: eo verò mortuo, Euilmerodach patri ſuccedens Ioachin liberauit & exaltauit. Cauſam dedi Ieremiæ 52. ſub finem capitis.

Synchroniſmus Regum Iuda, Prophetarum, Regum & Heroum Gentilium.

Salomoni ſynchronos, ſiue coæuus fuit Nathan propheta, Hiram rex Tyri, Heſiodus, & Homerus Græcorum Salomon.

Roboamo coæuus fuit Abias propheta, ac Ieroboam primus rex Iſrael & Laoſthenes rex Aſſyriorum.

Aſæ coæuus fuit Iehu propheta, ac Baaſa rex Iſrael, & Ophratæus rex Aſſyriorum.

Tempore Ioſaphat floruit Elias propheta, qui curru igneo raptus eſt in cælum.

Sub Ioram prophetauit Eliſeus per ſexaginta ſex annos mortuuſque eſt ſub Amaſia rege.

Sub Ioas vixit Ioiada Pontifex, eiuſque filius Zacharias martyr. In Iſrael ſucceſſiuè regnarunt Iehu, qui domum Achab ſuccidit, Ioachaz & Ioas.

Amaſiæ regis frater fuit Amos, pater Iſaiæ prophetæ. Iſaias ergo auum habuit Ioas regem, patruum verò Amaſiam. Hoc tempore Lycurgus leges dedit Spartanis.

Tempore Azariæ ſiue Oziæ cœpit prophetare Iſaias, ac prophetauit per ſexaginta annos ſub Ozia, Ioatham, Achaz, Ezechia & Manaſſe regibus: prophetarunt tunc quoque Oſee, Ioel, Amos, Ionas & Abdias. Sub annum 40. Azariæ cœperunt computari Olympiades, ſiue anni Iphyti regis, qui eas inſtituit. Olympiades antecedunt Romæ conditionem annis 23. Quare ſub annum decimum Ioatham Roma condita eſt à Romulo, qui primus in ea regnauit annis 36. Huic ſucceſſit Numa Pompilius per annos 44. huic Tullus Hoſtilius per annos 32. huic Ancus Martius per annos 24. huic Tarquinius Priſcus per annos 38. huic Seruius Tullius per annos 44. huic Tarquinius ſuperbus per annos 25.

Sub Ioatham prophetarunt Nahum & Michæas. Sub idem tempus Sardanapalus obſeſſus in Niniue ab Arbace Mediæ præfecto, ſeipſum cum regia totaque gaza combuſſit. Quare Arbaces, Mediæ ſe regem fecit. Baladan verò qui alio nomine dictus eſt Nabonaſſar Babyloniam occupauit, à quo conſtituta eſt Æra Nabonaſſaræa, quæ incipit ab anno 15. Ioatham.

Sub Achaz capta eſt Damaſcus ab Aſſyriis, ac Teglatphalaſar eorum rex dimidiam partē decem tribuum Iſrael in Aſſyriam abduxit.

Ezechię coæuus fuit Merodach filius Baladan, ſiue Nabonaſſaris primus rex Babylonis, & Salmanaſar rex Aſſyriorum, qui Iſraelem, id eſt decem tribuum reliquias, & inter eas Tobiam in Aſſyriam abduxit. Item eius filius Sennacherib, qui obſidens Ieroſolymam ab Angelo fugatus eſt cęſis 185. millibus.

Tunc quoque floruit Sibylla Erythræa, teſte S. Auguſt. lib. 18. de Ciuit. cap. 23. Manaſſes Iſaiam prophetam ſibi conſanguineum lignea ſerra diſſecuit. Tunc floruit apud Lydos Gyges, qui Candaule occiſo regnum obtinuit: eius pronepos fuit Crœſus, quem Cyrus prælio vicit & ſubiugauit. Tunc quoque in Ægypto regnauit Pammetichus, cuius filius Nechao Ioſiam ſuperauit & occidit. Tunc quoque

A claruit Thales Mileſius vnus è ſeptem Græciæ ſapientibus, ac ſucceſſiuè cæteri ſex ſapientes. Sub Manaſſe quoque Romæ regnauit Numa Pompilius, floruit Sibylla Samia. Tunc pariter hiſtoriam Iudith contigiſſe multi opinantur.

Sub Ioſia cœpit prophetare Ieremias, ac tempore Ioakim, Ioachin & Sedeciæ prophetauit per 45. annos, tandemque in Ægypto à Iudæis lapidibus obrutus martyr occubuit. Sub eodem prophetauit Baruch, Sophonias & Holda propheti ſſa. Romæ regnarunt Tullus Hoſtilius & Ancus Martius. Floruêre Ariſtomenes, Phalaris tyrannus, Zeleucus legiſlator,
B Terpander Muſicus, Sappho & Steſichorus poëtę. Anno quarto Ioakim cœpit regnare Nabuchodonoſor, qui Monarchiam ab Aſſyrijs ad Chaldæos tranſtulit, ac Ieruſalem cum templo euertit & Iudæos in Babylonem abduxit, ac Ægyptum ſubiugauit, & Pharaonem Nechao qui Pharaonem fuit vltimus trucidauit, vt dixi Ierem. 44. 30.

Sub Ioachin & Sedecia prophetauit in Babylona Ezechiel per annos 22. cui ſucceſſit Daniel, qui vſque ad centeſimum annum vixit & prophetauit. Vide dicta in procemio Ieremiæ, Ezechielis & Danielis.

Hoc tempore in Media regnabat Cyaxares, cui ſucceſſit filius Aſtyages, & huic nepos ex filia Cyrus, qui Babylonem cum Dario Medo auunculo ſuo cepit, & Monarchiam à Chaldęis ad Perſas tranſtulit, ac Iudæos ex Babylone liberos in Iudæam remiſit.

Tunc quoque floruêre Draco Athenienſiū
C legiſlator, æquè ac Solon. Epimenides philoſophus, qui teſte Laërtio Athenis aram erexit *Ignoto Deo*, de qua Paulus Actor. 17. Item Anaximenes, Xenophanes, Anacharſis philoſophus, Arion Muſicus, Æſopus Fabularum Dictator, Sibylla Cumæa, quæ Tarquinio regi Roman. nouem libros oraculorum obtulit pretio 300. aureorum: cumq; is illud abnueret, Sibylla magnam eorum partem combuſſit, ac pro paucis reliquis tantūdem exegit & obtinuit, vti narrat Plinius, Solinus, Gellius, Seruius & alij. Hæc Euſebius, Torniellus, Gordonus, Salianus, cæterique chronologi.

Audi S. Auguſtinum lib. 18. de Ciuitate cap. 25. *Regnante apud Hebræos Sedecia, & apud Romanos Tarquinio Priſco, qui ſucceſſerat Anco Martio, ductus eſt captiuus in Babyloniam populus Iudæorum,*
D *euerſā Ieruſalem, & templo illo à Salomone conſtructo. Eo tempore Pittacus Mitylenæus vnus de ſeptem ſapientibus fuiſſe perhibetur: & quinque cæteros, qui vt ſeptem numerantur, Thaleti quem ſuprà commemorauimus, & huic Pittaco adduntur, eo tempore fuiſſe ſcribit Euſebius, quo captiuus Dei populus in Babylonia tenebatur. Hi ſunt autem Solon Athenienſis, Chilo Lacedæmonius, Periander Corinthius, Cleobulus Lydius, Bias Prienæus. Eo captiuitatis Iudaicæ tempore & Anaximander, & Anaximenes, & Xenophanes Phyſici claruerunt. Tum & Pythagoras, ex quo cœperunt appellari philoſophi.*

COMMENTARIVS
IN LIBRVM PRIMVM
PARALIPOMENON.

SAnctus Hieron. Epiſt. ad Paulinum quæ Bibliis præfigitur: *Paralipomenon liber*, inquit, *id eſt Inſtrumenti veteris ἐπιτομὴ, tantus ac talis eſt, vt abſque illo ſi quis ſcientiam Scripturarum ſibi voluerit arrogare, ſeipſum irrideat. Per ſingula quippe nomina, iuncturaſq; verborum, & prætermiſſa in Regum libris tanguntur hiſtoriæ, & innumerabiles explicantur Euangelij quæſtiones.*

Ergo hic liber eſt Epitome ſiue compendium geſtorum Regum Iuda, non verò Regum Iſrael, vtpote ſchiſmaticorum & idololatrarum. Hebr. inſcribitur דברי הימים *dibre Haiamin*, id eſt, *verba dierum* quaſi dicas Diarium, ſiue Chronicon breuiter geſta Dauidis & poſterorum regum Iuda, quaſi per ſingulos dies, id eſt per ſingula tempora & ſæcula enarrans. A Sept inſcribitur hic liber παραλειπομένων, id eſt *relictorum* ſiue *reſiduorum*, vt ait S. Hier. Epiſt. ad Domnionem, quòd ea quæ in libris Regum omiſſa ſunt, ſuppleat & hiſtoricè recenſeat. Multa tamen repetit, quæ in libris Regum audiuimus. Quare iis omiſſis, paucis quæ huic libro relicta & propria ſunt, explicabo. Nonnulla enim quæ ibi ſtrictim dicta ſunt, hic fuſiùs pertractantur, quædam etiam ibi obſcuriùs ſcripta, hic clariùs explicantur.

Author ſiue compendiator, vt cenſent Rabbini, Lyran. Sixtus Senenſis, Driedo & alij, fuit Eſdras, qui ex publicis Annalibus ſiue Diariis eum conſcripſit. Id ita eſſe colligunt ex eo, quòd vltima verba libri Paralipomenon eadem planè ſint cum primis libris Eſdræ. vide dicta In præfatione in libros Regum. Sic & quæ cap. 9. v. 2. & ſeq. dicuntur eadem ſunt cum iis quæ habet Eſdras lib. 2. cap. 11. ſimilia plura in ipſo libri decurſu notabo. Denique Catalogi genealogiarum & perſonarum, qui decem primis capitibus fusè hic texuntur, ſimiles ſunt Catalogis Eſdræ cap. 2. cap. 8. cap. 12. & ſeq.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recenſetur genealogia Adæ vſque ad Abraham eiuſq́; poſteros præſertim Idumæos, quorum reges & duces enarrantur v.35.& ſeq.

ADAM, Seth, Enos, 2. Cainan, Malaleel Iared, 3. Henoch, Mathuſale, Lamec, 4. Noë, Sem, Cham, & Iapheth 5. Filij Iapheth: Gomer, & Magog, & Madai, & Iauan, Thubal, Moſoch, Thiras. 6. Porrò filij Gomer: Aſcenez, & Riphath, & Thogorma. 7. Filij autem Iouan: Eliſa & Tharſis, Cethim & Dodanim. 8. Filij Cham, Chus, & Meſraim, & Phut, & Chanaan. 9. Filij autem Chus: Saba, & Heuiſa, Sabatha, & Regma, & Sabathacha. Porrò filij Regma: Saba, & Dadan. 10. Chus autem genuit Nemrod: iſte cœpit eſſe potens in terra. 11. Meſraim vero genuit Ludim, & Anamim, & Laabim, & Nephthuim. 12. Phetruſim quoque & Caſluim: de quibus egreſſi ſunt Philiſthiim, & Caphtorim. 13. Chanaan verò genuit Sidonem primogenitum ſuum, Hethæum quoque, 14. & Iebuſæum, & Amorrhæum, & Gergeſæum, 15. Hæueumq; & Aracæum, & Cinæum; 16. Aradium quoque & Samaræum, & Hamathæum. 17. Filij Sem: Ælam, & Aſſur, & Arphaxad, & Lud, & Aram, & Hus, & Hul, & Gether, & Moſoch: 18. Arphaxad autem genuit Sale, qui & ipſe genuit Heber. 19. Porrò Heber nati ſunt duo filij, nomen vni Phaleg, quia in diebus eius diuiſa eſt terra, & nomē fratris eius Iectan. 20. Iectan autem genuit Elmodad, & Saleph, & Aſarmoth, & Iare, 21. Adoram quoque, & Hezal, & Decla. 22. Hebal etiam, & Abimael, & Saba, necnon. 23. & Ophir, & Heuila, & Iobab omnes iſti filij Iectan: 24. Sem, Arphaxad, Sale, 25. Heber, Phaleg, Ragau, 26. Serug, Nachor, Thare, 27. Abram, iſte eſt Abraham, 28. Filij autem Abraham, Iſaac & Iſmahel. 29. Et hæ generationes eorum. Primogenitus Iſmahelis, Nabaioth, & Cedar, & Adbeel, & Mabſam. 30. & Maſma, & Duma, Maſſa, Hadad, & Thema, 31. Ietur, Naphis, Cedma hi ſunt filij Iſmahelis. 32. Filij autem Ceturæ concubinæ Abraham, quos genuit: Zamran, Iecſan, Madan, Madian, Ieſboc, & Sue, Porrò filij Iecſan: Saba, & Dadan. Filij autem Dadan: Aſſurim, & Latuſſim, & Laomim. 33. Filij autem Madian: Epha & Epher, & Henoch, & Abida, & Eldaa, omnes hi, filij Ceturæ. 34. Genuit autem Abraham Iſaac: cuius fuerunt filij, Eſau & Iſrael. 35. Filij Eſau: Eliphaz, Rahuel, Iehus, Ihelom, & Core. 36. Filij Eliphaz: Theman, Omar, Sephi, Gathan, Cenez, Thamna, Amalec. 37. Filij Rahuel: Nahath, Zara, Samma, Meza. 38. Filij Seir: Sobal, Sebeon, Ana, Diſon, Eſer, Diſan. 39. Filij Lotan: Heri, Homam. Soror autem Lotan fuit Thamna. 40. Filij Sobal: Alian, & Manahath, & Ebal, Sephi, & Onam. Filij Sebeon: Aia & Ana. Filij Ana: Diſon. 41. Filij Diſon: Hamram. & Eſeban, & Iethran, & Charan. 42. Filij Eſer: Balaan, & Zauan, & Iacan. Filij Diſan: Hus & Aran. 43. Iſti ſunt reges, qui imperauerunt in Terra Edom, antequā eſſet rex ſuper filios Iſrael: Bale filius Beor, & nomen ciuitatis eius, D naba. 44. Mortuus eſt autem Bale, & regnauit pro eo Iobab filius Zare de Boſra, 45. Cumq́ue & Iobab fuiſſet mortuus, regnauit pro eo Huſam de Terra Themanorum. 46. Obiit quoque & Huſam, & regnauit pro eo Adad, filius Badad, qui percuſſit Madian in Terra Moab: & nomen ciuitatis eius Auith. 47. Cūque & Adad fuiſſet mortuus, regnauit pro eo Semla de Maſreca. 48. Sed & Semla mortuus eſt, & regnauit pro eo Saul de Rohoboth, quæ iuxta amnem ſita eſt. 49. Mortuo quoque Saul, regnauit pro eo Balanan filius Achobor. 50. Sed & hic mortuus eſt, & regnauit pro eo Adad: cuius vrbis nomen fuit Phau, & appellata eſt vxor eius Meetabel filia Matred filiæ Mezaab. 51. Adad autem mortuo, duces pro regibus in Edom eſſe cœperunt: dux Thamna, dux Alua, dux Ietheth. 52. dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon. 53. dux Cenez, dux Theman, dux Mabſar, 54. dux Magdiel, dux Hiram. hi duces Edom.

PRIMA decem capita non niſi genealogias continent, quia in eis exacti erant Hebræi, tum ad 12. tribuum diſtinctionem, tum propter Chriſtum, vt conſtaret eum ex Abraham, Dauide, & tribu Iuda natum. Verùm quia hæc decem capita paruum habent vſum, nec niſi nomina genitorum recenſent, hinc ea paucis expediam. Vbi nota, nomina propria virorum & feminarum in hoc libro ſæpe eſſe alia & diuerſa à nominibus, quæ iiſdem perſonis dantur in Geneſi, cæteriſque libris. Ratio eſt quòd Hebræi erant Polyonomi, & plura habebant nomina Exempli inſtar ſit, quòd filij Beniamin Geneſ. cap. 46. v. 21. nominentur, *Bela & Becher & Asbel & Gera & Naaman & Echi & Ros & Mophim & Ophim & Ared*: hîc verò cap. 8. v. 1. nominantur *Bale Asbel Abara Nobaa, Rapha* ac cæteri tacentur: quandoque etiam idem nomen aliter & aliter mutatione vnius alteriuſve literæ inflectitur & pronunciatur. Rursùm hîc non omnes filij recenſentur, ſed magis celebres & clari. Multi ergo hiſce decem capitibus reticentur. Sic ca. 7. 6. tres tantùm recenſet filios Beniamin, cùm Geneſ. 46. 21. decem numerentur.

Vers. 1. ADAM, SETH, ENOS, CAINAN, &c.] q.d. Adam genuit Seth, Seth genuit Enos, Enos genuit Cainan, & ita conſequenter de cæteris quos ſubnectit, ſtudio enim breuitatis omittit *τὸ genuit*, ne illud in ſingulis repetere cogatur: quare nomina tantùm generantium & genitorum aſſignat.

Vers. 3. NOE (ſubaudi genuit) SEM, CHAM ET IAPHET] vt dictum eſt Geneſ. c. 6. & ſeq. vbi hæc omnia explicui.

Vers. 32. CETVRÆ CONCVBINÆ ABRAHAM] Concubina hic vocatur non pellex, ſed ſecundaria vxor, quæ non erat materfamilias; vnde eius filij non ſuccedebant in hæreditatem patris.

Vers. 36. THAMNA AMALEC] putant nonnulli *τὸ Thamna* eſſe genitiui caſus, quia Geneſ. 36. 12. dicitur Eſau ex Thamna concubina genuiſſe Amalec. Verùm alia vel alius eſt Thamna, à Thamna Geneſeos; illa enim fuit concubina Eſau, hæc verò eius filia vel filius, vt patet ex Hebr. & Septuag. qui habent: *& Thamna & Amalec.*

Vers. 38. FILII SEIR Alius eſt hic Seir ab Eſau, qui pariter cognominatus eſt *Seir*, id eſt *piloſus*; quia erat hirſutus: ille enim fuit filius Abrahæ & Iſaac, eiuſque filij ab hiſce Seir diuerſi, recenſiti ſunt v. 35. Hic verò non fuit ex poſteris Abrahæ & Iſaac, ſed gente fuit Hurræus, qui ante Eſau Idumæam occupauit, cuius genealogia texitur Geneſ. 36 v. 20. Hoc loco verò ad hoc tantùm inducitur, vt cognoſcatur proſapia Thamna, ex qua genitus eſt Amalec.

Vers. 43. ISTI (qui ſequuntur) SVNT REGES QVI IMPERAVERVNT IN TERRA EDOM] cum ſceptro, diademate & poteſtate regia. Nota, ſicut Hebræi primò habuêre iudices quaſi Duces, à Ioſue vſque ad Saul, deinde reges à Saule vſque ad Sedeciam & captiuitatem Babylonicam, ac poſt eam rurſùm duces à Sorobabele vſque ad Machabæos; ſic & Idumæi primò habuêre Duces vſque ad Bale, deinde reges à Bale vſque ad mortem ſecundi Adadæ, mox Rurſum duces à Thamna vſque ad Hiram, vt patet v. 51. & 52.

Vers. 44. MORTVVS EST AVTEM BALE PRIMVS REX EDOM ET REGNAVIT PRO EO IOBAB FILIVS ZARE] Tunc ergo regnum non erat hæreditarium, nec in eo patri ſuccedebat filius, ſed is qui erat dignior. Bale enim primo regi Idumææ ſucceſſit Iobab, qui erat filius Zare, non Bale. Hic *Iobab* eſt *Iob* ſpeculum patientiæ, vt dixi Geneſ. 36. 31. Iob ergo fuit ſecundus rex Idumææ, eius abauus Eſau tantùm dux eiuſdem fuerat, Eſau enim genuit Raguel, Raguel genuit Zare, Zare genuit Iobab, ſiue Iob.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

GEnealogia Iudæ Patriarchæ vſque ad Iſai ſiue Ieſſe, qui fuit pater Dauidis, eiuſque fratrum & ſororum.

1. FIlij autem Iſrael: Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Iſſachar, & Zabulon. 2. Dan, Ioſeph, Beniamin, Nephthali, Gad, & Aſer, 3. Filij Iuda: Her, Onan, & Sela, hi tres nati ſunt ei de filia Sue Chananitide. Fuit autem Her primogenitus Iuda, malus coram Domino, & occidit eum. 4. Thamar autem nurus eius peperit ei Phares & Zara. Omnes ergo filij Iuda, quinque. 5. Filij autem Phares: Heſron & Hamul. 6. Filij quoque Zaræ: Zamri, & Ethan, & Eman, Calchal quoque, & Dara, ſimul quinque. 7. Filij Charmi: Achar, qui turbauit Iſrael, & peccauit in furto anathematis. 8. Filij Ethan: Azarias. 9. Filij autem Heſron qui nati ſunt ei: Ierameel, & Ram, & Calubi. 10. Porrò Ram genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Nahaſſon, principem filiorum Iuda. 11. Nahaſſon quoque genuit Salma, de quo ortus eſt Booz: 12. Booz verò genuit Obed, qui & ipſe genuit Iſai. 13. Iſai autem genuit primogenitum Eliab, ſecundum Abinadab, tertium Simmaa, 14. quartum Nathanael, quintum Raddai, 15. ſextum Aſom, ſeptimum Dauid, 16. quorum ſorores fuerunt,

runt, Saruia, & Abigall. Filij Saruiæ, Abiſai, Ioab, & Aſael, tres. 17. Abigail autem genuit Amaſa, cuius pater fuit Iether Iſmaelites, 18. Caleb verò filius Heſron accepit vxorem nomine Azuba, de qua genuit Ierioth, fueruntque filij eius, Iaſer, & Sobab, & Ardon. 19. Cumque mortua fuiſſet Azuba, accepit vxorem Caleb, Ephrata: quæ peperit ei Hur. 20. Porrò Hur genuit Vri: & Vri genuit Bezeleel. 21. Poſt hæc ingreſſus eſt Heſron ad filiam Machir patris Galaad, & accepit eam cùm eſſet annorum ſexaginta: quæ peperit ei Segub. 22. Sed & Segub genuit Iair, & poſſedit viginti tres ciuates in Terra Galaad. 23. Cepitque Geſſur, & Aram, oppida Iair; & Canath, & viculos eius ſexaginta ciuitatum omnes iſti, filij Machir patris Galaad. 24. Cùm autem mortuus eſſet Heſron, ingreſſus eſt Caleb ad Ephrata. Habuit quoque Heſron vxorem Abia, quæ peperit ei Ashur patrē Thecuæ. 25. Nati ſunt autem filij Ierameel primogeniti Heſron, Ram primogenitus eius, & Buna, & Aram, & Aſom, & Achia. 26. Duxit quoque vxorem alteram Ierameel, nomine Atara, quæ fuit mater Onam. 27. Sed & filij Ram primogeniti Ierameel, fuerunt Moos, Iamin, & Achar. 28. Onam autem habuit filios, Semei, & Iada. Filij autem Semei: Nadab, & Abiſur. 29. Nomen verò vxoris Abiſur, Abihail, quæ peperit ei Ahobbā, & Molib. 30. Filij autem Nadab fuerunt, Saled, & Apphaim. Mortuus eſt autem Saled abſque liberis. 31. Filius verò Apphaim, Ieſi: qui Ieſi genuit Seſan. Porrò Seſan genuit Oholai. 32. Fili autem Iada fratris Semei: Iether, & Ionathan. Sed & Iether mortuus eſt abſque liberis. 33. Porrò Ionathan genuit Phaleth, & Ziza. Iſti fuerunt filij Ierameel. 34. Seſan autem non habuit filios, ſed filias, & ſeruum Ægyptium nomine Ierraa, 35. Deditque ei filiam ſuam vxorem: quæ peperit ei Ethei. 36. Ethei autem genuit Nathan, & Nathan genuit Zabad. 37. Zabad quoque genuit Ophlal, & Ophlal genuit Obed. 38. Obed genuit Iehu, Iehu genuit Azariam. 39. Azarias genuit Helles, & Helles genuit Elaſa. 40. Elaſa genuit Siſamoi, Siſamoi genuit Sellum, 41. Sellum genuit Icamiam, Icamia autem genuit Eliſama. 42. Filij autem Caleb fratris Ierameel: Meſa primogenitus eius, ipſe eſt pater Ziph: & filij Mareſa patris Hebron. 43. Porrò filij Hebron, Core, & Taphua, & Recem, & Samma. 44. Samma autem genuit Raham, patrem Iercaam, & Recem genuit Sammai. 45. Filius Sammai, Maon: & Maon pater Bethſur. 46. Epha autem concubina Caleb peperit Haron; & Moſa, & Gezez. Porrò Haran genuit Gezez. 47. Filij autem Iahaddai Regom, & Ioathan, & Geſan, & Phalet, & Epha, & Saaph. 48. Concubina Caleb Maacha, peperit Saber, & Tharana. 49. Genuit autem Saaph pater Madmena, Sue patrem Machbena, & patrem Gabaa. Filia verò Caleb, fuit Achſa. 50. Hi erant filij Caleb, filij Hur, primogeniti Ephratha, Sobal pater Cariathiarim. 51. Salma pater Bethlehem, Hariph pater Bethgader. 52. Fuerunt autem filij Sobal patris Cariathiarim, Qui videbat dimidium requietionum. 53. Et de cognatione Cariathiarim, Iethrei, & Aphuthei, & Semathei, & Maſerei. Ex his egreſſi ſunt Saraitæ & Eſthaolitæ. 54. Filij Salma, Bethlehem & Netophathi, Coronæ domus Ioab, & Dimidium requietionis Sarai. 55. Cognationes quoque ſcribarum habitantium in Iabes, Canentes, atque Reſonantes, & in tabernaculis commorantes. Hi ſunt Cinæi, qui venerunt de Calore patris domus Rechab.

VERS. 3. FVIT HER PRIMOGENITVS IVDA] quem ob A ſcelus mollitiei & pollutionis occidit Deus, vt dixi Geneſ. 38. 7.

VERS. 7. ACHAR] Hic eſt Achan, qui furto ſuo turbauit caſtra Hebræorum, ideoq; dictus eſt *Achar*, id eſt *turbator*. Vide dicta Ioſue 7.

VERS. 9. RAM] Hic eſt *Aram* pater Aminadab Matth. 1. qui per Aphæreſim vocatur *Ram*.

VERS. 15. SEPTIMVM DAVID] Quomodo 1. Reg. 16. 10 non ſeptem, ſed octo numerantur filij Ieſſe, B ibidem explicui.

VERS. 16. FILII SARVIÆ ABISAI, IOAB ET ASAEL] Hinc videtur quòd Abiſai fuerit ſenior Ioab fratre ſuo duce exercitus Dauidis.

VERS. 31. SESAN AVTEM GENVIT OHOLAI] filiam non filium, vt patet v. 34.

VERS. 52. QVI VIDEBAT DIMIDIVM REQVIETIONVM] A Quis hic? Primò S. Hier. lib. 3. contra Pelag. ait fuiſſe prophetam: prophetæ enim vocabantur *Videntes*, id eſt præuidentes & prædicentes futura. q. d. Sobal erat *videns*, id eſt prophetabat, ſed ex dimidio dumtaxat, id eſt non planè & perfectè videbat cæleſtia, vbi eſt locus requietionis, hoc eſt perfectæ quietis. *Videns dimidium requietionū. Quæst. Reſp. Primò.*

Secundò, Vatabl. q. d. Sobal videbat & contemplabatur, id eſt curam gerebat vel B princeps erat dimidij loci, qui Hebr. vocabatur *Hammenuchoth*, id eſt *requietionum*, fortè à fertilitate agri & amœnitate loci: *videre* enim eſt eſſe principem, principis enim eſt ſuos circumſpicere, luſtrare & contemplari, vt ijs de omnibus proſpiciat. Princeps ergo eſt *videns*, vt quaſi Argus centoculus omnia inſpiciat. *Secundò,*

Tertiò,

Tertiò. Tertiò, alij per *requietionem* accipiunt ſepulchrum; in eo enim poſt mortem requieſcit corpus vſque ad reſurrectionem communem futuram in die iudicij. Vnde Benedictus in ſuis Biblijs v.54. vbi nos habemus: *dimidium requietionis Sarai*, vertit, vel potiùs explicat: *qui poſſidebat dimidium ſepulchri Sara* (vxoris Abrahæ) & quatuor Patriarcharum, ſcilicet Adæ, Abrahę, Iſaac, & Iacob; quod ſepulchrum erat in Hebron.

Quartò. Quartò, noſter Sanchez per *requietionem* accipit regionem in qua quis habitat, quamque quietè quaſi Dominus poſſidet: vnde de Italia ſic ait Æneas apud Virgil. libr. 8. Æneid.

Hic locus vrbis erit, requies & certa laborum.

Nam *videre* ſiue cernere hæreditatem dicimur, cùm eam adimus, occupamus & poſſidemus; B vt ſenſus ſit q. d. Sobal *videbat*, id eſt quaſi propriam poſſidebat, & tam *oculis* quàm manibus vſurpabat dimidiam partem regionis, in qua requieuerant, ſeu quietè habitarant parentes eius: & hanc dimidiam partem hæreditatis *Sobal* tranſcripſit filiis ſuis. Eadem phraſis recurrit iterum poſt duos verſus; & eadem phraſi dicitur de *Iſſachar* Geneſ. 49 verſ. 15. *Vidit requiem, quòd eſſet bona*, id eſt (vt per epexegeſim mox additur) vidit *terram* requietioni ſeu inhabitationi ſuæ aſſignatam, *quòd eſſet optima.* Pſalm. quoque 131. v. 8 *Surge Domine in requiem tuam.* Et v. 14 *Hæc requies mea in ſæculum ſæculi hic habitabo.*

Quintò. genuinè. Quintò & genuinè, τὸ *Qui videbat dimidium requietionum* eſt nomen proprium filij C Sobal. q. d. filij Sobal quaſi patris fuêre hi duo ſcilicet *Cariethiarim* (itaque fortè vocatus, quòd in ſyluis: hæ enim Hebr. vocantur יְעָרִים *iearim*. quaſi in vrbe habitaret venationi deditus,) הָרֹאֶה חֲצִי הַמְּנֻחוֹת *haroe chaſi hammenuchot*, id eſt *videns dimidium requietionum*, ita vocatus, quòd dimidiam Sobal patris *requietionem*, id eſt habitationem ſiue regionem & hæreditatem poſſideret, alteram enim dimidiam poſſidebat eius frater Cariathiarim. Id ita eſſe patet primò, quia Septuag. nomina Hebraica (licet vitio ſcriptorum corrupta) retinent quaſi propria. Secundò, quia Romani codices τὸ *Qui videbat* ſcribunt per maiuſculum, Q quaſi nomen proprium. Tertiò, quia ſimili modo ferè omnia ſequentia ſcilicet *Coronæ domus, Canentes, Reſonantes, in tabernaculis commorantes. Qui venerunt de Calore*, ſunt nomina propria, vti mox patebit. Quartò, quia ea- D dem prorſus ratione verſ. 54. vnus Salmæ filius vocatur, *dimidium requietionis Sarai*, de quo mox.

VERS. 43. FILII SALMA, BETHLEHEM ET NETOPHATHI, CORONÆ DOMVS IOAB, ET DIMIDIVM REQVIETIONIS SARAI] Benedictus vertit, *qui poſſidebat dimidium ſepulchri Sara* & quatuor Patriarcharum. Verùm *Sarai*, hic non eſt, *Sara* vxor Abrahæ; nam Sarai hic in Hebr. ſcribitur per litteras *Tſade & Ain*, Sara verò ſcribitur per *Schin & He.* Senſus ergo eſt q. d. Salma quatuor genuit filios, ſcilicet 1. Bethlehem, 2. Netophati, 3. qui vocabatur Hebr. *Aterot beth Ioab*, id eſt Coronæ domus Ioab. 4. cui nomen *dimidium requietionis Sarai.* Hæc enim A omnia eſſe nomina propria patet ex Sept. qui nomina Hebræa vt propria retinent, & quia hic nomina filiorum Salma recenſentur. Cur duo vltimi ita vocati ſint, incertum eſt: fortè quia pater Salma optabat vt tertius fieret *corona*, id eſt decus & gloria domus Ioab, ac quartus occuparet *dimidium requietionum*, id eſt regionum & poſſeſſionum Sarai.

COGNATIONES QVOQVE SCRIBARVM (Legis peritorum) HABITANTIVM IN IABES, CANENTES ATQVE RESONANTES, ET IN TABERNACVLIS COMMORANTES] Hæc quoque eſſe nomina propria liquet ex Hebræo & ex Roman. qui omnia hæc maiuſculis literis prænotant, & ex Septuag. qui nomina Hebræa vt propria retinent, vertuntque: *& populi Sopherim* (id eſt ſcribarum) *habitantium Iabis, Tarathim, Samathim, Sachatim.* Senſus er- B go eſt q. d. *Cognationes*, Hebr. מִשְׁפְּחוֹת *miſpachoth*, id eſt familiæ ſcribarum (puta Cinæorum vt ſequitur) ex Salma deſcēdentium erant tres, ſcilicet *Tarathim*, id eſt *Canentes: Samathim*, id eſt *Reſonantes*: & *Suchatim*, id eſt *in tabernaculis habitantes*: quia verè Cinæi Dei laudes canebant & reſonabant, nec in vrbibus ſed in tabernaculis habitabant, vt dixi Ierem. 35. 2. *Vers. 55.*

HI SVNT CINÆI (puta poſteri Iethro ſoceri Moyſis, ex quibus prognati ſunt Rechabitæ vt dixi Iudic. 1. 16. Exod. 18. 1. & ſeq) QVI VENERVNT DE CALORE PATRIS DOMVS RECHAB] Hinc patet Rechabitas fuiſſe Cinæos, eoſdem quoque fuiſſe Scribas, Pſaltes & Cantores, qui Pſalmos & hymnos Deo canerent. C Sed quid eſt τὸ *de Calore*? Primò, Dion. Carth. *de Calore*, inquit, hoc eſt de ſemine quod eſt calidum. Verùm dico τὸ *Calore*, eſſe nomen proprium; quare Roman. id ſcribunt per maiuſculum C. ac Sept. retinent nomen Hebr. *Hemath.* Vnde ſecundò. Vatabl. vertit; *qui venerunt de Hemath patre domus Rechab*, q. d. Cinæi prognati ſunt de Hemath, qui fuit paterfamilias Rechabitarum. Verùm quia Noſter vertit: *patris* in genitiuo, non *patre* in ablatiuo, hinc tertiò, meliùs per *Hemath*, accipias vrbem hoc nomine celebrem in Scriptur. ſcilicet *Epiphaniam*, ita dictam ab Antiocho Epiphane. Et fauet quòd non dicat. *qui nati ſunt*, ſed *qui venerunt de Hemat*, q. d. Cinæi venerunt de *Emath*, id eſt *Epiphania*, quæ vrbs fuit ſedes & patria domus, id eſt familiæ *Rechab* ſiue Rechabitarum *De Calore quid? Reſp.* Dices, cur ergo Noſter nomen *Emath* non reti- D net, ſed vertit *Calore*? Reſp. id facit more ſuo, vt ſignificet etymon *Emath* congruere huic loco: *Emath* enim Hebr. ſignificat *calorem.* Significat ergo Cinæos hoſce appoſitè veniſſe de *Emath*, quæ vrbs nomine ſuo ſignificat *calorem*, vt innuat Cinæos hoſce imitatos fuiſſe *calorem*, id eſt zelum & feruorem deuotionis, qui fuerat in patre eorum *Rechab*, ita Lyran. & Hugo. Sic Roma olim dicta fuit Valentia, teſte Solino in Polyhiſt. Græcè enim ῥώμη, idem eſt quod robur, valor & valentia. Romani enim erant valentes & Valentini, vtpote qui orbem ſibi ſubiugarunt. Similes alluſiones ſunt Michææ 1. 10. *In domo pulueris* (Hebr. in *Aphra* vrbe Beniamin, *Aphra* enim ſignificat *puluerem*) *puluere vos conſpergite.*

gite Et v.11. *Et tranſite vobis Habitatio pulchra*. Hebr. *habitatrix Sappir*, id eſt pulchræ Samatiæ, & v.12 *Quæ habitat in amaritudinibus*. Hebr. *In Maroth* vrbe, vide ibi dicta.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

R*Ecenſentur filij Dauidis, eiuſque nepotes reges Iuda cum ſuis filijs & filiabus.*

1. DAuid verò hos habuit filios, qui ei nati ſunt in Hebron, primogenitum Amnon ex Achinoam Iezrahelitide, ſecundum Daniel de Abigail Carmelitide. 2. tertium Abſalom filium Maacha filiæ Tholmai regis Geſſur, quartum Adoniam filium Aggith. 3. quintum Saphariam ex Abiral, ſexrum Iethraham de Egla vxore ſua. 4. Sex ergo nati ſunt ei in Hebron, vbi regnauit ſeptem annis, & ſex menſibus. Triginta autem & tribus annis regnauit in Ieruſalem. 5. Porrò in Ieruſalem nati ſunt ei filij, Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon, quatuor de Bethſabee filia Ammiel. 6. Iebaar quoque, & Eliſama. 7. & Eliphaleth & Noge, & Nepheg, & Iaphia. 8. necnon Eliſama, & Eliada, & Elipheler, nouem: 9. omnes hi filij Dauid, abſque filijs concubinarum: habueruntque ſororem Thamar. 10. Filius autem Salomonis, Roboam: cuius Abia filius genuit Aſa. De hoc quoque natus eſt Ioſaphar, 11. pater Ioram: qui Ioram genuit Ochoziam, ex quo ortus eſt Ioas: 12. & huius Amaſias filius genuit Azariam. Porrò Azariæ filius Ioathan. 13. procreauit Achaz patrem Ezechiæ, de quo natus eſt Manaſſes. 14. Sed & Manaſſes genuit Amon patrem Ioſiæ. 15. Filij autem Ioſiæ fuerunt, primogenitus Iohanan, ſecundus Ioakim, tertius Sedecias, quartus Sellum. 16. De Ioakim natus eſt Iechonias, & Sedecias. 17. Filij Iechoniæ fuerunt, Aſir, Salathiel, 18. Melchiram, Phadaia, Senneſer, & Iecemia, Sama, & Nadabia. 19. de Phadaia orti ſunt Zorobabel & Semei, Zorobabel genuit Moſollam, Hananiam, & Salomith ſororem eorum: 20. Haſaban quoque, & Ohol, & Barachian, & Haſadian, Ioſabheſed, quinque. 21. Filius autem Hananiæ, Phaltias pater Ieſeiæ, cuius filius Raphaia. huius quoque filius, Arnan, de quo natus eſt Obdia, cuius filius fuit Sechenias. 22. Filius Secheniæ, Semeia: cuius filij, Hattus, & Iegaal, & Baria, & Naaria, & Saphat, ſex numero. 23. Filius Naariæ, Elioënai, & Ezechias, & Ezricam, tres, 24. Filij Elioënai, Oduia, & Eliaſub, & Theleia, & Accub, & Iohanan, & Dalaia, & Anani, ſeptem:

H

Vers. 1. DAVID VERO: HOS HABVIT FILIOS] A Hæc & ſequentia explicui 2. Reg. 3. verſ. 2. & ſeq.

Vers. 5. QVATVOR DE BETHSABEE] nonnulli cenſent tres priores, ſcilicet *Simmaa, Sobab, & Nathan*, fuiſſe Vriæ filios, quos poſteà Dauid ſibi adoptauit, vt iniuriam adulterij & homicidij Vriæ factam compenſaret; quartum verò, ſcilicet Salomonem fuiſſe vnicum Dauidis ex Bethſabee filium, eò quòd Salomon Prou. 4. 3. dicat ſe fuiſſe *vnigenitum coram matre ſua*. Verùm meliùs alij cenſent hos omnes fuiſſe Dauidis filios, Salomonem verò dici *vnigenitum*, id eſt vnicè dilectum à matre, vt dixi Prou. 4. c. B

FILIA AMMIEL] *Ammiel* alio nomine dictus eſt *Eliam*, qui fuit filius Achitophel & vnus è triginta fortibus, ſiue heroibus Dauidis 2. Reg. 23. 34.

Vers. 15. PRIMOGENITVS (Ioſiæ) IOHANAN. SECVNDVS IOAKIM. TERTIVS SEDECIAS, QVARTVS SELLVM] *Iohanan* citò morte defunctus eſt, & fortè cum Ioſia patre in prælio occiſus: vnde Ioſiæ in regno ſucceſſit Ioachas, deinde Ioakim, tertiò Sedecias. Ioachas hic fuit binomius: alio enim nomine vocatus eſt *Sellum*, fuitque tertio loco à Ioſia genitus. Cùm enim Ioachas regnare incipiens eſſet 18. annorum, Ioakim poſt tres menſes ei ſuccedens erat 25. annorum, cui poſt vndecim regni annos ſuccedens Sedecias erat 21. annorum dumtaxat. Dices, cur ergo vltimus hic ponitur *Sellum*, id eſt, *Ioachas*, cùm reuera iunior omnium fuerit Sedecias? Reſp. cauſa eſt, quòd Ioachaz tribus tātùm menſibus regnarit, poſt quos à Pharaone captus, abductus eſt in Ægyptum; Ioakim verò regnauit vndecim annis, & totidem Sedecias, vide dicta Ierem. 22. 11. Ioachaz ergo quartus fuit non ætate, ſed regni dignitate, vel potiùs indignitate & breuitate. Nam ætate primus Ioſiæ filius fuit Iohanan, 2. Ioakim, 3. Ioachaz, ſiue Sellum. 4. Sedecias.

FILII IECHONIÆ FVERVNT AZIR] Octo hic filij Iechoniæ recenſentur: ipſe tamen vocatur ſterilis Ierem. 22. 30. quia nullus ei in regno ſucceſſit, vt ibidem explicat Ieremias. Vers. 17.

DE

Verſ. 19. De Phadaia orti ſunt Zorobabel et Semei] Alius eſt hic Zorobabel, à Zorobabele atauo Chriſti Matth. 1. Eius tamen fuit patruelis: nam iſte Matth. 1. fuit filius Salathielis. Nonnulli tamen cenſent vnum eumdemque eſſe Zorobabel, qui natura fuerit filius Phadaiæ, adoptione verò Salathielis. Sed hi cōſequenter dicere debent aliquem filiorum Zorobabel qui hic recenſentur: alio nomine vocatum fuiſſe Abiud Nam Matth. 1. Zorobabel dicitur genuiſſe Abiud. Vnde Mariana opinatur Hananiam qui hic ſequitur, alio nomine vocatum fuiſſe Abiud.

A

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Poſteri Iudæ & Simeonis, eorumque victoriæ & facinora heroica.

1. Filij Iuda: Phares, Heſron, & Charmi, & Hur, & Sobal. 2. Rala verò filius Sobal genuit Iahath, de quo nati ſunt Ahumai, & Laad hæ cognationes Sarathi. 3. Iſta quoque ſtirps Eram: Iezrahel, & Ieſema, & Iedebos. Nomen quoque ſororis eorum, Aſaleſphuni. 4. Phanuel autem pater Gedor, & Ezer pater Hoſa. Iſti ſunt Filij Hur primogeniti Ephratha patris Bethlehem. 5. Aſſur verò patri Thecuæ erant duæ vxores, Halas, & Naara. 6. Peperit autem ei Naara, Oozam, & Hepher, & Themani, & Ahaſthari. Iſti ſunt filij Naara. 7. Porrò filij Halaa, Sereth, Iſaar, & Ethnan. 8. Cos autem genuit Anob, & Soboba, & cognationem Aharehel filij Arum. 9. Fuit autem Iabes inclytus præ fratribus ſuis, & mater eius vocauit nomen illius Iabes, dicens: Quia peperi eum in dolore. 10. Inuocauit verò Iabes Deum Iſrael, dicens: Si benedicens benedixeris mihi, & dilataueris terminos meos, & fuerit manus tua mecum, & feceris me à malitia non opprimi. Et præſtitit Deus quæ precatus eſt. 11. Caleb autem frater Sua genuit Mahir, qui fuit pater Eſthon. 12. Porrò Eſthon genuit Bethrapha, & pheſſe, & Tehinna patrem vrbis Naas: hi ſunt viri Recha. 13. Filij autem Cenez, Othoniel, & Saraia. Porrò filij Othoniel, Hathath, & Maonathi. 14. Maonathi genuit Ophra, Saraia autem genuit Ioab patrem Vallis artificum: ibi quippe artifices erant. 15. Filij verò Caleb filij Iephone, Hir, & Ela, & Naham. Filij quoque Ela: Cenez. 16. Filij quoque Ialeleel: Siph, & Zipha, Tiria, & Aſrael. 17. Et filij Ezra, Iether, & Mered, & Epher, & Ialon genuitque Mariam, & Sammai, & Ieſba patrem Eſthamo. 18. Vxor quoque eius Iudaia, peperit Iared patrem Gedor, & Heber patrem Socho, & Icuthiel patrem Zanoë. Hi autem filij Bethiæ filiæ Pharaonis, quam accepit Mered. 19. Et filij vxoris Odaiæ ſororis Naham patris Ceila, Garmi, & Eſthamo, qui fuit de Machathi. 20. Filij quoque Cinion, Amno, & Rinna filius Hanan, & Thilon. Et filij Ieſi, Zoheth, & Benzoheth. 21. Filij Sela, filij Iuda: Her pater Lecha, & Laada pater Mareſa, & cognationes domus operantium byſſum in domo iuramenti. 22. Et qui ſtare fecit Solem, virique Mendacij, & Securus, & Incendens, qui principes fuerunt in Moab, & qui reuerſi ſunt in Lathem. Hæc autem verba vetera. 23. Hi ſunt figuli habitantes in Plantationibus, & in Sepibus, apud regem in operibus eius, commoratique ſunt ibi. 24. Filij Simeon: Namuel & Iamin, Iarib, Zara, Saul. 25. Sellum filius eius, Mapſam filius eius, Maſma filius eius. 26. Filij Maſma: Hamuel filius eius, Zachur filius eius, Semei filius eius. 27. Filij Semei ſedecim, & filiæ ſex: fratres autem eius non habuerunt filios multos, & vniuerſa cognatio non potuit adæquare ſummam filiorum Iuda. 28. Habitauerunt autem in Berſabee, & Molada, & Harſarſuhal. 29. & in Bala, & in Aſom, & in Tholad. 30. & in Bathuel, & in Horma, & in Siceleg, 31. & in Bethmarchabot, & in Haſarſuſim, & in Bethberai, & in Saarim, hæ ciuitates eorum vſque ad regem Dauid. 32. Villæ quoque eorum: Eram & Aën, Remmon, & Thochen, & Aſan, ciuitates quinque. 33. Et vniuerſi viculi eorum per circuitum ciuitatum iſtarum vſque ad Baal, hæc eſt habitatio eorum, & ſedium diſtributio. 34. Meſobab quoque & Iemlech: & Ioſa filius Ama-

Amaſiæ, 35. & Ioel, & Iehu filius Ioſabiæ filij Saraiæ filij Aſiel, 36. & E-
lioënai, & Iacoba,& Iſuaia,& Aſaia, & Adiel, & Iſmiel,& Banaia, 37. Ziza
quoque filius Sephei filij Allon filij Idaia filij Semri filij Samaia. 38. Iſti ſunt no-
minati principes in cognationibus ſuis, & in domo affinitatum ſuarum multipli-
cati ſunt vehementer. 39. Et profecti ſunt vt ingrederentur in Gador vſque
ad Orientem vallis,& vt quærerent paſcua gregibus ſuis. 40. Inueneruntque
paſcuas vberes & valdè bonas, & terram latiſſimam & quietam & fertilem, in qua
antè habitauerant de ſtirpe Cham. 41. Hi ergo venerunt, quos ſuprà deſcrip-
ſimus nominatim,in diebus Ezechiæ regis Iuda: & percuſſerunt tabernacula eorũ,
& habitatores qui inuenti fuerant ibi,& deleuerunt eos vſque in præſentem diem:
habitaueruntque pro eis,quoniam vberrimas paſcuas ibidem repererunt. 42. De
filijs quoque Simeon abierunt in montem Seir viri quingenti, habentes principes
Phalthiam & Naariam & Raphaiam & Oziel filios Ieſi: 43. & percuſſerunt
reliquias,quæ euadere potuerant,Amalecitarum, & habitauerunt ibi pro eis vſque
ad diem hanc.

VERS. I. FILII IVDA: PHARES, HESRON, ET CHARMI, &c.] *Filij* id eſt poſteri:nam Iudas genuit Phares,Phares genuit Heſron, Heſron genuit Charmi,&c. *Filij* ergo hîc vocantur nepotes & pronepotes, qui longâ ſerie à Iuda deſcendunt. Scopus enim Authoris hoc libro fuit, nominare viros virtute vel familia ampla celebres, qui à Iuda vel alio quopiam Patriarcha prognati ſunt.

VERS. 4. EPHRATHA PATRIS BETHLEHEM] *Patris*, id eſt principis, ait Vatabl. ſic enim ſerui Naaman eum vocant patrem 4. Reg. 5. Alij tamen cēſent Bethlehem eſſe nomen filij *Ephratæ*, non vrbis,ita dictæ.Sic enim cap.2.54.*Bethlehem* vocatur *filius Salma*.

VERS. 5. ASSVR VERO PATRI, (id eſt principi) THECVÆ] ait Vatabl, Alij tamen cenſent *Aſſur* propriè fuiſſe patrem filij,cui nomen erat *Thecua*.

VERS. 9. VOCAVIT NOMEN ILLIVS IABES, DICENS: QVIA PEPERI EVM CVM DOLORE] *Iabes* enim Hebr. dolorem ſignificat. Videtur hic Iabes fuiſſe filius Aram qui præceſſit,frater Aharelis verſ.8. & Othonielis verſ.13. Eſt Metatheſis ſiue tranſpoſitio literarum; dicitur enim *Iabes* Hebr. *Iaabes* pro *Iaaſeb*: nam עצב *oſeb* eſt dolor,vt ſequitur. Ita Pagnin. Sic pro *kebes* id eſt *agnum*, dicitur *keſeb*, ſcilicet pro כבש dicitur כשב.

VERS. 14. SARAIA AVTEM GENVIT IOAB PATREM (id eſt principem) VALLIS ARTIFICVM] *Ideò* ait S. Hieron. dicitur *pater Vallis artificum, quia de filijs eius fuere architecti ad ædificandam domum Domini*.

VERS. 21. IN DOMO IVRAMENTI] Hebr. *Esbaa*, eſt nomen proprium ſignificans *iuramentum*; vnde Sept. vertunt: *In domo Aſeba*. Noſter his decem capitibus ſæpe nomina Hebræa propria non retinet,ſed vertit eorum ſignificata,quia in ſignificatis putat latere aliquod myſterium, vel alluſionem rei vel perſonæ congruam. Adde, ſæpe Latinos nomina propria Græcorum vel Hebræorum vertere in Latina idem ſignificātia. Sic pro *Theodoſius* vel *Theodorus*, dicunt, *Adeodatus*: pro *Chryſoſtomus aureum os*; pro *Anna*, *Gratia*; pro *Salomon*, *Pacificus*; pro *Ieſus*, *Saluator*; pro *Gregorius*, *Vigilantius*; pro *Macarius*, *Felix*; pro *Nicon*, *Victor*.

VERS. 22. ET QVI STARE FECIT SOLEM, VIRIQVE A MENDACII, SECVRVS ET INCENDENS] Omnia hæc ſunt nomina propria, quorum ſignificata noſter vertendo reddidit. Septuag. verò, Pagn. Vatab. & alij nomina Hebr. vt propria retinent, vertuntque: *Ioacim quoque & viri Chozeba & Ioas & Saraph, qui dominati ſunt in Moab. Ioacim* enim, vel vt Hebr. eſt *Iokim*, idem eſt quod, *qui ſtare fecit*, ſcilicet ſolem. *Chozeba*, idem eſt quod *mendacium*; *Ioas*, eſt *ſecurus*; *Saraph* eſt *incendens*. q.d. omnes hi iam nominati, ſunt filij & nepotes qui deſcendunt à Iuda per Selam, licet Hebræi velint eos per Pharez deſcendere.

Audi eos, apud S. Hieronym. in Trad. *Qui ſtare fecit ſolem: redit ad progeniem Pharez, de quo ortus eſt David, opportunum iudicans progeniem Iuda, de qua tribus regia orta eſt, in David terminare. Tra-* *Qui ſtare fecit ſolem. Quæſt.*
B *dunt enim Hebræi hunc fuiſſe Elimelech, virum Noemi, patrem Maalon & Chelion, in cuius tempore ſol ſteterit, propter præuaricatores legis, vt tanto miraculo viſo conuerterentur ad Dominum Deum ſuum. Quod quia facere contempſerunt, idcircò fames inualuit, & ille qui in tribu Iuda prior videbatur, famis inopia cum vxore & filijs, non ſolùm patriâ pelleretur; ſed etiam in eadem peregrinatione cum filijs moreretur. Viros autem mendacij, eſſe Maalon & Chelion, qui hic Securus & Incendens appellantur, & de quibus dicitur, quòd principes fuerint in Moab, eò quòd vxores Moabitidas duxerint; in Hebræo expreſſius ponitur, & ab erudita illius lingua didicimus, vt non principes, ſed mariti dicantur. Quod verò ſequitur: Quæ reuerſa ſunt in Lehem, Noëmi & Ruth demonſtrat, quæ in* לחם *Le-* *Hiſtoria Hebr.*
C *hem, id eſt panem poſt inopiam famis audita vbertate panis, in Bethlehem reuerſa ſunt. Et quia hæc hiſtoria in libro Ruth ſcribitur, idcircò ſubſequitur: Hæc autem verba vetera.*

Hebræos ſequuntur Lyran. Gloſſa, Abulenſ. Hugo. Dion. Feuardentius in ca. 1. Ruth. Baradius in Matth. 1. qui dicunt *Elimelech* fuiſſe virum ſanctiſſimum, ideoque dum videret ſuos ciues ad idola deflectere, rogaſſe Deũ vt ſiſteret ſolem, eoque portento terreret idololatras, & ad ſe compelleret. *Fabula eſſe probatur 7. argum.*

Verùm hanc eſſe Rabbinorum fabulam liquet: primò, quia hîc agitur de poſteris Selæ, *Elimelech* autem fuit ex poſteris Phares. Secundò, quia Ioacim, vel vt Hebr. eſt יוקים *Iokim*, tantùm ſignificat *ſiſtens, ſtare faciens, confirmans*: vnde nonnulli ex Rabbinorum fabula adiecerunt *Primò. Secundò.*

runt in margine *ܢ ſolem*, quod poſteà in textum irrepſit, vt Serarius in Ioſue c. 10. q. 25. Aut potiùs, quia Ioſue eò quòd ſtiterit ſolem, ab Hebræis cognominatus eſt *Iokim*, id eſt *ſtare faciens* & ſiſtens, ſcilicet *ſolem*: hinc *Iokim* ex vulgi vſu ſignificabat idem quod, *qui ſtare fecit ſolem*, vt vertit Noſter. Omnia enim exemplaria habent *ܢ ſolem*. Hic enim *Iokim* ponitur inter *filios*, id eſt poſteros Sclæ; vnde potius poſt Ioſue vixiſſe: ſi autem vixit antè, certè Eſdras qui hæc ſcripſit, vixit poſt Ioſue, à quo *Iokim* ſignificat eum *qui ſtare fecit ſolem*.
Tertiò. Tertiò, quia Biblia Romæ correcta pro: *quæ reuerſa ſunt*, corrigit, *qui reuerſi ſunt in Lechem*. Iam autem Chelion & Mahalon, non ſunt reuerſi in Bethlehem, ſed in Moab mortui.
Quartò. Quartò, quia *viri mendacij*, alij ſunt à *Securus & Incendens*, vt patet ex copula, *&*, quæ inter vtrúque interiicitur, & diuerſa iungit.
Quintò. Quintò, quia *Elimelech* non eſt *Ioacim* vel *Iokim*, nec ſignificat, *qui ſtare fecit ſolem*, ſed *Deus rex* vel *Dei mei rex*: nec *Mahalon* ſignificat *ſecurum*, ſed *infirmum* & ægrum, aut *qui chorum agit* fiſtulamque inflat: *Chelion* vero non ſignificat *incendentem*, ſed *conſectum* & perfectum, & eum *qui totus columbinus eſt*.
Sextò. Sextò, Mahalon & Chelion non fuerunt principes in Moab, vtpote externi & peregrini, pauperes & famelici.
Septimò. Septimò, rem tantam non tacuiſſet liber Ruth, qui famem & vitam Elimelech, Mahalon & Chelion enarrat. Denique res tota infulsâ Rabbinorum traditione nititur, quam S. Hieron. (vel quiſquis eſt author) nudè more ſuo retulit, ſed non approbauit. ita Caiet. Serar. Salian Sanchez & alij paſſim. Nulla ergo miraculoſa ſolis ſtatio inducenda eſt, præter illam quæ enarratur facta ſub Ioſue ca. 10. & ſub Ezechia Iſaiæ 38. Quare hic *Iokim* videtur fuiſſe vir inſignis, qui heroica fortitudinis opera edidit, vt videretur eſſe quaſi alter Ioſue, qui ſolem ſtitit; ideoque æquè ac Ioſue vocatus eſt Iokim, id eſt *Stator ſolis*, etſi reuera ipſe ſolem non ſtiterit, vti ſtitit Ioſue. Sic hodie vocantur Hercules, Samſones, Iulij, Alexandri, Pompeij, Scipiones, vt priſcos illos heroes ſic nominatos imitentur, etſi heroica eorum facta non patrarint. Porrò quòd *Iokim* Hebræis ex vſu vulgi ſignificaret *ſtatorem ſolis*, liquet ex Rabbinis iam citatis apud S. Hieronym. qui putantes *Iokim* eſſe *Elimelech*, inde commenti ſunt ipſum ſtitiſſe ſolem.

Simili modo Iupiter à Romanis nuncupatus

A eſt *Iokim* ſiue *ſtator*, ſcilicet aciei fugientis, eò quòd ſtare feciſſet Romanos in fugam à Samnitibus verſos. Audi Cicer. Orat. Antequàm iret in exilium: *Iupiter ſtator, quem verè huius imperij ſtatorem maiores noſtri nominauerunt, cuius in templo hoſtilem impetum Catilinæ repuli à muro, cuius templum à Romulo victis Sabinis in Palatij radice cum victoria eſt collocatum*. Et Ouidius lib. 4. Faſtorum.

Tempus idem ſtatoris erit quod Romulus olim
Ante Palatini condidit ora iugi.

Sic *Iokim* vel *Ioakim*, ait Pagnin. componi poteſt ex *Iehoua* abbreuiato, & יָקִים *Iokim*, vt ſignificet *Deus ſtatuat*, vel *Deus ſtator*, ſcilicet ſolis ad preces Ioſue.

Et qui reversi sunt in Lahem] hoc eſt in *Bethlehem*, quæ per Aphæreſim vocatur
B *Lahem*, vel *Lehem*, ſicut 1. Paral. 20. 5. *Adeodatus* in Hebr vocatur *Lehemites*, id eſt *Bethlehemites*, vt vertit Noſter ſic cap. 2. v. 9. *Aram* vocatur *Ram*, & *Iechonias* vocatur *Chonias* Ierem. c. 22. v. 24.

Hæc autem verba vetera] q. d. hæc ſunt nomina priſca priſcorum Heroum in Vatabl.

Hi sunt figuli (malè nonnulli legunt: *ſinguli*) habitantes in Plantationibus et in Sepibus apud regem in operibus eius] Vatabl. *Iſti ſunt figuli illi habitantes in Nethaim & Gedera cum rege in opere eius*. Locorum ſunt nomina ob hortis & ſepibus q. d. iſti ſunt *figuli* illi clari qui habitabant in *Nataim* & *Gedera* ſcilicet inter *plantas* & *ſepes*, nimirùm qui verſa- Vers. 23.
C bantur in hortis apud regem Dauidem, vt opera eius regia adiuuarent, ideoq; apud eum magno fuêre in pretio. Hæc Vatabl. ſic & Pagn.

In qua ante habitaverant de stirpe Vers. 40.
Cham] id eſt Chananæi; hi enim prognati ſunt ex Chanaan filio Cham filij Noë. Senſus eſt. q. d. Simeonitæ creſcente numero filiorum ſuæ tribus, cùm arctè habitarent, præſertim in medio tribus Iuda, quæ in ſchiſmate facto ſub Roboã ſuas vrbes à Simeonitis recepit; hoc de cauſa Chananæos vicinos, qui poſt Ioſue in terra ſancta reſtiterant, nec ab Hebræis expelli potuerant, inuaſerunt, eorumq; vrbes agros & paſcua occupauerunt initio regni Ezechiæ: ſed modico tempore iis gauiſi ſunt, nam anno ſexto Ezechiæ cum reliquis nouem tribubus à Salmanaſar captiui abducti ſunt in Aſſyriam. 4. Reg. 17. 6. & cap. 18. v. 10.

CAPVT

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Filij, id eſt poſteri tribus Ruben, Gad & dimidiæ Manaſſe recenſentur, qui pariter vicinos Chananæos ſuis regionibus eiecerunt ſub Ioatham rege, ſed mox ſub Ezechia ob idololatriam primi abducti ſunt in Aſſyriam.

1. Filij quoque Ruben primogeniti Iſrael (ipſe quippe fuit primogenitus eius ſed cùm violaſſet thorum patris ſui, data ſunt primogenita eius filiis Ioſeph, filij Iſrael, & non eſt ille reputatus in primogenitum. 2. Porrò, Iudas, qui erat fortiſſimus inter fratres ſuos, de ſtirpe eius principes germinati ſunt: primogenita autem reputata ſunt Ioſeph.) 3. filij ergo Ruben primogeniti Iſrael: Enoch, & Phallu, Eſron, & Carmi. 4. Filij Ioël: Samaia filius eius, Gog, filius eius. Semei filius eius: 5. Micha filius eius, Reia filius eius, Baal filius eius, 6. Beera filius eius, quem captiuum duxit Thelgathphalnaſar rex Aſſyriorum, & fuit princeps in tribu Ruben. 7. Fratres autem eius, & vniuerſa cognatio eius, quando numerabantur per familias ſuas, habuerunt principes, Iehiel & Zachariam, 8. Porro Bala filius Azaz, filij Samma, filij Ioel, ipſe habitauit in Aroër vſque ad Nebo & Beelmeon. 9. Contra Orientalem quoque plagam habitauit vſque ad introitum eremi, & flumen Euphraten. Multum quippe iumentorum numerum poſſidebant in Terra Galaad. 10. In diebus autem Saul præliati ſunt contra Agareos, & interfecerunt illos, habitaueruntque pro eis in tabernaculis eorum, in omni plaga, quæ reſpicit ad Orientem Galaad. 11. Filij verò Gad è regione eorum habitauerunt in Terra Baſan vſque Selcha: 12. Ioël in capite, & Saphan ſecundus: Ianai autem, & Saphar, in Baſan. 13. Fratres verò eorum ſecundùm domos cognationum ſuarum, Michael, & Moſollam, & Sebe, & Iorai, & Iachan, & Zie, & Heber, ſeptem. 14. Hi filij Abbihail, filij Huri, filij Iara, filij Galaad, filij Michael, filij Ieſeſi, filij Ieddo, filij Buz. 15. Fratres quoque filij Abdiel, filij Guni, princeps domus in familijs ſuis. 16. Et habitauerunt in Galaad, & in Baſan, & in viculis eius, & in cunctis ſuburbanis Saron, vſque ad terminos. 17. Omnes hi numerati ſunt in diebus Ioathan regis Iudá, & in diebus Ieroboam regis Iſrael. 18. Filij Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe, viri bellatores, ſcuta portantes & gladios, & tendentes arcum, eruditique ad prælia, quadraginta quattuor millia & ſeptingenti ſexaginta, procedentes ad pugnam. 19. Dimicauerunt contra Agareos: Ituræi verò, & Naphis, & Nodab, 20. præbuerunt eis auxilium. Traditique ſunt in manus eorum Agarei, & vniuerſi qui fuerant cum eis, quia Deum inuocauerunt cùm præliarentur: & exaudiuit eos, eò quòd credidiſſent in eum. 21. Ceperuntque omnia quæ poſſederant, camelorum quinquaginta millia, & ouium ducenta quinquaginta millia, & aſinos duo millia, & animas hominum centum millia. 22. Vulnerati autem multi corruerunt, fuit enim bellum Domini. Habitaueruntque pro eis vſque ad tranſmigrationem. 23. Filij quoque dimidiæ tribus Manaſſe, poſſederunt terram à finibus Baſan vſque Baal Hermon, & Sanir, & montem Hermon, ingens quippe numerus erat. 24. Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum, Epher, & Ieſi, & Eliel, & Ezriel, & Ieremia, & Odoia, & Iediel, viri fortiſſimi & potentes, & nominati duces in familijs ſuis. 25. Reliquerunt autem Deum patrum ſuorum, & fornicati ſunt poſt deos populorum terræ, quos abſtulit Deus coram eis. 26. & ſuſcitauit Deus Iſrael ſpiritum Phul regis Aſſyriorum, & ſpiritū Thelgathphalnaſar regis Aſſur: & tranſtulit Ruben, & Gad, & dimidiam tribum Manaſſe, & adduxit eos in Lahela, & in Habor, & Ara, & fluuium Gozan, vſque ad diem hanc.

Vers. 1. DATA SVNT PRIMOGENITA EIVS (Ruben) FILIIS IOSEPH] ſcilicet *Ephraim & Manaſſe*. Primogenitus enim habebat duplicem portionem hæreditatis paternæ (cùm cæteri fratres ſinguli haberent ſingulas) vti ſan-

A citur Deuter. 21. 16. & hanc debebat habere Ruben, vtpote primogenitus Iacob; ſed ob eius inceſtum illa tranſlata eſt ad Ioſeph, qui per duos filios iam dictos duplicem terræ ſanctæ portionem obtinuit. Rurſum primoge-

nito

nito competebat ius ſacerdotij, & hoc à Ruben tranſlatum eſt ad Leui: adhæc ius primatus & regni, & hoc delatum eſt Iudæ. Vide dicta Geneſ. 49.

VERS. 12. IOEL IN CAPITE] hoc eſt *Ioel* fuit *caput* & princeps tribus Gad, vt patet ex Hebræo & Græco, ſecundus poſt Ioël fuit Saphan, tertius Ianai & Saphat. qui Baſanitidem occuparunt. Fuêre hi non filij, ſed nepotes Gad, vt patet Geneſ. 46. v. 16.

VERS. 17. IN DIEBVS IEROBOAM REGIS ISRAEL] Hic *Ieroboam* non fuit primus ille rex Iſraël, qui

A ſchiſma fecit à Roboam, ſed longè poſterior, ſcilicet abnepos Iehu; hic enim coæuus fuit Ioatham regi Iuda.

DIMICAVERVNT CONTRA AGAREOS] VERS. 19. id eſt contra Saracenos, qui ab Agar ancilla Abraham dicti ſunt *Agarei*. Porrò Agareis præbuêre auxilium Ituræi, Nephiſæi, & Nodabæi (vt habent Hebr. & Sept.) contra Rubenitas; ſed turpiter ab eis, vtpote Deum inuocantibus cæſi, boniſque & agris ſpoliati ſunt, vt ſequitur.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Filij, id eſt poſteri Leui, atque ex iis cantores & miniſtri templi à Dauide conſtituti. Nominatim verò enumerantur poſteri Aaronis ſacerdotes, vrbeſque ſacerdotales & refugij.

Filij Leui: Gerſon, Caath, & Merari. 2. Filij Caath: Amram, Iſaar, Hebron, & Oziel. 3. Filij Amram: Aaron, Moyſes, & Maria: Filij Aaron: Nadab & Abiu, Eleazar & Ithamar. 4. Eleazar genuit Phinees, & Phinees genuit Abiſue, 5. Abiſue verò genuit Bocci, & Bocci genuit Ozi. 6. Ozi genuit Zaraiam, & Zaraias genuit Meraioth. 7. Porrò Meraioth genuit Amariam, & Amarias genuit Achitob. 8. Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Achimaas, 9. Achimaas genuit Azariam, Azarias genuit Iohanan, 10. Iohanan genuit Azariam: ipſe eſt qui ſacerdotio functus eſt, in domo quam ædificauit Salomon in Ieruſalem. 11. Genuit autem Azarias Amariam, & Amarias genuit Achitob, 12. Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Sellum, 13. Sellum genuit Helciam, & Helcias genuit Azariam, 14. Azarias genuit Saraiam, & Saraias genuit Ioſedec. 15. Porrò Ioſedec egreſſus eſt, quando tranſtulit Dominus Iudam & Ieruſalem per manus Nabuchodonoſor. 16. Filij ergo Leui: Gerſon, Caath, & Merari. 17. Et hæc nomina filiorum Gerſon: Lobni, & Semei. 18. Filij Caath: Amram, & Iſaar, & Hebron, & Oziel, 19. Filij Merari; Moholi & Muſi. Hæ autem cognationes Leui ſecundùm familias eorum. 20. Gerſom, Lobni filius eius, Zara filius eius. Iethrai filius eius. 22. Filij Caath, Aminadab filius eius, Core filius eius, Aſir filius eius, 23. Elcana filius eius, Abiaſaph filius eius, Aſir filius eius. 24. Thahath filius eius, Vriel, filius eius, Ozias filius eius, Saul filius eius. 25. Filij Elcana, Amaſai & Achimoth. 26. & Elcana: Filij Elcana: Sophai filius eius, Nahath filius eius, 27. Eliah filius eius, Ieroham filius eius, Elcana filius eius. 28. Filij Samuel, primogenitus Vaſſeni, & Abia. 29. Filij autem Merari, Moholi; Lobni filius eius, Semei filius eius, Oza filius eius, 30. Sammaa filius eius, Haggia filius eius. Aſaia filius eius. 31. Iſti ſunt, quos conſtituit Dauid ſuper cantores domus Domini, ex quo collocata eſt arca: 32. & miniſtrabant coram tabernaculo teſtimonij, canentes donec ædificaret Salomon domum Domini in Ieruſalem: ſtabant autem iuxta ordinem ſuum in miniſterio. 33. Hi verò ſunt qui aſſiſtebant cum filiis ſuis. de filiis Caath. Heman cantor filius Iohel, filij Samuel, 34. filij Elcana, filij Ieroham, filij Eliel. filij Thohu, 35. filij Suph, filij Elcana, filij Mahath, filij Amaſai, 36. filij Elcana, filij Iohel, filij Azariæ filij Sophoniæ, 37. filij Thahath, filij Aſir, filij Abiaſaph. filij Core, 38. filij Iſaar, filij Caath. filij Leui, filij Iſraël. 39. Et frater eius Aſaph, qui ſtabat à dextris eius, Aſaph filius Barachiæ filij Samaa, 40. filij Michaël, filij Baſaiæ, filij Melchiæ, 41. filij Athanai, filij Zara, filij Adaia, 42. filij Ethan. filij Zamma, filij Semei, 43. filij Ieth, filij Gerſom. filij Leui. 44. Filij autem Merari fratres eorum ad ſiniſtram, Ethan filius Cuſi, filij Abdi. filij Maloch, 45. fi-

lij Haſabiæ, filij Amaſiæ, filij Helciæ, 46. filij Amaſai, filij Boni, filij Somer,
47. filij Moholi, filij Muſi, filij Merari, filij Leui. 48. Fratres quoque eorum
Leuitæ, qui ordinati ſunt in cunctum miniſterium tabernaculi domus Domini.
49. Aaron verò, & filij eius adolebant incenſum ſuper altare holocauſti & ſu-
per altare thymiamatis, in omne opus Sancti ſanctorum: & vt precarentur pro
Iſraël, iuxta omnia quæ præceperat Moyſes ſeruus Dei. 50. Hi ſunt autem filij
Aaron, Eleazar filius eius, Phinees filius eius, Abiſue filius eius, 51. Bocci filius
eius, Ozi filius eius, Zarahia filius eius, 52. Meraioth filius eius, Amarias filius
eius, Achitob filius eius, 53. Sadoc filius eius, Achimaas filius eius. 54. Et hæc
habitacula eorum per vicos atque confinia, filiorum ſcilicet Aaron, iuxta cogna-
tiones Caathitarum: ipſis enim ſorte contigerant. 55. Dederunt igitur eis He-
bron in terra Juda, & ſuburbana eius per circuitum: 56. agros autem ciuitatis,
& villas, Caleb filio Jephone. 57. Porrò filiis Aaron dederunt ciuitates ad con-
fugiendum, Hebron, & Lobna & ſuburbana eius: 58. Jether quoque & Eſthe-
mo cum ſuburbanis ſuis, ſed & Helon & Dabit cum ſuburbanis ſuis, 59. Aſan
quoque & Bethſemes & ſuburbana earum. 60. De tribu autem Beniamin, Ga-
bee & ſuburbana eius, & Almath cum ſuburbanis ſuis, Anathoth quoque cum
ſuburbanis ſuis; omnes ciuitates, tredecim, per cognationes ſuas. 61. Filiis au-
tem Caath reſiduis de cognatione ſua, dederunt ex dimidia tribu Manaſſe in
poſſeſſionem vrbes decem. 62. Porrò filiis Gerſom per cognationes ſuas, de tri-
bu Iſſachar, & de tribu Aſer, & de tribu Nephthali, & de tribu Manaſſe in Baſan,
vrbes tredecim. 63. Filiis autem Merari per cognationes ſuas, de tribu Ruben,
& de tribu Gad, & de tribu Zabulon, dederunt ſorte ciuitates duodecim. 64. De-
derunt quoque filij Iſraël Leuitis ciuitates, & ſuburbana earum: 65. dederunt-
que per ſortem, ex tribu filiorum Juda, & ex tribu filiorum Simeon, & ex tribu
filiorum Beniamin, vrbes has quas vocauerunt nominibus ſuis, 66. & his qui
erant de cognatione filiorum Caath, fueruntque ciuitates in terminis eorum de
tribu Ephraim. 67. Dederunt ergo eis vrbes ad confugiendum, Sichem cum
ſuburbanis ſuis in monte Ephraim, & Gazer cum ſuburbanis ſuis, 68. Jecmaam
quoque cum ſuburbanis ſuis, & Bethoron ſimiliter, 69. necnon & Helon cum
ſuburbanis ſuis, & Gethremmon in eumdem modum. 70. Porrò ex dimidia
tribu Manaſſe, Aner & ſuburbana eius, Baalam & ſuburbana eius: his videlicet,
qui de cognatione filiorum Caath reliqui erant. 71. Filiis autem Gerſom, de
cognatione dimidiæ tribus Manaſſe, Gaulon in Baſan & ſuburbana eius, & A-
ſtharoth cum ſuburbanis ſuis. 72. De tribu Iſſachar, Cedes & ſuburbana eius,
& Dabereth cum ſuburbanis ſuis. 73. Ramoth quoque & ſuburbana eius, & A-
nem cum ſuburbanis ſuis. 74. De tribu verò Aſer: Maſel cum ſuburbanis ſuis,
& Abdon ſimiliter, 75. Hucac quoque & ſuburbana eius, & Rohob cum ſubur-
banis ſuis. 76. Porrò de tribu Nephthali, Cedes in Galilæa & ſuburbana eius,
Hamon cum ſuburbanis ſuis, & Cariathaim & ſuburbana eius. 77. Filiis autem
Merari reſiduis: de tribu Zabulon, Remmono & ſuburbana eius, & Thabor cum
ſuburbanis ſuis. 78. trans Jordanem quoque ex aduerſo Jericho contra O-
rientem Jordanis, de tribu Ruben, Boſor in ſolitudine cum ſuburbanis ſuis, &
Jaſſa cum ſuburbanis ſuis, 79. Cademoth quoque & ſuburbana eius, & Me-
phaat cum ſuburbanis ſuis. 80. Necnon & de tribu Gad, Ramoth in Galaad
& ſuburbana eius, & Manaim cum ſuburbanis ſuis. 81. ſed & Heſebon cum
ſuburbanis ſuis, & Jezer cum ſuburbanis ſuis.

Vers. 3. FILII AARON: NADAB ET ABIV] qui adolentes ignem alienum à Deo occiſi ſunt Leuit. 10. v. 2. ſuperfuêre ergo ſoli duo *Eleazar* & *Ithamar*; Eleazar fuit ſenior, ideoque Aaroni ſucceſſit in pontificatu, eiuſque poſteri vſque ad Ozi, de quo mox.

Vers. 5. BOCCI GENVIT OZI] poſt hunc *Ozi*, Pontifex factus eſt Heli, qui erat abnepos Ithamar, non Eleazar: Heli ſucceſsêre quatuor eius poſteri, quorum vltimus fuit Abiathar, qui à Salomone ob coniurationem cum Adonia contra ſe factam pontificatu priuatus fuit, ſuffecto in eius locum Sadoc, qui erat ex po- A ſteris Eleazar: vnde pontificatus manſit in eius poſteris vſque ad captiuitatem Babylonicam. Quare quatuor medij, qui hîc nominantur ab Ozi vſque ad Sadoc, ſcilicet *Zaraias, Meraioth, Amarias* & *Achitob*, non fuêre Pontifices; ceteri verò poſt Sadoc fuêre.

AZARIAS AVTEM GENVIT ZARAIAM] *Azarias* hic fuit animoſus ille Pontifex, qui reſtitit Oziæ, ſiue Azariæ regi volenti offerre incenſum, eumque è templo eiecit, vti dicitur lib. 2. cap. 26. Filius *Azariæ* fuit *Zaraias*, qui Pontifex fuit poſt patrem vſque ad excidium Ieroſolymæ & templi, ac cum ſeptuaginta pri- Vers. 14.

mori-

moribus Iudæorum à Nabuchodonoſor occiſus eſt, vt dictum eſt lib. 4. Reg. cap. vlt. v. 18. Filius *Saraia* fuit *Ioſedec*, qui abductus in Babylonem ex ea Iudæos captiuos abduxit cum Zorobabele Duce, anno primo Cyri, Filius *Ioſedec* fuit *Ioſue* ſiue *Ieſus* Pontifex, qui cum Zorobabele templum inſtaurauit, vt dicitur 1. Eſdræ 5. 2. vti eidem iuſſerat Deus per Zachariam cap. 3.

VERS. 22. CORE FILIVS EIVS] Hic eſt *Core*, qui Moyſi rebellans viuus à terra dehiſcente cum tabernaculo ſuo abſorptus fuit, ſed filij eius innocentes à Deo per miraculum illæſi ſeruati ſunt, qui proinde hîc recenſentur. Ex quibus fuit *Elcana* pater Samuelis prophetæ, vt patet v. 27. & 34. & 37.

VERS. 28. FILII SAMVEL] qui fuit filius *Elcanæ* pro- A ximè v. 27. nominati. Ideò enim proximè poſt eum nominatur, vt indicaretur eius fuiſſe filius. Ita Vatabl.

PRIMOGENITVS VASSENI ET ABIA] Dices, 1. Reg. 8. 2. dicitur *nomen filij eius* (Samuelis) *primogeniti, Ioël; & nomen ſecundi, Abia.* Reſp. *Ioël* fuiſſe binomium, & alio nomine vocatum *Vaſſeni.* Aut certè *Ioël* hîc excidit, & *Vaſſeni*; Hebr. ושני id eſt *& ſecundus Abia*; vnde Sept. clarè vertunt, *Et filij Samuel primogenitus eius Ioël, & ſecundus Abia.* Hi ſunt qui degeneres à Samuele occaſionem dederunt populo pe- B tendi regem, vnde Samuel regem eis dedit Saulem 1. Reg. 8.

HÆC HABITACVLA] q. d. hæ ſunt ſacerdotum vrbes eis à Ioſue aſſignatæ cap. 21. vbi ferè eodem ordine recenſentur quo hîc. VERS. 54.

C A P V T S E P T I M V M.

S Y N O P S I S C A P I T I S.

Filij, id eſt poſteri Iſſachar, Beniamin, Nephthali, Manaſſe, Ephraim & Aſer.

1. POrrò filij Iſſachar: Thola, & Phua, Iaſub, & Simeron, quatuor. 2. Filij Thola: Ozi & Raphaia, & Ieriel, & Iemai, & Iebſem, & Samuel, principes per domos cognationum ſuarum. De ſtirpe Thola viri fortiſſimi numerati ſunt in diebus Dauid, viginti duo millia ſexcenti. 3. Filij Ozi: Izrahia, de quo nati ſunt Michaël, & Obadia, & Iohel, & Ieſia, quinque omnes principes. 4. Cumque eis per familias & populos ſuos accincti ad prælium, viri fortiſſimi, triginta ſex millia: multas enim habuerunt vxores, & filios. 5. Fratres quoque eorum per omnem cognationem Iſſachar, robuſtiſſimi ad pugnandum, octoginta ſeptem millia numerati ſunt. 6. Filij Beniamin: Bela, & Bechor, & Iadiel, tres. 7. Filij Bela: Esbon, & Ozi, & Oziel, & Ierimoth, & Vrai, quinque principes familiarum, & ad pugnandum robuſtiſſimi: numerus autem eorum, viginti duo millia & triginta quatuor. 8. Porrò filij Bechor: Zamira, & Ioas, & Eliezer, & Elioënai, & Amri, & Ierimoth, & Abia, & Anathoth, & Almath: omnes hi, filij Bechor. 9. Numerati ſunt autem per familias ſuas principes cognationum ſuarum, ad bella fortiſſimi, viginti millia & ducenti. 10. Porrò filij Iadihel: Balan. Filij autem Balan: Iebus, & Beniamin, & Aod, & Chanaa, & Zethan, & Tharſis & Abiſahar, 11. omnes hi filij Iadihel, principes cognationum ſuarum, viri fortiſſimi, decem & ſeptem millia & ducenti, ad prælium procedentes. 12. Sepham quoque, & Hapham filij Hir: & Haſim filij Aher. 13. Filij autem Nephthali: Iaſiel, & Guni, & Ieſer, & Sellum, filij Bala. 14. Porrò filius Manaſſe, Eſriel: concubinaque eius Syra peperit Machir patrem Galaad. 15. Machir autem accepit vxores filijs ſuis Happhim & Saphan: & habuit ſororem nomine Maacha: nomen autem ſecundi, Salphaad, natæque ſunt Salphaad filiæ. 16. Et peperit Maacha vxor Machir filium, vocauitque nomen eius Phares: porrò nomen fratris eius, Sares: & filij eius Vlam, & Recen. 17. Filius autem Vlam, Badan. Hi ſunt filij Galaad, filij Machir, filij Manaſſe. 18. Soror autem eius Regina peperit Virum decorum, & Abiezer, & Mohola. 19. Erant autem filij Semida, Ahin, & Sechem, & Leci, & Aniam. 20. Filij autem Ephraim: Suthala, Bared filius eius, Thahath filius eius, Elada filius eius, Thahath filius eius, huius filius Zabad, 21. & huius filius Suthala, & huius filius Ezer & Elad: occiderunt eos viri Geth indigenæ, quia deſcenderant vt inuaderent poſſeſſionem eorum. 22. Luxit igitur Ephraim pater eorum multis diebus, & venerunt fratres eius vt conſolarentur eum. 23. Ingreſſuſque eſt ad vxorem ſuam; quæ concepit, & peperit filium, & vocauit nomen eius Beria eò quòd in malis domus eius ortus eſſet: 24. filia autem eius fuit Sara, quæ ædificauit Bethoron inferiorem & ſuperiorem, & Oſenſara. 25. Porrò

rò filius eius Rapha, & Reſeph, & Thale, de quo natus eſt Thaan, 26. qui genuit Laadan: huius quoque filius Ammiud, qui genuit Elizama, 27. de quo ortus eſt Nun, qui habuit filium Ioſue. 28. Poſſeſſio autem eorum & habitatio, Bethel cum filiabus ſuis & contra Orientem Noran, ac Occidentalem plagam Gazer & filiæ eius, Sichem quoque cum filiabus ſuis, vſque ad Aza cum filiabus eius. 29. Iuxta filios quoque Manaſſe, Bethſan & filias eius, Thanach & filias eius, Mageddo & filias eius, Dor & filias eius: in his habitauerunt filij Ioſeph, filij Iſraël. 30. Filij Aſer: Iemna, & Ieſua, & Ieſſui, & Baria, & Sara ſoror eorum. 31. Filij autem Baria: Heber, & Melchiel: ipſe eſt pater Barſaith. 32. Heber autem genuit Iephlat, & Somer, & Hotham, & Suaa ſororem eorum. 33. Filij Iephlat: Phoſech, & Chamaol, & Aſoth: hi filij Iephlat. 34. Porrò filij Somer: Ahi, & Roaga, & Haba, & Aram. 35. Filij autem Helem fratris eius: Supha, & Iemna, & Selles, & Amal. 36. Filij Supha: Sue, Harnapher, & Sual, & Beri, & Iamra, 37. Boſor, & Hod, & Samma, & Saluſa, & Iethran, & Bera. 38. Filij Iether: Iephone, & Phaſpha, & Ara. 39. Filij autem Olla; Aree, & Haniel, & Reſia. 40. Omnes hi filij Aſer, principes cognationum, electi atque fortiſſimi duces ducum: numerus autem eorum ætatis quæ apta eſſet ad bellum, viginti ſex millia.

Vers. 3. FILII OZI] *Filij*, id eſt *filius*, vnus enim tantùm nominatur, ſcilicet *Izrahia*, eò quòd eius ſolius, velut eximij, proſapiam deinceps pertexere voluerit Eſdras: veriſimile enim eſt Ozi plures habuiſſe filios, ſed minùs claros. Certum enim eſt hiſce decem capitibus multorum poſterorum Patriarcharum nomina reticeri: prolixum enim & quaſi infinitum fuiſſet omnes enumerare. Quare aliqui tantùm illuſtriores hîc recenſentur, cæteri reticentur. Sic Geneſ. 46.23 dicitur: *Filij Dan, Huſim. Filij*, id eſt *filius*, vnum enim dumtaxat habuit, à quo tota tribus Dan propagata eſt. Eſt Enallage numeri. Recenſet enim omnes Patriarcharum filios, quorum vnum dumtaxat habuit Dan.

Vers. 6. FILII BENIAMIN: BELA ET BECHOR ET IADIEL, TRES] Tres hi fuêre illuſtriores: nam vniuerſim fuêre decem, qui recenſentur Geneſ. 46.21.

Vers. 18. SOROR AVTEM EIVS REGINA PEPERIT VIRVM DECORVM] Hebr. *Et ſoror eius Molecheth peperit Iſchod* Ita Sept. Pagn. Vatabl & alij; ſed Noſter nomina propria per ſignificata more ſuo tranſtulit: *Molechet* enim ſignificat *reginam, Iſchod* verò *virum decorum*. Vide dicta c.4. v.22. & 23.

OCCIDERVNT AVTEM EOS (filios Ephraim primogeniti Ioſeph) VIRI GETH INDIGENÆ, QVIA DESCENDERANT VT INVADERENT POSSESSIONES EORVM] Veriſimile eſt Pharaonem Ioſepho, quem ob famem depulſam Ægypto præfecerat, in ea poſſeſſiones aliquas donaſſe, præſertim in eius finibus, & terra Geſſen, quam fratribus eius ad pecora alenda aſſignauerat. Ioſeph verò moriens has poſſeſſiones reliquit filio ſuo Ephraim: Ephraim autem illas tradidit filiis ſuis; ſed eos occiderunt Ægypto vicini Gethæi, & poſſeſſiones eorum occuparunt, & hoc eſt, quod hic dicitur. Meminit huius cædis Chaldæus Paraphraſtes Cant. 2. v.7. ſed veris multa fabuloſa more ſuo admiſcet. Vers. 21.

FILIA AVTEM EIVS FVIT SARA, QVÆ ÆDIFICAVIT BETHORON] *Filia* id eſt neptis, vel potiùs proneptis; nec enim filia Ephraim habitans cum eo in Ægypto potuit ædificare *Bethoron*, & duas alias vrbes quæ erant in Chanaan. Vers. 24

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Poſteri Beniamin pleniùs recenſentur, vt deinde pertexatur genealogia Saulis v. 33.

1. BEniamin autem genuit Bale primogenitum ſuum, Aſbel ſecundum, Ahara tertium, 2. Nohaa quartum, & Rapha quintum. 3. Fueruntque filij Bale: Addar, & Gera & Abiud. 4. Abiſue quoque & Naaman, & Ahoë, 5. ſed & Gera, & Sephuphan, & Huram. 6. Hi ſunt filij Ahod, principes cognationum habitantium in Gabaa, qui tranſlati ſunt in Manahath. 7. Naman autem, & Achia, & Gera ipſe tranſtulit eos, & genuit Oza, & Ahiud, 8. Porrò Saharaim genuit in regione Moab, poſtquam dimiſit Huſim & Bara vxores ſuas. 9. Genuit autem de Hodes vxore ſua Iohab, & Sebia, & Moſa, & Molchom, 10. Iehus quoque, & Sechia, & Marma. Hi ſunt filij eius, principes in familiis ſuis. 11. Mehuſim verò genuit Abitob, & Elphaal. 12. Porrò filij

filij Elphaal: Heber,& Miſaam,& Samad: hic ædificauit Ono,& Lod, & filias
eius. 13. Baria autem & Sama, principes cognationum habitantium in Aia-
lon: hi fugauerunt habitatores Geth. 14. Et Ahio, & Seſac, & Ierimoth. 15.
& Zabadia,& Arod,& Heder, 16. Michael quoque,& Ieſpha & Ioha, filij Baria.
17. Et Zabadia,& Moſollam, & Hezeci, & Heber, 18. & Ieſamari, & Iezlia, &
& Iobab, filij Elphaal. 19. & Iacim,& Zechri,& Zabdi, 20. & Elioënai, &
Selethai, & Eliel, 21. & Adaia, & Baraia, & Samarath, filij Semei. 22. Et
Ieſpham, & Heber, & Eliel, 23. & Abdon, & Zechri, & Hanan, 24. & Ha-
nania, & Ælam, & Anathothia, 25. & Iephdaia, & Phanuel, filij Se-
ſac. 26. & Samſari, & Sohoria,& Otholia, 27. & Ierſia, & Elia, & Zechri, filij
Ieroham. 28. Hi patriarchæ, & cognationum principes, qui habitauerunt in
Ieruſalem. 29. In Gabaon autem habitauerunt Abigabaon, & nomen vxoris
eius Maacha: 30. filiuſque eius primogenitus Abdon, & Sur,& Cis,& Baal,&
Nadab. 31. Gedor quoque,& Ahio,& Zacher,& Macelloth: 32. & Macel-
loth genuit Samaa: habitaueruntque ex aduerſo fratrum ſuorum in Ieruſalem
cum fratribus ſuis. 33. Ner autem genuit Cis, & Cis genuit Saul. Porrò
Saul genuit Ionathan,& Melchiſua,& Abinadab,& Esbaal. 34. Filius autem
Ionathan, Meribaal: & Meribaal genuit Micha. 35. Filij Micha, Phithon,
& Melech, & Tharaa, & Ahaz. 36. & Ahaz genuit Ioada: & Ioada genuit
Alamath,& Azmoth,& Zamri: porrò Zamri genuit Moſa, 37. & Moſa ge-
nuit Baana, cuius filius fuit Rapha, de quo ortus eſt Elaſa, qui genuit Aſel. 38.
Porrò Aſel ſex filij fuerunt his nominibus, Ezricam, Bocru, Iſmael, Saria, Ob-
dia,& Hanan: omnes hi filij Aſel. 39. Filij autem Eſec fratris eius, Vlam pri-
mogenitus,& Iehus ſecundus, & Eliphalet tertius. 40. Fueruntque filij V-
lam viri robuſtiſſimi, & magno robore tendentes arcum: & multos habentes
filios ac nepotes, vſque ad centum quinquaginta. Omnes hi, filij Beniamin.

VERS. 7. NAAMAN AVTEM ET ACHIA ET GERA, ſupple, ſunt filij Abod, quos verſ. præcedenti me recenſiturum promiſi: IPSE, ſcilicet *Gera*, qui proximè præceſſit, TRANSTVLIT EOS] ſcilicet Abodiias ex Gabaa in Manahath, vt dictum eſt verſ. 6. Idemque Gera *genuit Oza & Ahiud*, ac tertium *Saharaim* exiſtens *in regione Moab*, vt ſequitur v. 8. ad quam Gera migrauit fortè cum Elimelech famis cauſa, Ruth 1.

VERS. 28. QVI HABITAVERVNT IN IERVSALEM] Ieruſalem enim ſpectabat ad tribum Beniamin, quæ eamdem ceſſit Iudæ, vt ex illa eiiceret Iebuſæos, vt dixi Ioſue 18. & Iudic. 1.

VERS. 29. IN GABAON AVTEM HABITAVERVNT ABIGABAON, &c.] id eſt *pater Gabaon*, ſcilicet princeps Gabaon, cuius nomen proprium erat *Iebiel*, vt dicitur cap. ſeq. verſ. 35. qui fuit pater Cis patris Saulis, vt ſequitur. Dices, quomodo ergo verſ. 33. dicitur Ner fuiſſe pater Cis & auus Saulis? Reſp. *Iebiel*, alio nomine dictum fuiſſe *Ner*, id eſt *lucerna*, eò quòd ipſe vt lucerna toti familiæ præfulgeret. Ita Emanuel Sà & Mariana, licet alij putent *Iebiel* fuiſſe patrem *Ner*, cuius filius fuit Cis, nepos *Saul*, idque colligunt ex cap. ſeq. verſ. 36. vbi *Iebiel* dicitur genuiſſe *Ner*, ſed ibidem dicitur *Iebiel* genuiſſe *Cis*: quare *Ner* ibidem non fuit pater, ſed frater *Cis*, cui *Ner* pater ſuum nomen impoſuit.

VERS. 33. ESBAAL] Hic alio nomine dictus eſt *Isboſeth*, qui fuit quartus Saulis filius, & Dauidis antagoniſta 2. Reg. 2. 8.

VERS. 34. FILIVS AVTEM IONATHAN, MERIBBAAL] *Meribbaal*, eſt *Miphiboſeth*; hic enim vnicus fuit filius Ionathæ, ac pater Michæ, vt ſequitur. Porrò *Miphiboſeth* vocatur *Meribbaal*, id eſt *litigans cum domino*, vel *Meribaal*, id eſt *rebellans domino*: qua de cauſa ita vocatus ſit, neſcitur. Hebræi apud S. Hier. in Tradit. cauſam dant, quòd murmurarit contra Dominum, qui Dauidem in regnum reduxerat, eò quòd Dauid ſibi bona ademiſſet, eaque Sibæ ſeruo ſuo ſe calumnianti dediſſet 2. Reg. 19. 29. Verùm hoc planè incertum eſt. Alij ita dictum volunt, quòd idola Baal deſtruxerit: hac enim de cauſa Gedeon vocatus eſt *Ierobaal*, id eſt, *litigator cum Baal*. Iudic. 6. 32. Veriſimilius eſt eum vocatum *Meribbaal*, eò quòd cum ſeruo ſuo Siba, falsò ſe de affectato regno apud Dauidem accuſante, non quaſi cum ſeruo, ſed quaſi cum hero & Domino litigare, imò hereditatem ſuam (ita iubente Dauide) diuidere coactus ſit. Hæc enim inſignis ei fuit iniuria & vilipenſio.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

R*Ecenſentur primores Iudæorum, qui è Babylone redierunt in Ieruſalem cum ſacerdotibus, Leuitis & Nathinæis; item Beniaminitæ, ac parentes & poſteri Saulis.*

1. VNiuerſus ergo Iſrael dinumeratus eſt: & ſumma eorum ſcripta eſt in Libro regum Iſrael, & Iuda: tranſlatique ſunt in Babylonem propter delictum ſuum. 2. Qui autem habitauerunt primi in poſſeſſionibus, & in vrbibus ſuis: Iſrael, & Sacerdotes, & Leuitæ, & Nathinæi. 3. Commorati ſunt in Ieruſalem de filiis Iuda, & de filiis Beniamin, de filiis quoque Ephraim, & Manaſſe. 4. Othei filius Ammiud, filij Amri, filij Omrai, filij Bonni, de filiis Phares filij Iuda. 5. Et de Siloni: Aſaia primogenitus, & filij eius. 6. De filiis autem Zara: Iehuel, & fratres eorum, ſexcenti nonaginta. 7. Porrò de filiis Beniamin: Salo filius Moſollam, filij Oduia, filij Aſana: 8. & Iobania filius Ieroham: & Ela filius Ozi, filij Mochori: & Moſollam filius Saphatiæ, filij Rahuel, filij Iebaniæ, 9. & fratres eorum per familias ſuas, nongenti quinquaginta ſex. Omnes hi, principes cognationum per domos patrum ſuorum. 10. De ſacerdotibus autem: Iedaia, Ioiarib, & Iachin, 11. Azarias quoque filius Helciæ, filij Moſollam, filij Sadoc, filij Maraioth, filij Achitob, pontifex domus Dei: 12. Porrò Adaias filius Ieroham, filij Phaſſur, filij Melchiæ; & Maaſai filius Adiel, filij Iezra, filij Moſollam, filij Moſollamith, filij Emmer, 13. fratres quoque eorum principes per familias ſuas, mille ſeptingenti ſexaginta, fortiſſimi robore ad faciendum opus miniſterij in domo Dei. 14. De Leuitis autem: Semeia filius Haſſub, filij Ezricam, filij Haſebia, de filiis Merari. 15. Bacbacar quoque carpentarius, & Galal, & Mathania filius Micha, filij Zechri filij Aſaph. 16. & Obdia filius Semeiæ, filij Galal, filij Idithun: & Barachia filius Aſa, filij Elcana, qui habitauit in atriis Netophati. 17. Ianitores autem: Sellum, & Accub, & Telmon, & Ahiman, & frater eorum Sellum princeps, 18. vſque ad illud tempus, in porta regis ad Orientem, obſeruabant per vices ſuas de filiis Leui. 19. Sellum verò filius Core, filij Abiaſaph, filij Core, cum fratribus ſuis, & domo patris ſui, hi ſunt Coritæ ſuper opera miniſterij, cuſtodes veſtibulorum tabernaculi: & familiæ eorum per vices caſtrorum Domini cuſtodientes introitum. 20. Phinees autem filius Eleazari, erat dux eorum coram Domino, 21. Porrò Zacharias filius Moſollamia, ianitor portæ tabernaculi teſtimonij. 22. Omnes hi electi in oſtiarios per portas, ducenti duodecim: & deſcripti in villis propriis: quos conſtituerunt Dauid, & Samuel Videns, in fide ſua, 23. tam ipſos, quàm filios eorum, in oſtiis domus Domini, & in tabernaculo, vicibus ſuis. 24. Per quatuor ventos erant oſtiarij, id eſt ad Orientem, & ad Occidentem, & ad Aquilonem, & ad Auſtrum. 25. Fratres autem eorum in viculis morabantur, & veniebant in ſabbatis ſuis de tempore vſque ad tempus. 26. His quatuor Leuitis creditus erat omnis numerus ianitorum, & erant ſuper exedras, & theſauros domus Domini. 27. Per gyrum quoque templi Domini morabantur in cuſtodiis ſuis: vt cùm tempus fuiſſet, ipſi manè aperirent fores. 28. De horum genere erant & ſuper vaſa miniſterij: ad numerum enim & inferebantur vaſa, & efferebantur. 29. De ipſis, & qui credita habebant vtenſilia ſanctuarij, præerant ſimilæ, & vino, & oleo, & thuri, & aromatibus. 30. Filij autem ſacerdotum vnguenta ex aromatibus conficiebant. 31. Et Mathathias Leuites primogenitus Sellum Coritæ, præfectus erat eorum quæ in ſartagine frigebantur. 32. Porrò de filiis Caath fratribus eorum, ſuper panes erant propoſitionis, vt ſemper nouos per ſingula ſabbata præpararent. 33. Hi ſunt principes cantorum per familias Leuitarum, qui in exedris morabantur, vt die ac nocte iugiter ſuo miniſterio deſeruirent. 34. Capita Leuitarum, per familias ſuas principes, manſerunt in Ieruſalem. 35. In Gabaon autem commorati ſunt, pater Gabaon Iehiel, & nomen vxoris eius Maacha. 36. Filius primogenitus eius Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Ner, & Nadab, 37. Gedor quoque, & Ahio, & Zacharias, & Macelloth. 38. Porrò Macelloth genuit Samaan: iſti habitauerunt

uerunt

nerunt è regione fratrum ſuorum in Ieruſalem, cum fratribus ſuis. 39. Ner autem genuit Cis: & Cis genuit Saul: & Saul genuit Ionathan, & Melchiſua, & Abinadab, & Esbaal. 40. Filius autem Ionathan, Meribbaal: & Meribbaal genuit Micha. 41. Porrò filij Micha, Phithon, & Melech, & Thaara, & Ahaz. 42. Ahaz autem genuit Iara, & Iara genuit Alamath, & Azmoth, & Zamri. Zamri autem genuit Moſa. 43. Moſa verò genuit Bana: cuius filius Raphaia, genuit Elaſa: de quo ortus eſt Aſel. 44. Porrò Aſel ſex filios habuit his nominibus, Ezricam, Bocru, Iſmahel, Saria, Obdia, Hanan. Hi ſunt filij Aſel.

Vers. 1. VNIVERSVS ERGO ISRAEL DINVMERATVS EST] à Dauide 2. Reg. 24

TRANSLATIQVE SVNT IN BABYLONEM] Hucuſque ergo Eſdras recenſuit Hebræos, qui captiuitatem Babylonicam anteceſſerunt: deinceps verò recenſebit eos qui ex ea redierunt, & poſt eam vixerunt; vbi nota multos ex Iſraël, id eſt decem tribubus poſt ſchiſma tranſmigraſſe in Ieruſalem: tum quia horrebant ſchiſma factum à Ieroboam, volebantque priſcam Iudæorum religionem ſequi, & colere Deum in templo; tum quia cùm decem tribus à Teglatphalaſar & Salmanaſar abductæ ſunt in Aſſyriam, multi ex eis fugerunt in Ieruſalem, & Iudæis ſeſe aſſociarunt. Hi cum Iudæis poſteà abducti ſunt in Babylonem, indeque poſt 70. annos cum eiſdem redierunt in Ieruſalem; & hoc eſt, quod hîc dicitur. Vnde ſubdit:

Vers. 2. QVI AVTEM HABITAVERVNT PRIMI (priùs) IN POSSESSIONIBVS ET VRBIBVS SVIS: nimirùm ISRAEL (id eſt Iſraëlitæ) ET SACERDOTES ET LEVITÆ ET NATHINÆI] habitantes ſcilicet cum Iudæis in Iudæa, indeque cum eis tranſlati in Babylonem; ſoluta deinde captiuitate cum eis pariter in Ieruſalem & Iudæam ad priſtinas ſuas poſſeſſiones & vrbes redierunt, in eiſque habitarunt, vti antè fecerant. Quocirca,

Vers. 3. COMMORATI SVNT IN IERVSALEM DE FILIIS IVDA, ET DE FILIIS BENIAMIN, DE FILIIS QVOQVE EPHRAIM ET MANASSE] Hos deinde enumerat dicens.

Vers. 4. OTHEI FILIVS AMMIVD, &c.] Porrò *Nathinæi*, id eſt *donati*, & oblati templo, fuêre Gabaonitæ, qui ob fraudem admiſſam à Ioſue deputati ſunt templo, damnati ſcilicet, vt ad illud aquam & ligna comportarent. Vide dicta Ioſue 9.23. & 2. Eſdræ 11. v. 1. & ſeq. vbi iidem recenſentur.

Vers. 5. ET DE SILONI] ſubaudi, filiis. *Siloni* erat vir celebris, oriundus ex tribu Iuda; verùm non ex Phares vel Zare, vt ex hoc loco patet, ſed ex Sela deſcendens. Nam hi tres ſoli fuêre Iudæ filij ſuperſtites, quia Her & Onan à Deo occiſi ſunt. Geneſ. 38.

Vers. 16. IN ATRIIS. Hebr. *in villis*, quæ nuncupabantur NETOPHATI]

Vers. 18. VSQVE AD ILLVD TEMPVS (ſcilicet à prima oſtiariorum templi inſtitutione, vſque ad euerſionem templi per Chaldæos) OBSERVABANT, Hebr. *excubabant*, hi Leuitæ, PER VICES SVAS; tum in aliis templi portis, tum maximè IN PORTA REGIS AD ORIENTEM] id eſt in porta orientali templi, quæ vicina erat palatio regis, per quam proinde rex templum introire ſolebat, quæ exinde dicebatur, *porta regis*.

Vers. 22. OMNES HI ELECTI IN OSTIARIOS, &c. DESCRIPTI IN VILLIS PROPRIIS] Habitabant enim Leuitæ aliqui in Ieruſalem, alij verò per alias vrbes, vicos & villas erant diſtributi: vnde v. 25. dicitur: *in viculis morabantur*; certis tamen temporibus, quibus per vices miniſtrare debebant in templo, veniebant in Ieruſalem. Has autem eorum miniſtrandi vices & ordines CONSTITVERVNT DAVID, & ante eum SAMVEL, VIDENS ſiue propheta, idque IN FIDE SVA, hoc eſt in poteſtate & authoritate ſibi à Deo & Rep. ad id faciendum credita & commiſſa. Secundò, *in fide ſua*, Vatab. *propter fidem ipſorum*; *fidem*, id eſt fidelitatem; quia ſcilicet ſciebat eos fideles eſſe & fore, ac fideliter hoc munus obituros. Tertiò, per *fidem*, accipias officium fidele, id eſt firmum, ſtabile perpetuum & irreuocabile, q.d. Dauid & Samuel conſtituêre hoſce oſtiarios *in fide*, hoc eſt fideles, id eſt firmos, ſtabiles; vt ſcilicet officium oſtiariorum *fideliter*, id eſt ſtabiliter, & perpetim exercerent. Ita Vatab. Hoc enim ſignificat Hebr. בֶּאֱמוּנָתָם *beemunatam*, id eſt *in fide*, ſiue *in ſtabilitate ipſorum*.

Vers. 33. QVI IN EXEDRIS, (id eſt cubiculis & aulis templo annexis) MORABANTVR] vt iugiter canendis Dei laudibus, hymnis & pſalmis vacarent, vtque populum in lege Dei erudirent. Vnde & *Synagogæ* ſunt appellatæ.

Vers. 35. IN GABAON AVTEM] Tranſit à Leuitis ad Beniaminitas, vt ad Saulem primum regem Iſraëlis, deinde eo amoto ad Dauidem deſcendat; Dauidis enim cauſa hæc omnia ſcribuntur, quia eius familia regia perdurauit vſque ad captiuitatem Babylonicam, imò vſque ad Machabæos; ſed tum non regia, ſed Ducali authoritate præfuit populo.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

REx Saul ob peccata à Deo reiectus, vnà cum filiis à Philiſthæis occiditur. Eius caput in templo Dagon ſuſpenditur, reliquum corpus à Iabeſitis ſepelitur.

1. PHiliſthiim autem pugnabant contra Iſrael, fugeruntque viri Iſrael Palæ-
ſthinos, & ceciderunt vulnerati in monte Gelboe. 2. Cumque appropin-
quaſſent Philiſthæi perſequentes Saul, & filios eius, percuſſerunt Ionathan, &
Abinadab, & Melchiſua, filios Saul. 3. Et aggratum eſt prælium contra Saul,
inueneruntque eum ſagittarij, & vulnerauerunt iaculis. 4. Et dixit Saul ad ar-
migerum ſuum: Euagina gladium tuum, & interfice me: ne fortè veniant in-
circumciſi iſti, & illudant mihi. Noluit autem armiger eius hoc facere, timore
perterritus: arripuit ergo Saul enſem, & irruit in eum. 5. Quod cùm vidiſſet
armiger eius, videlicet mortuum eſſe Saul, irruit etiam ipſe in gladium ſuum,
& mortuus eſt. 6. Interiit ergo Saul, & tres filij eius, & omnis domus illius
pariter concidit. 7. Quod cùm vidiſſent viri Iſrael, qui habitabant in campe-
ſtribus, fugerunt: & Saul ac filiis eius mortuis, dereliquerunt vrbes ſuas, & huc
illucque diſperſi ſunt: veneruntque Philiſthiim, & habitauerunt in eis. 8. Die
igitur altero detrahentes Philiſthiim ſpolia cæſorum, inuenerunt Saul, & filios
eius iacentes in monte Gelboë. 9. Cumque ſpoliaſſent eum, & amputaſſent
caput, armiſque nudaſſent, miſerunt in terram ſuam, vt circumferetur, & oſten-
deretur idolorum templis, & populis: 10. arma autem eius conſecrauerunt in
fano dei ſui, & caput affixerunt in templo Dagon. 11. Hoc cùm audiſſent vi-
ri Iabes Galaad, omnia ſcilicet quæ Philiſthiim fecerant ſuper Saul 12. conſur-
rexerunt ſinguli virorum fortium, & tulerunt cadauera Saul & filiorum eius:
attuleruntque ea in Iabes, & ſepelierunt oſſa eorum ſubter quercum, quæ erat
in Iabes, & ieiunauerunt ſeptem diebus. 13. Mortuus eſt ergo Saul propter ini-
quitates ſuas, eò quòd præuaricatus ſit mandatum Domini quod præceperat,
& non cuſtodierit illud: ſed inſuper etiam pythoniſſam conſuluerit, 14. nec
ſperauerit in Domino: propter quod interfecit eum, & tranſtulit regnum eius
ad Dauid filium Iſai.

GEſta huius capitis audiuimus 1. Reg. vlt. vbi ea explicui.

Vers. 10. ARMA AVTEM EIVS CONSECRAVERVNT IN FANO DEI SVI] Aſtaroth vt dicitur 1. Reg. vlt. 10. *Aſtaroth* erat Venus, quæ nunc vt Dea, nunc vt Deus colebatur.

CAPVT AFFIXERVNT IN TEMPLO DAGON] quaſi ſic Dagoni adſcribentes victoriam, A ideoque caput cæſi Saulis regis, velut nobiliſſimum ſpolium eidem offerentes.

NEC SPERAVIT IN DOMINO] Hæc fuit Vers. 14
prima peccati Saulis cauſa, quòd nimirùm, diffiſus Deo, vtpote quem per inobedientiam offenderat, fiſus fuerit diabolo, eumque per Pythoniſſam aduocarit.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid vngitur in regem Iſraëlis, ac Jebuſæos ex arce Sion expellit. Mox verſ. 10. *ad finem nomina & heroica facta fortium eius recenſentur.*

1. COngregatus eſt igitur omnis Iſrael ad Dauid in Hebron, dicens: Os tuum
ſumus, & caro tua. 2. Heri quoque, & nudiuſteriùs, cùm adhuc re-
gnaret Saul, tu eras qui educebas, & introducebas Iſrael: tibi enim dixit Domi-
nus Deus tuus: Tu paſces populum meum Iſrael, & tu eris princeps ſuper eum.
3. Venerunt ergo omnes maiores natu Iſrael ad regem in Hebron, & iniit Dauid
cum eis fœdus coram Domino: vnxeruntque eum regem ſuper Iſrael, iuxta ſer-
monem

monem Domini, quem locutus eſt in manu Samuel. 4. Abiit quoque Dauid, & omnis Iſrael, in Ieruſalem. Hæc eſt Iebus, vbi erant Iebuſæi habitatores terræ. 5. Dixeruntque qui habitabant in Iebus ad Dauid: Non ingredieris huc. Porrò Dauid cepit arcem Sion, quæ eſt Ciuitas Dauid, 6. dixitque: Omnis qui percuſſerit Iebuſæum in primis, erit princeps & dux: Aſcendit igitur primus Ioab filius Saruiæ, & factus eſt princeps. 7. Habitauit autem Dauid in arce, & idcircò appellata eſt Ciuitas Dauid. 8. Ædificauitque vrbem in circuitu à Mello vſque ad gyrum, Ioab autem reliqua vrbis extruxit. 9. Proficiebatque Dauid vadens & creſcens, & Dominus exercituum erat cum eo. 10. Hi principes virorum fortium Dauid, qui adiuuerunt eum vt rex fieret ſuper omnem Iſraël, iuxta verbum Domini, quod locutus eſt ad Iſraël. 11. Et iſte numerus robuſtorum Dauid: Ieſbaam filius Hachamoni princeps inter triginta: iſte leuauit haſtam ſuam ſuper trecentos vulneratos vna vice. 12. Et poſt eum Eleazar filius patrui eius Ahohites, qui erat inter tres potentes. 13. Iſte fuit cum Dauid in Pheſdomim, quando Philiſthiim congregati ſunt ad locum illum in prælium: & erat ager regionis illius plenus hordeo, fugeratque populus à facie Philiſthinorum. 14. Hi ſteterunt in medio agri, & defenderunt eum: cumque percuſſiſſent Philiſthæos, dedit Dominus ſalutem magnam populo ſuo. 15. Deſcenderunt autem tres de triginta principibus ad petram, in qua erat Dauid, ad ſpeluncam Odollam, quando Philiſthiim fuerant caſtrametati in Valle Raphaim. 16. Porrò Dauid erat in præſidio, & ſtatio Philiſthinorum in Bethlehem. 17. Deſiderauit igitur Dauid, & dixit: O ſi quis daret mihi aquam de ciſterna Bethlehem, quæ eſt in porta. 18. Tres ergo iſti per media caſtra Philiſthinorum perrexerunt, & hauſerunt aquam de ciſterna Bethlehem, quæ erat in porta, & attulerunt ad Dauid vt biberet: qui noluit, ſed magis libauit illam Domino, 19. dicens: Abſit vt in conſpectu Dei mei hoc faciam, & ſanguinem iſtorum virorum bibam: quia in periculo animarum ſuarum attulerunt mihi aquam. Et ob hanc cauſam noluit bibere: hæc fecerunt tres robuſtiſſimi. 20. Abiſai quoque frater Ioab ipſe erat princeps trium, & ipſe leuauit haſtam ſuam contra trecentos vulneratos, & ipſe erat inter tres nominatiſſimus, 21. & inter tres ſecundos inclytus, & princeps eorum: verumtamen vſque ad tres primos non peruenerat. 22. Banaias filius Ioiadæ viri robuſtiſſimi, qui multa opera perpetrarat, de Cabſeel: ipſe percuſſit duos Ariel Moab: & ipſe deſcendit, & interfecit leonem in media ciſterna tempore niuis. 23. Et ipſe percuſſit virum Ægyptium, cuius ſtatura erat quinque cubitorum, & habebat lanceam vt liciatorium texentium: deſcendit igitur ad eum cum virga, & rapuit haſtam, quam tenebat manu, & interfecit eum haſta ſua. 24. Hæc fecit Banaias filius Ioiadæ, qui erat inter tres robuſtos nominatiſſimus, 25. inter triginta primus, verumtamen ad tres vſque non peruenerat: poſuit autem eum Dauid ad auriculam ſuam. 26. Porrò fortiſſimi viri in exercitu, Aſahel frater Ioab, & Elchanan filius patrui eius de Bethlehem, 27. Sammoth Arorites, Helles Phalonites, 28. Ira filius Acces Thecuites, Abiezer Anathothites, 29. Sobbochai Huſathites, Ilai Ahohites, 30. Maharai Netophathites, Heled filius Baana Netophatites, 31. Ethai filius Ribai de Gabaath filiorum Beniamin, Banaia Pharathonites, 32. Hurai de Torrente Gaas, Abiel Arbathites, Azmoth Bauramites, Eliaba Salabonites. 33. Filij Aſſem Gezonites, Ionathan filius Sage, Ararites, 34. Ahiam filius Sachar, Ararites, 35. Eliphal filius Vr, 36. Hepher Mecherathites, Ahia Phelonites, 37. Heſro Carmelites, Naarai filius Asbai, 38. Ioël frater Nathan, Mibahar filius Agarai. 39. Selec Ammonites, Naarai Berothites armiger Ioab filij Saruiæ. 40. Ira Iethræus, Gareb Iethræus, 41. Vrias Hethæus, Zabad filius Oholi, 42. Adina filius Siza Rubenites princeps Rubenitarum, & cum eo triginta: 43. Hanan filius Maacha, & Ioſaphat Mathanites, 44. Ozia Aſtarothites, Samma & Iehiel filij Hotham Arorites, 45. Iedihel filius Samri, & Ioha frater eius Thoſaites, 46. Eliel Mahumites, & Ieribai & Ioſaia filij Elnaëm, & Iethma Moabites, Eliel, & Obed, Iaſiel de Maſobia.

PRiorem partem audiuimus 2. Reg. 3. v 9. & A ioto c. 5. poſteriorem eodem lib. c. 23. v. 8. & ſeq. vbi ea explicui.

Vers. 2. Tu pasces] id eſt tu reges. Rex enim eſt paſtor populorum, vti de Agamemnone ait Homerus.

Vers. 22. Ipse (Banaias) percussit duos Ariel Moab] id eſt duos leones Moab, vt dici-

ditur 2. Reg. 23. 20. Vocantur hi *Ariel*, id eſt A
leones Dei, hoc eſt maximi & robuſtiſſimi. Hebræi, Ioſeph. Lyran. Gloſſa, Caiet. cenſent hos duos fuiſſe duces Moabitarum fortiſſimos, & ſæuiſſimos inſtar leonum. Verùm alij ſimpliciter *leones*, vt ſonant accipiunt. Vide dicta 2. Reg. 23. 20.

POSVIT AVTEM EVM DAVID AD AVRICVLAM SVAM] id eſt fecit eum ſibi ſecretarium, intimumque conſiliarium & monitorem, qui eum de agendis commoneret, omniaque quæ ei facienda erant, ſuggereret, vti faciunt Romæ Cardinalibus *Auditores*, quos vocant. Vers. 25.

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

RECenſentur ij qui Dauidem, cùm fugeret Saulem, ſecuti ſunt; & ij qui primi venerunt ad eum in Hebron, vt eum vngerent in regem.

1. HI quoque venerunt ad Dauid in Siceleg, cùm adhuc fugeret Saul filium
Cis, qui erant fortiſſimi & egregij pugnatores, 2. tendentes arcum, &
vtraque manu fundis ſaxa iacientes, & dirigentes ſagittas: de fratribus Saul ex
Beniamin. 3. Princeps Ahiezer, & Ioas, filij Samaa Gabaathites, & Iaziel,
& Phallet filij Azmoth, & Baracha, & Iehu Anathothites. 4. Samaias quoque Gabaonites fortiſſimus inter triginta & ſuper triginta. Ieremias, & Iehe-
ziel, & Iohanan, Iezabad Gaderothites. 5. & Eluzai & Ierimuth, & Baalia,
& Samaria, & Saphatia Haruphites, 6. Elcana, & Ieſia, & Arazeel, & Ioë-
zer, & Ieſbaam de Carehim: 7. Ioëla quoque, & Zabadia, filij Ieroham de
Gedor. 8. Sed & de Gaddi transfugerunt ad Dauid, cùm lateret in deſer-
to, viri robuſtiſſimi, & pugnatores optimi, renenres clypeum & haſtam: facies
eorum quaſi facies leonis, & veloces quaſi capreæ in montibus: 9. Ezer prin-
ceps, Obdias ſecundus, Eliab tertius, 10. Maſmana quartus, Ieremias quin-
tus, 11. Ethi ſextus, Eliel ſeptimus, 12. Iohanan octauus, Elzebad nonus,
13. Ieremias decimus, Machbanai vndecimus. 14. Hi de filiis Gad princi-
pes exercitus: nouiſſimus centum militibus præerat, & maximus mille. 15. Iſti
ſunt qui tranſierunt Iordanem menſe primo, quando inundare conſueuit ſuper
ripas ſuas: & omnes fugauerunt qui morabantur in vallibus ad Orientalem pla-
gam, & Occidentalem. 16. Venerunt autem & de Beniamin, & de Iuda, ad
præſidium in quo morabatur Dauid. 17. Egreſſuſque eſt Dauid obuiàm eis, &
ait: Si pacificè veniſtis ad me vt auxiliemini mihi, cor meum iungatur vobis; ſi
autem inſidiamini mihi pro aduerſariis meis, cùm ego iniquitatem in manibus
non habeam, videat Deus patrum noſtrorum, & iudicet. 18. Spiritus verò in-
duit Amaſai principem inter triginta, & ait: Tui ſumus, ô Dauid, & tecum fili
Iſai: pax, pax tibi, & pax adiutoribus tuis: te enim adiuuat Deus tuus. Suſcepit
ergo eos Dauid, & conſtituit principes turmæ. 19. Porrò de Manaſſe tranſ-
fugerunt ad Dauid, quando veniebat cum Philiſthiim aduerſus Saul, vt pugna-
ret: & non dimicauit cum eis; quia inito conſilio remiſerunt eum principes Phi-
liſthinorum, dicentes: Periculo capitis noſtri reuertetur ad dominum ſuum
Saul. 20. Quando igitur reuerſus eſt in Siceleg, transfugerunt ad eum de Ma-
naſſe, Ednas, & Iozabad, & Iedihel, & Michaël, & Eddaas, & Iozabael, & Eliu,
& Salathi, principes millium in Manaſſe. 21. Hi præbuerunt auxilium Dauid
aduerſus latrunculos: omnes enim erant viri fortiſſimi, & facti ſunt principes in
exercitu. 22. Sed & per ſingulos dies veniebant ad Dauid ad auxiliandum ei,
vſque dum fieret grandis numerus, quaſi exercitus Dei. 23. Iſte quoque eſt
numerus principum exercitus, qui venerunt ad Dauid, cùm eſſet in Hebron, vt
transferrent regnum Saul ad eum, iuxta verbum Domini. 24. Flij Iuda por-
tantes clypeum & haſtam, ſex millia octingenti expediti ad prælium. 25. De
filiis Simeon, virorum fortiſſimorum ad pugnandum, ſeptem millia centum.
26. De filiis Leui, quatuor millia ſexcenti. 27. Ioiada quoque princeps de
ſtirpe Aaron, & cum eo tria millia ſeptingenti. 28. Sadoc etiam puer egre-
giæ indolis, & domus patris eius, principes viginti duo. 29. De filiis autem
Beniamin fratribus Saul, tria millia: magna enim pars eorum adhuc ſequebatur

domum

domum Saul. 30. Porrò de filiis Ephraim viginti millia octingenti, fortiſſimi robore, viri nominati in cognationibus ſuis. 31. Et ex dimidia tribu Manaſſe, decem & octo millia, ſinguli per nomina ſua venerunt vt conſtituerent regem Dauid. 32. De filiis quoque Iſſachar viri eruditi, qui nouerant ſingula tempora ad præcipiendum quid facere deberet Iſraël, principes ducenti: omnis autem reliqua tribus, eorum conſilium ſequebatur. 33. Porro de Zabulon qui egrediebantur ad prælium, & ſtabant in acie inſtructi armis bellicis, quinquaginta millia venerunt in auxilium, non in corde duplici. 34. Et de Nephthali, principes mille: & cum eis inſtructi clypeo & haſta, triginta & ſeptem millia. 35. De Dan etiam præparati ad prælium, viginti octo millia ſexcenti. 36 Et de Aſer egredientes ad pugnam, & in acie prouocantes, quadraginta millia. 37. Trans Iordanem autem de filiis Ruben, & de Gad, & dimidia parte tribus Manaſſe, inſtructi armis bellicis, centum viginti millia. 38. Omnes iſti viri bellatores expediti ad pugnandum, corde perfecto venerunt in Hebron, vt conſtituerent regem Dauid ſuper vniuerſum Iſraël: ſed & omnes reliqui ex Iſraël, vno corde erant, vt rex fieret Dauid. 39. Fueruntque ibi apud Dauid tribus diebus comedentes & bibentes, præparauerant enim eis fratres ſui. 40. Sed & qui iuxta eos erant, vſque ad Iſſachar, & Zabulon, & Nephthali, afferebant panes in aſinis, & camelis, & mulis, & bobus, ad veſcendum: farinam, palathas, vuam paſſam, vinum, oleum, boues, arietes, ad omnem copiam, gaudium quippe erat in Iſraël.

Vers. 2. DE FRATRIBVS SAVL EX BENIAMIN] puta de cognatis Saul ex Beniaminitis: Saul enim erat ex tribu Beniamin. Mirum hoc fuit, & quaſi miraculum, quo Deus honeſtauit Dauidem exulem & profugum, vt multi ex tribu Beniamin & cognati Saulis, eum, quàm Saulem regem eum perſequentem, ſequi maluerunt: nimirùm Deus pugnabat pro Dauide contra Saulem; ac Dauidis innocentia, modeſtia & ſanctitas omnes ad ſe alliciebat, quos Saul ſua ſuperbia, inſolentia & prauitate à ſe auertebat. Hinc & tria millia Beniaminitarum maluerunt ſequi Dauidem, quàm Isboſeth Saulis filium, vt dicitur v. 29.

Vers. 6. DE CAREHIM] id eſt vt habent Hebræi & Sept. *de Coritis*, ſiue de poſteris Core.

Vers. 8. DE GADDI] id eſt de tribu Gad, ſiue de Gadditis.

Vers. 15. ISTI SVNT QVI TRANSIERVNT IORDANEM MENSE PRIMO (Niſan ſiue Paſchali, qui noſtro partim Martio, partim Aprili reſpondet) QVANDO INVNDARE CONSVEVIT SVPER RIPAS SVAS, ET OMNES FVGAVERVNT] q. d. Iſti ſunt Gadditæ, qui heroico animo & virtute Iordanem à Ioſue diuiſum primi ingredi auſi ſunt, ac Chananæos ex aduerſa ripa conſiſtentes, & tranſitum Hebræorum prohibere conantes inuaſerunt, & in fugam compulerunt.

Vers. 22. QVASI EXERCITVS DEI] id eſt quaſi exercitus maximus; Dei enim maximi omnia ſunt maxima.

Vers. 28. SADOC ETIAM PVER EGREGIÆ INDOLIS] Hic videtur eſſe Sadoc Pontifex, quem Saul occiſo Abimelech, qui erat ex Heli & Ithamar, Pontificem conſtituit. Vocatur *puer*, quia illo tempore erat iunior; vnde poſteà vixit toto tempore Dauidis, & pontificatu ſimul cum Abiathar functus eſt. Deinde à Salomone amoto Abiathar, ſolus Sadoc Pontifex ab eodem auctoratus manſit. Licet enim Ioiada v. præcedenti vocetur *princeps*, ipſe tamen non erat Pontifex, ſed *princeps*, id eſt dux agminis militaris, quod è ſacerdotibus & Leuitis ad Dauidem deducebat.

Vers. 32. DE FILIIS QVOQVE ISSACHAR VIRI ERVDITI, QVI NOVERANT SINGVLA TEMPORA AD PRÆCIPIENDVM QVID FACERE DEBERET ISRAEL, PRINCIPES DVCENTI] Vatab. *principes gnari occaſionum*, id eſt ſcientes quo tempore quidue gerendum eſſet captatis occaſionibus, v. g. quòd hoc tempore, quo à Philiſthæis cæſus erat Saul cum totis caſtris, Rex creandus eſſet Dauid, vtpote bello illuſtris & victorioſus, ideoque terror Philiſthinorum ad compeſcendam eorum ex recenti victoria ſuperbiam & audaciam, quodque iam tempus aduenisset quo promiſſio regni facta à Deo Dauidi implenda foret. Nullus enim erat alius, qui rebus Iſraelis iam adeò prolapſis & afflictis ſuccurrere, eaſque reſtaurare poſſet, niſi Dauid: quare hi principes ſuaſerunt populo non tantùm ſuæ tribus, ſed & aliarum, vt Dauidem crearent regem. Erant ergo hi eruditi in ſcientia, ſiue intelligentia temporum, id eſt occaſionum, vt habent Hebr. quæ eſt ſcientia practica ad vitam humanam vtiliſſima, adeoque in ea conſiſtit vera & perfecta prudentia, tum ethica, tum œconomica, tum politica, vti docet Salomon Eccleſ. c. 3. 2. *Omnia tempus habent: tempus*, inquit, *naſcendi, & tempus moriendi. Tempus occidendi, & tempus ſanandi. Tempus flendi, & tempus ridendi. Tempus cuſtodiendi, & tempus abijciendi. Tempus belli, & tempus pacis*, &c. Et c. 8. 6. *Omni negotio tempus eſt, & opportunitas.* Secundò *ſcientia temporum* hic accipi poteſt phyſica & aſtrologica. Erant enim Iſſachariani agricolæ, ideoque obſeruabant temporum mutationes, ſtellarumque & ventorum commoditates, vt ſcirent quando foret tempus ſeminandi, quando metendi, quando plantandi, quando nauigandi. Hæc enim ſcientia agricolis eſt neceſſaria teſte Virgil. in Georg. Hanc autem ſcientiam temporum

Scientia temporum. Primò.

Secundò.

rum partim continua obſeruatione & vſu, ſcilicet ex prognoſticis ventorum, ſiderum, &c. continuè obſeruatis didicerant Iſſachariani, ait Abul. & Sanchez; partim ex vicinis Phœnicibus, putà Tyriis & Sidoniis (ad quos illi ſuas ſegetes, vinum & oleum deferebant, vt illi per mare eas ad vicinas inſulas deueherent & diuenderent) hauſerant. Phœnices enim, quia accolæ maris, vacabant nauigationi & mercimoniis, ideoque obſeruabant aſtrorum & temporum viciſſitudines, vt ſcirent quando, quomodo & vbi foret nauigandum. Vnde Plinius lib. 8. c. 56. Phœnicibus quaſi proprium inuentum tribuit ſiderum obſeruationem in nauigando. Et Aratus in Phœnom.

A

B

Phœnicas, inquit, *Cynoſura tegit ſulcantibus æquor.*

Et ex eo Cicero lib. 1. Academ. *Ego*, inquit, *& magnus quidem ſum opinator, & meas cogitationes ſic dirigo, non ad illam paruulam Cynoſuram, Qua fidunt duce nocturnâ Phœnices in altum; vt ait Aratus, eoq; directiùs gubernant, quod eam tenent, Quæ curſu interiore breui conuertitur orbe.*

A *Sed ad Helicen & clariſſimos Septentriones, id eſt, rationes has, latiore ſpecie, non ad tenue elimatas; eo fit, vt errem, & vager latius.* Hinc Tibullus.

Prima ratem ventis tradere docta Tyrus.

Tertiò, S. Hieron. per *ſcientiam temporum*, accipit ſcientiam computus Eccleſiaſtici, v.g. quando celebrandum ſit Paſcha, Pentecoſte, ceteraque feſta, quid quolibet feſto faciendum & offerendum ſit. Erant enim Iſſachariani in quieta ſuæ agriculturæ vita, ſtudio ſapientiæ & religionis dediti. Vnde Moyſes Deuter. 33. 19. hanc eis benedictionem impertit: *Et Iſſachar in tabernaculis ſuis*; ſcilicet quietè agriculturæ & mercaturæ vacabit. *Populos vocabunt ad montem*, puta ad templum in monte Sion, vt in eo Deum piè colat. *Erant* enim ipſi, ait S. Hieron. *doctores, computatores & magiſtri, ſiue ad feſtiuitates ſiue ad cetera.* Refutat hoc Abul. quòd agricolæ non ſoleant vacare ſtudiis, ſed immeritò: nam contrarium ſæpe fieri videmus, & olim ita fiebat. Certè agricolæ multi filios habent doctos & doctores, ego quoque filius agricolæ ſum. Tertiò.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Dauid arcam è Cariathiarim reducens, coram ea pſallit & ſalit. Oza arcam tangens occiditur. Arca diuertens in domum Obededom, eam benedicit.

1. INiit autem conſilium Dauid cum tribunis, & centurionibus, & vniuerſis
principibus, 2. & ait ad omnem cœtum Iſraël: Si placet vobis: & à Do-
mino Deo noſtro egreditur ſermo, quem loquor: mittamus ad fratres noſtros
reliquos in vniuerſas regiones Iſraël, & ad Sacerdotes, & Leuitas, qui habitant
in ſuburbanis vrbium, vt congregentur ad nos, 3. & reducamus arcam Dei
noſtri ad nos: non enim requiſiuimus eam in diebus Saul. 4. Et reſpondit
vniuerſa multitudo vt ita fieret: placuerat enim ſermo omni populo. 5. Con-
gregauit ergo Dauid cunctum Iſraël, à Sihor Ægypti, vſque dum ingrediaris
Emath, vt adduceret arcam Dei de Cariathiarim. 6. Et aſcendit Dauid, &
omnis vir Iſraël, ad collem Cariathiarim, qui eſt in Iuda, vt afferret inde arcam
Domini Dei ſedentis ſuper cherubim, vbi inuocatum eſt nomen eius. 7. Im-
poſueruntque arcam Dei ſuper plauſtrum nouum, de domo Abinadab: Oza
autem, & frater eius, minabant plauſtrum. 8. Porrò Dauid, & vniuerſus Iſraël,
ludebant coram Deo omni virtute in canticis, & in citharis, & pſalteriis, &
tympanis, & cymbalis, & tubis. 9. Cùm autem perueniſſent ad Aream Chi-
don, tetendit Oza manum ſuam, vt ſuſtentaret arcam: bos quippe laſciuiens
paululùm inclinauerat eam. 10. Iratus eſt itaque Dominus contra Ozam,
& percuſſit eum, eò quòd tetigiſſet arcam: & mortuus eſt ibi coram Domino.
11. Contriſtatuſque eſt Dauid, eò quòd diuiſiſſet Dominus Ozam: vocauitque
locum illum: Diuiſio Ozæ, vſque in præſentem diem. 12. Et timuit Deum tunc
temporis, dicens: Quo modo poſſum ad me introducere arcam Dei? 13. Et
ob hanc cauſam non adduxit eam ad ſe, hoc eſt, in Ciuitatem Dauid, ſed auertit
in domum Obededom Gethæi. 14. Manſit ergo arca Dei in domo Obede-
dom tribus menſibus: & benedixit Dominus domui eius, & omnibus quæ ha-
bebat.

Aſtitor

VERS. 5. ASIHOR ÆGYPTI] *Sihor* Hebr. שִׁיחוֹר *Sihor*, id eſt *niger*, vocatur Nilus, quòd aqua eius, quia limoſa & turbida, videatur eſſe nigra. Vnde à Græcis vocatur *μέλας*, id eſt *niger*; verùm quia Nilus longè abeſt à Iudæa, meliùs per *Sihor* accipias riuum iuxta *Rhinocoluram*, qui eſt terminus Auſtralis Iudææ, & alibi *torrens Ægypti* vocatur, de quo dixi Num. 34 5.

A OSA AVTEM ET FRATER EIVS] 2. Reg. 6. 3 habetur: *Oza & Ahio*, ſed *Ahio* Hebr. idem eſt quod *frater eius*, vereque hic *Ahio* erat frater Ozæ; vterque enim erat filius Abinadab, vt ibi dicitur.

CHIDON] alio nomine vocabatur *Nachon*, vt patet 2. Reg. 6. 6.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hiram mittit ad Dauidem ligna & artifices, qui ei domum ædificent. Dauid multiplicat vxores & filios, ac v. 9. cædit Philiſthæos in valle Raphaim, & iterum v. 14. cùm Deus veniret ei in auxilium ex aduerſo pyrorum.

1. Miſit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad Dauid, & ligna cedrina, & artifices
parietum, lignorumque: vt ædificarent ei domum. 2. Cognouitque Da-
uid quòd confirmaſſet eum Dominus in regem ſuper Iſrael, & ſubleuatum eſſet re-
gnum ſuum ſuper populum eius Iſrael. 3. Accepit quoque Dauid alias vxores
in Jeruſalem: genuitque filios, & filias. 4. Et hæc nomina eorum, qui nati ſunt
ei in Jeruſalem: Samua, & Sobad, Nathan, & Salomon, 5. Jebahar, & Eliſua,
& Eliphalet. 6. Noga quoque, & Naphegh, & Japhia, 7. Eliſama, & Baalia-
da, & Eliphalet. 8. Audientes autem Philiſthiim eò quòd vnctus eſſet Dauid
in regem ſuper vniuerſum Jſrael, aſcenderunt omnes vt quærerent eum: quod cũ
audiſſet Dauid, egreſſus eſt obuiam eis. 9. Porrò Philiſthiim venientes, diffuſi
ſunt in Valle Raphaim. 10. Conſuluitque Dauid Dominum, dicens: Si aſcen-
dam ad Philiſthæos, & ſi trades eos in manu mea? Et dixit ei Dominus: Aſcende,
& tradam eos in manu tua. 11. Cumque illi aſcendiſſent in Baalpharaſim,
percuſſit eos ibi Dauid, & dixit: Diuiſit Deus inimicos meos per manum meam, ſi-
cut diuiduntur aquæ: & idcircò vocatum eſt nomen illius loci Baalpharaſim.
12. Dereliqueruntque ibi deos ſuos, quos Dauid iuſſit exuri. 13. Alia et-
iam vice Philiſthiim irruerunt, & diffuſi ſunt in valle. 14. Conſuluitque rur-
ſum Dauid Deum, & dixit ei Deus: Non aſcendas poſt eos, recede ab eis, & venies
contra illos ex aduerſo pyrorum. 15. Cumque audieris ſonitum gradientis in
cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum. Egreſſus eſt enim Deus ante te, vt
percutiat caſtra Philiſthiim 16. Fecit ergo Dauid ſicut præceperat ei Deus, &
percuſſit caſtra Philiſthinorum, de Gabaon vſque Gazera. 17. Diuulgatum-
que eſt nomen Dauid in vniuerſis regionibus, & Dominus dedit pauorem eius ſu-
per omnes gentes.

HOc caput explicui 2. Reg. 5.

VERS. 2. COGNOVITQVE DAVID, QVOD CONFIRMASSET EVM DOMINVS IN REGEM ISRAEL] ex eo quod videret omnes Iſraelitas vltrò & communi conſenſu eum in regem acceptaſſe, ſeque illi ſubieciſſe, ac ſuam opem & operam ei liberaliter obtuliſſe. Hiram quoque & vicinos reges, ſe vt regem Iſrael honorare, amare & timere.

VERS 14. VENIESQVE CONTRA EOS (non directè A ſed caſtra eorum circumeundo, à tergo ſcilicet) EX ADVERSO PYRORVM] Cur hoc? Reſpondẽt Hebræi apud S. Hier. Angelom. & Hiſt. Scholaſtica, eò quòd ibi Philiſthæi collocaſſent ſua idola, ideoque putarent eum locum eſſe tutiſſimum & munitiſſimũ: Deus ergo vt oſtenderet idola nihil eſſe, & nihil poſſe; iubet Dauidem ex ea parte quaſi infirmiſſimâ, & expugnatu faciliimâ, caſtra hoſtiũ inuadere, promittens ei certam iam de idolis, quã de idololatris victoriam.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid arcam cum pompa deducit in Sion, ac coram ea ſaltando exultat. Jdcircò deſpicit eum vxor Michol, ſed à Deo ſterilitate caſtigatur.

1. FEcit quoque ſibi domos in Cinitate Dauid : & ædificauit locum arcæ Dei te-
tenditque ei tabernaculum. 2. Tunc dixit Dauid: Illicitum eſt vt à quo-
cumque portetur arca Dei niſi à Leuitis, quos elegit Dominus ad portandum eã,
& ad miniſtrandum ſibi vſque in æternum. 3. Congregauitque vniuerſum
Iſtael in Ieruſalem, vt afferretur arca Dei in locum ſuum, quem præparauerat ei.
4. Necnon & filios Aaron, & Leuitas 5. de filiis Caath, Vriel princeps fuit,
& ftatres eius centum vinginti. 6. De filijs Merari, Aſaia princeps; & fratres
eius ducenti viginti. 7. De filiis Gerſon Ioël princeps; & fratres eius centum
triginta. 8. De filiis Eliſaphan, Semeias ptinceps; & fratres eius ducenti, 9. De
filiis Hebron, Eliel princeps, & fratres eius eius octoginta. 10. De filiis Oziel,
Aminadab princeps: & fratres eius centum duodecim. 11. Vocauitque Da-
uid Sadoc & Abiathar Sacerdotes, & Leuitas, Vtiel, Aſaiam, Ioël, Semeiam, Eliel,
& Aminadab: 12. & dixit ad eos: Vos qui eſtis principes familiarum Leui-
ticarum, ſanctificamini cum fratribus veſtris: & afferte arcam Domini Dei Iſrael,
ad locum qui ei præpatatus eſt: 13. ne vt à principio, quia non eratis præſen-
tes, percuſſit nos Dominus; ſic & nunc fiat, illicitum quid nobis agentibus. 14. San-
ctificati ſunt etgo Sacerdotes, & Leuitæ, vt portarent atcam Domini Dei Iſrael.
15. Et tulerunt filij Leui arcam Dei, ſicut præceperat Moyſes iuxta verbum Do-
mini, humeris ſuis, in vectibus. 16. Dixitque Dauid principibus Leuitarum, vt
conſtituerent de fratribus ſuis cantores in organis muſicorum, nablis videlicet, &
lyris. & cymbalis, vt reſonaret in excelſis ſonitus lætitiæ. 17. Conſtituerunt-
que Leuitas: Hemã filium Ioël, & de frattibus eius, Aſaph filium Barachiæ: de fi-
liis verò Merari, fratribus eorum, Ethan filium Caſaiæ. 18. Et cum eis fratres
eorum: in ſecundo ordine, Zachariam, & Ben, & Iaziel, & Semiramoth, & Iahiel, &
Ani, Eliab, & Banaiam, & Maaſiam, & Mathathiam, & Eliphalu. & Maceniam, &
Obededom, & Iehiel, ianitores. 19. Porrò cantores, Heman, Aſaph, & Ethan, in
cymbalis æneis concrepantes. 20. Zacharias autem, & Oziel, & Semiramoth,
& Iahiel, & Ani, & Eliab, & Maaſias, & Banaias, in nablis arcana cantabant.
21. Porrò Mathathias, & Eliphalu, & Macenias, & Obededom, & Jehiel, & Oza-
ziu, in citharis pro octaua canebant epinicion. 22. Chonenias autem prin-
ceps Leuitarum, prophetiæ præerat, ad præcinendam melodiam: erat quippe valde
ſapiens. 23. Et Barachias, & Elcana, ianitores arcæ. 24. Porrò Sebenias,
& Joſaphat, & Nathanael, & Amaſai, & Zacharias, & Banaias, & Eliezet, ſacerdo-
tes, clangebant tubis coram arca Dei: & Obededom, & Jehias, etant ianitores
arcæ. 25. Jgitur Dauid. & omnes maiores natu Jſrael, & tribuni, ierunt ad de-
portandam arcam fœderis Domini de domo Obededom, cùm lætitia. 26. Cum-
que adiuuiſſet Deus Leuitas, qui portabant arcam fœderis Domini, immolaban-
tur ſeptem tauri, & ſeptem arietes. 27. Porrò Dauid erat indutus ſtola byſ-
ſina, & vniuerſi Leuitæ qui portabant atcam, cantoreſque, & Chonenias ptin-
ceps prophetiæ inter cantores: Dauid antem etiam indutus erat ephod lineo.
28. Vniuerſuſque Jſrael deducebant atcam fœderis Domini in iubilo, & ſoni-
tu buccinæ, & tubis, & cymbalis, & nablis, & citharis concrepantes. Cumque per-
ueniſſet arca fœderis Domini vſque ad Ciuitatem Dauid, Michol filia Saul pro-
ſpiciens per feneſtram, vidit regem Dauid ſaltantem atque ludentem, & deſpexit
eum in corde ſuo.

VERS. 13. QVIA NON ERATIS PRÆSENTES] Hinc colligunt nonnulli Ozam percuſſum à Deo, quòd ipſe cùm non eſſet ſacerdos, tetigerit arcam. Sacerdotum enim erat eam tan- A gere & humeris portare. vide dicta 2. Reg. 6. Alij ex τῷ *ſanctificamini*, colligunt Ozam percuſſum eò quòd maculam aliquam contraxiſſet, nec ab ea ſe ante arcæ contactum expiaſſet

&

& ſanctificaſſet. Verùm τὸ *ſanctificamini*, ad ſacerdotes pertinet, qui arcam tangere non poterant, niſi priùs ab omni immunditie legali ſe purgaſſent & ſanctificaſſent, alioqui percutiendi à Deo perinde ac Oza, & tantùm hoc vult hic Dauid.

Vers. 20. In nablia arcana cantabant] putà Pſalmos, qui Hebr. inſcribuntur *Olamoth*, id eſt *arcana* & occulta, qualis eſt Pſalm. 9. & 45. qui duo Pſalmi ita huic loco ſunt appoſiti, vt de hac arcæ tranſlatione videantur eſſe à Dauide compoſiti. Porrò *Nablum*, erat inſtrumentum muſicum, quod ventriculo, quaſi vtriculo (נֵבֶל *nebel* enim eſt *vter*) excipiebat aërem, & eumdem per fiſtulam cum harmonia emittebat, ſine inflatu cuiuſquam. Vnde eo vtens vocabatur *vtricularius* & *Aſcaules*: ἀσκὸς, enim eſt vter.

Vers. 21. In citharis pro octava canebant Epinicion] q. d. canebant Pſalmos qui inſcribuntur Hebr. עַל שְׁמִינִית *al ſceminith*, id eſt *ſuper octaua* vel *pro octaua*, ſiue quòd octo vocibus, ſiue quòd octachordo, v. g. cithara octo chordis inſtructa (aliæ enim erant tetrachordæ, aliæ heptachordæ, aliæ decachordæ) canendi forent; *ſcemina* enim ſunt octo, vide dicta 2. Reg. 6. 13.

Pro *epinicion*, Hebr. eſt נֵצַח *netſach*, quod Vatabl. vertit: *ad præualendum*, id eſt ad eleuandum vocem, ita vt vincantur alij cantores, qualis nūc eſt in Alto ſiue Superiore; Canens enim Altū, eleuatione vocis ſuperat Tenorem, Contra-tenorem & Baſſum. Meliùs Noſter vertit: *Epinicion*, id eſt *carmen triumphale*, ſiue *pro victoria*. vide dicta 2. Reg. 6. 13.

Vers. 22. Chonenias autem princeps Levitarum, prophetiæ præerat ad præcinendum melodiam] Pro *prophetia* Hebr. eſt מַשָּׂא *maſſa*, id eſt *eleuatio*, *aſſumptio*, indéque *onus eleuatum*, & in humeros aſſumptum, indéque *prophetia triſtis & oneroſa* per metaphoram; vnde primò, aliqui hîc vertunt: *Chonenias præerat oneri & oneratis*, eò quòd ipſi incumberet munus erudiendi arcæ baiulos, qua ratione progredi deberent, interquieſcere, vices mutare, &c.

Secundò, alij vertunt: *præerat prophetiæ*, id eſt præſcribebat cantoribus prophetias quas canerent: Cantores enim ſubinde vocantur *prophe-*

A *tæ*, & *prophetare* idem eſt quod canere, & laudare Deum, Sic Saul *prophetabat*, id eſt canebat Dei laudes 1. Reg. 10. 5.

Tertiò, Hebræi apud S. Hieron. in Tradit. *præerat prophetiæ*, hoc eſt inquiunt, prophetiæ melodias & verba cantoribus ad memoriam reuocabat.

Quartò optimè Septuag. vertunt: *Erat princeps in eleuatione*. Vatabl. *in exaltatione vocis*. q. d. Chonenias erat *præcentor*, & altiori voce intonabat, præibatque melodiam Pſalmi cantandi, quam deinde cæteri cantores proſequebantur, vti faciunt Cantores & præfecti Muſices in choro. Id ita eſſe patet ex eo quòd Noſter explicans, ſubdit *ad præcinendam melodiam*, vbi Hebr. eſt idem nomen מַשָּׂא *maſſa* quod paulò ante Noſter vertit; *prophetiæ*: hæc ergo non aliud erat

B quàm melodia.

Erat quippe valde sapiens] Hebr. מֵבִין *mebin*, id eſt *intelligens*, hoc eſt Muſices, & canēdi periciſſimus. Tales enim decet eſſe præcentores.

Cumque adiuuisset Deus Levitas] Vers. 26.
vt nullum in portanda arca ſentirent onus, aiūt Rabbini. Verùm hoc eſt fabula. Audi Lyran. ex Hebræis aptè ad rem præſentem: *Dicunt*, inquit, *Hebræi quòd iſtud adiutorium intelligitur per hoc, quòd arca portabat ſeipſam; hoc eſt, quòd diuina virtute ſic portabatur, quòd Leuitæ portatores eius nullum pondus ſentiebant: & pro illo miraculo facta fuit immolatio.* Verùm dico, Deus adiuuit eos animando, vires & præſertim amorem ſuggerendo, vt libenter baiularent arcam, ideóque onus vix ſentirent. Quare illud miraculum non tam

C fuit poteſtatis, quam charitatis. Hæc enim efficiebat vt illud onus, alioqui grauiſſimum, amantibus leuiſſimum videretur. Addit Ioſephus illos, qui cantando & ſaltando & pulſando muſica inſtrumenta præibant arcam, quamuis totam diem in eo labore extraherent, nullam tamen ex ſuo labore defatigationem ſenſiſſe. Amor enim, quo illi diuino oraculo famulabantur, non ſinebat, vt minuerentur vires, ſed potiùs vt in ſingulas horas vegeniores redderentur.

Porro David erat indutus stola Vers. 27.
byssina] ſcilicet ephod lineo, quod alibi *byſſinum* vocatur, byſſus enim eſt linum ſubtilius & delicatius.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

D*auid collocata arca in tabernaculo Sionis victimas offert, inde populo benedixit, eíque epulum largitur. Mox Leuitis ſua circa arcam miniſteria diſtribuit, ac verſ. 8. Cantico Deum laudat.*

1. Atulerunt igitur arcam Dei, & conſtituerunt eam in medio tabernaculi quod tetenderat ei Dauid: & obtulerunt holocauſta, & pacifica coram Deo. 2. Cúmque compleſſet Dauid offerens holocauſta, & pacifica, benedixit populo in nomine Domini. 3. Et diuiſit vniuerſis per ſingulos à viro

vſque ad mulierem, tortam panis, & partem aſſæ carnis bubulæ, & frixam oleo ſimilam. 4. Conſtituitque coram arca Domini de Leuitis, qui miniſtrarent,& recordarentur operum eius,& glorificarent atque laudarent Dominum Deum Iſrael: 5. Aſaph principem;& ſecundum eius Zachariam: Porrò Iahiel, & Semiramoth, & Iehiel, & Mathathiam,& Eliab,& Banaiam,& Obededom: Iehiel ſuper organa pſalterij, & lyras: Aſaph autem vt cymbalis perſonaret: 6. Banaiam verò & Iaziel ſacerdotes, canere tuba iugiter coram arca fœderis Domini. 7. In illo die fecit Dauid principem ad confitendum Domino Aſaph, & fratres eius.

8. Confitemini Domino, & inuocate nomen eius:notas facite in populis adinuentiones eius.

9. Cantate ei,& pſallite ei: & narrate omnia mirabilia eius.

10. Laudate nomen ſanctum eius: lætetur cor quærentium Dominum.

11. Quærite Dominum, & virtutem eius: quærite faciem eius ſemper.

12. Recordamini mirabilium eius, quæ fecit: ſignorum illius,& iudiciorum oris eius.

13. Semen Iſrael ſerui eius: filij Iacob electi eius.

14. Ipſe Dominus Deus noſter: in vniuerſa terra iudicia eius.

15. Recordamini in ſempiternum pacti eius: ſermonis, quem præcepit in mille generationes.

16. Quem pepigit cum Abraham: & iuramenti illius cum Iſaac.

17. Et conſtituit illud Iacob in præceptum: & Iſrael in pactum ſempiternum.

18. Dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hereditatis veſtræ.

19. Cùm eſſent pauci numero, parui & coloni eius.

20. Et tranſierunt de gente in gentem,& de regno ad populum alterum.

21. Non Dimiſit quemquam calumniari eos, ſed increpauit pro eis reges.

22. Nolite tangere chriſtos meos: & in prophetis meis nolite malignari.

23. Cantate Domino omnis terra: annuntiate ex die in diem ſalutare eius.

24. Narrate in gentibus gloriam eius: in cunctis populis mirabilia eius.

25. Quia magnus Dominus, & laudabilis nimis: & horribilis ſuper omnes deos.

26. Omnes enim dij populorum,idola: Dominus autem cælos fecit.

27. Confeſſio & magnificentia coram eo: fortitudo & gaudium in loco eius.

28. Afferte Domino familiæ populorum: afferte Domino gloriam & imperium.

29. Date Domino gloriam,nomini eius,leuate ſacrificium,& venite in conſpectu eius:& adorate Dominum in decore ſancto.

30. Commoueatur à facie eius omnis terra: ipſe enim fundauit orbem immobilem.

31. Lætentur cæli, & exultet terra: & dicant in nationibus, Dominus regnauit.

32. Tonet mare,& plenitudo eius: exultent agri,& omnia quæ in eis ſunt.

33. Tunc laudabunt ligna ſaltus coram Domino: quia venit iudicare terram.

34. Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in æternum miſericordia eius.

35. Et dicite: Salua nos Deus ſaluator noſter: & congrega nos, & erue de gentibus, vt confiteamur nomini ſancto tuo, & exultemus in carminibus tuis.

36. Benedictus Dominus Deus Iſrael ab æterno vſque in æternum: & dicat omnis populus. Amen,& hymnum Domino.

37. Reliquit itaque ibi coram arca fœderis Domini, Aſaph & fratres eius, vt miniſtrarent in conſpectu arcæ iugiter,per ſingulos dies,& vices ſuas. 38. Porrò Obededom, & fratres eius ſexaginta octo:& Obededom filium Idithun, & Hoſa, conſtituit ianitores. 39. Sadoc autem ſacerdotem,& fratres eius ſacerdotes,coram tabernaculo Domini in excelſo,quod erat in Gabaon, 40. vt offerrent holocauſta Domino ſuper altare holocautomatis iugiter, manè & veſpere,iuxta omnia quæ ſcripta ſunt in lege Domini,quam præcepit Iſraeli. 41. Et

poſt

poſt eum Heman, & Idithun, & reliquos electos, vnumquemque vocabulo ſuo ad confitendum Domino: Quoniam in æternum miſericordia eius. 42. Heman quoque & Idithun canentes tuba, & quatientes cymbala, & omnia muſicorum organa, ad canendum Deo, filios autem Idithun tecit eſſe portarios. 43. Reuerſuſque eſt omnis populus in domum ſuam: & Dauid, vt benediceret etiam domui ſuæ.

Vers. 8. CONFITEMINI DOMINO] Dauid iuſſit Aſaph & ſocios canere hunc hymnum Deo in gratiarum actionem, quòd arcam (& in ea Deum reſidentem) tranſtuliſſet in ſuam arcem Sion, vt Deum in ea quaſi ſemper præſentem, protegentem, dirigentem & roborantem, penes ſe haberet. Porrò hic hymnus conflatus eſt ex Pſal. 104. vſque ad v. 23. vbi deinceps conflatur ex Pſal. 95. Porrò paulò aliter hîc recenſetur, quàm illis Pſalmis continetur, quia Dauid videtur eum primò hîc rudi forma dictaſſe, deinde eum in Pſalterio magis expoliuiſſe & elimaſſe. Pſalmus eſt, & ad Pſalterium pertinet; quare ibidem, quaſi loco ſibi proprio eum explicabo. Interim paucis hîc annotabo ea, in quibus à Pſalmis citatis differt.

Vers. 11. QVÆRITE DOMINVM ET VIRTVTEM EIVS] Legit Interpres עזו, *Vzzo*, id eſt *virtutem* ſiue *fortitudinem eius*, id eſt arcam, in qua Deus ſuã potentiam oſtendit, per eam debellando Iericho & Chananæos. Inuitat enim Dauid omnes, vt ad arcam veniant, & coram ea Deum adorent. Septuag. verò alijs punctis legentes עזו *Azu* in imperatiuo *Cal.* vertunt Pſalm. 104. v. 5. *confirmamini*, id eſt *confirmabimini*. Deus enim vos confirmabit & roborabit: vt nullus hoſtis, nulla aduerſitas, nulla tentatio vobis præualere valeat.

Vers. 21. NON DIMISIT QVEMQVAM CALVMNIARI EOS] Vatabl. *vim facere eis*. Hebr. enim עשק *Azac* & *calumniari*, & *vim facere* ſignificat. Vnde Septuag. Pſalm. 104. 15. vertunt: *Non reliquit hominem nocere eis.*

Vers. 27. CONFESSIO (Septuag. *laus*) ET MAGNIFICENTIA CORAM EO: FORTITVDO ET GAVDIVM IN LOCO EIVS] Vatabl. *celebritas & magnificentia eſt coram ipſo, potentia & hilaritas in loco eius:* at Pſalm. 95. v. 6. Septuag. vertunt: *Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius: ſanctimonia & magnificentia in ſanctificatione eius.* Hebr. *in ſanctuario eius*, puta in arca, & tabernaculo arcæ à Dauide erecto.

A AFFERTE DOMINO GLORIAM ET IMPERIVM] Hebr. *& fortitudinem.* Senſus horum duorum verſuum eſt, q. d. Exhibete Deo in tabernaculo hoc corã arca *confeſſionem*, id eſt laudem, & *magnificentiam*, id eſt magnificã magnificorum eius operum prædicationem, quæ Deũ *magnificat*, id eſt magnum, imò maximum eſſe demonſtrat; item *fortitudinem & gaudium*, vt ſcilicet celebretis fortia eius facta, quibus pro Iſraele pugnauit, itaque nobis gaudendi & triũphandi materiam dedit. Vers. 28.

ADORATE DOMINVM IN DECORE SANCTO] Hebr. *in decore ſanctitatis*, id eſt ſanctæ arcæ. Vatabl. *in ſplendido & magnifico ſanctuario.* At Pſalm. 95. 9. *Adorate*, inquit, *Dominum in atrio* Vers. 29.

B *ſancto eius.*

TONET MARE ET PLENITVDO EIVS] Vatabl. *Reboet mare, & quidquid in eo eſt*; putà omnes piſces, gemmæ, margaritæ, &c. fluctus enim maris in tempeſtate inter ſe colliſi boatum & quaſi tonitruum edunt. At Pſalm. 95. 12. habetur: *Commoueatur* (contremiſcat coram Dei maieſtate & omnipotentia) *mare & plenitudo eius.* Rurſum, tonat mare cùm vapores in altum emittit, qui in nubibus concluſi & colliſi: dum vi erumpunt, tonitrua & fulmina concitant. Tonet ergo mare, vt Dei creatoris ſui potentiam oſtendat, impioſque eius metu percellat. Vers. 32.

C SADOC AVTEM SACERDOTEM (Pontificem) ET FRATRES EIVS SACERDOTES (minores) CORAM TABERNACVLO DOMINI QVOD ERAT IN GABAON] *Sadoc* functus erat pontificatu coram Saule, poſtquàm ille occidiſſet Achimelech Pontificem. Tunc enim filius Achimelech, ſcilicet Abiathar fugit ad Dauidem. Itaque Põtifex apud Saulem erat Sadoc; apud Dauidem verò Abiathar. Mortuo verò Saule, Dauid noluit abrogare pontificatum Sadoc, ſed ita inter eos diuiſit vt Abiathar pontificatu fungeretur in Ieruſalem, vbi erat arca, Sadoc verò in Gabaon, vbi erat tabernaculum à Moyſe fabricatum. Vers. 39.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid volens ædificare templum audit à Nathan, fabricam hanc Salomoni eius filio à Deo reſeruari, ac ſibi idcirco longam in regno poſteritatem promitti. Quare amplas Deo agit gratias.

1. CVm autem habitaret Dauid in domo ſua, dixit ad Nathan prophetam: Ecce ego habito in domo cedrina: arca autem fœderis Domini ſub pellibus eſt. 2. Et ait Nathan ad Dauid: Omnia, quæ in corde tuo ſunt, fac: Deus enim tecum eſt. 3. Igitur nocte illa factus eſt ſermo Dei ad Nathan, dicens:

4 Vade, & loquere Dauid ſeruo meo: Hæc dicit Dominus: Non ædificabis tu
mihi domum ad habitandum. 5. Neque enim manſi in domo, ex eo tempore
quo eduxi Iſrael, vſque ad diem hanc, ſed fui ſemper mutans loca tabernaculi, &
in tentorio, 6. manens cum omni Iſrael. Numquid locutus ſum ſaltem vni iu-
dicum Iſrael, quibus præceperam vt paſcerent populum meum, & dixi: Quare non
ædificaſtis mihi domum cedrinam? 7. Nunc itaque ſic loqueris ad ſeruum
meum Dauid: Hæc dicit Dominus exercituum: Ego tuli te, cùm in paſcuis ſeque-
reris gregem, vt eſſes dux populi mei Iſrael. 9. Et fui tecum quocumque per-
rexiſti: & interfeci omnes inimicos tuos coram te, fecique tibi nomen quaſi vnius
magnorum, qui celebrantur in terra. 9. Et dedi locum populo meo Iſrael:
plantabitur, & habitabit in eo, & vltrà non commouebitur: nec filij iniquitatis at-
terent eos, ſicut à principio, 10. ex diebus quibus dedi iudices populo meo
Iſrael, & humiliaui vniuerſos inimicos tuos. Annuntio ergo tibi, quòd ædificatu-
rus ſit tibi Dominus domum. 11. Cumque impleueris dies tuos vt vadas ad
patres tuos, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod erit de filiis tuis: & ſtabiliam re-
gnum eius, 12. Ipſe ædificabit mihi domum, & firmabo ſolium eius vſque in
æternum. 13. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium: & miſericor-
diam meam non auferam ab eo, ſicut abſtuli ab eo qui ante te fuit. 14. Et ſta-
tuam eum in domo mea, & in regno meo, vſque in ſempiternum: & thronus eius e-
rit firmiſſimus in perpetuum. 15. Iuxta omnia verba hæc, & iuxta vniuerſam
viſionem iſtam, ſic locutus eſt Nathan ad Dauid. 16. Cumque veniſſet rex Da-
uid, & ſediſſet coram Domino, dixit: Quis ego ſum Domine Deus, & quæ domus
mea, vt præſtares mihi talia? 17. Sed & hoc parum viſum eſt in conſpectu tuo,
ideoque locutus es ſuper domum ſerui tui etiam in futurum: & feciſti me ſpecta-
bilem ſuper omnes homines, Domine Deus. 18. Quid vltrà addere poteſt Da-
uid, cùm ita glorificaueris ſeruum tuum, & cognoueris eum? 19. Domine pro-
pter famulum tuum iuxta cor tuum feciſti omnem magnificentiam hanc, & nota
eſſe voluiſti vniuerſa magnalia. 20. Domine, non eſt ſimilis tui: & non eſt a-
lius Deus abſque te, ex omnibus quos audiuimus auribus noſtris. 21. Quis enim
eſt alius, vt populus tuus Iſrael, gens vna in terra, ad quam perrexit Deus, vt libera-
ret, & faceret populum ſibi, & magnitudine ſua atque terroribus eiiceret nationes à
facie eius, quem de Ægypto liberarat? 22. Et poſuiſti populum tuum Iſrael ti-
bi in populum vſque in æternum, & tu Domine factus es Deus eis. 23. Nunc
igitur Domine, ſermo, quem locutus es famulo tuo, & ſuper domum eius, confirme-
tur in perpetuum, & fac ſicut locutus es. 24. Permaneatque & magnificetur
nomen tuum vſque in ſempiternum: & dicatur: Dominus exercituum Deus Iſ-
rael, & domus Dauid ſerui eius permanens coram eo. 25. Tu enim Dominus
Deus meus reuelaſti auriculam ſerui tui, vt ædificares ei domum: & idcircò inue-
nit ſeruus tuus fiduciam, vt oret coram te. 26. Nunc ergo Domine, tu es Deus:
& locutus es ad ſeruum tuum tanta beneficia. 27. Et cœpiſti benedicere do-
mui ſerui tui, vt ſit ſemper coram te: te enim Domine benedicente, benedicta erit
in perpetuum.

HOc caput explicui 2. Reg. 7.

Vers. 9. ET DEDI LOCVM POPVLO MEO ISRAEL, in Chananæa, expulſis prioribus eius incolis, ſcilicet impiis Chananæis, in qua, PLANTABITVR] id eſt firmiter habitabit inſtar plantæ & arboris ſolidè in terra ſua radicatæ, vt ab ea non diuellatur, nec in ſeruitutem redigatur à Madianitis, Ammonitis, Moabitis, Syris, Philiſthæis, vti redactus fuit ſæpiùs tempore Iudicum, vt ſequitur: intellige & ſubaudi conditionem ſoli-

A tam, ſi videlicet Iſrael me vt Deum ſuum colat, nec ad idola vitiisque deflectat: vnde quia poſt Dauidem ad ea deflexit, hinc meritò à Deo tandem traditus fuit in prædam Gentibus, præſertim Aſſyriis & Babyloniis.

REVELASTI AVRICVLAM SERVI TVI] Vers. 25. id eſt beneuolè & ſecretò mihi, vtpote amico tuo, reuelaſti, & quaſi in aurem dixiſti magnifica bona quæ mihi promiſiſti, quæque hic ſubtexo.

CAPVT

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

R*Ecenſentur Dauidis bella & victoriæ de Philiſthæis, Moabitis, Syris, Idumæis, Ammonitis & Amalecitis, ac v. 15. officiales eiuſdem.*

1. FActum eſt autem poſt hæc, vt percuteret Dauid Philiſthiim, & humiliaret
eos,& tolleret Geth,& filias eius, de manu Philiſthiim. 2. percuteretque
Moab,& fierent Moabitæ ſerui Dauid, offerentes ei munera. 3. Eo tempore
percuſſit Dauid etiam Adarezer regem Soba regionis Hemath, quando perrexit
vt dilataret imperium ſuum vſque ad flumen Euphraten. 4. Cepit ergo Dauid
mille quadrigas eius, & ſeptem millia equitum,ac viginti millia virorum peditum,
ſubneruauitque omnes equos curruum,exceptis centum quadrigis,quas reſeruauit
ſibi. 5. Superuenit autem & Syrus Damaſcenus,vt auxilium præberet Adare-
zer regi Soba: ſed & huius percuſſit Dauid viginti duo millia virorum. 6. Et po-
ſuit milites in Damaſco, vt Syria quoque ſeruiret ſibi,& offerret munera. Adiuuit-
que eum Dominus in cunctis,ad quæ perrexerat. 7. Tulit quoque Dauid pha-
retras aureas,quas habuerant ſerui Adarezer,& attulit eas in Ieruſalem. 8. Nec-
non de Thebath & Chun,vrbibus Adarezer, æris plurimum,de quo fecit Salomon
mare æneum,& columnas,& vaſa ænea. 9. Quod cùm audiſſet Thou Rex He-
math,percuſſiſſe videlicet Dauid omnem exercitum Adarezer regis Soba. 10. mi-
ſit Adoram filium ſuum ad regem Dauid,vt poſtularet ab eo pacem, & congratu-
laretur ei,quòd percuſſiſſet & expugnaſſet Adarezer:aduerſarius quippe erat Thou
Adarezer. 11. Sed & omnia vaſa aurea,& argentea,& ænea,conſecrauit Dauid
rex Domino,cum argento & auro,quod tulerat ex vniuerſis gentibus, tam de Idu-
mæa,& Moab,& filiis Ammon,quàm de Philiſthiim & Amalec. 12. Abiſai ve-
rò filius Saruiæ percuſſit Edom in Valle Salinarum, decem & octo millia: 13. &
conſtituit in Edom præſidium,vt ſeruiret Idumæa Dauid : ſaluauitque Dominus
Dauid in cunctis, ad quæ perrexerat. 14. Regnauit ergo Dauid ſuper vni-
uerſum Iſrael,& faciebat iudicium atque iuſtitiam cuncto populo ſuo. 15. Por-
rò Ioab filius Saruiæ erat ſuper exercitum, & Ioſaphat filius Ahilud à commenta-
riis. 16. Sadoc autem filius Achitob, & Ahimelec filius Abiathar, ſacerdotes:
& Suſa,ſcriba. 17. Banaias quoque filius Ioiadæ ſuper legiones Cerethi, & Phe-
lethi: porrò filij Dauid,primi ad manum regis,

HOc caput idem eſt cum cap. 8. lib. 2. Reg. vbi illud expoſui.

Vers. 12. IN VALLE SALINARVM] vbi erant ſalinæ in quibus conficiebatur ſal. Audi Adrichom. in deſcript. tribus Iudæ num. 211. *Vallis Salinarum ſeu ſalis, Hebraicè Gemela, aliàs Mela dicta; in qua Dauid percuſſit octodecim millia Idumæorum, & rediens erexit ſibi fornicem triũphalem. Ibidem & Ioab duodecim millia deleuit. Et Amaſias decem vel viginti Idumæorum millia, atque alia decem millia præcipitauit de rupe & petra Iectehel.* Fuit ergo hæc vallis Idumæis exitialis,& vt ita dicam fatalis.

2. Reg. 8. Pſal. 58. 59. 2. Paral 18. 2 Paral. 25. 4. Reg. 14. Hier. in Geneſ 14. in loc. Heb. in 2. Reg. 8. & 1. Paral. 18.

A AHIMELEC FILIVS ABIATHAR] Hebr. eſt *Abimelec*. Septuag. *Achimelech*. Affines enim & vicinæ ſunt Hebraicæ litteræ ב & כ. Porrò *Ahimelech*, hic eſt genitiui caſus: nam Abiathar filius Ahimelech erat ſacerdos, id eſt Pontifex Dauidis vnà cum Sadoc; niſi malis hunc Ahimelech fuiſſe filium Abiatharis, qui pro parente ſene vel aliis occupato, ſubinde cum Sadoc pontificatu functus ſit, vti fecère filij Heli & Samuelis. 1. Reg. 2. 12. & c. 8. 1. Idque ita factum eſſe ſatis colligitur ex c. 24. v. 6.

CAPVT DECIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

HAnon rex Ammon legatos Dauidis deturpans illudit: quare Dauid bello eum inuadit, ac cum Syris ei auxiliantibus proſternit.

1. ACcidit autem vt moreretur Naas rex filiorum Ammon, & regnaret filius
eius pro eo. 2. Dixitque Dauid: Faciam miſericordiam cum Hanon fi-
lio Naas: præſtitit enim mihi pater eius gratiam. Miſitque Dauid nuntios ad con
ſolandum eum ſuper morte patris ſui. Qui cùm perueniſſent in terram filiorum
Ammon, vt conſolarentur Hanon. 3. dixerunt principes filiorum Ammon ad
Hanon: Tu forſitan putas, quòd Dauid honoris cauſa in patrem tuum miſerit qui
conſolentur te: nec animaduertis, quòd vt explorent, & inueſtigent, & ſcrutentur
terram tuam, venerint ad te ſerui eius. 4. Igitur Hanon pueros Dauid decal-
uauit, & raſit, & præcidit tunicas eorum à natibus vſque ad pedes & dimiſit eos.
5. Qui cum abiiſſent, & hoc mandaſſent Dauid, miſit in occurſum eorum (gran-
dem enim contumeliam ſuſtinuerant) & præcepit vt manerent in Iericho, donec
creſceret barba eorum, & tunc reuerterentur. 6. Videntes autem filij Ammon,
quòd iniuriam feciſſent Dauid, tam Hanon, quàm reliquus populus, miſerunt mil-
le talenta argenti, vt conducerent ſibi de Meſopotamia, & de Syria Maacha, & de
Soba, currus & equites. 7. Conduxeruntque triginta duo millia curruum, & re-
gem Maacha cum populo eius. Qui cùm veniſſent, caſtrametati ſunt è regione
Medaba. Filij quoque Ammon congregati de vrbibus ſuis, venerunt ad bellum,
8. Quòd cùm audiſſet Dauid, miſit Joab, & omnem exercitum virorum fortium:
9. egreſſique filij Ammon, direxerunt aciem iuxta portam ciuitatis: reges au-
tem, qui ad auxilium eius venerant, ſeparatim in agro ſteterunt. 10. Jgitur
Joab, intelligens bellum ex aduerſo & poſt tergum contra ſe fieri, elegit viros for-
tiſſimos de vniuerſo Jſrael, & perrexit contra Syrum. 11. Reliquam autem par-
tem populi dedit ſub manu Abiſai fratris ſui: & perrexerunt contra filios Ammon.
12. Dixitque: Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi: ſi autem ſuperauerint te fi-
lij Ammon, ero tibi in præſidium. 13. Confortare & agamus viriliter pro po-
pulo noſtro, & pro vrbibus Dei noſtri: Dominus autem, quod in conſpectu ſuo bo-
num eſt, faciet. 14. Perrexit ergo Joab, & populus qui cum eo erat, contra Sy-
rum ad prælium & fugauit eos. 15. Porrò filij Ammon videntes quòd fugiſ-
ſet Syrus, ipſi quoque fugerunt Abiſai fratrem eius, & ingreſſi ſunt ciuitatem: re-
uerſuſque eſt etiam Joab in Jeruſalem. 16. Videns autem Syrus quòd cecidiſ-
ſet coram Jſrael, miſit nuntios, & adduxit Syrum, qui erat trans fluuium: Sophach
autem princeps militiæ Adarezer, erat dux eorum. 17. Quod cùm nuntiatum
eſſet Dauid, congregauit vniuerſum Jſrael, & tranſiuit Jordanem, irruitque in eos,
& direxit ex aduerſo aciem, illis contrà pugnantibus. 18 Fugit autem Syrus
Jſrael: & interfecit Dauid de Syris ſeptem millia curruum, & quadraginta millia
peditum, & Sophach exercitus principem. 19. Videntes autem ſerui Adarezer
ſe ab Jſrael eſſe ſuperatos transfugerunt ad Dauid, & ſeruierunt ei: noluitque vl-
trà Syria auxilium præbere filiis Ammon.

Vers. 4. DECALVAVIT] Hebr. יגלח *iegallech*, id eſt *raſit*, ſcilicet dimidiam capitis comam & barbam, vt dicitur 2. Reg. 10. 4.

Vers. 7. CONDVXERVNTQVE TRIGINTA DVO MILLIA CVRRVVM] id eſt equitum ex curribus falcatis depugnantium. Eſt Metonymia, ponitur enim continens pro contento, putà currus pro milite curuli. Atque olim ſæpè ſinguli milites A potentiores ſuum habebant currum, ſicut equites ſuum habent equum ex quo depugnant, patet ex v. 18.

Vers. 18. INTERFECIT DAVID DE SYRIS SEPTEM MILLIA CVRRVVM] id eſt militum ex curribus depugnantium, vel certè equorum currus trahentium; nam currus ipſi comburi queunt, at non interfici.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid Ammonitas tribulis & ferris comminuit; mox v. 4. tribus prælijs Philiſthæos ſuperat, & tres gigantes occidit.

1. FActum eſt autem poſt anni circulum, eo tempore quo ſolent reges ad bella
procedere, congregauit Ioab exercitum, & robur militiæ, & vaſtauit terram
filiorum Ammon: perrexitque & obſedit Rabba: porrò Dauid manebat in Ieru-
ſalem, quando Ioab percuſſit Rabba, & deſtruxit eam. 2. Tulit autem Dauid
coronam Melchom de capite eius, & inuenit in ea auri pondo talentum, & pre-
tioſiſſimas gemmas, fecitque ſibi inde diadema: manubias quoque vrbis plurimas
tulit: 3. populum autem, qui erat in ea eduxit: & fecit ſuper eos tribulas, &
trahas, & ferrata carpenta tranſire, ita vt diſſecarētur, & contererentur: ſic fecit Da-
uid cunctis vrbibus filiorum Ammon: & reuerſus eſt cum omni populo ſuo in Ieru-
ſalem. 4. Poſt hæc initum eſt bellum in Gazer aduerſum Philiſthæos: in
quo percuſſit Sobochai Huſathites, Saphai de genere Raphaim, & humiliauit eos.
5. Aliud quoque bellum geſtum eſt aduerſus Philiſthæos, in quo percuſſit Adeo-
datus filius Saltus Bethlehemites fratrem Goliath Gethæi, cuius haſtæ lignum e-
rat quaſi liciatorium texentium. 6. Sed & aliud bellum accidit in Geth, in
quo fuit homo longiſſimus, ſenos habens digitos, id eſt, ſimul viginti quattuor: qui
& ipſe de Rapha fuerat ſtirpe generatus. 7. Hic blaſphemauit Iſrael, & per-
cuſſit eum Ionatham filius Samaa fratris Dauid. Hi ſunt filij Rapha in Geth, qui
ceciderunt in manu Dauid & ſeruorum eius.

HOc caput idem eſt cum cap. 10. & 11. lib. 2. Reg. vbi illud explicui.

Vers. 2. TVLIT AVTEM DAVID CORONAM MELCHOM] Hebr. *Malcam* מַלְכָּם, id eſt *regis eorum* ſcilicet Ammonitarum. ita & Septuag. nam A *corona* idolorum, qualis erat Melchom, comburenda erat cum ipſis idolis, vti iubetur Deut. 7. quare ex ea coronam regalem ſibi fabricare nequibat Dauid.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid numerans populum, Deum ad iram prouocat, ac ex tribus pœnis à Deo oblatis peſtem eligit; quæ proinde immiſſa multos è medio tollit, ſed tandem Dauid oratione & ſacrificio Deum placando, eam ſopit.

1. COnſurrexit autem Satan contra Iſrael, & concitauit Dauid, vt numeraret
Iſrael. 2. Dixitque Dauid ad Ioab, & ad principes populi: Ite, & nume-
rate Iſrael à Berſabee vſque Dan, & afferte mihi numerum vt ſciam. 3. Reſ-
ponditque Ioab: Augeat Dominus populum ſuum centuplum, quàm ſunt; nónne
domine mi rex, omnes ſerui tui ſunt? quare hoc quærit dominus meus, quod in
peccatum reputetur Iſraeli? 4. Sed ſermo regis magis præualuit; egreſſuſque
eſt Ioab, & circuiuit vniuerſum Iſrael; & reuerſus eſt Ieruſalem. 5. Deditque
Dauidi numerum eorum, quos circuierat; & inuentus eſt omnis numerus Iſrael,
mille millia & centum millia virorum educentium gladium; de Iuda autem qua-
dringenta ſeptuaginta millia bellatorum. 6. Nam Leui, & Beniamin non nu-
merauit; eò quòd Ioab inuitus exequeretur regis imperium. 7. Diſplicuit au-
tem Deo quod iuſſum erat: & percuſſit Iſrael. 8. Dixitque Dauid ad Deum:
Peccaui nimis vt hoc facerem; obſecro aufer iniquitatem ſerui tui, quia inſipien-
ter egi. 9. Et locutus eſt Dominus ad Gad Videntem Dauidis, dicens: 10. Va-
de, & loquere ad Dauid, & dic ei: Hæc dicit Dominus: Trium tibi optionem do;
vnum,

Vnum, quod volueris, elige, & faciam tibi. 11. Cumque veniſſet Gad ad Dauid,
dixit ei: Hæc dicit Dominus: Elige quod volueris: 12. aut tribus annis famē:
aut tribus menſibus te fugere hoſtes tuos, & gladium eorum non poſſe euadere:
aut tribus diebus gladium Domini, & peſtilentiam verſari in terra, & angelum
Domini interficere in vniuerſis finibus Iſrael: nunc igitur vide quid reſpondeā
ei, qui miſit me. 13. Et dixit Dauid ad Gad: Ex omni parte me anguſtiæ pre-
munt: ſed melius mihi eſt, vt incidam in manus Domini, quia multæ ſunt miſera-
tiones eius, quàm in manus hominum. 14. Miſit ergo Dominus peſtilentiam
in Iſrael: & ceciderunt de Iſrael ſeptuaginta millia virorum. 15. Miſit quoque
angelum in Ieruſalem, vt percuteret eam: cumque percuteretur, vidit Dominus, &
miſertus eſt ſuper magnitudine mali: & imperauit angelo, qui percutiebat: Suffi-
cit, iam ceſſet manus tua. Porrò angelus Domini ſtabat iuxta aream Ornan Iebu-
ſæi. 16. Leuanſque Dauid oculos ſuos, vidit angelum Domini ſtantem inter
cælum & terram, & euaginatum gladium in manu eius, & verſum contra Ieruſa-
lem: & ceciderunt, tam ipſe quàm maiores natu veſtiti ciliciis, proni in terram.
17. Dixitque Dauid ad Deum: Nonne ego ſum, qui iuſſi vt numeraretur popu-
lus: Ego, qui peccaui: ego qui malum feci, iſte grex quid cōmeruit? Dominus Deus
meus, vertatur obſecro manus tua in me, & in domum patris mei: populus autem
tuus non percutiatur. 18. Angelus autem Domini præcepit Gad, vt diceret
Dauidi vt aſcenderet, extrueretque altare Domino Deo in area Ornan Iebuſæi.
19. Aſcendit ergo Dauid iuxta ſermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomi-
ne Domini. 20. Porrò Ornan cùm ſuſpexiſſet, & vidiſſet angelum, quattuor-
que filij eius cum eo, abſconderunt ſe: nam eo tempore terebat in area triticum.
21. Igitur cùm veniret Dauid ad Ornan, conſpexit eum Ornan, & proceſſit ei
obuiam de area, & adorauit eum pronus in terram. 22. Dixitque ei Dauid: Da
mihi locum areæ tuæ, vt ædificem in ea altare Domino: ita vt quantum valet ar-
genti accipias, & ceſſet plaga à populo. 23. Dixit autem Ornan ad Dauid:
Tolle, & faciat dominus meus rex quodcumque ei placet: ſed & boues do in holo-
cauſtum, & tribulas in ligna, & triticum in ſacrificium: Omnia libens præbebo.
24. Dixitque ei rex Dauid: Nequaquam ita fiet, ſed argentum dabo quantum
valet: neque enim tibi auferre debeo, & ſic offerre Domino holocauſta gratuita.
25. Dedit ergo Dauid Ornan pro loco ſiclos auri iuſtiſſimi ponderis ſexcentos.
26. Et ædificauit ibi altare Domino: obtulitque holocauſta, & pacifica, & inuo-
uocauit Dominum, & exaudiuit eum in igne de cælo ſuper altare holocauſti.
27. Præcepitque Dominus angelo: & conuertit gladium ſuū in vaginam. 28. Pro-
tinus ergo Dauid, videns quòd exaudiſſet eum Dominus in area Ornan Iebuſæi,
immolauit ibi victimam. 29. Tabernaculum autem Domini, quod fecerat
Moyſes in deſerto, & altare holocauſtorum, ea tempeſtate erat in excelſo Gabaon.
30. Et non præualuit Dauid ire ad altare, vt ibi obſecraret Deum: nimio enim
fuerat in timore perterritus, videns gladium angeli Domini.

AVT TRIBVS ANNIS FAMEM] 2. Reg. 24. v. 13. dicitur: *Aut ſeptem annis famem*, nimirùm prima oblatio Dei facta Dauidi fuit ſeptē annorum; ſed Dauide tantam moram deprecante Deus pœnam moderatus eſt & ad tres annos redegit. Sic Gen. 18. Deus à quinquaginta iuſtis deſcendit ad decem, quos ſi inueniſſet A in Sodoma, ei pepercisset; ac Ezechieli cap. 4. deprecanti pro fimo humano, concedit bouinum in cibum.

ORNAN] 2. Reg. 24. 23. paululum inflexo nomine vocatur, *Areuna*, idemque *rex*, id eſt regulus ſiue princeps inter Iebuſæos.

CAPVT.

CAPVT VIGESIMVMSECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid omnem materiam præparat ad fabricam templi, eiuſque ideam à Deo acceptam tradit Salomoni, ac illum hortatur vt Deum ſemper religioſè colat, atque monet principes vt eum in fabrica adiuuent.

1. DIxitque Dauid: Hæc eſt domus Dei, & hoc altare in holocauſtum Iſrael.
2. Et præcepit vt congregarentur omnes proſelyti de Terra Iſrael, & con-
ſtituit ex eis latomos ad cædendos lapides & poliendos, vt ædificaretur domus
Dei. 3. Ferrum quoque plurimum ad clauos ianuarum, & ad commiſſuras at-
que iuncturas præparauit Dauid: & æris pondus innumerabile. 4. Ligna quo-
que cedrina non poterant æſtimari, quæ Sidonij & Tyrij deportauerant ad Dauid.
5. Et dixit Dauid: Salomon filius meus puer paruulus eſt & delicatus: domus au-
tem, quam ædificari volo Domino, talis eſſe debet vt in cunctis regionibus nomi-
netur: præparabo ergo ei neceſſaria. Et ob hanc cauſam ante mortem ſuam om-
nes præparauit impenſas. 6. Vocauitque Salomonem filium ſuum: & præcepit
ei vt ædificaret domum Domino Deo Iſrael. 7. Dixitque Dauid ad Salomo-
nem: Fili mi, voluntatis meæ fuit vt ædificarem domum nomini Domini Dei mei,
8. ſed factus eſt ſermo Domini ad me, dicens: Multū ſanguinem effudiſti, & plu-
rima bella bellaſti: non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuſo ſan-
guine coram me: 9. filius, qui naſcetur tibi, erit vir quietiſſimus: faciam enim
eum requieſcere ab omnibus inimicis ſuis per circuitum: & ob hanc cauſam Paci-
ficus vocabitur: & pacem & otium dabo in Iſrael cunctis diebus eius. 10. Ipſe
ædificabit domum nomini meo, & ipſe erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem:
firmaboque ſolium regni eius ſuper Iſrael in æternum. 11. Nunc ergo fili mi,
ſit Dominus tecum, & proſperare, & ædifica domum Domino Deo tuo, ſicut locu-
tus eſt de te. 12. Det quoque tibi Dominus prudentiam & ſenſum, vt regere
poſſis Iſrael, & cuſtodire legem Domini Dei tui. 13. Tunc enim proficere po-
teris, ſi cuſtodieris mandata & iudicia, quæ præcepit Dominus Moyſi vt doceret
Iſrael: confortare & viriliter age, ne timeas, neque paueas. 14. Ecce ego in
paupertate mea præparaui impenſas domus Domini, auri talenta centum millia,
& argenti mille millia talentorum: æris verò & ferri non eſt pondus, vincitur enim
numerus magnitudine, ligna & lapides præparaui ad vniuerſa impendia. 15. Ha-
bes quoque plurimos artifices, latomos, & cæmentarios, artificeſque lignorum, &
omnium artium ad faciendum opus prudentiſſimos. 16. in auro & argento &
ære & ferro, cuius non eſt numerus. Surge igitur, & fac & erit Dominus tecum.
17. Præcepit quoque Dauid cunctis principibus Iſrael, vt adiuuarent Salomo-
nem filium ſuum. 18. Cernitis, inquiens, quòd Dominus Deus veſter vobiſ-
cum ſit, & dederit vobis requiem per circuitum, & tradiderit omnes inimicos ve-
ſtros in manus veſtras, & ſubiecta ſit terra coram Domino, & coram populo eius.
19. Præbete igitur corda veſtra & animas veſtras, vt quæratis Dominum Deum
veſtrum, & conſurgite, & ædificate ſanctuarium Domino Deo, vt introducatur ar-
ca fœderis Domini, & vaſa Domino conſecrata, in domum, quæ ædificatur nomini
Domini.

VERS. 1. HÆC EST DOMVS DEI] q. d. hoc loco, putà in *area Ornan*, quæ eſt in monte Moria, iubet Deus condi templum.

VERS. 5. SALOMON PVER PARVVLVS EST] q. d. Salomon reſpectu tantæ tamque magnificæ fabricæ templi, eſt inſtar pueri paruuli: nam alioqui erat ipſe iam viginti annorum.

VERS. 14. AVRI TALENTA CENTVM MILLIA, hoc eſt duodecim cum dimidio milliones librarum auri, quæ faciunt mille & ducentos milliones aureorum Francicorum: tantumdem A reliquit ei in argenteo, ſcilicet, MILLE MILLIA TALENTA ARGENTI] quæ faciunt totidem, ſcilicet fuiſſe & ducentos milliones aureorum Francicorum, olim enim vna libra auri valebat decem libras argenti: vniuerſim ergo reliquit ei bis mille & quadringentos milliones aureorum. Vide dicta de monetis & menſuris in fine Pentateuchi. Immenſa & penè incredibilis videtur hæc auri & argenti ſumma, ſed Deo nihil eſt impoſſibile, nihil difficile; quare ei facile fuit omnem hanc copiam Da-

2400. milliones in templum inſumpta.

uidi

uidi ſuggerere ad fabricam tam magnifici templi: vnde ipſe volens tēplū hoc à Chaldęis exuſtum reſtaurari per Zorobabel & Iudæos, pauperes eos ad fabricam animat dicens: *Meum eſt argentum, & meum eſt aurum.* Aggæi 2.9. Sic S. Franciſcus Aſſiſias, & alter de Paula, ille Minorum hic Minimorum fundator, vterque pauper iuſſi à Deo templum ædificare, illud ædificarūt Deo ad illud ſumptus per eleemoſynas piorum ſpondente & præſtante. Multò magis ſi à Deo vocemur, vt templum myſticum perfectionis in anima noſtra vel proximorum fabricemus, alacriter de eius ope cōfiſi idipſum præſtemus. Deus enim aderit, vireſque & animos dabit. *Domini enim, eſt terra & plenitudo eius*, atque vt ait S. Leo: *Iuſte inſtat præcepto, qui præuenit auxilio.*

Porrò noſter Vilalpandus ſub finem tomi 2. in Ezechielem per plura capita cenſet Dauidem tantas opes collegiſſe partim ex vectigalibus, partim ex Ophir, partim ex hoſtium ſpoliis & tributo, partim ex annuo Iſraelis cenſu, quo quiſque pendebat quotannis templo dimidium ſiclum iuxta legem Exodi 30.13. Quocircà Iſraelitæ etiam extra Iudæam degentes, per

A totum orbem diſperſi, hanc capitationē quotannis mittebant Ieroſolymam, cumque eorum ingens eſſet numerus, ingentem conflabant auri ſummam.

Addit Vilalpandus, Dauidem & Salomonem annuo reditu & opibus ſuperaſſe tributa & opes Romanorum, Chaldæorum, Perſarum, omniūque regum & monarcharum.

Dices, quomodo ergo Dauid hoc verſ. ait hęc ſe collegiſſe *in paupertate?* Reſp. primò, quia hęc omnia præ Dei dignitate & maieſtate erāt parua & pauca. Secūdò, *in paupertate*, id eſt in multo labore & afflictione. Tertiò, & maximè, quia,
B vt ſequitur, hæc omnia erant Dei: quare Dauidis non erant, quia ipſe ex ſe pauper erat, & nihil habebat niſi quod à Deo acceperat.

Ad vniversa impendia] Hebr. & Chald. habent: *Et ſuper hæc adde.* Septuag. *Et appone in his.* Vatabl. *Quibus tu adijcere poteris.* Vnde Salomon & populus his quæ reliquit Dauid, multa donaria addidēre ad fabricam templi tam magnificam magnificentiùs inſtruendam & adornandam.

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid ſub mortem Salomonem regem deſignat, ac Leuitas in ſuas claſſes diſtribuit, eiſque ſua officia partitur: Leuitis quoque filios, id eſt poſteros Moyſis annumerat.

1. IGitur Dauid ſenex & plenus dierum, regem conſtituit Salomonem filium
ſuum ſuper Iſrael. 2 Et congregauit omnes principes Iſrael, & Sacerdo-
tes atque Leuitas. 3. Numeratique ſunt Leuitæ à triginta annis, & ſupra, &
inuenta ſunt triginta octo millia virorum. 4. Ex his electi ſunt, & diſtributi
in miniſterium domus Domini, viginti quatuor millia: præpoſitorum autem & iu-
dicum ſex millia. 5. Porrò quatuor millia ianitores: & totidem pſaltæ canen-
tes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum. 6. Et diſtribuit eos Dauid
per vices filiorum Leui, Gerſon videlicet, & Caath, & Merari. 7. Filij Gerſon:
Leedan, & Semei. 8. Filij Ledan: princeps Iahiel, & Zethan, & Ioel, tres.
9. Filij Semei: Salomith, & Hoſiel, & Aran, tres: iſti principes familiarum
Leedan: 10. Porrò filij Semei, Leheth, & Ziza, & Jaus, & Barla: iſti filij Semei,
quattuor, 11. Erat autem Leheth prior, Ziza ſecundus: porrò Iaus & Baria
non habuerunt plurimos filios, & idcircò in vna familia, vnaque domo, compu-
tati ſunt. 12. Filij Caath: Amram & Iſaar, Hebron, & Oziel, quattuor.
13. Filij Amram: Aaron, & Moyſes. Separatuſque eſt Aaron vt miniſtraret in
Sancto ſanctorum, ipſe & filij eius in ſempiternum, & adoleret incenſum Do-
mino ſecundùm ritum ſuum, ac benediceret nomini eius in perpetuum.
14. Moyſi quoque hominis Dei filij annumerati ſunt in tribu Leui. 15. Fi-
lij Moyſi: Gerſom, & Eliezer. 16. Filij Gerſom: Subuel primus. 17. Fue-
runt autem filij Eliezer: Rohobia primus: & non erant Eliezer filij alij. Porrò fi-
lij Rohobia multiplicati ſunt nimis. 18. Filij Iſaar: Salomith primus. 19. Fi-
lij Hebron: Ieriau primus, Amarias ſecundus, Iahaziel tertius, Iecmaam quartus.
20. Filij Oziel: Micha primus, Ieſia ſecundus. 21. Filij Merari: Moholi, & Mu-
ſi. Filij Moholi: Eleazar, & Cis. 22. Mortuus eſt autem Eleazar, & non habuit fi-
lios, ſed filias: acceperuntque eas filij Cis fratres earum. 23. Filij Muſi: Moho-
li, & Eder, & Ierimoth tres, 24. Hi filij Leui in cognationibus & familiis ſuis,
principes per vices, & numerum capitum ſingulorum, qui faciebant opera mini-
ſterij domus Domini, à viginti annis & ſupra. 25. Dixit enim Dauid: Requiem
dedit Dominus Deus Iſrael populo ſuo, & habitationem Ieruſalem vſque in æter-
num.

num. 26. Nec erit officij Leuitarum vt vltrà portent tabernaculum, & omnia
vaſa eius ad miniſtrandum. 27. Iuxta præcepta quoque Dauid nouiſſima, ſup-
putabitur numerus filiorum Leui à viginti annis & ſuprà. 28. Et erunt ſub ma-
nu filiorum Aaron in cultum domus Domini, in veſtibulis, & in exedris, & in
loco purificationis, & in ſanctuario, & in vniuerſis operibus miniſterij templi
Domini. 29. Sacerdotes autem, ſuper panes propoſitionis, & ad ſimilæ ſacriſi-
cium, & ad lagana azyma, & ſartaginem, & ad torrendum, & ſuper omne pondus
atque menſuram. 30. Leuitæ vero, vt ſtent mane ad confitendum & canendum
Domino: ſimiliterque ad veſperam, 31. tam in oblatione holocauſtorum Do-
mini, quàm in ſabbatis & Calendis & ſollemnitatibus reliquis, iuxta numerum,
& ceremonias vniuſcuiuſque rei, iugiter coram Domino. 32. Et cuſtodiant
obſeruationes tabernaculi fœderis, & ritum ſanctuarij, & obſeruationem filio-
rum Aaron fratrum ſuorum, vt miniſtrent in domo Domini.

NOta, Dauid Leuitas ita diſtribuit. Erat numerus Leuitarum 38. millium. Ex eis Dauid 24. millia deputauit miniſterio templi, ſex alia millia fecit præpoſitos & iudices v. 4. vnde patet Leuitas hoſce fuiſſe iudices, & quaſi ſenatores ac Patres conſcriptos. Quatuor millia Ianitores. Deinde alia quatuor millia conſtituit cantores & Muſicos, conſla hos omnes numeros in vnum & inuenies 38. millia iam dicta.

Nota ſecundò, Dauid inſuper conſtituit 24. ordines ſacerdotum, qui ſibi per vices ſuccederent ad miniſtrandum in templo: quiſque enim ordo per ſeptimanam miniſtrabat. Vnde Lucæ 1. 9. dicitur de Zacharia: *Exiit ſorte vt poneret incenſum*: erat enim Zacharias *de vice Abia*, quæ ordine eſt octaua. Hæ vices & ordines ſacerdotum recenſentur cap. ſequenti. B Porrò Dauid cuique ordini ſacerdotum attribuit ordinem vnum Leuitarum qui eis miniſtrarent, & per omnia ſubſeruirent, vnde tot erant ordines Leuitarum, quot ſacerdotum miniſtrantium templo, ſcilicet 24. Totidem (ſcilicet 24.) ordines conſtituit Leuitarum pſallentium tam voce, quàm inſtrumentis Muſicis, quorum quiſque ſua vice & ſub ſuo ſacerdotum ordine pſallebat, vt patet cap. 25. pſallebant autem non tantùm in ſabbatis, Calendis, omnique alia feſtiuitate, ſed & quotidie in omni ſacrificio holocauſtorum, vt patet verſ. 31. Hinc ſequitur quemlibet ſacerdotem æquè ac Leuitam, bis tantùm in anno miniſtraſſe in templo; nam erant eorum 24. claſſes quarum quælibet per hebdomadam in templo ſeruiebat. Quare in 24. hebdomadis quiſque C vna tantùm hebdomada miniſtrabat, ijs verò duplicatis bis; ergo in 48. hebdomadibus (quot complectitur annus additis quatuor) bis, hoc eſt duabus hebdomadis dumtaxat quiſque miniſtrabat.

Porrò fecit hæc Dauid non tam vt rex (hic enim non habet ius in ſacerdotes & ſacra) quàm vt propheta. Rurſùm, non fecit hæc per ſe, ſed per Pontifices Sadoc & Ahimelech, vt audiemus c. ſequenti v. 3. idque iactâ ſorte, vt ibidem dicitur v. 5. & 32.

VERS. 11. IAVS ET BARIA NON HABVERVNT PLVRIMOS FILIOS] q. d. hi duo ſimul non habuerunt plures filios quàm vnus ſolus ex iam recenſitis; quare hi duo vnam tantùm claſſem A conſtituerunt, cùm alij ſinguli ſingulas conſtituerent.

SEPARATVSQVE EST AARON] q. d. A Deo per Moyſen electus eſt Aaron, vt ipſe eiuſque poſteri primogeniti eſſent ſummi ſacerdotes ſiue Pontifices: ceteri verò non primogeniti eſſent minores ſacerdotes. Vnde Pontifices ſoli ingrediebantur Sanctum ſanctorum, ceteri verò ſacerdotes adolebant thymiama in altari thymiamatis, quod erat in Sancto ante Sanctum ſanctorum. VERS. 13.

MOYSI QVOQVE HOMINIS (amici) DEI FILII ANNVMERATI SVNT IN TRIBV LEVI] Mira fuit Moyſis reſignatio & humilitas, qua ſe ſubmiſit ordinationi Dei ſtatuentis, vt principatum populi transferret in Ioſue, filios verò ſuos non ſacerdotibus ſed Leuitis annumeraret. Nam ſacerdotium à Deo addictum erat poſteris Aaronis, qui erat frater ſenior Moyſis. VERS. 14.

FILII LEVI A VIGINTI ANNIS ET SVPRA] Dauid bis numerauit Leuitas, ſcilicet primò verſ. 3. *à triginta annis & ſuprà*, ſecundò hic *à viginti annis & ſuprà*. Ratio fuit, quia primitùs à Deo per Moyſen ſtatutum erat, vt Leuitæ à trigeſimo ætatis anno & deinceps ſeruirent tabernaculo, eò quòd eorum officium eſſet portare ſupellectilem Tabernaculi per deſertum, in quo continuè peregrinabantur, ad quod ætas valida & robuſta, qualis eſt triginta annorum, requirebatur. Dauid verò ceſſante hoc onere, ædificato iam templo, & Iſraele quieſcente in terra ſancta, ſtatuit hoc verſu, vt à vigeſimo anno numerentur, & ſeruire incipiant; nimirùm vt prioribus ſenioribus iam recenſitis, & in ſuas miniſtrantium, ianitorum, præpoſitorum, iudicum, cantorum, claſſes diſtributis in rebus minoribus ſubſeruiant. Hanc rationem dat hic Dauid. v. 26. VERS. 24.

SACERDOTES AVTEM] Hæc verba non ſunt in Hebr. nec in Græco; quare officia quæ hic ſubnectuntur, competunt tam Leuitis quàm ſacerdotibus; quia ſcilicet Leuitarum erat illa parare, ſacerdotum verò parata iam Deo offerre in ſacrificium. VERS. 29.

ET SVPER OMNE PONDVS ET MENSVRAM] tum quia ſacerdotum & Leuitarum erat omnia Deo offerenda menſurare, an ſcilicet iuſtum pondus à lege præſcriptum ha-

berent: tum quia eorum erat aſſeruare loſtas retum menſuras & pondera in templo, vt ſi per fraudem aliquorum in populo illa vitiaren- A tur & minoerentur, vel augerentur, ad menſuras & pondera templi reſtituerentur & corrigerentur.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Diſtribuuntur ſacerdotes in 24. claſſes, ac cuique ſua Leuitarum claſſis ad ſubſeruiendum in ſacrificio aſſignatur.

1. POrrò filijs Aaron hæ partitiones erant: filij Aaron: Nadab, & Abiu, &
Eleazar, & Jthamar. 2. Mortui ſunt autem Nadab & Abiu ante patrem
ſuum abſque liberis: ſacerdotioque functus eſt Eleazar, & Jthamar. 3. Et
diuiſit eos Dauid, id eſt Sadoc de filijs Eleazari, & Ahimelech de filijs Jthamar,
ſecundùm vices ſuas & miniſterium. 4. Jnuentique ſunt multò plures filij
Eleazar in principibus viris, quàm filij Jthamar. Diuiſit autem eis, hoc eſt filijs
Eleazar, principes per familias ſedecim: & filijs Jthamar per familias & domos
ſuas octo. 5. Porrò diuiſit vtraſque inter ſe familias ſortibus: erant enim
principes ſanctuarij, & principes Dei, tam de filijs Eleazar, quàm de filijs Jthamar.
6. Deſcripſitque eos Semeias filius Nathanael ſcriba Leuites, coram
rege & principibus, & Sadoc ſacerdote, & Ahimelech filio Abiathar, principibus
quoque familiarum ſacerdotalium & Leuiticarum: vnam domum, quæ ceteris
præerat, Eleazar: & alteram domum, quæ ſub ſe habebat ceteros, Jthamar.
7. Exiuit autem ſors prima Joiarib, ſecunda Jedei, 8. tertia Harim, quarta
Seorim, 9. quinta Melchia, ſexta Maiman, 10. ſeptima Accos, octaua Abia,
11. nona Jeſua, decima Sechenia, 12. vndecima Eliaſib, duodecima Jacim,
13. tertiadecima Hoppha, decimaquarta Jſbaab, 14. decimaquinta Belga,
decimaſexta Emmer, 15. decimaſeptima Hezir, decimaoctaua Aphſes, 16.
decimanona Pheteia, vigeſima Hezechiel, 17. vigeſimaprima Jachin, vigeſimaſecunda
Gamul, 18. vigeſimatertia Dalaiau, vigeſimaquarta Maaziau.
19. Hæ vices eorum ſecundum miniſteria ſua, vt ingrediantur domum Domini,
& iuxta ritum ſuum ſub manu Aaron patris eorum: ſicut præceperat Dominus
Deus Iſraël. 20. Porrò filiorum Leui, qui reliqui fuerant, de filijs Amram
erat Subael, & de filijs Subael, Jehedeia. 21. De filijs quoque Rohobiæ
princeps Jeſias. 22. Jſaari verò filius Salemoth, filiuſque Salemoth Jahath:
23. filiuſque eius Jeriau primus, Amarias ſecundus, Jehaziel tertius, Jecmaan
quartus. 24. Filius Oziel, Micha: filius Micha, Samir. 25. Frater Micha,
Ieſia: filiuſque Ieſiæ, Zacharias. 26. Filij Merari: Moholi & Muſi. Filius
Oziau: Benno. 27. Filius quoque Merari: Oziau & Soam & Zachur &
Hebri. 28. Porrò Moholi filius Eleazar, qui non habebat liberos. 29. Filius
verò Cis, Jerameel. 30. Filij Muſi: Moholi, Eder, & Ierimoth. iſti filij
Leui ſecundùm domos familiarum ſuarum. 31. Miſeruntque & ipſi ſortes
contra fratres ſuos filios Aaron, coram Dauid rege, & Sadoc, & Ahimelech, &
principibus familiarum Sacerdotalium & Leuiticarum, tam maiores, quàm
minores, omnes ſors æqualiter diuidebat.

VERS. 3. ET DIVISIT EOS DAVID, ID EST SADOC DE FILIIS ELEAZARI, ET AHIMELECH DE FILIIS ITHAMAR, SECVNDVM VICES SVAS] ſcilicet diuiſit omnes ſacerdotes poſteros Eleazar & Ithamar in 24. claſſes. Diuiſit inquam Dauid non per ſe, ſed per duos Pontifices, ſcilicet per Sadoc qui erat ex poſteris Eleazar, & per Ahimelech qui erat ex poſteris Ithamar. Ad Pontificem enim ſpectabat hæc ſacerdotum diſtributio, non ad regem.

VERS. 5. PORRO DIVISIT VTRASQVE INTER SE FAMILIAS SORTIBVS] ne quis queri poſſet ſe inique poſtpoſitum, & alterum ex fauore antepoſitum, ſed omnes pari iure & conditione cenſerentur: quare ſorte res acta eſt. & ſors cuique ſuum ordinem & vicem aſſignauit.

ERANT ENIM PRINCIPES SANCTVARII] Erant 24. familiæ ſacerdotales, & quæque ſuum habebat principem, puta primogenitum, qui in vice ſua omnibus præerat, omniaque in templo dirigebat; quare erat ipſe ſummus claſſis ſuæ ſacerdos, ideoque vocabatur Pontifex. Erant ergo 24. Pontifices ſiue principes ſacerdotum, de quibus in Euangelijs crebra eſt mentio, ſed his omnibus eminebat & præerat ſummus Pontifex, ſcilicet Sadoc.

Aut.

VERS.6. ABIMELECH FILIO ABIATHAR] Hinc A videtur quòd Abiathar Pontifex ægrotans,aut alijs occupatus vices ſuas demandarit filio Ahimelech, vt ipſe cum Sadoc Pontifice aſſiſteret, & diſtribueret has 24. ſacerdotum claſſes.

VERS.10. OCTAVA ABIA] Ex hac fuit Zacharias pater Ioannis Baptiſtæ; quare certum eſt eum non fuiſſe ſummum Pontificem. Pontifex enim non habebat vicem,ſed omnibus præerat. An Zacharias fuerit Pontifex, id eſt princeps & primogenitus ſuæ familiæ Abia, vt vult. S. Dionyſ.cæleſt.Hier.c.4 item an fuerit ex po- B ſteris Eleazar,an verò ex poſteris Ithamar,incertum eſt.

VERS.26. FILIVS OZIAV BENNO] & ceteri qui recenſentur v.27.vti iam dicam.

VERS.27. FILIVS MERARI, OZIAHV] Hæc verba parentheſi intercipienda videntur, nam ſequentes ſcilicet, *Soam & Zachur, & Hebri*, ſunt A filij *Oziahu*. Id patet ex Hebr.& Chald.qui ſic habent: *Filij Merari de Oziahu, vel per Oziahu, Benna & Soam & Zachur & Hebri*. Quia enim dixerat: *Filius Oziahu Benno*, & non dixerat cuius filius eſſet *Oziahu*, hinc idipſum explicat ſubdens: *Filius Merari Oziahu*: deinde reliquos præter Bennonem iam nominatum, Oziahu filios proſequitur dicens:

ET SOAM ET ZACHVR ET HEBRI] Nam Merari filios ſcilicet, *Moholi & Muſi* iam recenſuit verſ.26. ita Vatab.Pagn.& alij.

MISERVNTQVE ET IPSI SORTES CONTRA VERS. 31.
B FRATRES SVOS] ſcilicet ex oppoſito vel contrapoſito *fratrum*, id eſt cognatorum ſuorum; & vt vertit Vatab. *è regione fratrum ſuorum*; Sept. *ſicut fratres eorum*, q. d. ſicut ſacerdotes poſteri Aaronis diuiſi in 24. claſſes ſortem iecerant, quo quiſque ordine in tabernaculo miniſtraret, ſic etiam Leuitæ vices miniſtrandi iacta ſorte acceperant.

CAPVT VIGESIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

NVmerantur 24. claſſes Leuitarum ad canendum, pſallendum & citharizandum deputatorum.

1. IGitur Dauid & magiſtratus exercitus, ſegregauerunt in miniſterium filios Aſaph, & Heman, & Idithun; qui prophetarent in citharis, & pſalterijs, & cymbalis, ſecundùm numerum ſuum dedicato ſibi officio ſeruientes. 2. De filijs Aſaph: Zacchur, & Ioſeph, & Nathania, & Aſarela; filij Aſaph: ſub manu Aſaph prophetantis iuxta regem. 3. Porrò Idithun: filij Idithun, Godolias, Sori, Ieſeias, & Haſabias, & Mathathias, ſex, ſub manu patris ſui Idithun, qui in cithara prophetabat ſuper confitentes & laudantes Dominum. 4. Heman quoque: filij Heman, Bocciau Mathaniau, Oziel, Subuel, & Ierimoth, Hananias, Hanani, Eliatha, Geddelthi. & Romemthiezer, & Ieſbacaſſa, Mellothi, Othir, Mahazioth: 5. omnes iſti filij Heman Videntis regis in ſermonibus Dei, vt exaltaret cornu: deditque Deus Heman filios quatuordecim, & filias tres. 6. Vniuerſi ſub manu patris ſui ad cantandum in templo Domini diſtributi erant, in cymbalis, & pſalterijs, & citharis, in miniſteria domus Domini iuxta regem: Aſaph videlicet, & Idithun,& Heman. 7. Fuit autem numerus eorum cum fratribus ſuis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores, ducenti octogintaocto. 8. Miſeruntque ſortes per vices ſuas.ex æquo tam maior quàm minor, doctus pariter.& indoctus. 9. Egreſſaque eſt ſors prima Ioſeph,qui erat de Aſaph. Secunda Godoliæ, ipſi & filijs eius, & fratribus eius duodecim. 10. Tertia Zachur, filijs & fratribus eius duodecim. 11. Quarta Iſari, filijs & fratribus eius duodecim. 12. Quinta Nathaniæ, filijs & fratribus eius duodecim. 13. Sexta Bocciau, filijs & fratribus eius duodecim. 14. Septima Iſreëla, filijs & fratribus eius duodecim. 15. Octaua Ieſaiæ, filijs & fratribus eius duodecim. 16. Nona Mathaniæ, filijs & fratribus eius duodecim. 17. Decima Semeiæ, filijs & fratribus eius duodecim. 18. Vndecima Azareel, filijs & fratribus eius duodecim. 19. Duodecima Haſabiæ filijs & fratribus eius duodecim. 20. Tertiadecima Subael, filijs & fratribus eius duodecim. 21. Quartadecima Mathathiæ, filijs & fratribus eius duodecim. 22. Quintadecima Ierimoth, filijs & fratribus eius duodecim. 23. Sextadecima Hananiæ, filijs & fratribus eius duodecim. 24. Septimadecima Ieſbacaſſæ filijs & fratribus eius duodecim. 25. Octauadecima Hanani, filijs & fratribus eius duodecim. 26. Nona-

decima Mellothi, filijs & fratribus eius duodecim. 27. Vigeſima Eliatha, filijs & fratribus eius duodecim. 28. Vigeſima prima Othir, filijs & fratribus eius duodecim. 29. Vigeſimaſecunda Geddelthi, filijs & fratribus eius duodecim. 30. Vigeſimatertia Mahazioth, filijs & fratribus eius duodecim. 31. Vigeſimaquarta Romemthiezer, filijs, & fratribus eius duodecim.

Vers. 1. MAGISTRATVS EXERCITVS] id eſt principes tam politici, quàm Eccleſiaſtici; *exercitus* enim vocatur totus populus tam laicorum, quàm Leuitarum ob multitudinem: erant enim multi & conſtipati, ijque per ordines quaſi acies diſpoſiti, vti ſunt milites in exercitu. Magiſtratus Leuitarum c.24.6. vocantur, *principes Sanctuarij*.

QVI PROPHETARENT (id eſt qui canerent laudarentq; Deum) IN CITHARIS, SECVNDVM NVMERVM SVVM DEDICATO SIBI OFFICIO SERVIENTES] q. d. quilibet in ſua vice tanto numero canebant, quanto ad canendum deſtinati erant, vna enim familia numeroſior vnum cantorum ordinem conſtituens plures habebat cantores, quàm illa quæ pauciores in ſe domeſticos continebat. Hebr. eſt *viri operis in miniſterio ſuo*, id eſt viri diligentes, & ſcitè fungentes munere ſuo, q.d. iſti omnes fuêre muſici peritiſſimi, inquit Vatab.

SVB MANV (ſub regimine & directione) ASAPH PROPHETANTIS (canentis Dei laudes) IVXTA REGEM] ſcilicet in arce Sion coram arca, iuxta ſedem Dauidis, vbi nimirùm ipſe ſedere, & Dei laudibus intereſſe ſolebat. Nam veriſimile eſt alios cantores fuiſſe deputatos ad canendum in Tabernaculo Moyſis, quod erat in Gabaon; vnde aliqui, vt vtroſque comprehendant, explicant τὸ *iuxta regem*, q. d. iuxta regis præſcriptũ & diſtributionem, vt hi in Sion, illi in Gabaon canerent.

Vers. 3. FILII IDITHVN GODOLIAS, SORI, IESEIAS ET HASABIAS ET MATHATHIAS, SEX] Recenſiti hîc ſunt quinque dumtaxat, vt patet eos numeranti. Deeſt ergo ſextus, quem veriſimile eſt eſſe *Semeiam*, qui nominatur v. 17. in decima ſorte: Semeias enim non nominatur inter filios Aſaph, nec inter filios Heman. Fuit ergo filius Idithun: horum trium enim filij hîc deſcribuntur, vt patet verſ. 1.

Vers. 5. OMNES ISTI FILII HEMAN VIDENTIS REGIS IN SERMONIBVS DEI] *Heman* vocatur *Videns*, id eſt propheta, hoc eſt Cantor diuinarum laudum apud Dauidem. *In ſermonibus Dei*, id eſt cùm *Dei ſermones*, id eſt res & laudes canerentur, q.d. Dauid in aula & menſa habebat ſuos ſymphoniacos, qui prophana canebant ad regis honeſtam recreationem; hic verò Heman curabat dumtaxat ſacra cani in Tabernaculo, cùm Dauid diuinis officijs vacaret. *Sermones* ergo *Dei*, erant Pſalmi, hymni & cantica diuinarum laudum.

VT EXALTARET CORNV] id eſt vt canendo exaltaret magnitudinem, magnificentiam, & immenſam maieſtatem, ſapientiam, miſericordiam, potentiam, clementiam, & beneficentiam Dei. ita Abul. Secundò, & magis præciſè q. d. Heman curabat cani Pſalmos, in quibus Dauid orat, & prędicit exaltandum *cornu*, id eſt regnum, potentiam, & gloriam imperij tam ſui, quàm antitypi Chriſti. Hoc enim audire Dauidi erat gratiſſimum & deſideratiſſimum. Vnde crebrò in Pſalmis de *hac cornu exaltatione* agit. Hinc Vatab. ſic vertit: *Qui erat regis videns in verbis diuinis vt erigeretur cornu*; idque ſic explicat q.d. Heman prophetauit de Dauide quòd aſſequeretur magnam famam & gloriam. *Cornu* enim ſignificat dignitatem & gloriam, item robur & vires, ac ſi dicatur, ad exaltandam dignitatem & potentiam regiam: Aſaph enim & Idithun canebant alios Pſalmos, qui ad populum erudiendum & conſolandum ſpectabant, eumque ad pietatem & ad Deum ſecum laudandum excitabant.

Vers. 7. QVI ERVDIEBANT CANTICVM] id eſt *doctores*, vt ſequitur, qui docebant reliquos ſcitè canere & pſallere tam voce, quàm inſtrumentis muſicis.

Vers. 8. DOCTVS PARITER ET INDOCTVS] q.d. æquè peritus canendi ac imperitus, æquè doctor ac diſcipulus, q.d. Dauid diſtribuit cantores in 24. claſſes, & cuique claſſi dedit duodecim magiſtros Muſices peritos, qui ceteros docerent canere, eoſque in cantu dirigerent & perficerent. Quocircà magiſtri hi vniuerſim fuêre 288. vt dictum eſt v. 7. Multiplica enim 24. per 12. reſultabit numerus 288.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

R*Ecenſentur ordines & claſſes Leuitarum, qui erant ianitores templi. Ad hæc cuſtodum theſaurorum tam templi quàm Regis.*

1. DIuiſiones autem ianitorum: de Coritis Meſelemia, filius Core, de filijs Aſaph. 2. Filij Meſelemiæ: Zachatias ptimogenitus, Iadihel ſecundus Zabadias tertius, Iathanael quartus, 3. Ælam quintus, Iohanan ſextus, Elioënai ſeptimus. 4. Filij autem Obededom: Semeias primogenitus, Iozabad ſecundus, Ioaha tertius, Sachar quartus, Nathanael quintus, 5. Ammiel ſextus, Iſſachar ſeptimus, Phollathi octauus: quia benedixit illi Dominus. 6. Semei autem filio eius nati ſunt filij, præfecti tamiliarum ſuarum: erant enim viri fortiſſimi. 7. Filij ergo Semeiæ: Othni, & Raphael, & Obed, Elzabad, fratres eius viri fortiſſimi: Eliu quoque, & Samachias. 8. Omnes hi, de filijs Obededom: ipſi, & filij, & fratres eorum fortiſſimi ad miniſtrandum, ſexaginta duo de Obededom. 9. Porro Meſelemiæ filij, & fratres eorum robuſtiſſimi, decem & octo. 10. De Hoſa autem, id eſt, de filijs Metari: Semri princeps (non enim habuerat primogenitum, & ideitcò poſuetat eum pater eius in principem) 11. Helcias ſecundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus, omnes hi filij, & fratres Hoſa, tredecim. 12. Hi diuiſi ſunt in ianitores, vt ſemper principes cuſtodiarum, ſicut & fratres eorum, miniſtrarent in domo Domini. 13. Miſſæ ſunt ergo ſortes ex æquo, & paruis, & magnis, pet familias ſuas, in vnamquamque pottarum. 14. Cecidit ergo ſors Orientalis, Selemiæ. Pottò Zachariæ filio eius, viro prudentiſſimo, & erudito, ſortitò obtigit plaga Septemttionalis. 15. Obededom verò & filijs eius ad Auſtrum: in qua parte domus erat ſeniorum concilium. 16. Sephim & Hoſa ad Occidentem, iuxta portam, quæ ducit ad viam aſcenſionis: cuſtodia contra cuſtodiam. 17. Ad Orientem verò Leuitæ ſex: & ad Aquilonem quatuor per diem: atque ad Meridiem ſimilitet in die quatuot: & vbi erat concilium, bini & bini. 18. In cellulis quoque ianitorum ad Occidentem quatuor in via, biniqué per cellulas. 19. Hæ ſunt diuiſiones ianitorum, filiorum Core & Merari. 20. Porrò Achias erat ſupet theſauros domus Dei, & vaſa ſanctorum. 21: Filij Ledan, filij Gerſonni de Ledan principes familiarum, Ledan, & Gerſonni, Iehieli. 22. Filij Iehieli: Zathan, & Ioel fratres eius, ſuper theſauros domus Domini. 23. Amtamitis, & Iſaaritis, & Hebronitis, & Ozihelitis. 24. Subaël autem ſilius Gerſom, filij Moyſi, præpoſitus theſauris. 25. Fratres quoque eius Eliezer, cuius filius Rahabia, & huius filius Iſaias, & huius filius Ioram, huius quoque filius Zechri, & huius filius Selemith. 26. Ipſe Selemith, & ftatres eius, ſuper theſauros ſanctorum, quæ ſanctificauit Dauid rex, & principes familiarum, & tribuni, & centuriones, & duces exercitus, 27. de bellis, & manubijs præliorum, quæ conſecrauerant ad inſtaurationem, & ſupellectilem templi Domini. 28. Hæc autem vniuerſa ſanctificauit Samuel Videns, & Saul filius Cis, & Abner filius Ner, & Ioab filius Saruiæ: ómnes, qui ſanctificauerant ea per manum Selemith, & ftatrum eius. 29. Iſaaritis verò præerat Chonenias, & filij eius, ad opera forinſecus ſuper Iſrael, ad docendum & iudicandum eos. 30. Porrò de Hebronitis Haſabias, & fratres eius viri fortiſſimi, mille ſeptingenti, præerant Iſraeli trans Iordanem contra Occidentem, in cunctis operibus Domini, & in miniſterium tegis. 31. Hebronitarum autem princeps fuit Ieria, ſecundùm familias & cognationes eorum. Quadrageſimo anno regni Dauid recenſiti ſunt, & inuenti ſunt viri fottiſſimi in Iazer Galaad, 32. fratreſque eius robuſtioris ætatis, duo millia ſeptingenti principes familiarum. Præpoſuit autem eos Dauid rex Rubenitis, & Gadditis, & dimidiæ tribui Manaſſe, in omne miniſterium Dei, & tegis.

Vers.5. QVIA BENEDIXIT ILLI (Obededom) DOMINVS] ob arcam quam domi ſuæ religioſè habuit, & ſedulò cuſtodiuit 2.Reg.6. Hac de cauſa ipſe ceteros Leuitas filiorum numero, æquè ac robore tum corporis tum animi ſuperauit; vnde v.8.dicitur: *Omnes hi de filiis Obededom. ipſi & filij & fratres eorum fortiſſimi ad miniſtrandum, 62. de Obededom.*

Vers.10. NON ENIM HABVERAT PRIMOGENITVM] q.d. Hoſa tunc temporis non habebat primogenitum, quia is iam erat mortuus; quare eius loco conſtituit principem familiæ ſuæ *Semri*, qui erat ſecundo genitus.

Vers.12. HI DIVISI SVNT IN IANITORES, VT SEMPER PRINCIPES CVSTODIARVM, &c. MINISTRARENT IN DOMO DOMINI] Erat ergo magna Ianitorum horum dignitas; primò, quia ipſi erant *principes cuſtodiarum*, q.d. ſicut prætoriani milites præſunt cuſtodiæ regis & domus regiæ, ſic hi ianitores præerant cuſtodiæ & cuſtodibus omnibus domus Dei, ſcilicet templi. Secundò, quia iidem præerant cuſtodiæ theſauri tam templi, quàm regis, vt patet v. 20.26. & 30. Item ſartis tectis templi verſ.27. Tertiò, quia ex iis creabantur populi doctores, præfecti, & Iudices in cauſis tam ſacris, quàm profanis, vt patet verſ. 29 30. & 32.

Vers. 14. SELEMIAS] Hic eſt ille qui v.1.& ſeq. vocatur *Meſelemias* Ille enim decurtatè ad breuitatẽ vocator *Selemias*, ſicut *Iechonias* à Ierem.c.22.vocatur *Chonias*.

Vers. 15. IN QVA PARTE DOMVS ERAT SENIORVM CONCILIVM] q.d.in parte Auſtrali templi erat locus ſummi concilij, quod *Sanhedrim* dicebatur, & 72.primoribus, quaſi ſenatoribus conſtabat. vide dicta Numer.11.

QVA DVCIT AD VIAM ASCENSIONIS] Vers. 16.
quà aſcendebatur in montem Sion, & in tabernaculum ibidem erectum; ac deinde in templum in eodem à Salomone fabricatum.

CVSTODIA CONTRA CVSTODIAM] Vatab. *cuſtodia è regione cuſtodiæ.* q. d. vna excubiarum cuſtodia reſpondebat alteri ex aduerſo poſitæ. Videtur enim hæc porta templi Occidentalis præ ceteris duplicem habuiſſe cuſtodiam, ob maiorem in ea populi frequentiam, ideoque maius in ea tumultus periculum. Id ita eſſe liquet ex v.18.

IN CELLVLIS QVOQVE IANITORVM AD Vers. 18.
OCCIDENTEM QVATVOR IN VIA, BINIQVE PER CELLVLAS] q.d. Ad portam templi Occidentalem, *in cellulis ianitorum*, excubabant *quatuor* Leuitæ ianitorum principes, *in via* aſcenſionis, de qua dictum eſt verſ.16. ac inſuper *bini* alij principes, *per cellulas* ſtatas excubitorum diſtributi agebant excubias cum Leuitis minoribus ſibi ſubditis. Hinc vides plures & maiores fuiſſe excubias ad portam, Occidentalem, quàm ad ceteras templi, vt dixi.

AD OPERA FORINSECVS] putà ad li- Vers. 29.
gna & lapides cædendos & poliendos, ad vineas, prata, & agros templi colendos &c.

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recenſentur 12. Principes, qui viciſſim per 12. anni menſes præerant 24. millibus militum. Inſuper Principes ſingularum tribuum, ac Officiales Dauidis, tum qui domi rebus domeſticis, tum qui foris eius vineis, agris, bobus, camelis, ouibus præerant.

1. Filij autem Iſraël ſecundum numerum ſuum, principes familiarum, tribuni,
& centuriones, & præfecti, qui miniſtrabant regi iuxta turmas ſuas, ingredientes & egredientes per ſingulos menſes in anno, viginti quatuor millibus ſinguli præerant. 2. Primæ turmæ in primo menſe Ieſboam præerat filius Zabdiel,
& ſub eo viginti quatuor millia. 3. De filijs Phares, princeps cunctorum principum in exercitu menſe primo. 4. Secundi menſis habebat turmam Dudia Ahohites, & poſt ſe alter nomine Macelloth, qui regebat partem exercitus viginti
quatuor millium. 5. Dux quoq; turmæ tertiæ in menſe tertio, erat Banaias filius
Ioiadæ ſacerdos: & in diuiſione ſua viginti quatuor millia. 6. Ipſe eſt Banaias
fortiſſimus inter triginta, & ſuper triginta, præerat autem turmæ ipſius Amizabad
filius eius. 7. Quartus, menſe quarto, Aſahel frater Ioab, & Zabadias filius eius
poſt eum: & in turma eius viginti quatuor millia. 8. Quintus, menſe quinto, princeps Samaoth Iezerites: & in turma eius viginti quatuor millia. 9. Sextus, menſe
ſexto, Hira filius Acces Thecuites: & in turma eius viginti quatuor millia. 10.
Septimus, menſe ſeptimo Helles Phallonites de filijs Ephraim: & in turma eius
viginti quatuor millia. 11. Octauus, menſe octauo, Sobochai Huſathites de
ſtirpe Zarahi & in turma eius viginti quatuor millia. 12. Nonus, menſe nono,
Abiezer Anathothites de filijs Iemini: & in turma eius viginti quatuor millia.
13. Deci-

13. Decimus, menſe decimo, Marai, & ipſe Netophathites de ſtirpe Zarai: & in turma eius viginti quatuor millia. 14. Vndecimus, menſe vndecimo, Banaias Pharathonites de filijs Ephraim: & in turma eius viginti quatuor millia. 15. Duodecimus, menſe duodecimo, Holdai Netophathites, de ſtirpe Gothoniel: & in turma eius viginti quatuor millia. 16. Porrò tribubus præerant Iſraël, Rubenitis, dux Eliezer filius Zechri: Simeonitis, dux Saphatias filius Maacha: 17. Leuitis, Haſabias filius Camuel: Aaronitis, Sadoc. 18. Iuda, Eliu frater Dauid: Iſſachar, Amri filius Michaël. 19. Zabulonitis, Ieſmaias filius Abdiæ: Nephthalitibus, Ierimoth filius Ozriel: 20. filijs Ephraim, Oſee filius Ozaziu; dimidiæ tribui Manaſſe, Ioël filius Phadaiæ: 21. & dimidiæ tribui Manaſſe in Galaad, Iaddo filius Zachariæ; Beniamin autem, Iaſiel filius Abner. 22. Dan verò, Ezrihel filius Ieroham: hi principes filiorum Iſrael. 23. Noluit autem Dauid numerare eos à viginti annis inferiùs: quia dixerat Dominus vt multiplicaret Iſrael quaſi ſtellas cæli. 24. Ioab filius Saruiæ cœperat numerare, nec compleuit: quia ſuper hoc ira irruerat in Iſraël: & idcircò numerus eorum qui fuerant recenſiti, non eſt relatus in faſtos regis Dauid. 25. Super theſauros autem regis fuit Azmoth filius Adiel. His autem theſauris, qui erant in vrbibus & in vicis, & in turribus, præſidebat Ionathan filius Oziæ. 26. Operi autem ruſtico, & agricolis qui exercebant terram, præerat Ezri filius Chelub: 27. vinearumque cultoribus, Semeias Romathites: cellis autem vinarijs, Zabdias Aphonites. 28. Nam ſuper olivueta & ficeta, quæ erant in campeſtribus, Balanan Gederites: ſuper apothecas autem olei, Ioas. 29. Porrò armentis, quæ paſcebantur in Saron: præpoſitus fuit Setrai Saronites: & ſuper boues in vallibus, Saphat filius Adli: 30. ſuper camelos verò, Vbil Iſmahelites: & ſuper aſinos, Iadaias Meronathites. 31. ſuper oues quoque, Iaziz Agareus. Omnes hi principes ſubſtantiæ regis Dauid. 32. Ionathan autem patruus Dauid, conſiliarius, vir prudens & litteratus: ipſe & Iahiel filius Hachamoni erant cum filijs regis. 33. Achitophel etiam conſiliarius regis, & Chuſai Arachites amicus regis. 34. Poſt Achitophel fuit Ioiada filius Banaiæ, & Abiathar. Princeps autem exercitus regis erat Ioab.

NOta, ſicut Dauid duobus capitibus præced. ſacerdotes æquè ac Leuitas in 24. claſſes diſtribuit, quæ viciſſim Deo in templo hebdomodatim deſeruirent; ſic hic reliquum populum, purà Iſraelitas ad bellum idoneos, in 12. claſſes diſtribuit, & cuique claſſi ſuum præficit principem, vt ſingulæ claſſes viciſſim ſemel in anno per menſem Regi & Reip. ad bellum deſeruiant, vt ſcilicet viciſſim 24. millia armatorum cum ſuo duce ſibi ſint præſto ad omnem bellicam expeditionem. Fuit hæc politica & prudens Dauidis ſanctio; tum vt hac ratione omnes ſubditos exerceret in armis, vt diſcerent belligerare; tum ad ſui, regnique tutelam. Cùm enim Iſraelitę pauci vndique hoſtibus cingerentur, ſcilicet Philiſthæis, Idumæis, Ammonitis, Arabibus, Ægyptijs, neceſſum fuit eis, ſemper paratos eſſe ad bellum. Ne ergo ſubità hoſtium irruptione opprimerentur, ſtatuit Dauid, vt 24. millia ſemper in armis pro regis regnique cuſtodia excubarent, & hoſtibus irruentibus illicò occurrerent. Hoc autem ſubditis non erat graue, quia vno tantùm menſe in anno quiſque cum armis in aciem prodire debebat, reliquis verò menſibus domi res ſuas curabat. Rursùm, hac ratione parcebatur exactionibus pecuniarum, quæ ingentes pro exercitu conſcribendo & alendo indici ſolent. Nam quiſque ſuo menſe, quo in exercitu armatus comparere debebat, ſeipſum alebat. Hac ratione effecit, vt ſemper ad manum haberet

A numeroſum militem, eumque recentem & veteranum, vt quibuſuis & quantiſuis hoſtibus reſiſtere poſſet: quia pro numero hoſtium poterat tot millia ex ſingulis claſſibus euocare quot opus erat. Denique totus Iſraelis populus diſtributus in duodecim claſſes bellatorum, conflabat quaſi totidem exercitus validos: quæque enim claſſis conſtabat 24. millibus armatorum, ſuumque habebat ducem ſiue principem, quorum quilibet hîc ordine ſuo recenſetur. Dux autem quilibet ſuum habebat vicarium, qui ei ægrotanti vel alijs occupato ſuccederet, & claſſem eius in aciem duceret regeretque, vt patet v. 4. & 7. Sic Romani olim rerum domini multas ſemper legiones in armis habebant, eaſque per prouincias diſtribuebant, vt eas in officio & B obedientia continerent, ac prouinciarum ſumptibus alebant. Sic Chinenſes ſemper in armis habent centum millia militum, qui contra Tartaros excubant, ne Chinam inuadant.

Et post se alter nomine Macelloth] q.d. *Dudia*, qui dux erat ſecundæ turmæ, abſenti vel impedito datus fuit vicarius *Macelloth*, qui eius vice turmam duceret, vti iam dixi. Vers. 4.

Et Zabadias filius eius post eum] q.d. *Aſabeli* principi quartæ turmæ, datus fuit vicarius eius filius *Zabadias*. Vers. 7.

Porro tribubus præerant] Hîc recenſentur ſingularum duodecim tribuum principes, qui erant earum primogeniti. At Vers. 16.

verò militiæ principes non erant hi primogeniti, ſed viri animo, robore & ſcientia militari præſtantes, ideoque à Dauide ſelecti.

Vers.24. QVIA SVPER HOC IRA (Dei) IRRVERAT SVPER ISRAEL] Deus enim ob numeratum à Dauide populum, immiſit peſtem quæ 70. mil-

A lia abſumpſit. vide dicta. 2. Reg. vlt.

POST ACHITOPHEL FVIT IOIADA FILIVS BANAIÆ, ET ABIATHAR] q.d. *Achitophel* conſiliario Dauidis vitâ per laqueum functo ſucceſſit *Ioiada & Abiathar* Pontifex, qui Dauidi fuêre ab intimis conſiliis. Vers.34.

CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAuid conuocatos regni Principes æquè ac Salomonem hortatur, vt Dei leges exactè cuſtodiant: inde verſ.11. Salomoni dat ideam templi, omniumque eius partium & vaſorum, quam cælitùs à Deo acceperat.

1. COnuocauit igitur Dauid omnes principes Iſraël, duces tribuum, & præpoſitos turmarum, qui miniſtrabant regi: tribunos quoque & centuriones, & qui præerant ſubſtantiæ & poſſeſſionibus regis, filioſque ſuos cum eunuchis, & potentes, & robuſtiſſimos quoſque in exercitu Ieruſalem. 2. Cumque ſurrexiſſet rex, & ſtetiſſet, ait: Audite me fratres mei & populus meus: Cogitaui vt ædificarem domum, in qua requieſceret arca fœderis Domini, & ſcabellum pedum Dei noſtri: & ad ædificandum, omnia præparaui. 3. Deus autem dixit mihi: Non ædificabis domum nomini meo, eo quòd ſis vir bellator, & ſanguinem fuderis. 4. Sed elegit Dominus Deus Iſraël me de vniuerſa domo patris mei, vt eſſem rex ſuper Iſraël in ſempiternum: de Iuda enim elegit principes: porrò de domo Iuda, domum patris mei: & de filijs patris mei, placuit ei vt me eligeret regem ſuper cunctum Iſrael. 5. Sed & de filijs meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salomonem filium meum, vt ſederet in throno regni Domini ſuper Iſrael, 6. dixitque mihi: Salomon filius tuus ædificabit domum meam, & atria mea: ipſum enim elegi mihi in filium, & ego ero ei in patrem. 7. Et firmabo regnum eius vſque in æternum, ſi perſeuerauerit facere præcepta mea, & iudicia, ſicut & hodie. 8. Nunc ergo coram vniuerſo cœtu Iſrael, audiente Deo noſtro, cuſtodite, & perquirite cuncta mandata Domini Dei noſtri: vt poſſideatis Terram bonam, & relinquatis eam filijs veſtris poſt vos vſque in ſempiternum. 9. Tu autem Salomon fili mi, ſcito Deum patris tui, & ſeruito ei corde perfecto, & animo voluntario: omnia enim corda ſcrutatur Dominus, & vniuerſas mentium cogitationes intelligit. Si quæſieris eum, inuenies: ſi autem dereliqueris eum, proiiciet te in æternum. 10. Nunc ergo quia elegit te Dominus vt ædificares domum Sanctuarij, confortare, & perfice. 11. Dedit autem Dauid Salomoni filio ſuo deſcriptionem porticus, & templi, & cellariorum, & cœnaculi, & cubiculorum in adytis, & domus propitiationis, 12. necnon & omnium quæ cogitauerat atriorum, & exedrarum per circuitum in theſauros domus Domini, & in theſauros ſanctorum, 13. diuiſionumque Sacerdotalium & Leuiticarum, in omnia opera domus Domini, & in vniuerſa vaſa miniſterij templi Domini. 14. Aurum in pondere per ſingula vaſa miniſterij. Argenti quoque pondus pro vaſorum & operum diuerſitate. 15. Sed & in candelabra aurea, & ad lucernas eorum, aurum pro menſura vniuſcuiuſque candelabri & lucernarum. Similiter & in candelabra argentea, & in lucernas eorum, pro diuerſitate menſuræ, pondus argenti tradidit. 16. Aurum quoque dedit in menſas propoſitionis pro diuerſitate menſarum: ſimiliter & argentum in alias menſas argenteas. 17. Ad fuſcinulas quoque, & phialas, & thuribula, ex auro puriſſimo, & leunculos aureos, pro qualitate menſuræ pondus diſtribuit in leunculum & leunculum. Similiter & in leones argenteos diuerſum argenti pondus ſeparauit. 18. Altari autem, in quo adoletur incenſum, aurum puriſſimum dedit: vt ex ipſo fieret ſimilitudo quadrigæ cherubim, extendentium alas, & velantium arcam fœderis Domini. 19. Omnia, inquit, venerunt ſcripta manu Domini ad me, vt intelligerem vniuerſa

uerſa opera exemplaris. 20. Dixit quoque Dauid Salomoni filio ſuo: Viriliter age, & confortare, & fac: ne timeas, & ne paueas: Dominus enim Deus meus tecum erit, & non dimittet te; nec derelinquet, donec perficias omne opus miniſterij domus Domini. 21. Ecce diuiſiones Sacerdotum & Leuitarum, in omne miniſterium domus Domini aſſiſtunt tibi, & parati ſunt, & nouerunt tam principes quàm populus facere omnia præcepta tua.

Vers. 1. CVM EVNVCHIS] Eunuchi olim præerant aulæ regiæ, ac præſertim gynecæo; hinc quilibet præfecti aulæ ſiue palatioi vocantur *Eunuchi*, vt dixi Geneſ. 37. 36.

Vers. 2. ET SCABELLVM DEI NOSTRI] Ita vocatur arca fœderis, quia ſuper arcam extantes Cherubini iunctis alis ſedem quaſi Deo exhibebãt, ita vt arca ſubiecta eſſet quaſi ſcabellum pedum eius, vt dixi Exodi 25.

Vers. 4. DE IVDA ENIM ELEGIT PRINCIPES] Hebr. Chald. & Sept. habent in ſingulari, *principem*, ſed *principem*, hoc eſt *principes* ſibi continua ſerie ſuccedentes, iuxta illud Geneſ. 49. 10. *Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt*, nimirùm Meſſias, ſiue Chriſtus de Iuda & Dauide naſciturus.

Vers. 9. TV AVTEM SALOMON FILI MI SCITO DEVM] *ſcito*, id eſt cognoſce Deum, vt ſcilicet firmiter credas, ſæpeque cogites & æſtimes immenſam Dei maieſtatem, potentiam, iuſtitiam, bonitatem; vt hæc cognitio crebraque cogitatio & meditatio te impellat ad iugiter eum colendum, timendum & amandum.

Vers. 11. DOMVS PROPITIATIONIS] id eſt Sancti ſanctorum; In eo enim erat propitiatorium ſupra arcam, ex quo Deus propitius Pontifici oracula, & populo beneficia præſtabat.

Vers. 12. THESAVROS SANCTORVM] intelligit gazophylacia, ſiue æraria in quibus pecunia Deo oblata & ſanctificata, id eſt conſecrata aſſeruabatur.

Vers. 13. DIVISIONVMQVE SACERDOTALIVM ET LEVITICARVM] Ita vocat 24. claſſes in quas diuiſi erant ſacerdotes & Leuitæ, de quibus dixit capit. 23. & 24.

Vers. 17. LEVNCVLOS AVREOS, &c. ET IN LEONES ARGENTEOS] Horum leunculorum & leonum nulla facta eſt mentio in deſcriptione templi 3. Reg. c. 7. & 8. quare incertum eſt, quo loco, & ad quem vſum collocati ſint. Porrò Sept. Vatab. Pagnin. & Abul. pro כְּפִיר *Kephir* id eſt *leunculus*, legentes כְּפוֹר *cappor* vertunt: *crateres* aut *cyathos*.

Vers. 18. ALTARE AVTEM IN QVO ADOLETVR INCENSVM (puta altari thymiamatis, quod erat in Sancto obuerſum Sancto ſanctorum) AVRVM PVRISSIMVM DEDIT, vt (Heb. Sept. & Latina Regia habent: *& vt*) EX EO FIERET SIMILITVDO QVADRIGÆ CHERVBIM EXTENDENTIVM ALAS, ET VELANTIVM ARCAM FOEDERIS DOMINI] Quæres, Quæ & qualis fuit hæc *quadriga Cherubim*? an eadem cum Cherubinis Moyſaicis & Salomonicis, qui recenſentur 3. Reg. c. 7. & 8. Noſter Hieronym. Prado in caput 1. Ezech. pag. 35. cenſet eſſe eóſdem. Ait enim Salomonem ex biga Cherubinorum à Moyſe factorũ, feciſſe quadrigam,

Quadriga Cherubim quæ?

quia duobus Cherubinis Moyſis adiecit duos alios, itaque ex biga fecit quadrigam. Addidit enim plauſtrum cum rotis, cui arca imponeretur, ita Prado.

Verum dico aliam prorſus eſſe hanc quadrigam, alioſque Cherubinos ab iis duobus, quos Moyſes fabricauit, & alijs duobus, quos iiſdem adiecit Salomon 3. Reg. cap. 7. & 8. Patet id primò, quia illi erant iuxta arcam in Sancto ſanctorum; hi verò facti ſunt in Sancto ſuper altare Thymiamatis, vti hic dicitur.

Secundò, quia hic Script. ait Salomonem eos feciſſe *in ſimilitudinem*; ergo non erant iidem, ſed ſimiles Cherubinis arcæ.

Tertiò, quia Cherubini Salomonis additi Moyſaicis non faciebant quadrigam, nec vnũ quid; ſed ab eis prorſus erant diſparati. Nam Moyſaici ſupra arcam poſiti vultus ſibi obuertebant, ſeque mutuò alis quaſi manibus expanſis complectebantur; Salomonici verò poſiti erant ad latus arcæ, vt eam cum Cherubinis Moyſaicis velarent & tegerent: ac vterque eorum erat ex eodem latere, expandendo alas per totam Sancti ſanctorum longitudinem, ita vt vnus Cherub ala ſua extima tangeret parietem Meridionalem, alter verò ala ſua extima tangeret parietem Septemtrionalem Sancti ſanctorum. Ergo non poterant facere quadrigam, ſed tantùm vnum latus quadrigæ, ſiue currus.

Quartò, de plauſtro cum rotis cui inſiſteret arca, quod aſtruit Prado, nihil vſpiam habet Script.

Dico ergo Cherubinos non tantùm circa arcam, ſed etiam in altari Thymiamatis fuiſſe fabricatos, de iiſque hic agi. Erant illi ſimiles Cherubinis arcæ. Sicut enim iſti alis expanſis iunctiſque velabant arcam, ita hi alis expanſis iunctiſque velabant altare Thymiamatis, vt ſedem ſiue ſolium quaſi præberent Deo, ac Deus iis inſidens videretur excipere fumum Thymiamatis, qui ei adolebatur in altari.

Dicitur *quadriga* Heb. מֶרְכָּבָה *merkaba*, id eſt *currus*, non quòd eſſent quatuor Cherubini; erant enim bini dumtaxat. quorum vterque ſeſe inuicem vultu obuerſo reſpicientes, duabus alis expanſis, & cum alis alterius ex aduerſo poſiti coniunctis, faciebãt quadrum ſiue quadratum, itaque quaſi *quadrigam*, id eſt currum quadratum. ita Abul.

Senſus ergo eſt q. d. Dauid dedit *aurum puriſſimum*, vt ex eo fabricaretur altare Thymiamatis, & in eodem currus Cherubini, ſimilis currui Cherubim velantium arcam fœderis, quem fabricatus Moyſes. Hunc ſenſum exigunt Hebræa, quæ pro *vt*, habent *& vt*.

Quid

Quid Cherubini ad literam & myſticè ſignificarint, fusè dixi Exodi 25. Ezech. 1. & Apocal. 4.

VERS. 19. OMNIA INQVIT VENERVNT SCRIPTA MANV DOMINI AD ME, VT INTELLIGERAM VNIVERSA OPERA EXEMPLARIS] Deus ergo in tabula deſcripſit totam idæam templi, illamq́ue per manus Angeli tradidit Dauidi vt is eandem traderet Salomoni, qui iuxta eam templum ædificaret. Similem idæam tabernaculi Deus tradidit Moyſi Exodi 25. 40. *Inſpice*, inquit, *& fac ſecundùm exemplar quod tibi in monte* (Sinai) *monſtratum eſt*. *Exemplar* enim ſiue *paradigma*, vt vertunt Sept. vocat idæam, ſiue delineationem tabernaculi & templi, tum A exemplarem, tum literalem & verbalem, vt ſcilicet litteris & verbis ſcriptis explicaret ipſam idææ delineationem, quæ alioqui cùm eſſet obſcura & inuoluta, ex ſolo intuitu vix à Dauide intelligi potuiſſet. Quare vt ipſe & Salomon eam intelligerent Deus verbis eandem explicuit, ſcribendo litteris expreſſis: ita facies Sanctum, ita Sanctum ſanctorum, ita atrium, ita altare vtrumque, ita candelabrum, ita menſam panum propoſitionis, idq́ue ex tali materia, tali forma, tanta altitudine. Et hoc eſt, quod hic ait Dauid: *venerunt ſcripta manu Domini ad me, vt intelligerem vniuerſa opera exemplaris.* ita Abul.

CAPVT VIGESIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recenſentur impenſæ à Dauide præparatæ ad fabricam templi: Item ea quæ illis adiecêre principes & populus. Mox verſ. 22. Salomon ſecundò publicè vngitur in regem, ac Dauid plenus dierum & meritorum moritur.

1. Locutuſque eſt Dauid Rex ad omnem eccleſiam: Salomonem filium meum
vnum elegit Deus, adhuc puerum & tenellum: opus namque grande eſt,
neque enim homini præparatur habitatio, ſed Deo. 2. Ego autem totis viribus meis præparaui impenſas domus Dei mei. Aurum ad vaſa aurea, & argentum in argentea, æs in ænea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea: & lapides onychinos, & quaſi ſtibinos, & diuerſorum colorum, omnemq́ue pretioſum lapidem,
& marmor Parium abundantiſſimè: 3. & ſuper hæc, quæ obtuli in domum Dei
mei de peculio meo aurum & argentum, do in templum Dei mei, exceptis his,
quæ præparaui in ædem ſanctam. 4. Tria millia talenta auri de auro Ophir:
& ſeptem millia talentorum argenti probatiſſimi, ad deaurandos parietes templi. 5. Et, vbicumque opus eſt aurum de auro. & vbicumque opus eſt argentũ
de argento, opera fiant per manus artificum: & ſi quis ſponte offert, impleat
manum ſuam hodie, & offerat quod voluerit Domino. 6. Polliciti ſunt itaque
principes familiarum, & proceres tribuum Iſraël, tribuni quoque, & centuriones,
& principes poſſeſſionum regis. 7. Dederuntq́ue in opera domus Dei auri talenta quinque millia, & ſolidos decem millia: argenti talenta decem millia, &
æris talenta decem & octo millia: ferri quoque centum millia talentorum. 8.
Et apud quemcumque inuenti ſunt lapides, dederunt in theſauros domus Domini, per manum Iahiel Gerſonitis. 9. Lætatuſque eſt populus, cùm vota
ſponte promitterent, quia corde toto offerebant ea Domino: ſed & Dauid rex
lætatus eſt gaudio magno. 10. Et benedixit Domino coram vniuerſa multitudine, & ait: Benedictus es Domine Deus Iſraël patris noſtri ab æterno in æternum. 11. Tua eſt Domine magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria:
& tibi laus, cuncta enim quæ in cælo ſunt, & in terra, tua ſunt: tuum Domine
regnum, & tu es ſuper omnes principes. 12. Tuæ diuitiæ, & tua eſt gloria: tu
dominaris omnium, in manu tua virtus & potentia: in manu tua magnitudo,
& imperium omnium. 13. Nunc igitur Deus noſter confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclytum. 14. Quis ego, & quis populus meus, vt poſſimus
hæc tibi vniuerſa promittere? tua ſunt omnia: & quæ de manu tua accepimus,
dedimus tibi. 15. Peregrini enim ſumus coram te, & aduenæ, ſicut omnes
patres noſtri. Dies noſtri quaſi vmbra ſuper terram, & nulla eſt mora. 16. Domine Deus noſter, omnis hæc copia, quam parauimus vt ædificaretur domus
nomini ſancto tuo, de manu tua eſt, & tua ſunt omnia. 17. Scio Deus meus
quòd probes corda, & ſimplicitatem diligas, vnde & ego in ſimplicitate cordis
mei lætus obtuli vniuerſa hæc; & populum tuum, qui hic repertus eſt, vidi cum
ingenti gaudio tibi offerre donaria. 18. Domine Deus Abraham, & Iſaac,

& Iſraël, patrum noſtrorum, cuſtodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum,
& ſemper in venerationem tui mens iſta permaneat. 19. Salomoni quoque
filio meo da cor perfectum, vt cuſtodiat mandata tua, teſtimonia tua, & cere-
monias tuas, & faciat vniuerſa: & ædificet ædem, cuius impenſas paraui. 20.
Præcepit autem Dauid vniuerſæ eccleſiæ: Benedicite Domino Deo noſtro. Et
benedixit omnis eccleſia Domino Deo patrum ſuorum: inclinauerunt ſe, &
adorauerunt Deum, & deinde regem. 21. Immolaueruntque victimas Do-
mino: & obtulerunt holocauſta die ſequenti, tauros mille, arietes mille, agnos
mille, cum libaminibus ſuis, & vniuerſo ritu abundantiſſimè in omnem Iſraël.
22. Et comederunt, & biberunt coram Domino in die illo cum grandi lætitia.
Et vnxerunt ſecundò Salomonem filium Dauid. Vnxerunt autem eum Domino
in principem, & Sadoc in pontificem. 23. Seditque Salomon ſuper ſolium
Domini in regem pro Dauid patre ſuo, & cunctis placuit: & paruit illi omnis
Iſraël. 24. Sed & vniuerſi principes, & potentes, & cuncti filij regis Dauid de-
derunt manum, & ſubiecti fuerunt Salomoni regi. 25. Magnificauit ergo Do-
minus Salomonem ſuper omnem Iſrael: & dedit illi gloriam regni, qualem nul-
lus habuit ante eum rex Iſraël. 26. Igitur Dauid filius Iſai regnauit ſuper vni-
uerſum Iſraël. 27. Et dies, quibus regnauit ſuper Iſraël, fuerunt quadraginta
anni: in Hebron regnauit ſeptem annis, & in Ieruſalem annis triginta tribus.
28. Et mortuus eſt in ſenectute bona, plenus dierum, & diuitijs, & gloria, & re-
gnauit Salomon filius eius pro eo. 29. Geſta autem Dauid regis priora, & no-
uiſſima, ſcripta ſunt in Libro Samuelis Videntis & in Libro Nathan prophetæ, at-
que in volumine Gad Videntis: 30. vniuerſique regni eius, & fortitudinis, &
temporum, quæ tranſierunt ſub eo, ſiue in Iſraël, ſiue in cunctis regnis terrarum.

Vers. 2. QVASI STIBINOS] id eſt ſimiles ſtibio, quo A
mulieres faciei fucum inducunt, vt vide-
antur eſſe formoſiores quàm ſint. Vnde Hebr.
eſt *lapides fuci*, qui ſcilicet intuentibus facerent
fucum, vt in ijs apparerent miræ & elegantes
variarum rerum formæ, quæ tamen reuera in
eis non erant, quales ſunt quos appellant *Agates*,
in quibus arborum, auium, inſularum natan-
tium, & quarumlibet rerum effigies quaſi ex-
pictæ apparent, quæ oculatiſſimos etiam deci-
piunt, vt verè putent illas ibidem exiſtere; hi
ergo ſunt lapides *Hebini* ſiue *fuci*, qui fucum fa-
ciunt oculis, eoſque ſuis imaginibus quas re-
præſentant, deludunt.

ET MARMOR PARIVM] ex Paro inſula vna
ex Cycladibus, quod eſt album & præſtantiſ- B
ſimum. τὸ *Parium* non eſt in Hebræo, ſed in
Sept. & noſtro, quia marmor hoc à Dauide ad
Dei templum paratum, fuit ſelectum & opti-
mum, quale eſt Parium.

EXCEPTIS HIS QVÆ PRÆPARAVI IN Æ-
DEM SANCTAM] q. d. præter illa quæ ex ſpo-
lijs hoſtium & regnis ſubactis præparaui & cõ-
geſſi ad fabricam templi, quæ ſummam fa-
ciunt centum millium talentorum auri, & mil-
le millium talentorum argenti, vt dictum eſt
c. 22. 14. inſuper in eandem domus Dei mei fa-
bricam ex meo peculio do ea, quæ iam pridem
obtuli & promiſi, nimirùm tria millia talento-
rum auri ex Ophir allati, ideoque præſtantiſſi-
mi, &c.

Vers. 5. IMPLEAT MANVM SVAM] auro & donis C
quæ liberaliter vult offerre Deo pro fabrica
templi.

Vers. 6. PRINCIPES POSSESSIONVM REGIS] ſcilicet
præfecti vineis, agris, armentis, ouibus, ceteriſ-
que opibus Dauidis.

A IN SIMPLICITATE CORDIS MEI LÆTVS Vers. 17.
OBTVLI] Hebr. *in rectitudine cordis*. Sept. *in iuſti-
tia*, q. d. obtuli hæc *ſimplici*, id eſt ſyncero, re-
cto & candido corde, & puriſſima intentione,
non aliud ſpectans vel intendens, quàm Dei
honorem & gloriam. Hoc enim omnino dignũ
& iuſtum eſt.

IMMOLAVERVNTQVE VICTIMAS] tum ho- Vers. 21.
locauſta, tum pacificas è quibus comedere &
epulari poterant laici; vnde ex his omnes epu-
lati ſunt. Subdit enim:

ABVNDANTISSIME IN OMNEM ISRAEL]
q. d. tot victimæ abundè ſuffecerunt, vt ex eis
omnes Iſraelitæ tunc præſentes lautè epula-
rentur.

B ET VNXERVNT SECVNDO SALOMONEM]
priùs enim priuatim coram paucis vnctus fue-
rat 3. Reg. 1. verſ. 39. hîc ergo ſecundò vngitur
publicè, vt omnes ſciant eum eſſe regem Iſrae-
lis, ac vt talem reuereantur & colant. Hac de
cauſa Dauid conuocauit totum populum, vt
Salomon iterum præſente vniuerſo Iſraele &
approbante vngeretur.

ET SADOC IN PONTIFICEM] Quia Sadoc
fuerat Pontifex à Saule deſignatus, Abiathar
verò ſuccedens Achitob & Heli pontificibus
apud Dauidem functus fuerat pontificatu; hinc
nonnulli Saulis hoſtes & Dauidis aſſeclæ, nole-
bant Sadoc recipere vt pontificem; quare Da-
uid iubet eum vngi in Pontificem, vt omnes
C eum vt talem acceptent, & honorent. Noluit
enim Dauid Sadoc priuare ſuo gradu, quem
apud Saulem per tot annos habuerat, quique
ei iure debebatur, eò quòd eſſet ex poſteris E-
leazar, qui erat primogenitus Aaronis, ideoque
ei in pontificatu ſucceſſor.

COM-

COMMENTARIVS
IN LIBRVM SECVNDVM
PARALIPOMENON.
CAPVT PRIMVM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon oblatis victimis in Gabaon, petit à Deo ſapientiam, & impetrat cum maximis opibus & gloria pompâque equitum & curruum.

1. CONFORTATVS eſt ergo Salomon filius Dauid in regno ſuo,
& Dominus Deus eius erat cum eo, & magnificauit eum in
excelſum. 2. Præcepitque Salomon vniuerſo Iſraëli, tri-
bunis, & centurionibus, & ducibus & iudicibus omnis Iſraël,
& principibus familiarum: 3. & abiit cum vniuerſa multi-
tudine in Excelſum Gabaon, vbi erat tabernaculum fœderis
Dei, quod fecit Moyſes famulus Dei in ſolitudine, 4. Arcam autem Dei ad-
duxerat Dauid de Cariathiarim, in locum quem præparauerat ei, & vbi fixerat
illi tabernaculum, hoc eſt, in Ieruſalem. 5. Altare quoque æneum, quod fa-
bricatus fuerat Beſeleel filius Vri filij Hur, ibi erat coram tabernaculo Domini:
quod & requiſiuit Salomon, & omnis eccleſia. 6. Aſcenditque Salomon ad
altare æneum, coram tabernaculo fœderis Domini, & obtulit in eo mille hoſtias.
7. Ecce autem in ipſa nocte apparuit ei Deus, dicens: Poſtula quod vis, vt
dem tibi. 8. Dixitque Salomon Deo: Tu feciſti cum Dauid patre meo mi-
ſericordiam magnam; & conſtituiſti me regem pro eo. 9. Nunc ergo Do-
mine Deus impleatur ſermo tuus, quem pollicitus es Dauid patri meo; tu enim
me feciſti regem ſuper populum tuum multum, qui tam innumerabilis eſt, quàm
puluis terræ. 10. Da mihi ſapientiam & intelligentiam, vt ingrediar & egre-
diar coram populo tuo: quis enim poteſt hunc populum tuum dignè, qui tam
grandis eſt, iudicare? 11. Dixit autem Deus ad Salomonem: Quia hoc
magis placuit cordi tuo, & non poſtulaſti diuitias, & ſubſtantiam, & gloriam,
neque animas eorum qui te oderant, ſed nec dies vitæ plurimos petiſti autem
ſapientiam & ſcientiam, vt iudicare poſſis populum meum, ſuper quem con-
ſtitui te regem. 12. Sapientia & ſcientia data ſunt tibi: diuitias autem &
ſubſtantiam & gloriam dabo tibi, ita vt nullus in regibus nec ante te nec poſt te
fuerit ſimilis tui. 13. Venit ergo Salomon ab excelſo Gabaon in Ieruſalem
coram tabernaculo fœderis, & regnauit ſuper Iſraël. 14. Congregauitque ſibi
currus & equites, & facti ſunt ei mille quadringenti currus, & duodecim millia
equitum: & fecit eos eſſe in vrbibus quadrigarum, & cum rege in Ieruſalem.
15. Præbuitque rex argentum & aurum in Ieruſalem quaſi lapides, & cedros
quaſi ſycomoros, quæ naſcuntur in campeſtribus multitudine magna. 16. Ad-
ducebantur autem ei equi de Ægypto, & de Coa, à negotiatoribus regis, qui
ibant, & emebant pretio, 17. quadrigam equorum ſexcentis argenteis, &
equum centum quinquaginta: ſimiliter de vniuerſis regnis Hethæorum, & à re-
gibus Syriæ, emptio celebrabatur.

HOc caput vſq; ad v.13.explicui lib.3. Reg. A
Vers. 5. c.3, cætera verò cap.10.v.26.

Altare qvoqve æneum] id eſt altare holocauſtorum, in quo cremabantur victimæ, quod proinde *erat aneum*; alterum enim altare thymiamatis, in quo Deo adolebatur incenſum, erat aureum.

Reqvisivit] proficiſcendo in Gabaon, vbi erat altare æneum, vt in eo offerret mille victimas.

Vt ingrediar et egrediar coram populo] vt quaſi rex populum ducam & reducam, quocumque opus eſt, ſicut paſtor oues ad paſcua educit, & veſpere ad caulam reducit. Vers. 10.

Coram tabernacvlo foederis] Hebr. de *coram tabernaculo*. Septuag. *à facie tabernaculi*: hoc enim erat in Gabaon, à quo diſcedens Salomon redibat in Ieruſalem. Vers. 13.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SAlomon ad templi fabricam deſtinat 70. millia baiulorum, & 80. millia latomorum: paciſcitur cum Hiram de inſigni architecto lignisq́; tranſmittendis.

1. DEcreuit autem Salomon ædificare domum nomini Domini, & palatium
ſibi. 2. Et numerauit ſeptuaginta millia virorum portantium humeris, & octoginta millia qui cæderent lapides in montibus, præpoſitoſque eorum
tria millia ſexcentos. 3. Miſit quoque ad Hiram regem Tyri, dicens: Sicut
egiſti cum Dauid patre meo, & miſiſti ei ligna cedrina vt ędificaret ſibi domum,
in qua & habitauit: 4. ſic fac mecum, vt ædificem domum nomini Domini
Dei mei, vt conſecrem eam ad adolendum incenſum coram illo, & fumiganda
aromata, & ad propoſitionem panum ſempiternam, & ad holocautomata manè,
& veſpere, ſabbatis quoque, & neomenijs, & ſolemnitatibus Domini Dei noſtri
in ſempiternum, quæ mandata ſunt Iſraeli. 5. Domus enim, quam ædificare
cupio, magna eſt: magnus eſt enim Deus noſter ſuper omnes deos. 6. Quis
ergo poterit præualere, vt ædificet ei dignam domum? ſi cælum, & cæli cælorum capere nequeunt: quantus ego ſum, vt poſſim ædificare ei domum: ſed
ad hoc tantùm, vt adoleatur incenſum coram illo. 7. Mitte ergo mihi virum
eruditum, qui nouerit operari in auro, & argento, ære, & ferro, purpura, coccino, & hyacintho, & qui ſciat ſculpere cælaturas, cum his artificibus, quos mecum habeo in Iudæa & Ieruſalem, quos præparauit Dauid pater meus. 8. Sed
& ligna cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea, de Libano: ſcio enim quòd
ſerui tui nouerint cædere ligna de Libano, & erunt ſerui mei cum ſeruis tuis,
9. vt parentur mihi ligna plurima. Domus enim, quam cupio ædificare, magna eſt
nimis, & inclyta. 10. Prætereà operarijs, qui cæſuri ſunt ligna, ſeruis tuis dabo in cibaria tritici coros viginti millia, & hordei coros totidem, & vini viginti
millia metretas, olei quoque ſata viginti millia. 11. Dixit autem Hiram rex
Tyri per litteras, quas miſerat Salomoni: Quia dilexit Dominus populum ſuum,
idcircò te regnare fecit ſuper eum. 12. Et addidit, dicens: Benedictus Dominus
Deus Iſrael, qui fecit cælum & terram, qui dedit Dauid regi filium ſapientem
& eruditum & ſenſatum atque prudentem, vt ædificaret domum Domino, &
palatium ſibi. 13. Miſi ergo tibi virum prudentem & ſcientiſſimum Hiram,
patrem meum, 14. filium mulieris de filiabus Dan, cuius pater fuit Tyrius, qui
nouit operari in auro, & argento, ære, & ferro, & marmore, & lignis, in purpura
quoque & hyacintho, & byſſo, & coccino: & qui ſcit cælare omnem ſculpturam, & adinuenire prudenter quodcumque in opere neceſſarium eſt, cum artificibus tuis, & cum artificibus domini mei Dauid patris tui. 15. Triticum ergo,
& hordeum, & oleum, & vinum, quæ pollicitus es domine mi, mitte ſeruis
tuis. 16. Nos autem cædemus ligna de Libano, quot neceſſaria habueris, & applicabimus ea ratibus per mare in Ioppe: tuum autem erit transferre ea in Ieruſalem. 17. Numerauit igitur Salomon omnes viros proſelytos, qui erant in
terra Iſrael, poſt dinumerationem, quam dinumerauit Dauid pater eius, & in-

uenti ſunt centum quinquaginta millia, & tria millia ſexcenti. 18. Feceritque
ex eis ſeptuaginta millia, qui humeris onera portarent, & octoginta millia, qui
lapides in montibus cæderent: tria autem millia & ſexcentos præpoſitos ope-
rum populi.

HOc caput expoſui lib. 3. Reg. cap. 5.

Vers. 2. NVMERAVIT SEPTVAGINTA MILLIA VIRORVM] Hi non erant Iſraelitæ ſed proſelyti, vt patet v. 17.

PRÆPOSITOS] qui dirigerent, & ſimul vrgerent operarios ad fabricam ſeu pluſ accelerandam, & concinnè adornandam. Hoc enim ſig-

A nificat Hebraicè נצח *natſach.*

HIRAM PATREM MEVM] quem ſcilicet ego ob virtutem, ſapientiam & induſtriam, veneror vt patrem. vide dicta 3. Reg. 7. verſ. 13. Hebr. Septuag. & Chaldaic. habent *Hiram patris mei*, ſubaudi, architectum & famulum. Vers. 13.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon magnificum extruit templum, & ante illud duas collocat columnas, Iachin & Booz.

1. ET cœpit Salomon ædificare domum Domini in Ieruſalem in monte Mo-
ria, qui demonſtratus fuerat Dauid patri eius, in loco, quem parauerat
Dauid in area Ornan Iebuſæi. 2. Cœpit autem ædificare menſe ſecundo,
anno quarto regni ſui. 3. Et hæc ſunt fundamenta, quæ iecit Salomon, vt ædi-
ficaret domum Dei, longitudinis cubitos in menſura prima ſexaginta, latitudi-
nis cubitos viginti. 4. Porticum verò ante frontem, quæ tendebatur in lon-
gum iuxta menſuram latitudinis domus, cubitorum viginti: porrò altitudo
centum viginti cubitorum erat: & deaurauit eam intrinſecus auro mundiſſimo.
5. Domum quoque maiorem texit tabulis ligneis abiegnis, & laminas auri obrizi
affixit per totum: ſculpſitque in ea palmas, & quaſi catenulas ſe inuicem com-
plectentes. 6. Strauit quoque pauimentum templi pretioſiſſimo marmore,
decore multo. 7. Porrò aurum erat probatiſſimum: de cuius laminis texit
domum, & trabes eius, & poſtes, & parietes, & oſtia: & cælauit cherubim in pa-
rietibus. 8. Fecit quoque domum Sancti ſanctorum: longitudinem iuxta la-
titudinem domus, cubitorum viginti: & latitudinem ſimiliter viginti cubitorum:
& laminis aureis texit eam, quaſi talentis ſexcentis. 9. Sed & clauos fecit au-
reos, ita vt ſinguli claui ſiclos quinquagenos appenderent: cœnacula quoque
texit auro. 10. Fecit etiam in domo Sancti ſanctorum cherubim duos, opere
ſtatuario: & texit eos auro. 11. Alæ cherubim viginti cubitis extendebantur,
ita vt vna ala haberet cubitos quinque, & tangeret parietem domus: & altera
quinque cubitos habens, alam tangeret alterius cherub. 12. Similiter cherub
alterius ala, quinque habebat cubitos, & tangebat parietem: & ala eius altera
quinque cubitorum, alam cherub alterius contingebat. 13. Igitur alæ vtriuſ-
que cherubim expanſæ erant, & extendebantur per cubitos viginti: ipſi autem
ſtabant erectis pedibus, & facies eorum erant verſæ ad exteriorem domum.
14. Fecit quoque velum ex hyacintho, purpura, cocco, & byſſo: & intexuit ei
cherubim. 15. Ante fores etiam templi duas columnas, quæ triginta & quinque
cubitos habebant altitudinis: porrò capita earum, quinque cubitorum. 16. Nec-
non & quaſi catenulas in oraculo, & ſuperpoſuit eas capitibus columnarum: ma-
logranata etiam centum, quæ catenulis interpoſuit. 17. Ipſas quoque colum-
nas poſuit in veſtibulo templi, vnam à dextris, & alteram à ſiniſtris: eam, quæ à
dextris erat, vocauit Iachin; & quæ ad læuam, Booz.

HOc caput explicui lib. 3. Reg. c. 6.

Vers. 1. IN MONTE MORIA] in quo olim Abraham filium ſuum Iſaac Deo obtulerat Geneſ. 22. 14. vnde in eodem Chriſtus antitypus ſe in eodem

A holocauſtum Deo obtulit pro mundi ſalute. Caluariæ enim mons pars eſt, vel appendix montis Moria.

LONGITVDINIS CVBITOS IN MENSVRA PRIMA] quia ſecunda menſura fuit, quæ hi 60. Vers. 3.

bi 60. cubiti diuiſi & dimenſi ſũt in duas ſectio- A
nes, ſcilicet vt ex eis Sanctum haberet 40. cubi-
tos, reliquos verò 20. haberet Sanctum ſancto-
rum vide dicta lib. 3. Reg. c. 6. v. 1. ſub finem.

Vers. 5. DOMVM MAIOREM (ita vocat *Sanctum*, quod erat maius Sancto ſanctorum) TEXIT TABVLIS ABIEGNIS] ex abiete, ſed immixtis *laquearibus cedrinis*; vt dicitur 3. Reg 6. 9.

Vers. 7. PORRO AVRVM ERAT PROBATISSIMVM] Hebr. *erat autem Paruaim*; ſcilicet effoſſum ex loco dicto *Ophir*, & per Aphæreſin *Paruaim*, vel vt Septuagint. vertunt: *aurum ex Pharuim*. Sic B & Pagnin. Vatabl. Arias, Marinus, & alij qui putant *Paruaim* eſſe *Peru*. Videtur enim vtrobique eſſe eadem vox eædemque litteræ. Dici verò *Paruaim* in Duali, quia regio *Peru* eſt duplex, maior ſcilicet & minor. Verùm nomen *Peru* tunc erat incognitum, & etiamnum indigenis *Peru* eſt ignotum. Inditum eſt enim iſti regioni nuper ab Hiſpanis, à flumine vicino quodam ita dicto, vti teſtatur Ioſephus Acoſta, qui in *Peru* vixit quindecim annis, lib. 1. de nouo A orbe cap. 14.

Marinus in Lexico ſcribit nonnullos *Paruaim* deducere à, *Par*, id eſt, *iuuencus*, eò quòd aurum *Paruaim* rubeat vt ſanguis iuuenci.

Meliùs dicas *Ophir & Paruaim* eſſe in India Orientali; eſſeque Sumatram, Taprobanam, Pegu, & alias ibidem auriferas regiones, quæ à Salomone & Hebræis nuncupatæ ſint, *Ophir & Paruaim* à rad. פָּרָה *Para*, id eſt *fructificauit*, eò quòd ſummè ſint frugiferæ, & auriferaciſſimæ. Hæ voces quoque alludunt ad אֵפֶר B *Epher*, id eſt *cinis*, eò quòd maſſæ terreæ, è quibus liquatur aurum, habeant colorem cinereum; ſicut rubrica, è qua liquatur ferrum, habet colorem terræ rubræ. Alludit quoque ad פְּאֵר *Pear*, id eſt *decus* ſplendor, q. d. ſub *Epher*, id eſt *cinere* latet *Pear*, id eſt *aurum decorum* fulgidum & ſplendidum. vide dicta 3. Reg. 9. v. vlt.

IN ORACVLO] id eſt, ſicut in oraculo. Erant Vers. 16.
enim hæ catenulæ in columnis, ſimiles catenulis oraculi, ſiue Sancti ſanctorum.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon fabricat altare holocauſtorum, mare fuſile, duas conchas aureas, decem candelabra aurea, menſas, phialas, ceteraq́ vaſa templi.

1. FEcit quoque altare æneum viginti cubitorum longitudinis, & viginti cu-
bitorum latitudinis, & decem cubitorum altitudinis. 2. Mare etiam
fuſile decem cubitis à labio vſque ad labium, rotundum per circuitum: quin-
que cubitos habebat altitudinis; & funiculus triginta cubitorum ambiebat gy-
rum eius. 3. Similitudo quoque boum erat ſubter illud, & decem cubitis quæ-
dam extrinſecus cælaturæ, quaſi duobus verſibus alnum maris circuibant. Boues
autem erant fuſiles: 4. Et ipſum mare ſuper duodecim boues impoſitum erat,
quorum tres reſpiciebant ad Aquilonem, & alij tres ad Occidentem; porrò
tres alij Meridiem, & tres qui reliqui erant Orientem, habentes mare ſuperpo-
ſitum: poſteriora autem boum erant intrinſecus ſub mari. 5. Porrò vaſtitas
eius habebat menſuram palmi, & labium illius erat quaſi labium calicis, vel re-
pandi lilij: capiebatque tria millia metretas. 6. Fecit quoque conchas de-
cem: & poſuit quinque à dextris, & quinque à ſiniſtris, vt lauarent in eis
omnia, quæ in holocauſtum oblaturi erant: porro in mari ſacerdotes lauaban-
tur. 7. Fecit autem & candelabra aurea decem, ſecundùm ſpeciem qua iuſſa
erant fieri: & poſuit ea in templo, quinque à dextris, & quinque à ſiniſtris.
8. Necnon & menſas decem: & poſuit eas in templo, quinque à dextris, &
quinque à ſiniſtris: phialas quoque aureas centum. 9. Fecit etiam atrium ſa-
cerdotum, & baſilicam grandem: & oſtia in baſilica, quæ texit ære. 10. Porrò
mare poſuit in latere dextro contra Orientem ad Meridiem. 11. Fecit autem
Hiram lebetes, & creagras, & phialas: & compleuit omne opus regis in domo
Dei: 12. hoc eſt, columnas duas, & epiſtylia, & capita, & quaſi quædam re-
tiacula, quæ capita tegerent ſuper epiſtylia: 13. Malogranata quoque qua-
dringenta, & retiacula duo, ita vt bini ordines malogranatorum ſingulis retiacu-
lis iungerentur, quæ protegerent epiſtylia, & capita columnarum. 14. Baſes
etiam fecit, & conchas, quas ſuperpoſuit baſibus: 15. mare vnum, boues quo-
que duodecim ſub mari. 16. Et lebetes, & creagras, & phialas. Omnia vaſa
fecit Salomoni Hiram, pater eius in domo Domini ex ære mundiſſimo.
17. In regione Iordanis fudit ea rex in argilloſa terra, inter Sochot & Sareda-

tha. 18. Erat autem multitudo vaſorum innumerabilis, ita vt ignoraretur
pondus æris. 19. Feciťque Salomon omnia vaſa domus Dei, & altare aureum, &
menſas, & ſuper eas panes propoſitionis: 20. candelabra quoque cum lucernis
ſuis, vt lucerent ante oraculum iuxta ritum ex auro puriſſimo: 21. & florentia
quædam, & lucernas, & forcipes aureos: omnia de auro mundiſſimo facta ſunt.
22. Thymiatheria quoque, & thuribula, & phialas, & mortariola, ex auro pu-
riſſimo. Et oſtia cælauit templi interioris, id eſt, in Sancta ſanctorum: & oſtia
templi forinſecus aurea. Sicque completum eſt omne opus, quod fecit Salomon
in domo Domini.

VERS. 2. HOc caput explicui 3. Reg. 7.

FVNICVLVS TRIGINTA CVBITORVM] Funiculum vocat circulum, ſiue peripheriam maris ænei, quæ erat 30. cubitorum, ſcilicet triplo maior diametro eiuſdem.

VERS. 3. SIMILITVDO QVOQVE BOVM ERAT SVBTER ILLVD, &c.] q.d. præter duodecim boues æneos, quibus mare fuſile incumbebat, erant in anteriore maris parte per ſpatium decem cubitorum (quæ erat tertia peripheriæ pars: tota enim erat triginta cubitorum) alia boum capita eminentia ad elegantiam; fortè etiam vt per illa quaſi epiſtomia aqua educeretur. Porrò hæc capita erant, *duobus verſibus*. Hebr. *duobus ordinibus* diſtincta; vnus enim ordo erat infra labium, alter versùs fundum. Eraniťque *fuſilia*. Hebr. *fuſa in fuſuras eius*, ſcilicet maris. q.d. hæc capita non erant forinſecùs adiecta & appacta mari, ſed cum ipſo mari primitùs fuſorio opere fuſa.

VERS. 9. FECIT ATRIVM SACERDOTVM ET BASILICAM GRANDEM] id eſt, vt habent Hebr. & Septuag. *atrium magnum*, in quo populus orabat, quæ erat ſubdialis area vndique porticibus cincta, vt tempore pluuio iis tegeretur populus, eò ſe recipiens, quæ porticus triplici columnarum ordine, & triplici contignatione diſtinguebantur. Porrò hoc atrium populi cingebat & ambiebat à tribus lateribus atrium ſacerdotum, eratque quaſi templum populi. Hinc Hebr. dicitur *azara*, id eſt *adiutorium*, quia Deum ibi orans populus eius auxilium ſentiebat: in huius diuini adiutorij exemplum, in eo Deus, quin & gentiles aſylum conſtituerunt; & fortè ex *azar azira*m, & inde *aſylum* dictum eſt. Teſtis eſt Strabo lib. 14. & Cicero 3. in Verrem, Epheſi Dianæ templum id iuris habuiſſe, vt ad illud confugientes mancipia vinculis & ſeruitute ſoluerentur. Quin & Ælian. lib. 11. de animal. 6. & Gyrald. ſyntag. 15. de diis gentium, memorant in Parthenio monte delubrum fuiſſe Panis, ibique locum nomine Aulam omnibus animalibus fuiſſe velut aſylum, quem leones & lupi dum feras inſectabantur adire non auderent, ſed repentè ſubſiſterent feris relictis. Sicut ferunt in Dianæ Ætoliæ loco canes, dum feras inſequuntur, vbi ad locum confugerint, ab inſectatione quieſcere. Quæ omnia, ait Vilalpandus in Ezech. tom. 2. p. 202. dæmonis figmenta, ad æmulandam Dei opem in templis ſibi dicatis demonſtratam excogitata ſunt. Sic Barbari quaſi à Deo territi, templis abſtinuerunt, ait S. Auguſt. lib. 1. ciuit. Dei c. 2. 3. 4. 6.

VERS. 21. ET FLORENTIA QVAEDAM] Hebr. *& flores*. v. g. roſarum, liliorum, gariophyllorum, &c. erant hi flores ex auro fabrefacti.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SAlomon vaſa ſacra cum donariis in templum, ac arcam fœderis in Sanctum ſanctorum inducit: Deus per nebulam in eodem gloriam ſuam oſtendit.

1. INtulit igitur Salomon omnia, quæ vouerat Dauid pater ſuus, argentum, &
aurum, & vniuerſa vaſa poſuit in theſauris domus Dei. 2. Poſt quæ con-
gregauit maiores natu Iſrael, & cunctos principes tribuum, & capita familia-
rum de filiis Iſrael in Ieruſalem, vt adducerent arcam fœderis Domini de Ciui-
tate Dauid, quæ eſt Sion. 3. Venerunt itaque ad regem omnes viri Iſrael in
die ſolemni menſis ſeptimi. 4. Cumque veniſſent cuncti ſeniorum Iſrael,
portauerunt Leuitæ arcam, 5. & intulerunt eam, & omnem paraturam ta-
bernaculi. Porrò vaſa ſanctuarij, quæ erant in tabernaculo, portauerunt Sacer-
dotes cum Leuitis. 6. Rex autem Salomon, & vniuerſus cœtus Iſrael, & om-
nes qui fuerunt congregati ante arcam, immolabant arietes, & boues abſque
vllo numero: tanta enim erat multitudo victimarum. 7. Et intulerunt Sacer-
dotes arcam fœderis Domini in locum ſuum, id eſt, ad oraculum templi, in San-

cta ſanctorum ſubter alas cherubim. 8. ita vt cherubim expaoderent alas ſuas
ſuper locum, in quo poſita erat arca, & ipſam arcam tegereot cum vectibus ſuis.
9. Vectium aurem, quibus portabatur area, quia paululum longiores erant, ca-
pita parebant ante oraculum: ſi verò quis paululum fuiſſet extrioſecus, eos vi-
dere non poterat. Fuit itaque area ibi vſque in præſentem diem. 10. Nihilque
erar aliud io arca, niſi duæ tabulæ, quas poſuerat Moyſes io Horeb, quaodo le-
gem dedit Dominus filijs Iſrael egredientibus ex Ægypto. 11. Egreſſis autem
Sacerdotibus de ſanctuario (omnes eoim Saeerdotes, qui ibi potuerant inue-
niri, ſanctificati ſuot: nec adhuc in illo tempore vices, & miniſteriorum ordo
inter eos diuiſus erat.) 12. tam Leuitæ, quàm caotores, id eſt, & qui ſub Aſaph
erant, & qui ſub Emao, & qui ſub Idithun, filij, & fratres eorum, veſtiti byſſiois,
cymbalis, & pſalteriis, & citharis concrepabant, ſtaotes ad Orientalem plagam
altaris: & cum eis Saeerdotes centum viginti eaoenres tubis. 13. Igitur cunctis
pariter, & tubis, & voce, & cymbalis, & orgaois, & diuerſi generis muſicorum
concinentibus, & vocem in ſublime tollentibus; longè ſonitus audiebatur, ita
vt cùm Dominum laudare cœpiſſent & dicere: Confitemini Domioo quooiam
bonus: quoniam in æternum miſericordia eius: impleretur domus Dei nube,
14. nec poſſent Sacerdotes ſtare & miniſtrare propter caliginem. Compleuerat
enim gloria Domini domum Dei.

CApui hoc expoſui 3.Reg.8.

Vers.9. Vectivm avtem, &c.] Senſus eſt q.d. Vectes quibus portabatur, arca, longiores erant non oraculo, ſed ipſa arca; quare apparebant ſacerdotibus qui ſtabant in Sancto, ad fores Oraculi, ſiue Sancti ſanctorum; ſi quis verò extrinsecvs, id eſt extra fores Oraculi remotiùs conſtitiſſet, eos videre non poterat.

Fvit itaqve arca ibi vsqve in præsentem diem] quo ſcilicet hæc ſcripſit ille quia Diaria ſiue Chronica Regum Iuda conſcripſit, ex quibus hos libros Paralipomenon conſcripſit & concinnauit Eſdras. Nam tempore ipſius Eſdræ arca non erat in templo, vtpote iam à Chaldæis exuſto, ſed ante vrbis templique excidium Arca à Ieremia tranſlata fuit in locum incognitum, vt dicitur 2.Machab.2. verſ.4.

Nihilqve erat in arca, nisi dvæ tabvlæ] Quomodo vrna cum manna, & Deuteronomium dicantur fuiſſe in arca, explicui Hebr.9.4. Vers.10.

Vers.11. Nec adhvc in illo tempore (dedicationis templi) vices et ordo inter sacerdotes divisvs erat.] Hebr. *non obſeruabatur*, ſicut exactè obſeruatus fuit poſt templi dedicationem. Ad hanc enim ob victimas plurimas in ea ſacrificandas non ſufficiebant ſacerdotes & Leuitæ, quorum vices miniſtrandi erant iſta hebdomade, ſed conuocati omnes confluxere ex toto Iſraele quotquot venire potuerunt.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon populo benèdicit, ac Deo gratias agit, quòd promiſſa Dauidi de fabrica templi in ſe compleſſet, eumq́ obſecrat, vt vota orantium in templo exaudiat.

1. TVnc Salomon ait: Dominus pollicitus eſt vt habitaret in caligine: 2. ego
autem ædificaui domum nomini eius, vt habitaret ibi in perpetuum.
3. Et conuertit rex faciem ſuam, & benedixit vniuerſæ multitudini Iſrael (nam
omnis turba ſtabat intenta) & ait: 4. Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui
quod locutus eſt Dauid patri meo, opere compleuit, dicens: 5. A die, qua eduxi
populum meum de Terra Ægypti, non elegi ciuitatem de cunctis tribubus
Iſrael, vt ædificaretur in ea domus nomioi meo: neque elegi quemquam alium
virum, vt eſſet dux in populo meo Iſrael, 6. ſed elegi Ieruſalem, vt ſit no-
men meum in ea, & elegi Dauid, vt conſtituerem eum ſuper populum meum
Iſrael. 7. Cumque fuiſſet voluntatis Dauid patris mei, vt ædificaret do-
mum nomini Domini Dei Iſrael, 8. dixit Dominus ad eum: Quia hæc fuit
voluntas tua, vt ædificares domum nomini meo, benè quidem feciſti huiuſce-
modi habere voluotatem: 9. ſed non tu ædificabis domum, verùm filius tuus,
qui egredietur de lumbis tuis, ipſe ædificabit domum nomini meo. 10. Com-
pleuit ergo Dominus ſermonem ſuum, quem locutus fuerat: & ego ſurrexi

pro Dauid patre meo, & ſedi ſuper thronum Iſrael, ſicut locutus eſt Dominus:
& ædificaui domum nomini Domini Dei Iſrael. 11. Et poſui in ea arcam, in
qua eſt pactum Domini, quod pepigit cum filijs Iſrael. 12. Stetit ergo coram
altari Domini ex aduerſo vniuerſæ multitudinis Iſrael, & extendit manus ſuas.
13. Siquidem fecerat Salomon baſim æneam, & poſuerat eam in medio baſili-
cæ, habentem quinque cubitos longitudinis, & quinque cubitos latitudinis, &
tres cubitos altitudinis: ſtetitque ſuper eam: & deinceps flexis genibus contra
vniuerſam multitudinem Iſrael, & palmis in cælum leuatis, 14 ait: Domi-
ne Deus Iſrael, non eſt ſimilis tui Deus in cælo & in terra: qui cuſtodis pactum
& miſericordiam cum ſeruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde ſuo.
15. Qui præſtitiſti ſeruo tuo Dauid patri meo quæcumque locutus fueras ei: &
quæ ore promiſeras, opere compleſti, ſicut & præſens tempus probat. 16. Nunc
ergo Domine Deus Iſrael, imple ſeruo tuo patri meo Dauid quæcumque locu-
tus es, dicens: Non deficiet ex te vir coram me, qui ſedeat ſuper thronum
Iſrael: ita tamen ſi cuſtodierint filij tui vias ſuas, & ambulauerint in lege mea,
ſicut & tu ambulaſti coram me. 17. Et nunc Domine Deus Iſrael, firmetur
ſermo tuus, quem locutus es ſeruo tuo Dauid. 18. Ergóne credibile eſt vt ha-
bitet Deus cum hominibus ſuper terram? Si cælum & cæli cælorum non te
capiunt, quantò magis domus iſta, quam ædificaui? 19. Sed ad hoc tantùm
facta eſt, vt reſpicias orationem ſerui tui, & obſecrationem eius, Domine Deus
meus: & audias preces, quas fundit famulus tuus coram te: 20. vt aperias
oculos tuos ſuper domum iſtam diebus ac noctibus, ſuper locum, in quo polli-
citus es vt inuocaretur nomen tuum, 21. & exaudires orationem, quam ſeruus
tuus orat in eo: & exaudias preces famuli tui, & populi tui Iſrael. Quicumque
orauerit in loco iſto, exaudi de habitaculo tuo, id eſt, de cælis, & propitiare.
22. Si peccauerit quiſpiam in proximum ſuum, & iurare contra eum paratus ve-
nerit, ſeque maledicto conſtrixerint coram altari in domo iſta: 23. tu audies
de cælo, & facies iudicium ſeruorum tuorum, ita vt reddas iniquo viam ſuam
in caput proprium, & vlciſcaris iuſtum, retribuens ei ſecundùm iuſtitiam ſuam.
24. Si ſuperatus fuerit populus tuus Iſrael ab inimicis (peccabunt enim tibi) &
conuerſi egerint pœnitentiam, & obſecrauerint nomen tuum, & fuerint depre-
cati in loco iſto, 25. tu exaudies de cælo, & propitiare peccato populi tui Iſrael,
& reduc eos in terram, quam dediſti eis, & patribus eorum. 26. Si clauſo cæ-
lo, pluuia non fluxerit propter peccata populi, & deprecati te fuerint in loco
iſto, & confeſſi nomini tuo, & conuerſi à peccatis ſuis, cùm eos afflixeris, 27. ex-
audi de cælo Domine, & dimitte peccata ſeruis tuis & populi tui Iſrael, & doce
eos viam bonam, per quam ingrediantur: & da pluuiam terræ, quam dediſti
populo tuo ad poſſidendum. 28. Fames ſi orta fuerit in terra, & peſtilentia,
ærugo, & aurugo, & locuſta, & bruchus, & hoſtes, vaſtatis regionibus, portas ob-
ſederint ciuitatis, omniſque plaga & infirmitas preſſerit: 29. ſi quis de po-
pulo tuo Iſrael fuerit deprecatus, cognoſcens plagam & infirmitatem ſuam, &
expanderit manus ſuas in domo hâc, 30. tu exaudies de cælo, de ſublimi ſcili-
cet habitaculo tuo, & propitiare, & redde vnicuique ſecundùm vias ſuas, quas
noſti eum habere in corde ſuo: (tu enim ſolus noſti corda filiorum hominum:)
31. vt timeant te, & ambulent in vijs tuis cunctis diebus, quibus viuunt ſuper
faciem terræ, quam dediſti patribus noſtris. 32. Externum quoque, qui non
eſt de populo tuo Iſrael, ſi venerit de terra longinqua, propter nomen tuum ma-
gnum, & propter manum tuam robuſtam, & brachium tuum extentum, & ado-
rauerit in loco iſto, 33. tu exaudies de cælo firmiſſimo habitaculo tuo, & facies
cuncta, pro quibus inuocauerit te ille peregrinus: vt ſciant omnes populi terræ
nomen tuum, & timeant te ſicut populus tuus Iſrael: & cognoſcant, quia nomen
tuum inuocatum eſt ſuper domum hanc, quam ædificaui. 34. Si egreſſus fue-
rit populus tuus ad bellum contra aduerſarios ſuos per viam in qua miſeris eos,
adorabunt te contra viam, in qua ciuitas hæc eſt, quam elegiſti, & domus, quam
ædificaui nomini tuo: 35. tu exaudies de cælo preces eorum, & obſecrationem,
& vlciſcaris. 36. Si autem peccauerint tibi (neque enim eſt homo, qui non
peccet) & iratus fueris eis, & tradideris hoſtibus, & captiuos duxerint eos in
terram longinquam, vel certè quæ iuxtà, 37. & conuerſi in corde ſuo, in
terra, ad quam captiui ducti fuerant, egerint pœnitentiam, & deprecati te fue-
rint

rint in terra captiuitatis ſuæ, dicentes: Peccauimus, Iniquè fecimus, iniuſtè egi-
mus: 38. & reuerſi fuerint ad te in toto corde ſuo, & in tota anima ſua, in terra
captiuitatis ſuæ, ad quam ducti ſunt, adorabunt te contra viam terræ ſuæ, quam
dediſti patribus eorum, & vrbis, quam elegiſti, & domus, quam ædificaui nomini
tuo: 39. tu exaudies de cælo, hoc eſt, de firmo habitaculo tuo, preces eorum,
& facias iudicium, & dimittas populo tuo, quamuis peccatori: 40. tu es enim
Deus meus: aperiantur, quæſo, oculi tui, & aures tuæ intentæ ſint ad orationem
quæ fit in loco iſto. 41. Nunc igitur conſurge Domine Deus in requiem tuam,
tu & arca fortitudinis tuæ: Sacerdotes tui Domine Deus induantur ſalutem, &
ſancti tui lætentur in bonis. 42. Domine Deus ne auerteris faciem chriſti tui:
memento miſericordiarum Dauid ſerui tui.

HOc caput explicui 3. Reg. 8. 12.

Vers. 13. Fecerat Salomon basim æneam] per modum ſuggeſtus altioris, in quo ſedēs docenſque vel genuflectens & orans audiretur à toto populo circumſtante. Vnde addit:

In medio basilicæ] id eſt in medio atrij populi, vt dixi cap. 4. 9.

Vers. 28. Ærugo et aurugo] vitia ſunt ſegetum cùm illæ inſtar æris & auri rubiginem & quaſi ictericum, ictericumque calorem contrahunt, vt contabeſcant & exinaniantur.

Vers. 41. Consurge Domine in requiem tuam] vt in templo hoc, quod à me fieri iuſſiſti, nobiſcum & inter nos quieſcas habiteſque iugiter. *Requies* ergo Dei eſt templum, ibi enim colitur ipſe precibus, votis, ſacrificijs, &c.

Tu et arca fortitudinis tuæ] In arca enim Deus oſtendere ſolebat ſuam potentiam A & fortitudinem, cùm ad eius præſentiam Iordanem diuiſit, Ierichuntis muros proſtrauit, Chananæos, Philiſthæos, aliosque hoſtes Iſraelis debellauit.

Sacerdotes tui Domine Deus induantur salutem] vt planè plenéque ſint ſani & ſalui, vt & laicos ſaluare queant. *Salutem* intelligit tum corporalem, tum potiùs ſpiritualem, nimirum iuſtitiam & ſanctitatem. Alludit enim ad Pſalm. 131. 9. *Sacerdotes tui induantur iuſtitiam*, id eſt iuſtitia & vitæ ſanctitate ita abun- B dent, vt ea quaſi veſte vndique ambiri cingique videantur.

Ne avertas faciem christi tui] id eſt mei ipſius, qui à te factus ſum *chriſtus*, id eſt vnctus in regem, q. d. ne me à te creatum regem, & facie ſupplici in cælum ad te intentâ orantem repellas; ne me meamque faciem & orationem ſpernas, & pudore ſuffundas. Vers. 42.

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DEus igne è cælo miſſo victimas Salomonis inflammat, eiq́ reuelat ſe eius preces exaudiſſe, vt orantes in templo pro qualibet neceſſitate exaudiat.

1. CVmque compleſſet Salomon fundens preces, ignis deſcendit de cælo, &
deuorauit holocauſta & victimas: & maieſtas Domini impleuit domum.
2. Nec poterant ſacerdotes ingredi templum Domini, eò quòd impleſſet ma-
ieſtas Domini templum Domini. 3. Sed & omnes filij Iſrael videbant deſcen-
dentem ignem, & gloriam Domini ſuper domum: & corruentes proni in terram
ſuper pauimentum ſtratum lapide, adorauerunt, & laudauerunt Dominum:
Quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius. 4. Rex autem, &
omnis populus, immolabant victimas coram Domino. 5. Mactauit igitur rex
Salomon hoſtias, boum viginti duo millia, arietum centum viginti millia: & de-
dicauit domum Dei, rex & vniuerſus populus. 6. Sacerdotes autem ſtabant in
officijs ſuis: & Leuitæ in organis carminum Domini, quæ fecit Dauid rex ad lau-
dandum Dominum: Quoniam in æternum miſericordia eius, hymnos Dauid
canentes per manus ſuas: porrò Sacerdotes canebant tubis ante eos, cunctuſque
Iſrael ſtabat. 7. Sanctificauit quoque Salomon medium atrij ante templum
Domini: obtulerat enim ibi holocauſta & adipes pacificorum: quia altare
æneum, quod fecerat, non poterat ſuſtinere holocauſta, & ſacrificia, & adipes.
8. Fecit ergo Salomon ſolemnitatem in tempore illo ſeptem diebus, & omnis
Iſrael cum eo, eccleſia magna valdè, ab introitu Emath vſque ad Torrentem
Ægypti. 9. Fecitque die octauo collectam, eò quòd dedicaſſet altare ſeptem
diebus, & ſolemnitatem celebraſſet dies ſeptem. 10. Igitur in die vigeſimo
tertio menſis ſeptimi dimiſit populos ad tabernacula ſua, lætantes atque gau-
dentes ſuper bono, quod fecerat Dominus Dauidi, & Salomoni, & Iſraeli po-

Pharaonis tranſtulit de Ciuitate Dauid, in domum quam ædificauerat ei. Dixit
enim rex: Non habitabit vxor mea in domo Dauid regis Iſrael, eò quòd ſanctifi-
cata ſit: quia ingreſſa eſt in eam arca Domini. 12. Tunc obtulit Salomon holo-
cauſta Domino ſuper altare Domini, quod extruxerat ante porticum, 13. vt
per ſingulos dies offerretur in eo iuxta præceptum Moyſi in ſabbatis & in ca-
lendis, & in feſtis diebus, ter per annum, id eſt, in ſolemnitate azymorum, & in
ſolemnitate hebdomadarum, & in ſolemnitate tabernaculorum. 14. Et con-
ſtituit iuxta diſpoſitionem Dauid patris ſui, officia Sacerdotum in miniſterijs
ſuis: & Leuitas in ordine ſuo, vt laudarent, & miniſtrarent coram Sacerdoti-
bus, iuxta ritum vniuſcuiuſque diei: & ianitores in diuiſionibus ſuis per por-
tam & portam: ſic enim præceperat Dauid homo Dei. 15. Nec prætergreſſi
ſunt de mandatis regis, tam Sacerdotes quàm Leuitæ, ex omnibus quæ præce-
perat, & in cuſtodijs theſaurorum. 16. Omnes impenſas præparatas habuit Sa-
lomon, ex eo die quo fundauit domum Domini vſque in diem quo perfecit
eam. 17. Tunc abijt Salomon in Aſiongaber, & in Ailath ad oram Maris rubri,
quæ eſt in terra Edom. 18. Miſit autem ei Hiram per manus ſeruorum ſuo-
rum naues, & nautas gnaros maris, & abierunt cum ſeruis Salomonis in Ophir,
tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, & attulerunt ad re-
gem Salomonem.

HOc caput explicui 3. Reg. 9. verſ. 10. & ſeq.

Verſ. 2. CIVITATES QVAS DEDERAT (id eſt reddiderat) HIRAM SALOMONI.

Verſ. 17. ABIIT SALOMON (vel in perſona, vel per ſuos miniſtros & officiales(IN ASIONGABER] Hic portus eſt maris rubri, ex quo in Indiam Orientalem facilis & vicinus eſt traiectus; vnde colligas *Ophir* fuiſſe in India Orientali, non Occidentali, ſcilicet in Pegu, non in Peru. Nec enim in Peru, ſed in Pegu inueniuntur ſimiæ, pauones, ebur, gemmæ, aromata, ligna thyina, quæ claſſis hæc Ophirina detulit ad Salomonem. Portus hic à Ioſepho lib. 8. Antiq. cap 6. appellatur *Berenici*, à S. Hieron. *Eſſia*, hodie *Sues* vocatur.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

REgina Saba venit ad Salomonem. Redditus annui Salomonis, haſta, ſcuta, ceteraq; ſupellex aurea. ſolium ex ebore intertextum, mors & ſepultura.

1. REgina quoque Saba, cùm audiſſet famàm Salomonis, venit vt tentaret
eum in ænigmatibus in Ieruſalem, cum magnis opibus, & camelis qui por-
tabant aromata, & auri plurimum, gemmaſque pretioſas. Cumque veniſſet ad
Salomonem, locuta eſt ei quæcumque erant in corde ſuo. 2. Et expoſuit ei
Salomon omnia quæ propoſuerat: nec quidquam fuit, quòd non perſpicuum ei
fecerit. 3. Quæ poſtquam vidit, ſapientiam ſcilicet Salomonis, & domum
quam ædificauerat, 4. nec non & cibaria menſæ eius, & habitacula ſeruorum,
& officia miniſtrorum eius, & veſtimenta eorum, pincernas quoque & veſtes eo-
rum, & victimas quas immolabat in domo Domini: non erat præ ſtupore vltrà
in ea ſpiritus. 5. Dixitque ad regem: Verus eſt ſermo, quem audieram in terra
mea de virtutibus & ſapientia tua. 6. Non credebam narrantibus, donec ipſa
veniſſem, & vidiſſent oculi mei, & probaſſem vix medietatem ſapientiæ tuæ mihi
fuiſſe narratam: viciſti famam virtutibus tuis. 7. Beati viri tui, & beati ſerui
tui, qui aſſiſtunt coram te omni tempore, & audiunt ſapientiam tuam. 8. Sit
Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare ſuper thronum ſuum, re-
gem Domini Dei tui. Quia diligit Deus Iſrael, & vult ſeruare eum in æternum,
idcircò poſuit te ſuper eum regem, vt facias iudicia atque iuſtitiam. 9. Dedit
autem regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pre-
tioſiſſimas: non fuerunt aromata talia vt hæc, quæ dedit regina Saba regi Salo-
moni. 10. Sed & ſerui Hiram cum ſeruis Salomonis attulerunt aurum de
Ophir, & ligna thyina, & gemmas pretioſiſſimas: 11. de quibus fecit rex, de
lignis ſcilicet thyinis, gradus in domo Domini, & in domo regia, citharas quoque
& pſalteria cantoribus: numquàm viſa ſunt in Terra Iuda ligna talia. 12. Rex
autem

autem Salomon dedit reginæ Saba cuncta quæ voluit, & quæ poſtulauit, &
multò plura quàm attulerat ad eum: quæ reuerſa, abijt in terram ſuam cum ſer-
uis ſuis. 13. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per ſingulos
annos ſexcenta ſexaginta ſex talenta auri: 14. excepta ea ſumma, quam lega-
ti diuerſarum gentium, & negotiatores afferre conſueuerant, omneſque reges
Arabiæ, & ſatrapæ terrarum, qui comportabant aurum & argentum Salomoni.
15. Fecit igitur rex Salomon ducentas haſtas aureas de ſumma ſexcentorum
aureorum, qui in ſingulis haſtis expendebantur: 16. trecenta quoque ſcuta
aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur ſingula ſcuta: poſuitque ea
rex in armamentario, quod erat conſitum nemore. 17. Fecit quoque rex ſolium
eburneum grande, & veſtiuit illud auro mundiſſimo. 18. Sex quoque gra-
dus, quibus aſcendebatur ad ſolium, & ſcabellum aureum, & brachiola duo al-
trinſecus, & duos leones ſtantes iuxta brachiola. 19. ſed & alios duodecim
leunculos ſtantes ſuper ſex gradus ex vtraque parte: non fuit tale ſolium in vni-
uerſis regnis. 20. Omnia quoque vaſa conuiuij regis erant aurea, & vaſa do-
mus ſaltus Libani ex auro puriſſimo. Argentum enim in diebus illis pro nihilo
reputabatur: 21. Siquidem naues regis ibant in Tharſis cum ſeruis Hiram, ſe-
mel in annis tribus: & deferebant inde aurum & argentum, & ebur, & ſimias, &
pauos. 22. Magnificatus eſt igitur Salomon ſuper omnes reges terræ præ di-
uitijs & gloria. 23. Omneſque reges terrarum deſiderabant videre faciem Sa-
lomonis, vt audirent ſapientiam, quam dederat Deus in corde eius: 24. &
deferebant ei munera, vaſa argentea, & aurea, & veſtes, & arma, & aromata, equos,
& mulos, per ſingulos annos. 25. Habuit quoque Salomon quadraginta mil-
lia equorum in ſtabulis, & curruum equitumque duodecim millia, conſtituitque
eos in vrbibus quadrigarum, & vbi erat rex in Ieruſalem. 26. Exercuit etiam
poteſtatem ſuper cunctos reges, à flumine Euphrate vſque ad terram Philiſthi-
norum, & vſque ad terminos Ægypti. 27. Tantamque copiam præbuit ar-
genti in Ieruſalem quaſi lapidum: & cedrorum tantam multitudinem velut ſy-
comororum, quæ gignuntur in campeſtribus. 28. Adducebantur autem ei equi
de Ægypto, cunctiſque regionibus. 29. Reliqua autem operum Salomonis
priorum & nouiſſimorum, ſcripta ſunt in verbis Nathan prophetæ & in libris
Ahiæ Silonitis, in viſione quoque Addo Videntis, contra Ieroboam filium Nabat.
30 regnauit autem Salomon in Ieruſalem ſuper omnem Iſrael quadraginta an-
nis. 31. Dormiuitque cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in Ciuitate Dauid:
regnauitque Roboam filius eius pro eo.

HOc caput explicui 3. Reg. 10.

VERS. 5. DA VIRTVTIBVS TVIS] Hebr. Septuag. & Chald. *de verbis tuis*, id eſt de tuis rebus à te patratis, vel ad te ſpectantibus.

VERS. 16. IN ARMAMENTARIO QVOD ERAT CONSITVM] (circumdatum) NEMORE] id eſt *in domo ſaltus Libani*, vt vertunt Septuag. Porrò tre- A centi & ſexcenti aurei ſcutorum & haſtarum fuêre ſicli, quorum quiſque pendebat & valebat quatuor drachmas, id eſt quatuor coronatos, vti oſtendi 3 Reg. 10. v. 16.

VERS. 21. IN THARSIS] Hebræi mare indeque tranſmarinas regiones vocabant *Tharſis*, præſertim longinquas, ſibique ignotas, vti erat Ophir & India. vide dicta 3. Reg. 9. 28. & Ionæ 1. 3.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ROboam ſuâ duritie populum à ſe auertit, vnde ſola tribus Iuda ei adhæſit, cetera verò decem tribus regem ſibi crearunt Ieroboam.

1. PRofectus eſt autem Roboam in Sichem: illuc enim cunctus Iſrael conue-
nerat, vt conſtituerent eum regem. 2. Quod cùm audiſſet Ieroboam
filius Nabat, qui erat in Ægypto (fugerat quippe illuc ante Salomonem) ſtatim
reuerſus eſt. 3. Vocaueruntque eum, & venit cum vniuerſo Iſrael, & locuti
ſunt ad Roboam, dicentes: 4. Pater tuus duriſſimo iugo nos preſſit, tu leuiora
impera patre tuo, qui nobis impoſuit grauem ſeruitutem, & paululum de one-
re ſubleua, vt ſeruiamus tibi. 5. Qui ait: Poſt tres dies reuertimini ad me.

Cum-

Cumq́ue abijſſet populus. 6. Inijt conſilium cum ſenibus, qui ſteterant coram
patre eius Salomone dum adhuc viueret, dicens: Quid datis conſilij vt reſpon-
deam populo? 7. Qui dixerunt ei: Si placueris populo huic, & leniueris eos
verbis clementibus, ſeruient tibi omni tempore. 8. At ille reliquit conſilium
ſenum, & cum iuuenibus tractare cœpit, qui cum eo nutriti fuerant, & erant in
comitatu illius. 9. Dixitq́ue ad eos: Quid vobis videtur? vel reſpondére
quid debeo populo huic, qui dixit mihi: Subleua iugum quod impoſuit nobis
pater tuus? 10. At illi reſponderunt vt iuuenes, & nutriti cum eo in delicijs,
atque dixerunt: Sic loquêris populo, qui dixit tibi: Pater tuus aggrauauit iugum
noſtrum, tu ſubleua: & ſic reſpondebis eis: Minimus digitus meus groſſior eſt
lumbis patris mei. 11. Pater meus impoſuit vobis graue iugum, & ego maius
pondus apponam: pater meus cecîdit vos flagellis: ego verò cædam vos ſcorpio-
nibus. 12. Venit ergo Ieroboam, & vniuerſus populus, ad Roboam die tertio,
ſicut præceperat eis. 13. Reſponditq́ue rex dura, derelicto conſilio ſeniorum:
14. locutuſq́ue eſt iuxta iuuenum voluntatem: Pater meus graue vobis impo-
ſuit iugum, quod ego grauius faciam: pater meus cecîdit vos flagellis, ego verò
cædam vos ſcorpionibus. 15. Et non acquieuit populi precibus: erat enim
voluntatis Dei, vt compleretur ſermo eius, quem locutus fuerat per manum
Ahiæ Silonitis ad Ieroboam filium Nabat. 16. Populus autem vniuerſus, rege
duriora dicente, ſic locutus eſt ad eum: Non eſt nobis pars in Dauid, neque here-
ditas in filio Iſai. Reuertere in tabernacula tua Iſrael, tu autem paſce domum
tuam Dauid. Et abijt Iſrael in tabernacula ſua. 17. Super filios autem Iſrael,
qui habitabant in ciuitatibus Iuda, regnauit Roboam. 18. Miſitq́ue rex Roboam
Aduram, qui præerat tributis, & lapidauerunt eum filij Iſrael, & mortuus eſt:
porrò rex Roboam currum feſtinauit aſcendere, & fugit in Ieruſalem. 19. Re-
ceſſitq́ue Iſrael à domo Dauid, vſque ad diem hanc.

HOc caput audiuimus 3. Reg. 11. vide ibi dicta.

VERS. 15. ERAT ENIM VOLVNTATIS DEI] Hebr. *erat cauſatum à Deo.* Volebat Deus diuidere Iſraelem, decemq́ue tribus adimere Salomoni, ad caſti- A gãdam illius idololatriam, eaſq́; dare Ieroboam, ideoq́ue permiſit Roboam tam durè & ſtultè populo reſpõdere, vnde ſciebat futurum vt populus ſe à Roboam ſubduceret, & ad Ieroboam confugeret, quod ipſe intendebat.

C A P V T V N D E C I M V M.

S Y N O P S I S C A P I T I S.

ROboam volens armis ſubiugare decem tribus, prohibetur à Semeia propheta. Multi ſacerdotes Leuitæ & fideles relicto Ieroboam idololatra in Ieruſalem tranſmigrant. Roboam ex multis vxoribus multas procreat proles.

1. VEnit autem Roboam in Ieruſalem, & conuocauit vniuerſam domum Iu-
da & Beniamin, centum octoginta millia electorum atque bellantium,
vt dimicaret contra Iſrael, & conuerteret ad ſe regnum ſuum. 2. Factuſq́ue eſt
ſermo Domini ad Semeiam hominem Dei, dicens: 3. Loquere ad Roboam fi-
lium Salomonis regem Iuda, & ad vniuerſum Iſrael, qui eſt in Iuda & Beniamin.
4. Hæc dicit Dominus: Non aſcendetis, neque pugnabitis contra fratres ve-
ſtros: reuertatur vnuſquiſque in domum ſuam, quia mea hoc geſtum eſt volun-
tate. Qui cùm audiſſent ſermonem Domini, reuerſi ſunt, nec perrexerunt
contra Ieroboam. 5. Habitauit autem Roboam in Ieruſalem, & ædificauit ci-
uitates muratas in Iuda. 6. Extruxitq́ue Bethlehem, & Etam, & Thecue.
7. Bethſur quoque, & Socho, & Odollam, 8. necnon & Geth, & Mareſa, &
Ziph, 9. ſed & Aduram, & Lachis, & Azeca, 10. Saraa quoque, & Aialon, &
Hebron, quæ erant in Iuda & Beniamin, ciuitates munitiſſimas. 11. Cumq́ue
clauſiſſet eas muris, poſuit in eis principes, ciborumq́ue horrea, hoc eſt, olei, &
vini. 12. Sed & in ſingulis vrbibus fecit armamentarium ſcutorum & haſta-
rum, firmauitq́ue eas ſumma diligentia, & imperauit ſuper Iudam & Beniamin.
13. Sacerdotes autem & Leuitæ, qui erant in vniuerſo Iſrael, venerunt ad eum de

cunctis ſedibus ſuis, 14. relinquentes ſuburbana & poſſeſſiones ſuas, & tranſ-
euntes ad Iudam & Ieruſalem: eò quòd abieciſſet eos Ieroboam, & poſteri eius,
ne ſacerdotio Domini fungerentur. 15. Qui conſtituit ſibi ſacerdotes excel-
ſorum, & dæmoniorum, vitulorumque quos fecerat. 16. Sed & de cunctis tri-
bubus Iſrael, quicumque dederant cor ſuum vt quærerent Dominum Deum
Iſraël, venerunt in Ieruſalem ad immolandum victimas ſuas coram Domino Deo
patrum ſuorum. 17. Et roborauerunt regnum Iuda, & confirmauerunt Ro-
boam filium Salomonis per tres annos: ambulauerunt enim in vijs Dauid & Sa-
lomonis, annis tantùm tribus. 18. Duxit autem Roboam vxorem Mahalath, fi-
liam Ierimoth, filij Dauid: Abihail quoque filiam Eliab filij Iſai. 19. quæ pe-
perit ei filios, Iehus, & Somoriam, & Zoom. 20. Poſt hanc quoque accepit
Maacha filiam Abſalom, quæ peperit ei Abia, & Ethai, & Ziza, & Salomith.
21. Amauit autem Roboam Maacha filiam Abſalom, ſuper omnes vxores ſuas
& concubinas: nam vxores decem & octo duxerat, concubinas autem ſexaginta,
& genuit viginti octo filios, & ſexaginta filias. 22. Conſtituit verò in capite,
Abiam filium Maacha, ducem ſuper omnes fratres ſuos: ipſum enim regem face-
re cogitabat, 23. quia ſapientior fuit, & potentior ſuper omnes filios eius, & in
cunctis finibus Iuda & Beniamin, & in vniuerſis ciuitatibus muratis: præbuitque
eis eſcas plurimas, & multas petiuit vxores.

VERS. 1. ELECTORVM ATQVE BELLANTIVM] id eſt *electorum bellatorum*. Eſt Hendiadys. Hebr. בְּחוּרִים *bachurim*, & electos, iuuenes ſignificat. Iuuenum enim ſunt bella, ſenum conſilia, vt ait ille.

VERS. 11. POSVIT IN EIS PRINCIPES] id eſt belli duces, cum commeatu ſufficienti, vt vicini hoſtis, ſcilicet Ieroboami antagoniſtę ſui inſultus ſuſtinere poſſent. Erant enim ciuitates limitaneæ, in confinio Iudæ & Iſraelis.

VERS. 14. EO QVOD ABIECISSET EOS IEROBOAM] id eſt priuaſſet eos officio ſacerdotali & Leuitico, eò quòd nollent ſuis vitulis quaſi idolis, ſed Deo vero deſeruire.

VERS. 17. AMBVLAVERVNT ENIM IN VIIS DAVID ET SALOMONIS, intellige antequàm Salomon in ſenio à Deo ad idola apoſtataret.

VERS. 22. CONSTITVIT ABIAM IN CAPITE] id eſt caput & principem cæterorum fratrum, qui erant 28. eò quòd ipſe licet ætate eſſet iunior, prudentia tamen, vigore, & induſtria omnes ſuperaret.

VERS. 23. ET POTENTIOR SVPER OMNES FILIOS EIVS, ET IN CVNCTIS FINIBVS IVDA ET BENIAMIN, ET IN VNIVERSIS CIVITATIBVS MVRATIS] ſupple, *potentior*, fuit Abia, q.d. Abia occupauit cunctos limites regni, omneſque ciuitates muratas & munitas, itaque ſe omnium dominum effecit ac potentem, vtpote cui omnes limites regni omneſque vrbes munitæ parerent.

PRÆBVITQVE EIS (ciuitatibus muratis & regni finibus) ESCAS PLVRIMAS (ne hoſtes eas obſidere, & fame ad deditionem cogere poſſent) ET MVLTAS PETIVIT VXORES] ſcilicet Abia ſibi ipſi, vt ex eis multos gigneret filios, quibus ſuum regnum ſtabiliret & roboraret, ne à fratribus ſuis inuadi poſſet. Hunc ſenſum exigit noſtra verſio, æquè ac Septuag. qui pro, *potentior ſuper omnes filios*, vertunt: *profecit ſuper omnes filios eius, & in cunctis finibus Iuda*, &c.

Porrò, ex Hebræo aliter verti poteſt cum Pagnino, Vatablo, Marino, & alijs, nimirum ſic: *Diſperſit* (Roboam) *omnes filios ſuos ſuper omnes fines Iuda & Beniamin*; *& per omnes ciuitates munitas*; vt ſcilicet ipſi ſeparati forent ab inuicem, nec capita conferre poſſent; vt ſimul contra Abiam iuniorem, quem omnibus prætulerat, conſpirare poſſent, iuxta illud politicum & tyrannicum Machiauelli præceptum: *ſi vis regnare, diuide*. Atque vt ſorte ſuâ contenti viuerent, nec de regno cogitarent, *præbuit eis eſcas plurimas, & dedit eis multitudinem vxorum*, vt ventri & veneri vacantes, in delicioſo otio torperent & conſeneſcerent. Idem facit Turcarum Imperator fratribus ſuis donec prolem habeat, qua habita, fratres occidit, ne imperium inuadant.

CAPVT

CAPVT DVODECIMVM

SYNOPSIS CAPITIS.

R*oboam & Iudæi poſt tres annos à Deo ad idola deſciſcunt. Quare à Seſac rege Ægypti ſpoliantur & ſubiugantur. Morienti Roboam ſuccedit Abia.*

1. CVmque roboratum fuiſſet regnum Roboam & confortatum, dereliquit
legem Domini, & omnis Iſrael cum eo 2. Anno autem quinto regni
Roboam, aſcendit Seſac rex Ægypti in Ieruſalem (quia peccauerant Domino)
3. cum mille ducentis curribus, & ſexaginta millibus equitum: nec erat nume-
rus vulgi quod venerat cum eo ex Ægypto, Libyes ſcilicet, & Troglodytæ, &
Æthiopes. 4. Cepitque ciuitates munitiſſimas in Iuda, & venit vſque in Ie-
ruſalem. 5 Semeias autem propheta ingreſſus eſt ad Roboam, & principes Iu-
da, qui congregati fuerant in Ieruſalem, fugientes Seſac, dixitque ad eos: Hæc
dicit Dominus: Vos reliquiſtis me, & ego reliqui vos in manu Seſac. 6. Con-
ſternatique principes Iſrael & rex dixerunt: Iuſtus eſt dominus. 7. Cumque
vidiſſet Dominus, quòd humiliati eſſent, factus eſt ſermo Domini ad Semeiam,
dicens: Quia humiliati ſunt, non diſperdam eos; daboque eis pauxillum auxi-
lij, & non ſtillabit furor meus ſuper Ieruſalem per manum Seſac: 8. Verum-
tamen ſeruient ei, vt ſciant diſtantiam ſeruitutis meæ, & ſeruitutis regni terra-
rum. 9. Receſſit itaque Seſac rex Ægypti ab Ieruſalem, ſublatis theſauris do-
mus Domini, & domus regis, omniaque ſecum tulit, & clypeos aureos, quos fe-
cerat Salomon, 10. pro quibus fecit rex æneos, & tradidit illos principibus ſcu-
tariorum, qui cuſtodiebant veſtibulum palatij. 11. Cumque introiret rex do-
mum Domini, veniebant ſcutarij, & tollebant eos, iterumque referebant eos ad
armamentarium ſuum. 12. Verumtamen quia humiliati ſunt, auerſa eſt ab eis
ira Domini, nec deleti ſunt penitus: ſiquidem & in Iuda inuenta ſunt opera bo-
na. 13. Confortatus eſt ergo rex Roboam in Ieruſalem, atque regnauit: qua-
draginta autem & vnius anni erat cùm regnare cœpiſſet, & decem & ſeptem
annis regnauit in Ieruſalem, vrbe, quam elegit Dominus, vt confirmaret no-
men ſuum ſibi, de cunctis tribubus Iſrael: nomen autem matris eius Naama Am-
manitis. 14. Fecit autem malum, & non præparauit cor ſuum vt quæreret
Dominum. 15. Opera vero Roboam prima & nouiſſima, ſcripta ſunt in Li-
bris Semeiæ prophetæ, & Addo Videntis, & diligenter expoſita? pugnaueruntque aduerſum ſe Roboam & Ieroboam cunctis diebus 16. Et dormiuit Roboam
cum patribus ſuis, ſepultuſque eſt in Ciuitate Dauid. Et regnauit Abia filius eius
pro eo.

VERS. 2. SESAC REX ÆGYPTI] qui *Seſoſtris* ab Herodoto lib. 2. & Diodoro lib. 2. (quos citat Ioſephus lib. 8. cap. 4) nuncupatur, quique vt iidem referunt, quando imbelles & mulieroſos vicerat, trophæum mulieroſum erigebat, ac reges à ſe victos ſolebat currui ſuo triumphali iungere, vt ſe ſuper reges eſſe, imò ſuper omnes homines oſtenderet. Cauſam belli hanc fuiſſe ſuſpicantur noſter Sanctius & Salianus, quòd Ieroboam, qui Salomonis iram fugiens in Ægypto duxerat cognatam vel filiam Seſac, poſt mortem Salomonis rediens, rexque Iſraelis creatus, ſollicitarit cognatum vel ſocerum ſuum Seſac, vt imbellem, mulieroſum, & pauidum Roboam inuaderet, ne ipſe Ieroboam à Roboam inuaderetur, & regno nouo ſpoliaretur, ſed potiùs eius regnum ſuo adiiceret, & Seſaci ſoceri ſui dono poſſideret. Certiorem cauſam dat Script. ſcilicet Apoſtaſiam & idololatriam Roboami & Iudæorum: hanc enim Deus per Seſac punire deſtinabat. Addunt Herodotus & Diodorus Seſac è Ieruſalem victâ perrexiſſe ad reliquam Aſiam, eamque ſibi ſubiugaſſe, ac terra marique tam multa occupaſſe, vt Alexandrum Magnum ſuperarit.

VERS. 3. TROGLODYTÆ] populi ſunt Æthiopiæ, quæ adiacet Ægypto, cuius rex erat Seſac, *nullarum opum domini*, ait Mela lib. 1. *ſtrident magis quàm loquuntur, ſpecus ſubeunt, aluntúrque ſerpentibus.* Hebr. vocantur סכיים *ſuchym.* id eſt *latibula, & antra habitantes.* Græcè τρωγλοδύται, id eſt cauernas ſubeuntes & incolentes. τρώγλη enim eſt foramen, nidus, cauerna. Audi Ariſtot. lib. 8. de hiſtoria anim. cap. 12. *Grues ex Scythicis campis ad paludes Ægypto ſuperiores, vnde Nilus profluit, veniunt, quo in loco pugnare cum Pygmæis dicuntur: non enim id fabula eſt, ſed certè, genus tum hominum, tum etiam equorum puſillum, vt dicitur, eſt deguntque in cauernis, vnde nomen Troglodytæ à ſubeundis*

dis cauernis accepêre. Verùm hæc de Pygmęis cum gruibus pugnantibus communis olim fuit opinio per traditionem accepta, ſed fabuloſa, vti oſtendi Ezech.27.v.11. Quare minus rectè nonnulli Troglodytas putant eſſe Arabes in tabernaculis habitantes, ideoq́ue vagabundos qui Nomades vocantur. Conſtat enim eos fuiſſe Æthiopes.

VERS. 7. NON STILLABIT FVROR MEVS SVPER IERVSALEM] ſcilicet vlterius per continuas cædes, rapinas & ſtrages, quas parat Seſac. Vide hic quàm citò placatur Deus ad pœnitentiā qualem qualem Roboami & Iudæorum. Nam vel non veram & ſeriam, vel non firmam & ſtabilem fuiſſe pœnitentiam, patet ex eo quòd inſtinctu matris ſuæ Naamæ Ammonitis, ideoq́ue idololatræ, reuerſus ſit ad idola, vt dicitur v.13 &.14.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

ABia rex Iudæ pius de impio Ieroboam triumphat, cæſis quingentis millibus Iſraelitarum, ac ex 14. vxoribus 38. filios generat.

1. ANno octauodecimo regis Ieroboam, regnauit Abia ſuper Iudam. 2. Tri-
bus annis regnauit in Ieruſalem, nomenq́ue matris eius Michaia, filia
Vriel de Gabaa: & erat bellum inter Abiam & Ieroboam. 3. Cumque iniiſſet
Abia certamen, & haberet bellicoſiſſimos viros, & electorum quadringenta mil-
lia: Ieroboam inſtruxit econtrà aciem octingenta millia virorum, qui & ipſi ele-
cti erant, & ad bella fortiſſimi. 4. Stetit ergo Abia ſuper montem Semeron,
qui erat in Ephraim, & ait: Audi Ieroboam, & omnis Iſrael. 5. Num ignoratis
quòd Dominus Deus Iſrael dederit regnum Dauid ſuper Iſrael in ſempiternum,
ipſi & filiis eius in pactum ſalis? 6. Et ſurrexit Ieroboam filius Nabat, ſeruus
Salomonis filij Dauid: & rebellauit contra dominum ſuum. 7. Congregati-
que ſunt ad eum viri vaniſſimi, & filij Belial: & prænaluerunt contra Roboam
filium Salomonis: porro Roboam erat rudis, & corde pauido, nec potuit reſiſte-
re eis. 8. Nunc ergo vos dicitis quod reſiſtere poſſitis regno Domini, quod
poſſidet per filios Dauid, habetiſque grandem populi multitudinem, atque vi-
tulos aureos, quos fecit vobis Ieroboam in deos. 9. Et eieciſtis Sacerdotes Do-
mini, filios Aaron, atque Leuitas: & feciſtis vobis Sacerdotes ſicut omnes popu-
li terrarum: quicumque venerit, & initiauerit manum ſuam in tauro de bobus, &
in arietibus ſeptem, fit ſacerdos eorum qui non ſunt dij. 10. Noſter autem Do-
minus, Deus eſt, quem non reliquimus, Sacerdoteſque miniſtrant Domino de fi-
liis Aaron, & Leuitæ ſunt in ordine ſuo: 11. Holocauſta quoque offerunt
Domino per ſingulos dies mane & veſpere, & thymiama iuxta legis præcepta cō-
fectum, & proponuntur panes in menſa mundiſſima, eſtque apud nos candela-
brum aureum, & lucernæ eius, vt accendantur ſemper ad veſperam: nos quippe
cuſtodimus præcepta Domini Dei noſtri, quem vos reliquiſtis. 12. Ergo in ex-
ercitu noſtro dux Deus eſt, & Sacerdotes eius, qui clangunt tubis, & reſonant
contra vos: filij Iſraël nolite pugnare contra Dominum Deum patrum veſtro-
rum, quia non vobis expedit. 13. Hæc illo loquente Ieroboam retro molieba-
tur inſidias. Cumq́ue ex aduerſo hoſtium ſtaret, ignorantem Iudam ſuo ambie-
bat exercitu. 14. Reſpicienſq́ue Iuda vidit inſtare bellum ex aduerſo & poſt
tergum, & clamauit ad Dominum: ac Sacerdotes tubis canere cœperunt.
15. Omneſq́ue viri Iuda vociferari ſunt: & ecce illis clamantibus: perterruit
Deus Ieroboam, & omnem Iſrael qui ſtabat ex aduerſo Abia & Iuda. 16. Fu-
geruntq́ue filij Iſrael Iudam: & tradidit eos Deus in manu eorum. 17. Percuſ-
ſit ergo eos Abia & populus eius, plaga magna: & corruerunt vulnerati ex Iſrael
quingenta millia virorum fortium. 18. Humiliatiq́ue ſunt filij Iſrael in tem-
pore illo, & vehementiſſimè confortati filij Iuda, eo quod ſperaſſent in Domino
Deo patrum ſuorum. 19. Perſecutus eſt autem Abia fugientem Ieroboam, &
cepit ciuitates eius, Bethel & filias eius, & Ieſana cum filiabus ſuis. Ephron quo-
que & filias eius: 20. nec valuit vltrà reſiſtere Ieroboam in diebus Abia: quem
percuſſit Dominus, & mortuus eſt. 21. Igitur Abia, confortato imperio ſuo,
accepit vxores quatuordecim: procreauitq́ue viginti duos filios, & ſedecim fi-
lias. 22. Reliqua autem ſermonum Abia, viarumq́ue & operum eius, ſcripta
ſunt diligentiſſimè in Libro Addo Prophetæ.

MICHIA

Vers. 2. MICHAIA FILIA VRIEL] Vide dicta 3. Reg 15.2.

Vers. 4. STETIT ABIA SVPER MONTEM] vt eius oratio ab omnibus Iſraelitis circumcirca caſtra metantibus audiri poſſet. Eſt autem hæc eius oratio pia & efficax, qua multis rationibus eis perſuadere conatur, vt relicta nouitia religione & rege, ad auitum Deum regnumque Dauid in Ieruſalem redeant: ac præſertim quòd ipſe habeat Deum pugnantem pro ſe, quem ipſi, vtpote idololatræ, habeant aduerſum, q.d. Inſanè agitis, ſi contra Deum pugnare vultis. Lege eā & expende.

Vers. 5. IN PACTVM SALIS] id eſt in pactum firmum, ſtabile & æternum. Sal enim res à putredine integras ſaluaſque conſeruat: hinc ſal eſt ſymbolum æternitatis, vt dixi Leuit. 2. v. 13. Addit noſter Sanchez, atque: Conſtat hoc pactum de regno in Dauidis familia perpetuo eſſe conditionatum, nempe ſi Dauidis progenies pactū ſeruet, Pſal. 88. v. 30. Dedit itaque Deus regnum Dauidis domui cum grano ſalis, nempe ſi à fide, quam integram ſeruare debuit, non deficiat, aut ſi ipſa Dauidis progenies ſalem adhibeat, neque percuſſum fœdus corrumpi atque rabeſcere permittat.

Vers. 9. QVICVMQVE INITIAVERIT (Hebr. & Septuag. *impleuerit*) MANVM SVAM IN TAVRO DE BOBVS (Hebr. *in iuuenco filio bouis*) ET IN ARIETIBVS SEPTEM, FIT SACERDOS EORVM QVI NON SVNT DII] q.d. Sicut falſos habetis Deos, ſic & falſos ſacerdotes, non enim Deus elegit eos, vti elegit Aaronem & poſteros eius; ſed quicumque, licet vilis & ſceleratus, manibus ſuis offerendo taurum & ſeptem arietes conſecrant ſuas manus, hoc ipſo fit ſacerdos idolorum, puta vitulorum aureorum. Nota, *implere manum*. Hebr. idem eſt quod, conſecrare ſacerdotem. Nam manus implendo victimis, eaſque manibus ſuis offerendo conſecrabat ſe ſacerdotem. Hoc enim ritu fiebat ſacerdotis conſecratio, vt patet Leuit. 8.

Vers. 11. PROPONVNTVR PANES IN MENSA MVNDISSIMA. &c. Ex hoc loco & ſeq. vbi non niſi vnius menſæ & vnius candelabri fit mentio, colligit Torniellus, Seſacum regem Ægypti, *& denis candelabris*, quæ rex Salomon collocarat in templo, non reliquiſſe niſi vnam menſam vnumque candelabrum, eoque Iudæos deinceps contentos fuiſſe, ſicut fuerant antequàm templum à Salomone excitaretur.

Vers. 20. QVEM PERCVSSIT DOMINVS, ET MORTVVS EST] Quem, ſcilicet Ieroboam, de eo enim ſermo proximè præceſſit; Ieroboam enim poſt duos treſue annos miſerè interiit. Hebræi verò in Seder Olam non Ieroboam, ſed ipſum Abiam intelligunt, quem aiunt ingratum fuiſſe Deo, nec dignas egiſſe gratias pro tanta victoria, ideoque paulò pòſt obiiſſe, nec niſi triennium regnaſſe, ac biennio ante Ieroboam eſſe vita functum. Verùm hoc non ſatis conuenit cum eo quod proximè ſubditur: *Igitur Abia confortato imperio ſuo accepit vxores 14.* &c.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ABia ſuccedit filius Aſa, qui exciſā idololatriā confortatus à Deo Zaram Regem Æthiopum cum mille militum millibus profligat.

1. DOrmiuit autem Abia cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in Ciuitate
Dauid: regnauitque Aſa filius eius pro eo, in cuius diebus quieuit terra an-
nis decem. 2. Fecit autem Aſa quod bonum & placitum erat in conſpectu
Dei ſui, & ſubuertit altaria peregrini cultus, & excelſa, 3. & confregit ſta-
tuas, lucoſque ſuccidit: 4. & præcepit Iudæ vt quæreret Dominum Deum pa-
trum ſuorum, & faceret legem, & vniuerſa mandata: 5. & abſtulit de cun-
ctis vrbibus Iuda aras, & fana, & regnauit in pace. 6. Ædificauit quoque vr-
bes munitas in Iuda, quia quietus erat, & nulla temporibus eius bella ſurrexe-
rant, pacem Domino largiente. 7. Dixit autem Iudæ: Ædificemus ciui-
tates iſtas, & vallemus muris, & roboremus turribus, & portis, & ſeris, donec à
bellis quieta ſunt omnia, eo quod quæſierimus Dominum Deum patrum noſtro-
rum, & dederit nobis pacem per gyrum: Ædificauerunt igitur, & nullum in ex-
truendo impedimentum fuit. 8. Habuit autem Aſa in exercitu ſuo portantium
ſcuta & haſtas de Iuda trecenta millia, de Beniamin vero ſcutariorum & ſagitta-
riorum ducenta octoginta millia, omnes iſti viri fortiſſimi. 9. Egreſſus eſt autem
contra eos Zara Æthiops cum exercitu ſuo, decies centena millia, & curribus
trecentis: & venit vſque Mareſa. 10. Porrò Aſa perrexit obuiam ei, & inſtru-
xit aciem ad bellum in Valle Sephata, quæ eſt iuxta Mareſa: 11. & inuocauit
Dominum Deum, & ait: Domine non eſt apud te vlla diſtantia, vtrum in pau-
cis auxilieris, an in pluribus: adiuua nos Domine Deus noſter: in te enim, & in

tuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine,
Deus noſter tu es, non præualeat contra te homo. 12. Exterruit itaque Do-
minus Æthiopes coram Aſa, & Iuda: fugeruntque Æthiopes. 13. Et perſe-
cutus eſt eos Aſa, & populus qui cum eo erat, vſque Gerara: & ruerunt Æthio-
pes vſque ad internecionem, quia Domino cædente contriti ſunt, & exercitu il-
lius præliante. Tulerunt ergo ſpolia multa, 14. & percuſſerunt ciuitates om-
nes per circuitum Geraræ. grandis quippe cunctos terror inuaſerat: & diripue-
runt vrbes, & multam prædam aſportauerunt. 15. Sed & caulas ouium
deſtruentes, tulerunt pecorum infinitam multitudinem, & camelorum: reuer-
ſique ſunt in Ieruſalem.

Vers. 2. Rex Asa svbvertit altaria pere-grini cvltvs (quo gentiles colebant ſuos deos & idola) et excelsa] Dices, 3. Reg. 15. 14. de Aſa dicitur: *non abſtulit excelſa.* Reſp. excelſa alia erant idolis, alia Deo verò dicata: illa ſuſtulit Aſa, hæc non. Rurſum, *excelſa*, ſcilicet altaria, ſimulachra & lucos idolorũ ſuſtulit Aſa, non verò templa omnia eiſdem à Salomone dicata; hæc enim poſteà ſuſtulit Ioſias 4 Reg. 23. 13.

Vers 5. Et abstvlit, &c. fana] ſcilicet Baal, Aſtaroth, cæterorumque Deorum. Hebr. eſt חַמָּנִים *chammonim* vel *Hammonim*, quod propriè ſignificat *ſolaria*, id eſt delubra, vel altaria Solis, ſiue Ammonis. Inde enim Punicè dictus eſt Ammon, ſiue Iupiter Ammonius, id eſt Sol, ab Hebr. חַמָּה *chamma* vel *hamma*, id eſt, Sol, ita dictus à calore: חָמַם *chamam* enim ſignificat calefacere. Vide dicta Ezech. 6. v. 6.

Vers 9. Egressvs est avtem (ſub annum decimũ quintum regni Aſa, vt colligitur ex cap. ſeq. v. 10. ita Salianus) contra eos Zara Æthiops cvm exercitv svo (continente) decies centena millia] *Aethiops*: Torniellus & alij apud Genebr. per Æthiopiam, hic accipiunt Madianitidẽ, ex qua orionda vxor Moyſis vocatur *Aethiopiſſa*, Num. 12. Ratio eorum eſt, quòd Æthiopes propriè dicti longe abſint à Iudæa. Verùm meliùs Serarius, Sanchez, Salianus & alij, veram Æthiopiam, quæ ſub Ægypto eſt, accipiunt. Hæc enim adiacet Ægypto, ideoque Iudææ vicina eſt & fortè Zara iam fuit rex Ægypti, quàm Æthiopiæ, idque probatur primò, quia cap. 16. 8. hi ipſi vocantur *Aethiopes & Libyes*; erant ergo verè Æthiopes, qui ſunt in Africa & Libya, non verò Madianitæ, qui ſunt in Aſia. Secundò, quia Aſa hoc prælio ab hoſtibus recuperauit omnia ſpolia, quæ Seſac rex Ægypti ante 26. annos ſub Roboam ex Iudæa abſtulerat, Ergo hoſtes hi fuere Ægyptij, eiſque vicini Æthiopes. Vnde Sept. ſub finẽ cap. 14. eos vocant *Alimazones*, vel vt alij volunt, *Amazones*, quos ex Libya eſſe docet hîc Theodor. & Diodor. lib. 3.

Vers. 13. Et rvervnt Æthiopes vsqve ad internecionem, qvia Domino cædente contriti svnt, et exercitv illivs (Aſæ regis, vel Dei puta Angelorum exercitu) præliante] pro Aſa & Iuda Deum & ſanctos Angelos inuocante.

CAPVT DECIMVMQVINTVM

SYNOPSIS CAPITIS.

Azarias propheta vaticinatur Iſraelem multo tempore priuandum veri Dei cultu, lege & ſacerdotio. Cuius oraculo commotus Aſa rex idola funditus extirpat, & matrem ſuam ſacerdotio Priapi abdicat.

1. Azarias autem filius Oded, facto in ſe ſpiritu Dei, 2. egreſſus eſt in oc-
curſum Aſa, & dixit ei: Audite me Aſa & omnis Iuda & Beniamin: Domi-
nus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo. Si quæſieritis eum, inuenietis: ſi autem dere-
liqueritis eum, derelinquet vos. 3. Tranſibunt autem multi dies in Iſrael
abſque Deo vero, & abſque ſacerdote, doctore, & abſque lege. 4. Cumque
reuerſi fuerint in anguſtia ſua ad Dominum Deum Iſrael, & quæſierint eum, re-
perient eum. 4. In tempore illo non erit pax egredienti, & ingredienti, ſed
terrores vndique in cunctis habitatoribus terrarum. 6. pugnabit enim gens
contra gentem, & ciuitas contra ciuitatem, quia Dominus conturbabit eos in
omni anguſtia. 7. Vos ergo confortamini, & non diſſoluantur manus veſtræ:
erit enim merces operi veſtro. 8. Quod cum audiſſet Aſa, verba ſcilicet & pro-
phetiam Azariæ filij Oded prophetæ, confortatus eſt, & abſtulit idola de omni
terra Iuda, & de Beniamin, & ex vrbibus, quas ceperat, montis Ephraim, & dedi-
cauit altare Domini quod erat ante porticum Domini. 9. Congregauitq; vniuer-
ſum

ſum Iudam & Beniamin, & aduenas cum eis de Ephraim, & de Manaſſe, & de
Simeon: plures enim ad eum confugerant ex Iſrael, videntes quòd Dominus
Deus illius eſſet cum eo 10. Cumque veniſſent in Ieruſalem menſe tertio, an-
no decimoquinto regni Aſa, 11. immolauerunt Domino in die illa, de manu-
biis & præda quam adduxerant, boues ſeptingentos, & arietes ſeptem millia.
12. Et intrauit ex more ad corroborandum fœdus, vt quærerent Dominum
Deum patrum ſuorum in toto corde, & in tota anima ſua. 13. Si quis autem,
inquit, non quæſierit Dominum Deum Iſrael, moriatur, à minimo vſque ad ma-
ximum, à viro vſque ad mulierem 14. Iurauerúntque Domino voce magna
in iubilo, & in clangore tubæ, & in ſonitu buccinarum, 15. omnes qui erant
in Iuda cum execratione: in omni enim corde ſuo iurauerunt, & in tota volun-
tate quæſierunt eum, & inuenerunt: præſtitítque eis Dominus requiem per cir-
cuitum 16. Sed & Maacham matrem Aſa regis ex auguſto depoſuit impe-
rio, eò quod feciſſet in luco ſimulachrum Priapi: quod omne contriuit, & in
fruſta comminuens combuſſit in Torrente cedron. 17. Excelſa autem dereli-
cta ſunt in Iſrael: attamen cor Aſa erat perfectum cunctis diebus eius. 18. Ea-
que quæ vouerat pater ſuus, & ipſe, intulit in domum Domini, argentum, & au-
rum, vaſorúmque diuerſam ſupellectilem. 19. Bellum verò non fuit vſque
ad trigeſimum quintum annum regni Aſa.

Vers. 3. TRANSIBANT MULTI DIES IN ISRAEL ABSQUE DEO, DOCTORE ET LEGE] id eſt abſque cura & cultu veri Dei, Doctoris & legis diuinæ. Tangit præſens tempus, quo Ieroboam cultum vitulorum aureorum in Iſraëlem induxit, nam eum in hoc vitulorum cultu ſecuti ſunt omnes poſteri eius, omnéſque ad vnum reges Iſrael, quos ex regibus Iuda imitati ſunt Ioram, Ochozias, Athalia, Achaz, Manaſſe, Ioakim & Sedecias, idola pro Deo auito & vero colentes.

Vers. 4. CUMQUE REVERSI FUERINT IN ANGUSTIA SUA AD DOMINUM ISRAEL, &c. INVENERUNT EUM] Sic Deum inuenit pœnitens Achab, & Ioas, cui Eliſeus trinam de Syris victoriã prædixit; ac pœnitens Manaſſe, item pius Ezechias, Ioſias & ſimiles.

Vers. 10. MENSE TERTIO] Siuan, quo celebrabant Pentecoſten, vt indicet hoc feſto ipſos Deum inuocantes, eius ope tantam victoriam adeptos eſſe, ideóque ei in gratiarum actionem manubias hoſtium obtuliſſe. Sic vice verſa Conſtantinopolis à Turca expugnata eſt in

A Pentecoſte, eò quòd Græci impiè ſentirent de Spiritu ſancto, cuius hoc eſt feſtum, docerentque eum non procedere à Patre & Filio.

COR AUTEM ASÆ ERAT PERFECTUM CUM DOMINO CUNCTIS DIEBUS EIUS] quoad verũ Dei cultum, q.d. Aſa per omnem vitam coluit Deum verum, numquam verò ad idola deflexit vti deflexerunt alij. Nam alioqui Aſa in aliis peccauit, & Deum grauiter offendit, vt patebit c. ſeq. v. 7. 10. & 12. Vers. 17.

USQUE AD TRIGESIMUM QUINTUM (ita le- Vers. 19.
B gendum eſt cum Hebr. Septuag. Romanis, nõ, *vſque ad trigeſimum*, vti legunt aliqui) ANNUM REGNI ASA] hoc eſt regni Iuda, quod in morte Salomonis à regno Iſraelis per ſchiſma Ieroboam direptum, tunc propriè cœpit, vt ſcilicet primus annus Roboam fuerit primus annus regni Iuda, prout regnum Iuda proprium fuit & diſtinctum à regno Iſraëlis, quod tum pariter cœpit ſub primo rege Ieroboam. Ita Hebr. Sanchez, Salian. Torniellus & alij, id magis patebit cap. ſeq. v. 1.

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

R*Ex Aſa perculſus exercitu Baaſa regis Iſrael, opem poſcit à Benadad rege Syriæ. Qua de cauſa increpitus ab Hanani propheta, eum incarcerat: mox podagrâ moritur anno regni 41.*

1. ANno autem trigeſimo ſexto regni eius aſcendit Baaſa rex Iſrael in Iudam,
& muro circumdabat Rama, vt nullus tutè poſſet egredi & ingredi de
regno Aſa. 2. Protulit ergo Aſa argentum & aurum de theſauris domus Domi-
ni, & de theſauris regis, miſitque ad Benadad regem Syriæ, qui habitabat in Da-
maſco, dicens: 3. Fœdus inter me & te eſt, pater quoque meus & pater tuus
habuere concordiam: quam ob rem miſi tibi argentum & aurum, vt rupto fœde-
re, quod habes cum Baaſa rege Iſrael, facias eum à me recedere. 4. Quo comper-
to, Benadad miſit principes exercituum ſuorum ad vrbes Iſrael: qui percuſſerunt
Ahion, & Dan, & Abelmain, & vniuerſas vrbes Nephtali muratas 5. Quod

cum audiſſet Baaſa, deſiit ædificare Rama, & intermiſit opus ſuum 6. Porrò
Aſa rex aſſumſit vniuerſum Iudam, & tulerunt lapides de Rama, & ligna quæ æ-
dificationi præparauerat Baaſa, ædificauitque ex eis Gabaa, & Maſpha. 7. In tem-
pore illo venit Hanani propheta ad Aſa regem Iuda, & dixit ei: Quia habuiſti fi-
duciam in rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco euaſit Syriæ regis ex-
ercitus de manu tua. 8. Nonne Æthiopes & Libbyes multo plures erant, quadri-
gis & equitibus, & multitudine nimia: quos, cum Domino credidiſſes, tradidit in
manu tua? 9. Oculi enim Domini contemplantur vniuerſam terram, & præ-
bent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum. Stulte igitur egiſti, &
propter hoc ex præſenti tempore aduerſum te bella conſurgent. 10. Iratuſque
Aſa aduerſus Videntem, iuſſit eum mitti in neruum: valdè quippe ſuper hoc fue-
rat indignatus: & interfecit de populo in tempore illo plurimos. 11. Opera autem
Aſa prima & nouiſſima, ſcripta ſunt in Libro regum Iuda & Iſrael. 12. Ægro-
tauit etiam etiam Aſa anno trigeſimonono regni ſui, dolore pedum vehemen-
tiſſimo, & nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominũ, ſed magis in medicorum arte
confiſus eſt. 13. Dormiuitque cum patribus ſuis: & mortuus eſt anno quadra-
geſimo primo regni ſui. 14. Et ſepelierunt eum in ſepulchro ſuo quod foderat ſi-
bi in Ciuitate Dauid: poſueruntque eum ſuper lectum ſuum, plenum aromatibus
& vnguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combuſſe-
runt ſuper eum ambitione nimia.

VERS. I. *Antilogia annorum.* ANNO AVTEM TRIGESIMOSEXTO EIVS (Aſæ) ASCENDIT BAASA] Dices, Baaſa iam erat mortuus à decennio, ſcilicet anno 25. regni Aſæ, vt patet 3. Reg. 16. 8. nam anno 36. Aſæ regnabàt in Iſrael Amri 3. Reg. 16. 22. *Conciliatur Primò.* Reſpondet primò Caietan. Ioannes Lucidus, Adrichom. in Chronol. Ioannes Annius cum ſuo pſeudophilone, & Melchior Canus lib. 11. de locis cap. 5. ad 12. arg. hîc mendum irrepſiſſe, & pro 36. legendum 26. vel potiùs 16. Nec hoc mirum, quia hæc res non ſpectat ad fidem, nec ad bonos mores. Verùm omnes Codices Hebræi, Chaldæi, Græci, Latini conſtanter habent 36. non 26. Atqui in omnibus Codicibus eſſe mendum, eſt dicere in S. Script. eſſe mendum, quod abſit. *Secundò.* Secundò, Lyran. Vatab. & Genebr. reſpondent, annos Aſæ dupliciter numerari, primò, ab initio regni; ſecundò, ab illo memorabili bello & victoria Æthiopica. Hinc ergo 36. anni regni Aſæ eſſe 26. eiuſdem à bello Æthiopico, quo Baaſæ morienti dicitur ſucceſſiſſe filius Ela 3 Reg. 16. 8. Verùm hoc eſt turbare totam S. Script. chronologiam: ſic enim pariter anni ſequentium regum; ſcilicet Zambri, Amri, Achab, qui regnarunt cum Aſa, &c. numerandi forent à bello Æthiopico, quod nemo dixerit. *Tertiò.* Tertiò, alij dicunt hos annos 36. eſſe annos vitæ Aſæ, non regni. Verùm obſtat, quòd expreſsè dicatur: *Anno autem 36. regni*, non vitæ: vnde Abul. reſpondet aliam hîc quærendam eſſe ſolutionem, quam ipſe ſe neſcire profitetur. *Quartò genuinè.* Quartò & veriùs dicas hos 36. annos eſſe regni Iudæ; quare computandos eſſe à primo anno Roboam, qui primus fuit rex Iuda, cùm Iſraël, id eſt decem tribus, regem ſibi creauere Ieroboam. Tunc enim facta eſt noua Aëra, ac multi annos computare cœperunt ab hoc inſigni ſchiſmate. Tunc enim inſtitutum eſt regnum Iuda, æquè ac regnum Iſraël; vnde hîc paſſim anni regum Iſrael numerantur iuxta annos regum Iuda ſibi conregnantium. Igitur, Roboam primus rex Iuda regnauit 17. annis, mox Abia tribus annis, denique Aſa

A ſedecim, adde hos omnes, habebis 36. quos quærimus. Quare hic annus 36. regni Iuda, præcisè fuit decimusſextus regni Aſæ. Inſtabis, hi 36. anni hic vocantur non regni Iuda, ſed regni Aſæ. Reſp. idem eſt regnum Aſæ quod regnum Iuda, nam Aſa aliud non habuit regnũ quàm Iuda. Quare dum computas annos regni Iuda, computas annos Aſæ, qui illi præerat, & cuius erat hoc regnum. Ita Seder Olam ſiue chron. Hebræorum, Torniellus, Salian. & Azor. tom. 1. Inſtit. mor. lib. 6 cap 55. q. 3. Sic Abſalom dicitur anno 40. petiiſſe à Dauid veniam eundi in Hebron 2. Reg. 15. 7. non vtique anno 40. Dauidis (nam trigeſimus eius tantùm agebatur) ſed 40. ab inſtitutione regni in Iſraël, puta ab anno primo Saulis regis, cùm publicè vnctus eſt à Samuele, qui regnum Dauidis decem annis anteceſſerat. Initium enim alicuius
B regni nota eſt inſignis, vt inde chronologia ducatur.

CIRCVMDABAT RAMA, quæ erat in faucibus confinium regni Iuda. vt proinde NVLLVS TVTE POSSET EGREDI ET INGREDI DE REGNO ASA]

IDCIRCO EVASIT SYRIÆ REGIS EXERCITVS] q.d. ſi confiſus in Deo eius opem inuocaſſes, non autem Benadad regis Syriæ, eũ, vtpote perpetuum Iudæ hoſtem, æquè ac Baaſa regem Iſraël viciſſes, ſicut viciſti Zaram regem Æthiopiæ qui multò numeroſiore milite Iudæam inuadebat. VERS. 7.

INTERFECIT DE POPVLO PLVRIMOS] qui Hanani prophetæ innocentiam iniuſtè ab Aſa in carcere affligi dolebant, ideoque eius tyran- VERS. 10.
C nidem liberiùs incuſabant.

DOLORE PEDVM VEHEMENTISSIMO] Hebr. & Græcè additur *vſque ad ſupra*: cùm enim podagræ humor dolorque caput inuadit, eſt vehementiſſimus & celerem mortem affert. Vnde Pagnin. vertit: *vſque ad verticem fuit ægrotatio eius.* VERS. 12.

SED MAGIS IN MEDICORVM ARTE CONFISVS EST] Notant Procopius & Theodoretus quæſt. 45. *Medicos* vel accipi hîc pro inconta-

A cantatoribus,& magicis impoſtoribus, vel pro veris medicis. Si priore modo; patet cur peccarit. Quemadmodum lib.30.c.1. docet Plinius Magiam & Medicinam vnà ferè copulari: & lib.29.c.1. *Quid*, ait, *venenorum fertilius, aut vnde teſtamentorum plures inſidiæ? iam verò & adulteria, &c. quàm è medicina?* ſicque apud Latinos *medicamenta* pro *venenis* interdum ſumuntur, vt apud Græcos pharmaca, Nonio teſte; videatur & idem Plinius lib.26. cap.4. Si poſteriore modo; dupliciter peccare potuit. Primò, nimiam ſpem in iis ponendo, prætermiſſa Domini Dei ope. Nam & ideo Salomonis de remediis librum, reuulſum ab Ezechia referunt Cedrenus & Suidas, quod populus Deo non inuocato & B neglecto, malorum inde ſanationem peteret. Secundò, præpoſterè ipſorum opem quærendo, ante ſcilicet placationem, & auxilium quæſitum à Deo, prout explicat Eccleſiaſticus c. 38.v.9.& ſeqq. ac iubet Innocentius III. de pœnitentiis & remiſſionibus c. *Cùm infirmitas*. Ita Serarius.

VERS.14. PLENVM AROMATIBVS ET VNGVENTIS MERETRICIIS] Græcè *myrepſicu*, id eſt *aromatarum*. Vnde Serarius pro *meretriciis*, ſuſpicatur legendum *myrepſicis*. Verùm *meretricii* habent omnia Hebr. & Latina: *meretriciis* ergo idem eſt quod ſuauiſſimis, & vt Vatab. vertit, *delicatiſſimis*; qualibus vtuntur meretrices, vt fœtorē corporis, ac præſertim halitus, quem ſtupris confectæ, quaſi putida cadauera exhalant, iis obducant & contegant, iuxta illud:

Poſthume non bene olet, qui bene ſemper olet.

Vox *meretriciis* notat nimias odorum & aromatum hic fuiſſe delicias, nimiumque luxum & pompam; vnde ſubdit dicens: *ambitione nimia*.

ET COMBVSSERVNT SVPER EVM] vt cadaueri regio honorem & cultum ciuilem exhiberent, & ab eo fœtorem putredinemque depellerent. Non enim cadauer ipſum cum aromatibus, vt vult Vatab. ſed aromata iuxta cadauer combuſſerunt, vti multis oſtendit Sanchez.

Notant Hebræi apud S. Hier. in Tradit. hæc aromata ſuper, vel ad tumulum ipſius combuſta fuiſſe; imò & veſtes, idque reuerentiæ & honoris causâ: quemadmodum apud Virgilium 6. Æneid. *Congeſta cremantur Thurea dona*. & apud Plinium libr. 13. capite 1. Homerum & alios. Sic in morte Ariſtobuli à ſe ſubmerſi adhibet etiam vnguenta & aromata plura Herodes apud Ioſephum, & in Herodis ipſius funere Archelaus apud eumdem. Ipſum adhuc viuentem Aſam impleuiſſe ſepulchrum ſuum vnguentis, Azarias lib.3. cap. vlt. fol. 183 ac Rabbini quidam alij ſcribunt. Quin & vnguenta à fidelibus offerri ſolita ad ſepulchra martyrum, docet S. Paulinus Natali 6. Felicis dum ita canit:

Vt vibrent tremulas funalia pendula flammas;
Martyris hi tumulum ſtudeant profundere nardo,
Et medicata pio referant vnguenta ſepulchro.

Idem teſtatur Prudentius Periſteph. Hymno C 11. in Hippolito, dicens:

Oſcula perſpicuo figunt impreſſa metallo:
Balſama diffundunt, fletibus ora rigant.

Et S. Gregorius lib.7. Indict. 2. Epiſt. 53. ſcribens ad Secundinum: *Aloem verò*, inquit, *thymiama, ſtyracem & balſamum ſanctorum martyrum corporibus offerenda, latore præſentium deferēte, tranſmiſimus*.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ASa ſuccedit pius Ioſaphat, ideoq́; diues & armis potens: hic v 7 mittit doctores per totum regnum, qui populum legem Dei doceant v.11. vectigales ei fiunt Philiſthæi & Arabes. v 14. milites & duces eiuſdem recenſentur.

1. REgnauit autem Ioſaphat filius eius pro eo, & inualuit contra Iſrael. 2.
Conſtituitque militum numeros in cunctis vrbibus Iuda, quæ erant vallatæ muris. Præſidiaque diſpoſuit in terra Iuda, & in ciuitatibus Ephraim,
quas ceperat Aſa pater eius. 3. Et fuit Dominus cum Ioſaphat, quia ambulauit in viis Dauid patris ſui primis: & non ſperauit in Baalim, 4. ſed in Deo patris ſui, & perrexit in præceptis illius, & non iuxta peccata Iſrael, 5. Confirmauitque Dominus regnū in manu eius, & dedit omnis Iuda munera Ioſaphat:
factæque ſunt ei infinitæ diuitiæ, & multa gloria. 6. Cumque ſumpſiſſet cor eius
audaciam propter vias Domini; etiam excelſa & lucos de Iuda abſtulit. 7. Tertio autem anno regni ſui, miſit de principibus ſuis Benhail, & Obdiam, & Zachariam, & Nathanael, & Michæam, vt docerent in ciuitatibus Iuda: 8. & cum
eis Leuitas, Semeiam, & Nathaniam, & Zabadiam, Aſel quoque, & Semiramoth,
& Ionathan, Adoniamque & Thobiam, & Thobadoniam, Leuitas, & cum eis Eliſama & Ioram Sacerdotes, 9. docebantque populum in Iuda, habentes librum legis Domini, & circuibant cunctas vrbes Iuda, atque erudiebant populum.
10. Itaque factus eſt pauor Domini ſuper omnia regna terrarum, quæ erant per gyrum Iuda, nec audebant bellare contra Ioſaphat. 11. Sed & Philiſthæi Ioſaphat munera deferebant, & vectigal argenti, Arabes quoque addu-

cebant pecora, arietum ſeptem millia ſeptingenta, & hircorum totidem 12.
Creuit ergo Ioſaphat, & magnificatus eſt vſque in ſublime: atque ædificauit in
Iuda domos ad inſtar turrium, vrbeſque muratas. 13. Et multa opera parauit in
vrbibus Iuda: viri quoque bellatores, & robuſti erant in Ieruſalem. 14. Quo-
rum iſte numerus per domos atque familias ſingulorum: In Iuda principes ex-
ercitus, Ednas dux, & cum eo robuſtiſſimi viri trecenta millia. 15. Poſt hunc
Iohannan princeps, & cum eo ducenta octoginta millia 16. Poſt iſtum quoque
Amaſias filius Zechri, conſecratus Domino, & cum eo ducenta millia virorum
fortium. 17. Hunc ſequebatur robuſtus ad prælia Eliada, & cum eo tenen-
tium arcum & clypeum ducenta millia. 18. Poſt iſtum etiam Iozabad, &
cum eo centum octoginta millia expeditorum militum. 19. Hi omnes erant ad
manum regis, exceptis aliis, quos poſuerat in vrbibus muratis, in vniuerſo
Iuda.

VERS. 6. CVMQVE SVMPSISSET COR EIVS AVDA- A CIAM PROPTER VIAS DOMINI] q.d. Ioſaphat audacem faciebat pietas, religio & cuſtodia legis diuinæ, vt neminem ſubditorum vel hoſtium timeret, ſed fiſus Deo audacter excelſa & lucos ſuccideret, quæ alij pij reges timentes populi offenſam vel rebellionem, tolerarant & permiſerant. Hebr. & Sept. Habent: *Et exaltatum eſt cor eius in viis Domini*, q. d. nihil habuit potius, quàm vt obſeruaret mandata Domini, ait Vatab. vel potiùs q.d. Ioſaphat magnos & excelſos ex Deo Deique cultu con- B cepit animos, adeo vt neminem veritus, & imperterritos excelſa aboleret, aliaque heroica opera pro promouendo Dei honore & gloria animo deſtinaret. Vide hîc quid faciat pietas piaque intentio, quæ nil timet, & omnia audet Deo ſecundante. Talis fuit hoc æuo Pius V. Pontifex, qui Deo nixus reges non timuit, ſed regum, imò & Turcarum fuit terror & flagellum. Sanctitas enim omnibus eſt terrori, æquè ac venerationi.

VERS. 7. MISIT DE PRINCIPIBVS SVIS] ſcilicet prin- C cipes aulæ ſuæ, qui ſuo iuſſu abolitis idolis, verum vnius Dei cultum & cuſtodiam legis Moſaicæ reſtituerent. Quocirca miſit cum eis Leuitas ac Sacerdotes, vt docerent populum leges Domini. Inſignis hic fuit zelus regis Ioſaphat, quem olim imitati ſunt S. Stephanus Hungarorum primus rex, S. Ludouicus Francorum, S. Wenceſlaus Dux Bohemorũ, & noſtro æuo Reges Hiſpaniæ & Luſitaniæ, qui magnis impẽſis Indias vtraſque ſubiugarunt, vt earum incolas ad veri Dei cognitionem & cultum per viros religioſos traducerent.

ÆDIFICAVIT (per vrbes & caſtella) IN IV- VERS. 12. DÆA DOMOS AD INSTAR TVRRIVM] Hebr. *palatia* tam excelſa & munita vt turres viderentur. Fecit hoc ad Iudææ tum ornatum, tum munimen. Sicut Burgundiones contra incurſum Wandalorum, Alanorum, Gothorum, &c. ædificarunt πύργους, id eſt *burgos* & turres, indeque *Burgundiones* ſunt appellati.

AMASIAS CONSECRATVS DOMINO] Hebr. VERS. 16. המתנדב *hammitnaddeb*, id eſt, vt Vatabl. qui ſponte ſe obtulit Domino, hoc eſt militiæ ſacræ ſe deuouit, vt pugnaret pro Deo Deique cultu contra idola & idololatras, ac pro fideli & pio rege ſuo Ioſaphat. Similes olim fuêre Milites Templi ſiue Templarij, qui militiæ ſacræ ſe deuouerunt pro tutela terræ ſanctæ & templi Ieroſolymitani. Vide S. Bern. in ſerm. ad Milites Templi.

ET CVM EO CENTVM OCTOGINTA MIL- VERS. 18. LIA] Vniuerſim Ioſaphat ſub ſignis habuit vndecies centena & ſexaginta bellatorum millia; Deo eum proſperante: quia præter tribus Iudæ & Beniamin potentes & numeroſas ſibi ſubditas, multi ex decem tribubus auitæ religionis ſtudioſi & proſperitate Ioſaphat illecti, ad Ieruſalem transfugerunt, vt dictum eſt cap. 15. 9.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ioſaphat filio ſuo Ioram vxorem dat filiam impij regis Achab, cum eoq; pergit ad prælium, in eoq; iuxta oraculum Michææ Achab occiditur.

1 Fuit ergo Ioſaphat diues & inclytus multum, & affinitate coniunctus eſt A-
chab. 2. Deſcenditque poſt annos ad eum in Samariam: ad cuius ad-
uentum mactauit Achab arietes & boues plurimos, ipſi & populo qui venerat
cum eo: perſuaſitque illi vt aſcenderet in Ramoth Galaad. 3. Dixitque
Achab rex Iſrael ad Ioſaphat regem Iuda: Veni mecum in Ramoth Galaad. Cui
ille reſpondit: Vt ego, & tu: ſicut populus tuus, ſic & populus meus: tecumque
erimus in bello. 4. Dixitque Ioſaphat ad regem Iſrael: Conſule obſecro im-
præſentiarum ſermonem Domini. 5. Congregauit igitur rex Iſrael prophe-
tarum

tarum quadringentos viros, & dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus an quieſcere? At illi, Aſcende, inquiunt, & tradet Deus in manu regis. 6. Dixitque Ioſophat: Numquid non eſt hic propheta Domini, vt ab illo etiam requiramus? 7. Et ait rex Iſrael ad Ioſaphat: Eſt vir vnus, à quo poſſumus quærere Domini voluntatem: ſed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed malum omni tempore: eſt autem Michæas filius Iemla. Dixitque Ioſaphat: Ne loquaris rex hoc modo. 8. Vocauit ergo rex Iſrael vnum de eunuchis, & dixit ei: Voca cito Michæam filium Iemla. 9. Porro rex Iſrael, & Ioſaphat rex Iuda, vterque ſedebant in ſolio ſuo, veſtiti cultu regio: ſedebant autem in area iuxta portam Samariæ, omneſque prophetæ vaticinabantur coram eis. 10. Sedecias verò filius Chanaana fecit ſibi cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec conteras eam 11. Omneſque prophetæ ſimiliter prophetabant, atque dicebant: Aſcende in Ramoth Galaad, & proſperaberis, & tradet eos Dominus in manu regis. 12. Nuntius autem, qui ierat ad vocandum Michæam, ait illi: En verba omnium prophetarum vno ore bona regi annuntiant: quæſo ergo te vt ſermo tuus ab eis non diſſentiat, loquariſque proſpera. 13. Cui reſpondit Michæas: Viuit Dominus, quia quodcumque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar. 14. Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quieſcere? Cui ille reſpondit: Aſcendite: cuncta enim proſpera euenient, & tradentur hoſtes in manus veſtras. 15. Dixitque rex: Iterum atque iterum te adiuro, vt mihi non loquaris, niſi quod verum eſt, in nomine Domini. 16. At ille ait: Vidi vniuerſum Iſrael diſperſum in montibus, ſicut oues abſque paſtore: & dixit Dominus: Non habent iſti dominos: reuertatur vnuſquiſque in domum ſuam in pace. 17. Et ait rex Iſrael ad Ioſaphat: Nonne dixi tibi, quod non prophetaret iſte mihi quidquam boni, ſed ea quæ mala ſunt? 18. At ille, Idcirco, ait, audite verbum Domini: Vidi Dominum ſedentem in ſolio ſuo, & omnem exercitum cæli aſſiſtentem ei à dextris & à ſiniſtris. 19. Et dixit Dominus: Quis decipiet Achab regem Iſrael, vt aſcendat & corruat in Ramoth Galaad? Cumque diceret vnus hoc modo, & alter alio: 20. proceſſit ſpiritus, & ſtetit coram Domino, & ait: Ego decipiam eum. Cui Dominus, In quo, inquit, decipies? 21. At ille reſpondit: Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Dixitque Dominus: Decipies, & præualebis: egredere, & fac ita. 22. Nunc igitur, ecce Dominus dedit ſpiritum mendacij in ore omnium prophetarum tuorum, & Dominus locutus eſt de te mala. 23. Acceſſit autem Sedecias filius Chanaana, & percuſſit Michææ maxillam, & ait: per quam viam tranſiuit Spiritus Domini à me, vt loqueretur tibi? 24. Dixitque Michæas: Tu ipſe videbis in die illo, quando ingreſſus fueris cubiculum de cubiculo vt abſcondaris. 25. Præcepit autem rex Iſrael, dicens: Tollite Michæam, & ducite eum ad Amon principem ciuitatis, & ad Ioas filium Amelech. 26. Et dicetis: Hæc dicit rex: Mittite hunc in carcerem, & date ei panem modicum, & aquæ pauxillum, donec reuertar in pace. 27. Dixitque Michæas: Si reuerſus fueris in pace, non eſt locutus Dominus in me. Et ait: Audite omnes populi. 28. Igitur aſcenderunt rex Iſrael & Ioſaphat rex Iuda in Ramoth Galaad. 29. Dixitque rex Iſrael ad Ioſaphat: Mutabo habitum, & ſic ad pugnam vadam, tu autem induere veſtibus tuis. Mutatoque rex Iſrael habitu, venit ad bellum. 30. Rex autem Syriæ præceperat ducibus equitatus ſui, dicens: Ne pugnetis contra minimum, aut contra maximum, niſi contra ſolum regem Iſrael. 31. Itaque cum vidiſſent principes equitatus Ioſaphat, dixerunt: Rex Iſrael eſt iſte. Et circumdederunt eum dimicantes: at ille clamauit ad Dominum, & auxiliatus eſt ei, atque auertit eos ab illo. 32. Cum enim vidiſſent duces equitatus, quod non eſſet rex Iſrael, reliquerunt eum. 33. Accidit autem vt vnus è populo ſagittam in incertum iaceret, & percuteret regem Iſrael inter ceruicem & ſcapulas; at ille aurigæ ſuo ait: Conuerte manum tuam, & educ me de acie quia vulneratus ſum 34. Et finita eſt pugna in die illo, porro rex Iſrael ſtabat in curru ſuo contra Syros vſque ad veſperam, & mortuus eſt occidente ſole.

HOc caput explicui lib. 3. Reg. cap. vlt. A tuo.

VERS. 1. AFFINITATE CONIVNCTVS EST ACHAB] eius filiam Athaliam dando vxorem filio ſuo Ioram, vt patet c. 21. 6. Hoc vnicum fuit peccatum Ioſaphat, quòd ſocietatem & connubium

biũ miſcuerit cum impio Achab. Athalia enim filia Achab idololatriam in Iudæam inuaxit, adeoque occiſis omnibus regis filiis, ſeipſam reginam effecit.

VERS. 20. PROCESSIT SPIRITVS] nequam, ſcilicet diabolus. Fabulantur Rabbini hunc ſpiritum fuiſſe animam Naboth iniuſtè à Iezabele lapidati, quaſi ille hîc ſe vindicarit, curaritque Achab à pſeudoprophetis ſeduci, vt iret ad prælium in quo erat occidendus.

VERS. 25. ET AD IOAS FILIVM AMELECH] ſic & Pagnin. Hebr. eſt בן המלך *ben hammelech*, quod Sept. propriè vertunt: *filium regis*. Vnde videtur hic Ioas fuiſſe filius Achab, qui proficiſcens in bellum contra Syros, huic filio ſuo cuſtodiam Samariæ commiſerit.

VERS. 27. AVDITE OMNES POPVLI] ac notate ſingula oraculi mei verba, vt cùm paulò pòſt videritis ſingula impleri, ſciatis me à Deo miſſum hæc prædixiſſe, ideoque Achabo necem non caſu ſed Deo vindice contigiſſe: vt ab eius idolis & ſceleribus caueatis, & ad Deum Iuda redeatis.

VERS. 34. REX ISRAEL STABAT IN CVRRV SVO CONTRA SYROS VSQVE AD VESPERAM] licet enim Achab eſſet vulneratus, perſtitit tamen in curru, vt ſuis in pugna contra Syros animos adderet, donec veſpere eum cum ſanguine ſpiritus & vita defecit.

CAPVT DECIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iehu propheta arguit Ioſaphat, quòd cum impio Achab fœdus inierit: vnde Ioſaphat nedum cultus diuini adauget, ac iudices de ſeruanda iuſtitia, Sacerdotes & Leuitas de populo piè erudiendo admonet.

1. Reuerſus eſt autem Ioſaphat rex Iuda in domum ſuam pacifice in Ieruſalem. 2. Cui occurrit Iehu filius Hanani Videns, & ait ad eum: Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram quidem Domini merebaris: 3. Sed bona opera inuenta ſunt in te, eo quòd abſtuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum vt requireres Dominũ Deum patrum tuorum. 4. Habitauit ergo Ioſaphat in Ieruſalem: rurſumque egreſſus eſt ad populum de Berſabee vſque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum patrum ſuorum. 5. Conſtituitque iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per ſingula loca, 6. & præcipiens iudicibus, Videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, ſed Domini: & quodcumque iudicaueritis, in vos redundabit. 7. Sit timor Domini vobiſcum, & cum diligentia cuncta facite: non eſt enim apud Dominum Deum noſtrum iniquitas, nec perſonarum acceptio, nec cupido munerum. 8. In Ieruſalem quoque conſtituit Ioſaphat Leuitas & Sacerdotes, & principes familiarum ex Iſrael, vt iudicium & cauſam Domini iudicarent habitatoribus eius. 9. Præcepitque eis, dicens, Sic agetis in timore Domini fideliter & corde perfecto. 10. Omnem cauſam quæ venerit ad vos fratrum veſtrorum, qui habitant in vrbibus ſuis inter cognationem & cognationem, vbicumque quæſtio eſt de lege, de mandato, de ceremoniis, de iuſtificationibus: oſtendite eis, vt non peccent in Dominum, & ne veniat ira ſuper vos & ſuper fratres veſtros: ſic ergo agentes non peccabitis. 11. Amarias autem ſacerdos & pontifex veſter, in his, quæ ad Deum pertinent, præſidebit: porrò Zabadias filius Iſmahel, qui eſt dux in domo Iuda, ſuper ea opera erit, quæ ad regis officium pertinent: habetiſque magiſtros Leuitas coram vobis, confortamini, & agite diligenter, & erit Dominus vobiſcum in bonis.

VERS. 2. IMPIO PRAEBES AVXILIVM, ET HIS QVI ODERVNT DOMINVM AMICITIA IVNGERIS] & affinitate, dando filiam impij Achab ſcilicet Athaliam, vxorem filio tuo Ioram. Hoc enim indignum eſt, vt ſcilicet eos faciamus nobis amicos, qui Dei ſunt hoſtes, & quorum Deus eſt hoſtis, niſi neceſſitas aut magna vtilitas cogat, æquè ac periculoſum, vt patuit ex euentu. Athalia enim peruertit Ioram & Iudæos. Vnde Dauid Pſal. 138. 21. profitetur ſe hoſtem hoſtium Dei: *Nonne*, inquit, *qui oderunt te Domine, oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti ſunt mihi.* Quocircà ſubiungit Deus per Iehu prophetam:

ET IDCIRCO IRAM (caſtigationem & vindictam acrem) QVIDEM DOMINI MEREBARIS, SED BONA OPERA INVENTA SVNT IN TE] ſcilicet pietatis, & zeli in euertenda idololatria, & tuendo promouendoque Dei cultu, ob quæ Deus tibi omnem culpam æquè ac pœnam condonat.

NON ENIM HOMINIS EXERCETIS IVDICIVM SED DOMINI] q. d. non tam mei, quàm VERS. 6.

Dei

Dei eſtis vicarij, à Deo ſcilicet per me conſtituti eſtis iudices populi ſui, vt eum iuſtè ſanctéque iudicetis; quare ipſe à vobis rationem iuſtitiæ vel præſtitæ, vel neglectæ ſeuerè exiget, ac pro meritis præmiabit, vel puniet. Cogitent hoc ſæpéque ruminent principes & iudices; ſcilicet ſe Dei iudicium exercere, ac proinde coram Deo ita verè & syncerè iudicent, ſicut Deus ipſe iudicaret, & ſicut iudicandum eſſe A ipſe eis oſtendet in die iudicij. Qui hoc cogitat, nec fauore, nec amicitia, nec donis, nec minis à recto iuſtitiæ tramite inflecti ſe ſinit. Nam vt ſubdit:

NON EST ENIM APVD DOMINVM DEVM NOSTRVM INIQVITAS] id eſt, vt Sept. *iniuſtitia*. Hebr. עַוְלָה *aula* id eſt, *peruerſitas*, ſiue peruerſio & euerſio iuſtitiæ, vt vel perſonas, vel munera accipiat, vt ſequitur. Ita Vatab. VERS 7.

CAPVT VIGESIMVM

SYNOPSIS CAPITIS.

IOſaphat Moabitas, Ammonitas & Syros non tam armis, quàm ratione & ieiunio ſuperat & ſpoliat. Denique v. 35. Eleazar propheta arguit Ioſaphat ob fœdus cum Ochozia impio rege Iſrael initum, ideoq́; naues vtriuſque ituras in Tharſis confractas eſſe aſſerit.

1 POſt hæc congregati ſunt filii Moab, & filii Ammon, & cum eis de Ammonitis, ad Ioſaphat, vt pugnarent contra eum. 2. Veneruntque nuntii, & indicauerunt Ioſaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna, de his locis quæ trans mare ſunt, de Syria, & ecce conſiſtunt in Aſaſonthamar, quæ eſt Engaddi. 3. Ioſaphat autem timore perterritus, totum ſe contulit ad rogandum Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda. 4. Congregatuſque eſt Iudas ad deprecandum Dominum: ſed & omnes de vrbibus ſuis venerunt ad obſecrandum eum. 5. Cumque ſtetiſſet Ioſaphat in medio cœtu Iuda, & Ieruſalem, in domo Domini ante atrium nouum, 6. ait: Domine Deus patrum noſtrorum, tu es Deus in cælo, & dominaris cunctis regnis Gentium, in manu tua eſt fortitudo, & potentia, nec quiſquam tibi poteſt reſiſtere. 7. Nonne tu Deus noſter interfeciſti omnes habitatores terræ huius coram populo tuo Iſrael, & dediſti eam ſemini Abraham amici tui in ſempiternum? 8. Habitaueruntque in ea, & extruxerunt in illa ſanctuarium nomini tuo, dicentes: 9. Si irruerint ſuper nos mala, gladius iudicij, peſtilentia, & fames, ſtabimus coram domo hac in conſpectu tuo, in qua inuocatum eſt nomen tuum, & clamabimus ad te in tribulationibus noſtris, & exaudies ſaluoſque facies. 10. Nunc igitur ecce filii Ammon, & Moab, & mons Seir, per quos non conceſſiſti Iſrael vt tranſirent quando egrediebantur de Ægypto, ſed declinauerunt ab eis, & non interfecerunt illos: 11. è contrario agunt, & nituntur eiicere nos de poſſeſſione, quam tradidiſti nobis. 12. Deus noſter, ergo non iudicabis eos? In nobis quidem non eſt tanta fortitudo, vt poſſimus huic multitudini reſiſtere, quæ irruit ſuper nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te. 13. Omnis verò Iuda ſtabat coram Domino, cum paruulis, & vxoribus, & liberis ſuis. 14. Erat autem Iahaziel filius Zachariæ, filii Banaiæ, filii Iehiel, filii Mathaniæ, Leuites de filiis Aſaph, ſuper quem factus eſt Spiritus Domini in medio turbæ, 15. & ait: Attendite omnis Iuda, & qui habitatis Ieruſalem, & tu rex Ioſaphat: Hæc dicit Dominus vobis: Nolite timere, nec paueatis hanc multitudinem: non eſt enim veſtra pugna, ſed Dei. 16. Cras deſcendetis contra eos: aſcenſuri enim ſunt per cliuum nomine Sis, & inuenietis illos in ſummitate torrentis, qui eſt contra ſolitudinem Ieruel. 17. Non eritis vos qui dimicabitis, ſed tantummodo confidenter ſtate, & videbitis auxilium Domini ſuper vos, ô Iuda & Ieruſalem: nolite timere, nec paueatis: cras egrediemini contra eos, & Dominus erit vobiſcum. 18. Ioſaphat ergo, & Iuda, & omnes habitatores Ieruſalem, ceciderunt proni in terram coram Domino, & adorauerunt eum. 19. Porro Leuitæ de filiis Caath, & de filiis Core, laudabant Dominum Deum Iſrael voce magna, in excelſum. 20. Cumque manè ſurrexiſſent, egreſſi ſunt per deſertum Thecue: profectiſque eis, ſtans Ioſaphat in medio eorum, dixit: Audite me viri Iuda, & omnes habitatores Ieruſalem: credite in Domino Deo veſtro, & ſecuri eritis: credite prophetis eius, & cuncta euenient proſpera. 21. Deditque conſilium populo, & ſtatuit cantores Domini, vt laudarent eum in turmis ſuis, & antecederent exercitum, ac voce conſona dicerent:

Confi-

Confitemini Domino, quoniam in æternum miſericordia eius. 22. Cumque
cœpiſſent laudes canere, vertit Dominus inſidias eorum in ſemetipſos, filio-
rum ſcilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egreſſi fuerant vt pugnarent
contra Iudam, & percuſſi ſunt. 23. Namque filij Ammon, & Moab, conſur-
rexerunt aduerſum habitatores montis Seir, vt interficerent, & delerent eos:
cumque hoc opere perpetraſſent, etiam in ſemetipſos verſi, mutuis concidere
vulneribus. 24. Porrò Iuda cum veniſſet ad ſpeculam, quæ reſpicit ſolitu-
dinem, vidit procul omnem latè regionem plenam cadaueribus, nec ſupereſſe
quempiam, qui necem potuiſſet euadere. 25. Venit ergo Ioſaphat, & om-
nis populus cum eo, ad detrahenda ſpolia mortuorum: inueneruntque inter
cadauera variam ſupellectilem, veſtes quoque, & vaſa pretioſiſſima, & dri-
puerunt, ita vt omnia portare non poſſent, nec per tres dies ſpolia auferre præ
prædæ magnitudine. 26. Die autem quarto congregati ſunt in Valle bene-
dictionis: etenim quoniam ibi benedixerant Domino, vocauerunt locum il-
lum Vallis benedictionis vſque in præſentem diem. 27. Reuerſuſque eſt om-
nis vir Iuda, & habitatores Ieruſalem, & Ioſaphat ante eos, in Ieruſalem cum
lætitia magna, eo quod dediſſet eis Dominus gaudium de inimicis ſuis. 28. In-
greſſique ſunt in Ieruſalem cum pſalteriis, & citharis, & tubis, in domum Do-
mini. 29. Irruit autem pauor Domini ſuper vniuerſa regna terrarum, cùm
audiſſent quod pugnaſſet Dominus contra inimicos Iſrael. 30. Quieuitque
regnum Ioſaphat ſuper Iudam, & erat triginta quinque annorum cum regna-
re cœpiſſet: viginti autem & quinque annis regnauit in Ieruſalem, & nomen
matris eius Azuba filia Selahi. 32. Et ambulauit in via patris ſui Aſa, nec decli-
nauit ab ea, faciens quæ placita erant coram Domino. 33. Verumtamen excel-
ſa non abſtulit, & adhuc populus non direxerat cor ſuum ad Dominum Deum
patrum ſuorum. 34. Reliqua autem geſtorum Ioſaphat priorum & nouiſſi-
morum, ſcripta ſunt in verbis Iehu filij Hanani, quæ digeſſit in Libros regum Iſ-
rael. 35. Poſt hæc iniit amicitias Ioſaphat rex Iuda cum Ochozia rege Iſrael,
cuius opera fuerunt impiiſſima. 36. Et particeps fuit vt facerent naues, quæ
irent in Tharſis: feceruntque claſſem in Aſiongaber. 37. Prophetauit au-
tem Eliezer filius Dodau de Mareſa ad Ioſaphat, dicens: Quia habuiſti fœdus
cum Ochozia, percuſſit Dominus opera tua, contritæque ſunt naues, nec po-
tuerunt ire in Tharſis.

VERS. 1. FILII AMMON ET CVM EIS DE AMMONITIS] hoc eſt de Idumæis. hi enim ne viderentur contra Iudæos fratres ſuos pugnare, vocabant ſe Ammonitas. Ita Auctor Tradit. apud S. Hier. hic: *Ammonitas*, ait, *Idumæos vult intelligi, qui ob reuerentiam paterni nominis* (Eſau, qui erat frater Iacob patris Iudæorum) *nolebant in priſtino habitu arma mouere contra Iſrael, ſed transfigurabãt ſe in habitum Ammonitarum.*

VERS. 2. DE HIS LOCIS QVÆ SVNT TRANS MARE, ſcilicet mortuum, ſiue lacum Aſphaltidem, illoque traiecto caſtra metantur in ENGADDI] puta in limitibus regni Iuda; Syria enim ſeparabatur, à Iudæa mari mortuo, ait Vatab.

VERS. 5. ATRIVM NOVVM] ſcilicet innouatum, vel de nouo templo adiectum, cùm enim Salomon ampliſſima feciſſet templi atria, vt totum populum 12. tribuum caperet; deinde verò decem tribus feciſſent ſchiſma à Roboam & templo, hinc multæ atrij partes, vtpote vacuæ fuere occluſæ, vel ad alios vſus deputatæ. At verò ſub Ioſaphat creſcente multitudine fidelium, & populi tam Iuda, quàm eorum qui è decem tribubus transfugerant ad Iuda, neceſſum fuit earum aliquas rursùm aperiri & innouari, vt tantùm populum caperent: & hoc eſt: *atrium nouum*; id eſt innouatum, & A de nouo vſibus templi & populi accommodatum.

SED CVM IGNOREMVS QVID AGERE DEBEAMVS, HOC SOLVM HABEMVS RESIDVI, VT OCVLOS NOSTROS DIRIGAMVS AD TE] Nota hoc Ioſaphat conſilium piiſſimum & vtiliſſimum, *Cùm ergo omni humano auxilio deſtitueris, vicinum eſt diuinum*, vt aiebat Philo legat. ad Caium, ſi illud inuoces; Dei enim proprium eſt in arctis ſuccurrere, ac deſperata reſtituere: ibi enim maximè ſuam clementiam & potentiam oſtendit. Hoc ergo opus vti diuinitati eſt congruum; ſic & Deo proprium. VERS. 12.

OMNIS IVDA STABAT CORAM DOMINO CVM PARVVLIS, ET VXORIBVS, ET LIBE- VERS. 13.
B RIS SVIS] Ecce hîc patet antiquitas Litaniæ ſiue orationis publicæ & communis, qua in publica calamitate publicè omnes cuiuſuis ſexûs & ætatis conueniunt; vt vnanimi voce, & quaſi vna omnium comploratione Dei miſericordiam & opem implorent, Deoque quaſi vim faciant. *Hæc*, enim, *vis grata eſt Deo*, ait Tertull. in Apol. Idem fecere Niniuitæ Ionæ 3.5. & Machabæi 2. Machab. 3. verſ. 18. & ſeq. ac Iudæi tempore Iudith capite 4. v. 9. Et hoc eſt, quod faciendum monet Ioël capite 16. *Coadunate ſenes, congregate paruulos & ſugentes vbera.*
Idem

Idem fecit S.Greg. in peſte quæ Romam & Italiam populabatur. Indixit enim publicas omniũ ordinum litanias, eaſque in varias claſſes diſtribuit, ac omnibus Dei opem inclamantibus Deus peſtem ſtitit. vt habet eius vita.

VERS. 33. VERVMTAMEN EXCELSA NON ABSTVLIT] *Excelſa* Deo vero dicata intellige; nam excelſa idolorum abſtulit, vt dictum eſt. Cauſam ſubdit:

ET ADHVC POPVLVS NON DIREXERAT COR SVVM AD DOMINVM] ſcilicet perfecte & totaliter, nam adhuc immolabat Deo in excelſis, cùm Deus iuſſiſſet vt in ſolo templo Ieroſolymæ ſibi ſacrificaretur.

VERS. 34. SCRIPTA SVNT IN VERBIS IEHV FILII HANANI, QVÆ DIGESSIT IN LIBROS REGVM ISRAEL] puta in libros chronicorum A ſiue Diariorum, quibus conſcripſit geſta regum Iſrael. Hinc patet Iehu eſſe authorem, ſaltem ex parte, libri toties citati, ſcilicet chronicorum regum Iſrael, eumque diuerſum eſſe ab hoc libro Paralipomenon, cum in eo hic citetur.

NAVES QVÆ IRENT IN THARSIS] Vide VERS. 36. dicta c.9 21. Nota ex hoc loco, Deum ſæpe piorum principum conatus fruſtrari, eò quòd impiorum regum vel militum ope vtantur, Ideò enim contriuit naues pij Ioſaphat quòd iunctæ eſſent nauibus Ochoziæ impij regis Iſrael. Simili modo Deus per prophetam iuſſit Amaſiæ, impios Iſraelitas, licet centum talentis argenti iam conductos, ab exercitu domum remittere cap 25.v.6.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PIo Ioſaphat ſuccedit impius filius Ioram, qui fratres ſuos & nonnullos principum occidit. Quare Elias ad eum litteras è paradiſo mittit, quibus ei grauem morbum mortemq́ ac toti regno cladem denuntiat, quæ omnia reipſa euenerunt.

1. DOrmiuit autem Ioſaphat cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in Ci-
uitate Dauid: regnauitque Ioram filius eius pro eo. 2. qui h ibuit
fratres, filios Ioſaphat, Azariam. & Iahiel, & Zachariam, & Azariam, & Mi-
chael, & Saphatiam, omnes hi, filij Ioſaphat regis Iuda, 3. Deditq́ue eis pa-
ter ſuus multa munera argenti, & auri & penſitationes, cum ciuitatibus muni-
tiſſimis in Iuda: regnum autem tradidit Ioram, eo quod eſſet primogenitus.
4. Surrexit ergo Ioram ſuper regnum patris ſui: cumque ſe confirmaſſet, occi-
dit omnes fratres ſuos gladio, & quoſdam de principibus Iſrael. 5. Triginta
duorum annorum erat Ioram cum regnare cœpiſſet: & octo annis regnauit in Ie-
ruſalem. 6. Ambulauitq́ue in viis regum Iſrael, ſicut egerat domus Achab: fi-
lia quippe Achab erat vxor eius, & fecit malum in conſpectu Domini. 7. Noluit
autem Dominus diſperdere Domum Dauid, propter pactum quod inierat cum
eo: & quia promiſerat vt daret ei lucernam, & filiis eius omni tempore 8. In
diebus illis rebellauit Edom, ne eſſet ſubditus Iudæ, & conſtituit ſibi regem.
9. Cumq́ue tranſiſſet Ioram cum principibus ſuis, & cuncto equitatu qui erat
ſecum, ſurrexit nocte, & percuſſit Edom qui ſe circumdederat, & omnes duces
equitatus eius. 10. Attamen rebellauit Edom, ne eſſet ſub ditione Iuda, vſque
ad hanc diem: eo tempore & Lobna receſſit ne eſſet ſub manu illius. Dereliquerat
enim Dominnm Deum patrum ſuorum: 11. inſuper & excelſa fabricatus
eſt in vrbibus Iuda, & fornicari fecit habitatores Ieruſalem, & præuaricari Iudã.
12. Allatæ ſunt autem ei litteræ ab Elia propheta, in quibus ſcriptum erat. Hæc
dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Quoniam non ambulaſti in viis Ioſaphat
patris tui, & in viis Aſa regis Iuda, 13. ſed inceſſiſti per iter regum Iſrael, & for-
nicari feciſti Iudam, & habitatores Ieruſalem, imitatus fornicationem domus
Achab, inſuper & fratres tuos, domum patris tui, meliores te, occidiſti; 14. ecce
Dominus percutiet te plaga magna, cum populo tuo, & filiis, & vxoribus tuis,
vniuerſaque ſubſtantia tua. 15. tu autem ægrotabis peſſimo languore vteri tui,
donec egrediantur vitalla tua paulatim per ſingulos dies. 16. Suſcitauit ergo
Dominus contra Ioram ſpiritum Philiſthinorum, & Arabum, qui confines ſunt
Æthiopibus, 17. & aſcenderunt in Terram Iuda, & vaſtauerunt eam, diripue-
runtq́ue cunctam ſubſtantiam, quæ inuenta eſt in domo regis, inſuper & filios
eius, & vxores: nec remanſit ei filius, niſi Ioachaz, qui minimus natu erat. 18. Et
ſuper hæc omnia percuſſit eum Dominus alui languore inſanabili. 19. Cum-
q́ue diei ſuccederet dies, & temporum ſpatia voluerentur, duorum annorũ ex-

pletus eſt circulus: & ſic longa conſumptus tabe, ita vt egereret etiam viſcera ſua, languore pariter & vita caruit. Mortuuſque eſt in infirmitate peſſima, & non fecit ei populus ſecundum morem combuſtionis, exequias, ſicut fecerat maioribus eius. 20. Trigintaduorum annorum fuit, cum regnare cœpiſſet, & octo annis regnauit in Ieruſalem. Ambulauitque non rectè, & ſepelierunt eum in Ciuitate Dauid: verumtamen non in ſepulchro regum.

VERS. 4. OCCIDIT OMNES FRATRES SVOS GLADIO, ET QVOSDAM DE PRINCIPIBVS] fortè eò quod ipſi ſe eius nouæ religioni & idololatriæ opponerent. Quòd ſi ita eſt, ipſi reuera occubuerunt vt martyres.

VERS. 7. LVCERNAM] id eſt ſucceſſionem ſtirpis regiæ & ſplendidæ. Vide Pſal. 131. v. 17.

VERS. 10. ATTAMEN REBELLAVIT EDOM] Idumæa ſcilicet excuſſit iugum impij Ioram regis Iuda; tuncque impleta eſt prophetia Iacob Geneſ. 27. 40. prædicentis; quòd Eſau excuteret iugum Iacob, puta quòd Idumæi excuterent iugum Iudæorum.

EO TEMPORE ET LOBNA RECESSIT] Vrbs erat priſca in tribu Iuda, q. d. non tantùm exteri Idumæi, ſed & ſubditi Lobnenſes impio Ioram, licet regi ſuo, rebellarunt. Audi Adrichom. in deſcript. tribus Iuda n. 176. *Lebna* quæ & *Lobna* & *Labana*, vrbs Leuitarum fortis & munita, non longè à Lachis diſſita. Habuerat priſcis temporibus regem, quo interfecto, Ioſue etiam ipſam expugnauit. Poſtquàm ad Monarchiam deueniſſet ſtatus Iudæorum, propter impietatem Regis Ioram filij Ioſaphat defecit ab eo Lebna, tandem obſeſſa fuit à Sennachetib rege Aſſyriorum. Nunc villa eſt in regione Eleutheropolitana, quæ appellatur *Lobna*, de qua ſcribit Iſaias, vt author Hieronymus. Quidam hanc ponunt in tribu Dan.

VERS. 12. ALLATÆ AVTEM SVNT EI LITTERÆ AB ELIA PROPHETA] Quæres, quænam, quales, quando & quomodo ab Elia ſcriptæ & miſſæ ſunt hæ literæ? Nota, Eliam iam pridem è terra raptum fuiſſe curru igneo in cælum. Nam tempore Ioſaphat, qui fuit pater huius Ioram, florebat & prophetabat Eliſeus, qui Eliæ iam rapto ſucceſſit, vt patet 4. Reg 3. v. 11. Quod enim Caiet. cenſet alium hunc eſſe Eliam, & diuerſum à Thesbite, non habet ſpeciem veriſimilitudinis, & nouè ſine fundamento dicitur. Tale quoque eſt, quod ait Vatab. per Eliam hic Intelligi Eliſeum, eò quòd ipſi ſpiritus Eliæ inſediſſet. Alij, vt Emmanuel Sà. opinantur Eliã ante raptum has litteras ſcripſiſſe, & dediſſe Eliſeo vel alicui ſimili, vt eas poſt raptum ſuum traderet regi Ioram, Verùm alij paſſim cenſent Eliam ex paradiſo, vel loco in quo ipſe poſt raptum degit cum Enoch, has litteras miſiſſe, ſiue per Angelum forma humana indutum, ſiue per Eliſeum aliumue prophetam, vel virũ fidelem, ad regem Ioram. Itaque ſicut in Transfiguratione Chriſti apparuit Petro, Iacobo & Ioanni Elias cum Moyſe, ſic & idem apparuit hîc alicui viro, eique litteras à ſe ſcriptas ad Ioram perferendas dedit. Ita Hebræi in Seder Olam c. 17. Lyran. Serar. Sanchez, Bellarm. & Salian. qui cenſet has litteras datas ab Elia nono anno poſt raptum; raptum enim fuiſſe anno 19. Ioſaphat qui deinde adhuc ſex annos regnauit, ſcilicet vſque ad annum 25. litteras verò has fuiſſe datas anno tertio vel quarto Ioram, quo ſcilicet ipſe ſolus poſt patrem Ioſaphat vita functum regnabat. Scripſit autem ea paradiſo, vt magis percelleret impium Ioram & conuerteret, viſque oſtenderet quantam ipſe & Sancti, etiam poſt hanc vitam, hominum fidelium præſertim, habeant curam. Idem cenſent Genebr. lib. 2. chronol. Ioſephus Acoſta lib. 3. de Nouiſſ. Temp. c. 7. Aben. Ezra & Petrus Figuenus in c. 4. Malachiæ, Thomas Maluenda l. 9. de Antichriſto cap. 2. Porrò hiſce litteris Elias grauiter increpat Ioram, quod à Deo æquè ac religione patris ſui Ioſaphat deſciuerit, quodque fratres ſuos quaſi parricida occiderit, ac eidem minatur triplicem plagam: ſcilicet primò, publicam bonorum tam ipſius regis quàm regni populique expilationem, æquè ac vxorum & filiorum eius rapinam, quàm mox intulerunt Philiſthæi, Arabes & Æthiopes, vt dicitur v. 16. Secundò, grauem morbum & longam duorum annorum tabem, ita vt viſcera egerat, itaque in doloribus & fœtoribus infelicem animam exhalet v. 18. Tertiò, quòd carebit honore regiæ ſepulturæ. Hanc tertiam pœnam non exprimit Elias, ſed hæc è duabus prioribus, atque ex infami eius vita & morte conſecuta eſt, vt patet v. 19.

Elias ſcribit ex paradiſo ad Ioram.

VERS. 17. NISI IOACHAZ] Hic eſt, qui inuerſo nomine dictus eſt *Ochozias*. Hic enim ſolus ſuperſtes Ioram patri in regno ſucceſſit, vt patet c. ſeq. v. 1. ita Beda.

VERS. 19. ET NON FECIT EI POPVLVS SECVNDVM MOREM COMBVSTIONIS EXEQVIAS, SICVT FECERAT MAIORIBVS EIVS] comburendo, non cadauer regis (illud enim ſepeliebatur in ſepulchro Dauid & Salomonis, vel proprio ad hoc magnificè quaſi mauſolæo erecto) ſed iuxta cadauer, aromata & vnguenta pretioſa, idque *ambitione* & pompa *magna*, vti factum eſt Aſæ auo Ioram c. 16. v. 14. Vide dicta Ierem. 34. v. 5.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMSECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IMpio Ioram ſuccedit filius impius Ochozias, quem cum Ioram rege Iſrael occidit Iehu. Athalia vxor Ioram omnes filios Ochoziæ occidit, vnico Ioas paruulo excepto; quem Ioſabeth amita furtim neci ſubtraxit. Sola ergo regnat Athalia.

1. COnſtituerunt autem habitatores Ieruſalem Ochoziam filium eius mini-
mum, regem pro eo: omnes enim maiores natu, qui ante eum fuerant,
interfecerant latrones Arabum, qui irruerant in caſtra: regnauitque Ochozias
filius Ioram regis Iuda. 2. Quadraginta duorum annorum erat Ochozias cum
regnare cœpiſſet, & vno anno regnauit in Ieruſalem, & nomen matris eius Atha-
lia filia Amri. 3. Sed & ipſe ingreſſus eſt per vias domus Achab: mater enim
eius impulit eum vt impie ageret. 4. Fecit igitur malum in conſpectu Domi-
ni, ſicut domus Achab: ipſi enim fuerunt ei conſiliarij poſt mortem patris ſui, in
interitum eius. 5. Ambulauitque in conſiliis eorum. Et perrexit cum Ioram
filio Achab rege Iſrael, in bellum cōtra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad:
vulnerauerúntque Syri Ioram. 6. Qui reuerſus eſt vt curaretur in Iezrahel:
multas enim plagas acceperat in ſupradicto certamine. Igitur Ochozias filius
Iorā rex Iuda, deſcendit vt inuiſerit & Ioram filium Achab in Iezrahel ægrotan-
tem. 7. Voluntatis quippe fuit Dei aduerſus Ochoziam, vt veniret ad Ioram:
& cùm veniſſet & egrederetur cum eo aduerſum Iehu filium Namſi, quem vn-
xit Dominus vt deleret domum Achab. 8. Cum ergo euerteret Iehu domum
Achab, inuenit principes Iuda, & filios fratrum Ochoziæ, qui miniſtrabant ei, &
interfecit illos. 9. Ipſum quoque perquirens Ochoziam, comprehendit lati-
tantem in Samaria: adductúmque ad ſe, occidit, & ſepelierunt eum: eo quod
eſſet filius Ioſaphat, qui quæſierat Dominum in toto corde ſuo, nec erat vltrà
ſpes aliqua, vt de ſtirpe quis regnaret Ochoziæ. 10. Siquidem Athalia mater
eius, videns quòd mortuus eſſet filius ſuus, ſurrexit: & interfecit omnem ſtirpem
regiam domus Ioram. 11. Porrò Ioſabeth filia regis tulit Ioas filium Ochoziæ,
& furata eſt eum de medio filiorum regis, cum interficerentur: abſconditque
eum cum nutrice ſua in cubiculo lectulorum: Ioſabeth autem, quæ abſconderat
eum, erat filia regis Ioram, vxor Ioiadæ pontificis, ſoror Ochoziæ, & idcirco
Athalia non interfecit eum. 12. Fuit ergo cum eis in domo Dei abſconditus
ſex annis, quibus regnauit Athalia ſuper terram.

VERS. 1. OCHOZIAM] Hic eſt qui inuerſè vocatus A eſt *Ioachaz* c. præcedenti v. 17

VERS. 2. QVADRAGINTA DVORVM ANNORVM ERAT OCHOZIAS, CVM REGNARE COEPISSET] Grandis eſt hic quæſtio & antilogia: nam 4. Reg. 8. 26. dicitur, *Viginti duorum annorum erat Ochozias cum regnare cœpiſſet;* quia vt *Antilogia. 42. annorum.* præceſſit, Ioram cœpit regnare cum 32. eſſet annorum, regnauitque 8. annis, mortuúſque eſt anno ætatis 40. ait Ioſephus; mox ſucceſſit ei filius Ochozias, ergo is non potuit eſſe 42. annorum, alioqui enim biennio fuiſſet ſenior patre ſuo Ioram, qui mortuus eſt anno ætatis quadrageſimo; fuit igitur tum Ochozias 22. annorum.

Conciliatur Primo. Primo, Hebræi in Seder Olam cap. 17. quos B ſequitur Genebr. & Serar. reſpondent, hos 42. annos computandos eſſe ab anno ſexto Amri, qui fuit auus maternus Ochoziæ, cuius mores & idola ipſe ſecutus eſt: Amri enim in Samaria à ſe condita, & in metropolim regni Iſrael erecta, ſolus regnare cœpit anno ſexto regni ſui, regnauitque in eâ octo annis; ſucceſſit ei Achab filius, qui cum Ochozia filio regnauit 22. annis; huic ſucceſſit Ioram pariter filius per 12 annos; anno autem eius duodecimo & vltimo cœpit regnare in Iuda hic Ochozias filius Ioram, eodemque anno cum Ioram rege Iſrael occiſus eſt à Iehu: iam adde annos 8. Amri 22. Achab 12. Ioram habebis 42. quos quærimus. Videntur enim Iſraelitæ Æram conſtituiſſe ab initio regni Samariæ, ab eoque annos numeraſſe, vti numerant Hiſtorici à Roma condita. Sic Abſalom dicitur poſt 40. annos, ſcilicet à prima vnctione Dauidis in regem computandos, rebellaſſe Dauidi 2. Reg. 15. 7. Verùm obſtat, quod hi 42. anni dicantur eſſe Ochoziæ, non regni Samariæ. Vnde Hebr. clarè habent: *Filius 42. annorum erat Ochozias, cum regnare cœpiſſet.* Adde, Ochozias erat rex Iuda, cur ergo annos eius computaret Script. à regno Samariæ diuerſo, imò ei aduerſo?

Secundò. S. Hieron. in Tradit. Gloſſa, Lyran. Hugo, Dion. Gordonus, Mendoza, Vatab. & Franc. Suarez 3. p. tom. 1. diſp. 6. ſect. 1. *Secundò.*

reſpondent Ioram cœpiſſe regnare anno ætatis 32. cum Ioſaphat patre, ac cum eo regnaſſe viginti annis, deinde eo mortuo ſolum regnaſſe octo annis, qui octo ſolùm numerantur, quia pertinent ad chronologiæ computationem; quare mortuum eſſe anno ætatis non 40. vt ait Ioſephus, ſed 60. ita vt Ochozias filius ei ſuccedens fuerit 42. annorum, qui tamen 3. Reg. 8. 26: dicitur fuiſſe 22. annorum, quia ſcilicet ipſe cum patre Ioram 20. annis regnauit, quare quando cum eo regnare cœpit, erat 22. patre verò poſt 20. annos mortuo, cùm Ochozias ſolus regnauit, fuit 42. annorum.

Verùm ſic Ioſaphat debuiſſet generare Ioram anno ætatis ſuæ octauo. Ioſaphat enim cœpit regnare anno ætatis 35. ac regnauit 25. annis mortuuſque eſt ſexagenarius; adde quinque, vel vt alij octo annos, quibus poſt eius mortem regnauit Ioram, fient anni Ioſaphati 68. ex quibus 42. tribuendi ſunt Ochoziæ, ac octodecim circiter Ioram patri eius, cùm eum genuit, qui iuncti faciunt 60. quare octo tantùm anni ſupererunt Ioſaphato, quos ipſe habuerit cùm genuit Ioram, quod eſt impoſſibile. Omitto, quòd iſti authores dicunt ſimul tres reges regnaſſe, ſcilicet auum Ioſaphat filium Ioram, & nepotem Ochoziam per 20. annos; quod nouum eſt & inſolitum.

Tertiò. Tertiò, Sanchez & alij, vt hoc argumentum enitent, dicunt Ioram cum patre Ioſaphat regnaſſe octo annis, poſt eius mortem verò regnaſſe 20. annis; ſed infeliciter, vtpote morbo inſanabili à Deo percuſſum, ideoque Ochoziam filium regnum pro patre ægro & rabido adminiſtraſſe, ideoque hos viginti annos includi hîc in 42. annis Ochoziæ. Itaque Ochoziam, quando cum patre Ioram regnare cœpit fuiſſe 22. annorum; quando verò eo poſt 20. annos mortuo, ſolus regnauit, fuiſſe 42. annorum.

Verùm obſtat primò, quòd Ioram pater biennio tantùm hoc morbo laborarit, vt dicitur 2. Paral. 21. 19. Secundò quòd ſic viginti anni iam dicti debuiſſent dici regni Ochoſiæ, non vitæ, vt chronologia annorum regni, quibus quiſque rex in Iuda regnauit, continua ſerie pertexeretur: alioqui enim hi viginti anni chronologiæ regni Iuda deerunt: quocircà nemo Chronologorum eos numerat, quod ſignum eſt eos non extitiſſe. Tertiò & maximè, quòd anni Ioram regis Iuda eiuſq; filij Ochoziæ, includantur in annis Ioram regis Iſrael, vti patet 4. Reg. 8. 16. & 25 & cap. 9. v. 27. & 29. Ioram autem rex Iſrael cœpit regnare anno 18. Ioſaphat, regnauitque duodecim annis, vt dicitur 4. Reg 3. 1. regnauit ergo ſeptem annos poſt mortem Ioſaphat: hic enim regnauit 25. annis. Mortuus eſt igitur tam Ioram rex Iſrael, quàm Ioram rex Iuda, eiuſque filius Ochozias anno ſeptimo poſt mortē Ioſaphat. Ergo nullus eorū potuit regnare viginti annis poſt mortem Ioſaphat: quare Ochozias non potuit tunc eſſe quadraginta duorum annorum. Ita Caiet. Salian. & alij.

Quartò germanè. Quartò ergo Caiet. Bellarm. in Manuſcripta Concordia annorum regum Iſrael & Iuda, quam penes me habeo, Torniellus, Salian. Mariana, Scaliger & alij cenſent hîc eſſe mendum, & pro 42. ſubſtituendos 22. annos. Sic enim clarè dicitur 4. Reg. 8. 26. 22. *annorum erat Ochozias, cùm regnare cœpiſſet*, & ſic habent hoc loco Sept. Romæ correcti. *Viginti*, inquiunt, *annorum erat Ochozias*, & in Notis additur alios codices habere: *viginti duorum annorum.* Ac facilè in Hebr. pro עשרים *Eſrim*, id eſt *viginti*, irrepſiſſe potuit *arbaim*, id eſt 40. facilius in ciphris irrepſit error, vt pro כב id eſt 22. poſitum ſit מב id eſt 42. ait Mariana; nam כ & מ charactere ſunt affines. Atque hæc videtur origo fuiſſe mendi. Fateor omnes Codices Hebræos & Latinos hoc loco habere 42 non 22. ſed argumenta cogunt vt pro 42. reponatur 22. Nulla enim alia ſolutio ſolida hîc afferri poteſt; neque interpretes, ſed ipſa S. Script. corrigit ſeipſam à deſcriptoribus vitiatam, ſcilicet liber Regum corrigit librum Paralipomenon in annis iam dictis, Scriptorum vitio corruptis. Plura in editione vulgata à Romanis correcta ſunt & plura corrigi poſſent, vti ipſi Correctores in præfatione fatentur, atque error in numeris facilè contingit, nec ſpectat ad fidem vel bonos mores. Sic multi demunt Cainan à ſerie generationum in genealogia Chriſti, cùm tamen eum conſtanter habeant omnia exemplaria Græca, Latina, Syra, Arabica, &c. Lucæ 3. 36. Denique hoc loco pro 42. *annorum*, Syrus habet 22. *annorum erat Ochozias.* Sic quoque habet Arabicus vterque, ſcilicet Antiochenus, ſiue montis Sinai, & Alexandrinus ſiue Cophticus, vti mihi Romæ aſſeuerauit Illuſtriſſimus Dominus Sergius Riſius Maronita Archiepiſcopus Damaſcenus.

ATHALIA FILIA AMRI] *Filia* id eſt neptis. Erat enim filia Achab qui erat filius Amri, vt patet cap. præced. verſ. 6. & 4. Reg. 8. 18.

INTERFECIT OMNEM STIRPEM REGIAM] *Vers. 10.* ſcilicet omnes filios filij ſui Ochoziæ regis, quos ipſe multos ex multis vxoribus (vti tum regibus mos erat) ſuſceperat. Occidit ergo omnes ſuos ex filio Ochozia nepotes, vt iis quaſi heredibus regni ſublatis, ipſa ſola quaſi auia liberè & impunè regnaret. Vide ad quanta parricidia feminam adegerit regnandi cupido & libido.

PORRO IOSABETH FILIA REGIS IORAM *Vers. 11.* (non ex Athalia, ſed ex alia vxore) FVRATA EST EVM (Ioas) DE MEDIO FILIORVM REGIS CVM INTERFICERENTVR] *quem inter cæſorum fratrum cadauera*, ait Ioſephus, *opinione Athaliæ mortuum nutricis opera ablatum furtim domi ſuæ abdidit, & ſolo marito* (Ioiada Pontifice) *conſcio ſex annis abſcondit in templo, in cubiculo lectulorum.* id eſt in vna exedra, ſiue cubiculo, vbi erat triclinium in quo veſcebantur ſacerdotes & Leuitæ, qui vice ſua illa hebdomade deſeruiebant templo. Tales enim exedræ plurimæ erant circa templum, ideoque & ipſæ *templum*, id eſt templi appendices vocantur.

Reliqua huius capitis expoſui 4. Reg. 9.

CA-

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOiada Pontifex Ioas ſeptennem in regem vngit, Athaliam eius auiam regnantem occidit, Dei cultum reſtituit, aras & delubra Baal euertit.

1. ANno autem ſeptimo confortatus Ioiada, aſſumpſit centuriones, Azariam
videlicet filium Ieroham, & Iſmahel filium Iohanan, Azariam quoque
filium Obed, & Maaſiam filium Adaiæ, & Eliſaphat filium Zechri: & iniit cum
eis fœdus 2. Qui circumeuntes Iudam, congregauerunt Leuitas de cunctis vr-
bibus Iuda, & principes familiarum Iſrael, veneruntque in Ieruſalem. 3. Iniit
ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege: dixitque ad eos Ioiada:
Ecce filius regis regnabit, ſicut locutus eſt Dominus ſuper filios Dauid. 4. Iſte
eſt ergo ſermo quem facietis: 5. Tertia pars veſtrum qui veniunt ad Sabba-
tum, Sacerdotum, & Leuitarum, & ianitorum, erit in portis: tertia vero pars ad
domum regis: & tertia ad portam, quæ appellatur Fundamenti: omne verò reli-
quum vulgus ſit in atriis domus Domini. 6. Nec quiſpiam alius ingrediatur
domum Domini niſi Sacerdotes & qui miniſtrant de Leuitis: ipſi tantummodò
ingrediantur, quia ſanctificati ſunt: & omne reliquum vulgus obſeruet cuſto-
dias Domini. 7. Leuitæ autem circumdent regem, habentes ſinguli arma ſua
(& ſi quis alius ingreſſus fuerit templum, interficiatur) ſintque cum rege & in-
trante & egrediente 8. Fecerunt ergo Leuitæ, & vniuerſus Iuda, iuxta omnia
quæ præceperat Ioiada pontifex. & aſſumpſerunt ſinguli viros qui ſub ſe erant,
& veniebant per ordinem ſabbati, cum his qui impleuerant ſabbatum, & egreſ-
ſuri erant: ſiquidem Ioaida pontifex non dimiſerat abire turmas, quæ ſibi per
ſingulas hebdomadas ſuccedere conſueuerant 9 Deditque Ioiada ſacerdos
centurionibus lanceas, clypeoſque & peltas regis Dauid, quas conſecrauerat in
domo Domini. 10. Conſtituitque omnem populum tenentium pugiones, à
parte templi dextra, vſque ad partem templi ſiniſtram coram altari, & templo,
per circuitum regis. 11. Et eduxerunt filium regis, & impoſuerunt ei diadema,
& teſtimonium, dederuntque in manu eius tenendam legem, & conſtituerunt
eum regem: vnxit quoque illum Ioiada pontifex, & filij eius: imprecatique ſunt
ei, atque dixerunt: Viuat rex. 12. Quod cum audiſſet Athalia vocem ſcilicet
currentium atque laudantium regem, ingreſſa eſt ad populum in templum Do-
mini. 13. Cumque vidiſſet regem ſtantem ſuper gradum in introitu, & prin-
cipes, turmaſque circa eum, omnemque populum terræ gaudentem, atque clan-
gentem tubis, & diuerſi generis organis concinentem, vocemque laudantium,
ſcidit veſtimenta ſua: & ait: Inſidiæ inſidiæ. 14. Egreſſus autem Ioiada ponti-
fex ad centuriones, & principes exercitus, dixit eis: Educite illam extra ſepta
templi, & interficiatur foris gladio Præcepitque ſacerdos ne occideretur in do-
mo Domini. 15. Et impoſuerunt ceruicibus eius manus: cumque intraſſet por-
tam equorum domus regis, interfecerunt eam ibi. 16. Pepigit autem Ioia-
da fœdus inter ſe, vniuerſumque populum, & regem, vt eſſet populus Domini.
17. Itaque ingreſſus eſt omnis populus domum Baal, & deſtruxerunt eam: &
altaria ac ſimulacra illius confregerunt; Mathan quoque ſacerdotem Baal in-
terfecerunt ante aras. 18. Conſtituit autem Ioiada præpoſitos in domo Domi-
ni, ſub manibus Sacerdotum & Leuitarum, quos diſtribuit Dauid in domo Domi-
ni vt offerent holocauſta Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi, in gaudio &
canticis iuxta diſpoſitionem Dauid. 19. Conſtituit quoque ianitores in por-
tis domus Domini, vt non ingrederetur eam immundus in omni re. 20. Aſſum-
pſitque centuriones, & fortiſſimos viros ac principes populi, & omne vulgus
terræ, & fecerunt deſcendere regem de domo Domini & introire per medium
portæ ſuperioris in domum regis, & collocauerunt eum in ſolio regali. 21. Læ-
tatuſque eſt omnis populus terræ, & vrbs quieuit: porro Athalia interfecta eſt
gladio.

HOc caput explicui 4 Reg. 11.

VERS. 1. ANNO AVTEM SEPTIMO CONFORTATVS (à Deo) IOIADA] Fuit hic Pontifex magni animi & virtutis, qui regiam ſtirpem in regnũ reſtituit, vixitque 130. annos 2. Paralip. 24. 15. Nonnulli cum noſtro Henrico Sanerio in chronolog. putant eum non fuiſſe ſummum Pontificem, ſed principem ſacerdotum in tribu Iuda, ſcilicet eorum qui diſperſi erant per tribum Iuda, eiuſque curam gerebant. Ratio eorum eſt, quòd in Catalogo ſummorum Pontificum qui extat 1. Paral. 6. & 1. Eſdræ 7. 1. & apud Ioſeph, 10. Antiq. cap. 11. non nominetur Ioiada. Verùm chronicon Hebr. Ioiada collocat in numeru ſummorum Pontificum. Rurſùm Ioſeph. eum vocat ἀρχιερέα, & Script. eum vocat Pontificem & *principem ſacerdotum*, ac in Hebr. *Primum Sacerdotem, & caput ſacerdotum*, id eſt ſummum Pontificem. Accedit ratio quòd ipſe regem Ioas in regnum reſtituerit & regem vnxerit: hoc autem erat munus ſummi Pontificis. Ruſum, mandata & imperia quæ ipſe hîc dat omnibus ſacerdotibus, Leuitis, totique populo in cuſtodiendo rege & templo, arguunt eum fuiſſe ſummum omnium Pontificem. Porrò nec Ioſeph. nec Script. 1. Paralip. 6. & 1. Eſdræ 7. 1. omnes recenſet pontifices, ſed aliquos omittit, nam à rege Ioſaphat vſque ad Ioſiam, quod fuit ſpatium 238. annorum, numerant tantùm quatuor Pontifices, ſcilicet Achitob, Meraioth, Sadoc & Sellum; quorum quiſque debuiſſet 59. annos fungi Pontificatu, quod eſt incredibile. Ioiada ergo & alij nonnulli omiſſi ſunt, eò quòd non eſſet ex Eleazaro primo Aaronis filio, cui iure primogenituræ debebatur Pontificatus progeniti. Fortè etiam Ioaida, vti & multi alij, aliud habuit nomen. Vnde nonnulli putant eum qui à Ioſepho inter Pontifices ponitur, vocaturque *Sedeas*, eſſe Ioiadam, & ſequentem *Iulum* eſſe Zachariam filium Ioiadæ. Zachariam enim patri Ioiadæ in pontificatu ſucceſſiſſe, cenſent Abul. Torniellus & alij, licet chronicon Hebr. quod ſequitur Genebr. & Salian. aſſerat Ioiadæ ſucceſſiſſe Pedaiam. Ioiada ergo reſtituit religionem æquè ac regnum Iudæ, ideoque à Ioas rege poſt mortem ſepultus eſt in ſepulchro regum. Vnde chronicon Hebr. hoc Ioiadæ dat Epitaphium & elogium: *Senuit Ioiada plenus dierum, & mortuus eſt cum eſſet* 130. *annorum. Nempe oriente in diebus Salomonis labe* (idololatria) *& ruina natus eſt ſimul Ioiada qui eam corrigeret.* Natus eſt enim Ioiada ſub annũ regni Salomonis 35. mortuus verò anno 28. Ioas regis Iuda. ita Salian.

QVI VENIVNT AD SABBATHVM] vt ſabbatho vicem hebdomadæ ſuæ ad ſeruiendum in templo inchoent. Iudæi enim à ſabbatho hebdomadam inchoabant, ſicut nos à Dominica, & eodem recurrente illam finiebant. VERS. 5.

RELIQVVM VVLGVS (tum Leuitarum, tum populi fidelis) OBSERVET CVSTODIAS DOMINI] id eſt fungatur officio ſuo in atrio domus Domini, ſiue templi, ſcilicet vt ſi quis tumultus oriatur ex militibus quos Athalia ſubmiſerit ad occidendum Ioas, ipſi eos ſiſtant, impediant & repellant. Idcircò enim iuſſerat v. 5. dicens: *reliquum vulgus ſit in atrijs domus Domini*; puta in atrio, quod erat quaſi templum laicorum, ac in varia minora atria erat diuiſum. Voluit enim Ioiada nouellum regem puerum, non tantùm Leuitarum, ſed & populi fidelis præſidio communiri, ne quæ ei vis aut fraus fieret ab Athalia auia impia. VERS. 6.

PORTÆ SVPERIORIS] Hæc erat porta templi, quæ ducebat ad regis palatium. Dicitur *ſuperior* quia altior erat regia, ex qua in inferiori loco conſtituta per hanc portam in templum aſcendebatur. patet 4. Reg. 11. v. 6. & 19. Eadem porta v. 5. vocatur, *fundamenti*; quia in ipſis fundamentis templi, id eſt in Mello erecta. ita Vilalp. p. 219. hæc præ ceteris iuſſa fuit cuſtodiri, quia per hanc Athalia ex regia ventura erat in templum cum ſuo milite & ſatellite. VERS. 20.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOas Rex ſub Ioiada pontifice ritè Deum colit, at eo mortuo deflectens ad idola, ideoq; reprehenſus à Zacharia filio Ioiada, eum in atrio templi lapidat & necat. Quare anno ſequenti Deus Iudæam Syris ſpoliandam tradit, & Ioas regem per eius famulos occidit.

1. SEptem annorum erat Ioas cùm regnare cœpiſſet: & quadraginta annis re-
gnauit in Ieruſalem, nomen matris eius Seba de Berſabee. 2. Fecit-
que quod bonum eſt coram Domino cunctis diebus Ioiadæ ſacerdotis. 3. Ac-
cepit autem ei Ioiada vxores duas, è quibus genuit filios & filias. 4. Pòſt quæ
placuit Ioas vt inſtauraret domum Domini. 5. Congregauitque Sacerdotes,
& Leuitas, & dixit eis: Egredimini ad ciuitates Iuda, & colligite de vniuer-
ſo Iſrael pecuniam ad ſartatecta templi Dei veſtri, per ſingulos annos, feſtina-
toque hoc facite. Porrò Leuitæ egêre negligentius. 6. Vocauitque rex Ioia-

dam

dam principem, & dixit ei: Quare tibi non fuit curæ, vt cogeres Leuitas infer-
re de Iuda & de Ieruſalem pecuniam, quæ conſtituta eſt à Moyſe ſeruo Domini,
vt inferret eam omnis miltitudo Iſrael in tabernaculum teſtimonij? 7. Atha-
lia enim impiiſſima & filij eius deſtruxerunt domum Dei; & de vniuerſis, quæ
ſanctificata fuerant in templo Domini ornauerunt fanum Baalim. 8. Præce-
pit ergo rex, & fecerunt arcam: poſueruntque eam iuxta portam domus Domi-
ni forinſecus. 9. Et prædicatum eſt in Iuda & Ieruſalem, vt deferrent ſinguli
pretium Domino, quod conſtituit Moyſes ſeruus Dei ſuper omnem Iſrael in de-
ſerto. 10. Lætatique ſunt cuncti principes, & omnis populus: & ingreſſi con-
tulerunt in arcam Domini, atque miſerunt ita vt impleretur. 11. Cumque
tempus eſſet vt deferrent arcam coram rege per manus Leuitarum (videbant
enim multam pecuniam) ingrediebatur ſcriba regis, & quem primus ſacerdos
conſtituerat: effundebantque pecuniam quæ erat in arca: porro arcam repor-
tabant ad locum ſuum: ſicque faciebant per ſingulos dies, & congregata eſt in-
finita pecunia. 12. Quam dederunt rex & Ioida his, qui præerant operibus
domus Domini: at illi conducebant ex ea cæſores lapidum, & artifices operum
ſingulorum, vt inſtaurarent domum Domini: fabros quoque ferri & æris, vt quod
cadere cœperat, fulciretur. 13. Egeruntque hi qui operabantur induſtriè, &
obducebatur parietum cicatrix per manus eorum, ac ſuſcitauerunt domum Do-
mini in ſtatum priſtinum & firmiter eam ſtare fecerunt. 14. Cumque com-
pleſſent omnia opera, detulerunt coram rege & Ioiada reliquam partem pecu-
niæ: de qua facta ſunt vaſa templi in miniſterium, & ad holocauſta, phialæ quo-
que, & cetera vaſa aurea & argentea: & offerebantur holocauſta in domo Do-
mini iugiter cunctis diebus Ioiadæ. 15. Senuit autem Ioiada plenus dierum,
& mortuus eſt cùm eſſet centum triginta annorum: 16. ſepelieruntque eum
in Ciuitate Dauid cum regibus, eò quòd feciſſet bonum cum Iſrael, & cum do-
mo eius. 17. Poſtquam autem obiit Ioaida, ingreſſi ſunt principes Iuda, & ado-
rauerunt regem; qui delinitus obſequiis eorum, acquieuit eis. 18. Et dereli-
querunt templum Domini Dei patrum ſuorum, ſeruieruntque lucis & ſculptili-
bus, & facta eſt ira contra Iudam & Ieruſalem propter hoc peccatum. 19. Mit-
tebatque eis prophetas vt reuerterentur ad Dominum, quos proteſtantes, illi
audire nolebant. 20. Spiritus itaque Dei induit Zachariam filium Ioiadæ
ſacerdotem, & ſtetit in conſpectu populi, & dixit eis: Hæc dicit Dominus Deus:
Quare tranſgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit, & dereli-
quiſtis Dominum vt derelinqueret vos? 21. Qui congregati aduerſus eum,
miſerunt lapides iuxta regis imperium in atrio domus Domini. 22. Et non eſt
recordatus Ioas rex miſericordiæ, quam fecerat Ioaida pater illius ſecum, ſed
interfecit filium eius. Qui cùm moreretur, ait, Videat Dominus, & requirat.
23. Cumque euolutus eſſet annus, aſcendit contra eum exercitus Syriæ: venit-
que in Iudam & Ieruſalem, & interfecit cunctos principes populi, atque vniuer-
ſam prædam miſerunt regi in Damaſcum. 24. Et certè cùm permodicus ve-
niſſet numerus Syrorum, tradidit Dominus in manibus eorum infinitam multi-
tudinem, eo quod dereliquiſſent Dominum Deum patrum ſuorum: in Ioas quo-
que ignominioſa exercuere iudicia. 25. Et abeuntes dimiſerunt eum in lan-
guoribus magnis: ſurrexerunt autem contra eum ſerui ſui, in vltionem ſanguinis
filij Ioiadæ ſacerdotis, & occiderunt eum in lectulo ſuo, & mortuus eſt: ſepelie-
runtque eum in Ciuitate Dauid, ſed non in ſepulchris regum. 26. Inſidiati ve-
ro ſunt ei, Zabad filius Semmaath Ammanitidis, & Iozabad filius Semarith
Moabitidis. 27. Porro filii eius, ac ſumma pecuniæ quæ adunata fuerat ſub eo,
& inſtauratio domus Dei, ſcripta ſunt diligentiùs in Libro regum: regnauit au-
tem Amaſias filius eius pro eo.

VERS. 22. HOc caput explicui 4. Reg. 12.

QVI (Zacharias) CVM MORERETVR, AIT: VIDEAT DOMINVS ET REQVIRAT] *Videat*, ſcilicet meam innocentiam & probitatem, qua ex officio meo (erat enim pontifex) regem idola colentem reprehendo. *Videat* pariter regis impietatem & ingra-
A titudinem, qua me filium Ioiadæ Pontificis, & auunculi ſui, cui vitam & regnum debet, ingratè, iniuſtè & impiè interficit. *Et requirat*, vt meam necem tantaque ſcelera iuſto iudicio puniat & vlciſcatur. Dixit hoc Zacharias ex zelo iuſtitiæ, qui fuit ſpiritus Eliæ & veteris teſtamenti. At in nouo Chriſtus & Apoſtoli à Iudæis occiſi non vin-

dictam, ſed veniam à Deo occiſoribus precabantur. Vnde Chriſtus in cruce: *Pater* inquit, *ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt*, Matth. 27. & S. Stephanus cùm lapidaretur, vt hîc Zacharias: *Domine*, inquit, *ne ſtatuas illis hoc peccatum*, Actor. 7.

Exaudiuit Deus orationem Zachariæ; vnde Ioas & Iudæos multipliciter puniuit: nam primò, vt ſequitur, anno proximè ſequenti Hazael rex Syriæ cum paucis copiis immenſam Iudæorum multitudinem cecidit, ac theſauros templi æquè ac palatij regij in Syriam abripuit.

Secundò, in Ioas regem ignominioſa exercuit iudicia, vt dicitur v. 24. exprobrans illi ſuam ingratitudinem & perfidiam, ac probris variiſque ignominiis, atque vt videtur, plagis eum afficiens, qualibus Sedeciam perfidum affeci. Nabuchodonoſor 4. Reg. 25.

Tertiò, ex hiſce probris & plagis ac ex noua Dei caſtigatione Ioas incidit in morbum grauem, qui ei dolores & languores magnos creauit v. 25.

Quartò, ſerui eius contra eum coniurarunt, eumque decumbentem in lecto mactarunt *in domo Mella*, quæ vicina erat palatio. Addit Ioſeph. hos coniuratos fuiſſe amicos Zachariæ; vnde v. 25. hîc dicuntur eum occidiſſe, *in vltionem ſanguinis Zachariæ, filij Ioiadæ*. Denique S. Hieron. S. Thom. Abul. Ianſen. Maldon. Baradius & alij cenſent, hunc eſſe Zachariam, cuius necem Iudæis exprobrat Chriſtus, eiſque excidium minatur dicens: *Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis &c. à ſanguine Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare.* Matth. 23. vide ibi dicta. Denique ob templum cæde & ſanguine huius Zachariæ pollutũ, deinceps defeciſſe in tẽplo oracula & reſponſa diuina, tradit S. Epiphan. in vita Zachariæ, & ex eo Genebr. in Chronol.

CAPVT VIGESIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

AMaſias rex vlciſcitur necem patris ſui Ioas, ac Idumæos prælio ſuperat; ſed in idololatriam prolapſus à Ioas rege Iſrael profligatur, capitur & ſpoliatur, atque à ſuis in Lachis trucidatur.

1. VIgintiquinque annorum erat Amaſias cum regnare cœpiſſet, & viginti-
nouem annis regnauit in Ieruſalem, nomen matris eius Ioadan de Ieruſa-
lem. 2. Fecitque bonum in conſpectu Domini: verumtamen non in cor-
de perfecto. 3. Cumque roboratum ſibi videret imperium, iugulauit ſeruos,
qui occiderant regem patrem ſuum, 4. ſed filios eorum non interfecit, ſicut
ſcriptum eſt in Libro legis Moyſi, vbi præcepit Dominus, dicens: Non occiden-
tur patres pro filiis, neque filij pro patribus ſuis, ſed vnuſquiſque in ſuo peccato
morietur. 5. Congregauit igitur Amaſias Iudam, & conſtituit eos per familias
tribunoſque & centuriones in vniuerſo Iuda & Beniamin: & recenſuit à viginti
annis ſuprà, inuenitque trecenta millia iuuenum, qui egrederentur ad pugnam,
& tenerent haſtam & clypeum. 6. Mercede quoque conduxit de Iſrael cen-
tum millia robuſtorum, centum talentis argenti. 7. Venit autem homo Dei
ad illum, & ait: O rex, ne egrediatur tecum exercitus Iſrael: non eſt enim Do-
minus cum Iſrael, & cunctis filiis Ephraim: 8. quod ſi putas in robore exercitus
bella conſiſtere, ſuperari te faciet Deus ab hoſtibus: Dei quippe eſt adiuuare, &
in fugam conuertere. 9. Dixitque Amaſias ad hominem Dei: Quid ergo
fiet de centum talentis, quæ dedi militibus Iſrael? Et reſpondit ei homo Dei: Ha-
bet Dominus vnde tibi dare poſſit multo his plura. 10. Separauit itaque Ama-
ſias exercitum, qui venerat ad eum ex Ephraim, vt reuerteretur in locum ſuum:
at illi contra Iudam vehementer irati, reuerſi ſunt in regionem ſuam. 11. Porro A-
maſias confidenter duxit populum ſuum, & abiit in Vallem ſalinarum, percuſ-
ſitque filios Seir decem millia. 12. Et alia decem millia virorum ceperunt filij
Iuda, & adduxerunt ad præruptum cuiuſdam petræ præcipitaueruntque eos de
ſummo in præceps, qui vniuerſi crepuerunt. 13. At ille exercitus, quem remi-
ſerat Amaſias ne ſecum iret ad prælium, diffuſus eſt in ciuitatibus Iuda, à Sama-
ria vſque ad Bethoron, & interfectis tribus millibus, diripuit prædam magnam,
14. Amaſias vero poſt cædem Idumæorum, & allatos deos filiorum Seir, ſta-
tuit illos in deos ſibi, & adorabat eos, & illis adolebat incenſum. 15. Quam-
obrem iratus Dominus contra Amaſiam, miſit ad illum prophetam, qui dice-
ret ei: Cur adoraſti deos, qui non liberauerunt populum ſuum de manu tua?
16. Cumque hæc illi loqueretur, reſpondit ei: Num conſiliarius regis es? quie-
ſce ne

ſce ne interficiam te. Diſcedenſque propheta, Scio, inquit, quòd cogitauerit
Deus occidere te, quia feciſti hoc malum, & inſuper non acquieuiſti conſilio
meo. 17. Igitur Amaſias rex Iuda, inito peſſimo conſilio, miſit ad Ioas filium
Ioachaz filij Iehu, regem Iſrael, dicens: Veni, videamus nos mutuo. 18. At
ille remiſit nuntios, dicens: Carduus, qui eſt in Libano, miſit ad cedrum Libani,
dicens: Da filiam tuam filio meo vxorem: & ecce beſtiæ, quæ erant in ſilua Li-
bani, tranſierunt, & conculcauerunt carduum. 19. Dixiſti: Percuſſi Edom,
& idcirco erigitur cor tuum in ſuperbiam: ſede in domo tua, cur malum aduer-
ſum te prouocas, vt cadas & tu, & Iuda tecum? 20. Noluit audire Amaſias,
eo quod Domini eſſet voluntas vt traderetur in manus hoſtium propter deos E-
dom. 21. Aſcendit igitur Ioas rex Iſrael, & mutuos ſibi præbuere conſpectus:
Amaſias autem rex Iuda erat in Bethſames Iudæ: 22. corruitque Iuda coram
Iſrael, & fugit in tabernacula ſua. 23. Porro Amaſiam regem Iuda, filium Ioas
filij Ioachaz cepit Ioas rex Iſrael in Bethſames, & adduxit in Ieruſalē: deſtruxit-
que murum eius à porta Ephraim vſque ad portam anguli, quadringentis cubi-
tis. 24. Omne quoque aurum, & argentum, & vniuerſa vaſa, quæ repererat
in domo Dei, & apud Obedom, in theſauris etiam domus regiæ, necnon & filios
obſidum, reduxit in Samariam. 25. Vixit autem Amaſias filius Ioas rex Iuda,
poſtquam mortuus eſt Ioas filius Ioachaz rex Iſrael, quindecim annis. 26. Re-
liqua autem ſermonum Amaſiæ priorum & nouiſſimorum, ſcripta ſunt in Libro
regum Iuda & Iſrael. 27. Qui poſtquam receſſit à Domino, tetenderunt ei in-
ſidias in Ieruſalem. Cumque fugiſſet in Lachis, miſerunt, & interfecerunt eum
ibi. 28. Reportanteſque ſuper equos, ſepelierunt eum cum patribus ſuis in
Ciuitate Dauid.

HOc caput explicui 4. Reg. 14.

Vers 6. MERCEDE QVOQVE CONDVXIT DE ISRAEL CENTVM MILLIA ROBVSTORVM, CENTVM TALENTIS ARGENTI] Talentum argenti continebat tria millia ſiclorum argenteorum, id eſt tria millia florenorum Brabanticorum, quorum quiſque continet quattuor Iulios Romanos, ſiue quattuor Regales Hiſpanicos. Quare centum talenta argenti faciunt trecenta millia florenorum Brabant. quæ ſi in centum millia Iſraelitarum hoc pretio conductorum æqualiter diſtribuas, cuique militi obuenient tres floreni Brabantici, ſiue duodecim Iulij, quod illo æuo, cùm rara eſſet pecunia, & annona vili pretio, ingens erat & magnæ æſtimationis. Quare immeritò nonnulli cenſent hæc talenta fuiſſe auri, cùm Script. expreſsè dicat ea fuiſſe argenti.

Vres. 7. VENIT AVTEM HOMO DEI] propheta à Deo miſſus. Hebr. in Seder Olam tradunt prophetam hunc fuiſſe Amos, qui erat frater Amaſiæ regis & pater Iſaiæ prophetæ, idque probant ex Iſaiæ 37. 2. vbi S. Hieron. legit: *ad Iſaiam filium Amos prophetam*, ſicque olim legebatur; licet iam Hebr. Sept. & Rom. conſtanter legant: *ad Iſaiam filium Amos prophetam.*

O REX NE EGREDIATVR TECVM EXERCITVS ISRAEL: NON ENIM EST DOMINVS CVM ISRAEL] vtpote hoſtibus ſuis, & idola, purà vitulos aureos colentibus. Diſcant hic Reges & principes Chriſtiani non quærere auxilia principum vel militum hæreticorũ, Turcarum, aliorumque infidelium, quia ſi id faciant, Deum habebunt hoſtem, eiuſque vindicem ſentient, vti ſenſit Ioſaphat, cuius naues confregit Deus, eo quod iunctæ eſſent nauibus

A impij Ochoziæ regis Iſrael cap. 20. 37.

Cauſam dat noſter Salian. anno mundi 3208. num. 6. Nolebat, inquit, Dominus impios & infideles coniungi cum fidelibus. Itaque licet vtriſque ſeorſim pro mirabili ſua prouidentia, faueret, daretque victoriam; coniunctos tamen non rarò perculit, victoſque reddidit. Erat Ioſaphat cum Achabo 3. Reg. 22. cùm hic occiſus eſt, & ille ingens adiit vitæ diſcrimen. Erat item cum Ioramo, cùm exercitus ſiti penè enecti, tantùm non Moabitarum præda facti ſunt. 4. Reg. 3. Ochozias aderat Ioramo in Ramoth Galaad, cùm Ioramus multis vulneribus à Syris affectus eſt, moxque rex vterque à Iehu interfectus eſt 4. Reg.

B 8. 28. Ergo ne nunc quidem coniunctis ſe affuturum ait, imò cladem & interitum vtriſque minatur, ſeparatis autem victoriam dedit. Nam mox Amaſias victor exiuit contra Idumæos, & Ioas contra Amaſiam, & Ieroboam contra Syros. Denique maluit Deus, & ex Deo Amaſias rex perdere centum talenta argenti, imò ab Iſraelitis dimiſſis ſpoliari Iudæam, vt patet v. 13. quàm eos in ſocietatem belli admittere.

CVR ADORASTI DEOS] Audi Ioſephum pleniùs rem geſtam enarrantem: *Quamobrem à propheta conuentus eſt mirari ſe dicente, ſi hos Deos crederet qui cultoribus ſuis nihil opis afferre valuerint; neque eos ab Hebræorum viribus tutos præſtiterint,* Vers. 15.

C *ſed tamquam ad ſe non pertinentes cadi, & captiuos trahi paſſi ſint. Quin & ipſos belli iure abductos inter reliquam captiuorum turbam, Hieroſolymam perueniſſe. Rex his verbis ad iram percitus, iuſſit illum hac de re eſſe quietum, minatus ſupplicium, ſi negotiis alienis miſcere ſe pergeret. Tum ille, ſe quidem quieturum dixit; Deum tamen vltorem huiuſmodi nouitatibus non defore.*

NON ACQVIEVISTI CONSILIO MEO] Vers. 16.

Con-

Conſilio autem eius acquieſceret, ait S. Hieron. in *Tradit. ſi eos igne combureret, veſtimenta diſrumperet, cinerem ſuper caput ſpargeret, & totum ſe pœnitentiæ daret. Hoc enim conſilium illi propheta dederat*: ſed quia non acquieuit, hinc propheta liberè & audacter illi denuntiat:

Scio qvod cogitaverit Devs occidere te] ac reuera occidit, vt patet v. 27. A

Auctor enim librorum Paralip. hoc fine eos conſcripſit, vt ex felici piorum regum, & infelici impiorum exitu, oſtendat felicitatem regum & regnorum conſiſtere in vera religione, veroque Dei cultu, infelicitatem verò in eius neglectu.

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ozias ſiue Azarias Deum colens ſuperat Philiſthæos, Arabes & Ammonitas: vnde ſuperbiens volenſq; thymiama adolere in templo, à Deo lepra percutitur, ideoq; regnum adminiſtrat filius eius Ioatham.

1. Omnis autem populus Iuda, filium eius Oziam annorum ſedecim, conſti-
tuir regem pro Amaſia patre ſuo. 2. Ipſe ædificauit Ailath, & reſtituit
eam ditioni Iuda, poſtquam dormiuit rex cum patribus ſuis. 3. Sedecim anno-
rum erat Ozias cum regnare cœpiſſet, & quinquaginta duobus annis regnauit
in Ieruſalem, nomen matris eius Iechelia de Ieruſalem. 4. Fecitque quod
erat rectum in oculis Domini, iuxta omnia, quæ fecerat Amaſias pater eius. 5.
Et exquiſiuit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis & videntis Deum:
cumque requireret Dominum, direxit eum in omnibus. 6. Denique egreſſus
eſt, & pugnauit contra Philiſthiim, & deſtruxit murum Geth, & murum Iabniæ,
murumque Azoti: ædificauit quoque oppida in Azoto, & in Philiſthiim. 7. Et
adiuuit eum Deus contra Philiſthiim, & contra Arabes, qui habitabant in Gur-
baal; & contra Ammonitas. 8. Appendebantque Ammonitæ munera Oziæ
& diuulgatum eſt nomen eius vſque ad introitum Ægypti propter crebras victo-
rias. 9. Ædificauitque Ozias turres in Ieruſalem ſuper portam anguli, & ſuper
portam vallis, & reliquas in eodem muri latere, firmauitque eas. 10. Extruxit
etiam turres in ſolitudine, & effodit ciſternas plurimas, eo quod haberet multa
pecora, tam in campeſtribus, quàm in eremi vaſtitate: vineas quoque habuit
& vinitores in montibus, & in carmelo: erat quippe homo agriculturæ deditus.
11. Fuit autem exercitus bellatorum eius, qui procedebant ad prælia, ſub manu
Iehiel ſcribæ, Maaſiæque doctoris, & ſub manu Hananiæ, qui erat de ducibus
regis. 12. Omniſque numerus principum per familias virorum fortium, duo-
rum millium ſexcentorum. 13. Et ſub eis vniuerſus exercitus, trecentorum &
ſeptem millium quingentorum: qui erant apti ad bella, & pro rege contra aduer-
ſarios dimicabant. 14. Præparauit quoque eis Ozias, id eſt, cuncto exercitui,
clypeos, & haſtas, & galeas, & loricas, arcuſque & fundas ad iaciendos lapides.
15. Et fecit in Ieruſalem diuerſi generis machinas, quas in turribus collocauit,
& in angulis murorum, vt mitterent ſagittas, & ſaxa grandia: egreſſumque eſt
nomen eius procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, & corroboraſſet illum.
16. Sed cum roboratus eſſet, eleuatum eſt cor eius in interitum ſuum, & ne-
glexit Dominum Deum ſuum: ingreſſuſque templum Domini, adolere voluit in-
cenſum ſuper altare thymiamatis. 17. Statimque ingreſſus poſt eum Azarias
ſacerdos, & cum eo Sacerdotes Domini octoginta viri fortiſſimi. 18. reſtiterunt
regi, atque dixerunt: non eſt tui officij Ozia, vt adoleas incenſum Domino, ſed
Sacerdotum, hoc eſt, filiorum Aaron, qui conſecrati ſunt ad huiuſmodi miniſte-
rium: egredere de ſanctuario, ne contempſeris: quia non reputabitur tibi in glo-
riam hoc à Domino Deo. 19. Iratuſque Ozias, tenens in manu thuribulum,
vt adoleret incenſum, minabatur Sacerdotibus. Statimque orta eſt lepra in
fronte eius coram Sacerdotibus, in domo Domini ſuper altare thymiamatis.
20. Cumque reſpexiſſet eum Azarias pontifex, & omnes reliqui Sacerdotes,
viderunt lepram in fronte eius, & feſtinatò expulerunt eum. Sed & ipſe perter-
ritus accelerauit egredi, eo quod ſenſiſſet illico plagam Domini. 21. Fuit
igitur Ozias rex leproſus vſque ad diem mortis ſuæ, & habitauit in domo ſepa-
rata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini. Porro Ioa-
tham filius eius rexit domum regis, & iudicabat populum terræ. 22. Re-

liqua

liqua autem ſermonum Oziæ priorum & nouiſſimorum, ſcripſit Iſaias filius Amos propheta. 23. Dormiuitque Ozias cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in agro regalium ſepulchrorum, eo quod eſſet leproſus: regnauitque Ioatham filius eius pro eo.

VERS. 5. ZACHARIÆ VIDENTIS ET INTELLIGENTIS] Hic Zacharias propheta fuit quaſi pædagogus Oziæ regis, eumque religioſè Deum colere docuit. At quis fuit hic Zacharias? Audi S. Hieron. hîc in Tradit. *Zacharias filius Zachariæ, filij Ioiadæ qui poſt mortem patris natus eſt poſthumus, patris nomen ſortitus eſt, intelligens, & videns dicebatur: intelligens propter ſacerdotium, videns propter prophetiam.* Sic ipſe. Hebræi tamen & Græci legunt: *intelligentis in viſionibus Dei.* Si igitur poſt mortem patris natus eſt Zacharias, potuit hoc tempore annum agere ſupra trigeſimum, natus ſcilicet 36. regni Ioas. Habuiſſe videtur hic Zacharias filiam nomine Abiam, quæ nupſit regi Achaz, qui ex ea genuit Ezechiam regem, quod etiam in eum locum affirmat Hieronymus, nec repugnat ætas. B Nullum porrò propheticum eius ſcriptum extat: nam qui legitur penultimus in minoribus prophetis, facile trecentis ab hinc annis diſtat. Ita Salianus anno mundi 3227. num. 3. Caiet. Dion. & alij.

VERS. 10. TVRRIS IN SOLITVDINE] ita vocantur villæ & domus ruſticanæ, turribus ad cuſtodiam frugum fructuumque & agrorum inſtructæ: in quibus reponuntur agrorum fructus, & pecora ſtabulantur, quæ alibi *caſtella* dicuntur. Sic Chriſtus diſcurrebat per vicos, & *caſtella*, id eſt per ruſticorum villas & pagos, prædicans regnum Dei.

VERS. 16. CVM ROBORATVS ESSET, ELEVATVM EST COR EIVS IN INTERITVM SVVM, ET NEGLEXIT DOMINVM DEVM SVVM] Hæc verba D. Chryſoſtom. homilia 3. de verbis Iſaiæ expendens, notat, in iis non ſolùm Oziæ C ſuperbiam, ſed etiam ſuperbiæ cauſam indicari. *Cum*, inquit, *roboratus eſſet*, ſeu vt legit ipſe: *Cum potens eſſet, eleuatum eſt cor eius:* vt nimia potentia, nimiam genuiſſe ſuperbiam oſtenderetur. *Non ferebat*, inquit (nempe rex Ozias) *principatus magnitudinem, ſed quemadmodum ex edacitate naſcitur inflatio; ex inflatione gignitur febris; deinde ex febri plerumque mors: itidem & hîc ex actionum eminentia nata eſt ſuperbia, mox ex ſuperbia nata eſt appetentia rerum ipſi non congruentium.* Sicut ergo Amaſias pater ex deuicta Idumæa animos ſumpſit inſolentes & fatuos, prouocando ad bellum regem Iſraelis, ideoque victus, captus & ſpoliatus eſt; ſic & Azarias filius eius ex victoriis tot hoſtium intumeſcens, ſacerdotale munus ſibi arrogare præ- D ſumpſit, voluitque Deo adolere thymiama; ſed illicò à Deo humiliatus, regno & regia pulſus, ob lepram inſelicem vſque ad mortem traxit ſpiritum.

VERS. 18. NON EST TVI OFFICII OZIA] Audi S. Chryſoſt. homil. 4. de verbis Iſaiæ: *Vide*, inquit, *libertatem: vide mentem ſeruire neſciam: vide linguam calos attingentem: vide libertatem incoercibilem: vide hominis corpus & Angeli mentem: vide humi ingredientem, & in cælo verſantem*, &c.

VERS. 19. STATIMQVE ORTA EST LEPRA IN FRONA TE EIVS] lepra enim erat ſupplicium ſacrilegorum, & eorum qui Pontifici & ſacerdotibus reſiſtebant & rebellabant: vti fecit hîc Azarias.

Addit Ioſeph. lib. 9. c. 11. duas alias prodigioſas Dei plagas Oziæ & Iudææ inflictas: *Et ecce tibi*, inquit, *ibi terra vehementer concutitur, fiſſoque ſupernè templo, radius ſolis os regis ferit, quod è veſtigio lepra contactum eſt: acceſſit huic & aliud prodigium, quod eodem terræ motu, ante vrbem in loco qui dicitur Eroge, dimidium montis ad Occidentem vergentis reuulſum, per quatuor ſtadia volutum, obiectu demum Orientalis montis conſtitit, obſtructa via publica, & oppreſſis ruina hortis regiis.*

Tertiam plagam addunt S. Hieron. Cyrill. Orig. & Chryſ. in Iſaiæ c. 6. 1. ad illa verba: *In anno quo mortuus eſt Ozias vidi Dominum*; ſcilicet B Deum ob peccatum Oziæ, cui nonnulli primores conſenſerant, priuaſſe Iudæos ſuis oraculis propheticis & ſpiritu, vſque ad mortem Oziæ. Vide ibi dicta.

Denique Hebræi in Seder Olam putant Oziam lepra percuſſum anno 27. regni ſui, quo & contigit terræ motus, de quo Amos cap. 1. 1. Verùm id dici nequit; nam tunc necdum natus erat Ioatham, qui patre Ozia lepra percuſſo gubernauit regnum. Nam Ioatham natus eſt anno 28. Oziæ; id patet ex eo, quòd patre moriente anno regni 52. Ioatham erat 25. annorum, vt dicitur 4. Reg. 15. 33. Igitur probabiliter Salian. putat Oziam lepra percuſſum anno regni ſui 49. quo natus eſt Ioathamo filius Achaz, & eodem Manahen rex Iſrael mortuus eſt. Fauet Abul. qui Oziam quatuor vel quinque annos leproſũ vixiſſe cenſet. Por- *Ozias lepra percuſſus anno 49. regni ſui.*
C rò S. Hieron. in 2. Paral. 26. aſſerit Oziam leprâ percuſſum eo anno quo mortuus eſt, qui fuit regni eius 52. Peccauit Ozias dupliciter; primò, quòd auſus ſit ingredi Sanctum, quod ſolis ſacerdotibus ingredi licebat. Secundò, quòd adoleuerit thymiama quaſi ſacerdos, cùm eſſet laicus, ac Pontifici obſiſtenti comminatus ſit mortem, vt ait Ioſeph. quia ergo inuaſit ſacerdotium, idcircò amiſit regnum per lepram: prima tamen ſententia (quod ſcilicet lepra percuſſus ſit anno 27. regni ſui) probabilis eſt, vti oſtendi Amos 1. 1. potuit enim regnum adminiſtrari per optimates, donec Ioatham naſceretur & adoleſceret.

Diſcant hîc reges non inuadere iura Pontificũ & ſacerdotum, ne à Deo percutiantur, vti VERS. 22.
D percuſſus eſt Ozias: qua de re paſſim exempla funeſta ſuggerit Baron. in ſuis Annalibus.

RELIQVA AVTEM SERMONVM OZIÆ, &c. SCRIPSIT ISAIAS] Hiſtoria hæc Iſaiæ temporum iniuriâ interiit. Nam in prophetia bis tantùm Oziæ meminit, ſcilicet c. 6. 1. iam citato, & c. 14. 28. Vbi Philiſthæos ob mortem Oziæ domitoris ſui exultantes compeſcens: *Ne*, inquit, *læteris Philiſthæa omnis tu, quoniam comminuta eſt virga percuſſoris tui* (Oziæ) *de radice enim colubri egredietur regulus*; ſcilicet Ezechias

Oziæ

Oziæ pronepos, qui tanto acriùs vos cruciabit, A quantò acriùs cruciat morſus reguli, quàm colubri.

VERS. 23. SEPELIERVNT EVM IN AGRO REGALIVM SEPVLCHRORVM, EO QVOD ESSET LEPROSVS] Leproſi enim, vti in vita, ſic & in morte à conſortio çeterorum ſeparantur: lepra enim etiam cadauera inficit & conſumit. Hæc eſt quinta Oziæ ſacerdotium inuadentis pœna, quòd extra ſepulchra regum, iuxta tamen illa, ſepultus ſit, ſiue extra vrbem, ſiue in vrbe, puta in Sion ciuitate Dauid.

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ioatham pius de Ammonitis triumphat, eiſq; annuum vectigal indicit: ſuccedit ei impius filius Achaz.

1 Vigintiquinque annorum erat Ioatham cum regnare cœpiſſet, & ſedecim
annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Ieruſa filia Sadoc. 2.
Fecitque quod rectum erat coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat Ozias pa-
ter ſuus, excepto quod non eſt ingreſſus templum Domini, & adhuc populus de-
linquebat. 3. Ipſe ædificauit portam domus Domini excelſam, & in muro
Ophel multa conſtruxit. 4. Vrbes quoque ædificauit in montibus Iuda, &
in ſaltibus caſtella & turres. 5. Ipſe pugnauit contra regem filiorum Am-
mon, & vicit eos, dederuntque ei filij Ammon in tempore illo centum talenta
argenti, & decem millia coros tritici, ac totidem coros hordei: hæc ei præbue-
runt filij Ammon, in anno ſecundo & tertio. 6. Corroboratuſque eſt Ioa-
tham, eò quòd direxiſſet vias ſuas coram Domino Deo ſuo. 7. Reliqua au-
tem ſermonum Ioatham, & omnes pugnæ eius, & opera, ſcripta ſunt in Libro re-
gum Iſrael & Iuda. 8. Vigintiquinque annorum erat cum regnare cœ-
piſſet, & ſedecim annis regnauit in Ieruſalem. 9. Dormiuitque Ioatham cum
patribus ſuis, & ſepelierunt eum in Ciuitate Dauid: & regnauit Achaz filius eius
pro eo.

VERS. 2. EXCEPTO QVOD NON EST INGRESSVS A TEMPLVM DOMINI] ad adolendum thymiama vti fecerat pater eius Ozias, q. d. Ioathã imitatus eſt patris pietatem, at non temeritatem qua adoleuit incenſum, quod erat munus ſacerdotum.

ET ADHVC POPVLVS DELINQVEBAT] more ſolito ſacrificando in excelſis. Inueteratum fuit hoc malum & commune populi: quare Ioatham veritus eius offenſam & rebellionem illud auferre auſus non fuit. Ioſeph. lib. 9. c. 11. hoc Ioathamo dat elogium: *Nulla ei virtus defuit, erga Deum pio, iuſta erga homines, & reip. ſtudioſo.*

VERS. 3. IPSE ÆDIFICAVIT (inſtaurauit, auxit, ornauit) PORTAM DOMVS DOMINI EXCELSAM) ſcilicet Orientalem per quam à fronte erat introitus in templum, quæ erat primaria & celſiſſima.

ET IN MVRO OPHEL] erat hæc turris in Ieruſalem adeò excelſa, vt in culmine eius aſpiciendo caligarent oculi. *Ophel* enim Hebr. ſignificat caliginem. Vide dict. Iſaiæ 32. 14. Audi Adrichom. in deſcript. Ieruſalem num. 55. Ophel quam Ioſephus Ophlam nominat, erat turris enormi altitudine, quaſi nubi caput inferens, atque arx munita, firmo muro cincta, templo propinqua, extra murum tamen, quæ habitationem ſacerdotum claudebat. In huius muro Ioathã rex multa conſtruxit. Atque Manaſſes conſque vrbis muros reparauit. In hac habitabant Nathinæi. In hanc fugiens Manahemus tyrannus captus eſt & occiſus. Hanc eandem Titi milites combuſſerunt.

CAPVT VIGESIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

OB idola & ſcelera Achaz Deus Iudeam diripiendam tradit 1. *Syris.* 2. *Iſraëlitis, qui ex Iuda ceciderunt* 120. *millia bellatorum, ſed prædam monente propheta remiſerunt.* 3. *Idumæis.* 4. *Philiſthæis; Impio Achaz ſuccedit pius filius Ezechias.*

1. VIginti annorum erat Achaz cùm regnare cœpiſſet: & ſedecim annis regnauit in Ieruſalem: non fecit rectum in conſpectu Domini ſicut Dauid pater eius: 2. ſed ambulauit in viis regum Iſraël, inſuper & ſtatuas fudit Baalim. 3. Ipſe eſt, qui adoleuit incenſum in Vallebenennom, & luſtrauit filios ſuos in igne, iuxta ritum gêtium, quas interfecit Dominus in aduentu filiorum Iſraël. 4. Sacrificabat quoque, & thymiama ſuccendebat in excelſis, & in collibus, & ſub omni ligno frondoſo. 5. Tradiditque eum Dominus Deus eius in manu regis Syriæ, qui percuſſit eum, magnamque prædam cepit de eius imperio, & adduxit in Damaſcum: manibus quoque regis Iſraël traditus eſt, & percuſſus plaga grandi. 6. Occiditque Phacee, filius Romeliæ, de Iuda centum viginti millia in die vno, omnes viros bellatores: eò quòd reliquiſſent Dominum Deum patrum ſuorum. 7. Eodem tempore occidit Zechri, vir potens ex Ephraim, Maaſiam filium regis, & Ezricam ducem domus eius, Elcanam quoque ſecundum à rege. 8. Ceperuntque filij Iſraël de fratribus ſuis ducenta millia mulierum, puerorum, & puellarum, & infinitam prædam: pertuleruntque eam in Samariam. 9. Ea tempeſtate erat ibi propheta Domini, nomine Obed: qui egreſſus obuiam exercitui venienti in Samariam, dixit eis: Ecce iratus Dominus Deus patrum veſtrorum contra Iuda, tradidit eos in manibus veſtris, & occidiſtis eos atrociter, ita vt ad cælum pertingeret veſtra crudelitas. 10. Inſuper filios Iuda & Ieruſalem vultis vobis ſubiicere in ſeruos & ancillas, quod nequaquam facto opus eſt: peccaſtis enim ſuper hoc Domino Deo veſtro. 11. Sed audite conſilium meum, & reducite captiuos, quos adduxiſtis de fratribus veſtris, quia magnus furor Domini imminet vobis. 12. Steterunt itaque viri de principibus filiorum Ephraim, Azarias filius Iohanan, Barachias filius Moſollamoth, Ezechias filius Sellum, & Amaſa filius Adali, contra eos qui veniebant de prælio, 13. & dixerunt eis: Non introducetis huc captiuos: ne peccemus Domino. Quare vultis adiicere ſuper peccata noſtra, & vetera cumulare delicta? grande quippe peccatum eſt, & ira furoris Domini imminet ſuper Iſraël. 14. Dimiſeruntque viri bellatores prædam, & vniuerſa quæ ceperant, coram principibus, & omni multitudine. 15. Steteruntque viri, quos ſuprà memorauimus, & apprehendentes captiuos, omneſque qui nudi erant, veſtierunt de ſpoliis: cumque veſtiſſent eos, & calceaſſent, & refeciſſent cibo ac potu, vnxiſſentque propter laborem, & adhibuiſſent eis curam: quicumque ambulare non poterant, & erant imbecillo corpore, impoſuerunt eos iumentis, & adduxerunt Iericho Ciuitatem palmarum ad fratres eorum, ipſique reuerſi ſunt in Samariam. 16. Tempore illo miſit rex Achaz ad regem Aſſyriorum poſtulans auxilium. 17. Veneruntque Idumæi & percuſſerunt multos ex Iuda, & ceperunt prædam magnam. 18. Philiſthiim quoque diffuſi ſunt per vrbes campeſtres, & ad Meridiem Iuda: ceperuntque Bethſames, & Aialon, & Gaderoth, Socho quoque, & Thamnan, & Gamzo, cum viculis ſuis, & habitauerunt in eis. 19. Humiliauerat enim Dominus Iudam propter Achaz regem Iuda, eò quòd nudaſſet eum auxilio, & contemptui habuiſſet Dominum. 20. Adduxitque contra eum Thelgathphalnaſar regem Aſſyriorum, qui & afflixit eum, & nullo reſiſtente vaſtauit. 21. Igitur Achaz, ſpoliata domo Domini, & domo regum, ac principum, dedit regi Aſſyriorum munera, & tamen nihil ei profuit. 22. Inſuper & tempore anguſtiæ ſuæ auxit contemptum in Dominum, ipſe per ſe rex Achaz, 23. immolauit diis Damaſci victimas percuſſoribus ſuis, & dixit: Dij regum Syriæ auxiliantur eis,

quos ego placabo hoſtiis, & aderunt mihi; cùm econtrariò ipſi fuerint ruinæ ei, & vniuerſo Iſraël. 24. Direptis itaque Achaz omnibus vaſis domus Dei, atque confractis, clauſit ianuas templi Dei, & fecit ſibi altaria in vniuerſis angulis Jeruſalem. 25. Jn omnibus quoque vrbibus Juda extruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam prouocauit Dominum Deum patrum ſuorum. 26. Reliqua autem ſermonum eius, & omnium operum ſuorum priorum & nouiſſimorum, ſcripta ſunt in Libro regum Juda & Jſraël. 27. Dormiuitque Achaz cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in ciuitate Jeruſalem: neque enim receperunt eum in ſepulchra regum Jſraël. Regnauitque Ezechias filius eius pro eo.

HOc caput explicui 4. Reg 16.

Vers. 5. REGIS SYRIÆ] Fuit hic Raſin, qui à Deo creatus eſt rex, vt eſſet flagellum regni Iuda, eiuſque idola & ſcelera caſtigaret.

Vers. 15. CVMQVE VESTISSENT EOS ET CALCEASSENT ET REFECISSENT CIBO] Vide hîc inſignem Iſraëlitarum in Iudæorum, licet hoſtium ſuorum, captiuos humanitatem & miſericordiam, omnibus Chriſtianorum principibus & ducibus propoſitam, vt eam imitentur. Sic enim viciſſim Dei miſericordiam in ſe prouocabunt, ſi in hoſtes à ſe captos ſint clementes; nimirum, *clementia plus poteſt, quàm violentia*, vt aiebat Antigonus rex Maced. apud Plutarch. in Apophteg. adeò vt Darius optarit Alexandri Magni clementiam, vtque is, licet hoſtis, ſibi in regno ſuccederet. Sic in hoſtes clementes fuêre Iulius Cæſar, Auguſtus, Veſpaſianus, Titus, Aurelianus.

A IMMOLAVIT DIIS DAMASCI VICTIMAS PERCVSSORIBVS SVIS, ET DIXIT: DII REGVM SYRIÆ AVXILIANTVR EIS, QVOS EGO PLACABO HOSTIIS, ET ADERVNT MIHI, CVM E CONTRARIO IPSI FVERINT RVINÆ EI, ET VNIVERSO ISRAEL] Dij enim hi erãt dæmones, qui non niſi nocere ſtudent Iſraëli, id eſt populo fideli. Similis fuit ſtultitia Romanorum Gentilium, qui hoſtium ſuorum Deos inuocabant, vt euocati à terra hoſtili Romam commigrarent, ac Romanis victoriam de hoſtibus darent, vti refert S. Auguſt. lib. 4. de B ciuit. Vers. 23.

CLAVSIT IANVAS TEMPLI] vt nemo in eo Deum adorare, eique ſacrificare poſſet; ſed omnes cogerentur ire ad fana idolorum & Deorum ſuorum, ad eos inuocandum. Fuit hæc malitia & nequitia Achaz inſignis, quam nemo alius patraſſe legitur. Vers. 24.

CAPVT VIGESIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

EZechias Dei cultum à patre Achaz ſublatum reſtituit, vnà cum Sacerdotibus, Leuitis & cantoribus, ac plurimis victimis Deum honorat.

1. IGitur Ezechias regnare cœpit, cùm vigintiquinque eſſet annorum, & vigintinouem annis regnauit in Jeruſalem: nomen matris eius Abia, filia Zachariæ. 2. Fecitque quod erat placitum in conſpectu Domini, iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius. 3. Jpſe anno & menſe primo regni ſui, aperuit valuas domus Domini, & inſtaurauit eas. 4. adduxitque Sacerdotes atque Leuitas, & congregauit eos in plateam Orientalem. 5. Dixitque ad eos: Audite me Leuitæ, & ſanctificamini, mundate domum Domini Dei patrum veſtrorum, & auferte omnem immunditiam de ſanctuario. 6. Peccauerunt patres noſtri, & fecerunt malum in conſpectu Domini Dei noſtri, derelinquentes eum: auerterunt facies ſuas à tabernaculo Domini, & præbuerunt dorſum. 7. Clauſerunt oſtia, quæ erant in porticu, & extinxerunt lucernas, incenſumque non adoleuerunt, & holocauſta non obtulerunt in ſanctuario Deo Iſraël. 8. Concitatus eſt itaque furor Domini ſuper Iudam & Ieruſalem, tradiditq́. eos in commotionem, & in interitum, & in ſibilum ſicut ipſi cernitis oculis veſtris. 9. En, corruerunt patres noſtri gladiis; filij noſtri, & filiæ noſtræ, & coniuges captiuæ ductæ ſunt, propter hoc ſcelus. 10. Nunc ergo placet mihi vt ineamus fœdus cum Domino Deo Iſraël, & auertet à nobis furorem iræ ſuæ. 11. Filij mei nolite negligere: vos elegit Dominus vt ſtetis coram eo, & miniſtretis illi, colatiſque eum, & cremetis ei incenſum. 12. Surrexerunt ergo Leuitæ: Mahath filius Amaſai, & Ioël filius Azariæ, de filiis Caath: Porrò de filiis Merari, Cis filius Abdi,

Abdi, & Azarias filij Ialaleel. De filiis autem Gerſom, Ioah filius Zemma, & E-
den filius Ioah. 13. At verò de filiis Eliſaphan, Samri, & Sahiel. De filiis quo-
que Aſaph, Zacharias, & Mathanias: 14. Necnon de filiis Heman, Iahiel, &
Semei: Sed & de filiis Idithun, Semeias, & Oziel. 15. Congregaueruntque
fratres ſuos, & ſanctificati ſunt, & ingreſſi ſunt iuxta mandatum regis & impe-
rium Domini, vt expiarent domum Dei. 16. Sacerdotes quoque ingreſſi tem-
plum Domini vt ſanctificarent illud, extulerunt omnem immunditiam, quam
intrò repererant in veſtibulo domus Domini, quam tulerunt Leuitæ, & aſporta-
uerunt ad torrentem Cedron foras. 17. Cœperunt autem prima die menſis
primi mundare, & in die octauo eiuſdem menſis ingreſſi ſunt porticum templi
Domini, expiaueruntque templum diebus octo, & in die ſextadecima menſis e-
iuſdem quod cœperant impleuerunt. 18. Ingreſſi quoque ſunt ad Ezechiam
regem, & dixerunt ei: Sanctificauimus omnem domum Domini, & altare holo-
cauſti, vaſaque eius, necnon & menſam propoſitionis cum omnibus vaſis ſuis,
19. cunctamque templi ſuppellectilem, quam polluerat rex Achaz in regno ſuo,
poſtquam præuaricatus eſt: & ecce expoſita ſunt omnia coram altare Domini.
20. Conſurgenſque diluculò Ezechias rex, adunauit omnes principes ciuitatis,
& aſcendit in domum Domini: 21. obtuleruntque ſimul tauros ſeptem, &
arietes ſeptem, agnos ſeptem, & hircos ſeptem pro peccato, pro regno, pro ſan-
ctuario, pro Iuda, dixitque ſacerdotibus filiis Aaron vt offerrent ſuper altare Do-
mini. 22. Mactauerunt igitur tauros, & ſuſceperunt ſanguinem ſacerdotes, &
fuderunt illum ſuper altare, mactauerunt etiam arietes, & illorum ſanguinem
ſuper altare fuderunt, immolaueruntque agnos, & fuderunt ſuper altare ſangui-
nem. 23. Applicuerunt hircos pro peccato, coram rege & vniuerſa multitu-
dine, impoſueruntque manus ſuas ſuper eos: 24. & immolauerunt illos Sa-
cerdotes, & aſperſerunt ſanguinem eorum coram altare pro piaculo vniuerſi
Iſraëlis: pro omni quippe Iſraël præceperat rex vt holocauſtum fieret, & pro
peccato. 25. Conſtituit quippe Leuitas in domo Domini, cum cymbalis, & pſal-
teriis, & citharis, ſecundùm diſpoſitionem Dauid regis, & Gad Videntis, & Na-
than prophetæ: ſiquidem Domini præceptum fuit, per manum prophetarum
eius. 25. Steteruntque Leuitæ tenentes organa Dauid, & Sacerdotes tubas.
27. Et iuſſit Ezechias vt offerrent holocauſta ſuper altare: cumque offerrentur
holocauſta, cœperunt laudes canere Domino, & clangere tubis, atque in diuer-
ſis organis, quæ Dauid rex Iſraël præparauerat, concrepare. 28. Omni au-
tem turba adorante, cantores, & ij qui tenebant tubas, erant in officio ſuo, donec
compleretur holocauſtum. 29. Cumque finita eſſet oblatio, incuruatus eſt
rex, & omnes qui erant cum eo, & adorauerunt. 30. Præcepitque Ezechias
& principes Leuitis, vt laudarent Dominum ſermonibus Dauid, & Aſaph Viden-
tis: qui laudauerunt eum magna lætitia: & incuruato genu adorauerunt. 31. E-
zechias autem etiam hæc addidit: Impleſtis manus veſtras Domino, accedite, &
offerte victimas, & laudes in domo Domini. Obtulit ergo vniuerſa multitudo
hoſtias, & laudes, & holocauſta, mente deuota. 32. Porrò numerus holocau-
ſtorum, quæ obtulit multitudo, hic fuit: Tauros ſeptuaginta, arietes centum,
agnos ducentos. 33. Sanctificaueruntque Domino boues ſexcentos, & oues
tria millia. 34. Sacerdotes verò pauci erant, nec poterant ſufficere vt pelles
holocauſtorum detraherent: vnde & Leuitæ fratres eorum adiuuerunt eos, do-
nec impleretur opus, & ſanctificarentur antiſtites: Leuitæ quippe faciliori ritu
ſanctificantur, quàm Sacerdotes. 35. Fuerunt ergo holocauſta plurima, adi-
pes pacificorum, & libamina holocauſtorum: & completus eſt cultus domus Do-
mini. 36. Lætatuſque eſt Ezechias, & omnis populus, eò quòd miniſterium
Domini eſſet expletum. De repentè quippe hoc fieri placuerat.

Vers. 2. NOMEN MATRIS EIVS (Ezechiæ) ABIA FI-LIA ZACHARIÆ] qui fuit filius Zachariæ ſenioris Pontificis & martyris, quem occidit Ioas rex Iuda c. 24. 21. Abia ergo filia huius iunioris Zachariæ, qui Oziam regem in veri Dei cultu continuit, de quo c. 26. 5. fuit vxor Achaz & mater Ezechiæ, quæ eum in omni pietate & Dei timore erudiuit, ideoque hîc nominatur, vt indicetur Ezechiam ſuam virtutem & zelum

A cum lacte ſuxiſſe à matre. Ita S. Hier. in Trad. Salian. & alij.

PLATEA ORIENTALIS] ita dicta, quòd obuerſa eſſet portæ Orientali templi. Vers. 4.

VT EXPIARENT DOMVM DOMINI] puta atrium ſacerdotum, quod eorum erat tẽplum, nam in Sanctum nemini ingredi fas erat niſi ſacerdoti, ſicut in Sanctum ſanctorum ſoli Pontifici. Vnde & hîc ſoli ſacerdotes aſſerun- Vers. 15.

tur *ingreſſi templum & ſanctificaſſe*, id eſt expurgaſſe illud ab idolis, eorumque ſuperſtitione; ſordes haſce exportantes *in veſtibulo*. Sept. *in veſtibulum*, ex quo deinde Leuitæ illas efferebant, & proiiciebant in torrentem Cedron.

Vers. 17. COEPERVNT AVTEM PRIMA DIE MENSIS PRIMI (Niſan, id eſt in Martio) MVNDARE] q. d. primis octo diebus menſis Niſan expurgarunt atria & cubicula ſacerdotum & Leuitarum, quæ eis erant annexa, deinde poſterioribus octo diebus expurgarunt ipſum templum, ſiue Sanctum.

Vers. 24. ET PRO PECCATO] vt ſcilicet offerretur hoſtia pro peccato, iuxta ritum præſcriptum Leuit. 4.

Vers. 30. SERMONIBVS DAVID ET ASAPH VIDENTIS] id eſt prophetæ, *ſermones* vocat Pſalmos, quos hinc liquet partim à Dauide, partim ab Aſaph eſſe compoſitos, vti ſunt duodecim illi

A qui Aſaph inſcribuntur.

IMPLESTIS (id eſt conſecraſtis) MANVS VESTRAS DOMINO] id eſt conſecraſtis vos ſacerdotes, implendo manum oleo & victimis. Vers. 31.

SANCTIFICAVERVNTQVE DOMINO BOVES SEXCENTOS] q. d. dicarunt, obtulerunt & donarunt Deo & templo boues ſexcentos, & oues ter mille; vt ex illis aliæ offerrentur in holocauſtum, aliæ pro peccato, aliæ in victimas pacificas. Vers. 33.

ANTISTITES] id eſt ſacerdotes: hi enim Leuitis imperabant quaſi Antiſtites. De ritu conſecrandi ſacerdotes, vide Leuit. 8. Ex hoc verſu colligitur ſacerdotum fuiſſe victimam iugulare, excoriare, diuidere, altari imponere, cremare. In neceſſitate verò excoriationem & cætera ſequentia communicata fuiſſe & permiſſa Leuitis ita Caiet. ac prior pars ſatis liquet ex Leuit. 1. 5. Vers. 34.

CAPVT TRIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ezechias per totam Judæam, ac per decem tribus mittit nuntios, qui omnes inuitent ad ſolenne phaſe celebrandum, idque factum ſumma celebritate per 14. dies.

1. MIſit quoque Ezechias ad omnem Iſraël & Iudam: ſcripſitque epiſtolas ad
Ephraim & Manaſſen, vt venirent ad domum Domini in Ieruſalem, &
facerent Phaſe Domino Deo Iſraël. 2. Inito ergo conſilio regis & princi-
pum, & vniuerſi cœtus Ieruſalem, decreuerunt vt facerent Phaſe menſe ſecun-
do. 3. Non enim potuerant facere in tempore ſuo, quia ſacerdotes, qui poſ-
ſent ſufficere, ſanctificati non fuerant, & populus nondum congregatus fuerat in
Ieruſalem. 4. Placuitque ſermo regi, & omni multitudini. 5. Et decreue-
runt vt mitterent nuntios in vniuerſum Iſraël, de Berſabee vſque Dan, vt veni-
rent, & facerent Phaſe Domino Deo Iſraël in Ieruſalem: multi enim non fece-
rant ſicut lege præſcriptum eſt. 6. Perrexeruntque curſores cum epiſtolis ex re-
gis imperio, & principum eius, in vniuerſum Iſraël & Iudam, iuxta id, quod rex
iuſſerat, prædicantes: Filij Iſraël reuertimini ad Dominum Deum Abraham, &
Iſaac, & Iſraël: & reuertetur ad reliquias quæ effugerunt manum regis Aſſyrio-
rum. 7. Nolite fieri ſicut patres veſtri & fratres, qui receſſerunt à Domino Deo
patrum ſuorum, qui tradidit eos in interitum, vt ipſi cernitis. 8. Nolite indura-
re ceruices veſtras, ſicut patres veſtri: tradite manus Domino, & venite ad ſan-
ctuarium eius, quod ſanctificauit in æternum: ſeruite Domino Deo patrum ve-
ſtrorum, & auertetur à vobis ira furoris eius. 9. Si enim vos reuerſi fueritis
ad Dominum: fratres veſtri, & filij habebunt miſericordiam coram dominis ſuis,
qui illos duxerunt captiuos, & reuertentur in terram hanc: pius enim & clemens
eſt Dominus Deus veſter, & non auertet faciem ſuam à vobis, ſi reuerſi fueritis
ad eum. 10. Igitur curſores pergebant velociter de ciuitate in ciuitatem, per
terram Ephraim & Manaſſe vſque ad Zabulon, illis irridentibus & ſubſannanti-
bus eos. 11. Attamen quidam viri ex Aſer, & Manaſſe, & Zabulon, acquie-
ſcentes conſilio, venerunt Ieruſalem. 12. In Iuda verò facta eſt manus Domini
vt daret eis cor vnum, vt facerent iuxta præceptum regis & principum, verbum
Domini. 13. Congregatique ſunt in Ieruſalem populi multi, vt facerent ſol-
lemnitatem azymorum, in menſe ſecundo: 14. & ſurgentes deſtruxerunt al-
taria, quæ erant in Jeruſalem, atque vniuerſa, in quibus idolis adolebatur incen-
ſum, ſubuertentes, proiecerunt in torrentem Cedron. 15. Jmmolauerunt au-
tem Phaſe quartadecima die menſis ſecundi. Sacerdotes quoque atque Leuitæ
tandem ſanctificati, obtulerunt holocauſta in domo Domini: 16. Steterunt-

que

que in ordine ſuo, iuxta diſpoſitionem & legem Moyſi hominis Dei : ſacerdo-
tes verò ſuſcipiebant effundendum ſanguinem de manibus Leuitarum, 17. eò
quòd multa turba ſanctificata non eſſet: & idcircò immolarent Leuitæ Phaſe, his
qui non occurrerant ſanctificari Domino. 18. Magna etiam pars popu-
li de Ephraim, & Manaſſe, & Iſſachar, & Zabulon, quæ ſanctificata non fuerat,
comedit Phaſe, non iuxta quod ſcriptum eſt : & orauit pro eis Ezechias, dicens:
Dominus bonus propitiabitur, 19. cunctis, qui in toto corde requirunt
Dominum Deum patrum ſuorum : & non imputabit eis quòd minùs ſanctificati
ſunt. 20. Quem exaudiuit Dominus, & placatus eſt populo. 21. Fe-
ceruntque filij Iſraël, qui inuenti ſunt in Ieruſalem, ſollemnitatem azymorum ſe-
ptem diebus in lætitia magna, laudantes Dominum per ſingulos dies: Leuitæ
quoque & ſacerdotes, per organa, quæ ſuo officio congruebant. 22. Et lo-
cutus eſt Ezechias ad cor omnium Leuitarum, qui habebant intelligentiam bo-
nam ſuper Domino: & comederunt ſeptem diebus ſollemnitatis, immolantes
victimas pacificorum, & laudantes Dominum Deum patrum ſuorum. 23. Pla-
cuitque vniuerſæ multitudini vt celebrarent etiam alios dies ſeptem: quod & fe-
cerunt cum ingenti gaudio. 24. Ezechias enim rex Iuda præbuerat mul-
titudini mille tauros, & ſeptem millia ouium: principes verò dederant populo
tauros mille, & oues decem millia: ſanctificata eſt ergo ſacerdotum plurima mul-
titudo. 25. Et hilaritate perfuſa omnis turba Iuda, tam ſacerdotum & Le-
uitarum, quàm vniuerſæ frequentiæ, quæ venerat ex Iſraël; proſelytorum quoque
de Terra Iſraël, & habitantium in Iuda. 26. Factaque eſt grandis celebritas
in Ieruſalem, qualis à diebus Salomonis filij Dauid regis Iſraël in ea vrbe non
fuerat. 27. Surrexerunt autem ſacerdotes atque Leuitæ benedicentes po-
pulo: & exaudita eſt vox eorum: peruenitque oratio in habitaculum ſanctum
cæli.

Vers. 2. MENSE SECVNDO] Hoc enim iubetur Numer. 9. 10. vt ſcilicet qui menſe primo ob immunditiem aliudúe impedimentum non potuerunt celebrare phaſe, illud celebrent menſe ſecundo.

Vers. 3. SACERDOTES QVI POSSENT SVFFICERE, SANCTIFICATI (id eſt conſecrati) NON FVERANT] vt enim eſſent ſacerdotes, poſſentque ſacrificare, debebant priùs conſecrari ſacerdotes eo ritu, qui præſcribitur Leuit. 8.

Vers. 15. TANDEM SANCTIFICATI] Hebr. *pudore ſuffuſi ſunt*; quòd in tanta populi alacritate tardi fuiſſent in ſua ſanctificatione & purificatione, vnde illicò ſe ſanctificarunt & mundarunt.

Vers. 16. SACERDOTES VERO SVSCIPIEBANT EFFVNDENDVM SANGVINEM DE MANIBVS LEVITARVM] omnis enim ſanguis victimæ à ſacerdote in terram effundi debebat Deo, vt ſignificaretur ipſum eſſe Dominum necis & vitæ omnium. *De manibus Leuitarum*, qui tum ex diſpenſatione ſacrificabant, eò quòd ſacerdotes conſecrati, qui forent mundi, pauciores eſſent, quàm vt poſſent tot victimas ſacrificare; iuuabant ergo eos Leuitæ, ac victimas mactabant, & ſanguinem effluentem dabant ſacerdotibus, vt ij iuxta altare eum effunderent.

Vers. 17. EO QVOD MVLTA TVRBA (ſacerdotum) SANCTIFICATA (ab irregularitate & immunditia legali per luſtrationem lege præſcriptam Numer. 19. expurgata) NON ESSET: ET IDCIRCO IMMOLARENT LEVITÆ PHASE HIS, QVI NON OCCVRRERANT SANCTIFICARI DOMINO] Septuag. *qui non poterant purificari Domino*: qui ſcilicet aliis occupati tardè veniebant vt *ſanctificarentur*, hoc eſt ab immunditia legali expiarentur. Nota *phaſe* ſignificat 1. agnum paſchalem, qui in paſchate Deo ſacrificabatur. 2. victimas paſchales, quæ per ſeptem dies paſchatis Deo immolabantur, quæ immolatio competebat ſolis ſacerdotibus. Agni verò paſchalis immolatio competebat cuique patrifamilias, qui quoad hoc retinebat primæuum ius ſacerdotale, primitùs annexum primogenituræ, & cuilibet patrifamilias in ſua familia, ſi tamen is mundus eſſet; quod ſi is immundus & pollutus foret, tunc Leuitæ eius loco agnum immolabant, vti hic dicitur, æquè ac 1. Eſdræ cap. 6. verſ. 20. Immundi quoque non poterant comedere de agno paſchali aliiſque victimis, ſed quia hic erat publica ſolemnitas, & religionis lapſæ reſtauratio, ac magnus immundorum numerus, hinc cum eis pariter diſpenſatum fuit, vt ex eis comederent; Ezechia pro eis Deum deprecante, vt ſequitur. Vnde dicta Exodi 12. v. 6. Ob neceſſitatem ergo quam pariebat paucitas ſacerdotum qui mundi erant, & ob multitudinem & deuotionem populi ex toto Iſraële concurrentis, ac ob copiam victimarum immolandarum, diſpenſatum videtur cum Leuitis, vt non tantùm Agnum paſchalem, ſed & alias victimas ſacrificarent: hoc eſt enim quod diſertè dicitur v. 15. *Sacerdotes quoque atque Leuitæ tandem ſanctificati obtulerunt holocauſta in domo Domini.* Crediderim tamen ſacerdotes ſolos mactaſſe victimas, hoc eſt eas in Dei honorem iugulaſſe, occidiſſe, & ſanguinem effudiſſe, in quo propriè conſiſtebat ratio ſacrificij, quodque facile erat, & parum operæ. Deinde à ſe occiſas victimas tradidiſſe Leuitis, vt ipſi eis pellem detraherent, abluerent, in fruſta conciderent, & conciſas in altari ritè diſpone-

ponerent, ac ſubiecto igne concremarent. Ad A omnia enim hæc non ſufficiebat ſacerdos immolans. Quare Leuitarum ope & opera vti cogebatur, vt dixi Leuit. 1. verſ. 3. Vnde pro, *obtulerunt holocauſta* Hebr. eſt יביאו *iabiu*, id eſt, *intulerunt*, vt vertunt Sept. Vatabl. Pagnin. *holocauſta in domum Domini*, & ſic factum eſt in ſolenni phaſe, quod poſt aliquot annos celebrauit Ioſias c. 35. v. 11. vbi dicitur: *Et immolatum eſt phaſe, aſperſerúntq; ſacerdotes manu ſua ſanguinem* (in altari vt moris erat) *& Leuitæ detraxerunt pelles holocauſtorum.*

Denique patresfamilias qui erant immundi, cedebant Leuitis immolationem agni paſchalis, ipſi tamen ex eodem quoque comedebant ob feſti lætiſſimam ſolennitatem. Maior enim requirebatur mundicia in immolatione agni, B quàm in eius comeſtione; ſicut nunc maior requiritur puritas in ſacerdote celebrante, quàm in laico communicante; præſertim quia hi immundi tam citò non poterant purificari, atque accedebant ad ſacrum agni epulum magna deuotione interna, quam Deus magis requirit & reſpicit, quàm externam luſtrationem.

MAGNA PARS POPVLI QVÆ SANCTIFICATA (id eſt ab immunditia legali expiata & mundata) NON FVERAT, COMEDIT PHASE] A Hebræi apud S. Hieron. tradunt multos ex eis qui immundi comederant phaſe, à Deo plaga cælitùs immiſſa fuiſſe occiſos, ſed orante Ezechia, & populi ignorantiam ac piam intentionem allegante, Deum reliquis pepercisse, & idcircò v. 20. aſſeri Deum eum exaudiuiſſe, & populo placatum eſſe.

QVEM EXAVDIVIT DOMINVS] per ſignum aliquod ſenſibile v. g. mittens ignem è cælo, qui victimas Ezechiæ combureret, vti fecit Abelo Geneſ. 4. Aaroni Leuit. 8. & 9. ac Salomoni 3. Reg. 8. niſi enim fuiſſet hîc ſenſibile ſignum, immundi nec ſecurè nec tanta lætitia ex phaſe comediſſent. Ita Caiet.

B ET LOCVTVS EST EZECHIAS AD COR OMNIVM LEVITARVM; eis blandiendo eoſque laudando, eò quòd haberent INTELLIGENTIAM BONAM SVPER DOMINO] id eſt, eò quòd periti eſſent ſui officij, putà in canendis Deo pſalmis intelligentes & accurati. Aliter Caiet. Locutus eſt eis, inquit, verba penetrantia ad cor, vt curam populi inſtruendi ſuſciperent & continuarent. Vers. 22.

CAPVT TRIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IVdæi in tota Iudæa & in reliquis quinque Iſraëlis tribubus idola, aras & lucos euertunt. Ezechias templi officia & ordines reſtituit.

1. CVmque hæc fuiſſent ritè celebrata, egreſſus eſt omnis Iſraël, qui inuentus
fuerat in vrbibus Iuda, & fregerunt ſimulacra, ſucciderúntque lucos, demoliti
ſunt excelſa, & altaria deſtruxerunt, non ſolùm de vniuerſo Iuda & Benamin,
ſed & de Ephraim quoque & Manaſſe, donec penitus euerterent: reuerſique
ſunt omnes filij Iſraël in poſſeſſiones & ciuitates ſuas. 2. Ezechias
autem conſtituit turmas ſacerdotales & Leuiticas per diuiſiones ſuas, vnumquemque
in officio proprio, tam ſacerdotum videlicet quàm Leuitarum, ad holocauſta
& pacifica, vt miniſtrarent & confiterentur, canerentque in portis caſtrorum
Domini. 3. Pars autem regis erat, vt de propria eius ſubſtantia offerretur
holocauſtum, manè ſemper & veſperè. Sabbatis quoque, & Calendis, &
ſolemnitatibus cæteris, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi, 4. Præcepit etiam
populo habitantium Ieruſalem, vt darent partes ſacerdotibus, & Leuitis, vt poſſent
vacare legi Domini. 5. Quod cùm percrebuiſſet in auribus multitudinis,
plurimas obtulêre primitias filij Iſraël frumenti, vini, & olei, mellis quoque: &
omnium, quæ gignit humus, decimas obtulerunt. 6. Sed & filij Iſraël & Iuda,
qui habitabant in vrbibus Iuda, obtulerunt decimas boum & ouium, decimaſque
ſanctorum, quæ vouerant Domino Deo ſuo: atque vniuerſa portantes, fecerunt
aceruos plurimos. 7. Menſe tertio cœperunt aceruorum iacere fundamenta,
& menſe ſeptimo compleuerunt eos. 8. Cumque ingreſſi fuiſſent Ezechias &
principes eius, viderunt aceruos, & benedixerunt Domino ac populo Iſraël.
9. Interrogauitque Ezechias ſacerdotes & Leuitas, cur ita iacerent acerui.
10. Reſpondit illi Azarias ſacerdos primus de ſtirpe Sadoc, dicens: Ex quo
cœperunt offerri primitiæ in domo Domini, comedimus, & ſaturati ſumus, &
remanſerunt plurima; eò quòd benedixerit Dominus populo ſuo: reliquiarum
autem copia eſt iſta, quam cernis. 11. Præcepit igitur Ezechias vt præpararent
horrea in domo Domini. Quod cùm feciſſent. 12. intulerunt,
tam primitias quàm decimas, & quæcumque vouerant, fideliter. Fuit autem
præfectus eorum Chonenias Leuita, & Semei frater eius, ſecundus, 13. poſt
quem Iahiel, & Azarias, & Nahath, & Aſaël, & Ierimoth, Iozabad quoque; &
Eliel, & Ieſmachias, & Mahath, & Banaias, præpoſiti ſub manibus Choneniæ,

&

& Semei frarris eius, ex imperio Ezechiæ regis & Azariæ pontificis domus Dei,
ad quos omnia pertinebant. 14. Core vero filius Iemna Leuites & ianitor O-
rienralis portæ præpoſitus erat iis quæ ſponte offerebanrur Domino, primitiiſ-
que & conſecraris in Sancta ſanctorum. 15. Et ſub cura eius Eden, & Benia-
min, Ieſue, & Semeias, Amarias quoque & Sechenias, in ciuitatibus ſacerdorum,
vt fideliter diſtribuerenr fratribus ſuis partes, mincribus atque maioribus: 16.
exceptis maribus ab annis rribus & ſuprà, cunctis qui ingrediebantur templum
Domini, & quidquid per ſingulos dies conducebat in miniſterio, atque obſerua-
tionibus iuxta diuiſiones ſuas. 17. Sacerdotibus per familias, & Leuitis à
vigeſimo anno & ſuprà, per ordines & turmas ſuas, 18. vniuerſæque mul-
titudini, tam vxoribus, quàm liberis eorum vtriuſque ſexus, fideliter cibi, de his
quæ ſanctificara fuerant, præbebantur. 19. Sed & filiorum Aaron per agros,
& ſuburbana vrbium ſingularum diſpoſiri erant viri, qui partes diſtribuerenr v-
niuerſo ſexui maſculino de ſacerdotibus & Leuitis. 20. Fecit ergo Ezechias
vniuerſa quæ diximus in omni Iuda: operatuſque eſt bonum & rectum & verum
coram Domino Deo ſuo, 21. in vniuerſa culrura miniſterij domus Domi-
ni, iuxta legem & ceremonias, volens requirere Deum ſuum in toto corde ſuo:
fecitque & proſperarus eſt.

Vers. 2. IN PORTIS CASTRORVM DOMINI] id eſt in portis templi; in templo enim erant turmæ ſacerdotum & Leuitarum in ſuos ordines, quaſi acies militares diſtributi, vt ibi viderentur eſſe caſtra, acies & exercitus Dei, vt patet Numer. 4. & ſeq. vbi Leuitæ dicuntur egredi & ingredi ad militiam templi. Vnde Eccleſia vocatur *caſtrorum acies ordinata*, Cant. 6. 9.

Vers. 3. PARS AVTEM REGIS ERAT] q. d. Ezechias rex has partes, hæc munia circa templi miniſteria ſibi aſſumpſit, vt ipſe ſuppeditaret ſumptus pro iugi ſacrificio, aliiſque victimis, populus verò aleret ſacerdotes & Leuitas (eorum enim reditus ab Achaz & aliis impiis regibus erant diſperſi & diſſipati) *vt poſſent vacare legi Domini*, vt ſcilicet expediti à cura procurandi alimenta, toti vacarent ſuo officio & templi miniſterio.

Vers. 6. DECIMAS SANCTORVM QVÆ VOVERANT DOMINO] Hebr. *Decimas ſanctitatum* id eſt rerum ſanctatum) *quæ erant ſanctificata Deo*, q. d. obtulerunt omnium ſuarum rerum decimas, quæ ex lege iubentur *Deo ſanctificari*, id eſt conſecrari & offerri Numer. 18. verſ. 8. & ſequent. inſuper decimas alias lege non præceptas, ſed quas ipſi vltro *Deo ſanctificarant*, id eſt *vouerant*, dicarant & deſtinarant, vt vertit Noſter, q. d. præter decimas lege præſcriptas, ipſi inſuper ex deuotione & liberalitate alias addiderunt, quas Deo dicarant & vouerant. Numer. 18. 14.

Vers. 7. COEPERVNT ACERVORVM IACERE FVNDAMENTA] id eſt cœperunt colligere primos aceruos; quæ enim prima ſunt, quaſi ſequentium ſunt fundamenta. Ita Vatabl.

A

VT PRÆPARARENT HORREA] Sept. *paſtophoria*, id eſt exedras, ſiue cubicula, in quibus quaſi horreis ſeruarentur primitiæ, decimæ, aliæque res templo oblatæ. Vers. 11.

CONSECRATIS IN SANCTA SANCTORVM] vt ſcilicet ſint ſanctiſſima, quia eas templo & Deo ſanctiſſimo dedicaſtis; primitiæ enim non offerebantur in Sancto ſanctorum, ſed ante atrium ſacerdotum. Simili phraſi v. 6. vocauit *decimas ſanctorum*, id eſt decimas Deo ſanctificatas, hoc eſt conſecratas & oblatas. Vers. 14.

EXCEPTIS MARIBVS AB ANNIS TRIBVS ET SVPRA] hoc eſt, præter pueros trium annorum, Vers. 16.

B

quibus quoque ſicut & aliis omnibus, vſque ad annum vigeſimum præbebantur alimenta, q. d. non tantùm maioribus, qui templo deſeruiebant, ſed & pueris triennibus, imò anniculis & in cunis iacentibus; quin & feminis & puellis paruulis neceſſaria vitæ liberaliter à Præfectis ſubminiſtrabantur; vt ſacerdotes & Leuitæ eos alendi cura non diſtraherentur, ſed toti vacarent Deo & templo. Tanta erat rerum oblatarum abundantia, tanta populi offerentis liberalitas, tanta Ezechiæ regis prouidentia, pietas & deuotio.

PER AGROS] q. d. Ezechias ſicut prouidit Vers. 19.

C

Leuitis in Ieruſalem agentibus, ſic & prouidit de annona iis qui extra Ieruſalem per agros & alias vrbes diſperſi erant.

CAPVT TRIGESIMVMSECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SEnnacherib inuadit Iudæam; Ezechias cum Iſaia Deum inuocat; ille mittit Angelum, qui cædit 180. millia Aſſyriorum. Quare fugit Sennacherib, & à filiis occiditur. Inde intumeſcens Ezechias verſ. 24. morbo percutitur, ſed ab Iſaia curatur, ac poſt multa præclarè geſta moritur, & ſucceſſorem relinquit filium impium Manaſſen.

1. POſt quæ & huiuſcemodi veritatem, venit Sennacherib rex Aſſyriorum, &
ingreſſus Iudam, obſedit ciuitates munitas, volens eas capere. 2. Quod

cùm vidiſſet Ezechias, veniſſe ſcilicet Sennacherib, & totum belli impetum verti contra Ieruſalem, 3. inito cum principibus conſilio, viriſque fortiſſimis, vt obturarent capita fontium, qui erant extra vrbem: & hoc omnium decernente ſententia, 4. congregauit plurimam multitudinem, & obturauerunt cunctos fontes, & riuum qui fluebant in medio terræ, dicentes: Ne veniant reges Aſſyriorum & inueniant aquarum abundantiam. 5. Ædificauit quoque, agens induſtriè, omnem murum, qui fuerat diſſipatus, & extruxit turres deſuper, & forinſecus alterum murum: inſtaurauitque Mello in Ciuitate Dauid, & fecit vniuerſi generis armaturam & clypeos: 6. conſtituitque principes bellatorum in exercitu: & conuocauit vniuerſos in platea portæ ciuitatis, ac locutus eſt ad cor eorum dicens: 7. Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paueatis regem Aſſyriorum, & vniuerſam multitudinem, quæ eſt cum eo: multò enim plures nobiſcum ſunt, quàm cum illo. 8. Cum illo enim eſt brachium carneum: nobiſcum Dominus Deus noſter, qui auxiliator eſt noſter, pugnatque pro nobis. Confortatuſque eſt populus huiuſcemodi verbis Ezechiæ regis Iuda. 9. Quæ poſtquam geſta ſunt, miſit Sennacherib rex Aſſyriorum ſeruos ſuos in Ieruſalem (ipſe enim cum vniuerſo exercitu obſidebat Lachis) ad Ezechiam regem Iuda, & ad omnem populum qui erat in vrbe dicens: 10. Hæc dicit Sennacherib rex Aſſyriorum: In quo habentes fiduciam ſedetis obſeſſi in Ieruſalem? 11. Num Ezechias decipit vos, vt tradat morti in fame & ſiti, aſſirmans quòd Dominus Deus veſter liberet vos de manu regis Aſſyriorum? 12. Numquid non eſt ille Ezechias qui deſtruxit excelſa illius, & altaria, & præcepit Iuda & Ieruſalem, dicens: Coram altari vno adorabitis, & in ipſo comburetis incenſum? 13. An ignoratis quæ ego fecerim, & patres mei, cunctis terrarum populis? numquid præualuerunt dij gentium, omniumque terrarum, liberare regionem ſuam de manu mea? 14. Quis eſt de vniuerſis diis gentium quas vaſtauerunt patres mei, qui potuerit eruere populum ſuum de manu mea, vt poſſit etiam Deus veſter eruere vos de hac manu? 15. Non vos ergo decipiat Ezechias, nec vana perſuaſione deludat, neque credatis ei. Si enim nullus potuit deus cunctarum gentium atque regnorum liberare populum ſuum de manu mea, & de manu patrum meorum, conſequenter nec Deus veſter poterit eruere vos de manu mea. 16. Sed & alia multa locuti ſunt ſerui eius contra Dominum Deum, & contra Ezechiam ſeruum eius: 17. epiſtolas quoque ſcripſit plenas blaſphemiæ in Dominum Deum Iſraël, & locutus eſt aduerſus eum: Sicut dij gentium cæterarum non potuerunt liberare populum ſuum de manu ſua, ſic & Deus Ezechiæ eruere non poterit populum ſuum de manu iſta. 18. Inſuper & clamore magno, lingua Iudaica contra populum qui ſedebat in muris Ieruſalem, perſonabat, vt terreret eos, & caperet ciuitatem. 19. Locutuſque eſt contra Ieruſalem, ſicut aduerſum deos populorum terræ, opera manuum hominum. 20. Orauerunt igitur, Ezechias rex, & Iſaias filius Amos prophetes, aduerſum hanc blaſphemiam, at vociferari ſunt vſque in cælum. 21. Et miſit Dominus angelum, qui percuſſit omnem virum robuſtum & bellatorem, & principem exercitus regis Aſſyriorum: reuerſuſque eſt cum ignominia in terram ſuam. Cumque ingreſſus eſſet domum dei ſui, filij qui egreſſi fuerant de vtero eius, interfecerunt eum gladio. 22. Saluauitque Dominus Ezechiam & habitatores Ieruſalem de manu Sennacherib regis Aſſyriorum, & de manu omnium, & præſtitit eis quietem per circuitum. 23. Multi etiam deferebant hoſtias & ſacrificia Domino in Ieruſalem, & munera Ezechiæ regi Iuda: qui exaltatus eſt poſt hæc coram cunctis gentibus. 24. In diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortem, & orauit Dominum: exaudiuitque eum, & dedit ei ſignum. 25. Sed non iuxta beneficia, quæ acceperat, retribuit, quia eleuatum eſt cor eius: & facta eſt contra eum ira, & contra Iudam & Ieruſalem. 26. Humiliatuſque eſt poſteà, eò quòd exaltatum fuiſſet cor eius, tàm ipſe, quàm habitatores Ieruſalem: & idcircò non venit ſuper eos ira Domini in diebus Ezechiæ. 27. Fuit autem Ezechias diues, & inclytus valdè, & theſauros ſibi plurimos congregauit argenti, & auri, & lapidis pretioſi, aromatum, & armorum vniuerſi generis, & vaſorum magni pretij. 28. Apothecas quoque frumenti, vini, & olei, & præſepia omnium iumentorum, caulaſque pecorum, 29. & vrbes ædificauit ſibi: habebat quippe greges ouium & armentorum innumerabiles, eò quòd dediſſet ei Dominus ſubſtantiam multam nimis. 30. Ipſe eſt Ezechias, qui obturauit

uit

uit ſuperiorem fontem aquarum Gihon,& auertit eas ſubter ad Occidentem Vr-
bis Dauid:in omnibus operibus ſuis fecit proſperè quæ voluit. 31. Atta-
men in legatione principum Babylonis, qui miſſi fuerant ad eum, vt interroga-
rent de portento, quod acciderat ſuper terram, dereliquit eum Deus vt tentare-
tur, & nota fierent omnia quæ erant in corde eius. 32. Reliqua autem ſer-
monum Ezechiæ, & miſericordiarum eius, ſcripta ſunt in viſione Iſaiæ filij Amos
prophetæ, & in Libro regum Iuda & Iſraël. 33. Dormiuitque Ezechias cum
patribus ſuis, & ſepelierunt eum ſuper ſepulchra filiorum Dauid : & celebrauit
eius exequias vniuerſus Iuda, & omnes habitatores Ieruſalem:regnauitque Ma-
naſſes filius eius pro eo.

HOc caput explicui Iſaiæ 36.37.& 38.

Vers. 1. Post qvæ et hvivscemodi veritatem venit Sennacherib] q.d. poſt hæc ab Ezechia verè geſta,& à me verè enarrata, Deus volens probare, exercere & perficere,pietatem, virtutem & confidentiam Ezechiæ, quam habebat in Deum,permiſit vt veniret Sennacherib, ac Iudæam inuaderet.

Vers. 4. Rivvm (fontem Gihon,vt patet v.30.) qvi flvebat in medio terræ] ſcilicet illius quæ adiacebat Ieroſolymæ, q.d. Ezechias aquas, ac præſertim fontem Gihon partim obturauit, vt caſtra Sennacherib ſiti conficeret, partim perfodiendo rupem,in puteos vrbis auertit, vt obſeſſi Iudæi haberent aquam ad potum,& cæteros vſus. Vide dicta Eccli.48.19.

Vers. 21. Misit Dominvs Angelvm] Hanc hiſtoriam Herodotus in Euterpe deprauauit,dicens Sennacherib Ægyptum inuaſiſſe, ſed à ſacerdote Vulcani fugatum per inductos mures,qui arcus & arma Aſſyriorum corrodebant; nam pro Iudæa ſupponit Ægyptum, pro Ezechia ſacerdotem pro Deo Vulcanum, pro Angelo mures. Porrò Sennacherib ipſe in tanta ſuorum clade ſolus penè, *idcircò ſeruatus eſt*, ait,S. Hieron.in cap.36.Iſaiæ,*vt ſciret potentiam Dei & blaſphemantium ora comprimeret, fieretq́, teſtis illius maieſtatis, quàm paulò antè contempſerat. Pharao quoque in decem Ægypti ſeruatur plagis, vt nouiſſimus pereat: quod & iſte paſſus eſt.* Oportebat hominem puniri grauiſſimâ iacturâ maximi florentiſſimique exercitus, & diuitiarum maximarum; quam iacturam non ſenſiſſet, ſi momento cum ſuis periiſſet.Oportebat incredibilem apud ſuos ſubire ignominiam, cuius aut culpâ, aut imperitiâ,tanta ſtrages regnum potentiſſimum perculiſſet. Oportebat denique longè illum acerbiore morte, & modis omnibus exercenda conſumi: multis quippe, vt apparet, gladiorum ictibus confodiendus erat,&

A à filiis, & in loco diuinitati conſecrato. Ita Salianus:non dubium in hac clade ab Angelo cæſum, & magis excruciatum fuiſſe Rabſacen, vtpote in Deum blaſphemum, & in Ezechiam maledicum:porrò opimis tot cæſorum Aſſyriorum ſpoliis ditati ſunt Ezechias & Iudæi.

Filii (Adramelech & Sarazar) interfecervnt evm gladio] Cauſam dat R.Salomon & ex eo Lyran. quòd Sennacherib ad placandos Deos tantæ ſtragis auctores, voluerit eis immolare huſce duos filios: ſed illi id ſubodorati patrem præuenerunt & necarunt. Porrò Sennacherib accepta clade in Iudæa fugit redijtque in ſuam Niniuen, vbi ſæuiit in Iudæos, multoſque occidit; adeò vt Tobias eos ſepeliens, bonis omnibus exutus mortem fu-
B giendo euaſerit, à qua fuga poſt dies 45. Sennacherib à filiis occiſus eſt,quæ omnia narrantur Tobiæ cap.1.v.21 & ſeq. Eamdem R.Salomonis cauſam tradit S.Hier. in Tradit. Eamdemque ex textu Hebræo Tobiæ cap.1. refert Serarius, ac Genebr.in chronol.

Aliam cauſam afferunt Lyran. & Abul. in lib.4 Reg.cap 19 q 31 .ſcilicet Sennacherib occiſum eſſe à duobus filiis ſenioribus, quoniam pater eis poſtpoſitis, Aſſar Addonem minorem natu ſucceſſorem regni eſſe vellet. Cuius electionis cauſam refert Hiſtoria ſcholaſtica in amorem, quo Sennacherib matrem Aſſarhad-
C donis proſequebatur. Quæ fuiſſe putatur cauſa, cur pridem Roboam, Abiam filium Maacha reliquis filiis ſuis antetulerit, vt patet 2.Paralipomenon.11.21.

Verior certiorque cauſa eſt, quam affert Theodor.in lib.4.Reg.dicens:*Quoniam aduerſus Deum,qui ipſum fecerat, rabie fuerat percitus, ab iis qui ex ipſo procreati fuerant, ſuis interfectus.*

De portento] retroceſſionis ſolis & vmbræ in Horologio Achaz,de quo fusè egi Iſaiæ 38. Vers. 31.

CAPVT TRIGESIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

MAnaſſes ob idololatriam & ſcelera vinctus in Babylonem traducitur,vbi pœnitens regno reſtituitur, & Dei cultum reſtaurat. Succedit ei impius filius Amon, ac huic pius filius Ioſias.

1. DVodecim annorum erat Manaſſes cùm regnare cœpiſſet, & quinquaginta
quinque annis regnauit in Ieruſalem. 2. Fecit autem malum co-
ram Domino, iuxta abominationes gentium, quas ſubuertit Dominus coram fi-
liis Iſraël: 3. & conuerſus inſtaurauit excelſa, quæ demolitus fuerat Ezechias

pater

pater eius:conſtruxitque aras Baalim,& fecit lucos,& adorauit omnem militiam
cæli,& coluit eam. 4. Ædificauit quoque altaria in domo Domini,de qua di-
xerat Dominus : In Ieruſalem erit nomen meum in æternum. 5. Ædificauit au-
tem ea cuncto exercitui cæli, in duobus atriis domus Domini. 6. Tranſireque
fecit filios ſuos per ignem in Vallebenennom:obſeruabat ſomnia, ſectabatur au-
guria,maleficis artibus inſeruiebat, habebat ſecum magos, & incantatores : mul-
taque mala operatus eſt coram Domino, vt irritaret eum. 7. Sculptile quoque
& conflatile ſignum poſuit in domo Dei, de qua locutus eſt Deus ad Dauid , &
ad Salomonem filium eius, dicens: In domo hac & in Ieruſalem, quam elegi de
cunctis tribubus Iſraël, ponam nomen meum in ſempiternum. 8. Et moueri
non faciam pedem Iſraël de terra, quam tradidi patribus eorum:ita dumtaxat ſi
cuſtodierint facere quæ præcepi eis,cunctamque legem & ceremonias, atque iu-
dicia per manum Moyſi. 9. Igitur Manaſſes ſeduxit Iudam,& habitatores
Ieruſalem, vt facerent malum ſuper omnes gentes, quas ſubuerterat Dominus à
facie filiorum Iſraël. 10. Locutuſque eſt Dominus ad eum, & ad populum
illius, & attendere noluerunt. 11. Idcirco ſuperinduxit eis principes exerci-
tus regis Aſſyriorum:ceperuntque Manaſſen,& vinctum catenis atque compedi-
bus duxerunt in Babylonem. 12. Qui poſtquam coanguſtatus eſt, orauit Do-
minum Deum ſuum : & egit pœnitentiam valdè coram Deo patrum ſuorum.
13. Deprecatuſque eſt eum, & obſecrauit intentè : & exaudiuit orationem eius,
reduxitque eum Ieruſalem in regnum ſuum, & cognouit Manaſſes quòd Domi-
nus ipſe eſſet Deus. 14. Poſt hæc ædificauit murum extra ciuitatem Dauid, ad
Occidentem Gihon in conualle, ab introitu portæ piſcium per circuitum vſque
ad Ophel, & exaltauit illum vehementer : conſtituitque principes exercitus in
cunctis ciuitatibus Juda munitis: 15. & abſtulit deos alienos,& ſimulacrum de
domo Domini, aras quoque, quas fecerat in monte domus Domini,& in Jeruſa-
lem, & proiecit omnia extra vrbem. 16. Porrò inſtaurauit altare Domini,&
immolauit ſuper illud victimas, & pacifica, & laudem: præcepitque Judæ vt ſer-
uiret Domino Deo Jſraël. 17. Attamen adhuc populus immolabat in excelſis
Domino Deo ſuo: 18. Reliqua autem geſtorum Manaſſe: & obſecratio eius ad
Deum ſuum: verba quoque Videntium,qui loquebantur ad eum in nomine Do-
mini Dei Jſraël, continentur in ſermonibus regum Jſraël. 19. Oratio quoque
eius & exauditio, & cuncta peccata atque contemptus,loca etiam in quibus ædi-
ficauit excelſa,& fecit lucos & ſtatuas,antequam ageret pœnitentiam,ſcripta ſunt
in ſermonibus Hozai. 20. Dormiuit ergo Manaſſes cum patribus ſuis, & ſe-
pelierunt eum in domo ſua: regnauitque pro eo filius eius Amon. 21. Viginti
duorum annorum erat Amon cùm regnare cœpiſſet,& duobus annis regnauit in
Jeruſalem. 22. Fecitque malum in conſpectu Domini, ſicut fecerat Manaſſes
pater eius:& cunctis idolis, quæ Manaſſes fuerat fabricatus, immolauit atque ſer-
uiuit. 23. Et non eſt reueritus faciem Domini, ſicut reueritus eſt Manaſſes
pater eius : & multò maiora deliquit. 24. Cumque coniuraſſent aduerſus eum
ſerui ſui, interfecerunt eum in domo ſua. 25. Porrò reliqua populi multitu-
do, cæſis iis, qui Amon percuſſerant, conſtituit regem Joſiam filium eius pro eo.

Vers. 3. ADORAVIT OMNEM MILITIAM CÆLI] puta Solem, Lunam, cæteraque ſidera quæ quaſi milites Dei ordinata acie incedunt, ac pro Deo cùm opus eſt pugnant, vibrantque in hoſtes tonitrua & fulmina. Ita S.Hier.

Vers. 10. LOCVTVSQVE EST DOMINVS AD EVM] non per ſe, ſed per Iſaiam, alioſque prophetas. 4. Reg. 21. 10.

Vers. 11. VINCTVM CATENIS DVXERVNT IN BABYLONEM] Manaſſi in carcere dabatur paruus panis in furfuribus, paruo pondere,& parua menſura aquæ cum aceto, vt viueret, aiunt quidam Codices Græci hîc & Auctor imperfecti hom. 1. in Matth.& S.Clemens lib. 2. conſtit. c. 22.

Vers. 16. IMMOLAVIT SVPER ILLVD VICTIMAS (ho- A locauſta & hoſtias pro peccato) ET PACIFICA (id eſt, hoſtias pro pace, id eſt ſalute tum ſua, tum populi) ET LAVDEM] Hebr. תודה *toda*, id eſt hoſtias euchariſticas, in Dei laudem,& gratiarum actionem pro libertate recepta, ait Caiet.& Vatabl.

Vers. 19. ORATIO QVOQVE EIVS] extat oratio Manaſſis pœnitentis pia & proba, ſed non habet authoritatem Canonicæ Script. ideoque in calcem Bibliorum reiecta eſt.

SCRIPTA SVNT IN SERMONIBVS HOZAI] Hebræi apud S.Hier. cenſent *Hozai* eſſe Iſaiam B prophetam. Sept. *Hoſai* accipiunt vt nomen nõ proprium, ſed appellatiuum, vertuntque : *videntium*, id eſt prophetarum. Sic & Vatabl.

CAPVT

CAPVT TRIGESIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ioſias omnem idololatriam ſuccidit, Dei templum cultumque inſtaurat, ac fœdus nouum inter Deum & populum ſancit.

1. OCto annorum erat Ioſias cùm regnare cœpiſſet, & triginta & vno anno re-
gnauit in Ieruſalem. 2. Fecitque quod erat rectum in conſpectu Do-
mini, & ambulauit in viis Dauid patris ſui: non declinauit neque ad dextram,
neque ad ſiniſtram. 3. Octauo autem anno regni ſui, cùm adhuc eſſet puer, cœ-
pit quærere Deum patris ſui Dauid: & duodecimo anno poſtquam regnare cœ-
perat, mundauit Iudam & Ieruſalem ab excelſis, & lucis, ſimulacriſque & ſcul-
ptilibus. 4. Deſtruxeruntque coram eo aras Baalim: & ſimulacra, quæ
ſuperpoſita fuerant, demoliti ſunt: lucos etiam, & ſculptilia ſuccidit atque com-
minuit: & ſuper tumulos eorum, qui eis immolare conſueuerant, fragmenta di-
ſperſit. 5. Oſſa præterea ſacerdotum combuſſit in altaribus idolorum, munda-
uitque Iudam & Ieruſalem. 6. Sed & in vrbibus Manaſſe, & Ephraim, & Si-
meon, vſque Nephthali, cuncta ſubuertit. 7. Cumque altaria diſſipaſſet, & lu-
cos, & ſculptilia contriuiſſet in fruſta, cunctaque delubra demolitus eſſet de vni-
uerſa terra Iſraël, reuerſus eſt in Ieruſalem. 8. Igitur anno octauodecimo re-
gni ſui, mundata iam terra, & templo Domini, miſit Saphan filium Eſeliæ, &
Maaſiam principem ciuitatis, & Ioha filium Ioachaz à commentariis, vt inſtau-
rarent domum Domini Dei ſui. 9. Qui venerunt ad Helciam ſacerdotem ma-
gnum: acceptamque ab eo pecuniam, quæ illata fuerat in domum Domini, &
quam congregauerant Leuitæ, & ianitores, de Manaſſe, & Ephraim, & vniuer-
ſis reliquiis Iſraël, ab omni quoque Iuda, & Beniamin, & habitatoribus Ieruſa-
lem, 10. tradiderunt in manibus eorum qui præerant operariis in domo Do-
mini, vt inſtaurarent templum, & infirma quæque ſarcirent. 11. At illi dede-
runt eam artificibus, & cæmentariis, vt emerent lapides de lapicidinis, & ligna
ad commiſſuras ædificij, & ad contignationem domorum, quas deſtruxerant re-
ges Iuda. 12. Qui fideliter cuncta faciebant. Erant autem præpoſiti operan-
tium, Iahath & Abdias de filiis Merari, Zacharias & Moſollam de filiis Caath,
qui vrgebant opus: omnes Leuitæ ſcientes organis canere. 13. Super eos verò,
qui ad diuerſos vſus onera portabant, erant ſcribæ, & magiſtri de Leuitis ianito-
res. 14. Cumque efferrent pecuniam, quæ illata fuerat in templum Domi-
ni, reperit Helcias ſacerdos Librum legis Domini per manum Moyſi. 15. Et
ait ad Saphan ſcribam: Librum legis inueni in domo Domini: Et tradidit ei. 16.
At ille intulit volumen ad regem, & nuntiauit ei dicens: Omnia quæ dediſti in ma-
nu ſeruorum tuorum, ecce complentur. 17. Argentum, quod repertum eſt in
domo Domini, conflauerunt: datumque eſt præfectis artificum, & diuerſa opera
fabricantium. 18. Præterea tradidit mihi Helcias ſacerdos hunc librum.
Quem cùm rege præſente recitaſſet, 19. audiſſetque ille verba legis, ſcidit
veſtimenta ſua: 20. & præcepit Helciæ, & Ahicam filio Saphan, & Abdon fi-
lio Micha, Saphan quoque ſcribæ, & Aſaæ ſeruo regis, dicens: 21. Ite, & ora-
te Dominum pro me, & pro reliquiis Iſraël & Iuda, ſuper vniuerſis ſermonibus
Libri iſtius, qui repertus eſt: magnus enim furor Domini ſtillauit ſuper nos, eò
quòd non cuſtodierint patres noſtri verba Domini, vt facerent omnia quæ ſcri-
pta ſunt in iſto volumine. 22. Abiit ergo Helcias, & hi qui ſimul à rege miſſi
fuerant, ad Oldam propheti dem, vxorem Sellum filij Thecuath, filij Haſra cu-
ſtodis veſtium: quæ habitabat in Ieruſalem in ſecunda: & locuti ſunt ei verba,
quæ ſuprà narrauimus. 23. At illa reſpondit eis: Hæc dicit Dominus Deus
Iſraël: Dicite viro, qui miſit vos ad me: 24. Hæc dicit Dominus: Ecce ego in-
ducam mala ſuper locum iſtum, & ſuper habitatores eius, cunctaque maledicta
quæ ſcripta ſunt in Libro hoc; quem legerunt coram rege Iuda. 25. Quia de-
reliquerunt me, & ſacrificauerunt diis alienis, vt me ad iracundiam prouocarent
in cunctis operibus manuum ſuarum, idcircò ſtillabit furor meus ſuper locum
iſtum, & non extinguetur. 26. Ad regem autem Iuda, qui miſit vos pro Do-
mino deprecando; ſic loquimini: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Quoniam
audiſti verba voluminis, 27. atque emollitum eſt cor tuum, & humiliatus es

in

in conſpectu Dei, ſuper his quæ dicta ſunt contra locum hunc, & habitatores Je-
ruſalem, reueritusque faciem meam, ſcidiſti veſtimenta tua, & fleuiſti coram me:
ego quoque exaudiui te, dicit Dominus. 28. Jam enim colligam te ad patres
tuos, & inferêris in ſepulchrum tuum in pace: nec videbunt oculi tui omne ma-
lum, quod ego inducturus ſum ſuper locum iſtum; & ſuper habitatores eius. Re-
tulerunt itaque regi cuncta quæ dixerat. 29. At ille conuocatis vniuerſis
maioribus natu Juda & Jeruſalem, 30. aſcendit in domum Domini, vnaque
omnes viri Juda & habitatores Jeruſalem, Sacerdotes & Leuitæ, & cunctus po-
pulus à minimo vſque ad maximum. Quibus audientibus in domo Domini, le-
git rex omnia verba voluminis, 31. & ſtans in tribunali ſuo, percuſſit fœdus
coram Domino, vt ambularet poſt eum, & cuſtodiret præcepta, & teſtimonia, &
iuſtificationes eius, in toto corde ſuo, & in tota anima ſua, faceretque quæ ſcri-
pta ſunt in volumine illo, quod legerat. 32. Adiurauit quoque ſuper hoc
omnes, qui reperti fuerant in Jeruſalem & Beniamin: & fecerunt habitatores Je-
ruſalem iuxta pactum Domini Dei patrum ſuorum. 33. Abſtulit ergo Joſias
cunctas abominationes de vniuerſis regionibus filiorum Jſraël: & fecit omnes,
qui reſidui erant in Jſraël, ſeruire Domino Deo ſuo. Cunctis diebus eius non re-
ceſſerunt à Domino Deo patrum ſuorum.

VERS. 3. DVODECIMO ANNO, &c. MVNDAVIT IVDA] id eſt mundare cœpit; nam mundationem hanc perfecit poſt ſex annos anno regni ſui 18. vt dicitur v. 8.

VERS. 5. OSSA PRÆTEREA SACERDOTVM (idolorum v. g. vitulorum aureorum) COMBVSSIT IN ALTARIBVS IDOLORVM] ſcilicet vt contactu & combuſtione cadauerum hominum tam impiorum altaria ipſa contaminarentur, infamarentur, & horrori forent, ne quis deinceps in iis victimas idolis immolaret.

VERS. 15. INVENI LIBRVM LEGIS IN DOMO DOMINI] Genebr. in chronol. cenſet fuiſſe hoc exemplar, quod à Moyſe vel ab alio eo viuo ſcriptum fuerat, & in ſanctuario poſitum ante 800. annos, vt propterea maiore deuotione acceptum & maiore fructu lectum fuerit. Porrò non eſt A dubium alibi in Iudæa, & in aliis prouinciis apud Iudæos pios & doctos extitiſſe plures libros legis: incredibile ergo videtur quod nonnulli aiunt, omnes libros S. Script. cum templo à Chaldæis fuiſſe combuſtos, ac ab Eſdra ex memoria reſtitutos.

VERS. 28. INFERERIS IN SEPVLCHRVM TVVM IN PACE] Dices. Ioſias in prælio occiſus eſt à Pharaone Nechao, ergo non pacificè, ſed violenta morte occubuit. Reſp. pacem non priuatam Ioſiæ, ſed publicam Reip. hîc intelligi: viuente enim Ioſia & moriente, Iudæa gaudebat pace B & rerum abundantia, at poſt mortem eius inuaſa fuit à variis gentibus, præſertim Babyloniis, qui illam ſub Sedecia filio Ioſiæ funditus euerterunt. Hunc eſſe ſenſum liquet ex ſequentibus, vbi ſic ſe Script. explicat.

CAPVT TRIGESIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ioſias celebrat Phaſe ſolemne; idem Pharaoni occurrens, in prælio occiditur ſummo omnium luctu, ſed præcipuè Jeremiæ.

1. Fecit autem Joſias in Jeruſalem Phaſe Domino, quod immolatum eſt quar-
tadecima die menſis primi: 2. & conſtituit Sacerdotes in officiis ſuis,
hortatusque eſt eos vt miniſtrarent in domo Domini. 3. Leuitis quoque, ad
quorum eruditionem omnis Jſraël ſanctificabatur Domino, locutus eſt: Ponite
arcam in ſanctuario templi, quod ædificauit Salomon filius Dauid rex Jſraël, ne-
quaquam enim eam vltra portabitis: nunc autem miniſtrate Domino Deo ve-
ſtro, & populo eius Jſraël. 4. Et præparate vos per domos & cognationes ve-
ſtras, in diuiſionibus ſingulorum, ſicut præcepit Dauid rex Jſraël, & deſcripſit Sa-
lomon filius eius. 5. Et miniſtrate in ſanctuario per familias turmasque Leui-
ticas, 6. & ſanctificati immolate Phaſe: fratres etiam veſtros, vt poſſint iuxta
verba quæ locutus eſt Dominus in manu Moyſi facere, præparate. 7. De-
dit præterea Joſias omni populo, qui ibi fuerat inuentus in ſollemnitate Phaſe,
agnos & hœdos de gregibus & reliqui pecoris triginta millia, boum quoque tria
millia, hæc de regis vniuerſa ſubſtantia. 8. Duces quoque eius, ſponte
quod vouerant, obtulerunt, tam populo, quàm Sacerdotibus, & Leuitis. Porrò
Helcias, & Zacharias, & Iahiel, principes domus Domini, dederunt Sacerdoti-
bus ad faciendum Phaſe pecora commixtim duo millia ſexcenta, & boues tre-
centos, 9. Chonenias autem, & Semeias, etiam Nathanaël, fratres eius, nec

non Haſabias, & Jehiel, & Jezabad, principes Leuitarum, dederunt cæteris Le-
uitis ad celebrandum Phaſe quinque millia pecorum, & boues quingentos.
10. Præparatumque eſt miniſterium, & ſteterunt ſacerdotes in officio ſuo:Le-
uitæ quoque in turmis, iuxta regis Imperium. 11. Et immolatum eſt Phaſe:
aſperſeruntque Sacerdotes manu ſua ſanguinem, & Leuitæ detraxerunt pelles
holocauſtorum: 12. & ſeparauerunt ea vt darent per domos & familias ſingu-
lorum, & offerrentur Domino, ſicut ſcriptum eſt in Libro Moyſi: de bobus
quoque fecerunt ſimiliter. 13. Et aſſauerunt Phaſe ſuper ignem, iuxta quod
in lege ſcriptum eſt: pacificas verò hoſtias coxerunt in lebetibus, & caeabis, &
ollis, & feſtinatò diſtribuerunt vniuerſæ plebi: 14. ſibi autem, & Sacerdoti-
bus poſteà parauerunt: nam in oblatione holocauſtorum & adipum vſque ad
noctem ſacerdotes fuerunt occupati: vnde Leuitæ ſibi, & ſacerdotibus filiis Aa-
ron parauerunt nouiſſimis. 15. Porrò cantores filij Aſaph ſtabant in ordine
ſuo, iuxta præceptum Dauid, & Aſaph, & Heman, & Jdithun, prophetarum regis:
Ianitores verò per portas ſingulas obſeruabant, ita vt nec puncto quidem diſce-
derent à miniſterio: quam ob rem & fratres eorum Leuitæ parauerunt eis cibos.
16 Omnis igitur cultura Domini ritè completa eſt in die illa, vt facerent
Phaſe, & offerrent holoca..ta ſuper altare Domini, iuxta præceptum regis Io-
ſiæ. 17. Feceruntque filij Iſraël, qui reperti fuerant ibi, Phaſe in tempore illo,
& ſollemnitatem azymorum ſeptem diebus. 18. Non fuit Phaſe ſimile huic in
Iſraël à diebus Samuelis prophetæ: ſed nec quiſquam de cunctis regibus Iſraël
fecit Phaſe ſicut Ioſias, Sacerdotibus, & Leuitis, & omni Iudæ, & Iſraël qui reper-
tus fuerat, & habitantibus in Ieruſalem. 19. Octauodecimo anno regni Ioſiæ
hoc Phaſe celebratum eſt. 20. Poſtquam inſtaurauerat Ioſias templum, aſ-
cendit Nechao rex Ægypti ad pugnandum in Charcamis iuxta Euphratem: &
proceſſit in occurſum eius Ioſias. 21. At ille, miſſis ad eum nuntiis, ait: Quid
mihi & tibi eſt rex Iuda? non aduerſum te hodie venio, ſed contra aliam pugno
domum, ad quam me Deus feſtinatò ire præcepit: deſine aduerſum Deum facere,
qui mecum eſt, ne interficiat te. 22. Noluit Ioſias reuerti, ſed præparauit
contra eum bellum, nec acquieuit ſermonibus Nechao ex ore Dei: verùm perre-
xit vt dimicaret in campo Mageddo. 23. Ibique vulneratus à ſagittariis, dixit
pueris ſuis: Educite me de prælio, quia oppidò vulneratus ſum. 24. Qui
tranſtulerunt eum de curru in alterum currum, qui ſequebatur eum more regio,
& aſportauerunt eum in Ieruſalem, mortuuſque eſt, & ſepultus in mauſoleo pa-
trum ſuorum: & vniuerſus Juda & Jeruſalem luxerunt eum: 25. Jeremias ma-
ximè: cuius omnes cantores atque cantatrices, vſque in præſentem diem, lamen-
tationes ſuper Joſiam replicant; & quaſi lex obtinuit in Jſraël: Ecce ſcriptum
fertur in lamentationibus. 26. Reliqua autem ſermonum Joſiæ & miſericordia-
rum eius, quæ lege præcepta ſunt Domini, 27. opera quoque illius prima & no-
uiſſima, ſcripta ſunt in Libro regum Juda & Jſraël.

VERS. 3. PONITE ARCAM IN SANCTVARIO TEMPLI] Tradunt Hebræi apud S. Hieron. arcam è Sancto ſanctorum ablatam eſſe tempore Manaſſis & Amon, ne ſimul cum eorum idolis conſiſteret in templo. Quare tranſlatam eſſe in domum Sellum, qui erat auunculus Ieremiæ, & maritus Oldæ prophetiſſæ cap. 34. verſ. 22 nunc verò idolis ablatis à Ioſia arcam templo locoque ſuo fuiſſe reſtitutam. Quo facto Ioſias ait Leuitis: *nequaquam eam vltra portabitis*, id eſt arcam ampliùs è templo non exportabitis; quare deinceps vos coram arca *miniſtrate Domino*, ac ſimul, *populo eius Iſraël*; vt populum in lege cultuque Dei inſtruatis & dirigatis.

AD FACIENDVM PHASE, &c. BOVES TRECENTOS] Hinc patet *Phaſe* ſignificare non tantùm Agnum Paſchalem, ſed & boues, cæteraſque victimas quæ in paſchate Deo immolabantur.

VERS. 11. ASPERSERVNTQVE SACERDOTES MANV SANGVINEM] in altari holocauſtorum, vt lege

A erat præſcriptum. Omnis enim ſanguis Deo debebatur, ideoque effundebatur in altari vel iuxta altare. Altare enim repræſentabat Deum.

ET LEVITÆ DETRAXERVNT PELLES HOLOCAVSTORVM] vt deinde ſacerdotes carnes in fruſta conciſas altari imponerent, & ſubiecto igne Deo cremarent.

VERS. 12. ET SEPARAVERVNT EA] ſcilicet holocauſta (vt habent Hebr.) iam dicta; vt illa integrè *offerrentur Domino*, & tota cremarentur, *Separauerunt*, inquam, holocauſta à cæteris victimis, vt eas *darent* (id eſt diſtribuerent) *per domos & familias ſingulorum*; vt ſcilicet ſinguli eas
B offerrent Deo in victimas pacificas, ac deinde ex eiſdem epulum ſacrum inſtruerent, & conuiuia celebrarent. Patet ex dictis verſ. 7. & ſeq.

VERS. 15. ASAPH ET HEMAN ET IDITHVN PROPHETARVM REGIS] id eſt Cantorum Dauidis. Prophetæ enim vocantur Cantores, qui Deo laudes & Pſalmos canebant. Ita Hebr. apud S. Hier.

A S.Hier. Erant tamen aliqui ex eis veri prophetæ, vti Aſaph, qui inſtinctu Dei plures pſalmos compoſuit & dictauit.

Vers. 22. CONTRA ALIAM PVGNO DOMVM] ſcilicet contra regem Aſſyriorum, vt patet 4. Reg. 23. 29. Abul. in 4. Reg. cap. 23. q. 41. & 42. cenſet, *aliam domum*, ſiue aliam familiam, aliumque regem, contra quem ſe pergere dicit Pharao, fuiſſe Adadremmon regem Syriæ Ioſiæ fœderatum, ideoque Ioſiam prohibuiſſe Pharaonem tranſitu per Iudæam, vt ſuo amicique regno conſuleret. Id hauſit Abul. ex Herodoto lib. 2. ſub finem, qui ait regem Ægypti nomine *Necum* filium Pſammitichi conflixiſſe cum Syris, & in Magdalo victoria potitum: vbi videntur B nomina eſſe corrupta, vt *Necum* ponatur pro *Nechao*, Syri pro Aſſyriis, Magdalo pro Mageddo. Verùm hæc ſententia eſt improbabilis; tum quia nemo huius Adadremmon regis Syriæ meminit; tum quia Pharao pergebat contra Aſſyrios habitantes iuxta Euphratem, non contra Syros habitantes iuxta Libanum.

Alij cenſent Pharaonem perrexiſſe propriè contra regem Aſſyriorum; verùm nec hoc dici poteſt; nam Aſarhaddon filius Sennacherib poſt cladem patris ab Angelo acceptam in Iudæa, tantùm decem annis regnauit, ac cum eo & in eo quaſi vltimo rege deſiit regnum Aſſyriorum ſub annum Ezechiæ regis Iuda 25. qui hunc annum 31. & vltimum Ioſiæ anteceſſit C nonaginta annis. Quare deficiente Aſarhaddon & regno Aſſyriorum (vnde poſt Aſarhaddon in Script. nulli nominantur reges Aſſyriorum, ſed Babyloniorum duntaxat) ſurrexit regnum Chaldæorum per Merodach, cui ſucceſſit Ben-Merodach, huic Nabopolaſſar; qui alio nomine dictus eſt Nabuchodonoſor ſenior, qui dominabatur Aſſyriis æquè ac Babylonis: vnde nunc Aſſyriorum, nunc Babyloniorum rex vocatur. Atque hic eſt contra quem pugnauit Pharao Nechao, cùm occidit Ioſiam, ac videtur eum ſuperaſſe. Vnde hanc patris ſui cladem vlturus eius filius Nabuchodonoſor iunior cognomento Magnus, qui Iudæam, Aſiam, multaque alia ſubegit, ſeſeque fecit Monarcham, inuaſit Ægyptum, conflixit cum Nechao, eumque occidit, ac Ægyptum occupauit, vti eidem prædixerat Ieremias cap. 46. & Ezechiel cap. 29. vide ibi dicta. Ita Salianus & alij. Plura hac de re dixi 4. Reg. 24. 1.

AD QVAM ME DEVS FESTINATO IRE PRÆCEPIT] per oraculum Ieremiæ non ſcriptum, ſed viua voce editum, quod ipſe Ieremias per nuntium Pharaoni ſignificauit, vt tradunt Hebræi apud S. Hier. Vnde & S. Iuſtin. q. 89. ad Orthodoxos, docet Ioſiam ideò occiſum, eò quòd monitis Ieremiæ, vt Pharaoni ſeſe non opponeret, minimè paruerit.

MORTVVSQVE EST] non in Ieruſalem, vt vult Ioſeph. ſed in Mageddo occiſus; vnde eum mortuum tranſtulerunt in Ieruſalem, vt in ſepulchro regum ſepelirent. Vers. 24.

ET QVASI LEX OBTINVIT IN ISRAEL] q.d. Mos apud Iſraëlitas obtinuit adeò fixus & certus, vt inſtar legis eſſe videretur; vt ſcilicet cantores & cantatrices, dum ob lugubrem aliquẽ caſum funebre vel triſte carmen vel næniam canere volunt, vſurpent canantque lamentationem Ieremiæ de morte Ioſiæ, quam ſi noſſe cupis: *Ecce ſcriptum fertur in lamentationibus* Ieremiæ: Ieremias enim in Threnis ſub finem videtur lugere mortem Ioſiæ, vt cenſet Chald. Ioſeph. Hebr. apud S. Hier. Lyran. Abul. & Hugo, quamuis, vt ibi dixi, verius ſit Threnos Ieremiæ de morte Ioſiæ alios fuiſſe ab eius Threnis qui extant in S. Script. quare Threni de morte Ioſiæ iniuria temporum interciderunt. Vers. 25.

CAPVT TRIGESIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PAtri Ioſiæ ſuccedit filius Joachaz, quem Nechao in Ægyptum abducit. Huic ſuccedit frater Ioakim, huic filius Ioachin, huic patruus Sedecias, qui omnes cum maiore populi parte in Babylonem abducuntur à Nabuchodonoſor. Hic enim Ieruſalem cum templo ſuccendit, vt Judæa manſerit deſolata vſque ad annum primum Cyri primi Perſarum Monarchæ.

1. TVlit ergo populus terræ Ioachaz filium Ioſiæ, & conſtituit regem pro pa-
tre ſuo in Ieruſalem. 2. Viginti trium annorum erat Ioachaz cùm re-
gnare cœpiſſet, & tribus menſibus regnauit in Ieruſalem. 3. Amouit autem
eum rex Ægypti cùm veniſſet in Ieruſalem, & condemnauit terram centum ta-
lentis argenti, & talento auri. 4. Conſtituitque pro eo regem, Eliakim fra-
trem eius, ſuper Iudam & Ieruſalem: & vertit nomen eius Ioakim: ipſum verò
Ioachaz tulit ſecum, & abduxit in Ægyptum. 5. Vigintiquinque annorum erat
Ioakim cùm regnare cœpiſſet, & vndecim annis regnauit in Ieruſalem: fecitque
malum coram Domino Deo ſuo. 6. Contra hunc aſcendit Nabuchodonoſor
rex Chaldæorum, & vinctum catenis duxit in Babylonem. 7. Ad quam & va-
ſa Domini tranſtulit, & poſuit ea in templo ſuo. 8. Reliqua autem verborum
Ioakim, & abominationum eius, quas operatus eſt, & quæ inuenta ſunt in eo,
continentur in Libro regum Iuda & Iſraël. Regnauit autem Ioachin filius eius
pro eo. 9. Octo annorum erat Ioachin cùm regnare cœpiſſet, & tribus men-
ſibus

ſibus, ac decem diebus regnauit in Ieruſalem, fecitque malum in conſpectu Do-
mini. 10. Cumque anni circulus volueretur, miſit Nabuchodonoſor rex, qui
adduxerunt eum in Babylonem, aſportatis ſimul pretioſiſſimis vaſis domus Do-
mini. Regem verò conſtituit Sedeciam patruum eius ſuper Judam & Jeruſalem.
11. Viginti & vnius anni erat Sedecias cùm regnare cœpiſſet, & vndecim annis
regnauit in Ieruſalem, 12. Fecitque malum in oculis Domini Dei ſui, nec eru-
buit faciem Ieremiæ prophetæ, loquentis ad ſe ex ore Domini. 13. A rege
quoque Nabuchodonoſor receſſit, qui adiurauerat eum per Deum: & indura-
uit ceruicem ſuam & cor, vt non reuerteretur ad Dominum Deum Iſraël. 14.
Sed & vniuerſi principes ſacerdotum, & populus, præuaricati ſunt iniquè iuxta
vniuerſas abominationes Gentium, & polluerunt domum Domini, quam ſanctifi-
cauerat ſibi in Ieruſalem. 15. Mittebat autem Dominus Deus patrum ſuo-
rum ad illos per manum nuntiorum ſuorum, de nocte conſurgens, & quotidie
commonens: eò quòd parceret populo & habitaculo ſuo. 16. At illi ſubſan-
nabant nuntios Dei, & paruipendebant ſermones eius illudebantque prophetis,
donec aſcenderet furor Domini in populum eius, & eſſet nulla curatio. 17. Ad-
duxit enim ſuper eos regem Chaldæorum, & interfecit iuuenes eorum gladio in
domo ſanctuarij ſui: non eſt miſertus adoleſcentis, & virginis, & ſenis, nec de-
crepiti quidem, ſed omnes tradidit in manibus eius. 18. Vniuerſaque va-
ſa domus Domini, tam maiora, quàm minora: & theſauros templi, & regis, &
principum tranſtulit in Babylonem. 19. Incenderunt hoſtes domum Dei, de-
ſtruxeruntque murum Ieruſalem, vniuerſas turres combuſſerunt, & quidquid pre-
tioſum fuerat, demoliri ſunt. 20. Si quis euaſerat gladium, ductus in Baby-
lonem ſeruiuit regi & filiis eius, donec imperaret rex Perſarum, 21. & com-
pleretur ſermo Domini ex ore Ieremiæ, & celebraret terra ſabbata ſua: cunctis e-
nim diebus deſolationis egit ſabbatum, vſque dum complerentur ſeptuaginta
anni. 22. Anno autem primo Cyri regis Perſarum, ad explendum ſermonem
Domini, quem locutus fuerat per os Ieremiæ, ſuſcitauit Dominus ſpiritum Cyri
regis Perſarum: qui iuſſit prædicari in vniuerſo regno ſuo, etiam per ſcripturam,
dicens: 23. Hæc dicit Cyrus rex Perſarum: Omnia regna terræ dedit mihi
Dominus Deus cæli, & ipſe præcepit mihi vt ædificarem ei domum in Ieruſalem,
quæ eſt in Iudæa: quis ex vobis eſt in omni populo eius? ſit Dominus Deus ſuus
cum eo, & aſcendat.

Vers. 6. ET VINCTVM (Ioakim) CATENIS DVXIT IN BABYLONEM] ſcilicet anno tertio regni Ioakim, qui in Babylone res ſuas cōponens, & fœdus cum eo renouans, ſolitumque tributum promittens, ab eo liber dimiſſus eſt in Ieruſalē, vbi anno vndecimo regni ſui rurſùm rebellans, à Chaldæis occiſus eſt, vt dixi Ierem. 22. 19.

Vers. 8. ET QVÆ INVENTA SVNT IN EO] Lyran. Abul. q. 39. in cap. 25. lib. 4. Reg. Vatabl. Magiſter hiſtor. Scholaſtic. Pererius lib. 1. in Danielem, ſub initium, & alij ex Hebræis referunt, in cadauere huius regis inuentas fuiſſe quaſdam notas impreſſas, & quædam ſtigmata inuſta in honorem Deorum ſuorum, quorum ipſe adhuc B viuens ſe ſtigmaticum ſeruum profitebatur. Quid miſerius & infelicius, quàm Regem diademate coronatum eò ſe abieciſſe, vt ſtigmaticum diaboli mancipium redderetur? Contrà verò Diuus Paulus: *De cætero*, inquit, *nemo mihi moleſtus ſit; ego enim ſtigmata Domini* IESV *in corpore meo porto*. Galat. 6. v. 17.

Vers. 9. OCTO ANNORVM ERAT IOACHIN CVM REGNARE COEPISSET] ſcilicet cum patre Ioakim qui anno ſecundo regni ſui filium Ioachin octennem regem creauit, & regni ſocium aſciuit, C adeoque cum eo decem annis regnauit. Cauſa fuit, quòd vereretur ſi quid humanitùs ſibi accidiſſet, Sedeciam excluſo puero Ioachin, inuaſurum regnum. Iam tum enim videbatur meditari rebellionem, vt iugo Chaldæorum ſe

A eximeret; quod fecit anno tertio regni, ideoque eodem anno à Chaldæis abductus eſt in Babylonem, vnde tunc ſucceſſit ei filius Ioachin nouem vel decem annorum: ſed pater Ioakim rebus in Babylone compoſitis, illicò rediit, & alios octo annos cum filio regnauit: quibus exactis anno vndecimo regni ſui rurſùs rebellans, interemptus eſt à Chaldæis: vnde tunc ſolus plano & pleno iure regnans ſucceſſit eius filius Ioachin, qui iam octodecim erat annorum, ac tribus tantùm menſibus regnauit, quibus exactis abductus eſt & ipſe in Babylonem à Chaldæis, qui ei ſubſtituerunt Sedeciam B patruum. Ita Abul. Salian. Torniellus & alij.

CVM ANNI CIRCVLVS VOLVERETVR] Heb. *In reuolutione anni*; cùm ſcilicet anno currente finiente, vel finito nouus annus inchoaretur à menſe Niſan, q. d. cùm annus currens tenderet ad finem, ſiue in fine anni abductus eſt Ioachin in Babylonem, quod fuit tertio menſe regni ſui: cœpit enim ipſe regnare non in initio anni, ſed tribus menſibus ante finem anni, v. g. in Nouembri vel Decembri. Nam Hebræi annum inchoabant à Niſan, id eſt Martio, Vers. 10.

C QVI ADIVRAVERAT EVM PER DEVM] vt ſibi fidem datam & ſubiectionem promiſſam ſeruaret, minans ei Dei iudicis vindictam, ſi illam violaret, ideoque pro *Matthania*, vocauit eū, *Sedeciam*, id eſt *iuſtitiam Dei*, vt huius ſemper eum memorem redderet. 4. Reg. 24. 17. Vers. 13.

De

Vers. 15. DE NOCTE CONSVRGENS] Hebr. *manicando*, id eſt manè, tempeſtiuè, ſollicitè eos admonuit, inſtar boni patrisfamilias, qui manè ſuos famulos inſtruit, & dirigit ad opus diurnum.

EO QVOD PARCERET (id eſt quòd parcere cuperet & ſummè optaret) POPVLO] ſed cùm is monita Dei ſperneret, ei non pepercit, & Chaldæis vaſtandum tradidit.

Vers. 16. ET ESSET NVLLA CVRATIO] q.d. & nulla eſſet ſpes curationis & emendationis vitæ, eò quòd Iudæi in idololatria & ſceletibus ſuis eſſent obfirmati.

Vers. 21. ET CELEBRARET TERRA SABBATA SVA] id eſt fenaretur & quieſceret ab aratione, qua ſulcatur, occatur, ſeritur, metitur &c. quibus terra agitari, & quaſi vexari ſolet.

CVNCTIS ENIM DIEBVS DESOLATIONIS EGIT SABBATVM] id eſt inculta quieuit, agens quaſi ſabbati otium. Notant Hebræi, Iudæos violaſſe feſtum ſabbati, illudque profanaſſe operibus ſeruilibus & illicitis, ideoque Deum in pœnam eos è Iudæa abduxiſſe, vt ipſa ageret ſabbatum ſibi à Iudæis negatum per 70. annos.

Anni captiuitatis cur 70. Reſp. primò. VSQVE DVM COMPLERENTVR SEPTVAGINTA ANNI] Cur fuère captiuitatis Iudæorum in Babylone anni 70. non 80. non 90. non centum? Cauſam dat Theodor. Leuit. 26. 34. ad illa: *Placebunt terræ ſabbata ſua cunctis diebus ſolitudinis ſuæ, eò quòd non requieuerit in ſabbatis veſtris, quando habitabatis in ea.* Sic enim ait: *Septuaginta annos ſeruierunt in Babylone: Atqui à regno Saulis vſque ad captiuitatem numerantur anni 490. quorum ſeptimam partem faciunt ſeptuaginta. Hoc ergo vult dicere: Septuaginta annos terra manebit inculta, & non ſeminata, vobis terram alienam incolentibus, propterea quòd vnà cum reliquis etiam ſabbati præceptum tranſgreſſi eſtis.* q.d. Terra Iudææ iuxta legem ſeptimo anno arari non poterat, ſed quieſcebat & ſuum agebat *ſabbatum*, id eſt otium & quietẽ, quam quia vos (multi veſtrûm) ô Iudæi ei abſtuliſtis ex auaritia, ſeptimo anno eam arantes vt fructus meteretis, idcirco Deus quietem ei debitam reſtituet in 70. annis captiuitatis veſtræ, quibus illa colonis ſuis deſtituta quieſcat. 70. enim ſabbata ei ademiſtis, totidem ergo ei reddet Deus. Nam in 490. annis qui ab initio regni Saulis (ſi ei demus annos viginti, ac alios viginti Samueli, qui iuncti faciunt 40. de quibus Actor. 13. 21.) vſque ad vltimum annum Sedeciæ fluxerunt, pariter fluxerunt 70. ſabbata terræ: hæc enim ſeptimo quolibet anno ſuum ex lege exigebat ſabbatum. Septimus enim annus in 490. annis recurrit ſeptuagies: multiplica enim 70. per 7. inuenies 490. Eadem cauſa hîc inſinuatur dum dicitur: *Et celebraret terra ſabbata ſua: cunctis enim diebus deſolationis egit ſabbatum vſque dum complerentur 70. anni.*

Secundò. Rursùm, Hebræi per ſua ſcelera varia & multa contaminarunt Iudæam, quæ erat terra ſancta per 490. annos: vnde Deus totidem annos pœnitentiæ & captiuitatis potuiſſet eis iniungere ſed noluit, & pœnam imminuit, vt è ſeptem annis vnum tantùm pœnitentiæ eis aſſignaret, quo pariter terra ſabbatizaret: quare dedit eis annos 70. captiuitatis: hi enim ſepties in 490. continentur, vt his 70. annis terra quieſcens & quaſi ſabbatum agens, à ſceleribus 490. annorum in ea à Iudæis commiſſis expiaretur, & præſertim ab idololatria, quæ in ea diu, ſed per 70. annos acriùs & ardentiùs viguit.

Alia cauſa literalis fuit, quòd Chaldæorum Monarchia durauit per 70. annos; Chaldæi autem Iudæorum fuère hoſtes & flagella, Dei qui eos in Babylonem abduxerunt, ibique toto tempore monarchiæ ſuæ detinuerunt: quo finito in anno 70. ſurrexit Cyrus Chaldæorum hoſtis & Iudæorum amicus, qui Chaldæos euertit, & Monarchiam ad Perſas tranſtulit, ideoque Iudæos è Babylone liberauit. Rursùm hi 70. anni deſolationis reſpondent 70. hebdomadibus Danielis cap. 9. quibus exactis venturus erat Chriſtus, cuius typus fuerat Cyrus, qui eos à ſeruitute peccati & diaboli liberaret, ac Ieruſalem cœleſti reſtitueret. *Tertiò.*

Prima & potiſſima cauſa fuit, Dei ita decernentis voluntas, & iudiciorum eius profundorum abyſſus. Hanc cauſam dat Eſdras lib. 4. c. 3. vbi narrat ſe anno trigeſimo deſolationis Ieruſalem in Babylone coram Deo queſtum eſſe, quare tamdiu Iudæos fideles ſuos in Babylone captiuos detineret, & inter alia ſe Deo dixiſſe v. 27. *Tradidiſti ciuitatem tuam in manibus inimicorum tuorum. Numquid meliora faciunt qui habitant Babylonem, & propter hoc dominabitur Sion?* Et rursùm: *Factum eſt cùm veniſſem huc, & vidiſſem impietates quarum non eſt numerus, & delinquentes multos vidit anima mea hoc 30. anno.* Ac Vrielem Angelum ei reſpondiſſe cap. 4. dixiſſeque: *Vade pondera mihi ignis pondus, ac menſura mihi flatum venti, aut reuoca mihi diem quæ præterijt.* Quod cùm Eſdras fieri non poſſe diceret, vrget Angelus: *Si* inquit, *interrogarem te, quantæ ſunt habitationes in corde maris, aut venæ in principio abyſſi*, vnde ſcilicet aquæ indeſinenter ſcaturiunt, vel venæ pluuiarum in cælo, *aut qui ſunt exitus paradiſi, diceres mihi fortaſſis, in abyſſum non deſcendi, neque in infernum adhuc, neque in cælum vnquam aſcendi. Nunc autem non interrogaui te niſi de igne, & vento & die per quem tranſiſti, & à quibus ſeparari non potes, & non reſpondiſti mihi de eis, & quomodo poteris capere Altiſſimi vias?* *Quartò potiſſimè.*

Tropolog. Tropologica cauſa fuit, quam dat S. Hier. Ierem. 29. 10. quòd ſeptuagenarius numerus ſit ſymbolum pœnitentiæ, quam tota hac vita agere debemus, vt ad cæleſtem gloriam perueniamus. Nam vt dicitur Pſal. 89. *Dies annorum noſtrorum, in ipſis 70. anni.* Hinc & Eccleſia à Septuageſima commemorando lapſum Adami & poſterorum, inchoat tempus luctus & pœnitentiæ. Denique voluit Deus per 70. annos, omnes ſenes Iudæorum vitiis ſuis aſſuetos, & in iis inueteratos emori, ac nouam ſobolem ſuccreſcere, quam per Eſdram, Danielem, Ieſum, Zorobabel, & alios in pietate & vero Dei cultu efformatam, in terram ſanctam reducere, vti dixi Ierem. 29. 10.

ANNO AVTEM PRIMO CYRI] Hæc ad verbum repetuntur lib. ſequenti Eſdræ initio primi capitis, vbi ea quaſi ſuo loco explicabo. Hinc colligunt Interpretes, Eſdrã eſſe lib. Paralipomenon Auctorem. Eius enim finis idem planè eſt cum principio Eſdræ. Vers. 22.

FINIS.

INDEX

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ,

QVÆ IN HOC LIBRO EXPLICANTVR.

Littera T. ſignificat Tomum, A. B. C. D. litteras medias inter vtramque columnam. Primus numerus poſt litteram T. deſignat tomum primum vel ſecundum; ſecundus numerus paginam eiuſdem tomi; tertius verò numerus columnam primam vel ſecundam.

EX GENESI.

Cap.27. v.29. ESto Dominus fratrum tuorum, & incuruetur ante te filij matris tuæ. *Tomo 2. pag.33.col.1.ad litterã.*
33.10. Vidi faciem tuam, quaſi viderim vultum Dei. t.1. 355. a.2.
33.18. Et Iſſachar. in tabernaculis tuis. Populos vocabunt ad montem. t.2.324.b.2.
49.10. Non auferetur ſceptrũ de Iuda. t.1.209.c.2.
49.15. Vidit requiem quòd eſſet bona. t.2.307.b.1.

EX EXODO.

Cap.12.40. Habitatio filiorũ Iſrael in Ægypto fuit quadringentorum triginta annorum. t.1.92.c.1.

EX LEVITICO.

Cap.19.14. Non maledices ſurdo, ſed timebis Dominum Deum tuum. t.1.21.a.1.

EX LIB. IVDICVM.

Cap.11.3. Congregatiq́ue ſunt ad eum (Iephte) viri inopes & latrocinantes. t.2.12.a.1.

EX LIB. RVTH.

Cap.3.9. Expande pallium tuum ſuper famulam tuam. t.2.205.b.2

EX LIB. III. REGVM,

Cap.4.5. Zabud filius Nathan ſacerdos amicus regis. t.2.34.a.1.
11.1. Rex Salomon amauit mulieres alienigenas, & filiam Pharaonis. t.1.10.d.1.

EX LIB. I. PARALIPOM.

Cap. 3. 5. Nati ſunt ei filij Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon, quatuor de Berhſabee.
15.20. In nablis arcana cantabant. & v.21. in citharis pro octaua canebant epinicion. & v. 22. Chonenias autem princeps Leuitarum prophetiæ præerat. & v.26. Cumq́ue adiuuiſſet Deus Leuitas, qui portabant arcam fœderis Domini, immolabantur ſeptem tauri & ſeptem arietes. t.2.22.b.s.& ſeqq.
27.18. Quid vltra addere poteſt Dauid, cùm ita glorificaueris ſeruum tuum, & cognoueris eũ. t.2.29.c.1.
19.18. Et interfecit Dauid de Syris ſeptem millia curruum, & quadraginta millia equitum. t.2.37. a.1.
20.1. Percuſſit Ioab Rabba. t.2.47.d.1.
20 2. Tulit Dauid coronam Melchom de capite eius, & inuenit in eã auri pondo talentum, & pretioſiſſimas gemmas, fecitq́ue inde ſibi diadema. t.2. 47.d.2.
21. 5. Omnis numerus Iſrael mille millia & centũ millia virorum. t.2.91.c.2.
21. 25. Dedit ergo Dauid Otnan pro loco ſiclos auri iuſtiſſimi ponderis ſexcentos. t.2.91.b.1.
29.24. Sed & vniuerſi principes, & potentes, & cuncti filij regis Dauid dederunt manum, & ſubiecti fuerunt Salomoni regi. t.2.14.a.1.

EX LIB. II. PARALIPOM.

Cap.2.8. Ligna arcenthina. t.2.123. a.1.
2.13. Hiram patrem meum. t.2.144.c.1.
3.3. Longitudinis cubitos in menſura prima ſexaginta. t.2.127.b.1.
3.4. Porrò altitudo centum viginti cubitorum erat. t.2.127.c.1.
3.16. Nec non & quaſi catenulas in oraculo. t.2. 138.c.2.
4.5. Capiebatq́ue (mare) tria millia metretas. t.2. 141.d.2.
6.41. Nunc igitur conſurge Domine Deus in requiem tuam, tu & arca fortitudinis tuæ: Sacerdotes tui Domine Deus induantur ſalutem, & Domine Deus, ne auerteris faciem Chriſti tui: memento miſericordiarum Dauid ſerui tui. t.2 149.c.2.
13.2. Nomenq́ue matris eius Michaia, filia Vriel de Gabaa. t.2.55.d.2

EX LIBRO IOB.

Cap.7.5. Induta eſt caro mea putredine. t.1.127.c.1.
31.26. Si vidi Solem cùm fulgeret, & lunam incedentem clarè, & lætatum eſt in abſcondito cor meum, & oſculatus ſum manũ meam ore meo. t.2.205.a.2.
34.30. Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi. t.2.165. d.2.

EX LIBRO PSALMORVM

Cap.3.8. Percuſſiſti omnes aduerſantes mihi ſine cauſa. t.1.171.b.1.
6.1. In finem in carminibus Pſalmus Dauid pro octaua. t.2.22.c.1.
6.7. Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, & lacrymis meis ſtratum meum rigabo. t.2.44. d.2.
11.1. In finem pro octaua Pſalmus Dauid. t.2.22. c. 1.
17.1. Eripuit eum, de manu hoſtium, & de manu Saul. t.1.10. d.1.
59.10. Moah olla ſpei mei. t.2.32. c.1.
59.10. In Idumeam extendam calceamentum meum. t.2.33.c.1.
71.10. Reges Atabum & Saba dona adducent. t.2.155.b.s.
88.5. In æternum præparabo ſeruum tuum. t. 1. 279. c.2.
117.22. Factus eſt caput anguli. t.1. 190. c.1.

131.9 Sacerdotes tui induantur iuſtitiam.t 2.355.a.2.
131 17. Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo. t.2.53.c.2.
133 2. In noctibus extollite manus veſtras in ſancta. t.2 149.a.2.

EX ECCLESIASTE.

Cap.12. 3. Tenebreſcunt videntes per foramina, & obſurdeſcunt omnes filiæ carminis, & diſſipatur cappars. t.2.74.a.2.

EX ECCLESIASTICO.

Cap. 39. 18. Quaſi Libanus odorem ſuauitatis habete,&c. t.1.5.a.2.
48.8.Qui vngis reges ad pœnitentiam. t.2.204.d.2.
48.14. Et mortuum prophetauit corpus eius. t.2.269.b.2.

EX ISAIA.

Cap.14.29. De radice enim colubri,egredietur regulus. t.2.383.d. 2.
21.5.Surgite principes,arripite clypeum.t.2.4.b.2.

EX IEREMIA.

Cap. 9.2. Docete filias veſtras lamentum, & vnaquæque proximam ſuam planctum. t.2.3. d.1.
14.2.& ſeq. Luxit Iudæa,&c.& afflicti operuerũt capita ſua. t.2.59.c.1.

EX EZECHIELE.

Cap.16.8.Expandi amictum meum ſuper te. t.2.205.b.2.

EX DANIELE.

Cap.13.23. Melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Domini. t.2.92.c.2.

EX AMOS.

Cap.7. 11. In gladio morietur Ieroboam. t.2.272.a.2.

EX IONA.

Cap.1.3. Fugeret in Tharſis. t.2.159.a.2.

EX MICHÆA.

Cap. 1.10. In domo pulueris,puluere vos conſpergite. t.2.307.d.2.

EX ZACHARIA.

Cap.10.4.Ex ipſo angulus. t.1.190.c.1.

EX NOVO TESTAMENTO.

EX S. MATTHÆO.

Cap.6.v.34.SVfficit diei malitia ſua.tom. t.344.c.2.
16.23.Vade poſt me Satana. t.2.73.d.1.
19.7.Moyſes mandauit date libellum repudij.t.2.62.a.1.

EX S. MARCO.

Cap.16.7. Dicite diſcipulis eius & Petro. t.1.10.d.1.

EX S. LVCA.

Cap.4.25. Cùm facta eſſet fames magna in omni terra. t.2.189.b.2.

EX S. IOANNE.

Cap.8.44.Ille (diabolus)in veritate non ſtetit. t.1.12.c.2.
13.27.Quod facis,fac citiùs. t.2.216.c.2.

EX EPIST. II. AD TIMOTHEVM.

Cap.2.29 Cognouit Dominus qui ſunt eius. t.2.20.d.1.

EX EPIST. AD HEBRÆOS.

Cap.9.4. In qua vrna aurea habens manna. t.1.73.b 2.
21.30. Fide muri Ierricho corruerunt circuitu dierum ſeptem. t.1.28.b.2

EX EPIST. I. S. PETRI.

Cap.2.9. Vos autem genus electum, regale ſacerdotium. t.2.34.a.1.

EX APOCALYPSI S. IOANNIS.

Cap.5.10.Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes. t.2.34.a.1.

INDEX RERVM ET VERBORVM

QVÆ IN HOC LIBRO CONTINENTVR.

Abela oraculum ſapientiæ. to.2.pag.77.col.1. erat academia. a.2.

Abias rex Iuda, quomodo tribus annis regnarit. t.2.108.a.1. colit idola. 181.c.1. vincit Ieroboam in bello. a.2.

Abiathar indirectè amotus à pontificatu per Salomonem. t.2.109.b.1. eſt nomen familiæ. 33.b.2.

Abimelech filius legitimus Gedeonis. t.1.139.b.2. regnum ambit malis artibus. 142.a.1. auſpicatur à ſacrilegio & fratricidio. c.1. nõ fuit verus Princeps nec à toto Iſraele receptus. c.2. ingloriâ morte iuſtè punitus. 148.a.1.

Abiſag cur data Dauidi. t.2.100.b.1. fuit vxor Dauidis. 101.b.2. ſignificat ſapientiam. 100.b.2.& ſeqq.

Abner non peccauit procurando Isboſetho regnum. t.2.7.c.2. ſed peccauit prouocando milites Ioab ad duellum. ibid.c.2. occaſione contumeliæ acceptæ ab Isboſeth, eius regnum transfert ad Dauidem. 10.b.2. iuſtè occidit Aſaelem. 106.a.2.

Abraham nunquam coluit idola. t.1.86.a.2.

Abſalom filius Dauidis ex Maacha filia Regis Geſſur, ſed proſelyta. t.2.10.a.1. quare Dauid cor ſuum verterit ad Abſalom. 53.a.1. fuit in periculo idololatriæ in Geſſur. 54.c.1. non debuit occidi propter necem fratris Amnon. d.2. ſemel in anno tondebatur. 55.c.1. non tamen erat Nazaræus ſed comæ ſtudioſus, ideoq́; ex ea ſuſpenſus. d.1. ducenti ſicli ponderis ſunt non pretium comæ Abſalomi. a.2. eius vnica filia Thamar fuit vxor Roboam, vel mater vxoris eius. d.2. eius ambitio & parricidium. 57.a.1. tyrannidem ſuam tyrannide patris excuſat. 58.a.1. cur populus eum fuerit ſecutus. 58.b.1. per ingreſſum ad concubinas patris intendit excludere reconciliationem 63.c.1. ingreſſus ille fuit publicus, ſed non ipſo actus turpis. a.2. publicus ingreſſus aggrauauit inceſtum. ibid. plectitur in capite, quod contra patrem extulerat. 68.a.2. eius pœna, congrua culpæ. 69.a.1. eius cor congruè transfixum. c.1. eſt damnatus. b.2. eius monimentum execrabile. 70.d.1. fuit typus Iudæ. 58.b.2.

Abſtinentia commoda. t.1.160.d.1.

Abulenſis opinio de Deo mouente ad peccatum veniale, reprobatur. t.1.11.d.1.& ſeqq. item docens Iehu licitè inuitaſſe Baalitas ad idololatriam. t.2.261.d.1.

Academia prima orbis fuit Cariath-Sepher in Chananæâ. t.1.69.b.2.

Achab rex Iſrael inducit cultum Iouis Beli. t.2.184.d.2. eius tempore homines ſceleſtiſſimi. 185.b.2. ipſe eſt cauſa famis in Iſrael. 195.a.2. ſubditum habet Benadad. 208.d.2. inuadit vineam Naboth occiſis omnibus filijs. 211.c.2. & prætenſo iure fiſci. 212.a.1. ſeruus peccati & vxoris. a.2. eius pœnitentia fuit attritio tantùm. 213.a.1. mortem ei prædicat Michæas. 215.d.2. punitur mendacijs pſeudoprophetarum. 216.b.2.& ſeqq. mutat veſtem territus prophetiâ Michææ. 217.b.1. ſagitta caſu iacta ab homine dirigitur à Deo ad eum feriendum. c.1.& 370.a.2.

Achan alij damnatum putant, alij ſaluum, dubitat Auguſtinus. t.1.37.a.1. eius furtum 400. aurei. b.2. primò lapidatus fuit, deinde combuſtus. 38.a.1.

Achaz rex Iuda omnes filios ſuos conſecrauit idolo Moloch. t.2.277.a.1. peccauit diffidens Deo & confidens in homine. b.1. idolis Damaſci erexit altare in tẽplo Hieroſolymitano. a.2. contemnit Deum & eius altare. c.2.& 278.a.1. diruit ſeptum quod laicos diuidebat à ſacerdotibus ex contemptu. c.2. anno 14. ætatis genuit Ezechiam. 284.a.1. combuſſit libros legis. 292.a.2. impius ſine exemplo. 386.b.1.

Achitophelis prudentia, ſed diabolica. t.1.63.b.2. typus Iudæ proditoris. 66.b.1.

Adad Idumææ rex fugit in Ægyptum. t.2.164.a.1. recuperat regnum ſuum. b.1.

Adam protoplaſtus non fuit gigas. t.1.65.d.1.

Adeodatus qui Goliath percuſſit, non eſt Dauid. t.1.310.d.1.

Admonitiones acerbæ charitate dulcorãtur. t.2.238.c.2.

Adonias ambit regnum. t.2.102.b.1.& 107.a.2. idq́; ex conſilio Ioab. b.2. contra legem petit Abiſag vxorem, ideoq́; potuit occidi à Salomone. 107.d.2.& ſeqq. iuſtè occiſus eſt à Salomone. 108.d.2.

Adonibezec 70. regulis pollices amputarat. t.1.95.c.1. punitur pœna talionis. d.1. videtur pœnituiſſe. b.2.

Adrianus malè permittit ſimulationem extrinſecam idololatriæ. t.2.242.b.1. & 260.b.1.

Adrichomius malè ponit Sarthan iuxta Bethabara. t.1.17.d.1. item Cariathiarim malè ponit in tribu Dan. 184.b.2. item Bethſames in tribu Dan. 240.d.1. item malè diſtinguit mare æneum à Lauacro. t.2.141.a.2.

Aduerſarius humilitate placatur. t.1.136.b.1.

Aduerſis & proſperis bene vtendum. t.1.106.c.2.

Adulatio aulici Henrici VIII. Angliæ regis. t.2.108.c.1. eius mala. 169.d.1.

Aod ſecundus Iſraelis Iudex. t.1.106.c.1. fuit ambidexter. a.2. eius gladius duas habebat acies. 107.a.1. Dei inſtinctu Eglon occidit. 108.c.1. euaſit per poſticũ. a.2.

Ætas hominum vix decreuit poſt tempora Dauidis. t.2.100.a.1.

Affinitas in primo gradu lineæ rectæ impedimentum matrimonij in quo hactenus non diſpenſatum. t.2.107.c.2.& ſeqq.

Agricolæ vacant ſtudijs. t.2.324.b.2.

Agricultura lau. t.1.267.d.1.

Ἀλαλάζειν ſignificatio duplex. t.1.32.a.1.

Alberici Gentilis impia ſententia, quod Turca iuſtè poſſideat regna quæ Chriſtianis eripuit. t.1.153.a.1.

Allegoria quæſita in adulterio Dauidis non eſt propria. t.2.40.b.1.

Altare extra tabernaculum licebat ædificare, dummodò non fieret ad ſacrificandum. t.1.82.b.2.& 126.d.1.

Amalec ter iuſſus à Deo deleri. t.1.293.b.1. nepos Eſau t.2. iuſſus deleri, quia Hebræos recenter Deo copulatos, voluit à Deo auertere. 294.c.1. non omnes Amalecitæ interfecti à Saule. 296.c.2.

Amalecites mentitur dicens ſe occidiſſe Saulem. t.2.2.c.2. detulit tamen diadema Saulis ad Dauidem. ibid.c.1.

licitè occiſus eſt à Dauide. t.2.3.a.1.
Aman de ſtirpe Agag. t.1.300.c.1.
Amantes cur maximè oderint amatas poſt copulam ratio naturalis.t.2.50.c.2. ratio prouidentia diuina. 51. a. 1.
Amaſa cur ſolicitatus à Dauide per promiſſa. t.2.73.a.1. dat pœnas perfidia. 76.b.2.
Amaſias rex Iuda bonus initio regni.t.2.270.b.1. permiſis tamen ſubditis idololatriam.a.2. in ſenio in eamdem incidit.ibid. idq; poſt victos Idumæos.b.2. vincit auxilio Dei Idumæos.271.a.1. quod non agnoſcis,ſed victoria elatus prouocat Ioam regem Iſrael ad bellum.c.1. iuſtè à Deo punitus,probabiliter tamen poſt pœnitentiam. c.2.
Ambidextri ſæpe,ſed viri tantùm,numquam femina. t.1. 206.b.2.
Ambitio inſatiabilis. t.1.58.b.2. ambitio regnandi furioſa.141.c.2. ambitio excæcat etiam prælatos. t.2. 57.a.1.& ſeqq. item ambitio regnandi.183.a.2.ambitio Athalia punita. 264.b.2.
Ammonitica partem quam bello eis ademerat rex Baſan, Hebræi occuparunt & licitè poſſederunt. t.1.61.d.2. & 152.a.2.& ſeqq.
Amnon quare poſt copulam, exoſam habuerit ſororē Thamar quam oppreſſit.t.2.50.c.2. quomodo plus peccarit eiiciendo Thamar quam opprimendo. 51.c.1. debebat eum caſtigare Dauid ſed non neceſſariò morte. a.2.
Amon mortuus eſt ſine pœnitentia ob præſidentiam. t.2. 291.a.2.
Amor diuinus quid poſſit. t.2.24.a.2. amor plus trahit quam timor.204.b.1. amorem debent Superiores ſubditis. 193.a.1.
Amphibologia in caſu licita,numquam mendacium. t.1. 211.a.2.& 107.d.2.
Ampulla olei cælitus delata ad vngendum Clodoueum. t.1.211.c.1.
Amri rex Iſrael quinque annis pugnauit cum æmulo Thebni.t.2.184.d.1. transfert regiam ex Therſa in Samariam. a.2.
Anathemata in templis Deo dicanda. t.1.327.d.1.
Andreas Maſius in Ioſue cautè legendus. t.1.3.b.2. probat Ioſue non eſſe libri ſui auctorem. b.1.& 56.a.2.
Angelus bonus fuit qui peſtē populo Iſrael inflixit. 93.d.1. quomodo eam inflixerit.a.2. Angeli cuſtodes præſunt exercitibus fidelium. t.1.26.b.2. Angelo viſo,hominem moriturum, vulgi opinio apud Hebræos malè fundata & falſa. 126.b.1. Angeli percellunt Philiſthæos, & iuuant Dauidem in prælio.t.2.18.c.1.& alios multos.18.c.2. Angelorum ope iuuantur Duces in bello & periculis.66.a.2. Angeli milites Dei. 245.c.2.
Anima ſimilis agni.t.2.53.b.2. ſit pura inſtar templi. 144.d.2. eius immortalitas. t.2.193.c.2.
Anna interpretatio.t.1.214.c.2. ſignificat Eccleſiam & vitam contemplatiuam.d.2.& 205.b.1. Annæ votum fuit de filij Nazaræatu ſi ei detur.216.c.1. quia flens inconditos geſtus edebat,ebria reputabatur.b.2. eius modeſtia.d.2. Samuelis mater & pater. 217.a.1. iram omnem quam contra Phenennam conceperat, coram Deo effudit. ibid. accepit fiduciam, preces ſuas exauditas eſſe. d.1. non tenebatur lege puerperij de primogenito redimendo quia Leuita.18.d.1. donum prophetia accepit.221.a.1.& 225.b.1. prima nomen Chriſti expreſſit. 228.d.1.
Annulus à S. Arnulpho in Moſellam proiectus,ei redditus in ſignum remiſſionis peccatorum. t.1.129.b.2.
Anni vita computandi qui bene exacti. t.1.275.b.1.
Ante annum trigeſimum ætatis nulli Hebræo licebat prophetare. t.2.225.d.2.
Antagoniſtas opponit Deus hæreticis. t.2.136.a.2.
Antiochus Seleuci filius amans Stratonicē nouercam, eam à patre obtinet. t.2.50.b.1.
Antipathia inter ſanctitatē & iniquitatem. t.2.192.c.1.
Antoninus Caracalla Getam fratrem quem occidit, inter diuos retulit. t.2.118.a.2.
S. Antonius de Padua arca teſtamenti. t.2.221.c.1.
Apes libenter mellificant in ore animalium. t.1.165.b.1. apum & vrſorum pugna. 288.a.2.
Apologus primò propoſitus à Ioatham Sichimitis ante omnes gentium apologos.t. 1.143.b.1. eius explicatio. d.2.& ſeqq.
Apoſtoli ſignificati per duas columnas.t.2.140.a.1. per boues maris ænei. 141.d.1.
Arca fœderis ordinariè portabatur à Caathitis: at in re graui à ſacerdotibus. t.1.15.b.1. arca myſticè ſignificat Chriſti humanitatem.15.b.2. arca ſtetit in medio Iordane non in ripa,dum Ioſue cum ſuis tranſiret. 16. b.1. reuerentia Hebræorum erga arcam.15.c.1. ſignificat ſanctos.16.c.2. arca cur capta à Philiſthæis. 239.b.1. arca ponitur iuxta Dagon tanquam ab eo debellata.241.a.1. illam iniuriam vindicat Deus. 242.a.1. arcam nudarunt Betſamitæ,& ideò ſunt percuſſi.247.a.1. arca Dei transfertur è Gabaa ad arcem Sion.t. 2.19.a.1. vehebatur plauſtro errore Dauidis vel Leuitarum peccato. 20.a.1. ſolis ſacerdotibus licebat eam tangere, idq; ſub pœna mortis & ideò percuſſus Oza.a.2. eſt ſymbolum ſacræ Scripturæ & viri in ea eruditi. 21.c.1. & B.Virginis.d.1. ponitur in domo Obededom.21.a.2. quæ domus ideò benedicitur.b.2. vnde eam adduxit Dauid in Sion. t.2. non tamen iterum in plauſtro, ſed in humeris Leuitarum.d.2. ſignificat Eccleſiam militantem. 23.b.2. & Eccleſiam triumphantem.ibi.c.2. item humanitatem Chriſti & B.Virginem. d.2. arca fuit in caſtris Ioab obſidentis Rabba. 40.b.2. Dauid fugiens, eam remittit Ieroſolymam ne ſecum exulet. 58.c.2. arcam poſuit Salomon in Sancto Sanctorum.131.b.1. ſolam arcam poſuit in templo,cetera vaſa templi innouauit Salomon.144.a.2. arca quare vocetur arca fortitudinis. 249.c.2. non erat in templo tempore Eſdræ. 353.a.1. tranſlata ſub Manaſſe vel Amon è templo in domum Selluæ propter idola.397.a.1. & poſtea in locum reſtituta à Ioſia. ibid.
Acem quem docuit Dauid filios Iuda eſt planctus incipiens à nomine arcus. t.2.3.c.1.
In Arduis conſulendus Deus & viri docti.t.1.46.b.2. in arduis, Deo parendum. 287.d.1.
Areuna rex Iebuſæorum factus proſelytus.t.2.94.b.2. eius area cur electa ad ſacrificium pro peſte auertenda. t.2. eſt ſymbolum Eccleſiæ gentium. ibid.
Arias non bene affirmat Salmon & Salomon eſſe idem nomen. t.1.206.a.2.
Ariopharnis iudicium ſuſpectæ fidei. t.2.117.d.2.
Ariſtotelis ſententia de Pygmæis reiicitur.t.2.361.b.2.& ſeqq.
Arma Dei ſunt fulgura,tonitrua &c. t.1.112.a.1.
Arma priſcorum brachia,vngues,&c. t.1.277.d.1. & inſtrumenta ruralia. 282.b.2.
Arrianus thronum S.Athanaſij confringens, è fragmento eius occiſus. t.1.234.a.1.
Aſa rex Iuda pius ex impia matre. t.2.181.c.2. eam amouet à ſacerdotio Priapi. ibid. eius pietatem remuneratur Deus. 182.b.1. fuit in fide perfectus ſed in multis alijs peccauit.282.a.2. regnauit 41.annis propter pietatem. 184.a.2.
Aſyli origo. t.2.352.a.2.

Aſſy-

Aſſyriorum regnum deficit. t.2.287.b.1.
Aſtaroth Philiſthinorum eſt Venus. t.1.100.c.1.
Athas Hebræorum eſt alphabetaria reuolutio.t.1.271.a.2.
Athalia nepotes ſuos ex ambitione occidit. t.2.263.b.1. occiditur circa palatium. 264.b.2. ei ſimilis Brunichildis. ibid.
Atheiſmi cauſa. t.1.229.b.2.
Athenis pepercit Sylla ob idq́; ſemper genuit. t.2.77.a.2.
Atria tria Sacerdotum Laicorum & immundorum. t.2. 133.a.1.& ſeqq.
Attributum Dei nobiliſſimum ſanctitas. t.1.222.d.1.
Auaritia difficulter prohibetur.t.1.37.b.2. auaritia ſi. cus.143 d.2. ex auaritie Hiel ædificauit Ierichò. t.2. 185 b.2. auaritie inſatiabilitas. 210.a.1.& ſeqq. eius typus Iezabel. 211.b.2.
Aureliani Imp. ira mitigata. t.1.345.d.2.
Auxilia hæreticorum non quærenda in bello. t.2.381.c.1.

B Aal eſt Iupiter Belus ſiue Nemrod.t.2.184.d.2. eius cultum inducitur per Achab in Iſrael. ibid.
Babyloniorum regnum incipit à Baladan. t.2.287.a.1.
Babylonica captiuitas cur 70.annis durarit. t.2.400.b.1. & ſeqq.
Bacchum coluit Salomon. t.2.162.c.2.
Barac non fuit conſanguineus Debboræ, ſed externus. t.1. 111.c.1.
Barlaami morientis pulcherrimum monitum datum Ioſaphato. t.2.106.b.1.
Beata Virgo eſt arca teſtamenti. t.2.21.d.1.& 23.a.1. & 23.d.2.exempla variè punitorum,quòd eam inhonorarint.ibid.& ſeq. eſt ciſterna Bethlehem.67.d.2. eius feſtum purificationis quomodo inſtitutum. 93.d.2. debemus eam orare,quia Chriſtus ei nihil negat. 108. b.2. ipſam liberè amaſſe Deum in ſomnis eſt probabile.134.b.1. eius puritas ſignificatur per lilium impoſitum columnis. 140.a.1. ſignificatur per thronum Salomonis.158.d.2. eius typus Iahel.t.1.113.b.2. item Debbora.115.a.2. & vellus Gedeonis.128.d.1. titulus matris admirabilis ei gratiſſimus. 161.c.1. ad eam confugiendum in periculo. 287.a.1.Abigail eius typus. 347.b.2.
Beelzebub Deus muſcæ. t.2.229.a.2.
Belli Belgici origo & occaſio. t.2.76.a.2. eo durante viginti duæ militum regiorum rebelliones ob tardata ſtipendia. b.2.
Belli duces ſpecie honoris amouendi. t.2.76.c.2. belli duces periti,non delicati ponendi. 208.a.2.
Bellum pœna peccati.181.a.2. in bello cur pij cadant. t.2.109.b.2. in bello celeritas valet plurimum. t.2. 65.a.1.
Benadad rex Syriæ filius Adad rebellis. t.2.207.a.1. quo iure petierit aurum &c.Samariæ.a.2.eſt typus diaboli. 208.d.2. ſubdit ſe Achabo. ibid. reus mortis. 209.b.2.
Beniamin tribus minima numero & infamis. t.1.258. c.2.
S.Bernardus ſedens meditabatur. t.2.28.d.1.
Bethel & Bethauen ſunt loca diſtincta. t.1.34 c.2. vnica fuit Bethel eaq́; in tribu Ephraim.95.d.2. eſt limes regni Iſrael. t.2.171.a.1.
Bethſabee neptis fuit Achitophel. t.2.39.a.1. poſt pœnitentiam fit propheti ſſa. b.1. Eliam eius pater vnus ex fortibus Dauid. 89.b.1.
Biblia regia male vertunt verbum Chaldæum challethi. t.2.4.a.2.
Blaſphemia peccatum horrendum. t.2.211.b.2. Iudæi ne nominabant quidem.c.2. blaſphemia punita.t.2. 393.b.1.& c.2.
Bona huius vitæ vana ſunt & malis permiſta. t.2.55. a.1.
Bona temporalia cur data Salomoni. t.2.160.b.2. fuerunt ipſi cauſa lapſus. 162.c.2.
Booz caſtitas.t.1.203.c.1. eius laudes. 206.a.1.
Boum capita in mari æneo fuſa, præter boues quibus ſuſtentabatur. t.2.352.a.1.
Brunichildis peccata & pœna. t.2.264.b.2.
Burgundiones vnde dicti. t.2.368.a.2.

C Æcos & claudos quare Iebuſæi conſtituerint in arce Sion,& qui illi cæci & claudi. t.2.15.a.2.& ſeqq. occiſi à Dauide quia eum oderant. t.2.16.a.2. ſunt figuræ Scribarum & Phariſæorum,& infidelium, hæreticorum & fidelium malè viuentium. b.2.
Cœlum fortitudine expugnandum.t.2.85.d.2. ſignificatum per templum.129.a.2. & per cochleam templi. 130.a.1. & per Sanctum Sanctorum. 131.a.2. cœli gaudia.156.b.1. cœli idea,gloria Salomonis. 160.b.2.
Caietani ſententia de mendis Scripturæ reijcitur. t.2.80. b.1. eius ſententia de duobus Elij, refutatur. 374. c.1.
Calebi ſenectus præmium virtutis.t.1.64.b.1. eius pietas. d.2.
Calepinus malè confundit ſcruta & ſcutra. t.2.143.d.2.
Caluini error blaſphemus de Deo vitium non imputante ad culpam.t.1.11.c.1. aliud eius error de obduratione. 56.d.2.
Calui dicuntur lunulæ. t.2.228.b.1.
Caluities capitis deformitas. t.2.227.a.2. libido eius cauſa.c.2.ſed non in omnibus. d.2. aliqui eam habent ex hereditate,alij aliunde.228.a.1. ſecundum alios eſt decus ſenij. b.1.
Calumnia redit ad calumniantem, & quid operetur in calumniato.t.2.61.b.2.& c.1. quomodo in calumnia conſiderandum quid intendat Deus.62.c.1. & in memoriam reuocanda propria peccata. ibid.
Calumniatoribus non facilè credant Principes. t.2.61. b.1.
Cantare non decet Magnates. t.2.25.a.2. ſed omninò decet in diuinis. ibid.
Cantus Eccleſiaſtici fructus. t.1.263.a.1.
Capilli capitis ornamentum. t.2.227.a.2.
Capitella cria ponunt architecti in columnis. t.2.139. a.1.
Capra iecur palpitet ipsâ occiſe. t.1.311.a.2.
Captiuitas prima quinque tribuum Iſraelis in Aſſyriam ſub Teglatphalaſar. t.2.275.c.1. ſecunda reliqui Iſraelis ſub Salmanaſar. 281.a.1. multi eam euaſerunt.a.2. prædicta fuit à Prophetis. b.2.
Captiuitas Babylonica Tribus Iudæ, à quo anno incipiat. t.2.299.b.1. ſecunda captiuitas.a.2. tertia captiuitas. b.2.
Cardamas currit ad opera charitatis. t.2.8.b.1.
Carmeli duo in Palæſtina. t.1.344.c.1.
Carmelitarum Ordo ortus ex Elia. t.2.198.c.1. eius laus.d.1. patroni Elias & Eliſæus.ibid. adhuc hodie ſpeluncam Eliæ in Carmelo inhabitant. d.2.
Carnifex vnius regis, rex alter. t.2.183.a.2.
Carolus V. Imper. fructum ſummum cepit ex lectione librorum Regum.t.1.210.a.1. cur toties victor.231. a.2. omnium nationum hominibus æqualis. t.2.76. a.2.
Caſinenſes aiunt progenies corui qui S. Benedicto obedijt. t.2.189. d.2.
ob Caſtitatem ius primogenituræ datum Ioſepho,ablatum ob inceſtum à Ruben. t.1.64.c.1. caſtitas

Booz. 203.a.1. caſtitatis ſtudioſo, quid ſacto opus. t.2.38.c.1. ob caſtitatem occiſa S. Dymna à patre. 108.b.1.
Caſtra figendi modus. t.1.45.c.2. iuxta etymon ſint caſta. t.1.238.b.1.
Caudati in Anglia ob amputationem caudæ equi quo vehebatur S. Thomas Cantuarienſis. t.1.244.a.2.
Cedreni error de Sebamane Iudice poſt Samſonem. t.1. 181.c.1.
Celeritas neceſſaria in belli duce. t.1.51.c.2.
Cerethi & Phelethi erant milites prætoriani. t.2. 33. c.2.
Chaldæus paraphraſtes fabuloſus. t.2.316.b.2.
Chamos eſt Bacchus. t.2.162.c.2.
Chananæa iure hereditario erat Hebræorum. t.1.8.c.2. ideoq; per Iubilæi buccinas expugnata Iericho. 28.d.1. Chananæa non omnino tota à Ioſue ſubacta. t.1.57. a.2. eius longitudo & latitudo, ſuitq; minor Belgio. 58.2.c. Satrapiæ Philiſthym ad Chananæam pertinent; nec eas Hebræi poſſederunt, niſi fortè exiguo tempore. 60.c.2. Tyrus & Sidon ad eam quoque pertinent quas Hebræi numquam poſſederunt. 61.b.1. tota Chananæa Hebræis data quoad dominium. 80.c.2.
Chananæorum lingua affinis Hebraicæ. t.1.12.c.1. multi eius incolæ patriam deſerentes ob timorem Ioſue, varias mundi partes habitarunt. 56.c.1. cur à Deo non totaliter eiecti è terra. 101.a.2. & 105.a.1. tempore Salomonis non debebant occidi. t.2.152.d.1.
Charitas primò ſibi prouidet, mox aliis. t.1.130.a.1. ea vincuntur inimici. 341.c.2. ad omnes ſe extendit. t.2. 231.b.2. quæ amara erant, reddit dulcia. 238.d.2.
Cherubim Moſaici & Salomonis quales eſſent, & qualiter collocati. t.2.131.a.2. & ſeqq. & 132.a.1. erant in altari thymiamatis, ſed duo tantùm. t.2.345.b.2.
Chirotheca proiiciebatur à Regibus obſidentibus in vrbem obſeſſam. t.2.33.c.1.
Chramnus propter affectatum regnum cum vxore & filiis à patre Clothario exuſtus. t.2.69.c.2.
Chriſti paſſio adumbrata per funiculum coccineum. t.1. 33.c.1. Crucifixus in cruce viſibiliter, diabolus inuiſibiliter. 43 b.2. typus Chriſti Iudices Iſraelis. 104.a.1. item Othoniel. d.2. clauorum Chriſti typus, clauus ferreus quo percuſſus Siſara. 120.d.1. Chriſti typus, petra Gedeonis. 125.a.2. item vellus eiuſdem. 128.d.1. item filia Iephte. 154.c.2. & 155.a.2. item ipſe Iephte, 156.a.2. in Chriſto omnia ſunt mirabilia. 161.c.1. eius typus Leo à Samſone occiſus. 166.c.2. & ipſe Samſon V. verbo Samſon Chriſtus priuatim cultus ab Alexandro Seuero cum aliis idolis. 182.a.1. maleficia Iudæorum beneficiis ſuperauit. 320.a.2. vide verbo Dauid typus Chriſti, ter vnctus. t.2.15.c.1. Rex fuit triplici iure. ibid. 1. eius crux deſignatur per Getb. 21.b.2. eius iudicium adumbratum per Dauid. 32. b.1. regnat in carnalibus gentium cordibus. 33.d.1. contemptos eligit & exaltat. 35.b.2. illuſos à diabolo per peccata ad pœnitentiam adducit. 36.a.1. eius corona quæ. 48.a.1. Chriſti typus Sesbaam 86 c.2. eius paſſio & reſurrectio per labrum maris ænei. 241. b.2. eſt rex Iſraelis & totius mundi. 165.b.2. eius crux ſignificata. 190.d.2. per Eliam, vide Ind. verbo Elias. crux Chriſti ſignificata per iuniperum. 201.c.1. Chriſti typus Eliſæus. 227.c.1. & Iſaias. 290.b.1. & Ioſias. 296.b.2.
Chriſtiani omnes ſunt ſacerdotes. t.1.233.b.2. & t.234. numquam ſine armis incedant. 236.b.2.
Chronologia geſtorum Ioſue. t.1.163.d.2. chronologia Iudicum annorum. 336. vel 360. 91.c.2. anni ſeruitutis Hebræorum, includendi annis quibus Iudices præfuerunt. 103.d.1. canon pro chronologia ſacra Scriptura. 92.c.1. chronologia Iſraelis ex Ægypto ad templi ædificationem. 480. annorum, ſingulis principibus partita 105.b.2. in chronologia maxima ſententiarum diuerſitas. t.2:267.a.2. chronologia canones. 283.c.1.
Cilicio vſi pœnitentes. t.2.248.c.2.
Cinæi vnde. t.2.307.c.2.
Circumciſio in deſerto omiſſa ob incertitudinem quando caſtra mouenda erant. t.1 24.a.1.
Clamor vtilis in bello. t.1.28.d.2.
Clementiæ laus. t.2.168.c.1. clementia erga hoſtes captiuos. t.2.386.a.1.
Climactericus annus. t.2.38.c.2.
Clodouæus rex Franciæ vnctus oleo cælitùs miſſo. t.1.261. c. 1.
Clypeus regum vngi ſolebat & quo fine. t.2.4.b.2.
Collyrida quid ſit. t.2.24.b.2.
Colocyntis eſt cucurbita agreſtis. t.2.238.a.2.
Columna nubis quæ ſolebat caſtra præcedere euanuit. t.1. 15 d.1.
Columnæ duæ erant in Porticu. t.2.139.a.2. earum nomina Booz & Iachin quid ſignificent. b.2.
Communitas tota ob vnius peccatum punitur. t.1.289. c.2.
Conciliantur diuerſa tempora tribus modis in Scriptura. t.2.180.a.1.
Concionator loquax fructu carebit. t.1.225.b.2. vanus. 282.d.1. qualis eſſe debeat. t.2.27.b.2. opere & non ſolâ voce præeat. 268.d.1. ſit illuminatus & perſeuerans. b.2.
Concubinarii impœnitentia in Italia. t.2.163.a.2.
Conditionalium ſcientia in Deo, probatur ex Scriptura. t.1.336.a.1.
Confeſſio peccatorum, Deum glorificat. t.1.36.b.2.
Coniugium puellarum portus, ne caſtitatis faciant naufragium. t.1.202.a.1.
Conſanguinei in beneficiis poſtponendi extraneis aptioribus. t.1.4.c.1.
Conſilia ſenum bona non iuuenum. t.2.169.a.1. & ſeqq.
Conſilia politica pernicioſa. t.2.170.a.1. & ſeqq.
Conſtans vultus index animi conſtantis. t.1.217.a.2.
Conſtantinus Copronymus punitus ob inhonoratam B. Virginem. t.2.21.d.1.
Conſtantius Imp. de tribus in morte doluit. t.2.170. c.1.
Conſulere diabolum grauiſſimum peccatum. t 2. 221. d.1.
Contemplatio imperfectiones abſumit. t.1.52.d.2. ea omiſſa labitur homo in peccata carnis. t.1.176.b.2.
Contemptus mundi. t.1.5.b.1.
Contritio delet omnia peccata. t.2.45.c.1. magna debet eſſe in peccatore. 141.a.1.
Contumelia iuuat nos, ideoq; ei gratia debetur. t.2.62. a.2. & 63.b.c. contumelia illata Abner ab Iboſetho occaſio tranſlatè ab eo regni ad Dauidem. t.2.10.b.1. contumelia illata Achitophel à Dauid vitianto eius neptem Bethſabee per adulterium, fuit ratio quare coniurauerit cum Abſalomo. 39.a.1. & 59.b.2.
Conuerſationis malæ incommoda. t.1.230.c.2.
ad Conuitia ſurdeſcendum. t.1.265.c.2.
Conuiuii funebris antiquitas. t.2.11.a.1.
R.P. Cornelius, auctor horum Commentariorum filius Agricolæ. t.2.324.b.2.
Corpora Sanctorum ſunt curæ Deo. t.2.175.a.1. ſunt viuifica. 192.b.2.
Correctio ſit mixta ſeueritate & lenitate. t.1.321.b.1. eius neceſſitas. 282.b.1.

Corni

Corui attulerunt cibum Sanctis. t.2.189.c.2.
Crotonienſium.100000. caſa, à 15000. Locrenſium, viuſq́; cauſa. t.2.8.c.1.

Dagon Philiſthinorum eſt Venus.t.1.241.a.2. fatetur ſe victum ab arca. 242.c.1.
Damaſcus vrbs pulcherrima deſcribitur. t.2.240.b.2.

De Dauide hiſtorica.

Dauid immediatè à Deo,ius regum accepit. t.1.155.b.2. vir ſecundùm cor Dei.280.b.1. vnctus ſecretò à Samuele coram patre & fratribus. 302.a.2. habuit. ſeptem fratres.d.2. vnctus vigeſimo ætatis anno. 203.c.1. ex lætitia vultus agnitus.b.2. fuit ter vnctus. d.2. in vnctione accepit ſpiritum fortitudinis bellicæ,animi regij,poëticæ & muſicæ,prudentiæ, & ſpiritum propheticæ,idq́; ſtabiliter & ſubitò 304.c.1. & ſeqq. etymon Dauidis ab amore.b.1. cithara eius partim naturaliter, partim ſupernaturaliter curauit Saulem. 305.d.1.& ſeqq. fuit procerus corpore. 311.b.2. 329.d.1. inſtinctu Dei iniſt certamen cum Golia. 312.c.2. fuit peritus fundibularius.313. b.1. Goliam ſuo ipſius gladio occidit.a.2. caput per vrbes circumtulit.c.2. gladium Deo ſacrauit. d.2. percuſſit totum exercitum Philiſthinorum, percutiendo Goliath.315.a.1. non potuit pſallendo Saulem curare,quia inuidus manebat Saul. 316.c.2. ſepties eum perſecutus eſt Saul.d.2. ex omni perſecutione glorioſior euaſit.317.b.1.amouetur ab aula.d.1. fit Chiliarcha.a.2. dua quæ præſtitit vt fieret gener regis ſunt cædes Goliæ & 100.præputia Philiſthinorum. 318.c.2. optimè inſtruxit ad ſe conuenientes.332.b.1. quindecim eius fuga. b.2. non fuit cauſa occiſionis ſacerdotum,ſed occaſio.334.a.2. meretur coronam ciuicam ob liberationem Ceilæ.335.a.1. nunquam abſolutè voluit occidere Saulem.338.d.1. conſcientia eum mordet propter abſciſſionem chlamydis Saulis.b.2. glorioſior fuit eius victoria de Saule, quàm de Goliath. 339.a.1. regium eius animum. c.1. Saulem occidere ei non licebat ſecundùm quòſdam.d.1. ſecundùm alios licebat.a.2. dicendum non decuiſſe. ibid. appellat Saulem ad iudicium Dei. 240.b.1. Saul ſe ei ſubmittit,& filiorum ſuorũ facit tutatem. 341.b.2. plura præſtat quàm promiſerat.c.2. non poterat iuſtè occidere Nabal. 345.c.2. Dei erga eum prouidentia. 349.b.2. Dauid non erat omnino certus de regni poſſeſſione.350.b.1. exit cum ſuis aulam regis Geth propter periculum idololatriæ. 351.b.1. vt eum tueatur Deus inaduertentiam immittit regi Achis.d.2. nunquam intendit pugnare contra Iſraelem.353.a.1. Dei erga Dauidem prouidentia. 355.a.1. Dauid regnante Saule plus rexit populum quàm ipſe Saul. t.2.15.a.1. ter eſt vnctus in regem.ib.c.1. fuit iunior Ionatha. ib. d.1. capit arcem Sion anno 38.ætatis.t.2.16.c.1. adiuuatur à Deo in prælio contra Philiſthæos. t.2.18.d.1. errauit Dauid vel Leuita dum arca Dei imponitur plauſtro.20.a.1. illectus benedictione Obededom per arcam,eam ex eius domo adduxit in Sion.21.c.2. fecit tabernaculum nouum pro arca. 23.d.2. occupat Geth, & per hoc frænauit Philiſthæos. 31.b.1. per omnes mundi plagas victricia arma circumfert. ibid. d.1. debellat Moabitas. b.2. iuſtè inuaſit Sobam. 32.b.2. fit famoſus per illam victoriam.33.a.1. victor poſſidet Idumæam.b.1. eius filij quo ſenſu ſacerdotes.33.d.2.& ſeqq. rependit Hanon miſericordiam quam à patre eius Naas rege Ammon acceperat. Hanon contra legatos Dauidis contumelia afficit. 36. a.1.& ſeqq. quare Dauid eum bello aggreſſus,cecidit eum ad octoginta ſeptem millia. 37.a.1.& 2. Chronotaxis geſtorum eius. 46.d.2. ex corona Melcham quomodo ſibi fecerit diadema.47.d.2. cur fugerit Abſalomum 58 d.1. fames triennalis eius tempore quare immiſſa. 79.b.1. quatuor eius prælia contra Philiſthæos,quando contigerint.80.c.2. eius vires deficiunt in ſenio,quare ei ſuccurrit Abiſai. 80.c.2. Dauid non eſt Adeodatus.81.a.1. domus eius illuſtris & fæcunda. 85.a.1.& b.1. omnia ad votum Dauidi procedunt. 85.d.1. cur recuſet bibere aquam de ciſterna Bethlehem.87.a.2. eligit peſtem 92.a.2. ex viſione Angeli & dolore populi percuſſi incurrit morbum incurabilem.94.b.1. cur ei data Abiſag.100.b.1. prima & ſecunda vnctio Dauidis non eſt facta oleo ſacro, ſed ſola tertia.102.b.2. transfert adhuc viuens regnum in Salomonem.103.d.1. non tamen omne ius regium.a.2. cur non occiderit Ioab, ſed id mandarit Salomoni 106.c.2. eius elogium apud Ioſephum. 107.c.1. infelix in filijs. 108.d.2. idq́; in pœnam adulterij.109.a.1. relinquitur ei lucerna.165.d.1. per contemptum vocatur filius Iſai.169.a.2.promiſſio de regno in eius poſteris continuando fuit conditionata. 330.a.1.in autem ei Deus loquitur vti amicus amico. a.2. ſumma quam pro templi fabrica reliquit. 2400.milliones.335.a.2. Dauid non vt rex,ſed vt propheta conſtituit ordines Sacerdotum & Leuitarũ. 337.c.1. eius prudens politia in re militari. 343.a.1.

Dauidis virtutes.

Modeſtia. t.1.305.b.2. humilitas.318.c.1. eius patientia.320.b.1.& 332.b.2. pietas. 335.a.2.in Deum fiducia. 336 b.2. eius clementia & reuerentia erga Saulem.338.d.2.& 339.c.1.& d.2. martyriũ.340. b.1.charitate fregit duritiem Saulis.340.b.2. Dauid iniuriarum immemor inimicum ſuum honorauit. t.2. 5.b.1. & etiam vltus eſt.13.b.2. humilitas eius coram arca ſaltantis.22.b.2.& ſeqq. eam pulchrè ponderat S.Gregorius. 23.a.1.& 24 b.2. vouit ædificare templum.26.a.1. placuit id votum Deo quoad rem, non quoad perſonam.27.a.1. cur non permiſſus id implere.ibid. amicitiam amico exhibet poſt mortem. 34.b.1. eius reſignatio.58.c.2.eius humilitas & ad Deum recurſus 59 c.1. gratiam habet Deo in fuga. 59.a.2. eius oratio in monte Oliueti.59.b.1. patienter fert calumniam Semei.61.a.2.& ſeqq. eius pietas erga Abſalom parricidam. 68.a.1. flet æternam eius mortem.70.c.2. per clementiam non ſtatim occidit Semei, per iuſtitiam autem iuſſit à Salomone occidi propter maledicentiam.73.a.2. imitatur exemplum Reſpha.80.b.2. eius heroica charitas erga inimicum Saul.ibid. eius mortificatio & aliæ virtutes, in effuſione aquæ de ciſterna Bethlehem. 87.b.2. eius humilitas,pœnitentia & charitas poſt numeratum populum.94.c.1. recta intentio. 347.a.2.

Dauid excuſatus à peccato.

Non peccauit fingendo ſtultitiam in Geth.t.1.330.b.2.nec recipiendo oppreſſos ære alieno 332.b.1. nec abſcindendo partem chlamydis Saulis.338.b.2. petens vindictam Saulis.340.c.1. occidens Geſſuritas,Gerzitas & Amalecitas dum eſſet apud Achis.351.b.2. Dauid qua auctoritate occiderit Amalecitam. t.2.3.a.1.non peccauit ducendo in vxorem Maacham filiam regis Geſſur.10.a.2. quo ſenſu maledixerit Ioab ob interfectum Abner.d.2. quare non occiderit Ioab. 11.c.1. acerbè puniens Ammonitas excuſatur à peccato. 48. b.2. non peccauit in iudicio Thecuitis deprecantis ne filius ſuus fratricida occideretur.53.d.2. non peccauit

cauit parcendo Abſalomo fratricida. 54. d.2. nec mandando Salomoni vt occidat Semei. 73.a.2. non peccauit tradendo poſteros Saul Gabaonitis ad crucifigendum. 79.d.2. nec mandando et corpora remanerent inſepulta vſque dum plueret. 80.d.1.

Dauid peccans, & punitus.

Mendacium officioſum.t.1.328.b.1. peccat iurando ſe occiſurum Nabal cum tota domo.345.b.2.aliud mendacium.351.c.2. Dauid adulter primò quia otioſus. t.2.38.a.1. ſecundò quia aſpexit mulierem fœminandam.a.2. tertiò quia nimis proſper.c.2. quartò quia præſumptuoſus. 39.a.2. peccauit peccato iniuſtitiæ, dum cult ſuam prolem ſupponere Vriæ .40.c.2. & inebriando Vriam.ibid. & homicidij curando occidi Vriam. 41.a.1. proditoriè occidit Vriam. b.1. & c.1. conſummat homicidium.c.1.cauſſa lapſus. ibid. peccauit ducendo Bethſabee quam polluerat per adulterium.d.2.& 42.a.1. fuit nouem menſibus in peccatis ſine pœnitentia. 43.a.1. eius peccata Deus publicauit.44.c.1. peccatum quomodo punitum. 43.d. 2. & ſeqq.mors infantis ex adulterio concepti fuit pœna temperata clementiâ.45.d.2. fuit punitus per grauem morbum.ibid. punitur eius adulterium per ſtuprum illatum Thamar ab Amnon.50.b.2. peccauit non puniendo Amnon propter ſtuprum.51.a.2. fuit punitus per rebellionem Abſalomi. 57.b.& 58.c.1. Dauid peccauit temere ſpoliando Miphiboſeth ſuis bonis.c.2. 61.a.1. Dauidis peccata punita per maledicentiam Semei.61.d.2. adulterium Dauidis per violationem concubinarum.63 b.1. auferendo Miphiboſeth dimidium bonorum peccauit iniuſtitia, & violauit amicitiam Ionathæ. 74.a 1.& ſeqq. id factum ex verecundia. ibid. peccatum Dauid punitum per ſeditionem Sebæ.76.a.1. numerans populum peccauit ſuperbia.91.a.2. mordet eum conſcientia. 92.d.1.

Dauid pœnitens.

Pœnitentia Dauidis. t 2.44.d.1. fuit continua.b.2.magna fuiſſe probatur ex ſecuta ſtatim remiſſione. 45.c.1. per eam euaſit pœnam talionis.a.2. eius ſatisfactio pro peccatis.87.b.2. eius pœnitentia ob numeratum populum. 94.c.1.

Dauid typus Chriſti.

Dauid typus Chriſti patientis in colore ruſo. t.1 303.c.2. eius cithara typus Crucis Chriſti.307.a.1. eius pugna cum Goliath, pugna Chriſti contra diabolum. 311. d.2. perſecutiones eius à Saule, typus perſecutionum Chriſti à Iudæis.317.c.1.beneſaciens Sauli. 320.c.2. recipiens oppreſſos ære alieno.332.c.1. fugiens Dauidem.d.2.ducens Abigail vxorem.347.a.2. Dauid typus eſt Chriſti in trina vnctione. t.2.15.c.1. & in regno quod trigeſimo anno auſpicatus eſt, & quadraginta adminiſtrauit. ibid.a.1. in tranſlatione regni ad arcem Sion. 17.b.1. Transferens arcam,ſignificat Chriſtum transferentem Euangelium. 24.a 2. Chriſtum iudicem.32.b.1. Chriſtum regnantem in carnalibus cordibus.35.d.1. Chriſtum contemptibilia mundi eligentem et confundat fortia.35.b.2. Chriſtum inducentem peccatorem ad pœnitentiam. 36.a.2. Chriſtum auferentem regnum diaboli.48.a.1. Chriſtum transeuntem torrentem Cedron.58.b.2. Chriſtum orantem in monte oliuarum. 59.a.1. Chriſtum ſe immolantem pro peccatis noſtris.95.a.1. Chriſtum reijcientem ſynagogam, & deſponſantem ſibi Eccleſiam.101.a.2. Dauidis Chytræi commentum de cy-

mo Palladis. t.1.161.d.1.

Debbora vxor Lapidoth non Barac. t.2.110.c.1. non fuit iudex,lites tamen compoſuit ex dono prophetiæ,nō vi iuriſdictionis. 111.a.1.

Debellatis ciuitatibus parcentes laudantur. t.2 77.c.2.

Decem tribus licitè elegerunt alium regem.t. 2.169.c.2. idq́; ex decreto Dei. d.2.

in Dedicatione templi Salomonis quæ miracula. t.2.150. b.2.

Deliciæ vnguentorum & odorum cauendæ. t.1.254.c.2.

Delicioſi ſæpè crudeles. t.1.300.c.2.

Θεὸς à θεᾶσθαι, id eſt videre. t.1.223.b.1.

Derelinquit Deus ſe derelinquentes. t.1.6.a.1

Deſperati milites acerrimè pugnant. t.2.8. a.1. confirmatur exemplis. ibid.

Deſperato humano auxilio,adeſt diuinum. t.2.372.a.2.

Deus fidelis in promiſſis ſeruandis.t.2.2.a.2.& 4.b.2. in veteri lege ſemper per Angelos, numquam per ſe hominibus apparuit 4.b.1. Angelus vice Dei apparens repræſentabat filium non Patrem aut Spiritum ſanctum. t.1.6.a.1. exigit memoriam beneficiorum. 19.a.1. non deeſt in neceſſarijs,nec redūdat in ſuperfluis.25.c.1. Deus manifeſtè Ierichuntem expugnauit, non autem homines. 28.b.2. vult homines ſibi cooperari.29.b.2. omnia à Deo pendent in ſui conſeruatione. 32.c.1. Deus numquam iubet occidi filios ob peccata parentū mortuorum. 38.d.1. Deo duce quauis ſuperamus.64.b.2. Deus pœnam in gloriam conuertit. 80. a.1. eius liberalitas in pios, vindicta in impios. 91. b.1.peccata permittit,non intendit.99.b.1. tyrannos permittit tāquam lictores vt malos caſtiget. 103. quomodo confortet tyrannos aduerſus populum Hebræorū. 105.a.1. audit imprecationes iuſtorum contra impios. 145.d.2. quomodo immittat ſpiritum diſcordiæ. 146.b.1. ad eum confugiendum in periculis. 200.a.2.& 222.a.2. ſanctitas eius nobiliſſimum attributum.222.d.1. ſemper habendus in memoria. 229.a.2. in Deum Scriptura omnia refert,& quare.231.b.2. in ſolo Deo quies.349.c.1.concedit quod malè petitur in vindictam petentium.255.c.1. eius omnipotentia ad omnia ſe extendit. 286.c.1. peccata ſeruat in memoria. 293.a.2. eius pœnitentia non propria,ſed anthropopathōs.295.c.2. eſt cardiognoſtes. 302.c.2. Deus inuocatus à Dauide eum iuuat in prælio.t.2 18.d.1. ædificat Dauidi domum,& quam 27. a.2. dilexit Salomonem & ardenter.28.a.1. Dei ſcientia qualis.29.d.1. permittit homines labi in peccata,& quare. 41.c.1. permiſit violari Thamar ab Amnon fratre, in pœnam adulterij Dauidis. 50. b.2. ſtatuit vt peccator ſibi ipſi ſit pœna.51.a.1. partitur ſua bona,dans ſingulis aliquid,non omnibus omnia.55.b.1.Deo expugnato,exarmatus erat Abſalom. 59.c.1. varijs modis infatuat Deus conſilia prudentium. 59.b.2. quomodo præcepit Semei vt malediceret Dauid.61.d.2. vtitur impijs ad punienda peccata iuſtorum. 62.a.1. propter peccata regis punit populum.78.a.1. Deus poteſt punire patres nocentes in filijs innocentibus. 79 b.2. quare voluerit occidi poſteros Saulis. ibid. honoratur Deus executione iuſtitiæ.82 b.1. quomodo commouit Dauid vt numeraret populum. 91.a.1. ignem mittit in ſignum quod ſacrificium ei ſit gratum.95.a.2. deſignat locum templo.ibid. ad Deum caligat omnis creatura.114.d.1. & 128.d.1.& 148.b.1.& ſeqq. Deus in ſpatijs vacuis. 149.a.1. Deus poſcit totum cor.151.b.1. Deus per ſe locutus Salomoni.163.c.2. ſolebat in igne apparere. 196.a.1. Deus in ſibilo auræ tenuis repræſentat ſuam longanimitatem.203.c.1. eius clementia. c.2. deci-

decipere alienum à Deo.216.c.2. permittit mala.d.2. adeſt in deſperatis. 372.a.2.

Deuteronomium dabatur regi in inauguratione.ſ.2.264.b.1.

Diabolus ſuperbus multos capit.1.1.95.c.2. eſt tyrannus ſuorum cultorum. 100.c.2. ei traditur homo vt humilietur. 103.b.2. ſignificatur per Madian. 122.b.2. eſt fur. 39.b.1. diabolus generoſis ſoemina eſt, non leo 164.c.2. multos vincit continuando tentationem.174.b.2. vult excæcare homines ne ſpiritualia aſpiciant. 206.b.2. auſert bonos concionatores, dum procurat vt vana concionentur. 282.d.1. vtitur melancholia ad homines tentandos. 306.d.2. inuidia ei propria.316.b.2. vulneratur hominum clementia. 340.a.1. turpia facta quæ ſuaſit. poſtea reuelat.1.2.36.a.2. eius inuidia.196.b.2. non permittitur ignem mittere ad bouem paratum à prophetis Baal.d.2. cum eo pax nulla facienda. 108.d.2. decipit pſeudoprophetas. 215.a.2. eius officium eſt decipere. 216.a.2. nil poteſt niſi Deo permittente.d.2. diabolus muſca. 221.a.1. ſignificatur per Benadad. 250.a.1. per contemptum vocatur Beelzebub. 257.b.1. feſtum diaboli in exequijs Lutheri.261.a.1. eius impoſtura. b.2.

Dies Ioſuanus 28.horarum. ſ.1 52.d.2. longior Ezechiano. 53.b.2.

Dij gentium colebantur ſub figura vtriuſque ſexus. 1.1.241.b.2. omnibus rebus præficiebantur. 220.b.2.

Dionyſius Tyrannus irriſor idolorum. ſ.1.273.a.1.

Doctores Eccleſiæ repræſentati per duas columnas. ſ.2.139.d.2.

Dominus vobiſcum primus vſurpauit Booz pro ſalutatione. ſ.1.200.b.1.

Domus ſaltus Libani.ſ.2.136.b.1. non in Libano.c.1.

Dona Dei occultanda. ſ.2.223.a.1.

Donatiſta ſchiſmatici inſtar Ieroboam. ſ.2.170.c.1.

Dux belli vni Deo nitatur.ſ.1.8.b.2. præeat in periculis. 20.1.1. habere curet à tergo ventum & ſolem. 53.a.1. quomodo hoſtes fugientes inſequi debeat.c.2. victoria vtatur. 54.c.1. præeat exemplo. 317.a.2. duces abſtinentes à potu exercitu ſitiente. 1.2.87.a.2. Vide verbum Principes.

Duellum aliquando licitum. ſ.1.310.a.2.

Duo ſummi Pontifices Sadoc & Abiathar tempore Dauidis,& vnde. 1.2.33.d.1. & ſeqq. ita tamen vt Sadoc eſſet primarius. b.2.

EBrietatis mala. ſ.2.40.d.2.

Ebrioſi ſunt filij Belial. ſ.1.217.b.1.

Eccleſia eſt ſpecula & quare.ſ.2.17.b.2. Eccleſia ex gentibus colligenda ſignificatur per aream Areuna Iebuſæi. 1.2.94. Eccleſiæ ſapientia & firmitas ſignificata per duas columnas. ſ.2.139.d.2.

Educatio prolium.ſ.1.218.c.2.& 231.a.1. permittantur religionem intrare. 219.d.1.& 220.b.1.

Effeminato Salomone Idumæam ſuam recuperat Adad rex.1.2.164.b.1. effeminati, id eſt, ſcorta maſcula in Iudæa ſub Roboam. 178.c.2.

Eglon roboratur à Deo ad bellum Iſraeli inferendum. ſ.1.105.a.1.

Eleazar pontifex dignior Ioſue. ſ.1.63.a.1.

Elementa ſancti hominum & Dei gloria libenter inſeruiunt. ſ.2.189.c.1.

Elias miſſus ad Achab vt impediret idololatriam. ſ.2.186.a.1. eius elogia. 187.c.1. eius etymon. ibid. Elias græcè ſonat ſolem. b.2. eius virtutes. ibid. & ſeqq. fuit typus Chriſti. 188.a.1.& 190.d.1.& 199.b.1. igne veſtiri videtur. d.1. non videtur fuiſſe ſacerdos.a.2. habet Deum ſibi præſentem. 189.b.1. factus dominus aëris. ibid. fugit Achabum. a.2. paſcitur à coruis pane & carnibus.c.2. propter eius gloriam ægrotat filius Sarephtanæ. 192.a.1. cur incubuerit mortuo filio, varia cauſa.a.2. primum mortuum reſuſcitauit. 193.d.2. eius libertas in arguendo Achab.195.a.2. & 212.b.2. ædificauit altare in Carmelo.196.b.1. prædicit Achabo pluuiam. 198.c.1. ponit faciem inter genua ex humilitate & attentione. b.1. ex eo ortus Ordo Carmelitarum. c.1. eſt cum Eliſæo patronus Carmelitarum.d.1. ipſius caſtitas & paupertas.c.2. honorat regem ſuum Achab. 199.c.2. permittitur timere Iezabelem ad cuſtodiam humilitatis.201.d.1. mortem fugiens à Iezabele infligendam, optat mortem à Deo, vt finem miſeriarum,& ne occiſus à Iezabele, victa putetur Dei religio.c.2. zelotypia eius. 202.d.2. morte punit Ochoziam ob conſultum dæmonem. 221.d.1. eius habitus.a.2. ignem è cælo euocat in vindictam iniuriæ Deo & ſibi illatæ. b.2. vult occultare ſuum raptum.223.a.1. eius triumphus in curru igneo.c.2.& ſeqq. quomodo in cælum vectus. 224.1.1. incertum vbi ſit.a.2. eius vita iam qualis.d.2. an moreatur nec ne eſt problema.225.a.1. quo anno & die raptus. b.2. è paradiſo ſcribit litteras ad Ioram. 374.d.1.

Eliſeus oriundus ex Manaſſe.ſ.2.205.b.1. in eius natiuitate mugijt vitulus aureus. ibid. affecit idololatras morte corporali.c.1. erat diues agricola. a.2. fuit calebs. d.2. eſt exemplar religioſorum. 206.a.1. prophetauit per annos. 62. mortuuſq; eſt anno ætatis 106.225.d.2. luget Eliam. 226.a.1. pallium Eliæ ei relinquitur in ſolatium.b.1. aqua Iordanis prima vice non diuiſa ne ſuperbiret. ibid. eſt typus Chriſti.227.c.1.& 228.d.2.& 229.a.2.& 237.c.1.& 238.c.1. & d.2.& 247.d.2.& 269.b.2. fuit Nazaræus.228.d.1. Nazaræatum ei exprobrant pueri idololatræ in Bethel. b.2. ideò pueris maledixit.229.a.1. eius libertas.231.d.1. recolligit ſe dum Pſaltes pſallit.b.2. erat neceſſarijs contentus, & ſuperflua ſpernebat.236.a.1. geſtabat baculum. b.2. eius paupertas. 238.a.2. non communicat immundis. 240 c.1. ab aula abſtrahitur vt Deo vacet. ibid. contemptor terrenorum.d.1. contemnit munera.241.c.1. idq; cum fructu. d.2. abſens videt peccata Giezi.243.c.2. Syros percutit cæcitate.247 c.1. excuſatur à mendacio.a.2. charitas eius erga inimicos. c.2. conſilium dedit de Samaria obſeſſa non tradenda.249.a.2. non acceptauit munera Benadad.252.c.1. pater Iſraelis. 268.b.1. ſignificat ſe vita functum, etiam auxiliaturum Iſrael. ibid. orat & prædicit Ioas victoriam contra Syros.d.1. fuit 80.annis religioſus, 269.b.1. eius ſepulchrum horrent dæmones. ibid. eius oſſa mixta oſſibus brutorum per Iulianum. a.2.

Emath alia maior, alia minor. ſ.2.32.d.2.

Embryonis ſitus in ventre matris. ſ.2.189.b.1.

P. Emmanuel Paz Soc. Ieſu conuertit Imperatorem Æthiopiæ. 1.1.157.a.1.

Epaminondas laudatur ob vigilias. ſ.2.12.a.1. excuſat ſe ob occiſum vigilem dormientem. ibid.b.2.

Epiſcopi qui ſe immiſcent ſæcularibus, ſimiles cthamno.a.1.144.d.2.

Epikiâ exploratores interpretantur legem Dei de delendis omnibus Chananæis, vt Rahab eximant. ſ.1.12.b.2.

S. Equitius liberauit quandam monialem ab impuro amore Diaboli ſe monachum ſimulantis. ſ.2.50.b.1.

Eremi-

Eremitæ particulariter ſunt Deo curæ. t.2.190.b.1.
Equus morbus ex amoris vehementia. t.2.50.b.1.
Error in numeris non ſpectat ad fidem vel bonos mores. t.2.376.b.2.
Eſdras ex memoria non reſtituit S.Scripturam. t.2.396.a.2.
Euchariſtia quàm purè accipienda. t.2.20.c.2. *quàm reuerenter colenda.* 22.b.2. *ſignificata per farinam quam Elias multiplicauit.* 191.d.2. *Euchariſtia ſignificata per panem Eliæ.* t.2.202.d.2. *in Euchariſtia ſubſtantia panis & vini conſumitur.* 221.d.1. *Euchariſtiæ ſymbolum dedit Eliſæus.* 237.c.2.
Eucherius & S.Eucherius Lugdunenſis non ſunt idem. t.2.13.a.1.
Eunuchorum vilitas & vitia. t.1.255.a.c. *Eunuchi ſunt aulæ præfecti.* t.2.345.a.1.
Examen quotidianum conſcientiæ. t.1.271.a.1.
Excalceatio duplex alia in pœnam, alia in ſignum ceſſionis iuris. t.1.205.c.1.
Excæcatio mentis & eius mala. t.1.76.b.2. *Excæcatio Salomonis* t.2.166.a.1. *Ieroboam regis Iſrael.* 165.a.2. *& 173.d.1.* *Hielis qui Iericho readificauit.* 185 c.2. *Regum Iſrael.* 183.a.1. *& 221.b.1. & Iehu.* 261.c.2. *Ioas regis.* 269.d.2.
Excelſa in Scripturis quid ſignificent. t.2.111.a.2. *erant duplicia.* 112.b. *excuſantur pij reges qui excelſa tolerarunt.* d.1. *& c.2.* *fuêre illicita poſt templum ædificatum.* c.2. *Excelſa ſunt templa ab Hebræis dicata Deo, contra ſuum præceptum.* 182.c.1.
Excommunicationis figura. t.2.173.a.2.
Excuſatio peccati, Deo exoſa. t.1.279.c.1.
Exedra, Gazophylacia & Paſtophorea, idem. t.2.133.a.2.
Exemplum punitorum ſuperſtitum plus mouet quàm non viuorum. t.1.95.b.1. *Exemplorum vis, maior quàm verborum.* t.1.133.d.2. *Exemplo Saul in poſteris puniti, diſcant patres non peccare.* t.2.79.c.2.
Exploratoribus vtatur dux militiæ. t.1.10.b.1. *ars detegendi exploratores hoſtium.* c.1.
Ezechias tollit materiam ſuperſtitionis. t.2.284.b.1. *contemptim ſerpentem æneum appellat Noheſtan id eſt æneolum.* c.1. *ſecundum Anaſtaſium Nicon. abſtulit libros Salomonis de plantis &c.* d.1. *nullus rex Iuda ei ſimilis, & in quo. ibid.* *fiſus Deo, rebellat contra Aſſyrium.* b.2. *cur vetuerit reſponderi Rabſaci.* d.2.

F*Abius Max. à cunctatione laudatur.* t.2.65.c.1.
Fabrica exhaurit opes regias. t.2.152.b.1.
Fabula Rabbinica de Phinees & Caleb exploratoribus Ierichuntis refutata. t.1.9.a.2. *alia de inuiſibilitate Sacerdotum.* 11.b.1. *alia de Boreâ, qui non flarit 40. annis peregrinationis Hebræorũ in deſerto.* t.1.23.c.2. *alia quod Iudæis non licuerit expugnare Ieruſalem.* 71.b.2. *alia quod Luza non habuerit portas.* 97.a.1. *error eorum de filia Iephte non immolata, ſed facta religioſa.* 156.a.1. *Fabula obſcana de Samſone molente apud Philiſthæos.* 177.a.1. *alia de ſtatione ſolis impetrata ab Elimelech.* 195.c.1. *alia de nomine Samuelis.* 218.d.1. *alia de duobus vltimis filijs Annæ exoratis à Phenenna.* 225.a.1. *alia de Dauide in ſenio non calefacto veſtibus, ob abſciſſionem oræ chlamydis Saul.* 338.c.2. *alia de caſtitate Phalti & Michol.* 347.c.2. *alia quod Saul ſeipſum non interfecerit.* 357.c.1. *de occiſore Saulis.* t.2.2.a.1. *de excalceatione Abner.* 8.c.2. *de fræno Iſaac.* 31.b.1. *alia de libello repudij dato vxoribus à militibus ad bellum euntibus.* 39.b.2. *alia de Amnon.* 5.c.1. *alia de Zara.* 77.b.2. *de frigore Dauidis.* 100.a.1. *alia de Salomone intelligente voces brutorum.* 115.c.1. *alia de ſanguine Ianni vermiculi, ſecante lapides templi.* 129.d.1. *alia de apertis & clauſis portis templi.* 150.b.2. *alia de boue Baalitarum fugiente ad Eliã.* 196.b.1. *alia de aqua manante è manibus Eliæ.* 195.c.1. *alia de Zona Eliæ.* 221.a.2. *alia de Ezechia volente occidere filium Manaſſen.* 290.d.2. *alia de floribus natis in ſepulchro prophetæ Dei in Bethel.* 296.a.2. *alia de Elimelech ſiſtente ſolem.* 310.a.2. *alia de portantibus arcam.* 327.b.2. *alia de anima Naboth.* 370.a.1.
Fabula argonautarum occaſione velleris Gedeonis. t.1.129.c.2. *Fabula Herculis ex hiſtoria Samſonis.* 163.a.1. *& 178 a.2.* *ſacra Vulpinalia Romanorum, à Vulpibus Samſonis.* 169.a.2. *Fabula de coma Niſi, ex coma Samſonis.* 176.c.1. *vti & pleraque gentilium fabula.* b.2. *fabula Æaci ex hiſtoria Samuelis.* 272.a.2. *item fabula de Heroibus ex hiſtoria fortium Dauid.* t.2.89.b.2.
Fac multa, dic pauca. t.1.145.b.1.
Facinorum funeſtus exitus. t.1.176.d.1.
Familiæ etiam regiæ ob peccata, euerſa. t.2.175.c.2.
Femoralibus non vtebantur Iudæi laici ſed ſoli Sacerdotes. t.2.36.b.1.
Feneſtræ templi quales. t.2.128.b.1. *ſignificant Doctores.* d.1. *nulla erant in ſancto ſanctorum & quare. ibidem.*
Ferdinandi ſecundi Imp. reſignatio. t.2.58.c.2.
Feruor neceſſarius ad docendos ſubditos legem Dei. t.1.6.c.2.
Feruidi exiliunt ad bona opera. t.2.23.d.1.
Feſta corroborant hominem. t.2.147.a.1.
Fictio non ſemper eſt peccatum. t.1.330.b.2.
Fides hoſtibus ſeruanda. t.1.48.a.2.
Fides vera Reip. fundamentum, eius neglectus excidium. t.1.91.b.1. & 209.d.2.
Fiducia in Deo habenda. t.1.55.b.1. & 312.d.2.
Filij ſæpè parentibus degeneres. t.1.253.a.1. *vanum in ijs gloriari.* t.2.58.d.1. *Filius Magiſtratum gerens priuatum patri, non publicum honorem debet.* 108.d.1. *Filius pius Aſa ex impia matre.* 181.c.2.
Fluxus maris ceſſauit in ſolſtitio Ioſuano. t.1.52.b.2.
Fœdera cum impijs toti regno pernicioſa. t.2.215.b.1. & 218.a.2. 370. b.1.
Fœmina cauenda. t.2.162.c.2. *propagant idololatriam & hæreſim.* 178.b.2.
Fornicationis tentatio, laboribus vincenda. t.1.311.b.2. *Fornicatio iuuenum punitur per vxores moleſtas.* t.2.44.b.1.
Fortitudo bellica gratia gratis data. t.1.304.b.2.
Fortitudinis virtus deeſt peccatori. t.2.3.a.1. *tentatus eam à Deo petat. ibid.* *eâ Cælum expugnandum.* t.2.85.d.2. *Fortitudo & Prudentia omnibus neceſſaria.* t.2.140.a.2.
Fortuna contraria vtilior proſperâ. t.2.163.a.1.
S.Franciſci documentum contra præſumptionem. t.2.39.b.2.
Fratricidarum exempla. t.1.142.b.2.
Frugalitas priſcorum. t.1.200.c.2. & 259.d.1.
Fugiunt dignitates, deuoti, ſtudioſi S.Scripturæ & verè humiles. t.1.144.c.2.
per Fulmina contriuit Deus varios exercitus. t.1.250.c.2.
Funiculus coæquans terræ quis t.2.31.b.2.

GAbaonitæ poſtulantes omnes poſteros Saul ad crucem num excuſantur ab iniuſtitia, niſi fortè per inſtinctum Dei. t.2.79.d.1.& ſeqq.
P.Gaſpar Barzeus Armuzij Samſon. t.1.177.b.1.
Gaza à Ioſue capta mox occupata à gigantibus. t.1.54.c.2.
Gedeonis fortitudo.t.1.123.d.2. licitè petit ſignum ab Angelo.124.a.2. non ſacrificauit dum carnes Angelo obtulit.125.a.1. à Deo factus eſt Sacerdos.126.b.2. accipit donum fortitudinis.127.c.1. non peccauit petendo ſignum roris in ſolo vellere.127.a.2. qui inſtar canum biberunt, manu aquam inijcientes, à Gedeone electi in milites.131.c.1. appoſitè ſignificatus per panem hordeaceum.132.d.1. eius fides promerita eſt victoriã contra Madian.135.a.1. typus Chriſti.a.2. placauit Ephraimitas humiliando ſe.136.b.2. eius peritia in bello.b.2. offertur ei Monarchia poſt debellatum Madian, quam non habebat.138.a.1. ſed eam recuſat.b.2. Ephod quod fecit fuit veſtis Pontificalis.b.2. Serarius opinatur eum etiam poſt victoriam per ſe ſacrificaſſe.d.2. non peccauit faciendo Ephod.139.a.1. niſi fortè venialiter, ob eamq; culpam punitus eſt deletione poſterorum.c.1. mortuus in ſenectute bona. d.2.
Gehenna ſignificatur per arborem Abſalom. t.2.69.a.1.
Geiſa dux Hungariæ non permittitur à Deo ædificare Eccleſiam. t.2.27.b.2.
Gelboë Montes vbi ſiti.t.2.3.d.2. eis videtur maledicere Dauid.ibid. ſed non ſeriò maledixit. t.2.4.a.1. ſunt multis locis ſteriles.ibid.b.1. ſed ſuper eos aliquando pluit. ibid.c.1. ſignificant ſuperba Iudæorum corda. ibid. item tepidos & irreligioſos. ibid.d.1.
in Genealogijs ſcripturæ aliquorum generantium nomina ſæpè tacet. t.1.207.a.1.
Genu vtrumque flectendum in oratione. t.2.149.a.2.
Germani auſpicia obſeruabant olim ex duellis. t.2.7.b.2.
Geth, id eſt, torcular ſignificat crucem Chriſti. t.2.21.b.2.
Gethei Dauidis milites ſic dicti non à loco natiuitatis, ſed à loco habitationis. t.1.150.b.2. Iudæi erant, non Philiſthæi. t.2.58.a.2.
Giezi non ſuſcitauit mortuum, quia inobediens honoris cupidus & irriſor.t.2.237.a.1. non fuit propriè Simoniacus munera petens à Naaman.243.a.2. peccauit ſimoniæ mentali, c.2. dat ei Eliſeus quæ ſuo nomine à Naaman acceperat.244.a.1. lepra punitur, & ab Eliſeo dimittitur. b.1.& ſeqq.
Gladius in Scripturæ quid ſignificet. t.2.93.a.2.
Gloria bonorum operum debetur Deo. t.2.47.b.2.
Gratiæ agendæ Deo in ærumnis. t.2.59.a.2.
Gregorius de Valentia malè ſentit Naaman idololatram ab Eliſæo receſſiſſe. t.2.242.a.1.
Gulæ incommoda. t.1.107.d.1. mater aliorum peccatorum.229.c.2. deſtruit virtutes animæ.t.2.301.c.1.

HÆreſis incipit à vilibus miniſtris. t.1.171.c.1.
Hæretici deſignati per vulpes Samſonis. t.1.169.b.2. inter eos periculoſum habitare.197.a.2. hæretica vxor periculoſa. t.2.162.a.1. hæretici multè ſiunt athei. 171.a.2. opponit illis Deus ſuos Antagoniſtas. t.2.186.a.2.
Hai tempore Eſdræ reædificata. t.1.43.a.2. infideliter eius excidium narrat Ioſephus. b.2.
Hamula eſt vas inſuſorium. t.2.144.a.1.
Hebræi aliqui in deſerto manna contenti non fuerunt, ſed emptis carnibus veſcebantur.t.1.7.c.1. præ ignauia neglexerunt occupare aliqua loca ſibi debita. 45.a.1.
Hebræorum verba ſæpè actum inchoatum tantùm ſignificant non perfectum.86.b.2. eorum prima ſeruitus ſub Chuſan propter idololatriam. 103.a.2. varijs ſeruierunt tyrannis 411.annis.106.a.1. inermes, armatiſſimos milites Siſara debellarunt. 116.c.1. virgines eorum poterant viris alterius Tribus nubere. 143.a.1.& 152.a.1. iuramentum.198.a.1. tota gẽs, magnus Propheta. 210.c.1. filij eorum, triennio lactabantur.218.b.2. vix habebant equites in exercitu, ſed pedites.239.a.1. ob quatuor cauſas petierunt regem 253.b.1. ſed peccarunt petendo.c.1. priſcè aſſidebant menſæ, non accumbebant. 259.a.1. ceremonia eorum in vnctione regis. 261.a.2. comburebant regum ſuorũ cadauera. 359.a.1. Hebræa vxor ſeptem diebus plangebat maritum mortuum, poſt quod tempus poterat alij nubere. t.2.41.c.2. Hebræa poëſis perijt. 121.a.2. Hebræorum error quòd Semei fuerit pater Ieroboam. 164.b.2. eorum gnomæ de quatuor bonis.t.2.169.a.1. Hebræa nomina, multa ſignificant. t.2.143.d.2.
Hebron à Ioſue expugnata, mox recuperata à gigantibus. t.1.54.c.1. eſt locus ſanctiſſimus. t.2.58.b.1.
Heli primus pontifex ex ſtirpe Ithamar.t.1.215.a.1. fuit ſimul princeps Eccleſiaſticus & ſecularis.b.1. interpretatio nominis, quadrat eius moribus.c.1. peccauit non in corripiendo ſuos filios. 231.a.1. promiſit Deus ſucceſſionem pontificatus eius filiis, ſed conditionatè.232.d.1. punitus propter peccata filiorum. 236.b.1. reſignat ſe in manus Dei puniturі.236.d.1. maiorem habebat curam Arcæ quàm filiorum. 239.b.2. aliqui aſſerunt damnatum. c.2. meliùs alij ſaluatum. d.2. in principatu ei ſuccedit Samuel, in pontificatu Achitob. 240.b.2.
Henricus VIII. rex Angliæ punitus ob inceſtum cum Bolena. t.2.108.c.1.
Hæreditaria bona poſteris tranſmittenda. t.2.211.c.1.
Herodotus deprauat res Iudaicas.t.1.242.c.2. item hiſtoriam de caſis Aſſyrij ſub Sennacherib. t.2.393.b.1. item de Pharaone Necao. 398.a.1.
Heroica opera, calumnijs expoſita. t.1.137.b.1.
Hethei viri pugnaciſſimi. t.1.5.c.2.
Hiberni aliqui currunt celeriùs quàm equi. t.2.8.a.1.
S.Hieronymus non temerè addidit aliqua verba Iud. 3. v. 16. t.1.107.a.1. dum videtur deſtruere ſenſum litteralem S. Scripturæ, quomodò explicandus. t.2.100.b.2.
P.Hieronymi Prado ſententia de Cherubinis arca refutata. t.2.345.c.1.& ſeqq.
S. Hilarion recuſat acceptare munera in pauperes diſtribuenda. t.2.241.d.1.
Hiram rex Tyri cognouit Deum verum. t.2.122.a.2. fuit vſufructuarius vrbium Galilææ.151.b.2. ſecundũ Ioſephum vrbes non acceperat. 152.a.1.
Hiſpani ruſtici iuſta de cauſa incedunt gladiati. t.1.108.d.2.
Hiſtoriæ ſacræ & prophanæ differentia. t.1.209.c.2.
Hiſtorici gentiles imperfectè res Iudaicas tractant. t.2.189.b.2.
Homerus poëta ſapientiſſimus quando natus.t.2.166.a.1. Græcorum Salomon, Salomoni coæuus. t.2.302.a.1.
Homilia de Abſalomo inter opera Chryſoſtomi, non videtur eius, ſed Latini auctoris. t.2.58.b.1.
Homo à natura inclinatur ad amorem filiorum, vt eos glorioſos poſt ſe relinquat. t.2.29.b.1. homines ad Deum dirigere finis templi.148.a.2. homo mortuus per peccatum. 193.c.1. ſummum opus ſacrificium. t.2.195.b.2. non ad hominem, ſed ad Deum confugiat. 202.a.1. non ponit legem Deo, ſed accipit. 204.b.2.

Homo-

Honorum & dignitatum pericula.t.1.253.a.1. mutant mores. t.2.251.a.2.

Horeb eſt mons Sinai. t.2.202.b.2.

Hoſpitalitas laudata. t.2.191.b.1.

Humanæ vitæ breuitas. t.1.324.a.1.

Humilitatis exempla. t.1.77.d.2. & ſeqq. humilitas vera gloria. t.2.24.b.2. humilitas Miphiboſeth coram David.35.b.1. humilitas Ieſbaam. 86.b.2. & ſanctorum ibid. humilitas B.Iuniperi Franciſcani. t.2.200.a.2. humilitas conſeruatur in Sanctis à Deo per ſubtractionem gratiæ. 201.d.1. humilitas & reſignatio Moyſis. 337.a.2.

Hungarorum lues ob inuocatum nomen Ieſu ante conflictum. t.1.134.c.1.

IAbin rex Aſor princeps aliorum Chananæ regulorum. t.1.56.b.1. erat nomen commune omnibus regibus Aſor. ibid.

Iagello Polonos docuit legem Chriſti. t.1.6.c.2.

Iahel non obſtante pace potuit Siſaram occidere. t.1. 112.d.1. fecit id inſtinctu Dei. a.2. typus fuit Eccleſiæ & B. Virginis. 113.a.1. & ſeqq.

Ianitorum Templi magna dignitas. t.2.342.a.1.

Idololatria maximum peccatum. t.1.122.a.1.

Idolorum vanitas. t.1.173.a.1.

Idumæi primi habuere duces: mox reges, deinde iterum duces. t.2.305.c.2. regnum Idumææ non fuit hereditarium.ibid. Iob ſecundus rex Idumææ. ibid. Idumæi transfigurati in Ammonitas oppugnant Iudam. t.2.372.c.1.

Iehu his vnctus in regem Iſrael. t.2.255.a.2. diſſimulat ſe vnctum ne periculum vitæ incurrat. 256.b.1. eſt vindex Dei.b.2. iubens occidi. 70. filios Achab non peccauit.259.a.1. fuit probus ante regnum. d.2. excuſatur à peccato eius mendacium de colendo Baal. 260.a.1.& ſeqq. eius mira cæcitas. 261.c.2. præmium occiſionis Baalitarum à Deo ei datur per Eliſæum,non per Ionam. d.2 & ſeq. punitur propter idololatriam vitulorum.262.b.1. Iehu propheta & martyr. t.2.184.b 1. Iehu liber continet chronica regum Iſrael. t.2.375.a.2.

Ieiunij commoda.t. 1.250.a.1. parit victoriam de hoſtibus. 288.d.1.

Iephte ſpurius.t.1.151.a.1. filius Galaad. a.2. accipit donum fortitudinis. 153.a.2. vouet immolare primum animal viuens,è domo ſua ſibi occurſurum. c.2. votum illud multi cenſent impium. d.2. alij pium, 154.c.2. alij votum damnant, ſed intentionem excuſant. d.1. myſteria latent in filia Iephte immolatione.a.2. animoſitas filiæ eius.155.c.1.Iephte typus Chriſti. 156.a.2.

Iericho ob fœcunditatem ædificata ab Hiel. t.2.185.a.2.

Ieroboam non eſt filius Semei.t.2.164.b.2. peccauit rebellando Salomoni.c.2. eſt figura hæreticorum.165. c.1. mira eius infidelitas.a.2. quare Deus ei ſuum cultum ſic inculcet.c.2. datus Iſraeli rex in pœnam peccatorum. ibid. eius conſilium politicum de vitulis adorandis ſibi & ſuis pernicioſum. 170.a.1.& ſeq. eius ſtoliditas & impietas.b.1. eſt exemplar Machiauelliſtarum.ibid. cur vitulos colendos propoſuerit. 170.c.2. eius idololatria & ſcandalum.171.a.1 viles conſtituit ſacerdotes. c.1. ſe facit caput Eccleſiæ. c.2. eius obduratio. 173.d.1. expellit ſacerdotes Aaronicos. 175.c.2. eius familia euerſa ob idololatriam.ibid. & eius filius occiſus ob idololatriam. 177.d.1. fuit filij ſui parricida. a.2.

Ieruſalem vrbis varia nomina.t.1.51.a.1. eius deſcriptio.d.1. pertinet ad tribum Beniamin, ſed iure belli occupata eſt à tribu Iuda conniuentibus Beniamitis. 69 b.1.& 95.c.2. aliqua eius pars verè pertinet ad tribum Iuda,ſed potior ad Beniamin. d.1. fuit expugnata à Ioſue ſed non eius arx. 71.b.2 .combuſta ob rebellionem, & vt purgetur ab idololatria. 95.d.2. eſt à Domino electa. t.2.178.d.1. capitur à Seſac. 178.d.2. diripitur ſed non euertitur.179.b.1. cur Seſac eam inuaſerit. t.2.361.a.1.

Ieſbaam filius Hachamoni princeps fortium David. t.2. 86.c.1. eius ſapientia.d.1. eius humilitas.b.2. typus Chriſti. c.2.

Ieſſe alio nomine vocatur Naas. t.2.67.a.1. nunquam peccauit mortaliter contra Hebræos. ibid.b.1.

Ieſu nomen quid poſſit. t.2.173.c.1.

Iericuntis deſcriptio,laus & etymon.t.1.10.d.1.& a.2.

Iezabel impia & typus auaritiæ. t.2.218.b.2. eius vana animoſitas in morte.156.d.2. eius etymon a ſtercore. 257.b.1.

Ignis à Deo miſſus in ſignum quòd ſacrificium ſit gratum. t.2 95.a.2. ſymbolum Deitatis. 196.a.1.

Imperfectiones aliquæ manent in homine ad eius vtilitatem. t.1.101.d.1.

Impij à ſacris non defenduntur ſed puniuntur. t.1.239. d.1. ſunt lictores Dei ad punienda peccata iuſtorum. t.2.62.a.1. pendent à prouidentia diuina.b.1. eorum regna breuia. 184.a.2.& 185.a.1.

Imprecationes piorum exaudit Deus. t.1.145.d.2.

Impuri ſacerdotes,grauiſſimè puniendi. t.1.242.a.1.

Incipiendum à Deo. t 1.24.c.1. ſed benè incipere, non ſufficit,niſi benè finiatur. 295.b.2.& 296.b.2.

Inconſtantia hominum. t.1.321.a.1.

Indi aliqui celerius currunt equis. t.2.8.a.1.

Infatuat Deus conſilia prudentum. t.2.59.b.2.

Infidelitas Regum. t.2.165.a.2.

Infideles aulici electi à Conſtantio. t.2.267.c.2.

Ingloriam mortem mortui. t.1.148.a.1.

Ingratitudinem impiorum ſanctis compenſat Deus. t.1. 341.d.1.

Inhoſpitalitas eſt crimen Sodomæ. t.1.187.c.1.

Inimici charitate expugnandi. t.1.341.b.2.

Initium diſſenſionis Iuda & Iſrael. t.2.74.c.2.

Iniuriæ condonatio,vera magnanimitas. t.1.341.d.1. quomodo ferenda. 342.b.2.& 346.a.1. ſunt contemnenda. 265.d.2.

Inobedientia mala. t.1.230.d.2.

Inobedientia ſimilis idololatriæ & magiæ. 297.d.1. eius mala. 298.d.1.

Inobediens ſimilis ariolo.298.a.1. propria voluntas eius idolum. c.1.

Inobedientia punita. t.2.174.b.2.& ſeq.

Inſpirationibus obediendum. t.1.235.b.2.

Interraſile opus idem quod ſculptura, coronula & plecta. t.2.142.b.2.

Interregna fugienda in libris Regum vt chronologia ſeruetur.t.2.273.a.2. ponendum in Iſraele. 274.d.1. & 280.a.1.

Inuidia eſt malum diabolicum.t.1.316.b.2. eſt comes virtutis.320.a.1. eius mala. 333.b.1.

Ioab peccauit acceptando duellum quod eius militibus obtulit Abner. t.2.7.c.2.occidit Abner,ne David eum præficiat exercitui,loco ſuo. t.2.10.b.2. pœna quam ideò meretur. ibid.d.2. primus intrauit arcem Sion per ſcalas,omneſq; occidit excepto Areuna,inde confirmatur in principatu militiæ. t.2.16.d.1.& a.2. peritia belli.36.b.2.eius modeſtia & fidelitas. 47.a.2. peccauit occidendo Abſalom,licet aliqui excuſent. 69. a.2. erat ſuſpectus Davidi.73.b.1. cur occiderit Amaſam.76.d.2. in eo tamen peccauit.ibid. cur

non

nominatur inter fortes Dauidis. 88.d.1. proditoriè occidit Abner & Amaſam. 106.d.1. cur Dauid non per ſe ſed per Salomonem, eum occiderit. c.2. ex eius conſilio Adonias ambit regnum. 102.b.2. licitè occiſus in tabernaculo. 109.c.2.
Ioachaz rex Iſrael orans impetrat ſalutem Iſraelis dandã non ſuo, ſed filij tempore. t.2.269.a.1. miſer ſtatus Iſraelis eius tempore. ibid. eius fortitudo. b.1.
Ioakim maior licet natu, poſtponitur à populo fratri Ioachaz in regno Iuda. t.2.297.a.2. à Pharaone tamen rex conſtituitur amoto Ioachaz. b.2. eius ſcelera. d.2. differentia inter Ioakim & Ioachin. 299. c.1.
Ioakim à Chaldæis capitur, ſoluitur, rurſumq́; rebellans occiditur. t.2.399.a.1. ſtigmata in honorem idolorum inuenta in eius cadauere. ibid.
Ioannes Lucidus male affirmat Adam fuiſſe gigantem. t.1.65.d.1.
Ioannis Simplicis Belga lepida ſimplicitas. t.2.173.d.2.
S. Ioannes Chryſoſt. improbabiliter arguit Eliam crudelitatis. t.2.201.a.2. item zeli nimij. 203.d.1. ipſe eſt martyr. 211.d.2.
Ioas rex Iuda in inauguratione accipit Deuteronomium. t.2.264.b.1. iuſtè priuat ſacerdotes receptura pecunia, ob negligentiam & iniuſtitiam. 265.a.2. ob idololatriam à Zacharia arguitur, quem ideò occidit. 266.a.2. eius tempore Carthago conditur, Lycurgus fert leges & Olympiades incipiunt. 267.a.1.
Ioas regi Iſrael promittit Eliſæus auxilium poſt mortem. t.2.268.c.1. ter tantùm percuſſit terrã propter peccata. d.2. coluit Deum & ſimul vitulos. 270.a.1.
Iob ſecundus rex Idumææ. t.2.305.c.2.
Ioiada pontifex iuſtè amouit Athaliam, regnumq́; dedit Ioas ſuo nepoti. t.2.264.c.1. fuit ſummus ſacerdos. 278.c.1. eius elogium. d.2.
Ionas propheta non eſt filius Sareptanæ viduæ. t.2.192. a.1. prædixit Ieroboamo regi Iſrael victoriam de vrbibus quas Syri abſtulerant Iſraeli. 271.d.2. ſub quibus & cum quibus prophetauerit. 272.a.1. & 274.b.1.
Ionathas Philiſthæos præſidiarios è Gabaa eiecit. t.2.277. b.1. inſtinctu Dei cum armigero inuaſit caſtra Philiſthijm. 285.a.1. eodem inſtinctu capit omen. 286. d.1. ipſius conſpectus, hoſtibus formidabilis. d.2. Philiſthæos vnitos aggreſſus eſt. 287.a.1. miraculoſo terræ motu eos turbauit Deus. b.1. non peccauit comedendo mel, ſed patris legem reprehendendo coram populo. 288.d.2. voluit Deus eius comeſtionem manifeſtari, vt ſcandalum ceſſet, & quia malè patris legem reprehenderat. 288.b.2. amor eius in Dauidem fundatus in ſimilitudine morum. 315.a.1. patri diſſimilis. a.2. plus dilexit Dauidem, quàm impium patris mandatum. 320.a.1. vaticinatus Dauidi regnum. 325.c.1. mentitur vt ſaluet Dauidem. 326. b.2. eſt ſaluatus. 538.c.2. typus Chriſti. 286. d.2.
Ionathan vnus ex fortibus Dauid ſecundi ordinis. t.2.87. b.1. & 88.b.1.
Ioram rex Iſrael licet infidelis cilicio vult placare Deum. t.2.248.c.2. iurat ſe occiſurum Eliſæum. d.2. ſtatim eum pœnitet mandati de Eliſæi cæde. 249.b.2.
Iordanis diuiſio miraculoſa. t.1.16.d.1. mons ex aqua natus, viſus ad viginti leucarum ſpatium. 17.c.1.
Ioſaphat rex Iuda peccauit, eò quòd amicitiam & fœdera, &c. fecerit cum impio Achab. t.2.215.a.1. ideoq́; punitur. b.1. non abſtulit excelſa Deo dicata, ſed idolorum tantùm. 218.a.1. eius zelus, reformatio Iudicum, & victoria precibus obtenta. b.1. & 368.c.1. mauſoleum in valle. 218.b.2. vnicum eius peccatum. 395.a.2.
Ioſephi error de altari à Ioſue facto de lapidibus Iordanis. t.1.20.c.2. falsò narrat excidium vrbis Hai. 43. b.2. error chronologicus. 105.b.2. eius mendacium. 168.c.1. aliud eius figmentum. 287.a.1. ornat ſuorum geſta. 291.b.2. aliud mendum. 294.d.2.
Ioſephus Scripturæ contrarius. t.2.2.b.1. & 55.c.1. alius error. 86.c.2. iterum alius. 91.c.2. alius. 129.b.1. alius. 164.c.1. alius. 175.c.1. malè numerat annos ab egreſſu Iſraelis ad templum ædificatum. 126.a.2. alius error in computu Ioſephi. c.2. ridicula ſunt quæ narrat de fonte aquarum ab Eliſæo ſanatarum, ſi non impia. 226.d.2.
Ioſeph Patriarcha habuit poſſeſſiones in Ægypto. t.2.316. a.2.
Ioſia nomen prædictum. 327. annis ante natiuitatem. t.2. 292.a.1. ſacerdotes qui idolis ſacrificarant, prohibet Deo ſacrificare. 295.a.1. ſimilis ei in extirpandis idolis, nullus. 296.c.2. eius temeritas in bello contra Pharaonem punita. 297.a.1. pia nomina dat filijs, ſed fruſtra. 299.d.2. occiſus à Pharaone tempore pacis publicæ. 396.b.2. idq́; propter inobedientiam. 398.b.2. perierunt threni de eius morte compoſiti. c.2.
Ioſue exemplar optimi Imperatoris. t.1.c.1. conſcripſit ſua diaria. b.2. eius laudes. 2.a.1. primus hominum ſeruauit virginitatem. b.1. & 89.d.1. eius nomen miraculoſum. c.1. in nullo culpabilis, in omnibus laudabilis. d.1. ſeptem annis debellauit Chananæam. 3.a. electus immediatè à Deo, non ab hominibus. 4.c.1. Ioſue typus Chriſti. 6.b.1. ob virtutes eligitur à Deo dux Iſraelis. b.2. eius vexillum, exemplum legis. d.2. vt Propheta, non vt Princeps, ſacerdotibus imperauit. 15.d.2. eius animoſitas. 25. d.2. Apparet ei Angelus Michael. 26.a.2. eius religio erga Angelum. d.2. Dei inſtinctu Iericuntem combuſſit. 31.1. licitè iniuit fœdus cum Gabaonitis. 45.c.2. mandat ſoli in virtute Dei. 52.c.1. quia ſolem ſtitit, ſol eius ſepulchro inſculptus. 53.b.2. & 88. d.2. quaſi rex cœlorum illis imperat. 53.d.1. non ex inſolentia iuſſit ſuos, colla quinque regum calcare, ſed ob iuſtas cauſſas. 54.a.1. ſapienter vſus victoria. 54.c.1. eius victoria. b.2. non omnino totam Chananæam ſubegit. 57.a.2. chronologia geſtorum eius. 63.d.2. nihil dedit carni & ſanguini. 74.a.2. eius modeſtia. 77.d.2. exemplar principum. 78.a.1. chronologia ætatis eius. 88.a.2. miracula duo in eius memoriam. 89.b.1.
Ira coram Deo effundenda. t.1.217.a.1. eſt cos virtutis. t.1.267.c.2. eam lepidè mitigauit Aurelianus Imp. t.1.345.d.2. modi eam placandi. 347.a.1.
Iſboſeth rex Geſſuri. t.2.7.a.1. non tenebatur regnum cedere Dauidi. ibid. b.1. regnauit annis ſeptem & dimidio. ibid. d.1.
Iſraelitæ reliqui à captiuitate iunxerunt ſe Iudæ. t.2. 297.b.1.
Iuda regnum potius regno Iſraelis. t.2.270.b.1.
Iudæi Chriſto vellentes genas, repræſentantur per Hanon. t.2.36.c.1. Iudæi & Arabes ex complexione fœtent. 73.c.2. Iudæi poterant ducere gentiles vxores proſelytas. 111.b.1. à Deo abiecti irreuocabiliter. 281.d.2.
Iudices Iſraelis populi vindices. t.1.91.a.1. eorum officia in bello præeſſe, & lites iudicare. c.1. regimen eorum erat Monarchicum. b.2. præfuerunt annis 356. vel 360.c.2. omnes ſancti præter Abimelech, 92.b.1. auctor libri incertus, ſed tamen aliquis propheta.

pheta. b.2. durante eorum regimine, idololatria in Dan tolerata. 185.c.2. typi Chriſti Saluatoris. 193. b.2. & 104.a.1.
Iudices monentur iuſtè iudicare. t.2.372.a.1. eis neceſſaria vigilantia & fortitudo. t.2.159.b.1.
Iudicia Dei alia, alia hominum. t.1.303.a.1. ſunt iuſta. t.2.184.b.1. & abyſſus multa. 197.c.1.
Iudicia varia quæ veritatem manifeſtarunt, ad exemplū iudicij Salomonis de infante meretricum. t.2.117. a.2.
Iulianus Apoſtata contemptibile reddidit imperium. t.2. 160.b.1. occiſus à S. Mercurio. 217.d.1.
Iuppiter ſtator vnde. t.2.3.1.d.1.
Iurandi forma qua vſus Elias. t.2.189.a.1. & 189.c.1.
Iurantes falſa ad S. Stephanum & Martinum à Deo puniti. t.2.149.b.1.
Iuſti patiuntur, vt in virtute perficiantur. t.1.318.b.1.
Iuſtitiæ executione honoratur Deus. t.2.80.b.1.
S. Iuſtinus propheriam Ieremiæ citat quæ non extat. t.2. 297.c.1.
Iuuenes pro ſenio ſibi comparent ſapientiam. t.2.101. c.1.

LApides olim poſiti vt vias indicarent, & locorum diſtantiam. t.1.326.b.1. è Lapide cultros acutiſſimos faciunt Arabes. t.1.22.b.2.
Lapſus in peccatum non deſperet, ſed pœniteat. t.2.41.a.2. atrior ad currendum reſurgat. b.2.
Laqueos Syri ſe profitentur meritos ab Achab. t.2.108. c.2.
Latrocinantes videtur in textum irrepſiſſe. t.1.152. b.1.
Laudatus, defectus ſuos inſpiciat. t.1.198.a.2.
Legio fulminatrix. t.1.112.a.1.
Leo inſigne tribus Iuda & Chriſti. t.2.159.b.1.
Leuitæ bis numerati à diuerſa ætate incipiendo. t.2.337. b.2. ex diſpenſatione Dei ſacrificant. 389.b.1. & 2.
Lex humana patitur epijkiam, non diuina. t.2.174. d.1.
Libanus & Antilibanus idem mons. t.1.5.d.1. libani etymon. a.2.
Liber Iuſtorum intercidit. t.1.52.b.2.
Liber legis inuentus tempore Ioſiæ quis? t.2.369.b.1. exemplaria legis extabant multa apud Iudæos. a.2.
Librorum Regum ordo cum alijs ſcripturis. t.1.209.a.1. vtiliſſimè leguntur à principibus. d.2. eorum auctor. 210.c.1.
Liberè arguuntur peccatores à ſanctis. t.2.195.a.2. & 231.d.1.
Libertas arguendi reges in Sacerdotibus. t.2.383.d.1.
Libido accelerauit mortem Salomonis. t.2.47.b.1. Libido variè punita. 50. per totum caput. 2 Reg. 13. Libido execrabilis Diogenis Cynici. 63.a.2. Libido fructus idololatriæ & hæreſis. 178.d.2. V. verbo Luxuria.
Lilium impoſitum Columnis. t.2.140.d.1. quid ſignificet. ibid.
Litaniæ antiquitas. t.2.372.a.2.
Litteræ Vriæ. t.2.40.d.2. fuerunt occaſio fabulæ Bellerophontis. 41.a.1.
Litterati portant litteras mortis ſuæ, qui non faciunt quod docent. t.2.41.b.1.
Lobna rebellat regi ſuo Ioram. t.2.374.a.1.
Longanimitatem Dei imitetur vir ſanctus. t.2.203.c.1.
Luci vetiti & quare. t.2.178.a.1.
Lucrum ex qualibet re. t.2.158.a.1.
S. Ludouicus dat prandium pauperibus, priuſquam ſibi. t.2. 191.b.1. eius morientis pietas. 297.a.2.
Luctores decem. t.2.142.c.1. ſignificant pœnitentiam. 143.b.2.
Lutherus hoc ſæculo primus negauit pœnitentiam. t.2. 143.c.2. ſolemnes habuit exequias ab omnibus diabolis. 261.a.1.
Luxuria ſignificatur per caput canis. t.2.10.d.3. per conſuetudinem roborata penè inſuperabilis. t.2. 163.a.1.
Luxurioſi colunt Beelzebub. t.2.21.b.1.

MAchabæorum etymon. t.2.197.a.2.
Machiauelliſtarum exemplar Ieroboam. t.2.170. b.1.
Machiauelli error. t.2.242.b.1.
Madrid in Hiſpania academia Maurorum. t.1.69.c.2.
Magna operatur Deus, per res viles. t.1.171.d.2. ad Magna deſtinati priùs exercentur. 349.a.1.
Magnates quomodo corripiendi. t.2.43.b.1.
Malleus auditus in templo Salomonis dum claui infigerentur, niſi fuerint tornatiles. t.2.130.d.2.
Malogranatum ſpeciem habet regis. t.2.285.d.1.
Malos mores vincere debemus. t.2.224.b.1.
Manahem inuadit regnum Iſrael. t.2.274.a.1. eius crudelitas. ibid.
Manaſſes idolum cum luco ponit in templo. t.2.290.a.1. occidit Iſaiam. b.1. occidit arguentes ſuam impietatem. b.2. eius etymon facto quadrat. c.2. abducitur in Babylonem à Merodach Baladan. 291.a.1. eius tempore neglectus Dei cultus. 292.c.1.
Manus ſignificat cauſam inſtrumentalem. t.2.191.d.2. eius oſculatio genus adorationis idolorum. t.2.205. d.1.
Mare æneum quale. t.2.140.c.2. ſignificat pœnitentiam. d.2.
Margarita in Lotharingia purificantur per columbas. t.2. 284.d.1.
Mariſca ficus inſipida & morbus ani. t.1.242.b.2.
Mariti olim debebant emere vxores. t.1.318.d.2. poterant primo anno ad bellum procedere, ſed non poterant ad hoc cogi. 319.a.2.
ad S. Martinum peierantes puniti. t.2.149.b.1.
Martyres fuere ciues Nebo, propter Dauidem occiſi. t.1. 334.a.1.
Maſphath quatuor in Iudæa. t.1.250.d.1.
Matris admirabilis titulus B. Virgini gratiſſimus. t.1. 161.c.1.
Mater & pater Samuelis Anna. t.1.217.a.1.
Mater per ſe debet lactare prolem. t.1.218.a.2. ab ea pendet educatio prolium. t.2.217.c.2.
S. Maternus reſuſcitatus baculo S. Petri. t.2.236.d.2.
Matthania nomen mutatur in Sedeciam. t.2.399.c.2.
S. Mathiæ gnome de exemplo bono dando proximis. t.2. 34.c.1.
Matrimonia cum infidelibus noxia. t.1.146.b.1.
Maximilianus I. Imp. ab Angelo in viam reductus. t.1. 337.a.1.
Melancholicorum varia phantaſmata. t.1.305.a.1.
Melancholia vtitur diabolus ad tentationes. t.1.306. d.1.
Melchior Canus omnes annos ſeruitutis numerans vt chronologicos, impugnatur. t.1.105.d.1.
Mendacium ſubinde eſſe licitum, quidam veteres opinati. t.1.11.d.1. ſed probatur nullo caſu licitum mentiri. a.2.
Mendum in libro Paralip. correctum. t.2.376.a.2.
à Menſa orandum. t.1.216.a.1. & ante iter. 217. b.2.

Menſa-

Menſura rerum omnium in templo à Sacerdotibus aſſeruata ad vitandam fraudem. t.2.338 a.1.
Mentum inter animalia, ſolus homo habet. 1.2.77.a.1. *illud tangendo olim ſalutabant.* ibid.
Meretricum regina Maacha.t.2.282.a.1. tur aromatibus vtantur. 367.b.2.
S.Michael eſt princeps exercitus Domini. t.2.26.d.1.& ſeq.
Michol Dauidem amat maritaliter. t.1.221.c.1. *eius prudentia in procurando ſpatio vt fugiat Dauid.* d.1. *mentitur vt ſaluet vitam mariti.* d.2. *propter ſuperbiam ſterilitatu damnata.t.2.25.a.1.repræſentat irriſores ceremoniarum Eccleſiæ.* ibid c.1.
Milites pugna præmittant confeſſionem.t.1.131.a.1.ſint ſimiles agno. t.1.294.d.2. *quo ſenſu dicantur latrones.* t.2 11.a.1.
Miles quod facit, Dux facit. t.2 81.c.2.
Miphiboſeth quia filius Ionathæ amici Dauid, accipit ab eo agros patris. t.2.34.b.1. *humiliat ſe coram Dauid.b.2. in qua menſa comederit* 35.b 1. *excuſatur ab affectato regno, vbi calumniabatur Siba.61.a.1. & 74 a.1. temerè ſpoliatur à Dauid omnibus ſuis bonis.61.a.1. iniuſte ſpoliatur dimidia parte bonorum.74.a.1. non videtur contra Deum murmuraſſe.c.1.& ſeq. ſignificat infirma mundi quæ verus Dauid Chriſtus eligit.* 35 b.2. *orat Dauid Gabaonitas ne occidant Miphiboſeth cum ſuo filio.* 79. d.1.
Miſericordia præit alia opera.t.2.191.b.1. varia exempla miſericordiæ præſtita. b.2.
Moab mancipium Dauidis viliſſimum. t.1.32.c.1.
Monachi veteris teſtamenti. t.2.198.c.2.
Mons oliuarum. t.2.59.a.1.
Moritur homo ſenſim, & quo ordine. t.2.2.b.2.
Mors cita beneficium pecca toris.t 1.294.a.1. acceleratur propter peccata.358 t.2. eius memoria.t.2 106. a.1. eſt ſomnum.107.b.1. iuſtis aliquando contingit mors mala. 174 c.2.
Mortariola quid. t.2.144.c.2.
Mortificatio religioſorum quorundam. t.1.342 b.1. *Sanctorum.* t.2.140.b.2.
Mortui ob ſcelera poſſunt puniri. t.2.295.b.2.
Moyſes in principatus ſucceſſione prætulit extraneum Ioſue proprijs filijs. t.1 9 c.1.
Mulieres propheſiſſe.t.1.110.a.2. aliquarum infidelitas. 166.a.2. *varia forma.167 a.2. malitia.* 174.c.1. *epitheta mala mulieris.* 176.a.1. *origo idololatriæ in Iſrael.* 181.b.2.
Mulier Sarephtana præfertur viris.t.2.191.b.1.& ſeqq.
Mulier Holda conſulitur in reprehenſionem virorum.292. b.2.
Munera reſpuere ſanctitatis indicium. t.1.270.d.2.& t.2.241.c.1.
Munſteri heretici teſtimoniū pro ſuffragijs defunctorum. t.1.346.d.2.
Mures quas clades ſubinde intulerint. t.1.243.a.1.& ſeqq.
Muſach ſabbati eſt conopæum regium, cui rex inſidebat, dum ſacris intererat. t.2,278 b.2.
Muſica excitat animi affectus.t.1.305.c.2. Lethargum ex tarantulæ morſu curat. 306 a.1.
Muſica inſtrumenta mentes ſanctorum in Deum eleuant. t.2.231.b.2.
Muſerita heretici à muribus. t.1.243.a.1.

NAaman leproſus à Deo humiliatur. t.2.240.b.2. *ſomulorum ſuorum pater.* c.2. *conuertitur ad Deum per ſanctitatem Eliſæi.* 241.d.2. *excuſatur ab idololatria.242.a.1. & à ſcandalo.b.2. fit fidelis, ſed non Iudæus.* 243.a.1.
Naas fecit miſericordiam cum Dauid fugitiuo. t.12.36. a.1.
Naboth fuit vir probus.t.2.210.a.1. typus Chriſti.211. c.1. & d.2. lapidatur & eius filij occiduntur. c.2.
Nathan errauit, quia Deum non conſuluit. t.2.26.a.2. *fuit ita amatus à Dauide, vt filium ſuum eius nomine vocarit.* 43.b 1. *eſt alius à Ionatha.* 81.a 2.
Nationem nationi Princeps non præferat. t.2.76.a.1.
Nebula in templo Salomonis Deum tegit & repræſentat. 1.2.148 b.1. *qualis fuerit.* 1.1.
Neſtorius blaſphemans B.Virginem punitur. t.2.21. d.1.
Nilus fluuius turbidus. t.1.60.c.1. *ratione cuiuſdam ſui tius eſt terminus terræ promiſſæ.* d.1.*ſecundat Ægyptum.* b.2.
Nobiles imitentur Salomonem orantem vtroque genuflexo. t.2.149.a.2.
Nobilitas omnis ex vili initio. t.1.257.a.2.
Nomina propria in Paralipomenis, differunt à nominibus quæ alijs in libris ponuntur. 1.2.305. a.1. *vertuntur etiam in ſignificata latina.* 310.c.1.
Nonnullos à religione abſtrahere, magnum ſcelus.t. 1.294. d.1.
Nouum altare thymiamatis, menſ. m propoſitionis, & candelabrum fecit Salomon pro templo. t.2 130.a.2.
Nox ſignum mali ominis. t.2.114.a.2.
Nudipedum religioſorum laus. t 1.203.c.2.
Numerus rotundus aſſignatur in ſcriptura, etiamſi ei aliquid deſit vel ſuperſit. t.1.142.a.2.

OBededom Gethæus fuit Leuita.t.2.21.a.2. quâ benedictione benedictus propter arcam. b.2.
Obedientia melior victimis.t.1.297 a.1.& ſeqq.eius fructus. 53.a.1.& t.2.241.a.1.
Obediendum Deo ſtatim etiam in arduis. t.1 111.a.2 & *periculis.* 116.d 1. *& vt caro nobis obediat.* 280. a.1.& c.2.& t.2 225.a.2. *non obedire Deo ſtultiſſimum.* t.1 279.a 2.
Obdurationis ſuæ cauſſa Chananæi, non Deus.t.1. 56.a 1.
Obrizum aurum vnde. t.2 153.a.2.
Occaſiones lapſus cauendæ. t.2.41.a.2.
Occulta peccata hominis quo fine diabolus manifeſtet. t.2.36.a.2. *Deus autem ea manifeſtat congrua talione.* 44 c.1.
Ochozias rex Iſrael cadit. t.2.220.a.1. *eius lapſus ſignificat lapſum hæreticorum.b.1. percutitur morte ob conſultum dæmonem.* 221.d.1.
Oculi vltimum viuens, primum moriens. t.2.2.b.2. *ſunt duces amoris, & cuſtodiendi, aut caſtitas eſt impoſſibilis.* t.2.38 a.2.
Oleo ſacro vngebantur Reges Iuda.t.2.102.d.1 ſed non ſacerdotali. b.2.
Olympiadum initium. t.2:274.a.2.& 288.b.2. *omnes hiſtoriæ ante Olympiades, incertæ.* c.2.
Ophel deſcribitur. t.2.384.b.2.
Ophir vnde aurum habuit Salomon eſt India Orientalis. t.2.152.d.2 *inde aurum dicitur obrizum.*153. a.2.
Orandum non certo aliquo ſitu corporis, ſed eo qui aptus eſt ad excitandam deuotionem. t.2 28.c.1.& ſeqq.
Orationis vis. t.1.53.a.2. *ſit ex intimo corde.* t.1. 216.d.1. *eius fructus.217.a.2. vt exaudiatur, ne inimici odio obfuſcari poteſt.* t.1.273.c.2. *debet eſſe aſſidua.* 282.a.1. *in arduis ſit feruens & aſſidua.* t.2.192.c.2. *Oratione ſua impetrat Auitus Epiſcopus*

ſcopus liberationem Aureliæ obſeſſæ.199.a.2. oratio Ioachaz regis Iſrael exanditur pro ſalute Iſrael danda, non ſuo, ſed filij tempore.269.a.1. orationis communis vtilitas. t.2.37.a.2.
Ornatus modeſtus decet matronam honeſtam. t.1.202.b.1.
Ornatus exterior ſignum internæ deformitatis. t.2.55.b.1.
Oſee rex Iſrael permittit ſuos ſubditos ire ad templum Ieroſolymitanum. t.2.280.a.2.
Othoniel fortitudine bellica donatur à Deo.t.1.104.b.2. primus princeps Iſraelis poſt Ioſue. a.2.& c.2. typus Chriſti. d.2.
Otium malum. t.2.38.a.1.
Oza fuit Leuita.t.2.20.b.1. quare à Deo percuſſus.ibi. c.1. & ſeqq. cenſent aliqui eum mortem æternam euaſiſſe.c.2. Ozæ percuſſio & diuiſio quid. ibid.

PAlmiram munit Salomon. t.2.152.c.1. eam poſtea Hadrianus vocat Hadrianopolim. d.1.
Palmus & palma menſuræ ſunt, & quomodo differant. t.1.107.c.1.
Panico tumultu Syri ſoluunt obſidionem Samariæ. t.2.250.a.2.
Paralipomenon libri ſæpè maiorem numerum recenſent quàm libri Regum t.2.142.c.1. continent acta regum Iuda, non Iſrael 303. auctor librorum, Eſdras. ibid. mendum in ijs correctum. 376.a.2.
Parentes permittant filios religionem intrare. t.1.219. d.1.& d.2. eius fructus Dei benedictio.230.c.1. parentes inceſti ſuo exemplo cauſſa filiorum inceſtorum. t.2.50.b.2. parentum peccata morte filiorum puniunt Iapones. 79.a.2.
Parochia ſtudioſus Thomas Morus. t.2.25.b.2.
Parua mandata non contemnenda. t.2.174.d.2.
Paſſionis comes eſt gloria. t.1.317.b.1.
Paſtores Eccleſiæ ſolliciti ſint pro filijs ſpiritualibus. t.2. 80.a.2.
Paſtoritia vita lom. t.1.276.a.2.
Patientia.t.1.215.b.2. patientia in conuitio.216.d.2. in aduerſis.236.a.2. exempla eius. ibid. acuitur perſecutionibus. 318.b.1.& 333.a.1. patientia in mortificationibus. 242.a.1. patientia & pietas Reſphæ. t.2.80.a.2. patientia ſpeculum S.Liduina. 192.a.2.
Paterfamilias erat ſacerdos in ordine ad immolationem agni paſchalis. t.2.389.a.2.
Patris ſpes in filijs vana.t.1.139.a.2.& 185.b.1. patris affectus inuincibilis. t.2.79.d.2. optat ſuperari à filio in gloria.103.d.2. filij patribus degeneres.168. c.2. pater Hebræis multa ſignificat. t.2.144.c.1. SS. Patres dicentes filium in veteri teſtamento apparuiſſe, explicantur. t.1.6.a.1.
Pauci ſi generoſi, multa poſſunt. t.1.285.c.2.
Paupertas ſpiritus, omnium eſt domina. t.1.5.b.1.
Paupertas Eliſæi & Prophetarum. t.2.238.a.2. priſcorum religioſorum. 245.a.1.
Pauperum oppreſſio diſplicet Deo. t.2.97.b.2.
Peccata Hebræorum punita.t.1.5.d.2. Iericho exuſta propter peccata.31.b.2. peccatum Achan punitum. 34.a.1.& c.2. peccati grauitas.38.d.1.& ſeqq. peccata Iſraelis punita per varias ſeruitutes.91.a.1. eorum idololatria punita. 100.d.2. eadem punita ſeruitute. 103.a 2.& 122.a.1 Gedeonis Ephod fabricantis inaduertentia, deletione poſterorum. 139.c.1. ambitio Abimelech, morte ignaria. 148.a.1. petulantia linguæ. 157.a.2. Samſonis concupiſcentia, excæcatione.176.a.2. Heli.232.a.2. & ſeqq.& 236. b.1. Philiſthinorum ponentium arcam tamquam debellatam iuxta Dagon.242.a.1.& 243.d.2. præcipitatio Saulis.278.d.2. eiuſdem inobedientia.280. a.1.& b.2.& 298.a.2. impietas.340.a.2. peccatum Dauidis punitum, & quomodo.t.2.43.d.2.& 44.a.1.& ſeqq. mors infantis ex adulterio concepti fuit pœna temperata clementia.45.d.2. fuit punitus per morbum grauem. ibid. punitur libido variè per totum.c.13.lib.2.Reg.fol.53. comæ ſtudioſus Abſalon per comam punitur.55.d.1. peccatum regis luit populus. 78.a.2. peccata patrum puniuntur in filijs. 79.a.2.& ſeqq. punitur peccatum in loco vbi perpetratum.80.c.1. peccata populi cauſa lapſus Principū. 91.a. 1.& ſeqq. peccatum Salomonis punitum. 163. b.1.& d.2.& 164 c.1. peccatum Ieroboam euerſione familiæ & aliorum regum Iſrael.175.c.2. quatuor plagæ peccati Ieroboam 178.b.1. idololatria Roboam punita.c.2.& 361.a.1. peccata regum Iſrael punita.185.a.1.& ſeqq. idololatria fame punita. 189. b.2. peccatum mors hominis.193.a.1. peccatum Ioſaphat punitum. 215.b.1. peccata Achab punita. 216.b.1. peccatum Ochoziæ morte punitum. 221. d.1. peccatum duorum quinquagenariorum igne de cælo punitum.a.2.& d.2. peccatum puerorum exprobrantium Eliſæo caluitiem. 2.9.a.1. idololatria regum Iſrael. 183.a.1.& 231.b.2. peccatum Giezi leprâ.244.a.1. ſchiſma Samariæ fame 248.b.2. incredulitas ducis in Samariâ morte.250 b.1. peccata Benadad regis Syriæ morte.252.b.1.& d.2. Achabi morte filiorum. 259.b.2. idq; congruè in cophinis ad exemplum aliorum.259.b.1.& c.1. Iezabelis peccata.257 a.2. Athaliæ parricidia & ambitio. 264. b.2. Ioas regis Iuda peccata.266.a.2. Ioas regis Iſrael.268.d.2. Amaſiæ idololatria.270.b.2.& 271. d.1.& c.2. confidentia in homine regis Achaz. 277. b.1. idololatria tribus Iuda.384.c.2. & perfidia Sennacherib.ibid. Amon præſidentia. 291.a.2. peccatum Ioas regis Iuda grauiſſimè punitum. 380.a.1. ſacrilegium Oziæ multipliciter punitum. 383 a 2. blaſphemia Sennacherib.393.b.1.& t.2. inobedientia Ioſiæ. 398.b.2.
Peccatum trahit ad peccatum.t.2.40.c.2. excæcat. 43. a.1. vnum peccati ſentire ſignum bona mentis. 44.c.2.
Peccator ex homine fit quaſi beſtia. t.1.279.b.2. eius miſeria.t.2.4.d.1.& 40.d.1. ſeipſum punit.51.a.1. eius ſcala eſt pœnitentia.84.a.2. peccatorum interitus.85 a.2. inſtar ſpinarum igne comburentur. ibid. peccator eſt cadauer mortuum. 193.b.2.
Peccaui alio ſenſu dixit David, alio Saul & Iudas. t.2. 44.d.2.
Peccandum potiùs contra homines quàm contra Deum. t.2.92.c.2.
Pecuniæ ſumma. 2400. millionum à Dauide Salomoni relicta ad templum ædificandum. t.2.335.a.2. cui Salomon multa addidit. 336.b.2.
ad Perfectionem via incipit à timore iudicij, &c. perducens ad contemplationem. t.2.204.d.1.
in Perſecutione dolendum non propter ſeipſum, ſed propter exitium perſequentium. t.2.62.d.2.
Peſtem cur Dauid elegerit. t.2.62.a.2. durauit ea triduo.93.b.1. peſtis quomodo ſedata à S.Gregorio M. b.2. peſtis vniuerſalis à B.Virgine remedium. ibid. & à S.Sebaſtiano. 94.a.1. quid contra peſtem egerit S.Carolus Borr. 194.d.1.
B.Petrus Damiani Phineem putat eſſe Eliam. t.1.83. d.1.
Phœnicia pertinet ad terram promiſſam, ſed numquam fuit

fuit ſubacta. t.1.103.c.1.
Phdaſtrij locus reſtitutus. t.1.243.a.1.
Philiſthinorum quinque Satrapiæ pertinebant ad tribum Iuda. t.1.69.a.2.
Philo biblicus nugator & erro. t.1.104.a.2.
Philonis error dicentis ſtirpem Salomonis defeciſſe in Ochozia. t.2.293.d.1.
Philoſophia, Matheſis, Poëſis, &c. neceſſariò ſubſeruiunt doctrinæ ſacræ contra gentiles & hæreticos. t.1.282. d.1.
Phocas malus fit imperator ob peccata plebis. t.1.255. a.2.
Phul cum Arbace, capit Niniuen, & diuidit monarchiam Aſſyriorum. t.2.274.a.1. vocatur in auxilium à Manahem. c.1.
Pij quinti Pontificis laus. t.2.368.b.1.
Piorum regna prolongat Deus. t.1.184.a.2. aliquando pij principes fruſtrantur euentu, quia impiorum opera vtuntur. 372.a.2.
Pineda opinio de Tharſis improbatur. t.2.159.b.2.
Pœna vt auferatur à Deo, priùs peccata auferenda per Principes à populo. t.1.35.d.2. Pœnas immittit Deus, vt ad ſe recurratur. 123.a.1. Pœna peccati ſoluenda poſt remiſſam culpam & pœnam æternam. t.2.45.c.1. Pœna huius vitæ parua, reſpectu æternæ. 177.b.2.
Pœnitentiæ typus Iordanis. t.1.21.b.1. eius vis. 37.b.2. non differenda in ſenium. t.2.4.a.2. Pœnitentia etiam non ſtabili placatur Deus. t.2.362.a.2.
Politia excæcauit Iehu. t.2.261.c.2.
Politica Conſilia pernicioſa. t.2.170.a.1.& ſeq.
Politici Conſiliarij in aulis Principum. t.2.73.b.2.
Pollices amputati Adonibezec. t.1.94.b.2.
Polonorum laus ob inuocatum nomen Ieſu ante conflictum. t.1.134.c.1.
Polluto templo per necem Zachariæ defiunt oracula. t.2. 380.b.2.
Poltronis etymon. t.1.94.c.2.
Pontificum Synagogæ ſeries. t.1.232.b.1. Pontifices duo in Iſrael tempore Dauidis. t.2.329.c.2. Pontifices erant 24. ſiue Principes Sacerdotum quibus vnus ſummus Pontifex præerat. 338.a.2.
Populus & rex vna perſona. t.1.273.c.2.
de Portico ſententia Abul. Titelm. & Ianſenij impugnatur. t.2.128.b.1.
Poſſeſſio adibatur calcando rem poſſeſſam. t.2.33.c.1.
Præcipitationis mala. t.1.127.d.2.
Prælatum ſpernens, Deũ ſpernit. t.1.253.c.2. eius eſt orare pro populo. 273.a.2. ſit bonus, licet ſubditi ſint mali. 282 c.2.
Prælaturam nemo ambiat, ſed exſpectet donec cogatur. t.1.280.a.2.
Præſentia Dei. t.2.189.b.1.
Præſentia Principis ad multa vtilis in bello. t.2.31.a.2. confirmatur exemplo Caroli V. ibid.
Præſentia viri magni, virtutis ſtimulus. t.1.229.c.1.
Præſumptionis mala. t.2.39.a.2. contra eam monita. b.2. ne quidem de virtute præſumendum. 175.c.1.
Preto Ianes filius Salomonis. t.2.156.b.2. eius tituli. 157.d.1.
Priapi Sacerdotiſſa Maacha. t.2.178.b.2. amouetur à ſacerdotio. 181.c.2. ſacerdotium Priapi auguſtum. d.2. horrendus Priapus. ibid.
Primæuus ſpiritus in Religiones & viros Eccleſiaſticos reuocandus. t.1.129.d.1.
in Primis ſtatuit Deus exempla, vt ſequentes ſint cautiores. t.1.280.c.2.
Principes peculiariter tenentur ſeruare legem Dei. t.1.6. d.1. & plebem docere Dei legem ſeruare. c.2. ſoli Deo vitantur. 8.b.2. non flectant in multam lucem. 14.a.1. principes politici ſacris ſe non immiſceant. 15.d.2. à Deo incipiant. 24.c.1. in bellis inuocent angelos cuſtodes. 26.b.2. ſuos ſubditos laboribus exerceant. 28.d.2. fidem hoſtibus ſeruent. 32.b.2. publicas calamitates deprecentur. 35.c.1. ſcelera auferant è populo, vt Deus auferat ſcelerum pœnas. d.2. imitentur modeſtiam Ioſue. 78.c.2. fidem veram tueantur vt baſin Reip. 91.b.1. inconſulto Deo bellum non ſuſcipiant. 94.c.1. diu cum eodem hoſte nõ pugnent, ne artem militarem hoſtis diſcat. 20.d.2. non ſe immiſceant ſacris. 139 d.1. quomodo debeant regere. 143.b.2. vtiliſſimè legunt libros Regum. 209. t.2. ſunt baſes Reip. 226.b.2. puniuntur propter peccata ſubditorum. 236.b.1. caſtra eorum ſint caſta. 238.b.1. quomodo deceant Remp administrare. 251. a.2. quid iniuſtè vſurpent & quid iuſtè eis competat. 254.b 1. eminere debent in magnanimitate. 259 d.2 eminere debent alijs. 265.c.1. norint multa diſſimulare. c.2. regnum inchoent in clementia. 268.c.1. eorum poteſtas debet dirigi à ſacerdotali. 279.a.1. ſciant à Deo dari victoriam. 289.d.1. benignitas eorum virtus. 293.a.1. pulchritudo arguit eos bene imperaturos deformitas malè. 312.d.1. vehementiſſimè deſiderant regnare. 316 b.1. dedecet eos vindicta. 346.d.1. æmulationes Nationum ſopire debent. t.2.76.b.1. omnibus ſibi ſubiectis ſint æquales. c.1. eorum lapſus propter peccata populorum 91.c.1. imitentur pietatem Salomonis. 148.c.2. eorum dos lenitas. 168.b.1. eorum officia. 225.d.1.
Priuata perſona ſibi poteſt viuere, non publica. t.1.143. d.2.
Propheta magnus tota gens Hebræorum. t.1.210.c.1.
Propheta miſſus in Bethel contra idola Ieroboam non eſt Iadan. t.2.173 a.1. veriſimilius eſt Ioas. ibid. tria facit miracula. d.1. præceptum à Deo ei datum de nõ comedendo in Bethel, obligabat eum ad mortem. a.2. mors eius permiſſa in teſtimonium veritatis. 174.a.1. peccauit comedendo, ſed venialiter tantùm. c.1.
Propheta in Bethel fuit fidelis. t.2.173.c.2. mentitur officiosè, & venialiter tantùm. 174.a.1. ſepelinit prophetam Dei. 175.c.1. falsò affirmat Ioſephus eum impediuiſſe Ieroboami conuerſionem ad Deum. ibid. cur ſepultus ſit in ſepulchro prophetæ Dei. b.2.
Prophetæ aliqui, erant quaſi religioſi laudibus Dei vacãtes, non futura prædicentes. t.1.262.c.2. ſubinde errant & quare. t.2.26.a.2. habentur inſani ab Idololatris. 256.a.1.
Prophetiæ ſpiritus impijs etiam datur. t.1.322.b.2.
Prophetia eſt melodia, & prophetare eſt laudare. t.2.22. c.1.
Prophetia de Ioſia 300. annis ante eius natiuitatem. t.2. 173.b.1.
Proſperis & aduerſis bene vtendum. t.1.106.c.2.
Proſperitas periculoſa. t.2.38.c.2.& 41.b.2.& 163. a.1.
Prudentia mater felicitatis. t.1.7.a.1.& t.2.106.d.1. omnibus neceſſaria. 140.a.2.
Prudentia diabolica. t.2.63.b.2.& ſeqq.
Pſalmus nonus quando compoſitus. t.2.327.a.1. item trigeſimuſtertius. t.1.329.b.2. item quinquageſimus primus. 333 d.2. item quinquageſimus tertius. 336.c.1. item quinquageſimus quintus 329.b.2. item quinquageſimus ſextus. 339.c.2. item quinquageſimus octauus. 321.c.2. nonageſimus ſub noctem recitatur contra dæmones. 51 d.2. non omnes pſalmos compoſuit Dauid, ſed Aſaph etiam aliquos. t.2.388. b.1. eorum laus. 84.a.2.

Ptiſana quid? t.2.65.c.2. *ptiſana medica ſalubritas*.66.a.1.
à Pueritia Deo ſeruiendum. t.1.220.b.1.
Puerorum bona inſtitutio, eorum ſalus & Reip. t.1. 206.b.1.
Pulchritudo in rege indicat eum bene imperaturum, deformitas male. t.1.312.d.1.
Puniri à Deo ſatiùs, quàm ab hominibus. t.2.92.c.2.
Puniti in re qua excellebant. t.1.95.b.1.
è Purgatorio nuper liberatum Salomonem concionator Italus dixit ex reuelatione facta mulieri. t.2.163. c.2.
Puſillanimitas eſt ſeipſum occidere. t.1.358.d.1.

Q*Vadraginta annis quibus Hebræi peregrinati ſunt in deſerto defuerunt quinque dies.* t.1.20.b.2.
Qualitas qualibet & gratia in Scriptura ſignificatur per Spiritum. t.1.104.b.2.
Quatuor acceperunt nomen à Deo ante natiuitatem. t.2, 46.c.1.
Quies nuſquam, niſi in Deo. t.1.249.c.1.

R*Abba à Philadelpho capta, dicta eſt Philadelphia.* t.2.38.b.1. *alio nomine vocatur Vrbs aquarum & quare.* 47.d.1.
Rabbi Salomonis error quòd tribus Simeon non habuerit ſortem vt reliquæ tribus. t.1.77.a.1. *eſt fabulator.* t.2.7.c.1.
Rahab fuit meretrix. t.1.10.c.2. *eius etymon.* ibid. *fuit à Deo illuminata vt exploratores Hebræos reciperet, &c.* d.2. *eius mendacium fuit tantùm veniale.* 11.c.1. *eius fides & conuerſio.* b.2. *reuelatio à Deo illi facta.* 12.b.1. *Illuminatur à Deo vt eius diuinitatem cognoſcat.* d.1.& ſeqq. *cum illa liberati omnes cognati & affines.* 13.d.1. *typus eſt Eccleſiæ.* 13.d.2. *& exemplum peccatorum.* 14. a.1. *eadem qua in genealogia Chriſti.* 32.b.2. *nupſit Salmoni.* d.2.
Raptus Sununitarum virginum licuit Beniaminitis. t.1. 193.b.1.
Razon Rex Syriæ. t.2.164.c.1.
Rebellio præcauenda ne oriatur: ſi orta eſt remora et iniicienda. t.2.65.b.1. *in rebellione capita plectenda, multitudini parcendum.* 69 d.2.& ſeqq. *ſtatim in ortu comprimenda.* 76.a.2. *in principijs ei obſtandum.* 207.a.2.
Regni cupido vehementiſſima in regibus. t.1.316.b.1. *terrena regna parui pendenda.* t.2.297.a.2. *regnum Aſſyriorum deficit in Aſarhaddon.* t.2.398. b.1. *in Merodach incipit regnum Chaldæorum.* c.1.
Regilianus per luſum fit verus rex. t.1.139.c.2.
Religio vera fundamentum Reip. t.2.170.d.1.
Religio obſeruata felicia regna: neglecta facit infelicia. t.2.382.a.2.
Religionis ſtatus eſt holocauſtum. t.1.297.d.1.
Religionis ſtatus repræſentatus per Carmelum. t.2. 189.b.2.
Religionis cauſa multi Iſraelitæ migrarunt in Ieruſalem. t.2.368.c.2.
Religioſi primi orbis ſunt Prophetæ laudibus Dei vacantes, non ſemper futura prædicentes. t.1.262.d.2.
Religioſus magna virtutis poteſt verſari in Aula. t.2. 230.a.2. *religioſi proſunt exercitibus.* b.2. *religioſi malè & ſe & aulas perdunt.* 321.a.1.
Religioſus debet ſe omnibus accommodare. t.2.238. b.1.
Reliquiæ Sanctorum veneratione digna. t.1.344.b.1.
Remmon eſt Venus. t.2.243.b.1.
Reuelationes feminis factæ examinandæ ſunt, nec ijs facilè credendum. t.2.163.c.2.
Reum indicare ſuperiori vt corrigatur, eſt actus ſanctitatis. t.1.290.b.2.
Rex dem terreſtris. t.1.138.b.1. *Reges Iuda typi Chriſti.* 210.c.1. *regia poteſtas duplex finita & infinita.* 253.a.2. *inter reges Saul & Dauid immediatè à Deo ius regium nacti. non poſteri Dauidis.* 255.b.2. *rex & populus vna perſona.* 273.c.2. *fit paſtor populorum.* t.2.15.a.1. *eius dignitas conſiſtit in pompa.* 160. b.1. *aliquorum regum mira infidelitas.* 165.a.2. *abundant omnibus, prætérquam veritate.* 169.d.1. *duo præcepta eis danda.* 170.c.2. *regum Iſrael peruerſitas & excæcatio.* 183.a.1.& 231.b.1.& 261.c.2. *reges non inuadant ſacra.* 383.c.2. *Reliqua vide verbo* Principes.
Roma etymon. t.2.89.a.2. *primitus vocabatur Valencia* ibid. *Romana fides via ad cælum.* ibid. *Romam vocatus S. Dunſtanus, id eſt in cælum.* b.2. *quando Roma condita.* 276.a.1.& 288.b.2.
Romani multos habebant Sacerdotes. t.2.23.a.2.
Ros in vellere & in area Gedeonis litteraliter Dei opem ſignificat. t.1.128 b.1. *alleg. Chriſti humanitatem & B. Virginem.* d.1.
Rudolphus Habſpurgenſis caſtè oſculabatur virgines ob ſanitatem. t.2.100.a.2.
Ruſorum lans. t.1.303.b.2.
Rupertus viſione cæleſti inuitatur ad ſacerdotium. t.2. 237.d.2.
Ruſtici bello vtiles. t.1.109.a.1.
Ruth hiſtoria contigit tempore Abimelech. t.1.195.d.1. *eius conuerſio ad Iudaiſmum.* 197.a.2. *amor erga Noëmi.* b.2. *humilitas.* 200.c.2. *officioſitas.* 201. a.2. *proijciens ſe ad pedes Booz ab aliquibus accuſatur, ab alijs excuſatur.* 202.c.1.& b.2. *eius elogia.* 202.d.1.& 203.a.1. *typus Eccleſiæ gentium.* 198. b.1.& 206.d.1.

S*Aba duplex alia in Arabia, alia in Aethiopia.* t.2.155. a.1. *hac poſtea vocata eſt Meroë.* b.1.
Saba regina venit ex Aethiopia. t.2.155.a.1. *eius nomen proprium varium ſecundum varios.* b.2. *fuit longo tempore apud Salomonem, ex quo filium concepit.* 136. a.2. *fuit legitima vxor Salomonis.* 157.c.1. *filius naſcitur in Aethiopia.* 156.c.2. *ad Salomonem vadit ab eoq; in regem inauguratur.* d.2.
Sabbati violatio punita per captiuitatem Babylonicam. t.2.400.b.1.
Saccari in tota Scriptura nulla mentio. t.1.167.b.2.
Sacerdotes Iudæorum diſperſi per omnes tribus, vt omnes legem docerent & cultum Dei. t.1.80.a.1. *ſacerdotes impuri grauiſſimè puniendi.* 242.a.1. *ſacerdotum peccatum grauius ratione ſcandali.* 229.d.2. *difficulter remiſſibile. ſi ſit contra res ſacras.* 221.d.1. *ſacerdotes quomodo fuerint filij Dauid qui erant ex Iuda oriundi.* t.2.33.d.2.& ſeqq. *ſacerdotes nudis pedibus miniſtrabant in templo.* 140.c.2. *ſacerdotes viles non ſunt conſtituendi.* 171.c.1. *liberati à cura temporalium, vt totè vacent Deo.* 391.a.1.& b.2.
Sacra vaſa quando liceat diſtrahere. t.2.266.b.2.
Sacra res ſacrilegos non tuentur, ſed puniunt. t.1.239.d.1.
Sacrificare licebat Hebræis extra tabernaculum, ſanctum locum Angelo indicante. t.1.99.b.2.
Sacrilegia punita. t.1.38.b.2.
Salij ſacerdotes Martis. t.2.23.b.1.
Salomonis thronus quomodo ſempiternus. t.2.27.c.1. *ipſum eſſe damnatum quorundam ſententia.* 39.a.1. & 2.

& 2. Salomon, id eſt pacificus & quare. 46.b.2. alio nomine vocatur Ididia. 46.d.1. conceptus eſt ſtatim poſt mortem infantis ex adulterio nati. 45.c.2. non tam diu vixit quàm cæteri propter libidinem. 47.b.1. anno vigeſimo ætatis creatur rex. 193 b.1. regnat viuente patre. d.1. Salomonis patrſci nomen à varijs principibus, ſua lingua mutuatum. 103 b.2. Salomon bis vnctus. c.2. parcit Adoniæ conditionalitè. 104.a.2. iuſtè eum poſtea occidit. 108.d.2. Salomon auctoritate non ſua ſed Dei, amouit Abiatar à pontificatu. 109.c.1. cur duxerit filiam Pharaonis. 111.a.1. in eo non peccauit. ibid. quando eam duxerit. a.2. eius pietas auſpicantis regnum. 112.d.2. ſomnium, in quo ſapientiam accepit, probabiliter fuit naturale. 113.a.1. ſed diuinum fuiſſe & extaſin etiam eſt probabile. c.1. eſt immiſſum Salomoni per Angelum. 114.c.1. quare id factum de nocte. d.1. ſapientia Salomonis, comprehendit ſcientias naturales, myſteria fidei, donum prophetiæ, &c. 115.a.1. & ſeqq. ſapientior fuit Adamo, Dauid, &c. d.1. non tamen B.Virgine & Apoſtolis in myſterijs fidei. a 2. ſuperauit Salomon omnes omnino reges gloriâ & diuitijs. c.2. ſimulatè, non ſeriò mandauit diuidi infantem. 117.d.1. termini regni Salomonis. 120 a.1. eius equorum copia excuſatur à peccato. 121.a.1. Salomon poeta. 121.a.2. eius ſcripta de iumentis cur perierint. b.2. ex Salomone docti omnes gentium ſapientes. ibid. docuit publicè phyſicam. ibid. Salomon rex magnus. 122.a.1. fecit nouum altare thymiamatis, menſam propoſitionum & candelabrum pro templo. 130.c.2. Salomon omnia vaſa tabernaculi repoſuit, & noua alia fecit pro templo præter arcam. 144.a.2. quinque candelabra fabricauit pro templo. b.2. erat facie verſa ad templum. 148.a.2. eius pietas imitanda à principibus. c.2. flexit vtrumque genu in oratione. 149 a.2. excuſatur à peccato fabricans plura altaria in templo. 150.b.1. dedit Hirã vrbium Galilææ vſumfructum. dominium autem dare non poterat. 151.b.2. omnes opes expendit in fabricam 152.b.1. muniit palmiram. a.1. fecit omnes Chananeos tributarios, nec peccauit non occidendo. d.1. quando inſtruxerit claſſem pro colligendo auro. b.2. ex Ophir, id eſt India Orientali habuit aurum. d.2. concepit ex eo filium regina Saba. 156.a.2. aurum ei allatum. 157.b.2. eius diuitiæ. 158.a.1. eius thronus eburneus. 158.b.2. gloria tanta ei data ob virtutem, vt eum alij æmularentur. 160.b.2. eius fama verſa in infamiam. c.2. peccauit ducendo mulieres Chananeas, & gentiles non proſelytas. 162.a.1. lapſus eius in ſex ſcelera. b.1. verè coluit idola et ſuis concubinis morem gereret. a.2. Moloch filium immolauit ſecundùm aliquos. b.2. coluit Bacchum. c.2. Salomonem damnatum alij aiunt, alij negant. 163 c.1 & ſeq. nuper è Purgatorio liberatum dixit Romæ quidam concionator, ex reuelatione mulieri facta 163.c.2. Salomonis excæcatio. 166. a.1. eius forma. b.1. eius epitaphium. b.2. eius libri de plantis, &c. ſublati per Ezechiam ſecundùm Anaſtaſium Nican. 284.d.1. ſecunda Salomonis vnctio fuit publica. 347.b.2.

Salomon typus Chriſti.

Salomon pacificus ædificans templum typus eſt Chriſti exſtruentis eccleſiam fidelium. t.2.27.a.1. & 46.b.1. vnctus in Gibon ſignificat Chriſtum pacem noſtram 103.b.2. ducens Aegyptiam ſignificat Chriſtum deſponſantem ſibi Eccleſiam. 111.c.1. eius regni felicitas typus Eccleſiæ. 119.a 2. ſedens in throno ſignificat Chriſtum iudicem. 158.c.2. gloria Salomonis idæa æterna. 160.b.2.

Saltant Chriſtiani in Syria in ſolemnitatibus. t.2.23.c.1. item Hiſpani & Indi coram Ven. Sacramento. ibid.

Saltus inconditus Baalitarum inſtar amentium. t.2.196. c.1

S. Saluius quid dixerit rediuiuus. t.2.166.c.2.

Samaria fit vrbs regia Iſraelis per Amri. t.2.184.b 2.

Samaritarum ſtolida & ſtulta idololatria. t.2.282.b.1. eorum inconſtantia. c.2.

Samgar tertius Iſraelis iudex. t.1.108.b.2. per ſe ſolus 600. percuſſit. c.2. typus Chriſti. 109.b 2.

Samſon Danita. t.1.159.c.1. deſtinatus à Deo liberator Iſraelis. c.2. fuit Nazaræus tripliciter, non autem in vtero ſanctificatus. 160.b.1. non plenè liberauit Iſrael niſi fortè in morte. d 1. nomen inſtinctu Dei accepit, eiuſq. etymon. 162.c.1. diſpenſante Deo duxit Philiſthinam. 164.b.1. primus actus fortitudinis, fuit occiſio leonis. d.2. iuſtè occidit. 30. Aſcalonitas. 167.c.2. tangendo mortuorum corpora non peccauit contra leges Nazaræatus. d 2. eius calliditas. 169.b.1. binis vulpibus ſingulas faces illigauit. d.1. ab hoc eius facto vulpinalia Gentilium. a.2. illuſtre dedit exemplum iuſtitiæ legalis. 170.c.2. à Deo fuit confortatus dum occidit mille Philiſthæos, vti & maxilla. 171. a.1. non arroganter, ſed gratias Deo agens cecinit carmen. a 2. per fornicationem non perdidit fortitudinem, quæ erat gratia gratis data. 173.a.1. Dalila eius vxor ſecundùm quoſdam. 173 b.2. veriùs concubina. 174.a.1. fortitudo ei data cum pacto Nazaræatus. 174.c.2. & 175 a.2. inebriatum à Dalila multi affirmant, alij negant. b.2. iuſtè punitus in oculis, quibus peccauerat. 175.a.2. domus in qua Philiſthæos oppreſſit erat templum Dagon. 177.c.2. non peccauit ſe occidendo. 178 a.1. nec phyſicè nec moraliter ſe occidit. b.1. indirectè ſe occidendo fortiter egit & pro culpis ſatisfecit. c.1. non tamen fuit martyr. d.1. eſt gentilium Hercules. a.2. eius elogia. 179. c 2. figura Chriſti. 162.d.1. & 170.d 2 & 177.a.2. reſurrectionis. 173.b.1. velationis in paſſione. 176.a.2. Chriſti morientis. 177.b.2. & 179.c.1.

Samuel oriundus ex tribu Leui, non ex Ephraim. t.1.114 b.1. ex Dei diſpenſatione ſacrificauit. c.1. & 232.d.1. & 250.b.2. & 258.d.2 eſt ex poſteris impij Core. d.1. etyma eius nominis. 217.c.2. tota vita ſeruiuit in templo. 220.a.1. non tenebatur voto matris. b.2. eius Ephod lineum veſtis Leuitica, nõ ſacerdotalis. 230 b.1. eius ſanctitas inter improbos. c 2. non fuit ſummus pontifex. b.1. & 285.d.2. per obedientiam meruit prophetiam. 235.c.1. creſcit in virtutibus. 236.c.2. omnia eueniunt quæ prædicit. d.2. ſæpius ei apparuit Dominus in Silo. 237.a.2. diſpenſante Deo ſacrificauit extra tabernaculum 250.b.2. idæa perfecti Iudicis. 251.d.1. retinuit iudiciariam poteſtatem regnante Saule. a.2. vixit ad annum. 77. ætatis. 252.a.1. filios ſuos fecit Iudices, ſed non ex carnali affectu. b.1. non punitus propter peccata filiorum vt Heli. b.2. adeſt Sauli pugnaturo contra Naas. 268. b.1. quaſi ſe abdicat principatu. 270.a.1. eius ſenectus laboribus accelerata. 270.b.2. integritatis exemplum dat populo. d.1. ipſe & Moyſes ex omnibus ſanctis veteris legis pro inimicis orarunt. 272.b.2. charitatis ſpeculum pro inimicis orans. 263.b.2. ſeparat ſe à Saule, vt eum ad pœnitentiam flectat. 281.d.1. ex Zelo occidit Agag. 300.d.2. poſt hac non amplius inviſit Saulem, vidit tamen. ibid. luget Saulem, quem timet vita æterna priuandum. 301 a.1. eius charitas. a.2. præeſt prophetantibus in Naioth. 322.b.2. quando mortuus incertum. 344.a.1. populi erga eum amor. b.1. oſſium tranſlatio ſub Arcadio Imp. ibid. verò

verè ſuſcitatus fuit. 353. a. 2. non tamen per pythoniſſam, ſed per Deum eam præuenientem. b. 2. mortem Sauli prædicit, non eundem ſtatum poſt mortem. 354. a. 1. typus Chriſti. 212.

Sanchez ſuſpicio improbatur. t. 2. 66. b. 2.

Sanctitas nobiliſſimum Dei attributum. t. 1. 222. d. 1.

Sanctitas antipathiam habet cum iniquitate. t. 2. 192. a. 1.

Sancti cur in bello iuſto aliquando cadantur ab impijs & iniuſtis. t. 1. 190. b. 2. tentari permittuntur ne ſuperbiant. 201. d. 1. & 226. b. 1. ſanctorum Doctorũ laus. 287. d. 1. Sanctorum humilitas & fortitudo. t. 2. 86. b. 2. ſanctorum ordines ſignificati per fortes Dauid. 88. d. 2. inter eos primò Apoſtoli, 2. Martyres, 3. Confeſſores. ibid. ſanctorum felicitas ſignificatur per lilium. 140. c. 1. refutant munera. 241. c. 1. vident abſentia. 243. c. 2. etiam mortui nos iuuant. 268. c. 1.

Sanctum & Sanctum ſanctorum V. Templum.

Sanitas corporis à paucitate ferculorum. t. 1. 259. b. 2.

Sapientia quantum Dei donum. t. 2. 115. d. 2.

Sarephtana vidua gentilis erat, ſed pia. t. 2. 190. c. 2. duo ligna quæ collegit ſignificant crucem Chriſti. d. 2. panis ſubcinericius quem coxit, ſignificat ſatisfactionem pœnitentium. 191. b. 1. eius laudes. ibid. meretur farinæ additionem. d. 1. eius filius permittitur ægrotare ad gloriam Eliæ. 192. a. 1. eius humilitas & ſpiritus pœnitentiæ. c. 1. eius filius eſt primus reſuſcitatus. 193. d. 2.

Saul immediatè à Deo ius regium accepit. t. 1. 255. b. 2. fuit inſigni corporis forma & vir probus. 247. d. 1. melior ſingulis è populo. d. 2. in ſerandi eius lapſus cauſſa. b. 2. nihil vnquam de regno cogitarat. 258. b. 2. eius humilitas meruit regnum. c. 2. mutatur in alium virum. 263. c. 1. in periculis belli, monetur ſe recipere in Galgala. c. 2. ſilet de regno præ modeſtia, vt ſecretum ſeruet, & ne ſibi inuidiam conciliet. 264. a. 2. non ex humano affectu à Samuele conſtitutus rex. 264. d. 2. præ humilitate fugit regnum. 265. b. 1. fuit procerus & quaſi gigas. ibid. publicè vnctus & rex declaratus. a. 2. rex & arator. 267. b. 1. quamdiu Samuelis monita ſecutus eſt, bonus fuit, eis neglectis reprobus. 268. b. 1. dignior Samuele, non ſanctior. ibid. bones minatur ſe occiſurum non homines, vt regnum auſpicetur à clementia. c. 1. eius prudentia & celeritas. a. 2. pro tertia vice vnctus in regem in Galgalis. 269. a. 1. peccauit non exſpectando Samuelem vſque ad finem diei ſeptimæ. 278. b. 2. eius præcipitatio. d. 2. auxit peccatum excuſando. 279. c. 1. ipſe & poſteri fuiſſent reges, ſi fuiſſent Deo obedientes. c. 2. manſit rex tota vita ſua. d. 2. & 298. c. 2. propter inobedientiam priuatur regno. 280. a. 1. & b. 2. ieiunij lex dum Philiſthæos inſequitur, ab aliquibus laudatur. 287. d. 2. ab alijs damnatur ſeueritatis & ſtultitia. 288. a. 1. ſed licet fuerit dura fuit tamen iuſta. b. 1. hactenus vir pius & bonus, poſthac grauiter peccauit inobedientia. a. 2. iuramentum eius de occidendo eo qui cauſſa fuit ſilentij Dei, arguitur ab aliquibus. 289. d. 2. ab alijs laudatur. 290. a. 1. dicendum eſt, fuiſſe incautum. b. 1. morti addicens Ionatham, excuſatur à peccato. 291. b. 2. eius felicitas bellica. d. 2. pepercit regi Agag, ex ſuperbia, vel auaritia ex humana commiſeratione. 295. c. 1. eius ſecunda inobedientia. d. 1. miſerandus lapſus. b. 2. ſi pœnituiſſet gratia ei fuiſſet reddita, non tamen regnum. 296. a. 1. adulatur Samueli. c. 1. auaritiam ſuam velat ſpecie religionis. d. 1. tenacia iudicij rum perdidit. b. 2. auget inobedientiam excuſando. c. 2. priuatur regno propter inobedientiam. 298. a. 2. pœnitentia eius non fuit ſeria. d. 2. ſed humana. 299. b. 2. probabiliter anno ſeptimo regni, lapſus eſt. 300. a. 1. ſpiritus fortitudinis ab eo receſſit. 304. d. 2. poſſidetur à dæmone corporaliter. 305. c. 1. cithara Dauidis partim naturaliter, partim ſupernaturaliter curatur. 306. d. 1. liberatus fuit à dæmone per citharizationem Dauid, ſed mox iterum poſſeſſus. 307. c. 2. timet ſibi à Dauide de regno. 316. b. 1. prophetat vt ſolent energumeni. d. 1. non curatur per pſalterium Dauidis, quia permanet in peccato inuidiæ. c. eius ingratitudo in Dauidem. ibid. ſpiritus eum eſt perſecutus. d. 2. amouet Dauidem ab aula. 317. d. 1. creat eum Chiliarcham ſperans in bello occidendum. a. 2. proficit in peius. d. 2. inſidiosè deſpondet filiam Dauidi pro centum præputijs. 319. a. 1. quia per ſe non potuit, nititur per alios occidere Dauidem. 320. a. 1. eius inconſtantia. 321. a. 1. vult Dauidem ineam ſe occidi, idq; per ſententiam Iudicum. b. 1. prophetans non omnino omnibus veſtibus nudauit ſe, ſed tantum regijs. 322. d. 1. cecidit in terram Deum adorando. a. 2. eius crudelitas, maior alijs peccatis. 333. a. 2. ſuam ipſius damnat malitiam & ingratitudinem. 341. a. 1. colligit Dauidem regnaturum quod videat eum Deo eſſe curæ. a. 2. ſubmittit ſe Dauidi. b. 2. immittit ei Deus ſoporem. 349. a. 2. ſeipſum occidit. 357. b. 1. idq; iuſto Dei iudicio. b. 2. laudant hoc Rabbini. c. 2. ſed hoc damnat fides orthodoxa. 358. b. 1. ipſe Saul eſt damnatus. b. 2. potiſſima ratio eccidionis & mortis accelerationis eſt conſuluiſſe Pythoniſſam. c. 2. pro anima eius ieiunarunt ſeptem diebus viri Iabes Galaad. 359. b. 2. typus Chriſti. 258. a. 1. & 265. d. 1.

סכבץ ſcabats quid ſignificet. t. 2. 2. c. 1.

Scandali grauitas. t. 2. 45. b. 1.

Scandaloſa peccata punit Deus. t. 2. 181. d. 1.

Scelera auferenda, vt pœna auferantur. t. 1. 35. d. 2.

Scientia ſine praxi parum prodeſt. t. 2. 123. d. 1.

Sciſſio veſtium in luctu vſitata, & ob ſceleris deteſtationem. t. 1. 35. b. 1.

Scorpiones quibus flagellati Martyres, erant virgæ ex ſpinis. t. 1. 137. d. 1.

Scriptura S. diuiſio ſecundùm Hebræos. t. 1. 3. a. 2. numeri perfecti ponuntur in Scriptura, licet aliquid ſuperſit vel deſit. 42. a. 2. in Scripturæ libris aliqua particula compoſitis libris addita. 210. d. 1. S. Scriptura omnia refert in Deum, vt manifeſtetur eius prouidentia. 231. b. 1. eſt arca teſtamenti. t. 2. 21. c. 1. à mendo defenditur contra aliquot Doctores Catholicos. t. 2. 366. b. 1.

Scrutarij quales. t. 2. 143. d. 1.

Scutum eſt vas profundum circulare. t. 2. 143. d. 2.

S. Sebaſtianus patronus peſtis. t. 2. 94. a. 1.

Secretum nulli fidendum. t. 1. 165. a. 1.

Sedecias nomen ſuum accepit à Nabuchodonoſor, qui anteà vocabatur Matthanias. t. 2. 299. c. 2. iuſtè ab eodem damnatur. 301. a. 1.

Sedendo anima fit ſapiens. t. 2. 28. c. 2.

Sedens orare quomodo quis poſſit. t. 2. 28. c. 1.

Semei non eſt idem qui Nabath. t. 2. 61. c. 1. conuicia quinque coniecit in Dauidem. d. 1. eius ſtultitia. a. 2. quomodo Deus ei præcepit vt malediceret Dauid. 61. c. 2. occiſus à Salomone propter maledicentiam in Dauidem, prætexuit tamen tranſitum Iordanis. 73. a. 2. quinque eius conuicia in Dauidem ſecundùm Hebræos. 106. d. 2. eius maledicentia non fuit abſolutè remiſſa à Dauide. 107. a. 1.

Senectus Caleb uirtutis præmium. t. 1. 64. b. 1. ſenectus bona. 139. d. 2. ſenectus mala. t. 2. 74. a. 2.

Senua-

Sennacheribi perfidia punita. t.2.284.c.2. *cum exercitu non perijt, quia ſeruatus ad maiores plagas.* 393.b.1. *à filijs interfectus.* a.2.

Septenarius numerus ſacer ob quietem ſabbati. t.1.29.d.1.

Septuaginta conciliati cum Vulgata. t.1.5.d.1. *in Septuaginta mendum est.* t.24.c.1.& 45.d.1.& 83.b.1.& 84.a.1.& 86.a.1. *aliter legunt quàm Vulgata.* 96.d.1.& a.2. *aliud mendum.* 116.d.1.& 240 b.1. *addunt aliquid.* 228.d.1. *aliud mendum. in Complut.* 291.d.2. *aliud.* 294.d.2. *aliud mendum.* 326.d.2. *aliud.* 333.c.2.

Septuaginta annis cur durarit captiuitas Babylonica. t.2.400.b.1.& ſeqq.

Sepulchris carent ſuperbi quæ ſibi exſtruxerunt. t.2.70.a.2.& ſeqq.

Serarius malè numerat annos ab egreſſu Iſrael ad templum ædificatum. t.2.126.b.2. *verbum ex margine in textum irrepſiſſe docet.* 311.a.1.

Seruitutes Hebræorum variæ ſimul aſcendunt ad 111. annos. t.1.106.a.1.

Seruitutis Dei & hominis differentia. t.2.179.b.2.

Sextus Tarquinius primores Gabinorum occidit. t.2.70.a.1.

Sibi calumniator. t.2.61.a.1.& 74.a.1.

Sidon magna cognomine, non relatiuè ad aliam minorem. t.1.55.b.1. *eius etymon.* ibid.

Simulare fugam in bello licet. t.1.40.b.2.& ſeqq.

Sion figura Eccleſiæ. t.2.17 b.1.

Soba vbi ſita. t.2.32.d.1.& ſeqq. *iure diuino erat Iudæorum, ideoq́; iuſtè eam inuaſit Dauid.* ibid.b.2.

Societatis bonæ vtilitas. t.1.264.b.1.& 322.c.1.

Solem tacuiſſe, id eſt, Pythagoricè non cecinisse in ſolſtitio Ioſuano fabulatur R. Salomon. t.1.52.c.1. *ſole ſtante, ſteterunt reliqui cæleſtes orbes.* a.2. *tempus tunc non fuit, ſed duratio.* b.2. *hic miraculosè ſtetit, non ter.* t.2.311.c.1.

Solis equi qui & quales. 295.b.1. *ablati à Ioſia.* ibid.

Soldariorum laus. t.2.4 d.2.

Solymani ambitio. t.1.153.d.1.

Somnium Salomonis fuit diuinum & exſtaticum. t.2.113 c.1. *poteſt per Deum, homo in ſomnis vti ratione.* c.2. *ſomnia multa vera in Scripturis.* 116.b.1.

Somnus matutinus caſtis periculoſus. t.2.38.c.1.

Sors triplex, aliqua licita, vna illicita. t.1.36.a.1.

Spectra audacter inuadenda. t.1.26.c.1.

Spei efficacia. t.1.4.c.2.& ſeqq.& 52.b.1. *facit nos contemnere inferiora.* t.2.127.b.2.

Spiritualia pluris facienda quàm temporalia. t.1.276.a.1.

Spiritus in Scriptura quamlibet qualitatem ſignificat. t.1.104.b.2.

De Spirituum apparitionibus, multa narrantur fabuloſa. t.1.126.c.1.

Stellæ pugnarunt cōtra Siſaram per ventos, fulgetra, &c. t.1.118.b.2.

S. Stephanus protomartyr apparens Gizæ, vult eius filium ſuo nomine nominari, qui ſit Hungarorum Apoſtolus & primus Rex. t.2.27.c.1. *ad S. Stephanum peierantes puniti.* t.2.149.b.1.

Ex Sterilibus multi viri magni ſunt nati. t.1.159.a.2. *ſterilium quæ ex voto conceperunt exempla.* 118.b.1.

Stigmata iniuſta in honorem idolorum inuenta in cadauere Ioakim. t.2.399.a.1.

Stratagemata militaria Hannibalis & aliorum. t.1.133.b.1.& ſeqq.& 134.c.1.

Stria quid. t.2.141.c.2.

Stuprum Lucretiæ Tarquinium regno priuauit. t.2.53.a.1

Subditi boni, malos Prælatos non contemnunt. t.1.338.c.2. *ſed reuerentur.* 339 c.2. *patiuntur aſperitatem Superiorum.* 241.d.1. *& improbitatem.* 349 a.1.

Subterranea loca plurima ſub templo. t.2.133.c.2.

Sulpitij error de Iudice Simmichar poſt Samſonem. t.1.181.c.1.

Summus Pontifex ſolus intrabat in Sanctum ſanctorum ſemel in anno in feſto expiationis. t.2.132.d.2.

Superbia naſcitur ex nimia potentia. t.2.383.c.1.

Superiores puniuntur propter peccata ſubditorum. t.1.236.b.1. *ſuperiores mali dantur in vindictam peccatorum populi.* t.1.255.c.1 & ſeqq. *ſuperiorum ita à Deo eſt, quando corrigunt ſubditos.* 267.d.2. *ſuperiorem iudicare vt corrigatur, eſt actus ſanctitatis.* t.1.290.b.2. *eorum præcepta etiam rigida, à ſubditis debent ſeruari.* 291.c.1. *Deo ſint obedientes, vt ſubditi illis obediant.* 293.b.1. *ſuperiores à ſubditis non ſunt reprehendendi.* t.2.21.a.1. *ſuperioribus debetur obedientia ab inferioribus, ipſi illis debent charitatem.* 193.a.1.

Suſcitatio ſeminis fratri defuncto fuit in vſu ante legem Moyſi, & poſt eam obſeruata à Gentilibus. t.1.197.a.1.

Syrus textus ex Græco Septuaginta tranſlatus eſt, non ex Hebræo. t.1.190.a.1.

TAbernaculum Moyſis, & Dauidis & omnia vaſa eò ſpectantia à Salomone repoſita in tabulato templi. t.2.148.a.1.

Talenti Hebræi valor. t.2.184.b.2.

Talionis pœnæ exempla. t.1.95 d.1.

Tamerlanes cur Baiazetum ferrea cauea incluſerit. t.1.95 c.1.

Tantulæ morſus, ſola muſica curabilis. t.1.306 a.1.

Templarij erant milites ſacri. t.2.368.b.2.

Templum Deo ædificare vouit David. t.2.26.a.1. *placuit id votum quoad rem, non quoad perſonam.* 27.a.1. *quare David prohibitus illud ædificare.* ibid. *cur Ioſue aut quis alius Iudex id non ædificarit.* ibid.d.1. *cur Salomon iuſſus ædificare.* a.1. *ſignificat Eccleſiam triumphantem.* c.1. *quo fine fuerit ædificatum.* 122.a.2.& 148.a.2. *numerus operariorum templi.* 123.a.2. *idea templi.* 125.a.1.& ſeq. *atria templi.* c.1. *templi menſura.* a.2. *quid ſignificet myſticè.* d.2. *templi magnificentia ex varijs capitibus.* 129.a.1. *decem miracula in templo ſecundum Hebræos.* d.1. *templi ædificatio durauit ſeptem annis & ſeptem mēſibus.* c.2.& 134.a.1. *ædificatum eſt in monte Moria, in tribu Beniamin.* 127.a.1. *altitudo templi ad primam contignationē.* 30. *cubitorum, ad ſummam.* 120. ibid.c.1. *templum ſecundum à Iudæis reædificatum habuit tantùm 60. cubitos altitudinis.* a.2. *templum erat conuerſum ad Orientem vt ſol oriens æquinoctialis arcam poſſet perfundere.* 2.28.a.1. *cella circa templum.* a.2. *malleus in templo non auditus, quia lapides dolati in monte.* 129 c.1. *ſignificat cælum.* a.2. *cochlea templi.* b.2. *parietes templi veſtiti cedro.* 130.b.1. *fornix cedrina Sancti ſanctorum.* a.2. *pauimentum templi tectum auro.* 132.d.2. *oſtia Sancti ſanctorum pentagona.* a 2. *tres partes templi deſcripta.* 132.c.2. *atria tria templi.* 133.a.1. *Exedra, Gazophylacia, Paſtophoria ſunt idem.* a.2. *ſub templo ſubterranea loca plurima ad varios vſus.* c.2. *occulta receptacula aquarum in templo, & eorum vſus & magnitudo.* 143.b.2. *multa millia vaſorum recenſet Ioſephus præter ea quorum meminit Scriptura.* 144.d.1. *præter arcam Salomon omnia noua fecit pro templo.* a.2. *in templo ſola pretioſa videri poterant.* d.2. *templum perfectum menſe octauo, & dedi-*

catum menſe ſeptimo. 147.b.1. idea templi à Deo Danidi data & explicata. 346.a.1. templum Dei poſtulat ſeueram caſtimoniam. t.2.178.a.1.
Temporalium bonorum vanitas. t.1.273.d.1.
Tenacia proprij iudicij cauſa lapſus in Saule.t.1.296.b.2.
Tentationum omnium remedium, nomen Michaëlis. t.1. 161.a.2. conſolatio poſt eas ſuperatas 165.c.2. ſemper durant vt ſint occaſio præmij. 278.b.1.
Terra promiſſa termini ſecundùm omnes mundi plagas. t.1.d.1. tota Hebræis non fuit data propter eorum peccata.d.2. comprehendit Phæniciam, quæ numquam fuit ſubacta. 103.c.1.
Terra ſancta cur capta à Turcis. t.1.239.b.1.
Tertulliani locus explicatus. t.1.19.c.2.
Teſtamenti veteris ſpiritus vindictam : noui veniam precatur occiſoribus. t.2.379.a.2.
Tharſis eſt mare mediterraneum & vnde. t.2.159.a.2.
Theatrum vitæ humanæ narrat iudicium Ariopharnis ſine auctore. t.2.117.d.2.
Theodoretus ſic vocatus, quia à Deo datus. t.1.218.a.1. penè exanimis, ſanatus per baculum S.Macedonij.t.2. 237.a.1. eius locus reſtitutus. t.1.243.c.2.
Theodoſius Imp. expleuit pænitentiam à S.Ambroſio impoſitam. t.2.45.d.1.
Theraphim erant idola domeſtica. t.1.182.a.1.
Thomas Morus Cancellarius Angliæ, cantat & crucem præfert in proceſſionibus ſuæ parochiæ. t.2.25.b.2.
S.Thomas caluus & caſtus. t.2.228.a.1.
Threni Ieremiæ de morte Ioſiæ perierunt. t.2.398.c.2.
Thyina ligna quæ? t.2.156.c.1.
Timidos à ſe reijcit Chriſtus. t.1.31.b.1.
Timor Dei in veteri teſtamento ſignificat omnem Dei cultum. t.1.20.d.2.
Timoris Dei fructus. t.1.271.b.2. habere debet admixtam ſpem. 272.c.2.
Tonſura Religioſorum à Nazaræis. t.2.228.d.1.
Tornellus impugnatur ſcribens Ioſue tranſiſſe Iordanem nona die menſis primi. t.1.20.b.2.
Tribus Iſrael omnes inter ſe conſanguineæ. t.2.14.a.2.
Tributa nimia noxia populo & regi. t.2.168.b.1. occaſio ſunt ſeditionis. 169.d.2.
Tributorũ grauitas cauſa defectionis Iſraelis.t.2.152.b.1.
Triumphus non canendus ante victoriam. t.2.208.b.2.
Troglodytæ ſunt Aethiopes vicini Aegypto. t.2.361.a.2. de illis ſcribens Ariſtoteles fallitur. 362.a.1.
Τρωγλη quid? t.2.361.b.2.
Turcam iuſtè poſſidere regna Chriſtianorum, eſt impia ſententia Alberici Gentilis. t.1.153.a.1.
Tyranni lictores Dei.t.1.103.c.2. rarò ſeneſcunt. t.2. 185.c.1. ſunt ſimiles ſuibus. d.1.
Tyrus inſula obſeſſa à Nabuchodonoſor per 13. annos fit peninſula. t.2.123.c.1.
VAlens Imperator à ſubditis quos Arrianos fecerat, combuſtus eſt. t.1.245.b.2. filij ſui parricida per hæreſin. t.2.177.a.2.
Valentinianus punitus quia S.Martino non aſſurrexit.t.1. 108.c.1.
Vanitas bonorum huius vitæ ex gloria Salomonis. t.2.160. c.2.
Vanitas omnium terrenorum. t.2.166.b.2.& 257.b.1.
Vaſorum millia multa in templo ſecundùm Ioſephum.t.2. 144.d.1.
Vellus Gedeonis occaſio fabulæ Argonautarum. t.1.129. c.2. item inſtitutionis ordinis Velleris aurei à Philippo Burgundo facta. d.2.
Velum templi ſciſſum in paſſione. t.2.130.c.2. Velum habebant Sanctum, & Sanctum Sanctorum, Porticus non habebat. 132.b.2.
Venialia peccata morte punita. t.2.174.a.2.
Veneris ſtimuli qui.t.2.28.b.1. ſibi blanda, alijs crudelis. 41.b.1.
Venus in Syria tam Deus quàm Dea. t.2.243.b.1.
Veritas alia iuſtitiæ, alia loquelæ.t.1.12.c.2.eſt ſanctitas. 290.d.1.
Vermis conſcientiæ damnatorum t.1.146.a.2.
Veſpertinum & matutinum tempus, optimè ordinanda. t.1.296.b.1.
Victorem decet iuſtitia. t.2.32.a.1.
Victoria vtendum.t.1.54.c.1. victoria varia à Deo & Sanctis conceſſa fidelibus contra infideles. 118.d.1. victoria à Deo. 289.a.1.& 299.a.2. victoria maior ſeipſum vincere, quàm hoſtem. 339.a.1.
Villalpandi coniectura de gladio idoli ab Achan ſublato leuis eſt & incerta. t.1.37.b.2.
Vindicta diuina in milites Abſalomi. t.2.68.a.2. Vindicta ſumenda, non de propria, ſed de Dei iniuria.173. c.1.non ex ira, ſed ex amore iuſtitiæ capienda.203.a.2
Virginius laudatur à gentilibus eò quòd filiam occiderit ne violaretur. t.2.53.b.1.
Virginitas olim dedecori, nunc decori.t.1.155.b.2 figurata per rhamnum. t.2.201.a.1.
Virgo eſt arca ſpiritualis Chriſti. t.2.20.d.2.
Viri ſancti labuntur & reprobantur. t.1.257.a.2.
Virtus vſque ad finem perſeuerat. t.1.296.b.2.
Virtutis iter laborioſum.t.2.130.a.1. ad cælum ducit. 225.c.1.
Vitæ breuitas in Principibus. t.1.108.b.2. vita hominis fluxa inſtar aquæ.t.2.54.c.1. vita Sanctorum qualis. 187.a.1.
Vitia in nobis ſupprimi poſſunt, non tamen moriuntur.t. 1.96.c.2. vitia hominem eneruantia. t.2.162.c.1.
Vitulum aureum mugijſſe in natiuitate Eliſæi affirmant S.Epiphanius & Iſidorus. t.2.205.b.1.
Vnctionis regum antiquitas & cauſa. t.2.261.a.1.
Vnius ob peccatũ, tota punitur communitas.t.1.289.c.2.
Volſaui gratiam Dei perdidit & ſui Regis. t.2.63.d.2.
Voluntas propria eſt Deus inobedientis. t.1.298.c.1.
Voluptas mundi, amara in fine. t.1.288.b.2.
Vrbes fundandæ vbi aër bonus & aquæ ſalubres.t.2.226. a.2.
Vrias Hethæus non erat Chananæus, ſed ex Heth in regione Hebron.t.2.39.c.1.& d.1. eius laus.39.d.1.& 40.a.2.& b.2.
In Vulgata mendum eſſe nonnulli ſuſpicantur. t.1.192. a.2. Vulgata deffenditur.219.a.1. Vulgata verſio propugnata. t.2.160.a.2.
Vxores olim emebantur.t.1.318.d.2. vxor moleſta eſt pœna peccati.t.2.44.b.1. vxor hæretica periculoſa. 162.a.1. vxores Salomonem fecerunt idololatram. a.2. vxor infidelis pernicioſa. 178.a.2. vxor infidelis quantum malum. 254.b.2.
S.WEnceſlaus Bohemiæ rex hoſti in duello parcit. t.1.310.a.2.
XEnophontis error de Cyro inuentore falcatorum curruum. t.1.74.a.2.
ZAmbri inuaſor regni Iſrael, ſe occidit ne veniret in poteſtatem hoſtium. t.2.184.b.1.
Zeloſus quid facere debeat. t.2.193.b.2.& 200.b.1.
Zeloſus vnius religionis auitæ ſeruandæ inter Iudæos.t.1. 82.c.2.& 83.b.1. zelus Saulis ſtultus. t.2.79.b.1. zelus Eliæ. 187.d.2 & 188.b.2. Ioſaphat.218.b.1. Eliſæi.229.a.1. zelus Ioſaphat pro religione & aliorum regum Chriſtianorum. 368.c.1.

INDEX

INDEX
MATERIARVM MORALIVM
AD
EVANGELIA DOMINICARVM
AC FESTORVM ALIQVOT
ET FERIARVM
PER ANNVM ACCOMMODATARVM.

DOMINICA I. ADVENTVS.

ERVNT SIGNA IN SOLE ET LVNA ET STELLIS. Signa tempore Ioſue. r.1.52.a.2.

VIDEBVNT FILIVM HOMINIS VENIENTEM. Veniens Ieſus mundum vincit.1.r.29 a.r. in ſecundo aduentu ſe vlciſcerur de ſuis aduerſarijs. 53.a.1. & de ijs qui neglexerunt pœnitentiam. 293.a.2. figura aduentus Chriſti. r.2.18.c.2.

CÆLVM ET TERRA TRANSIBVNT. Vanitas gloriæ mundi. t.r.29.d.2.

DOMINICA III. ADVENTVS.

TV QVIS ES. Hæc verba ſæpè dicenda ab ijs quos Deus ex vilibus aſſumpſit ad magna.t.2.28.d.2

EGO VOX. Quàm potens ſit vox piorũ.1 r 340.c.2.

IN NATIVITATE DOMINI.

NATVS EST VOBIS HODIE SALVATOR. Elias adumbrauit Chriſtum ſe homini commenſurantem & eum viuificãtem.t.2.193.b.1.& ſeq.

PLENVM GRATIÆ ET VERITATIS. Nos ab illa plenitudine gratiæ multum diſtare ſignificatum per arcam. t.1.15.b.2.

IN FESTO S.STEPHANI.

QVOTIES VOLVI CONGREGARE FILIOS TVOS, QVEMADMODVM GALLINA CONGREGAT PVLLOS SVOS SVB ALAS. Ad alas diuinæ protectionis confugiendum.t.1.200. a.2.& t.2.202. a.1.& ſeqq.

IN CIRCVMCISIONE DOMINI.

VT CIRCVMCIDERETVR PVER. Mens à vitijs circumcidenda. r.1.22.c.2. in Religione eſt ſcientia circumciſionis. t.2.198.b.2.

VOCATVM EST NOMEN EIVS. Deus dans alicui nomen, dat ſimul rem nomine ſignificatam.t.1. 124.a.1. pia nomina filijs danda vt admoneantur pietatis. 1.2.299.d.2.

IESVS. Nomen Ieſus eſt formidabile dæmonibus. t.1.104.a.1.& ſeqq. Ieſus eſt nomen magnum. 273.c.1.

IN EPIPHANIA DOMINI.

OBTVLERVNT EI MVNERA. Sancti refutant munera hominum, & ambiunt diuina.t.2.241.c.1. & ſeqq.

DOMINICA I. POST EPIPHAN.

CVM FACTVS ESSET ANNORVM DVODECIM SECVNDVM CONSVETVDINEM DIEI FESTI. Agi poteſt de educatione prolium, de qua vide.t.1. 206.b.1.& 220.b.1.& 1.2.229.a.1.& ſeq. Vide Indicem rerum verbo *Educatio*.

ET ERAT SVBDITVS ILLIS. Sic Deus obediuit Ioſue. 1.r.53.c.1.

SVBDITVS. Qui Deo obediens eſt, obedientes haber ſubditos. t.2.225.a.r. Inobedientiæ mala & pœnæ. t.1.230.d.2.& 232.b.2. & 280.a.1. Vide verbo *Obedientia* & *Inobedientia*. Ioſue electus in ducem Iſraelis propter obedientiam. 1. s.6.b.2. Hebræi propter inobedientiam excluſi à terra promiſſa. 8.a 2.

DOMINICA II.

VOCATVS EST IESVS AD NVPTIAS. Nuptiæ Catholici cum hæretica periculoſæ. r.1.146.b.1.

DOMINICA III.

VIDE NEMINI DIXERIS. Dona Dei quę pertinẽt ad excellentiam perſonæ, occultanda ſunt. t.1. 223.a 1.

DOMINE PVER MEVS. Herus paterno affectu ſit erga famulos exẽplo Naaman Syri.t.2.240.c.2

TANTVM DIC VERBO. Quid poſſit vox Chriſti. t.1.32.c.1.

FILII AVTEM REGNI EIICIENTVR IN TENEBRAS EXTERIORES. Reprobationis Iudæorum figura in vellere Gedeonis. 1.1.128.d.2.

DOMINICA IV.

DOMINE SALVA NOS PERIMVS. Deus immittit hominibus tribulationes vt ad ſe redeant. t.1. 506 b.1.

IMPERAVIT VENTIS ET MARI. Similia facit Deus in gratiam Sanctorum. t.s.19.a.2.

DOMINICA V.

CVM AVTEM DORMIRENT HOMINES. Superiores quãdo poſſint dormire, quando non.t.2.12.a.2

SINITE VTRAQVE CRESCERE. Poteſt Deus omnes impios perdere, ſed id non ſinunt regulæ æternæ prouidentiæ. 1.2.203.b.1.

DOMINICA SEPTVAGESIMÆ.

EXIIT PRIMO MANE. Tempus matutinum optimè ordinandum. r.1.296.b.1.

IN VINEAM SVAM. Vinea deſignat humiles. t.1. 144.c.2.

AN OCVLVS TVVS NEQVAM EST? Inuidia eſt ſcelus diabolicum.t.1.316.b.2. Inuidia multorum malorum mater. 333.b.1.

DOMINICA SEXAGESIMÆ.

ALIVD CECIDIT SVPRA PETRAM. Terra dura cordis noſtri ſcindenda vomere pœnitentiæ. 1. s.109.b.s.

VENIT DIABOLVS ET TOLLIT VERBVM DE CORDE EORVM. Huius rei figura eſt Madian deuaſtans ſegetes Iſraelis. t.1.122.b.2.

DOMINICA QVINQVAGESIMÆ.

CÆCVS QVIDAM SEDEBAT SECVS VIAM. Samſon. excæcatus typus excæcationis Iudæorum. item de mentis excæcatione. t.1.176.a.2.

FERIA IV. CINERVM.

Cinis aſſumitur in ſignum luctus & pœnitentiæ. 1.1.35.b.1.

CVM IEIVNATIS. Ieiunis parcunt belluę, deuorant non

non ieionantes. t.2.174.c.2. Ieiunium parit victoriam de hoſtibus.1.288.c.1. ſtrictè debet ſeruari. 291.c.2.

NOLITE THESAVRIZARE VOBIS THESAVROS IN TERRA. Diuitum huius ſæculi inexplebilis cupiditas.t 2.219.a.1 & ſeqq. A terrenis cupiditatibus cor euacuandum, vt gratia impleatur. 235 b.1.

FERIA IV. POST CINERES.

DILIGITE INIMICOS VESTROS. Exemplo Samuelis Prophetæ.t.1.273.a.2. & Eliſæi Syris epulum apponenti. 1.2.247.c.2.

TE AVTEM FACIENTE ELEEMOSYNAM, &c. Eleëmoſyna ob amorem Dei facienda.t.2.235.d.1.

DOMINICA QVADRAGESIMÆ.

VT TENTARETVR A DIABOLO. Sancti permittuntur tentari vt cognoſcãt ſe non ſuis viribus, ſed diuina gratia ſtetiſſe. t.2.201.d.1. Homo ſæpè tentatur & quare? 1.1.278.b 1.

CVM IEIVNASSET, &c. Ieiunium aſſumendum ad corpus domandum. 1.1.55.a.2. reddit hominem inexpugnabilem. 175.c.2. eius commoda. 250.a.1.

ACCEDENS TENTATOR. Intrepidus ſit homo aduerſus tentationem. t.1.26.c.1. nam Deo duce quæuis ſuperamus. 64.b.1. Plura vide verbo *Diabolus*.

ILLI SOLI SERVIES. Deus ſuos ſeruos ditat. t.2. 179.b.2. Diabolus ſuorũ eſt tyránus.t.1.100.c 2

ECCE ANGELI ACCESSERVNT ET MINISTRABANT EI. Poſt tẽtationes cõſolatio. 1.1.165.d.2.

FERIA III.

EIICIEBAT OMNES VENDENTES &c. Chriſti Iudæos eijcientis typus fuit Ionathas cædens Philiſthæos. t.1.286.d.2.

FERIA IV.

REGINA AVSTRI SVRGET IN IVDICIO. De Regina Auſtri V.1.2.155.a.1.& ſeqq.

DOMINICA II. QVADRAGESIMÆ.

APPARVERVNT ILLIS MOYSES ET ELIAS. De Elia vide. t.2.187.& ſeqq.& 374.d.1.& Indicem tertio V. *Elias*.

ECCE NVBES LVCIDA. Chriſtus in lege noua apertam attulit veritatem, nõ vmbra vel nube velatam. t.1.15.d.1.

FERIA III.

SVPER CATHEDRAM MOYSIS. Prælati honorandi. t.1.253.c.2.

FERIA V.

EPVLABATVR QVOTIDIE SPLENDIDE. Pœna ventri deditorum.t.t.242.b.2. Mori in ullâ gulæ. t.2.238.b.2.

HABENT MOYSEN ET PROPHETAS AVDIANT ILLOS. Homo docẽdus per hominẽ.t.1.235.c.1.

NEQVE SI QVIS EX MORTVIS RESVRREXERIT, CREDENT. V. verbo *Excæcatio*.

FERIA VI.

HIC EST HERES, &c. Huius rei typus Naboth. propter vineam occiſus. t.2.211.d.2.

DOMINICA III. QVADRAG.

IN BEELZEBVB PRINCIPE DÆMONIORVM EIICIT DÆMONIA. Conſulere diabolum, crimen eſt grauiſſimum. 1.2.221.d.1.

CVM FORTIS ARMATVS, &c. Fortitudine opus contra tentationes. t.2.3.a.2.

FERIA II.

SAREPTA SIDONIÆ AD MVLIEREM VIDVAM. Vide hiſtoriam de eâ t.2.190.c.2.

FERIA III.

CORRIPE EVM INTER TE ET IPSVM SOLVM. Correptionis fraternæ figura. 1.1.282.b.1. Reum Superiori indicare vt corrigatur, eſt actus ſanctitatis. 290.b.2.

DOMINICA IV. QVADRAG.

QVINQVE PANES HORDEACEOS De pane hordeaceo Gedeonis V.1.1.132.d.1.& ſeqq. De frugalitate primorum Chriſtianorum.259.d.1.

VT RAPERENT EVM ET FACERENT EVM REGEM. Quis verè dicẽdus rex.t.1.114.b.1. & ſeq. Gedeon etiam recuſat regnum Iſraelis ſibi oblatum.138.b.1. contrà Abimelech eius filius regnum non oblatum inuaſit.142.a.1.& ſeqq. regnum Chriſti quale? t.2.15.c.1.& ſeqq.

FERIA VI.

INFIRMITAS HÆC NON EST AD MORTEM, SED PRO GLORIA DEI. Sic mors filij matrisfamilias tempore Eliæ. 1.2.192.a.1.

DOMINICA PASSIONIS.

NONNE BENE DICIMVS NOS, QVIA SAMARITANVS ES TV, &c. Iniuriæ æquanimiter ferendæ. t.1.342.b.2. idq́ue exemplo B. Iuniperi Franciſcani. 1.2.260.a.2.& ſeqq.

IESVS AVTEM ABSCONDIT SE. Sic Chriſtianus tẽtatus abſcondat ſe in Chriſti vulneribus. 1.1. 278.c.1.

DOMINICA PALMARVM.

ECCE REX TVVS VENIT TIBI MANSVETVS. Manſuetudo Deo propria, & Chriſto.1.2.203.c.2 & ſe.

FERIA VI. IN PASSIONE DOMINI.

Paſſionis typus, Coccineus funiculus Rahab. t.1. 13 c.1.

IESVS AVTEM TACEBAT. Ad contumelias tacendum.t 1.215.b.2.& ad blaſphemias.1.2.285.a.1

ACCESSIT AD EVM VNA ANCILLA. Sic timor in Sanctis à Deo permittitur & quare. t.2.201.d. 1.& ſeqq.

IVDAS, &c. DICENS, PECCAVI. Pœnitentiam non ſeriam, ſed humanam vide in Saule. t.1.298.d. 2.& 299.b.2.

CORONAM DE SPINIS POSVERVNT SVPER CAPVT EIVS. Chriſtus quâ corunandus coronâ. t.2.48.a.1.

CRVCIFIXERVNT EVM. Chriſtus viſibiliter crucifixus, diabolus inuiſibiliter. t.1.43 a.2.

CVM TETIGISSET AVRICVLAM EIVS, SANAVIT EVM. Chriſtus Iudæorum maleficia, beneficijs ſuperauit. t.1.320.a.2.

QVID EST VERITAS. Veritas eſt ſanctitas quam Chriſtus docet. 1.1.290.d.1 & ſeqq.

PATER IGNOSCE ILLIS. Spiritus noui teſtamenti orare pro inimicis. t.2.379 a.2.& ſeqq.

IN DIE SANCTO PASCHÆ.

SVRREXIT. NON EST HIC. Samſon figura Chriſti reſurgentis.1.1.173.b.1. Chriſtus nos coæquabit ſuę gloriæ in reſurrectione.t.2.193.c.2. Reſurrectionis figura. 246.b.2.

FERIA II.

LOQVEBANTVR AD INVICEM DE HIS OMNIBVS QVÆ ACCIDERANT. Colloquia ſpiritualia commendantur. t.1.237.a.1.

FERIA III.

FAVVM MELLIS. Fauus mellis Samſonis, t.2.166. c.2.& ſeqq.

DOMINICA III.

TRISTITIA VESTRA VERTETVR IN GAVDIVM. Gaudium in ſolo Chriſto. t.1.222.b.1.

IN LITANIIS.

ELIAS HOMO ERAT SIMILIS NOBIS PASSIBILIS. V.Indicem rerum verbo *Elias*.

PROPTER IMPROBITATEM. Deus non ſemper prima vice dat quod petitur, ſed vult ſæpiùs rogari. 1.2.226.b.1.

IN DIE SANCTO PENTECOSTES.

Spiritus ſanctus non ſtatim poſt reſurrectionem datus Apoſtolis, ſed cum exſpectarunt, huiuſque myſterij figura. 1.2.223.b.2.

FACTVS EST REPENTE DE CÆLO SONVS. Huius ſoni figura. 1.2.204.c.1.

LINGVÆ TAMQVAM IGNIS. Solet Deus in igne apparere. 1.2.196.a.1.

SICVT MANDATVM DEDIT MIHI PATER, SIC FACIO. Stultiſſimum eſt Deo non obedire. 1.2.279.a.2.

SANCTISSIMA TRINITAS.

ECCE EGO VOBISCVM SVM. Deus no derelinquit iuſtificatos, niſi ſe priùs derelinquentes. 1.1.6.a.2. Deo duce nihil timendum, 7.a.1. Deo duce omnia ſuperamus. 64.b.2. idque quamuis numero impares. 124.d.1. nihil homini deeſt, cum quo eſt Deus. 237.b.2. adiutore Deo, inermis vincit armatum. 341.a.2.

DOMINICA I. POST PENTECOST.

EADEM QVIPPE MENSVRA, QVA MENSI FVERITIS, REMETIETVR VOBIS. Probatur exemplo Zambri. 1.2.384.b.1. item exemplo Achab poſſidentis vineam Naboth. 212.a.1.& ſeqq.

EIICE PRIMVM TRABEM DE OCVLO TVO, &c. Mundus ſit à crimine, qui alios corrigit. t.1.271.b.1.

FESTVM CORPORIS CHRISTI.

Euchariſtia ſumenda contra tentationes. 1.1.129.b.1. dignè ſumenda. 247.b.1.

IN ME MANET, ET EGO IN ILLO. Huius commixtionis ſymbolum dedit Eliſæus. t.2.237.c.2.

DOMINICA II. POST PENTEC.

IVGA BOVM EMI QVINQVE. Eliſæus ſecutus Eliam, duodecim iuga boum reliquit: quinque ergo non ſint Chriſtianis impedimento. t.2.205.a.2.

VXOREM DVXI. Qui Deum propter vxorem deſerit, ſeruus eius eſt, inſtar Achab. t.2.212.a.2.

DOMINICA III.

GAVDIVM ERIT IN CÆLO SVPER VNO PECCATORE. Lacrymæ pœnitentium, vinum ſunt Angelorum. 1.1.99.a.2.

DOMINICA IV.

IN VERBO AVTEM TVO LAXABO RETE. In arduis Deo parendum. 1.1.287.d.1.

DOMINICA V.

NON OCCIDES. Exemplo S. Wenceſlai. 1.1.310.a.2 Sancti inimicis parcunt. 341.b.1. Deus punit homicidium. t.2.7.c.2.& 10.d.2. punivit etiam Dauid. t.2.c.2.& 13.b.2.

OMNIS QVI IRASCITVR FRATRI SVO. Ira coram Deo effundenda. 1.2.117.a.1. Ira cos virtutis. 267.c.2. Ira mitiganda. 339.c.2. Ira bonarum actionum miniſtra. t.2.197.c.2. Iuſtam vindictam Reges non negligant. 209.c.2.

FRATER TVVS HABET ALIQVID ADVERSVM TE. Aduerſarius humilitate placatur, t.1.136.b.1.& 340.d.2. Iniuriarũ memoria deponẽda. t.2.5.b.1

DOMINICA VI.

MANDVCAVERVNT ET SATVRATI SVNT. Sic Elias multiplicauit farinam viduæ. t.2.191.d.1. & ſeqq.

DOMINICA VII.

NON OMNIS QVI DICIT MIHI, DOMINE, DOMINE, &c. Ne quidem ſi in nomine Domini prophetauerit. t.1.322.b.2. Scire Deum non iuuat, niſi ſcientia ſit practica. 299.d.1.

QVI FACIT VOLVNTATEM, &c. Obedientia Dei grata.

DOMINICA VIII.

REDDE RATIONEM, &c. Peccata venialia, Deus punit morte. 1.2.174.a.2.

FILII HVIVS SÆCVLI PRVDENTIORES FILIIS LVCIS IN GENERATIONE SVA SVNT. Excæcatio filiorum huius ſæculi. t.2.166.a.1. Conſilium politici prudens, reuera imprudens. 170.a.1. Prudentia huius ſæculi excæcat. 261.d.2.

DOMINICA IX.

DOMVS MEA DOMVS ORATIONIS EST. Templum hoc fine ædificatum, & eius ſanctitas. 3 Reg. per totum caput octauum. t.2.147.& ſeqq.

DOMINICA X.

PHARISÆVS STANS HÆC APVD SE ORABAT, &c. Excuſatio peccatum auget. t.1.279.c.1. Pœnitentia debet eſſe humilis & ſeria 298.d.2. falſâ pœnitentiâ, Deus non mouetur. 299.b.2.

PVBLICANVS A LONGE STANS. Peccatores ſibi appropinquantes Deus adurit. t.1.18.a.1.

PERCVTIEBAT PECTVS SVVM. Corde feruido orandum. 1.1.216.d.1.

DOMINICA XI.

ADDVCVNT EI SVRDVM. Surditas aliquando laudabiliter ſimulatur. 1.1.265.c.2.

DOMINICA XII.

DILIGES DOMINVM DEVM TVVM EX TOTO CORDE TVO. Homo debet cor ſuum conformare cordi diuino. t.1.280.b.1.

ET PROXIMVM TVVM SICVT TEIPSVM. Currendum ad opera charitatis. t.2.8.b.1.

INFVNDENS OLEVM ET VINVM. Oleum & vinum ſignificant modum corripiendi proximum. t.1.231.b.1. Oleum charitatis erogando non minuitur. 1.2.255.b.2.

DOMINICA XIII.

NON EST INVENTVS QVI REDIRET, &c. Deus rigidè exigit memoriam ſuorum beneficiorum. 1.1.19.a.1. Beneficia Dei aſſiduè cogitanda. 264.c.2.

DOMINICA XIV.

NEMO POTEST DVOBVS DOMINIS SERVIRE. Deliciæ carnis & ſpiritus ſe non compatiuntur. 1.1.25.d.1. Virtutes & vitia ſe non compatiuntur. 242.b.1.

NE SOLICITI SITIS ANIMÆ VESTRÆ, &c. Auaritia inſatiabilis. t.1.37.b.2. Deus pro ſuis ſollicitus, per coruos aluit. t.2.189.c.2.

NONNE ANIMA PLVS EST QVAM ESCA. Anima pluris facienda quàm corpus, idque per figuram pulchrè explicatur. t.1.134.c.2.

NEC SALOMON IN OMNI GLORIA SVA, &c. Gloria mundi fluxa. 1.1.21.b.2. Vanitas glorię mundi demõſtrata in gloria Salomonis. t.2.160.c.2. Admonitiones procis qui ſunt glorioſi in mundo. 263.a.2.

QVANTO MAGIS VOS. Stupenda facit Deus in gratiam ſuorum. 1.1.19.a.2.

HIS OMNIBVS INDIGETIS. Deus in neceſſarijs nõ deeſt. t.1.25.c.1.

REGNVM DEI, &c. Regnum terrenũ etiamſi debitum ſit, non eſt præcipiendum, ſed exſpectãdum.

dum.t.s.ſ.d.2. Regnum cæleſte deſiderandum.206.2.2. Regna terræ parui peudenda. 297.a.2.

DOMINICA XV.

Defvnctvs efferebatvr. Mortis memoria ſalubris. 1.2.106.a.1.

Misericordia motvs. Sic Elias motus miſericordiâ erga viduam,eius filium reſuſcitauit. t.2.192.a.2.

Adolescens. Caduciras vitę humanę.t.1.124.a.1

Svrge. Humiliantes ſe iubet Deus ſurgere. t.1. 35.b 2.

DOMINICA XVI.

Omnis qvi se exaltat. Tyranni qui ſe exaltarant,humiliati. t.1.95.c.1.Angeli ſe exaltantes detruſi ad tartara.224.a.1.& ſeqq. Saul ſuperbus miſerè cecidit. 257.b.2.

Qvi se hvmiliat exaltabitvr. Exempla pauperum quos Deus ditauit. 1.1.226.b.1. Saul electus in regem propter humilitatem.296.d.1 & ſeqq.

DOMINICA XVII.

Diliges Dominvm Devm tvvm,&c.V.Dominicam duodecimam poſt Pentecoſten.

DOMINICA XVIII.

Confide fili. Deus voluit equos ab Hebræis ſubneruari,vt in ſolo Deo fiderent. t.t.55.b.1. Dei viribus, non verò humanis vincitur inimicus. 312.d 2.

Cvm vidisset Iesvs cogitationes eorvm. Deus omnia nouit,adeoq́ue omni loco timendus. t.1.223.a.1. Præſentia viri magni ſtimulus virtutis. 229.c.1.

DOMINICA XXII.

Non est tibi cvra de aliqvo. Nihil dandum carni & ſanguini,ſed iuſtitiæ. t.1.74 a.1. Maior cura habenda de rebus ſacris,quàm de proprijs filijs.239.b.2. Libertas Sanctorum.t.2.195.a.2. Pietas facit humana non curare. 368.a.1. Sacerdotes opponentes ſe Oziæ Regi volenti ſacrificare,laudari. 383.d.1.

Reddite qvæ svnt cæsaris cæsari. Regibus cura murorum incumbit, non ſacrorum. t.1.15.d.2. Impium regem honorauit Elias. t.2.199.c.2.

Et qvæ svnt Dei Deo. Filij quos Deus dedit, volentes ipſi ſeruire, non ſunt impediendi. t.1. 160.c.1.

DOMINICA XXIII.

In medicos erogaverat omnem svbstantiam svam. Deus iuuat in deſperatis.t.2.248. c.2. Poteſt quis peccare confidendo Medicis. 367.a.1.

Et ipsi deridebant evm. Dauid irriſus typus Chriſti irriſi,& irriſorum pœna. t.2.24.d.1. & ſeqq. vſque ad finem capitis.

DOMINICA XXIV.

Svrgent, &c. psevdoprophetæ. Pſeudoprophetæ puniti ab Elia.t.2.197.c.2. Diabolus decipit Pſeudoprophetas. 215.a.1.& ſeqq.

CONCEPTIO B.MARIÆ.

Pro omnibus feſtis, Vide Indicem rerum verbo *B.Virgo.*

Salmon avtem genvit Booz de Rahab. Quare ſolæ meretrices feminæ nominentur in Chriſti genealogia. t.1.10.d.2.

Genvit Obed ex Rvth. Ruth ignobilis,à Deo nobilitata, à quo omnis vera nobilitas. t.1.194. b.1. Reliqua de Ruth.V.Indicem rerum verbo *Ruth.* ita etiam de ſequentibus Chriſti progenitoribus, vide Indicem rerum ad eorum nomina.

Genvit Manassen. Manaſſes occidit arguentes ſuam impietatem. t.2.290.b.2.& ſeqq.

CONVERSIO S.PAVLI.

Ecce nos reliqvimvs omnia,et secvti svmvs te. Huius virtutis exemplum habemus in Eliſæo ſequente Eliam. t.2.205.d.2.

Ivdicantes dvodecim tribvs Israel. Monentur Iudices, vt iuſtè iudicent. t.2.371.a.1.

Centvplvm accipiet. Sic Valentinianus imperium accepit,propter confeſſionem Chriſti. 1.2.242.d.2.

S.MATHIAS.

Venite ad me omnes qvi laboratis. Dauid recipiens afflictos, typus Chriſti recipientis laborantes. t.1.332.c.1. In ſolo Chriſto ſalus. t.2.201.c.1.

Discite a me Exemplorum vis. t.1.133.d.2.

S.MARCVS.

Misit illos binos. Cœtus electorum charitate conſtringitur. 1.t.346.c.2.

Nolite portare saccvlvm, neqve peram. mundani è contra,nulla re ſatiabiles.t.1.58.b.1. Eliſæus ſolis neceſſarijs contentus.t.2.236.a.1.

Neminem per viam salvtaveritis. Sic Giezi iuſſus nullum ſalutare per viam,& quare. t.2. 236.b.2.

NATIVITAS S.IOANNIS BAPT.

Non erat ei filivs, eo qvod esset Elisabeth sterilis. Viri magni ex ſterilibus nati. t.1.159.a.2. Proles ſterilibus datæ,donum Dei. 218.a.1.

Ipse præcedet, &c. in spiritv et virtvte Eliæ. Quantus fuerit Elias. t.2.187.& ſeqq. V.Indicem rerum verbo *Elias.*

SS. PETRVS ET PAVLVS.

Tv es Petrvs. Deus dans alicui nomen, ſimul dat rem nomine ſignificatam. t.1.124.a.1.

S.MARIA MAGDALENA.

Mvlier, qvæ erat in civitate peccatrix. Peccati libidinis ſtimuli, & quomodo cauendi.t.2.38.b.1.& ſeqq. Crudelitas libidinis.41.b.1. Varia de amore impuro, & quomodo vertatur in odium.50.a.1.& ſeqq. per totum caput. Vanitas mulierum ſtibio ſe pingentium. 256.d.2. Mulieres ſeducunt corda virorum. 162.a.2. Vnguentis ad delicias non vtendum. 1.1.254.c.2.

Pedes eivs. Conſcientia quam calcat pes Ieſu. efficitur eius poſſeſſio. t.1.4.c.2.

S.IACOBVS.

Dic vt sedeant hi dvo filii mei. Beneficia Eccleſiaſtica non danda carni & ſanguini,nec ad inſtantiam Magnatum,ſed merentibus. t.1. 4.c.1.& ſeqq.

Filii mei. Filij ſæpè parentibus degeneres. t.1. 253.a.1.

ASSVMPTIO B.VIRGINIS.

Aſſumptio B.Virginis cum gaudio in cęlū,figurata per exaltationē Arcæ teſtamenti.t.2.23.d.2.

DECOLLATIO S.IOANNIS BAPT.

Non licet tibi habere vxorem fratris tvi. Alij modi corripiendi Magnates, quàm per manifeſtam exprobrationem.t.2.53.a.2.Libertas